ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים"

770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בלחש: בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומָש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קי

א לְדָוִד מִזְמוֹר נְאֻם יְהוָה | לַאדֹנִי שֵׁב לִימִינִי עַד־אָשִׁית אֹיְבֶיךָ הֲדֹם לְרַגְלֶיךָ: ב מַטֵּה עֻזְּךָ יִשְׁלַח יְהוָה
מִצִּיּוֹן רְדֵה בְּקֶרֶב אֹיְבֶיךָ: ג עַמְּךָ נְדָבֹת בְּיוֹם חֵילֶךָ בְּהַדְרֵי־קֹדֶשׁ מֵרֶחֶם מִשְׁחַר לְךָ טַל יַלְדֻתֶיךָ: ד נִשְׁבַּע
יְהוָה | וְלֹא יִנָּחֵם אַתָּה־כֹהֵן לְעוֹלָם עַל־דִּבְרָתִי מַלְכִּי־צֶדֶק: ה אֲדֹנָי עַל־יְמִינְךָ מָחַץ בְּיוֹם־אַפּוֹ מְלָכִים:
ו יָדִין בַּגּוֹיִם מָלֵא גְוִיּוֹת מָחַץ רֹאשׁ עַל־אֶרֶץ רַבָּה: ז מִנַּחַל בַּדֶּרֶךְ יִשְׁתֶּה עַל־כֵּן יָרִים רֹאשׁ:

קיא

א הַלְלוּיָהּ | אוֹדֶה יְהוָה בְּכָל־לֵבָב בְּסוֹד יְשָׁרִים וְעֵדָה: ב גְּדֹלִים מַעֲשֵׂי יְהוָה דְּרוּשִׁים לְכָל־חֶפְצֵיהֶם:
ג הוֹד־וְהָדָר פָּעֳלוֹ וְצִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד: ד זֵכֶר עָשָׂה לְנִפְלְאוֹתָיו חַנּוּן וְרַחוּם יְהוָה: ה טֶרֶף נָתַן לִירֵאָיו
יִזְכֹּר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ: ו כֹּחַ מַעֲשָׂיו הִגִּיד לְעַמּוֹ לָתֵת לָהֶם נַחֲלַת גּוֹיִם: ז מַעֲשֵׂי יָדָיו אֱמֶת וּמִשְׁפָּט נֶאֱמָנִים
כָּל־פִּקּוּדָיו: ח סְמוּכִים לָעַד לְעוֹלָם עֲשׂוּיִם בֶּאֱמֶת וְיָשָׁר: ט פְּדוּת | שָׁלַח לְעַמּוֹ צִוָּה לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ
קָדוֹשׁ וְנוֹרָא שְׁמוֹ: י רֵאשִׁית חָכְמָה | יִרְאַת יְהוָה שֵׂכֶל טוֹב לְכָל־עֹשֵׂיהֶם תְּהִלָּתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד:

מתוך פירוש רש"י

קי (א) **נאם ה' לאדני.** רבותינו דרשוהו באברהם אבינו ואני אפרשנו כדבריהם נאם ה' לאברהם שקראוהו העולם אדוני שמעני אדוני (בראשית כ"ג): **שב לימיני.** התעכב לתשועתי והתחולל לה' אין ישיבה אלא עכבה וכן הוא אומר ותשבו בקדש (דברים א). **לימיני.** לתשועת ימיני: **עד אשית אויביך.** אמרפל וחביריו: (ב) **מטה.** לשון משען כמו (לעיל ק"ה) כל מטה לחם: **מטה עוזך ישלח ה' מציון.** כשתשוב מן המלחמה ואנשיך עייפים ורודפים ישלח לך ה' את מלכי צדק מלך שלם להוציא לחם ויין (בראשית י"ד): **רדה.** במלחמה: **בקרב אויביך.** לבטח:

קיא (ד) **זכר עשה.** קבע לישראל שבתות ומועדים ומצות שנאמרו בהם וזכרת כי היית במצרים (דברים ט"ו) לפי שהוא חנון ורחום על בניו וחפץ להצדיקם: (ה) **טרף נתן.** מזון: (ו) **כח מעשיו הגיד לעמו.** כשנתן להם נחלת גוים הודיעם כחו וגבורתו, ומדרש תנחומא כתב לישראל מעשה בראשית להודיעם שהארץ שלו ובידו להושיב בה כל מי שירצה ולעקור אלו ולהושיב אחרים שלא יוכלו האומות לומר לישראל גזלנים אתם שכבשתם ארץ שבעה גוים:

אגרות קודש

[ניסן תשי"ז]

במש"כ בענין המילה א) מובן שצריך להשתדל ככל יכולת שיעשו פריעה בנפרד ב) וה"ה בהנוגע למציצה - שמבהיל אי עשיתה ע"ע. ולכה"פ ע"י זכוכית. ומהנכון שהוא והרש"מ שי' יעיינו בקוני' המציצה שבשדי חמד - והרי החח"מ מקובל אצל כל הספרדים ביחוד - ואח"כ יבואו בשקו"ט עד"ז עם הרבנים דקאזא וכו'...

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים ק״י קי״א ..... ג

ג) מאמר ד״ה רבי אומר (עם ביאור בדרך אפשר) שבת פרשת אמור, ג׳ אייר, ה׳תשד״מ ..... ה

ד) שיחת שבת פרשת אמור, ג׳ אייר, ה׳תשד״מ .. יב

ה) לקוטי שיחות פרשת אמור (בלה״ק) כרך יז ..... כג

ו) ליקוטים מתורת לוי יצחק לכ״ק הרה״ג הרה״ח המקובל ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... כח

ז) ילקוט גאולה ומשיח - פרשת אמור ..... כט

ח) שיעור יומי חומש לשבוע שבת אמור..... ל

ט) שיעורי תהלים לשבוע שבת אמור..... נג

י) שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע שבת אמור ..... נד

יא) לוח ״היום יום״ לשבוע שבת אמור..... סד

יב) הלכה יומית לעיון ברמב״ם..... סו

שיעורי רמב״ם – מהדורת וגשל:

יג) – ג׳ פרקים ליום לשבוע שבת אמור ..... סט

יד) – פרק אחד ליום לשבוע שבת אמור ..... קו

טו) – ספר המצוות לשבוע שבת אמור ..... קיב

טז) מסכת סוטה עם ביאורים
מדף יב עד דף יח ..... קיד

יז) נביאים וכתובים
שמואל-ב פרק א, תהלים פרק יט ..... קמב

יח) מסכת מנחות עם ביאורים
מדף נג עד דף נט ..... קמד

יט) עין יעקב מסכת שבת ..... קעב

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כ) שולחן ערוך הלכות שבת
אדמו״ר הזקן ..... קעג

כא) שולחן ערוך הלכות שבת
אדמו״ר הזקן ..... קעג

כב) תורה אור – ד״ה זכור את יום השבת
אדמו״ר הזקן ..... קעד

כג) שערי אורה
אדמו״ר האמצעי ..... קעו

כד) דרך מצותיך – ספר המצוות
אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... קעו

כה) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש ..... קעז

כו) קונטרס עץ החיים
אדמו״ר מוהרש״ב ..... קעח

כז) ספר המאמרים ה׳תרצ״ז
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קעח

כח) לקוטי דיבורים
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קעט

כט) רשימת י״א-י״ג ניסן תרנ״ג
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קפ

ל) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קפב

לא) ביאורים לפרקי אבות פרק ב ..... קפג

לב) חומש לקריאה בציבור ..... קפד

לג) לוח זמנים לשבוע שבת אמור ..... קצ

לד) ברכת האילנות ..... קצא

לה) סדר הדלקת נרות לשבת קודש ..... קצא

ביאור בדרך אפשר

במאמר זה מבוארת המשנה הראשונה של הפרק השני בפרקי אבות. במשך כל אחת מהשבתות שבין חג הפסח וחג השבועות נוהגים לומר פרק מפרקי אבות. בשבת זו שהיא השבת השניה לאחר חג הפסח אומרים את פרק ב׳.

רַבִּי אוֹמֵר: אֵיזוֹ הִיא דֶּרֶךְ יְשָׁרָה שֶׁיָּבוֹר לוֹ הָאָדָם כָּל שֶׁהִיא תִּפְאֶרֶת לְעוֹשֶׂיהָ וְתִפְאֶרֶת לוֹ מִן הָאָדָם[1]. ׳רבי׳ הינו רבי יהודה הנשיא מחבר המשנה. מהי הדרך הישרה שיבחר לו האדם על מנת ללכת בה במשך ימי חייו? דרך כזו שהיא נחשבת כתפארת ושבח להולך בה וכמו כן היא נחשבת כתפארת ושבח לאדם. **וְיָדוּעַ מַאֲמָר כ״ק מוֹרִי וְחָמִי אַדְמו״ר מִשַּׁבַּת פָּרָשַׁת אֱמוֹר ה׳ש״ת**[2] **[שֶׁאָז הָיְתָה הַקְּבִיעוּת כִּבְשָׁנָה זוֹ]** עַל מִשְׁנָה זוֹ, שֶׁהִיא הַתְחָלַת הַפֶּרֶק (בִּפְרְקֵי אָבוֹת) הַנִּלְמָד בְּשַׁבָּת זוֹ [עַל־פִּי הַמִּנְהָג לִלְמֹד פִּרְקֵי אָבוֹת בֵּין פֶּסַח לַעֲצֶרֶת, שֶׁהוּא מִנְהָג הַשָּׁוֶה לְכָל נֶפֶשׁ, דְּלֹא כְּהַמִּנְהָג לַעֲשׂוֹת כֵּן בְּכָל שַׁבְּתוֹת הַקַּיִץ, שֶׁהוּא רַק מִנְהָג יֵשׁ נוֹהֲגִין[3]], וּמְדַיֵּק שָׁם מַהִי כַּוָּנָתוֹ שֶׁל רַבִּי בְּבֵרוּר הַדֶּרֶךְ שֶׁיָּבוֹר לוֹ הָאָדָם בַּעֲבוֹדַת ה׳, בְּאָמְרוֹ אֵיזוֹ הִיא דֶּרֶךְ יְשָׁרָה, דְּמַשְׁמָע מִזֶּה שֶׁיֵּשׁ עוֹד דְּרָכִים בַּעֲבוֹדַת ה׳ שֶׁהֵם גַּם כֵּן דְּרָכִים טוֹבִים, וּמַעֲלַת דֶּרֶךְ זוֹ הִיא שֶׁהִיא דֶּרֶךְ יְשָׁרָה, וְצָרִיךְ לְהָבִין הָעִנְיָן בָּזֶה. וְגַם מַהוּ עִנְיָן תִּפְאֶרֶת לְעוֹשֶׂיהָ וְתִפְאֶרֶת לוֹ מִן הָאָדָם, הֲרֵי גַּם עוֹשֶׂיהָ קָאֵי עַל הָאָדָם עַצְמוֹ, כִּלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה אֵיזוֹ הִיא דֶּרֶךְ יְשָׁרָה שֶׁיָּבוֹר לוֹ הָאָדָם כָּל שֶׁהִיא תִּפְאֶרֶת לְעוֹשֶׂיהָ (הַיְנוּ לָאָדָם הַבּוֹרֵר אֶת הַדֶּרֶךְ), וְאִם־כֵּן מַהוּ שֶׁמּוֹסִיף עוֹד וְתִפְאֶרֶת לוֹ מִן הָאָדָם.

ב) וּלְהָבִין כָּל זֶה יֵשׁ לְהַקְדִּים תְּחִלָּה, מַה שֶׁכָּתוּב[4] כִּי יְשָׁרִים דַּרְכֵי ה׳, וּמְבֹאָר בַּאֲרֻכָּה בְּבֵאוּרֵי הַזֹּהַר הָעִנְיָן בְּזֶה[5], דְּעִנְיָנָהּ שֶׁל הַדֶּרֶךְ הָאֲמִתִּית שֶׁהִיא מְחַבֶּרֶת אֶת עִיר הַבִּירָה וְאַרְמוֹן הַמֶּלֶךְ (עַד לַקִּיתוֹן שֶׁבְּאַרְמוֹן הַמֶּלֶךְ) עִם הַפִּנָּה הָכִי נִדַּחַת שֶׁבִּמְדִינַת הַמֶּלֶךְ, וּבְכָל דֶּרֶךְ אֲמִתִּית יֶשְׁנָם ב׳ הַתְּנוּעוֹת דְּרָצוֹא וָשׁוֹב,

בס״ד. שבת פרשת אמור, ג׳ אייר, ה׳תשד״מ

(הנחה בלתי מוגה)

רַבִּי אוֹמֵר אֵיזוֹ הִיא דֶּרֶךְ יְשָׁרָה שֶׁיָּבוֹר לוֹ הָאָדָם כָּל שֶׁהִיא תִּפְאֶרֶת לְעוֹשֶׂיהָ וְתִפְאֶרֶת לוֹ מִן הָאָדָם[1]. וְיָדוּעַ מַאֲמָר כ״ק מוֹרִי וְחָמִי אַדְמו״ר מִשַּׁבַּת פָּרָשַׁת אֱמוֹר ה׳ש״ת[2] [שֶׁאָז הָיְתָה הַקְּבִיעוּת כִּבְשָׁנָה זוֹ] עַל מִשְׁנָה זוֹ, שֶׁהִיא הַתְחָלַת הַפֶּרֶק (בִּפְרְקֵי אָבוֹת) הַנִּלְמָד בְּשַׁבָּת זוֹ [עַל־פִּי הַמִּנְהָג לִלְמֹד פִּרְקֵי אָבוֹת בֵּין פֶּסַח לַעֲצֶרֶת, שֶׁהוּא מִנְהָג הַשָּׁוֶה לְכָל נֶפֶשׁ, דְּלֹא כְּהַמִּנְהָג לַעֲשׂוֹת כֵּן בְּכָל שַׁבְּתוֹת הַקַּיִץ, שֶׁהוּא רַק מִנְהָג יֵשׁ נוֹהֲגִין[3]], וּמְדַיֵּק שָׁם מַהִי כַּוָּנָתוֹ שֶׁל רַבִּי בְּבֵרוּר הַדֶּרֶךְ שֶׁיָּבוֹר לוֹ הָאָדָם בַּעֲבוֹדַת ה׳, בְּאָמְרוֹ אֵיזוֹ הִיא דֶּרֶךְ יְשָׁרָה, דְּמַשְׁמָע מִזֶּה שֶׁיֵּשׁ עוֹד דְּרָכִים בַּעֲבוֹדַת ה׳ שֶׁהֵם גַּם כֵּן דְּרָכִים טוֹבִים, וּמַעֲלַת דֶּרֶךְ זוֹ הִיא שֶׁהִיא דֶּרֶךְ יְשָׁרָה, וְצָרִיךְ לְהָבִין הָעִנְיָן בָּזֶה. וְגַם מַהוּ עִנְיָן תִּפְאֶרֶת לְעוֹשֶׂיהָ וְתִפְאֶרֶת לוֹ מִן הָאָדָם, הֲרֵי גַּם עוֹשֶׂיהָ קָאֵי עַל הָאָדָם עַצְמוֹ, כִּלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה אֵיזוֹ הִיא דֶּרֶךְ יְשָׁרָה שֶׁיָּבוֹר לוֹ הָאָדָם כָּל שֶׁהִיא תִּפְאֶרֶת לְעוֹשֶׂיהָ (הַיְנוּ לָאָדָם הַבּוֹרֵר אֶת הַדֶּרֶךְ), וְאִם־כֵּן מַהוּ שֶׁמּוֹסִיף עוֹד וְתִפְאֶרֶת לוֹ מִן הָאָדָם.

ב) וּלְהָבִין כָּל זֶה יֵשׁ לְהַקְדִּים תְּחִלָּה, מַה שֶׁכָּתוּב[4] כִּי יְשָׁרִים דַּרְכֵי ה׳, וּמְבֹאָר בַּאֲרֻכָּה בְּבֵאוּרֵי הַזֹּהַר הָעִנְיָן בְּזֶה[5], דְּעִנְיָנָהּ שֶׁל הַדֶּרֶךְ הָאֲמִתִּית שֶׁהִיא מְחַבֶּרֶת אֶת עִיר הַבִּירָה וְאַרְמוֹן הַמֶּלֶךְ (עַד לַקִּיתוֹן שֶׁבְּאַרְמוֹן הַמֶּלֶךְ) עִם הַפִּנָּה הָכִי נִדַּחַת שֶׁבִּמְדִינַת הַמֶּלֶךְ, וּבְכָל דֶּרֶךְ אֲמִתִּית יֶשְׁנָם ב׳ הַתְּנוּעוֹת דְּרָצוֹא וָשׁוֹב,

ביאור בדרך אפשר

והמצוות והרי אין דרכים נוספות בעבודת ה׳ ואם כן מהי משמעות שאלתו של רבי ׳איזו היא דרך ישרה׳. **וְגַם** צריך להבין דיוק נוסף בלשון המשנה **מַהוּ עִנְיָן ׳תִּפְאֶרֶת לְעוֹשֶׂיהָ וְתִפְאֶרֶת לוֹ מִן הָאָדָם׳**, לכאורה המילה ׳האדם׳ מוסבת כלפי האדם הבוחר בדרך הישרה ולפי זה המילים ׳תפארת לו מן האדם׳ הן מיותרות שהֲרֵי **גַּם** המילה ׳עוֹשֶׂיהָ׳ **קָאֵי** (=מוסבת) **עַל הָאָדָם עַצְמוֹ** הבוחר בדרך זו, כְּמובן מתחילת **לְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה אֵיזוֹ הִיא דֶּרֶךְ יְשָׁרָה שֶׁיָּבוֹר לוֹ הָאָדָם כָּל שֶׁהִיא תִּפְאֶרֶת לְעוֹשֶׂיהָ (הַיְנוּ לָאָדָם הַבּוֹרֵר** ובוחר **אֶת הַדֶּרֶךְ), וְאִם־כֵּן מַהוּ שֶׁמּוֹסִיף עוֹד ׳וְתִפְאֶרֶת לוֹ מִן הָאָדָם׳.**

ב) וּלְהָבִין כָּל זֶה יֵשׁ לְהַקְדִּים תְּחִלָּה מַה שֶׁכָּתוּב כִּי יְשָׁרִים דַּרְכֵי ה׳ ולבאר **מַה שֶׁכָּתוּב**[4] **״כִּי יְשָׁרִים דַּרְכֵי ה׳״** מבחינת משמעותן הפנימית של מילים אלה הן מכוונות כלפי התורה והמצוות שהם נקראים בשם ׳דרכי ה׳, **וּמְבֹאָר בַּאֲרֻכָּה בְּבֵאוּרֵי הַזֹּהַר** של כ״ק אדמו״ר האמצעי **הָעִנְיָן בְּזֶה**[5], משמעותה הפנימית של ׳דרך ה׳ היא, שהיא הדרך אשר בה הולך הקדוש ברוך הוא בעצמו ודרכה הוא יורד לעולם, וכמו כן באמצעות דרך זו העולם עולה ומגיע אליו. בדוגמת משמעותה הגשמית של המילה ׳דרך׳ אשר דרכה עוברים ממקום למקום **דְּעִנְיָנָהּ שֶׁל הַדֶּרֶךְ הָאֲמִתִּית** הוא, **שֶׁהִיא מְחַבֶּרֶת** את המקום הכי מרומם עם המקום הכי שפל, היא מחברת **אֶת עִיר הַבִּירָה** ויתירה מזו את **אַרְמוֹן הַמֶּלֶךְ (עַד** כדי כך שהיא מגיעה אפילו **לַקִּיתוֹן** (=חדר קטן) **שֶׁבְּאַרְמוֹן הַמֶּלֶךְ** חדרו של המלך עצמו) **עִם הַפִּנָּה הָכִי נִדַּחַת שֶׁבִּמְדִינַת הַמֶּלֶךְ, וּבְכָל דֶּרֶךְ אֲמִתִּית** החיבור שנוצר על ידה הינו שלם, דבר המתבטא בכך שבחיבור זה **יֶשְׁנָם ב׳ הַתְּנוּעוֹת דְּ׳רָצוֹא׳**

1) אבות רפ״ב. 2) סה״מ ה׳ש״ת ע׳ 72 ואילך. 3) סידור אדמו״ר הזקן לפני פרקי אבות. 4) הושע יד, י. 5) וישלח יט, ב ואילך.

ביאור בדרך אפשר

וָ׳שׁוּב׳, המושגים ׳רצוא׳ ו׳שוב׳ קשורים בכל חיבור של עליון ותחתון. חיבור זה יכול להיעשות בשתי צורות, על ידי עליית התחתון אל העליון ועל ידי ירידת העליון אל התחתון. ה׳רצוא׳ מבטא את התשוקה והרצון של התחתון כלפי העליון דבר המתבטא ביציאת התחתון ממקומו, ומרוצתו אל העליון. לעומת זאת ה׳שוב׳ מבטא את ירידת העליון למטה ושיבת התחתון למקומו. דרך אמיתית היא כזו **שֶׁעַל־יָדָהּ מַגִּיעִים מֵאַרְמוֹן הַמֶּלֶךְ אֶל הַפִּנָּה הֲכִי נִדַּחַת**. הליכה בכיוון זה הינה בתנועה של ׳שוב׳, וכמו כן מגיעים על ידה **מֵהַפִּנָּה הֲכִי נִדַּחַת אֶל אַרְמוֹן הַמֶּלֶךְ** שזו תנועה של ׳רצוא׳. **וְזֶהוּ** גם **הָעִנְיָן** של ׳דרך ה׳ כאמור **׳כִּי יְשָׁרִים דַּרְכֵי ה׳׳ דְּקָאֵי** (=שמוסב) **עַל הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ**, התורה ומצוות נקראים בשם דרכי ה׳ כיוון **שֶׁעַל־יָדָם הוּא חִבּוּר כָּל יִשְׂרָאֵל** הנמצאים למטה בעולם הזה **עִם אַרְמוֹן הַמֶּלֶךְ** כלומר עם ההתגלות האלוקית המאירה למעלה בעולמות העליונים **וְיתירה** מזו **עִם הַמֶּלֶךְ עַצְמוֹ**, כלומר עם **עַצְמוּתוֹ וּמַהוּתוֹ** של ה׳ **יִתְבָּרֵךְ**. **וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב אַחַר־כָּךְ** בהמשך הפסוק ׳כי ישרים דרכי ה׳ **צַדִּיקִים יֵלְכוּ בָם׳**, **דְּ**מילים אלה **קָאֵי** (=מוסבות) **עַל יִשְׂרָאֵל** ההולכים בדרך זו המחברת אותם עם המלך, והמילה ׳צדיקים׳ אינה מוסבת כלפי יחידי סגולה בלבד אלא כלשון הכתוב **וְעַמֶּךָ כֻּלָּם צַדִּיקִים**[6].

דרך זו אשר על ידה נעשה החיבור של האדם עם הקדוש ברוך היא הדרך האמורה במשנתנו אשר בה האדם צריך ללכת.

דרך זו קשורה בתכלית בשבילה נברא העולם, שהיא כנאמר בדברי חז״ל ׳נתאווה הקדוש ברוך הוא להיות לו דירה בתחתונים׳ כלומר יצירת דירה לקדוש ברוך הוא בעולם התחתון שלנו. במימושה של תכלית זו ישנם שני עניינים. עניין אחד זו הזדככות חומריותו וגסותו של העולם והפיכתו למקום המוכשר לגילוי אור ה׳, ועניין שני זו התגלותו של הקדוש ברוך הוא הבאה מלמעלה. שני עניינים אלה נעשים על ידי עבודתנו שלנו בקיום התורה והמצוות כיוון שעל ידי קיום המצוות מזדככת מציאותו של גוף האדם ומציאות העולם שסביב לו וכמו כן על ידי קיום המצוות נעשית התגלותו של הקדוש ברוך הוא בספירות העליונות אשר על ידם מאירה התגלות זו בכל העולמות כולם. שתי הפעולות האמורות הנפעלות על ידי קיום המצוות קשורות בשני שלבים שהינם שתי דרגות בעבודתו של האדם בקיום המצוות.

ביאור בדרך אפשר

שֶׁעַל־יָדָהּ מַגִּיעִים מֵאַרְמוֹן הַמֶּלֶךְ אֶל הַפִּנָּה הֲכִי נִדַּחַת, וּמֵהַפִּנָּה הֲכִי נִדַּחַת אֶל אַרְמוֹן הַמֶּלֶךְ. וְזֶהוּ עִנְיָן כִּי יְשָׁרִים דַּרְכֵי ה׳ דְּקָאֵי עַל הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ, שֶׁעַל־יָדָם הוּא חִבּוּר כָּל יִשְׂרָאֵל עִם אַרְמוֹן הַמֶּלֶךְ וְעִם הַמֶּלֶךְ עַצְמוֹ, עַצְמוּתוֹ וּמַהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ. וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב אַחַר־כָּךְ צַדִּיקִים יֵלְכוּ בָם, דְּקָאֵי עַל יִשְׂרָאֵל, וְעַמֶּךָ כֻּלָּם צַדִּיקִים[6].

וְהִנֵּה בַּעֲבוֹדַת הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת גּוּפָא יֵשׁ ב׳ דְּרָגוֹת (כַּמְבֹאָר בְּהֶמְשֵׁךְ הַמַּאֲמָר[7]), דְּמֵעִקָּרָא כִּי עֲבִיד אִינֶשׁ אֲדַעְתֵּיהּ דְּנַפְשֵׁיהּ קָא עָבִיד[8], לְתַקֵּן אֶת נַפְשׁוֹ שֶׁיָּרְדָה לְמַטָּה. וְזֶהוּ עִנְיָן תִּפְאֶרֶת לְעוֹשֶׂיהָ, הָאָדָם הָעוֹשֶׂה אֶת הַמִּצְוָה. וְאַחַר כָּךְ בָּא לְדַרְגָּא נַעֲלִית יוֹתֵר, וְתִפְאֶרֶת לוֹ מִן הָאָדָם, הָאָדָם הַיָּדוּעַ, דְּקָאֵי עַל הָאָדָם הָעֶלְיוֹן, דְּעַל־יְדֵי שְׁלֵמוּת הָעֲבוֹדָה לְמַטָּה בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ, עַל־יְדֵי־זֶה פּוֹעֲלִים גַּם בָּאָדָם הָעֶלְיוֹן, וְכִדְאִיתָא בַּזֹּהַר[9] עַל הַפָּסוּק[10] אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אוֹתָם הָאָדָם שעל ידם מציאותו נעשית מזוככת ומתוקנת. **וְאַחַר כָּךְ בָּא** האדם **לְדַרְגָּא נַעֲלִית יוֹתֵר**, בדרגה זו תכליתה של עבודת האדם איננה בתיקון מציאותו שלו אלא בהתגלותו של הקדוש ברוך הוא. דרגה זו רמוזה בלשון המשנה ׳**וְתִפְאֶרֶת לוֹ מִן הָאָדָם׳**, המילה ׳אדם׳ מופיעה כאן בתוספת אות ה הידיעה כלומר **׳הָאָדָם׳ הַיָּדוּעַ**, **דְּ**המילה ׳האדם׳ **קָאֵי** (=מוסבת) **עַל הָאָדָם הָעֶלְיוֹן** הקדוש ברוך הוא,

הסברת הדברים: במילה ׳אדם׳ מכונה ה׳תבנית׳ של עשר הספירות אשר היא בדוגמת ה׳תבנית׳ הרוחנית של נפש האדם. הקדוש ברוך הוא כשלעצמו מובדל ומרומם ממציאות הספירות והעולמות כך שבו עצמו לא שייך התואר ׳אדם׳. הספירות משמשות ככלים ו׳צינורות׳ דרכם מתאפשרת התגלותו הבלתי מוגבלת של הקדוש ברוך הוא בעולמות המוגבלים, הקדוש ברוך הוא מצמצם את אורו הגדול ומתגלה דרך הספירות, התגלות זו נקראת בשם ׳אדם העליון׳. זו משמעות לשון המשנה ׳ותפארת לו מן האדם׳ **דְּעַל־יְדֵי שְׁלֵמוּת הָעֲבוֹדָה** של הבשר ודם **לְמַטָּה** בעולם התחתון **בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ, עַל־יְדֵי־זֶה פּוֹעֲלִים גַּם בָּאָדָם הָעֶלְיוֹן** כלומר גורמים לשלימות התגלותו של הקדוש ברוך הוא בספירות העליונות, **וְכִדְאִיתָא** (=וכמובא) **בַּזֹּהַר**[9] **עַל הַפָּסוּק**[10] שנאמר כלפי קיום מצוות התורה ׳ועשיתם אֹתָם׳ ובדומה לכך נאמר **׳אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם׳** המילה ׳אתם׳ המופיעה בפסוקים אלה מנוקדת ׳אֹתָם׳ ובכך היא שני השלבים והדרגות רמוזות בלשון המשנה אודות הדרך הישרה שהיא ׳תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם׳.

וְהִנֵּה בַּעֲבוֹדַת הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת גּוּפָא (=עצמם) **יֵשׁ ב׳ דְּרָגוֹת (כַּמְבֹאָר בְּהֶמְשֵׁךְ הַמַּאֲמָר**[7] של כ״ק אדמו״ר הריי״צ), אודות הדרגה הראשונה נאמר בגמרא ׳**דְּמֵעִקָּרָא כִּי עֲבִיד אִינֶשׁ אֲדַעְתֵּיהּ דְּנַפְשֵׁיהּ קָא עָבִיד׳**[8] (=בתחילה, כאשר עושה האדם, על דעת עצמו הוא עושה), כלומר תחילת עבודת האדם בקיום התורה ומצוות היא לצורך עצמו, לצורך תיקון מציאותו שלו **לְתַקֵּן אֶת נַפְשׁוֹ שֶׁיָּרְדָה לְמַטָּה.** הצורך בתיקון זה קשור בתיקון וזיכוך חושך העולם אליו הנשמה ירדה, תיקון זה נעשה בכח התורה ומצוות. **וְזֶהוּ הָעִנְיָן** הרמוז בלשון המשנה ׳**תִּפְאֶרֶת לְעוֹשֶׂיהָ׳**, כלומר דרך התורה ומצוות גורמות לתפארת ושבח של **הָאָדָם הָעוֹשֶׂה אֶת הַמִּצְוָה** בכך **וְאַחַר כָּךְ בָּא** האדם **לְדַרְגָּא נַעֲלִית יוֹתֵר**, בדרגה זו תכליתה של עבודת האדם איננה בתיקון מציאותו שלו אלא בהתגלותו של הקדוש ברוך הוא. דרגה זו רמוזה בלשון המשנה ׳**וְתִפְאֶרֶת לוֹ מִן הָאָדָם׳**, המילה ׳אדם׳ מופיעה כאן בתוספת אות ה הידיעה כלומר **׳הָאָדָם׳ הַיָּדוּעַ**, **דְּ**המילה ׳האדם׳ **קָאֵי** (=מוסבת) **עַל הָאָדָם הָעֶלְיוֹן** הקדוש ברוך הוא,

הסברת הדברים: במילה ׳אדם׳ מכונה ה׳תבנית׳ של עשר הספירות אשר היא בדוגמת ה׳תבנית׳ הרוחנית של נפש האדם. הקדוש ברוך הוא כשלעצמו מובדל ומרומם ממציאות הספירות והעולמות כך שבו עצמו לא שייך התואר ׳אדם׳. הספירות משמשות ככלים ו׳צינורות׳ דרכם מתאפשרת התגלותו הבלתי מוגבלת של הקדוש ברוך הוא בעולמות המוגבלים, הקדוש ברוך הוא מצמצם את אורו הגדול ומתגלה דרך הספירות, התגלות זו נקראת בשם ׳אדם העליון׳. זו משמעות לשון המשנה ׳ותפארת לו מן האדם׳ **דְּעַל־יְדֵי שְׁלֵמוּת הָעֲבוֹדָה** של הבשר ודם **לְמַטָּה** בעולם התחתון **בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ, עַל־יְדֵי־זֶה פּוֹעֲלִים גַּם בָּאָדָם הָעֶלְיוֹן** כלומר גורמים לשלימות התגלותו של הקדוש ברוך הוא בספירות העליונות, **וְכִדְאִיתָא** (=וכמובא) **בַּזֹּהַר**[9] **עַל הַפָּסוּק**[10] שנאמר כלפי קיום מצוות התורה ׳ועשיתם אֹתָם׳ ובדומה לכך נאמר **׳אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם׳** המילה ׳אתם׳ המופיעה בפסוקים אלה מנוקדת ׳אֹתָם׳ ובכך היא

וראה גם סה״מ תרל״ד ע׳ קלו ואילך. תרע״ח ע׳ קפט ואילך. תרפ״ט ע׳ 13 ואילך. ובכ״מ. 6) ישעי׳ ס, כא. 7) סה״מ שם ע׳ 75 ואילך. 8) פסחים סח, ב. 9) ח״ג קיג, א – ע״פ אוה״ת תרומה ע׳ א׳שעט. ועוד. 10) אחרי יח, ה.

ביאור בדרך אפשר

מוסבת כלפי המצוות, אך בכך שהמילה **׳אֹתָם׳** (למרות שהיא מנוקדת בחולם אך זהו חולם **חָסֵר**) ולכן הרי זה כאילו **כְּתִיב** (=כתוב) ׳אֵתֶם׳, המילה ׳אֵתֶם׳ מוסבת כלפי האדם עושה המצוה, נאמר על כך בזוהר שהאדם למטה הוא העושה את המצוות למצוות. משמעותה הפנימית של מצוה היא התגלותו של הקדוש ברוך הוא הנגרמת על ידה, התגלות זו האדם הוא העושה אותה. על כך נאמר במדרש כי הקדוש ברוך הוא אומר ׳**מַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיכֶם כְּאִלּוּ עֲשָׂאוּנִי**׳ על ידי קיום המצוות אתם ׳עושים׳ אותי, כלומר גורמים להתגלותי, **דְּעַל־יְדֵי קִיּוּם רמ״ח** (=248) **מִצְוֹת־עֲשֵׂה פּוֹעֲלִים בִּנְיַן הַסְּפִירוֹת דִּזְעֵיר־אַנְפִּין**[11] ׳זעיר אנפין׳ זהו כינוי לספירות העליונות השקורות בבניין העולמות ואשר על ידם נעשית התגלותו של הקדוש ברוך הוא בעולמות. על ידי קיום כל אחת מהמצוות ׳נבנה׳ פרט מסויים בהתגלות האלוקית בספירות אלה, לכן מספר המצוות־עשה הוא רמ״ח = 248. **שֶׁהֵם ג׳ פְּעָמִים, ט׳ פְּעָמִים ט׳** (כלומר 243=3*9*9) עיקר ה׳זעיר אנפין׳ הוא שש הספירות ׳חסד׳ ׳גבורה׳ ׳תפארת׳ ׳נצח׳ ׳הוד׳ ו׳יסוד׳. שלימות ה׳זעיר אנפין׳ היא ביחד עם ספירת ה׳מלכות׳ וספירות ה׳חכמה׳ וה׳בינה׳ אם כן הרי זה במספר תשע. שלימותה של כל אחת מתשע הספירות היא כאשר יש בתוכה מכל תשע הספירות האחרות גם כן, בנוסף לכך כל מציאות מורכבת משלושה חלקים ׳ראש׳ ׳סוף׳ ו׳אמצע׳ בדוגמת ׳ראש׳ ׳גוף׳ ו׳רגליים׳ אם כן הרי זה במספר 243, **וְ**בנוסף לכך ישנה ההארה של **׳ה׳ חֲסָדִים׳** (=5 חסדים) שהינם **הַמַּגְדִּילִים**[12] ועל ידם נעשית השתכללות זו של ספירות ה׳זעיר אנפין׳, אם כן הרי זה במספר 248. **וְ**עניין זה, שעל ידי קיום המצוות גורמים להתגלותו של הקדוש ברוך הוא בעולמות דרך הספירות, הרי זה **כַּנּוֹדָע** בדברי חז״ל **שֶׁעַל־יְדֵי תְּפִלַּת הָאָדָם לְמַטָּה פּוֹעֲלִים** וגורמים **שֶׁיִּהְיֶה לְמַעְלָה הַקָּבָּ״ה מַצְלִי**[13] (=מתפלל), **וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה עַל־יְדֵי לִמּוּד הַתּוֹרָה שֶׁלְּמַטָּה הִנֵּה הַקָּבָּ״ה קוֹרֵא וְשׁוֹנֶה כְּנֶגְדּוֹ כו׳**[14] כמו כן על ידי קיומה של כל מצוה גורמים לכך שהיא תיעשה על ידי הקדוש ברוך הוא למעלה, משמעות קיום מצוות אלה על ידי הקדוש ברוך הוא הינה התגלותו בעולמות על ידי הספירות השונות.

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף אודות שייכותה של הדרך המדוברת במשנתנו, שהיא קיום התורה והמצוות, לעשיית הדירה לקדוש ברוך הוא בעולמות התחתונים **עַל־פִּי בֵּאוּר שְׁאָר דִּיּוּקֵי הַלְּשׁוֹנוֹת שֶׁבְּמִשְׁנָה זוֹ. דְּהִנֵּה לִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן מַה שֶּׁכָּתוּב** במשנה שדרך זו הינה ׳**תִּפְאֶרֶת לְעוֹשֶׂיהָ**׳ האדם מכונה בשם ׳עושה׳ הדרך, ואינו מובן **מָה עִנְיַן ׳עַשִׂיָּה׳ אֵצֶל ׳דֶּרֶךְ׳, וַהֲרֵי עִנְיָנָהּ** ותפקידה **שֶׁל דֶּרֶךְ בְּפַשְׁטוּת הוּא לָלֶכֶת בָּהּ** ולא ׳לעשות׳ אותה, **וְ**אכן **תֹּכֶן** וכוונת **הַמִּשְׁנָה הוּא אֵיזוֹ הִיא דֶּרֶךְ יְשָׁרָה שֶׁיָּבוֹר לוֹ הָאָדָם לָלֶכֶת בָּהּ, וְאִם־כֵּן מַהוּ** הטעם לכך **שֶׁרַבִּי מְסַיֵּם** את המשפט במילה **לְעוֹשֶׂיהָ. אַךְ עַל־פִּי הַנַּ״ל יוּבָן, כִּי** המושג ׳**דֶּרֶךְ׳ כָּאן** במשנתינו **קָאֵי** (=מוסב) **עַל דֶּרֶךְ הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת, וּבְתוֹרָה וּמִצְוֹת שַׁיָּךְ עִנְיַן הָעֲשִׂיָּה, כִּי** למרות שמציאות התורה ומצוות קיימת ופועלת גם ברוחניותם של עולמות העליונים אך **תַּכְלִית שְׁלֵמוּת** מימוש **הַכַּוָּנָה** האלוקית הקשורה **בִּנְתִינַת הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת הִיא דַּוְקָא בְּעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה הַגַּשְׁמִי, הֵינוּ** דבר מתבטא בכך שעיקר קיום המצוות איננו בכוחות הרוחניים של נפש האדם בשִׂכלו וברגשותיו אלא **בְּמַעֲשֶׂה בְּפֹעַל דַּוְקָא** כיוון שגם תכליתה של ההתגלות האלוקית בספירות העליונות היא שעל ידם תרד ותאיר למטה מטה. דבר זה נגרם על ידי מעשה המצוות הקשור בגשמיות העולם. **וּבָזֶה יֵשׁ לְבָאֵר גַּם** דיוק נוסף **בִּלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה ׳אֵיזוֹ הִיא דֶּרֶךְ יְשָׁרָה שֶׁיָּבוֹר לוֹ הָאָדָם׳**, הדיוק הוא בכך שֶׁרבי **נָקַט לְשׁוֹן** שמשמעותה היא ׳**בְּרֵירָה**׳ כלומר בֵּירור **(׳יָבוֹר׳) דַּוְקָא**[15], גם פרט זה קשור בפעולת התורה ומצוות בעשיית הדירה לקדוש ברוך הוא בעולם **כִּי עִנְיַן הַ׳בְּרֵרָה׳** וה׳בֵּירור׳ (=מוסב) **עַל עִנְיַן הַבְּרוּרִים שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ, בֵּרוּר הָעוֹלָם.** עבודת האדם בבירור העולם על ידי התורה ומצוות נקראת בשם ׳עבודת הברורים׳. משמעותו של ׳בֵּירור׳ היא הפרדה בין

וָחַי בָּהֶם, אֹתָם (חָסֵר) כְּתִיב, מַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיכֶם כְּאִלּוּ עֲשָׂאוּנִי, דְּעַל־יְדֵי קִיּוּם רמ״ח מִצְוֹת־עֲשֵׂה פּוֹעֲלִים בִּנְיַן הַסְּפִירוֹת דִּזְעֵיר־אַנְפִּין[11] שֶׁהֵם ג׳ פְּעָמִים, ט׳ פְּעָמִים ט׳, וְה׳ חֲסָדִים הַמַּגְדִּילִים[12]. וְכַנּוֹדָע שֶׁעַל־יְדֵי תְּפִלַּת הָאָדָם לְמַטָּה פּוֹעֲלִים שֶׁיִּהְיֶה לְמַעְלָה הַקָּבָּ״ה מַצְלִי[13], וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה עַל־יְדֵי לִמּוּד הַתּוֹרָה שֶׁלְּמַטָּה הִנֵּה הַקָּבָּ״ה קוֹרֵא וְשׁוֹנֶה כְּנֶגְדּוֹ כו׳[14].

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף עַל־פִּי בֵּאוּר שְׁאָר דִּיּוּקֵי הַלְּשׁוֹנוֹת שֶׁבְּמִשְׁנָה זוֹ. דְּהִנֵּה לִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן מַה שֶּׁכָּתוּב תִּפְאֶרֶת לְעוֹשֶׂיהָ, מָה עִנְיַן עַשִׂיָּה אֵצֶל דֶּרֶךְ, וַהֲרֵי עִנְיָנָהּ שֶׁל דֶּרֶךְ בְּפַשְׁטוּת הוּא לָלֶכֶת בָּהּ, וְתֹכֶן הַמִּשְׁנָה הוּא אֵיזוֹ הִיא דֶּרֶךְ יְשָׁרָה שֶׁיָּבוֹר לוֹ הָאָדָם לָלֶכֶת בָּהּ, וְאִם־כֵּן מַהוּ שֶׁמְּסַיֵּם לְעוֹשֶׂיהָ. אַךְ עַל־פִּי הַנַּ״ל יוּבָן, כִּי דֶּרֶךְ כָּאן קָאֵי עַל דֶּרֶךְ הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת, וּבְתוֹרָה וּמִצְוֹת שַׁיָּךְ עִנְיַן הָעֲשִׂיָּה, כִּי תַּכְלִית שְׁלֵמוּת הַכַּוָּנָה בִּנְתִינַת הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת הִיא דַּוְקָא בְּעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה הַגַּשְׁמִי, הֵינוּ בְּמַעֲשֶׂה בְּפֹעַל דַּוְקָא. וּבָזֶה יֵשׁ לְבָאֵר גַּם לְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה אֵיזוֹ הִיא דֶּרֶךְ יְשָׁרָה שֶׁיָּבוֹר לוֹ הָאָדָם, שֶׁנָּקַט לְשׁוֹן בְּרֵירָה (יָבוֹר) דַּוְקָא[15], כִּי עִנְיַן הַבְּרֵרָה קָאֵי עַל עִנְיַן הַבְּרוּרִים שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ, בֵּרוּר הָעוֹלָם.

---

11) ראה תניא קו״א ד״ה להבין מ״ש בפע״ח (קנה, א ואילך). ובכ״מ. 12) ראה לקו״ת במדבר יז, ב. ובכ״מ. 13) ראה ברכות ז, א. 14) ראה תדא״ר רפי״ח. 15) ראה רע״ב שם.

ביאור בדרך אפשר

הדבר הרצוי לבין הפסולת, בין טוב לרע המעורבים זה בזה. הצורך בבֵּירוּר זה קיים בעיקר בעולם התחתון שלנו כיוון שבו ישנו עיקר העירוב של טוב ורע. הרע הוא רוח הטומאה המסתירה על הניצוץ האלוקי שהוא מציאותו האמיתית של כל דבר.

ג) בעבודת הבירורים ישנם אופנים שונים בהתאם לדרגת החושך אותו מברורים. באופן כללי ישנם שתי מדריגות בחושך זה. דרגה אחת היא החושך אשר התורה מצווה על האדם לבררו, חושך זה קשור בגשמיותם של הדברים בהם האדם עובד את ה׳ על פי הוראות התורה בדוגמת קלף התפילין, האוכל הכשר וכדומה. לעומת זאת ישנו החושך הקשור במציאות של חטא ודבר איסור אשר הבירור שלו יכול להיות על ידי עשיית התשובה.

וּבָזֶה יוּבָן גַּם כְּלָלוּת הָעִנְיָן מַה שֶּׁאוֹמֵר במשנה ׳**אֵיזוֹ הִיא דֶּרֶךְ יְשָׁרָה שֶׁיָּבוֹר לוֹ הָאָדָם**׳, **דְּמַשְׁמָע** מלשון זו שאחד ההבדלים בין הדרך המדוברת כאן לעומת האחרות היא בכך **שֶׁדֶּרֶךְ זוֹ דַּוְקָא הִיא בְּכֹחוֹ שֶׁל הָאָדָם וּבִבְחִירָתוֹ** מה שאין כן דרכים אחרות אף שהאדם יכול למצוא את עצמו לפתע באחת מהן אך איננו יכול לבחור בכך מעצמו. **וְהַסִּבָּרָה הָעִנְיָן הוּא, כִּי הִנֵּה לִכְאוֹרָה יֵשׁ עִנְיָן** ודרך **נַעֲלֶה יוֹתֵר בַּבִּיצּוּעַ עֲבוֹדַת הַבֵּרוּרִים** והוא ה׳בֵּירוּר׳ **הַנַּעֲשֶׂה עַל־יְדֵי הַתְּשׁוּבָה** ו׳בֵּירוּר׳ זה הינו נעלה ביותר כיוון שהוא קשור בחושך גדול ותחתון יותר ואם כן הוא מממש עוד יותר את עשיית הדירה של הקדוש ברוך הוא בתחתונים, **וְ׳בֵּירוּר׳** זה הוא **עַד** כדי כך **שֶׁעַל־יָדָהּ זְדוֹנוֹת נַעֲשִׂין כִּזְכֻיּוֹת**[16], **וְעַל זֶה אוֹמֵר** במשנה **שֶׁזּוֹ אֵינָהּ דֶּרֶךְ יְשָׁרָה שֶׁיָּבוֹר לוֹ הָאָדָם, כִּי הָאָדָם בִּבְחִירָתוֹ אָסוּר לוֹ לַחֲטֹא וְלָשׁוּב, וְכַיָּדוּעַ**[17] **שֶׁהָאוֹמֵר אֶחֱטָא וְאָשׁוּב זֶהוּ הֵפֶךְ הַתּוֹרָה, אֶלָּא עִלּוּי זֶה** (דִּתְשׁוּבָה) **נַעֲשֶׂה מִלְּמַעְלָה, כְּמַאֲמַר**[18] **נוֹרָא עֲלִילָה עַל בְּנֵי אָדָם, וְכִדְאִיתָא בַּזֹּהַר**[19] **נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא תְּוֹרָה, שֶׁעַל־פִּי תּוֹרַת אֱמֶת** (וּבִפְרָט זֹהַר, **פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה), עִנְיַן הַחֵטְא אֵצֶל נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל הוּא דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תְּמִיהָה קַיֶּמֶת, אֶלָּא שֶׁכָּל עִנְיַן הַחֵטְא בָּא מִלְּמַעְלָה מִצַּד נוֹרָא עֲלִילָה כוּ׳, וְכַיָּדוּעַ בְּעִנְיַן הַקְנִיגִיאָ שֶׁעָתִיד הַקָּבָ״ה לַעֲשׂוֹת לֶעָתִיד־לָבֹא** (כַּמְּבֹאָר בַּאֲרֻכָּה בִּדְרוּשֵׁי **אַדְמוֹ״ר הָאֶמְצָעִי**[20], **וּבְקִצּוּר בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳**[21]) **שֶׁזֶּהוּ אֶחָד מֵאוֹפַנֵּי הַתַּעֲנוּג לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ שֶׁנַּעֲשָׂה עַל־יְדֵי עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה, שֶׁבִּשְׁבִיל זֶה יֶשְׁנוֹ עִנְיָן שֶׁל חֵטְא. אֲבָל זוֹ אֵינָהּ הַדֶּרֶךְ שֶׁיָּבוֹר לוֹ אָדָם כְּכֹחַ עַצְמוֹ**[22], **אֶלָּא הַדֶּרֶךְ הַיְּשָׁרָה שֶׁיָּבוֹר לוֹ אָדָם הִיא דֶּרֶךְ הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת.**

ביאור בדרך אפשר

ג) וּבָזֶה יוּבָן גַּם כְּלָלוּת הָעִנְיָן מַה שֶּׁאוֹמֵר אֵיזוֹ הִיא דֶּרֶךְ יְשָׁרָה שֶׁיָּבוֹר לוֹ הָאָדָם, דְּמַשְׁמָע שֶׁדֶּרֶךְ זוֹ דַּוְקָא הִיא בְּכֹחוֹ שֶׁל הָאָדָם וּבִבְחִירָתוֹ. וְהָעִנְיָן הוּא, כִּי הִנֵּה לִכְאוֹרָה יֵשׁ עִנְיָן נַעֲלֶה יוֹתֵר בַּעֲבוֹדַת הַבֵּרוּרִים הַנַּעֲשֶׂה עַל־יְדֵי הַתְּשׁוּבָה, וְעַד שֶׁעַל־יָדָהּ זְדוֹנוֹת נַעֲשִׂין כִּזְכֻיּוֹת[16], **וְעַל זֶה אוֹמֵר שֶׁזּוֹ אֵינָהּ דֶּרֶךְ יְשָׁרָה שֶׁיָּבוֹר לוֹ הָאָדָם, כִּי הָאָדָם בִּבְחִירָתוֹ אָסוּר לוֹ לַחֲטֹא וְלָשׁוּב, וְכַיָּדוּעַ**[17] **שֶׁהָאוֹמֵר אֶחֱטָא וְאָשׁוּב זֶהוּ הֵפֶךְ הַתּוֹרָה, אֶלָּא עִלּוּי זֶה** (דִּתְשׁוּבָה) **נַעֲשֶׂה מִלְּמַעְלָה, כְּמַאֲמַר**[18] **נוֹרָא עֲלִילָה עַל בְּנֵי אָדָם, וְכִדְאִיתָא בַּזֹּהַר**[19] **נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא תְּוֹרָה, שֶׁעַל־פִּי תּוֹרַת אֱמֶת** (וּבִפְרָט זֹהַר, **פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה), עִנְיַן הַחֵטְא אֵצֶל נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל הוּא דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תְּמִיהָה קַיֶּמֶת, אֶלָּא שֶׁכָּל עִנְיַן הַחֵטְא בָּא מִלְּמַעְלָה מִצַּד נוֹרָא עֲלִילָה כוּ׳, וְכַיָּדוּעַ בְּעִנְיַן הַקְנִיגִיאָ שֶׁעָתִיד הַקָּבָ״ה לַעֲשׂוֹת לֶעָתִיד־לָבֹא** (כַּמְּבֹאָר בַּאֲרֻכָּה בִּדְרוּשֵׁי **אַדְמוֹ״ר הָאֶמְצָעִי**[20], **וּבְקִצּוּר בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳**[21]) ׳קניגיא׳ זו היא בדוגמת מלחמת חיות שונות הנלחמות זו עם זו לפני המלך והשרים אשר מלחמה זו גורמת שעשוע למלך. כך גם מלחמת היצרים ומלחמת הקדושה וכוחות הטומאה, מלחמה בה ניצחון הטוב והאלוקות הוא דווקא לאחר רגעים של נפילה ותבוסה, הרי מלחמה זו קשורה בעונג של המלך העליון **שֶׁזֶּהוּ אֶחָד מֵאוֹפַנֵּי הַתַּעֲנוּג לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ שֶׁנַּעֲשָׂה עַל־יְדֵי עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה** דווקא, **שֶׁבִּשְׁבִיל זֶה יֶשְׁנוֹ עִנְיָן שֶׁל חֵטְא.** כעת תענוג זה גלוי רק כלפי מעלה, לעתיד לבוא הקדוש ברוך הוא יגלה לנבראים תענוג זה. **אֲבָל** דרך **זוֹ** ב׳בֵּירוּר׳ חושך העולם **אֵינָהּ דֶּרֶךְ יְשָׁרָה, מִשּׁוּם** שֶׁההגעה למצב הדורש תשובה **הִיא הֵפֶךְ הַתּוֹרָה, וְלָכֵן אֵינָהּ הַדֶּרֶךְ שֶׁיָּבוֹר לוֹ הָאָדָם בְּכֹחַ עַצְמוֹ**[22], **אֶלָּא הַדֶּרֶךְ הַיְּשָׁרָה שֶׁיָּבוֹר לוֹ אָדָם הִיא דֶּרֶךְ הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת.** בכך מבוארת התשובה על השאלה הראשונה חלילה על ידי האדם אלא **נַעֲשֶׂה מִלְּמַעְלָה, כְּמַאֲמַר**[18] חז״ל במדרש על הפסוק ׳**נוֹרָא עֲלִילָה עַל בְּנֵי אָדָם**׳ הקדוש ברוך הוא נקרא בשם נורא עלילה על שם הנפילות הרוחניות והחטאים השונים המגולגלים על האדם, **וְכִדְאִיתָא** (=וכמובא) **בַּזֹּהַר**[19] על הפסוק ׳**נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא**׳ נאמר על כך בזוהר ״**תְּוֹרָה**״ (=תמיהה), **הַיְנוּ,** המובן מלשונות חז״ל אלו שבמדרש ובזוהר, **שֶׁעַל־פִּי תּוֹרַת אֱמֶת** (גם על פי הנגלה שבתורה, כאמור בלשון המדרש, **וּבִפְרָט** על פי **הַזֹּהַר,** שהוא **פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה), עִנְיַן הַחֵטְא אֵצֶל נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל הוּא דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תְּמִיהָה קַיֶּמֶת,** כלומר אצל נפש מישראל כשלעצמה מושללת מציאות של חטא, **אֶלָּא שֶׁכָּל עִנְיַן הַחֵטְא בָּא מִלְּמַעְלָה מִצַּד** זה שהקדוש ברוך הוא נקרא כאמור **נוֹרָא עֲלִילָה כוּ׳,** ודבר זה, שישנה כוונה אלוקית אשר לשמה הקדוש ברוך הוא מגלגל על האדם את מציאות החטא ויצר הרע הרי זה **כַּיָּדוּעַ בְּ**מה שמבואר אודות **עִנְיַן הַקְנִיגִיאָ שֶׁעָתִיד הַקָּבָ״ה לַעֲשׂוֹת לֶעָתִיד־לָבֹא (כַּמְּבֹאָר בַּאֲרֻכָּה בִּדְרוּשֵׁי אַדְמוֹ״ר הָאֶמְצָעִי**[20],

---

16) יומא פו, ב. 17) שם פה, ב. 18) תהלים סו, ה. וראה תנחומא וישב ד. 19) ח״ג יג, רע״ב, טז, א. 20) תו״ח תולדות ד״ה ויתן לך פ״י ואילך. שערי תשובה ח״א כ, ד ואילך. וראה מאמרי אדמו״ר הזקן מארז״ל ע׳ קמא ואילך. ובכ״מ. 21) ר״פ שמיני. 22) ראה גם לקו״ש חכ״ז ע׳ 110 ואילך. וש״נ.

ד) **וּבָזֶה** יֵשׁ לְבָאֵר גַּם מַה שֶּׁדַּוְקָא רַבִּי הוּא שֶׁאָמַר וְשָׁנָה מִשְׁנָה זוֹ. דְּהִנֵּה עִנְיָנוֹ שֶׁל רַבִּי הוּא שֶׁחִבֵּר אֶת הַמִּשְׁנָיוֹת מִצַּד הַיְרִידָה דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בַּגָּלוּת, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ״ם בְּהַקְדָּמָתוֹ לְסֵפֶר הַ״יָּד׳ שֶׁלְּפִי שֶׁרָאָה רַבִּי שֶׁתַּלְמִידִים מִתְמַעֲטִין וְהַצָּרוֹת מִתְחַדְּשׁוֹת וּבָאוֹת, וּמַלְכוּת רוֹמִי פּוֹשֶׁטֶת בָּעוֹלָם וּמִתְגַּבֶּרֶת, וְיִשְׂרָאֵל מִתְגַּלְגְּלִין וְהוֹלְכִין לַקְצָווֹת, לְפִיכָךְ חִבֵּר אֶת הַמִּשְׁנָה, וְעַד שֶׁכָּתַב אֶת הַמִּשְׁנָה מִשּׁוּם עֵת לַעֲשׂוֹת לַה׳ הֵפֵרוּ תּוֹרָתֶךָ[23] [וְכַיָּדוּעַ[24] שֶׁיֵּשׁ כַּמָּה שִׁיטוֹת אִם רַבִּי עַצְמוֹ כָּתַב אֶת הַמִּשְׁנָה אוֹ רַק חִבְּרָהּ, וְשִׁיטַת הָרַמְבַּ״ם הִיא שֶׁנִּכְתְּבָה כְּבָר בִּזְמַן רַבִּי, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב ׳וְחִבֵּר מֵהַכֹּל סֵפֶר הַמִּשְׁנָה וּכְתָבוּהוּ כֻּלָּם׳]. וְהִנֵּה שֹׁרֶשׁ עִנְיַן הַגָּלוּת הוּא בִּירִידַת הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה בִּכְלָל, כִּדְאִיתָא בַּתַּנְיָא[25] שֶׁיְּרִידַת הַנְּשָׁמָה הִיא בִּבְחִינַת גָּלוּת, וַתַּכְלִית הַיְרִידָה הִיא בְּרוּר הַגּוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית וְחֶלְקוֹ בָּעוֹלָם. וּמִטַּעַם זֶה אָמַר רַבִּי דַּוְקָא שֶׁהַדֶּרֶךְ הַיְשָׁרָה שֶׁיָּבוֹר לוֹ הָאָדָם, עִנְיַן עֲבוֹדַת הַבֵּרוּרִים, הִיא דֶּרֶךְ הַתּוֹרָה וּמִצְוֹות.

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בְּבֵאוּר הַשַּׁיָּכוּת דְּרַבִּי לַדֶּרֶךְ הַיְשָׁרָה, עֲבוֹדַת הַבֵּרוּרִים עַל־יְדֵי תּוֹרָה וּמִצְוֹות דַּוְקָא (וְלֹא עַל־יְדֵי תְּשׁוּבָה), דְּהִנֵּה עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה, נוֹסָף לְכָךְ שֶׁעַל־יָדָהּ נַעֲשֵׂית הֲפִיכַת הַזְּדוֹנוֹת לִזְכֻיּוֹת (כַּנַּ״ל), הִנֵּה הִיא גַּם עֲבוֹדָה שֶׁלְּמַעְלָה מִמִּדִּידָה וְהַגְבָּלָה. וְגַם עַל־זֶה קָאֵי רַבִּי בְּמִשְׁנָתֵנוּ בְּאָמְרוֹ, שֶׁהַדֶּרֶךְ הַיְשָׁרָה שֶׁיָּבוֹר לוֹ

ביאור בדרך אפשר

שהוזכרה בתחילת המאמר, אכן ישנם דרכים נוספות אך דרך ישרה הינה אחת.

ד) כאמור תכלית התורה ומצוות כרוכה בבירור חושך העולם. חושך זה קיים באופן כפול ומכופל בתקופת הגלות, לכן במאמר המשנה ישנו דגש אודות פעולתן של התורה והמצוות בזמן זה. הדבר רמוז בכך שמאמר זה נאמר דווקא על ידי רבי שמנהיגותו קשורה בעבודתם של בני ישראל בזמן הגלות.

וּבָזֶה יֵשׁ לְבָאֵר גַּם מַה שֶּׁדַּוְקָא רַבִּי הוּא זה **שֶׁאָמַר וְשָׁנָה** (=ולימד) **מִשְׁנָה זוֹ. דְּהִנֵּה עִנְיָנוֹ שֶׁל רַבִּי הוּא שֶׁחִבֵּר אֶת הַמִּשְׁנָיוֹת.** המשניות הן קיבוץ כל הלכות התורה שבעל פה. עד זמנו של רבי הלכות אלה נמסרו בעל פה מרב לתלמיד ללא תבנית קבועה, רבי קיבץ את כל הלכות התורה שבעל פה בחיבור אחד. הצורך בפעולה זו היא **מִצַּד הַיְרִידָה דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בַּגָּלוּת** תקופתו של רבי היתה בתחילת הגלות מספר דורות לאחר חורבן הבית, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ״ם בְּהַקְדָּמָתוֹ לְסֵפֶר הַ״יָּד׳ שֶׁלְּפִי שֶׁרָאָה רַבִּי שֶׁתַּלְמִידִים מִתְמַעֲטִין וְהַצָּרוֹת מִתְחַדְּשׁוֹת וּבָאוֹת, וּמַלְכוּת רוֹמִי פּוֹשֶׁטֶת בָּעוֹלָם וּמִתְגַּבֶּרֶת, וְיִשְׂרָאֵל מִתְגַּלְגְּלִין וְהוֹלְכִין לַקְצָווֹת, לְפִיכָךְ חִבֵּר אֶת הַמִּשְׁנָה,** הוא **עַד** כדי כך **שֶׁלֹּא** זו בלבד שהוא חיבר וקבע את נוסח המשנה אלא גם **כָּתַב אֶת הַמִּשְׁנָה** למרות שכתיבת הדברים שנמסרו ממשה רבינו בעל פה זו פעולה שהיא אסורה כשלעצמה, אך רבי עשה זאת **מִשּׁוּם ׳עֵת לַעֲשׂוֹת לַה׳ הֵפֵרוּ תּוֹרָתֶךָ׳** כלומר בגלל צו השעה אשר בני ישראל מתפזרים ונפוצים בגלות הארוכה הרי על מנת שלא תשתכח התורה חלילה יש לעשות מעשה למען ה׳, גם כשפעולה זו כשלעצמה היא בבחינת הפרת כְּלָלֵי התורה[23] **[וְכַיָּדוּעַ[24] שֶׁיֵּשׁ כַּמָּה שִׁיטוֹת אִם רַבִּי עַצְמוֹ כָּתַב אֶת הַמִּשְׁנָה אוֹ רַק חִבְּרָהּ, וְשִׁיטַת הָרַמְבַּ״ם הִיא** שֶׁהמשנה גם **נִכְתְּבָה כְּבָר בִּזְמַן רַבִּי, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב** הרמב״ם אודות רבי **׳וְחִבֵּר מֵהַכֹּל סֵפֶר הַמִּשְׁנָה וּכְתָבוּהוּ כֻּלָּם׳]. וְהִנֵּה הִשֹּׁרֶשׁ** הרוחני **שֶׁל עִנְיַן הַגָּלוּת הוּא בִּירִידַת הַנְּשָׁמָה** בעצם **לְמַטָּה בִּכְלָל** לעולם הזה, **כִּדְאִיתָא** (=כמובא) **בַּספר הַתַּנְיָא[25] שֶׁעצם יְרִידַת הַנְּשָׁמָה** והימצאותה בעולם הזה **הִיא בִּבְחִינַת גָּלוּת** כיוון שמציאות הגוף והעולם מסתירים על אור הנשמה, **וְ**הסיבה **וְהַתַּכְלִית** בשבילה היתה **הַיְרִידָה הִיא** על מנת לגרום ל**בְּרוּר הַגּוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית** של האדם **וְ**כמו כן **בְּרוּר חֶלְקוֹ** של האדם **בָּעוֹלָם** אשר לכל יהודי ניתן לרשותו חלק מהעולם אשר עליו לברורו על ידי עבודת ה׳ בו. מכך מובן שזו גם התכלית בירידת בני ישראל לגלות לאחר חורבן הבית, על מנת לברר את החושך הגדול ההולך ומתגבר דווקא אז. **וּמִטַּעַם זֶה אָמַר רַבִּי דַּוְקָא** בגלל היותו המנהיג של בני ישראל בתקופת הגלות אשר אז מודגשת יותר מתמיד עבודת הבירורים **שֶׁהַדֶּרֶךְ הַיְשָׁרָה שֶׁיָּבוֹר לוֹ הָאָדָם, עִנְיַן עֲבוֹדַת הַבֵּרוּרִים, הִיא דֶּרֶךְ הַתּוֹרָה וּמִצְוֹות** דווקא.

כאשר מדובר אודות מהותה של עבודת התשובה יש בכך חיצוניות ופנימיות. מהותה החיצונית קשורה במציאות של חטא, האדם השב בתשובה מתגבר עליו ועוזבו ואף הופכו לזכות. מהותה הפנימית של עבודת התשובה איננה קשורה בהכרח בעניין של חטא. מהותה הפנימית היא בכך שהאדם מוסר את כל כולו לקדוש ברוך הוא כך שהוא יוצא מעצמו, מרגילותו, מהתחשבותו בכל הדברים המגבילים את עבודת ה׳ שלו. ההוראה הניתנת לאדם לצעוד בדרך הישרה של התורה והמצוות היא גם כלפי מהותה הפנימית של עבודת התשובה. נקודה זו קשורה גם כן בפעולתו של רבי בחיבור המשנה.

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בְּבֵאוּר הַשַּׁיָּכוּת דְּרַבִּי לַדֶּרֶךְ הַיְשָׁרָה, שכאמור היא **עֲבוֹדַת הַבֵּרוּרִים** הנעשית **עַל־יְדֵי תּוֹרָה וּמִצְוֹות דַּוְקָא (וְלֹא עַל־יְדֵי תְּשׁוּבָה), דְּהִנֵּה עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה, נוֹסָף** למעלתה הקשורה במהותה החיצונית **לְכָךְ שֶׁעַל־יָדָהּ נַעֲשֵׂית הֲפִיכַת הַזְּדוֹנוֹת לִזְכֻיּוֹת (כַּנַּ״ל), הִנֵּה** מעלתה **הִיא גַּם** מצד מהותה הפנימית בכך שזו **עֲבוֹדָה שֶׁלְּמַעְלָה מִמִּדִּידָה וְהַגְבָּלָה. וְגַם עַל־זֶה קָאֵי** (=עומד) והסיבה המאפשרת את **עִנְיַן הַגָּלוּת הוּא בְּ**עצם **יְרִידַת הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה בִּכְלָל** לעולם הזה, **כִּדְאִיתָא** (=כמובא) **בַּספר הַתַּנְיָא[25] שֶׁ**עצם **יְרִידַת הַנְּשָׁמָה** והימצאותה בעולם הזה **הִיא בִּבְחִינַת גָּלוּת** כיוון שמציאות הגוף והעולם מסתירים על אור הנשמה, **וְ**הסיבה **וְהַתַּכְלִית** בשבילה היתה **הַיְרִידָה הִיא** על מנת לגרום ל**בְּרוּר הַגּוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית** של האדם **וְ**כמו כן **בְּרוּר חֶלְקוֹ** של האדם **בָּעוֹלָם** אשר לכל יהודי ניתן לרשותו חלק מהעולם אשר עליו לברורו על ידי עבודת ה׳ בו. מכך מובן שזו גם התכלית בירידת בני ישראל לגלות לאחר חורבן הבית, על מנת לברר את החושך הגדול ההולך ומתגבר דווקא אז. **וּמִטַּעַם זֶה אָמַר רַבִּי דַּוְקָא** בגלל היותו המנהיג של בני ישראל בתקופת הגלות אשר אז מודגשת יותר מתמיד עבודת הבירורים **שֶׁהַדֶּרֶךְ הַיְשָׁרָה שֶׁיָּבוֹר לוֹ הָאָדָם, עִנְיַן עֲבוֹדַת הַבֵּרוּרִים, הִיא דֶּרֶךְ הַתּוֹרָה וּמִצְוֹות** דווקא.

כאשר מדובר אודות מהותה של עבודת התשובה יש בכך חיצוניות ופנימיות. מהותה החיצונית קשורה במציאות של חטא, האדם השב בתשובה מתגבר עליו ועוזבו ואף הופכו לזכות. מהותה הפנימית של עבודת התשובה איננה קשורה בהכרח בעניין של חטא. מהותה הפנימית היא בכך שהאדם מוסר את כל כולו לקדוש ברוך הוא כך שהוא יוצא מעצמו, מרגילותו, מהתחשבותו בכל הדברים המגבילים את עבודת ה׳ שלו. ההוראה הניתנת לאדם לצעוד בדרך הישרה של התורה והמצוות היא גם כלפי מהותה הפנימית של עבודת התשובה. נקודה זו קשורה גם כן בפעולתו של רבי בחיבור המשנה.

23) תהלים קיט, קכו. וראה גיטין ס, ב. תמורה יד, ב. ובכ״מ. 24) ראה לקו״ש חי״ב ע׳ 89 ואילך, וש״נ. 25) פל״ז (מח, סע״א).

ביאור בדרך אפשר

רַבִּי בְּמִשְׁנָתֵנוּ בְּאָמְרוֹ, שֶׁהַדֶּרֶךְ הַיְּשָׁרָה שֶׁיָּבוֹר לוֹ הָאָדָם הִיא דֶּרֶךְ הָעֲבוֹדָה בְּתוֹרָה וּמִצְוֹות, שזו עבודה הכרוכה **בִּמְדִידָה וְהַגְּבָלָה דַּוְקָא** בתשומת לב לפרטים מוגבלים ובסדר מסודר דווקא, שהרי לימוד התורה כרוך בהבנה מסודרת, וכמו כן קיומה של כל מצוה קשור עם כוח מסויים של הנפש דווקא, עם מקום מסויים ובזמן מסויים, **כִּי, אַף שֶׁיֵּשׁ מַעֲלָה בִּמְסִירוּת־נֶפֶשׁ** שזו מהותה הפנימית של עבודת התשובה. מסירות נפש פירושה מסירת הרצון, האדם מוסר את כל רצונותיו הקשורים במציאותו המוגבלת לקדוש ברוך הוא, **מִכָּל־מָקוֹם אֵין זֶה מַסְפִּיק, אֶלָּא צָרִיךְ שֶׁהתעוררות הַמְּסִירוּת־נֶפֶשׁ** של האדם לא תמצה את עצמה בעצם יציאתו של האדם מעצמו אלא **תְּמִשַׁךְ** תחדור ותתבטא **בַּעֲבוֹדָה פְּנִימִית בְּ**מדידה והגבלה של **תוֹרָה וּמִצְוֹות. וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁגַּם זֶה נִרְמָז בְּמַה שֶׁאוֹמֵר** רבי במשנה **תִּפְאֶרֶת לְעוֹשֶׂיהָ׳** רמז נוסף הקיים בכך שרבי מדגיש שההליכה בדרך קשורה ב׳עשיה׳, **דִּמְרַמֵּז כָּאן לְעִנְיַן** האמור בדברי חז״ל שכאשר עבודתם של בני ישראל היא בתכלית המעלה אזי נקראים הם **׳עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם** (=הקדוש ברוך הוא)׳, ומבואר על כך בתורת החסידות שֶׁדרגת העבודה הרמוזה במילים אלה **זֶהוּ עִנְיָן** עבודת ה׳ הבאה מתוך הדרגה היותר עליונה של אהבת ה׳ המוזכרת בקריאת שמע שזו האהבה **דְּ׳בְכָל**[26] **מְאֹדֶךָ׳**[27] שהיא למעלה משתי האהבות המוזכרות לפני כן ׳בכל לבבך׳ ו׳בכל נפשך׳ הקשורות ברגשותיו ובשכלו המוגבלים של האדם, מהותה של אהבת ה׳ ׳בכל מאדך׳ היא **עֲבוֹדַת הַמְּסִירוּת־נֶפֶשׁ שֶׁלְּמַעְלָה מִמִּדִּידָה וְהַגְּבָלָה,** ולמרות שמדובר בעבודה הקשורה בתנועת נפש של יציאה ממדידה והגבלה, בכל זאת בלשון חז״ל הקשורה **בָּזֶה אוֹמֵר לְשׁוֹן עֲשִׂיָּה דַּוְקָא** (**כְּמוֹ ׳עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם׳**, כלומר משתמשים במילה **עוֹשִׂין דַּיְקָא** =דווקא) **כִּי תְּנוּעָה זוֹ** בנפש **דִּבְכָל מְאֹדֶךָ** למרות שהיא מרוממת ביותר אך **אֵינָהּ צְרִיכָה לְהִשָּׁאֵר** במצב של

ביאור בדרך אפשר

הָאָדָם הִיא דֶּרֶךְ הָעֲבוֹדָה בְּתוֹרָה וּמִצְוֹות, בִּמְדִידָה וְהַגְּבָלָה דַּוְקָא, כִּי, אַף שֶׁיֵּשׁ מַעֲלָה בִּמְסִירוּת־נֶפֶשׁ, מִכָּל־מָקוֹם אֵין זֶה מַסְפִּיק, אֶלָּא צָרִיךְ שֶׁהַמְּסִירוּת־נֶפֶשׁ תֵּמְשַׁךְ בַּעֲבוֹדָה פְּנִימִית בְּתוֹרָה וּמִצְוֹות. וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁגַּם זֶה נִרְמָז בְּמַה שֶׁאוֹמֵר תִּפְאֶרֶת לְעוֹשֶׂיהָ, דִּמְרַמֵּז כָּאן לְעִנְיַן עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן דִּבְכָל[26] מְאֹדֶךָ[27], עֲבוֹדַת הַמְּסִירוּת־נֶפֶשׁ שֶׁלְּמַעְלָה מִמִּדִּידָה וְהַגְּבָלָה, וּבְזֶה אוֹמֵר לְשׁוֹן עֲשִׂיָּה דַּוְקָא (כְּמוֹ עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם, עוֹשִׂין דַּיְקָא) כִּי תְּנוּעָה זוֹ דִּבְכָל מְאֹדֶךָ אֵינָהּ צְרִיכָה לְהִשָּׁאֵר לְמַעְלָה מִמִּדִּידָה וְהַגְּבָלָה, כְּמוֹ עֲבוֹדַת רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי וַחֲבֵרָיו[28], אֶלָּא צָרִיךְ שֶׁתֵּמְשַׁךְ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ[16], וְעַד שֶׁתֵּמְשַׁךְ בְּעִנְיַן וְאָסַפְתָּ דְּגָנֶךָ[29] שֶׁבְּפָרָשָׁה שְׁנִיָּה שֶׁל קְרִיאַת שְׁמַע, הַיְינוּ בַּעֲשִׂיָּה בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם, וּבְסֵדֶר וְהַדְרָגָה דַּוְקָא. וּמִטַּעַם זֶה חִבֵּר רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ אֶת שִׁשָּׁה סִדְרֵי מִשְׁנָה, דִּמְדַגֵּשׁ כָּאן עִנְיַן הַסֵּדֶר, כִּי הָעֲבוֹדָה צְרִיכָה שֶׁתֵּמְשַׁךְ בִּבְחִינַת סֵדֶר, דַּוְקָא, כִּי, אַף שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה נִכְלָל עִנְיַן וַעֲלָמוֹת אֵין מִסְפָּר[30], מִכָּל־מָקוֹם צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה בִּבְחִינַת סֵדֶר, שִׁשָּׁה סִדְרֵי מִשְׁנָה, בִּבְחִינַת סֵדֶר וּגְבוּל.

ה) וְעַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה בְּדֶרֶךְ ה׳ בִּזְמַן הַגָּלוּת, בָּאִים בְּקָרוֹב מַמָּשׁ לִשְׁלֵמוּת הַדֶּרֶךְ שֶׁתִּהְיֶה בִּימוֹת הַמָּשִׁיחַ, שֶׁעַל־זֶה נֶאֱמַר וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ

ביאור בדרך אפשר

לְמַעְלָה מִמִּדִּידָה וְהַגְּבָלָה כלומר במצב של אי התייחסות לפרטים המוגבלים של המציאות של האדם ושל העולם, **כְּמוֹ עֲבוֹדַת** ה׳ של **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי וַחֲבֵרָיו**[28] שהיתה באופן שלא עסקו בענייני העולם, ומלאכתם בעולם נעשתה על ידי אחרים, **אֶלָּא צָרִיךְ שֶׁ**העוצמה של אהבת ה׳ זו **תֵּמְשַׁךְ** ותחדור בכל הרבדים הנמוכים יותר של האדם הקשורים במציאותו המוגבלת, באהבת ה׳ הנמוכה יותר בדרגת **׳בְּכָל לְבָבְךָ׳ וּ׳בְכָל נַפְשְׁךָ׳**[16], ותנועת נפש זו של מסירות נפש תחדור כל כך למטה **עַד** כדי כך **שֶׁ**היא **תֵּמְשַׁךְ** ותאיר גם בענייניו הגשמיים של האדם **בְּעִנְיַן ׳וְאָסַפְתָּ דְּגָנֶךָ׳**[29] שזו ההתעסקות בפרנסתו הגשמית **שֶׁ**מוזכרת **בְּפָרָשָׁה שְׁנִיָּה שֶׁל קְרִיאַת שְׁמַע, הַיְינוּ בַּעֲשִׂיָּה בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם,** ולמרות רוממותה של תנועת נפש זו מכל הצטמצמות בפעולות הכרוכות בסדר מסודר היא תתבטא בפעולותיו של האדם **בְּסֵדֶר וְהַדְרָגָה דַּוְקָא. וּמִטַּעַם זֶה חִבֵּר רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ** רבי יהודה הנשיא **אֶת שִׁשָּׁה סִדְרֵי מִשְׁנָה, דִּמְדַגֵּשׁ כָּאן עִנְיַן הַסֵּדֶר, כִּי הָעֲבוֹדָה** למרות שהיא צריכה להיות נובעת ממהותה הפנימית של התשובה אך היא **צְרִיכָה שֶׁתֵּמְשַׁךְ** ותתבטא **בִּבְחִינַת סֵדֶר דַּוְקָא, כִּי, אַף שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה** כשלעצמה **נִכְלָל עִנְיַן** הרמוז במילים **׳וַעֲלָמוֹת אֵין מִסְפָּר׳**[30] אשר אומרים על כך חז״ל שעלמות אלו הינן ההלכות שבתורה שבעל פה אשר אין להם מספר, בכך מתבטא שגם התורה שבעל פה כשלעצמה קשורה במהות שלמעלה ממדידה והגבלה, **מִכָּל־מָקוֹם צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה** לזה ביטוי **בִּבְחִינַת סֵדֶר,** סדר המתבטא בעריכת **שִׁשָּׁה סִדְרֵי מִשְׁנָה, בִּבְחִינַת סֵדֶר וּגְבוּל.**

ה) וְעַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה בְּדֶרֶךְ ה׳ בִּזְמַן הַגָּלוּת, בָּאִים בְּקָרוֹב מַמָּשׁ לִשְׁלֵמוּת הַדֶּרֶךְ שֶׁתִּהְיֶה בִּימוֹת הַמָּשִׁיחַ, כאמור בסעיף ב׳ דרך זו שהינה משמעותן הפנימית של קיום המצוות היא המחברת את העולמות והקדוש ברוך הוא. שלימות חיבור זה תהיה בימות המשיח

26) ואתחנן ו, ה. 27) ראה ברכות לה, ב וחדא״ג מהרש״א שם. לקו״ת שלח מב, ג. ובכ״מ. 28) ראה ברכות שם. 29) עקב יא, יד. 30) שה״ש ו, ח, ושהש״ר שם.

ביאור בדרך אפשר

שֶׁעַל־זֶה נֶאֱמַר בנוסח התפילה **׳וְשָׁם** דווקא, כלומר בבית המקדש השלישי **נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ׳, שְׁלֵמוּת הַמִּצְוּוֹת, מִשּׁוּם שֶׁכָּל הָעִנְיָנִים שֶׁבָּעוֹלָם יִהְיוּ בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוּת**, יכולתה של מצוה לשמש כדרך אשר על ידה נעשה החיבור של מעלה מעלה עם מטה מטה הוא בגלל שבקיומה ישנו מצד אחד החפץ הגשמי בו נעשית המצוה שמקומו למטה ומצד שני ישנו האדם מקיים המצוה שמצד נשמתו הוא קשור למעלה. בימות המשיח כל אלה יהיו בתכלית השלמות **הֵן הָעִנְיָנִים** הגשמיים **שֶׁבָּהֶם עוֹשִׂין** ומקיימים **אֶת הַמִּצְוָה, וְהֵן הָאָדָם עַצְמוֹ**[31]. **וְאַף שֶׁ׳מֵעִיקָּרָא דְּעָבִיד אִינֶשׁ אֲדַעְתֵּיהּ דְּנַפְשֵׁיהּ קָא עָבִיד׳** (=בתחילה, כאשר עושה האדם, על דעת עצמו הוא עושה) כלומר תחילת עבודת האדם היא לצורך תיקון עצמו ואם כן תחילת עבודת האדם בגאולה תהיה להביא לשלמות מציאותו שלו, **מִכָּל־מָקוֹם** שלימות הגאולה תהיה עד כדי כך **שֶׁיִּהְיֶה אָז הָעִנְיָן דִּלְכַתְּחִלָּה אַרִיבְּעֵר**[32] (=לכתחילה כפתגמו של כ״ק אדמו״ר מהר״ש שיום הולדתו מלמעלה) חל בערב שבת זו ב׳ אייר, אשר בכל עניין צריך ללכת לכתחילה מלמעלה, כלומר תיכף בתחילת הגאולה האדם כבר יגיע **לִשְׁלֵמוּת הָעֲבוֹדָה, וּבִשְׁלֵמוּת זוֹ גּוּפָא** (=עצמה) **יִהְיֶה עִנְיַן הַדֶּרֶךְ** בה תהיה הליכה למעלה מעלה, משלמות אחת לשלמות נעלה יותר, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב יֵלְכוּ מֵחַיִל אֶל חָיִל**[33]. עלייתו של האדם למעלה היא באמצעות פעולות הקשורות בדרגה עליונה יותר. **אֲבָל אֵין הַפֵּרוּשׁ בָּזֶה** שֶׁפעולתו של האדם שנעשתה ב**הַתְחָלַת הָעֲבוֹדָה נִשְׁאֶרֶת עַל מְקוֹמָהּ** הנמוך והוא עולה למעלה באמצעות הפעולות החדשות העליונות יותר, **אֶלָּא שֶׁגַּם** פעולת האדם הקשורה ב**הַתְחָלַת הָעֲבוֹדָה תִּתְעַלֶּה עַל־יְדֵי הַהֲלִיכָה מֵחַיִל אֶל חָיִל. וְכַמְּבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר**[34] **בְּעִנְיַן סְפִירַת הָעֹמֶר**, מַה שֶׁאוֹמְרִים הַיּוֹם שְׁנֵי יָמִים לָעֹמֶר וְאֵין אוֹמְרִים הַיּוֹם יוֹם שְׁנֵי לָעֹמֶר, מִשּׁוּם שֶׁבַּיּוֹם הַשֵּׁנִי הִנֵּה גַּם הַיּוֹם הָרִאשׁוֹן נִתְעַלֶּה וְנַעֲשֶׂה אֶחָד מֵהַשְּׁנֵי יָמִים לָעֹמֶר. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם עַתָּה, שֶׁעַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה עוֹשִׂים שָׁלוֹם בְּפָמַלְיָא שֶׁל מַעְלָה וּבַפָּמַלְיָא שֶׁל מַטָּה[35] (דְּקָאֵי עַל הַשָּׁלוֹם בֵּין נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית לְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית כַּמְּבֹאָר בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳[36]), הִנֵּה עַל־יְדֵי־זֶה בָּאִים לִשְׁלֵמוּת הַשָּׁלוֹם דִּלְעָתִיד[37], יוֹם שֶׁכֻּלּוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים[38], וְאַחַר כָּךְ עוֹלִים לְמַעְלָה יוֹתֵר[39], תַּלְמִידֵי חֲכָמִים אֵין לָהֶם מְנוּחָה, בִּבְחִינַת עֲלִיָּה מֵחַיִל אֶל חָיִל. שזו המצוה הקשורה בימים אלו, המעבר מיום ליום בספירת העומר קשור בעליה מדרגה לדרגה. הסיבה ל**מַה שֶּׁאוֹמְרִים** בנוסח הספירה **׳הַיּוֹם שְׁנֵי יָמִים לָעֹמֶר׳** ׳היום שלושה ימים׳ ׳היום ארבעה ימים׳ וכו׳ **וְאֵין אוֹמְרִים ׳הַיּוֹם יוֹם שֵׁנִי לָעֹמֶר׳** ׳היום יום שלישי׳ ׳היום יום רביעי׳, הרי זה **מִשּׁוּם** שבכל אחד מימי הספירה נמצאים עימו גם הימים הקודמים כלומר שֶׁבעליית האדם **בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי הִנֵּה גַּם** פעולתו הקשורה עם **הַיּוֹם הָרִאשׁוֹן נִתְעַלֶּה וְנַעֲשֶׂה אֶחָד מֵהַשְּׁנֵי יָמִים לָעֹמֶר.**

ביאור בדרך אפשר

1 כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ, שְׁלֵמוּת הַמִּצְוּוֹת, מִשּׁוּם שֶׁכָּל הָעִנְיָנִים
2 שֶׁבָּעוֹלָם יִהְיוּ בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוּת, הֵן הָעִנְיָנִים שֶׁבָּהֶם
3 עוֹשִׂין אֶת הַמִּצְוָה, וְהֵן הָאָדָם עַצְמוֹ[31]. וְאַף שֶׁמֵּעִיקָּרָא
4 דְּעָבִיד אִינֶשׁ אֲדַעְתֵּיהּ דְּנַפְשֵׁיהּ קָא עָבִיד, מִכָּל־מָקוֹם
5 יִהְיֶה אָז הָעִנְיָן דִּלְכַתְּחִלָּה אַרִיבְּעֵר[32], שְׁלֵמוּת הָעֲבוֹדָה,
6 וּבִשְׁלֵמוּת זוֹ גּוּפָא יִהְיֶה עִנְיַן הַדֶּרֶךְ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב יֵלְכוּ
7 מֵחַיִל אֶל חָיִל[33]. אֲבָל אֵין הַפֵּרוּשׁ בָּזֶה שֶׁהַתְחָלַת
8 הָעֲבוֹדָה נִשְׁאֶרֶת עַל מְקוֹמָהּ, אֶלָּא שֶׁגַּם הַתְחָלַת
9 הָעֲבוֹדָה תִּתְעַלֶּה עַל־יְדֵי הַהֲלִיכָה מֵחַיִל אֶל חָיִל.
10 וְכַמְּבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר[34] בְּעִנְיַן סְפִירַת הָעֹמֶר, מַה
11 שֶׁאוֹמְרִים הַיּוֹם שְׁנֵי יָמִים לָעֹמֶר וְאֵין אוֹמְרִים הַיּוֹם יוֹם
12 שֵׁנִי לָעֹמֶר, מִשּׁוּם שֶׁבַּיּוֹם הַשֵּׁנִי הִנֵּה גַּם הַיּוֹם הָרִאשׁוֹן
13 נִתְעַלֶּה וְנַעֲשֶׂה אֶחָד מֵהַשְּׁנֵי יָמִים לָעֹמֶר. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה
14 הוּא בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם עַתָּה, שֶׁעַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה עוֹשִׂים
15 שָׁלוֹם בְּפָמַלְיָא שֶׁל מַעְלָה וּבַפָּמַלְיָא שֶׁל מַטָּה[35] (דְּקָאֵי
16 עַל הַשָּׁלוֹם בֵּין נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית לְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית כַּמְּבֹאָר
17 בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳[36]), הִנֵּה עַל־יְדֵי־זֶה בָּאִים לִשְׁלֵמוּת
18 הַשָּׁלוֹם דִּלְעָתִיד[37], יוֹם שֶׁכֻּלּוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה לְחַיֵּי
19 הָעוֹלָמִים[38], וְאַחַר כָּךְ עוֹלִים לְמַעְלָה יוֹתֵר[39], תַּלְמִידֵי
20 חֲכָמִים אֵין לָהֶם מְנוּחָה, בִּבְחִינַת עֲלִיָּה מֵחַיִל אֶל חָיִל.

וְלמרות ששלמות חיבור העולם עם הקדוש ברוך הוא על ידי ההליכה בדרך הישרה הוא בימות המשיח אך **עַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם עַתָּה** ברגעים האחרונים של הגלות, **שֶׁעַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה עוֹשִׂים שָׁלוֹם בְּפָמַלְיָא שֶׁל מַעְלָה וּבַפָּמַלְיָא שֶׁל מַטָּה**[35] מהותו של שלום הוא חיבור (**דְּ**עשיית שלום זה בפמליא של מעלה ובשל מטה **קָאֵי** (=מוסב) **עַל** עשיית **הַשָּׁלוֹם בֵּין נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית לְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית כַּמְּבֹאָר בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳**[36]), **הִנֵּה עַל־יְדֵי־זֶה בָּאִים לִשְׁלֵמוּת הַשָּׁלוֹם דִּלְעָתִיד**[37], כעת החיבור והשלום בין העליונים והתחתונים, בין נפשו האלוקית של האדם ונפשו הבהמית, הוא בחיצוניותם, דבר המתבטא בכך שחיבורם אינו תמידי אלא נתון לשינויים, מה שאין כן הזמן שלעתיד לבוא נקרא בשם **יוֹם שֶׁכֻּלּוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים**[38] כלומר בו יהיה שלמות החיבור והשלום שזו מהותה של שבת, וחיבור ושלום אלה יהיו ללא הפסק לחיי העולמים, **וְ**בשלמות זו עצמה **אַחַר כָּךְ עוֹלִים לְמַעְלָה** עליונה **יוֹתֵר**[39] ולמעלה מעלה עד אין קץ, אשר כלפי נקודה זו שתהיה לעתיד לבוא שהיא אי העמידה בדרגה אחת אלא עלייה מתמדת למעלה, נאמר **תַּלְמִידֵי חֲכָמִים אֵין לָהֶם מְנוּחָה**, כיוון שבגאולה הם יהיו **בִּבְחִינַת עֲלִיָּה מֵחַיִל אֶל חָיִל**. שני עניינים אלו שיהיו לעתיד לבוא, מצד אחד מצב של מנוחה ושלום ומצד שני עלייה למעלה יותר ויותר שזו תנועה ההפוכה ממנוחה, הרי זה נובע משתי הקצוות בעבודת

המשך בעמוד קפג

31) ראה המשך וככה תרל״ז פי״ז ואילך. 32) כפתגם אדמו״ר מהר״ש בעל יום ההולדת דעש״ק – אגרות קודש אדמו״ר מוהריי״צ ח״א ע׳ תריז. 33) תהלים פד, ח. וראה ברכות בסופה. 34) ראה לקו״ש ח״א ע׳ 271. ובכ״מ. 35) סנהדרין צט, ב. 36) מטות פו, ג ואילך. ובכ״מ. 37) ראה ד״ה פדה בשלום לאדמו״ר האמצעי (שערי תשובה מט, א ואילך). ובכ״מ. 38) תמיד בסופה. 39) ראה גם שיחת ו׳ תשרי שנה זו סמ״ו (התוועדויות תשד״מ ח״א ע׳ 123 ואילך).

בס"ד. שיחת שבת פרשת אמור, ג' אייר ה'תשד"מ.

בלתי מוגה

א. התוועדות זו היא - שלא על דרך הרגיל, אבל אף־על־פי־כן, תורת החסידות דורשת שההנהגה תהיה שלא על דרך הרגיל, כמבואר בספר תניא קדישא[1] בביאור דברי הגמרא[2] אודות החילוק שבין "עובד אלקים" ל"אשר לא עבדו", ש"עובד אלקים" הוא מי ששונה פרקו מאה פעמים ואחד, ו"לא עבדו" הוא מי ששונה פרקו מאה פעמים - "משום שבימיהם היתה הרגילות לשנות כל פרק מאה פעמים . . ולכן זאת הפעם המאה ואחת היתירה על הרגילות שהורגל בה מנעוריו, שקולה כנגד כולם ועולה על גביהן כו' להיות נקרא עובד אלקים".

כלומר: מובן ופשוט שגם מי ששונה פרקו מאה פעמים - אינו הולך בטל לאחר מכן, ובודאי ממשיך לעסוק בלימוד התורה כו', שהרי כאשר מבטל רגע אחד בלבד מלימוד התורה - ישנו בזה כל החומר וההבהלה שמביא אדמו"ר הזקן בהתחלת ספר התניא, אלא ודאי ממשיך גם אחר כך לעסוק בלימוד התורה, ואף־על־פי־כן, מכיון ששנה פרק זה ("פרקו") מאה פעמים בלבד, כפי טבעו ורגילותו - נקרא "אשר לא עבדו", מכיון שלא שינה טבע רגילותו, ורק כאשר העבודה היא באופן שמשנה טבעו ורגילותו, אזי נקרא "עובד אלקים".

ומזה מובן עד כמה מוכרח הענין דשינוי טבע הרגילות - כבהתוועדות זו שאינה על דרך הרגיל.

ואף־על־פי שהפירוש ד"אשר לא עבדו" אינו כפשוטו (שאינו עובד את ה' כלל חס־ושלום), שהרי גם לולי שינוי טבע הרגילות עוסק הוא בעבודת ה', אלא שאינו עובדו כראוי,

[שהרי אף שבפסוק[3] נאמר "ושבתם וראיתם . . בין עובד אלקים לאשר לא עבדו" — מכל־מקום, מכיון שהתורה היא "תורת חסד", מפרשת ומבארת תורה שבעל־פה [שניתנה יחד עם התורה שבכתב, כמו שכתב הרמב"ם בהקדמתו לספר ה'יד': "כל המצוות שניתנו למשה בסיני בפירושן ניתנו"] שאין הכוונה ל"אשר לא עבדו" כפשוטו, אלא "תרווייהו (הן "עובד אלקים" והן "אשר לא עבדו") צדיקי גמורי נינהו"[2], ואף־על־פי־כן, אחד מהם נקרא "עובד אלקים" ואחד מהם נקרא "אשר לא עבדו", מכיון ש"אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחד", "שזה עבדו יותר"[4], ונמצא, שהפירוש ד"אשר לא עבדו" הוא - שלא עבדו כראוי],

ואם כן, לכאורה אין הכרח גמור לשנות את טבע הרגילות -

מכל־מקום, לאחרי שתורה שבעל־פה אומרת שהנהגה כזו (עבודה כפי טבע הרגילות) נקראת בשם "לא עבדו", ובפרט לאחרי אריכות הביאור בספר התניא בענין זה - מובן, שהחשיבות וההכרח בענין זה הוא ככל הוראות התורה.

ועל־דרך שמצינו בכמה הנהגות שהתורה אומרת שהם "לפנים משורת הדין"[5] - שלאחרי שענינים אלו נקבעו ב'שולחן ערוך', שוב אין זה "לפנים משורת הדין", אלא "שורת הדין", הנהגה המוכרחת על־פי 'שולחן ערוך'[6], וכדי שההנהגה תהיה "לפנים משורת הדין" - יש להוסיף בזה עוד יותר. ועל־דרך־זה בענינו - שלאחרי שהתורה אומרת שההנהגה על־פי טבע הרגילות נקראת "אשר לא עבדו", מובן, שבהכרח שהעבודה תהיה למעלה מטבע הרגילות.

ב. אמנם, אם מפני הענין דשינוי הרגילות - אין כל סיבה שההתוועדות תהיה ביום השבת דוקא, "מה יום מיומיים", ואדרבה: כאשר ההתוועדות היא בימי החול, ימי המעשה - הרי שינוי הרגילות גדול יותר.

זאת ועוד:

כאשר ההתוועדות היא ביום השבת - הרי ישנם כאלו שאצלם זוהי "טירחא דציבורא" הקשורה לכאורה עם ביטול עונג שבת... שינה בשבת תענוג[7] וכיוצא בזה, שאף שמצות עונג שבת היא מדברי סופרים[8], הרי זה קשור

---

1) פט"ו.
2) חגיגה ט, ב.
3) מלאכי ג, יח.
4) פרש"י שם.
5) ברכות ז, א. וש"נ. וראה ב"מ פג, א ובפרש"י שם ד"ה בדרך טובים.
6) ב"מ ל, ב. וש"נ. וראה הנסמן בלקו"ש חכ"א ע' 330 הערה 46.
7) ילקוט ראובני עה"פ ואתחנן ד, יט. לקו"ש חי"ב ע' 254. וש"נ.
8) רמב"ם הל' שבת רפ"ל. שו"ע אדה"ז ריש הל' שבת.

ומיוסד על המצות־עשה ד״זכור[9] את יום השבת לקדשו״ ו״שמור[10] את יום השבת לקדשו״[11]. מה־שאין־כן בימי המעשה, שאז ה״טירחא דציבורא״ קשורה עם ענין של ביטול ממלאכה בלבד, שלמרות שיש להקפיד גם על ענין זה, ועד כדי כך שמטעם זה מקצרים בקריאת התורה בימי החול כדי שלא לגרום לביטול מלאכה[12] הרי אין זה דומה לביטול הענין דעונג שבת!

ואף־על־פי־כן, נקבעה התוועדות זו ביום השבת - להיותו השבת הבא תיכף ומיד לאחרי ב׳ אייר, יום הולדתו של אדמו״ר מהר״ש (״תפארת שבתפארת״).

ואף שעל־פי־זה היתה ההתוועדות צריכה להיות בב׳ אייר עצמו - הרי מכיון שב׳ אייר חל בערב שבת, אין אפשרות לערוך התוועדות ביום זה עצמו, מפני ההתעסקות והטירחא בהכנות לשבת (שאז אין זה ביטול מלאכה סתם, כי אם ביטול מלאכת ההכנה לשבת), ולכן נערכת ההתוועדות ביום השבת הבא מיד ובסמיכות לערב שבת (ב׳ אייר).

ובפרט שהקשר שבין ערב שבת לשבת אינו רק מפני הסמיכות שביניהם (סמיכות שבין שני ימים זה לאחרי זה), אלא גם - ובעיקר - מכיון שערב שבת מהווה הכנה לשבת, כמאמר רבותינו ז״ל[13] ״מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת״, שבזה מודגש שאין זה גדר בערב שבת בלבד (שהוא הכנה לשבת), אלא גם גדר בענין השבת - שכן, האכילה דיום השבת היא הטירחא דערב שבת.

ועוד ענין בזה - הקשר שבין תוכן הענין דיום הששי ויום השבת עם כללות ענין ההתוועדות:

מבואר ברמב״ן[14] ש״ששת ימי בראשית הם כל ימות עולם כי קיומו יהיה ששת אלפים שנה״, וכפי שהולך ומפרט שכל יום הוא כנגד אלף שנים, עד ליום השבת - שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים[15].

ועל־פי־זה: כאשר נמצאים בסוף אלף הששי, בערב שבת לאחרי חצות, וצריכים להתכונן ליום השבת, אלף השביעי,

- שהרי כבר ״כלו כל הקיצין ואין הדבר תלוי אלא בתשובה״[16], וכבר היה הגילוי דפנימיות התורה על־ידי רבי שמעון בן יוחאי, עד לגילוי באופן ד״יתפרנסון״[17], באופן של הבנה והשגה, על־ידי תורת חסידות חב״ד,

ומובן הקשר דב׳ ענינים אלו (״כלו כל הקיצין ואין הדבר תלוי אלא בתשובה״, והגילוי דפנימיות התורה) — על־פי המבואר באגרת התשובה[18] ובכמה מקומות, ששלימות ענין התשובה הוא תשובה עילאה, ״אתדבקות רוחא ברוחא״, באופן דנשיקין כו׳, שזהו כללות הענין דפנימיות התורה -

מובן, שזהו הזמן המתאים לענין של התוועדות, שבה מתבארים ענינים דפנימיות התורה כו׳.

ג. אבל עדיין אינו מובן: הרי בכל שנה ושנה ישנו התאריך דב׳ אייר (תפארת שבתפארת), ובכמה שנים הקביעות היא כשנה זו (בערב שבת), ואם כן, מה שנה משנים?!

הנה בב׳ אייר דשנה זו ישנו ענין מיוחד - שבו מלאו מאה וחמישים שנה להולדתו של אדמו״ר מהר״ש [בהתאם לרוב הנוסחאות שאדמו״ר מהר״ש נולד בב׳ אייר שנת תקצ״ד[19] (ורק לפי נוסחא אחת - נולד בשנת תקצ״ג[20])].

ומובן גודל העילוי דמלאות מאה וחמישים שנה - ג׳ יובלות — על־פי המבואר במדרשי רבותינו ז״ל[21] שחמישים שנה (יובל) נקראים ״עולם״, כמו שכתוב[22] ״וישב שם עד עולם״, ועל־פי־זה נמצא, שג׳ יובלות הם

9) יתרו כ, ח.
10) ואתחנן ה, יב.
11) רמב״ם שם.
12) פרש״י ד״ה ואין מוסיפין עליהן - מגילה כא, א.
13) ע״ז ג, סע״א.
14) בראשית ב, א.
15) תמיד בסופה.
16) סנהדרין צז, סע״ב.
17) ראה תקו״ז ת״ו בסופו. מק״מ בהקדמתו לזהר. כס״מ לתקו״ז שם. לקו״ש ח״ג ע׳ 837 הערה 7. וש״נ.
18) ספ״ח ואילך.
19) ספר התולדות - אדמו״ר מהר״ש בתחלתו. ״היום יום״ - בתחלתו.
20) ״היום יום״ - ב׳ אייר. לקו״ד ח״א ל, א. וראה ספר התולדות אדמו״ר מהר״ש שם ע׳ 5 הע׳ 2.
21) קידושין טו, א. ירושלמי ברכות פ״ד ה״א. מכילתא (הובא בחצע״ג בפרש״י) עה״פ משפטים כא, ו.
22) ש״א א, כב ובפרש״י.

ג׳ עולמות, והרי ידוע[23] שכללות כל העולמות הם במספר ג׳ - ג׳ עולמות בריאה־יצירה־עשיה, הן עולמות בריאה־יצירה־עשיה הפרטיים, ולמעלה מזה - עולמות בריאה־יצירה־עשיה הכלליים וכו׳.

* * *

כא. מאמר (כעין שיחה) ׳דיבור המתחיל׳ רבי אומר איזו היא דרך ישרה כו׳.

* * *

כב. נהוג ללמוד פסוק בפרשת השבוע עם פירוש רש״י, וכן לבאר ענין בהערות אדוני־אבי־מורי־ורבי על הזהר דפרשת השבוע, ובשבתות שלומדים פרקי אבות - לבאר משנה בפרק שלומדים בשבת זו.

בנוגע לפירוש רש״י - ישנו בפרשתנו פירוש רש״י תמוה, וכאשר מעיינים בתירוצים שבמפרשי רש״י - הרי לא זו בלבד שהתמיהה אינה מתורצת, אלא אדרבה, התמיהה גדולה עוד יותר, כדלקמן.

על הפסוק ״ושור או שה אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד״[98] - מעתיק רש״י את התיבות ״אותו ואת בנו״, ומפרש: ״נוהג בנקבה שאסור לשחוט האם והבן או הבת, ואינו נוהג בזכרים, ומותר לשחוט האב והבן״.

כלומר: אף שבכתוב נאמר ״אותו ואת בנו״ (לשון זכר) - מפרש רש״י ש״נוהג בנקבה (אותה) שאסור לשחוט האם כו׳״, ויתרה מזו: ״ואינו נוהג בזכרים ומותר לשחוט האב כו׳״, היינו, לא זו בלבד ש״אותו״ קאי גם על נקבה [על־דרך ש״(אותו ואת) בנו״ קאי גם על הבת, ״אסור לשחוט האם והבן או הבת״], אלא ש״אינו נוהג בזכרים, ומותר לשחוט האב והבן״.

וצריך להבין:

מדוע מפרש רש״י היפך המקרא ממש - ש״אותו״ הכוונה לנקבה, ולא עוד, אלא ששולל את הזכר?!

מפרשי רש״י[99] מבארים שמקורו של רש״י הוא - במסכת חולין[100]: ״יכול יהא אותו ואת בנו נוהג בין בזכרים ובין בנקבות, תלמוד לומר אותו, אחד ולא שנים, ואיני יודע באיזה אחד, הרי אני דן, חייב כאן וחייב באם על הבנים, מה התם בנקבות ולא בזכרים, אף הכא בנקבות ולא בזכרים״. וכן הוא ב׳תורת כהנים׳ על הפסוק: ״יכול יהא אותו ואת בנו נוהג בזכרים כבנקבות, ודין הוא, חייב כאן וחייב באם על הבנים, מה אם על הבן לא עשה בו את הזכרים כנקבות, אף כאן לא נעשה בו את הזכרים כנקבות . . אותו, על אחד הוא חייב, ואינו חייב על שנים״.

וכפי שכותב ה״שפתי חכמים״ (שפירושו שייך גם לפשוטי־עם שאין בכוחם ללמוד ולהבין את אריכות הביאורים בפירושי הרא״ם וה׳גור־אריה׳ וכיוצא בזה): ״ילפינן במה מצינו משילוח הקן, דמצות אותו ואת בנו נאמרה בבנים ובאבות, ומצות שילוח הקן נאמרה בבנים ובאבות, מה להלן בבנים ואם . . אף הכא בבנים ואם״ (ובנוגע ל״בנו״ - ״מה התם אף הנקבות בכלל, דכתיב[101] והאם רובצת על האפרוחים, שכולל בין זכרים בין נקבות, הכא נמי לא שנא זכרים ולא שנא נקבות״).

והנה, לא זו בלבד שאין זה תירוץ על הקושיא, אלא אדרבה - תירוץ זה מחזק יותר את הקושיא:

מכיון שמדגישים שהמקור היחידי לפירוש זה (ש״נוהג בנקבה ואינו נוהג בזכרים״) הוא — ב׳תורת כהנים׳ ובמסכת חולין, כלומר, שאין זה פשוטו של מקרא, אלא דרשת חכמינו ז״ל, אם כן, מדוע מביא רש״י דרש זה בפירושו על התורה - היפך כללו של רש״י שכותב בעצמו[102] ״אני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא״!

[ומובן, שמכיון שמדובר אודות ״כלל״ בפירוש רש״י שנכתב בפירוש על־ידי רש״י - הרי לא יתכן שפירוש בפסוק מסויים לא יתאים עם כלל זה.

ישנם כללים בפירוש רש״י, שאף שרש״י לא כתבם בפירוש, מובנים הם על־פי כלל אחר שרש״י כותב בפירוש, כתוצאה ישירה מכלל זה כו׳. וכמו כן ישנם כללים שלמדים מקושיות על פירוש רש״י, שאי־אפשר לתרצם אלא על־ידי כללים מסויימים.

---

23) ראה אוה״ת בלק ע׳ תתקסב ואילך. תתקעט ואילך.
98) פרשתנו כב, כח.
99) רא״ם, גו״א, ועוד.
100) עח, ב.
101) תצא כב, ו.
102) בראשית ג, ח. כד. ועוד.

ולכן: כאשר מוצאים בפירוש רש״י ענין שאינו מתאים עם כללים אלו - הנה אם זה כלל שנלמד מפני ההכרח לתרץ קושיות בפירוש רש״י, יתכן ש״כלל״ זה אינו נכון. וכן בנוגע לכלל המובן מכלל אחר שרש״י מפרשו - יש מקום לשקלא־וטריא בזה כו׳.

אמנם, כאשר מדובר אודות כלל שרש״י עצמו מפרשו, כבנידון־דידן: ״אני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא״ - הרי בהכרח שכל ביאור בפירוש רש״י צריך להתאים עם כלל זה].

ובפרט שרש״י אינו מקדים ״רבותינו דרשו״ וכיוצא בזה, שמזה מובן, שפירוש זה הוא פשוטו של מקרא! ופשיטא שרש״י אינו יכול לסמוך על המבואר ב׳תורת כהנים׳ ובמסכת חולין — שהבן־חמש למקרא לא למדם עדיין, ויתר על כן: אפילו מצות שילוח הקן (שבפרשת תצא) - שממנה למדים דין זה ב׳תורת כהנים׳ ובגמרא - לא למד עדיין הבן־חמש למקרא!

כג. גם צריך להבין:

במסכת חולין יש פלוגתא בדבר: ״אותו ואת בנו נוהג בנקבות ואינו נוהג בזכרים. חנניא אומר נוהג בין בזכרים ובין בנקבות״. ולא נפסקה הלכה בגמרא. ובהתאם לכך - פוסק הרמב״ם[103]: ״איסור אותו ואת בנו נוהג בנקבות שזה בנה ודאי. ואם נודע ודאי שזה הוא אביו, אין שוחטין שניהן ביום אחד, ואם שחט אינו לוקה, שהדבר ספק אם נוהג בזכרים או אינו נוהג״.

ועל־פי־זה אינו מובן: מדוע כותב רש״י ״ומותר לשחוט האב והבן״, היינו, שמכריע ופוסק דלא כחנניא?!

כד. נוסף לכל הנ״ל - ישנה ״קלאץ־קושיא״ הכי גדולה:

ידוע הכלל - המוכרח בשכל הפשוט - שרש״י אינו מתעכב לבאר פסוק מסויים אלא אם כן ישנו קושי בפסוק.

ועל־פי־זה: בנוגע לפסוק דילן - הרי לולי פירוש רש״י היה הכל מובן בפשטות, ללא כל קושי בדבר, ואם כן, לשם מה זקוק רש״י לחפש ביאור בפסוק זה?!

לכאורה, אפשר לומר שכוונת רש״י היא לתרץ את קושייתו של הבן־חמש למקרא, שכאשר יראה ב״בית־המטבחיים״ ששוחטים שור ובנו ביום אחד, יוקשה לו: הרי מפורש בתורה ״אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד״, ולכן מוכרח רש״י להסביר לו ש״נוהג בנקבות כו׳ ומותר לשחוט האב והבן״.

אבל - מובן בפשטות עד כמה מופרך תירוץ זה:

לכל לראש - מה עושה בן חמש למקרא ב״בית־המטבחיים״?! ואפילו אם יבוא לשם - מניין יכול לדעת שהשור והעגל שנשחטו הם אב ובן, גם ה״קצב״ אינו יודע מיהו אביו של עגל זה [דבר זה אפשר לדעת רק כאשר נמצאים ב״אי״ שאין שם אלא שור אחד, או כאשר עוקבים במשך כמה חדשים וכו׳], ואם כן, כיצד יבוא הבן־חמש למקרא להקשות קושיא הנ״ל?!

ועוד ועיקר:

ענינו של רש״י הוא לבאר כל דבר המוקשה בפירוש הכתובים, ותו לא. ולכן, כאשר מתעוררת קושיא אצל הבן־חמש למקרא מהנהגה מסויימת בחיי היום־יום שאינה מתאימה (לכאורה) עם מה שלמד בחומש - אין ענינו של רש״י לתרץ קושיא זו (זהו תפקידו של המלמד, וכיוצא בזה).

הוכחה לדבר - מג׳ מקומות בפירוש רש״י:

הפסוק ״לא תבשל גדי בחלב אמו״ - נאמר בתורה בג׳ מקומות: בפרשת משפטים[104], בפרשת תשא[105], ובפרשת ראה[106]. ובשלשתם מפרש רש״י מדוע כתבה התורה ענין זה בג׳ מקומות.

ולכאורה, מתעוררת שאלה פשוטה אצל הבן־חמש למקרא: בפסוק נאמר ״לא תבשל גדי בחלב אמו״, ומזה משמע לכאורה, שאיסור זה אינו אלא ״בחלב אמו״, ולא ב״חלב״ סתם. ומובן החילוק שבין ״חלב אמו״ ל״חלב״ סתם - מכיון שהבישול ״בחלב אמו״ הוא ענין של אכזריות. ואם כן, כיצד מתאים זה עם ההנהגה בחיי היום־יום שנזהרים ביותר מבשר בחלב, ללא כל חילוק בין ״חלב אמו״ ל״חלב״ סתם?!

---

103) הל׳ שחיטה פי״ב הי״א.

104) כג, יט.

105) לד, כו.

106) יד, כא.

ואף־על־פי־כן, לא מוצא רש"י לנכון לתרץ קושיא זו, מכיון שענינו לבאר את פשטות הכתובים, ותו לא.

ועל־דרך־זה בענינו - שרש"י אינו צריך לתרץ את הקושיא מההנהגה בפועל ששוחטים שור ובנו. ובפרט שהנהגה זו אינה ידועה לבן חמש למקרא כמו ההנהגה דזהירות מבשר בחלב.

ועל־פי־זה צריך להבין: מהי הקושיא בפשוטו של מקרא - שכדי לתרצה זקוק רש"י לפרש פסוק זה?!

כה. בהערות אאמו"ר על הזהר דפרשתנו[107], מובא מאמר הזהר[108] "אמר רבי יוסי הני ארבע כסי דההוא ליליא (ד' כוסות דפסח) אמאי, אמר רבי אבא כו' לקביל ד' גאולות כו'. רבי יהודה שאל לרבי אבא הא כתיב[109] שבעת ימים שאור לא ימצא . . אמאי לא אשתלים הלל כל ז' יומין כו'".

ומבאר אאמו"ר מה ש"רבי יוסי דוקא שאל אודות הד' כוסות . . ורבי יהודה . . על־דבר ההלל למה אין גומרין אותו כל ז' ימי הפסח" - באותיות הקבלה.

ועדיין צריך להבין: מהי ההוראה הנלמדת מענין זה בעבודת ה' - הן בנוגע לעבודתם של רבי יוסי ורבי יהודה, והן בנוגע לעבודתו של כל אחד ואחד מישראל שלומד את דברי הזהר, שהרי "התורה היא נצחית"[110], היינו, שכל עניני התורה הם הוראה נצחית לכל הדורות.

כו. בפרקי אבות דשבת זו - פרק שני - ישנה משנה הדורשת ביאור (ואף שכבר דובר בה בהזדמנות קודמת[111], עדיין לא נתבארו הפרטים דלקמן):

בהמשך לדבריו של הלל - אומרת המשנה[112]: "אף הוא ראה גולגולת אחת שצפה על פני המים, אמר לה, על דאטפת אטפוך, וסוף מטיפיך יטופון".

ותוכן הדברים - שיש לדעת שהנהגתו של הקב"ה היא "מדה כנגד מדה"[113], ולכן, אל יחשוב אדם שהוא בעצמו יעניש את פלוני שעשה מעשה בלתי־רצוי כו' [ובפרט בימינו אלו שלא שייכת המציאות של עונש מיתה על־ידי בית־דין] - מכיון שסוף־סוף יקבל הוא בעצמו עונש זה, מפני שמדתו של הקב"ה היא "מדה כנגד מדה".

וצריך להבין:

א) החידוש שבא הלל לחדש במסכת אבות שענינה "מילי דחסידותא"[114] הוא - שמדתו של הקב"ה היא "מדה כנגד מדה"?!

ב) יתירה מזו: בודאי אין צורך להאריך בהפלאת גדלותו של "הלל" - כדאיתא בגמרא[115] שהיו לו "שמונים תלמידים", וביניהם - רבן יוחנן בן זכאי [כמוזכר במשנה שלאחרי־זה[116]: "רבן יוחנן בן זכאי קיבל מהלל"], שהוא (רבן יוחנן בן זכאי) היה ה"קטן שבכולן", ועליו אמרו "שלא הניח מקרא ומשנה גמרא הלכות ואגדות כו' דבר גדול ודבר קטן, דבר גדול מעשה מרכבה, ודבר קטן הוויות אביי ורבא". ואם כן, היתכן לומר ש"הלל" היה צריך להמתין למאורע בלתי רגיל כלל - לראות "גולגולת אחת שצפה על פני המים" - כדי להבין ולבאר שמדתו של הקב"ה היא "מדה כנגד מדה"?!

ג) מהו דיוק הלשון "גולגולת אחת"?

ד) מהו הפירוש "אמר לה" - לגולגולת, לשם מה צריכה הגולגולת לדעת דבר זה?! ולכאורה - אדרבה: לא זו בלבד שאין צורך לומר לה דבר זה, אלא אסור לומר לה דבר זה - שהרי כאשר אומר "דברי תורה" ל"גולגולת" (לאחר מיתה) יש בכך משום "לועג לרש"[117]?!

וכפי שיתבארו לקמן כל ענינים אלו: הביאור בפירוש רש"י - באופן המובן ל"בן חמש למקרא", הביאור במשנה - באופן המובן ל"בן עשר למשנה", והביאור בזהר - באופן המובן לאלה השייכים ללימוד הזהר.

* * *

107) לקוטי לוי"צ ס"ע שכ ואילך.
108) צה, ב ואילך.
109) בא יב, יט.
110) תניא רפי"ז. ובכ"מ. וראה רמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ט.
111) ראה "ביאורים לפרקי אבות" ע' 3־52.
112) משנה ו.
113) שבת קה, סע"ב. נדרים לב, א. סנהדרין צ, סע"א. וראה סוטה ח, ב. ט, ב.
114) ראה ב"ק ל, א.
115) סוכה כח, א. ב"ב קלד, א.
116) משנה ח.
117) משלי יז, ה. וראה ברכות יח, א (וש"נ).

לו. הביאור בפירוש רש״י:

כאשר לומדים את המשך הפסוקים דענין זה - מובן, שמדובר כאן אודות מצוות שכליות, שהטעם להם הוא - ענין של רחמנות:

״שור או כשב או עז כי יולד והיה שבעת ימים תחת אמו״[166], ״ושור או שה אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד״ - קשורים שניהם עם ענין של רחמנות - כפי שיודע הבן־חמש למקרא שהתורה ציוותה שלא לצער בעלי חיים, וכיוצא בזה.

ולכן נאמר בסיום הענין ״ושמרתם מצוותי״[167] - ״מצוותי״ דייקא, מצוות שכליות ולא חוקים.

ולאחרי זה נאמר ״ולא תחללו את שם קדשי״[168], ענין השייך ביחס לאומות העולם - מכיון שמדובר אודות מצוות שכליות, מה־שאין־כן בנוגע ל״חוקים״, שהעדר קיומם (חס־ושלום) אינו גורם לחילול השם בעיני אומות העולם, ואדרבה: אומות העולם מונין את ישראל על קיום מצוות דחוקים[169].

על־פי־זה יובן מה שכתב רש״י ״כי יולד - פרט ליוצא דופן״, היינו, שהציווי ד״והיה שבעת ימים תחת אמו״ אינו ב״יוצא דופן״:

מכיון שציווי זה הוא מטעם רחמנות, שלא לצער את האם על־ידי־זה שנוטלים ממנה את הוולד תיכף ומיד לאחרי שילדתו - הרי טעם זה אינו שייך (כל כך) ב״יוצא דופן״, דמכיון שלידתו גרמה צער ויסורים לאמו, הרי באיזה שהוא מקום יש נטיה לרגש של שנאה כלפיו, ולכן, אין בזה הציווי ד״והיה שבעת ימים תחת אמו״.

[וכפי שמבין בן חמש למקרא, שגם כאשר מדובר אודות דבר שמצד עצמו הוא טוב, מכל־מקום, במקרה שדבר זה גורם צער ויסורים - הרי זה מעורר רגש של שנאה כו׳].

ועל־פי־זה מבאר רש״י בפשוטו של מקרא שהציווי ״אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד״ - ״נוהג בנקבה שאסור לשחוט האם והבן . . ואינו נוהג בזכרים, ומותר לשחוט האב והבן״, כי: הטעם דרחמנות אינו שייך אלא באם ובנה, מכיון שהאם היא זו שילדתו והיא זו שנמצאת יחד עמו [שלכן אמרה תורה ״והיה שבעת ימים תחת אמו״], מה־שאין־כן האב.

זאת ועוד: מכיון שדיבר הכתוב בהווה[170] - הרי אין לומר שהציווי ד״אותו ואת בנו״ קאי על האב, מכיון שעל דרך הרגיל (בהווה) אי אפשר לדעת מיהו אביו כו׳.

וכותב רש״י ״אסור לשחוט האם והבן או הבת״ - מכיון שהטעם דרחמנות שייך הן בבן והן בבת בשוה.

לז. אמנם, תירוץ זה אינו מספיק עדיין, כי: סוף־כל־סוף מפורש בתורה ״אותו ואת בנו״ (ולא ״אותה״), ואם כן, איך אפשר לפרש שהכוונה היא לאם דוקא ולא לאב?!

ולכן יש לומר, שבכתב־יד דרש״י היה כתוב בהתחלת הפירוש: איתא ב׳תורת כהנים׳, או איתא בחולין, היינו, שרש״י מקדים שכך דרשו חכמינו ז״ל את פירוש הכתוב.

וזוהי טעותו של ה״בחור־המדפיס״, שחשב שזהו ״מראה מקום״ שניתוסף על־ידי תלמידי רש״י וכיוצא בזה (כפי שמצינו בכמה וכמה מקומות), ולכן השמיטו, אף שבנידון־זה נכתב זה על־ידי רש״י עצמו, בתור הקדמה לפירושו, כנ״ל.

ויש לבדוק בכתבי־יד דרש״י - אולי ימצאו כתב־יד מדוייק שבו מפורש כנ״ל.

לח. הביאור בהערות אאמו״ר:

רבי יוסי הוא בחינת המלכות - ״יוס״י גימטריא כו״ס, כי הוא בחינת מלכות . . ומלכות נקראת כוס . . לכן נוגע לו הכוסות דפסח, ושאל למה ד׳ כוסות״. ו״רבי יהודה בחינתו הוא חסד . . והלל מלשון יהל אור, הוא מצד החסד . . ורבי יהודה שמו מלשון הודאה, והלל והודאה בכלל ענינם אחד הוא״, ולכן שאל בענין ההלל דפסח, למה אין גומרין הלל בכל ימי הפסח[171].

---

166) כב, כז.
167) שם, לא.
168) שם, לב.
169) פירש״י עה״פ תולדות כו, ה. אחרי יח, ד. ר״פ חוקת.
170) משפטים כא, כח. כב, יז. ועוד.
171) לקוטי לוי״צ ע׳ שכא.

ויש לקשר ענין זה עם המדובר לעיל בענין ״משוך חסדך ליודעיך וצדקתך לישרי לב״: ״חסדך״ - בחינתו של רבי יהודה (חסד), ו״צדקתך״ - בחינתו של רבי יוסי (מלכות).

והנה, נתבאר לעיל (סעיף יח) שהענין ד״צדקתך״ הוא למעלה מהענין ד״חסדך״, כי המשכת החסד היא במדידה והגבלה, מה־שאין־כן צדקה - מעשר או חומש כו׳ מרכושו של הקב״ה - הרי זה למעלה ממדידה והגבלה.

וזהו מה שרבי יוסי שאל אודות ד׳ הכוסות דפסח, שהם ״לקביל ד׳ גאולות״ - כי ענין הגאולה בכלל, ובפרט הגאולה מגלות האחרון (גאולה העתידה) היא באופן שלמעלה ממדידה והגבלה, בחינת ״צדקתך״ (מלכות - בחינתו של רבי יוסי), שלמעלה ממדידה והגבלה.

וההוראה בעבודת האדם - שצריך להיות שתי הבחינות דרבי יוסי ורבי יהודה, מלכות וחסד:

״יוסי״ הוא הכינוי דשם אלקים, כדאיתא בענין ״יכה יוסי את יוסי״[172]. ורומז על בחינת המלכות שרגליה יורדות למטה, לברר בירורים כו׳.

אמנם, כדי שלא תהיה יניקה לחיצונים מבחינת המלכות (״יוסי״, אלקים) - צריך להיות גם ההמשכה מבחינת החסד, שזהו ענינו של רבי יהודה, ולמעלה מזה - בחינת תפארת, כי תפארת ענינה שם הוי׳ (כמבואר ב׳תורה אור׳ סוף פרשת נח, ובכמה מקומות), וזהו הקשר לרבי יהודה - שבשמו ישנן האותיות דשם הוי׳.

[ועל־דרך המבואר במקום אחר שמלכות קשורה עם ספירת הבינה - ״כאמה כבתה״[173], כי בינה היא ״עלמא דחירו״[174] - היפך הענין דרגליה יורדות כו׳, ועל־ידי־זה פועלים שלא תהיה יניקה לחיצונים כו׳].

לט. הביאור בפרקי אבות:

בביאור הדיוק ״גולגולת אחת״ - איתא במפרשי המשנה[175] שהיתה זו גולגולתו של פרעה מלך מצרים. וזהו מה שאמר לה ״על דאטפת אטפוך״ - מכיון שפרעה גזר ״כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו״[176], ולכן נענש באופן כזה, ״מדה כנגד מדה״.

והנה, כדי שהלל יראה ״גולגולת אחת״ זו - היה צורך בענין של נס, כי: פרעה היה במצרים, והלל היה בבבל ואחר כך בארץ ישראל (כפי שמצינו שהלל עלה מבבל לארץ ישראל[177]). ואם כן, כדי שגולגולתו של פרעה תצוף על פני המים - לאחרי מאות שנים, ובמקום רחוק - כך שהלל יוכל לראותה, יש צורך בנס.

[בנוגע לפרעה מצינו במדרש[178] שהגיע לנינוה כו׳ - ומדרשות חלוקות בדבר. ועל־כל־פנים - גם אם היה בנינוה, היתה צריכה גולגולתו להמצא ב״נהר פרת״, שגם הוא בריחוק מקום ממקומו של הלל, ולכן, היה צורך בנס כדי שהלל יראה את גולגולתו של פרעה].

ומכיון שהלל ידע ש״לא עביד קודשא־בריך־הוא ניסא למגנא״[179], הבין, שהקב״ה עשה נס זה כדי שגולגולת זו תבוא למצב של מנוחה, לאחרי מאות שנים שהיא מתגלגלת באופן ד״נע ונד״ על פני הימים כו׳.

ולכן ״אמר לה על דאטפת אטפוך״:

על־ידי־זה שהלל למד וביאר את ההוראה שיש ללמוד מ״גולגולת״ זו - נעשה התיקון שלה, ואז היתה יכולה לבוא למצב של מנוחה. וזהו הפירוש ״אמר לה״ - בשבילה, לתועלת תיקונה.

אמנם, עדיין יכול להיות אצלה (אצל הגולגולת) טענות ותרעומת על הקב״ה:

מכיון שכבר עברו מאות שנים מאז, והגולגולת ראתה שאלו שהטביעו אותה לא נענשו [שהרי הלל אמר לה ״וסוף מטיפיך יטופון״, היינו, שעד הזמן ההוא עדיין לא נענשו] - טוענת היא: מדוע הענישו רק אותה, ולא את אלו שעשו לה דבר זה?!

[ועל־דרך המבואר באגרת הקודש[180] ש״על הניזק כבר נגזר מן השמים, והרבה שלוחים למקום״, אבל

---

172) סנהדרין נו, רע״א - במשנה. רמב״ם הל׳ עכו״ם פ״ב ה״ח.
173) יחזקאל טז, מד.
174) ראה לקו״ת פרשתנו לו, ג. דרושים לר״ה ס, ב. וש״נ.
175) ראה ״ביאורים לפרקי אבות״ שם הערה 31. וש״נ.
176) שמות א, כב.
177) פסחים סו, א.
178) יל״ש יונה רמז תקנ.
179) ראה דרשות הר״ן דרוש ח. - נעתק בלקו״ש ח״ג ע׳ 966 הע׳ 3.
180) סכ״ה.

אף־על־פי־כן, אין זה תירוץ להנהגתו של המזיק, ולכן ״מתחייב (המזיק) בדיני אדם ובדיני שמים על רוע בחירתו״].

ומובן, שכל זמן שיש לה טענות ותרעומת כו׳ - איננה יכולה להיות במצב של מנוחה. [ועל־דרך שמצינו בנוגע להרוגי בית־דין, שלפני מיתתם היו אומרים להם שלא תהיה להם תרעומת על בית־דין כו׳].

וכדי לבטל גם טענה ותרעומת זו - הוסיף ואמר לה ״וסוף מטיפיך יטופון״: אין הכי נמי - גם להם מגיע עונש, ולכן מבטיח לה שסוף־כל־סוף ״יטופון״ גם הם. ולכן: כאשר הגולגולת שמעה את הפסק־דין וההבטחה של הלל ש״סוף מטיפיך יטופון״ - אינה צריכה להמתין עד שתראה בעצמה את קיום העונש, כי יכולה היא להיות בטוחה שבוודאי יקויים הפסק־דין וההבטחה של הלל, מכיון ש״נצח ישראל לא ישקר״[181]. ולכן יכולה לחזור למנוחתה.

מ. ההוראה מזה בעבודת האדם - בהנהגה ד״מילי דחסידותא״:

מדברי המשנה רואים את גודל מעלתו של הלל בענין ד״טוב לבריות״ - שאפילו כאשר היה מדובר אודות גולגולתו של פרעה, שגזר על בני ישראל ״כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו״, וכמבואר במדרשי חכמינו ז״ל[182] שעיקרה של גזירה זו היה בנוגע למשה רבינו, מושיען של ישראל, שקיבל תורה מסיני וכו׳ — מכל־מקום, כאשר הגיע הזמן שתבוא למנוחתה, השתדל הלל לעסוק בענין זה.

ומזה למדים עד כמה יש להשתדל בענין ד״טוב לבריות״ - גם כאשר מדובר אודות כאלו שאין בהם מעלה אחרת מלבד היותם ״בריות״, ובלשון אדמו״ר הזקן ב׳תניא׳ פרק לב: ״בריות בעלמא״.

ופשיטא שהוראה זו באה לידי ביטוי בפועל - בטוב הנראה והנגלה, ומתוך שמחה וטוב לבב.

מא. בהמשך להמדובר לעיל אודות לימוד הרמב״ם - הנה מפני גודל נחיצות הענין יש צורך להזכיר ולעורר עוד הפעם שיש לפרסם ענין זה בכל מקום ומקום, ולהשתדל להגדיל את חוג הלומדים ככל האפשרי.

[דובר אודות הדרגות בחיוב דלימוד התורה - בקשר מעלת הלימוד בספר ה״יד׳, שבו ישנם כל הלכות התורה[183]].

ויהי־רצון שעל־ידי היגיעה בלימוד ספרו של הרמב״ם - ״בחומר דא קל־וחומר, ובלבנים דא ליבון הלכתא״[184] - נזכה בקרוב ממש לקיום היעוד שבו מסיים וחותם הרמב״ם את ספרו: ״ובאותו הזמן לא יהיה שם לא רעב ולא מלחמה כו׳ שהטובה תהיה מושפעת הרבה וכל המעדנים מצויין כעפר, ולא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה׳ בלבד . . שנאמר כי מלאה הארץ דעה את הוי׳ כמים לים מכסים״.

ויש לומר, ש״הלכה״ זו אינה בנוגע למצב דלעתיד לבוא בלבד, אלא גם ״הלכה״ בנוגע לזמן הזה, לפני ביאת משיח צדקנו:

עוד לפני ביאת משיח צדקנו - יש להשתדל ככל האפשרי שמצב העולם יהיה באופן ד״מלאה הארץ דעה את הוי׳ כמים לים מכסים״, והעצה לזה - ההוספה והריבוי בלימוד התורה, הן בנוגע לעצמו והן בנוגע להשפעה על הזולת.

ואף שענין זה נאמר בנוגע לגאולה - הרי מצינו שישנו ענין של גאולה פרטית אצל כל אחד ואחד מישראל, הן בנוגע לעבודת התפילה, שענינה - גאולה פרטית[185], והן בנוגע ללימוד התורה - כמפורש בדברי חכמינו ז״ל: ״אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה״.

מב. ויש לקשר ענין הנ״ל שבסיום וחותם ספר הרמב״ם - עם המבואר בדרושי אדמו״ר מהר״ש, בעל יום ההולדת דב׳ אייר:

בהמשך הידוע בשם ׳וככה תרל״ז׳[186], מבאר בעל יום ההולדת ש״פסוק כי מלאה הארץ דעה את הוי׳ הוא ענין נתינת טעם על מה שכתוב קודם פסוק זה וגר זאב עם כבש ונמר עם גדי ירבץ ופרה ודוב תרעינה יחדיו כו׳, וכל האמור עד לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי, מטעם כי מלאה הארץ דעה את הוי׳ כו׳״.

---

181) ש״א טו, כט.
182) סוטה יב, ב. שמו״ר פ״א, כד.
183) ראה קונטרס שיחות בדבר לימוד הרמב״ם ס״א. וש״נ.
184) זח״ג קנג, א - ברע״מ.
185) אגה״ק ס״ד.
186) פצ״ד ואילך.

[ומזה יש להביא ראיה - אם בכלל יש צורך בכך - להמבואר בהמשך הנ״ל אודות המשכת בחינת הדעת, שאין הכוונה למוח הדעת בלבד (אחד מג׳ מוחין), כי אם בנוגע לעילוי גדול ביותר, כמבואר שם בנוגע להמשכות דלולב כו׳ - שהרי הגילוי דבחינת הדעת יפעל שינוי הטבע דבעלי־חיים, שמזה מובן שאין זה ענין השכל בלבד כו׳, כפשוט].

ויש לומר, שזהו גם תוכן הענין המבואר ברמב״ם שלעתיד לבוא לא יהיה מלחמה כו׳, מכיון ש״כל המעדנים מצויין כעפר״, היינו, שלא תהיה להם חשיבות אלא ״כעפר״, וטעם הדבר - מכיון ש״לא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה׳ . . שנאמר כי מלאה הארץ דעה את ה׳״, היינו, שפסוק זה מהווה נתינת טעם להתחלת ההלכה - לא יהיה שם לא מלחמה וכו׳.

מג. והנה, בסיום ההמשך מקשר ענין הנ״ל עם מה שכתוב בנוגע לגאולה העתידה ״לא בחפזון תצאו״ [וזהו הקשר עם התחלת ההמשך, המיוסד על הפסוק[187] ״וככה תאכלו אותו מתניכם חגורים נעליכם ברגליכם גו׳ ואכלתם אותו בחפזון גו׳״] — שיציאת מצרים היתה בחפזון, ״כי בחפזון יצאת מארץ מצרים״[188], מכיון שהוצרכו לברוח מהרע, מה־שאין־כן לעתיד לבוא, כאשר יקויים היעוד ״ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ״, עד כדי כך שישתנה טבע הרע אפילו אצל בעלי־החיים, ועל־אחת־כמה־וכמה אצל האדם - אזי לא יהיה צורך בענין של חפזון.

ומביא שם[189] את דברי השל״ה[190]

- [ולהעיר מהקשר שבין השל״ה לרמב״ם: חיבורו של הרמב״ם נקרא ״משנה תורה״, וחיבורו של השל״ה נקרא ״שני לוחות הברית״, שהם כוללים את כל עניני התורה, כדאיתא בירושלמי[191] בפירוש הפסוק[192] ״מזה ומזה הם כתובים״, שבלוחות נכתבו כל עניני התורה, אפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש] -

ש״מחלק בין מהירות וחפזון שלא טוב הוא, ובין זריזין מקדימין למצוות . . כמו הילוך לבית המדרש או מצוות מעשיות שהזריז הרי זה משובח״.

וענין זה בא בתור המשך והשלמה להתוועדות דאחרון של פסח:

יש להזכיר אודות אלו שהשתתפו ב״תהלוכה״, ואשרי חלקם וגדול זכותם שהלכו - באופן ד״נעליכם ברגליכם גו׳״ - למקומות רחוקים (הן כפשוטו והן ברוחניות הענינים) כדי להביא את שמחת החג, והלכו מתוך שמחה וטוב לבב, ומתוך זריזות - באופן ד״הוי רץ למצוה״, ״בחפזון״ דוקא, וזאת - למרות ה״גשם״... וכידוע הרמז במה שכתוב[193] ״בבית אלקים נהלך ברגש״ - ״רגש״ ראשי־תיבות ׳רוח גשם שלג׳, היינו, שכאשר מדובר אודות הליכה הקשורה עם ענין של קדושה - הולכים ״ברגש״, גם ברוח בגשם ובשלג!

ואליהם נאמר: ״תזכה לשנה הבאה״ - כפי שמצינו[194] בנוגע להבאת ביכורים, שאומרים לו ״תשנה לשנה הבאה״.

ואף שעד אז כבר יבוא משיח צדקנו - הרי גם אז יהיה הענין ד״ובאו האובדים גו׳ והנדחים גו׳״, ונוסף לזה - גם אז תהיה החלוקה די״ב שבטי ישראל, כל שבט ושבט במסילתו יעלה, וכן שבט לוי - שבט הי״ג, בדוגמת השער הכולל את כל י״ב השערים, על־דרך שמביא אאזמו״ר בשער הכולל[195] בנוגע לנוסח התפילה של האריז״ל - שהוא כנגד שער הי״ג. ומכיון שכן, הרי גם אז תהיה ההשפעה דשבט זה על שבט זה כו׳.

מד. ובהמשך לזה - הרי כאן המקום להזכיר אודות כל עניני המבצעים:

אהבת ישראל ואחדות ישראל - שבזה נכלל גם הענין דלימוד שיעור יומי ברמב״ם על־ידי רבים מישראל, וכפי שנתבאר לעיל (סעיף יג) שגם אלה השייכים ללימוד באופן של עמקות כו׳, שבאופן לימוד כזה אי אפשר ללמוד ג׳ פרקים בכל יום - צריכים גם הם ללמוד ג׳ פרקים בכל יום, כדי שיהיה ענין האחדות, אלא שמתוך שיעור זה ילמדו הלכה אחת לעיונא כו׳, כנ״ל.

---

187) בא יב, יא.
188) ראה טז, ג.
189) פקל״ד.
190) ערך מתון - שער האותיות אות מ.
191) שקלים פ״ו ה״א.
192) תשא לב, טו.
193) תהלים נה, טז.
194) תנחומא ר״פ תבוא. הובא בפרש״י עה״ת תבוא כו, טז.
195) בהקדמה.

ומזה באים למבצע חינוך - חינוך עצמו וחינוך הזולת, ובפרט כאשר נמצאים בסמיכות לימי הקיץ, הרי זה הזמן המתאים לפעול שההורים ישלחו את ילדיהם ל"מחנות־קיץ" המתנהלים ברוח התורה.

ומזה באים לשאר המבצעים הפרטיים - שהם כללות כל התורה כולה: מבצע תורה, מבצע תפילין, מבצע מזוזה, מבצע צדקה, בית מלא ספרים - יבנה וחכמיה, מבצע כשרות האכילה ושתיה, מבצע טהרת המשפחה, והמבצע דאחדות ישראל על־ידי־זה שלכל אחד ואחת מישראל יהיה אות באחד מספרי־תורה הכלליים.

וכן פרסום הענין דאמירת "הריני מקבל עלי מצות־עשה של ואהבת לרעך כמוך" - לפני תפילת שחרית, ואמירת "אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך" - לאחרי כל תפילה ותפילה[196].

ולהעיר, שאמירת "הריני מקבל עלי מצות־עשה של ואהבת לרעך כמוך" - שייכת לכל היום כולו, ולכן אומרים זאת בהתחלת היום; מה־שאין־כן אמירת "אך צדיקים גו'" צריכה להיות לאחרי כל תפילה - מכיון שענין זה שייך וקשור למצב שלאחרי התפילה, כאשר יוצאים לעסוק בעניני העולם כו', שלכן אומרים זאת לאחרי "ועל כן נקוה לך כו' לתקן עולם במלכות ש־ד־י", וכן שאר הפרטים שבתפילה זו, שתוכנם - הפעולה בעולם, עד לסיום התפילה: "ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד" - בכל העולם כולו. ומטעם זה אין אומרים "אך צדיקים גו'" בין תפילת שחרית לתפילת מוסף (אף שאומרים קדיש תתקבל), מכיון שאין מפסיקים ביניהם לעסוק בעניני העולם.

מה. ויהי־רצון שעל־ידי ההתעסקות בכל ענינים אלו נסיים "לצחצח את הכפתורים" - שזהו מה שנותר לנו לעשות כדי להיות מוכנים לגאולה על־ידי משיח צדקנו (כידוע הפתגם בזה[197]).

ויש לומר — על דרך הצחות:

"כפתור" ענינו לחבר את שני חלקי הבגד. - בזמנים קודמים, כאשר היה מחסור בבד וכו', היו ה"קפוטות" עשויות באופן כזה שלולי החיבור על־ידי ה"כפתורים" לא היתה אפשרות ללבוש את ה"קפוטה". ולכן, כאשר היו עומדים להתפלל - היו צריכים לרכוס את הכפתורים - משום "הכון לקראת אלקיך"[198].

יתר על כן: גם כפתורים העשויים לנוי, בדוגמת כפתורי המנורה[199] - יש להם קשר לחיבור שני חלקים, כפי שמצינו בכפתורי המנורה, שמהם היו יוצאים הקנים - "וכפתור תחת שני הקנים" - שכל כפתור היה מחבר שני קנים.

והנה, השימוש בכפתור הוא — על־ידי־זה שתופרים את הכפתור בצדו השמאלי של הבגד, ובצידו הימני עושים "חור", ועל־ידי־זה מחברים את צד שמאל עם צד ימין, באופן שצד ימין הוא על צד שמאל, היינו, שמחברים את הענינים דצד השמאל שגם הם יהיו קשורים עם צד ימין - צד הקדושה. וכדי שיוכל להיות חיבור זה - יש צורך לעשות "חור" בצד ימין כו' - ככל הפירושים שבזה.

ונמצא, ש"צחצוח הכפתורים" תוכנו - לסיים ולהשלים (לצחצח) את העבודה דחיבור עניני העולם (שמאל) עם עניני קדושה (ימין), על־ידי העבודה דהפצת היהדות, תורה ומצוותיה, ובכללות - מילוי השליחות דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו.

וזהו גם הקשר לפרשת השבוע, פרשת אמור, שתוכנה - "אמור ואמרת, להזהיר גדולים על הקטנים"[200].

ומפרשת אמור באים לפרשת "בהר־סיני" - היינו, שכל בני ישראל, גדולים וקטנים, שלימות העם, ביחד עם שלימות התורה ומצוותיה - תוכן הענין דהר סיני, באים לארצנו הקדושה, ביחד עם הר סיני - כדאיתא במדרש[201], שייעקר ממקומו ויבוא לארץ ישראל, כפי שהיא בשלימותה - שלימות הארץ.

ובפשטות - "קהל גדול ישובו הנה"[202], "קהל" - לשון יחיד, "ישובו הנה" - לארץ ישראל, "ארץ" לשון

---

196) ראה שיחת י"ט כסלו וש"פ וישב כ"ף כסלו, ש. ז. וש"נ.

197) שיחת שמח"ת תרפ"ט (שיחות קודש אדמו"ר מוהריי"צ תר"פ־ת"ש (כפ"ח תשמ"א) ע' 95).

198) עמוס ד, יב. וראה שבת י, רע"א. רמב"ם הל' תפלה פ"ה ה"ה. טושו"ע ואדה"ז או"ח סצ"ח ס"ב.

199) ראה פרש"י תרומה כה, לא.

200) יבמות קיד, סע"א. הובא בפרש"י עה"ת ריש פרשתנו.

201) ראה פסיקתא דר"כ כא.

202) ירמי' לא, ז.

יחיד, היינו, שתמורת היותה מקודם לכן ארץ של שבעה אומות, ל"א מלכים, עושים ממנה בני ישראל "ארץ" לשון יחיד, ארץ הקשורה עם יחידו של עולם,

ומזה באים בקרוב ממש לקיום היעוד "ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד" - בגאולה האמיתית והשלימה על־ידי דוד מלכא משיחא, תיכף ומיד ממש.

כ"ק אדמו"ר שליט"א התחיל לנגן "ווי וואנט משיח נאו". ואחר כך צוה לשליח־ציבור שי' לנגן "יהי רצון כו' שיבנה בית המקדש".

הזכיר אודות אמירת ברכה אחרונה.

אגרות קודש

ב"ה, אדר"ח אייר, תשי"ז
ברוקלין.

ועד כפר חב"ד
ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

במשך השיחות שהין כאן בשבועות האחרונים נתבררו לי איזה נקודות. ולפלא שלא שמעתי מהם עד"ז, ומהם:

א) אשתקד בעת שהגדירו (איזה שטח הגדירו? גם כפר הישן, הצד השני?) את הכפר בתיל, סיפרו לי זה עתה, שלאחר שהתחילו ע"ד הרגיל, הציע המרא דאתרא הרש"ז שליט"א שיעשו באופן שיהיה כשר לעירוב ונתקבלה ההצעה בחביבות וכן נעשה.

ב) במשך השנים האחרונות, דברו עם חברי הועד או מנהיגי הכפר, ע"ד הכנות לשנת השמיטה הבע"ל, וחושבים המדברים שלא נעשה מאומה בשטח זה, אף שנודע בכל אה"ק ת"ו שבקוממיות וחפץ חיים שומרים שמיטה כהלכתה, ומתחילים בהכנות לזה תיכף אחר סיום השמיטה שעברה. ואף שאין צועקין על העבר, הרי עכ"פ עתה יש להתענין בהנ"ל, ובודאי אשר המתעסקים בהנ"ל בקוממיות וחפץ חיים ימציאו להם כל הידיעות הדרושות.

ג) דברתי כאן עם הרה"ח כו' הר"א שי' דריזין וכן כתבו לי מאנשי כפר חב"ד, ע"ד ארגון קבוצות (ארטיעל) למלאכת יד, טריקאטאזש וכיו"ב, והסבירו לי שמניעה בזה הוא ההכרח להון חוזר בסכום שאין ביכולת היחידים למצאו ולהכינו.

מובן שלפלא היתה בעיני סברא זו, כי בודאי ישנם כמה בנקים הנותנים הלואות על ענינים כאלו, אבל לא היה הדבר ברור בעיני בהחלט. אבל בשבוע העבר אמרו לי ברור, אשר הבנק לפועלים וכיו"ב נותן הלואות על כגון דא, כמובן באם מוכיחים לו, שישתמשו בההלואה לתכלית האמורה ושהאנשים מסוגלים, במדה מסוימה עכ"פ, לאותה המלאכה והעבודה בה רוצים להתעסק.

אפשר שתוצרך על זה גם ערבות ועד הכפר, אבל הרי גם זה מילתא דאפשר הוא. ועוד להוסיף, אשר ארגון קבוצות כאלו תועלת ג"כ לסעיף ב' הנ"ל, בהנוגע לשנת השמיטה, כמובן.

לפלא שעד עתה לא הגיעו ידיעות מפורטות ע"ד הקבלת פנים והכנוס וכו' ואפשר שנעשה זה קדירה דבי שותפי וכל אחד סומך על חבירו, וכבר מילתי אמורה שבכגון דא טוב להכפיל מאשר שיהיה חסר לגמרי.

בברכה לבשו"ט בכל האמור ולהצלחה בכל עניני הכפר הכללים והפרטים.

לקוטי שיחות פרשת אמור כרך יז

א.
שמחה מיוחדת בחג הסוכות

מן הפסוק[1] "ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים", האמור לגבי חג הסוכות, מסיק הרמב"ם[2], שבחג הסוכות היתה "שמחה יתירה" — יותר מאשר במועדים האחרים, ואלה דבריו:

"אף על פי שכל המועדות מצוה לשמוח בהן[3], בחג הסוכות היתה במקדש יום[4] שמחה יתירה שנאמר ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים. וכיצד היו עושין, ערב יו"ט הראשון היו מתקנין במקדש מקום לנשים מלמעלה ולאנשים מלמטה כדי שלא יתערבו אלו עם אלו, ומתחילין לשמוח ממוצאי יום־טוב הראשון. וכן בכל יום ויום מימי חולו של מועד...".

מפרשים[5] אומרים על כך, שהעובדה שהרמב"ם מצטט את הפסוק "ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים" כמקור לכך ש"בחג הסוכות היתה במקדש יום שמחה יתירה", ובמיוחד כאשר הוא איננו מציין ששמחה יתירה זו היתה קשורה לניסוך המים[6] — שמחת בית השואבה — מהווה הוכחה לכך, שהרמב"ם סובר ש"שמחה יתירה" זו איננה קשורה לניסוך המים[7], אלא זוהי חובה מן התורה[8] שתהא שמחה בבית המקדש ("לפני ה' אלקיכם") בחג הסוכות מכיון שזה יום־טוב[9], בנוסף לשמחה שצריכה להיות בכל יום־טוב[10], ובחג הסוכות עצמו ב"גבולין".

כוונת המשנה[11] בכנותה שמחה זו בשם "שמחת בית השואבה", וכוונת הגמרא[12] בצטטה לענין זה את הפסוק[13] "ושאבתם מים בששון" היא, שלפי פסוק זה, שהוא אסמכתא בלבד, צרפו את ענין השמחה המיוחדת של חג הסוכות לענין ניסוך המים. לפיכך אין השמחה נקראת "שמחת השואבה" (שם המציג את השאיבה כסיבה לשמחה), אלא "שמחת בית השואבה" — שמחת חג הסוכות המתקיימת ב"בית השואבה", שהוא "שם המקום שהיו מתקנין לשמחה"[14].

ב.
קיימת סתירה, לכאורה, בדברי הרמב"ם הללו

וצריך להבין:

לכאורה קיימת בדברי הרמב"ם סתירה: בתחילה הוא אומר שחובת "שמחה יתירה" נלמדת מן הפסוק "ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים", כלומר, זמן השמחה כולל גם את היום הראשון של סוכות שהוא אחד מ"שבעת הימים", ואילו מיד אחר־כך, באותה ההלכה, הוא אומר "ומתחילין לשמוח ממוצאי יום־טוב הראשון"!

אמנם, הסיבה לכך מובאת על־ידי הרמב"ם בהמשך דבריו[15] "ושמחה זו אינה דוחה לא את השבת ולא את יום־טוב", אך גם ענין זה עצמו אינו מובן: אם "השמחה היתירה" איננה חובה מן התורה, אלא מדרבנן[16], הרי מובן מדוע לא יכלה שמחה זו להתקיים ב"יום־טוב הראשון", [שהרי אופן השמחה היה[17] "החליל מכה ומנגנין בכנור ובנבלים ובמצלתים וכל אחד ואחד בכלי שיר שהוא יודע

---

1) פרשתנו כג, מ.

2) הל' לולב פ"ח הי"ב.

3) כמ"ש הרמב"ם בהל' יו"ט פ"ו הי"ז. סהמ"צ מ"ע נד.

4) ראה שינוי גירסאות ברמב"ם מהדורת פרענקל (ירושלים תשל"ה).

5) ביאור הרי"פ פערלא לסהמ"צ רס"ג ח"ג מילואים סי' ה'.

6) ולא הזכיר ע"ד ניסוך המים כ"א בהל' תמידין ומוספין פ"י ה"ו ואילך (אבל לא מענין השמחה, שאין מקומו שם, כמובן).

7) וראה רמב"ם הל' לולב שם הי"ד: "שהיו מרקדין וכו' בימי חג הסוכות".

8) ואין לתרץ עפ"י הכלל (יד מלאכי כללי הרמב"ם ס"ד) שהרמב"ם מביא דרשה הפשוטה יותר אף שלא נזכרה בש"ס — כי הבאת כתוב זה כאן נותנת מקום לטעות שחיוב השמחה הוא (א) מן התורה, (ב) "שבעת ימים".

9) בסהמ"צ להרמב"ם (שם. וכ"ה בחינוך מצוה תפח): "ובכלל אמרו ושמחת בחגיך מה שאמרו וכו' ולשחוק בכלי* ניגון ולרקד במקדש לבד והיא שמחת בית השואבה", שמזה מוכח ששמחה זו היא גדר שמחת יו"ט, ולא משום ניסוך המים. אבל לאידך הוקשה לי' להרי"פ פערלא שם (רלו, ג־ד), למה אי"ז מצוה בפ"ע מן הכתוב "ושמחתם גו'". וראה לקמן הערה 37.

10) ופי' לשון הגמרא (סוכה נ, ב (לגי' רש"י). נא, א) "שמחה יתירה" לפי"ז הוא (לא כפרש"י (ד"ה דברי הכל) "ואינה מן התורה אלא לחבב את המצות ולא דחי שבת", כ"א) שהוא יתרון בהשמחה דיו"ט שצ"ל בלא"ה, אבל ראה לקמן הערה 40.

11) סוכה פ"ה מ"א.

12) שם נ, ריש ע"ב. ירושלמי שם. וראה פרש"י ד"ה מנא ה"מ שם מח, ב.

13) ישעי' יב, ג. וראה פיה"מ להרמב"ם רפ"ה דסוכה.

14) לשון הרמב"ם שם. וראה מ"ג שם: מאור בית השואבה.

15) בהלכה יג (ממשנה שם נ, א).

16) כדעת רש"י דלעיל הערה 10. שבת כא, א.

17) רמב"ם שם הי"ג. וראה משנה שם נא, ב.

*) בכמה דפוסים: בכל. וראה סהמ"צ הוצאת ר"ח העליר.

לנגן בו...״], ואין בכח חובת השמחה, שהיא מדרבנן, לדחות את האיסור של השימוש בכלי שיר בשבת ויו״ט[18] שאף הוא מדרבנן[19].

אך אם סוברים ששמחה יתירה זו היא חובה מן התורה, הרי קשה: מדוע אין חובת דאורייתא זו דוחה את איסור דרבנן של שימוש בכלי שיר[20], [ובמיוחד[21] ש״אין שבות במקדש״[22], ושמחת בית השואבה התקיימה במקדש בלבד[23]]?

ג.
שני קשיים נוספים על דברי הרמב״ם

כן צריך להבין:

(א) מהו מקור של הרמב״ם לכך שבפסוק ״ושמחתם לפני ה׳ אלקיכם שבעת ימים״ הכוונה היא ל״שמחה יתירה״[24]?

(ב) יתר על כן: כיצד ייתכן, לכאורה, ללמוד שהפסוק מתכוון כאן לציווי על ״שמחה יתירה״ בבית המקדש, בעוד שהרמב״ם עצמו קובע בהלכה קודמת[25], שפסוק זה מלמד דבר אחר: ״מצות לולב... ובמקדש לבדו נוטלין אותו בכל יום ויום משבעת ימי החג שנאמר ושמחתם לפני ה׳ אלקיכם...״[26]?

ד.
השמחה נעשית ע״י גדולי חכמי ישראל

בהמשך לדבריו[27] אומר הרמב״ם: ״מצוה להרבות בשמחה זו. ולא היו עושין אותה עמי הארץ וכל מי שירצה אלא גדולי חכמי ישראל וראשי הישיבות והסנהדרין והחסידים והזקנים[28] ואנשי מעשה הם שהיו מרקדין ומספקין ומנגנין ומשמחין במקדש בימי חג הסוכות, אבל כל העם האנשים והנשים כולן באין לראות ולשמוע״.

המקור להלכה זו הוא במשנה[29], האומרת: ״חסידים ואנשי מעשה היו מרקדין בפניהם...״.

וצריך להבין:

א) לפי המוסבר לעיל, שלדעת הרמב״ם שמחה זו היא חובה מן התורה כשמחת יו״ט, ולא מדרבנן מפני ניסוך המים, מדוע ״לא היו עושין אותה עמי הארץ וכל מי שירצה.. וכל העם האנשים והנשים כולן באים לראות ולשמוע (בלבד)״? קושי זה מורכב משניים: (א) כיצד ייתכן שיהיה הבדל בין יהודים מסוגים שונים בקיום מצות עשה מן התורה, הנאמרת באופן כללי? (ב) מהו המקור להבדל זה[30]?

ב) במשנה מוזכרים רק ״חסידים ואנשי מעשה״, והרמב״ם מוסיף גם ״גדולי חכמי ישראל וראשי הישיבות והסנהדרין (והחסידים) והזקנים (ואנשי המעשה)״?

יתר על כן: בגמרא[31] מובאת הברייתא המספרת על מה שאמרו אז ״חסידים ואנשי מעשה״ ובעלי תשובה. כלומר, היו שלושה סוגים: חסידים, אנשי מעשה ובעלי תשובה. הרמב״ם מוסיף, מצד אחד, סוגים שאינם מוזכרים בברייתא, ומצד שני הוא משמיט בעלי תשובה, שהם נזכרים בברייתא!

ה.
״שמחה יתירה״ של סוכות קשורה בשמחה של מצוה בכלל

בהמשך אומר[32] הרמב״ם: ״השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה ובאהבת הא־ל שצוה בהן עבודה גדולה

---

18) עירובין קד, א. וראה ביצה ל, א. לו, ב. רמב״ם הל׳ שבת פכ״ג ה״ד.

19) ראה תוד״ה שאינו (סוכה נ, א). ד״ה ורבנן (שם, ב).

20) דאינו דומה לתק״ש בשבת כדלקמן הערה 21. ומ״ש ברי״פ פערלא שם ״משום שלא צוה עלי׳ הכתוב אלא לשמחה יתירה לא דחיא שבת״ – צריך ביאור.

21) אבל גם בלא״ה אינו דומה לתקיעת שופר בר״ה שחל להיות בשבת שאין תוקעין במדינה משום גזירה דרבה (ר״ה כט, ב. וש״נ) – כי שם לא עקרו המצוה מכל וכל רק בשנה מסויימת, משא״כ בנדו״ד שלעולם נעקרת מצות ״שמחה יתירה״ ביו״ט הראשון של חג ובמילא נעקר קיום ״ושמחתם גו׳ שבעת ימים״, ואא״פ לחכמים לעקור מצוה לגמרי – ראה יד מלאכי כללי היו״ד סי׳ רצה, וש״נ.

ולהעיר מפרש״י סוכה נא, א (ד״ה ה״ג): שמחה יתירה נמי דוחה שבת הואיל ושמחת מצוה היא ובחליל אין איסור מלאכה אלא שבות בעלמא (ולא הזכיר דאין שבות במקדש).

22) פסחים סה, א. ביצה יא, ב.

23) והתירוץ בתוד״ה ורבנן (דלעיל הערה 19. ועד״ז הוא ברשב״א סוכה שם) – הוא רק אם שמחת ביה״ש אינה מדאורייתא, כדמוכח בתוס׳ שם.

24) כקושיית הרי״פ פערלא שם. ועיי״ש השקו״ט בדברי הירושלמי (ר״ה פ״ד ה״ג. סוכה פ״ג הי״א) כמקור להרמב״ם.

וידועה השקו״ט (יד מלאכי כללי הדל״ת סי׳ קמד. שד״ח (כרך ט׳) כללי הפוסקים סט״ז אות נ׳) האם אפשר לדרוש ללמוד הלכות מפסוקים לאחרי חתימת התלמוד. ולהעיר מסדר ברה״נ לאדה״ז (פי״ג ס״ב) ״אם הי׳ מעונה בכבלי ברזל״, שלכאורה מקורו הכתוב (תהלים קז, י) ״אסירי עני וברזל״ (שער הכולל פכ״ג).

25) הל׳ לולב פ״ז הי״ג. וראה סוכה מג, א.

26) כקושיית הרי״פ פערלא שם. מכתבי תורה מכתב קנב.

27) הי״ד.

28) עכצ״ל שיש חילוק בין זקן זה שקנה חכמה (קדושין לב, ב) ו״גדולי חכמי ישראל״ דחשיב לפני זה. ואולי י״ל דזקן חכמתו באה ע״י ״רוב שנים יודיעו חכמה״ (איוב לב, ז) וכמה הרפתקאי דעדו עליו (קדושין לג, א) ואין חכם כבעל הנסיון וכו׳, וחכמי ישראל – מצד טבע שכלו, יניק וחכים (קדושין לב, ב).

29) סוכה נא, א.

30) משא״כ החילוקים בשמחת יו״ט (רמב״ם הל׳ יו״ט פ״ו הי״ז־יח), כי שם הוא ״כל אחד ואחד כראוי לו״ (רמב״ם שם). ועד״ז בהקהל – וילך לא, יב.

31) שם נג, א.

32) הט״ו.

היא... וכל המשפיל עצמו ומקל גופו... הוא הגדול המכובד העובד מאהבה. וכן דוד מלך ישראל אמר[33] ונקלותי עוד מזאת והייתי שפל בעיני...".

ויש להבין: מדוע מביא הרמב"ם ענין זה כאן בהלכות לולב, בהמשך לדבריו על "שמחה יתירה" של חג הסוכות? גם אם בכוונתו לצרף הלכה זו של שמחה להלכה אחרת של שמחה, היה עליו להביא זאת בהלכות יו"ט[34] מפני מספר סיבות: (א) הן קודמות (ב) השמחה שם היא כללית יותר (ג) ועיקר: בסוף ענין השמחה שם מדובר על שמחה בעבודת ה' בכלל, בדיוק כמו כאן.

מובן מכך, שלשמחה של מצוה בכלל יש קשר עם "שמחה יתירה" של סוכות.

ו.

השמחה היתירה היא תוספת בשמחת יו"ט, ולא מצוה נפרדת

ההסבר לכל זה:

בכך שהרמב"ם מצטט את הפסוק "ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים" כמקור ל"שמחה יתירה" בחג הסוכות, הוא איננו מתכוון לומר שבתורה קיימת כאן עוד חובה של "שמחה יתירה" בחג הסוכות, בנוסף למצות שמחה ביום־טוב, אלא כוונתו היא כדלהלן:

כיוון שהתורה מדגישה את חובת שמחת יום־טוב לגבי חג הסוכות בבית המקדש, יותר מאשר בשאר ימים־טובים, בפסוק[35] "ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים", למרות שחובת שמחת יום־טוב כבר נלמדת מן הפסוק "ושמחת בחגיך..."[36], לכן "היתה במקדש יום שמחה יתירה": עובדה זו הביאה לידי כך שנהגו אז "שמחה יתירה" בתוך שמחת יום־טוב עצמה, כהדגשה במצוה (הכללית[37]) של שמחת יום־טוב[38].

ולכך מתכוון הרמב"ם באומרו, בשתי הלכות מאוחר יותר, "מצוה להרבות בשמחה זו": אין כאן מצוה וחיוב[39] בפני עצמו של שמחה יתירה, אלא בתוך מצות שמחת יום־טוב יש הדגשה ותוספת[40].

אמנם, השמחה קשורה לפסוק "ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים", ובאמצעות הריבוי בשמחה מקיימים מצות־עשה הכללית של שמחת יו"ט, אך כיוון שבכל זאת אין חובה נפרדת מן התורה על "שמחת יתירה", ואת מצות־העשה של שמחת יו"ט מקיימים ללא הענין של "שמחה יתירה", הרי אין לדחות את האיסור של שימוש בכלי שיר ביו"ט[41], אף אם הוא דרבנן.

[בכך מובנת קביעת הרמב"ם ש"ערב יום־טוב הראשון היו מתקנין במקדש מקום לנשים וכו'", למרות שמלשון המשנה[29] נראה שהיו מסדרים זאת "במוצאי יום־טוב הראשון של חג". שהרי, כיוון שאין חובה מיוחדת מן התורה על "שמחה יתירה" זו, מדוע ידחו עבורה את איסור עשיית המלאכה בחול־המועד[42]? לכן קובע הרמב"ם שסידרו כל זאת בערב יום־טוב[43]].

ז.

הסיבה להבדלים בקיום המצוה בין יהודים שונים

לפי זה יובן מהי הסיבה שבקיום מצוה סתמית זו היו הבדלים בין יהודים שונים:

כיוון ש"השמחה היתירה" איננה מצוה בפני עצמה, אלא תוספת והדגשה בחיבוב המצוה של שמחת חג הסוכות, מפני שהשמחה מודגשת בפסוק, כדלעיל, הרי ענין זה של חיבוב תלוי בהרגשת[44] כל אדם ואדם. ולפיכך: שמחתם של בעלי הדרגות הגבוהות יותר מתבטאת בכך ש"היו מרקדין ומספקין וכו'" ואילו "כל העם האנשים והנשים" קיימו את שמחתם בכך ש"באין לראות ולשמוע"[45].

---

33) שמואל ב ו, כב.

34) פ"ו לאחרי ה"כ.

35) וראה יל"ש פרשתנו כאן (רמז תרנד): שלש שמחות כתיב בחג.

36) ראה טז, יד.

37) ומתורץ עפ"ז למה לא נמנה כמצוה בפ"ע אלא נכללת במצות שמחת יו"ט (ראה לעיל הערה 9).

38) עפ"ז מתורץ מה שיש להקשות לכאורה על כללות השמחה דשמחת ביה"ש – הרי אין מערבין שמחה בשמחה (מו"ק ח, ב. ירושלמי שם פ"א ה"ז. רמב"ם הל' יו"ט פ"ז הט"ז). וראה אנציקלופדיה תלמודית בערכו. ואכ"מ.

39) דאז הול"ל (בהלכה י"ב): מצוה לעשות שמחה יתירה במקדש בחג הסוכות שנאמר ושמחתם גו'.

40) ואולי זוהי ג"כ כוונת רש"י (דלעיל הערה 10) במ"ש "ואינה מן התורה אלא לחבב את המצות" – היינו שאינו חיוב מן התורה, אלא "לחבב את המצות" (־ של תורה). וראה אנציק' תלמודית ע' "חובה מצוה ורשות" החילוקים בגדר רשות חובה ומצוה. וש"נ.

41) להעיר ג"כ מרשב"א (דלעיל הערה 23): ובחליל של שואבה שאינה חובה אלא שמחה יתירה.

42) רמב"ם הל' יו"ט פ"ז.

43) וראה בארוכה שיירי כנה"ג או"ח "לשונות הרמב"ם ז"ל" הל' לולב כאן. ערוך לנר סוכה שם. [ושם – שהוא ע"ד שיטת הרמב"ם לענין הקהל, עיי"ש]. ויומתק יותר עפ"י המבואר בפנים, ששמחת ביה"ש אינה בגדר חובה.

44) כענין השמחה בעיקרה וביסודה. ולהעיר שגם במ"ע מה"ת שבלב מצינו כיו"ב, במצות אהבת ה' ויראתו שכאו"א מחויב בהן אבל כיון שהדרך* לבוא לקיומן הוא ע"י שיתבונן האדם כו' (עיי"ש) מובן גודל החילוק שיש בכ"ז בבנו"א.

45) שהרי זה ש"כולן באין לראות ולשמוע" פעל אצלם שמחה כמובן, וכלשון הרמב"ם: "מרקדין כו' ומשמחין כו'" (ולא "שמחין").

*) רמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ב.

לפי הסבר זה, ש"השמחה היתירה" איננה חיוב מן התורה, אלא רק תוספת במצות שמחת החג, התלויה בהרגשת האדם, יובנו א) הסיבה לכך שכל הסוגים הללו (גדולי חכמי ישראל... ואנשי מעשה) היו מקיימים אותה, כי לכל אחד מהם יש יתרון שאין לאחר, ולכן יש לו ענין מיוחד בחיבוב המצוה. ב) המקור לכך שכל הסוגים המנויים השתתפו ב"עשיית השמחה":

הגמרא, בבבלי[31] ובירושלמי[46], מביאה מספר תנאים בשמם ומספרת על מעשיהם או על דבריהם בשמחת בית השואבה. ודאי השתתפו כל התנאים, שהיו בבית־המקדש, בשמחת בית השואבה, אך הגמרא מונה רק תנאים מסויימים אלה, מפני שהם כוללים את כל סוגי המשתתפים בשמחת בית השואבה, וכל אחד מהם הוא סוג מסויים מבין אלה ש"עושין אותה" (את "השמחה היתירה") כי דוקא אצל סוגים אלו יש חביבות מיוחדת[47] למצוה.

ח.
דברי הגמרא על התנאים המסויימים, ומעלתם

הגמרא אומרת:

א) "אמר ר' יהושע בן חנניא כשהיינו שמחין שמחת בית השואבה... לא טעמנו טעם שינה, דהוו מנמנמי[48] אכתפי דהדדי" (=שהיו מנומנמים זה על כתפו של זה). מהי מעלתו המיוחדת של ר' יהושע בן חנניא (שבעבורה מספרת הגמרא מה הוא[49] אמר אודות ההשתתפות בשמחת ביה"ש)?

מסופר בגמרא[50], שר' יהושע בן חנניא היה מתווכח עם ה"סבי דבי אתונא" (=זקני אתונה), שהיו חכמים גדולים, והיה מנצחם. כמו־כן מסופר בגמרא[51], שלפני הסתלקותו של ר' יהושע בן חנניא שאלו אותו חכמי בני ישראל "מאי תיהוי עלך מאפיקורוסין" (=מה יהיה עלינו מן האפיקורסים?), והוא ענה להם בפסוק[52] "אבדה עצה מבנים נסרחה חכמתם", (ואבע"א שענה להם בפסוק[53] "ויאמר נסעה ונלכה ואלכה לנגדך"). רואים מכאן שר' יהושע בן חנניא היה הגדול שבחכמי ישראל.

מכאן מסיק הרמב"ם ש"גדולי חכמי ישראל" השתתפו בשמחת בית השואבה.

(ב) "אמרו עליו על רבן שמעון בן גמליאל כשהיה שמח שמחת בית השואבה היה נוטל...".

כמסופר בגמרא[54] היה רשב"ג נשיא הסנהדרין, שעליו נאמר "סנהדרי[55] גדולה ומניינם שבעים ואחד וכו' הגדול בחכמה שבכולן מושיבין אותו ראש עליהן והוא ראש הישיבה והוא שקורין אותו החכמים נשיא בכל מקום..." — הנשיא הוא ראש הסנהדרין. מכאן[56] מסיק הרמב"ם שהסנהדרין[57] היו משתתפים בשמחת בית השואבה.

(ג) "אמרו עליו על הלל הזקן כשהיה שמח בשמחת בית השואבה אמר...". הגמרא מדייקת ומכנה אותו כאן בכינויו "הלל הזקן", למרות שבמספר מקומות איננו מוזכר התואר "זקן". ניתן, אפוא, ללמוד מכך שהוא היה שמח ומשמח בשמחת בית השואבה מפני מעלתו כאחד מן ה"זקנים". מכאן מסיק הרמב"ם ש"זקנים[58] השתתפו בשמחת בית השואבה.

ט.
בן־יהוצדק ולא רבי יהושע בן־יהוצדק

(ד) בירושלמי מוזכר תנא נוסף: "בן יהוצדק היה משתבח בקפיצותיו".

---

46) פ"ב ה"ד.

47) בסגנון אחר: הודעת שם בעל המאמר — לימוד ודין הוא בגדר השמחה. ודוחק גדול לומר שאך אופני השמחה ותוכן דיבורם אתי להשמיענו והשם בא רק כטפל להדגיש שאף שהלל ענותן הי' בכ"ז אמר אם אני כאן הכל כאן (ולהעיר ש"הוא הי' אומר (רגיל לומר — לאו דוקא בשמחת ביה"ש) אם אין אני לי מי לי"*). ועד"ז בהשאר.

48) י"ל (עכ"פ — לחדודי) שמכאן מקור לאלה שאין ישנים בסוכה*, כי לכאורה גם מנמנמי, שינת ארעי צ"ל בסוכה (סוכה כו, א. רמב"ם הל' סוכה פ"ו ה"ו. טושו"ע או"ח סתרל"ט ס"ב. שו"ע אדה"ז שם ס"ז), ופשטות הלשון כאן משמע שהיו מנמנמי חוץ לסוכה. וראה תשב"ץ ח"א ס' ק.

49) שהרי כו"כ היו עמדו ונהגו כמותו, וכלשונו: "אכתפי דהדדי".

50) בכורות ח, ב.

51) חגיגה ה, ב.

52) ירמי' מט, ז.

53) וישלח לג, יב.

54) שבת טו, א. — שהרי המדובר בזמן שביהמ"ק הי' קיים, ברשב"ג הזקן (סה"ד בערכו. יעב"ץ סוכה שם).

55) רמב"ם הל' סנהדרין פ"א ה"ג.

56) אף שגם ריב"ח הי' חבר סנהדרין — אב"ד (ב"ק עד, סע"ב. סנה' יז, ב), מ"מ אין לומר ששמו נזכר מצד היותו בסנהדרין, כי א"כ מאי קמ"ל בהזכרת שם רשב"ג. ועכצ"ל דריב"ח מלמדנו סוג גדולי חכמי ישראל ורשב"ג — (ראש) סנהדרין.

57) ואין לומר שרק ראש סנהדרין צריך לשמוח — כי א"כ אינו אלא חד בדרא ופשיטא שמשתתף בשמחת ביה"ש. וראה גם לקמן הערה 74. ולכן מסתבר שהוא מצד היותו אחד משבעים ואחד שבסנהדרין, דגם ראש הסנהדרין הוא חלק מהסנהדרין (משא"כ ראש ישיבה ותלמידיו — דהם ב' סוגים. וראה לקמן הערה 61).

58) אף שהי' ג"כ נשיא (שבת טו, א. פסחים סו, א. ועוד) — מ"מ, נזכר כאן להיותו "(הלל) הזקן", כבפנים. ועוד: נשיא (סנהדרין) כבר למדנו מרשב"ג, כנ"ל בפנים.

---

*) אבות פ"א מי"ד.

*) השקו"ט נפ"י הלכה ראה בארוכה לקו"ש חכ"ט ע' 211 ואילך.

סיפור זה מובא כדי ללמד, וברור שאינו בא לומר דברים סתומים. — הכוונה כאן היא לגדול בישראל בזמן שבית־המקדש קיים, שמדובר עליו במקום אחר. ואכן, ברשימות התנאים מוצאים את רבי שמעון בן יהוצדק[59]. אודותיו אין מוצאים מעלה מיוחדת שחז"ל מספרים עליה, ומוכרח לומר שמעלתו מתבטאת בשמו: רבי שמעון.

על התואר "רבי" כתוב בתוספתא[60]: "מי שיש לו תלמידים קורין אותו רבי". פירושו של דבר הוא ש"רבי שמעון בן יהוצדק" היה ראש ישיבה. מכאן מוכיח הרמב"ם שראשי ישיבות[61] היו משמחים בשמחת בית השואבה.

לכאורה, אפשר לשאול על האמור לעיל: כיצד ייתכן לומר שהירושלמי מזכיר את ר"ש בן יהוצדק מפני תוארו "רבי", בעוד שהירושלמי מכנה אותו כאן בשם "בן יהוצדק", ולא "רבי שמעון בן יהוצדק"?!

התשובה על כך היא: "היה משתבח בקפיצותיו" — הוא עצמו התהלל בקפיצותיו[62], וכאשר מדברים על מעלות עצמיות, צריך לדבר באופן שימנע חשד אצל הזולת, או הרגשת גאוה עצמית. לכן הוא מכנה את עצמו בלשון של "היפך הכבוד"[63]. בדומה למסופר[64] על ר' יוחנן בן זכאי, שבדברו על עצמו אמר "אלמלא הטיח בן זכאי את ראשו" — הוא לא קרא לעצמו בשמו[65], אלא רק כבן, בשמו של אביו.

י.

הסיבה לכך שהרמב"ם אינו מונה "בעלי תשובה"

הרמב"ם אינו מונה "בעלי תשובה" כי הוא סובר שהברייתא איננה מוסיפה על המשנה, אלא מפרשת ומפרטת - כדרך הברייתות - את הכתוב במשנה בקיצור[66]. הסוג "חסידים" המוזכר במשנה, כולל גם חסידים מלכתחילה וגם בעלי תשובה.

והוא עקבי בשיטתו: רש"י[67] מפרש "כל[68] חסיד הוי חסיד מעיקרו", ולפי זה אי אפשר לומר שגם בעלי תשובה נכללים כאן. אך הרמב"ם פוסק בהלכות דעות[69]: "ומי שהוא מדקדק על עצמו ביותר ויתרחק מדעה בינונית מעט לצד זה או לצד זה נקרא חסיד" — והתנהגות כזו יכולה להמצא הן אצל צדיק וחסיד מעיקרו, והן אצל בעל תשובה[70]. לפיכך הוא סובר ש"חסידים" שבמשנה[71] כוללים גם בעלי תשובה. מסיבה זו אין הרמב"ם מזכיר את הסוג של "בעלי תשובה" בנפרד, אלא כותב "חסידים" סתם, וכולל בכך גם חסידים מלכתחילה, וגם בעלי תשובה.

יא.

מן הקל אל הכבד

לאור זה יובן למה מבאר הרמב"ם המעלה של שמחה של מצוה בהמשך לשמחת בית השואבה:

כיוון ששמחת בית השואבה היא תוספת לשמחת יום־טוב, מפני חביבות המצוה של שמחת יום־טוב, יוצא שזוהי, בעצם, מהותה של שמחת מצוה בכלל[72], שהיא תוספת לעיקר עשיית המצוה — "שישמח אדם בעשיית המצוה ובאהבת הא־ל שצוה בהן".

ועוד: לשמחת מצוה בכלל יש תוצאות נעלות יותר משמחת בית השואבה, כיוון שבשמחת בית השואבה נמצא היהודי בלאו־הכי במצב של שמחה, וודאי לא בעצבות, ולכן אין קושי ביצירת תוספת במצב זה, ואילו

המשך בעמוד נב

59) ראה סדר הדורות בערכו — שלדעת ספר היוחסין הי' ר"ש בן יהוצדק בזמן דר' טרפון. אבל בסה"ד שם פריך עליו, ומסיק שהתנא ר"ש בן יהוצדק הוא רבו דר' יוחנן (כמ"ש בתוס' נדה י, ב), עיי"ש בארוכה, ואשר י"א דשלשה ר"ש ב"י הוי. ועצ"ע.

60) סוף עדיות. הובא באגרת רב שרירא גאון — נעתק בערוך ע' אביי. ובסנהדרין (מא, ריש ע"ב): "כי הוה למד בן זכאי הוה קרי לי' כו' כי הוה לימד הוה קרי לי' רבן יוחנן בן זכאי". ובכ"מ מבואר שהתואר "רבי" ניתן בקבלת סמיכה — וראה אגרת רש"ג שם. חסדי דוד לתוספתא שם. ואכ"מ.

61) אין ללמוד סוג זה מרשב"ג שהי' נשיא, ונשיא הוא "ראש הישיבה" (רמב"ם שם) — כי הכוונה בזה לראש דישיבה זו דסנהדרין וכיו"ב (חברים ובערך זל"ז, ואחרי רבים להטות וכו'), משא"כ ראש ישיבה ותלמידים — תלמידיו, כמובן.

62) ובפני משה שם: "משתבח בעיני הרואים" (בקרבן העדה שם: "היו משבחין אותו". ואולי היתה לו גירסא אחרת בירושלמי*).

63) ואף שאי"ז מדברי ר"ש בן יהוצדק עצמו כ"א דבעל הסוגיא (משא"כ בנידון ריב"ז דלקמן בפנים) — מ"מ מדייק בירושלמי לכתוב "בן יהוצדק" לאשמענינן דכאשר "משתבח" צ"ל גם דיבור באופן של היפך הכבוד.

64) ברכות לד, סע"ב.

65) ואין לומר שזה הי' קודם שהיו לו תלמידים שאז נק' בפי כל "בן זכאי" (ראה הערה 60) — כי הרי הי' זה כאשר "ר"ח בן דוסא שהלך ללמוד תורה אצל ריב"ז".

66) ראה פיה"מ להרמב"ם בהקדמתו ד"ה אחרי כן.

67) בסוגיין ד"ה אלו חסידים.

68) ולא רק חסידים שנאמר בברייתא.

69) פ"א ה"ה. וראה נדה יז, א ובתוד"ה שורפן.

70) ראה ב"ק קג, ב: והדר הוי חסיד. וראה ג"כ ספר חסידים בתחילתו.

71) משא"כ ברייתא שמפורש ג' סוגים: חסידים אנשי מעשה ובע"ת.

72) ועייג"כ קרית ספר על הרמב"ם כאן: "אע"פ שכל המועדות.. בחגה"ס היתה שמחה יתירה.. ומצוה להרבות בשמחה זו שהשמחה שישמח אדם בעשיית המצות.. עבודה גדולה היא".

*) הד"ה בקה"ע שם הוא "הי' משתבח בקפיצותיו" – אבל במפרשים כתנ"ל, קרוב לודאי לומר שהד"ה הם דהבחור הזעצער.

נוסח הגדה של פסח

נהגו במדינות אלו לא לאכול בפסח . . מיני קטניות[1].

קטניות, מלשון קטנות — הוא מבחינת מוחין דקטנות, דינים וגבורות. לכן אין אוכלים אותם בפסח, שאז הוא זמן של חסד, יציאת מצרים, היינו היציאה ממוחין דקטנות שבמיצר הגרון[2].

(ליקוטים ואגרות עמ' קפג)

מצה — מוחין דאבא. ד' כוסות — מוחין דאימא[3].

זהו שמצה היא לאכילה, חכמה, והכוסות הם לשתיה, בינה[4].

ואכילת מצה היא מן התורה, מוסר אביך[5], חכמה, והכוסות הם מדרבנן, תורת אמך, בינה.

וצריך להיות הבן בחכמה וחכם בבינה[6]:

הבן בחכמה — בינה גבוהה וקודמת לחכמה[7], והוא שמתחלה שותים שני כוסות ואחר כך אוכלים מצה.

חכם בבינה — חכמה גבוהה וקודמת לבינה[8], והוא שלאחר אכילת מצה שותים שני כוסות נוספים, הרי שמצה קודמת לכוסות.

(ליקוטים ואגרות עמ' שג)

ל"ג בעומר

עוטה אור כשלמה[9].

אור — היינו פנימיות התורה, האור שבתורה. ול"ג בעומר, הילולא דרשב"י, שגילה פנימיות התורה, הוא בחודש אייר, לשון אור.

שלמה — היינו חלק הנגלה שבתורה, שהוא בחינת לבוש ושלמה. חג הפורים שייך לנגלה שבתורה, כי מגלת אסתר והלכות אין בטלין[10], והוא חל בחודש אדר, שפירושו לבוש, כמו אדרת שער[11], אדר יקר[12].

ומדמה אור לשלמה, כמו שיום ל"ג בעומר תלוי בפורים, כי ביום שיהיה פורים יהיה ל"ג בעומר, וסימנך פל"ג[13].

(ליקוטים ואגרות עמ' תד)

פסח שני, חסד שבהוד — כתיב בו[14] עמדו ואשמעה, והוא התיקון לטמאי נפש, כמו שכתוב איש איש כי יהיה טמא לנפש או בדרך רחוקה . . ועשה פסח לה'[15].

ל"ג בעומר, הוד שבהוד — הוא הילולא דרשב"י, שמעון מלשון שמיעה[16], והוא התיקון למיתה עצמה, לא רק לטמאי נפש. כדכתיב[17] שמעו ותחי נפשכם, ואז פסקו למות תלמידי רבי עקיבא.

(ליקוטים ואגרות עמ' שז)

רשב"י — הוא בחינת דעת. והוא בן יוחאי, לשון חיים, כי דעת הוא חיות המדות[18], ואמרו רז"ל[19] והודעת להם[20] זה בית חייהם.

לכן היה יכול לפטור את העולם מן הדין[21], כי דין נמשך מגבורה, והמתקת הדין היא על ידי המתקתו בה' חסדים, והוא בדעת, המחבר וכולל חסד וגבורה יחד.

ואמרו רז"ל[22] דעה קנית מה חסרת, היינו שהדעת הוא הממתיק את הדין.

ול"ג בעומר, יום הסתלקות הרשב"י — הוא חילוף והמתקת לה"י של שם אלקי"ם, דין, באותיות הקודמות, כד"ט[23], מספר ל"ג.

ומספר שם אכדט"ם הוא ע"ד, אותיות ד"ע, שהדעת הוא הממתיק.

(הערות לזהר ב עמ' רצח, עמ' תסא, ליקוטים ואגרות עמ' קב)

---

1) שו"ע אדמ"ר הזקן סי' תנג, ג.
2) לקוטי תורה להאריז"ל פרשת וישב.
3) פרי עץ חיים שער חמץ ומצה ריש פ"ב.
4) ראה תורה אור משפטים עח, ג.
5) משלי א, ח.
6) ספר יצירה פ"א מ"ד.
7) עץ חיים שער אנ"ך פ"ח.
8) שם.
9) תהלים קד, ב.
10) מדרש משלי ט. ירושלמי מגילה פ"א, ה.
11) זכריה יג, ד.
12) שם, יא.
13) שו"ע או"ח סי' תכח, א.
14) שם, ח.
15) בהעלותך ט, י.
16) ויצא כט, לג.
17) ישעיה נה, ג.
18) תניא פ"ג.
19) בבא מציעא ל, ב.
20) יתרו יח, יט.
21) סוכה מה, ב.
22) ויקרא רבה פ"א, ו.
23 פרי עץ חיים שער חג המצות פ"א.

כא, א – ויאמר ה' אל משה אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם לנפש לא יטמא בעמיו

א. כתב האר"י ז"ל שאף על גב שהנשמה מסתלקת מן האדם נשתייר בו מעט מנשמה בתוך גופו, והחיצונים שרוצים ליהנות מאור הנשמה שנשתייר בו באים בתוך אותו גוף, כי בחיים מאור הגדול של נשמה שבגוף אינן יכולים לבא, אבל אור מעט שנשתייר אחר מותו באדם נהנים ממנו ומכח זה האור שנשתייר בו מתלבשים בו ומזה בא הטומאה, ובאם שלא הי' נשתייר בו מעט אור מנשמתו לא היו באים החיצונים לתוכו.

והענין שהקב"ה משייר מעט זה מנשמתו כי זה גורם ללחלח העצמות שיכולים לקום בתחייה, כמו הגינה כל זמן שאין מלחלחין אותו הגינה ונתייבשה אי אפשר לה להוציא פרי כן ממש האדם, ועל זה כתב האריז"ל שזה שאמר הפסוק בישעי' (ישעי' נח, יא) והיית כגן רוה וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו והשביע בצחצחות נפשך ועצמותיך יחליץ, ר"ל מי גרם לך שעצמותיך בקבר אחר שיכלה הגוף וישתיירו העצמות שהקב"ה יחליץ אותם ויחיו על ידי שהייתם כגן רוה וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו מצד לחלוחית, כן אתה כל זמן שהלחלוחית בתוכך מקום בתחייה. וכתב שזהו סוד הנזכר בזוהר בכמה דוכתי הבלי דגרמי דאשתייר בבי קברי.

ואם כן מכח זה המעט שנשתייר מנשמתו מתלבשים בו החיצונים ויונקים ומטמאים האדם וזהו טומאת מת, אבל עכו"ם שאינו קם בתחיית המתים אינו נשתייר אצלו כלום בעת שנפטר מן העולם, ואם כן אין להם להחיצונים גם כן להניק ממנו ואינם מתלבשים בו, ולכך אין מטמא העכו"ם. עד כאן דברי האר"י.

אך קשה למה עשה הקב"ה התחייה בדרך זה שישתייר מעט נשמה, לא ישתייר כלום מנשמה בגוף ויבראהו מחדש אחר כך כמו שבראו בתחילה מטיפה סרוחה, כך לעתיד יבראו מאותו עפר בעלמא שנשאר מגופו.

אבל נראה לי שהקב"ה עושה זה מצד הדין, כי נודע מה שכתוב בתיקונים שבע' אנפין בדף קמ"א ע"א וז"ל, הנשמה לגוף האדם היא בדרך הלוואה עד זמן שיקצוב לו הקב"ה וכשיגיע זמנו לשלם ההלוואה אזי פורח נשמתו ועיין שם באריכות הלשון. ואיתא בטור חושן משפט סימן צ"ח שהמסדר לבעל חוב שצריך הבית דין לשייר לו כדי חיותו כמו שכתוב שם מפורש.

ולכך נ"ל שבדין הוא שהקב"ה לא יטול גם כן ההלוואה במילואו שלא ישאר לגוף כלות, וצריך לכל הפחות לשייר מעט שם כדי חיותו דהיינו כדי שילוחלח הגוף כדי שיוכל לחיות בתחיית המתים וזה היא כדי חיותו כן נ"ל ברור.

קרבן שבת[1] – תוספות חול על הקודש סימן ג

כא, יד-טו – אלמנה וגרושה וחללה זונה את אלה לא יקח כי אם בתולה מעמיו יקח אשה. ולא יחלל זרעו בעמיו כי אני ה' מקדשו

ב. ולא יחלל זרעו בעמיו. הוא כשיש יחוד זו"ן, שכהן דז"א נושא את הבתולה דמל', הנה בזמן הגלות כ"ז אינו, שמל' ירדה פלאים, כמ"ש[2] ותרד פלאים, וקוב"ה ז"א בגלותא סליק לעילא לעילא[3], הנה שיהי' הגאולה מהגלות, שתבנה המל', וישוב ז"א להתייחד בה ע"ד שכה"ג נושא את הבתולה וכו', אז תהי' הגאולה וישוב הקב"ה ז"א הכה"ג להתייחד עם הבתולה דמל'.

לקוטי לוי יצחק פרשת אמור[4], פניני לוי יצחק על התורה

כא, י – והכהן הגדול מאחיו אשר יוצק על ראשו שמן המשחה ומלא את ידו ללבש את הבגדים את ראשו לא יפרע ובגדיו לא יפרם

ג. המשחה ומלא את ידו ללבש ר"ת אליהו, שכאשר יבוא אליהו אז יוציא את שמן המשחה ממקום שנגנזה ואז יחזרו להיות כהנים גדולים במשיחת שמן המשחה.

שמנה לחמו

כג, טו – וספרתם לכם ממחרת השבת[5] מיום הביאכם את עמר התנופה שבע שבתות תמימת תהיינה

ד. [מצות עשה מן התורה שיספור כל אחד מישראל שבעה שבועות ימים מיום הבאת קרבן העומר שנאמר וספרתם לכם וגו'.]

אחר הספירה נוהגין לומר יהי רצון שיבנה בית המקדש כו' לפי שעכשיו אין אנו סופרין אלא זכר למקדש, ואין בספירה זו עשיית המצוה כלל, שהמצוה הוא לספור לעומר, ועכשיו אין לנו עומר לספור לו, אלא שחכמים תקנו לספור זכר למקדש, לפיכך מתפללין שיבנה בית המקדש ונקיים המצוה כתקונה.

שו"ע אדמו"ר הזקן סי' תפ"ט סעיף י"א

ה. ידוע[6] החקירה באם יבוא משיח באמצע ספירת העומר, אם יכול להיות המשך קיום מצות ספירת העומר בברכה מן התורה, אף שהתחלת הספירה (לפני ביאת המשיח) לא היתה אלא מדרבנן.

ומסתבר לומר, שעל ידי קיום המצוה מדרבנן ישנה ספירת הימים שלפני זה, ובמילא, יכולים להמשיך ולספור בברכה מן התורה, כיון שישנה **המציאות** (אף שאינה דמצוה) דכל הימים, "שבע שבתות תמימות תהיינה"[7], והרי זה שבוע תמים.

תורת מנחם התוועדויות ה'תשמ"ט ח"ג ע' 130

---

1) ר' בצלאל מקוברין ז"ל, בעמח"ס עמודי' שבעה, נדפס תל"ד.

2) איכה א, ט.

3) ראה זהר ח"א רי, א. ח"ב נח, ב. ח"ג כ.

4) עיין תורת מנחם – תפארת לוי יצחק.

5) עיין ילקוט משיח וגאולה עה"ת פ' שמות סימן קסד: ביאור הענין דע"י **ההשתוקקות והגעגועים** של בנ"י לקבלת התורה עוד בהיותם במצרים, זכות זה הוציאם ממצרים – וכן הוא בגאולה העתידה, דזכותם של ישראל הוא זכות **הקיווי והצפי' להגאולה**, שבזה נכלל הכוסף והתשוקה לתורתו של משיח – תורה חדשה מאתי תצא.

6) ראה לקו"ש ח"ח ע' 54 ואילך. וש"נ.

7) אמור כג, טו.

◆ יום ראשון כ"ז ניסן ◆

כא (א) **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל־הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לְנֶפֶשׁ לֹא־יִטַּמָּא בְּעַמָּיו:**

א וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֱמַר לְכָהֲנַיָּא בְּנֵי אַהֲרֹן וְתֵימַר לְהוֹן עַל מִית לָא יִסְתָּאַב בְּעַמֵּהּ:

רש"י◀ **אֱמֹר אֶל־הַכֹּהֲנִים•** (יבמות פ"ה, ת"כ): אֱמֹר וְאָמַרְתָּ, לְהַזְהִיר גְּדוֹלִים עַל הַקְּטַנִּים. **בְּנֵי אַהֲרֹן•** (קידושין לה) יָכוֹל חֲלָלִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: הַכֹּהֲנִים. **בְּנֵי אַהֲרֹן•** אַף בַּעֲלֵי מוּמִין בְּמִשְׁמָע. **בְּנֵי אַהֲרֹן•** וְלֹא בְּנוֹת אַהֲרֹן. **לֹא־יִטַּמָּא בְּעַמָּיו•** (ת"כ) בְּעוֹד שֶׁהַמֵּת בְּתוֹךְ עַמָּיו, יָצָא מֵת מִצְוָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לז עמ' 61)

לְהַזְהִיר גְּדוֹלִים עַל הַקְּטַנִּים (רש"י כא, א) הַתֵּבוֹת "אֶל הַכֹּהֲנִים" בַּדִּבּוּר הַמַּתְחִיל נִרְאוֹת כִּמְיֻתָּרוֹת לִכְאוֹרָה. וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה לְהַלָּן נֶאֱמַר "וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל אַהֲרֹן וְאֶל בָּנָיו וְאֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", וְרַשִׁ"י מְפָרֵשׁ "לְהַזְהִיר בֵּית דִּין עַל הַכֹּהֲנִים". וּלְפִי זֶה קָשֶׁה: לָמָּה אֵין לִפְרֹשׁ שֶׁ"וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם" קָאֵי עַל בֵּית דִּין? אֲבָל כֵּיוָן שֶׁנֶּאֱמַר "אֶל **הַכֹּהֲנִים**", מוּבָן שֶׁ"אֲלֵיהֶם" מִתְיַחֶסֶת לָהֶם: הַכֹּהֲנִים הַגְּדוֹלִים מְזֻהָרִים לִשְׁמֹר עַל הַכֹּהֲנִים הַקְּטַנִּים. **אור החיים**

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

א) **וַיֹּאמֶר ה' וְגוֹ'.** צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה שִׁנָּה מִסֵּדֶר הֲרָגִיל לוֹמַר בְּכָל הַתּוֹרָה דַּבֵּר אֶל וְגוֹ'. עוֹד לָמָּה הִקְדִּים הַתֹּאַר לַמִּתֹּאַר שֶׁהָיָה צָרִיךְ לוֹמַר בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים. וּדְרָשׁוֹת שֶׁדָּרְשׁוּ חַז"ל (תו"כ) בִּמְקוֹמָן עוֹמְדִים הֵגַם שֶׁיְּדַבֵּר בְּסֵדֶר זֶה. וְיִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ מַה שֶׁאָמְרוּ ז"ל (תַּנְחוּמָא כָּאן) וְזֶה לְשׁוֹנָם אָמַר הקב"ה לְמֹשֶׁה אֵין נָאֶה לִיוֹצֵא וְנִכְנָס לְפָנַי לְהִסְתַּכֵּל בְּמֵת וְכוּ' ע"כ, וְהוּא אוֹמְרוֹ אֱמֹר לְשׁוֹן מַעֲלָה, אֶל הַכֹּהֲנִים פָּרוּשׁ לְצַד שֶׁהֵם כֹּהֲנִים מְשֻׁרָתִי פְּנֵי מֶלֶךְ, וּמַה הִיא הַמַּעֲלָה שֶׁלֹּא יִטָּמְאוּ לְנֶפֶשׁ אָדָם כְּמַאֲמָרָם ז"ל שֶׁאֵין נָאֶה לִיוֹצֵא וְנִכְנָס וְכוּ'. וּמִטַּעַם זֶה הִקְדִּים הַתֹּאַר לַמִּתֹּאַר לְהַסְמִיךְ הַמַּעֲלָה לְצַד הֱיוֹתָם כֹּהֲנִים מַה שֶּׁלֹּא הָיָה נִשְׁמָע כֵּן אִם הָיָה אוֹמֵר אֱמֹר אֶל בְּנֵי אַהֲרֹן: **וְאָמַרְתָּ** אֲלֵהֶם לְנֶפֶשׁ וְגוֹ'. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה כָּפַל לוֹמַר וְאָמַרְתָּ. וְרַז"ל אָמְרוּ (תו"כ־יְבָמוֹת קי"ד:) כַּמָּה דְּרָשׁוֹת, וְעוֹד יֵשׁ לֶאֱלֹהַּ מִלִּין וְהוּא עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁכָּתַב הָרַמְבָּ"ם פֶּרֶק ג' מֵהִלְכוֹת ה' מֵהִלְכוֹת אָבֵל וְזֶה לְשׁוֹנוֹ הַמְטַמֵּא אֶת הַכֹּהֵן אִם הָיוּ שְׁנֵיהֶם מְזִידִים חֲרֵי הַכֹּהֵן לוֹקֶה וְזֶה שֶׁטִּמְּאוֹ עוֹבֵר מִשּׁוּם וְלִפְנֵי עִוֵּר וְגוֹ', וְאִם הָיָה הַכֹּהֵן שׁוֹגֵג וְהַמְטַמֵּא מְזִיד חֲרֵי זֶה שֶׁמְּטַמְּאוֹ לוֹקֶה ע"כ. וְקָשֶׁה מִנַּיִן לוֹ לְהָרַמְבָּ"ם לְחַיֵּב הַמְטַמֵּא מַלְקוֹת, וְהָרדב"ז וּמהרי"ק לֹא אָמְרוּ כָּאן דָּבָר, כִּי אִם הַלֶּחֶם מִשְׁנֶה אֲשֶׁר הוּא כָּתַב וְזֶה לְשׁוֹנוֹ בְּהִלְכוֹת כְּלָאִים כָּתַב רַבֵּנוּ בָּזֶה שֶׁהַמַּלְבִּישׁ כִּלְאַיִם לַחֲבֵרוֹ אִם הָיָה הַלּוֹבֵשׁ שׁוֹגֵג הַמַּלְבִּישׁ לוֹקֶה, וְתָמַהּ עָלָיו הַכֶּסֶף מִשְׁנֶה וְכָתַב שֶׁשָּׁאַל זֶה הָרא"ש מֵהַרַשְׁבָּ"א וְכוּ' וְלֹא זָכִינוּ לִתְשׁוּבָה וְכוּ', וְאִפְשָׁר לוֹמַר דְּמַשְׁמָע לֵיה לְרַבֵּנוּ דְּמִדְּאַמְרִינָן בְּפֶרֶק ג' מִינִין (נָזִיר מ"ד.) דְּגַלֵּי קְרָא בְּנָזִיר שֶׁלֹּא עָשָׂה הַמְטַמֵּא כְּנִטְמָא מִדִּכְתִיב (בְּמִדְבַּר ו' ט') וְטִמֵּא רֹאשׁ נִזְרוֹ מַשְׁמָע דִּבְעָלְמָא עַבְדִּינָן הַמְטַמֵּא כְּנִטְמָא וּלְכָךְ כָּתַב רַבֵּנוּ בְּפֶרֶק ה' מֵהִלְכוֹת נְזִירוּת שֶׁאִם הָיָה הַנָּזִיר שׁוֹגֵג וְזֶה שֶׁטִּמְּאוֹ מֵזִיד אֵינוֹ לוֹקֶה ע"כ. דִּבְרֵי הָרַב אֵינָם נִרְאִים דְּקָשֶׁה א' לָמָּה לֹא יִהְיֶה הַנָּזִיר בְּנִין אָב לְכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ דְּלֹא אַמְרִינָן הַמְטַמֵּא כְּנִטְמָא וְכוּ' וְכֵן עַל זֶה הַדֶּרֶךְ. וְעוֹד הַהוּא דְּנָזִיר שֶׁהֵצְרַךְ הַכָּתוּב לְמַעֵט מִשּׁוּם שֶׁהָיִיתִי דָּן קַל וָחֹמֶר מִתְּגַלַּחַת שֶׁחַיָּב דְּהָא חֹמֶר בְּטֻמְאָה מִבִּתְגַלַּחַת תַּלְמוּד לוֹמַר וְטִמֵּא רֹאשׁ וְגוֹ' ע"כ, אִם כֵּן זוּלַת הַקַּל וָחֹמֶר לֹא הָיָה צָרִיךְ לְמַעֵט, וְאַדְרַבָּא תִּגְדַּל מִדּוּרַת הַקַּשְׁיָא לְרַמְבָּ"ם מֵהַהוּא דְּפֶרֶק ג' מִינִים:

וְהַנָּכוֹן בְּעִינַי שֶׁטַּעֲמוֹ שֶׁל הָרַמְבָּ"ם הוּא מֵאוֹתָהּ שֶׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת נָזִיר דַּף מ"ד וְזֶה לְשׁוֹנָם וּמַה טֻמְאָה וְכוּ' לֹא עָשָׂה בָּהּ מְטַמֵּא כְּמִטַּמֵּא תִּגְלַחַת לֹא כָּל שֶׁכֵּן שֶׁלֹּא עָשָׂה מְגַלֵּחַ כְּמִתְגַּלֵּחַ אָמַר קְרָא תַּעַר לֹא יַעֲבֹר קְרִי בֵּיהּ לֹא יַעֲבֹר הוּא וְלֹא יַעֲבִיר לְאַחֵר עַד כָּאן. וּפֵרֵשׁ רַשִׁ"י לֹא יַעֲבִיר לוֹ אַחֵר ע"כ, פֵּרוּשׁ אַזְהָרָה לְאַחֵר שֶׁלֹּא יַעֲבִיר תַּעַר עַל רֹאשׁ הַנָּזִיר שֶׁאִם לֹא כֵּן תִּהְיֶה הַכַּוָּנָה שֶׁלֹּא יַעֲבִיר הַנָּזִיר שֵׂעָר שֶׁל אָדָם אַחֵר וּפָשׁוּט. וְצָרִיךְ לָדַעַת כַּוָּנַת הַשַּׁ"ס מִנַּיִן דּוֹרֵשׁ לֹא יַעֲבִיר לוֹ אַחֵר, אִם דּוֹרֵשׁ הַמַּסֹּרֶת הֲלֹא מָסֹרֶת לֹא יַעֲבִיר הוּא בְּיוֹ"ד בֵּין בֵּי"ת לְרֵי"ש. וְעוֹד לִכְשֶׁנֹּאמַר שֶׁאֵין חֶסְרוֹן הַיּוֹ"ד מְעַכֶּבֶת אַף עַל פִּי כֵן עֲדַיִן חָסֵר תֵּבַת לוֹ שֶׁזּוּלָתָהּ יִהְיֶה מַשְׁמָעוּת לֹא יַעֲבִיר שֶׁהַנָּזִיר לֹא יַעֲבִיר לַאֲחֵרִים:

אָכֵן כַּוָּנַת הַשַּׁ"ס שֶׁמְּדַיֵּק מַאֲמַר הַכָּתוּב תַּעַר לֹא יַעֲבֹר וְגוֹ' שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר לֹא יִגַּלַּח אֶת רֹאשׁוֹ אוֹ לֹא יַעֲבִיר עַל רֹאשׁוֹ יוֹ"ד בֵּין בֵּי"ת לְרֵי"ש וְיַחֲזֹר אֶל הַנָּזִיר הָאָמוּר בְּסָמוּךְ וְיִתְלֶה הָאִסּוּר בַּמְּצֻוֶּה עָלָיו לֹא בְּמַעֲשֵׂה הַתַּעַר שֶׁלֹּא בְּכִנּוּי אֶל הַמִּתְגַּלֵּחַ כְּאוֹמְרוֹ תַּעַר לֹא יַעֲבֹר שֶׁמַּשְׁמָעוּת הַדְּבָרִים יַגִּידוּ שֶׁאָסַר הַמַּעֲשֶׂה בֵּין עַל יַד הַמִּתְגַּלֵּחַ בֵּין עַל יַד אֲחֵרִים, וְהוּא מַאֲמַר הַשַּׁ"ס קְרִי בֵּיהּ לֹא יַעֲבֹר הוּא וְלֹא יַעֲבִיר לוֹ אַחֵר פֵּרוּשׁ מַשְׁמָעוּת הַתֵּבָה תַּגִּיד לֶאֱסֹר הַדָּבָר בֵּין עַל יָדוֹ בֵּין עַל יְדֵי אַחֵר. וּמַאֲמַר קְרִי בֵּיהּ אֵינוֹ מְדֻיָּק אֶלָּא מַלְבִּישִׁים הַמְכֻוָּן בַּתֵּבָה וְהֶבֵן. וּמֵעַתָּה כְּמוֹ כֵן נֹאמַר בְּדִין כִּלְאַיִם שֶׁאָמַר (לְעֵיל י"ט י"ט) וּבֶגֶד כִּלְאַיִם שַׁעַטְנֵז לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ וְלֹא אָמַר לֹא תַּעֲלֶה עָלֶיךָ מַשְׁמָע שֶׁלֹּא עַל הַמַּעֲלֶה עָלָיו לְחוּד מְצֻוָּה אֶלָּא עַל הַמַּעֲשֶׂה הַהוּא מְצֻוָּה שֶׁלֹּא יִהְיֶה בֵּין מְמֻנּוּ בֵּין מֻזְהָרוֹת, וְלָזֶה פָּסַק הָרַמְבָּ"ם (הִלְכוֹת כִּלְאַיִם פ"י הל"א) שֶׁהַמַּלְבִּישׁ כִּלְאַיִם לַחֲבֵרוֹ מֵזִיד לוֹקֶה, וּכְמוֹ כֵן נֹאמַר בַּמֶּה שֶׁלְּפָנֵינוּ בְּטֻמְאַת כֹּהֵן מִמַּה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב לֹא יִטַּמָּא אַזְהָרָה שֶׁלֹּא בְּכִנּוּי לַנִּטְמָא לוֹמַר שֶׁמַּזְהִיר בֵּין לַכֹּהֵן עַצְמוֹ בֵּין לָאֲחֵרִים עַל הַטֻּמְאָה. וְשִׁעוּר הַמְּצֻוָּה הִיא שֶׁמְּצֻוָּה ה' ב"ה לְבַל יִהְיֶה הַכֹּהֵן טָמֵא. וּמֵעַתָּה כָּל הַמְטַמְּאוֹ בֵּין הוּא בֵּין אַחֵר חֲרֵי זֶה עָבַר עַל הַלָּאו וְלוֹקֶה. וּכְפִי זֶה עָלוּ פִּסְקֵי הָרַמְבָּ"ם עַל נָכוֹן: **וּבָזֶה** נָבוֹא לְיַשֵּׁב דִּקְדּוּק הַכָּתוּב שֶׁכָּפַל לוֹמַר אֱמֹר וְאָמַרְתָּ, כִּי לְצַד שֶׁצִּוָּה ה' לַכֹּהֲנִים גַּם לָאֲחֵרִים עַל טֻמְאָתָם, כְּנֶגֶד הַכֹּהֲנִים אָמַר אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים, וּכְנֶגֶד אַזְהָרַת אֲחֵרִים שֶׁלֹּא יִטַּמְּאוּ אָמַר וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם. וְאוּלַי שֶׁתֵּבַת אֲלֵהֶם חוֹזֶרֶת לְיִשְׂרָאֵל הַמְּצֻטָּוִים בְּכָל הַמִּצְוֹת, וְתִמְצָא שֶׁאָמַר בְּסוֹף עִנְיָן זֶה (פְּסוּק כד) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל אַהֲרֹן וְאֶל בָּנָיו וְאֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל חֲרֵי שֶׁהַצִּוּוּי נֶאֱמַר מֵה' גַּם לְיִשְׂרָאֵל, וְזֶה יַצְדִּיק לְךָ פֵּרוּשֵׁנוּ שֶׁהָאַזְהָרָה בָּאָה כָּאן גַּם לְיִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יִטַּמְּאוּ הַכֹּהֲנִים. וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים (לְקַמָּן כ"ד) אָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם וַיְדַבֵּר ה' הַזְהִיר אֶת אַהֲרֹן עַל יְדֵי הַבָּנִים וְאֶת הַבָּנִים עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת הַבָּנִים זֶה עַל יְדֵי זֶה, וְאֵלּוּ וְאֵלּוּ דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים:

לְנֶפֶשׁ. רַז"ל דָּרְשׁוּ (בְּתו"כ) לְרַבּוֹת רְבִיעִית דָּם וְכוּ', וְרָאִיתִי לָרַמְבָּ"ם ז"ל שֶׁכָּתַב

(ב) כִּי אִם־לִשְׁאֵרוֹ הַקָּרֹב אֵלָיו לְאִמּוֹ וּלְאָבִיו וְלִבְנוֹ וּלְבִתּוֹ וּלְאָחִיו:

ב אֶלָּהֵן לְקָרִיבֵהּ דְּקָרִיב לֵהּ לְאִמֵּהּ וְלַאֲבוּהִי וְלִבְרֵהּ וְלִבְרַתֵּהּ וְלַאֲחוּהִי:

רש"י◄ **כִּי אִם־לִשְׁאֵרוֹ •** (ת"כ) אֵין "שְׁאֵרוֹ" אֶלָּא אִשְׁתּוֹ. **אור החיים**

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

בְּפֶרֶק ג' (ה"א) מֵהִלְכוֹת אֲבֵל וְזֶה לְשׁוֹנוֹ וְאֶחָד הַמֵּת וְאֶחָד שְׁאָר הַטֻּמְאוֹת הַפּוֹרְשׁוֹת מִן הַמֵּת שֶׁנֶּאֱמַר לְנֶפֶשׁ עכ"ל, וְהִקְשׁוּ עָלָיו מִדְּתַנְיָא בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים וְזֶה לְשׁוֹנָם אֵין לִי אֶלָּא הַמֵּת מִנַּיִן לְרַבּוֹת הַדָּם תַּלְמוּד לוֹמַר לְנֶפֶשׁ, מִנַּיִן לְרַבּוֹת כָּל הַטֻּמְאוֹת הַפּוֹרְשׁוֹת מִן הַמֵּת תַּלְמוּד לוֹמַר וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לְרַבּוֹת וְכוּ' ע"כ. וְתֵרֵץ הַכֶּסֶף מִשְׁנֶה שֶׁסּוֹבֵר רַמְבַּ"ם שֶׁמִּתֵּבַת לְנֶפֶשׁ גַּמְרִינָן הַכֹּל שֶׁשְּׁקוּלִים הֵם וּקְרָא לֹא צָרִיךְ אֶלָּא אַסְמַכְתָּא ע"כ. וְאֵין דִּבְרֵי הַכֶּסֶף מִשְׁנֶה נִרְאִים, כִּי מִנַּיִן לוֹ לָרַמְבַּ"ם לִבְנוֹת בִּנְיָן חָדָשׁ שֶׁלֹּא כְּדִבְרֵי הַבָּרַיְתָא:

אָכֵן הַנָּכוֹן הוּא כִּי רַמְבַּ"ם ז"ל בָּרַיְתָא אַחֶרֶת הוּא שֶׁרָאָה וְהִנֵּה הִיא כְּתוּבָה בִּפְסִיקְתָא, וְזֶה לְשׁוֹנָם אֲמֹר וְאָמַרְתָּ לְהַזְהִיר גְּדוֹלִים עַל הַקְּטַנִּים, לְנֶפֶשׁ לֹא יַסְּמָא לְהָבִיא רְבִיעִית דָּם שֶׁחֻצָּא מִן הַמֵּת שֶׁהוּא בְּלֹא יִסְּמָא עכ"ל, וְהוּבְאָה בָּרַיְתָא זוֹ בִּיבָמוֹת (ק"ד.). וּלְפִי בָּרַיְתָא זוֹ תִּתְחַיֵּב לוֹמַר שֶׁגַּם שְׁאָר טֻמְאוֹת הַפּוֹרְשׁוֹת מִן הַמֵּת מִתְרַבּוֹת מִן לְנֶפֶשׁ שֶׁהֲרֵי דּוֹרֵשׁ כָּפֶל וְאָמַרְתָּ לְהַזְהִיר גְּדוֹלִים עַל הַקְּטַנִּים. וְהַדָּבָר פָּשׁוּט אֶצְלִי שֶׁנֶּעְלְמָה בָּרַיְתָא זוֹ מֵעֵינֵי הַכֶּסֶף מִשְׁנֶה, וְהָרְאָיָה שֶׁכָּתַב הָרַב בַּפֶּרֶק הַנִּזְכָּר דִּין י"ב וְזֶה לְשׁוֹנוֹ כֹּהֵן קָטָן הֲרֵי הַגְּדוֹלִים וְכוּ' כְּפִי' רש"י אֲמֹר וְאָמַרְתָּ וְכוּ' עַד כָּאן, הִנֵּה מִמָּה שֶׁמּוֹכִיחַ דִּין זֶה מִדִּבְרֵי רַשִּׁ"י וְלֹא מִדִּבְרֵי הַבָּרַיְתָא אַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁלֹּא יָדַע הַבָּרַיְתָא:

וְנִשְׁאָר לְיַשֵּׁב מִנַּיִן לָהֶם לִדְרֹשׁ מִתֵּבַת לְנֶפֶשׁ רְבִיעִית דָּם וְכוּ', וְדִלְמָא הִצְרִיךְ לוֹמַר לְנֶפֶשׁ לְהוֹדִיעַ שֶׁאֵינוֹ מַזְהִיר אֶלָּא עַל טֻמְאַת מֵת וְלֹא עַל שְׁאָר טֻמְאוֹת, וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר לְמֵת לֹא יִסְּמָא וּמֵאוֹמְרוֹ לְנֶפֶשׁ דָּרְשׁוּ רְבִיעִית דָּם וְכָל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ נֶפֶשׁ. אֲבָל טְמֵאֵי מֵת אֵינָם בִּכְלָל זֶה:

לֹא יִסְּמָא אָמַר לְשׁוֹן יָחִיד הֶגֵּם שֶׁהִתְחִיל לְדַבֵּר בִּלְשׁוֹן רַבִּים הַכֹּהֲנִים אֲלֵהֶם. לִסְבֹּרֶת תֵּנָא שֶׁדּוֹרֵשׁ כָּפֶל וְאָמַרְתָּ לְהַזְהִיר הַגְּדוֹלִים עַל הַקְּטַנִּים מֵעַתָּה אֵין לָנוּ מְקוֹם אַזְהָרָה לַמְטַמֵּא שֶׁלֹּא יְטַמֵּא לַכֹּהֵן לָזֶה אָמַר לְשׁוֹן יָחִיד וַאֲמִירָה לָרַבִּים לוֹמַר שֶׁאַזְהָרַת רַבִּים עַל הַיָּחִיד הָא לָמַדְתָּ אַזְהָרָה לַמְטַמֵּא:

עוֹד נִרְאֶה שֶׁחָשׁ הַכָּתוּב לוֹמַר לֹא יִטַּמְּאוּ שֶׁלֹּא תָּבוֹא הַסְּבָרָא לִטְעוֹת שֶׁלֹּא הִקְפִּיד הַכָּתוּב אֶלָּא עַל טֻמְאַת בְּלָלוּת הַכֹּהֲנִים, כִּי דָּבָר זֶה אֵינוֹ אֶלָּא חֵקֶה וְאֵין לָנוּ אֶלָּא מַה שֶּׁבָּא בְּפֵרוּשׁ, אֲבָל כֹּהֵן יָחִיד לֹא יַקְפִּיד עָלָיו תַּלְמוּד לוֹמַר יִסְּמָא לְשׁוֹן יָחִיד. **עוֹד לְצַד שֶׁצִּוָּה ה' לַכֹּהֲנִים** (לְעֵיל י' ט') אִסּוּר יַיִן וְשֵׁכָר וְשָׁם גִּלָּה הַכָּתוּב שֶׁטַּעַם הָאִסּוּר הוּא לְבַל יַעַבְדוּ עֲבוֹדַת הַקֹּדֶשׁ שְׁתוּיֵי יַיִן, וְאִם כֵּן שֶׁלֹּא בִּזְמַן מִשְׁמַרְתָּם אוֹ שֶׁלֹּא בִּזְמַן עֲבוֹדָה יְכוֹלִין לִשְׁתּוֹת יַיִן וְשֵׁכָר, וְאִם כֵּן תָּבוֹא הַסְּבָרָא שֶׁיִּלְמֹד סָתוּם מֵהַמְפֹרָשׁ לָדוּן בְּטַעַם אִסּוּר טֻמְאָה שֶׁהוּא מֵהַטַּעַם עַצְמוֹ שֶׁנֶּאֱסְרָה שְׁתִיַּת יַיִן וְשֵׁכָר נֶאֱסְרָה טֻמְאָה כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה רָאוּי לַעֲבוֹדָה לָזֶה נִתְחַכֵּם ה' וְדִבֵּר לְשׁוֹן יָחִיד לֹא יִסְּמָא לוֹמַר שֶׁאֲפִלּוּ אֶחָד מֵהַכֹּהֲנִים הוּא עוֹמֵד בְּאִסּוּר זֶה. וּמִמּוֹצָא דָּבָר אַתָּה לָמֵד שֶׁלֹּא מִטַּעַם בִּטּוּל עֲבוֹדָה כִּי אֵין עֲבוֹדָה בְּטֵלָה מֵהֶעְדֵּר כֹּהֵן אֶחָד, אֶלָּא וַדַּאי שֶׁאִסּוּר טֻמְאַת כֹּהֵן הִיא חוֹבַת גַּבְרָא וַאֲפִלּוּ מִי שֶׁמִּשְׁמַרְתּוֹ בָּאָה לִזְמָן רָחוֹק אַף עַל פִּי כֵן הוּא בְּאִסּוּר זֶה, וּמִטַּעַם הָאָמוּר בִּדְבְרֵיהֶם ז"ל וּכְתַבְנוּהוּ לְמַעְלָה:

ב) כִּי **אִם לִשְׁאֵרוֹ וְגוֹ'**. תְּנֵיָא בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים וְזֶה לְשׁוֹנָם שְׁאֵרוֹ זוֹ אִשְׁתּוֹ דִּכְתִיב שְׁאֵר אָבִיךָ, הַקָּרֹב לְמַעַט אֲרוּסָה פְּרוּשׁ לְצַד שֶׁעֲדַיִן לֹא נִתְקָרְבָה. אֵלָּיו לְמַעַט הַגְּרוּשָׁה פְּרוּשׁ קָרוֹב שֶׁנִּתְרַחֵק. יֹאמַר לְאִמּוֹ מַה תַּלְמוּד לוֹמַר וּלְאָבִיו מָה אִמּוֹ שֶׁהִיא מִתְחַלֶּלֶת הֲרֵי הוּא מִטַּמֵּא לָהּ אָבִיו שֶׁאֵינוֹ מִתְחַלֵּל אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּטַּמָּא לוֹ אֵלּוּ כֵּן הָיִיתִי אוֹמֵר מָה אִמּוֹ שֶׁאֵינוֹ מִתְחַלֵּל אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּטַּמָּא לָהּ אָבִיו שֶׁאֵינוֹ מִתְחַלֵּל אִם כֵּן הוּא מַמְזֵר וְאֵין לוֹ כְּהֵנָּה עַד כָּאן. וּבְעֵינַי אֵינָהּ קַשְׁיָא כְּלָל כִּי הַכָּתוּב כָּאן בָּא לְב' דְּבָרִים לְהַתִּיר, וּלְהַצְרִיךְ, לְהַתִּיר טֻמְאָה בִּקְרוֹבִים הֲגַם שֶׁאָסַר בִּרְחוֹקִים, וּלְהַצְרִיךְ שֶׁאִם לֹא רָצָה לִטַּמֵּא מִטַּמְּאִין אוֹתוֹ בְּעַל כָּרְחוֹ, כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב לָהּ יִטַּמָּא וְאָמְרוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים מִצָּוָה, שֶׁחַיָּב כָּל כֹּהֵן לִטַּמָּא לְמֵתִים הָאֲמוּרִים בָּעִנְיָן. וַהֲגַם שֶׁלֹּא נֶאֱמַר לָהּ יִטַּמָּא אֶלָּא בַּאֲחוֹתוֹ, הֲרֵי אָמְרוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים וְזֶה לְשׁוֹנָם מַעֲשֶׂה בְּיוֹסֵף הַכֹּהֵן שֶׁמֵּתָה אִשְׁתּוֹ בְּעֶרֶב פֶּסַח וְלֹא רָצָה לִטַּמָּא לָהּ וּדְחָפוּהוּ חֲכָמִים וְטִמְּאוּהוּ בְּעַל כָּרְחוֹ עכ"ל, הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ שֶׁעַל כָּל הַקְּרוֹבִים הָאֲמוּרִים בָּעִנְיָן הוּא חַיָּב לִטַּמָּא. וּכְפִי זֶה אִם הָיִיתִי דָּן טֻמְאַת אָבִיו מִדִּין מִמָּה נַפְשָׁךְ אֵין לִי מָקוֹם לְחַיְּבוֹ לִטַּמָּא לוֹ כִּי יֹאמַר מִי יֹאמַר שֶׁהוּא אָבִיו, וּמַה גַּם אִם יָמוּת אָבִיו בְּעֶרֶב פֶּסַח אֵין לְבַטֵּל מִצְוַת פֶּסַח א' בְּמוֹעֲדוֹ מֵחֲמַת סָפֵק, וְלֹא מִבָּעְיָא לְמָאן דְּאָמַר (רִמְבַּ"ם וּפר"ח) סָפֵק דְּאוֹרַיְתָא מוּתָּר מִדְּאוֹרַיְתָא פְּשִׁיטָא שֶׁלֹּא יִטַּמָּא לִדְחוֹת מִצְוַת פֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ אֶלָּא אֲפִלּוּ לְמָאן דְּאָמַר סָפֵק דְּאוֹרַיְתָא אָסוּר מִדְּאוֹרַיְתָא אַף עַל פִּי כֵן אֵין לִדְחוֹת מִצְוַת וַדַּאי מִפְּנֵי מִצְוַת סָפֵק, תַּלְמוּד לוֹמַר לְאִמּוֹ וּלְאָבִיו שֶׁחַיָּב לִטַּמָּא לְכָל אֶחָד מֵהֶם דְּבַר תּוֹרָה. וְעַיֵּן בַּפָּסוּק שֶׁאַחַר זֶה:

וְעוֹד נִרְאֶה לִי כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ מְצִיאוּת שֶׁאָבִיו אֵין לוֹ אֶלָּא חֲזָקָה, וְהַבֵּן מֻחְזָק בְּכֹהֵן, כְּגוֹן שֶׁיֵּשׁ לְפָנֵינוּ ב' בְּנֵי אָדָם מֻחְזָקִים בְּחֶזְקַת כֹּהֲנִים כָּל אֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ, גַּם מֻחְזָקִים שֶׁאֶחָד מֵהֶם אָב וְאֶחָד בְּנוֹ, וּמְצִיאוּת זֶה יָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁיּוּרַע חֶזְקַת הָאָב שֶׁאֵינוֹ כֹּהֵן וְלֹא יוּרַע חֶזְקַת הַבֵּן לְהֶסִּירוֹ מִמַּדְרֵגַת כֹּהֵן וְנֹאמַר שֶׁאֵין זֶה אָבִיו וְנִשְׁאָר הַבֵּן בְּחֶזְקָתוֹ. וְכֵיוָן שֶׁכֵּן אִם לֹא אָמַר לְאָבִיו הָיִיתִי דָּן שֶׁלֹּא יִטַּמָּא לְאָבִיו חֲזָקָה בָּאֹפֶן הַנִּזְכָּר מִטַּעַם שֶׁמָּא יוּרַע חֶזְקַת אָבִיו וְהַבֵּן יִשָּׁאֵר כֹּהֵן לְעוֹלָם, וְלָזֶה אָמַר הַתָּנָא אָבִיו חֲזָקָה מִנַּיִן תַּלְמוּד לוֹמַר לְאָבִיו. וְהִנֵּה בֵּין לְדֶרֶךְ זֶה וּבֵין לְדֶרֶךְ רִאשׁוֹן אָבִיו חֲזָקָה חַיָּב לִטַּמָּא לוֹ כִּי סוֹף כָּל סוֹף אָבִיו אֵינוֹ אֶלָּא חֲזָקָה וְהַתּוֹרָה חִיַּבְתּוֹ לִטַּמֵּא:

וְלִבְנוֹ וּלְבִתּוֹ וּלְאָחִיו. תְּנֵיָא בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים וְזֶה לְשׁוֹנָם יֹאמַר לִבְנוֹ וּלְבִתּוֹ מַה תַּלְמוּד לוֹמַר לְאִמּוֹ וּלְאָבִיו. בְּנוֹ וּבִתּוֹ שֶׁאֵינוֹ חַיָּב בִּכְבוֹדָם הֲרֵי הוּא מִטַּמֵּא לָהֶם אָבִיו וְאִמּוֹ שֶׁהוּא חַיָּב בִּכְבוֹדָם אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּטַּמָּא לָהֶם, אִלּוּ כֵּן הָיִיתִי אוֹמֵר לִבְנוֹ וּלְבִתּוֹ הַנְּפָלִים, תַּלְמוּד לוֹמַר לְאִמּוֹ וּלְאָבִיו מָה אִמּוֹ וְאָבִיו בְּנֵי קַיְּמָא אַף בְּנוֹ וּבִתּוֹ בְּנֵי קַיְּמָא ע"כ. קָשֶׁה כְּפִי זֶה לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר אֶלָּא לְאִמּוֹ וְלִבְנוֹ וְגוֹ' וְלֹא יֹאמַר וּלְאָבִיו, וּלְטַעֲנַת מָה אִמּוֹ בַּיְּדוּעַ, בְּנוֹ וּבִתּוֹ יוֹכִיחוּ שֶׁמִּן הַסְּתָם אֵינָן בַּיְּדוּעַ אֶלָּא חֲזָקָה וּמִטַּמֵּא לָהֶם. וְאֵין לוֹמַר שֶׁגְּרוּעַ אָבִיו מִבְּנוֹ וּבִתּוֹ, שֶׁהֲרֵי מָצִינוּ שֶׁדָּן הַתַּנָּא קַל וָחוֹמֶר מֵהֶם לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ, וְאִם כֵּן לָמָּה הֶצְרַךְ לוֹמַר לְאָבִיו. וְאִם לְגַלּוֹת עַל בְּנוֹ וּבִתּוֹ שֶׁהֵם בְּנֵי קַיְּמָא, לְמִדְּיָנָן מִיּתּוּר לְאִמּוֹ שֶׁאֵין צָרִיךְ שֶׁבָּאָה מִק"ו בְּנוֹ וּבִתּוֹ, וְאֵין לוֹמַר שֶׁצָּרִיךְ לְאִמּוֹ וּלְאָבִיו שְׁנֵיהֶם יַחַד לְמַעֵט בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַנְּפָלִים, כִּי לָמָּה לֹא יַסְפִּיק אֶחָד. וְעוֹד אִם צָרִיךְ שְׁנֵיהֶם מַה מָּקוֹם לַתַּנָּא לַעֲשׂוֹת צְרִיכֵיּוֹת בֵּין לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ הֲלֹא צְרִיכִין שְׁנֵיהֶם לְמַעֵט בְּנוֹ וּבִתּוֹ נְפָלִים, וְהַדְּבָרִים פְּשׁוּטִים:

וְנִרְאֶה לוֹמַר שֶׁאִם לֹא אָמַר וּלְאָבִיו הָיִיתִי דָּן עַל זֶה הַדֶּרֶךְ מַה תַּלְמוּד לוֹמַר לְאִמּוֹ בְּנוֹ וּבִתּוֹ שֶׁאֵינוֹ חַיָּב בִּכְבוֹדָם מִטַּמֵּא לָהֶם

(ג) **וְלַאֲחֹתוֹ הַבְּתוּלָה הַקְּרוֹבָה אֵלָיו אֲשֶׁר לֹא־הָיְתָה לְאִישׁ לָהּ יִטַּמָּא:**

ג וְלַאֲחָתֵהּ בְּתֻלְתָּא דְּקָרִיבָא לֵהּ דִּי לָא הֲוַת לִגְבַר לַהּ יִסְתָּאָב:

רס״י ◄ **הַקְּרוֹבָה** • לְרַבּוֹת אֶת הָאֲרוּסָה (ת״כ. יבמות ס). **אֲשֶׁר לֹא־הָיְתָה לְאִישׁ** • לְמִשְׁכָּב. **לָהּ יִטַּמָּא** • מִצְוָה (ת״כ. יבמות צז).

(ד) **לֹא יִטַּמָּא בַּעַל בְּעַמָּיו לְהֵחָלוֹ:**

ד לָא יִסְתָּאַב רַבָּא בְּעַמֵּהּ לְאַחֲלוּתֵהּ:

רס״י ◄ **לֹא יִטַּמָּא בַּעַל בְּעַמָּיו לְהֵחָלוֹ** • (ת״כ) לֹא יִטַּמָּא לְאִשְׁתּוֹ פְּסוּלָה, שֶׁהוּא מְחֻלָּל בָּהּ בְּעוֹדָהּ עִמּוֹ. וְכֵן פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: לֹא יִטַּמָּא בַּעַל בִּשְׁאֵרוֹ, בְּעוֹד שֶׁהוּא בְּתוֹךְ עַמָּיו, שֶׁיֵּשׁ לָהּ קוֹבְרִין, שֶׁאֵינָהּ מֵת מִצְוָה. וּבְאֵיזֶה ׳שְׁאֵר׳ אָמַרְתִּי? בְּאוֹתוֹ שֶׁהִיא ׳לְהֵחָלוֹ׳, לְהִתְחַלֵּל הוּא מִכְּהֻנָּתוֹ.

(ה) **לֹא־יִקְרְחוּ קָרְחָה בְּרֹאשָׁם וּפְאַת זְקָנָם לֹא יְגַלֵּחוּ וּבְבְשָׂרָם לֹא יִשְׂרְטוּ שָׂרָטֶת:**

ה לָא יִמְרְטוּן מְרַט בְּרֵישְׁהוֹן וּפָאתָא דִּדְקָנְהוֹן לָא יְגַלְּחוּן וּבְבִשְׂרְהוֹן לָא יְחַבְּלוּן חִבּוּל:

רס״י ◄ **לֹא־יִקְרְחוּ קָרְחָה** • (ת״כ) עַל מֵת. וַהֲלֹא אַף יִשְׂרָאֵל הֵזְהֲרוּ עַל כָּךְ? אֶלָּא (קידושין לו. מכות כ) לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בְּיִשְׂרָאֵל (דברים יד א): ״בֵּין עֵינֵיכֶם״. יָכוֹל לֹא יְהֵא חַיָּב עַל כָּל הָרֹאשׁ? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״בְּרֹאשָׁם״. וְיִלָּמְדוּ יִשְׂרָאֵל מֵהַכֹּהֲנִים בִּגְזֵרָה שָׁוָה: נֶאֱמַר כָּאן ״קָרְחָה״ וְנֶאֱמַר לְהַלָּן בְּיִשְׂרָאֵל ״קָרְחָה״, מַה כָּאן כָּל הָרֹאשׁ, אַף לְהַלָּן כָּל הָרֹאשׁ בְּמַשְׁמָע, כָּל מָקוֹם שֶׁיִּקָּרַח בָּרֹאשׁ, וּמַה לְהַלָּן עַל מֵת, אַף כָּאן עַל מֵת. **וּפְאַת זְקָנָם לֹא יְגַלֵּחוּ** • לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בְּיִשְׂרָאֵל (לעיל יט): ״וְלֹא תַשְׁחִית״. יָכוֹל לִקְּטוֹ בְּמַלְקֵט וּבִרְהִיטָנִי? לְכָךְ נֶאֱמַר: ״לֹא יְגַלֵּחוּ״, שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא עַל דָּבָר הַקָּרוּי ״גִּלּוּחַ״ וְיֵשׁ בּוֹ הַשְׁחָתָה, וְזֶהוּ תַּעַר. **וּבְבְשָׂרָם לֹא יִשְׂרְטוּ שָׂרָטֶת** • לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בְּיִשְׂרָאֵל (לעיל יט כח): ״וְשֶׂרֶט לָנֶפֶשׁ

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אִמּוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן, אִלּוּ כֵּן הָיִיתִי דָּן גַּם אָבִיו תַּלְמוּד לוֹמַר לְאִמּוֹ לְמַעַט אָבִיו מִטַּעַם שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא חֲזָקָה, וְהֵיינוּ מִתְחַיְּבִין לְפָרֵשׁ כִּי בְּנוֹ וּבִתּוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב הֵם דּוֹמִים לְאִמּוֹ בַּיְּדוּעַ, וּכְגוֹן שֶׁלֹּא הָיָה מְצִיאוּת שֶׁתִּתְעַבֵּר אִשְׁתּוֹ אֶלָּא מִמֶּנּוּ עַל יְדֵי יְדִיעָה בְּרוּרָה בִּמְצִיאוּת שֶׁיָּכוֹל לִהְיוֹת, מַה שֶּׁאֵין כֵּן אַחַר שֶׁאָמַר הַכָּתוּב לְאָבִיו וְהִקְשִׁינוּ לָמָּה הֵצָרֵךְ וְיָבֹא דִּינוּ מֵאִמּוֹ וְהֵכְרַחְנוּ לוֹמַר שֶׁבָּא לוֹמַר לְמַעֵט אָבִיו אֶלָּא חֲזָקָה אִם כֵּן אִמּוֹ לָמָּה לִי שֶׁמַע מִינָּה לְמַעֵט בְּנוֹ וּבִתּוֹ נְפָלִים. וְהֲגַם שֶׁהַתַּנָּא אָמַר לְאִמּוֹ וּלְאָבִיו לְמַעֵט הַנְּפָלִים, לָאו דַּוְקָא, וְסָמַךְ עַל מַה שֶּׁהֵעִירֵךְ בְּסָמוּךְ בִּדְרָשַׁת לְאָבִיו שֶׁבָּא לוֹמַר אֲפִלּוּ אֵינוֹ אֶלָּא חֲזָקָה:

אֶלָּא שֶׁקָּשֶׁה לְמָה שֶׁאָמְרוּ שָׁם בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים בְּסִיפָא דְּבָרֵיתָא דִּלְאִמּוֹ וּלְאָבִיו וְזֶה לְשׁוֹנָם אִלּוּ נֶאֱמַר לְאָבִיו וְלֹא נֶאֱמַר לְאִמּוֹ וְכוּ׳ הָיִיתִי אוֹמֵר מָה אָבִיו שֶׁאֵינוֹ מִתְחַלֵּל אַף אִמּוֹ שֶׁאֵינָהּ מִתְחַלֶּלֶת אִמּוֹ שֶׁנִּתְחַלְּלָה מִנַּיִן תַּלְמוּד לוֹמַר לְאִמּוֹ ע״כ. הֲרֵי שֶׁהֵצְרַךְ לְאִמּוֹ לְרַבּוֹת אֲפִלּוּ נִתְחַלְּלָה, וּמִנַּיִן לוֹ לְמַעֵט הַנְּפָלִים, וְאִם תִּדְרֹשׁ לַנְּפָלִים נִתְחַלְּלָה מִנַּיִן, וְעוֹד צָרִיךְ לָדַעַת כְּפִי זֶה, בִּתּוֹ שֶׁנִּתְחַלְּלָה אִם חַיָּב לְטַמֵּא לָהּ אוֹ לֹא, שֶׁיֵּשׁ פָּנִים לוֹמַר דַּוְקָא אִמּוֹ שֶׁחַיָּב בִּכְבוֹדָהּ הִיא שֶׁנִּתְרַבִּית אֲפִלּוּ נִתְחַלְּלָה, וְיֵשׁ פָּנִים לוֹמַר כֵּיוָן שֶׁגִּלָּה קְרָא שֶׁהַחִלּוּל אֵינוֹ פּוֹגֵם הַקְּרָבָה הוּא הַדִּין בִּתּוֹ:

אֲבָל בְּהָעִיר בְּדִבְרֵי הַתַּנָּא מִנַּיִן מָצָא לוֹמַר שֶׁיִּטַּמֵּא לְאִמּוֹ שֶׁנִּתְחַלְּלָה, אִם מִיתּוּר, דִּלְמָא אִצְטָרִיךְ מִשּׁוּם שֶׁהָיִיתִי אוֹמֵר לְאָבִיו לְצַד שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַעֲלָה שֶׁאֵינוֹ מִתְחַלֵּל מַה שֶּׁאֵין כֵּן הָאֵם שֶׁגְּרוּעָה מֵעֵרֶךְ אָב לְצַד שֶׁמִּתְחַלֶּלֶת. וּכְמוֹ כֵּן דִּקְדֵּק הַתַּנָּא בִּתְחִלַּת דְּבָרָיו בְּאָמְרוֹ מָה אָבִיו שֶׁאֵינוֹ מִתְחַלֵּל, מַשְׁמָע כִּי הֶהָפְרֵשׁ יֵצְרֵךְ לַעֲשׂוֹת בּוֹ הַדְּרָגָה חֲגַם שֶׁאֵינוֹ בַּנִּמְצָא אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁרָאוּי לִהְיוֹת, וְאִם כֵּן נוּכַל לוֹמַר עַד עַתָּה שֶׁאִמּוֹ שֶׁנִּתְחַלְּלָה פָּטוּר מִלְּטַמֵּא, וּבְהֶכְרֵחַ לוֹמַר שֶׁהַתַּנָּא סוֹבֵר כִּי אוֹמְרוֹ לְאִמּוֹ מַשְׁמָעוּתָהּ הוּא בֵּין כֹּהֶנֶת בֵּין חֲלָלָה. הָאֶמֶת שֶׁאִם לֹא הָיָה אוֹמֵר אֶלָּא לְאָבִיו הָיָה לְבַעַל דִּין לַחֲלֹק וְלוֹמַר אִמּוֹ גְּרוּעָה מֵאָבִיו גַּם בִּהְיוֹתָהּ כֹּהֶנֶת כֵּיוָן שֶׁיֶּשְׁנָהּ בְּחִלּוּל, אֲבָל אַחַר שֶׁאָמַר לְאִמּוֹ אֲפִלּוּ נִתְחַלְּלָה בְּמַשְׁמָע, וּכְמוֹ כֵּן תָּדוּן כְּשֶׁאָמַר הַכָּתוּב וּלְבִתּוֹ אֲפִלּוּ נִתְחַלְּלָה בְּמַשְׁמָע. כִּי לֹא תָּלָה הַכָּתוּב הַדָּבָר אֶלָּא בְּסִבַּת הַקְּרָבָה, וְאִמּוֹ שֶׁנִּתְחַלְּלָה וּבִתּוֹ שֶׁנִּתְחַלְּלָה נִקְרָאִים אִמּוֹ וּבִתּוֹ, וּמֵעַתָּה כֵּיוָן שֶׁבְּלֹא רִבּוּי אָנוּ אוֹמְרִים כִּי מַשְׁמָעוּת בִּתּוֹ הוּא אֲפִלּוּ שֶׁנִּתְחַלְּלָה כָּל שֶׁנִּקְרֵאת בִּתּוֹ יִטַּמֵּא לָהּ, אִם כֵּן נָבוֹא לָדִין לָמָּה אָמַר אִמּוֹ וַהֲלֹא תָּבוֹא בְּקַל וָחֹמֶר מִבִּתּוֹ וּמַה בִּתּוֹ שֶׁנִּתְחַלְּלָה מִטַּמֵּא לָהּ אִמּוֹ אִצְטָרִיךְ:

אָכֵן אִם לֹא אָמַר הַכָּתוּב לְאִמּוֹ אָז לֹא הָיֵינוּ אוֹמְרִים כִּי לְאָבִיו בָּא לְמַעֵט בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַנְּפָלִים אֶלָּא לְמַעֵט אִמּוֹ, וּמִעוּט זֶה קָרוֹב יוֹתֵר בַּנֶּשֶׁמָע מִלֵּילֵךְ לְחַפֵּשׂ אַחַר הַנְּפָלִים שֶׁל בְּנוֹ וּבִתּוֹ לוֹמַר שֶׁעֲלֵיהֶם בָּא, וְהָיִיתִי מְמַעֵט אִמּוֹ מִטַּעַם שֶׁמִּתְחַלֶּלֶת, וּכְשֶׁהָיֵינוּ בָּאִים לָדוּן מִבִּתּוֹ שֶׁמִּתְחַלֶּלֶת וּמִטַּמֵּא לָהּ הָיֵינוּ מַעֲמִידִין מִעוּט הָאֵם כְּשֶׁנִּתְחַלְּלָה דַּוְקָא. אֲבָל לֹא נִתְחַלְּלָה הָיְתָה בָּאָה מִקַּל וָחֹמֶר מִבִּתּוֹ, וּכְשֶׁנָּבוֹא לָדוּן בְּבִתּוֹ אֲפִלּוּ נִתְחַלְּלָה מִמַּשְׁמָעוּת הַתֵּבָה כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ לְמַעְלָה שֶׁאֲפִלּוּ נִתְחַלְּלָה תִּקָּרֵא בִּתּוֹ, הָיֵנוּ חוֹזְרִים וְדָנִים בִּתּוֹ שֶׁנִּתְחַלְּלָה מֵאִמּוֹ שֶׁנִּתְחַלְּלָה וּמָה אִמּוֹ שֶׁנִּתְחַלְּלָה אֵינוֹ מִטַּמֵּא לָהּ כְּמוֹ שֶׁדָּרַשְׁנוּ מִיתּוּר לְאָבִיו בִּתּוֹ שֶׁנִּתְחַלְּלָה לֹא כָּל שֶׁכֵּן וַהֲגַם שֶׁמַּשְׁמָעוּת בִּתּוֹ יַגִּיד אֲפִלּוּ נִתְחַלְּלָה, זֶה מִן הַסְּתָם, אֲבָל כְּשֶׁיָּבוֹא הַלִּמּוּד בְּמִעוּט אוֹ בְּקַל וָחֹמֶר נַחֲזֹר לְהַעֲמִידָהּ בְּשֶׁלֹּא נִתְחַלְּלָה:

הָעוֹלֶה מִכָּל הַכָּתוּב בְּעֹמֶק הַכָּתוּב הוּא, שֶׁאִם לֹא אָמַר הַכָּתוּב לְאָבִיו שֶׁמִּמֶּנּוּ נָבוֹא לִטְעוֹת שֶׁבָּא לְמַעֵט אִמּוֹ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי לֹא הָיָה צָרִיךְ לְאִמּוֹ וְהָיְתָה בָּאָה מִבְּנוֹ וּבִתּוֹ כַּנִּזְכָּר. וְאִם לֹא אָמַר לְאִמּוֹ שֶׁמִּמֶּנָּה הָיָה בָּא הַטָּעוּת לוֹמַר שֶׁבָּא לְמַעֵט אָבִיו לְצַד שֶׁאֵינוֹ יָדוּעַ אֶלָּא חֲזָקָה לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר לְאָבִיו. אִם כֵּן תַּקְשֶׁה לֹא יֹאמַר לֹא אָבִיו וְלֹא אִמּוֹ. לָזֶה דָּרְשׁוּ שֶׁבָּא לְמַעֵט הַנְּפָלִים שֶׁאֵינוֹ מִטַּמֵּא לָהֶם, וּמֵעַתָּה אֵין מָקוֹם לָנוּ לוֹמַר שֶׁיֹּאמַר אוֹ לְאִמּוֹ לְבַד אוֹ לְאָבִיו לְבַד, כִּי אֶחָד מֵהֶם שֶׁיֹּאמַר יוֹלִיד הַטָּעוּת וְיִסְתּוֹר הַבִּנְיָן, וְנִתְחַכֵּם ה׳ לְדַבֵּר דִּבְרֵי אֱמֶת, וְלָזֶה נִתְחַכֵּם הַתַּנָּא וְקָדַם לְהוֹדִיעַ הַטָּעוּת הַיּוֹצֵא מֵאִם יֹאמַר א׳ מֵהֶם, וְאַחַר כָּךְ דָּרַשׁ יִתּוּר שְׁנֵיהֶם יַחַד וְהָבֵן. וּבָזֶה עָלָה דִּבְרֵי הַתַּנָּא לְאוֹר עוֹלָם דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים:

לא תִּתְּנוּ". יָכוֹל שָׁרַט חֲמֵשׁ שְׁרִיטוֹת, לֹא יְהֵא חַיָּב אֶלָּא אַחַת? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא יִשְׁרְטוּ שָׂרָטֶת" – לְחַיֵּב עַל כָּל שְׁרִיטָה וּשְׁרִיטָה; שֶׁתֵּבָה זוֹ יְתֵרָה הִיא לִדְרֹשׁ, שֶׁהָיָה לוֹ לִכְתֹּב: "לֹא יִשְׁרְטוּ" – וַאֲנִי יוֹדֵעַ שֶׁהִיא שָׂרֶטֶת.

(ו) קְדֹשִׁים יִהְיוּ לֵאלֹהֵיהֶם וְלֹא יְחַלְּלוּ שֵׁם אֱלֹהֵיהֶם כִּי אֶת־אִשֵּׁי יְהוָה לֶחֶם אֱלֹהֵיהֶם הֵם מַקְרִיבִם וְהָיוּ קֹדֶשׁ:

ו קַדִּישִׁין יְהוֹן קֳדָם אֱלָהֲהוֹן וְלָא יְחַלְּלוּן שְׁמָא דֶּאֱלָהֲהוֹן אֲרֵי יָת קָרְבְּנַיָּא דַיְיָ קָרְבָּן אֱלָהֲהוֹן אִנּוּן מַקְרִיבִין וִיהוֹן קַדִּישִׁין:

רש"י ◄ **קְדֹשִׁים יִהְיוּ.** (ת"כ) עַל כָּרְחָם יַקְדִּישׁוּם בֵּית דִּין בְּכָךְ.

(ז) אִשָּׁה זֹנָה וַחֲלָלָה לֹא יִקָּחוּ וְאִשָּׁה גְרוּשָׁה מֵאִישָׁהּ לֹא יִקָּחוּ כִּי־קָדֹשׁ הוּא לֵאלֹהָיו:

ז אִתְּתָא מַטְעָיָא וּמְחַלְּלָא לָא יִסְּבוּן וְאִתְּתָא דִּמְתָרְכָא מִבַּעְלַהּ לָא יִסְּבוּן אֲרֵי קַדִּישׁ הוּא קֳדָם אֱלָהֵהּ:

רש"י ◄ **זֹנָה.** שֶׁנִּבְעֲלָה בְּעֵילַת יִשְׂרָאֵל הָאָסוּר לָהּ, כְּגוֹן חַיָּבֵי כְּרֵתוֹת, אוֹ נָתִין, אוֹ מַמְזֵר (יבמות סא). **חֲלָלָה.** שֶׁנּוֹלְדָה מִן הַפְּסוּלִים שֶׁבַּכְּהֻנָּה, כְּגוֹן בַּת אַלְמָנָה מִכֹּהֵן גָּדוֹל, אוֹ בַּת גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה מִכֹּהֵן הֶדְיוֹט, (קידושין עז) וְכֵן שֶׁנִּתְחַלְּלָה מִן הַכְּהֻנָּה עַל־יְדֵי בִּיאַת אֶחָד מִן הַפְּסוּלִים לַכְּהֻנָּה.

(ח) וְקִדַּשְׁתּוֹ כִּי־אֶת־לֶחֶם אֱלֹהֶיךָ הוּא מַקְרִיב קָדֹשׁ יִהְיֶה־לָּךְ כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי יְהוָה מְקַדִּשְׁכֶם:

ח וּתְקַדְּשִׁנֵּהּ אֲרֵי יָת קָרְבַּן אֱלָהָךְ הוּא מְקָרֵב קַדִּישׁ יְהֵי לָךְ אֲרֵי קַדִּישׁ אֲנָא יְיָ מְקַדִּשְׁכוֹן:

רש"י ◄ **וְקִדַּשְׁתּוֹ.** עַל־כָּרְחוֹ, שֶׁאִם לֹא רָצָה לְגָרֵשׁ, הַלְקֵהוּ וַיְסָרֵהוּ עַד שֶׁיְּגָרֵשׁ (יבמות פח). **קָדֹשׁ יִהְיֶה־לָּךְ.** נְהֹג בּוֹ קְדֻשָּׁה לִפְתֹּחַ רִאשׁוֹן בְּכָל דָּבָר וּלְבָרֵךְ רִאשׁוֹן בַּסְּעֻדָּה (ת"כ). **אור החיים**

(ט) וּבַת אִישׁ כֹּהֵן כִּי תֵחֵל לִזְנוֹת אֶת־אָבִיהָ הִיא מְחַלֶּלֶת בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף: ס

ט וּבַת גְּבַר כָּהֵן אֲרֵי תִתְחַל לְמִטְעֵי מִקְּדֵשַׁת אֲבוּהָא הִיא מִתְחַלָּא בְּנוּרָא תִּתּוֹקַד:

רש"י ◄ **כִּי תֵחֵל לִזְנוֹת.** כְּשֶׁתִּתְחַלֵּל עַל־יְדֵי זְנוּת, שֶׁהָיְתָה בָּהּ זִיקַת בַּעַל וְזָנְתָה, אוֹ מִן הָאֲרוּסִין אוֹ מִן הַנִּשּׂוּאִין. וְרַבּוֹתֵינוּ (סנהדרין נא) נָחְלְקוּ בַּדָּבָר, וְהַכֹּל מוֹדִים שֶׁלֹּא דִּבֵּר הַכָּתוּב בִּפְנוּיָה. **אֶת־אָבִיהָ הִיא מְחַלֶּלֶת.** (סנהדרין נב) חִלְּלָה וּבִזְּתָה אֶת כְּבוֹדוֹ, שֶׁאוֹמְרִים עָלָיו: אָרוּר שֶׁזּוֹ יָלַד, אָרוּר שֶׁזּוֹ גִּדֵּל!.

(י) וְהַכֹּהֵן הַגָּדוֹל מֵאֶחָיו אֲשֶׁר־יוּצַק עַל־רֹאשׁוֹ שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וּמִלֵּא אֶת־יָדוֹ לִלְבֹּשׁ אֶת־הַבְּגָדִים אֶת־רֹאשׁוֹ לֹא יִפְרָע וּבְגָדָיו לֹא יִפְרֹם:

י וְכַהֲנָא דְּאִתְרַבָּא מֵאַחוֹהִי דִּי יִתְרִיק עַל רֵישֵׁהּ מִשְׁחָא דִּרְבוּתָא וְדִי קָרִיב יָת קָרְבָּנֵהּ לְמִלְבַּשׁ יָת לְבוּשַׁיָּא יָת רֵישֵׁהּ לָא יְרַבֵּי פֵּרוּעַ וּלְבוּשׁוֹהִי לָא יִבְזַע:

רש"י ◄ **לֹא יִפְרָע.** (ת"כ) לֹא יְגַדֵּל פֶּרַע עַל אֵבֶל, וְאֵיזֶהוּ גִּדּוּל פֶּרַע? יוֹתֵר מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם.

(יא) וְעַל כָּל־נַפְשֹׁת מֵת לֹא יָבֹא לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא יִטַּמָּא:

יא וְעַל כָּל נַפְשַׁת מֵתָא לָא יֵיעוֹל לַאֲבוּהִי וּלְאִמֵּהּ לָא יִסְתָּאֲב:

רש"י ◄ **וְעַל כָּל־נַפְשֹׁת מֵת.** בְּאֹהֶל הַמֵּת. **נַפְשֹׁת מֵת.** (נזיר לח) לְהָבִיא רְבִיעִית דָּם מִן הַמֵּת, שֶׁמְּטַמֵּא בְּאֹהֶל. **לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא יִטַּמָּא.** (שם מח. ת"כ) לֹא בָּא אֶלָּא לְהַתִּיר לוֹ מֵת מִצְוָה.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ח) וְקִדַּשְׁתּוֹ. וְלֹא אָמַר וְקִדַּשְׁתֶּם כְּסֵדֶר הַנִּדְבָּר עַד עַתָּה בִּלְשׁוֹן רַבִּים. לְדִבְרֵיהֶם ז"ל (יְבָמוֹת פ"ח:) שֶׁאִזְהָרָה זוֹ בָּאָה שֶׁאִם כֹּהֵן לֹא רָצָה לְגָרֵשׁ אִשָּׁה זוֹנָה וַחֲלָלָה וְגוֹ' שֶׁמַּלְקִין אוֹתוֹ וּמְיַסְּרִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיְּגָרֵשׁ, וּלְפִי הַטַּעַם שֶׁנָּתַן הַכָּתוּב כִּי אֶת לֶחֶם אֱלֹהֶיךָ הוּא מַקְרִיב, תָּבוֹא הַסְּבָרָא לוֹמַר כִּי כָּל עוֹד שֶׁיֵּשׁ כֹּהֲנִים שְׁלֵמִים וְכֵן רַבִּים הַמַּסְפִּיקִים לְהַקְרִיב אֵין חִיּוּב לָכֶף, לָזֶה אָמַר לְשׁוֹן יָחִיד שֶׁאֲפִלּוּ עַל אֶחָד מֵהֶם יַקְפִּיד לַעֲשׂוֹת כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה: **קָדֹשׁ** יִהְיֶה לָךְ. פֵּרוּשׁ כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה קָדוֹשׁ יִהְיֶה לְךָ הַכֹּהֵן פֵּרוּשׁ הִנֵּה הוּא שֶׁלְּךָ לְכוּפוֹ עַל הַדָּבָר. וְאוֹמְרוֹ כִּי קָדוֹשׁ, פֵּרוּשׁ לְצַד שֶׁקָּדְמָה לָנוּ הַיְדִיעָה כִּי הַקְּדֻשָּׁה הִיא בְּחִינָה הַנִּקְנִית בְּרָצוֹן וּבְהַשְׁלָמַת הַחֵפֶץ וְהַחֵשֶׁק בָּהּ וְלֹא בִּכְפִיָּה. וְאֵיךְ אוֹמֵר הַכָּתוּב לְכוּפוֹ עַל הַקְּדֻשָּׁה, לָזֶה אָמַר כִּי קָדוֹשׁ פֵּרוּשׁ לֹא לְהַמְשִׁיךְ לוֹ הַקְּדֻשָּׁה מֵחָדָשׁ שֶׁכְּבָר הוּא קָדוֹשׁ אֶלָּא שֶׁלֹּא לְאַבֵּד קְדֻשָּׁתוֹ. וְאוֹמְרוֹ אֲנִי ה' מְקַדִּשְׁכֶם, נוֹתֵן טַעַם לְחִיּוּב יִשְׂרָאֵל בְּדָבָר זֶה, כִּי בְּאֶמְצָעוּת קְדֻשַּׁת כֹּהֵן ה' ב"ה מַשְׁרֶה שְׁכִינָתוֹ בְּתוֹכֵנוּ וּמְקַדֵּשׁ אוֹתָנוּ, וְאִם אֵין כֹּהֵן אֵין עֲבוֹדָה וְאֵין מְקֻדָּשׁ וְאֵין שׁוֹכֵן:

(יב) **וּמִן־הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא וְלֹא יְחַלֵּל אֵת מִקְדַּשׁ אֱלֹהָיו כִּי נֵזֶר שֶׁמֶן מִשְׁחַת אֱלֹהָיו עָלָיו אֲנִי יְהוָה:**

יב וּמִן מַקְדְּשָׁא לָא יִפּוֹק וְלָא יַחֵל יָת מַקְדְּשָׁא דֶּאֱלָהֵהּ אֲרֵי כְּלִיל מְשַׁח רְבוּתָא דֶּאֱלָהֵהּ עֲלוֹהִי אֲנָא יְיָ:

רש"י◄ **וּמִן־הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא•** (ת"כ, נזיר לז) אֵינוֹ הוֹלֵךְ אַחַר הַמִּטָּה, וְעוֹד מִכָּאן לָמְדוּ רַבּוֹתֵינוּ שֶׁכֹּהֵן גָּדוֹל מַקְרִיב אוֹנֵן. וְכֵן מַשְׁמָעוֹ: אַף אִם מֵתוּ אָבִיו וְאִמּוֹ, אֵינוֹ צָרִיךְ לָצֵאת מִן הַמִּקְדָּשׁ אֶלָּא עוֹבֵד עֲבוֹדָה. **וְלֹא יְחַלֵּל אֵת מִקְדָּשׁ•** שֶׁאֵינוֹ מְחַלֵּל בְּכָךְ אֶת הָעֲבוֹדָה, שֶׁהִתִּיר לוֹ הַכָּתוּב; הָא כֹּהֵן הֶדְיוֹט שֶׁעָבַד אוֹנֵן, חִלֵּל.

(יג) **וְהוּא אִשָּׁה בִּבְתוּלֶיהָ יִקָּח:**

יג וְהוּא אִתְּתָא בִּבְתָלְתָּהָא יִסָּב:

(יד) **אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וַחֲלָלָה זֹנָה אֶת־אֵלֶּה לֹא יִקָּח כִּי אִם־בְּתוּלָה מֵעַמָּיו יִקַּח אִשָּׁה:**

יד אַרְמְלָא וּמְתָרְכָא וְחַלִּילָא מַטְעָיָא יָת אִלֵּין לָא יִסָּב אֶלָּהֵן בְּתַלְתָּא מֵעַמֵּהּ יִסַּב אִתְּתָא:

רש"י◄ **וַחֲלָלָה•** שֶׁנּוֹלְדָה מִפְּסוּלֵי כְּהֻנָּה.

(טו) **וְלֹא־יְחַלֵּל זַרְעוֹ בְּעַמָּיו כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדְּשׁוֹ: ס**

טו וְלָא יַחֵל זַרְעֵהּ בְּעַמֵּהּ אֲרֵי אֲנָא יְיָ מְקַדְּשֵׁהּ:

רש"י◄ **וְלֹא־יְחַלֵּל זַרְעוֹ•** הָא אִם נָשָׂא אַחַת מִן הַפְּסוּלוֹת, זַרְעוֹ הֵימֶנָּה חָלָל מִדִּין קְדֻשַּׁת כְּהֻנָּה.

◆ יום שני כ"ח ניסן ◆

(טז) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:**

טז וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(יז) **דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר אִישׁ מִזַּרְעֲךָ לְדֹרֹתָם אֲשֶׁר יִהְיֶה בּוֹ מוּם לֹא יִקְרַב לְהַקְרִיב לֶחֶם אֱלֹהָיו:**

יז מַלֵּל עִם אַהֲרֹן לְמֵימָר גְּבַר מִבְּנָיךְ לְדָרֵיהוֹן דִּי יְהֵי בֵּהּ מוּמָא לָא יִקְרַב לְקָרָבָא קָרְבָּנָא קֳדָם אֱלָהֵהּ:

רש"י◄ **לֶחֶם אֱלֹהָיו•** מַאֲכַל אֱלֹהָיו; כָּל סְעֻדָּה קְרוּיָה "לֶחֶם", כְּמוֹ (דניאל ה א): "עֲבַד לְחֶם רַב". **אור החיים**

(יח) **כִּי כָל־אִישׁ אֲשֶׁר־בּוֹ מוּם לֹא יִקְרָב אִישׁ עִוֵּר אוֹ פִסֵּחַ אוֹ חָרֵם אוֹ שָׂרוּעַ:**

יח אֲרֵי כָּל גְּבַר דִּי בֵּהּ מוּמָא לָא יִקְרַב גְּבַר עַוֵּיר אוֹ חָגֵיר אוֹ חָרִים אוֹ שְׂרִיעַ:

רש"י◄ **כִּי כָל־אִישׁ אֲשֶׁר־בּוֹ מוּם לֹא יִקְרָב•** אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּקְרַב. כְּמוֹ (מלאכי א ח): "הַקְרִיבֵהוּ נָא לְפֶחָתֶךָ". **חָרֵם•** (בכורות מד) שֶׁחָטְמוֹ שָׁקוּעַ בֵּין שְׁתֵּי הָעֵינַיִם, שֶׁכּוֹחֵל שְׁתֵּי עֵינָיו כְּאֶחָת. **אוֹ שָׂרוּעַ•** שֶׁאֶחָד מֵאֵבָרָיו גָּדוֹל מֵחֲבֵרוֹ: עֵינוֹ אַחַת גְּדוֹלָה וְעֵינוֹ אַחַת קְטַנָּה, אוֹ שׁוֹקוֹ אַחַת אֲרֻכָּה מֵחֲבֶרְתָּהּ.

(יט) **אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר־יִהְיֶה בוֹ שֶׁבֶר רָגֶל אוֹ שֶׁבֶר יָד:**

יט אוֹ גְּבַר דִּי יְהֵי בֵּהּ תְּבַר רַגְלָא אוֹ תְּבַר יְדָא:

(כ) **אוֹ־גִבֵּן אוֹ־דַק אוֹ תְבַלֻּל בְּעֵינוֹ אוֹ גָרָב אוֹ יַלֶּפֶת אוֹ מְרוֹחַ אָשֶׁךְ:**

כ אוֹ גְּבִין אוֹ דֶקָא אוֹ חִלִּיז בְּעֵינֵהּ אוֹ גַרְבָּן אוֹ חֲזָזָן אוֹ מְרֵס פַּחֲדִין:

רש"י◄ **אוֹ־גִבֵּן•** שוריצליו"ש בְּלַעַ"ז, שֶׁגְּבִינֵי עֵינָיו שְׁעָרָן אָרֹךְ וְשׁוֹכֵב. **אוֹ־דַק•** (בכורות לט) שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּעֵינָיו דֹּק שֶׁקּוֹרִין טיל"א, כְּמוֹ (ישעיה מ): "הַנּוֹטֶה כַּדֹּק". **אוֹ תְבַלֻּל•** דָּבָר הַמְבַלְבֵּל אֶת הָעַיִן, כְּגוֹן: חוּט לָבָן הַנִּמְשָׁךְ מִן הַלָּבָן וּפוֹסֵק

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יז) דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן לֵאמֹר. אָמַר לֵאמֹר, לְצַד שֶׁהַמִּצְוָה בָּאָה לְאַהֲרֹן כְּאוֹמְרוֹ דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן שֶׁהִטִּיל עָלָיו לְהַפְרִישׁ בַּעֲלֵי מוּמִין מֵהַכֹּהֲנִים לִהְיוֹת שֶׁהוּא כֹּהֵן גָּדוֹל, לָזֶה אָמַר לֵאמֹר שֶׁיַּזְהִיר גַּם כֵּן כָּל הַכֹּהֲנִים שֶׁיֹּאמַר לָהֶם הַמִּצְוָה, וְנִמְצְאוּ מֻזְהָרִים הַכֹּהֲנִים עַל עַצְמָן וְכֹהֵן גָּדוֹל גַּם כֵּן מֻטָּל עָלָיו לְבַל (יְגַשׁ) יָזִיד אִישׁ בַּעַל מוּם: **אִישׁ** מִזַּרְעֲךָ וְגוֹ'. לֹא אָמַר כְּסֵדֶר שֶׁאָמַר בִּתְחִלַּת הַפָּרָשָׁה, וְלֹא כְּסֵדֶר שֶׁאָמַר בַּפָּרָשָׁה שֶׁאַחֲרֶיהָ דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן וְאֶל בָּנָיו וְיִנָּזְרוּ, וְלֹא כְּסֵדֶר יַיִן וְשֵׁכָר שֶׁאָמַר אַתָּה וּבָנֶיךָ. וְאוּלַי כִּי נִתְכַּוֵּן ה' בְּמֶתֶק לְשׁוֹנוֹ לוֹמַר שֶׁאַהֲרֹן וּבָנָיו מֻבְטָחִים מִכָּל הַמּוּמִין הָאֲמוּרִים בַּפָּרָשָׁה לָזֶה לֹא הִזְכִּיר לֹא הוּא וְלֹא בָּנָיו אֶלָּא זַרְעֲךָ. וְהַגַּם שֶׁגַּם בָּנָיו יִקָּרְאוּ זַרְעֲךָ, אַף עַל פִּי כֵן מִמַּה שֶׁשִּׁנָּה הֵעִירְךָ כִּי עַל הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם הוּא אוֹמֵר, וְדִקְדֵּק גַּם כֵּן לוֹמַר מִזַּרְעֲךָ, הִבְטִיחֲךָ שֶׁלֹּא יִפֹּל הַמּוּם בְּכֻלָּם אֶלָּא בְּמִקְצָתָם,

בַּסִּירָא, שֶׁהוּא עֹגֶל הַמַּקִּיף אֶת הַשָּׁחוֹר, שֶׁקּוֹרְאִים פְּרוּנִיל"א, וְהַחוּט הַזֶּה פּוֹסֵק אֶת הָעֹגֶל וְנִכְנָס בַּשָּׁחוֹר. וְתַרְגּוּם "תְּבַלּוּל", "חִלִּיז", לְשׁוֹן חִלָּזוֹן, שֶׁהוּא דּוֹמֶה לְתוֹלַעַת אוֹתוֹ הַחוּט; וְכֵן כִּנּוּהוּ חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל בְּמוּמֵי הַבְּכוֹר: 'חִלָּזוֹן', 'נָחָשׁ' 'עֵנָב' (בכורות לח). **גָּרֵב וַיַּלֶּפֶת** • מִינֵי שְׁחִין הֵם: גָּרֶב, זוֹ הַחֶרֶס, שְׁחִין הַיָּבֵשׁ מִבִּפְנִים וּמִבַּחוּץ. יַלֶּפֶת, הִיא חֲזָזִית הַמִּצְרִית. וְלָמָּה נִקְרֵאת "יַלֶּפֶת"? שֶׁמְּלַפֶּפֶת וְהוֹלֶכֶת עַד יוֹם הַמִּיתָה, וְהוּא לַח מִבַּחוּץ וְיָבֵשׁ מִבִּפְנִים; וּבְמָקוֹם אַחֵר קוֹרֵא לְגָרָב "שְׁחִין", הַלַּח מִבַּחוּץ וְיָבֵשׁ מִבִּפְנִים, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כח): "וּבַגָּרָב וּבֶחָרֶס" – כְּשֶׁסָּמוּךְ גָּרָב אֵצֶל חֶרֶס, קוֹרֵא לְיַלֶּפֶת "גָּרָב", וּכְשֶׁהוּא סָמוּךְ אֵצֶל יַלֶּפֶת, קוֹרֵא לְחֶרֶס "גָּרָב"; כָּךְ מְפֹרָשׁ בִּבְכוֹרוֹת (מ"ד). **מְרוֹחַ אָשֶׁךְ** • לְפִי הַתַּרְגּוּם: "מְרֵס פַּחֲדִין" שֶׁפְּחָדָיו מְרֻסָּסִין, שֶׁבֵּיצִים שֶׁלּוֹ כְּתוּתִין. "פַּחֲדִין" כְּמוֹ (איוב מ): "גִּידֵי פַחֲדָיו יְשֹׂרָגוּ".

(כא) כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר־בּוֹ מוּם מִזֶּרַע אַהֲרֹן הַכֹּהֵן לֹא יִגַּשׁ לְהַקְרִיב אֶת־אִשֵּׁי יְהוָה מוּם בּוֹ אֶת לֶחֶם אֱלֹהָיו לֹא יִגַּשׁ לְהַקְרִיב:

כא כָּל גְּבַר דִּי בֵהּ מוּמָא מִזַּרְעָא דְּאַהֲרֹן כַּהֲנָא לָא יִקְרַב לְקָרָבָא יָת קָרְבָּנַיָּא דַּיְיָ מוּמָא בֵּהּ יָת קָרְבַּן אֱלָהֵהּ לָא יִקְרַב לְקָרָבָא:

רש"י ◄ **כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר־בּוֹ מוּם** • (ת"כ) לְרַבּוֹת שְׁאָר מוּמִין. **מוּם בּוֹ** • בְּעוֹד מוּמוֹ בּוֹ – פָּסוּל; הָא אִם עָבַר מוּמוֹ – כָּשֵׁר. **לֶחֶם אֱלֹהָיו** • כָּל מַאֲכָל קָרוּי "לֶחֶם". **אור החיים**

(כב) לֶחֶם אֱלֹהָיו מִקָּדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים וּמִן־הַקֳּדָשִׁים יֹאכֵל:

כב קָרְבַּן אֱלָהֵהּ מִקֻּדָּשׁ קוּדְשַׁיָּא וּמִן קוּדְשַׁיָּא יֵיכוּל:

רש"י ◄ **מִקָּדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים** • אֵלּוּ קָדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים. **וּמִן הַקֳּדָשִׁים יֹאכֵל** • אֵלּוּ קָדָשִׁים קַלִּים. וְאִם נֶאֱמְרוּ קָדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים, לָמָּה נֶאֱמְרוּ קָדָשִׁים קַלִּים? (ת"כ. זבחים קא) אִם לֹא נֶאֱמְרוּ, הָיִיתִי אוֹמֵר: בְּקָדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים יֹאכַל בַּעַל מוּם, שֶׁמָּצִינוּ שֶׁהֵתִּירוּ לְזָר, שֶׁאָכַל מֹשֶׁה בְּשַׂר הַמִּלּוּאִים, אֲבָל בְּחָזֶה וְשׁוֹק שֶׁל קָדָשִׁים קַלִּים לֹא יֹאכַל, שֶׁלֹּא מָצִינוּ זָר חוֹלֵק בָּהֶן, לְכָךְ נֶאֱמְרוּ קָדָשִׁים קַלִּים. כָּךְ מְפֹרָשׁ בִּזְבָחִים.

(כג) אַךְ אֶל־הַפָּרֹכֶת לֹא יָבֹא וְאֶל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִגַּשׁ כִּי־מוּם בּוֹ וְלֹא יְחַלֵּל אֶת־מִקְדָּשַׁי כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדְּשָׁם:

כג בְּרַם לְפָרֻכְתָּא לָא יֵיעוֹל וּלְמַדְבְּחָא לָא יִקְרַב אֲרֵי מוּמָא בֵּהּ וְלָא יַחֵל יָת מַקְדְּשַׁי אֲרֵי אֲנָא יְיָ מְקַדְּשֵׁהוֹן:

רש"י ◄ **אַךְ אֶל־הַפָּרֹכֶת** • לְהַזּוֹת שֶׁבַע הַזָּאוֹת שֶׁעַל הַפָּרֹכֶת. **וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ** • הַחִיצוֹן; וּשְׁנֵיהֶם הֵצְרְכוּ לְהִכָּתֵב, וּמְפֹרָשׁ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים. **וְלֹא יְחַלֵּל אֶת־מִקְדָּשַׁי** • שֶׁאִם עָבַד, עֲבוֹדָתוֹ מְחֻלֶּלֶת לְהִפָּסֵל.

(כד) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו וְאֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: פ

כד וּמַלִּיל מֹשֶׁה עִם אַהֲרֹן וְעִם בְּנוֹהִי וְעִם כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש"י ◄ **וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה** • הַמִּצְוָה הַזֹּאת. **אֶל־אַהֲרֹן וְגוֹ' וְאֶל־כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** • לְהַזְהִיר בֵּית־דִּין עַל הַכֹּהֲנִים (ת"כ).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לז עמ' 64)

לְהַזְהִיר בֵּית דִּין עַל הַכֹּהֲנִים (רש"י כא, כד) יֵשׁ לִשְׁאֹל, הֲרֵי "כֹּהֲנִים זְרִיזִין הֵן". וְיֵשׁ לְבָאֵר, שֶׁרַק כְּשֶׁעֲסוּקִים בַּעֲבוֹדַת הַכְּהֻנָּה זְרִיזִים הֵם, כִּי יִרְאַת עֲבוֹדַת הַקֹּדֶשׁ עֲלֵיהֶם. אַךְ פְּסוּקֵנוּ מְדַבֵּר בִּזְהִירוּת מִטֻּמְאָה וְאִסּוּרֵי חִתּוּן, זְהִירוּת שֶׁצְּרִיכָה לִהְיוֹת בְּכָל מָקוֹם (גַּם בְּחוּץ לָאָרֶץ) וּבְכָל זְמַן (גַּם כְּשֶׁאֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם), וְאֵין כָּאן זְרִיזוּת הַבָּאָה מֵעֲבוֹדַת הַכְּהֻנָּה - וְלָכֵן יֵשׁ צֹרֶךְ לְזָרְזָם.

כב (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(ב) דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו וְיִנָּזְרוּ מִקָּדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי אֲשֶׁר הֵם מַקְדִּישִׁים לִי אֲנִי יְהוָה:

ב מַלֵּל עִם אַהֲרֹן וְעִם בְּנוֹהִי וְיִפְּרְשׁוּן מִקּוּדְשַׁיָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלָא יְחַלּוּן יָת שְׁמָא דְקוּדְשִׁי דִּי אִנּוּן מְקַדְּשִׁין קֳדָמַי אֲנָא יְיָ:

רש"י ◄ **וְיִנָּזְרוּ** • אֵין 'נִזִּירָה' אֶלָּא פְּרִישָׁה; וְכֵן הוּא אוֹמֵר (יחזקאל יד ז): "וַיִּנָּזֵר מֵאַחֲרַי"; (ישעיה א ד): "נָזְרוּ אָחוֹר", יִפְּרְשׁוּ

וְעַיֵּן בְּפֵרוּשׁ פָּסוּק וְהוּא צָרוּעַ (לְקַמָּן כ"ב ד'): כא) **כָּל אִישׁ וְגוֹ' מִזֶּרַע אַהֲרֹן וְגוֹ'**. כְּפָל הָאַזְהָרָה הוּא לְיִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יַנִּיחוּ לְהַקְרִיב

מִן הַקֳּדָשִׁים בִּימֵי טֻמְאָתָן. דָּבָר אַחֵר: וְיִנָּזְרוּ מִקָּדְשֵׁי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵם מַקְדִּישִׁים לִי, וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי, סָרֵס הַמִּקְרָא וְדָרְשֵׁהוּ. **אֲשֶׁר הֵם מַקְדִּישִׁים לִי** • לְרַבּוֹת קָדְשֵׁי כֹהֲנִים עַצְמָן.

(ג) אֱמֹר אֲלֵהֶם לְדֹרֹתֵיכֶם כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר־יִקְרַב מִכָּל־זַרְעֲכֶם אֶל־הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר יַקְדִּישׁוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לַיהוָה וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִלְּפָנַי אֲנִי יְהוָה:

ג אֲמַר לְהוֹן לְדָרֵיכוֹן כָּל גְּבַר דִּי יִקְרַב מִכָּל בְּנֵיכוֹן לְקוּדְשַׁיָּא דִּי יְקַדְּשׁוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קֳדָם יְיָ וְסָאבְתֵּהּ עֲלוֹהִי וְיִשְׁתֵּיצֵי אֲנָשָׁא הַהִיא מִן קֳדָמַי אֲנָא יְיָ:

רס"י ◄ **כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר־יִקְרַב** • אֵין 'קְרִיבָה' זוֹ אֶלָּא אֲכִילָה. וְכֵן מָצִינוּ שֶׁנֶּאֱמְרָה אַזְהָרַת אֲכִילַת קָדָשִׁים בְּטֻמְאָה בִּלְשׁוֹן 'נְגִיעָה': "בְּכָל קֹדֶשׁ לֹא־תִגָּע" (לעיל יב ד) — אַזְהָרָה לָאוֹכֵל; וּלְמָדוּהָ רַבּוֹתֵינוּ מִגְּזֵרָה שָׁוָה (זבחים מח). וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁחַיָּב עַל הַנְּגִיעָה, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר כָּרֵת עַל הָאֲכִילָה בְּ"צוֹ אֶת אַהֲרֹן", שְׁתֵּי כְּרֻתוֹת זוֹ אֵצֶל זוֹ, וְאִם עַל הַנְּגִיעָה חַיָּב, לֹא הֵצְרַךְ לְחַיְּבוֹ עַל הָאֲכִילָה; וְכֵן נִדְרַשׁ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים: וְכִי יֵשׁ נוֹגֵעַ חַיָּב? אִם־כֵּן, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "יִקְרַב"? מִשֶּׁיֵּכְשַׁר לְהִקָּרֵב, שֶׁאֵין חַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם טֻמְאָה אֶלָּא אִם כֵּן קָרְבוּ מַתִּירָיו. וְאִם תֹּאמַר שָׁלֹשׁ כְּרֻתוֹת בְּטֻמְאַת כֹּהֲנִים לָמָּה? כְּבָר נִדְרְשׁוּ בְּמַסֶּכֶת 'שְׁבוּעוֹת' אַחַת לִכְלָל וְאַחַת לִפְרָט וְכוּ' (שבועות ז). **וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו** • וְטֻמְאַת הָאָדָם עָלָיו. יָכוֹל בְּבָשָׂר הַכָּתוּב מְדַבֵּר, וְטֻמְאָתוֹ שֶׁל בָּשָׂר עָלָיו, וּבְטָהוֹר שֶׁאָכַל אֶת הַטָּמֵא הַכָּתוּב מְדַבֵּר? עַל כָּרְחֲךָ מִמַּשְׁמָעוֹ אַתָּה לָמֵד, בְּמִי שֶׁטֻּמְאָתוֹ פּוֹרַחַת מִמֶּנּוּ הַכָּתוּב מְדַבֵּר. וְזֶהוּ הָאָדָם שֶׁיֵּשׁ לוֹ טָהֳרָה בִּטְבִילָה. **וְנִכְרְתָה וְגוֹ'** • יָכוֹל מִצַּד זֶה לְצַד זֶה, יִכָּרֵת מִמְּקוֹמוֹ וְיִתְיַשֵּׁב בְּמָקוֹם אַחֵר? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲנִי ה'" — בְּכָל מָקוֹם אֲנִי. אור החיים

(ד) אִישׁ אִישׁ מִזֶּרַע אַהֲרֹן וְהוּא צָרוּעַ אוֹ זָב בַּקֳּדָשִׁים לֹא יֹאכַל עַד אֲשֶׁר יִטְהָר וְהַנֹּגֵעַ בְּכָל־טְמֵא־נֶפֶשׁ אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר־תֵּצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת־זָרַע:

ד גְּבַר גְּבַר מִזַּרְעָא דְאַהֲרֹן וְהוּא סְגִיר אוֹ דָאִיב בְּקוּדְשַׁיָּא לָא יֵיכוּל עַד דִּי יִדְכֵּי וּדְיִקְרַב בְּכָל טְמֵא נַפְשָׁא אוֹ גְּבַר דִּי תִפּוֹק מִנֵּהּ שִׁכְבַת זַרְעָא:

רס"י ◄ **בְּכָל־טְמֵא־נֶפֶשׁ** • בְּמִי שֶׁנִּטְמָא בְּמֵת. אור החיים

(ה) אוֹ־אִישׁ אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל־שֶׁרֶץ אֲשֶׁר יִטְמָא־לוֹ אוֹ בְאָדָם אֲשֶׁר יִטְמָא־לוֹ לְכֹל טֻמְאָתוֹ:

ה אוֹ גְּבַר דִּי יִקְרַב בְּכָל רִחֲשָׁא דִּי יִסְתָּאַב לֵהּ אוֹ בַּאֲנָשָׁא דִּי יִסְתָּאַב לֵהּ לְכֹל סָאבְתֵּהּ:

רס"י ◄ **בְּכָל־שֶׁרֶץ אֲשֶׁר יִטְמָא לוֹ** • בְּשִׁעוּר הָרָאוּי לְטַמֵּא, בְּכְעֲדָשָׁה (ת"כ). **אוֹ בְאָדָם** • בְּמֵת. **אֲשֶׁר יִטְמָא־לוֹ** • כְּשֶׁעוּרוֹ לְטַמֵּא, וְזֶהוּ כְּזַיִת. **לְכֹל טֻמְאָתוֹ** • לְרַבּוֹת נוֹגֵעַ בְּזָב וְזָבָה, נִדָּה וְיוֹלֶדֶת.

(ו) נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע־בּוֹ וְטֻמְאָה עַד־הָעָרֶב וְלֹא יֹאכַל מִן־הַקֳּדָשִׁים כִּי אִם־רָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמָּיִם:

ו אֱנָשׁ דִּי יִקְרַב בֵּהּ וִיהֵי מְסָאָב עַד רַמְשָׁא וְלָא יֵיכוּל מִן קוּדְשַׁיָּא אֶלָּהֵן אַסְחֵי בִּשְׂרֵהּ בְּמַיָּא:

רס"י ◄ **נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע־בּוֹ** • בְּאֶחָד מִן הַטְּמֵאִים הַלָּלוּ.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

בַּעַל מוּם, וְלָזֶה לֹא עָשָׂה הַצּוּוִי לְנוֹכַח וְהָבֵן:

ג) אֱמֹר אֲלֵהֶם. בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים אָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם אֲלֵיהֶם אֵלּוּ הָעוֹמְדִים לִפְנֵי הַר סִינַי ע"כ. הֵקֶשֶׁה לָהֶם יִתּוּר אֱמֹר אֲלֵהֶם אִם עַל הָאֲמוּרִים בְּסָמוּךְ שֶׁהֵם הַכֹּהֲנִים, לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁעֲלֵיהֶם הִתְחִיל לְדַבֵּר וְזֶה גְּמַר הַמִּצְוָה שֶׁהִתְחִיל לְדַבֵּר בָּהּ, וְאִם עַל יִשְׂרָאֵל הֲלֹא לֹא הֻזְכְּרוּ בְּסָמוּךְ לָזֶה אָמַר עַל הָעוֹמְדִים בְּהַר סִינַי, כִּי שָׁם נִזְדַּוְּגָה אִמָּה לְאֱלֹהֶיהָ וּכְשֶׁיְּדַבֵּר סְתָם הַדָּבָר מוּבָן שֶׁעֲלֵיהֶם הוּא אוֹמֵר, וּכְפִי זֶה חֲרֵי עֹנֶשׁ זֶה הוּא גַּם לְיִשְׂרָאֵל, וְאִם תֹּאמַר אִם כֵּן לָמָּה בְּכָל הַתּוֹרָה מַזְכִּיר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכָל פְּרָט וּפְרָט וְלֹא הִסְפִּיק לוֹמַר דַּבֵּר אֲלֵיהֶם, כְּבָר אָמְרוּ ז"ל (ויק"ר פ"ב) מָשָׁל לְמִי שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן חָבִיב וְתָמִיד זִכְרוֹנוֹ בְּפִיו אֶכֹל בְּנִי שְׁתֵּה בְּנִי, כְּמוֹ כֵן הקב"ה לְאַהֲבַת יִשְׂרָאֵל עָרֵב עָלָיו זִכְרוֹנָם בְּפִיו. וּבְמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לִדְרֹשׁ דַּרְשִׁינָן:

ד) מִזֶּרַע אַהֲרֹן. הוּצְרַךְ לְהַזְכִּירָם פַּעַם ב', לוֹמַר שֶׁהֵם דַּוְקָא הוּא שֶׁיֶּשְׁנָם בְּהַעֲרֵב שֶׁמֶשׁ, אֲבָל קָדָשִׁים שֶׁאוֹכְלִים יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם (הַשְּׁלָמִים) [מַעֲשֵׂר שֵׁנִי] אֵין צְרִיכִין הַעֲרֵב שֶׁמֶשׁ כָּךְ דָּרְשׁוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים. וְאוֹמְרוֹ וְהוּא צָרוּעַ, דָּרְשׁוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים וְזֶה לְשׁוֹנָם אֵין לִי אֶלָּא זַרְעוֹ עַצְמוֹ מִנַּיִן תַּלְמוּד לוֹמַר וְהוּא וְגוֹ' עַד כָּאן. הִנֵּה בְּדִין זֶה אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר מַה שֶּׁפֵּרַשְׁנוּ בַּפָּסוּק (כ"א ד) אִישׁ מִזַּרְעֲךָ כִּי ה' יִשְׁמְרֶנּוּ, לְצַד שֶׁיֵּשׁ כָּאן גַּם כֵּן אֲשֶׁר תֵּצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת זָרַע, וְאַהֲרֹן מָצִינוּ שֶׁלֹּא פֵּרַשׁ מֵאִשְׁתּוֹ, וְאִם לֹא הָיָה אוֹמֵר וְהוּא, הָיָה מָקוֹם לֹאמַר שֶׁאַהֲרֹן יֹאכַל הַקָּדָשִׁים בְּטֻמְאָה תַּלְמוּד לוֹמַר וְהוּא, וְכֵיוָן שֶׁנִּתְרַבָּה אַהֲרֹן נִתְרַבּוּ גַּם כֵּן בָּנָיו, וּמֵעַתָּה פָּסוּק רִאשׁוֹן שֶׁאָמַר אִישׁ מִזַּרְעֲךָ אֲשֶׁר יִהְיֶה בּוֹ מוּם וְלֹא נִתְרַבָּה אַהֲרֹן אֱמֹר מֵעַתָּה שֶׁאֵינוֹ בִּכְלָל, וְהוּא מִטַּעַם שֶׁהוּא מֻבְטָח שֶׁיִּשְׁמְרֵהוּ ה' לוֹ וּלְבָנָיו שֶׁלֹּא יִפֹּל בָּהֶם מוּם, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי:

(ז) **וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ וְטָהֵר וְאַחַר יֹאכַל מִן־הַקֳּדָשִׁים כִּי לַחְמוֹ הוּא׃**

ז וּבְמֵעַל שִׁמְשָׁא וְיִדְכֵּי וּבָתַר כֵּן יֵיכוּל מִן קוּדְשַׁיָּא אֲרֵי לַחְמֵהּ הוּא׃

רש"י◄ **וְאַחַר יֹאכַל מִן־הַקֳּדָשִׁים•** (יבמות עד) נִדְרַשׁ בִּיבָמוֹת, בִּתְרוּמָה, שֶׁמֻּתָּר לְאָכְלָהּ בְּהֶעֱרֵב הַשֶּׁמֶשׁ. **מִן הַקֳּדָשִׁים•** וְלֹא כָּל הַקֳּדָשִׁים.

(ח) **נְבֵלָה וּטְרֵפָה לֹא יֹאכַל לְטָמְאָה־בָהּ אֲנִי יְהוָה׃**

ח נְבִילָא וּתְבִירָא לָא יֵיכוּל לְאִסְתָּאָבָא בַּהּ אֲנָא יְיָ׃

רש"י◄ **נְבֵלָה וּטְרֵפָה לֹא יֹאכַל לְטָמְאָה־בָהּ•** לְעִנְיַן הַטֻּמְאָה הִזְהִיר כָּאן, שֶׁאִם אָכַל נִבְלַת עוֹף טָהוֹר שֶׁאֵין לָהּ טֻמְאַת מַגָּע וּמַשָּׂא, אֶלָּא טֻמְאַת אֲכִילָה בְּבֵית הַבְּלִיעָה, אָסוּר לֶאֱכֹל בַּקֳּדָשִׁים. וְצָרִיךְ לוֹמַר "וּטְרֵפָה", מִי שֶׁיֵּשׁ בְּמִינוֹ טְרֵפָה, יָצָא נִבְלַת עוֹף טָמֵא, שֶׁאֵין בְּמִינוֹ טְרֵפָה.

(ט) **וְשָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמַרְתִּי וְלֹא־יִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא וּמֵתוּ בוֹ כִּי יְחַלְּלֻהוּ אֲנִי יְהוָה מְקַדְּשָׁם׃**

ט וְיִטְרוּן יָת מַטְּרַת מֵימְרִי וְלָא יְקַבְּלוּן עֲלוֹהִי חוֹבָא וִימוּתוּן בֵּהּ אֲרֵי יְחַלֵּנֵּהּ אֲנָא יְיָ מְקַדְּשֵׁהוֹן׃

רש"י◄ **וְשָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמַרְתִּי•** מִלֶּאֱכֹל תְּרוּמָה בְּטֻמְאַת הַגּוּף. **וּמֵתוּ בוֹ•** (סנהדרין פג) לָמַדְנוּ, שֶׁהִיא מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם.

(י) **וְכָל־זָר לֹא־יֹאכַל קֹדֶשׁ תּוֹשַׁב כֹּהֵן וְשָׂכִיר לֹא־יֹאכַל קֹדֶשׁ׃**

י וְכָל חִלּוֹנַי לָא יֵיכוּל קוּדְשָׁא תּוֹתָבָא דְכַהֲנָא וַאֲגִירָא לָא יֵיכוּל קוּדְשָׁא׃

רש"י◄ **לֹא־יֹאכַל קֹדֶשׁ•** (סנהדרין פג) בִּתְרוּמָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁכָּל הָעִנְיָן דִּבֵּר בָּהּ. **תּוֹשַׁב כֹּהֵן וְשָׂכִיר•** תּוֹשָׁבוֹ שֶׁל כֹּהֵן וּשְׂכִירוֹ, לְפִיכָךְ "תּוֹשַׁב" זֶה נָקוּד פַּתָּח, לְפִי שֶׁהוּא דָּבוּק. וְאֵיזֶהוּ "תּוֹשָׁב"? זֶה נִרְצָע, שֶׁהוּא קָנוּי לוֹ עַד הַיּוֹבֵל. וְאֵיזֶהוּ "שָׂכִיר"? זֶה קָנוּי קִנְיַן שָׁנִים, שֶׁיּוֹצֵא בְּשֵׁשׁ. בָּא הַכָּתוּב וְלִמֶּדְךָ כָּאן, שֶׁאֵין גּוּפוֹ קָנוּי לַאֲדוֹנָיו לֶאֱכֹל בִּתְרוּמָתוֹ.

(יא) **וְכֹהֵן כִּי־יִקְנֶה נֶפֶשׁ קִנְיַן כַּסְפּוֹ הוּא יֹאכַל בּוֹ וִילִיד בֵּיתוֹ הֵם יֹאכְלוּ בְלַחְמוֹ׃**

יא וְכָהֵן אֲרֵי יִקְנֵי נְפַשׁ קִנְיַן כַּסְפֵּהּ הוּא יֵיכוּל בֵּהּ וִילִיד בֵּיתֵהּ אִנּוּן יֵיכְלוּן בְּלַחְמֵהּ׃

רש"י◄ **וְכֹהֵן כִּי־יִקְנֶה נֶפֶשׁ•** עֶבֶד כְּנַעֲנִי שֶׁקָּנוּי לְגוּפוֹ. **וִילִיד בֵּיתוֹ•** אֵלּוּ בְּנֵי הַשְּׁפָחוֹת. וְאֵשֶׁת כֹּהֵן אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה מִן הַמִּקְרָא הַזֶּה, שֶׁאַף הִיא קִנְיַן כַּסְפּוֹ. וְעוֹד לָמֵד מִמִּקְרָא אַחֵר: "כָּל־טָהוֹר בְּבֵיתְךָ וְגוֹ'", בַּסִּפְרֵי.

(יב) **וּבַת־כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר הִוא בִּתְרוּמַת הַקֳּדָשִׁים לֹא תֹאכֵל׃**

יב וּבַת כָּהֵן אֲרֵי תְהֵי לִגְבַר חִלּוֹנָי הִיא בְּאַפְרָשׁוּת קוּדְשַׁיָּא לָא תֵיכוּל׃

רש"י◄ **לְאִישׁ זָר•** לְלֵוִי וְיִשְׂרָאֵל. **אור החיים**

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יב) **וּבַת כֹּהֵן וְגוֹ' הִוא וְגוֹ'.** בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים דָּרְשׁוּ מִעוּט הִיא לְאִמָּהּ שֶׁאִמָּהּ אוֹכֶלֶת מִצִּדָּהּ הֲגַם שֶׁהִיא אֵינָהּ אוֹכֶלֶת וַאֲפִלּוּ נִתְאַלְמְנָה אִמָּהּ. וְרָאִיתִי לְהָעִיר לִבּוֹת בְּנֵי אָדָם בְּרֶמֶז גָּדוֹל אֲשֶׁר רָמְזָה פָּרָשָׁה זוֹ. דַּע כִּי אָמְרוּ ז"ל (סַנְהֶדְרִין צ"ג.) שֶׁעַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הִדְרָגָתָם לְמַעְלָה מֵהַדְרַגַּת הַמַּלְאָכִים. וְאָמְרוּ עוֹד (זֹהַר ח"ב קנ"ה.) כִּי ה' בָּרָא ד' עוֹלָמוֹת זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה, וּרְשׁוּמִים הֵמָּה בַּפָּסוּק (יְשַׁעְיָה מ"ג) כָּל הַנִּקְרָא בִּשְׁמִי וְלִכְבֹדִי בְּרָאתִיו יְצַרְתִּיו אַף עֲשִׂיתִיו. לְכִבּוֹדִי עוֹלָם הָעֶלְיוֹן הַנִּקְרָא אֲצִילוּת, בְּרָאתִיו הַנִּקְרָא עוֹלַם הַבְּרִיאָה, יְצַרְתִּיו יְצִירָה, עֲשִׂיתִיו עֲשִׂיָּה. עוֹד יֵשׁ לְךָ לְדַעַת כִּי כְּבוֹדוֹ יִתְבָּרַךְ מָלֵא כָּל עוֹלָם וְעוֹלָם וְעַד מִתַּחַת עוֹלָם דִּכְתִיב (דְּבָרִים ל"ג כ"ז) וּמִתַּחַת זְרֹעֹת עוֹלָם, וְאוֹרוֹ יִתְבָּרַךְ מֵאִיר בְּד' עוֹלָמוֹת, הוּא בְּסוֹד ד' אוֹתִיּוֹת שֵׁם הֲוָיָ"ה ב"ה, יו"ד בְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת, הֵ"א רִאשׁוֹנָה בְּעוֹלַם הַבְּרִיאָה וְכוּ', וְאָמְרוּ ז"ל (זֹהַר ח"ג רי"ח:) שֶׁחִיּוּנִיּוּת הַמִּתְנוֹעֵעַ בִּבְנֵי אֵל חַי הוּא מְאוֹרוֹ יִתְבָּרַךְ דִּכְתִיב (דְּבָרִים ל"ב ט') כִּי חֵלֶק ה' עַמּוֹ. גַּם קָרָאם ה' בָּנָיו. **עוֹד** אָמְרוּ ז"ל (זֹהַר ח"א פ': צ"ד:) כִּי בְּחִינוֹת הַחִיּוּנִי שֶׁבָּאָדָם יִתְיַחֵס אֵלָיו ד' כִּנּוּיִים, יֵשׁ שֶׁיִּקָּרֵא נֶפֶשׁ, וְיֵשׁ שֶׁיִּקָּרֵא רוּחַ, וְיֵשׁ שֶׁיִּקָּרֵא נְשָׁמָה, וְיֵשׁ שֶׁיִּקָּרֵא חַיָּה, בְּסוֹד כִּי רוּחַ הַחַיָּה בָּאוֹפַנִּים, וְתִקָּרֵא נְשָׁמָה לִנְשָׁמָה. וְאָמְרוּ אַנְשֵׁי אֱמֶת כִּי בְּחִינָה הַבָּאָה מֵאוֹר עוֹלַם הָעֲשִׂיָּה לְצַד הֱיוֹתוֹ מוּעָט וְאֵין בּוֹ אֶלָּא כָּל שֶׁהוּא מֵהַחִיּוּנִיּוּת הַמְנַעְנֵעַ, וְהוּא הוּא שֶׁמַּרְגִּישׁ בְּמַרְגִּשׁוּת עוֹלָם הַזֶּה, וְעָשָׂה ה' כָּכָה לְסִבַּת הָעוֹלָם לִהְיוֹתוֹ גַּס, וְזוֹ תִקָּרֵא נֶפֶשׁ, וְהַבָּא מֵאוֹר עוֹלַם הַיְצִירָה לְצַד הֱיוֹתוֹ עֶלְיוֹן מֵעוֹלַם הָעֲשִׂיָּה הֶאֱרָתָהּ גְּדוֹלָה וְתִקָּרֵא רוּחַ, וְהַבָּאָה מֵאוֹר עוֹלַם הַבְּרִיאָה תִּקָּרֵא נְשָׁמָה לְצַד הַדְרָגָתָהּ, וְהַבָּאָה מֵאוֹר עוֹלַם הָאֲצִילוּת תִּקָּרֵא נְשָׁמָה לִנְשָׁמָה: **וְהִנֵּה** הָאָדוֹן ה' צְבָאוֹת עָשָׂה הִתְקַשְּׁרוּת כָּל

(יג) **וּבַת־כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וְזֶרַע אֵין לָהּ וְשָׁבָה אֶל־בֵּית אָבִיהָ כִּנְעוּרֶיהָ מִלֶּחֶם אָבִיהָ תֹּאכֵל וְכָל־זָר לֹא־יֹאכַל בּוֹ:**

יג **וּבַת כָּהֵן אֲרֵי תְּהֵי אַרְמְלָא וּמְתָרְכָא וּבַר לֵית לַהּ וּתְתוּב לְבֵית אֲבוּהָא כְּרַבְיוּתָהָא מִלַּחְמָא דַּאֲבוּהָא תֵּיכוּל וְכָל חִלּוֹנַי לָא יֵיכוּל בַּהּ:**

רס"י ◄ **אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה** • מִן הָאִישׁ הַזָּר. **וְזֶרַע אֵין לָהּ** • מִמֶּנּוּ (יבמות פז). **וְשָׁבָה** • הָא אִם יֵשׁ לָהּ זֶרַע מִמֶּנּוּ, אֲסוּרָה בִּתְרוּמָה כָּל זְמַן שֶׁהַזֶּרַע קַיָּם. **וְכָל־זָר לֹא־יֹאכַל בּוֹ** • לֹא בָּא אֶלָּא לְהוֹצִיא אֶת הָאוֹנֵן, שֶׁמֻּתָּר בִּתְרוּמָה; זָרוּת אָמַרְתִּי לְךָ וְלֹא אֲנִינוּת.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הָעוֹלָמוֹת רוּחָנִי וְגַשְׁמִי בְּאָדָם יָשָׁר קָשֹׁר כָּל הַגַּשְׁמִיּוּת וְכָל הָרוּחָנִיּוּת יַחַד, הַגַּשְׁמִיּוּת בָּנָה ד' יְסוֹדוֹת וְשָׁם שָׂם לוֹ חֹק הָרוּחָנִיּוּת מִכָּל הָעוֹלָמוֹת. וְיֵשׁ לְךָ לָדַעַת כִּי הַגַּשְׁמִיּוּת יִתְנַגֵּד לַחִבּוּר הָרוּחָנִי יוֹתֵר מֵהִתְנַגְּדוּת אֵשׁ וּמַיִם, לָזֶה נִתְחַכֵּם ה' ב"ה וּבָרָא בָּאָדָם מָכוֹן הָרִאשׁוֹן שֶׁהוּא הַנֶּפֶשׁ שֶׁאֵין בָּהּ אֶלָּא חֵלֶק מוּעָט מֵהָרוּחָנִיּוּת וְהִשְׁרָה בְּתוֹכָהּ בְּחִינָה עֶלְיוֹנָה מִמֶּנָּה שֶׁהִיא בְּחִינַת הָרוּחַ, וְנִמְצֵאת הַנֶּפֶשׁ מְמֻצַּעַת בֵּין הַגּוּף וּבֵין הָרוּחַ, כִּי אֵין הָרוּחַ עוֹמֵד בַּגֶּשֶׁם בְּלֹא אֶמְצָעִיּוּת הַנֶּפֶשׁ, וּכְמוֹ כֵן הָרוּחַ מְמֻצָּע בֵּין הַנֶּפֶשׁ וְהַנְּשָׁמָה, כִּי הַנֶּפֶשׁ בְּעֵרֶךְ הַנְּשָׁמָה שֶׁאוֹרָהּ רַב כְּגוּף לְעֵרֶךְ הָרוּחַ, וְכֵן נְשָׁמָה מְמֻצַּעַת בֵּין הָרוּחַ וּבֵין נְשָׁמָה לְנְשָׁמָה נִמְצָאתָ אוֹמֵר כִּי הַנֶּפֶשׁ יְכוֹלָה עָמוֹד לְבַדָּהּ, וְהָרוּחַ בְּבַ', וְהַנְּשָׁמָה בְּגַ', וּנְשָׁמָה לְנְשָׁמָה בְּד': **עוֹד** אָמְרוּ יוֹדְעֵי דַּעַת קָדוֹשׁ (זֹהַר ח"ב צ"ד:)

כִּי הִתְעַצְּמוּת הַשְּׁלֵמִים בְּאֶמְצָעוּת לֶקַח טוֹב אֲשֶׁר נָתַן לָנוּ הַבּוֹרֵא הוּא לַעֲלוֹת מִמַּדְרֵגָה הַתַּחְתּוֹנָה לְמַדְרֵגָה שֶׁלְּמַעְלָה מִמֶּנָּה, עַל זֶה הַדֶּרֶךְ נֶפֶשׁ יַעֲלֶה לְמַדְרֵגַת רוּחַ, וְרוּחַ לְמַדְרֵגַת נְשָׁמָה, וּנְשָׁמָה לְמַדְרֵגַת נְשָׁמָה לְנְשָׁמָה, וְזוֹ הִיא תַּכְלִית סִבַּת בְּרִיאַת הָאָדָם תֵּן לֶחֶם וְיֶחְכַּם:

עוֹד אָמְרוּ ז"ל כִּי הַהַשָּׁגָה בְּהַעֲלָאָה זוֹ תְּסוֹבֵב שֶׁיִּשְׁלַח אָדָם יָדוֹ וְיֵהָנֶה כְּאָדָם הָעוֹשֶׂה בְּשֶׁלּוֹ, וְהוּא סוֹד (תְּהִלִּים קכ"ח) יְגִיעַ כַּפֶּיךָ כִּי תֹאכֵל אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ, פֵּרוּשׁ הָאֲשֶׁר שֶׁלְּךָ וְהַטּוֹב שֶׁלְּךָ, וְהוּא מַאֲמַר חַז"ל שֶׁהַנֶּפֶשׁ קֹדֶם בִּיאָתָהּ לָעוֹלָם הַזֶּה אוֹכֶלֶת כְּבַת בּוֹגֶרֶת, וּבַחֲזָרָתָהּ כְּבַת נְשׂוּאָה. עוֹד יֵשׁ לְךָ לָדַעַת כִּי כָּל אֲשֶׁר יָצַר וּבָרָא וְעָשָׂה ה' הַכֹּל עוֹמֵד לְמָזוֹן וּלְמִחְיָה מֵעוֹלָם הָעֶלְיוֹן שֶׁאֵלָיו יִקָּרֵא עוֹלָם הָאֲצִילוּת, וְהוּא אוֹר הַיּוּ"ד שֶׁבִּשְׁמוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְהַמָּזוֹן הַהוּא יִקָּרֵא קֹדֶשׁ, וְהוּא מְקוֹר הַחַיּוּת וְהָאֹשֶׁר וְהַטּוֹב, וְהַגַּם כִּי כָּל הַנִּבְרָאִים יוֹרֵד לָהֶם הַחַיּוּת, כִּי זוּלַת הַחַיּוּת אֵין נִבְרָא, וְהוּא סוֹד אוֹמְרוֹ (נְחֶמְיָה ט') וְאַתָּה מְחַיֶּה אֶת כֻּלָּם, עַל כָּל זֶה יִשְׁתַּנֶּה הַשֵּׁפַע מֵהִתְרַחֲקוּתוֹ, כַּאֲשֶׁר יִשְׁתַּנֶּה הַצּוֹמֵחַ מִן הָאָרֶץ כְּשֶׁמִּתְרַחֵק מַרְגִּיעֶקָה, וְעָשָׂה ה' כָּכָה לָתֵת לְכָל אֶחָד כְּפִי בְּחִינָתוֹ וּכְפִי אֲשֶׁר יַשִּׂיג בְּטָהֳרָתוֹ, גַּם לָאָרֶץ הַגַּשְׁמִית יִתֵּן לָהּ ה' מַיִם וְזֶהוּ שִׁפְעָהּ וְחַיּוּתָהּ וְהוֹלִידָה וְהִצְמִיחָה. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה גַּם כֵּן הוּא שֶׁפַע הַחִיּוּנִיּוּת שֶׁל הַנְּפָשׁוֹת וְהָרוּחוֹת וְהַנְּשָׁמוֹת וּנְשָׁמוֹת לִנְשָׁמוֹת כְּפִי בְּחִינָתָהּ, כִּי לֹא כָּל הַנְּפָשׁוֹת בְּהַדְרָגָה אֶחָד, וְלֹא כָּל וְכוֹ' שָׁווֹת וְכוֹ', וְאֵין לְךָ נִבְרָא בֵּין בַּגַּשְׁמִיִּים בֵּין בְּרוּחָנִיִּים בֵּין בַּמַּלְאָכִים הָעֶלְיוֹנִים בֵּין בַּנְּפָשׁוֹת רוּחוֹת (כחות) נְשָׁמוֹת נְשָׁמוֹת לִנְשָׁמוֹת שֶׁאֵינָם צְרִיכִין לַשֶּׁפַע הַקָּדוֹשׁ, אֶלָּא כָּל אֶחָד כְּפִי שָׁרְשׁוֹ הַקָּדוֹשׁ:

עוֹד יֵשׁ לְךָ לָדַעַת כִּי לִהְיוֹת שֶׁיֵּשׁ אָדָם שֶׁזּוֹכֶה לְכָל, וְיֵשׁ לְבַ', וְיֵשׁ לְאֶחָד, וּמִי שֶׁלֹּא זָכָה אֶלָּא בְּנֶפֶשׁ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלֹא לְרוּחַ אֵין מַעֲשָׂיו מוֹעִילִים כְּלוּם, כִּי אֵין כֹּחַ בְּיָדוֹ לְהַשִּׂיבָהּ לְמַעֲלָה, כִּי אֵין מַחֲזִיק בְּיָדָהּ לְהַטּוֹתָהּ אֶלָּא בְּאֶמְצָעוּת הָרוּחַ אִם יְזַכֶּה לְרוּחַ בְּאֶמְצָעוּת מַעֲשָׂיו הַטּוֹבִים יַעֲלֶה הַנֶּפֶשׁ לְמַדְרֵגַת הָרוּחַ. וְדַע כִּי כַּאֲשֶׁר יַעֲלֶנָּה לְמַדְרֵגַת הָרוּחַ הִנֵּה הוּא קָנָאָהּ בְּמַעֲשָׂיו וְנִקְרָא הוּא בַּעֲלָהּ, וְהוּא סוֹד אוֹמְרוֹ (מִשְׁלֵי כ"ג) אִם בַּעַל נֶפֶשׁ אַתָּה פְּרוּשׁ קָנָאָהּ וְהִיא שֶׁלּוֹ בְּאֶמְצָעוּת הַיְגִיעָה, וְהַמַּשָּׂג מֵהַיְגִיעָה נַעֲשָׂה הָרוּחַ בַּעַל נֶפֶשׁ כִּי עוֹלָה הִיא עִמּוֹ וְשָׁווּים הֵם בְּהַדְרָגָה וּמְקוֹם תַּחֲנוֹתוֹ תַּחֲנוֹתָהּ מִפִּתּוֹ תֹּאכַל וּמִכּוֹסוֹ תִּשְׁתֶּה וּבְחַיְקוֹ תִּשְׁכַּב, וְכֵן הָרוּחַ בְּעֵרֶךְ הַנְּשָׁמָה, וְהַנְּשָׁמָה בְּעֵרֶךְ נִשְׁמָתָהּ, וּקְנִיַּת מַדְרֵגַת בְּחִינוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת הֲלֹא הוּא בְּאֶחָד מִבַּ' סִבּוֹת, אוֹ מִצַּד הַמַּזְרִיעַ כִּי הָאָב יַפְעִיל כֹּחַ עֶלְיוֹן בַּבֵּן כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָרָשַׁת וַיְחִי (מ"ט ג') בַּפָּסוּק רְאוּבֵן בְּכֹרִי. אוֹ לְצַד הִתְעַצְּמוּת בְּאֶמְצָעוּת עֵסֶק הַתּוֹרָה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ (ח"ג צ"א:) בַּפָּסוּק שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב אוֹ עֵז כִּי יִוָּלֵד כִּי הָאָדָם יָכוֹל לְהַשִּׂיג מָה כְּפִי הִתְעַצְּמוּתוֹ בַּתּוֹרָה וְכוֹ' אֲפִלּוּ יִהְיֶה בְּמַדְרֵגָה שֶׁאֵין לְמַטָּה מִמֶּנָּה אִם יַטְרִיחַ יַשִּׂיג הַדְּרֵגוֹת עֶלְיוֹנוֹת כְּפִי שִׁעוּר הַיְגִיעָה, יְעַיֵּן שָׁם דְּבָרָיו:

עוֹד יֵשׁ לְךָ לָדַעַת כִּי הַמְסוּבָּב מֵחֵטְא הָאָדָם גַּם כֵּן יִשְׁתַּנֶּה כְּפִי מַה שֶׁהִיא בְּחִינַת הָאָדָם, כִּי אֵינוֹ דּוֹמֶה פְּגָם אֲשֶׁר יְסוֹבֵב לַנֶּפֶשׁ כִּפְגַם הָרוּחַ וּשְׁאָר הַדְּרֵגוֹת, כִּי פְּגַם הַנֶּפֶשׁ יְסוֹבֵב כְּלִיּוֹנוֹ בְּסוֹד (יְחֶזְקֵאל י"ח) הַנֶּפֶשׁ הַחֹטֵאת הִיא תָמוּת, וּפְגַם הָרוּחַ אֲפִלּוּ לֹא יְסוֹבֵב אֶלָּא כְּתָמִים וּנְגָעִים יֵחָשֵׁב פְּגָם גָּדוֹל, וְלָזֶה יְצַוֶּה ה' עָלָיו וְהָרוּחַ תָּשׁוּב אֶל הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר נְתָנָהּ וְדָרְשׁוּ רַז"ל (שַׁבָּת קנ"ב:) תְּנָה לוֹ כְּמוֹ שֶׁנְּתָנָהּ לָךְ, שֶׁזּוּלַת זֶה נִדְבָּקִים בָּהּ סִרְכֵי הַטֻּמְאָה וִיסַבּוּהָ לְגֵיהִנֹּם הַסִּטְרָא אַחֲרָא וְיִמְנְעוּהָ מִשּׁוּב אֶל מְקוֹמָהּ הָרִאשׁוֹן. וּפְגַם הַנְּשָׁמָה הֲגַם שֶׁלֹּא יַגִּיעָהּ כַּשִּׁעוּר הַנִּזְכָּר אֶלָּא יִפְחַת אוֹרָהּ מִמַּה שֶׁהָיָה תְּכַסֵּהוּ כְּלִימָה, כִּי הַכֹּל כְּפִי הַמְבַיֵּשׁ וְהַמִּתְבַּיֵּשׁ. וּפְגַם נְשָׁמָה לִנְשָׁמָה הֲגַם שֶׁלֹּא יַגִּיעַ עָדָהּ מֵהַפְּגָם וְלֹא הִפְחָתַת אוֹרָהּ אֶלָּא שֶׁיְּסוֹבֵב שֶׁתֵּצֵא מִמֶּנּוּ שֶׁלֹּא כִּרְצוֹנָהּ, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּתִקּוּנִים (תִּקּוּן ע') בְּסוֹד פָּסוּק לֹא יְאֻנֶּה לְצַדִּיק כָּל אֱוֶן שֶׁמְּדַבֵּר הַכָּתוּב בְּמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ נְשָׁמָה לִנְשָׁמָה וּכְשֶׁבָּא אָדָם לִידֵי חֵטְא מִסְתַּלֶּקֶת הַנְּשָׁמָה הַקְּדוֹשָׁה שֶׁלֹּא יְאֻנֶּה לָהּ אֱוֶן, וְסִלּוּקָהּ זֶה תַּקְפִּיד עָלָיו כְּפִי עֵרֶךְ מַעֲלָתָהּ, הָא לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לִמְאַכְסַן מֶלֶךְ בְּבֵיתוֹ וְחוֹזֵר בּוֹ וּמְגָרְשׁוֹ:

וְאַחֲרֵי הוֹדִיעַ ה' אוֹתָנוּ כָּל הָאָמוּר נוּכַל לוֹמַר כִּי הֵן הַנָּה הַדְּבָרִים הָאֲמוּרִים בַּכְּתוּבִים. וְהִתְחִיל לוֹמַר **וְכָל זָר לֹא יֹאכַל** קֹדֶשׁ מְדַבֵּר בְּבַ' עִנְיְנֵי קֹדֶשׁ, בְּקֹדֶשׁ הַקָּרְבָּנוֹת, וּבְקֹדֶשׁ הַנֶּעֱלָם שֶׁהוּא שֶׁפַע הָרוּחָנִי מָזוֹן לִבְנֵי אֱלֹהִים. וְאָמַר **תּוֹשַׁב כֹּהֵן וְשָׂכִיר** לְרַמֹּז אֶל הָרוּחַ וְאֶל הַנֶּפֶשׁ, כִּי הָרוּחַ הוּא תּוֹשַׁב כֹּהֵן פְּרוּשׁ כִּי בּוֹ מוֹשַׁב הַנְּשָׁמָה הַנִּקְרֵאת כֹּהֵן שֶׁהִיא מַדְרֵגָה הָעֶלְיוֹנָה, וְשָׂכִיר גַּם כֵּן הוּא הַנֶּפֶשׁ כִּי הוּא הַפּוֹעֵל כָּל מְלָאכוֹת הָאָדָם, ב' בְּחִינוֹת אֵלּוּ הוֹדִיעַ הַכָּתוּב שֶׁאֵינָם רְאוּיִים לֶאֱכֹל מֵהַמָּזוֹן הַנִּקְרָא קֹדֶשׁ לְצַד הֱיוֹתוֹ מַדְרֵגָה גְּדוֹלָה, וְצֵא וּלְמַד מַה שֶּׁכָּתַב הָרַשְׁבַּ"י (זֹהַר ח"ב קכא) בַּהֶפְרֵשׁ שֶׁבֵּין קֹדֶשׁ לְקָדוֹשׁ. וְאָמַר **וְכֹהֵן כִּי יִקְנֶה נֶפֶשׁ** וְגוֹ' פְּרוּשׁ כֹּהֵן הִיא נְשָׁמָה הָעֶלְיוֹנָה תִּקָּרֵא כֹּהֵן. וְהִזְכִּירָהּ בִּלְשׁוֹן זָכָר לוֹמַר כִּי כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעָה לְגֶדֶר זֶה תִּקָּרֵא בְּמַדְרֵגַת זָכָר, **כִּי יִקְנֶה נֶפֶשׁ** כִּי בְּאֶמְצָעוּת כִּשְׁרוֹן מַעֲשֶׂיהָ קָנְתָה גַּם הַנֶּפֶשׁ וְהֶעֱלָתָה אוֹתָהּ לְמַדְרֵגָתָהּ וְתִקָּרֵא בַּעַל נֶפֶשׁ. **הוּא יֹאכַל בּוֹ** פְּרוּשׁ כִּי יִזְכֶּה לֶהֱנוֹת גַּם הַנֶּפֶשׁ מִקֹּדֶשׁ מַה שֶּׁלֹּא הָיָה זֶה קֹדֶם עֲלִיָּתָהּ, וְאָמַר הַנֶּפֶשׁ וּמִכָּל שֶׁכֵּן הָרוּחַ שֶׁהוּא עֶלְיוֹן מִנֶּפֶשׁ. וְאוֹמְרוֹ **וִילִיד בֵּיתוֹ** יְכַוֵּן אֶל נְפָשׁוֹת הַקְּדֻשָּׁה אֲשֶׁר נָפְלוּ מִזְּמַן קַדְמוֹן וְהֵם מִתְבָּרְרִים בְּאֶמְצָעוּת כִּשְׁרוֹן מַעֲשֶׂה הַצַּדִּיקִים, שֶׁהַמַּעֲשֶׂה הַטּוֹב הוּא כָּאֶבֶן

(יד) וְאִ֣ישׁ כִּֽי־יֹאכַ֗ל קֹ֤דֶשׁ בִּשְׁגָגָה֙ וְיָסַ֣ף חֲמִשִׁיתוֹ֔ עָלָ֖יו וְנָתַ֣ן לַכֹּהֵ֑ן אֶת־הַקֹּֽדֶשׁ׃

יד וּגְבַר אֲרֵי יֵיכוּל קוּדְשָׁא בְּשָׁלוּ וְיוֹסֵף חוּמְשֵׁה עֲלוֹהִי וִיתֵּן לְכַהֲנָא יָת קוּדְשָׁא׃

רס"י ◄ כִּי־יֹאכַל קֹדֶשׁ • תְּרוּמָה. וְנָתַן לַכֹּהֵן אֶת־הַקֹּדֶשׁ • (ת"כ) דָּבָר הָרָאוּי לִהְיוֹת קֹדֶשׁ, שֶׁאֵינוֹ פּוֹרֵעַ לוֹ מָעוֹת אֶלָּא פֵּרוֹת שֶׁל חֻלִּין, וְהֵן נַעֲשִׂין תְּרוּמָה. אור החיים

(טו) וְלֹ֣א יְחַלְּלוּ֔ אֶת־קָדְשֵׁ֖י בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֑ל אֵ֚ת אֲשֶׁר־יָרִ֣ימוּ לַיהוָֽה׃

טו וְלָא יְחַלּוּן יָת קוּדְשַׁיָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יָת דִּי יַפְרְשׁוּן קֳדָם יְיָ׃

רס"י ◄ וְלֹא יְחַלְּלוּ וְגוֹ' • לְהַאֲכִילָם לְזָרִים.

(טז) וְהִשִּׁיאוּ אוֹתָם֙ עֲוֹן֙ אַשְׁמָ֔ה בְּאָכְלָ֖ם אֶת־קָדְשֵׁיהֶ֑ם כִּ֣י אֲנִ֔י יְהוָ֖ה מְקַדְּשָֽׁם׃

טז וִיקַבְּלוּן עֲלֵיהוֹן עֲוָן חוֹבִין בְּמֵיכְלְהוֹן בְּסוֹאֲבָא יָת קוּדְשֵׁיהוֹן אֲרֵי אֲנָא יְיָ מְקַדְּשְׁהוֹן׃

רס"י ◄ וְהִשִּׁיאוּ אוֹתָם • אֶת עַצְמָם יִטְעֲנוּ עָוֹן בְּאָכְלָם אֶת קָדְשֵׁיהֶם — שֶׁהֻבְדְּלוּ לְשֵׁם תְּרוּמָה וְקָדְשׁוּ וְנֶאֱסְרוּ עֲלֵיהֶם. וְאוּנְקְלוֹס שֶׁתִּרְגֵּם: "בְּמֵיכְלְהוֹן בְּסוֹאֲבָא", שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ תִּרְגֻּמוֹ כֵּן. וְהִשִּׁיאוּ אוֹתָם • זֶה אֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה אֶת"ים שֶׁהָיָה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל דּוֹרֵשׁ בַּתּוֹרָה, שֶׁמְּדַבְּרִים בָּאָדָם עַצְמוֹ. וְכֵן (במדבר ו יג): "בְּיוֹם מְלֹאת יְמֵי נִזְרוֹ יָבִיא אֹתוֹ", הוּא יָבִיא אֶת עַצְמוֹ; וְכֵן (דברים לד ו): "וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בַּגַּי" — הוּא קָבַר אֶת עַצְמוֹ, כָּךְ נִדְרַשׁ בַּסִּפְרֵי. אור החיים

◆ יום שלישי כ"ט ניסן ◆

(יז) וַיְדַבֵּ֥ר יְהוָ֖ה אֶל־מֹשֶׁ֑ה לֵּאמֹֽר׃

יז וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃

(יח) דַּבֵּ֣ר אֶל־אַהֲרֹ֗ן וְאֶל־בָּנָיו֙ וְאֶל־כָּל־בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל וְאָמַרְתָּ֖ אֲלֵהֶ֑ם אִ֣ישׁ אִ֗ישׁ מִבֵּ֤ית יִשְׂרָאֵל֙ וּמִן־הַגֵּ֣ר בְּיִשְׂרָאֵ֔ל אֲשֶׁ֥ר יַקְרִ֖יב קָרְבָּנ֑וֹ לְכָל־נִדְרֵיהֶם֙ וּלְכָל־נִדְבוֹתָ֔ם אֲשֶׁר־יַקְרִיבוּ֙ לַיהוָ֔ה לְעֹלָֽה׃

יח מַלֵּל עִם אַהֲרֹן וְעִם בְּנוֹהִי וְעִם כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן גְּבַר גְּבַר מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן גִּיּוֹרָא בְּיִשְׂרָאֵל דִּי יְקָרֵב קָרְבָּנֵהּ לְכָל נִדְרֵיהוֹן וּלְכָל נִדְבָתְהוֹן דִּי יְקָרְבוּן קֳדָם יְיָ לַעֲלָתָא׃

רס"י ◄ נִדְרֵיהֶם • (חולין ב) הֲרֵי עָלַי. נִדְבוֹתָם • הֲרֵי זוֹ.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הַשּׁוֹאֶבֶת לְהוֹצִיא נִיצוֹץ הַטּוֹב, וְיִתְיַחֵסוּ בְּשֵׁם יְלִידֵי הַנִּשְׁמָה הַמְבָרֶרֶתְם, וְאָמַר הַכָּתוּב שֶׁגַּם הֵם יַעֲלוּ עִמָּהּ לֶהָנוֹת מִקֹּדֶשׁ:

וְאוֹמְרוֹ וּבַת כֹּהֵן מְדַבֵּר הַכָּתוּב בַּנִּשְׁמָה שֶׁנִּפְגְּמָה וְנִטְמְאָה בְּמַעֲשֶׂיהָ שֶׁתִּפְסִיד הַנָּאַת הַקֹּדֶשׁ וְהוּא אוֹמְרוֹ וּבַת כֹּהֵן שֶׁהִיא הַנִּשְׁמָה, כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר שֶׁהוּא ס"מ שֶׁחֶמְדָה מַטְעַמּוֹתָיו וְתִזְנֶה אַחֲרָיו, הוּא בִּתְרוּמַת הַקָּדָשִׁים לֹא תֹאכַל, דִּקְדֵּק לוֹמַר בִּתְרוּמַת, לוֹמַר שֶׁאֲפִלּוּ תְּרוּמַת הַקָּדָשִׁים לֹא תֹאכַל תֵּרֵי מִמַּאָה, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר הַקֹּדֶשׁ עַצְמוֹ. וְדִקְדֵּק לוֹמַר הוּא לְשָׁלֵל אַחֶרֶת הַבָּא מִשְּׁפָטָה בְּסָמוּךְ, דִּכְתִיב וּבַת, וְזֶה הוּא עִנּוּי הַנֶּפֶשׁ כְּשֶׁיְּחַסֵּר מִזּוֹנָהּ הִיא נִשְׁפֶּלֶת וְנֶחְשָׁךְ אוֹרָהּ וְיָרַד הֲדָרָהּ רַחֲמָנָא לִצְלַן:

וְאוֹמְרוֹ וּבַת כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה אַלְמָנָה וְגוֹ'. מְדַבֵּר הַכָּתוּב בִּבְחִינַת נִשְׁמָה לִנְשְׁמָה שֶׁאֵין מַגִּיעָה דִּבְרוּת הָרַע כָּל עִקָּר אֶלָּא שֶׁהִיא בּוֹרַחַת וְהוֹלֶכֶת לָהּ כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ, וְהוּא מַה שֶּׁנָּתַן טַעַם בְּבַת כֹּהֵן תַּלְשָׁא, לוֹמַר כִּי בְּחִינָה זוֹ מְעֻלָּה בְּיוֹתֵר, וְלָזֶה אֵין זָר אַתָּה כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁעָלֶיהָ נֶאֱמַר (משלי י"ב) לֹא יְאֻנֶּה לַצַּדִּיק וְגוֹ'. וְקוֹרוֹתֶיהָ הֵם שֶׁתִּהְיֶה אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה אָמַר אַלְמָנָה כְּאִשָּׁה שֶׁאֵין לָהּ בַּעַל הַזָּן וּמְפַרְנְסָהּ כְּמוֹ כֵן בַּעֲלָהּ לֹא זָן וְלֹא מְפַרְנְסָהּ בְּמִצְוֹת וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים, וּגְרוּשָׁה כִּי לְצַד שֶׁפָּשַׁט יָדוֹ הָאָדָם לַעֲבֹר פִּי ה' גֹּרְשָׁהּ מִמֶּנּוּ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ, וְזֶרַע אֵין לָהּ שֶׁלֹּא עָשָׂה פֵּרוֹת בָּעוֹלָם הַזֶּה, אַף עַל פִּי כֵן וְשָׁבָה אֶל בֵּית אָבִיהָ וַחֲזָרָתָהּ הִיא לֶאֱכֹל מִשֻּׁלְחַן אָבִיהָ כִּימֵי נְעוּרֶיהָ שֶׁהָיְתָה אוֹכֶלֶת בְּבוּשָׁה מִלֶּחֶם אָבִיהָ תֹּאכֵל, מַה שֶּׁאֵין כֵּן נְשָׁמָה שֶׁהִשִּׂיגָה עֲשׂוֹת תּוֹרָה וּמִצְוֹת שֶׁאוֹכֶלֶת יְגִיעָהּ כְּאָדָם הָאוֹכֵל מִשֶּׁלּוֹ. וְאוֹמְרוֹ וְכָל זָר לֹא יֹאכַל קֹדֶשׁ נָתַן טַעַם לָמָּה אֵין ה' מְרַחֵם גַּם לַנְּשָׁמָה לְהַאֲכִילָהּ קֹדֶשׁ בְּתוֹרַת חֵן וָחֶסֶד, לָזֶה אָמַר הַטַּעַם הוּא וְכָל זָר וְגוֹ', וְלָזֶה נְשָׁמָה שֶׁנִּדְבָּק בָּהּ בְּחִינַת הָרַע הַנִּקְרָא זָר לֹא תֹאכַל לְבַל יֹאכַל הַזָּר הַהוּא הַנִּדְבָּק בָּהּ:

יד) **וְנָתַן לַכֹּהֵן אֶת הַקֹּדֶשׁ.** רַז"ל נְחִלְקוּ בְּפֶרֶק ו' דִּתְרוּמוֹת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר כָּל שֶׁרָאוּי לִהְיוֹת קֹדֶשׁ, וְר"ע אוֹמֵר הַקֹּדֶשׁ שֶׁאָכַל ע"כ, וְאוּלַי שֶׁיְּכַוֵּן לוֹמַר שֶׁעַל יְדֵי נְתִינָה זוֹ מַעֲלָה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ נוֹתֵן הַקֹּדֶשׁ עַצְמוֹ, וּכְאִלּוּ לֹא אָכַל הַקֹּדֶשׁ:

טז) **וְהִשִּׁיאוּ אוֹתָם וְגוֹ'.** פֵּרוּשׁ כְּשֶׁלֹּא יִפְרְעוּ קֶרֶן וְחֹמֶשׁ יַגְדִּילוּ גֶּדֶר הָאָשָׁם שֶׁעָשׂוּ בְּשׁוֹגֵג לִקְרָא מִזִּיד שֶׁהוּא עָוֹן כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ בְּיָדָם לְתַקֵּן וְאֵינָם מִתַּקְּנִין, וְהוּא אוֹמְרוֹ **וְהִשִּׁיאוּ** פֵּרוּשׁ יִנְשָׂאוּ, אוֹתָם פֵּרוּשׁ הֵם, שֶׁיִּהְיֶה הַדָּבָר עָוֹן אֶת שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא אַשְׁמָה. וְאוֹמְרוֹ **בְּאָכְלָם אֶת קָדְשֵׁיהֶם** פֵּרוּשׁ שֶׁיְּחַשֵּׁב לָהֶם מִזִּיד אֲכִילַת הַקָּדָשִׁים שֶׁאָכְלוּ לֹא הֶזֵּדַת מְנִיעַת הַפִּרְעוֹן, וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בַּפָּסוּק שֶׁלְּפָנֵי זֶה:

(יט) לִרְצֹנְכֶם תְּמִימִם זָכָר בַּבָּקָר בַּכְּשָׂבִים וּבָעִזִּים:

יט לְרַעֲוָא לְכוֹן שְׁלִים דְּכוּרָא בְּתוֹרֵי בְּאִמְּרַיָּא וּבְעִזַּיָּא:

רש"י◄ לִרְצֹנְכֶם • הָבִיאוּ דָּבָר הָרָאוּי לְרַצּוֹת אֶתְכֶם לְפָנַי, שֶׁיִּהֵא לָכֶם לְרָצוֹן אפיישמנ"ט בְּלַעַ"ז; וְאֵיזֶהוּ הָרָאוּי לְרָצוֹן?. תְּמִים זָכָר בַּבָּקָר בַּכְּשָׂבִים וּבָעִזִּים • אֲבָל בְּעוֹלַת הָעוֹף אֵין צָרִיךְ תַּמּוּת וְזַכְרוּת וְאֵינוֹ נִפְסָל בְּמוּם, אֶלָּא בְּחֲסָרוֹן אֵבֶר.

(כ) כֹּל אֲשֶׁר־בּוֹ מוּם לֹא תַקְרִיבוּ כִּי־לֹא לְרָצוֹן יִהְיֶה לָכֶם:

כ כֹּל דִּי בֵהּ מוּמָא לָא תְקָרְבוּן אֲרֵי לָא לְרַעֲוָא יְהֵי לְכוֹן:

(כא) וְאִישׁ כִּי־יַקְרִיב זֶבַח־שְׁלָמִים לַיהוָה לְפַלֵּא־נֶדֶר אוֹ לִנְדָבָה בַּבָּקָר אוֹ בַצֹּאן תָּמִים יִהְיֶה לְרָצוֹן כָּל־מוּם לֹא יִהְיֶה־בּוֹ:

כא וּגְבַר אֲרֵי יְקָרֵב נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא קֳדָם יְיָ לְפָרְשָׁא נִדְרָא אוֹ לִנְדָבְתָּא בְּתוֹרֵי אוֹ בְעָנָא שְׁלִים יְהֵי לְרַעֲוָא כָּל מוּמָא לָא יְהֵי בֵהּ:

רש"י◄ לְפַלֵּא־נֶדֶר • לְהַפְרִישׁ בְּדִבּוּרוֹ.

(כב) עִוֶּרֶת אוֹ שָׁבוּר אוֹ־חָרוּץ אוֹ־יַבֶּלֶת אוֹ גָרָב אוֹ יַלֶּפֶת לֹא־תַקְרִיבוּ אֵלֶּה לַיהוָה וְאִשֶּׁה לֹא־תִתְּנוּ מֵהֶם עַל־הַמִּזְבֵּחַ לַיהוָה:

כב עַוִּיר אוֹ תְבִיר אוֹ פְסִיק אוֹ יַבְּלָן אוֹ גַרְבָּן אוֹ חֲזָזָן לָא תְקָרְבוּן אִלֵּין קֳדָם יְיָ וְקָרְבָּנָא לָא תִתְּנוּן מִנְּהוֹן עַל מַדְבְּחָא קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ עִוֶּרֶת • שֵׁם דָּבָר שֶׁל מוּם, עִוָּרוֹן בִּלְשׁוֹן נְקֵבָה, שֶׁלֹּא יְהֵא בּוֹ מוּם שֶׁל עִוֶּרֶת. אוֹ שָׁבוּר • לֹא יִהְיֶה. חָרוּץ • (בכורות לה) רִיס שֶׁל עַיִן שֶׁנִּסְדַּק אוֹ שֶׁנִּפְגַּם, וְכֵן שִׁפְתּוֹ שֶׁנִּסְדְּקָה אוֹ נִפְגְּמָה. יַבֶּלֶת • ורוא"ה בְּלַעַ"ז. גָּרָב • מִין חֲזָזִית, וְכֵן יַלֶּפֶת; וּלְשׁוֹן "יַלֶּפֶת", כְּמוֹ (שופטים טז כט): "וַיַּלְפֹּת שִׁמְשׁוֹן", שֶׁאֲחוּזָה בּוֹ עַד יוֹם מִיתָה, שֶׁאֵין לָהּ רְפוּאָה. לֹא־תַקְרִיבוּ • שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים, לְהַזְהִיר עַל הֶקְדֵּשָׁן וְעַל שְׁחִיטָתָן וְעַל זְרִיקַת דָּמָן (תמורה ו). וְאִשֶּׁה לֹא־תִתְּנוּ • אַזְהָרַת הַקְטָרָתָן.

(כג) וְשׁוֹר וָשֶׂה שָׂרוּעַ וְקָלוּט נְדָבָה תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ וּלְנֶדֶר לֹא יֵרָצֶה:

כג וְתוֹר וְאִמַּר יַתִּיר וְחַסִּיר נְדַבְתָּא תַּעְבֵּד יָתֵהּ וּלְנִדְרָא לָא יְהֵי לְרַעֲוָא:

רש"י◄ שָׂרוּעַ • אֵבֶר גָּדוֹל מֵחֲבֵרוֹ. וְקָלוּט • פַּרְסוֹתָיו קְלוּטוֹת. נְדָבָה תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ • לְבֶדֶק הַבַּיִת. וּלְנֶדֶר • (ת"כ) לַמִּזְבֵּחַ. לֹא יֵרָצֶה • אֵיזֶה הֶקְדֵּשׁ בָּא לְרַצּוֹת? הֱוֵי אוֹמֵר: זֶה הֶקְדֵּשׁ הַמִּזְבֵּחַ.

(כד) וּמָעוּךְ וְכָתוּת וְנָתוּק וְכָרוּת לֹא תַקְרִיבוּ לַיהוָה וּבְאַרְצְכֶם לֹא תַעֲשׂוּ:

כד וְדִי מְרִיס וְדִי רְסִיס וְדִי שְׁלִיף וְדִי גְזִיר לָא תְקָרְבוּן קֳדָם יְיָ וּבְאַרְעַכוֹן לָא תַעְבְּדוּן:

רש"י◄ וּמָעוּךְ וְכָתוּת וְנָתוּק וְכָרוּת • בַּבֵּיצִים אוֹ בַּגִּיד. מָעוּךְ • בֵּיצָיו מְעוּכִין בַּיָּד. כָּתוּת • כְּתוּשִׁים יוֹתֵר מִמָּעוּךְ (בכורות לה). נָתוּק • תְּלוּשִׁין בַּיָּד, עַד שֶׁנִּפְסְקוּ חוּטִים שֶׁתְּלוּיִים בָּהֶן, אֲבָל נְתוּנִים הֵם בְּתוֹךְ הַכִּיס, וְהַכִּיס לֹא נִתְלַשׁ. וְכָרוּת • כְּרוּתִין בַּכְּלִי וְעוֹדָן בַּכִּיס. וּמָעוּךְ • תַּרְגּוּמוֹ: "וְדִי מְרִיס", זֶהוּ לְשׁוֹנוֹ בַּאֲרַמִּית לְשׁוֹן 'כְּתִישָׁה'. וְכָתוּת • תַּרְגּוּמוֹ: "וְדִי רְסִיס", כְּמוֹ (עמוס ו): "הַבַּיִת הַגָּדוֹל רְסִיסִים בְּקִיעוֹת דַּקּוֹת", וְכֵן קָנֶה הַמְּרֻסָּס. וּבְאַרְצְכֶם לֹא תַעֲשׂוּ • דָּבָר זֶה לְסָרֵס שׁוּם בְּהֵמָה וְחַיָּה, וַאֲפִלּוּ טְמֵאָה; לְכָךְ נֶאֱמַר: "בְּאַרְצְכֶם", לְרַבּוֹת כָּל אֲשֶׁר בְּאַרְצְכֶם; שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר: לֹא נִצְטַוּוּ עַל הַסְּרוּס אֶלָּא בָּאָרֶץ, שֶׁהֲרֵי סְרוּס חוֹבַת הַגּוּף הוּא, וְכָל חוֹבַת הַגּוּף נוֹהֶגֶת בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ.

(כה) וּמִיַּד בֶּן־נֵכָר לֹא תַקְרִיבוּ אֶת־לֶחֶם אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל־אֵלֶּה כִּי מָשְׁחָתָם בָּהֶם מוּם בָּם לֹא יֵרָצוּ לָכֶם: ס

כה וּמִן בַּר עַמְּמִין לָא תְקָרְבוּן יָת קָרְבַּן אֱלָהֲכוֹן מִכָּל אִלֵּין אֲרֵי חַבּוּלְהוֹן בְּהוֹן מוּמָא בְּהוֹן לָא לְרַעֲוָא יְהוֹן לְכוֹן:

רש"י◄ וּמִיַּד בֶּן־נֵכָר • נָכְרִי שֶׁהֵבִיא קָרְבָּן בְּיַד כֹּהֵן לְהַקְרִיבוֹ לַשָּׁמַיִם, לֹא תַקְרִיבוּ לוֹ בַּעַל מוּם; וְאַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נֶאֱסְרוּ בַּעֲלֵי מוּמִים לְקָרְבַּן בְּנֵי נֹחַ אֶלָּא אִם־כֵּן מְחֻסְּרֵי אֵבָר, זֹאת

נוֹהֶגֶת בַּבָּמָה שֶׁבַּשָּׂדוֹת (תמורה ו), אֲבָל עַל הַמִּזְבֵּחַ שֶׁבַּמִּשְׁכָּן לֹא תַּקְרִיבוּהָ, אֲבָל תְּמִימָה תְּקַבְּלוּ מֵהֶם, (חולין יג) לְכָךְ נֶאֱמַר לְמַעְלָה: "אִישׁ אִישׁ", לְרַבּוֹת אֶת הַנָּכְרִים, שֶׁנּוֹדְרִים נְדָרִים וּנְדָבוֹת כְּיִשְׂרָאֵל. **מֻשְׁחָתָם** • חִבּוּלְהוֹן. **לֹא יֵרָצוּ לָכֶם** • לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ל עמ' 72)

אִישׁ אִישׁ, לְרַבּוֹת אֶת הַגּוֹיִם (רש"י כב, כה) וְקָשֶׁה, הֲרֵי אֵין מְקַבְּלִים מִגּוֹי נֶדֶר אוֹ נְדָבָה לְחִזּוּק בֶּדֶק הַבַּיִת, וּמַדּוּעַ מֻתָּר לְקַבֵּל מִמֶּנּוּ קָרְבָּן. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה **בֵּית הַמִּקְדָּשׁ** נוֹעָד לְהַשְּׁרָאַת הַשְּׁכִינָה בְּיִשְׂרָאֵל, וְאֵין לְשַׁתֵּף גּוֹי בִּבְנְיָתוֹ. אַךְ **הַמִּזְבֵּחַ** עָמַד בְּמָקוֹם שֶׁנִּקְבַּע כִּמְקוֹם כַּפָּרָה וְהַקְרָבַת קָרְבָּנוֹת מִתְּחִלַּת הַבְּרִיאָה, וְשָׁם הִקְרִיבוּ אָדָם וְנֹחַ קָרְבָּנוֹת; וְגַם גּוֹי, מִזֶּרַע אָדָם וְנֹחַ, זַכַּאי לְהַקְרִיב עָלָיו קָרְבָּן.

(כו) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

כו וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(כז) שׁוֹר אוֹ־כֶשֶׂב אוֹ־עֵז כִּי יִוָּלֵד וְהָיָה שִׁבְעַת יָמִים תַּחַת אִמּוֹ וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יֵרָצֶה לְקָרְבַּן אִשֶּׁה לַיהוָה:

כז תּוֹר אוֹ אִמַּר אוֹ עִזָּא אֲרֵי יִתְיְלִיד וִיהֵי שִׁבְעָא יוֹמִין בָּתַר אִמֵּהּ וּמִיּוֹמָא תְּמִינָאָה וּלְהַלָּא יִתְרְעֵי לְקָרְבָּא קָרְבָּנָא קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ **כִּי יִוָּלֵד** • פְּרָט לְיוֹצֵא דֹּפֶן (חולין לח ב).

(כח) וְשׁוֹר אוֹ־שֶׂה אֹתוֹ וְאֶת־בְּנוֹ לֹא תִשְׁחֲטוּ בְּיוֹם אֶחָד:

כח וְתוֹרְתָא אוֹ שֵׂיתָא לַהּ וְלִבְרַהּ לָא תִּכְּסוּן בְּיוֹמָא חַד:

רש"י◄ **אֹתוֹ וְאֶת־בְּנוֹ** • (ת"כ, חולין עח) נוֹהֵג בִּנְקֵבָה, שֶׁאָסוּר לִשְׁחֹט הָאֵם וְהַבֵּן אוֹ הַבַּת, וְאֵינוֹ נוֹהֵג בִּזְכָרִים וּמֻתָּר לִשְׁחֹט הָאָב וְהַבֵּן. **אֹתוֹ וְאֶת־בְּנוֹ** • (שם פב) אַף בְּנוֹ וְאוֹתוֹ בְּמַשְׁמָע.

(כט) וְכִי־תִזְבְּחוּ זֶבַח־תּוֹדָה לַיהוָה לִרְצֹנְכֶם תִּזְבָּחוּ:

כט וַאֲרֵי תִּכְּסוּן נִכְסַת תּוֹדְתָא קֳדָם יְיָ לְרַעֲוָא לְכוֹן תִּכְּסֵנַהּ:

רש"י◄ **לִרְצֹנְכֶם תִּזְבָּחוּ** • תְּחִלַּת זְבִיחָתְכֶם, הִזָּהֲרוּ שֶׁתְּהֵא לְרָצוֹן לָכֶם. וּמַהוּ הָרָצוֹן?. **בַּיּוֹם הַהוּא יֵאָכֵל** • לֹא בָּא לְהַזְהִיר אֶלָּא שֶׁתְּהֵא שְׁחִיטָה עַל מְנָת כֵּן, אַל תִּשְׁחָטוּהוּ עַל מְנָת לְאָכְלוֹ לְמָחָר, שֶׁאִם תַּחְשְׁבוּ בּוֹ מַחֲשֶׁבֶת פְּסוּל, לֹא יְהֵא לָכֶם לָרָצוֹן. דָּבָר אַחֵר: "לִרְצֹנְכֶם", לְדַעְתְּכֶם; מִכָּאן לַמִּתְעַסֵּק שֶׁפָּסוּל בִּשְׁחִיטַת קָדָשִׁים. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁפֵּרֵט בַּנֶּאֱכָלִים לִשְׁנֵי יָמִים, חָזַר וּפֵרֵט בַּנֶּאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד, שֶׁתְּהֵא זְבִיחָתָן עַל מְנָת לְאָכְלָן בִּזְמַנָּן.

(ל) בַּיּוֹם הַהוּא יֵאָכֵל לֹא־תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר אֲנִי יְהוָה:

ל בְּיוֹמָא הַהוּא יִתְאֲכֵל לָא תַשְׁאֲרוּן מִנֵּהּ עַד צַפְרָא אֲנָא יְיָ:

רש"י◄ **בַּיּוֹם הַהוּא יֵאָכֵל** • לֹא בָּא לְהַזְהִיר אֶלָּא שֶׁתְּהֵא שְׁחִיטָה עַל מְנָת כֵּן, שֶׁאִם לִקְבֹּעַ לָהּ זְמַן אֲכִילָה, כְּבָר כְּתִיב (לעיל ז טו): "וּבְשַׂר זֶבַח תּוֹדַת שְׁלָמָיו וּגוֹ'". **אֲנִי ה'** • דַּע, מִי גָּזַר עַל הַדָּבָר וְאַל יֵקַל בְּעֵינֶיךָ.

(לא) וּשְׁמַרְתֶּם מִצְוֹתַי וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם אֲנִי יְהוָה:

לא וְתִטְרוּן פִּקּוּדַי וְתַעְבְּדוּן יָתְהוֹן אֲנָא יְיָ:

רש"י◄ **וּשְׁמַרְתֶּם** • (ת"כ) זוֹ הַמִּשְׁנָה. **וַעֲשִׂיתֶם** • זֶה הַמַּעֲשֶׂה.

(לב) וְלֹא תְחַלְּלוּ אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי יְהוָה מְקַדִּשְׁכֶם:

לב וְלָא תְחַלְּלוּן יָת שְׁמָא דְקוּדְשִׁי וְאִתְקַדַּשׁ בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנָא יְיָ מְקַדִּשְׁכוֹן:

רש"י◄ **וְלֹא תְחַלְּלוּ** • לַעֲבֹר עַל דְּבָרַי מִזִּידִין. מִמַּשְׁמָע שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תְחַלְּלוּ", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְנִקְדַּשְׁתִּי"? מְסֹר עַצְמְךָ וְקַדֵּשׁ שְׁמִי. יָכוֹל בְּיָחִיד? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"; וּכְשֶׁהוּא מוֹסֵר עַצְמוֹ יִמְסֹר עַצְמוֹ עַל מְנָת לָמוּת, שֶׁכָּל הַמּוֹסֵר עַצְמוֹ עַל מְנָת הַנֵּס, אֵין עוֹשִׂין לוֹ נֵס; שֶׁכֵּן מָצִינוּ בַּחֲנַנְיָה, מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה, שֶׁלֹּא מָסְרוּ עַצְמָן עַל מְנָת הַנֵּס, שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל ג יח): "וְהֵן לָא יְדִיעַ לֶהֱוֵא־לָךְ מַלְכָּא וּגוֹ'", מַצִּיל וְלֹא מַצִּיל: "יְדִיעַ לֶהֱוֵי־לָךְ וּגוֹ'".

(לג) הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה: פ

לג דְּאַפִּיק יָתְכוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם לְמֶהֱוֵי לְכוֹן לֵאלָהָא אֲנָא יְיָ:

רש"י◄ **הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם** • עַל מְנָת כֵּן. **אֲנִי ה'** • נֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר.

◆ יום רביעי ל׳ ניסן ◆

כג (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃

(ב) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם מוֹעֲדֵי יְהוָה אֲשֶׁר־תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ אֵלֶּה הֵם מוֹעֲדָי׃

ב מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן מוֹעֲדַיָּא דַיְיָ דִּי תְּעָרְעוּן יָתְהוֹן מְעָרְעֵי קַדִּישׁ אִלֵּין אִנּוּן מוֹעֲדַי׃

רש״י ◄ **דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ׳ מוֹעֲדֵי ה׳** • עֲשֵׂה מוֹעֲדוֹת, שֶׁיִּהְיוּ יִשְׂרָאֵל מְלֻמָּדִין בָּהֶם; שֶׁמְּעַבְּרִים אֶת הַשָּׁנָה עַל גָּלֻיּוֹת שֶׁנֶּעֱקְרוּ מִמְּקוֹמָן לַעֲלוֹת לָרֶגֶל, וַעֲדַיִן לֹא הִגִּיעוּ לִירוּשָׁלַיִם. **אור החיים**

(ג) שֵׁשֶׁת יָמִים תֵּעָשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ כָּל־מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ שַׁבָּת הִוא לַיהוָה בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם׃ פ

ג שִׁתָּא יוֹמִין תִּתְעַבֵּד עֲבִידָא וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה שְׁבַת שְׁבָתָא מְעָרַע קַדִּישׁ כָּל עֲבִידָא לָא תַעְבְּדוּן שַׁבְּתָא הִיא קֳדָם יְיָ בְּכֹל מוֹתְבָנֵיכוֹן׃

רש״י ◄ **שֵׁשֶׁת יָמִים** • מָה עִנְיַן שַׁבָּת אֵצֶל מוֹעֲדוֹת? לְלַמֶּדְךָ שֶׁכָּל הַמְחַלֵּל אֶת הַמּוֹעֲדוֹת, מַעֲלִין עָלָיו כְּאִלּוּ חִלֵּל אֶת הַשַּׁבָּתוֹת, וְכָל הַמְקַיֵּם אֶת הַמּוֹעֲדוֹת, מַעֲלִין עָלָיו כְּאִלּוּ קִיֵּם אֶת הַשַּׁבָּתוֹת.

(ד) אֵלֶּה מוֹעֲדֵי יְהוָה מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ אֲשֶׁר־תִּקְרְאוּ אֹתָם בְּמוֹעֲדָם׃

ד אִלֵּין מוֹעֲדַיָּא דַיְיָ מְעָרְעֵי קַדִּישׁ דִּי תְּעָרְעוּן יָתְהוֹן בְּזִמְנֵיהוֹן׃

רש״י ◄ **אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה׳** • לְמַעְלָה מְדַבֵּר בְּעִבּוּר שָׁנָה, וְכָאן מְדַבֵּר בְּקִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ.

(ה) בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ בֵּין הָעַרְבָּיִם פֶּסַח לַיהוָה׃

ה בְּיַרְחָא קַדְמָאָה בְּאַרְבְּעַת עַשְׂרָא לְיַרְחָא בֵּין שִׁמְשַׁיָּא פִּסְחָא קֳדָם יְיָ׃

רש״י ◄ **בֵּין הָעַרְבָּיִם** • מִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַעְלָה. **פֶּסַח לַה׳** • הַקְרָבַת קָרְבָּן שֶׁשְּׁמוֹ ״פֶּסַח״. **אור החיים**

(ו) וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה חַג הַמַּצּוֹת לַיהוָה שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ׃

ו וּבְחַמְשַׁת עַשְׂרָא יוֹמָא לְיַרְחָא הָדֵין חַגָּא דְּפַטִּירַיָּא קֳדָם יְיָ שִׁבְעָא יוֹמִין פַּטִּיר תֵּיכְלוּן׃

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ב) מוֹעֲדֵי ה׳ וְגוֹ׳. גְּזֵרַת הַדִּבּוּר. רַז״ל אָמְרוּ (תו״כ) כִּי הוּא אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם, פֵּרוּשׁ כִּי מוֹעֲדֵי ה׳ הֵם בִּזְמַן שֶׁיִּקְרְאוּ אֹתָם יִשְׂרָאֵל. וְצָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה חָזַר לוֹמַר אֵלֶּה הֵם מוֹעֲדָי. עוֹד צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה חָזַר לְצַוּוֹת עַל הַשַּׁבָּת. וְעוֹד רוֹאֶה אֲנִי שֶׁחָזַר לוֹמַר פַּעַם שֵׁנִי אַחַר מִצְוַת הַשַּׁבָּת אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה׳. וְנִרְאֶה כִּי שִׁעוּר הַכְּתוּבִים הוּא שֶׁמִּתְחִלָּה צִוָּה ה׳ כִּי עִקַּר הַמּוֹעֲדוֹת תֵּלוּי בִּזְמַנִּים אֲשֶׁר יִקְרְאוּ אֹתָם, וְחָשׁ הַכָּתוּב שֶׁיִּטְעוּ לוֹמַר שֶׁבִּכְלָל זֶה גַּם כֵּן קְדֻשַּׁת יוֹם הַשַּׁבָּת אִם יַסְכִּימוּ לִדְחוֹתוֹ מִיּוֹמוֹ לְיוֹם אַחֵר יִתְקַדֵּשׁ עַל פִּיהֶם, לָזֶה חָזַר וּפֵרֵשׁ אֵלֶּה הֵם מוֹעֲדֵי שֵׁשֶׁת יָמִים וְגוֹ׳ פֵּרוּשׁ אֵלֶּה שֶׁהֵם שַׁבָּתוֹת הֵם מוֹעֲדֵי מוֹעֲדִים שֶׁקָּבַע הַבּוֹרֵא וְאֵינָם בְּגֶדֶר הִשְׁתַּנּוּת. וְחָזַר לוֹמַר אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה׳ מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ אֲשֶׁר הִרְשֵׁיתִי אֶתְכֶם שֶׁתִּקְרְאוּ אֹתָם אַתֶּם, בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן וְגוֹ׳ פֶּסַח שָׁבוּעוֹת רֹאשׁ הַשָּׁנָה יוֹם כִּפּוּר סֻכּוֹת אֵלּוּ אֵין קְדֻשָּׁתָם אֶלָּא עַל פִּי יִשְׂרָאֵל:

עוֹד נִרְאֶה לוֹמַר טַעַם שֶׁכָּפַל לוֹמַר אֲשֶׁר **תִּקְרְאוּ אֹתָם** ב׳ פְּעָמִים, עַל דֶּרֶךְ מַה שֶׁכָּתַב רַמְבָּ״ם בְּפֶרֶק ד׳ מֵהִלְכוֹת קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ וְזֶה לְשׁוֹנוֹ עַל שְׁלֹשָׁה סִבּוֹת מְעַבְּרִין הַשָּׁנָה עַל הַתְּקוּפָה וְעַל הָאָבִיב וְעַל פֵּרוֹת הָאִילָן. וְיֵשׁ שָׁם דְּבָרִים אֲחֵרִים שֶׁבֵּית דִּין מְעַבְּרִין בִּשְׁבִילָן מִפְּנֵי הַדְּרָכִים וְכוּ׳ וּמִפְּנֵי הַגְּשָׁרִים וְכוּ׳ וּמִפְּנֵי תַּנּוּרֵי פְּסָחִים וְכוּ׳ וּמִפְּנֵי גָּלֻיּוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּעֱקְרוּ מִמְּקוֹמָן וַעֲדַיִן לֹא הִגִּיעוּ לִירוּשָׁלַיִם וְכוּ׳ ע״כ. הֲרֵי כִּי לְב׳ סִבּוֹת כּוֹלְלוֹת מְעַבְּרִין וּמְאַחֲרִין הַמּוֹעֵד, הָא׳ לְצַד תְּנַאי הַזְּמַן שֶׁיִּהְיֶה בְּאָבִיב, וְהַב׳ לְצַד כִּשְׁרוֹן הָעָם, לָזֶה אָמַר הַכָּתוּב ב׳ פְּעָמִים אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם, וְשֶׁלֹּא תֹּאמַר שֶׁלְּצַד תְּנַאי הַזְּמַן שֶׁהִתְנָה הַכָּתוּב חֹדֶשׁ הָאָבִיב לְבַד מְעַבְּרִין אֲבָל לְכִשְׁרוֹן הָעָם יַעֲשֶׂה הַמּוֹעֵד בַּמְּזֻמָּנִים הַנִּמְצָאִים מֻכְשָׁרִים, תַּלְמוּד לוֹמַר פַּעַם ב׳ אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם:

ה) בֵּין הָעַרְבָּיִם פֶּסַח לַה׳. פֵּרוּשׁ חֵלֶק הַנּוֹגֵעַ לַה׳ מִקָּרְבַּן פֶּסַח שֶׁהוּא מַתַּן דָּמִים וְהַקְטָרַת חֲלָבִים יִהְיֶה בֵּין הָעַרְבָּיִם, אֲבָל חֵלֶק הַנּוֹגֵעַ לְיִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא אֲכִילַת הַבָּשָׂר יִהְיֶה בְּלֵיל ט״ו עַל מַצּוֹת וּמְרוֹרִים. עוֹד יְרִצָּה בְּאוֹמְרוֹ **פֶּסַח לַה׳** לְצַד שֶׁפֶּסַח מִצְרַיִם שֶׁהוּא פֶּסַח רִאשׁוֹן עֲשׂוּהוּ לְאַהֲבַת הָעֶרֶב וְהַמּוֹעִיל, הָעֶרֶב שֶׁאָמְרוּ ז״ל (שמו״ר פי״ט) שֶׁנִּתְבַּשֵּׁם פִּסְחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה מְרוּחוֹת (מְרִיחַ) גַּן עֵדֶן, וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָרָשַׁת בֹּא (י״ב מ״ג), וְהַמּוֹעִיל לְפִסֹּחַ הַמַּשְׁחִית עַל בָּתֵּיהֶם, וְכָאן אָמַר כִּי פֶּסַח דּוֹרוֹת יַעֲשׂוּהוּ לְשֵׁם ה׳ הֲגַם שֶׁאֵין בּוֹ אֶחָד מִשְּׁתֵּיהֶן:

(ז) בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ׃

ז בְּיוֹמָא קַדְמָאָה מְעָרַע קַדִּישׁ יְהֵי לְכוֹן כָּל עֲבִידַת פֻּלְחָן לָא תַעְבְּדוּן׃

(ח) וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַיהוָה שִׁבְעַת יָמִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ׃ פ

ח וּתְקָרְבוּן קָרְבָּנָא קֳדָם יְיָ שִׁבְעָא יוֹמִין בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה מְעָרַע קַדִּישׁ כָּל עֲבִידַת פֻּלְחָן לָא תַעְבְּדוּן׃

רש״י ◄ **וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה וְגוֹ׳** • הֵם הַמּוּסָפִין הָאֲמוּרִים בְּפָרָשַׁת פִּינְחָס; וְלָמָּה נֶאֱמְרוּ כָּאן? לוֹמַר לְךָ, שֶׁאֵין הַמּוּסָפִין מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה. **וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַה׳** • מִכָּל מָקוֹם: אִם אֵין פָּרִים, הָבֵא אֵילִים. וְאִם אֵין פָּרִים וְאֵילִים, הָבֵא כְּבָשִׂים. **שִׁבְעַת יָמִים** • כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר ״שִׁבְעַת״, שֵׁם דָּבָר הוּא, שָׁבוּעַ שֶׁל יָמִים; שטיינ״א בְּלַעַ״ז, וְכֵן כָּל לְשׁוֹן ״שְׁמוֹנַת״, ״שֵׁשֶׁת״, ״חֲמֵשֶׁת״, ״שְׁלֹשֶׁת״. **מְלֶאכֶת עֲבֹדָה** • אֲפִלּוּ מְלָאכוֹת הַחֲשׁוּבוֹת לָכֶם עֲבוֹדָה וָצֹרֶךְ, שֶׁיֵּשׁ חֶסְרוֹן כִּיס בַּבַּטָּלָה שֶׁלָּהֶן, כְּגוֹן דָּבָר הָאָבֵד, כָּךְ הֵבַנְתִּי מִתּוֹרַת כֹּהֲנִים, דִּקְתָנֵי: יָכוֹל אַף חֵלוֹ שֶׁל מוֹעֵד יְהֵא אָסוּר בִּמְלֶאכֶת עֲבוֹדָה וְכוּ׳.

(ט) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

ט וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃

(י) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי־תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם וּקְצַרְתֶּם אֶת־קְצִירָהּ וַהֲבֵאתֶם אֶת־עֹמֶר רֵאשִׁית קְצִירְכֶם אֶל־הַכֹּהֵן׃

י מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן אֲרֵי תֵעֲלוּן לְאַרְעָא דִּי אֲנָא יָהֵב לְכוֹן וְתַחְצְדוּן יָת חֲצָדַהּ וְתַיְתוּן יָת עוּמְרָא רֵישׁ חֲצָדְכוֹן לְוָת כַּהֲנָא׃

רש״י ◄ **רֵאשִׁית קְצִירְכֶם** • שֶׁתְּהֵא רִאשׁוֹנָה לַקָּצִיר. **עֹמֶר** • עֲשִׂירִית הָאֵיפָה, כָּךְ הָיְתָה שְׁמָהּ, כְּמוֹ (שמות טז יח): ״וַיָּמֹדוּ בָעֹמֶר״.

(יא) וְהֵנִיף אֶת־הָעֹמֶר לִפְנֵי יְהוָה לִרְצֹנְכֶם מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת יְנִיפֶנּוּ הַכֹּהֵן׃

יא וִירִים יָת עוּמְרָא קֳדָם יְיָ לְרַעֲוָא לְכוֹן מִבָּתַר יוֹמָא טָבָא יְרִימִנֵּהּ כַּהֲנָא׃

רש״י ◄ **וְהֵנִיף** • (מנחות סא) כָּל תְּנוּפָה מוֹלִיךְ וּמֵבִיא, מַעֲלֶה וּמוֹרִיד; מוֹלִיךְ וּמֵבִיא — לַעֲצֹר רוּחוֹת רָעוֹת, מַעֲלֶה וּמוֹרִיד — לַעֲצֹר טְלָלִים רָעִים. **לִרְצֹנְכֶם** • אִם תַּקְרִיבוּ כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה, יִהְיֶה לְרָצוֹן לָכֶם. **מִמָּחֳרַת הַשַّבָּת** • (שם סו) מִמָּחֳרַת יוֹם־טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר שַׁבַּת בְּרֵאשִׁית, אִי אַתָּה יוֹדֵעַ אֵיזֶהוּ.

(יב) וַעֲשִׂיתֶם בְּיוֹם הֲנִיפְכֶם אֶת־הָעֹמֶר כֶּבֶשׂ תָּמִים בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה לַיהוָה׃

יב וְתַעְבְּדוּן בְּיוֹמָא דַּאֲרַמּוּתְכוֹן יָת עוּמְרָא אִמַּר שְׁלִים בַּר שַׁתֵּהּ לַעֲלָתָא קֳדָם יְיָ׃

רש״י ◄ **וַעֲשִׂיתֶם. כֶּבֶשׂ** • חוֹבָה לָעֹמֶר הוּא בָּא.

(יג) וּמִנְחָתוֹ שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן אִשֶּׁה לַיהוָה רֵיחַ נִיחֹחַ וְנִסְכּוֹ יַיִן רְבִיעִת הַהִין׃

יג וּמִנְחָתֵהּ תְּרֵין עֶשְׂרוֹנִין סֹלְתָא דְּפִילָא בְּמִשְׁחָא קָרְבָּנָא קֳדָם יְיָ לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא וְנִסְכֵּהּ חַמְרָא רַבְעוּת הִינָא׃

רש״י ◄ **וּמִנְחָתוֹ** • מִנְחַת נִסָּכָיו. **שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים** • כְּפוּלָה הָיְתָה. **וְנִסְכּוֹ יַיִן רְבִיעִת הַהִין** • (מנחות פט) אַף־עַל־פִּי שֶׁמִּנְחָתוֹ כְּפוּלָה אֵין נִסָּכָיו כְּפוּלִים.

(יד) וְלֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ עַד־עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה עַד הֲבִיאֲכֶם אֶת־קָרְבַּן אֱלֹהֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מֹשְׁבֹתֵיכֶם׃ ס

יד וּלְחֵם וּקְלִי וּפִרּוּכָן לָא תֵיכְלוּן עַד כְּרַן יוֹמָא הָדֵין עַד אַיְתוּאֵיכוֹן יָת קָרְבַּן אֱלָהֲכוֹן קְיָם עָלָם לְדָרֵיכוֹן בְּכֹל מוֹתְבָנֵיכוֹן׃

רש״י ◄ **וְקָלִי** • קֶמַח עָשׂוּי מִכַּרְמֶל רַךְ שֶׁמְּיַבְּשִׁין אוֹתוֹ בַּתַּנּוּר. **וְכַרְמֶל** • הֵן קְלָיוֹת שֶׁקּוֹרִין גרנייל״ש. **בְּכֹל מֹשְׁבֹתֵיכֶם** • (קידושין לו) נֶחְלְקוּ בּוֹ חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל: יֵשׁ שֶׁלָּמְדוּ מִכָּאן שֶׁהֶחָדָשׁ נוֹהֵג בְּחוּצָה לָאָרֶץ, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: לֹא בָּא אֶלָּא לְלַמֵּד, שֶׁלֹּא נִצְטַוּוּ עַל הֶחָדָשׁ אֶלָּא לְאַחַר יְרֻשָּׁה וִישִׁיבָה, מִשֶּׁכָּבְשׁוּ וְחִלְּקוּ.

(טו) וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת מִיּוֹם הֲבִיאֲכֶם אֶת־עֹמֶר הַתְּנוּפָה שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת תְּמִימֹת תִּהְיֶינָה:

טו וְתִמְנוּן לְכוֹן מִבָּתַר יוֹמָא טָבָא מִיּוֹם אַיְתוּאֵיכוֹן יָת עוּמְרָא דַאֲרַמּוּתָא שִׁבְעָא שָׁבוּעִין שַׁלְמִין יְהֵוְיָן:

רש״י ◄ **מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת** • מִמָּחֳרַת יוֹם־טוֹב. **תְּמִימֹת תִּהְיֶינָה** • מְלַמֵּד שֶׁמַּתְחִיל וּמוֹנֶה מִבָּעֶרֶב, שֶׁאִם לֹא כֵּן אֵינָן תְּמִימוֹת. אור החיים

(טז) עַד מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת הַשְּׁבִיעִת תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם וְהִקְרַבְתֶּם מִנְחָה חֲדָשָׁה לַיהוָה:

טז עַד מִבָּתַר שְׁבוּעֲתָא שְׁבִיעֵתָא תִּמְנוּן חַמְשִׁין יוֹמִין וּתְקָרְבוּן מִנְחָתָא חַדַתָּא קֳדָם יְיָ:

רש״י ◄ **הַשַּׁבָּת הַשְּׁבִיעִת** • כְּתַרְגּוּמוֹ: שְׁבוּעֲתָא שְׁבִיעֵתָא. **עַד מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת הַשְּׁבִיעִת תִּסְפְּרוּ** • וְלֹא עַד בִּכְלָל, וְהֵן אַרְבָּעִים וְתִשְׁעָה יוֹם. **חֲמִשִּׁים יוֹם וְהִקְרַבְתֶּם מִנְחָה חֲדָשָׁה לַה׳** • בַּיּוֹם הַחֲמִשִּׁים תַּקְרִיבוּהָ, וְאוֹמֵר אֲנִי: זֶהוּ מִדְרָשׁוֹ, אֲבָל פְּשׁוּטוֹ: עַד מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת הַשְּׁבִיעִית, שֶׁהוּא יוֹם חֲמִשִּׁים, תִּסְפְּרוּ; וּמִקְרָא מְסֹרָס הוּא. **מִנְחָה חֲדָשָׁה** • הִיא הַמִּנְחָה הָרִאשׁוֹנָה, שֶׁהוּבְאָה מִן הֶחָדָשׁ. וְאִם תֹּאמַר: הֲרֵי קָרְבָה מִנְחַת הָעֹמֶר! אֵינָהּ כִּשְׁאָר כָּל הַמִּנְחוֹת, שֶׁהִיא בָּאָה מִן הַשְּׂעוֹרִים.

(יז) מִמּוֹשְׁבֹתֵיכֶם תָּבִיאוּ לֶחֶם תְּנוּפָה שְׁתַּיִם שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת תִּהְיֶינָה חָמֵץ תֵּאָפֶינָה בִּכּוּרִים לַיהוָה:

יז מִמּוֹתְבָנֵיכוֹן תַּיְתוּן לְחֵם אֲרַמּוּתָא תַּרְתֵּין (גְּרִיצַן) תְּרֵין עֶשְׂרוֹנִין סֻלְתָּא יְהֵוְיָן חֲמִיעַ יִתְאַפְּיָן בִּכּוּרִין קֳדָם יְיָ:

רש״י ◄ **מִמּוֹשְׁבֹתֵיכֶם** • וְלֹא מִחוּצָה לָאָרֶץ. **לֶחֶם תְּנוּפָה** • לֶחֶם תְּרוּמָה הַמּוּרָם לְשֵׁם גָּבֹהַּ, וְזוֹ הִיא הַמִּנְחָה הַחֲדָשָׁה הָאֲמוּרָה לְמַעְלָה. **בִּכּוּרִים** • רִאשׁוֹנָה לְכָל הַמִּנְחוֹת, אַף לְמִנְחַת קְנָאוֹת הַבָּאָה מִן הַשְּׂעוֹרִים לֹא תִּקָּרֵב מִן הֶחָדָשׁ קֹדֶם לִשְׁתֵּי הַלֶּחֶם.

(יח) וְהִקְרַבְתֶּם עַל־הַלֶּחֶם שִׁבְעַת כְּבָשִׂים תְּמִימִם בְּנֵי שָׁנָה וּפַר בֶּן־בָּקָר אֶחָד וְאֵילִם שְׁנַיִם יִהְיוּ עֹלָה לַיהוָה וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה:

יח וּתְקָרְבוּן עַל לַחְמָא שִׁבְעָא אִמְּרִין שַׁלְמִין בְּנֵי שְׁנָא וְתוֹר בַּר תּוֹרֵי חַד וְדִכְרִין תְּרֵין יְהוֹן עֲלָתָא קֳדָם יְיָ וּמִנְחָתְהוֹן וְנִסְכֵּיהוֹן קָרְבַּן דְּמִתְקַבֵּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ:

רש״י ◄ **עַל־הַלֶּחֶם** • בִּגְלַל הַלֶּחֶם, חוֹבָה לַלֶּחֶם. **וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם** • כְּמִשְׁפַּט מִנְחָה וּנְסָכִים הַמְפֹרָשִׁים בְּכָל בְּהֵמָה בְּפָרָשַׁת נְסָכִים (במדבר טו): "שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרוֹנִים לַפָּר, וּשְׁנֵי עֶשְׂרוֹנִים לָאַיִל וְעִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ", זוֹ הִיא הַמִּנְחָה; וְהַנְּסָכִים: חֲצִי הַהִין לַפָּר, וּשְׁלִישִׁית הַהִין לָאַיִל וּרְבִיעִית הַהִין לַכֶּבֶשׂ.

(יט) וַעֲשִׂיתֶם שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת וּשְׁנֵי כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה לְזֶבַח שְׁלָמִים:

יט וְתַעְבְּדוּן צְפִיר בַּר עִזֵּי חַד לְחַטָּאתָא וּתְרֵין אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא לְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא:

רש״י ◄ **וַעֲשִׂיתֶם שְׂעִיר־עִזִּים** • (ת״כ. מנחות מה) יָכוֹל שִׁבְעַת הַכְּבָשִׂים וְהַשָּׂעִיר כָּאן, הֵם שִׁבְעַת הַכְּבָשִׂים וְהַשָּׂעִיר הָאֲמוּרִים בְּ״חֲמַשׁ הַפִּקּוּדִים״? כְּשֶׁאַתָּה מַגִּיעַ אֵצֶל פָּרִים וְאֵילִים אֵינָן הֵם. אֲמֹר מֵעַתָּה: אֵלּוּ לְעַצְמָן וְאֵלּוּ לְעַצְמָן; אֵלּוּ קָרְבוּ בִּגְלַל הַלֶּחֶם וְאֵלּוּ לַמּוּסָפִין.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

טו) **וּסְפַרְתֶּם לָכֶם וְגוֹ׳.** אוֹמְרוֹ **לָכֶם לְצַד שֶׁיְּצוֹ ה׳ לִסְפֹּר שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת, וְאָמְרוּ ז״ל** (זֹהַר ח״ג צ״ז.) כִּי לְצַד שֶׁהָיוּ בְּטֻמְאַת מִצְרַיִם וְרָצָה ה׳ לְהִזְדַּוֵּג לְאֻמָּה זוֹ דָּן בָּהּ כְּמִשְׁפַּט נִדָּה שֶׁדִּינָהּ לִסְפֹּר ז׳ נְקִיִּים, וְצִוָּה שֶׁיִּסְפְּרוּ ז׳ שָׁבוּעוֹת וְאָז יִהְיוּ מֻכְשָׁרִים לְהַכְנִיסָתָם כַּלָּה לַחֻפָּה, וְהַגַּם כִּי שָׁם ז׳ יָמִים וְכָאן ז׳ שָׁבוּעוֹת, לְצַד הַפְלָגַת הַטֻּמְאָה וְגַם הֵיוֹתָהּ בִּכְלָלוּת יִשְׂרָאֵל שֹׁעֵר הַתְּמִים דֵּעִים כִּי כֵן מִשְׁפָּטָם, וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בַּפָּסוּק (יִתְרוֹ י״ט א׳) בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאת וְגוֹ׳, וְהוּא מַאֲמַר הַכָּתוּב כָּאן **וּסְפַרְתֶּם לָכֶם** פֵּרוּשׁ סִבַּת סְפִירָה זוֹ הִיא לְסִבַּתְכֶם לְטָהֳרַתְכֶם שֶׁוּוַּלַּת זֶה תִּכֶף הָיָה ה׳ נוֹתֵן לָהֶם הַתּוֹרָה. וּלְדֶרֶךְ זֶה יֵדַיִּן עַל נָכוֹן טַעַם מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת וְלֹא מִיּוֹם הַשַּׁבָּת עַצְמוֹ, כִּי כֵן מִשְׁפַּט הַסְּפִירָה שֶׁיִּהְיוּ כָּל הַיָּמִים שְׁלֵמִים, וּלְצַד שֶׁיּוֹם ט״ו בְּנִיסָן שֶׁהוּא יוֹם הַשַּׁבָּת הָאָמוּר כָּאן מִקְצַת הַיּוֹם הָיוּ עֲדַיִן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לָזֶה יָצוּ ה׳ לִסְפֹּר מִמָּחֳרַת, וַהֲגַם כִּי זֶה הָיָה בְּפֶסַח מִצְרַיִם, כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה יֵעָשֶׂה בְּאוֹתוֹ פֶּרֶק עַצְמוֹ מִדֵּי שָׁנָה בְּשָׁנָה, כִּי כְּמוֹ כֵן יֵעָשֶׂה בְּסוֹד ה׳ כַּיְּדוּעַ לִיוֹדְעֵי חֵן. וּכְפִי הַפָּשֵׁט לְזִכְרוֹן הָעוֹבֵר בְּיוֹם הַשַּׁבָּת לְזִכָּרוֹן כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים וְגוֹ׳ וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִין. וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָרָשַׁת בְּרֵאשִׁית בַּפָּסוּק וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, וּבְדֶרֶךְ רֶמֶז רָמַז בְּאוֹמְרוֹ **וּסְפַרְתֶּם** עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז״ל כִּי נִשְׁמוֹת עַם

(כ) וְהֵנִיף הַכֹּהֵן, אֹתָם עַל לֶחֶם הַבִּכּוּרִים תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה עַל־שְׁנֵי כְּבָשִׂים קֹדֶשׁ יִהְיוּ לַיהוָה לַכֹּהֵן:

כ וִירִים כַּהֲנָא יָתְהוֹן עַל לְחֵם בִּכּוּרַיָּא אֲרַמּוּתָא קֳדָם יְיָ עַל תְּרֵין אִמְּרִין קוּדְשָׁא יְהוֹן קֳדָם יְיָ לְכַהֲנָא:

רש״י ◂ **וְהֵנִיף הַכֹּהֵן אֹתָם. תְּנוּפָה•** (מנחות סב) מְלַמֵּד שֶׁטְּעוּנִין תְּנוּפָה מֵחַיִּים. יָכוֹל כֻּלָּם? תַּלְמוּד לוֹמַר: עַל־שְׁנֵי כְּבָשִׂים. **קֹדֶשׁ יִהְיוּ•** לְפִי שֶׁשַּׁלְמֵי־יָחִיד קָדָשִׁים קַלִּים, הֵזֵקַק לוֹמַר בְּשַׁלְמֵי־צִבּוּר, שֶׁהֵן קָדְשֵׁי קָדָשִׁים.

(כא) וּקְרָאתֶם בְּעֶצֶם, הַיּוֹם הַזֶּה מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ חֻקַּת עוֹלָם בְּכָל־מוֹשְׁבֹתֵיכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם:

כא וּתְעָרְעוּן בִּכְרָן יוֹמָא הָדֵין מְעָרַע קַדִּישׁ יְהֵי לְכוֹן כָּל עֲבִידַת פֻּלְחָן לָא תַעְבְּדוּן קְיָם עָלָם בְּכָל מוֹתְבָנֵיכוֹן לְדָרֵיכוֹן:

(כב) וּבְקֻצְרְכֶם אֶת־קְצִיר אַרְצְכֶם לֹא־תְכַלֶּה פְּאַת שָׂדְךָ בְּקֻצְרֶךָ וְלֶקֶט קְצִירְךָ לֹא תְלַקֵּט לֶעָנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: פ

כב וּבְמֶחֱצָדְכוֹן יָת חֲצָדָא דְאַרְעֲכוֹן לָא תְשֵׁיצֵי פֵּאתָא דְחַקְלָךְ בְּמֶחֱצָדָךְ וּלְקָטָא דַחֲצָדָךְ לָא תְלַקֵּט לְעַנְיֵי וּלְגִיּוֹרֵי תִּשְׁבּוֹק יָתְהוֹן אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן:

רש״י ◂ **וּבְקֻצְרְכֶם•** חָזַר וְשָׁנָה, לַעֲבֹר עֲלֵיהֶן בִּשְׁנֵי לָאוִין. אָמַר רַבִּי אַבְדִּימִי בְּרַבִּי יוֹסֵף: מָה רָאָה הַכָּתוּב לִתְּנָם בְּאֶמְצַע הָרְגָלִים: פֶּסַח וַעֲצֶרֶת מִכָּאן, וְרֹאשׁ־הַשָּׁנָה וְיוֹם־הַכִּפּוּרִים וְחַג מִכָּאן? לְלַמֶּדְךָ שֶׁכָּל הַנּוֹתֵן לֶקֶט שִׂכְחָה וּפֵאָה לֶעָנִי כָּרָאוּי, מַעֲלִין עָלָיו כְּאִלּוּ בָּנָה בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ וְהִקְרִיב עָלָיו קָרְבְּנוֹתָיו בְּתוֹכוֹ. **תַּעֲזֹב•** (פאה פ״ד) הַנַּח לִפְנֵיהֶם וְהֵם יִלְקְטוּ, וְאֵין לְךָ לְסַיֵּעַ לְאֶחָד מֵהֶם. **אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם•** נֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יז עמ׳ 256)

הַנּוֹתֵן לֶקֶט שִׂכְחָה וּפֵאָה . . כְּאִלּוּ בָּנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ (רש״י כג, כב) יֵשׁ לִשְׁאֹל, מַדּוּעַ קַיָּמֶת מַעֲלָה זוֹ בְּמִצְוֹת אֵלּוּ דַּוְקָא, וְלֹא בְּמִצְוֹת צְדָקָה בִּכְלָל. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁכֵּן לֶקֶט שִׂכְחָה וּפֵאָה צוֹמְחִים כְּתוֹצָאָה מִיּגִיעַ כַּפָּיו שֶׁל בַּעַל הַשָּׂדֶה; וְאִלּוּ צְדָקָה יְכוֹלָה לִהְיוֹת מִכֶּסֶף שֶׁהַנּוֹתֵן הִרְוִיחַ בְּלִי מַאֲמָץ גָּדוֹל. זֹאת וָעוֹד: לֶקֶט שִׂכְחָה וּפֵאָה שַׁיָּכִים לְכָל הָעֲנִיִּים בְּשָׁוֶה, וְאֵין לְבַעַל הַשָּׂדֶה טוֹבַת הֲנָאָה; וְאִלּוּ בִּצְדָקָה יָכוֹל אָדָם לִבְחֹר בְּעָנִי שֶׁהוּא חָפֵץ בְּטוֹבָתוֹ. **אור החיים**

◆ יום חמישי א׳ אייר ◆

(כג) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

כג וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(כד) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם שַׁבָּתוֹן זִכְרוֹן תְּרוּעָה מִקְרָא־קֹדֶשׁ:

כד מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימָר בְּיַרְחָא שְׁבִיעָאָה בְּחַד לְיַרְחָא יְהֵי לְכוֹן נְיָחָא דּוּכְרָן יַבָּבָא מְעָרַע קַדִּישׁ:

רש״י ◂ **זִכְרוֹן תְּרוּעָה•** (ר״ה לב) זִכְרוֹן פְּסוּקֵי זִכְרוֹנוֹת וּפְסוּקֵי שׁוֹפָרוֹת, לִזְכֹּר לָכֶם עֲקֵדַת יִצְחָק, שֶׁקָּרַב תַּחְתָּיו אַיִל.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לד עמ׳ 186)

זִכְרוֹן פְּסוּקֵי זִכְרוֹנוֹת וּפְסוּקֵי שׁוֹפָרוֹת (רש״י כג, כד) אַף שֶׁאֲמִירַת הַפְּסוּקִים הִיא רַק מִדְּרַבָּנָן, הִיא פּוֹעֶלֶת יוֹתֵר מֵהַתְּקִיעָה עַצְמָהּ, וְזֹאת - מִצַּד מַעֲלַת **דִּבְרֵי תּוֹרָה** עַל קִיּוּם מִצְוָה. וְכַמְּבֹאָר בַּחֲסִידוּת, שֶׁ״אֲמִתִּית הַגִּלּוּי שֶׁיִּהְיֶה לֶעָתִיד . . נִמְשָׁךְ עַתָּה בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵם בִּבְחִינַת הַלּוּחוֹת, וּבְאֶמְצָעוּת תַּחֲלוּאֵי הַנֶּפֶשׁ וְטֻמְאַת הַתִּעוּב יִתְלַכְלְכוּ וְיַחֲשִׁיךְ אוֹרָם, וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז״ל (ויק״ר פל״ב) כִּי הַלּוּחוֹת שֶׁל סְנַפְּרִינוֹן הָיוּ, לָזֶה אָמַר **וּסְפַרְתֶּם לָכֶם** פֵּרוּשׁ בְּאֶמְצָעוּת מִנְיָן זֶה אַתֶּם מְאִירִים כִּסְנַפְּרִינוֹן אֶת עַצְמְכֶם:

מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת מִיּוֹם וְגוֹ׳. פֵּרוּשׁ מֵעַכְשָׁו קֹדֶם שֶׁתִּכָּנְסוּ לָאָרֶץ מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת, וּכְנֶגֶד אַחַר בִּיאָתָם לָאָרֶץ אָמַר **מִיּוֹם הֲבִיאֲכֶם** וְגוֹ׳, וְלָזֶה הִקְדִּים מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת לִהְיוֹתָהּ מִצְוָה שֶׁיֶּשְׁנָהּ אָז מַה שֶּׁאֵין כֵּן מִיּוֹם הֲבִיאֲכֶם שֶׁהוּא אַחַר בִּיאָה לָאָרֶץ:

כב) **וּבְקֻצְרְכֶם אֶת קְצִיר וְגוֹ׳.** מָה עִנְיָן זֶה לְכָאן. וְאוּלַי שֶׁבָּא לְחַיֵּב גַּם שָׂדֶה שֶׁהוּבָא מִמֶּנּוּ הָעֹמֶר שֶׁחַיָּב בְּלֶקֶט וּפֵאָה, שֶׁתָּבוֹא הַסְּבָרָא לוֹמַר כֵּיוָן שֶׁתִּתְחַלְּתוֹ נִקְצַר לְקָרְבָּן יִהְיֶה פָּטוּר מִפֵּאָה וְכוּ׳ תַּלְמוּד לוֹמַר. וְלָזֶה תִּמְצָא שֶׁלֹּא הִזְכִּיר אֶלָּא לֶקֶט וּפֵאָה שֶׁהֵם חוֹבַת שָׂדֶה בְּלֹא סוֹבֵב אֶמְצָעִי וְלֹא הֵזְכַּר שִׂכְחָה שֶׁהִיא בָּאָה מִצַּד בַּעַל הַשָּׂדֶה, וְרַז״ל בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים אָמְרוּ שֶׁרָמַז ה׳ בָּזֶה שֶׁכָּל מִי שֶׁנּוֹתֵן לֶקֶט שִׂכְחָה וּפֵאָה מַעֲלֶה עָלָיו כְּאִלּוּ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם וְהוּא מַקְרִיב קָרְבְּנוֹתָיו לְתוֹכוֹ וְכוּ׳ ע״כ. מַה שֶּׁאָמַר שִׂכְחָה הֲגַם שֶׁלֹּא הֵזְכַּר בַּפָּסוּק, לְצַד שֶׁהִיא מִצְוָה שֶׁחַיָּב בָּהּ כְּלֶקֶט וּפֵאָה כְּלָלָהּ. וְהַכָּתוּב שֶׁלֹּא כְתָבָהּ לַהֲעִירְךָ שֶׁנִּתְכַּוֵּן גַּם כֵּן לְדָרְךָ שֶׁכָּתַבְתִּי:

בַּאֲמִירַת (פְּסוּקֵי) שׁוֹפָרוֹת". וְיֵשׁ לְהָעִיר מֵהַשַּׁקְלָא וְטַרְיָא בִּלְשׁוֹן הַשַּׁ"ס "**אָמַר הַקָּבָּ"ה** אִמְרוּ לְפָנַי מַלְכִיּוֹת כוּ'". וּבְרַמְבַּ"ן כָּאן: "כָּל זֶה אַסְמַכְתָּא מִדִּבְרֵיהֶם". וּרְאֵה מִפָּרְשֵׁי רַשִׁ"י.

(כה) כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַיהוָה:

כה כָּל עֲבִידַת פָּלְחָנָא לָא תַעְבְּדוּן וּתְקָרְבוּן קָרְבָּנָא קֳדָם יְיָ:

רש"י ◄ **וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה** • הַמּוּסָפִים הָאֲמוּרִים בְּ'חֲמֵשׁ הַפְּקוּדִים'.

(כו) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

כו וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(כז) אַךְ בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה יוֹם הַכִּפֻּרִים הוּא מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַיהוָה:

כז בְּרַם בְּעַשְׂרָא לְיַרְחָא שְׁבִיעָאָה הָדֵין יוֹמָא דְּכִפּוּרַיָּא הוּא מְעָרַע קַדִּישׁ יְהֵי לְכוֹן וּתְעַנּוּן יָת נַפְשָׁתֵיכוֹן וּתְקָרְבוּן קָרְבָּנָא קֳדָם יְיָ:

רש"י ◄ **אַךְ** • כָּל 'אַכִּין' וְ'רַקִּין' שֶׁבַּתּוֹרָה מִעוּטִין – מְכַפֵּר הוּא לַשָּׁבִים וְאֵינוֹ מְכַפֵּר לְשֶׁאֵינָם שָׁבִים. **אור החיים**

(כח) וְכָל־מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה כִּי יוֹם כִּפֻּרִים הוּא לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: **אור החיים**

כח וְכָל עֲבִידָא לָא תַעְבְּדוּן בִּכְרַן יוֹמָא הָדֵין אֲרֵי יוֹמָא דְּכִפּוּרַיָּא הוּא לְכַפָּרָא עֲלֵיכוֹן קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן:

(כט) כִּי כָל־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר לֹא־תְעֻנֶּה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה וְנִכְרְתָה מֵעַמֶּיהָ:

כט אֲרֵי כָּל אֲנָשָׁא דִּי לָא מִתְעַנֵּי בִּכְרַן יוֹמָא הָדֵין וְיִשְׁתֵּיצֵי מֵעַמָּהָא:

(ל) וְכָל־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה כָּל־מְלָאכָה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה וְהַאֲבַדְתִּי אֶת־הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמָּהּ:

ל וְכָל אֲנָשׁ דִּי תַעְבֹּד כָּל עֲבִידָא בִּכְרַן יוֹמָא הָדֵין וְאוֹבֵד יָת אֲנָשָׁא הַהִיא מִגּוֹ עַמַּהּ:

רש"י ◄ **וְהַאֲבַדְתִּי** • לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר 'כָּרֵת' בְּכָל מָקוֹם, וְאֵינִי יוֹדֵעַ מַה הוּא? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְהַאֲבַדְתִּי", לִמֵּד עַל הַכָּרֵת, שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא אָבְדָן.

(לא) כָּל־מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מֹשְׁבֹתֵיכֶם:

לא כָּל עֲבִידָא לָא תַעְבְּדוּן קְיָם עָלָם לְדָרֵיכוֹן בְּכֹל מוֹתְבָנֵיכוֹן:

רש"י ◄ **כָּל מְלָאכָה וְגוֹ'** • לַעֲבֹר עָלָיו בְּלָאוִין הַרְבֵּה, אוֹ לְהַזְהִיר עַל מְלֶאכֶת לַיְלָה כִּמְלֶאכֶת יוֹם.

(לב) שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן הוּא לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב מֵעֶרֶב עַד־עֶרֶב תִּשְׁבְּתוּ שַׁבַּתְּכֶם: פ

לב שְׁבַת שְׁבָתָא הוּא לְכוֹן וּתְעַנּוּן יָת נַפְשָׁתֵיכוֹן בְּתִשְׁעָא לְיַרְחָא בְּרַמְשָׁא מֵרַמְשָׁא עַד רַמְשָׁא תְּנוּחוּן נַיְחֲכוֹן:

◆ יום שישי ב׳ אייר ◆

(לג) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

לג וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כז) יום **הַכִּפֻּרִים הוּא מִקְרָא קֹדֶשׁ וְגוֹ'**. פֵּרוּשׁ בְּלֹא אֶמְצָעוּת קְרִיאָתָם אוֹתוֹ קֹדֶשׁ וּבְלֹא עִנּוּי שֶׁמִּתְעַנִּים בּוֹ הוּא יוֹם כִּפּוּר מִצַּד עַצְמוֹ, וּמֵעַתָּה יֵשׁ שָׁכָר לְמִצְוַת קְרִיאַת קֹדֶשׁ וְעִנּוּי בּוֹ מִלְּבַד רֶוַח הַכַּפָּרָה:

כח) וְכָל **מְלָאכָה וְגוֹ' כִּי יוֹם כִּפֻּרִים וְגוֹ'**. נִתְּנַת טַעַם זֶה הוּא עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּסוֹטָה דַּף מ׳ שֶׁאֵין אוֹמְרִים פְּסוּקִים כְּשֶׁהַכֹּהֲנִים מְבָרְכִין אֶת הָעָם וְהַטַּעַם אָמְרוּ וז"ל כְּלוּם יֵשׁ עֶבֶד שֶׁמְּבָרְכִין אוֹתוֹ וְאֵינוֹ מַאֲזִין ע"כ, וּלְדֶרֶךְ זֶה אָמַר וְכָל מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ, וְהַטַּעַם כִּי יוֹם כִּפֻּרִים הוּא פֵּרוּשׁ כִּי עִצּוּמוֹ שֶׁל יוֹם מְכַפֵּר וְיֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁהַזְּמַן מְכַפֵּר עָלָיו וְהוּא עָסוּק בִּמְלַאכְתּוֹ, וְהַמַּשְׂכִּיל עַל דְּבַר עִצּוּמוֹ שֶׁל יוֹם לְבָבוֹ יָבִין הַמְכַפֵּר כִּי

(לד) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה חַג הַסֻּכּוֹת שִׁבְעַת יָמִים לַיהוָה: אור החיים

לד מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר בְּחַמְשָׂא עַשְׂרָא יוֹמָא לְיַרְחָא שְׁבִיעָאָה הָדֵין חַגָּא דְּמְטַלַּיָּא שִׁבְעַת יוֹמִין קֳדָם יְיָ:

(לה) בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ:

לה בְּיוֹמָא קַדְמָאָה מְעָרַע קַדִּישׁ כָּל עִבִידַת פֻּלְחָן לָא תַעְבְּדוּן:

רס״י ◄ **מִקְרָא־קֹדֶשׁ** • [בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים] קַדְּשֵׁהוּ בִּכְסוּת נְקִיָּה וּבִתְפִלָּה, וּבִשְׁאָר יָמִים טוֹבִים – בְּמַאֲכָל וּבְמִשְׁתֶּה וּבִכְסוּת נְקִיָּה וּבִתְפִלָּה.

(לו) שִׁבְעַת יָמִים תַּקְרִיבוּ אִשֶּׁה לַיהוָה בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַיהוָה עֲצֶרֶת הִוא כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ:

לו שִׁבְעָא יוֹמִין תְּקָרְבוּן קָרְבָּנָא קֳדָם יְיָ בְּיוֹמָא תְּמִינָאָה מְעָרַע קַדִּישׁ יְהֵי לְכוֹן וּתְקָרְבוּן קָרְבָּנָא קֳדָם יְיָ כְּנֵשׁ תְּהוֹן כָּל עִבִידַת פֻּלְחָן לָא תַעְבְּדוּן:

רס״י ◄ **עֲצֶרֶת הִוא** • עָצַרְתִּי אֶתְכֶם אֶצְלִי כְּמֶלֶךְ שֶׁזִּמֵּן אֶת בָּנָיו לִסְעֻדָּה לְכָךְ וְכָךְ יָמִים. כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ זְמַנָּן לְהִפָּטֵר, אָמַר: בָּנַי, בְּבַקָּשָׁה מִכֶּם, עַכְּבוּ עִמִּי עוֹד יוֹם אֶחָד, קָשָׁה עָלַי פְּרִדַתְכֶם. **כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה** • אֲפִלּוּ מְלָאכָה שֶׁהִיא עֲבוֹדָה לָכֶם, שֶׁאִם לֹא תַּעֲשׂוּהָ, יֵשׁ חֶסְרוֹן כִּיס בַּדָּבָר. **לֹא תַעֲשׂוּ** • יָכוֹל אַף חֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד יְהֵא אָסוּר בִּמְלֶאכֶת עֲבוֹדָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״הִוא״.

(לז) אֵלֶּה מוֹעֲדֵי יְהוָה אֲשֶׁר־תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ לְהַקְרִיב אִשֶּׁה לַיהוָה עֹלָה וּמִנְחָה זֶבַח וּנְסָכִים דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ:

לז אִלֵּין מוֹעֲדַיָּא דַיְיָ דִּי תְּעָרְעוּן יָתְהוֹן מְעָרְעֵי קַדִּישׁ לְקָרְבָּא קָרְבָּנָא קֳדָם יְיָ עֲלָתָא וּמִנְחָתָא נִכְסַת קוּדְשִׁין וְנִסּוּכִין פִּתְגַם יוֹם בְּיוֹמֵהּ:

רס״י ◄ **עֹלָה וּמִנְחָה** • (מנחות מד) מִנְחַת נְסָכִים הַקְּרֵבָה עִם הָעוֹלָה. **דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ** • חֹק הַקָּצוּב בְּ״חֲמֵשׁ הַפְּקוּדִים״. **דְּבַר יוֹם־בְּיוֹמוֹ** • הָא אִם עָבַר יוֹמוֹ, בָּטֵל קָרְבָּנוֹ. אור החיים

(לח) מִלְּבַד שַׁבְּתֹת יְהוָה וּמִלְּבַד מַתְּנֹתֵיכֶם וּמִלְּבַד כָּל־נִדְרֵיכֶם וּמִלְּבַד כָּל־נִדְבֹתֵיכֶם אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לַיהוָה:

לח בַּר שַׁבָּיָא דַיְיָ וּבַר מַתְּנָתֵיכוֹן וּבַר כָּל נִדְרֵיכוֹן וּבַר כָּל נִדְבָתֵיכוֹן דִּי תִתְּנוּן קֳדָם יְיָ:

(לט) אַךְ בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאָסְפְּכֶם אֶת־תְּבוּאַת הָאָרֶץ תָּחֹגּוּ אֶת־חַג־יְהוָה שִׁבְעַת יָמִים בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן שַׁבָּתוֹן וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי שַׁבָּתוֹן:

לט בְּרַם בְּחַמְשָׂא עָשַׂר יוֹמָא לְיַרְחָא שְׁבִיעָאָה בְּמִכְנְשֵׁיכוֹן יָת עֲלַלַת אַרְעָא תְּחַגּוּן יָת חַגָּא קֳדָם יְיָ שִׁבְעָא יוֹמִין בְּיוֹמָא קַדְמָאָה נַיָחָא וּבְיוֹמָא תְּמִינָאָה נַיָחָא:

רס״י ◄ **אַךְ בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם.** תָּחֹגּוּ • קָרְבַּן שְׁלָמִים לַחֲגִיגָה. יָכוֹל תִּדְחֶה אֶת הַשַּׁבָּת? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״אַךְ״, הוֹאִיל וְיֵשׁ לָהּ תַּשְׁלוּמִין כָּל שִׁבְעָה. **בְּאָסְפְּכֶם אֶת־תְּבוּאַת הָאָרֶץ** • שֶׁיְּהֵא חֹדֶשׁ שְׁבִיעִי זֶה בָּא בִּזְמַן אֲסִיפָה. מִכָּאן שֶׁנִּצְטַוּוּ לְעַבֵּר אֶת הַשָּׁנִים, שֶׁאִם אֵין הָעִבּוּר, פְּעָמִים שֶׁהוּא בְּאֶמְצַע הַקַּיִץ אוֹ הַחֹרֶף. **תָּחֹגּוּ** • שַׁלְמֵי חֲגִיגָה. **שִׁבְעַת יָמִים** • (חגיגה י) אִם לֹא הֵבִיא בָּזֶה, יָבִיא בָּזֶה. יָכוֹל יְהֵא מֵבִיאָן כָּל שִׁבְעָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: וְחַגֹּתֶם אֹתוֹ, יוֹם אֶחָד בְּמַשְׁמָע וְלֹא יוֹתֵר. וְלָמָּה נֶאֱמַר ״שִׁבְעָה״? לְתַשְׁלוּמִין.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הוּא אָדוֹן הַמֵּאִיר הַיּוֹם לְסַגֵּל סֶגֶל דָּבָר זֶה:

לד) **הַזֶּה חַג הַסֻּכּוֹת.** בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים דָּרַשׁוּ יִתּוּר הַזֶּה, וּפֵרַשְׁתִּי הַבָּרִיתָא בְּפָרָשַׁת מְצֹרָע (״ד ז״):

לז) מוֹעֲדֵי **ה׳.** אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא (תּוֹרַת כֹּהֲנִים פְּסוּק ל״ה) אֵלּוּ יְמֵי מוֹעֵד שֶׁאֲסוּרִין בִּמְלָאכָה ע״כ, וְנִרְאֶה כִּי לְזֶה גָּמַר אֹמֶר **וּמִלְּבַד מַתְּנוֹתֵיכֶם** וְגוֹ׳ **כָּל נִדְרֵיכֶם** וְגוֹ׳ **כָּל נִדְבֹתֵיכֶם** אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לַה׳, שֶׁמַּשְׁמָע אֲפִלּוּ עוֹלוֹת וְאֵין עוֹלוֹת בָּאִין בְּיוֹם טוֹב כְּאוֹמְרָם (בֵּיצָה י״ט.) לָכֶם וְלֹא לַגָּבוֹהַּ אֶלָּא וַדַּאי שֶׁאֵין הַכָּתוּב מְדַבֵּר אֶלָּא בְּחֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד:

(מ) וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וַעֲנַף עֵץ־עָבֹת וְעַרְבֵי־נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים:

מ וְתִסְּבוּן לְכוֹן בְּיוֹמָא קַדְמָאָה פֵּרֵי אִילָנָא אֶתְרוֹגִין וְלֻלָּבִין וַהֲדַסִּין וְעַרְבִין דִּנְחָל וְתֶחֱדּוּן קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן שַׁבְעַת יוֹמִין:

רש״י◄ **פְּרִי עֵץ הָדָר•** (סוכה לד) עֵץ שֶׁטַּעַם עֵצוֹ וּפִרְיוֹ שָׁוֶה. **הָדָר•** הַדָּר בְּאִילָנוֹ מִשָּׁנָה לְשָׁנָה וְזֶהוּ אֶתְרוֹג. **כַּפֹּת תְּמָרִים•** חָסֵר וָ״ו; לִמֵּד שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא אַחַת. **וַעֲנַף עֵץ־עָבֹת•** שֶׁעֲנָפָיו קְלוּעִים כַּעֲבוֹתוֹת וְכַחֲבָלִים, וְזֶהוּ הֲדַס הֶעָשׂוּי כְּמִין קְלִיעָה.

(מא) וְחַגֹּתֶם אֹתוֹ חַג לַיהוָה שִׁבְעַת יָמִים בַּשָּׁנָה חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי תָּחֹגּוּ אֹתוֹ:

מא וּתְחַגּוּן יָתֵהּ חַגָּא קֳדָם יְיָ שַׁבְעַת יוֹמִין בְּשַׁתָּא קַיָּם עָלָם לְדָרֵיכוֹן בְּיַרְחָא שְׁבִיעָאָה תְּחַגּוּן יָתֵהּ:

(מב) בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים כָּל־הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֻּכּוֹת:

מב בְּמִטַּלְיָא תֵּיתְבוּן שַׁבְעַת יוֹמִין כָּל יַצִּיבָא בְּיִשְׂרָאֵל יֵתְבוּן בִּמְטַלְיָא:

רש״י◄ **הָאֶזְרָח•** זֶה אֶזְרָח. **בְּיִשְׂרָאֵל•** (ת״כ) לְרַבּוֹת אֶת הַגֵּרִים.

(מג) לְמַעַן יֵדְעוּ דֹרֹתֵיכֶם כִּי בַסֻּכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

מג בְּדִיל דְּיִדְעוּן דָּרֵיכוֹן אֲרֵי בְּמִטַּלְיוּת עֲנָנֵי אוֹתֵבִית יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאַפָּקוּתִי יָתְהוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן:

רש״י◄ **כִּי בַסֻּכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי•** (סוכה יא) עֲנָנֵי כָבוֹד.

(מד) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת־מֹעֲדֵי יְהוָה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: פ

מד וּמַלִּיל מֹשֶׁה יָת סִדַּר מוֹעֲדַיָּא דַיְיָ וְאַלֵּפִנּוּן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יח עמ׳ 355)

וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת מוֹעֲדֵי ה׳ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (כג, מד) בְּסוֹף פָּרָשַׁת הַמּוֹעֲדִים בְּפָרָשַׁת פִּנְחָס כְּתִיב "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכָל אֲשֶׁר צִוָּה ה׳ אֶת מֹשֶׁה", וְרַשִׁ״י מְבָאֵר אֶת הַחִדּוּשׁ בַּכָּתוּב; מַה שֶּׁאֵין כֵּן כָּאן. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁכָּאן הַחִדּוּשׁ מוּבָן מֵאֵלָיו: אַף שֶׁפָּרָשַׁת אֱמוֹר נֶאֱמְרָה זְמַן קָצָר לְאַחַר חֲנֻכַּת הַמִּשְׁכָּן, מָסַר מֹשֶׁה מִיַּד גַּם אֶת הִלְכוֹת הַפָּרָשָׁה הַתְּלוּיוֹת בָּאָרֶץ. אַךְ בְּפָרָשַׁת פִּנְחָס, שֶׁנֶּאֱמְרָה זְמַן קָצָר לִפְנֵי הַכְּנִיסָה לָאָרֶץ, הַפָּסוּק נִרְאֶה כִּמְיֻתָּר.

◆ שבת קודש ג׳ אייר ◆

כד (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(ב) צַו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ כָּתִית לַמָּאוֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד:

ב פַּקֵּד יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִסְּבוּן לָךְ מְשַׁח זֵיתָא דַכְיָא כָּתִישָׁא לְאַנְהָרָא לְאַדְלָקָא בּוֹצִינַיָּא תְּדִירָא:

רש״י◄ **צַו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל•** זוֹ פָּרָשַׁת מִצְוַת הַנֵּרוֹת; וּפָרָשַׁת "וְאַתָּה תְּצַוֶּה" לֹא נֶאֱמְרָה אֶלָּא עַל סֵדֶר מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן, לְפָרֵשׁ צֹרֶךְ הַמְּנוֹרָה, וְכֵן מַשְׁמָע; וְאַתָּה, סוֹפֵךְ לְצַוּוֹת אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל כָּךְ. **שֶׁמֶן זַיִת זָךְ•** שְׁלֹשָׁה שְׁמָנִים יוֹצְאִים מִן הַזַּיִת: הָרִאשׁוֹן קָרוּי "זַךְ", וְהֵן מְפֹרָשִׁים בִּמְנָחוֹת (דף כו) וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים. **תָּמִיד•** מִלַּיְלָה לְלַיְלָה, כְּמוֹ עוֹלַת תָּמִיד שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא מִיּוֹם לְיוֹם. **אור החיים**

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ב) צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ׳. צָרִיךְ לָדַעַת מָה עִנְיַן מִצְוַת שֶׁמֶן וְהַדְלָקָתוֹ בְּמָקוֹם זֶה, גַּם מִצְוַת מַעֲרֶכֶת הַשֻּׁלְחָן מָה עִנְיָנוֹ לְכָאן, וּמַה גַּם שֶׁכְּבָר נֶאֱמְרוּ הַדְּבָרִים כִּכְתָבָן בִּמְקוֹמָן בְּמִצְוַת הַמִּשְׁכָּן וּמִצְוֹתָיו, וְרַשִׁ״י ז״ל פֵּרֵשׁ מַה שֶּׁפֵּרֵשׁ, וְאֵין בִּדְבָרָיו דָּבָר מַסְפִּיק, וְרַמְבַּ״ן ז״ל כָּתַב שֶׁכְּלָה הַשֶּׁמֶן וְכוּ׳, וְאֵין רְאָיָה לִדְבָרָיו וְאוּלַי כִּי לְצַד שֶׁצִּוָּה מִצְוֹת שְׁבִיעִיּוֹת, פֶּסַח ז׳ יָמִים, חַג הַסֻּכּוֹת ז׳ יָמִים, שִׂמְחַת הַמַּיִם ז׳ יָמִים, גַּם רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפֻּרִים יֶשְׁנָם בִּבְחִינַת הַשֶּׁבַע לִהְיוֹתָם בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי, לָזֶה סָמַךְ לָזֶה גַּם כֵּן מִצְוַת הַמְּנוֹרָה שֶׁהִיא בְּחִינַת שֶׁבַע נֵרוֹת, גַּם הַשֻּׁלְחָן יֶשְׁנוֹ בְּסוֹד שֶׁבַע דִּכְתִיב שֵׁשׁ הַמַּעֲרֶכֶת וְגוֹ׳ וְהַשֻּׁלְחָן הַסִּדּוּרוֹת עָלָיו שֶׁהוּא סוֹד הַמִּתְקַבֵּץ בּוֹ שֵׁשׁ מַעֲלוֹת וְהִיא מַשְׁלֶמֶת שֶׁבַע, וְתִמְצָא שֶׁצִּוָּה גַּם כֵּן בְּפָרָשָׁה זוֹ מִצְוַת הָעֹמֶר שֶׁהוּא שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת, גַּם מִצְוַת הַשַּׁבָּת, נִמְצֵאתָ אוֹמֵר שֶׁכְּלָל כָּל מִצְוֹת

(ג) מִחוּץ לְפָרֹכֶת הָעֵדֻת בְּאֹהֶל מוֹעֵד יַעַרְךְּ אֹתוֹ אַהֲרֹן מֵעֶרֶב עַד־בֹּקֶר לִפְנֵי יְהוָה תָּמִיד חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם:

ג מִבָּרָא לְפָרֻכְתָּא דְסַהֲדוּתָא בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא יַסְדַּר יָתֵהּ אַהֲרֹן מֵרַמְשָׁא עַד צַפְרָא קֳדָם יְיָ תְּדִירָא קְיָם עָלָם לְדָרֵיכוֹן:

רש״י ◄ **לְפָרֹכֶת הָעֵדֻת** • שֶׁלִּפְנֵי הָאָרוֹן שֶׁהוּא קָרוּי ״עֵדוּת״. (שבת כב. ת״כ) וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ עַל גַּר מַעֲרָבִי, שֶׁהוּא עֵדוּת לְכָל בָּאֵי עוֹלָם שֶׁהַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁנּוֹתֵן בָּהּ שֶׁמֶן כְּמִדַּת חַבְרוֹתֶיהָ, וּמִמֶּנָּה הָיָה מַתְחִיל וּבָהּ הָיָה מְסַיֵּם. **יַעַרְךְּ אֹתוֹ אַהֲרֹן מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר** • (ת״כ) יַעַרְךְּ אוֹתוֹ עֲרִיכָה הָרְאוּיָה לְמִדַּת כָּל הַלַּיְלָה, וְשֶׁעָרוּ חֲכָמִים: חֲצִי לֹג לְכָל גֵּר וָגֵר, וְהֵן כְּדַאי אַף לְלֵילֵי תְּקוּפַת טֵבֵת וּמִדָּה זוֹ הֻקְבְּעָה לָהֶם.

(ד) עַל הַמְּנֹרָה הַטְּהֹרָה יַעֲרֹךְ אֶת־הַנֵּרוֹת לִפְנֵי יְהוָה תָּמִיד: פ

ד עַל מְנַרְתָּא דָכְיָתָא יַסְדַּר יָת בּוּצִינַיָּא קֳדָם יְיָ תְּדִירָא:

רש״י ◄ **הַמְּנֹרָה הַטְּהֹרָה** • שֶׁהִיא זָהָב טָהוֹר. דָּבָר אַחֵר: עַל טָהֳרָהּ שֶׁל מְנוֹרָה, שֶׁמְּטַהֲרָהּ וּמְדַשְּׁנָהּ תְּחִלָּה מִן הָאֵפֶר.

(ה) וְלָקַחְתָּ סֹלֶת וְאָפִיתָ אֹתָהּ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה חַלּוֹת שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים יִהְיֶה הַחַלָּה הָאֶחָת:

ה וְתִסַּב סְלֶתָא וְתֵיפֵי יָתַהּ תַּרְתָּא עֲשָׂרֵי גְּרִיצָן תְּרֵין עֶסְרוֹנִין תְּהֵי גְּרִיצָתָא חָדָא:

(ו) וְשַׂמְתָּ אוֹתָם שְׁתַּיִם מַעֲרֹכוֹת שֵׁשׁ הַמַּעֲרֶכֶת עַל הַשֻּׁלְחָן הַטָּהֹר לִפְנֵי יְהוָה:

ו וּתְשַׁוִּי יָתְהוֹן תַּרְתֵּין סִדְרִין שִׁית סִדְרָא עַל פָּתוֹרָא דַכְיָא קֳדָם יְיָ:

רש״י ◄ **שֵׁשׁ הַמַּעֲרֶכֶת** • שֵׁשׁ חַלּוֹת הַמַּעֲרָכָה הָאַחַת. **הַשֻּׁלְחָן הַטָּהֹר** • שֶׁל זָהָב טָהוֹר. דָּבָר אַחֵר: עַל טָהֳרוֹ שֶׁל שֻׁלְחָן, שֶׁלֹּא יִהְיוּ הַסְּנִיפִין מַגְבִּיהִין אֶת הַלֶּחֶם מֵעַל גַּבֵּי הַשֻּׁלְחָן (מנחות צ״ו. ת״כ).

(ז) וְנָתַתָּ עַל־הַמַּעֲרֶכֶת לְבֹנָה זַכָּה וְהָיְתָה לַלֶּחֶם לְאַזְכָּרָה אִשֶּׁה לַיהוָה:

ז וְתִתֵּן עַל סִדְרָא לְבֻנְתָּא דָכְיָתָא וּתְהֵי לְלֶחֶם לְאִדְכָּרָתָא קָרְבָּנָא קֳדָם יְיָ:

רש״י ◄ **וְנָתַתָּ עַל־הַמַּעֲרֶכֶת** • עַל כָּל אַחַת מִשְּׁתֵּי הַמַּעֲרָכוֹת הָיוּ שְׁנֵי בָּזִיכֵי לְבוֹנָה מְלֵא קֹמֶץ לְכָל אַחַת. **וְהָיְתָה** • הַלְּבוֹנָה הַזֹּאת. **לַלֶּחֶם לְאַזְכָּרָה** • שֶׁאֵין מִן הַלֶּחֶם לְגָבֹהַּ כְּלוּם, אֶלָּא הַלְּבוֹנָה נִקְטֶרֶת כְּשֶׁמְּסַלְּקִין אוֹתוֹ בְּכָל שַׁבָּת וְשַׁבָּת וְהִיא לְזִכָּרוֹן לַלֶּחֶם, שֶׁעַל־יָדָהּ הוּא נִזְכָּר לְמַעְלָה, כַּקֹּמֶץ שֶׁהוּא אַזְכָּרָה לַמִּנְחָה.

(ח) בְּיוֹם הַשַּׁבָּת בְּיוֹם הַשַּׁבָּת יַעַרְכֶנּוּ לִפְנֵי יְהוָה תָּמִיד מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם:

ח בְּיוֹמָא דְשַׁבְּתָא בְּיוֹמָא דְשַׁבְּתָא יַסְדְּרִנֵּהּ קֳדָם יְיָ תְּדִירָא מִן קֳדָם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קְיָם עָלָם:

(ט) וְהָיְתָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו וַאֲכָלֻהוּ בְּמָקוֹם קָדֹשׁ כִּי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא לוֹ מֵאִשֵּׁי יְהוָה חֹק־עוֹלָם: ס

ט וּתְהֵי לְאַהֲרֹן וּלְבָנוֹהִי וְיֵכְלֻנֵּהּ בַּאֲתַר קַדִּישׁ אֲרֵי קֹדֶשׁ קוּדְשִׁין הוּא לֵהּ מִקָּרְבָּנַיָּא דַיְיָ קְיָם עָלָם:

רש״י ◄ **וְהָיְתָה** • הַמִּנְחָה הַזֹּאת, שֶׁכָּל דָּבָר הַבָּא מִן הַתְּבוּאָה בִּכְלַל מִנְחָה הִיא. **וַאֲכָלֻהוּ** • מוּסָב עַל הַלֶּחֶם, שֶׁהוּא לְשׁוֹן זָכָר.

(י) וַיֵּצֵא בֶן־אִשָּׁה יִשְׂרְאֵלִית וְהוּא בֶן־אִישׁ מִצְרִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּנָּצוּ בַּמַّחֲנֶה בֶּן הַיִּשְׂרְאֵלִית וְאִישׁ הַיִּשְׂרְאֵלִי:

י וּנְפַק בַּר אִתְּתָא בַת יִשְׂרָאֵל וְהוּא בַּר גֻּבַר מִצְרָאָה בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּנְצוּ בְּמַשְׁרִיתָא בַּר אִתְּתָא בַת יִשְׂרָאֵל וְגַבְרָא בַּר יִשְׂרָאֵל:

רש״י ◄ **וַיֵּצֵא בֶן־אִשָּׁה יִשְׂרְאֵלִית** • (ת״כ) מֵהֵיכָן יָצָא? רַבִּי לֵוִי אוֹמֵר: מֵעוֹלָמוֹ יָצָא, רַבִּי בֶּרֶכְיָה אוֹמֵר: מִפָּרָשָׁה

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הַשְּׁבִיעִיּוֹת יַחַד לוֹמַר כִּי סוֹדָם וְעִקָּרָם אֶחָד: עוֹד אֶפְשָׁר שֶׁנִּתְכַּוֵּן בִּסְמִיכוּת פָּרָשַׁת מְנוֹרָה לְפָרָשַׁת סֵכָּה עַל דֶּרֶךְ מַה שֶׁאָמְרוּ ז״ל (תּוֹרַת כֹּהֲנִים) בַּפָּסוּק מִחוּץ לְפָרֹכֶת הָעֵדֻת וְז״ל וְכִי לְאוֹרָהּ הָיָה צָרִיךְ וַהֲלֹא כָּל הַמ׳ שָׁנָה שֶׁהָיוּ בַּמִּדְבָּר לֹא הָלְכוּ אֶלָּא לְאוֹרוֹ, וּפִרְשׁוּ הַתּוֹסְפוֹת

שֶׁלְּמַעְלָה יָצָא; לִגְלֵג וְאָמַר: ״בְּיוֹם הַשַּׁבָּת יַעַרְכֻנוּ״, דֶּרֶךְ הַמֶּלֶךְ לֶאֱכֹל פַּת חַמָּה בְּכָל יוֹם, שֶׁמָּא פַּת צוֹנֶנֶת שֶׁל תִּשְׁעָה יָמִים? בִּתְמִיהָה. וּמַתְנִיתָא אָמְרָה: מִבֵּית דִּינוֹ שֶׁל מֹשֶׁה יָצָא מְחֻיָּב: בָּא לְטַע אָהֳלוֹ בְּתוֹךְ מַחֲנֵה דָן, אָמְרוּ לוֹ: מַה טִּיבְךָ לְכָאן? אָמַר לָהֶם: מִבְּנֵי דָן אֲנִי! אָמְרוּ לוֹ: (במדבר ב): ״אִישׁ עַל־דִּגְלוֹ בְּאֹתֹת לְבֵית אֲבֹתָם״ כְּתִיב. נִכְנַס לְבֵית דִּינוֹ שֶׁל מֹשֶׁה וְיָצָא מְחֻיָּב; עָמַד וְגִדֵּף. **בֶּן־אִישׁ מִצְרִי** • הוּא הַמִּצְרִי שֶׁהָרַג מֹשֶׁה. **בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** • מְלַמֵּד שֶׁנִּתְגַּיֵּר. **וַיִּנָּצוּ בַּמַּחֲנֶה** • עַל עִסְקֵי הַמַּחֲנֶה. **וְאִישׁ הַיִּשְׂרְאֵלִי** • זֶה שֶׁכְּנֶגְדּוֹ, שֶׁמִּחָה בּוֹ מִטַּע אָהֳלוֹ. **אור החיים**

(יא) וַיִּקֹּב בֶּן־הָאִשָּׁה הַיִּשְׂרְאֵלִית אֶת־הַשֵּׁם וַיְקַלֵּל וַיָּבִיאוּ אֹתוֹ אֶל־מֹשֶׁה וְשֵׁם אִמּוֹ שְׁלֹמִית בַּת־דִּבְרִי לְמַטֵּה־דָן:

יא וּפְרֵשׁ בַּר אִתְּתָא בַּת יִשְׂרָאֵל יָת שְׁמָא וְאַרְגִּז וְאַיְתְיָאוּ יָתֵהּ לְוָת מֹשֶׁה וְשׁוּם אִמֵּהּ שְׁלֻמִית בַּת דִּבְרִי לְשִׁבְטָא דְדָן:

רש״י◄ **וַיִּקֹּב** • כְּתַרְגּוּמוֹ: ״וּפָרֵשׁ״, (סנהדרין פז) שֶׁנָּקַב שֵׁם הַמְּיֻחָד וְגִדֵּף, וְהוּא שֵׁם הַמְּפֹרָשׁ שֶׁשָּׁמַע מִסִּינַי. **וְשֵׁם אִמּוֹ שְׁלֹמִית בַּת־דִּבְרִי** • שִׁבְחָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁפִּרְסְמָהּ הַכָּתוּב לְזוֹ, לוֹמַר שֶׁהִיא לְבַדָּהּ הָיְתָה זוֹנָה. **שְׁלֹמִית** • דַּהֲוָת פַּטְפְּטָה: ׳שְׁלָם עָלָךְ׳, ׳שְׁלָם עָלָךְ׳, ׳שְׁלָם עֲלֵיכוֹן׳! מְפַטְפֶּטֶת בִּדְבָרִים, שׁוֹאֶלֶת בִּשְׁלוֹם הַכֹּל. **בַּת־דִּבְרִי** • דַּבְּרָנִית הָיְתָה, מְדַבֶּרֶת עִם כָּל אָדָם, לְפִיכָךְ קִלְקְלָה. **לְמַטֵּה־דָן** • מַגִּיד שֶׁהָרָשָׁע גּוֹרֵם גְּנַאי לוֹ, גְּנַאי לְאָבִיו, גְּנַאי לְשִׁבְטוֹ. כַּיּוֹצֵא בוֹ (שמות לא): ״אָהֳלִיאָב בֶּן אֲחִיסָמָךְ לְמַטֵּה־דָן״, שֶׁבַח לוֹ, שֶׁבַח לְאָבִיו, שֶׁבַח לְשִׁבְטוֹ. **אור החיים**

(יב) וַיַּנִּיחֻהוּ בַּמִּשְׁמָר לִפְרֹשׁ לָהֶם עַל־פִּי יְהוָה: פ

יב וְאַסְרוּהִי בְּבֵית מַטְרָא עַד דְּיִתְפְּרַשׁ לְהוֹן עַל גְּזֵרַת מֵימְרָא דַיְיָ:

רש״י◄ **וַיַּנִּיחֻהוּ** • לְבַדּוֹ וְלֹא הִנִּיחוּ מְקוֹשֵׁשׁ עִמּוֹ, שֶׁשְּׁנֵיהֶם הָיוּ בְּפֶרֶק אֶחָד; (סנהדרין עח) וְיוֹדְעִים הָיוּ שֶׁהַמְקוֹשֵׁשׁ בְּמִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לא): ״מְחַלְּלֶיהָ מוֹת יוּמָת״, אֲבָל לֹא פֹּרַשׁ לָהֶם בְּאֵיזוֹ מִיתָה, לְכָךְ נֶאֱמַר (במדבר טו לד): ״כִּי לֹא פֹרַשׁ מַה־יֵּעָשֶׂה לוֹ״; אֲבָל בִּמְקַלֵּל הוּא אוֹמֵר: ״לִפְרֹשׁ לָהֶם״, שֶׁלֹּא הָיוּ יוֹדְעִים אִם חַיָּב מִיתָה אִם לָאו.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת ש״פ פנחס תשכ״ו)

וַיַּנִּיחוּהוּ בְּמִשְׁמָר לִפְרֹשׁ לָהֶם עַל פִּי ה׳ (כד, יב) עַל הַפָּסוּק ״עִמְּדוּ וְאֶשְׁמְעָה מַה יְצַוֶּה ה׳ לָכֶם״ מְפָרֵשׁ רַשִׁ״י: ״שֶׁכָּל זְמַן שֶׁהָיָה רוֹצֶה, הָיָה מְדַבֵּר עִם הַשְּׁכִינָה״. וְקָשֶׁה: לָמָּה כָּלְאוּ אֶת הַמְקַלֵּל עַד שֶׁיִּתְבָּרֵר עָנְשׁוֹ, וַהֲרֵי מֹשֶׁה הָיָה יָכוֹל לְבָרֵר זֹאת מִיָּד. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁשָּׁם צִפָּה מֹשֶׁה **לִבְשׂוֹרָה טוֹבָה,** הוֹדְעַת ה׳ שֶׁיֵּשׁ מוֹעֵד נוֹסָף לְהַקְרָבַת הַפֶּסַח; לָכֵן מֹהֵר וְשָׁאַל אֶת ה׳. וְאִלּוּ כָּאן מְדֻבָּר בְּעֹנֶשׁ, וְלָכֵן הִסְתַּפֵּק בְּמַעֲצָר עַד שֶׁה׳ יוֹרֶה לוֹ מַה לַּעֲשׂוֹת.

(יג) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

יג וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(שבת כ״ב:) שֶׁלֹּא הָיוּ הוֹלְכִים לְאוֹר הַחַמָּה אֶלָּא לְאוֹר הַשְּׁכִינָה שֶׁהָיוּ רוֹאִים מַה שֶּׁבְּתוֹךְ הַטָּפִיחַ וְכוּ׳ אֶלָּא עֲדוּת לְבָאֵי עוֹלָם וְכוּ׳ ע״כ, וְהוּא מַה שֶׁנִּתְחַכֵּם ה׳ בִּסְמִיכוּת זֶה שֶׁל מִצְוַת הַמְּנוֹרָה לְמִצְוַת סֻכָּה כִּי בַּסֻּכּוֹת וְגוֹ׳ לוֹמַר כִּי יִשְׂרָאֵל לְצַד עֲנָנֵי כָּבוֹד לֹא הָיָה לָהֶם אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ, וְהַלִּיכָתָם הָיְתָה לְאוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ, אִם כֵּן מִצְוַת מְנוֹרָה אֵינָהּ אֶלָּא לְפָרֹכֶת הָעֵדֵת עֲדוּת לְבָאֵי עוֹלָם וְכוּ׳:

י) וַיֵּצֵא **בֶּן אִשָּׁה וְגוֹ׳.** אָמַר וַיֵּצֵא **עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם** ז״ל (תַּנְחוּמָא) בְּפָסוּק וַיֵּצֵא הָעֵגֶל הַזֶּה שֶׁיָּצָא בְּלֹא כַּוָּנַת הַפּוֹעֵל, כְּמוֹ כֵן כָּאן לֹא שֶׁנִּתְכַּוְּנָה הָאִשָּׁה הַיִּשְׂרְאֵלִית לְמַעֲשֶׂה הַכְּעוּר אֶלָּא בְּלֹא מִתְכַּוֵּן לְדָבָר אִסּוּר יָצָא הַנֶּגַע, כְּאוֹמְרָם ז״ל (שמו״ר פ״א) שֶׁהֶעֱמִיד הַמִּצְרִי הַבַּעַל לַעֲבוֹדָתוֹ וְחָזַר לַבַּיִת וְעָשָׂה מַעֲשֶׂה וְהָאִשָּׁה חָשְׁבָה כִּי בַּעֲלָהּ הָיָה וְיָצָא נֶגַע זֶה, וְלָזֶה תִּמְצָא שֶׁהַכָּתוּב מַשְׁוֶה זִכְרוֹן הָאִשָּׁה לְזִכְרוֹן הָאִישׁ הַיִּשְׂרְאֵלִי דִּכְתִיב הָאִשָּׁה הַיִּשְׂרְאֵלִית וְאִישׁ הַיִּשְׂרְאֵלִי כִּי נְקֵיָה הָאִשָּׁה מֵעָוֹן וְשָׁוָה לְאִישׁ הַיִּשְׂרְאֵלִי הַמְּזֻכָּר לְפָנֵינוּ שֶׁאֵין בּוֹ דִּפִּי, וְאוֹמְרוֹ **בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** לוֹמַר שֶׁלֹּא הָיָה בְּתוֹכָם מַמְזֵר כַּיּוֹצֵא בּוֹ:

עוֹד יִרְצֶה שֶׁלֹּא נָתְנוּ לוֹ מוֹשָׁב בְּתוֹכָם שֶׁבְּמָקוֹם שֶׁהָיָה רוֹצֶה לָטַעַת אָהֳלוֹ הָיָה אוֹמֵר לוֹ אֵינְךָ מִשֶّלָּנוּ, וְרַז״ל (תּוֹרַת כֹּהֲנִים) אָמְרוּ שֶׁבָּא לוֹמַר הַכָּתוּב שֶׁנִּתְגַּיֵּר וְאֵלּוּ וְאֵלּוּ דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים:

וְאִישׁ הַיִּשְׂרְאֵלִי. טַעַם שֶׁלֹּא הֶזְכַּר שְׁמוֹ, אוּלַי שֶׁלֹּא רָצָה לְהַזְכִּירוֹ מִשּׁוּם שֶׁעַל יָדוֹ הָיָה הַדָּבָר שֶׁנָּקַב בֶּן הַיִּשְׂרְאֵלִית אֶת הַשֵּׁם וּמְגַלְגְּלִין וְכוּ׳, וְאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חָפֵץ לְגַנּוֹת אָדָם, וּמַה גַּם בַּתּוֹרָה שֶׁנִּשְׁאָר הָרֶשֶׁם לְעוֹלָם וָעֶד.

עוֹד נִתְכַּוֵּן הַכָּתוּב לוֹמַר שֶׁמְּרִיבָה אֲשֶׁר נָצוּ עָלֶיהָ הִיא עַל הֶפְרֵשׁ הַנִּרְשָׁם שֶׁזֶּה הוּא בֶּן יִשְׂרְאֵלִית וְזֶה בֵּן יִשְׂרְאֵלִי וְכָאן כָּלַל כָּל מַה שֶּׁאָמְרוּ ז״ל (ויק״ר פל״ב) לְמַ״ד עַל דְּבַר יוֹחֲסִין וּלְמַ״ד וְכוּ׳, וְלֹא חָשׁ הַכָּתוּב לְהַאֲרִיךְ לָשׁוֹן וְלוֹמַר גַּם כֵּן שְׁמוֹ כִּי אֵין צֹרֶךְ בַּדָּבָר:

יא) **וְשֵׁם אִמּוֹ.** צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה לֹא הִזְכִּיר שְׁמָהּ בִּתְחִלָּה כְּשֶׁהִזְכִּירוֹ עַד הֲבָאָתוֹ אֶל מֹשֶׁה, וְיֵשׁ לוֹמַר בְּב׳ דְּרָכִים, הָאֶחָד לְשֶׁבַח עַל זֶה הַדֶּרֶךְ **וַיָּבִיאוּ אֹתוֹ אֶל מֹשֶׁה וְשֵׁם** אִמּוֹ וְגוֹ׳, פֵּרוּשׁ גַּם הִיא מִכְּלַל הַמְּבִיאִים, וְהָאֶחָד לִגְנַאי **וַיָּבִיאוּ** אֹתוֹ אֶל מֹשֶׁה וְעַל יְדֵי הֲבָאָה זוֹ נִתְחַיְּבָה שֶׁהַכָּתוּב יְפָרֵסֵם אוֹתָהּ שְׁאִמּוֹ הִיא שְׁלוֹמִית, וּמִמּוֹצָא דָּבָר אַתָּה יוֹדֵעַ כִּי נִכְמְרוּ רַחֲמֶיהָ עַל בְּנָהּ וּכְתִיב (מִשְׁלֵי י״ב) וְרַחֲמֵי רְשָׁעִים אַכְזָרִי, לָזֶה גִּלָּה אוֹתָהּ הַכָּתוּב כִּי זֹאת הָאִשָּׁה וְזֶה בְּנָהּ, גַּם הִזְכִּיר שִׁבְטָהּ לְהַטְעַם עַצְמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי כִּי מִן הַסְּתָם הַשֵּׁבֶט יְרַחֵם וְיַעֲמֹד לְעֵזֶר הַקְּרוֹבִים, וְלָזֶה אָמְרוּ בְּמִדְרָשׁ (ויק״ר פל״ב) גְּנַאי לוֹ גְּנַאי לְשִׁבְטוֹ וְכוּ׳:

(יד) הוֹצֵא אֶת־הַמְקַלֵּל אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְסָמְכוּ כָל־הַשֹּׁמְעִים אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁוֹ וְרָגְמוּ אֹתוֹ כָּל־הָעֵדָה:

יד אַפֵּק יָת דְּאַרְגֵּז לְמִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא וְיִסְמְכוּן כָּל דִּי שְׁמָעוּ יָת יְדֵיהוֹן עַל רֵישֵׁהּ וְיִרְגְּמוּן יָתֵהּ כָּל כְּנִשְׁתָּא:

רש״י ◄ **הַשֹּׁמְעִים** • אֵלּוּ הָעֵדִים. **כָּל** • לְהָבִיא אֶת הַדַּיָּנִים. **אֶת־יְדֵיהֶם** • אוֹמְרִים לוֹ: ׳דָּמְךָ בְּרֹאשְׁךָ, וְאֵין אָנוּ נֶעֱנָשִׁים בְּמִיתָתְךָ, שֶׁאַתָּה גָּרַמְתָּ לְךָ׳!. **כָּל־הָעֵדָה** • (ת״כ) בְּמַעֲמַד כָּל הָעֵדָה, מִכָּאן שֶׁשְּׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ.

(טו) וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי־יְקַלֵּל אֱלֹהָיו וְנָשָׂא חֶטְאוֹ:

טו וְעִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תִּמַּלֵּל לְמֵימַר גְּבַר גְּבַר דִּי יְרַגֵּז קֳדָם אֱלָהֵהּ וִיקַבֵּל חוֹבֵהּ:

רש״י ◄ **וְנָשָׂא חֶטְאוֹ** • בְּכָרֵת, כְּשֶׁאֵין הַתְּרָאָה.

(טז) וְנֹקֵב שֵׁם־יְהוָה מוֹת יוּמָת רָגוֹם יִרְגְּמוּ־בוֹ כָּל־הָעֵדָה כַּגֵּר כָּאֶזְרָח בְּנָקְבוֹ שֵׁם יוּמָת:

טז וְדִי פָרֵשׁ שְׁמָא דַיְיָ יִתְקְטֻלָא יִתְקְטֵל מִרְגַּם יִרְגְּמוּן בֵּהּ כָּל כְּנִשְׁתָּא כְּגִיּוֹרָא כְּיַצִּיבָא בְּפָרְשׁוּתֵהּ שְׁמָא יִתְקְטֵל:

רש״י ◄ **וְנֹקֵב שֵׁם** • אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיְּפָרֵשׁ אֶת הַשֵּׁם, וְלֹא הַמְקַלֵּל בְּכִנּוּי. **וְנֹקֵב** • לְשׁוֹן קְלָלָה, כְּמוֹ (במדבר כג ח): ״מָה אֶקֹּב״.

(יז) וְאִישׁ כִּי יַכֶּה כָּל־נֶפֶשׁ אָדָם מוֹת יוּמָת:

יז וּגְבַר אֲרֵי יִקְטוֹל כָּל נַפְשָׁא דַאֲנָשָׁא יִתְקְטֻלָא יִתְקְטֵל:

רש״י ◄ **וְאִישׁ כִּי יַכֶּה** • לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא יב): ״מַכֵּה אִישׁ וְגוֹ׳״, אֵין לִי אֶלָּא שֶׁהָרַג אֶת הָאִישׁ, אִשָּׁה וְקָטָן מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״כָּל־נֶפֶשׁ אָדָם״.

(יח) וּמַכֵּה נֶפֶשׁ־בְּהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ:

יח וּדְיִקְטוֹל נְפַשׁ בְּעִירָא יְשַׁלְּמִנַּהּ נַפְשָׁא חֲלַף נַפְשָׁא:

(יט) וְאִישׁ כִּי־יִתֵּן מוּם בַּעֲמִיתוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כֵּן יֵעָשֶׂה לוֹ:

יט וּגְבַר אֲרֵי יִתֵּן מוּמָא בְּחַבְרֵהּ כְּמָא דִי עֲבַד כֵּן יִתְעֲבֵד לֵהּ:

(כ) שֶׁבֶר תַּחַת שֶׁבֶר עַיִן תַּחַת עַיִן שֵׁן תַּחַת שֵׁן כַּאֲשֶׁר יִתֵּן מוּם בָּאָדָם כֵּן יִנָּתֶן בּוֹ:

כ תַּבְרָא חֲלַף תַּבְרָא עֵינָא חֲלַף עֵינָא שִׁנָּא חֲלַף שִׁנָּא כְּמָא דִי יִתֵּן מוּמָא בַּאֲנָשָׁא כֵּן יִתְיְהֵב בֵּהּ:

רש״י ◄ **כֵּן יִנָּתֶן בּוֹ** • פֵּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ שֶׁאֵינוֹ נִתְּינַת מוּם מַמָּשׁ, אֶלָּא תַּשְׁלוּמֵי מָמוֹן; שָׁמִין אוֹתוֹ כְּעֶבֶד, לְכָךְ כְּתִיב בּוֹ לְשׁוֹן ׳נִתִּינָה׳ – דָּבָר הַנִּתּוּן מִיָּד לְיָד.

(כא) וּמַכֵּה בְהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה וּמַכֵּה אָדָם יוּמָת:

כא וּדְיִקְטוֹל בְּעִירָא יְשַׁלְּמִנַּהּ וּדְיִקְטוֹל אֲנָשָׁא יִתְקְטֵל:

רש״י ◄ **וּמַכֵּה בְהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה** • לְמַעְלָה דִּבֵּר בְּהוֹרֵג בְּהֵמָה, וְכָאן דִּבֵּר בָּעוֹשֶׂה בָּהּ חַבּוּרָה. **וּמַכֵּה אָדָם יוּמָת** • אֲפִלּוּ לֹא הָרָגוֹ אֶלָּא עָשָׂה בּוֹ חַבּוּרָה, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר כָּאן ״נֶפֶשׁ״. וּבְמַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ דִּבֵּר הַכָּתוּב, וּבָא לְהַקִּישׁוֹ לְמַכֵּה בְהֵמָה: מַה מַּכֵּה בְהֵמָה, מֵחַיִּים, אַף מַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ, מֵחַיִּים, פְּרָט לְמַכֶּה אַחַר מִיתָה: לְפִי שֶׁמָּצִינוּ שֶׁהַמְקַלְּלוֹ לְאַחַר מִיתָה חַיָּב, הֵצְרַךְ לוֹמַר בַּמַּכֶּה, שֶׁפָּטוּר; וּמַה בִּבְהֵמָה בְּחַבָּלָה, שֶׁאִם אֵין חֲבָלָה אֵין תַּשְׁלוּמִין, אַף מַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה בָּהֶם חַבּוּרָה.

(כב) מִשְׁפַּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם כַּגֵּר כָּאֶזְרָח יִהְיֶה כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

כב דִּינָא חֲדָא יְהֵי לְכוֹן כְּגִיּוֹרָא כְּיַצִּיבָא יְהֵי אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן:

רש״י ◄ **אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם** • אֱלֹהֵי כֻּלְּכֶם; כְּשֵׁם שֶׁאֲנִי מְיַחֵד שְׁמִי עֲלֵיכֶם, כָּךְ אֲנִי מְיַחֵד שְׁמִי עַל הַגֵּרִים. **אור החיים**

כב) כַּגֵּר כָּאֶזְרָח. וְלֹא אָמַר הַגֵּר כָּאֶזְרָח, שֶׁאָז יִהְיֶה נִשְׁמָע כִּי מַדְרֵגַת גֵּר לְמַטָּה מִמַּדְרֵגַת אֶזְרָח שֶׁהַקָּטָן נִתְלֶה בְּגָדוֹל, לָזֶה אָמַר כַּגֵּר

(כג) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיּוֹצִיאוּ אֶת־הַמְקַלֵּל אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וַיִּרְגְּמוּ אֹתוֹ אָבֶן וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה:

כג וּמַלִּיל מֹשֶׁה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאַפִּיקוּ יָת דְּאַרְגֵּז לְמִבְּרָא לְמַשְׁרִיתָא וּרְגָמוּ יָתֵהּ אַבְנָא וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדוּ כְּמָא דִי פַּקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה: פ פ פ

רס״ו◄ **וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ** • כָּל הַמִּצְוָה הָאֲמוּרָה בִּסְקִילָה בְּמָקוֹם אַחֵר: דְּחִיָּה, רְגִימָה וּתְלִיָּה: **אור החיים**

חסלת פרשת אמור

הפטרה לפרשת אמור נדפסה בעמ׳ קפח

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כָּאֶזְרָח פְּרוּשׁ הָאֶזְרָח כַּגֵּר וְהַגֵּר כָּאֶזְרָח שֶׁשְּׁקוּלִים הֵם בַּמִּשְׁפָּט:

כג) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ וְגוֹ׳. קָשֶׁה מַה מָּקוֹם לוֹמַר וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ וְגוֹ׳ אַחַר שֶׁאָמַר וַיּוֹצִיאוּ אֶת הַמְקַלֵּל וְגוֹ׳ וַיִּרְגְּמוּ אֹתוֹ אָבֶן הֲרֵינִי רוֹאֶה שֶׁעָשׂוּ אֶת אֲשֶׁר צִוָּה ה׳, וְי״ל לְצַד שֶׁהָיָה הַדָּבָר עַל יְדֵי מְרִיבָה וּמַחְלֹקֶת שֶׁהָיְתָה בֵּין הַיִּשְׂרְאֵלִי וּבֵין בֶּן הַיִּשְׂרְאֵלִית יֵשׁ מָקוֹם לוֹמַר שֶׁעָשׂוּ בּוֹ מִשְׁפָּט כָּתוּב לְאֶמְצָעוּת גַּם כֵּן טִינָא שֶׁבַּלֵּב, לָזֶה אָמַר **אוֹ** נִתְכַּוֵּן הַכָּתוּב לְהַעֲלוֹת הַמִּצְוָה שֶׁעֲשָׂאוּהָ כָּל יִשְׂרָאֵל חֲגַם שֶׁלֹּא הָיְתָה בּוֹ יַד כֻּלָּם. **אוֹ** יְרֵצָה שֶׁעַל יְדֵי מַעֲשֶׂה זֶה שֶׁקִּנְּאוּ קִנְאַת כְּבוֹדוֹ יִתְבָּרֵךְ הֶעֱלָה עֲלֵיהֶם הַכָּתוּב גַּם כֵּן כְּאִלּוּ עָשׂוּ כָּל הַתּוֹרָה, וְהוּא אוֹמְרוֹ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה׳ אֶת מֹשֶׁה בְּדֶרֶךְ כְּלָל: **אוֹ** יֹאמַר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ לְצַד שֶׁבְּמִצְוַת ה׳ לְמֹשֶׁה אָמַר הוֹצֵא אֶת הַמְקַלֵּל שֶׁחוּזַר אֶל עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה׳ פְּרוּשׁ לְצַד מִצְוַת ה׳ הוּא שֶׁעָשׂוּ. **אוֹ** יִהְיֶה מַה מָּקוֹם לוֹמַר וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ וְגוֹ׳ אַחַר שֶׁאָמַר וַיּוֹצִיאוּ אֶת הַמְקַלֵּל וְגוֹ׳ וַיִּרְגְּמוּ אֹתוֹ אָבֶן הֲרֵינִי רוֹאֶה שֶׁעָשׂוּ אֶת אֲשֶׁר צִוָּה ה׳, וְי״ל לְצַד שֶׁהָיָה הַדָּבָר עַל יְדֵי מְרִיבָה וּמַחְלֹקֶת שֶׁהָיְתָה בֵּין הַיִּשְׂרְאֵלִי וּבֵין בֶּן הַיִּשְׂרְאֵלִית יֵשׁ מָקוֹם לוֹמַר שֶׁעָשׂוּ בּוֹ מִשְׁפָּט כָּתוּב לְאֶמְצָעוּת גַּם כֵּן טִינָא שֶׁבַּלֵּב, לָזֶה אָמַר **מֹשֶׁה כִּי הוּא יוֹצִיא אוֹתוֹ וְהָרְגִימָה תִּהְיֶה עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל דִּכְתִיב וְרָגְמוּ אֹתוֹ כָּל הָעֵדָה, וְכָאן אָמַר וַיּוֹצִיאוּ הַמְקַלֵּל שֶׁחוּזַר אֶל יִשְׂרָאֵל הַמְזַכָּרִים בְּסָמוּךְ, וּבָא הַכָּתוּב לְשַׁבֵּחַ לְיִשְׂרָאֵל וְאָמַר וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה׳ לְמֹשֶׁה, פְּרוּשׁ לַעֲשׂוֹת הוּא, קָדְמוּ הֵם בְּדִבְּרוֹ אֲלֵיהֶם וְעָשׂוּ אוֹתוֹ קֹדֶם שֶׁיַּעֲשֶׂהוּ מֹשֶׁה לְצַד הַזְּרִיזוּת וְהַמְּהִירוּת לְקַיֵּם מִצְוַת ה׳, וְלַדְּרָכִים הָרִאשׁוֹנִים נְפָרֵשׁ הוֹצֵא, אוֹ הוּא אוֹ שְׁלוּחוֹ:**

חֲסָלַת פָּרָשַׁת אֱמֹר

המשך מעמוד כז

לקוטי־שיחות פרשת אמור

בשמחה של מצוה בכלל, הנדרשת לגבי כל מצוה, ובכל יום, בכל מצב שיהודי שרוי – זוהי, "עבודה גדולה".

לכן מביא הרמב"ם כדוגמא את דוד המלך שהיה "מפזז ומכרכר לפני ה'..."[73] כדי להצביע עד כמה צריכה להיות השמחה בכל המצוות[74], למרות שקשה לעשות זאת.

לפי זה הולך הרמב"ם מן הקל אל הכבד: בתחילה הוא כותב על שמחת יום־טוב בכלל ("כל המועדות מצוה לשמוח בהן"), אחר־כך הוא מדבר על השמחה בחג הסוכות, שהיא נעלית יותר, ובאה מפני חביבות המצוה, ואחר כך הוא דן בשמחה של מצוה בכלל, שהיא קשה יותר – "עבודה גדולה".

יב.
ההוראה

זוהי גם הוראה בנוגע לעבודה בפועל: יהודי עלול לחשוב: אמנם בימי "זמן שמחתנו" הוא יכול להגיע למצב של שמחה, אך כיצד הוא יוכל להביא את עצמו לשמחה גם לאחר הזמן המיוחד לשמחה, "יומין זכאין"?

אומר על כך הרמב"ם, שרק לאחר שמחת בית השואבה מתחילה "עבודה הגדולה" של שמחת מצוה. כי תמיד, ואפילו בימות החול, קשור כל צעד של יהודי, בעבודת ה'. זוהי מצוה פשוטה, ש"כל מעשיך יהיו לשם שמים"[75], ו"בכל דרכיך דעהו"[76], ולכן צריך הוא לעשות זאת בשמחה, כמו שנאמר[77] "עבדו את ה' בשמחה".

אמנם, חז"ל[78] אומרים "אסור לאדם שימלא שחוק פיו בעולם־הזה", אך למרות זאת ברור ששמחה של מצוה היא, אדרבה, הכרחית, ודוקא היא גורמת לענין השחוק[79] למעלה, עד אשר "יושב בשמים ישחק..."[80] – ישחק לכל הרוצים לענות את עם ישראל, ועד לקיום היעוד "אז ימלא שחוק פינו" – בביאת משיח צדקנו בקרוב ממש.

(משיחות שמחת ביה"ש תשי"ט ותש"כ, שבת בראשית (התועדות ב') תשל"א)

---

73) ש"ב ו, טז.

74) בירושלמי הובא ענין זה דדוד בהמשך לשמחת ביה"ש (אבל ברמב"ם הוא בהמשך לשמחה של מצוה בכלל, וכדמוכח בקראי שם דקאי בהבאת הארון כו'). ועפ"י הנ"ל בפנים – ששמחת ביה"ש הו"ע אחד עם שמחה של מצוה בכלל – מתורץ זה שבירושלמי בא הוא בהמשך לשמחת ביה"ש.

ולהוסיף: עפ"י הנ"ל – שאלה שנזכרו בש"ס ששמחו בשמחת ביה"ש הוא בכדי ללמוד מכאו"א מהם סוג בבנ"י שעושין השמחה – הרי מכיון שאין מלך אלא אחד, עכצ"ל (כנ"ל הערה 57) שכוונת וראיית הירושלמי היא לא לענין שמחת ביה"ש (שאין בזה הוראת סוג), כ"א לשמחה של מצוה בכלל.

75) אבות פ"ב מי"ב.

76) משלי ג, ו.

77) תהלים ק, ב.

78) ברכות לא, א.

79) ראה זח"ג תצוה קפד, ב. מאה שערים יז, ב (אגרות קודש אדמו"ר הצ"צ ע' שכה־ו).

80) תהלים ב, ד.

שיעורי תהלים לשבוע שבת אמור

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ"ז ניסן פרק כ מפרק קכ עד סוף פרק קלד	**יום רביעי - ל' ניסן** פרק כ מפרק קמה עד סוף פרק קנ
יום שני - כ"ח ניסן פרק כ מפרק קלה עד סוף פרק קלט	**יום חמישי - א' אייר** פרק כ מפרק א עד סוף פרק ט
יום שלישי - כ"ט ניסן פרק כ מפרק קמ עד סוף פרק קמד	**יום שישי - ב' אייר** מפרק י עד סוף פרק יז
שבת קודש - ג' אייר פרק כ מפרק יח עד סוף פרק כב	

יום ראשון כ"ז ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 124, והנה בחי' אהבה זו... עד עמ' 124, כידוע לי"ח]:

– ביחס למדריגה העליונה יותר של אהבה, למדנו, שהיא יכולה להיות רק במי שהיראה היא בשלימות, ואילו ביחס למדריגה השניה שבאהבה (למרות שעל פי סדר, צריך גם כן להיות קודם יראה ולאחריה אהבה) יוסבר להלן, על יוצא מן הכלל, שיוכל להגיע לאהבה **זו** בלי הקדמת היראה. וכך אומר רבנו הזקן:

וְהִנֵּה, בְּחִינַת אַהֲבָה זוֹ, פְּעָמִים שֶׁקּוֹדֶמֶת לְיִרְאָה, כְּפִי בְּחִינַת הַדַּעַת הַמּוֹלִידָהּ, – את האהבה, **כַּנּוֹדַע [שֶׁהַדַּעַת כּוֹלֵל חֲסָדִים וּגְבוּרוֹת, שֶׁהֵם אַהֲבָה וְיִרְאָה,** – חסד – אהבה, וגבורה – יראה, ו"דעת" כוללת בתוכה את שתיהן ומביאה להתגלות שתיהן; כלומר: ההתקשרות החזקה של ה"דעת" שלו בגדלות ה', מעוררת באדם ומגלה את שני הרגשות של יראה ואהבה, **וּפְעָמִים שֶׁהַחֲסָדִים קוֹדְמִים לְיִרֵד וּלְהִתְגַּלּוֹת],** – מאשר הגבורות, ובנפש היינו, שלפעמים מתגלה מהתקשרות הדעת, אהבה **לפני** יראה. **וְלָכֵן אִפְשָׁר לְרָשָׁע וּבַעַל עֲבֵרוֹת שֶׁיַּעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה מֵאַהֲבָה הַנּוֹלֶדֶת בְּלִבּוֹ, בְּזִכְרוֹ אֶת ה' אֱלֹהָיו.** – שלמרות שעד עתה היה רשע ובעל עבירות ולא היתה לו יראת ה' – בכל זאת נוצרת בו אהבה להקב"ה המביאה אותו לתשובה; **וּמִכָּל מָקוֹם, הַיִּרְאָה גַּם כֵּן כְּלוּלָה בָּהּ** – באהבה זו עצמה, **מְמֵילָא, רַק שֶׁהִיא** – היראה, **בְּבְחִינַת קַטְנוּת וְהֶעֱלֵם,** – בתוך האהבה, **דְּהַיְנוּ יִרְאַת חֵטְא** – בלבד, **לְמָרֵד בּוֹ חַס וְשָׁלוֹם, וְהָאַהֲבָה הִיא בְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ וּמֹחוֹ.** – בלבו ובמוחו הוא מרגיש רק באהבה להקב"ה. **אַךְ** – ענין זה שהאהבה באה לפני היראה, **זֶהוּ** – רק, **דֶּרֶךְ מִקְרֶה וְהוֹרָאַת שָׁעָה, בְּהַשְׁגָּחָה פְּרָטִית מֵאֵת ה', לְצֹרֶךְ שָׁעָה,** – כדי שהרשע ובעל העבירה יתעורר באהבה להקב"ה ולהיהפך לבעל תשובה, **כְּמַעֲשֵׂה דְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן הוֹרְדְּיָא**[16]. – שהיה רשע ובעל עבירות – ולפתע חזר בתשובה מתוך אהבה להקב"ה, עד שנשמתו יצאת בתשובתו. הרי שהיתה בכך משום הוראת שעה. כמו שכתוב[17], שר' אלעזר בן דורדייא היה גלגול של יוחנן כהן גדול, ששימש שמונים שנה ככהן גדול ונעשה צדוקי[18] – ועל ידי שנשמתו גולגלה בר' אלעזר בן דורדייא (שהיה מקודם, כאמור, רשע ובעל עבירות, ולאחר מכן חזר בתשובה מתוך אהבה להקב"ה) – נתעלו כל תורתו ומצוותיו של יוחנן כהן גדול[19]. **אֲבָל סֵדֶר הַעֲבוֹדָה הַקְּבוּעָה וּתְלוּיָה בִּבְחִירַת הָאָדָם - צָרִיךְ לְהַקְדִּים תְּחִלָּה קִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת עַל יְדֵי יִרְאָה תַּתָּאָה בִּבְחִינַת קַטְנוּת, עַל כָּל פָּנִים, בְּ"סוּר מֵרַע וַעֲשֵׂה טוֹב",** – להימנע מכל עבירה ולקיים כל מצוה, **לְהָאִיר נַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית בְּאוֹר הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ, וְאַחַר כָּךְ יָאִיר עֶלֶיהָ אוֹר הָאַהֲבָה [כִּי "וְאָהַבְתָּ" בְּגִימַטְרִיָּא ב' פְּעָמִים "אוֹר", כַּיָּדוּעַ לְיוֹדְעֵי חֵן:** – חכמה נסתרה] – כלומר בתחילה נדרש אור של תורה ומצוות בנפש האדם, ורק לאחר מכן ביכולת האדם להגיע לאור האהבה.

ליקוטי אמרים

והנה בחי' אהבה זו פעמים שקודמת ליראה כפי בחי' הדעת המולידה כנודע [שהדעת כולל חסדים וגבורות שהם אהבה ויראה ופעמים שהחסדים קודמים לירד ולהתגלות] ולכן אפשר לרשע ובעל עבירות שיעשה תשובה מאהבה הנולדה בלבו בזכרו את ה' אלהיו ומ"מ היראה ג"כ כלולה בה ממילא רק שהיא בבחי' קטנות והעלם דהיינו יראת חטא למרוד בו ח"ו והאהבה היא בהתגלות לבו ומוחו אך זהו דרך מקרה והוראת שעה בהשגחה פרטית מאת ה' לצורך שעה כמעשה דר"א בן דורדייא. אבל סדר העבודה הקבועה ותלויה בבחירת האדם צריך להקדים תחלה קיום התורה והמצות ע"י יראה תתאה בבחי' קטנות עכ"פ בסור מרע ועשה טוב להאיר נפשו האלהית באור התורה ומצותיה ואח"כ יאיר עליה אור האהבה [כי ואהבת בגימטריא ב"פ אור כידוע לי"ח]:

יום שני כ"ח ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 124, פרק מד והנה כל... עד עמ' סג, צפרא כו'.

פֶּרֶק מד. בפרק הקודם, הסביר רבנו הזקן, את שתי המדריגות הכלליות שבאהבה: – "אהבה רבה", הבאה מלמעלה. – אדם בכוחות עצמו, אינו מסוגל להגיע על ידי התבוננות בגדלות ה' למדריגה נעלה זו של אהבה. רק כשהוא זוכה לכך – הוא מקבל אהבה זו מלמעלה בדרך של מתנה; – "אהבת עולם", הבאה על ידי התבוננות בגדלות ה', על ידי שיהודי מתעמק ומבין גדלות ה' – הוא מגיע לאותה אהבה.

וְהִנֵּה, כָּל מַדְרֵגַת אַהֲבָה מִב' מַדְרֵגוֹת אֵלּוּ: "אַהֲבָה רַבָּה" וְ"אַהֲבַת עוֹלָם" - נֶחְלֶקֶת לְכַמָּה בְּחִינוֹת וּמַדְרֵגוֹת לְאֵין קֵץ, – ישנן אין־סוף מדריגות של אהבה, גם במדריגה "אהבה רבה" וגם במדריגת "אהבת עולם", **כָּל חַד לְפוּם שִׁעוּרָא דִּלֵּיהּ,** – כל אחד לפי שיעורו, מדריגת האהבה בכל אחד היא בהתאם לדרגתו הרוחנית; **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**

ליקוטי אמרים

פרק מד והנה כל מדרגת אהבה מב' מדרגות אלו אהבה רבה ואהבת עולם נחלקת לכמה בחי' ומדרגות לאין קץ כל חד לפום

---

16. ראה עבודה זרה יז, ב. 17. בלקוטי תורה להאריז"ל תהלים, לב. 18. ראה ברכות כט, א. 19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וראה ג"כ מכ'

בְּזֹהַר הַקָּדוֹשׁ[1] **עַל פָּסוּק: "נוֹדָע בַּשְּׁעָרִים בַּעֲלָהּ"**[2] - ש"בעלה" "**דָּא קֻדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא,** – הקב"ה נקרא "בעל" של כנסת ישראל – ו"בעלה", הקב"ה, "נודע בשערים" – **דְּאִיהוּ אִתְיְדַע וְאִתְדְּבַּק** – הוא "נודע", נרגש ומתדבק, ב"שערים" – **לְכָל חַד לְפוּם מַה דְּמְשַׁעַר בְּלִבֵּיהּ וְכוּ'".** – לכל אחד כפי שהוא "משער" ו"תופס" בלבו. כך, ששני אנשים שעומדים שניהם באותה מדריגה כללית של אהבה, ובכל זאת קיים הבדל בדרגות הפרטיות. **וְלָכֵן נִקְרָאִים דְּחִילוּ וּרְחִימוּ** - יראה ואהבה, **"הַנִּסְתָּרוֹת לַה' אֱלֹהֵינוּ"**[3], – כי מדריגת האהבה של יהודי אחד, מוסתרת לגבי יהודי אחר, היות ואין הוא עומד באותה מדריגה, **וְתוֹרָה וּמִצְוֹת** - **הֵן "הַנִּגְלוֹת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ לַעֲשׂוֹת כּוּ'"**, – ואילו תורה ומצוות הן גלויות ושוות לכל אחד, **כִּי תּוֹרָה אַחַת וּמִשְׁפָּט אֶחָד לְכֻלָּנוּ, בְּקִיּוּם כָּל הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת בְּבְחִינַת מַעֲשֶׂה,** – בעשיית וקיום כל התורה והמצוות, משתווים כל בני ישראל – אותה צורה של תפילין ואותו אופן של הנחה שוה אצל הגדול שבגדולים שבישראל, ואצל היהודי הנחות ביותר בישראל. **מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּדְחִילוּ וּרְחִימוּ** – שונה הדבר ביחס ליראה ואהבה, **שֶׁהֵם לְפִי הַדַּעַת אֶת ה' שֶׁבְּמֹחַ וָלֵב,** – בכך שונה אחד מן השני: יש מי שידיעתו באלקות גדולה ועמוקה יותר ולכן יראתו ואהבתו את ה' גדולות יותר, ויש אשר ידיעתו פחותה יותר, ולכן גם יראתו ואהבתו את ה' הן במדריגה פחותה יותר, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן, שההבדל בין "אהבה רבה" ל"אהבת עולם" הוא: "אהבה רבה" היא אהבה הבאה מלמעלה, והאדם בעבודתו לא היה יכול אף פעם להגיע אליה, ואילו "אהבת עולם" היא אהבה שאדם מגיע אליה על ידי העבודה של השגה והתבוננות בגדלות ה'. כאן מוסיף רבנו הזקן שקיימת אהבה כזו הכוללת בתוכה את שתי המדריגות האמורות: יש בה מדריגת "אהבה רבה", בכך שהיא באה לכל יהודי בנשמתו מלמעלה בתור ירושה מן האבות, אך, כדי לגלות אהבה זו, יש להזדקק להבנה ולהתבוננות בגדלות ה', שזוהי כבר בחינת ודרגת "אהבת עולם", שכאמור, מתגלה על ידי עבודת האדם. ובלשון ה"תניא": **אַךְ אַחַת הִיא אַהֲבָה הַכְּלוּלָה מִכָּל בְּחִינוֹת וּמַדְרֵגוֹת "אַהֲבָה רַבָּה" וְ"אַהֲבַת עוֹלָם",** – ישנה אהבה יחידה ומיוחדת, הכוללת בתוכה כל בחינות ומדריגות "אהבה רבה" ו"אהבת עולם", **וְהִיא שָׁוָה לְכָל נֶפֶשׁ מִישְׂרָאֵל, וְיֹרֶשָׁה לָנוּ מֵאָבוֹתֵינוּ;** – בנשמה הקדושה, שכל אחד מישראל ירש מן האבות, ישנה אהבה זו. **וְהֵינוּ, מַה שֶּׁכָּתַב הַזֹּהַר עַל פָּסוּק**[4]**: "נַפְשִׁי אוֹיְתִיךְ בַּלַּיְלָה וְגוֹ'"** – [ה"זוהר"[5] מדייק, שלפי פירושו הפשוט של הפסוק, אין הלשון מדוייקת: אם מדובר על הנפש בלשון נסתר ("נפשי"), היה עליו לומר "נפשי אותך", כלומר: נפשי תאבה לך, ואם לאו היה צריך לומר: "אני אויתיך" – אני תאב לך, כיצד הוא, מתחיל ב"נפשי", ועובר מיד אל עצמו, כמדבר בעדו, ואומר "אויתיך" – כלומר: אני תאב לך? – ומפרש ה"זוהר" שהמלה "נפשי" מוסבת על הקב"ה, שהוא הנפש של כל דבר, ואליו פונה ואומר יהודי: "נפשי" – מפני שאתה הוא הנפש שלי, לכן – "אויתיך" – אני תאב לך]. **"דִּירָחִים לְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא דְּחִימוּתָא דְנַפְשָׁא וְרוּחָא** – על יהודי לאהוב את הקב"ה אהבת נפש ורוח, **כְּמַה דְּאִתְדְּבָקוּ אִילֵּין בְּגוּפָא וְגוּפָא דָּחִים לוֹן וְכוּ'".** – כמו שהנפש והרוח מתדבקות בגוף, והגוף אוהב אותן וכו'. **וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב: "נַפְשִׁי אִוִּיתִךְ", כְּלוֹמַר מִפְּנֵי שֶׁאַתָּה ה' "נַפְשִׁי" וְחַיֵּי הָאֲמִתִּיִּים, לְכָךְ "אִוִּיתִךְ",** – אני תאב לך; **פֵּרוּשׁ שֶׁאֲנִי מִתְאַוֶּה וְתָאֵב לְךָ כְּאָדָם הַמִּתְאַוֶּה לְחַיֵּי נַפְשׁוֹ, וּכְשֶׁהוּא חָלָשׁ וּמְעֻנֶּה מִתְאַוֶּה וְתָאֵב שֶׁתָּשׁוּב נַפְשׁוֹ אֵלָיו,** - שלאמתו של דבר, תענוג החיים הוא התענוג הגדול ביותר של האדם, כמו שאנו רואים, שאדם יוותר על כל התענוגים, כדי שיחיה. הרי מובן הדבר, שתשוקת ותענוג החיים גדולים וחזקים יותר מכל התענוגים; אלא, היות ו"תענוג תמידי – אינו תענוג", אדם אינו חש ומרגיש בתענוג תמידי, לכן אין הוא מרגיש בתענוג הגדול שבחיים. אך, בשעה שהוא חלש או עייף, ואין החיות אז אצלו בהתגלות כמו שצריך להיות – אז הוא חש בתשוקה לחיים. **וְכֵן כְּשֶׁהוּא הוֹלֵךְ לִישֹׁן** – שאז החיות היא בהתעלמות, שכן "שינה – אחד משישים במיתה"[6], ולכן האדם אז, **מִתְאַוֶּה וְחָפֵץ שֶׁתָּשׁוּב אֵלָיו כְּשֶׁיֵּעוֹר מִשְׁנָתוֹ - כָּךְ אֲנִי מִתְאַוֶּה וְתָאֵב לְאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא,** – שהוא, **חַיֵּי הַחַיִּים הָאֲמִתִּיִּים, לְהַמְשִׁיכוֹ בְּקִרְבִּי עַל יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה בַּהֲקִיצִי**

ליקוטי אמרים

שיעורא דיליה כמ"ש בז"הק ע"פ נודע בשערים בעלה דא קב"ה דאיהו אתידע ואתדבק לכל חד לפום מה דמשער בלביה וכו' ולכן נקראי' דחילו ורחימו הנסתרות לה' אלהינו ותורה ומצות הן הנגלות לנו ולבנינו לעשות כו'. כי תורה אחת ומשפט אחד לכולנו בקיום כל התורה ומצות בבחי' מעשה משא"כ בדחילו ורחימו שהם לפי הדעת את ה' שבמוח ולב כנ"ל. אך אחת היא אהבה הכלולה מכל בחי' ומדרגות אהבה רבה ואהבת עולם והיא שוה לכל נפש מישראל וירושה לנו מאבותינו. והיינו מ"ש הזהר ע"פ נפשי אויתיך בלילה וגו' דירחים לקב"ה רחימותא דנפשא ורוחא כמה דאתדבקו אילין בגופא וגופא רחים לון וכו'. וז"ש נפשי אויתיך כלומר מפני שאתה ה' נפשי וחיי האמיתים לכך אויתיך פי' שאני מתאוה ותאב לך כאדם המתאוה לחיי נפשו וכשהוא חלש ומעונה מתאוה ותאב שתשוב נפשו אליו וכן כשהוא הולך לישן מתאוה וחפץ שתשוב נפשו אליו כשיעור משנתו כך אני מתאוה ותאב לאור א"ס ב"ה חיי החיים האמיתיים להמשיכו בקרבי ע"י עסק התורה בהקיצי משנתי

מו"ח אדמו"ר בזה – **ובפרטיות במדרי' האהבה** – הנדפס בסוף קונ' העבודה – דכוונת אדה"ז כאן **לאהבה** דראב"ד. ולכן לא יוקשה מפשטות הסיפור דראב"ד שענינו תשובה – דהא והא צ"ל. וענין התשובה שבזה מבואר מאדה"ז בס' תקס"ב (ז, א. יג, א). ומובן ג"כ דיצאה נפשו בבכי' – דאיך שייך זה **באה"ע**: אלא שזה בא מצד התשובה". **1.** חלק א; קג, ב. **2.** משלי לא, כג. **3.** דברים כט, כח. **4.** ישעי' כו, ט. **5.** חלק ג; סח, א. **6.** ברכות נז, ב.

מִשְּׁנָתִי בַּלַּיְלָה, – את אור אין־סוף, חיי החיים האמיתיים, תאב אני להמשיך בקרבי על ידי התורה, **דְּאוֹרַיְתָא וְקֻדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא כֻּלָּא חַד,** – שכן התורה והקב"ה הם דבר אחד, ועל ידי לימוד תורה אמשיך בקרבי אור אין סוף – כלומר: דרגת האהבה הנידונה עתה מביאה את האדם ללימוד התורה, שעל ידו מתאחדים ומתדבקים בהקב"ה. וכמו שבחיות האלקית, המחיה את העולם בכלל, ישנה התחדשות תמידית ("המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית"), ולגבי תורה בפרט, הרי "בכל יום יהיו בעיניך כחדשים" – הרי שהאהבה והתשוקה לחיות האלקית שאדם ממשיך בקרבו על ידי לימוד התורה, צריכה להיות, כמו זו של אדם החש שהוא זקוק לחיות מחודשת, שאז התשוקה לחיות היא חזקה וגלויה. **כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הַזֹּהַר שָׁם: "דְּבָעֵי בַּר נַשׁ מֵרַחִימוּתָא דְּקֻדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא לְמֵיקַם בְּכָל לֵילָא, לְאִשְׁתַּדְּלָא בְּפֻלְחָנֵהּ עַד צַפְרָא כּוּ"**. – מחמת אהבתו להקב"ה, על האדם לקום בכל לילה ולעסוק בעבודתו, עבודת ה', עד לבוקר. זוהי משמעות האהבה של "נפשי אויתיך" – האהבה שיש ליהודי לאלקות, להקב"ה, כשהוא חש שהקב"ה הוא נפשו וחיותו האמיתית, שהרי אהבה זו ישנה בנשמתו של יהודי בירושה מן האבות, ועליו לגלותה על ידי התבוננות עמוקה ותכופה, איך הקב"ה הוא מקור חיינו – כפי שיוסבר בהמשך הפרק.

ליקוטי אמרים

בלילה דאורייתא וקב"ה כולא חד. כמ"ש הזהר שם דבעי בר נש מרחימותא דקב"ה למיקם בכל לילא לאשתדלא בפולחניה עד צפרא כו'.

יום שלישי כ"ט ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' סג, ואהבה רבה וגדולה... עד עמ' 136, נעשה טבע.

וְאַהֲבָה רַבָּה וּגְדוֹלָה מִזּוֹ, – עוד ישנה אהבה רבה, שהיא למעלה מהאהבה האמורה, שהיא אהבת "נפשי אויתיך", אהבה להקב"ה בדוגמת האהבה לחיים, מפני שהקב"ה הוא חיי החיים, אשר כאמור, היא ישנה בכל אחד מישראל, בירושה מן האבות – ובכן: קיימת אהבה גדולה מזו – **וְהִיא מְסֻתֶּרֶת גַּם כֵּן בְּכָל נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל בִּירֻשָּׁה מֵאֲבוֹתֵינוּ, הִיא, מַה שֶּׁכָּתוּב בְּרַעְיָא מְהֵימְנָא: "כְּבָרָא דְּאִשְׁתַּדֵּל בָּתַר אָבוֹי וְאִמֵּיהּ, דְּרָחִים לוֹן יָתִיר מִגַּרְמֵיהּ וְנַפְשֵׁיהּ וְרוּחֵיהּ כּוּ"**, – עבודתו של משה רבנו להקב"ה היתה, כעבודת בן לאביו ואמו, שהוא אוהב אותם יותר מאשר את עצמו, את גופו, נפשו ורוחו. וכפי שה"זוהר" מסיים שם: הוא מוסר את נפשו עבור אביו ואמו, לפדות אותם משביים – עבודה ואהבה כאלו, היו במשה רבנו, וגם בכל אחד מישראל ישנה בנפשו אהבה מסותרת כזו – **כִּי "הֲלֹא אָב אֶחָד לְכֻלָּנוּ.** – כלומר: כמו במשה רבנו שאהבתו היתה מפני שהקב"ה הוא אביו, כך יש גם בכל יהודי סוג אהבה כזו, שהרי הקב"ה הוא אביו של כל יהודי. – אהבה זו היא למעלה מהאהבה הקודמת, שהרי, אהבת "נפשי אויתיך", שבהיותה כמו אהבה לחיים, מחייבת רק באותה מדה שהיא קשורה לחיים, אך אינה מחייבת מסירות נפש שהיא ההיפך מחיים; ואילו, האהבה, אודותה אנו לומדים כעת, מחייבת גם מסירות נפש, כמו אהבת בן לאביו ולאמו שאינה מדודה באופן שחייו קודמים לחייהם, אלא אהבתו אליהם איננה מוגבלת, והוא מוכן גם למסור את נפשו עבור אביו ואמו. **וְאַף כִּי מִי הוּא זֶה וְאֵיזֶהוּ אֲשֶׁר עָרַב לִבּוֹ לָגֶשֶׁת לְהַשִּׂיג אֲפִלּוּ חֵלֶק אֶחָד מִנִּי אֶלֶף מִמַּדְרֵגַת אַהֲבַת "רַעְיָא מְהֵימְנָא"**, – מאהבת משה רבנו, כיצד, איפוא, אומרים, שלכל יהודי יש בנשמתו אהבה כזו כמו שהיתה למשה רבנו? – התשובה לכך היא: **מִכָּל מָקוֹם חֲרֵי אֶפֶס קָצֵהוּ וְשֶׁמֶץ מִנְּהוּ מֵרֹב טוּבוֹ וְאוֹרוֹ** – של משה רבנו, **מֵאִיר לִכְלֻלוּת יִשְׂרָאֵל בְּכָל דּוֹר וָדוֹר, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּתִּקּוּנִים[8], דְּאִתְפַּשְּׁטוּתֵיהּ בְּכָל דָּרָא וְדָרָא לְאַנְהָרָא לוֹן וְכוּ'.** – התפשטותו של משה רבנו ישנה בכל דור ודור להאיר לבני ישראל שבאותו דור. ומכיוון שבכל דור ישנה התפשטות ממשה רבנו המאירה בכל יהודי, הרי שמהתפשטות הטוב והאור ממשה רבנו, מתהווה אהבה, שישנה בכל יהודי בירושה מאבותינו, כאופן אהבתו של משה רבנו[9]. **רַק שֶׁהֲאָרָה זוֹ** – מנשמת משה רבנו לכל אחד

ליקוטי אמרים

ואהבה רבה וגדולה מזו והיא מסותרת ג"כ בכל נפש מישראל בירושה מאבותינו היא מ"ש בר"מ כברא דאשתדל בתר אבוי ואימיה דרחים לון יתיר מגרמיה ונפשיה ורוחיה כו' כי הלא אב אחד לכולנו. ואף כי מי הוא זה ואיזהו אשר ערב לבו לגשת להשיג אפי' חלק אחד מני אלף ממדרגת אהבת רעיא מהימנא. מ"מ הרי אפס קצהו ושמץ מנהו מרב טובו ואורו מאיר לכללות ישראל בכל דור ודור כמ"ש בתיקונים דאתפשטותיה בכל דרא ודרא לאנהרא לון וכו' רק שהארה זו היא

---

7. זהר חלק ג; רפא, א. **8.** ראה זהר חלק ג. רטז, ב; רעג, א. **9.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ע"ד דמי שהוא חכם, פועל זה – דאם נמשך **בטבע** למדת האהבה (או הגבורה ורחמים) פועלים הם בחכמה; מי שפעל בעצמו ביטול – פועלים הנ"ל בביטול וכיו"ב. וכמובן ג"כ מספ"י (דמדבר ג"כ באהבה זו – כמבואר בקונ' עה"ח, עבודה) – ובזה מובן ג"כ דמביא כאן גם ריש ל' הזהר **דאשתדל בתר אבוי** – דאם הי' הכוונה כאן שאהבת משה **עצמה נעשית** (שמץ ממנה) אהבתו – הול"ל כברא כו' דרחים לון כו', - אלא דמשה בתור רועה ממשיך דעת (ואתפשטותי' – ג"כ בזה, ומעיקר מהותו – חכ' וביטול) ואהבה – היא מאברהם".

מישראל בכל דור, **הִיא בִּבְחִינַת הֶסְתֵּר וְהֶעְלֵם גָּדוֹל בְּנַפְשׁוֹת כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל, וּלְהוֹצִיא אַהֲבָה זוֹ הַמְסֻתֶּרֶת מֵהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר אֶל הַגִּלּוּי, לִהְיוֹת בְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ וּמֹחוֹ** – שאהבה זו תהיה מורגשת במוח – **לֹא נִפְלֵאת וְלֹא רְחוֹקָה הִיא, אֶלָּא קָרוֹב הַדָּבָר מְאֹד בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ.** – מהי משמעות הקירבה על ידי הפה ועל ידי הלב? – **דְּהַיְינוּ, לִהְיוֹת רָגִיל עַל לְשׁוֹנוֹ וְקוֹלוֹ לְעוֹרֵר כַּוָּנַת לִבּוֹ וּמֹחוֹ,** – שהרי, "קול מעורר הכוונה" – הדיבור והקול מעוררים את כוונת הלב והמוח, **לְהַעֲמִיק מַחֲשַׁבְתּוֹ בְּחַיֵּי הַחַיִּים אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, כִּי הוּא אָבִינוּ מַמָּשׁ הָאֲמִתִּי וּמְקוֹר חַיֵּינוּ, וּלְעוֹרֵר אֵלָיו הָאַהֲבָה כְּאַהֲבַת הַבֵּן אֶל הָאָב. וּכְשֶׁיִּרְגִּיל עַצְמוֹ כֵּן תָּמִיד - הֲרֵי הַהֶרְגֵּל נַעֲשֶׂה טֶבַע.** – אותו רגש, שהקב"ה הוא אביו ושצריכים לאהוב אותו כמו שבן אוהב את אביו – נעשה בו דבר טבעי.

ליקוטי אמרים

בבחי' הסתר והעלם גדול בנפשות כל בית ישראל ולהוציא אהבה זו המסותרת מההעלם וההסתר אל הגילוי להיות בהתגלות לבו ומוחו לא נפלאת ולא רחוקה היא אלא קרוב הדבר מאד בפיך ובלבבך דהיינו להיות רגיל על לשונו וקולו לעורר כוונת לבו ומוחו להעמיק מחשבתו בחיי החיים א"ס ב"ה כי הוא אבינו ממש האמיתי ומקור חיינו ולעורר אליו האהבה כאהבת הבן אל האב. וכשירגיל עצמו כן תמיד הרי ההרגל נעשה טבע.

יום רביעי ל' ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 126, ואף אם נדמה לו... עד עמ' 126, מצרפה כו':

וְאַף אִם נִדְמֶה לוֹ לְכְאוֹרָה שֶׁהוּא כֹּחַ דִּמְיוֹנִי – שבאמת אין בו אהבה זו, הוא רק מדמה כך, והרי בעבודת ה' יש להתרחק מדמיונות, בכל זאת – **לֹא יָחוּשׁ,** - אל יחשוש מכך, **מֵאַחַר שֶׁהוּא אֱמֶת לַאֲמִתּוֹ מִצַּד עַצְמוֹ** – בלעדי עבודתו, **בִּבְחִינַת "אַהֲבָה מְסֻתֶּרֶת".** – מבחינת הנשמה הרי טבועה בה אהבה זו באמת לאמיתה, **רַק שֶׁתּוֹעֶלֶת** - עבודתו המביאה את **יְצִיאָתָהּ אֶל הַגִּלּוּי** – הרי זה, **כְּדֵי לַהֲבִיאָהּ לִידֵי מַעֲשֶׂה,** - להביא לידי כך שהאהבה תעורר את המעשים שבאדם, שבהיותה מוסתרת ונעלמת אין בכוחה להביא לידי מעשה, **שֶׁהוּא** – המעשה הוא **עֶסֶק הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת שֶׁלּוֹמֵד וּמְקַיֵּם עַל יְדֵי זֶה,** - על ידי התגלות האהבה, וזאת **כְּדֵי לַעֲשׂוֹת נַחַת רוּחַ לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ כְּבֵן הָעוֹבֵד אֶת אָבִיו.** – כדי לגרום לו נחת רוח, כך מחייבת אהבה גלויה זו, ללמוד תורה ולקיים מצוות, כדי לגרום נחת רוח להקב"ה שהוא אבינו האמיתי. ומכיוון שמבחינת הנשמה, האהבה היא באמת, הרי גם כשהיא איננה בהתגלות מתוך אמת לאמיתה, והיא נראית כדמיונית בלבד – אין הוא צריך לחשוש מכך, מכיוון שגם היא, הרי, מביאה אותו ללימוד התורה ולקיום המצוות מתוך אותה כוונה. **וְעַל זֶה אָמְרוּ** - חכמינו ז"ל[10]: **"מַחֲשָׁבָה טוֹבָה - הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מְצָרְפָהּ לְמַעֲשֶׂה",** - הוא מצרף ומאחד את המחשבה הטובה למעשה, **לִהְיוֹת נַדְפִּין לְפָרְחָא** – להיות "כנפיים" לפרוח בהן, להעלות את התורה והמצוות למעלה, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** – בפרק ט"ז. כלומר: אם המשמעות של "מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה" היא כמו שמפרשים בפשטות – שכשאחד חשב לעשות מצוה, ובגלל סיבה (שאין הוא אשם בה) לא היה בידו לעשותה – נחשב הדבר, כלפי הקב"ה, כאילו עשה את המצוה, היו חכמינו ז"ל צריכים לומר "מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה". מהלשון **"מצרפה** למעשה" משמע שהמעשה ישנו, אלא שאין למחשבה הטובה בעצם שום שייכות למעשה – והקב"ה מצרף ומאחד את המחשבה הטובה למעשה. בפרק ט"ז הוסבר שכשהאהבה היא גלויה בלב, יש לה בעצם שייכות למעשה, שכן אהבה גלויה נותנת חיות במעשה המצוות. כמו שאנו רואים במוחש, כשאחד עושה דבר מתוך אהבה – הוא עושה זאת בחיות. ואילו, כשהאהבה איננה בהתגלות בלב, והיא באה לידי ביטוי ברעיון המוח בלבד, באופן שהיא נקראת "מחשבה טובה", אין לה אז, מצד עצמה, שום שייכות למעשה (למשל: כשאחד מבין בשכלו שעליו לעשות דבר מסוים, אלא שאין לו משיכה של אהבה לאותו דבר, הרי הוא אכן עושה את הדבר, אלא שחסרה בה החיות, כי המחשבה מנותקת מאד מלתת חיות באותו מעשה) – ולכן, על הקב"ה לצרף ולאחד את ה"מחשבה טובה" למעשה, וזה פועל שה"מחשבה טובה", האהבה והיראה שבמחשבה, תעלה את התורה והמצוות (הבאות בסיבתה), לעולם ולמדריגה של ה"מחשבה טובה". **וְהַנַּחַת רוּחַ** – שהוא גורם להקב"ה בלימוד התורה ובקיום המצוות, **הוּא, כְּמָשָׁל שִׂמְחַת הַמֶּלֶךְ מִבְּנוֹ שֶׁבָּא אֵלָיו בְּצֵאתוֹ**

ליקוטי אמרים

ואף אם נדמה לו לכאורה שהוא כח דמיוני לא יחוש מאחר שהוא אמת לאמיתו מצד עצמו בבחי' אהבה מסותרת רק שתועלת יציאתה אל הגילוי כדי להביאה לידי מעשה שהוא עסק התורה והמצות שלומד ומקיים ע"י זה כדי לעשות נחת רוח לפניו ית' כבן העובד את אביו. ועל זה אמרו מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה להיות גדפין לפרחא כנ"ל. והנחת רוח הוא כמשל שמחת המלך מבנו שבא אליו בצאתו מבית האסורים כנ"ל או להיות לו

---

10. קדושין מ, א.

מִבֵּית הָאֲסוּרִים כַּנִּזְכָּר לְעֵיל[11], - שכן, בהיותה לבושה בגוף ונפש הבהמית, נמצאת נשמתו של יהודי (שהוא בנו של הקב"ה, של המלך) בכלא, ועל ידי תורה ומצוות היא יוצאת מהכלא ומתחברת להקב"ה, דבר הגורם נחת רוח רבה להקב"ה, כמו, למשל, בשעה שבן המלך משתחרר מכלאו ושב אל אביו המלך. **אוֹ לִהְיוֹת לוֹ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** - הנחת־רוח באה מכך, שעל ידי לימודו תורה וקיומו מצוות, מתבצעת כוונתו ותשוקתו של הקב"ה, כביכול, שתהיה לו דירה בתחתונים, ב"עולם הזה", בו האלקות מכוסה ועלומה, הנה דוקא בו תתגלה האלקות על ידי העבודה של תורה ומצוות - וכשאדם מבצע כוונה זו - הוא גורם נחת רוח למעלה. הרי למדנו, שהאהבה בבחינת "כברא דאשתדל" (רגש אהבה להקב"ה כאהבת הבן לאביו), יכולה לבוא לידי גילוי על ידי התרגלותו (ב"לשון" וב"קול" שלו) לעורר את כוונת הלב והמוח, ולגלות את האהבה לאבינו הקב"ה. רבנו הזקן מסביר עתה, שגם האהבה של "נפשי אויתיך", שעליה דובר בתחלת הפרק, שהיא רגש של אהבה כמו אהבת הנפש לחיים, יכולה להתעורר על ידי ההרגל של "דיבור" אודותה, באופן שהלב ירגיש שהקב"ה הוא חיינו האמיתי, חיי החיים. ובלשון ה"תניא": **וְהִנֵּה, גַּם** - ביחס **לְבְחִינַת** - האהבה האמורה, של **"נַפְשִׁי אִוִּיתִךָ" הַנִּזְכָּר לְעֵיל - קָרוֹב הַדָּבָר מְאֹד לְהוֹצִיאָהּ מֵהֶעְלֵם אֶל הַגִּלּוּי, עַל יְדֵי הַהֶרְגֵּל תָּמִיד בְּפִיו וְלִבּוֹ שָׁוִין.** - שגם הלב ירגיש ויחוש במה שהוא מוציא בפיו, שהקב"ה הוא חייו האמיתיים[12]. **אַךְ אִם אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאָהּ** - את האהבה, **אֶל הַגִּלּוּי בְּלִבּוֹ, אַף עַל פִּי כֵן** - מצד האהבה הוא **יָכוֹל לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹת לִשְׁמָן, עַל יְדֵי צִיּוּר עִנְיַן אַהֲבָה זוֹ בְּמַחֲשַׁבָה שֶׁבְּמֹחוֹ,** - כשבמחשבתו ישנו ציור מענין האהבה - **וּ"מַחֲשָׁבָה טוֹבָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מְצָרְפָהּ כוּ'":** - למעשה, ועל ידי כך יכולות תורתו ומצוותיו לעלות למעלה בספירות העליונות, כמו שהן עולות כשהוא מקיים תורה ומצוות מתוך אהבה גלויה בלב. בהתאם למה שלמדנו בפרקים הקודמים, הרי שהאהבה והיראה המביאות לקיום התורה והמצוות, מעלות את התורה והמצוות לספירות של העולמות העליונים. אלא שבכך קיים הבדל: אם היראה והאהבה הן "טבעיות", ולא נוצרות מהתבוננות בגדולת ה', אלא מפני שבנשמה ישנן בטבע אהבה ויראה - הרי כשם שמקומה של מדריגת יראה ואהבה "טבעיות", הוא ב"עולם היצירה" שהוא עולם המדות - כך מעלות היראה והאהבה את התורה והמצוות לספירות שב"עולם היצירה"; ואם היראה והאהבה הן "שכליות", שנוצרות מהשכל וההבנה בגדלות ה', באופן שיש להן שייכות ל"עולם הבריאה", שהוא עולם ההשגה (שכן, ב"עולם הבריאה" מאירה ספירת הבינה) - עולות אז התורה והמצוות לספירות "עולם הבריאה". להלן יסביר רבנו הזקן, שהאהבה של "נפשי אויתיך" והאהבה של "כברא דאשתדל" (כבן המשתדל), למרות ששתיהן הן "טבעיות" בנשמתו של יהודי (כפי שלמדנו שהן באות בירושה מן האבות), ולכאורה היה צריך להיות שהתורה והמצוות שמקיים מתוך האהבה והיראה (הכלולה באהבה) - תעלנה ב"עולם היצירה" בלבד, כפי שהדבר באהבה ויראה "טבעיות". הרי אימתי הדבר כך? - דוקא כשהן נשארות בתעלומת הלב, והאדם מגלה אותן רק במוחו. ואילו, בשעה שיהודי מגלה אותן בהרגשת הלב - הן מעלות אז את התורה והמצוות ב"עולם הבריאה". מדוע הדבר כך? - כי, למרות שאהבות אלו הן כמו טבעיות, הן באות אבל, לידי התגלות, דוקא על ידי התבוננות עמוקה במה שהקב"ה הוא "מקור החיים" שלנו והוא "האב האמיתי" שלנו. ועקב התבוננות זו, הן נחשבות כמו אהבה ויראה הבאות מהתבוננות, והן מעלות את התורה והמצוות ב"עולם הבריאה", שהוא עולם ההשגה. ובלשון ה"תניא":

ליקוטי אמרים

דירה בתחתונים כנ"ל והנה גם לבחי' נפשי אויתיך הנ"ל קרוב הדבר מאד להוציאה מההעלם אל הגילוי ע"י ההרגל תמיד בפיו ולבו שוין. אך אם אינו יכול להוציאה אל הגילוי בלבו אעפ"כ יכול לעסוק בתורה ומצות לשמן ע"י ציור ענין אהבה זו במחשבה שבמוחו ומחשבה טובה הקב"ה מצרפה כו':

יום חמישי א' אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 126, והנה ב' בחי'... עד עמ' סד, אהבת עולם.

וְהִנֵּה, ב' בְּחִינוֹת אַהֲבוֹת אֵלּוּ, - אהבת "נפשי אויתיך" - מה שיהודי אוהב את הקב"ה מתוך רגש שהקב"ה הוא חייו האמיתיים, ואהבת "כברא דאשתדל" - מה שיהודי אוהב את הקב"ה מתוך רגש שהקב"ה הוא אביו האמיתי, **אַף שֶׁהֵן יְרֻשָּׁה לָנוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ וּכְמוֹ טֶבַע בְּנַפְשׁוֹתֵינוּ, וְכֵן הַיִּרְאָה הַכְּלוּלָה בָּהֶן,** - היא גם כן ירושה לנו מאבותינו וכמו טבע בנו, **שֶׁהִיא לִירָא מִלְּפָרֵד חַס וְשָׁלוֹם מִמְּקוֹר חַיֵּינוּ וְאָבִינוּ הָאֲמִתִּי**

ליקוטי אמרים

והנה ב' בחי'

אהבות אלו אף שהן ירושה לנו מאבותינו וכמו טבע בנפשותינו וכן היראה הכלולה בהן שהיא ירא מליפרד ח"ו ממקור חיינו ואבינו האמיתי ב"ה אעפ"כ

---

11. בסוף פרק מ"א. **12.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "(באהבה דכברא דאשתדל) בזה צריך להיות נעשה כטבע שהוא אבינו — ענין שבהרגש ושכל, ולא שייך לגופניות; ולכן מובן יותר שהתעוררות הכוונה (על ידי הקול) תועיל בזה. (באהבה דנפשי אויתיך) צריך להיות נעשה כטבע שזהו חייו — ולכאורה אם אין גופו מרגיש זה (כהרגשתו חיי נפשו — לאחרי שהי' מעונה כו') מה תועיל בזה כוונת הלב הרוחני?"

בָּרוּךְ־הוּא – מתוך הרגש שהקב"ה הוא מקור חיינו – קיים מורא, המונע את האדם מלעשות עבירות, כדי שלא יהיה נבדל מהקב"ה, מקור חיינו. ומתוך הרגש שהקב"ה הוא אבינו האמיתי – קיים המורא, שלא לעשות עבירה, כדי שלא יכרת מהקב"ה שהוא אבינו האמיתי – הרי למרות ששתי האהבות והיראה האמורות, הן כמו "טבע" אצלנו – **אַף־עַל־פִּי־כֵן אֵינָן נִקְרָאוֹת בְּשֵׁם "דְּחִילוּ וּרְחִימוּ טִבְעִיִּים"**, - יראה ואהבה טבעיות, **אֶלָּא כְּשֶׁהֵן בְּמֹחוֹ וּמַחֲשַׁבְתּוֹ לְבַד וְתַעֲלוּמוֹת לִבּוֹ**, - בטרם באו לידי גילוי, **וְאָז** – רק אז כשהן בהעלם הלב, **מְקוֹמָן בְּי' סְפִירוֹת דִּיצִירָה**, - שם המקום והמדריגה, אליהן שייכות המדות הטבעיות, **וּלְשָׁם** – לעשר ספירות "עולם היצירה", **הֵן מַעֲלוֹת עִמָּהֶן הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת הַבָּאוֹת מֵחֲמָתָן וּבְסִבָּתָן**. – כלומר: כאשר האהבות האמורות מהוות סיבה לקיום התורה והמצוות, שמכיוון שקיים במוחו "ציור" של אהבה – הביא הדבר לכך שיקיים את התורה והמצוות, אז גם התורה והמצוות הבאות כתוצאה מכך עולות ל"עולם היצירה", ששם נמצאות האהבות עצמן, כאמור, **אֲבָל כְּשֶׁהֵן** – שתי האהבות, **בְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ** - שההתבוננות מעוררת בו את האהבה בהתגלות ובהרגשת הלב, **נִקְרָא** – אז, **"רְעוּתָא דְּלִבָּא" כַּנּוֹדָע**, - לא אהבה טבעית, כי אם "רצון הלב" – דרגה נעלה של אהבה ורצון הלב, **וּמְקוֹמָן בְּי' סְפִירוֹת דִּבְרִיאָה**, - ששם מקום המדות השכליות, **וּלְשָׁם הֵן מַעֲלוֹת עִמָּהֶן הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת הַבָּאוֹת מֵחֲמָתָן**, - שקיים אותן מתוך אהבה זו. טעמו של דבר, מדוע אכן הדבר כך, למרות שכאמור, הן בעצם כמו "טבע" בנשמתם של בני ישראל? – **מִפְּנֵי שֶׁיְּצִיאָתָן מֵהַהֶעְלֵם וְהַסְתֵּר הַלֵּב אֶל בְּחִינַת גִּלּוּי הִיא עַל יְדֵי הַדַּעַת וּתְקִיעַת הַמַּחֲשָׁבָה בְּחֹזֶק וְהִתְבּוֹנְנוּת עֲצוּמָה מֵעֶמְקָא דְּלִבָּא יָתִיר וְתָדִיר** – מתוך עומק הלב במדה מרובה ותדירה **בְּאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא אֵיךְ הוּא** – הקב"ה, **חַיֵּינוּ מַמָּשׁ וְאָבִינוּ הָאֲמִתִּי בָּרוּךְ הוּא.** – ומכיוון שזה בא על ידי התבוננות עמוקה וחזקה כזו – **וּמוֹדַעַת זֹאת** – וידוע הרי, **מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתִּקּוּנִים**[13]**: כִּי בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה מְקַנְּנָא תַּמָּן אִימָא עִלָּאָה**, - שוררת ומאירה בו בחינת "אימא עילאה" שהוא ספירת ה"בינה" של "עולם האצילות", **שֶׁהִיא** – בעבודת ה', **הַהִתְבּוֹנְנוּת בְּאוֹר־אֵין־סוֹף חַיֵּי־הַחַיִּים בָּרוּךְ־הוּא, וּכְמַאֲמַר אֵלִיָּהוּ:** - ב"פתח אליהו" שב"תיקוני זוהר"[14]: **"בִּינָה - לִבָּא וּבָהּ הַלֵּב מֵבִין"**. - "בינה" היא לב, ובה הלב מבין. כלומר: ההתבוננות והשגת המוח מאירות בלב, הרי שההשגה וההתבוננות באור אין סוף הן ענין שיש לו שייכות ל"עולם הבריאה", בו מאירה ספירת הבינה של "עולם האצילות" – ולכן מקומן של אהבות אלו – המתגלות על ידי התבוננות כזו – הוא ב"עולם הבריאה", ולשם הן מעלות את התורה והמצוות. להלן מסביר רבנו הזקן, שלא זו בלבד שבאהבות "נפשי אויתיך" ו"כברא דאשתדל" (כבן המשתדל) ישנה מעלת האהבה הבאה מתוך התבוננות, אלא יש בהן גם מעלת האהבה הבאה מלמעלה, הנקראת "אהבה רבה", היות שגם הן הנן כמו דבר שניתן מלמעלה, מכיוון שהן באות, כאמור, אלינו בירושה מן האבות. – לכאורה, יכול הרי יהודי, להסתפק בשני סוגי האהבות האמורות, המכילות את שתי המעלות (גם זו שבאה על ידי התבוננות, וגם זו, "אהבה רבה", שבאה מלמעלה) – בכל זאת, על יהודי להשתדל להגיע לאהבה הנוצרת כולה מהתבוננות בגדלות ה', וזאת בגלל הטעמים שיפורטו להלן: **וְלֹא עוֹד**, - לא זו בלבד שלשתי האהבות, "נפשי אויתיך" ו"כברא דאשתדל", ישנה המעלה האמורה של אהבה הבאה מהתבוננות, **אֶלָּא** – יתירה מזו, **שֶׁכַּ' בְּחִינוֹת אַהֲבוֹת אֵלּוּ הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל** - **הֵן כְּלוּלוֹת מִן בְּחִינַת "אַהֲבָה רַבָּה", וּגְדוּלָה וּמְעֻלָּה מִ"דְּחִילוּ וּרְחִימוּ שִׂכְלִיִּים"**, - מיראה ואהבה שכליות הבאות משכל והתבוננות בגדלות ה', **אֲשֶׁר הָאַהֲבָה** – הבאה מהתבוננות, **נִקְרֵאת לְעֵיל בְּשֵׁם "אַהֲבַת עוֹלָם"**. – כלומר – לשתי האהבות האמורות ישנה המעלה של "אהבה רבה", שהיא למעלה מעלה מ"אהבת עולם" – ובהתאם לפירושו של הרבי שליט"א, מתבטאת המעלה בכך, שמקומה של אהבה (רבה) זו, היא ב"עולם האצילות" שלמעלה מעלה מ"עולם הבריאה", ששם מקומה של "אהבת עולם"; וזוהי ההוספה ב"ולא עוד" לגבי מה שלמדנו קודם, שאהבה זו כוללת בתוכה גם מ"אהבה רבה" וגם מ"אהבת עולם" – שלא זו בלבד, שמקומה של אהבה זו, היא "בעולם הבריאה", מחמת שהיא מתגלה על ידי התבוננות, כי אם יש בה ענין נעלה בהרבה, שמחמתו, מקומה היא ב"עולם האצילות". – ובכל זאת, יסביר רבנו הזקן, על האדם להשתדל, להגיע לאהבה **הנוצרת** מהתבוננות, מפני שאהבה כזו מצטיינת בתשוקה ובשלהבת לאלקות. ובלשון ה"תניא":

ליקוטי אמרים

אינן נקראות בשם דחילו ורחימו טבעיים אלא כשהן במוחו ומחשבתו לבד ותעלומות לבו ואז מקומן בי"ס דיצירה ולשם הן מעלות עמהן התורה והמצות הבאות מחמתן ובסיבתן. אבל כשהן בהתגלות לבו נק' רעותא דלבא בזוהר ומקומן בי"ס דבריאה ולשם הן מעלות עמהן התורה והמצות הבאות מחמתן. מפני שיציאתן מההעלם והסתר הלב אל בחי' גילוי היא ע"י הדעת ותקיעת המחשבה בחוזק והתבוננות עצומה מעומקא דלבא יתיר ותדיר בא"ס ב"ה איך הוא חיינו ממש ואבינו האמיתי ב"ה ומודעת זאת מ"ש בתיקונים כי בעולם הבריאה מקננא תמן אימא עילאה שהיא ההתבוננות באור א"ס חיי החיים ב"ה וכמאמר אליהו בינה לבא ובה הלב מבין. ולא עוד אלא שב' בחי' אהבות אלו הנ"ל הן כלולות מן בחי' אהבה רבה וגדולה ומעולה מדחילו ורחימו שכליים אשר האהבה נק' לעיל בשם אהבת עולם

---

13. תיקון ו. **14.** הקדמה לתיקוני זהר יז, א.

יום שישי ב' אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' סד, רק שאעפ"כ... עד עמ' סד, וכנודע:

רַק שֶׁאַף עַל פִּי כֵן צָרִיךְ לְטָרֹחַ בְּשִׂכְלוֹ לְהַשִּׂיג וּלְהַגִּיעַ גַּם לִבְחִינַת "אַהֲבַת עוֹלָם" הַנִּזְכֶּרֶת לְעֵיל, הַבָּאָה מֵהַתְּבוּנָה וְדַעַת בְּגֻדְלַת ה', - אהבה זו נוצרת כולה מהתבוננותו של יהודי בגדלות ה', ולא כמו בשתי האהבות האמורות הבאות בעצם בירושה מן האבות, ורק התגלותן היא על ידי התבוננות, וזאת - **כְּדֵי לְהַגְדִּיל מְדוּרַת אֵשׁ הָאַהֲבָה בְּרִשְׁפֵי אֵשׁ וְשַׁלְהֶבֶת עַזָּה וְלַהַב הָעוֹלֶה הַשְּׁמִימָה, עַד שֶׁ"מַּיִם רַבִּים** - העומדים כנגד אהבה זו, **לֹא יוּכְלוּ לְכַבּוֹת וְכוּ'** - את האהבה, **וּנְהָרוֹת לֹא יִשְׁטְפוּהָ וְכוּ'"**[15]. - וכשהאהבה נוצרת כולה מהתבוננות בגדלות ה' - יש בה יותר להב שלהבת ורשפי אש מאשר לאהבה הבאה בעצם בירושה, למרות שגם התגלותה באה על ידי התבוננות; **כִּי יֵשׁ יִתְרוֹן וּמַעֲלָה לִבְחִינַת אַהֲבָה בְּרִשְׁפֵי אֵשׁ וְשַׁלְהֶבֶת עַזָּה וְכוּ', הַבָּאָה מֵהַתְּבוּנָה וְדַעַת בְּגֻדְלַת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ הוּא,** - כלומר: **בהפלאת** גדלות ה', **עַל שְׁתֵּי בְּחִינוֹת אַהֲבָה הַנִּזְכָּרוֹת לְעֵיל כַּאֲשֶׁר אֵינָן בְּרִשְׁפֵי אֵשׁ וְשַׁלְהֶבֶת כוּ'**, - אלא הן באות מתוך רגש (או התבוננות) של **קרבת** הקב"ה לישראל, בהיותו "מקור חיינו" ו"אבינו האמיתי"[16], ומעלה זו של אהבה כרשפי אש, היא: **כְּיִתְרוֹן וּמַעֲלַת הַזָּהָב עַל הַכֶּסֶף וְכוּ', כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן**[17]. - מעלת הזהב כנגד הכסף אינה מתבטאת רק בכך שזהב שווה יותר מכסף, אלא המעלה היא בעצם תכונתו של הזהב, שיש בו התנוצצות ה"שובה" את נפש האדם - כך גם האהבה הנוצרת מהתבוננות, שמעלתה מתבטאת בלהב השלהבת וברשפי האש שבה - אין זה אומר שהיא מדריגה נעלה יותר באהבה - שהרי, להיפך, האהבה הבאה מלמעלה נעלה יותר ונקראת "אהבה רבה" - אלא, עצם ענין להב השלהבת שבאהבה זו, והשתפכות הנפש שהיא יוצרת עד לידי כלות הנפש - זהו יתרונה של אהבה זו. - זהו טעם אחד, מדוע אין לו לאדם להסתפק בשתי האהבות האמורות, שהן בעצם בירושה מן האבות - אלא עליו לטרוח להגיע לאהבה הנוצרת כולה מהתבוננות בגדלות ה'. עוד יסביר רבנו הזקן, טעם נוסף, שאין זה רק מצד האהבה עצמה, רק מצד ההתבוננות המביאה אהבה זו, כי התבוננות זו היא "תכלית" כשלעצמה, שכן בכך מתבצעת כוונת הקב"ה בבריאת העולמות, שהנבראים ישיגו ויכירו בגדלותו של הקב"ה. ובלשון ה"תניא": **וְגַם כִּי זֶה כָּל הָאָדָם וְתַכְלִיתוֹ,** - כל תכלית בריאתו של אדם, היא הרי, **לְמַעַן דַּעַת אֶת כְּבוֹד ה' וִיקָר תִּפְאֶרֶת גְּדֻלָּתוֹ, אִישׁ אִישׁ כְּפִי אֲשֶׁר יוּכַל שָׂאֵת,** - להבין את גדלות ה', **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּרַעְיָא מְהֵימְנָא פָּרָשַׁת בֹּא: "בְּגִין דְּיִשְׁתְּמוֹדְעוּן לֵיהּ וְכוּ'", וְכַנּוֹדָע:** - תכלית בריאתו של האדם היא, כדי שיכירו וידעו גדלות ה', וכפי שהדבר ידוע; הרי שבהתבוננות עצמה יש משום מעלה ותכלית, והתבוננות בגדלות ה' ישנה במדה מרובה יותר באהבה הבאה כולה מהתבוננות, מאשר ישנה בשעת התעוררות שתי האהבות האמורות; שכן, להתעוררות שתי האהבות האמורות נדרשת רק ההתבוננות שהקב"ה הוא חיי החיים והוא החיים האמיתיים - או (באהבה של "בברא דאשתדל") שהקב"ה הוא אבינו האמיתי, ואילו, באהבה הנוצרת כולה מהתבוננות - נדרשת התבוננות גדולה ועמוקה יותר, והבנה יתירה בגדלות ה'. עד שבכך מתבצעת יותר כוונתו של הקב"ה "בגין דישתמודעון ליה" - שנבראים תהיה להם השגה בגדלות ה'. והרי בכך טעם נוסף, מדוע שלא להסתפק באהבות האמורות בירושה מן האבות, אלא לטרוח להגיע לאהבה הבאה מהתבוננות בגדלות ה'.

ליקוטי אמרים

רק שאעפ"כ צריך לטרוח בשכלו להשיג ולהגיע גם לבחי' אהבת עולם הנ"ל הבאה מהתבונה ודעת בגדולת ה' כדי להגדיל מדורת אש האהבה ברשפי אש ושלהבת עזה ולהב העולה השמימה עד שמים רבים לא יוכלו לכבות וכו' ונהרות לא ישטפוה וכו' כי יש יתרון ומעלה לבחי' אהבה כרשפי אש ושלהבת עזה וכו' הבאה מהתבונה ודעת בגדולת א"ס ב"ה על שתי בחי' אהבה הנ"ל כאשר אינן כרשפי אש ושלהבת כו' כיתרון ומעלת הזהב על הכסף וכו' כמ"ש לקמן וגם כי זה כל האדם ותכליתו למען דעת את כבוד ה' ויקר תפארת גדולתו איש איש כפי אשר יוכל שאת כמ"ש בר"מ פ' בא בגין דישתמודעון ליה וכו' וכנודע:

---

15. שיר השירים ח, ז. **16.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** (הסימונים "א, ב" ו־1, 2 — נוספו על ידי המחבר): "ואומר כאן **כאשר** אינן כרשפי אש, כי מדבר באהבות אלו דוקא באופן שאינן כרשפי אש, אבל אם מביאן **לגילוי** ע"י התבוננות **בגדולת** אבינו כו' הרי הן באופן שהן כרשפי אש, ויש בהן ג"כ המעלה, כי יקר תפארת האב מעורר הצמאון וכו'. הנקודה: ב' התבוננות, בכלל: א) בהפלאה — ומביאה — גילוי או הולדה — דצמאון ורשפי אש כו' (במאמרי אדנ"ע מוסיף **בכ"מ**, שכן ג"כ מהתבוננות — בריחוק. ב) בקירוב, ומביאה לקירוב, אהבה כמים כו'. ב' תוצאות אפשריות מהתבוננות (איזו מהנ"ל): 1) אהבה (או יראה) שבהעלם (טבע, ירושה) — מביאתה **לגילוי**. 2) **הולדת** אהבה (או יראה). ולהעיר: הפלאה הנ"ל צ"ל הפלאה בערך. באם שלא בערך לגמרי — תוצאותי' ביטול. וכן בנוגע לריחוק. יעויין בהנסמן בהערה לקונ' עה"ח פ"ב". **17.** בפרק נ.

יום שבת קודש ג' אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' סד, פרק מה עוד יש... עד עמ' 128, כמ"ש במ"א.

פֶּרֶק מה בפרקים הקודמים הסביר רבינו הזקן, כיצד אפשר לו ליהודי לקיים תורה ומצוות "בלבבך", מתוך רגש מדות הלב – יראת ה' ואהבת ה'; וכשישנה ליהודי אהבה להקב"ה ויש ברצונו להתדבק בהקב"ה וזה מביא אותו ללמוד תורה ולקיים מצוות, מפני שעל ידי כך הוא אכן מתדבק בהקב"ה – נעשה אז קיום התורה והמצוות באופן של "לשמה"; הדבר נעשה מתוך הרגש נשמתי־פנימי, הנותן חיות בלימודו תורה ובקיומו מצוות. או, כפי שלמדנו בפרק הקודם, אפשר שתהיה אהבה להקב"ה באופן כזה, שכתוצאה ממנה, הוא לומד תורה ומקיים מצוות, כדי לגרום נחת רוח להקב"ה, כמו בן המשתדל לעשות ככל אשר ביכלתו לגרום לאביו נחת רוח. אהבת ה' ויראת ה' הן שתי המדות חסד וגבורה[1], מדת החסד והאהבה היא מדתו של אברהם אבינו, שנקרא "אברהם אוהבי", ומדת הגבורה והיראה היא מדתו של יצחק אבינו – "פחד יצחק". בפרק מ"ה, אותו אנו עומדים ללמוד, יסביר רבנו הזקן, שישנו אופן נוסף באפשרותו של יהודי לקיים תורה ומצוות לשמן, – מתוך רגש נשמתי־פנימי – והוא, על ידי התעוררות המדה השלישית הראשית של הנפש, מדת הרחמים (שהיא מדת התפארת, מדתו של יעקב אבינו). כלומר, לפני קיומו תורה ומצוות, עליו לעורר ברעיונו את מדת הרחמנות על הניצוץ האלקי של נשמתו, שירד ממקורו במדריגה הגבוהה ביותר – לדרגה התחתונה ביותר, להתלבש בגוף, המקבל את חיותו מ"קליפה" ורחוק תכלית ריחוק מהקב"ה; ומה גם, אם הוא גרם לגלות השכינה על ידי מחשבותיו, דיבוריו ומעשיו הלא־טובים, שאז הרחמנות על נשמתו – גדולה יותר. ומתוך רגש רחמנות זה על נשמתו, ילמד תורה ויקיים מצוות, שכן, על ידי תורה ומצוות, שבה הנשמה והניצוץ האלקי המחיה אותה, למקורה באור אין סוף ברוך הוא.

עוֹד יֵשׁ דֶּרֶךְ יָשָׁר לִפְנֵי אִישׁ, לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹת לִשְׁמָן, – מתוך רגש פנימי של לב ונשמה, **עַל יְדֵי מִדָּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם, שֶׁהִיא מִדַּת הָרַחֲמִים,** – והדרך היא: **לְעוֹרֵר בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ תְּחִלָּה** – לפני שהוא מקיים תורה ומצוות, **רַחֲמִים רַבִּים לִפְנֵי ה' עַל נִיצוֹץ אֱלֹהוּת הַמְחַיֶּה נַפְשׁוֹ,** – האלקית, **אֲשֶׁר** – הניצוץ האלקי של נשמתו **יָרַד מִמְּקוֹרוֹ** – שהוא, **חַיֵּי הַחַיִּים אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, הַמְמַלֵּא כָּל עָלְמִין,** – הממלא את כל העולמות ומחיה אותם בחיות פנימית הבאה בהתלבשות ובאופן מותאם לנבראים, **וְסוֹבֵב כָּל עָלְמִין,** – מקיף את כל העולמות ומחיה אותם בחיות שלמעלה מן הנבראים, ופועלת בהם בהיותה למעלה מהם, **וְכֻלָּא קַמֵּיהּ כְּלָא חָשֵׁיב,** – הכל לגביו, לא נחשב למאומה. לעומת אין סוף ברוך הוא, נחשב הכל לכלום – הרי במדריגה נעלה זו של אין סוף ברוך הוא, שהוא חיי החיים ומחיה את כל העולמות והנבראים, ולגביו כל העולמות והנבראים נחשבים לכלום – שם הוא מקור הניצוץ האלקי של נשמת יהודי, ומשם ירד הניצוץ, **וְנִתְלַבֵּשׁ בְּ"מָשְׁכָא דְּחִוְיָא",** – בגוף, הנקרא[2] "משכא דחויא" – עור הנחש, שכן, הגוף נקרא "משכא"־ עור, לבוש לנפש, כמו שכתוב: "עור ובשר תלבישני"; ו("משכא") דחויא היינו, שזהו לבוש המורכב מ"חויא", מנחש, שכן, הגוף, בהעדר זיכוכו על ידי עבודה, הוא משוקע ומתועב, כפי שהדבר מבואר בפרק ל"א[3] – ובגוף כזה התלבש הניצוץ האלקי, **הָרָחוֹק מְאוֹר פְּנֵי הַמֶּלֶךְ בְּתַכְלִית הַהֶרְחֵק, כִּי הָעוֹלָם הַזֶּה הוּא תַּכְלִית הַקְּלִפּוֹת הַנְּסוּת** – העולם הזה הוא הרבה יותר גס מאשר כל הקליפות הגסות של העולמות הרוחניים, **כו',** – "אולי. הכוונה למש"כ בפל"ו" – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א – שבמלה "כו'" מתכוון רבנו הזקן למדובר בפרק ל"ו ב"תניא", שם נאמר שהעולם הזה הוא "תחתון במדריגה שאין תחתון למטה ממנו בענין הסתר אורו יתברך וחושך כפול ומכופל עד שהוא מלא קליפות וסטרא אחרא שהן נגד ה' ממש כו'". ומכיוון שהגוף מקבל חיות מקליפת נוגה של העולם הזה, הרי שהוא בתכלית הריחוק מהקב"ה, וירידה גדולה בכך לניצוץ האלקי להתלבש בגוף כזה. הירידה עצמה יש בה משום סיבה מספיקה לרחמנות הגדולה שעל הניצוץ האלקי של הנשמה, וזאת גם בשעה שאותו אדם לא חטא במעשה ובדיבור, ואפילו לא במחשבה. **וּבִפְרָט,** - יתמלא ברגש של רחמנות גדולה על נשמתו, **כְּשֶׁיְּזַכֵּר עַל כָּל מַעֲשָׂיו וְדִבּוּרָיו וּמַחְשְׁבוֹתָיו מִיּוֹם הֱיוֹתוֹ, אֲשֶׁר לֹא טוֹבִים הַמָּה, וּ"מֶלֶךְ** – העולם, **אָסוּר בָּרְהָטִים[4]"** – **"בְּרָחִיטֵי מֹחָא"[5]**, – ברצף המחשבות שבמוח, והם המחשבות וההרהורים הלא־טובים העוברים במוח, הרי בהם "קשור" כביכול מלכו של עולם, הקב"ה. **כִּי "יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ"[6]**, – נשמות ישראל הן ה"חבל" של ה"נחלה" שלו. "חבל" מלשון "חבלים", כמו החבל, שצדו האחד קשור למעלה וצדו השני – למטה, וכשמושכים בקצהו התחתון של החבל – נמשך ממילא גם הקצה העליון – כך גם, כביכול, ביחס לנשמתו של יהודי,

ליקוטי אמרים

פרק מה עוד יש דרך ישר לפני איש לעסוק בתורה ומצות לשמן ע"י מדתו של יעקב אע"ה שהיא מדת הרחמי' לעורר במחשבתו תחלה רחמים רבים לפני ה' על ניצוץ אלהות המחיה נפשו אשר ירד ממקורו חיי החיים א"ס ב"ה הממלא כל עלמין וסובב כל עלמין וכולא קמיה כלא חשיב ונתלבש במשכא דחויא הרחוק מאור פני המלך בתכלית ההרחק כי העו"הז הוא תכלית הקליפו' הגסות כו' ובפרט כשיזכור על כל מעשיו ודבוריו ומחשבותיו מיום היותו אשר לא טובים המה ומלך אסור ברהטים ברהיטי מוחא כי יעקב חבל נחלתו. וכמשל המושך

---

1. "אהבה – הפנימיות, חסד – החיצוניות. וכן ביראה וגבורה – כמבואר באגה"ק טו. קכג, א –" – **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 2.** כנ"ל פל"א – מהזהר. **3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** צ"ע בפל"א אם יל"פ שזהו **הטעם** כאן, אף שהענין אמת, ויותר נ"ל כפשוטו – דנק' משכא – ע"ש שהגוף לבוש להנשמה – איוב י' יא – ודחויא – מפני שהוא בשיקוץ ראה פל"א. **וכאן** אין כוונתו רק "משכא", למעליותא כבע"ח וכו' שהרי מדבר לצד ההפכי". **4.** שיר השירים ז, ו. **5.** "תקו"ז בהוספות ת"ו" – **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 6.** דברים לב, ט.

הנקראת "חבל", כי הראש והחלק העליון ביותר של הנשמה (כמו הקצה העליון של החבל) קשור במקור, באין סוף ברוך הוא, והחלק התחתון של "חבל" הנשמה, לבוש בגוף – הרי כשמושכים את הנשמה (שבגוף) בגלות של מעשים, דיבורים ומחשבות רעים – יש לכך השפעה גם על ראש "חבל" הנשמה, על מקור הנשמה הקשורה למעלה, **וְכִמְשֹׁךְ הַמּוֹשֵׁךְ בְּחֶבֶל** – שכשמושכים בקצה התחתון, נמשך, כאמור, גם החלק העליון – כך גם ביחס ל"חבל" הנשמה של יהודי, **וְכוּ'**, – "אולי כוונתו לאגרת התשובה פ"ה דמבאר בארוכה" – **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.. וְהוּא סוֹד גָּלוּת הַשְׁכִינָה.** – שעל ידי מעשיו, דיבוריו ומחשבותיו הרעים של יהודי, המורידים את נשמתו בגלות הקליפות – משפיע הדבר שגם השכינה (מקור הנשמה) היא כביכול בגלות. – הרי, כשאדם ייזכר על כך ויהרהר בזה, זה יעורר בו רגש גדול ביותר של רחמנות על נשמתו ועל מקור נשמתו, ומתוך רגש זה של רחמנות, ילמד תורה ויקיים מצוות, כדי להעלות על ידן את נשמתו ולאחדה באין סוף ברוך הוא. **וְעַל זֶה** – מה שלמדנו, שגם מקור הנשמה נמצא בגלות, ואשר לכן רחמנות גדולה עליו, **נֶאֱמַר**[7]: **"וְיָשׁוּב אֶל ה' וִירַחֲמֵהוּ"**, – שמשמעותו וירחם על ה' – **לְעוֹרֵר רַחֲמִים רַבִּים עַל שֵׁם ה' הַשּׁוֹכֵן אִתָּנוּ, כְּדִכְתִיב:** – כמו שכתוב[8]: **"הַשֹּׁכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ טֻמְאֹתָם"**. – שאפילו כשבני ישראל נמצאים חס ושלום במצב של טומאה, גם אז ישנו שם הוי' השוכן אתם, ולכן עליו לעורר רחמנות גדולה על שם הוי'. זהו פירוש הפסוק: "וישוב אל הוי' וירחמהו" – שיעשה תשובה וישוב אל הוי', על ידי "וירחמהו", על ידי שיעורר רחמים על שם הוי' מקור נשמות ישראל, שהרי "חלק הוי' עמו" – בני ישראל הם חלק משם הוי'. להלן יסביר רבנו הזקן, כיצד יעקב אבינו השיג בתפילה ובבכי, רחמים רבים לכל ישראל, שכשבני ישראל יהיו בגלות בגלל מעשיהם, דיבוריהם ומחשבותיהם, יוצאו מהגלות על ידי לימוד תורה וקיום מצוות, ויתאחדו עם אין סוף ברוך הוא:

וְזֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב[9]: **"וַיִּשַּׁק יַעֲקֹב לְרָחֵל, וַיִּשָּׂא אֶת קֹלוֹ וַיֵּבְךְּ", כִּי רָחֵל הִיא כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, מְקוֹר כָּל הַנְּשָׁמוֹת,** – "מלכות דאצילות", מקור כל הנשמות, נקראת בשם "רחל", **וְיַעֲקֹב בְּמִדָּתוֹ הָעֶלְיוֹנָה, שֶׁהִיא מִדַּת הָרַחֲמִים שֶׁבַּאֲצִילוּת, הוּא הַמְעוֹרֵר רַחֲמִים רַבִּים עֲלֶיהָ,** – יעקב, שהוא מדת הרחמים ד"אצילות", מעורר רחמים רבים על רחל – מקור נשמות ישראל. **"וַיִּשָּׂא אֶת קֹלוֹ"** – **לְמַעֲלָה לִמְקוֹר הָרַחֲמִים הָעֶלְיוֹנִים,** – הרחמים של י"ג מדות הרחמים, שהם למעלה בהרבה ממדת הרחמים ד"אצילות", שכן, מדת הרחמים ד"אצילות", היא מדת רחמים של "עולם", והרי היא מוגבלת, ואילו, י"ג מדות הרחמים הן למעלה מ"עולם" ואינן מוגבלות: והם מקור הרחמים, גם של הרחמים של "עולם האצילות", **הַנִּקְרָא "אַב הָרַחֲמִים" וּמְקוֹרָם,** – מדת הרחמים של "עולם האצילות" נקראת "אב הרחמן", האב שהוא רחמן, ומדת הרחמים של י"ג מדות הרחמים נקראת "אב הרחמים" – האב ומקור הרחמים[10] (שלכן בזמן של עת רצון מיוחד, אומרים "אב הרחמים", ולא "אב הרחמן"). – זהו פירוש הפסוק: "וישא יעקב וגו'" – יעקב מעלה את מדתו, הרחמים של "עולם האצילות", לרחמים של י"ג מדות הרחמים, **"וַיֵּבְךְּ"** – יעקב בכה, כדי **לְעוֹרֵר וּלְהַמְשִׁיךְ מִשָּׁם** – מהרחמים העליונים הבלתי מוגבלים, **רַחֲמִים רַבִּים עַל כָּל הַנְּשָׁמוֹת וְעַל מְקוֹר כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, לְהַעֲלוֹתָן מִגָּלוּתָן**[11], **וּלְיַחֲדָן בַּיִחוּד הָעֶלְיוֹן אוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, בִּבְחִינַת נְשִׁיקִין, שֶׁהִיא** – בחינת "נשיקין", **אִתְדַּבְּקוּת רוּחָא בְּרוּחָא,** – דבקות רוח ברוח, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[12]: **"יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ",** – כנסת ישראל מבקשת מדהקב"ה, שה"יחוד" של בני ישראל עם הקב"ה יהיה באופן של "נשיקין". ב"נשיקות פיהו" (מפה לפה) ישנה לא רק הדביקות החיצונית שמפה לפה, אלא גם דביקות של "רוחא" (רוח), של הבל הפה של אחד בהבל הפה של זולתו. – כך הדבר גם ביחוד של "נשיקין" בין נשמה להקב"ה, על ידי תורה ומצוות – **דְּהַיְנוּ, הִתְקַשְּׁרוּת דִּבּוּר הָאָדָם בְּ"דִבֵּר ה' - זוֹ הֲלָכָה",** – שזהו דיבורו של הקב"ה, וזהו כמו הדביקות של "נשיקין מפה לפה", **וְכֵן** – אותו דבר גם בהתאחדות **מַחֲשָׁבָה** – של האדם, **בְּמַחֲשָׁבָה,** - של הקב"ה, על ידי ההרהור בתורה, וכן גם **וּמַעֲשֶׂה** – של האדם **בְּמַעֲשֶׂה,** – של הקב"ה, **שֶׁהוּא מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת,** - על ידי עשיית מצוות, מתאחדים המעשה של יהודי בבחינת המעשה שלמעלה. **וּבִפְרָט מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה וָחֶסֶד,** – שעל ידי שיהודי נותן צדקה ועושה חסד, נעשית התאחדות מיוחדת בין המעשה שלו לבין בחינת המעשה של הקב"ה. **דְּחֶסֶד דְּרוֹעָא יְמִינָא,** – שכן, מדת החסד היא כביכול למעלה "הזרוע הימנית",

ליקוטי אמרים

בחבל וכו' והוא סוד גלות השכינה. וע"ז נאמר וישוב אל ה' וירחמהו לעורר רחמים רבים על שם ה' השוכן אתנו כדכתיב השוכן אתם בתוך טומאתם. וזש"ה וישק יעקב לרחל וישא את קולו ויבך. כי רחל היא כנסת ישראל מקור כל הנשמות. ויעקב במדתו העליונה שהיא מדת הרחמים שבאצילות הוא המעורר רחמים רבים עליה. וישא את קולו למעלה למקור הרחמים העליונים הנק' אב הרחמים ומקורם. ויבך לעורר ולהמשיך משם רחמים רבים על כל הנשמות ועל מקור כנסת ישראל להעלותן מגלותן ולייחדן ביחוד העליון אור א"ס ב"ה בבחי' נשיקין שהיא אתדבקות רוחא ברוחא כמ"ש ישקני מנשיקות פיהו דהיינו התקשרות דבור האדם בדבר ה' זו הלכה וכן מחשבה במחשבה ומעשה במעשה שהוא מעשה המצות. ובפרט מעשה הצדקה וחסד. דחסד דרועא ימינא והוא בחי' חיבוק ממש כמ"ש וימינו תחבקני.

---

7. ישעי' נה, ז. **8.** ויקרא טז, טז. **9.** בראשית כט, יא. **10.** "לקו"ת דברים סב, ד" – **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 11.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "הצ"צ (לאיכה ע' כג) שמעתיק ומפרש קטע מפ' זה – מעתיק 'להעלותן מירידתן'". **12.** שיר השירים א, ב.

והחסד של האדם – הוא "כלי" ל"דרועא ימינא" של הקב"ה[13]. **וְהוּא בְּחִינַת חִבּוּק מַמָּשׁ**[14], – כמו שהדבר באדם, שאחד מביטויי האהבה שלו, הוא "חיבוק", האוהב מחבק את הנאהב – כך כביכול מחבק החסד שלמעלה, את היהודי שעושה צדקה וחסד, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[15]: **"וִימִינוֹ תְּחַבְּקֵנִי"**, – "יד ימינו" של הקב"ה, שהיא בחינת ימין וחסד שלמעלה, מחבקת אותי, **וְעֶסֶק הַתּוֹרָה בְּדִבּוּר וּמַחֲשֶׁבֶת הָעִיּוּן** – בשכל שבתורה, **הֵן בְּחִינַת נְשִׁיקִין מַמָּשׁ.** – שכן, כאן היחוד הוא בשני האופנים: האופן שבו דיבורו של האדם מתאחד בדיבור שלמעלה, שזהו תורה (שה"יחוד" בא על ידי הדיבור בדברי תורה); והיחוד של "רוחא ברוחא" (רוח ברוח) – מחשבתו ושכלו של האדם מתאחדים במחשבה ובשכל שלמעלה, על ידי הבנת שכל התורה, שהיא חכמתו ושכלו של הקב"ה, וזוהי בחינת "נשיקין" ממש[16]. **וְהִנֵּה, עַל יְדֵי זֶה** – שיהודי יעורר רחמים על נשמתו, והתעוררות רחמים זו תביא אותו ללימוד תורה ולקיום מצוות – הרי על ידי התעוררות רחמים זו – **יָכוֹל לָבֹא לִבְחִינַת "אַהֲבָה רַבָּה" בְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ,** – שירגיש בלבו את האהבה הגדולה להקב"ה, **כְּדִכְתִיב**[17] – כמו שכתוב: **"לְיַעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת אַבְרָהָם"**, – משמעות פסוק זה ברוחניות נפשו של יהודי, היא: בשעה שמדתו של אברהם, מדת האהבה, בהעלם, וצריכים "לפדותה" ולגלותה – הרי יעקב, שהוא מדת הרחמים, הוא הפועל פדיה והתגלות זו, שעל ידי התעוררות רחמים – מגלים את האהבה – מדתו של אברהם, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר:**

ליקוטי אמרים

ועסק התורה בדבור ומחשבת העיון הן בחי' נשיקין ממש. והנה ע"י זה יכול לבוא לבחי' אהבה רבה בהתגלות לבו כדכתיב ליעקב אשר פדה את אברהם כמ"ש במ"א:

---

13. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכל הגוף נכלל בימין – אגה"ק סל"ב – בי' למש"כ **ובפרט". 14. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "והדיוק ממש – יל"פ כי גם ע"י תורה נק' חיבוק (לעיל ספ"ד)". **15.** שיר השירים ב, ו. **16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "הדיוק ממש – יל"פ כי בכללות גם ע"י המצות נשיקין, כדלעיל, וראה ג"כ ספמ"ט". **17.** ישעי' כט, כב.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ז ניסן, תשי"ז
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו, בו כותב אשר מחשבות מבלבלות אותו וכו' וכו'.

וכבר כתבתי כ"פ לכמה מאנ"ש, אף שדבר פשוט וידוע הוא שהגזמת בלבול דמ"ז - גם זה מפיתויי היצה"ר המשתדל בכל האופנים והתחבולות לבלבל את האדם מעבודת השי"ת בשמחה ובטוב לבב, שמזה מובן שככל שלא יגזימו בדבר ולא עוד אלא גם על ידי היסח הדעת מלא (ולא בדרך מלחמה עם המ"ז), ילך המצב הלוך והשתפר, אלא כיון שהמחשבה משוטטת תמיד (כמבואר גם במאמרי דחג הפסח מני' אזלינן שלכן נקראת המחשבה בשם נהר) הנה הדחי' היא ע"י מחשבה בענין אחר, ומובן שכשהענין יהי' בתורה ומצותי' הרי מעט אור דוחה הרבה חשך עאכו"כ הרבה אור.

מהענינים והסגולות למהר ביטול בלבול הנ"ל הוא הלימוד מבפנים לימוד תורה בטהרה, נתינה לצדקה לפני תפלת הבקר בימות החול, וכיון שכפי מכתבו ראה הטבה בשאר עניניו הרי גם זה צריך להוכיח לו ברור שגם בענין המ"ז הוטב אלא שהצד שכנגד מסתיר הטבה זו וכו'

בברכה לבשו"ט בכל האמור,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
מזכיר

נ.ב. בטח השתתף באפיית המצה שמורה ובכלל בפעולות צעירי אגו"ח בירושלים עיה"ק ת"ו

יום ראשון

יום ראשון — **כז ניסן, יב לעומר** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: קדושים, פ' ראשונה עם פירש"י.
תהלים: קכ־קלד.
תניא: והנה בחי' . . . לי"ח.

דְּבָרִים הַמַּתְרִים, אִם עוֹשֶׂה אוֹתָם לַהֲנָאָתוֹ – הֵם רַע גָּמוּר, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רַבֵּנוּ [הַזָּקֵן] נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן (תַּנְיָא פֶּרֶק ז) . לְפִי דְּקַדֵּשׁ עַצְמְךָ בַּמֻּתָּר לְךָ. צָרִיךְ לְהַכְנִיס קְדֻשָּׁה בַּדְּבָרִים הַמֻּתָּרִים שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶם תַּכְלִית שֶׁל תּוֹרָה וּמִצְוֹת יִרְאַת שָׁמַיִם וּמִדּוֹת טוֹבוֹת.

יום שני

יום שני — **כח ניסן, יג לעומר** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: קדושים, שני עם פירש"י.
תהלים: קלה־קלט.
תניא: פרק מד. והנה כל . . . סג צפרא כו'.

הַחֲסִידִים שָׁאֲלוּ אֶת אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן: אֵיזֶה עֲבוֹדָה נַעֲלֵית יוֹתֵר, אַהֲבַת ה' אוֹ אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל? וַיַּעַן: אַהֲבַת ה' וְאַהֲבַת יִשְׂרָאֵל שְׁתֵּיהֶן כְּאַחַת חֲקוּקוֹת בְּנִשְׁמָתוֹ רוּחוֹ וְנַפְשׁוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל. וּמִקְרָא מָלֵא דִּבֵּר הַכָּתוּב: "אָהַבְתִּי אֶתְכֶם, אָמַר ה'", הֲרֵי דִּגְדוֹלָה אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל, דְּאוֹהֵב מַה שֶּׁהָאָהוּב אוֹהֵב.

יום שלישי

יום שלישי — **כט ניסן, יד לעומר** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: קדושים, שלישי עם פירש"י.
תהלים: קמ־קמד.
תניא: ואהבה רבה . . . 126 טבע.

הַקְדָּמַת הַ"לִּקּוּטֵי תּוֹרָה" עַל ג' פָּרָשִׁיּוֹת [=סֵפֶר דְּרוּשֵׁי חֲסִידוּת עַל שָׁלֹשׁ הַפָּרָשִׁיּוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה], "לְהָבִין עִנְיַן נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית, הִנֵּה כְּתִיב לֹא תֹאכְלוּ", הוּא מַאֲמָר שֶׁאָמְרוֹ רַבֵּנוּ הַזָּקֵן לִפְנֵי הַ"צֶּמַח צֶדֶק", וַחֲזָרוֹ הַ"צֶּמַח צֶדֶק" לְפָנָיו, וַיֹּאמֶר רַבֵּנוּ הַזָּקֵן: נוּ, הַטְעָמָה? וַיִּכְתֹּב הַ"צֶּמַח צֶדֶק" הֲנָחָה עִם הַגָּהוֹת בַּמַּקָּף. רַבֵּנוּ הִגִּיהַּ הַהֲנָחָה, וְיִצּוּ לְהַכְנִיס הַהַגָּהוֹת בִּפְנִים הַמַּאֲמָר. עַל פִּי הַצָּעַת אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַּׁ"בַּ] בָּחֲרוּ בְּמַאֲמָר זֶה בְּתוֹר הַקְדָּמָה לְהַ"לִּקּוּטֵי תּוֹרָה".

יום רביעי

יום רביעי — **ל ניסן, ר"ח, טו לעומר** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: קדושים, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קמה־קנ.
תניא: ואף אם . . . 126 מצרפה כו'.

הַהִתְוַעֲדוּת דִּסְעוּדָה שְׁלִישִׁית, שַׁבָּת מְבָרְכִים, וְיוֹמֵי דִּפַגְרָא – בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים וּמוֹעֲדֵי אַנַ"שׁ – צְרִיכִים לְהִתְקַיֵּם בְּבֵית הַכְּנֶסֶת. הַהִתְוַעֲדוּת דִּמְלַוֶּה מַלְכָּה – אֵצֶל אַנַ"שׁ שֶׁיִּחְיוּ בְּבָתֵּיהֶם הַפְּרָטִיִּים.

יום חמישי

יום חמישי — **א אייר, ב דר"ח, טז לעומר** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: קדושים, חמישי עם פירש"י.
תהלים: א־ט.
תניא: והנה ב' . . . סד אהבת עולם.

מען האָט געזאָגט אמאָל פאר'ן טאַטען – אין א פארברייגגען ספירה–צייט אין די יאָהרען תרנ"א–נ"ג: דעם אלטען רבין'ס חסידים פלעגען אלעמאָל ציילען. דער וואָרט איז דעם טאַטען זייער געפעלען געוואָרען. ואמר: אזוי איז דער ענין העבודה. די שעות דארפען זיין געציילטע, דאן זיינען די טעג געציילטע. אז עס גייט אוועק א טאָג, דארף מען וויסען וואָס מ'האָט אויפגעטאָן און וואָס מ'דארף ווייטער טאָן . . בכלל דארף מען זעהן אז דער מאָרגען זאָל זיין א סך שענער ווי דער היינט.

פַּעַם אָמְרוּ בְּנוֹכְחוּת אַבָּא – בְּהִתְוַעֲדוּת שֶׁל יְמֵי הַסְּפִירָה בְּשָׁנִים תרנ"א־נ"ג – חֲסִידֵי אַדְמו"ר הַזָּקֵן הָיוּ תָּמִיד סוֹפְרִים. הַפִּתְגָּם מְאֹד מָצָא חֵן בְּעֵינֵי אַבָּא, וְאָמַר: זוֹהִי עִנְיָנָהּ שֶׁל "עֲבוֹדָה"; הַשָּׁעוֹת צְרִיכוֹת לִהְיוֹת סְפוּרוֹת, וְאָז הַיָּמִים סְפוּרִים. כְּשֶׁעוֹבֵר יוֹם, צָרִיךְ לָדַעַת מַה פָּעֲלוּ וּמַה יֵשׁ לִפְעֹל בֶּעָתִיד.. יֵשׁ לְהִשְׁתַּדֵּל תָּמִיד שֶׁהַמָּחָר יִהְיֶה הַרְבֵּה יוֹתֵר "יָפֶה" מֵאֲשֶׁר הַיּוֹם.

יום ששי

יום ששי — **ב אייר, יז לעומר** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: קדושים, ששי עם פירש"י.
תהלים: י־יז.
תניא: רק שאעפ"כ . . . וכנודע.

יום הולדת את אאזמו"ר – בשנת תקצ"ג.

צו זיבען יאָהר האָט עס אמאָל דער צ"צ פארהערט. דער זיידע האָט געמאַכט אזוי גוט, אז זיין מלמד איז זייער נתפעל געוואָרען, האט זיך ניט געקענט איינהאלטען און געזאָגט דעם צ"צ: האַ, וואָס זאָגט איהר, ער מאַכט גוט. דער צ"צ האָט איהם געענטפערט: וואָס איז די התפעלות, אז תפארת שבתפארת מאכט גוט.

יוֹם הֻלַּדֶת אֶת אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהַר"שׁ] – בִּשְׁנַת תקצ"ג.

בְּגִיל שֶׁבַע, אַדְמו"ר הַ"צֶּמַח צֶדֶק" בְּחָנוֹ פַּעַם. הַסָּבָא כָּל כָּךְ הִצְלִיחַ, שֶׁהַמְלַמֵּד שֶׁלּוֹ הִתְפָּעֵל מְאֹד, לֹא הָיָה מֻסְגָּל לְהִתְאַפֵּק, וְאָמַר לַ"צֶּמַח צֶדֶק": הַא, מָה אַתֶּם אוֹמְרִים? הוּא מַצְלִיחַ! עָנָה לוֹ הַ"צֶּמַח צֶדֶק": מַה יֵשׁ לְהִתְפָּעֵל שֶׁ"תִּפְאֶרֶת שֶׁבַּתִּפְאֶרֶת" מַצְלִיחָה?

שבת קודש

שבת — **ג אייר, יח לעומר** — ה'תש"ג

הַפְּטָרָה: וַיְהִי דְּבַר גו' הֲלִרְרשׁ אֹתִי.

שיעורים. חומש: קדושים, שביעי עם פירש"י.
תהלים: יח־כב.
תניא: פרק מה. עוד יש . . . כמ"ש במ"א.

אֵין שׁוֹתִים מַיִם קֹדֶם הַבְדָּלָה.

כָּל הַמִּדּוֹת, אַף גַּם הַמִּדּוֹת הַלֹּא טוֹבוֹת, אוֹ גַּם רָעוֹת עַל פִּי תָּאֳרָם וּשְׁמוֹתֵיהֶם, אֶפְשָׁר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם לַעֲבוֹדַת ה' עַל פִּי הַתּוֹרָה, וּכְמוֹ שֶׁהָרַב הַצַּדִּיק רַבִּי מְשֻׁלָּם זוּסְיָא זַצ"ל מֵהַאנִיפּאָלִיא לָמַד כַּמָּה דְּרָכִים בְּדַרְכֵי הָעֲבוֹדָה מִגַּנָּב: א) הַצְנֵעַ לֶכֶת ב) מַעֲמִיד עַצְמוֹ בְּסַכָּנָה ג) דָּבָר הַיּוֹתֵר קָטָן חָשׁוּב כְּדָבָר גָּדוֹל ד) עָמֵל בְּטִרְחָא גְּדוֹלָה, ה) זְרִיזוּת ו) בּוֹטֵחַ וּמְקַוֶּה ז) אִם לֹא הִצְלִיחַ בַּפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה חוֹזֵר הַרְבֵּה פְּעָמִים.

לחם משנה בסעודות שבת

יום ראשון כ"ז ניסן ה'תשע"א

הלכות ברכות פרק ז, הלכה ד: בְּשַׁבָּתוֹת וּבְיָמִים טוֹבִים חַיָּב לִבְצֹעַ עַל שְׁתֵּי כִּכָּרוֹת - נוֹטֵל שְׁתֵּיהֶן בְּיָדוֹ וּבוֹצֵעַ אַחַת מֵהֶן.

את דין לחם משנה בשבת הביא הרמב"ם פעמיים. כאן, בהלכות ברכות ולהלן בהלכות שבת (פ"ל, ה"ט): "וצריך לקבוע כל סעודה משלשתן על היין ולבצוע על שתי ככרות, וכן בימים טובים", ושם לא פירט שבוצע רק אחת מן הככרות.

ובטעם הדבר יש לומר שאת גדר חיוב לחם משנה אפשר לפרש בשני אופנים:

א) דין בסעודת השבת, היינו שצביון 'סעודה' הוא על ידי קביעותה על הפת, ומאחר שסעודת שבת היא סעודה חשובה, קובעים אותה על לחם משנה.

ב) דין בבציעת הפת: בכל יום הבציעה צריכה להיות על פת שלמה, ובשבת על לחם משנה.

[ונפקא־מינה: אם לחם משנה הוא דין בבציעת הפת, הדבר שייך לתחילת הסעודה ולא לכל הסעודה, אבל אם לחם משנה הוא דין בסעודה, הדבר קשור לכל הסעודה ולכן צריך שיהיו שני לחמים על השולחן במשך הסעודה וגם מצוה מן המובחר לאכול משתי הכיכרות, כפי שכתב השיטה מקובצת בברכות לט, ב].

ויש לומר שהרמב"ם, שהביא דין לחם משנה הן בהלכות ברכות והן בהלכות שבת, סובר שלחם משנה הוא גם דין מדיני בציעת הפת וגם דין מדיני הסעודה. ולכן בהלכות ברכות הביא דין לחם משנה בהמשך לדיני בציעת הפת שבתחילה כתב: "מצוה מן המובחר לבצוע על כיכר שלימה..." ביום רגיל, ועל זה מוסיף: "בשבת ובימים טובים חייב לבצוע על שתי ככרות, נוטל שתיהן בידו ובוצע אחת מהם". ואם כן, המדובר הוא לחם משנה כדין בבציעת הפת.

ובהלכות שבת מוסיף גם שחיובו הוא משום חשיבות הסעודה, כמו שמדויק מלשונו: "חייב אדם לאכול שלוש סעודות בשבת... וצריך ... לבצוע על שתי ככרות", הרי שזהו דין מצד קביעות סעודת שבת.

לפי זה מובן מדוע רק בהלכות ברכות כתב הרמב"ם שבוצע רק על ככר אחת, כי מצד דין קביעות הסעודה יש מקום לומר שמצווה מן המובחר לבצוע על שתי הכיכרות, ורק מצד בציעת הפת יש לבצוע רק ככר אחת.

(לקוטי שיחות ל"ו עמ' 77)

מתי מברכים 'שהחיינו'?

יום שני כ"ח ניסן ה'תשע"א

הלכות ברכות פרק י, הלכה ב: הָרוֹאֶה פְּרִי הַמִּתְחַדֵּשׁ מִשָּׁנָה לְשָׁנָה - כְּתְחִלַּת רְאִיָּתוֹ מְבָרֵךְ "שֶׁהֶחֱיָנוּ".

וכתב בשולחן ערוך (א"ח סי' רכה ס"ג): "ונהגו שלא לברך עד שעת האכילה". כי מי שלא נהנה בראיית הפרי אלא באכילתו מברך בעת האכילה (מג"א שם ס"ק ז) "וכדי שלא לחלק בין שנהנה בראייתו למי שלא נהנה" קבעו לברך בעת האכילה (סדר ברה"נ לאדה"ז פי"א הי"ב).

ואימתי מברכים? יש אומרים שצריך להקדים את ברכת הפרי לברכת שהחיינו, כמו בברכת המצוות הבאות מזמן לזמן (ראה הל' שופר פ"ג ה"י) שברכת המצוה קודמת לברכת שהחיינו (באר היטב א"ח שם ס"ק ו).

אך לדעת אדמו"ר הזקן (סדר בה"נ שם) וה'פרי מגדים' (א"א שם ס"ק ז) ברכת שהחיינו קודמת, שהרי מעיקר הדין חייב בה משעת ראיה. וראיה לכך מדברי הרמ"א (א"ח סי' ת"ר ס"ב) שבקידוש ליל שני של ראש השנה מניח לפניו פרי חדש, ומברך עליו שהחיינו לפני ברכת הפרי (מאמר מרדכי סי' רכ"ה ס"א).

וגם ה'חתם סופר' נהג, על פי הוראת רבו הגר"נ אדלר, להקדים ברכת שהחיינו לברכת הפירות, אך העיר על הנהגה זו מדברי הרמב"ם לענין פדיון הבן (הל' ביכורים פי"א ה"ה): "הפודה את בנו מברך... על פדיון הבן, וחוזר ומברך שהחיינו", ואם כן כל שכן שיש לברך על הפירות לפני ברכת שהחיינו, כי תדיר (ברכת הפירות) קודם לאינו תדיר (שהחיינו).

וה'כתב סופר' (שו"ת א"ח סי' כ"ה) מיישב את המנהג:

לכתחילה עדיף להסמיך את ברכת הפרי לאכילתו ולא להפסיק ביניהם אפילו בברכת שהחיינו, אך שונה הדבר בפדיון הבן אשר כמו שאר ברכות המצוות צריך לאמרה לפני קיום המצוה ('עובר לעשייתה') ולא אחריה (לקמן פי"א ה"ה), מה שאין כן ברכת שהחיינו, שבאה על שמחת הלב שזכה לקיים המצוה ומאחר שהשמחה נמשכת גם לאחר קיום המצוה, בדיעבד יוכל לברכה גם אז. ומובן אם כן, שראוי להקדים ברכת המצוה שמקומה קבוע לפני קיום המצוה, לברכת שהחיינו שזמנה גם אחר כך.

ההכנות והפעולה עצמה

יום שלישי כ"ט ניסן ה'תשע"א

הלכות מילה פרק ב, הלכה ו: עוֹשִׂין כָּל צָרְכֵי מִילָה בְּשַׁבָּת... אֲבָל מַכְשִׁירֵי מִילָה אֵינָן דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת.

נחלקו תנאים (שבת קל, א) האם מכשירי מצוה דוחים את השבת. לפי רבי אליעזר, מכשירי מצוה דוחים, אך ההלכה היא, כפי שפוסק הרמב"ם כאן, "מכשירי מילה אינן דוחין את השבת" (וכן נפסק בשו"ע, או"ח סי' שלא ס"ו, ואדה"ז שם ס"ז).

ובטעם המחלוקת יש לומר שביסודה עומדת השאלה העקרונית האם מעשים שהם בגדר הכנה והכשרה לפעולה, חשובים כמו הפעולה עצמה:

לפי רבי אליעזר, מאחר שלמעשה לא ניתן לבצע את הפעולה מבלי לעשות קודם את מעשי ההכנה וההכשרה, הרי מעשי ההכנה וההכשרה מקבלים את חשיבות הפעולה עצמה. ולפיכך, מכשירי מילה דוחים את השבת, בדיוק כשם שהמילה עצמה דוחה את השבת.

ואילו החולקים סוברים כי אמנם ההכנה וההכשרה מוכרחות על מנת להגיע לביצוע הפעולה, אבל סוף סוף, הרי אלו פעולות של הכנה והכשרה בלבד ואינם אלא תנאי מקדים אך לא הדבר עצמו. לכן, אין לומר שמעשי ההכנה וההכשרה מקבלים את החשיבות של הפעולה עצמה ואינם דוחים את השבת.

(לקוטי שיחות כ', עמ' 138)

קדושה כהלכה

יום רביעי ל' ניסן ה'תשע"א

נוסח ברכות התפילה וסידורן: **כָּעֵת שֶׁשְּׁלִיחַ צִבּוּר אוֹמֵר בִּבְרָכָה זוֹ, 'וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה' כָּל הָעָם עוֹנִין קָדוֹשׁ... וְכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים שֶׁעוֹנִין הַצִּבּוּר הוּא קוֹרֵא עִמָּהֶן.**

מלשון הרמב"ם נראה שה'קדושה' היא אמירת השליח ציבור, והציבור רק עונה 'קדוש' ו'ברוך' וכו' (וכן נפסק בשו"ע או"ח סי' קכ"ה ס"א). ובטעם הדבר כתב ב'מחצית השקל' שעיקר התקנה היא שהש"ץ יאמר בשביל הקהל ויהיה שלוחם, ואם כל הקהל אומרים איך יקרא שלוחם?

אך אדמו"ר הזקן (שם ס"א) מבאר (ע"פ הרא"ש שו"ת כלל ד' סי"ט) שהטעם הוא משום שכל נוסח הקדושה נחשב כ'דבר שבקדושה' שאינו נאמר בפחות מעשרה, ולכן הש"ץ יכול לאומרו מאחר ויש תשעה השומעים ומכוונים לו, אך יחיד האומר אין שומע לו ונמצא שאומר דבר שבקדושה שלא במנין. ולפי זה אם כל הציבור יאמרו יחדיו אין למחות בהם, כיון שמקדישים בעשרה. וכך נהוג למעשה לפי דברי האריז"ל שהציבור אומרים את כל נוסח הקדושה (שו"ע אדה"ז שם).

ולגבי השליח ציבור עצמו הסתפק ה'ביאור הלכה' (שם ס"א) האם ימנע מלומר 'קדוש' ו'ברוך' אחרי הציבור כי אין זה בעשרה ואינו מוציא את הרבים ידי חובתם שהרי הציבור אומר בעצמו, או שמאחר והעומד באמצע התפילה ושומע קדושה צריך לשתוק ולכוין לדברי הש"ץ כדי לצאת ממנו, גם אמירה זו של הש"ץ היא כדי להוציא אחרים. אך ברמב"ם כאן מפורש - "וכל אלו הדברים שעונין הציבור הוא קורא עמהן" (עמק ברכה הל' תפילה). ויש שכתבו שאף אם הש"ץ מתחיל באמירת 'קדוש' לאחר שמסיימים הציבור, הרי זה כאמירה בציבור כי הש"ץ אומר תוך כדי דיבור לאמירתם. למעשה נהוג שהחזן אומר 'קדוש' עם הציבור, וכשהרבי עבר לפני התיבה אמר גם את תיבת 'נקדישך' עם הציבור ולאחר שסיימו המשיך מ'ונעריצך'.

וכן ב'שמע ישראל' בקדושת כתר במוסף של שבת יש לש"ץ לומר 'שמע ישראל' עם הציבור ואחר כך ימשיך 'ה' אלוקינו...', שלא יראה שאינו רוצה לקבל עול מלכות שמים עם הציבור (ספר המנהגים ע' 34).

שבת לגבי פיקוח נפש - 'דחויה' או 'הותרה'?

יום חמישי א' אייר ה'תשע"א

הלכות שבת פרק ב, הלכה א: דְּחוּיָה הִיא שַׁבָּת אֵצֶל סַכָּנַת נְפָשׁוֹת... לְפִיכָךְ, חוֹלֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה - עוֹשִׂין לוֹ כָּל צְרָכָיו בְּשַׁבָּת.

הראשונים דנו בשאלה האם שבת 'הותרה' לגמרי אצל חולה שיש בו סכנה או 'דחויה' היא, וכל שאפשר למעט בחילול שבת ממעטים? לדוגמה, אם החולה המסוכן צריך לאכול בשר לרפואתו ולפנינו בשר נבילה. אם השבת 'דחויה' אצל פיקוח נפש אין לשחוט לחולה, כי יש למעט בחילול שבת (שאיסורו סקילה) ויאכל בשר נבילה (שאיסורו לאו), אך אם השבת 'הותרה' ישחטו לו ולא יאכל נבילה.

הרא"ש כתב (יומא פ"ח, יד) בשם מהר"ם מרוטנבורג: "כיון שהתירה תורה פיקוח נפש הרי כל מלאכה שעושה בשבת בשביל החולה- כאילו עשאה בחול", היינו ש'הותרה' לגמרי. אך לדעת הרשב"א (שו"ת ח"א סי' תרפט) השבת 'דחויה' לגבי פיקוח נפש.

וכתב ה'כסף משנה' שלשיטת הרמב"ם השבת 'דחויה', כמשמעות לשונו כאן "דחויה היא שבת...".

וכן כתב אדמו"ר הזקן להלכה (או"ח סי' שכח סע' יג) שאם ניתן לרפא את החולה בלי חילול שבת, אין מחללין בשבילו "לפי שהשבת דחויה אצל פיקוח נפש, ולא הותרה לגמרי, וכל שאפשר להצילו בלא חילול שבת אינה נדחית בשבילו".

אמנם, בדוגמה האמורה, בחולה שצריך לאכול בשר והשאלה היא האם יאכל נבילה או ישחטו לו, כתב אדמו"ר הזקן (שם סע' טז) שמוטב לשחוט ולא להאכילו נבילה אף ששבת 'דחויה' ולא 'הותרה', וזאת משני טעמים: א. בנבילה האיסור גדול מבחינה כמותית, כי על כל אכילה ואכילה עובר איסור, "מה שאין כן בשחיטה אינו עושה אלא איסור אחד" (ר"ן יומא ד,ב). ב. "שמא יהיה החולה קץ באכילת איסור ויפרוש ויסתכן" (רא"ש שם).

נר מצוה

יום שישי ב' אייר ה'תשע"א

הלכות שבת פרק ה, הלכה א: וְאֶחָד אֲנָשִׁים וְאֶחָד נָשִׁים, חַיָּבִין לִהְיוֹת בְּבָתֵּיהֶן נֵר דָּלוּק בְּשַׁבָּת

מלשון הרמב"ם יש לדייק שהמצוה אינה במעשה ההדלקה אלא שיהא נר דלוק בבית. וכעין זה כתב אדמו"ר הזקן (סי' רס"ג סי"א): "עיקר מצות נר שבת אינה ההדלקה בלבד אלא ההנאה והתשמיש לאורה היא עיקר המצוה", ובכך יש ליישב את דברי ה'מגן אברהם' (שם סקי"א) שאם אחרה האשה להדליק עד אחר שקיעת החמה, תאמר לנכרי להדליק והיא תברך. והקשה הגר"ע איגר: הלא אין דין שליחות לעכו"ם? ולפי האמור שאין המצוה בעצם ההדלקה מובן שאין צורך שתדליק בעצמה, אלא השתדלותה שיהא נר דלוק בבית היא קיום המצוה (הר צבי או"ח ח"א סי' ק"ט).

והנה, יש אומרים שאין לברך על הדלקת נר שבת מאחר שאם הנר דלוק אין חובה לכבותו ולהדליקו מחדש (תוספות שבת כב, ב, ד"ה חובה). אך לדעת רבינו תם (שם) צריך לכבות ולהדליק, ולכן יש לברך. ואפשר שבכך נחלקו: לדעה הראשונה המצוה

היא שיהא הנר דלוק ולכן אין ההדלקה מצוה ואין לברך עליה, ואם היה נר דלוק אין צורך בהדלקה מחדש, אך לדעת רבינו תם ההדלקה מצוה ולכן מברכים (שביב אור עמ"ס שבת ע' נא).

ופסק הרמ"א (או"ח שם ס"ד) שאם הנר דולק יש לכבותו ולהדליקו מחדש בברכה. ולדברי אדמו"ר הזקן שהמצוה היא שיהא אור, איך יברך על הדלקה זו שלא היה בה חיוב?

ויש לומר שמכל מקום יש מצוה בכך שגורם בעצמו שיהא נר דלוק, ולכן יש לכבותו, ואחר שמכבה ממילא חל עליו חיוב גמור ומברך (הר צבי שם).

ועוד כתב הרמ"א (שם ס"ה) שלדעת האומרים לברך אחר ההדלקה יש לשים את היד לפני הנר אחר ההדלקה ולברך ואחר כך לסלקה, ובכך תהיה הברכה קודם המצוה. ולכאורה, הרי לאחר ההדלקה המעשה כבר נעשה ומה תועיל נתינת היד אל מול הנר?

אך לפי האמור מובן: המצוה היא ההנאה מהאור וכיון שאין נהנית עד לאחר הברכה, נמצא שהברכה נאמרת קודם קיום עיקר המצוה (שביב אור שם ע' נד).

חליבה בשבת

שבת קדש ג' אייר ה'תשע"א

הלכות שבת פרק ח הלכה ז: הַחוֹלֵב אֶת הַבְּהֵמָה - חַיָּב, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְפָרֵק.

לדעת הרשב"א (שבת צה, ב) ר' אליעזר סובר שהחולב בשבת חייב חטאת וחכמים סוברים שאינו חייב אלא משום שבות, אך לדעת הרמב"ם (ועוד ראשונים) גם חכמים סוברים שהחולב בשבת חייב חטאת משום מפרק (מגיד משנה). ומפרק הוא תולדת הדש, כי "מפרק החלב מהדד... והדש גם כן מפרק התבואה מהשיבולת" (שו"ע אדה"ז או"ח סי' ש"ה סכ"ח).

ואמנם "אין דישה אלא בגידולי קרקע", אך היינו רק לגבי דש שהוא ה'אב' אבל מפרק שהוא 'תולדה', אינו צריך להיות דומה לאב בכל, ובעלי חיים דומים במקצת לגידולי קרקע כיון שניזונים מצמחים הגדלים על הקרקע (אגלי טל, דש, כ"ד ס"ק ב-ו).

ואף שאיסור חליבה הוא מן התורה מותר לומר לנכרי לחלוב את הבהמה בשבת. ואמנם רק באיסור דרבנן מותר לומר לנכרי לעשותו אם יש צורך גדול או הפסד מרובה (שו"ע אדה"ז סי' שז סי"ב) אבל באיסור דאורייתא לא התירו אמירה לנכרי אפילו לצורך גדול - אך מכיון שהבהמה מצטערת מרוב חלב, ואיסור צער בעלי חיים הוא מן התורה, לא גזרו חכמים על 'אמירה לנכרי' (שו"ע אדה"ז סי' ש"ה סכ"ט, קצוה"ש סי' קלב בדה"ש ס"ק א).

ואם אין נכרי שיחלוב את הבהמה, היו שהתירו לחלוב לאיבוד, היינו שהחלב נשפך לקרקע. וזאת על בסיס ההלכה, שהאשה יכולה להוציא את חלבה המכביד עליה ומצערה כי כיון שהחלב הולך לאיבוד אין בו משום מפרק אלא מדברי סופרים, ומשום צערה לא גזרו (שו"ע אדה"ז שם ס"ט). וכן לגבי צער הבהמה (ציץ אליעזר ח"ב סי' ג ס"ק ה).

אך ה'קצות השלחן' (שם) מסתפק שמא התירו משום צער בעלי חיים רק 'אמירה לעכו"ם' ולא שאר איסורי דרבנן. ומה שהתירו לאשה להוציא חלב משום צערה זהו כיון שאין הדרך לסחטו, אבל חלב בהמה שדומה למשקין ודרך סחיטה בהן – אסור מדרבנן.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ח ניסן, תשי"ז
ברוקלין.

הוו"ח אי"א נו"נ עוסק הצ"צ

הרב ציון רחמים שי'

שלום וברכה!

.. וכיון אשר ההשגחה העליונה העמידתו במקום שיכול להשפיע בהחזקת היהדות והפצתה אשר על ידי זה מקרבין לבן של בני ישראל לאבינו שבשמים, וידוע פתגם הבעל שם טוב, ששמענוהו כ"פ מכ"ק מו"ח אדמו"ר, אשר החביבות אצל הקב"ה של כל אחד ואחת מבני ישראל הוא כמו חביבות של בן יחיד שנולד להורים לעת זקנותם ועוד יותר אין ערוך מזה, מובן איפוא ששכר אדם הגורם קירוב הנ"ל אין די באר וזהו הצנור והכלי להוסיף בברכות השי"ת המצטרך אף שמובן גם כן שגם עליו נאמר ומבשרך לא תתעלם להוסיף בלימוד תוה"ק בנגלה וחסידות מזמן לזמן, ואין לך דבר העומד בפני הרצון.

בטח יודע מתקנת קדמונים לאמר בכל יום לאחרי תפלת הבקר שיעור תהלים חדשי - כפי שנחלק התהלים לימי החדש - ועכ"פ ישמור על זה מכאן ולהבא, וישתדל להנהיג תקנה זו בכל מקום שידו מגעת.

בברכה.

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – כ"ז ניסן־ג' אייר ה'תשע"א

יום ראשון כ"ז ניסן ה'תשע"א

הִלְכוֹת בְּרָכוֹת

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

א. מִנְהָגוֹת רַבּוֹת נָהֲגוּ חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל בִּסְעוּדָה, וְכֻלָּן דֶּרֶךְ אֶרֶץ[2]. וְאֵלּוּ הֵן: כְּשֶׁנִּכְנָסִין לִסְעוּדָה - הַגָּדוֹל שֶׁבְּכֻלָּן נוֹטֵל אֶת יָדָיו תְּחִלָּה. וְאַחַר־כָּךְ נִכְנָסִין[3] וְיוֹשְׁבִין מְסֻבִּין[4]. וְגָדוֹל מֵסֵב בָּרֹאשׁ[5], וְשֵׁנִי לוֹ - לְמַטָּה הֵימֶנּוּ[6]. הָיוּ שְׁלֹשָׁה מִטּוֹת - גָּדוֹל מֵסֵב בָּרֹאשׁ, וְשֵׁנִי לוֹ - לְמַעְלָה הֵימֶנּוּ[7], וּשְׁלִישִׁי לוֹ - לְמַטָּה הֵימֶנּוּ[8].

ב. בַּעַל הַבַּיִת מְבָרֵךְ "הַמּוֹצִיא", וּמַשְׁלִים הַבְּרָכָה וְאַחַר־כָּךְ בּוֹצֵעַ[9]. וְהָאוֹרֵחַ מְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן[10], כְּדֵי שֶׁיְּבָרֵךְ לְבַעַל הַבַּיִת[11]. וְאִם הָיוּ כֻּלָּן בַּעֲלֵי הַבַּיִת - הַגָּדוֹל שֶׁבָּהֶן בּוֹצֵעַ, וְהוּא מְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן[12].

ג. אֵין הַבּוֹצֵעַ רַשַּׁאי לִבְצֹעַ עַד שֶׁיָּבִיאוּ מֶלַח אוֹ לִפְתָּן[13] לִפְנֵי כָּל אֶחָד וְאֶחָד[14]; אֶלָּא־אִם־כֵּן נִתְכַּוְּנוּ לֶאֱכֹל פַּת חֲרֵבָה[15]. וְאֵינוֹ בוֹצֵעַ, לֹא פְּרוּסָה קְטַנָּה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נִרְאֶה כְּצַר־עַיִן[16], וְלֹא פְּרוּסָה גְּדוֹלָה יוֹתֵר מִכַּבֵּיצָה, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּרַעַבְתָּן[17]. וּבְשַׁבָּת יֵשׁ לוֹ לִבְצֹעַ פְּרוּסָה גְּדוֹלָה[18]. וְאֵינוֹ בוֹצֵעַ אֶלָּא מִמְּקוֹם שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל[19] יָפֶה יָפֶה[20].

ד. מִצְוָה מִן הַמֻּבְחָר לִבְצֹעַ כִּכָּר שְׁלֵמָה[21]. אִם הָיְתָה שָׁם שְׁלֵמָה שֶׁל שְׂעוֹרִים וּפְרוּסָה שֶׁל חִטִּים - מַנִּיחַ שְׁלֵמָה בְּתוֹךְ פְּרוּסָה[22] וּבוֹצֵעַ מִשְּׁתֵיהֶן, כְּדֵי שֶׁיִּבְצַע מֵחִטִּים וּמִשְּׁלֵמָה[23]. בְּשַׁבָּתוֹת וּבְיָמִים טוֹבִים חַיָּב לִבְצֹעַ עַל שְׁתֵּי כִּכָּרוֹת[24] - נוֹטֵל שְׁתֵּיהֶן בְּיָדוֹ וּבוֹצֵעַ אַחַת מֵהֶן[25].

ה. הַבּוֹצֵעַ נוֹתֵן פְּרוּסָה לִפְנֵי כָּל אֶחָד וְאֶחָד[26], וְהָאַחֵר נוֹטֵל בְּיָדוֹ. וְאֵין הַבּוֹצֵעַ נוֹתֵן בְּיַד הָאוֹכֵל, אֶלָּא־אִם־כֵּן הָיָה אָבֵל[27]. וְהַבּוֹצֵעַ, הוּא פּוֹשֵׁט יָדָיו[28] תְּחִלָּה וְאוֹכֵל. וְאֵין הַמְסֻבִּין רַשָּׁאִין לִטְעֹם עַד שֶׁיִּטְעַם הַמְבָרֵךְ. וְאֵין הַבּוֹצֵעַ רַשַּׁאי לִטְעֹם, עַד שֶׁיֹּכְלֶה אֶמֶץ[29] מִפִּי רֹב הַמְסֻבִּין. וְאִם רָצָה הַבּוֹצֵעַ[30] לַחֲלֹק כָּבוֹד לְרַבּוֹ אוֹ לְמִי שֶׁהוּא גָּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה, וְיַנִּיחֶנּוּ לִפְשֹׁט יָדוֹ קֹדֶם לוֹ - הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ.

ו. שְׁנַיִם מַמְתִּינִין זֶה לָזֶה בַּקְּעָרָה[31]; שְׁלֹשָׁה אֵין מַמְתִּינִין. גָּמְרוּ[32] מֵהֶן שְׁנַיִם - הַשְּׁלִישִׁי מַפְסִיק[33] עִמָּהֶן. גָּמַר אֶחָד מֵהֶן - הַשְּׁנַיִם אֵין מַפְסִיקִין לוֹ[34], אֶלָּא אוֹכְלִין וְהוֹלְכִין עַד

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) מנהגות שנהגו חכמי ישראל בסעודה; דין הבוצע על הפת בשבתות ובימים טובים; שאין מפסידים את האכלים דרך ביזוי ובעיטה. 2) מנהג העולם ונימוסי החברה. 3) למקום אכילתם. 4) רגילים היו לאכול בהסיבה על צידו השמאלי מוטה ורגליו לארץ איש איש על מטה אחת (ברכות דף מו עמוד ב ורש"י שם). 5) תחילה. 6) מיטתו לצד מרגלותיו של גדול שאם ירצה הגדול לספר עימו לא יצטרך לזקוף ממיטתו. 7) מיטתו לצד מראשותיו של גדול. 8) ואם בא לספר יספר עם השלישי לו, וכשירצה לספר עם השני מוטב שיזקוף ואל ישפיל את השני לו לפני השלישי הקטן ממנו, שיהא הוא למטה והקטן ממנו למעלה (שם, וברש"י). 9) פורס הפרוסה מהפת השלימה, כדי שתיכלה הברכה בעוד הפת שלימה (שם, דף לט עמוד ב). 10) ואומר תחילה ברשות מורי ורבותי, ואם יש שם כהן נוטל ממנו רשות, ואומר: ברשות כהן (מגן אברהם אורח חיים סימן קסז, סעיף קטן לג). 11) הברכה הנזכרת לעיל פרק ב, הלכה ז. אבל לעניין הבציעה, בעל הבית עדיף, כדי שיבצע בעין יפה (שם, דף מו עמוד א). 12) (שם, דף מז עמוד א וכדעת התוספות שם דף מו עמוד א). 13) כל דבר הנאכל עם הפת נקרא בלשון המשנה לפתן ("הערוך" ערך בשש). 14) (ברכות דף מ עמוד א) כדי שלא יצטרכו להפסיק בין הברכה לאכילה הואיל ואין פיתם נאכלת בלי מלח וליפתן. 15) כגון שהיא פת נקייה מקמח לבן ואינה צריכה ליפתן (ברכות דף מ עמוד א וברש"י). ומכל מקום מצוה להביא על כל שולחן מלח קודם שיבצע, כי השולחן דומה למזבח (שם, דף נה עמוד א) והאכילה לקרבן, ונאמר (ויקרא פרק ב, פסוק יג): על כל קרבנך תקריב מלח (שולחן ערוך אורח חיים סימן קסז סעיף ה על פי הגאונים), וגם מגין הוא מן הפורענות כמבואר במדרש (מובא בתוספות ברכות דף מ עמוד א) וכתבו המקובלים שנכון לטבול פרוסת הבציעה במלח (מגן אברהם סימן קסז סעיף קטן טו). 16) רע עין, קמצן. והרי אמרו (ברכות דף מו עמוד א): "בעל הבית בוצע כדי שיבצע בעין יפה". 17) (מסכת דרך ארץ פרק ו). 18) שתספיק לו לכל הסעודה, ומכיון שאינו עושה כן בחול אינו נראה כרעבתן (ברכות דף לט עמוד ב). 19) נאפה. 20) (סנהדרין דף קב עמוד ב). 21) ואפילו אם השלימה קטנה והפרוסה גדולה (ברכות ד לט עמוד ב). 22) בנוסח כתב יד התימנים: "מניח פרוסה בתוך שלימה" - תחת השלימה, כלשון רש"י שם. 23) וחז"ל בברכות שם אמרו: "וירא שמים יוצא ידי שניהם". 24) (שבת דף קיז עמוד ב) שנאמר (שמות פרק טז, פסוק כב): לקטו לחם משנה, ומכיוון שבשבת עצמה לא נתחייבו ישראל לבצוע על שתי כיכרות אלא משום המן שלא ירד בשבת (הוזהרו ללקוט בערב שבת לחם משנה), גם ביום טוב כיוון שלא ירד בו המן - חייב בלחם משנה (רב נטרונאי גאון הובא ב"אוצר הגאונים" ברכות דף לט עמוד ב). 25) (שבת דף קיז עמוד ב) שלא כתוב אלא לקטו לחם משנה, שמשמעה אחיזה בעלמא. 26) (ירושלמי ברכות פרק ו, הלכה א). 27) הרשב"א בתשובותיו חלק א סימן רעח כתב שהיה לו מקור לזה בדברי חז"ל ושכחו, ונמצא בילקוט שמעוני (משלי י רמז תתקמ"ז) "בבית האבל, בחול - פורס מנחם ונותן לאבל (בידו ממש), שנאמר: פרשה ציון בידיה אין מנחם לה. ואילו היה לה מנחם - פרס מנחם" (הגהות הרד"ל למדרש איכה פרשה ד). וכתבו הגאונים שבשבת פרס כדרכו, שאין אבלות בשבת (וגם זה בילקוט הנ"ל). 28) לקחת הפרוסה לפיו. 29) שאחרי ברכת המוציא. 30) אחרי שבצע תחילה (ברכות דף מז עמוד א וכפירוש הכסף משנה). 31) כשאחד מסלק ידו מן הקערה כדי לשתות או לחתוך לחם - חבירו מפסיק מלאכול עד שיגמור השתייה (רבינו יונה). 32) הפסיקו. 33) מפני הנימוס. 34) שאינו בדין שיהיו שניים מפסיקים לאחד (ברכות שם).

שֶׁגּוֹמְרִין. אֵין מְשִׂיחִין בִּסְעוּדָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹא לִידֵי סַכָּנָה[35]. וּמִפְּנֵי זֶה, אִם בָּא לָהֶם יַיִן בְּתוֹךְ הַמָּזוֹן, כָּל אֶחָד וְאֶחָד מְבָרֵךְ לְעַצְמוֹ; שֶׁאִם בֵּרַךְ אֶחָד, וְעוֹנֶה הָעוֹנֶה אָמֵן בִּשְׁעַת הַבְּלִיעָה, יָבוֹא לִידֵי סַכָּנָה[36]. וְאֵין מִסְתַּכְּלִין בִּפְנֵי הָאוֹכֵל וְלֹא לְמָנָתוֹ, שֶׁלֹּא לְבַיְּשׁוֹ[37].

ז. הַשַּׁמָּשׁ שֶׁעוֹמֵד לִפְנֵי הַמְסֻבִּין, אֵינוֹ אוֹכֵל עִמָּהֶן[38]. וְדֶרֶךְ רַחֲמָנוּת הוּא לִתֵּן לְתוֹךְ פִּיו מִכָּל תַּבְשִׁיל וְתַבְשִׁיל, כְּדֵי לְיַשֵּׁב דַּעְתּוֹ[39]. וְאִם נָתְנוּ לוֹ יַיִן, מְבָרֵךְ עַל כָּל כּוֹס וָכוֹס שֶׁנּוֹתְנִין לוֹ, מִפְּנֵי שֶׁאֵין שִׁתְיָתוֹ תְּלוּיָה בִּרְצוֹנוֹ אֶלָּא בִּרְצוֹנָם[40].

ח. יָצָא אֶחָד מִן הַמְסֻבִּין לְהַשְׁתִּין מַיִם - נוֹטֵל יָדוֹ אַחַת[41] וְנִכְנָס[42]. דִּבֵּר עִם חֲבֵרוֹ וְהִפְלִיג[43] - נוֹטֵל שְׁתֵּי יָדָיו וְנִכְנָס[44]. אִם הָיוּ מְסֻבִּין לִשְׁתִיָּה - נִכְנָס וְיוֹשֵׁב בִּמְקוֹמוֹ וְנוֹטֵל יָדָיו[45], וְאַחַר־כָּךְ מַחֲזִיר פָּנָיו לָאוֹרְחִין[46]. וְלָמָּה נוֹטֵל בִּמְקוֹמוֹ? שֶׁמָּא יֹאמְרוּ לֹא נָטַל יָדָיו, מִפְּנֵי שֶׁאֵין שָׁם אֲכִילָה[47].

ט. אֵין מַנִּיחִין בָּשָׂר חַי[48] עַל הַפַּת[49], וְאֵין מַעֲבִירִין כּוֹס מֻלָּא עַל הַפַּת[50], וְאֵין סוֹמְכִין אֶת הַקְּעָרָה בַּפַּת[51], וְאֵין זוֹרְקִין אֶת הַפַּת[52], וְלֹא אֶת הַחִתִּיכוֹת וְלֹא אֶת הָאֲכָלִין שֶׁאֵין לָהֶן קְלִפִּין, כְּגוֹן תּוּתִים[53] וַעֲנָבִים וּתְאֵנִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נִמְאָסִין[54]. וּמֻתָּר לִמְשֹׁךְ אֶת הַיַּיִן בְּצִנּוֹרוֹת בְּבָתֵּי חֲתָנִים[55], וְזוֹרְקִין לִפְנֵיהֶם קְלָיוֹת וֶאֱגוֹזִים בִּימוֹת הַחַמָּה[56], אֲבָל לֹא בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים, מִפְּנֵי שֶׁנִּמְאָסִין. וְאֵין נוֹטְלִין יְדֵיהֶן בְּיַיִן - בֵּין חַי, בֵּין מָזוּג[57]. וְכֵן אֵין מַפְסִידִין שְׁאָר אֲכָלִין וּמַשְׁקִין דֶּרֶךְ בִּזּוּי וּבְעִיטָה[58].

י. אָסוּר לָאוֹרְחִים לִטֹּל כְּלוּם מִמַּה שֶׁלִּפְנֵיהֶם וְלִתֵּן בְּיַד בְּנוֹ אוֹ בִתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, שֶׁמָּא יִתְבַּיֵּשׁ בַּעַל הַסְּעוּדָה, שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹ אֶלָּא מַה שֶׁהֵבִיא לִפְנֵיהֶם[59], וְנִמְצְאוּ הַקְּטַנִּים נוֹטְלִים אוֹתָם וְהוֹלְכִים[60]. לֹא יִשְׁלַח אָדָם לַחֲבֵרוֹ חָבִית יַיִן וְשֶׁמֶן צָף עַל פִּיהָ[61], שֶׁמָּא יִשְׁלַח לוֹ אָדָם[62] חָבִית שֶׁכֻּלָּהּ יַיִן, וִידַמֶּה שֶׁהוּא שֶׁל שֶׁמֶן[63], וְשֶׁמֶן הוּא שֶׁעַל פָּנֶיהָ בִּלְבַד, וִיזַמֵּן אוֹרְחִים[64] וְיִתְבַּיֵּשׁ[65]. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בִדְבָרִים אֵלּוּ, הַמְבִיאִים לִידֵי בּוּשָׁה לְבַעַל הַסְּעוּדָה, אֲסוּרִין[66].

יא. גָּמְרוּ מִלֶּאֱכֹל - מְסַלְּקִין אֶת הַשֻּׁלְחָן, וּמְכַבְּדִין אֶת הַמָּקוֹם שֶׁאָכְלוּ בוֹ[67], וְאַחַר־כָּךְ נוֹטְלִין אֶת יְדֵיהֶם[68]; שֶׁמָּא יְשַׁיְּרוּ שָׁם פְּרוּרִין שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן כַּזַּיִת, שֶׁאָסוּר לְהַלֵּךְ בָּהֶן וְלִרְחֹץ עֲלֵיהֶן[69]. אֲבָל פְּרוּרִין שֶׁאֵין בָּהֶן כַּזַּיִת, מֻתָּר לְאַבְּדָן בַּיָּד[70].

יב. הֵבִיאוּ לָהֶם מַיִם לִנְטִילָה[71] - כֹּל שֶׁמְּבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן הוּא נוֹטֵל יָדָיו תְּחִלָּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵשֵׁב הַגָּדוֹל[72] וְיָדָיו מְזֹהָמוֹת עַד שֶׁיִּטֹּל אַחֵר; וּשְׁאָר הַסּוֹעֲדִין נוֹטְלִין יָדָן בַּסּוֹף, זֶה אַחַר זֶה. וְאֵין מְכַבְּדִין בְּדָבָר זֶה[73], שֶׁאֵין מְכַבְּדִין בְּיָדַיִם מְזֹהָמוֹת, וְלֹא בִגְשָׁרִים, וְלֹא בִדְרָכִים[74], אֶלָּא בְּפֶתַח הָרָאוּי לִמְזוּזָה[75], וּבִשְׁעַת כְּנִיסָה[76].

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

35) "שמא יקדים קנה לוושט", שייכנס המאכל שצריך להיכנס לתוך הוושט לפי הקנה ויסתכן (תענית דף ה עמוד ב וברש"י שם). 36) (ברכות דף מג עמוד א; ירושלמי שם). 37) כעין זה בירושלמי (ערלה פרק א הלכה ג) "האוכל משל חבירו בהית (מתבייש) להסתכל בפניו". 38) אלא אחרי שיקומו המסובים. 39) (כתובות דף סא עמוד א) "הכול משהין לפני השמש חוץ מבשר ויין (שמתאווה להם ומצטער). שני חכמים היו: אחד האכיל את שמשו מכל מין ומין, ואחד האכילו ממין אחד, הראשון - דיבר עימו אליהו (הנביא), השני - לא דיבר עימו אליהו". והשווה דברי רבינו הלכות עבדים פרק ט, הלכה ח. 40) ואינו יודע אם יתנו לו עוד כוס, לפיכך הסיח דעתו מן השתייה (חולין דף קז עמוד ב). 41) אותה ששיפשף בה ניצוצות. 42) למקום המסיבה. 43) שהה. 44) שהסיח דעתו מסעודתו ולא נזכר לשמור את ידיו והן עסקניות (יומא דף ל עמוד א וברש"י שם). 45) דרכם הייתה בשעת שתייה לאכול מעט כדי שיוכלו לשתות ולפיכך צריך ליטול ידיו (רבינו יונה לברכות סוף פרק ח). 46) שכשנטל ידיו החזיר פניו מהם הואיל ואין דרך ארץ לרחוץ ידיים על השולחן (כסף משנה). 47) אבל אם הם מסובים לאכול, הכול יודעים שנטל ידיו בחוץ, כי אין אדם חשוד לאכול בלי נטילת ידיים מפני אינינות הדעת (יומא שם). 48) בלתי מבושל. 49) שלא תימאס. 50) שמא יישפך מהכוס עליה ותימאס. 51) שמא יישפך המרק עליה. 52) משום ביזיון אוכלין, ואפילו לא תימאס הפת על ידי הזריקה (ברכות דף נ עמוד ב ובתוספות שם). 53) פרי עץ ש"עליו" נתונים למאכל לתולעי המשי, ונזכר במשנה (מעשרות פרק א משנה ב). 54) הואיל והם רכים (ברכות שם). 55) משום סימן טוב, ואין כאן משום הפסד וביזיון, לפי שמקבלים אותו בראש פי הצינור בכלי (שם, וברש"י). 56) שאין טיט בדרכים. 57) (ברכות שם). 58) כמו שאמרו (תענית דף כ עמוד ב): "מאכל אדם אין מאכילין אותו לבהמה", משום ביזוי אוכלין, ונראה כבועט בטובה שהשפיע הקדוש־ברוך־הוא בעולם (רש"י שם), ולצורך רפואה - מותר, כמו שאמרו (שבת דף קח עמוד ב): "שורֶה אדם פיתו ביין ונותנה על גב העין" (מגן אברהם אורח חיים סימן קעא סעיף קטן א). 59) והאורחים חושבים שיש לו להביא עוד ונותנים מה שלפניהם. 60) (חולין דף צד עמוד א). 61) אף על פי שיודיעו שהוא יין. 62) אחר. 63) הואיל ולא הודיעו שהוא יין. 64) שדרכם היה לטבול פיתם בשמן וזה היה רוב מאכלם. 65) (שם, וכפירוש הרדב"ז ב"לשונות הרמב"ם" חלק א אות נח). 66) ובטור אורח חיים סימן קע מביא עוד דברים הנוהגים בסעודה והם משום דרך ארץ, וכדאי לציין אחד מהם: "נקיי הדעת שבירושלים לא היו מסובין בסעודה אלא אם כן יודעים מי מיסב עימהם". מקורו בסנהדרין דף כג עמוד א וכפירוש רש"י שם, שגנאי הוא לתלמידי חכמים לישב אצל עם הארץ בסעודה. ומעניין שרבינו מביא את זה בהלכות סנהדרין פרק כ"ב, הלכה י. 67) (ברכות דף נב עמוד ב), וכתוב ב"הגהות מיימוניות": שאין זה אלא בימיהם שהיה לכל אחד מהמסובים שולחן קטן, ומסירים מלפני כולם חוץ משולחן המברך, אבל בימינו שכולנו סמוכים אל שולחן אחד אין לסלק המפה והלחם עד אחר ברכת המזון. ובסנהדרין דף צב עמוד א אמרו: כל שאינו משמר פת על שולחנו אינו רואה סימן ברכה לעולם. וראה אורח חיים סימן קפ. 68) מים אחרונים. 69) משום הפסד אוכלין (ברכות שם). 70) (שם). והעירו התוספות שם, שבכל זאת יש להיזהר גם בהם ואסור לדרוך עליהם שקשים לעניות, כמבואר בש"ס (חולין דף קה עמוד ב). 71) למים אחרונים. 72) שהוא המברך, כמבואר לעיל הלכה ב. ואפילו כשנתן רשות לקטן ממנו לברך, המברך במקום גדול עומד (ברכות דף מז עמוד ב; דף מג עמוד א). 73) להקדים אחד את חבירו הגדול ממנו. 74) לומר לגדול ממנו לך לפני. 75) ואפילו שאינו חייב במזוזה, כגון: בית כנסת ובית מדרש (ברכות דף מז עמוד א). 76) פרט

יג. גָּמְרוּ לִטֹּל יְדֵיהֶן, וְנִגְּבוּ יְדֵיהֶן, וּבֵרְכוּ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, וְהֵבִיאוּ אֶת הַמֻּגְמָר[77] - מִי שֶׁבֵּרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, הוּא מְבָרֵךְ עַל הַמֻּגְמָר[78], וְכֻלָּן עוֹנִין אָמֵן.

יד. אִם הָיָה שָׁם יַיִן[79], מְבִיאִין כּוֹס מַחֲזִיק רְבִיעִית אוֹ יָתֵר עַל רְבִיעִית, וּמְבִיאִין בְּשָׂמִים[80], וְאוֹחֵז אֶת הַיַּיִן בִּימִינוֹ[81] וְאֶת הַבְּשָׂמִים בִּשְׂמֹאלוֹ, וּמְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן. וְאַחַר־כָּךְ מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן[82], וְאַחַר־כָּךְ מְבָרֵךְ עַל הַבְּשָׂמִים[83]. אִם הָיוּ הַבְּשָׂמִים שֶׁמֶן עָרֵב וְכַיּוֹצֵא בוֹ - טָחוֹ בְּרֹאשׁ הַשַּׁמָּשׁ[84]; וְאִם הָיָה הַשַּׁמָּשׁ תַּלְמִיד חָכָם, טָחוֹ בַּכֹּתֶל, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵצֵא מְבֻשָּׂם לַשּׁוּק[85].

טו. אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין בִּרְכַּת הַמָּזוֹן צְרִיכָה יַיִן[86] - אִם בֵּרֵךְ עַל הַיַּיִן כַּמִּנְהָג שֶׁאָמַרְנוּ, צָרִיךְ שֶׁיְּדִיחַ כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה מִבִּפְנִים וְלִשְׁטֹף אוֹתוֹ מִבַּחוּץ[87]. וּיְמַלְּאֶנּוּ יַיִן חַי[88], וְכֵיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְבִרְכַּת הָאָרֶץ, נוֹתֵן לְתוֹכוֹ מְעַט מַיִם[89], כְּדֵי שֶׁיְּהֵא עָרֵב לִשְׁתִיָּה[90]. וְאֵין מְשִׁיחִין עַל כּוֹס שֶׁל בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, אֶלָּא הַכֹּל שׁוֹתְקִים עַד שֶׁתִּכְלֶה בִּרְכַּת הַמָּזוֹן וּבִרְכַּת הַיַּיִן, וְיִשְׁתּוּ[91].

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

א. כָּל פֵּרוֹת הָאֵילָן מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן בַּתְּחִלָּה "בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ" וּלְבַסּוֹף "בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת", חוּץ מֵחֲמֵשֶׁת הַמִּינִין הַכְּתוּבִין בַּתּוֹרָה, וְהֵם: עֲנָבִים וְרִמּוֹנִים וּתְאֵנִים וְזֵיתִים וּתְמָרִים, שֶׁהוּא מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן בַּסּוֹף בְּרָכָה אַחַת מֵעֵין שָׁלֹשׁ. וְעַל פֵּרוֹת הָאָרֶץ וְהַיְרָקוֹת, מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן בַּתְּחִלָּה "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה" וּלְבַסּוֹף "בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת". דְּבָרִים שֶׁאֵין גִּדּוּלָן מִן הָאָרֶץ, כְּגוֹן בָּשָׂר וּגְבִינָה וְדָגִים וּבֵיצִים וּמַיִם וְחָלָב וּדְבַשׁ וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - בַּתְּחִלָּה מְבָרֵךְ "שֶׁהַכֹּל" וּלְבַסּוֹף "בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת". וְהַשּׁוֹתֶה מַיִם שֶׁלֹּא לְרַוּוֹת צְמָאוֹ, אֵינוֹ טָעוּן בְּרָכָה, לֹא לְפָנָיו וְלֹא לְאַחֲרָיו.

ב. הַסּוֹחֵט פֵּרוֹת וְהוֹצִיא מֵהֶן מַשְׁקִין - מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן בַּתְּחִלָּה "שֶׁהַכֹּל" וּלְבַסּוֹף "בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת"; חוּץ מִן הָעֲנָבִים וְהַזֵּיתִים, שֶׁעַל הַיַּיִן הוּא מְבָרֵךְ "בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן", וּלְבַסּוֹף בְּרָכָה אַחַת מֵעֵין שָׁלֹשׁ, וְעַל הַשֶּׁמֶן, בַּתְּחִלָּה הוּא מְבָרֵךְ "בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ". בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁהָיָה חוֹשֵׁשׁ בִּגְרוֹנוֹ, וְשָׁתָה מִן הַשֶּׁמֶן עִם מֵי הַשִּׁלְקוֹת וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, שֶׁהֲרֵי נֶהֱנֶה בִּשְׁתִיָּתוֹ; אֲבָל אִם שָׁתָה הַשֶּׁמֶן לְבַדּוֹ, אוֹ שֶׁלֹּא הָיָה חוֹשֵׁשׁ בִּגְרוֹנוֹ - מְבָרֵךְ עָלָיו "שֶׁהַכֹּל", שֶׁהֲרֵי לֹא נֶהֱנָה בְּטַעַם הַשֶּׁמֶן.

ג. פֵּרוֹת אוֹ יְרָקוֹת שֶׁדַּרְכָּן לְהֵאָכֵל חַיִּים - אִם בִּשְׁלָן אוֹ שְׁלָקָן, מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן בַּתְּחִלָּה "שֶׁהַכֹּל" וּלְבַסּוֹף "בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת". וְיְרָקוֹת שֶׁדַּרְכָּן לְהֵאָכֵל שְׁלוּקִין, כְּגוֹן כְּרוּב וָלֶפֶת - אִם אֲכָלָן חַיִּים, מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן בַּתְּחִלָּה "שֶׁהַכֹּל" וּלְבַסּוֹף "בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת". וְאִם בִּשְׁלָן אוֹ שְׁלָקָן - מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה" וּלְבַסּוֹף "בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת". דְּבָרִים שֶׁדַּרְכָּן לְהֵאָכֵל חַיִּים וּמְבֻשָּׁלִין - אֲכָלָן, בֵּין חַיִּים בֵּין מְבֻשָּׁלִין - מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן בַּתְּחִלָּה בְּרָכָה הָרְאוּיָה לָהֶן: אִם הָיוּ פֵּרוֹת עֵץ, מְבָרֵךְ "בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ", וְאִם הָיוּ פֵּרוֹת הָאֲדָמָה אוֹ יְרָקוֹת, מְבָרֵךְ "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה".

ד. יְרָקוֹת שֶׁדַּרְכָּן לְהִשָּׁלֵק - שְׁלָקָן, מְבָרֵךְ עַל מֵי־שֶׁלֶק שֶׁלָּהֶן "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה"; וְהוּא שֶׁשְּׁלָקָן לִשְׁתּוֹת מֵימֵיהֶן, שֶׁמֵּימֵי הַשִּׁלְקוֹת כַּשְּׁלָקוֹת בִּמְקוֹם שֶׁדַּרְכָּן לִשְׁתּוֹתָן. דְּבַשׁ תְּמָרִים - מְבָרְכִין עָלָיו תְּחִלָּה "שֶׁהַכֹּל"; אֲבָל תְּמָרִים שֶׁמְּעָכָן בַּיָּד וְהוֹצִיא גַּרְעִינִין שֶׁלָּהֶן וַעֲשָׂאָן כְּמוֹ עִסָּה - מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן תְּחִלָּה "בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ" וּלְבַסּוֹף בְּרָכָה אַחַת מֵעֵין שָׁלֹשׁ.

ה. הַקָּנִים הַמְּתוּקִים, שֶׁסּוֹחֲטִין אוֹתָן וּמְבַשְּׁלִין מֵימֵיהֶן עַד שֶׁיִּקְפָּא וְיִדְמֶה לְמֶלַח - כָּל הַגְּאוֹנִים אוֹמְרִים, שֶׁמְּבָרְכִין עָלָיו "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה", וּמִקְצָתָם אָמְרוּ - "בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ"; וְכֵן אָמְרוּ, שֶׁהַמּוֹצֵץ אוֹתָם קָנִים, מְבָרֵךְ "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה". וַאֲנִי אוֹמֵר, שֶׁאֵין זֶה פְּרִי, וְאֵין מְבָרְכִין עָלָיו אֶלָּא "שֶׁהַכֹּל", שֶׁלֹּא יִהְיֶה דְּבַשׁ אֵלּוּ הַקָּנִים, שֶׁנִּשְׁתַּנָּה עַל־יְדֵי אוּר, גָּדוֹל מִדְּבַשׁ תְּמָרִים, שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה עַל־יְדֵי הָאוּר, וּמְבָרְכִין עָלָיו "שֶׁהַכֹּל".

ו. הַקּוֹר, וְהוּא רֹאשׁ הַדֶּקֶל, שֶׁהוּא כְּמוֹ עֵץ לָבָן - מְבָרֵךְ עָלָיו בַּתְּחִלָּה "שֶׁהַכֹּל". קִפְרֵס שֶׁל צָלָף, מְבָרֵךְ עָלָיו "בּוֹרֵא

לשעת יציאה, כמו שאמרו במסכת דרך ארץ זוטא: "לכניסה הגדול קודם, ליציאה הקטן קודם". והגאון רבי שאול קצנלבוגן ז"ל מוילנה אמר, שזה מרומז בספר יחזקאל (פרק מו, פסוק י): והנשיא, בתוכם בבואם יבוא ובצאתם יצאו - לומר: שבכניסה - הנשיא קודם, ובשעת יציאה - העם לפניו (הגהותיו לברכות דפוס וילנה). 77) היו רגילים להביא לפניהם אחר האכילה אבקת רוכלים על גחלי־אש במחתות לריח טוב (ברכות דף מב עמוד ב וברש"י). ועל שם הגחלים נקרא מוגמר. גחלי אש (ויקרא פרק טז, פסוק יב) מתרגם אונקלוס: גומרין דאשא. מקטרת מור ולבונה (שיר השירים פרק ג, פסוק ו) מתורגם: מתגמרא מן קטורת בוסמין (הערוך, ערך גמר). 78) הואיל והתחיל בברכות אחרונות - יגמרן (ברכות שם, וברש"י). ונוסח ברכתו מבואר לקמן פרק ט, הלכה ב. 79) אבל אם אין לו אינו צריך לחזר אחריו כי ברכת המזון אינה טעונה כוס, כמבואר בסמוך הלכה ט"ו. 80) רמז לזה דברי התלמוד (יומא דף עו עמוד ב): "חמרא וריחני פקחין" (היין והריח של בושם עשאוני פיקח). ויש בזה הידור מצוה לכוס של ברכה (מרכבת המשנה). 81) שכל דבר מצוה רצוי לאחזו בשעת ברכה בימין. 82) ששותה אחרי ברכת המזון. 83) ואוחזם בימינו בשעת הברכה. 84) כדי שלא יצא בידיים מבושמות לשוק שגנאי הוא לתלמיד חכם מפני החשד. והשווה הלכות דעות פרק ה, הלכה ט. 85) כל הלכה זו מקורה בברכות דף מג עמוד ב. 86) כמבואר בפסחים דף קיז עמוד ב, ודעת התוספות (שם, דף קה עמוד ב) שכשמברכים בזימון שלושה - טעונה כוס, וכן דעת ה"בית יוסף" אורח חיים סימן קפב על פי ה"זוהר" למגילת רות. 87) (ברכות דף נא עמוד א) ודווקא כשאין הכוס נקייה שיש בה "שיורי כוסות", אבל אם היא נקייה אינו צריך (הגהות מיימוניות). 88) בלתי מזוג במים. 89) (ברכות שם, וכגירסת הרי"ף שם). 90) להראות בזה שבח ארץ ישראל שיין שלה חזק וצריך למזגו במים (רבינו יונה). 91) מכוס של ברכה. 1) פירות האילן ברכתם תחילה וסוף; מי שנסתפק לו אם בירך או לא

פְּרִי הָאֲדָמָה", מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ פֶּרִי. וְהָאֲבִיּוֹנוֹת שֶׁל צְלָף, הֵן הַפְּרִי, שֶׁהֵן כְּצוּרוֹת תְּמָרִים דַּקִּים קְטַנִּים - מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן "בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ".

ז. הַפִּלְפְּלִין וְהַזַּנְגְּבִיל - בִּזְמַן שֶׁהֵן רְטֻבִּין, מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה", אֲבָל יְבֵשִׁין, אֵין טְעוּנִין בְּרָכָה, לֹא לִפְנֵיהֶם וְלֹא לְאַחֲרֵיהֶם, מִפְּנֵי שֶׁהֵן תַּבְלִין וְאֵינוֹ אֹכֶל. וְכֵן אֲכָלִין שֶׁאֵין רְאוּיִין לַאֲכִילָה וּמַשְׁקִין שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לִשְׁתִיָּה, אֵינָן טְעוּנִין בְּרָכָה, לֹא לִפְנֵיהֶן וְלֹא לְאַחֲרֵיהֶן.

ח. הַפַּת שֶׁעִפְּשָׁה, וְהַיַּיִן שֶׁהֶחְרִים, וְתַבְשִׁיל שֶׁעָבְרָה צוּרָתוֹ, וְהַנּוֹבְלוֹת, שֶׁהֵן פַּגִּין, וְהַשֵּׁכָר, וְהַחֹמֶץ, וְהַגּוּבַאי, וְהַמֶּלַח, וְהַכְּמֵהִין, וְהַפִּטְרִיּוֹת - עַל כֻּלָּן מְבָרֵךְ תְּחִלָּה "שֶׁהַכֹּל". וְכָל הַמְבָרְכִין לְפָנָיו "שֶׁהַכֹּל", לְאַחֲרוֹנָה מְבָרֵךְ "בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת". וְכָל הַטָּעוּן בְּרָכָה לְאַחֲרָיו, טָעוּן בְּרָכָה לְפָנָיו.

ט. שְׁמָרִים, שֶׁנָּתַן עֲלֵיהֶם שְׁלִשָׁה וְהוֹצִיא מֵהֶן אַרְבָּעָה - מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן "בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן", שֶׁזֶּה יַיִן מָזוּג הוּא. הוֹצִיא פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה - אַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם טַעַם יַיִן, מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן "שֶׁהַכֹּל" תְּחִלָּה.

י. בֵּרַךְ עַל פֵּרוֹת הָאִילָן "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה" - יָצָא; וְעַל פֵּרוֹת הָאֲדָמָה "בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ" - לֹא יָצָא. וְעַל כֻּלָּם אִם בֵּרַךְ "שֶׁהַכֹּל" - יָצָא, וַאֲפִלּוּ עַל הַפַּת וְעַל הַיַּיִן.

יא. לָקַח כּוֹס שֶׁל שֵׁכָר בְּיָדוֹ, וְהִתְחִיל הַבְּרָכָה עַל־מְנָת לוֹמַר "שֶׁהַכֹּל", וְטָעָה וְאָמַר "בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן" - אֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ. וְכֵן אִם הָיוּ לְפָנָיו פֵּרוֹת הָאָרֶץ, וְהִתְחִיל הַבְּרָכָה עַל־מְנָת לוֹמַר "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה", וְטָעָה וְאָמַר "בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ" - אֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ. וְכֵן אִם הָיָה לְפָנָיו תַּבְשִׁיל שֶׁל דָּגָן, וּפָתַח עַל־מְנָת לוֹמַר "בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת", וְטָעָה וְאָמַר "הַמּוֹצִיא" - יָצָא; מִפְּנֵי שֶׁבִּשְׁעָה שֶׁהִזְכִּיר אֶת הַשֵּׁם וְהַמַּלְכוּת, שֶׁהֵן עִקַּר הַבְּרָכָה, לֹא נִתְכַּוֵּן אֶלָּא לַבְּרָכָה הָרְאוּיָה לְאוֹתוֹ הַמִּין, וְהוֹאִיל וְלֹא הָיָה בְּעִקַּר הַבְּרָכָה טָעוּת, אַף־עַל־פִּי שֶׁטָּעָה בְּסוֹפָהּ, יָצָא וְאֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ.

יב. כָּל הַבְּרָכוֹת הָאֵלּוּ, אִם נִסְתַּפֵּק לוֹ בָּהֶם אִם בֵּרַךְ אוֹ לֹא בֵּרַךְ - אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ, לֹא בַתְּחִלָּה וְלֹא בַסּוֹף, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. שֶׁכַּח וְהִכְנִיס אֲכָלִין לְתוֹךְ פִּיו בְּלֹא בְרָכָה - אִם הָיוּ מַשְׁקִין, בּוֹלְעָן, וּמְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן בַּסּוֹף. וְאִם הָיוּ פֵּרוֹת, שֶׁאִם זָרָקָן יִמָּאֲסוּ, כְּגוֹן תּוּתִים וַעֲנָבִים - מְסַלְקָן לְצַד אֶחָד וּמְבָרֵךְ, וְאַחַר־כָּךְ בּוֹלְעָן. וְאִם אֵינָן נִמְאָסִין, כְּגוֹן פּוֹלִים וַאֲפוּנִים - פּוֹלְטָן מִפִּיו, עַד שֶׁיְּבָרֵךְ וּפִיו פָּנוּי, וְאַחַר־כָּךְ אוֹכֵל.

יג. הָיוּ לְפָנָיו מִינִין הַרְבֵּה - אִם הָיוּ בִּרְכוֹתֵיהֶן שָׁווֹת, מְבָרֵךְ עַל אַחַת מֵהֶן וּפוֹטֵר אֶת הַשְּׁאָר; וְאִם אֵין בִּרְכוֹתֵיהֶם שָׁווֹת - מְבָרֵךְ עַל כָּל אַחַת מֵהֶן בְּרָכָה הָרְאוּיָה לוֹ, וְאֵי־זֶה מֵהֶם שֶׁיִּרְצֶה לְהַקְדִּים מַקְדִּים. וְאִם אֵינוֹ רוֹצֶה בָּזֶה יוֹתֵר מִזֶּה - אִם יֵשׁ בֵּינֵיהֶם אֶחָד מִשִּׁבְעַת הַמִּינִים, עָלָיו הוּא מְבָרֵךְ תְּחִלָּה. וְכָל הַקּוֹדֵם בַּפָּסוּק - קוֹדֵם בַּבְּרָכָה. וְהַשִּׁבְעָה, הֵן הָאֲמוּרִים בְּפָסוּק זֶה: אֶרֶץ חִטָּה וּשְׂעֹרָה וְגֶפֶן וּתְאֵנָה וְרִמּוֹן, אֶרֶץ זֵית שֶׁמֶן וּדְבָשׁ. וּדְבָשׁ זֶה הוּא דְּבַשׁ תְּמָרִים. וְהַתְּמָרִים קוֹדְמִין לָעֲנָבִים, שֶׁהַתְּמָרִים שֵׁנִי לְ"אֶרֶץ", וְהָעֲנָבִים שְׁלִישִׁי לְ"אֶרֶץ".

יד. בְּרָכָה אַחַת שֶׁהִיא מֵעֵין שָׁלֹשׁ, שֶׁל חֲמִשֶּׁת הַמִּינִין שֶׁל פֵּרוֹת, וְשֶׁל יַיִן, הִיא שֶׁל מִינֵי הַדָּגָן; אֶלָּא שֶׁעַל הַפֵּרוֹת הוּא אוֹמֵר: עַל הָעֵץ וְעַל פְּרִי הָעֵץ וְעַל תְּנוּבַת הַשָּׂדֶה וְעַל אֶרֶץ חֶמְדָּה וְכוּ', וְעַל הַיַּיִן הוּא אוֹמֵר: עַל הַגֶּפֶן וְעַל פְּרִי הַגֶּפֶן, וְחוֹתֵם בִּשְׁתֵּיהֶן: עַל הָאָרֶץ וְעַל הַפֵּרוֹת. וְאִם הָיָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - חוֹתֵם: עַל הָאָרֶץ וְעַל פֵּרוֹתֶיהָ. וְיֵשׁ מִי שֶׁמּוֹסִיף בַּבְּרָכָה שֶׁמֵּעֵין שָׁלֹשׁ, קֹדֶם חֲתִימָה: "כִּי אֵל טוֹב וּמֵטִיב אָתָּה", שֶׁהוּא מֵעֵין בְּרָכָה רְבִיעִית. וְיֵשׁ מִי שֶׁאָמַר, שֶׁלֹּא תִקְּנוּ בְּרָכָה רְבִיעִית אֶלָּא בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן בִּלְבָד.

טו. שָׁתָה יַיִן, וְאָכַל תְּמָרִים, וְאָכַל תַּבְשִׁיל שֶׁל חֲמִשֶּׁת מִינֵי דָּגָן - מְבָרֵךְ בָּאַחֲרוֹנָה: בָּרוּךְ אַתָּה ה', אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, עַל הַמִּחְיָה וְעַל הַכַּלְכָּלָה, וְעַל הַגֶּפֶן וְעַל פְּרִי הַגֶּפֶן, וְעַל הָעֵץ וְעַל פְּרִי הָעֵץ, וְעַל תְּנוּבַת הַשָּׂדֶה וְעַל אֶרֶץ חֶמְדָּה וְכוּ', וְחוֹתֵם: בָּרוּךְ אַתָּה ה', עַל הָאָרֶץ וְעַל הַמִּחְיָה וְעַל הַפֵּרוֹת.

טז. אֲבָל אִם אָכַל בָּשָׂר וְשָׁתָה יַיִן - מְבָרֵךְ בַּסּוֹף עַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ. אָכַל תְּאֵנִים אוֹ עֲנָבִים, וְתַפּוּחִים וְאַגָּסִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - מְבָרֵךְ בַּסּוֹף בְּרָכָה אַחַת מֵעֵין שָׁלֹשׁ, וְהִיא כוֹלֶלֶת הַכֹּל, מִפְּנֵי שֶׁכֻּלָּן פֵּרוֹת הָעֵץ, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

א. כְּשֵׁם שֶׁאָסוּר לְאָדָם לֵהָנוֹת בְּמַאֲכָל אוֹ בְּמַשְׁקֶה קֹדֶם בְּרָכָה, כָּךְ אָסוּר לוֹ לֵהָנוֹת בְּרֵיחַ טוֹב קֹדֶם בְּרָכָה. וְכֵיצַד מְבָרֵךְ עַל רֵיחַ טוֹב? אִם הָיָה זֶה שֶׁיֵּשׁ לְהָרִיחַ עֵץ אוֹ מִין עֵץ, מְבָרֵךְ "בּוֹרֵא עֲצֵי בְשָׂמִים"; וְאִם הָיָה עֵשֶׂב אוֹ מִין עֵשֶׂב, מְבָרֵךְ "בּוֹרֵא עִשְׂבֵי בְשָׂמִים"; וְאִם לֹא הָיָה מִן הָעֵץ וְלֹא מִן הָאֲדָמָה, כְּגוֹן הַמּוֹר, שֶׁהוּא מִן הַחַיָּה - מְבָרֵךְ "בּוֹרֵא מִינֵי בְשָׂמִים". וְאִם הָיָה פְּרִי הָרָאוּי לַאֲכִילָה, כְּגוֹן אֶתְרוֹג אוֹ תַפּוּחַ - מְבָרֵךְ "שֶׁנָּתַן רֵיחַ טוֹב בַּפֵּרוֹת". וְעַל הַכֹּל אִם אָמַר "בּוֹרֵא מִינֵי בְשָׂמִים", יָצָא.

ב. אֵין מְבָרְכִין עַל הַמֻּגְמָר עַד שֶׁתַּעֲלֶה תְּמִרָתוֹ. וְכֵיצַד מְבָרְכִין עָלָיו? אִם הָיָה זֶה הַנִּשְׂרָף, שֶׁנָּתַן רֵיחַ, מֵעֵץ - מְבָרְכִין "בּוֹרֵא עֲצֵי בְשָׂמִים"; וְאִם הָיָה עֵשֶׂב - "עִשְׂבֵי בְשָׂמִים"; וְאִם הָיָה מִמִּין חַיָּה וְכַיּוֹצֵא בָהּ - מְבָרֵךְ עָלָיו "בּוֹרֵא מִינֵי בְשָׂמִים".

ג. שֶׁמֶן שֶׁל אֲפַרְסְמוֹן וְכַיּוֹצֵא בוֹ, מְבָרֵךְ עָלָיו "בּוֹרֵא שֶׁמֶן עָרֵב". אֲבָל שֶׁמֶן זַיִת שֶׁכְּבָשׁוֹ אוֹ שֶׁטְּחָנוֹ עַד שֶׁחָזַר רֵיחוֹ נוֹדֵף - מְבָרֵךְ עָלָיו "בּוֹרֵא עֲצֵי בְשָׂמִים". שֶׁמֶן שֶׁבִּשְׁמוֹ כְּעֵין שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה - מְבָרֵךְ עָלָיו "בּוֹרֵא מִינֵי בְשָׂמִים". הֵבִיאוּ לְפָנָיו שֶׁמֶן וַהֲדַס - מְבָרֵךְ עַל הַהֲדַס וּפוֹטֵר אֶת הַשֶּׁמֶן, מִפְּנֵי שֶׁבְּרָכָה אַחַת לִשְׁתֵּיהֶן, וְהוּא "עֲצֵי בְשָׂמִים".

ד. הָיוּ לְפָנָיו בֹּשֶׂם שֶׁהוּא עֵץ וּבֹשֶׂם שֶׁהוּא עֵשֶׂב - אֵין

בירך מה דינו; דין קדימה בברכת שבעת המינים; ברכת "מעין שלוש" שעל הפירות ונוסחתה. 1) שמברכים על ריח טוב;

בְּרָכָה אַחַת מֵהֶן פּוֹטֶרֶת אֶת חֲבֵרוֹ, אֶלָּא מְבָרֵךְ עַל זֶה לְעַצְמוֹ וְעַל זֶה לְעַצְמוֹ. הֵבִיאוּ לְפָנָיו יַיִן וְשֶׁמֶן - אוֹחֵז יַיִן בִּימִינוֹ וְשֶׁמֶן בִּשְׂמֹאלוֹ, וּמְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן וְשׁוֹתֵהוּ, וְחוֹזֵר וּמְבָרֵךְ עַל הַשֶּׁמֶן וּמֵרִיחַ בּוֹ, וְטָחוֹ בְּרֹאשׁ הַשַּׁמָּשׁ. וְאִם הָיָה הַשַּׁמָּשׁ תַּלְמִיד חָכָם, טָחוֹ בַּכֹּתֶל.

ה. דָּבָר שֶׁהוּא סָפֵק אִם מִן הָעֵץ אִם מִן הָאֲדָמָה - מְבָרֵךְ עָלָיו "בּוֹרֵא מִינֵי בְשָׂמִים". בֹּשֶׂם שֶׁעֵרְבוֹ הָרוֹכֵל מִמִּינִין הַרְבֵּה - מְבָרֵךְ עָלָיו "בּוֹרֵא מִינֵי בְשָׂמִים". נִכְנַס לַחֲנוּתוֹ שֶׁל בּוֹשֵׂם, שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מִינִין הַרְבֵּה - מְבָרֵךְ עָלָיו "בּוֹרֵא מִינֵי בְשָׂמִים". אִם יָשַׁב שָׁם כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ, אֵינוֹ מְבָרֵךְ אֶלָּא אֶחָת.

נִכְנַס וְיָצָא, נִכְנַס וְיָצָא - מְבָרֵךְ עַל כָּל פַּעַם וָפָעַם.

ו. הַשּׁוֹשַׁנָּה וְחִלְבֵּי הַמַּיִם - מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן "בּוֹרֵא עֲצֵי בְשָׂמִים". נַרְגִּיס שֶׁל גִּנָּה - "בּוֹרֵא עֲצֵי בְשָׂמִים", וְשֶׁל שָׂדֶה - "בּוֹרֵא עִשְׂבֵי בְשָׂמִים". הַוֶּרֶד, וּמִי הַוֶּרֶד, וְהַלְּבוֹנָה, וְהַמַּסְטַכִּי וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - "בּוֹרֵא עֲצֵי בְשָׂמִים".

ז. שְׁלֹשָׁה מִינֵי רֵיחַ טוֹב אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן, וְאֵלּוּ הֵן: רֵיחַ טוֹב שֶׁאָסוּר לְהָרִיחַ בּוֹ, וְרֵיחַ טוֹב שֶׁעָשׂוּי לְהַעֲבִיר רֵיחַ רָע, וְרֵיחַ טוֹב, שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה לְהָרִיחַ בְּעַצְמוֹ שֶׁל רֵיחַ זֶה.

ח. כֵּיצַד? בְּשָׂמִים שֶׁל עַכּוּ"ם וּבְשָׂמִים שֶׁל עֶרְוָה מִן הָעֲרָיוֹת, אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן, לְפִי שֶׁאָסוּר לְהָרִיחַ בָּהֶן. בְּשָׂמִים שֶׁל מֵתִים, וּבְשָׂמִים שֶׁל בֵּית־הַכִּסֵּא, וְשֶׁמֶן הֶעָשׂוּי לְהַעֲבִיר אֶת הַזֶּהֲמָא - אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן, לְפִי שֶׁנַּעֲשׂוּ לְהַעֲבִיר רֵיחַ רָע. מֻגְמָר, שֶׁמְּגַמְּרִין בּוֹ אֶת הַכֵּלִים וְאֶת הַבְּגָדִים - אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן, לְפִי שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה לְהָרִיחַ בְּעַצְמוֹ שֶׁל מֻגְמָר. וְכֵן הַמֵּרִיחַ בִּבְגָדִים שֶׁהֵן מֻגְמָרִים, אֵינוֹ מְבָרֵךְ, לְפִי שֶׁאֵין שָׁם עִקַּר בֹּשֶׂם, אֶלָּא רֵיחַ בְּלֹא עִקָּר.

ט. בְּשָׂמִים שֶׁל מִסְבָּה שֶׁל עַכּוּ"ם, אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶם, שֶׁסְּתָם מִסְבַּת עַכּוּ"ם לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת. הָיָה מְהַלֵּךְ חוּץ לַכְּרַךְ וְהֵרִיחַ רֵיחַ טוֹב - אִם רֹב הָעִיר עַכּוּ"ם, אֵינוֹ מְבָרֵךְ, וְאִם רֹב יִשְׂרָאֵל, מְבָרֵךְ. נִתְעָרֵב רֵיחַ שֶׁמְּבָרְכִין עָלָיו בְּרֵיחַ שֶׁאֵין מְבָרְכִין עָלָיו - הוֹלְכִין אַחֲרֵי הָרֹב.

יום שני כ"ח ניסן ה'תשע"א

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

א. בְּרָכוֹת אֲחֵרוֹת[2] וּדְבָרִים אֲחֵרִים הַרְבֵּה, שֶׁאֵין בָּהֶן פְּתִיחָה[3] וְלֹא חֲתִימָה[4], תִּקְּנוּ חֲכָמִים דֶּרֶךְ שֶׁבַח וְהוֹדָיָה לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, כְּמוֹ בִּרְכוֹת הַתְּפִלָּה[5], שֶׁכְּבָר כְּתַבְנוּם[6]. וְאֵלּוּ הֵן: הַבּוֹנֶה בַּיִת חָדָשׁ וְהַקּוֹנֶה כֵּלִים חֲדָשִׁים - בֵּין יֵשׁ לוֹ[7] כַּיּוֹצֵא בָהֶן, בֵּין אֵין לוֹ - מְבָרֵךְ[8]: בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהֶחֱיָנוּ[9] וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה.

ב. וְכֵן הָרוֹאֶה אֶת חֲבֵרוֹ[10] לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, מְבָרֵךְ "שֶׁהֶחֱיָנוּ". וְאִם רָאָהוּ לְאַחַר שְׁנֵים־עָשָׂר חֹדֶשׁ, מְבָרֵךְ: בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְחַיֵּה הַמֵּתִים[11]. הָרוֹאֶה פְּרִי הַמִּתְחַדֵּשׁ מִשָّנָה לְשָׁנָה - בִּתְחִלַּת רְאִיָּתוֹ[12] מְבָרֵךְ "שֶׁהֶחֱיָנוּ[13]".

ג. שָׁמַע שְׁמוּעָה טוֹבָה[14], מְבָרֵךְ: בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב[15]. שָׁמַע שְׁמוּעָה רָעָה, מְבָרֵךְ: בָּרוּךְ דַּיַּן הָאֱמֶת[16]. וְחַיָּב אָדָם לְבָרֵךְ עַל הָרָעָה בְּטוּב נֶפֶשׁ, כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּבָרֵךְ עַל הַטּוֹבָה בְּשִׂמְחָה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ וגו' וּבְכָל מְאֹדֶךָ[17]; וּבְכָלַל אַהֲבָה הַיְתֵרָה שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בָּהּ, שֶׁאֲפִלּוּ בְּעֵת שֶׁיֵּצֵר לוֹ יוֹדֶה וִישַׁבַּח בְּשִׂמְחָה[18].

ד. הִגִּיעָה אֵלָיו טוֹבָה אוֹ שֶׁשָּׁמַע שְׁמוּעָה טוֹבָה - אַף־עַל־פִּי שֶׁהַדְּבָרִים מַרְאִין שֶׁטּוֹבָה זוֹ תִּגְרֹם לוֹ רָעָה[19], מְבָרֵךְ "הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב". וְכֵן אִם נִגְעָה אֵלָיו רָעָה אוֹ שָׁמַע שְׁמוּעָה רָעָה -

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

שלושה מיני ריח טוב מברכים עליהם. 1) ברכות אחרות, ודברים שאין בהן פתיחה ולא חתימה; כל ברכות הראייה; ארבעה הצריכים להודות; ברכת הרואה את הלבנה בחידושה והחמה בתקופתה; הנכנס לבית המדרש והיוצא ממנו מה מברך. 2) מלבד ברכות ההנאה. 3) שאינם פותחים בברוך. 4) שאינם חותמים בברוך (ראה לקמן פרק י"א, הלכה א) ולפיכך נקראים "דברים" ולא "ברכות". 5) שאף על פי שאינו נהנה באותה שעה, הוא מתפלל דרך שבח והודייה, אף הברכות והדברים האלה אף על פי שאינו נהנה בשעת ברכתם תיקנום חכמים דרך שבח והודייה (כסף משנה). 6) לעיל הלכות תפילה. 7) שבאו לו בירושה. 8) הואיל והם חדשים אצלו דרך קנייה, אבל אם קנה כיוצא בהם ועכשיו חזר וקנה אינו מברך (ברכות דף נט עמוד ב). וכתבו התוספות שם, שאינו מברך אלא על כלים חשובים ויקרי ערך, אבל הרא"ש שם כתב: "יראה לי שהכול לפי מה שהוא אדם, יש עני שמח בחלקו (ראה נדרים דף מט עמוד ב) יותר מעשיר בכלים חשובים". 9) מתחיל בלשון נוכח [ברוך אתה] ומסיים בלשון נסתר [שהחיינו] וכן נוסח רוב הברכות? לפי שכבר ידעת ששני יסודות עצומים הם באמונתנו, האחד, לדעת שהקדוש־ברוך־הוא הוא מצוי ראשון ומחוייב המציאות ואין ספק בזה כלל, השני שאין מציאותו מושגת לנו ורק "הוא בעצמו יודע אותה כמו שהיא" (הלכות יסודי התורה פרק א, הלכה א, הלכות ט־י) וכדי לקבוע שני היסודות האלה בליבנו קבעו חכמינו נוסח הברכות לומר "ברוך אתה" כמדבר עם מי שהוא מפורסם אצלו עד שהוא מדבר עימו פנים בפנים, וכדי שלא נשתבש לחשוב שמהות מציאותו היא כמציאות שאר הנמצאים קבעו לומר מיד "אשר קדשנו במצוותיו וכו' להורות שמהות מציאותו נסתרת מאיתנו ואי אפשר לדבר בו רק דרך נסתר (הרשב"א הובא ב"עין יעקב" לברכות דף מ עמוד ב). 10) החביב עליו ושמח בראייתו (טור סימן רכה). 11) (ברכות דף נח עמוד ב) מפני שנשכח מהלב, כמו שהמת משתכח מן הלב לאחר שנים עשר חודש (רבינו יונה). 12) אף על פי שלא אכלו. 13) (עירובין דף מ עמוד ב) ואנו נוהגים שלא לברך אלא בשעת האכילה (שולחן ערוך אורח חיים סימן רכ"ה סעיף ג). 14) שהיא טובה לו ולאחרים, כמבואר בסמוך הלכה ז. 15) הטוב - לי והמטיב - לאחרים. 16) הואיל ומצטער בה יש לו להצדיק את הדין על שם הכתוב: צדיק אתה ה' וישר משפטיך (תהילים פרק קיט, פסוק קל"ז). 17) "בכל מידה ומידה שהוא מודד לך" (ברכות פרק ט, משנה ה) בין מידה טובה בין מידת פורענות. 18) ורבינו בפירושו למשנה שם יאמר: "לפי שיש דברים רבים נראים בתחילתם טובים ויהיה אחריתם רעה רבה, ועל כן אין ראוי למשכיל להשתומם כשתבוא עליו צרה גדולה, מפני שאינו יודע סופה". 19) כגון שמצא מציאה [שאין בה סימנים] וראהו איש בשעת מציאה ואף על פי שאפשר שהאיש הרואה ילשין עליו לשלטון ויענהו ויבקש ממנו יותר ממה שמצא (ברכות דף ס עמוד א וכפירוש רבינו במשנה שם).

אַף־עַל־פִּי שֶׁהַדְּבָרִים מַרְאִים שֶׁרָעָה זוֹ גּוֹרֶמֶת לוֹ טוֹבָה[20], מְבָרֵךְ "דַּיַּן הָאֱמֶת"; שֶׁאֵין מְבָרְכִין עַל הֶעָתִיד לִהְיוֹת, אֶלָּא עַל מַה שֶּׁאֵרַע עַתָּה.

ה. יָרְדוּ גְשָׁמִים רַבִּים - אִם יֵשׁ לוֹ שָׂדֶה, מְבָרֵךְ "שֶׁהֶחֱיָנוּ"; וְאִם הָיְתָה שֶׁלּוֹ וְשֶׁל אֲחֵרִים[21] - מְבָרֵךְ "הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב". וְאִם אֵין לוֹ שָׂדֶה, מְבָרֵךְ: "מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ ה' אֱלֹהֵינוּ עַל כָּל טִפָּה וְטִפָּה שֶׁהוֹרַדְתָּ לָּנוּ. וְאִלּוּ פִינוּ מָלֵא וְכוּ'[22]", עַד "הֵן הֵם יוֹדוּ וִישַׁבְּחוּ וִיבָרְכוּ אֶת שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', אֵל רַב הַהוֹדָאוֹת וְהַתִּשְׁבָּחוֹת".

ו. מֵאֵימָתַי מְבָרְכִין עַל הַגְּשָׁמִים? מִשֶּׁיִּרְבֶּה הַמַּיִם עַל הָאָרֶץ, וְיַעֲלוּ אֲבַעְבּוּעוֹת מִן הַמָּטָר עַל־פְּנֵי הַמַּיִם, וְיֵלְכוּ הָאֲבַעְבּוּעוֹת זֶה לִקְרַאת זֶה[23].

ז. אָמְרוּ לוֹ מֵת אָבִיו וְיָרְשָׁהוּ[24] - אִם יֵשׁ עִמּוֹ אַחִין, מְבָרֵךְ בַּתְּחִלָּה "דַּיַּן הָאֱמֶת"[25], וְאַחַר־כָּךְ "הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב"[26]; וְאִם אֵין עִמּוֹ אַחִים[27], מְבָרֵךְ "שֶׁהֶחֱיָנוּ"[28]. קָצְרוֹ שֶׁל דָּבָר: כָּל דְּבַר טוֹבָה שֶׁהִיא לוֹ וְלַאֲחֵרִים, מְבָרֵךְ "הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב", וְטוֹבָה שֶׁהִיא לוֹ לְבַדּוֹ, מְבָרֵךְ "שֶׁהֶחֱיָנוּ"[29].

ח. אַרְבָּעָה צְרִיכִין לְהוֹדוֹת: חוֹלֶה שֶׁנִּתְרַפֵּא, וְחָבוּשׁ שֶׁיָּצָא מִבֵּית הָאֲסוּרִים, וְיוֹרְדֵי הַיָּם, כְּשֶׁעָלוּ, וְהוֹלְכֵי דְרָכִים[30], כְּשֶׁיַּגִּיעוּ לְיִשּׁוּב[31]. וּצְרִיכִין לְהוֹדוֹת בִּפְנֵי עֲשָׂרָה, וּשְׁנַיִם מֵהֶם חֲכָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: וִירוֹמְמוּהוּ בִּקְהַל[32] עָם וּבְמוֹשַׁב זְקֵנִים[33] יְהַלְלוּהוּ. וְכֵיצַד מוֹדֶה[34] וְכֵיצַד מְבָרֵךְ[35]? עוֹמֵד בֵּינֵיהֶן[36] וּמְבָרֵךְ: בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַגּוֹמֵל לְחַיָּבִים טוֹבוֹת[37], שֶׁגְּמָלַנִי כָּל טוֹב. וְכָל הַשּׁוֹמְעִין אוֹמְרִים: שֶׁגְּמָלְךָ טוֹב, הוּא יִגְמָלְךָ סֶלָה[38].

ט. הָרוֹאֶה מָקוֹם שֶׁנַּעֲשׂוּ נִסִּים לְיִשְׂרָאֵל, כְּגוֹן יַם־סוּף[39] וּמַעְבְּרוֹת הַיַּרְדֵּן[40], אוֹמֵר: בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָשָׂה נִסִּים לַאֲבוֹתֵינוּ בַּמָּקוֹם הַזֶּה[41]. וְכֵן כָּל מָקוֹם שֶׁנַּעֲשׂוּ בוֹ נִסִּים לָרַבִּים. אֲבָל מָקוֹם שֶׁנַּעֲשָׂה בוֹ נֵס לַיָּחִיד - אוֹתוֹ הַיָּחִיד, וּבְנוֹ, וּבֶן־בְּנוֹ מְבָרֵךְ: בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָשָׂה לִי נֵס בַּמָּקוֹם הַזֶּה, אוֹ: שֶׁעָשָׂה נֵס לַאֲבוֹתַי בַּמָּקוֹם הַזֶּה[42]. הָרוֹאֶה גֹּב אֲרָיוֹת[43], וְכִבְשַׁן הָאֵשׁ, שֶׁהֵשְׁלַךְ בּוֹ חֲנַנְיָה, מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה[44] - מְבָרֵךְ: בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָשָׂה נֵס לַצַּדִּיקִים[45] בַּמָּקוֹם הַזֶּה. הָרוֹאֶה מָקוֹם שֶׁעוֹבְדִין בּוֹ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - מְבָרֵךְ: בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁנָּתַן אֶרֶךְ אַפַּיִם[46] לְעוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ. מָקוֹם שֶׁנֶּעֱקְרָה מִמֶּנּוּ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - אִם בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הוּא, מְבָרֵךְ: שֶׁעָקַר עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת מֵאַרְצֵנוּ; וְאִם בְּחוּץ לָאָרֶץ הוּא, מְבָרֵךְ: שֶׁעָקַר עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת מִמָּקוֹם הַזֶּה. וְאוֹמֵר בִּשְׁתֵּיהֶן: כְּשֵׁם שֶׁעָקַרְתָּ מִמָּקוֹם זֶה, כָּךְ תַּעֲקֹר מִכָּל מְקוֹמוֹת, וְתָשִׁיב לֵב עוֹבְדֵיהֶם לְעָבְדֶךָ[47].

י. הָרוֹאֶה בָּתֵּי יִשְׂרָאֵל בְּיִשּׁוּבָן[48] - מְבָרֵךְ: בָּרוּךְ אַתָּה ה'

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

20) כגון שסחף גשם שוטף את שדהו אף על פי שעלול הגשם להועיל לשדהו שהוא מרווה את הארץ ומשקה (שם). 21) שהם שותפים בה. 22) נוסח זה נמצא במלואו בתפילת "נשמת כל חי" של שחרית לשבת ולקמן ב"סדר תפילות השנה" לרבינו. 23) (תענית דף ו עמוד ב) ולשון התלמוד שם: "משיצא חתן לקראת כלה", שירדו כל כך שכשהטיפה נופלת יוצאת אחרת ובולטת כנגדה (רש"י). ואין אנו נוהגים היום לברך על הגשמים אלא אם יש צער במדינה מחמת עצירת הגשמים ואז כשירדו מברכים עליהם (אורח חיים סימן רכא סעיף א). 24) שהניח נכסים. 25) על שמיעת המיתה. 26) על בשורת הירושה. ובמגן אברהם אורח חיים סימן רכב מביא שם בשם "ספר חסידים" סימן שפב "מי שהוכרח מחמת עניותו לקחת אשה עשירה שלא כחפצו, מברך "הטוב והמטיב" ו"דיין האמת". וראה (קידושין דף ע עמוד א). 27) שאין הטובה אלא לו לבדו. 28) (ברכות דף נט עמוד ב). 29) (שם). 30) (שם, דף נד עמוד ב) ושם הגירסה: הולכי מדברות. 31) שכל אלה היו בסכנה ונמלטו ממנה (שם) וכולם מנויים בתהילים פרק קז, ועל כל אחד מהם נאמר שם: "יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם". וב"הגהות מיימוניות" נתנו סימן לזה: וכל החיים יודוך סלה - ח"י"ם ראשי תיבות: חולה, יסורין, ים, מדבר. 32) ואין קהל פחות מעשרה (ראה כתובות דף ז עמוד ב). 33) אין זקן אלא מי שקנה חכמה, ומיעוט זקנים שניים (ברכות דף נד עמוד ב). 34) מה מצב הודאתו, בישיבה או בעמידה. 35) מה נוסח ברכתו. 36) שנאמר: ובמושב זקנים יהללוהו - מכלל שהמהלל אינו בישיבה אלא בעמידה (ב"ח אורח חיים סימן ריט). וה"חתם סופר" (אורח חיים סימן ע"א) מראה לזה מקור מדברי רבינו עצמו שכתב בהלכות מגילה פרק ב, הלכה ז: "אבל לא יקרא [את מגילת אסתר] בציבור - יושב, מפני כבוד הציבור" ומקורו בירושלמי פרק ד, הלכה א, אם כן גם כאן כשהוא מברך בציבור עשרה, עליו לעמוד מפני כבוד הציבור. 37) כגירסת הרי"ף לברכות פרק ט. כלומר: אף על פי שאיני הגון ואני כאחד הרשעים, גמלני טוב, חייבים - רשעים "כי לא אצדיק רשע" (שמות פרק כג, פסוק ז) מתרגם אונקלוס: לא אזכי חייבא. 38) ואנו נוהגים לברך בבית הכנסת אחרי קריאת התורה לפי שיש שם עשרה (תוספות לברכות דף נד עמוד ב; וכן בשולחן ערוך אורח חיים סימן ריט). 39) שעברו בו ישראל בצאתם ממצרים. 40) שעברו בו ישראל בחרבה בימי יהושע (יהושע פרק ג, פסוק יז). 41) (ברכות דף נד עמוד א), שנאמר (שמות פרק יח, פסוק י): ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל אתכם וגו' - הרי שמברכים על הנס. 42) (ברכות שם, וכגירסת הרי"ף). וב"הגהות מיימוניות" הוסיפו שכל יוצאי יריכו מברכים שעשה נס לאבותינו, שכולם שייכים באותו הנס. 43) שהושלך בו דניאל וניצול ממנו (דניאל פרק ו). 44) (שם, פרק ג). בכתב יד התימנים כל הפיסקא איננה. 45) ואף על פי שזה נס של יחידים מברכים עליו הואיל ונתקדש בו שם שמים ברבים (ירושלמי ברכות פרק ט, הלכה א). 46) שמאריך אפו וממתין להיפרע מהם. ואין אנו רגילים לברך ברכה זו, לפי שאנו שרויים ביניהם ורואים בכל יום וכו' ואין החיוב אלא כשרואה משלושים יום לשלושים יום, כמבואר בסמוך הלכה ט"ו (הגהות מיימוניות, וראה הגהות הרמ"א לאורח חיים סימן רכד סעיף א). 47) (ברכות שם), ככתוב (צפניה פרק ג, פסוק ט): כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' לעבדו שכם אחד. ובירושלמי (ברכות פרק ט, הלכה א) אמרו על זה: כל זמן שאדם חי יש לו תקווה. 48) כשמיושבים בתקפם ובכבודם, ואפשר שאין מברכים כן אלא בארץ ישראל (ב"י רכד) וברי"ף הגירסה: הרואה בתי כנסיות של ישראל ביישובם וכו'.

אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, מַצִּיב גְּבוּל אַלְמָנָה[49]; בְּחֵרְפָּנָן - אוֹמֵר: בָּרוּךְ דַּיַּן הָאֱמֶת[50]. הָרוֹאֶה קִבְרֵי יִשְׂרָאֵל - מְבָרֵךְ: בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר יָצַר אֶתְכֶם בַּדִּין[51], וְדָן אֶתְכֶם בַּדִּין[52], וְכִלְכֵּל אֶתְכֶם בַּדִּין[53], וְהֵמִית אֶתְכֶם בַּדִּין[54], וְהוּא עָתִיד לְהָקִים אֶתְכֶם בַּדִּין לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא[55]. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְחַיֵּה הַמֵּתִים.

יא. הָרוֹאֶה שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף אָדָם כְּאֶחָד - אִם עַכּוּ"ם[56] הֵם, אוֹמֵר: בּוֹשָׁה אִמְּכֶם מְאֹד חָפְרָה יוֹלַדְתְּכֶם, הִנֵּה אַחֲרִית גּוֹיִם מִדְבָּר צִיָּה וַעֲרָבָה; וְאִם יִשְׂרָאֵל הֵם וּבְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - אוֹמֵר: בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, חֲכַם הָרָזִים[57]. הָרוֹאֶה מֵחַכְמֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם - אוֹמֵר: בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁנָּתַן מֵחָכְמָתוֹ לְבָשָׂר וָדָם. חֲכַמֵּי יִשְׂרָאֵל - מְבָרֵךְ: שֶׁנָּתַן מֵחָכְמָתוֹ לִירֵאָיו. מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל - אוֹמֵר: שֶׁנָּתַן מִכְּבוֹדוֹ וּמִגְּבוּרָתוֹ לִירֵאָיו. מַלְכֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם - מְבָרֵךְ: שֶׁנָּתַן מִכְּבוֹדוֹ לְבָשָׂר וָדָם[58].

יב. הָרוֹאֶה אֶת הַכּוּשִׁי[59], וְאֶת הַמְשֻׁנִּין בְּצוּרַת פְּנֵיהֶן אוֹ בְּאֵיבְרֵיהֶם, מְבָרֵךְ: בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, מְשַׁנֶּה אֶת הַבְּרִיּוֹת. הָרוֹאֶה סוּמָא אוֹ קִטֵּעַ[60], וּמֻכֵּה שְׁחִין וּבוֹהֲקָנִין[61] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן[62] - מְבָרֵךְ: בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, דַּיַּן הָאֱמֶת[63]. וְאִם נוֹלְדוּ כֵּן מִמְּעֵי אִמָּן - מְבָרֵךְ: מְשַׁנֶּה אֶת הַבְּרִיּוֹת. הָרוֹאֶה אֶת הַפִּיל וְאֶת הַקּוֹף וְאֶת הַקִּפּוֹף[64], אוֹמֵר: בָּרוּךְ מְשַׁנֶּה אֶת הַבְּרִיּוֹת.

יג. הָרוֹאֶה בְּרִיּוֹת נָאוֹת וּמְתֻקָּנוֹת בְּיוֹתֵר[65] וְאִילָנוֹת טוֹבוֹת - מְבָרֵךְ: שֶׁכָּכָה לּוֹ בְּעוֹלָמוֹ[66]. הַיּוֹצֵא לַשָּׂדוֹת אוֹ לַגַּנּוֹת בְּיוֹמֵי נִיסָן[67], וְרָאָה אִילָנוֹת פּוֹרְחוֹת וְנִצָּנִים[68] עוֹלִים - מְבָרֵךְ: בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁלֹּא חִסַּר בְּעוֹלָמוֹ כְּלוּם, וּבָרָא בוֹ בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת וְאִילָנוֹת טוֹבוֹת וְנָאוֹת כְּדֵי לֵהָנוֹת בָּהֶן בְּנֵי אָדָם[69].

יד. עַל הָרוּחוֹת שֶׁנָּשְׁבוּ בְּזַעַף[70], וְעַל הַבְּרָקִים וְעַל הָרְעָמִים[71], וְעַל קוֹל הַהֲבָרָה[72] שֶׁתִּשָּׁמַע בָּאָרֶץ כְּמוֹ רֵחַיִם גְּדוֹלִים, וְעַל הָאוּר שֶׁבָּאֲוִיר, שֶׁיֵּרָאוּ כְּאִלּוּ הֵם כּוֹכָבִים נוֹפְלִים וְרָצִים מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, אוֹ כְּמוֹ כוֹכָבִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם זָנָב - עַל כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ מְבָרֵךְ: בָּרוּךְ שֶׁכֹּחוֹ וּגְבוּרָתוֹ מָלֵא עוֹלָם[73]. וְאִם רָצָה, מְבָרֵךְ "עוֹשֵׂה בְרֵאשִׁית"[74].

טו. עַל הֶהָרִים וְעַל הַגְּבָעוֹת[75], עַל הַיַּמִּים וְעַל הַמִּדְבָּרוֹת וְעַל הַנְּהָרוֹת[76] - אִם רָאָה אַחַת מֵהֶן מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם לְשִׁלֹּשִׁים יוֹם[77], מְבָרֵךְ "עוֹשֵׂה בְרֵאשִׁית". הָרוֹאֶה אֶת הַיָּם הַגָּדוֹל[78] מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם לְשִׁלֹּשִׁים יוֹם אוֹ יוֹתֵר - מְבָרֵךְ: בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָשָׂה אֶת הַיָּם הַגָּדוֹל.

טז. הָרוֹאֶה קֶשֶׁת בֶּעָנָן - מְבָרֵךְ: בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

49) על שם הכתוב (משלי פרק טו, פסוק כה) "שכנסת ישראל היא היום כאלמנה שהלך בעלה למדינת הים ועתיד לחזור ונוהגת אלמנות חיות ("אבודרהם"). 50) (ברכות דף נח עמוד ב). 51) במעי אמכם דן עליכם שתהיו נוֹצָרים כמאמרם (אבות פרק ד, משנה כב): "שעל כורחך אתה נוֹצָר". 52) לאחר שנולדתם. 53) דן אתכם על צרכיכם אם יהיו בקושי או בריווח. 54) שגזר עליכם מיתה, כמאמרם (שם): "ועל כורחך אתה מת". 55) אם תזכו לתחיית המתים ("אבודרהם"). נוסח ברכה זו מקורו בברכות דף נח עמוד ב וברי"ף שם בשינויים קלים, ושם כתוב: "וזן" אתכם, במקום "ודן" וכן הנוסח ברמב"ם כתב יד התימנים. 56) "וכל מקום שנאמר גוי סתם הרי זה עובד עבודה זרה" (לשון רבינו בהלכות מאכלות אסורות פרק יא הלכה ח). 57) (ברכות דף נח עמוד א) הוא הקדוש־ברוך־הוא היודע מה שבלב כל אלו "שאין דעתם דומה זה לזה ואין פרצופיהם דומים זה לזה" (שם). 58) (ברכות שם) אלא ששם נאמר על חכמי ישראל ברוך שֶׁחָלַק מחכמתו וכו' וכן במלכי ישראל "שֶׁחָלַק מכבודו וכו' וכן ברי"ף שם, וכן אנו נוהגים. והטעם שאומרים בישראל - חָלַק, ובאומות העולם - לשון מתנה, שישראל הם דבקים בה', וכל שאתה אומר "חָלַק" צריך אתה לדעת ממי נחלק באופן שיש יחס לחלק עם מי שנתחלק ממנו, והאומות אין להם יחס עם הנותן, כמו כל מתנה שאין בה אחריות על הנותן אלא מה שזכה זכה (ט"ז אורח חיים סימן רכד). 59) שהוא שחור הרבה. 60) בידיו או ברגליו. 61) מנומר בנקודות דקות, ומפורש יותר לעיל הלכות תפילה פרק טו, הלכה ב בביאורנו. 62) כגון הנגס והגיחור (אדום ביותר). 63) (ברכות דף נח עמוד ב) ויש אומרים: דווקא כשמצטער עליהם (הראב"ד). 64) עוף הנקרא וולטי"ר [גייער] ויש לו לסת ולחיים כאדם (ברכות שם וברש"י) "ואת הינשוף" (ויקרא פרק יא, פסוק יז) מתרגם אונקלוס: קפופא. ויש מפרשים: מין חיה והוא דומה לקוף ויש לו זנב ארוך (הערוך השלם ערך קיפוף, וראה בתוספות נדה דף כג עמוד א). 65) אפילו ראה גמל נאה, סוס נאה וכו' (ירושלמי ברכות פרק ט, הלכה א). 66) (ברכות דף נח עמוד ב). 67) שהוא חודש האביב. 68) ענף צעיר עם עלים רכים שיצאו רק עכשיו מהפקע. 69) (ברכות דף מג עמוד ב). 70) בסערה. 71) קול העננים הנשמע כששופכים מים מזה לזה, ככתוב (ירמיה פרק נא פסוק טז): לקול תיתו המון מים בשמים. 72) שאון. 73) לפי שכל אלה נראים, או נשמעים למרחוק. 74) שכל אלה מעשה ששת ימי בראשית הם (ברכות דף נח עמוד ב; דף נט עמוד א). 75) המשונים וניכרת גבורת הבורא בהם (אורח חיים סימן רכח). גבעה - קטנה מֵהַר. 76) על ארבע נהרות הכתובים בתורה (בראשית פרק ב פסוק י) כגון חידקל ופרת (שולחן ערוך אורח חיים סימן רכ"ח, סעיף ב). 77) (ברכות דף נט עמוד ב) ובירושלמי (שם, פרק ט הלכה ב) אמרו: שמעון שאל את רבי חייא: כגון אני שהנני חמר ועולה לירושלים בכל שנה מה דיני בקריעה (כדין הרואה את ירושלים בחורבנה שחייב לקרוע בגדיו), אמר לו: אם בתוך שלושים יום - אי אתה צריך לקרוע, לאחר שלושים יום צריך אתה לקרוע, וכי תעלה על דעתך שהרואה המלך בכל יום יברך? (הובא ברא"ש לברכות פרק ט) ומכאן מוכיח הרא"ש שכל ברכות הראייה שנשנו [בפרק זה] אינן אלא משלושים יום לשלושים יום. 78) ים אוקיינוס שמקיף את העולם (רע"ב לברכות פרק ט, משנה ב) ומתוך חשיבותו קבעו לו ברכה לעצמו ואין זה הים הגדול הנזכר בתנ"ך (במדבר פרק לד, פסוק ו; יהושע פרק א, פסוק ד), שהוא הים התיכון הנמצא במערבה של ארץ ישראל ונקרא גדול ביחס לשאר הימים הנמצאים בארץ, כגון: ים כינרת וים המלח (דברי חמודות לברכות פרק ט, אות ל"ז).

הָעוֹלָם, זוֹכֵר הַבְּרִית[79] וְנֶאֱמָן בִּבְרִיתוֹ[80] וְקַיָּם בְּמַאֲמָרוֹ[81].
הָרוֹאֶה לְבָנָה בְּחִדּוּשָׁהּ[82] - מְבָרֵךְ: בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ
מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בְּמַאֲמָרוֹ בָּרָא שְׁחָקִים[83] וּבְרוּחַ פִּיו כָּל
צְבָאָם[84]. חֹק וּזְמַן נָתַן לָהֶם, שֶׁלֹּא יְשַׁנּוּ אֶת תַּפְקִידָם[85].
שָׂשִׂים וּשְׂמֵחִים לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנֵיהֶם. פּוֹעֲלֵי אֱמֶת[86]
וּפְעֻלָּתָם צֶדֶק. וְלַלְּבָנָה אָמַר, שֶׁתִּתְחַדֵּשׁ[87] עֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת[88]
לַעֲמוּסֵי בָטֶן, שֶׁהֵם[89] עֲתִידִין לְהִתְחַדֵּשׁ כְּמוֹתָהּ[90] וּלְפָאֵר
לְיוֹצְרָם עַל כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ וְעַל כָּל מַה שֶּׁבָּרָא. בָּרוּךְ אַתָּה
ה', מְחַדֵּשׁ הַחֳדָשִׁים.
יז. וְצָרִיךְ לְבָרֵךְ בְּרָכָה זוֹ מֵעֹמֶד; שֶׁכָּל הַמְבָרֵךְ עַל הַחֹדֶשׁ
בִּזְמַנּוֹ, כְּאִלּוּ הִקְבִּיל פְּנֵי הַשְּׁכִינָה[91]. אִם לֹא בֵּרַךְ עָלֶיהָ בַּלַּיְלָה
הָרִאשׁוֹן, מְבָרֵךְ עָלֶיהָ עַד שִׁשָּׁה־עָשָׂר[92] יוֹם בַּחֹדֶשׁ, עַד
שֶׁתִּמָּלֵא פְּגִימָתָהּ[93].
יח. הָרוֹאֶה אֶת הַחַמָּה בְּיוֹם תְּקוּפַת נִיסָן[94] שֶׁל תְּחִלַּת
הַמַּחֲזוֹר שֶׁל שְׁמוֹנֶה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה, שֶׁהַתְּקוּפָה בִּתְחִלַּת לֵיל
רְבִיעִי[95] - כְּשֶׁרוֹאֶה אוֹתָהּ בְּיוֹם רְבִיעִי בַּבֹּקֶר, מְבָרֵךְ: בָּרוּךְ
עוֹשֵׂה בְרֵאשִׁית. וְכֵן כְּשֶׁתַּחֲזוֹר הַלְּבָנָה לִתְחִלַּת מַזַּל טָלֶה[96]
בִּתְחִלַּת הַחֹדֶשׁ, וְלֹא תִהְיֶה נוֹטָה, לֹא לַצָּפוֹן[97] וְלֹא לַדָּרוֹם;
וְכֵן כְּשֶׁיַּחֲזוֹר כָּל כּוֹכָב וְכוֹכָב מֵחֲמֵשֶׁת הַכּוֹכָבִים הַנִּשְׁאָרִים[98]
לִתְחִלַּת מַזַּל טָלֶה, וְלֹא יִהְיֶה נוֹטֶה, לֹא לַצָּפוֹן וְלֹא לַדָּרוֹם;
וְכֵן בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְאֶה מַזַּל טָלֶה עוֹלֶה מִקְּצֵה הַמִּזְרָח - עַל
כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ מְבָרֵךְ "עוֹשֵׂה בְרֵאשִׁית"[99].
יט. הָרוֹאֶה בָּתֵּי עַכּוּ"ם בְּיִשּׁוּבָן[100] - אוֹמֵר: בֵּית גֵּאִים יִסַּח
ה'. בְּחֻרְבָּנָן - אוֹמֵר: אֵל נְקָמוֹת ה', אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ. רָאָה
קִבְרֵי עַכּוּ"ם - אוֹמֵר[101]: בּוֹשָׁה אִמְּכֶם מְאֹד וְגוֹ'.
כ. הַנִּכְנָס לַמֶּרְחָץ - אוֹמֵר[102]: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהַי,
שֶׁתַּכְנִיסֵנִי לְשָׁלוֹם וְתוֹצִיאֵנִי לְשָׁלוֹם וְתַצִּילֵנִי מִזֶּה וּמִכַּיּוֹצֵא
בָזֶה לְעָתִיד לָבוֹא. וּכְשֶׁיֵּצֵא מִן הַמֶּרְחָץ, אוֹמֵר: מוֹדֶה אֲנִי
לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהַי, שֶׁהִצַּלְתַּנִי מִן הָאוּר[103] וְכוּ'.
כא. הַנִּכְנָס לְהַקִּיז דָּם[104] - אוֹמֵר: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה'
אֱלֹהַי, שֶׁיְּהֵא עֵסֶק זֶה לִי לִרְפוּאָה, כִּי רוֹפֵא חִנָּם אָתָּה.
וּכְשֶׁיָּצָא - אוֹמֵר: בָּרוּךְ אַתָּה ה', רוֹפֵא חוֹלִים[105].

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

79) אשר כרת בינו ובין נח ובניו אחרי המבול שלא יביא עוד מבול לשחת כל בשר, כמפורש בתורה (בראשית פרק ט, פסוק טו). **80)** שלא יפירנה אף על פי שרבו הרשעים בדור. **81)** אפילו לא היה כורת ברית כיוון שאמר בדיבור בעלמא "ולא יהיה עוד המים למבול" וגו' ברור הוא שיקיים מאמרו (ברכות דף נט עמוד א וכפירוש ה"אבודרהם"). **82)** כשהיא מתחדשת בהתחלת החודש. **83)** הם השמים, ומצינו שהוזכרה לשון "שחקים" אצל הירח (תהילים פרק פט, פסוק לח). **84)** הם הכוכבים והשמש והלבנה. **85)** בהילוך תקופותיהם. **86)** שאינם משנים את סדרם, וגירסת הרי"ף (ברכות פרק ד): "פועל אמת שפעולתו אמת" וזה חוזר לבורא שהוא פועל אמת וגם פעולתו היא קיימת, וכן אנו אומרים כיום. ובכתב יד התימנים הנוסח: "פועלי אמת שפעולתם אמת". **87)** בכל חודש. **88)** חידושה משמש סמל תפארה לישראל הנישאים על זרועות הקדוש־ברוך־הוא מיני צאתם מבטן כלשון הכתוב (ישעיה פרק מו, פסוק ג). **89)** ישראל המונים לחדשי הלבנה. **90)** מגלותם, ויקבלו מלכותם חזרה, וכמו שאמרו ב"פרקי רבי אליעזר" (פרק נא): כמו שראשי חדשים מתחדשים בעולם הזה, כן יהיו ישראל מתחדשים לעתיד לבוא. נוסח הברכה מקורו בסנהדרין (דף מב עמוד א). **91)** (שם) וכתב רבינו יונה לברכות פרק ד מפני שהקדוש־ברוך־הוא אף על פי שאינו נראה לעין נראה הוא על ידי גבורותיו ונפלאותיו וכו' וגם בחידוש הלבנה הוא מתגלה לבני אדם והרי זה כאילו קיבלנו פניו. **92)** ולא יום שישה עשר בכלל שאחרי שעברו חמישה עשר יום מתמלאת פגימתה והולכת הלוך וחסור וישנה היא (סנהדרין דף מא עמוד ב). **93)** שיתמלא עיגולה. ואנו נוהגים לא לברך עליה עד שיעברו שלושה [=שבעה] ימים מעת לעת מיום מולדה (ט"ז לאורח חיים סימן תכו) ובמסכת סופרים (פרק כ) שנינו: "אין מברכים על הירח אלא במוצאי שבת כשהוא מבושם, ובכלים נאים". **94)** "היא השעה והחלק (אלף ושמונים חלקים לשעה) שתיכנס בו השמש בראש מזל טלה" (לשון רבינו הלכות קידוש החודש פרק ט, הלכה ג). **95)** שנת החמה שהיא שס"ה ימים וששׁ שעות בקירוב (שבמשך הזמן הזה היא מספיקה להקיף את גלגלה), מתחלקת לד' תקופות: ניסן, תמוז, תשרי, טבת. והן ארבע נקודות חלקי גלגל השמש בהקפתה אותו. ואין בין תקופה לתקופה שאחריה אלא תשעים ואחד יום ושבע שעות וחצי, והואיל ותקופת ניסן הראשונה לבריאת העולם חלה בהתחלת ליל רביעי (שבו נתלו המאורות ככתוב בתורה (בראשית פרק א פסוק יד). ותשעים ואחד יום הם שלושה עשר שבועות מיום ליום, הוסף עליהם שבע שעות וחצי - נמצא שתקופת תמוז שאחריה חלה בסוף ז' שעות וחצי לליל יום רביעי, ותקופת תשרי שאחריה בסוף שלוש שעות של יום הרביעי בבוקר, ותקופת טבת בסוף עשר שעות וחצי ביום הרביעי, ובשנה השנייה תחול תקופת ניסן בסוף שש שעות לליל יום חמישי וחוזר חלילה עד שבסוף עשרים ושמונה שנים תחזור תקופת ניסן לחול בתחילת ליל רביעי ואז תגיע השמש לאותה הנקודה ממש בגלגלה כאותה שעה שהייתה בשעת הבריאה ותקופה של עשרים ושמונה שנה נקראת המחזור הגדול של השמש (ברכות דף נט עמוד ב). **96)** שהוא הראשון למזלות, שנים עשר מזלות הם: טלה, שור, תאומים וכו', וכולם קבועים בגלגל השמיני הנקרא גלגל המזלות ומכוונים תחת הגלגל התשיעי המקיף את הכול, וכנגדם חילקו החכמים את הגלגל התשיעי לשנים עשר חלק כמו שמפורש בהלכות "יסודי התורה" (פרק ג, הלכות ו־ז). **97)** מהקו המשווה, הוא הקו המדומה הסובב את כדור הארץ רחוק משני הקטבים הצפוני והדרומי מרחק שווה. **98)** והם: כוכב, נוגה, מאדים, צדק, שבתאי (הלכות יסודי התורה פרק ג, הלכה א). **99)** (ברכות דף נט עמוד ב) ואין אנו נוהגים לברך על כל אלה חוץ מברכת החמה ביום תקופתה בתחילת מחזורה (משנה ברורה לאורח חיים סימן רכט). **100)** שיושבים בשלווה ובעושר, או הכוונה לבתי תפילתם ואין שם אלילים (כסף משנה). **101)** (ברכות דף נח עמוד ב). **102)** בימיהם, שהיו מסיקים האש מלמטה בחפירה ורוחצים באמבטיה מלמעלה על גבי תקרה שעל האש ויש חשש פן תפחת התקרה ויפלו לתוך האש, אבל בזמננו שהתנור עומד בפינה ואין סכנה אינו צריך להתפלל (מגן אברהם לאורח חיים סימן רל סעיף קטן ה). **103)** (ברכות דף ס עמוד א). **104)** שיש בה סכנה שמא יחתוך ווריד הדם וימות ("אבודרהם"), וראה הלכות דעות פרק ד, הלכה י"ח מעניין הקזה ותנאיה. **105)** (ברכות דף ס עמוד א וכגירסת

כב. הַהוֹלֵךְ לָמֹד גָּרְנוֹ - אוֹמֵר: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהַי, שֶׁתִּשְׁלַח בְּרָכָה בְּמַעֲשֵׂה יָדַי. הִתְחִיל לָמֹד - אוֹמֵר: בָּרוּךְ הַשּׁוֹלֵחַ בְּרָכָה בִּכְרִי[106] זֶה. מָדַד וְאַחַר־כָּךְ בִּקֵּשׁ רַחֲמִים - הֲרֵי זוֹ תְּפִלַּת שָׁוְא[107]. וְכָל הַצּוֹעֵק לְשֶׁעָבָר[108] - הֲרֵי זוֹ תְּפִלַּת שָׁוְא[109].

כג. הַנִּכְנָס לְבֵית הַמִּדְרָשׁ - אוֹמֵר: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהַי, שֶׁלֹּא אֶכָּשֵׁל בִּדְבַר הֲלָכָה. שֶׁלֹּא אֹמַר עַל טָהוֹר טָמֵא וְעַל טָמֵא טָהוֹר, וְלֹא עַל מֵתָּר אָסוּר וְלֹא עַל אָסוּר מֵתָּר, וְלֹא אֶכָּשֵׁל בִּדְבַר הֲלָכָה, וְיִשְׂמְחוּ בִי חֲבֵרַי[110], וְאַל יִכָּשְׁלוּ חֲבֵרַי, וְאֶשְׂמַח בָּהֶם.

כד. וּבִיצִיאָתוֹ מִבֵּית הַמִּדְרָשׁ אוֹמֵר: מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהַי, שֶׁשַּׂמְתָּ חֶלְקִי מִיּוֹשְׁבֵי בֵית הַמִּדְרָשׁ וְלֹא שַׂמְתָּ חֶלְקִי מִיּוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת[111]. שֶׁאֲנִי מַשְׁכִּים וְהֵם מַשְׁכִּימִים: אֲנִי מַשְׁכִּים לְדִבְרֵי תוֹרָה וְהֵם מַשְׁכִּימִים לִדְבָרִים בְּטֵלִים. אֲנִי עָמֵל וְהֵם עֲמֵלִין: אֲנִי עָמֵל לְדִבְרֵי תוֹרָה וּמְקַבֵּל שָׂכָר, וְהֵם עֲמֵלִין וְאֵין מְקַבְּלִין שָׂכָר. אֲנִי רָץ וְהֵם רָצִים: אֲנִי רָץ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, וְהֵם רָצִים לִבְאֵר שָׁחַת.

כה. הַנִּכְנָס לִכְרַךְ[112] - אוֹמֵר: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהַי, שֶׁתַּכְנִיסֵנִי לִכְרַךְ זֶה לְשָׁלוֹם. וְאִם נִכְנַס בְּשָׁלוֹם - אוֹמֵר: מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהַי, שֶׁהִכְנַסְתַּנִי לְשָׁלוֹם. וּכְשֶׁיְּבַקֵּשׁ לָצֵאת - אוֹמֵר: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהַי, שֶׁתּוֹצִיאֵנִי מִכְּרַךְ זֶה לְשָׁלוֹם. וְאִם יָצָא בְשָׁלוֹם - אוֹמֵר: מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהַי, שֶׁהוֹצֵאתַנִי מִכְּרַךְ זֶה לְשָׁלוֹם. וּכְשֵׁם שֶׁהוֹצֵאתַנִי לְשָׁלוֹם, כָּךְ תּוֹלִיכֵנִי לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנִי לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנִי לְשָׁלוֹם וְתַצִּילֵנִי מִכַּף אוֹיֵב וְאוֹרֵב בַּדֶּרֶךְ[113].

כו. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: לְעוֹלָם יִצְעַק אָדָם עַל הֶעָתִיד לָבוֹא וִיבַקֵּשׁ רַחֲמִים, וְיִתֵּן הוֹדָיָה עַל מַה שֶּׁעָבַר, וְיוֹדֶה וִישַׁבֵּחַ כְּפִי כֹּחוֹ. וְכָל הַמַּרְבֶּה לְהוֹדוֹת אֶת ה' וּלְשַׁבְּחוֹ תָּמִיד, הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח[114].

פֶּרֶק אַחַד־עָשָׂר[1]

א. כָּל הַבְּרָכוֹת כֻּלָּן, פּוֹתֵחַ בָּהֶם בְּ"בָרוּךְ" וְחוֹתֵם בָּהֶם בְּ"בָרוּךְ", חוּץ מִבְּרָכָה אַחֲרוֹנָה שֶׁל קְרִיאַת שְׁמַע, וּבְרָכָה הַסְּמוּכָה לַחֲבֶרְתָּהּ, וּבִרְכַּת הַפֵּרוֹת וְהַדּוֹמֶה לָהּ, וּבִרְכַּת עֲשִׂיַּת הַמִּצְוֹת. וּמֵאֵלּוּ הַבְּרָכוֹת שֶׁאָמַרְנוּ, שֶׁהֵן דֶּרֶךְ שֶׁבַח וְהוֹדָיָה, יֵשׁ מֵהֶן פּוֹתֵחַ בְּ"בָרוּךְ" וְאֵינוֹ חוֹתֵם בְּ"בָרוּךְ", וְיֵשׁ מֵהֶן שֶׁהוּא חוֹתֵם בְּ"בָרוּךְ" וְאֵינוֹ פּוֹתֵחַ בְּ"בָרוּךְ", אֶלָּא מְעַט מִבִּרְכַּת הַמִּצְוֹת, כְּגוֹן בִּרְכַּת סֵפֶר־תּוֹרָה וְרוֹאֶה קִבְרֵי יִשְׂרָאֵל, מֵאֵלּוּ שֶׁהֵן דֶּרֶךְ שֶׁבַח וְהוֹדָיָה; אֲבָל שְׁאָר בִּרְכוֹת הַמִּצְוֹת, כֻּלָּן פּוֹתֵחַ בָּהֶן בְּ"בָרוּךְ" וְאֵינוֹ חוֹתֵם.

ב. יֵשׁ מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁאָדָם חַיָּב לְהִשְׁתַּדֵּל וְלִרְדֹּף עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה אוֹתָהּ, כְּגוֹן תְּפִלִּין וְסֻכָּה וְלוּלָב וְשׁוֹפָר; וְאֵלּוּ הֵן הַנִּקְרָאִין חוֹבָה, לְפִי שֶׁאָדָם חַיָּב עַל כָּל פָּנִים לַעֲשׂוֹת. וְיֵשׁ מִצְוָה שֶׁאֵינָהּ חוֹבָה, אֶלָּא דּוֹמִין לִרְשׁוּת, כְּגוֹן מְזוּזָה וּמַעֲקֶה, שֶׁאֵין אָדָם חַיָּב לִשְׁכֹּן בְּבֵית הַחַיָּב מְזוּזָה כְּדֵי שֶׁיַּעֲשֶׂה מְזוּזָה, אֶלָּא אִם רָצָה לִשְׁכֹּן כָּל יָמָיו בְּאֹהֶל אוֹ בִסְפִינָה, יֵשֵׁב; וְכֵן אֵינוֹ חַיָּב לִבְנוֹת בַּיִת כְּדֵי לַעֲשׂוֹת מַעֲקֶה. וְכָל מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁבֵּין אָדָם לַמָּקוֹם - בֵּין מִצְוָה שֶׁאֵינָהּ חוֹבָה, בֵּין מִצְוָה שֶׁהִיא חוֹבָה - מְבָרֵךְ עָלֶיהָ קֹדֶם לַעֲשִׂיָּתָהּ.

ג. וְכֵן כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁהֵן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - בֵּין מִצְוָה שֶׁהִיא חוֹבָה מִדִּבְרֵיהֶם, כְּגוֹן מִקְרָא מְגִלָּה, 'וְהַדְלָקַת נֵר בְּשַׁבָּת', וְהַדְלָקַת נֵר חֲנֻכָּה. בֵּין מִצְוֹת שֶׁאֵינָן חוֹבָה, כְּגוֹן עֵרוּב וּנְטִילַת יָדַיִם - מְבָרֵךְ עַל הַכֹּל קֹדֶם לַעֲשִׂיָּתָן: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לַעֲשׂוֹת. וְהֵיכָן צִוָּנוּ? בַּתּוֹרָה, שֶׁכָּתוּב בָּהּ: אֲשֶׁר יֹאמְרוּ לְךָ תַּעֲשֶׂה. נִמְצָא עִנְיַן הַדְּבָרִים וְהֶצְעֵן כָּךְ הוּא: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, שֶׁצִּוָּה בָהֶן לִשְׁמֹעַ מֵאֵלּוּ, שֶׁצִּוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל חֲנֻכָּה אוֹ לִקְרוֹת אֶת הַמְּגִלָּה, וְכֵן שְׁאָר כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁמִּדִּבְרֵי סוֹפְרִים.

ד. וְלָמָּה אֵין מְבָרְכִין עַל נְטִילַת יָדַיִם בָּאַחֲרוֹנָה? מִפְּנֵי שֶׁלֹּא חִיְּבוּ בְּדָבָר זֶה אֶלָּא מִפְּנֵי הַסַּכָּנָה, וּדְבָרִים שֶׁהֵם מִשּׁוּם סַכָּנָה אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶם. הָא לְמָה זֶה דּוֹמֶה? לְמִי שֶׁסִּפֵּג אֶת הַמַּיִם, וְאַחַר־כָּךְ שָׁתָה בַּלַּיְלָה, מִפְּנֵי סַכָּנַת עֲלוּקָה, שֶׁאֵינוֹ מְבָרֵךְ: וְצִוָּנוּ לְסַנֵּן אֶת הַמַּיִם; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה.

ה. הָעוֹשֶׂה מִצְוָה וְלֹא בֵרַךְ - אִם מִצְוָה שֶׁעֲדַיִן עֲשִׂיָּתָהּ קַיֶּמֶת, מְבָרֵךְ אַחַר עֲשִׂיָּה; וְאִם דָּבָר שֶׁעָבַר הוּא, אֵינוֹ מְבָרֵךְ. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁנִּתְעַטֵּף בְּצִיצִת, אוֹ שֶׁלָּבַשׁ תְּפִלִּין, אוֹ שֶׁיָּשַׁב בְּסֻכָּה, וְלֹא בֵרַךְ תְּחִלָּה - חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ אַחַר שֶׁנִּתְעַטֵּף: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִתְעַטֵּף בְּצִיצִת, וְכֵן מְבָרֵךְ אַחַר שֶׁלָּבַשׁ: "לְהָנִיחַ תְּפִלִּין", וְאַחַר שֶׁיָּשַׁב - "לֵישֵׁב בַּסֻּכָּה", וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָאֵלּוּ.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

בעל "הלכות גדולות)". **106)** ערימת תבואה. **107)** (בבא מציעא דף מב עמוד א) "לפי שאין הברכה מצויה לא בדבר השקול ולא בדבר המדוד... אלא בדבר הסמוי מן העין, שנאמר (דברים פרק כח, פסוק ח)): יצו ה' אתך את הברכה באסמיך" (לשון גנזים, רש"י). **108)** על מה שכבר היה, כגון שהיה בא בדרך ושמע קול צווחה בעיר, ואמר: יהי רצון שלא יהא קול זה בתוך ביתי, או שהייתה אשתו מעוברת ואמר (אחרי ארבעים יום לעיבורה, שכבר נצטיירה צורת הוולד): יהי רצון שתלד אשתי זכר (ברכות פרק ט, משנה ג). **109)** שאין מבקשים רחמים אלא על העתיד לבוא ולא על מה שנגזר כבר. **110)** בכשלוני, ואגרום להם רעה שייענשו על ידי. **111)** חנויות, או סתם עמי הארץ העוסקים בשיחה בטלה (ברכות דף כח עמוד ב וברש"י, וראה לעיל הלכות תפילה פרק יב, הלכה א ובביאורנו). **112)** עיר גדולה ובה מצויים מושלים רעים ומחפשים עלילות (ברכות דף נד עמוד א וברש"י). **113)** (שם, דף ס עמוד א). ונוסח מעין זה אנו אומרים גם ב"תפילת הדרך", כשיוצאים מן הבית לדרך ללכת למקום הנמצא מחוץ לעיר, בריחוק פרסה ומעלה (אורח חיים סימן קי). **114)** ככתוב (תהילים פרק לד, פסוק ב): אברכה את ה' בכל עת תמיד תהילתו בפי. **1)** איזה מהברכות פותחות ואינן חותמות בברוך ואיזו מהן חותמות ואינן פותחות בברוך; מצוות שהן חובות ומצוות הדומות לרשות; דברים שמברכים עליהם בלמ"ד כגון "להניח תפילין" וכדומה, ודברים שמברכים עליהם ב"על"

ו. אֲבָל אִם שָׁחַט בְּלֹא בְרָכָה - אֵינוֹ חוֹזֵר אַחַר שְׁחִיטָה וּמְבָרֵךְ: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל הַשְּׁחִיטָה. וְכֵן אִם כִּסָּה הַדָּם בְּלֹא בְרָכָה, אוֹ הִפְרִישׁ תְּרוּמָה וּמַעַשְׂרוֹת, אוֹ שֶׁטָּבַל וְלֹא בֵרַךְ - אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ אַחַר עֲשִׂיָּה, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה.

ז. אֵין לְךָ מִצְוָה שֶׁמְּבָרְכִין אַחַר עֲשִׂיָּתָהּ, אֶלָּא טְבִילַת הַגֵּר בִּלְבַד, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ", שֶׁעַדַיִן לֹא נִתְקַדֵּשׁ וְלֹא נִצְטַוָּה עַד שֶׁיִּטְבֹּל; לְפִיכָךְ, אַחַר שֶׁיִּטְבֹּל מְבָרֵךְ עַל הַטְּבִילָה, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה דָחוּי מֵעִקָּרוֹ וְלֹא הָיָה רָאוּי לְבָרֵךְ.

ח. כָּל מִצְוָה שֶׁעֲשִׂיָּתָהּ הִיא גְּמַר חִיּוּבָהּ, מְבָרֵךְ בִּשְׁעַת עֲשִׂיָּה; וְכָל מִצְוָה שֶׁיֵּשׁ אַחַר עֲשִׂיָּתָהּ צִוּוּי אַחֵר, אֵינוֹ מְבָרֵךְ אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁעוֹשֶׂה הַצִּוּוּי הָאַחֲרוֹן. כֵּיצַד? הָעוֹשֶׂה סֻכָּה אוֹ לוּלָב אוֹ שׁוֹפָר אוֹ צִיצִת אוֹ תְּפִלִּין אוֹ מְזוּזָה, אֵינוֹ מְבָרֵךְ בִּשְׁעַת עֲשִׂיָּה "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לַעֲשׂוֹת סֻכָּה" אוֹ "לוּלָב" אוֹ "לִכְתֹּב תְּפִלִּין", מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ אַחַר עֲשִׂיָּתוֹ צִוּוּי אַחֵר. וְאֵימָתַי מְבָרֵךְ? בְּשָׁעָה שֶׁיֵּשֵׁב בַּסֻּכָּה, אוֹ כְּשֶׁיִּנְעַנַּע הַלּוּלָב, אוֹ כְּשֶׁיִּשְׁמַע קוֹל הַשּׁוֹפָר, אוֹ כְּשֶׁיִּתְעַטֵּף בַּצִּיצִת, וּבִשְׁעַת לְבִישַׁת תְּפִלִּין וּבִשְׁעַת קְבִיעַת מְזוּזָה. אֲבָל אִם עָשָׂה מַעֲקֶה, מְבָרֵךְ בִּשְׁעַת עֲשִׂיָּה "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לַעֲשׂוֹת מַעֲקֶה", וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה.

ט. כָּל מִצְוָה שֶׁהִיא מִזְּמַן לִזְמַן, כְּגוֹן שׁוֹפָר וְסֻכָּה וְלוּלָב וּמִקְרָא מְגִלָּה וְגֵר חֲנֻכָּה; וְכֵן כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁהִיא קִנְיָן לוֹ, כְּגוֹן צִיצִית וּתְפִלִּין וּמְזוּזָה וּמַעֲקֶה; וְכֵן מִצְוָה שֶׁאֵינָהּ תְּדִירָה וְאֵינָהּ מְצוּיָה בְּכָל עֵת, שֶׁהֲרֵי הִיא דּוֹמָה לְמִצְוָה שֶׁהִיא מִזְּמַן לִזְמַן, כְּגוֹן מִילַת בְּנוֹ וּפִדְיוֹן הַבֵּן - מְבָרֵךְ עָלֶיהָ בִּשְׁעַת עֲשִׂיָּתָהּ "שֶׁהֶחֱיָנוּ". וְאִם לֹא בֵרַךְ עַל סֻכָּה וְלוּלָב וְכַיּוֹצֵא בָהֶם "שֶׁהֶחֱיָנוּ" בִּשְׁעַת עֲשִׂיָּה, מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן "שֶׁהֶחֱיָנוּ" בְּשָׁעָה שֶׁיֵּצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בָהֶן, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָהֶן.

י. אֶחָד הָעוֹשֶׂה מִצְוָה לְעַצְמוֹ וְאֶחָד הָעוֹשֶׂה אוֹתָהּ לַאֲחֵרִים, מְבָרֵךְ קֹדֶם עֲשִׂיָּתָהּ: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לַעֲשׂוֹת. אֲבָל אֵינוֹ מְבָרֵךְ "שֶׁהֶחֱיָנוּ" אֶלָּא עַל מִצְוָה שֶׁעוֹשֶׂה אוֹתָהּ לְעַצְמוֹ. הָיוּ לְפָנָיו מִצְוֹת הַרְבֵּה - אֵינוֹ מְבָרֵךְ "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל הַמִּצְוֹת", אֶלָּא מְבָרֵךְ עַל כָּל אַחַת וְאַחַת בִּפְנֵי עַצְמָהּ.

יא. כָּל הָעוֹשֶׂה מִצְוָה - בֵּין שֶׁהָיְתָה חוֹבָה עָלָיו, בֵּין שֶׁאֵינָהּ חוֹבָה עָלָיו - אִם עָשָׂה אוֹתָהּ לְעַצְמוֹ, מְבָרֵךְ לַעֲשׂוֹת; עָשָׂה אוֹתָהּ לַאֲחֵרִים, מְבָרֵךְ עַל הָעֲשִׂיָּה.

יב. כֵּיצַד? לָבַשׁ תְּפִלִּין - מְבָרֵךְ "לְהָנִיחַ תְּפִלִּין"; נִתְעַטֵּף בַּצִּיצִית - מְבָרֵךְ "לְהִתְעַטֵּף"; יָשַׁב בְּסֻכָּה - מְבָרֵךְ "לֵישֵׁב בַּסֻּכָּה". וְכֵן הוּא מְבָרֵךְ "לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת" וְ"לִגְמֹר אֶת הַלֵּל". וְכֵן אִם קָבַע מְזוּזָה לְבֵיתוֹ - מְבָרֵךְ "לִקְבֹּעַ מְזוּזָה". עָשָׂה מַעֲקֶה לְגַגּוֹ - מְבָרֵךְ "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לַעֲשׂוֹת מַעֲקֶה". הִפְרִישׁ תְּרוּמָה לְעַצְמוֹ - מְבָרֵךְ "לְהַפְרִישׁ". מָל אֶת בְּנוֹ - מְבָרֵךְ "לָמוּל אֶת הַבֵּן". שָׁחַט פִּסְחוֹ וַחֲגִיגָתוֹ - מְבָרֵךְ "לִשְׁחֹט".

יג. אֲבָל אִם קָבַע מְזוּזָה לַאֲחֵרִים, מְבָרֵךְ "עַל קְבִיעַת מְזוּזָה". עָשָׂה לָהֶם מַעֲקֶה - מְבָרֵךְ "עַל עֲשִׂיַּת מַעֲקֶה". הִפְרִישׁ לָהֶם תְּרוּמָה - מְבָרֵךְ "עַל הַפְרָשַׁת תְּרוּמָה". מָל אֶת בֶּן חֲבֵרוֹ - מְבָרֵךְ "עַל הַמִּילָה", וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָאֵלּוּ.

יד. עָשָׂה הַמִּצְוָה לוֹ וְלַאֲחֵרִים כְּאֶחָד - אִם הָיְתָה מִצְוָה שֶׁאֵינָהּ חוֹבָה, מְבָרֵךְ עַל הָעֲשִׂיָּה. לְפִיכָךְ הוּא מְבָרֵךְ "עַל מִצְוַת עֵרוּב". הָיְתָה חוֹבָה, וְנִתְכַּוֵּן לְהוֹצִיא עַצְמוֹ מִידֵי חוֹבָה וּלְהוֹצִיא אֲחֵרִים - מְבָרֵךְ "לַעֲשׂוֹת". לְפִיכָךְ הוּא מְבָרֵךְ "לִשְׁמֹעַ קוֹל שׁוֹפָר".

טו. נָטַל אֶת הַלּוּלָב - מְבָרֵךְ "עַל נְטִילַת לוּלָב", שֶׁכֵּיוָן שֶׁהִגְבִּיהַּ, יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ; אֲבָל אִם בֵּרַךְ קֹדֶם שֶׁיִּטֹּל, מְבָרֵךְ "לִטֹּל לוּלָב", כְּמוֹ "לֵישֵׁב בַּסֻּכָּה". מִכָּאן אַתָּה לָמֵד, שֶׁהַמְּבָרֵךְ אַחַר שֶׁעָשָׂה, מְבָרֵךְ עַל הָעֲשִׂיָּה. אֲבָל נְטִילַת יָדַיִם וּשְׁחִיטָה, הוֹאִיל וּבְדִבְרֵי הָרְשׁוּת הֵן, אֲפִלּוּ שָׁחַט לְעַצְמוֹ מְבָרֵךְ "עַל הַשְּׁחִיטָה" וְ"עַל כִּסּוּי הַדָּם" וְ"עַל נְטִילַת יָדָיִם". וְכָךְ הוּא מְבָרֵךְ "עַל בִּעוּר חָמֵץ", בֵּין שֶׁבְּדַק לְעַצְמוֹ, בֵּין שֶׁבְּדַק לַאֲחֵרִים; שֶׁמִּשָּׁעָה שֶׁגָּמַר בִּלְבּוֹ לְבַטֵּל, נַעֲשֵׂית מִצְוַת הַבִּעוּר קֹדֶם שֶׁיִּבְדֹּק, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ.

טז. כָּל דָּבָר שֶׁהוּא מִנְהָג, אַף־עַל־פִּי שֶׁמִּנְהַג נְבִיאִים הוּא, כְּגוֹן נְטִילַת עֲרָבָה בַּשְּׁבִיעִי שֶׁל חָג, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר מִנְהַג חֲכָמִים, כְּגוֹן קְרִיאַת הַלֵּל בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים וּבְחֵלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד שֶׁל פֶּסַח - אֵין מְבָרְכִין עָלָיו. וְכֵן כָּל דָּבָר שֶׁיִּסְתַּפֵּק לְךָ אִם טָעוּן בְּרָכָה אִם לָאו - עוֹשִׂין אוֹתוֹ בְּלֹא בְרָכָה. וּלְעוֹלָם יִזָּהֵר אָדָם בִּבְרָכָה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה וְיַרְבֶּה בַּבְּרָכוֹת הַצְּרִיכוֹת. וְכֵן דָּוִד אָמַר: בְּכָל יוֹם אֲבָרְכֶךָּ.

הִלְכוֹת מִילָה

מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לָמוּל הַזְּכָרִים בַּיּוֹם שְׁמִינִי. וּבֵאוּר מִצְוָה זוֹ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

א. מִילָה - מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ כָּרֵת, שֶׁנֶּאֱמַר: וְעָרֵל זָכָר אֲשֶׁר לֹא יִמּוֹל אֶת בְּשַׂר עָרְלָתוֹ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ. וּמִצְוָה עַל הָאָב לָמוּל אֶת בְּנוֹ, וְעַל הָרַב לָמוּל אֶת עֲבָדָיו, יְלִיד בַּיִת וּמִקְנַת כֶּסֶף. עָבַר הָאָב אוֹ הָאָדוֹן וְלֹא מָל אוֹתָן - בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה, וְאֵינוֹ חַיָּב כָּרֵת, שֶׁאֵין הַכָּרֵת תָּלוּי אֶלָּא בֶּעָרֵל עַצְמוֹ. וּבֵית־דִּין מְצֻוִּים לָמוּל אוֹתוֹ הַבֵּן אוֹ הָעֶבֶד בִּזְמַנּוֹ, וְלֹא יַנִּיחוּ עָרֵל בְּיִשְׂרָאֵל וְלֹא בְעַבְדֵיהֶן.

ב. אֵין מָלִין בְּנוֹ שֶׁל אָדָם שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ, אֶלָּא אִם־כֵּן עָבַר וְנִמְנַע לְמוּלוֹ, שֶׁבֵּית־דִּין מָלִין אוֹתוֹ בְּעַל כָּרְחוֹ. וְנִתְעַלֵּם מִבֵּית־דִּין וְלֹא מָלוּ אוֹתוֹ - כְּשֶׁיִּגְדַּל, הוּא חַיָּב לָמוּל אֶת עַצְמוֹ. וְכָל יוֹם וָיוֹם שֶׁיַּעֲבֹר עָלָיו מִשֶּׁיִּגְדַּל וְלֹא יָמוּל אֶת

כגון "על נטילת לולב"; אם מברכים על דבר שהוא מנהג. 1) שחובה על האב למול את בנו והאדון את עבדו; דין מילת גר

מתוך מהדורת וגשל

עַצְמוֹ - חֲרֵי הוּא מְבַטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה. אֲבָל אֵינוֹ חַיָּב כָּרֵת, עַד שֶׁיָּמוּת וְהוּא עָרֵל בְּמֵזִיד.

ג. אֶחָד עֶבֶד שֶׁנּוֹלַד בִּרְשׁוּת יִשְׂרָאֵל, וְאֶחָד עֶבֶד הַנִּלְקָח מִן הַכּוּתִים, חַיָּב הָרַב לָמוּל אוֹתָן; אֶלָּא שֶׁיְּלִיד בַּיִת נִמּוֹל לִשְׁמוֹנָה, וּמִקְנַת כֶּסֶף נִמּוֹל בַּיּוֹם שֶׁנִּלְקַח. אֲפִלּוּ לְקָחוֹ בַּיּוֹם שֶׁנּוֹלַד, נִמּוֹל בְּיוֹמוֹ.

ד. יֵשׁ מִקְנַת כֶּסֶף שֶׁנִּמּוֹל לִשְׁמוֹנָה, וְיֵשׁ יְלִיד בַּיִת שֶׁנִּמּוֹל בַּיּוֹם שֶׁנּוֹלַד. כֵּיצַד? לָקַח שִׁפְחָה, וְלָקַח עֻבָּרָהּ עִמָּהּ וְיָלְדָה - חֲרֵי זֶה נִמּוֹל לִשְׁמוֹנָה; וְאַף־עַל־פִּי שֶׁלָּקַח הָעֻבָּר בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וַחֲרֵי הָעֻבָּר עַצְמוֹ מִקְנַת כֶּסֶף - הוֹאִיל וְקָנָה אִמּוֹ קֹדֶם שֶׁנּוֹלַד, נִמּוֹל לִשְׁמוֹנָה.

ה. לָקַח שִׁפְחָה לְעֻבָּרֶיהָ, אוֹ שֶׁלָּקַח שִׁפְחָה עַל־מְנָת שֶׁלֹּא לְהַטְבִּילָהּ לְשֵׁם עַבְדוּת - אַף־עַל־פִּי שֶׁנּוֹלַד בִּרְשׁוּתוֹ, נִמּוֹל בַּיּוֹם שֶׁנּוֹלַד, שֶׁחֲרֵי הַנּוֹלָד הַזֶּה, כְּאִלּוּ הוּא מִקְנַת כֶּסֶף לְבַדּוֹ וּכְאִלּוּ הַיּוֹם קָנָהוּ, שֶׁאֵין אִמּוֹ בִּכְלַל שִׁפְחוּת יִשְׂרָאֵל, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַבֵּן יְלִיד בַּיִת. וְאִם טָבְלָה אִמּוֹ אַחַר שֶׁיָּלְדָה - חֲרֵי זֶה נִמּוֹל לִשְׁמוֹנָה.

ו. לָקַח עֶבֶד גָּדוֹל מִן הָעַכּוּ"ם, וְלֹא רָצָה הָעֶבֶד לִמּוֹל - מְגַלְגְּלִין עִמּוֹ כָּל שְׁנֵים־עָשָׂר חֹדֶשׁ; יָתֵר עַל־כֵּן, אָסוּר לְקַיְּמוֹ כְּשֶׁהוּא עָרֵל, אֶלָּא חוֹזֵר וּמוֹכְרוֹ לְעַכּוּ"ם. וְאִם הִתְנָה עָלָיו מִתְּחִלָּה וְהוּא אֵצֶל רַבּוֹ הָעַכּוּ"ם, שֶׁלֹּא יָמוּל אוֹתוֹ - מֻתָּר לְקַיְּמוֹ וְהוּא עָרֵל, וּבִלְבַד שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו שֶׁבַע מִצְוֹת שֶׁנִּצְטַוּוּ בְּנֵי נֹחַ וְיִהְיֶה כְּגֵר תּוֹשָׁב. אֲבָל אִם לֹא קִבֵּל עָלָיו שֶׁבַע מִצְוֹת - יֵהָרֵג מִיָּד. וְאֵין מְקַבְּלִים גֵּר תּוֹשָׁב אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג.

ז. גֵּר שֶׁנִּכְנַס לִקְהַל יִשְׂרָאֵל, חַיָּב מִילָה תְּחִלָּה. וְאִם מָל כְּשֶׁהָיָה עַכּוּ"ם - צָרִיךְ לְהַטִּיף מִמֶּנּוּ דַּם בְּרִית בַּיּוֹם שֶׁנִּתְגַּיֵּר. וְכֵן קָטָן שֶׁנּוֹלַד כְּשֶׁהוּא מָהוּל, צָרִיךְ לְהַטִּיף מִמֶּנּוּ דַּם בְּרִית בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי. אַנְדְּרוֹגִינוֹס, וְהוּא הַיְלוּד שֶׁיֵּשׁ לוֹ זַכְרוּת כְּזָכָר וְנַקְבוּת כִּנְקֵבָה - צָרִיךְ לָמוּל אוֹתוֹ בַּשְּׁמִינִי. וְכֵן יוֹצֵא דֹּפֶן, וּמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁתֵּי עָרְלוֹת, מָלִין אֶת שְׁתֵּיהֶן בַּשְּׁמִינִי.

ח. אֵין מָלִין לְעוֹלָם אֶלָּא בַּיּוֹם, אַחַר עֲלוֹת הַשֶּׁמֶשׁ - בֵּין בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי, שֶׁהוּא זְמַנָּהּ, בֵּין שֶׁלֹּא בִזְמַנָּהּ, שֶׁהוּא מִתְּשִׁעִי וָהָלְאָה, שֶׁנֶּאֱמַר: בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי - בַּיּוֹם וְלֹא בַלַּיְלָה. מָל מִשֶּׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר - כָּשֵׁר. וְכָל הַיּוֹם כָּשֵׁר לַמִּילָה, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן מִצְוָה לְהַקְדִּים בִּתְחִלַּת הַיּוֹם, שֶׁזְּרִיזִין מַקְדִּימִין לַמִּצְוֹת.

ט. מִילָה בִּזְמַנָּהּ דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת; וְשֶׁלֹּא בִזְמַנָּהּ, אֵינָהּ דּוֹחָה, לֹא אֶת הַשַּׁבָּת וְלֹא אֶת יוֹם־טוֹב. וּבֵין בִּזְמַנָּהּ וּבֵין שֶׁלֹּא בִזְמַנָּהּ, דּוֹחָה אֶת הַצָּרַעַת. כֵּיצַד? שֶׁאִם הָיְתָה בַּהֶרֶת בְּעוֹר הָעָרְלָה, חוֹתְכָהּ עִם הָעָרְלָה; אַף־עַל־פִּי שֶׁקְּצִיצַת נֶגַע הַצָּרַעַת בְּלֹא־תַעֲשֶׂה - יָבוֹא עֲשֵׂה וְיִדְחֶה אֶת לֹא־תַעֲשֶׂה.

י. כְּשֵׁם שֶׁמִּילַת הַבָּנִים דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת, כָּךְ מִילַת הָעֲבָדִים, שֶׁהֵן נִמּוֹלִים לִשְׁמוֹנָה, דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת, אִם חָל שְׁמִינִי שֶׁלָּהֶן בְּשַׁבָּת; חוּץ מִיְּלִיד בַּיִת, שֶׁלֹּא טָבְלָה אִמּוֹ עַד שֶׁיָּלְדָה, שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁנִּמּוֹל לִשְׁמוֹנָה, אֵינוֹ דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת.

יא. קָטָן שֶׁנּוֹלַד כְּשֶׁהוּא מָהוּל, וּמִי שֶׁנּוֹלַד בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁמִינִי לְעִבּוּרוֹ, קֹדֶם שֶׁתִּגָּמֵר בְּרִיָּתוֹ, שֶׁהוּא כְּנֵפֶל, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ חַי, וְיוֹצֵא דֹּפֶן, וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס, וּמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁתֵּי עָרְלוֹת - אֵין דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת, אֶלָּא נִמּוֹלִין בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת, שֶׁהוּא יוֹם תְּשִׁיעִי שֶׁלָּהֶן.

יב. מִי שֶׁנּוֹלַד בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת - סָפֵק בַּיּוֹם, סָפֵק בַּלַּיְלָה - מוֹנִין מִן הַלַּיְלָה, וְנִמּוֹל לַתְּשִׁיעִי, שֶׁהוּא סְפֵק שְׁמִינִי. וְאִם נוֹלַד עֶרֶב שַׁבָּת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, אֵינוֹ דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת, אֶלָּא נִמּוֹל בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת, שֶׁאֵין דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת מִסָּפֵק.

יג. מִי שֶׁנּוֹלַד בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁמִינִי - אִם הָיָה שָׁלֵם בִּשְׁעָרוֹ וּבְצִפָּרְנָיו, חֲרֵי זֶה וָלָד שָׁלֵם, וּבֶן שִׁבְעָה הוּא, אֶלָּא שֶׁנִּשְׁתַּהָה, וּמֵתָר לְטַלְטְלוֹ בְּשַׁבָּת, וְאֵינוֹ כָאֶבֶן, וּמָלִין אוֹתוֹ בְּשַׁבָּת. אֲבָל אִם נוֹלַד וּשְׂעָרוֹ לָקוּי, וְאֵין צִפָּרְנָיו שְׁלֵמִין כִּבְרִיָּתָן - חֲרֵי זֶה בֶּן שְׁמוֹנָה וַדַּאי, שֶׁלֹּא הָיָה רָאוּי לְהִוָּלֵד אֶלָּא בְּתִשְׁעָה, וְיָצָא קֹדֶם שֶׁיִּגְּמַר; וּלְפִיכָךְ הוּא חָשׁוּב כָּאֶבֶן, וְאָסוּר לְטַלְטְלוֹ בְּשַׁבָּת. וְאַף־עַל־פִּי־כֵן, אִם שָׁהָה שְׁלֹשִׁים יוֹם, חֲרֵי הוּא וָלָד שֶׁל קַיָּמָא, וַחֲרֵי הוּא כִּשְׁאָר הַנּוֹלָדִין לְכָל דָּבָר, שֶׁכֹּל שֶׁשָּׁהָה שְׁלֹשִׁים יוֹם בָּאָדָם, אֵינוֹ נָפֶל.

יד. מִי שֶׁנּוֹלַד בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי לְעִבּוּרוֹ - אִם נוֹלַד שָׁלֵם, חֲרֵי זֶה וָלָד שֶׁל קַיָּמָא, וּמָלִין אוֹתוֹ בְּשַׁבָּת. סָפֵק בֶּן שִׁבְעָה, סָפֵק בֶּן שְׁמוֹנָה - מָלִין אוֹתוֹ בְּשַׁבָּת עַל כָּל פָּנִים: אִם בֶּן שִׁבְעָה הוּא, וְשָׁלֵם הוּא - בְּדִין הוּא שֶׁיִּדְחֶה שַׁבָּת; וְאִם בֶּן שְׁמוֹנָה הוּא - חֲרֵי זֶה שֶׁמָּל כִּמְחַתֵּךְ בָּשָׂר הוּא, לְפִי שֶׁזֶּה נָפֶל, אִם הוּא בֶּן שְׁמוֹנָה.

טו. הוֹצִיא הָעֻבָּר רֹאשׁוֹ חוּץ לִמְעֵי אִמּוֹ בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא יָצָא כֻּלּוֹ אֶלָּא בְּלֵילֵי שַׁבָּת - אֵין מָלִין אוֹתוֹ בְּשַׁבָּת. וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת אֵינוֹ דּוֹחֶה אֶת יוֹם־טוֹב רִאשׁוֹן, וְדוֹחֶה אֶת יוֹם־ טוֹב שֵׁנִי. וּבִשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ־הַשָּׁנָה, אֵינוֹ דּוֹחֶה, לֹא אֶת הָרִאשׁוֹן וְלֹא אֶת הַשֵּׁנִי. וְכֵן מִילָה שֶׁלֹּא בִזְמַנָּהּ אֵינָהּ דּוֹחָה אֶת שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ־הַשָּׁנָה.

טז. חוֹלֶה, אֵין מָלִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיַּבְרִיא; וּמוֹנִין לוֹ מֵעֵת שֶׁיַּבְרִיא מֵחֳלְיוֹ שִׁבְעָה יָמִים מֵעֵת לְעֵת, וְאַחַר־כָּךְ מָלִין אוֹתוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁחֲלָצָתוּ חַמָּה, וְכַיּוֹצֵא בָּהֶלֶי זֶה; אֲבָל אִם כָּאֲבוּ לוֹ עֵינָיו - בְּעֵת שֶׁיִּפְּתְחוּ עֵינָיו וְיֵרָפְאוּ, מָלִין אוֹתוֹ מִיָּד, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יז. קָטָן שֶׁנִּמְצָא בַּשְּׁמִינִי שֶׁלּוֹ יָרֹק בְּיוֹתֵר, אֵין מָלִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ דָּם, וַיַּחֲזִרוּ מַרְאָיו כְּמַרְאֵה הַקְּטַנִּים הַבְּרִיאִים. וְכֵן אִם הָיָה אָדֹם בְּיוֹתֵר, כְּמִי שֶׁצָּבְעוּ אוֹתוֹ, אֵין מָלִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּבָּלַע בּוֹ דָּמוֹ וַיַּחֲזִרוּ מַרְאָיו כִּשְׁאָר הַקְּטַנִּים, מִפְּנֵי שֶׁזֶּה חֹלִי הוּא. וְצָרִיךְ לְהִזָּהֵר בִּדְבָרִים אֵלּוּ הַרְבֵּה.

יח. אִשָּׁה שֶׁמָּלָה בְּנָהּ רִאשׁוֹן, וּמֵת מֵחֲמַת מִילָה, שֶׁהִכְשִׁילָה אֶת כֹּחוֹ; וְכֵן מָלָה אֶת הַשֵּׁנִי, וּמֵת מֵחֲמַת מִילָה - בֵּין מִבַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן, בֵּין מִבַּעְלָהּ הַשֵּׁנִי - חֲרֵי זֶה לֹא יָמוּל אֶת הַשְּׁלִישִׁי בִּזְמַנּוֹ, אֶלָּא מַמְתִּינִין לוֹ עַד שֶׁיַּגְדִּיל וְיִתְחַזֵּק כֹּחוֹ. אֵין מָלִין, אֶלָּא וָלָד שֶׁאֵין בּוֹ שׁוּם חֹלִי, שֶׁפַּסְּנַת נְפָשׁוֹת דּוֹחָה אֶת הַכֹּל; וְאֶפְשָׁר לָמוּל לְאַחַר זְמַן, וְאִי אֶפְשָׁר לְהַחֲזִיר נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל לְעוֹלָם.

יום שלישי כ"ט ניסן ה'תשע"א

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

א. הַכֹּל כְּשֵׁרִין לָמוּל. וַאֲפִלּוּ עָרֵל[2] וְעֶבֶד[3] וְאִשָּׁה[4] וְקָטָן[5] מָלִין בִּמְקוֹם שֶׁאֵין שָׁם אִישׁ[6]. אֲבָל עַכּוּ"ם לֹא[7] יָמוּל כְּלָל[8]. וְאִם מָל - אֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזוֹר וְלָמוּל שְׁנִיָּה[9]. וּבַכֹּל מָלִין, וַאֲפִלּוּ בְּצֹר[10] וּבְזִכּוּכִית וּבְכָל דָּבָר שֶׁכּוֹרֵת. וְלֹא יָמוּל בִּקְרוּמִית[11] שֶׁל קָנֶה, מִפְּנֵי הַסַּכָּנָה[12]. וּמִצָּוָה מִן הַמֻּבְחָר לָמוּל בְּבַרְזֶל[13] - בֵּין בְּסַכִּין, בֵּין בְּמִסְפָּרַיִם. וְנָהֲגוּ כָּל יִשְׂרָאֵל בְּסַכִּין.

ב. כֵּיצַד מוֹהֲלִין? חוֹתְכִין אֶת כָּל הָעוֹר הַמְחַפֶּה[14] אֶת הָעֲטָרָה[15], עַד שֶׁתִּתְגַּלֶּה כָּל הָעֲטָרָה. וְאַחַר־כָּךְ פּוֹרְעִין[16] אֶת הַקְּרוּם הָרָךְ שֶׁלְּמַטָּה מִן הָעוֹר[17] בַּצִּפֹּרֶן, וּמַחֲזִירוֹ לְכָאן וּלְכָאן עַד שֶׁיֵּרָאֶה בְּשַׂר הָעֲטָרָה. וְאַחַר־כָּךְ מוֹצֵץ אֶת הַמִּילָה עַד שֶׁיֵּצֵא הַדָּם מִמְּקוֹמוֹת רְחוֹקִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹא לִידֵי סַכָּנָה[18]. וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ מוֹצֵץ, מַעֲבִירִין אוֹתוֹ[19]. וְאַחַר שֶׁמּוֹצֵץ, נוֹתֵן עָלֶיהָ אִסְפְּלָנִית אוֹ רְטִיָּה[20] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן.

ג. יֵשׁ צִיצִין[21] מְעַכְּבִין אֶת הַמִּילָה, וְיֵשׁ צִיצִין שֶׁאֵין מְעַכְּבִין אֶת הַמִּילָה. כֵּיצַד? אִם נִשְׁאַר מֵעוֹר הָעָרְלָה עוֹר הַחוֹפֶה רֹב גֻּבְהָהּ[22] שֶׁל עֲטָרָה - הֲרֵי זֶה עָרֵל כְּמוֹת שֶׁהָיָה; וְזֶה הָעוֹר הוּא צִיץ הַמְעַכֵּב[23]. וְאִם לֹא נִשְׁאַר מִמֶּנּוּ אֶלָּא מְעַט, שֶׁאֵינוֹ חוֹפֶה רֹב גֻּבְהָהּ שֶׁל עֲטָרָה - זֶהוּ צִיץ שֶׁאֵינוֹ מְעַכֵּב[24].

ד. הַמָּל - כָּל זְמַן שֶׁעוֹסֵק בַּמִּילָה[25], חוֹזֵר בֵּין עַל הַצִּיצִין שֶׁמְּעַכְּבִין בֵּין עַל צִיצִין שֶׁאֵין מְעַכְּבִין; פְּרַשׁ[26], עַל צִיצִין הַמְעַכְּבִין חוֹזֵר, עַל צִיצִין שֶׁאֵינָן מְעַכְּבִין אֵינוֹ חוֹזֵר[27]. מָל וְלֹא פָרַע אֶת הַמִּילָה[28] - כְּאִלּוּ לֹא מָל[29].

ה. קָטָן שֶׁבְּשָׂרוֹ רַךְ וּמְדַלְדֵּל[30] בְּיוֹתֵר, אוֹ שֶׁהָיָה בַּעַל בָּשָׂר[31], עַד שֶׁיֵּרָאֶה כְּאִלּוּ אֵינוֹ מָהוּל - רוֹאִין אוֹתוֹ בְּעֵת שֶׁיִּתְקַשֶּׁה[32]: אִם נִרְאֶה שֶׁהוּא מָהוּל - אֵינוֹ צָרִיךְ כְּלוּם, וְצָרִיךְ לְתַקֵּן אֶת הַבָּשָׂר מִכָּאן וּמִכָּאן[33], מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן[34]; וְאִם בְּעֵת שֶׁיִּתְקַשֶּׁה לֹא נִרְאֶה מָהוּל - חוֹזְרִין וְקוֹצְצִין אֶת הַבָּשָׂר הַמְדַלְדֵּל מִכָּאן וּמִכָּאן, עַד שֶׁתֵּרָאֶה הָעֲטָרָה גְּלוּיָה בְּעֵת קִשּׁוּי[35]. וְדָבָר זֶה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[36]; אֲבָל מִן הַתּוֹרָה, אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא נִרְאֶה כְּעָרֵל, הוֹאִיל וּמָל, אֵינוֹ צָרִיךְ לָמוּל פַּעַם שְׁנִיָּה[37].

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

שנכנס לקהל ישראל; איזו מילה דוחה שבת ואיזו אינה דוחה; דין תינוק החולה וכן מי שמתו אחיו מחמת מילה. 1) מי הם הכשרים למול; כיצד מוהלים; מכשירי מילה אם דוחים שבת ויום טוב. 2) ישראל שלא נימול מפני שמתו אחיו מחמת מילה, ועדיין לא נתחזק כוחו, כמבואר לעיל (פרק א, הלכה י"ח). אבל מתכוון להפיר ברית בזדון, לא (רבי מנוח, הובא "בבית יוסף" יורה דעה סימן רסד). 3) אף על פי שאינו מחוייב בכל המצוות, אלא כאשה המחוייבת במצוות עשה שאין הזמן גרמן, אבל מתוך שהאשה כשרה למול גם העבד כשר. 4) אף על פי שאינה בת מילה (עבודה זרה דף כז עמוד א). 5) אף על פי שאינו בר דעת ואינו יודע לכוון לשם מצוה, אבל מילה אינה צריכה לשמה (שם). 6) כי במקום שיש שם איש הוא קודם לכולם (רי"ף לשבת סוף פרק יט). 7) (עבודה זרה שם) שנאמר: "הימול ימול", קרא בו המל - ימול: מי שהוא מהול ימול אחרים, אבל אשה מתוך שאינה בת מילה הרי היא כמהולה וכשרה. 8) אפילו במקום שאין שם מי שימול. 9) וב"ספר המצוות גדול" כתב שעל כל פנים צריך לחזור ולהטיף ממנו דם ברית שאינו עדיף מנולד כשהוא מהול, וייתכן שגם רבינו סובר כך ("בית יוסף יורה דעה סימן רס"ד). 10) אבן חדה, ככתוב (שמות פרק ד, פסוק כה): ותיקח ציפורה צור ותכרות את ערלת בנה. 11) הצד החד של קנה עץ. 12) שקסמים ניתזים ממנה כשדוחקים אותה, ויש לחוש שמא ינקבו את הגיד (חולין דף טז עמוד ב וברש"י שם). 13) (שבת פרק י"ט, משנה א) "כורתים עצים לעשות פחמים לעשות ברזל" (למול בו). וראה ב"פרישה" ליורה דעה (סימן רס"ד סעיף קטן ז) טעם לזה. 14) המכסה. 15) הוא הבשר שבראש הגיד (האבר) עד לחוט הגבוה המקיף את הגיד, שממנו הגיד משפע ויורד לצד הקרקע. 16) קורעים. 17) כי עור הערלה כפול הוא, העליון עבה, והפנימי דק מאוד, והוא מכסה את ראש הגיד. 18) שעל ידי החבורה, הדם שבבשר הגיד מתחמם ונקפה. ואפשר שיצבה הגיד. כל הלכה זו מקורה (שבת דף קלג עמוד ב). 19) מפטרים אותו מלהיות מוהל. 20) תחבושת מרוחה במשחה העוצרת הדם, ומרפאה את הפצע. 21) נימי הערלה שנשארו מדובקים בעטרה. 22) וקל וחומר לרוב היקפה. 23) וצריך לחתכו שנית. 24) ואין מלים אותו שנית (שבת דף קלז עמוד א). 25) שלא סילק ידיו ממנה. 26) סילק ידיו. 27) אינו מחוייב לחזור ולמול. ויש מפרשים: שאסור לו לחזור ולמול משום צער התינוק (מרכבת המשנה). ומקור הלכה זו בברייתא (שבת דף קלג עמוד ב). אולם רוב המפרשים ורש"י בראשם מפרשים ברייתא זו במילה בשבת, אבל בחול וודאי שצריך לחזור על ציצים אפילו שאינם מעכבים, ורבים תמהים על רבינו מניין לו שאפילו בחול אינו חוזר (ראה בשאלות־ותשובות שאגת אריה סימן נ) והגאון רבי אליהו דוד רבינוביץ' הביא מקור נאמן לשיטת רבינו מתלמוד ערוך במסכת יבמות דף מז עמוד ב שבמילת הגר אמרו שם: "נשתיירו בו ציצים המעכבים את המילה חוזרים ומלים אותו שנייה" - משמע שעל ציצים שאינם מעכבים אינם חוזרים, והרי מילת הגר אינה אלא בחול, שהרי אינה דוחה שבת, שמילה שלא בזמנה היא. 28) שלא קרע את הקרום הדק וגילה את בשר העטרה. 29) (שבת דף קלז עמוד ב) שאף על פי שלא נתפרשה הפריעה בתורה - ולא ניתנה פריעה לאברהם אבינו (יבמות דף עא עמוד ב) - אבל נצטווינו בה על פי הלכה למשה מסיני, ולפיכך מי שלא נפרע, עדיין הוא בעונש כרת כאילו לא נימול כלל. ובירושלמי (יבמות פרק ח, הלכה א) דרשו: "המול ימול, מכאן לשתי מילות, אחת למילה, ואחת לפריעה". 30) רפוי ותלוי. 31) שהוא שמן ונראה הבשר שלמעלה מערלתו - לאחר שניטלה ערלתו - כאילו הוא חוזר וחופה את העטרה. 32) ובשרו מתפשט ונמתח. 33) יש להשתדל לדחוק העור לאחוריו, ולקשרו סביב הגיד למעלה מן העטרה, אם אפשר שיעמוד שם ולא יחזור למטה, ואם אי אפשר בדרך זו אין צריך לחתוך ממנו כלום (תרומת הדשן, הובא בב"ח ליורה דעה סימן רסד). 34) שלא יחשדו בו שהוא ערל. 35) (שבת דף קלז עמוד ב). 36) שכך לשון המשנה (שם פרק י"ט משנה ה): "ואם היה בעל בשר מתקנו מפני מראית העין" - משמע שמן התורה אינו צריך מילה שנית. 37) והרי הוא כשאר הנימולים ומותר לאכול בתרומה ובפסח (ראה הלכות תרומות פרק ז, הלכה י).

מתוך מהדורת וגשל

ו. עוֹשִׂין כָּל צָרְכֵי מִילָה בְּשַׁבָּת: מָלִין, וּפוֹרְעִין, וּמוֹצְצִין, וְחוֹזֵר עַל צִיצִין הַמְעַכְּבִין, אַף־עַל־פִּי שֶׁפָּרַשׁ[38], וְעַל צִיצִין שֶׁאֵין מְעַכְּבִין, כָּל זְמַן שֶׁלֹּא פֵּרַשׁ[39]; וְנוֹתֵן עָלֶיהָ אִסְפְּלָנִית[40]. אֲבָל מַכְשִׁירֵי מִילָה[41] אֵינָן דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁלֹּא מָצְאוּ סַכִּין - אֵין עוֹשִׂין סַכִּין בְּשַׁבָּת, וְלֹא מְבִיאִין אוֹתוֹ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם[42]. וַאֲפִלּוּ מָבוֹי[43] שֶׁאֵינוֹ מְעֹרָב, אֵין מְבִיאִין אוֹתוֹ מֵחָצֵר לְחָצֵר[44]. וְאֵין עֵרוּב מִדִּבְרֵיהֶם נִדְחֶה מִפְּנֵי הֲבָאַת הַסַּכִּין[45], הוֹאִיל וְאֶפְשָׁר לַהֲבִיאוֹ מֵעֵרֶב שַׁבָּת[46].

ז. וְכֵן אֵין שׁוֹחֲקִין לָהּ[47] סַמְמָנִין, וְאֵין מְחַמִּין לָהּ חַמִּין[48], וְאֵין עוֹשִׂין לָהּ אִסְפְּלָנִית[49], וְאֵין טוֹרְפִין[50] יַיִן וָשֶׁמֶן. וְאִם לֹא שָׁחַק כַּמּוֹן[51] מֵעֶרֶב שַׁבָּת - לוֹעֵס בְּשִׁנָּיו[52] וְנוֹתֵן. וְאִם לֹא טָרַף יַיִן וָשֶׁמֶן - נוֹתֵן זֶה לְעַצְמוֹ וְזֶה לְעַצְמוֹ. זֶה הַכְּלָל: כֹּל שֶׁאֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתוֹ מֵעֶרֶב שַׁבָּת, אֵינוֹ דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת. אֲבָל אִם שָׁכַח וְלֹא הֵכִינוּ הַמַּכְשִׁירִין - תִּדְּחֶה הַמִּילָה לַתְּשִׁיעִי[53].

ח. מָלוּ אֶת הַקָּטָן בְּשַׁבָּת, וְאַחַר־כָּךְ נִשְׁפְּכוּ הַחַמִּין[54] אוֹ נִתְפַּזְּרוּ הַסַּמְמָנִין - עוֹשִׂין לוֹ הַכֹּל בְּשַׁבָּת, מִפְּנֵי שֶׁסַּכָּנָה הִיא[55] לוֹ. מִקּוֹם שֶׁדַּרְכָּן לְהַרְחִיץ אֶת הַקָּטָן[56], מַרְחִיצִין אוֹתוֹ בְּשַׁבָּת בְּיוֹם הַמִּילָה - בֵּין לִפְנֵי הַמִּילָה, בֵּין לְאַחַר הַמִּילָה[57], אוֹ בַשְּׁלִישִׁי שֶׁל מִילָה[58] שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת בֵּין רְחִיצַת כָּל גּוּפוֹ[59], בֵּין רְחִיצַת מִילָה; בֵּין בְּחַמִּין שֶׁהוּחַמּוּ מֵעֶרֶב שַׁבָּת, בֵּין בְּחַמִּין שֶׁהוּחַמּוּ בְּשַׁבָּת[60], מִפְּנֵי שֶׁסַּכָּנָה הִיא לוֹ[61].

ט. שָׁכְחוּ וְלֹא הֵבִיאוּ סַכִּין מֵעֶרֶב שַׁבָּת - אוֹמֵר לְעַכּוּ"ם לְהָבִיא סַכִּין[62] בְּשַׁבָּת; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יָבִיא אוֹתוֹ דֶּרֶךְ רְשׁוּת הָרַבִּים[63]. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: כָּל דָּבָר שֶׁעֲשִׂיָּתוֹ בְּשַׁבָּת אֲסוּרָה עָלֵינוּ מִשּׁוּם שְׁבוּת[64], מֻתָּר לָנוּ לוֹמַר לְעַכּוּ"ם לַעֲשׂוֹת אוֹתָן, כְּדֵי לַעֲשׂוֹת מִצְוָה בִּזְמַנָּהּ; וְדָבָר שֶׁעֲשִׂיָּתוֹ אֲסוּרָה עָלֵינוּ מִשּׁוּם מְלָאכָה[65], אָסוּר לָנוּ לוֹמַר לְעַכּוּ"ם לַעֲשׂוֹתוֹ בְּשַׁבָּת[66].

י. מַכְשִׁירֵי מִילָה, אֲפִלּוּ בִּזְמַנָּהּ[67], אֵינָן דּוֹחִין אֶת יוֹם־טוֹב, הוֹאִיל וְאֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָן מֵעֶרֶב יוֹם־טוֹב. וְקַל וָחֹמֶר הַדְּבָרִים:

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

38) שסילק ידיו. 39) שכל חיתוך הערלה ניתנה שבת להידחות אצלה. אבל משפירש, אינו חוזר שהרי זו התחלה בפני עצמה ועל אלו לא ניתנה שבת להידחות. 40) תחבושת, אף על פי שרפואה אסורה בשבת משום שחיקת סממנים רפואת המילה מותרת, שזה חולי שיש בו סכנה. 41) דברים שהם מכינים ומאפשרים את המילה, ואפשר היה לעשותם בערב שבת. 42) שאסור להעביר חפץ בשבת מרשות לרשות אם לא עירבו ביניהן. 43) רחוב שסתום משלושת צדדיו, והרוח הרביעית פתוחה לרשות הרבים, וקורה נתונה עליו מכותל לכותל, ומן התורה מותר לטלטל בכולו, וכן מותר להוציא מהחצרות למבוי, שכל המבוי הרי הוא כרשות היחיד, אלא שמדברי סופרים אסור להוציא מהחצרות למבוי, אם לא עירבו ביניהן. עירוב - מבואר לעיל הלכות ברכות פרק י"א, הלכה ג בביאורנו, וראה הלכות עירובין (פרק א, הלכות ו־ז), וזה שכתב רבינו: "ואפילו מבוי שאינו מעורב" לומר שלא רק מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים שאסור מן התורה להוציא מזה לזה, אלא דרך מבוי שאין איסור בהעברתו אלא מדברי סופרים - אסור להביא סכין למילה בשבת. 44) דרך המבוי. וראוי להעיר שאין האיסור להביא דרך מבוי אלא כלים ששבתו בתוך הבית אבל כלים שהיו מונחים כל יום השבת בחצר, מותר להעבירם מחצר לחצר אפילו דרך מבוי שאינו מעורב, כמבואר בדברי רבינו הלכות עירובין (פרק ג, הלכה יט). 45) המיועדת למצוות מילה. 46) וכלל הוא: "כל שאפשר לעשותו מערב שבת אינו דוחה שבת" (שבת דף קל עמוד א) ושם עמוד ב מקור כל הלכה זו. וראה פסחים דף צב עמוד א "איזמל (סכין) העמידו דבריהם במקום כרת". 47) למילה, לרפאותה שהרי מלאכת הטחינה היא אחת משלושים ותשע מלאכות שנאסרו בשבת (שבת דף עג עמוד א). 48) לרחוץ את התינוק לפני המילה. 49) שעשיית האספלנית אפשר להכין מערב שבת. 50) מערבין. רגילים היו לערב שמן ויין בקערה - כדרך שטורפים ביצה בקערה - ולטפטף ממנה על המילה לרפואה, ובשבת אסור לטרוף גזירה משום שחיקת סממנים. 51) מין זרע ריחני, ומשתמשים בו למאפה תנור (קיממעל בלע"ז) ונמצא במקרא (ישעיה פרק כח, פסוק כז). 52) שכל מה שאפשר לשנות במלאכת שבת מְשַׁנִּים. ומקור כל הלכה זו (שבת פרק י"ט, משנה ב). 53) שלא הודחה שבת מפני מילה, אלא במילה עצמה, שבשעת דיחוי שבת הוא מקיים מצוות עשה של מילה, אבל במכשיריה לא, שעדיין אין לו מצוה בהכנתם ("קרית ספר"). 54) שרוחצים בהם את המילה. 55) שדחוייה היא שבת אצל סכנת נפשות, אבל אם נשפכו לפני המילה תידחה המילה, כי אין להתיר להחם מים מפני הסכנה, כי אדרבה אַל ימול וְאַל יסתכן, וכן דעת הרז"ה והרשב"א. 56) כדי לחזקו. 57) לרפאותו. 58) שאז המחלה מתגברת והילד בסכנה, וזכר לדבר, שנאמר (בראשית פרק לד, פסוק כה): ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים. 59) אף על פי שגזרו חכמים על רחיצת כל הגוף בחמים ואפילו בחמים שהוחמו מערב שבת, כמבואר (בשבת דף מ עמוד א) משום גזירה, מפני הבלנים שהיו מחמים המים בשבת, ואומרים מערב שבת הוחמו - במקום מצוות מילה התירו - שאין הגזירה שייכת בה כל כך (ר"ן לשבת פרק יט). 60) זה מוסב רק על רחיצת מילה ביום השלישי, אבל על הרחיצה לפני המילה אין נימוק זה מועיל, כי אדרבה לא ימול ולא יסתכן. ואין היתר לרחיצה בחמין לפני המילה אלא בחמים שהוחמו מערב שבת או שחיממם גוי בשבת לצורך עצמו, ולומר לגוי שיחמם בשבת לצורך התינוק - אסור. וראה במוספנו "תשובות רבינו" להלכות מילה פרק ב מה שהשיב בעניין זה לחכמי לוניל. 61) וזה לשון רבינו (הלכות שבת פרק ב, הלכה ג): "ואסור להתמהמה בחילול שבת לחולה שיש בו סכנה, שנאמר: "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם", - הא למדת שאין משפטי התורה נקמה בעולם, אלא רחמים וחסד ושלום בעולם, ואלו המינים שאומרים שזה חילול שבת ואסור, עליהם הכתוב אומר (יחזקאל פרק ח, פסוק כה): וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם". 62) דרך מבוי שאינו מעורב שאין איסור בהעברתו אלא מדברי סופרים ולצורך מצוות מילה התירו. 63) שאיסור ההעברה ברשות הרבים הוא מן התורה. 64) שבות ממלאכת שבת, וכל מלאכה שאינה אסורה מן התורה, אלא שחז"ל גזרו עליה שלא לעשותה נקראת "שבות" מלשון "וביום השביעי תשבות". 65) וגם העברת חפץ דרך רשות הרבים מלאכה היא ש"הוצאה" מרשות לרשות היא משלושים ותשע מלאכות האסורות בשבת. 66) אפילו לצורך מצוה (עירובין דף סח עמוד א) והשווה דברי רבינו הלכות שבת (פרק ו הלכה ט), והטעם שאסור לנו לומר לגוי לעשות בשבילנו מלאכה בשבת, "כדי שלא תהיה שבת קלה בעינינו ונבוא לעשות בעצמנו" (מלשון רבינו הלכות שבת פרק ו, הלכה א). ודבר זה מדברי סופרים הוא, וכן אמרו (שבת דף קנ עמוד א): "אמירה לגוי - שבות". 67) ביום השמיני.

אם לא דָחוּ מַכְשִׁירֵי מִילָה שְׁבוּת, שֶׁהוּא מִדִּבְרֵיהֶם[68], הֵיאַךְ יִדְחוּ לֹא־תַעֲשֶׂה שֶׁבַּתּוֹרָה[69]? אֲבָל שׁוֹחֲקִין לָהּ סַמָּנִין בְּיוֹם־טוֹב, הוֹאִיל וְרָאוּי לִקְדֶרָה[70], וְטוֹרְפִין לָהּ יַיִן וָשֶׁמֶן[71].

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

א. הַמָּל מְבָרֵךְ קֹדֶם שֶׁיָּמוּל: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל הַמִּילָה - אִם מָל בֵּן חֲבֵרוֹ. וְאִם מָל אֶת בְּנוֹ - מְבָרֵךְ: וְצִוָּנוּ לָמוּל אֶת הַבֵּן, וַאֲבִי הַבֵּן מְבָרֵךְ בְּרָכָה אַחֶרֶת: בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַכְנִיסוֹ בִּבְרִיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ. מִצְוָה עַל הָאָב לָמוּל אֶת בְּנוֹ, יָתֵר עַל מִצְוָה שֶׁמְּצַוִּין יִשְׂרָאֵל שֶׁיָּמוּלוּ כָּל עֲרַל שֶׁבֵּינֵיהֶן. לְפִיכָךְ אִם אֵין שָׁם אָבִיו, אֵין מְבָרְכִין אַחֲרֶיהָ בְּרָכָה זוֹ. וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה, שֶׁיְּבָרְכוּ אוֹתָהּ בֵּית־דִּין אוֹ אֶחָד מִן הָעָם, וְאֵין רָאוּי לַעֲשׂוֹת כֵּן.

ב. וְאִם הָיוּ שָׁם עוֹמְדִין, אוֹמְרִים: כְּשֵׁם שֶׁהִכְנַסְתּוֹ לַבְּרִית, כֵּן תַּכְנִיסֵהוּ לְתוֹרָה וּלְחֻפָּה וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים.

ג. וְאַחַר־כָּךְ מְבָרֵךְ אֲבִי הַבֵּן אוֹ הַמָּל אוֹ אֶחָד מִן הָעוֹמְדִין שֵׁם: בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדַּשׁ יְדִיד מִבֶּטֶן וְחֹק בִּשְׂאֵרוֹ שָׂם, וְצֶאֱצָאָיו חָתַם בְּאוֹת בְּרִית קֹדֶשׁ. עַל כֵּן בִּשְׁכַר זֹאת, אֵל חַי חֶלְקֵנוּ צוּרֵנוּ, צַוֵּה לְהַצִּיל יְדִידוּת שְׁאֵרֵנוּ מִשַּׁחַת לְמַעַן בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר שָׂם בִּבְשָׂרֵנוּ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', כּוֹרֵת הַבְּרִית. וַאֲבִי הַבֵּן מְבָרֵךְ "שֶׁהֶחֱיָנוּ".

ד. הַמָּל אֶת הַגֵּרִים, מְבָרֵךְ: בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לָמוּל אֶת הַגֵּרִים וּלְהַטִּיף מִמֶּנּוּ דַּם בְּרִית, שֶׁאִלְמָלֵא דַם הַבְּרִית לֹא נִתְקַיְּמוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר: אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וָלַיְלָה חֻקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שָׂמְתִּי.

ה. הַמָּל אֶת עַבְדּוֹ, מְבָרֵךְ: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לָמוּל אֶת הָעֲבָדִים וּלְהַטִּיף מֵהֶן דַּם בְּרִית, שֶׁאִלְמָלֵא דַם בְּרִית לֹא נִתְקַיְּמוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ. וְאִם מָל עֶבֶד שֶׁל אֲחֵרִים, מְבָרֵךְ "עַל מִילַת הָעֲבָדִים". וְהַמָּל אָדָם גָּדוֹל, צָרִיךְ לְכַסּוֹת עֶרְוָתוֹ עַד שֶׁיְּבָרֵךְ, וְאַחַר־כָּךְ מְגַלֵּהוּ וּמָל אוֹתוֹ.

ו. גֵּר שֶׁמָּל קֹדֶם שֶׁנִּתְגַּיֵּר, וְקָטָן שֶׁנּוֹלַד כְּשֶׁהוּא מָהוּל - כְּשֶׁמַּטִּיפִין מִמֶּנּוּ דַּם בְּרִית, אֵינָן צְרִיכִין בְּרָכָה. וְכֵן אַנְדְּרוֹגִינוֹס, אֵין מְבָרְכִין עַל מִילָתוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא אֵינוֹ זָכָר וַדַּאי.

ז. עַכּוּ"ם שֶׁצָּרִיךְ לְחַתֵּךְ עָרְלָתוֹ מִפְּנֵי מַכָּה אוֹ מִפְּנֵי שְׁחִין שֶׁנּוֹלַד בּוֹ - הָיָה אָסוּר לְיִשְׂרָאֵל לַחְתֹּךְ לוֹ אוֹתָהּ; שֶׁהָעַכּוּ"ם אֵין מַעֲלִים אוֹתָם מִידֵי מִיתָה וְלֹא מוֹרִידִין אוֹתָן אֵלֶיהָ; אַף־עַל־פִּי שֶׁנַּעֲשֵׂית מִצְוָה בִּרְפוּאָה זוֹ, שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְכַּוֵּן לַמִּצְוָה. לְפִיכָךְ אִם נִתְכַּוֵּן הָעַכּוּ"ם לְמִילָה, מֻתָּר לְיִשְׂרָאֵל לָמוּל אוֹתוֹ.

ח. מְאוּסָה הִיא הָעָרְלָה, שֶׁנִּתְגַּנּוּ בָהּ הַגּוֹיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי כָל הַגּוֹיִם עֲרֵלִים. וּגְדוֹלָה הִיא הַמִּילָה, שֶׁלֹּא נִקְרָא אַבְרָהָם אָבִינוּ שָׁלֵם עַד שֶׁמָּל, שֶׁנֶּאֱמַר: הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי וֶהְיֵה תָמִים וְאֶתְּנָה בְרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ וְגוֹ'. וְכָל הַמַּפֵּר בְּרִיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ, וְהִנִּיחַ עָרְלָתוֹ אוֹ מְשָׁכָהּ - אַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תּוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא.

ט. בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה חֲמוּרָה מִילָה - שֶׁלֹּא נִתְּלָה לְמֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלֶיהָ אֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת, אַף־עַל־פִּי שֶׁהָיָה בַּדָּרֶךְ. וְכָל מִצְוֹת הַתּוֹרָה נִכְרְתוּ עֲלֵיהֶן שָׁלֹשׁ בְּרִיתוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: אֵלֶּה דִּבְרֵי הַבְּרִית אֲשֶׁר צִוָּה ה', מִלְּבַד הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת אִתָּם בְּחֹרֵב; וְשָׁם הוּא אוֹמֵר: אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם כֻּלְּכֶם, לְעָבְרְךָ בִּבְרִית ה' אֱלֹהֶיךָ - הֲרֵי שָׁלֹשׁ בְּרִיתוֹת. וְעַל הַמִּילָה נִכְרְתוּ שְׁלֹשׁ־עֶשְׂרֵה בְּרִיתוֹת עִם אַבְרָהָם אָבִינוּ: וְאֶתְּנָה בְרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ, אֲנִי הִנֵּה בְרִיתִי אִתָּךְ, וַהֲקִמֹתִי אֶת בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ, לִבְרִית עוֹלָם, וְאַתָּה אֶת בְּרִיתִי תִּשְׁמֹר, זֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ, וְהָיָה לְאוֹת בְּרִית, וְהָיְתָה בְרִיתִי בִּבְשַׂרְכֶם, לִבְרִית עוֹלָם, אֶת בְּרִיתִי הֵפַר, וַהֲקִמֹתִי אֶת בְּרִיתִי אִתּוֹ, לִבְרִית עוֹלָם, וְאֶת בְּרִיתִי אָקִים אֶת יִצְחָק.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסִיָּעָן

סֵדֶר תְּפִלּוֹת כָּל הַשָּׁנָה

נָהֲגוּ הָעָם לִקְרוֹת בְּכָל יוֹם בַּשַּׁחַר. אַחַר שֶׁקּוֹרִין פָּרָשַׁת "צוּ" וּבִרְכַּת כֹּהֲנִים קוֹרִין מִשְׁנָה זוֹ. אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁאֵין לָהֶם שִׁעוּר הַפֵּאָה וְהַבִּכּוּרִים וְהָרֵאָיוֹן וּגְמִילוּת חֲסָדִים וְתַלְמוּד תּוֹרָה. אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁאָדָם אוֹכֵל פֵּרוֹתֵיהֶן בָּעוֹלָם הַזֶּה וְהַקֶּרֶן קַיֶּמֶת לוֹ לָעוֹלָם הַבָּא. כִּבּוּד אָב וָאֵם וּגְמִילוּת חֲסָדִים וְעִיּוּן תְּפִלָּה וּבִקּוּר חוֹלִים וְהַשְׁכָּמַת בֵּית־הַמִּדְרָשׁ וְהַכְנָסַת אוֹרְחִים וַהֲבָאַת שָׁלוֹם בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כֻּלָּם. אָמַר רַבִּי זֵירָא בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל הֵן הֶחֱמִירוּ עַל עַצְמָן שֶׁאֲפִלּוּ רוֹאוֹת טִפַּת דָּם כְּחַרְדָּל יוֹשְׁבוֹת עָלֶיהָ שִׁבְעָה נְקִיִּים. תָּנָא דְּבֵי אֵלִיָּהוּ כָּל הַשּׁוֹנֶה הֲלָכוֹת בְּכָל יוֹם מֻבְטָח לוֹ שֶׁהוּא בֶּן הָעוֹלָם הַבָּא. שֶׁנֶּאֱמַר, 'הֲלִיכוֹת עוֹלָם לוֹ'. אַל תִּקְרֵי 'הֲלִיכוֹת' אֶלָּא 'הֲלָכוֹת'. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רַבִּי חֲנִינָא תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מַרְבִּים שָׁלוֹם בָּעוֹלָם. שֶׁנֶּאֱמַר, 'וְכָל־בָּנַיִךְ לִמּוּדֵי ה'' וְכוּ'. מִזְמוֹר לְדָוִד ה' מִי־יָגוּר בְּאָהֳלֶךָ מִי־יִשְׁכֹּן בְּהַר קָדְשֶׁךָ הוֹלֵךְ תָּמִים וּפֹעֵל צֶדֶק. לְעוֹלָם יְהֵא אָדָם יָרֵא שָׁמַיִם בְּסֵתֶר וּמוֹדֶה עַל הָאֱמֶת וְדוֹבֵר אֱמֶת בְּלִבָּבוֹ וַיִּשְׁכֵּם וְיֹאמַר רִבּוֹן הָעוֹלָמִים לֹא עַל צִדְקוֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מַפִּילִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ כִּי עַל רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים. מָה אָנוּ מֶה חַיֵּינוּ מֶה חַסְדֵּנוּ מַה־צִּדְקָתֵנוּ מַה־כֹּחֵנוּ וּמַה־גְּבוּרָתֵנוּ מַה־נֹּאמַר לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ הֲלֹא כָּל־הַגִּבּוֹרִים כְּאַיִן לְפָנֶיךָ וְאַנְשֵׁי הַשֵּׁם כְּלֹא הָיוּ וַחֲכָמִים כִּבְלִי

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

68) כגון, הבאת סכין על ידי ישראל דרך מבוי שאינו מעורב, כמבואר לעיל הלכה ו. 69) שהרי יום טוב אסור במלאכה מן התורה, שנאמר (ויקרא פרק כג, פסוק ח): כל מלאכת עבודה לא תעשו וכבר אמרנו לעיל הלכה ז, שאין להתיר מכשירי מילה מטעם עשה דוחה לא תעשה. 70) לתבל בהם את התבשיל שהרי מותר לבשל ביום טוב, וכל דבר שהוא מאכל בריאים אין בו משום איסור רפואה בשבת. 71) (שבת דף קלד עמוד א) כי אפילו בשבת אין איסור טריפת יין בשמן אלא מדבריהם, גזירה משום שחיקת סממנים, וביום טוב התירו משום צרכי מילה ("מעשה רוקח"). 1) נוסח ברכת המוהל ואבי הבן; ברכת מילת גרים

מתוך מהדורת וגשל

מַדָּע וּנְבוֹנִים כִּבְלִי הַשְׂכֵּל כִּי כָל מַעֲשֵׂינוּ תֹּהוּ וָבֹהוּ וִימֵי חַיֵּינוּ הֶבֶל לְפָנֶיךָ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בִּדְבְרֵי קָדְשְׁךָ ׳וּמוֹתַר הָאָדָם׳ וְגוֹ׳. אָבָל אַנַחְנוּ עַמְּךָ בְּנֵי בְרִיתֶךָ. בְּנֵי אַבְרָהָם אוֹהַבְךָ שֶׁנִּשְׁבַּעְתָּ לוֹ בְּהַר הַמּוֹרִיָּה. זֶרַע יִצְחָק יְחִידְךָ שֶׁנֶּעֱקַד עַל־גַּבֵּי מִזְבַּחֲךָ. עֲדַת יַעֲקֹב בִּנְךָ בְּכוֹרֶךָ שֶׁמְּאַהֲבָתְךָ שֶׁאָהַבְתָּ אוֹתוֹ וּמִשִּׂמְחָתְךָ שֶׁשָּׂמַחְתָּ־בּוֹ קָרָאתָ אוֹתוֹ יִשְׂרָאֵל וִישֻׁרוּן. לְפִיכָךְ אָנוּ חַיָּבִין לְהוֹדוֹת לְךָ וּלְשַׁבֵּחֲךָ וּלְפָאֶרְךָ וְלִתֵּן שֶׁבַח וְהוֹדָאָה לִשְׁמְךָ. וְחַיָּבִין אָנוּ לוֹמַר לְפָנֶיךָ בְּכָל־יוֹם עֶרֶב וָבֹקֶר שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה׳ אֱלֹהֵינוּ ה׳ אֶחָד. אַשְׁרֵינוּ מַה־טּוֹב חֶלְקֵנוּ מַה־נָּעִים גּוֹרָלֵנוּ מַה־יָּפָה יְרֻשָּׁתֵנוּ. אַשְׁרֵינוּ שֶׁאָנוּ מַשְׁכִּימִין וּמַעֲרִיבִין בְּכָל־יוֹם תָּמִיד עֶרֶב וָבֹקֶר וְאוֹמְרִים שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה׳ אֱלֹהֵינוּ ה׳ אֶחָד. אַתָּה הוּא קֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם אַתָּה הוּא אַחַר שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם אַתָּה הוּא בָּעוֹלָם הַזֶּה וְאַתָּה הוּא לָעוֹלָם הַבָּא. אַתָּה הוּא רִאשׁוֹן וְאַתָּה הוּא אַחֲרוֹן קָדֵשׁ שִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ בָּעוֹלָמֶךָ וּבִישׁוּעָתְךָ תָּרוּם וְתַגְבִּיהַּ קַרְנֵנוּ. בָּרוּךְ הַמְקַדֵּשׁ שְׁמוֹ בָּרַבִּים. אַתָּה הוּא ה׳ אֱלֹהֵינוּ בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתַּחַת וּבִשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם הָעֶלְיוֹנִים. אַתָּה הוּא רִאשׁוֹן וְאַתָּה הוּא אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין אֱלֹהִים. קַבֵּץ קְוָיֶךָ מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ יַכִּירוּ וְיֵדְעוּ כָּל־בָּאֵי עוֹלָם כִּי אַתָּה־הוּא הָאֱלֹהִים לְבַדֶּךָ לְכָל־מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ. אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ. וּמִי בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ בָּעֶלְיוֹנִים אוֹ בַתַּחְתּוֹנִים מִי שֶׁיֹּאמַר לְךָ מַה־תַּעֲשֶׂה. אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם עֲשֵׂה עִמָּנוּ כְּמוֹ שֶׁהִבְטַחְתָּנוּ עַל־יְדֵי חוֹזֶךָ בָּעֵת הַהִיא אָבִיא אֶתְכֶם וּבָעֵת קַבְּצִי אֶתְכֶם כִּי־אֶתֵּן אֶתְכֶם לְשֵׁם וְלִתְהִלָּה בְּכֹל עַמֵּי הָאָרֶץ בְּשׁוּבִי אֶת־שְׁבוּתֵיכֶם לְעֵינֵיכֶם אָמַר ה׳. וְנֶאֱמַר אַתָּה־הוּא ה׳ לְבַדֶּךָ אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם שְׁמֵי הַשָּׁמַיִם וְכָל־צְבָאָם הָאָרֶץ וְכֹל־אֲשֶׁר עָלֶיהָ הַיַּמִּים וְכָל־אֲשֶׁר בָּהֶם וְאַתָּה מְחַיֶּה אֶת־כֻּלָּם וּצְבָא הַשָּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִים. אַתָּה הוּא ה׳ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ בְּאַבְרָם וְהוֹצֵאתוֹ מֵאוּר כַּשְׂדִּים וְשַׂמְתָּ שְׁמוֹ אַבְרָהָם. אַתָּה הוּא וּשְׁנוֹתֶיךָ לֹא יִתְּמוּ. ה׳ מֶלֶךְ ה׳ מָלָךְ ה׳ יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד. ה׳ מָלָךְ כּוֹ׳ עַד בָּרוּךְ ה׳ לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן:

בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה שֶׁמְּבָרְכִין לִפְנֵי פְּסוּקֵי הַזְּמִירוֹת זֶהוּ נֶסְחָהּ. בָּרוּךְ שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם. בָּרוּךְ הוּא. בָּרוּךְ אוֹמֵר וְעוֹשֶׂה. בָּרוּךְ גּוֹזֵר וּמְקַיֵּם. בָּרוּךְ מְרַחֵם עַל־הָאָרֶץ. בָּרוּךְ מְרַחֵם עַל־הַבְּרִיּוֹת. בָּרוּךְ מַעֲבִיר אֲפֵלָה וּמֵבִיא אוֹרָה. בָּרוּךְ מְשַׁלֵּם שָׂכָר טוֹב לִירֵאָיו. בָּרוּךְ שֶׁאֵין לְפָנֶיךָ לֹא עַוְלָה לֹא שִׁכְחָה וְלֹא כָזָב וְלֹא מִרְמָה לֹא מַשּׂוֹא פָנִים וְלֹא מִקַּח שֹׁחַד. בָּרוּךְ אֵל חַי לָעַד וְקַיָּם לָנֶצַח. בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. הָאֵל הַמְהֻלָּל בְּפִי עַמּוֹ מְשֻׁבָּח וּמְפֹאָר בִּלְשׁוֹן כָּל־חֲסִידָיו וַעֲבָדָיו. וּבְשִׁירֵי דָוִד עַבְדְּךָ מְשִׁיחֶךָ נְהַלֶּלְךָ ה׳ אֱלֹהֵינוּ בִּשְׁבָחוֹת וּבְזִמְרוֹת נוֹדֶךָ וּנְשַׁבֵּחֲךָ וּנְפָאֶרְךָ וְנַזְכִּיר שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ אֱלֹהֵינוּ יָחִיד חֵי הָעוֹלָמִים. מְשֻׁבָּח וּמְפֹאָר עֲדֵי עַד שְׁמוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ מֶלֶךְ מְהֻלָּל בַּתִּשְׁבָּחוֹת. וְקוֹרִין פְּסוּקִין אֵלּוּ. יְהִי כְבוֹד ה׳ לְעוֹלָם יִשְׂמַח ה׳ בְּמַעֲשָׂיו כוֹ׳ אַשְׁרֵי כוֹ׳ עַד סוֹף תְּלִים. וְאַחַר כָּךְ קוֹרֵא פְּסוּקִים אֵלּוּ. בָּרוּךְ ה׳ לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן. יִמְלֹךְ ה׳ לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן. וַיְבָרֶךְ דָּוִיד אֶת־ה׳ לְעֵינֵי כָל־הַקָּהָל וַיֹּאמֶר דָּוִיד בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְכוֹ׳:

בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה שֶׁל אַחַר פְּסוּקֵי הַזְּמִירוֹת זֶהוּ נֶסְחָהּ. יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ לָעַד מַלְכֵּנוּ הָאֵל הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ. כִּי לְךָ נָאֶה ה׳ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ וְכוֹ׳. וְקוֹרֵא הַשִּׁירָה עַד סוֹפָהּ כְּמִנְהַג הַמָּקוֹם.

בְּשַׁבָּת נָהֲגוּ כָּל הָעָם לְהוֹסִיף לִפְנֵי בְּרָכָה זוֹ נֹסַח זֶה. נִשְׁמַת כָּל־חַי תְּבָרֵךְ אֶת־שִׁמְךָ ה׳ אֱלֹהֵינוּ. וְרוּחַ כָּל־בָּשָׂר תְּפָאֵר וּתְרוֹמֵם זִכְרְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לְדוֹר וָדוֹר. וּמֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם אַתָּה אֵל. וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין אֱלֹהִים וְאֵין לָנוּ מֶלֶךְ גּוֹאֵל וּמוֹשִׁיעַ פּוֹדֶה וּמַצִּיל בְּכָל־עֵת צָרָה וְצוּקָה אֶלָּא אָתָּה. מְפַרְנֵס וּמְרַחֵם. אֱלוֹהַּ כָּל־בְּרִיּוֹת. אֲדוֹן הַתּוֹלְדוֹת. הַמְהֻלָּל בַּתִּשְׁבָּחוֹת. הַמְנַהֵג עוֹלָמוֹ בְּחֶסֶד וּבְרִיּוֹתָיו בְּרַחֲמִים רַבִּים. אֱלֹהִים אֱמֶת לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן. הַמְעוֹרֵר יְשֵׁנִים וְהַמֵּקִיץ נִרְדָּמִים. סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים. וּלְךָ אֲנַחְנוּ מוֹדִים. וְאִלּוּ פִינוּ מָלֵא שִׁירָה כַּיָּם וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה כַּהֲמוֹן גַּלָּיו וְשִׂפְתוֹתֵינוּ שֶׁבַח כְּמֶרְחֲבֵי רָקִיעַ וְעֵינֵינוּ מְאִירוֹת כַּשֶּׁמֶשׁ וְכַיָּרֵחַ וְיָדֵינוּ פְּרוּשׂוֹת כְּנִשְׁרֵי שָׁמַיִם וְרַגְלֵינוּ קַלּוֹת כָּאַיָּלוֹת אֵין אָנוּ מַסְפִּיקִין לְהוֹדוֹת לְךָ ה׳ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ וּלְבָרֵךְ אֶת־שִׁמְךָ עַל־אַחַת מֵאֶלֶף אַלְפֵי אֲלָפִים וְרִבֹּ רִבֵּי [רִבֵּי] רְבָבוֹת פְּעָמִים הַטּוֹבוֹת נִסִּים וּגְבוּרוֹת שֶׁעָשִׂיתָ עִמָּנוּ וְעִם אֲבוֹתֵינוּ. מִלְּפָנִים מִמִּצְרַיִם גְּאַלְתָּנוּ ה׳ אֱלֹהֵינוּ מִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתָנוּ. בְּרָעָב זַנְתָּנוּ וּבְשֹׂבַע כִּלְכַּלְתָּנוּ. מֵחֶרֶב הִצַּלְתָּנוּ וּמִדֶּבֶר מִלַּטְתָּנוּ וּמֵחֳלָאִים רָעִים וְרַבִּים דִּלִּיתָנוּ. וְעַד הֵנָּה עֲזָרוּנוּ רַחֲמֶיךָ ה׳ אֱלֹהֵינוּ וְלֹא עֲזָבוּנוּ חֲסָדֶיךָ. עַל כֵּן אֵבָרִים שֶׁפִּלַּגְתָּ בָּנוּ וְרוּחַ וּנְשָׁמָה שֶׁנָּפַחְתָּ בְּאַפֵּינוּ וְלָשׁוֹן אֲשֶׁר שַׂמְתָּ בְּפִינוּ הֵן הֵם יוֹדוּ וִיבָרְכוּ אֶת־שִׁמְךָ ה׳ אֱלֹהֵינוּ וְכוֹ׳ יִשְׁתַּבַּח וְכוֹ׳. וְכֵן נָהֲגוּ לִקְרוֹת כָּל ׳מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת׳ קֹדֶם שֶׁיַּתְחִילוּ פְּסוּקֵי הַזְּמִירוֹת בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנָּהֲגוּ לִקְרוֹת הַלֵּל הַגָּדוֹל בְּשַׁבָּתוֹת קֹדֶם פְּסוּקֵי הַזְּמִירוֹת. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנָּהֲגוּ לִקְרוֹת שִׁיר הַמַּעֲלוֹת - הַכֹּל כְּמִנְהָגָם:

בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה שֶׁלִּפְנֵי קְרִיאַת שְׁמַע זוֹ הִיא נֶסְחָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרֵא חֹשֶׁךְ כוֹ׳ עַד יוֹצֵר הַמְּאוֹרוֹת. בְּרָכָה שְׁנִיָּה - אַהֲבַת עוֹלָם אַהַבְתָּנוּ ה׳ אֱלֹהֵינוּ חֶמְלָה גְדוֹלָה וִיתֵרָה חָמַלְתָּ עָלֵינוּ אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כוֹ׳ עַד בְּעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה:

בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה שֶׁלְּאַחַר קְרִיאַת שְׁמַע זוֹ הִיא נֶסְחָהּ. אֱמֶת וְיַצִּיב וְכוֹ׳ עַד בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ גָּאַל יִשְׂרָאֵל.

וּבְעַרְבִית - בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בִּדְבָרוֹ מַעֲרִיב עֲרָבִים עַד בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ הַמַּעֲרִיב עֲרָבִים. בְּרָכָה שְׁנִיָּה - אַהֲבַת עוֹלָם בֵּית יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ אָהַבְתָּ וְכוֹ׳ עַד בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ אוֹהֵב עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל. בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה שֶׁלְּאַחַר קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל עַרְבִית זוֹ הִיא נֶסְחָהּ. אֱמֶת וֶאֱמוּנָה כָּל־זֹאת קַיָּם עָלֵינוּ כוֹ׳ עַד בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ גָּאַל יִשְׂרָאֵל. בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה זוֹ הִיא נֶסְחָהּ. הַשְׁכִּיבֵנוּ ה׳

אֱלֹהֵינוּ לְשָׁלוֹם וְכו' עַד בָּרוּךְ שׁוֹמֵר עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לָעַד.
בָּרוּךְ ה' לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן כו' עַד פְּדִיתָה אוֹתִי ה' אֵל
אֱמֶת. יִרְאוּ עֵינֵינוּ וְיִשְׂמַח לִבֵּנוּ כו' עַד ה' מֶלֶךְ ה' מָלָךְ ה'
יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד. וְנֶהֱגוּ מִקְצָת הָעָם לְבָרֵךְ פְּסוּקִים
בְּאֶמְצַע בְּרָכָה וְקוֹרְאִין בְּנֹסַח זֶה. וַיַּרְא כָּל־הָעָם וַיִּפְּלוּ
עַל־פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ ה' הוּא הָאֱלֹהִים ה' הוּא הָאֱלֹהִים.
הוֹשִׁיעֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ וְקַבְּצֵנוּ וְהַצִּילֵנוּ מִן־הַגּוֹיִם לְהוֹדוֹת
לְשֵׁם קָדְשֶׁךָ לְהִשְׁתַּבֵּחַ בִּתְהִלָּתֶךָ. כִּי לֹא יִטֹּשׁ ה' אֶת־עַמּוֹ
בַּעֲבוּר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל כִּי הוֹאִיל ה' לַעֲשׂוֹת אֶתְכֶם לוֹ לְעָם.
וְעָלוּ מוֹשִׁיעִים בְּהַר צִיּוֹן לִשְׁפֹּט אֶת־הַר עֵשָׂו וְהָיְתָה לַה'
הַמְּלוּכָה וְהָיָה ה' לְמֶלֶךְ עַל־כָּל־הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה ה'
אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד. אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם יַחֵד שִׁמְךָ הַקָּרוּי עָלֵינוּ
קַיֵּם אֶת־שִׁמְךָ וּמַלְכוּתְךָ עָלֵינוּ תָּמִיד. בְּיָדְךָ נַפְשׁוֹת הַחַיִּים
וְהַמֵּתִים אֲשֶׁר בְּיָדוֹ נֶפֶשׁ כָּל־חַי וְרוּחַ כָּל־בְּשַׂר אִישׁ. בְּיָדְךָ
אַפְקִיד רוּחִי פָּדִיתָה אוֹתִי ה' אֵל אֱמֶת. וַאֲנַחְנוּ עַמְּךָ וְצֹאן
מַרְעִיתֶךָ נוֹדֶה לְךָ לְעוֹלָם לְדוֹר וָדוֹר נְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ. ה'
הַצִּילָה נַפְשִׁי מִשְּׂפַת־שֶׁקֶר מִלָּשׁוֹן רְמִיָּה. יִשְׂרָאֵל נוֹשַׁע בַּיְ
תְּשׁוּעַת עוֹלָמִים לֹא תֵבֹשׁוּ וְלֹא תִּכָּלְמוּ עַד עוֹלְמֵי עַד. יְהִי
ה' אֱלֹהֵינוּ עִמָּנוּ כַּאֲשֶׁר הָיָה עִם־אֲבוֹתֵינוּ. אַל־יַעַזְבֵנוּ
וְאַל־יִטְּשֵׁנוּ לְהַטּוֹת לְבָבֵנוּ אֵלָיו לָלֶכֶת בְּכָל־דְּרָכָיו לִשְׁמֹר
מִצְוֹתָיו וְחֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו אֲשֶׁר צִוָּה אֶת־אֲבוֹתֵינוּ. כֹּל
הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ הַלְלוּיָהּ. בָּרוּךְ ה' בַּיּוֹם. בָּרוּךְ ה' בַּלַּיְלָה.
בָּרוּךְ ה' בְּשָׁכְבֵנוּ. בָּרוּךְ ה' בְּקוּמֵנוּ. תָּמִיד נְהַלֶּלְךָ סֶלָה
וְנָשִׂיחַ בְּחֻקֶּיךָ וּבֶאֱמוּנָתֶךָ. בָּרוּךְ אַתָּה ה' הַמּוֹלֵךְ בִּכְבוֹדוֹ
חַי וְקַיָּם תָּמִיד יִמְלֹךְ עָלֵינוּ וְכו':

יום רביעי ל' ניסן ה'תשע"א

נֹסַח בִּרְכוֹת הַתְּפִלָּה וְסִדּוּרָן

א בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם
אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא וְכו':
ב אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ
(מוֹרִיד הַטָּל[2]). (מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגָּשֶׁם[3]). מְכַלְכֵּל חַיִּים
בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְכו': ג
אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל־יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶלָה.
בָּרוּךְ אַתָּה ה' הָאֵל הַקָּדוֹשׁ: ד אַתָּה חוֹנֵן לְאָדָם דַּעַת וּמְלַמֵּד
לֶאֱנוֹשׁ בִּינָה וְחָנֵּנוּ מֵאִתְּךָ דֵּעָה חָכְמָה וּבִינָה וְהַשְׂכֵּל. בָּרוּךְ
אַתָּה ה' חוֹנֵן הַדָּעַת: ה הֲשִׁיבֵנוּ אָבִינוּ לְתוֹרָתֶךָ וְדַבְּקֵנוּ
בְּמִצְוֹתֶיךָ וְקָרְבֵנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ וְהַחֲזִירֵנוּ בִתְשׁוּבָה
שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ. בָּרוּךְ אַתָּה ה' הָרוֹצֶה בִתְשׁוּבָה: ו סְלַח לָנוּ
אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ מְחַל לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשַׁעְנוּ לָךְ כִּי אֵל טוֹב
וְסַלָּח אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה ה' חַנּוּן הַמַּרְבֶּה לִסְלֹחַ: ז רְאֵה־נָא
בְעָנְיֵנוּ וְרִיבָה רִיבֵנוּ וְדוּן דִּינֵנוּ וּמַהֵר לְגָאֳלֵנוּ כִּי אֵל מֶלֶךְ
גּוֹאֵל חָזָק אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה ה' גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל: ח רְפָאֵנוּ ה'
אֱלֹהֵינוּ וְנֵרָפֵא הוֹשִׁיעֵנוּ וְנִוָּשֵׁעָה כִּי תְהִלָּתֵנוּ אָתָּה. וְהַעֲלֵה
רְפוּאָה שְׁלֵמָה לְכָל־תַּחֲלוּאֵינוּ כִּי אֵל רוֹפֵא וְרַחֲמָן אָתָּה.
בָּרוּךְ אַתָּה ה' רוֹפֵא חוֹלֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל: ט בָּרְכֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ
בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ וּבָרֵךְ אֶת־שְׁנוֹתֵינוּ וְתֵן (טַל וּמָטָר[4]
לִבְרָכָה) בְּרָכָה עַל־כָּל־פְּנֵי הָאֲדָמָה וְשַׂבַּע אֶת־הָעוֹלָם
מִבִּרְכוֹתֶיךָ וְרַוֵּה פְּנֵי תֵבֵל. בָּרוּךְ אַתָּה ה' מְבָרֵךְ הַשָּׁנִים: י
תְּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל לְחֵרוּתֵנוּ וְשָׂא נֵס לְקַבֵּץ אֶת־כָּל גָּלֻיּוֹתֵינוּ
מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת כָּל־הָאָרֶץ לְאַרְצֵנוּ. בָּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַבֵּץ נִדְחֵי
עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל: יא הָשִׁיבָה שׁוֹפְטֵינוּ כְּבָרִאשׁוֹנָה וְיוֹעֲצֵינוּ
כְּבַתְּחִלָּה וְהָסֵר מִמֶּנּוּ יָגוֹן וַאֲנָחָה וּמְלֹךְ עָלֵינוּ אַתָּה לְבַדְּךָ
בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים בְּצֶדֶק וּבְמִשְׁפָּט. בָּרוּךְ אַתָּה ה' מֶלֶךְ אוֹהֵב
צְדָקָה וּמִשְׁפָּט: יב לַמַּלְשִׁינִים[5] אַל תְּהִי תִקְוָה וְכָל־
הָאֶפִּיקוּרוֹסִין כֶּלֶם כְּרֶגַע יֹאבֵדוּ וּמַלְכוּת זָדוֹן תְּעַקֵּר וּתְשַׁבֵּר
בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה ה' שׁוֹבֵר רְשָׁעִים וּמַכְנִיעַ זֵדִים:
יג עַל־הַחֲסִידִים וְעַל־הַצַּדִּיקִים וְעַל־גֵּרֵי הַצֶּדֶק וְעַל־שְׁאֵרִית
עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל יֵהָמוּ רַחֲמֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וְתֵן שָׂכָר טוֹב לְכֹל
הַבּוֹטְחִים בְּשִׁמְךָ בֶּאֱמֶת וְכו': יד תִּשְׁכֹּן בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ
כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ וּבְנֵה אוֹתָהּ בִּנְיַן עוֹלָם בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ
אַתָּה ה' בּוֹנֵה יְרוּשָׁלָיִם: טו אֶת־צֶמַח דָּוִד בִּמְהֵרָה תַצְמִיחַ
וְקַרְנוֹ תָּרוּם בִּישׁוּעָתֶךָ. בָּרוּךְ אַתָּה ה' מַצְמִיחַ קֶרֶן יְשׁוּעָה:
טז שְׁמַע קוֹלֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ וְחוּס וְרַחֵם עָלֵינוּ וְקַבֵּל בְּרַחֲמִים
וּבְרָצוֹן אֶת־תְּפִלָּתֵנוּ מַלְכֵּנוּ[6] רֵיקָם אַל תְּשִׁיבֵנוּ כִּי אַתָּה
שׁוֹמֵעַ וְכו': יז רְצֵה ה' אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְלִתְפִלָּתָם
שְׁעֵה וְהָשֵׁב הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם
וְכו' בָּרוּךְ אַתָּה ה' הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן: יח מוֹדִים אֲנַחְנוּ
לָךְ שָׁאַתָּה הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ צוּר חַיֵּינוּ וּמָגֵן
יִשְׁעֵנוּ אַתָּה לְדוֹר וָדוֹר נוֹדֶה לְךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ עַל־חַיֵּינוּ
וְכו': יט שִׂים שָׁלוֹם[7] טוֹבָה וּבְרָכָה חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ
וְעַל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ וּבָרְכֵנוּ כֻּלָּנוּ מִמְּאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָנוּ ה'
אֱלֹהֵינוּ תּוֹרָה וְחַיִּים אַהֲבָה וְכו'. בִּימוֹת הַחַמָּה אוֹמֵר בִּבְרָכָה
(שְׁנִיָּה) 'רַב לְהוֹשִׁיעַ מוֹרִיד הַטָּל מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד' וְכו'.
וּמְבָרֵךְ בְּרָכָה תְּשִׁיעִית בְּנֹסַח זֶה 'בָּרְכֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ בְּכָל־
מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ וּבָרֵךְ אֶת־שְׁנָתֵנוּ בְּטַלְלֵי רָצוֹן בְּרָכָה וּנְדָבָה
כַּשָּׁנִים הַטּוֹבוֹת. בָּרוּךְ אַתָּה ה' מְבָרֵךְ הַשָּׁנִים'. בְּלֵיל מוֹצָאֵי
שַׁבָּת וּבְמוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים וּבְמוֹצָאֵי יָמִים טוֹבִים מְבָרֵךְ
בְּרָכָה רְבִיעִית בְּנֹסַח זֶה, 'אַתָּה חוֹנֵן לְאָדָם דַּעַת וּמְלַמֵּד
לֶאֱנוֹשׁ בִּינָה. אַתָּה הִבְדַּלְתָּ בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל בֵּין אוֹר לְחֹשֶׁךְ
בֵּין יִשְׂרָאֵל לָעַמִּים בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה.
כְּשֵׁם שֶׁהִבְדַּלְתָּ בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל כֵּן פְּדֵנוּ וְהַצִּילֵנוּ מִכָּל־מִינֵי

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

ועבדים; ערך מצוות מילה וחשיבותה. 2) בימות החמה. 3) בימות הגשמים, וכמבואר לעיל הלכות תפילה פרק ב, הלכה טו.
4) ראה לעיל הלכות תפילה פרק ב, הלכה טז. 5) בדפוס ווניציא ש"י כתוב: ולמשומדים, וכן הנוסח בטור אורח חיים סימן קיח,
וכן נראה מדברי הכסף־משנה לעיל הלכות תפילה פרק ב, הלכה א. משומד - ישראל היודע את בוראו ומתכוון למרוד בו. כל בן
נכר לא יאכל בו (שמות פרק יב, פסוק מג) מתרגם אונקלוס: כל בר ישראל דישתמד. 6) בדפוס מנטובה (שכו) כתוב: ומלפניך
מלכנו וכו'. 7) "וכשאין שם כהן, כשיגיע הש"ץ ל"שים שלום" אומר: אלוקינו ואלוקי אבותינו ברכנו בברכה" וכו' (לשון רבינו
לעיל הלכות תפילה פרק טו, הלכה י).

1 מַשְׁחִית וּמִכָּל־מִינֵי פֵּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת[8] לָבֹא בָּעוֹלָם
2 וְשָׁמְרֵנוּ מִן־הַכֹּל וְחָנֵּנוּ מֵאִתְּךָ׳ וְכו׳. בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים וּבְחֻלּוֹ
3 שֶׁל מוֹעֵד מוֹסִיף בְּבִרְכַּת שְׁבַע־עֶשְׂרֵה בְּעַרְבִית וְשַׁחֲרִית
4 וּמִנְחָה וּמְבָרֵךְ אוֹתָהּ בְּנֹסַח זֶה ׳רְצֵה ה׳ אֱלֹהֵינוּ וְכו׳ עַד
5 עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יַעֲלֶה וְיָבֹא
6 וְכו׳[9] וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ וְכו׳. וּבְחֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד אוֹמֵר ׳בְּיוֹם
7 מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה בְּיוֹם מוֹעֵד חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה׳ אוֹ (׳בְּיוֹם
8 מוֹעֵד חַג הַשָּׁבוּעוֹת הַזֶּה׳ אוֹ) ׳בְּיוֹם מוֹעֵד חַג הַסֻּכּוֹת הַזֶּה׳.
9 בְּיוֹם תַּעֲנִית מְבָרֵךְ הַיָּחִיד בִּרְכַּת שֵׁשׁ־עֶשְׂרֵה בְּנֹסַח זֶה
10 ׳שְׁמַע קוֹלֵנוּ ה׳ אֱלֹהֵינוּ חוּס וְרַחֵם עָלֵינוּ וְקַבֵּל בְּרַחֲמִים
11 וּבְרָצוֹן אֶת תְּפִלָּתֵנוּ מִלְּפָנֶיךָ מַלְכֵּנוּ רֵיקָם אַל תְּשִׁיבֵנוּ. עֲנֵנוּ[10]
12 אָבִינוּ עֲנֵנוּ בְּיוֹם צוֹם תַּעֲנִיתֵנוּ כִּי בְצָרָה גְדוֹלָה אֲנַחְנוּ. אַל
13 תַּסְתֵּר פָּנֶיךָ מִמֶּנּוּ וְאַל תַּעְלֵם אָזְנְךָ מִשְּׁמוֹעַ בַּקָּשָׁתֵנוּ וֶהְיֵה
14 קָרוֹב לְשַׁוְעֵנוּ. טֶרֶם נִקְרָא וְאַתָּה תַּעֲנֶה נְדַבֵּר וְאַתָּה תִּשְׁמַע
15 כַּדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר[11] וְהָיָה טֶרֶם יִקְרָאוּ וַאֲנִי אֶעֱנֶה עוֹד הֵם
16 מְדַבְּרִים וַאֲנִי אֶשְׁמַע כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל פֶּה. בָּרוּךְ
17 אַתָּה ה׳ שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה׳. וּשְׁלִיחַ צִבּוּר אוֹמֵר נֹסַח זֶה בְּרָכָה
18 בִּפְנֵי עַצְמָהּ אַחַר בְּרָכָה שְׁבִיעִית. אוֹמֵר ׳עֲנֵנוּ׳ וְכו׳ עַד ׳כִּי
19 אֵל עוֹנֶה בְּעֵת צָרָה פּוֹדֶה וּמַצִּיל בְּכָל־עֵת צָרָה וְצוּקָה. בָּרוּךְ
20 אַתָּה ה׳ הָעוֹנֶה בְּעֵת צָרָה׳. בְּתִשְׁעָה בְּאָב מְבָרֵךְ בִּרְכַּת
21 אַרְבַּע־עֶשְׂרֵה בְּנֹסַח זֶה ׳רַחֵם ה׳ עָלֵינוּ עַל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ
22 וְעַל־יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ הָעִיר הָאֲבֵלָה הֶחֳרֵבָה הַשּׁוֹמֵמָה הַנִּתּוּנָה
23 בְּיַד זָרִים. הַיּוֹשֶׁבֶת וְרֹאשׁ לָהּ חָפוּי[12] כְּאִשָּׁה עֲקָרָה שֶׁלֹּא
24 יָלָדָה. וַיְבַלְּעוּהָ לִגְיוֹנוֹת[13] וַיֵּירָשׁוּהָ עוֹבְדֵי פְסִילִים. וַיִּתְּנוּ
25 נִבְלַת עֲבָדֶיךָ מַאֲכָל לְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבֶהֱמַת הָאָרֶץ. עַל־כֵּן
26 צִיּוֹן בְּמֶרֶר תִּבְכֶּה וִירוּשָׁלַיִם תִּתֵּן קוֹלָהּ לִבִּי לִבִּי עַל־חֲלָלֶיהָם
27 מְעֵי מְעַי עַל־הֲרוּגֶיהָם. רְאֵה ה׳ וְהַבִּיטָה וּרְאֵה שׁוֹמְמוֹתֶיהָ
28 וְנַחֲמֶנָּה כִּי בָאֵשׁ הִצַּתָּהּ וּבָאֵשׁ אַתָּה עָתִיד לִבְנוֹתָהּ. כַּכָּתוּב[14]
29 וַאֲנִי אֶהְיֶה־לָּהּ נְאֻם־ה׳ חוֹמַת אֵשׁ סָבִיב וּלְכָבוֹד אֶהְיֶה
30 בְּתוֹכָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ בּוֹנֵה יְרוּשָׁלָיִם׳. בְּפוּרִים מְבָרֵךְ בִּרְכַּת
31 שְׁמֹנֶה־עֶשְׂרֵה בְּנֹסַח זֶה ׳מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שֶׁאַתָּה הוּא ה׳
32 אֱלֹהֵינוּ עַל־חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ עַל־נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ
33 עַל־נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל־יוֹם וָיוֹם וְעַל־נִפְלְאוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל־ עֵת כו׳.
34 עַל־הַנִּסִּים וְעַל־הַגְּבוּרוֹת וְעַל־הַתְּשׁוּעוֹת וְכו׳. וְעַל כֻּלָּם ה׳
35 אֱלֹהֵינוּ אָנוּ מוֹדִים לָךְ. הַטּוֹב כִּי לֹא־כָלוּ׳ וְכו׳. בַּחֲנֻכָּה
36 מְבָרֵךְ בְּרָכָה זוֹ בְּנֹסַח זֶה, ׳מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ׳ כו׳ עַד
37 ׳וְעַל־נִפְלְאוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל־עֵת עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרָיִם׳ ׳עַל הַנִּסִּים׳
38 כו׳ עַד ׳וְאַחַר־כֵּן בָּאוּ בָנֶיךָ׳ וְכו׳. שְׁלִיחַ צִבּוּר מְבָרֵךְ לְעוֹלָם
39 בְּרָכָה שְׁלִישִׁית בְּנֹסַח זֶה ׳נְקַדֵּישְׁךָ וְנַמְלִיכְךָ[15] וּנְשַׁלֵּשׁ לְךָ
40 קְדֻשָּׁה מְשֻׁלֶּשֶׁת כַּדָּבָר הָאָמוּר עַל־יַד נְבִיאֶךָ[16] וְקָרָא זֶה
41 אֶל־זֶה וְאָמַר קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ ה׳ צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ
42 כְּבוֹדוֹ. כְּבוֹדוֹ וְגָדְלוֹ מָלֵא עוֹלָם וּמְשָׁרְתָיו שׁוֹאֲלִים אַיֵּה
43 מְקוֹם כְּבוֹדוֹ לְהַעֲרִיצוֹ לְעֻמָּתָם מְשַׁבְּחִים וְאוֹמְרִים בָּרוּךְ[17]
44 כְּבוֹד ה׳ מִמְּקוֹמוֹ. מִמְּקוֹמְךָ מַלְכֵּנוּ תוֹפִיעַ וְתִמְלֹךְ עָלֵינוּ כִּי
45 מְחַכִּים אֲנַחְנוּ לָךְ. מָתַי תִּמְלֹךְ בְּצִיּוֹן בְּחַיֵּינוּ וּבְיָמֵינוּ תִּשְׁכֹּן
46 תִּתְגַּדַּל וְתִתְקַדַּשׁ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ לְדוֹר וָדוֹר לְנֵצַח
47 נְצָחִים וְעֵינֵינוּ תִרְאֶינָה בְּמַלְכוּת עֻזֶּךָ כַּדָּבָר הָאָמוּר בְּדִבְרֵי
48 קָדְשְׁךָ עַל־יְדֵי דָוִד מְשִׁיחַ צִדְקֶךָ יִמְלֹךְ[18] ה׳ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ
49 צִיּוֹן לְדוֹר וָדוֹר הַלְלוּיָהּ. לְדוֹר וָדוֹר נַגִּיד גָּדְלֶךָ וּלְנֵצַח נְצָחִים
50 קְדֻשָּׁתְךָ נַקְדִּישׁ וְשִׁבְחֲךָ אֱלֹהֵינוּ מִפִּינוּ לֹא יָמוּשׁ כִּי אֵל מֶלֶךְ
51 גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ הָאֵל הַקָּדוֹשׁ׳. בָּעֵת
52 שֶׁשְּׁלִיחַ צִבּוּר אוֹמֵר בִּבְרָכָה זוֹ, ׳וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה׳ כָּל הָעָם
53 עוֹנִין ׳קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ׳[19] וְכו׳. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר ׳אַיֵּה מְקוֹם
54 כְּבוֹדוֹ׳ כָּל הָעָם עוֹנִין ׳מְשַׁבְּחִים וְאוֹמְרִים בָּרוּךְ׳ כו׳.
55 וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר ׳בְּחַיֵּינוּ וּבְיָמֵינוּ׳ כָּל הָעָם עוֹנִין אָמֵן.
56 וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר ׳עַל־יְדֵי דָוִד מְשִׁיחַ צִדְקֶךָ׳ כָּל הָעָם אוֹמְרִים
57 ׳יִמְלֹךְ ה׳ לְעוֹלָם׳. וְכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים שֶׁעוֹנִין הַצִּבּוּר הוּא
58 קוֹרֵא עִמָּהֶן. וְלֹא יַגְבִּיהַּ קוֹלוֹ בָּעֵת שֶׁהֵן עוֹנִין עִמּוֹ. וְאֶחָד
59 הַיָּחִיד וְאֶחָד הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר - בָּעֲשָׂרָה יָמִים שֶׁמֵּרֹאשׁ הַשָּׁנָה
60 עַד יוֹם הַכִּפּוּרִים אוֹמֵר בְּסוֹף בְּרָכָה זוֹ ׳כָּאָמוּר[20] וַיִּגְבַּהּ ה׳
61 צְבָאוֹת בַּמִּשְׁפָּט וְהָאֵל הַקָּדוֹשׁ נִקְדַּשׁ בִּצְדָקָה. בָּרוּךְ אַתָּה ה׳
62 הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ׳. שְׁלִיחַ צִבּוּר אוֹמֵר ׳קַדִּישׁ׳ לְעוֹלָם קֹדֶם כָּל
63 תְּפִלָּה וְאַחַר כָּל תְּפִלָּה וְאַחַר שֶׁאוֹמֵר סֵדֶר הַיּוֹם[21]. בְּכָל עֵת
64 שֶׁיֹּאמַר סֵדֶר הַיּוֹם[22] יִתְחַנֵּן מְעַט[23] וְיֹאמַר ׳קַדִּישׁ׳. וּכְשֶׁיַּשְׁלִים
65 לִקְרוֹת בַּתּוֹרָה וּבְכָל עֵת שֶׁיִּתְחַנֵּן בְּדִבְרֵי תַחֲנוּנִים[24] כְּשֶׁיִּגְמֹר
66 תַּחֲנוּנָיו יֹאמַר ׳קַדִּישׁ׳[25]:
67 נֹסַח הַקַּדִּישׁ[26]
68 יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא בְּעָלְמָא דִּבְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ
69 מַלְכוּתֵהּ וַיַצְמַח פֻּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ וְיִפְרֹק עַמֵּהּ בְּחַיֵּיכוֹן
70 וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּיהוֹן דְּכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב
71 וְאִמְרוּ אָמֵן. יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא.
72 יִתְבָּרַךְ וְכו׳. בָּעֵת שֶׁיֹּאמַר שְׁלִיחַ צִבּוּר ׳יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

8) מסתערות פתאום. ונזכר במסכת ברכות דף יז עמוד א. ועוד. 9) ביום ראש החודש הזה. 10) ובדפוס מנטובה הנוסח: עננו ה׳ אלוקינו וכו׳. 11) (ישעיה פרק סה, פסוק כד). 12) עטוי ומכוסה, כלשון הכתוב (שמואל־ב פרק טו, פסוק ל): וראש לו חפוי. 13) מחנות מלחמה, כלשון חז"ל (חולין דף קכג עמוד א). 14) (זכריה פרק ב, פסוק ט). 15) בכתב יד התימנים "ונעריצך" במקום "ונמליכך". 16) (ישעיה פרק ו, פסוק ג). 17) (יחזקאל פרק ג, פסוק יב). 18) (תהילים פרק קמ, פסוק י). 19) ובמדרש תנחומא פרשת צו אמרו: "ובשתיים יעופף (ישעיה פרק ו, פסוק ב) מכאן תיקנו חז"ל לעוף אדם על רגליו בשעה שש"ץ אומר קדוש קדוש וכו׳, כלומר: מֵרִים עקביו כלפי מעלה כאילו רוצה להשיג את מהות הבורא וחוזר מיד, וראה "שולחן ערוך" אורח חיים סימן קכה. 20) (ישעיה פרק ה, פסוק טז). 21) הוא סדר קדושת "ובא לציון גואל" הנזכר בהלכות תפילה פרק ט, הלכה ו. 22) פרט לשבתות וימים טובים שאינו אומר בהם "סדר היום" בבוקר, אלא במנחה בלבד. 23) וסדר התחנונים מביאו רבינו בפרק הבא אחרי "נוסח הקדיש". 24) מפורטים בפרק הבא. 25) וכן אנו אומרים קדיש אחרי הסליחות. ובכל יום שאנו אומרים תחנונים אחרי תפילת שמונה עשרה, אנו מאחרים לומר קדיש שאחריה, עד גמר התחנונים. 26) תיקנו חז"ל תפילה זו לשבח בה את השם ולקדשו ברבים, וכדי שיבינו אותה גם עמי הארץ שלא היו מכירים בלשון הקודש אלא ארמית בלבד,

מתוך מהדורת וגשל

1 שְׁמֵהּ רַבָּא׳ כָּל הָעָם עוֹנִין אָמֵן. וּבָעֵת שֶׁהוּא אוֹמֵר תְּחִלָּה
2 ׳וְאִמְרוּ אָמֵן׳ כָּל הָעָם עוֹנִין ׳אָמֵן יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ
3 לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא׳. וּמִצְוַת חֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים לַעֲנוֹת
4 ׳אָמֵן יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ׳ בְּכָל כֹּחוֹ שֶׁל אָדָם. וּכְשֶׁהוּא
5 אוֹמֵר ׳יִתְבָּרַךְ׳ כָּל הָעָם עוֹנִין אָמֵן. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר ׳בְּרִיךְ
6 הוּא׳ כָּל הָעָם עוֹנִין אָמֵן. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר בַּסּוֹף ׳וְאִמְרוּ
7 אָמֵן׳ כָּל הָעָם עוֹנִין אָמֵן. וְכַסֵּדֶר הַזֶּה עוֹנִין בְּכָל קַדִּישׁ
8 וְקַדִּישׁ. קַדִּישׁ בָּתְרָא - כָּל קַדִּישׁ שֶׁאוֹמֵר שְׁלִיחַ צִבּוּר אַחַר
9 שֶׁגּוֹמֵר הַתְּפִלָּה שֶׁאֵינוֹ אוֹמֵר אַחֲרָיו כְּלוּם אֶלָּא כָּל הָעָם
10 שׁוֹמְעִין אוֹתוֹ וְנִפְטָרִין - נָהֲגוּ הָעָם לְהוֹסִיף בְּסוֹפוֹ נְסָחָא
11 זוֹ ׳תִּתְקַבַּל צְלוֹתְהוֹן (וְתִתְעֲבַד בָּעוּתְהוֹן וּצְלוֹתְהוֹן)
12 וּבָעוּתְהוֹן דְּכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל קֳדָם אֲבוּהוֹן דְּבִשְׁמַיָּא. יְהֵא
13 שְׁלָמָא רַבָּא וְסִיעְתָּא וּפַרְקָנָא מִשְּׁמַיָּא עֲלֵיכוֹן וַעֲלָנָא וְעַל
14 קְהַלְהוֹן דְּיִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן. עוֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא
15 בְּרַחֲמָיו יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל אָמֵן׳. קַדִּישׁ
16 דְּרַבָּנַן - כָּל עֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל אוֹ יָתֵר שֶׁעוֹסְקִין בְּתַלְמוּד
17 תּוֹרָה שֶׁעַל־פֶּה וַאֲפִלּוּ בְּמִדְרָשׁוֹת אוֹ בְהַגָּדוֹת כְּשֶׁהֵן
18 מְסַיְּמִין אוֹמֵר אֶחָד מֵהֶן קַדִּישׁ בְּנֹסַח זֶה ׳יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ
19 שְׁמֵהּ רַבָּא דַּעֲתִיד לְחַדָּתָא עָלְמָא וּלְאַחֲיָיָא מֵתַיָּא וּלְמִפְרַק
20 חַיָּיָא וּלְמִבְנֵי קַרְתָּא דִירוּשְׁלֶם וּלְשַׁכְלְלָא הֵיכְלָא קַדִּישָׁא
21 וּלְמֶעֱקַר פֻּלְחָנָא נֻכְרָאָה מִן־אַרְעָא וְלַאֲתָבָא פֻּלְחָנָא דִשְׁמַיָּא
22 לְאַתְרֵהּ בְּזִיוֵהּ וְיִחוּדֵהּ וַיְמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ׳ וְכוּ׳ עַד ׳וְנֶחֱמָתָא
23 דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא וְאִמְרוּ אָמֵן. עַל־רַבָּנַן וְעַל־תַּלְמִידֵיהוֹן
24 וְעַל־ תַּלְמִידֵי תַלְמִידֵיהוֹן דְּעָסְקִין בְּאוֹרָיְתָא דִּי בְאַתְרָא הָדֵן
25 וְדִי בְכָל־אֲתַר וַאֲתַר יְהֵא לְהוֹן וּלְכוֹן חִנָּא וְחִסְדָּא וְרַחֲמֵי
26 וְסִיעְתָּא וּרְוָחָא מִקֳּדָם אֲבוּהוֹן דְּבִשְׁמַיָּא וְאִמְרוּ אָמֵן. יְהֵא
27 שְׁלָמָא׳ וְכוּ׳. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא קַדִּישׁ דְּרַבָּנַן.

28 מִנְהָגֵנוּ לְהִתְחַנֵּן בִּנְפִילַת פָּנִים בִּדְבָרִים וּפְסוּקִים אֵלּוּ -
29 פְּעָמִים בְּכֻלָּן וּפְעָמִים בְּמִקְצָתָן. לְפִיכָךְ אֲנִי כוֹרֵעַ
30 וּמִשְׁתַּחֲוֶה וּמִתְחַנֵּן לְפָנֶיךָ אֲדוֹן הָעוֹלָם אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים
31 וַאֲדוֹנֵי הָאֲדוֹנִים. כִּי לֹא עַל־צִדְקוֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מַפִּילִים
32 תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ כִּי עַל־רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים. ה׳ שְׁמָעָה ה׳ סְלָחָה
33 ה׳ הַקְשִׁיבָה וַעֲשֵׂה אַל תְּאַחַר. מַה־נֹּאמַר לְפָנֶיךָ הַשֵּׁם
34 מַה־נְּדַבֵּר וּמַה־נִּצְטַדָּק. חָטָאנוּ עָוִינוּ וְהִרְשַׁעְנוּ וּמָרַדְנוּ
35 וְסַרְנוּ מִמִּצְוֹתֶיךָ וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ. לְךָ ה׳ הַצְּדָקָה וְלָנוּ בֹּשֶׁת
36 הַפָּנִים. הֶשְׁחַרוּ פָנֵינוּ מִפְּנֵי חַטֹּאתֵינוּ וְנִכְפְּפָה קוֹמָתֵנוּ מִפְּנֵי
37 אַשְׁמוֹתֵינוּ. אֵין לָנוּ פֶּה לְהָשִׁיב וְלֹא מֵצַח לְהָרִים רֹאשׁ.
38 אֱלֹהַי בֹּשְׁתִּי וְנִכְלַמְתִּי לְהָרִים אֱלֹהַי פָּנַי אֵלֶיךָ כִּי עֲוֹנוֹתֵינוּ
39 רַבּוּ עַד לְמַעְלָה רֹאשׁ וְאַשְׁמָתֵנוּ גָדְלָה עַד לַשָּׁמַיִם. אֵין בָּנוּ
40 מַעֲשִׂים עֲשֵׂה עִמָּנוּ צְדָקָה לְמַעַן שְׁמֶךָ וְהוֹשִׁיעֵנוּ כְּמוֹ
41 שֶׁהִבְטַחְתָּנוּ עַל־יְדֵי נְבִיאֶךָ לְמַעַן שְׁמִי אַאֲרִיךְ אַפִּי וּתְהִלָּתִי
42 אֶחֱטָם - לְךָ לְבַלְתִּי הַכְרִיתֶךָ. לֹא לְמַעַנְכֶם אֲנִי עוֹשֶׂה בֵּית
43 יִשְׂרָאֵל כִּי אִם לְשֵׁם קָדְשִׁי אֲשֶׁר חִלַּלְתֶּם בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר בָּאתֶם
44 שָׁם. לֹא לָנוּ ה׳ לֹא־לָנוּ כִּי־לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד עַל־חַסְדְּךָ
45 עַל־אֲמִתֶּךָ. לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אַיֵּה נָא אֱלֹהֵיהֶם. אָנָּא ה׳
46 אַל־תֵּפֶן אֶל־קְשִׁי הָעָם הַזֶּה וְאֶל־רִשְׁעוֹ וְאֶל־חַטָּאתוֹ. סְלַח־
47 נָא לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה כְּגֹדֶל חַסְדֶּךָ וְכַאֲשֶׁר נָשָׂאתָ לָעָם הַזֶּה
48 מִמִּצְרַיִם וְעַד הֵנָּה וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ כִּי רַב הוּא. ה׳ שְׁמָעָה ה׳
49 סְלָחָה ה׳ הַקְשִׁיבָה וַעֲשֵׂה וְאַל־תְּאַחַר לְמַעַנְךָ אֱלֹהַי כִּי שִׁמְךָ
50 נִקְרָא עַל־עִירְךָ וְעַל־עַמֶּךָ:

51 נָהֲגוּ הָעָם לְהִתְחַנֵּן אַחַר נְפִילַת פָּנִים כְּשֶׁמַּגְבִּיהַּ פָּנָיו מִן
52 הַקַּרְקַע בִּפְסוּקִים אֵלּוּ. וַאֲנַחְנוּ לֹא נֵדַע מַה־נַּעֲשֶׂה כִּי עָלֶיךָ
53 עֵינֵינוּ. זְכֹר רַחֲמֶיךָ ה׳ וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה. אַל
54 תִּזְכֹּר־לָנוּ עֲוֹנוֹת רִאשׁוֹנִים מַהֵר יְקַדְּמוּנוּ רַחֲמֶיךָ כִּי דַלּוֹנוּ
55 מְאֹד. קוּמָה עֶזְרָתָה לָנוּ וּפְדֵנוּ לְמַעַן חַסְדֶּךָ. יְהִי חַסְדְּךָ ה׳
56 עָלֵינוּ כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ. אִם עֲוֹנוֹת תִּשְׁמָר־יָהּ ה׳ מִי יַעֲמֹד.
57 כִּי עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּוָּרֵא. ה׳ הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ
58 בְיוֹם קָרְאֵנוּ. כִּי הוּא יָדַע יִצְרֵנוּ זָכוּר כִּי עָפָר אֲנָחְנוּ. עָזְרֵנוּ
59 אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ עַל־דְּבַר כְּבוֹד־שְׁמֶךָ וְהַצִּילֵנוּ וְכַפֵּר עַל־
60 חַטֹּאתֵינוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ. וְכֵן נָהֲגוּ הָעָם לְהִתְחַנֵּן אַחַר
61 סֵדֶר־הַיּוֹם בְּתַחֲנוּנִים אֵלּוּ. ה׳ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל
62 אֲבוֹתֵינוּ שָׁמְרָה־זֹּאת לְעוֹלָם לְיֵצֶר מַחְשְׁבוֹת לְבַב עַמֶּךָ וְהָכֵן
63 לְבָבָם אֵלֶיךָ. וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְגוֹ׳. כִּי אַתָּה ה׳ טוֹב
64 וְסַלָּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ. צִדְקָתְךָ צֶדֶק לְעוֹלָם וְתוֹרָתְךָ
65 אֱמֶת. מִי־אֵל־כָּמוֹךָ נוֹשֵׂא עָוֹן וְעוֹבֵר עַל פֶּשַׁע. יָשׁוּב
66 יְרַחֲמֵנוּ יִכְבֹּשׁ עֲוֹנוֹתֵינוּ וְגוֹ׳. בָּרוּךְ ה׳ יוֹם יוֹם יַעֲמָס־ לָנוּ
67 הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ סֶלָה. ה׳ צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגַּב־לָנוּ אֱלֹהֵי
68 יַעֲקֹב סֶלָה. ה׳ צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בּוֹטֵחַ בָּךְ. בָּרוּךְ אֲדוֹנֵנוּ
69 בָּרוּךְ בּוֹרְאֵנוּ בָּרוּךְ שֶׁבָּרָאנוּ לִכְבוֹדוֹ וְהִבְדִּילָנוּ מִן־הַתּוֹעִים
70 וְנָתַן לָנוּ תּוֹרַת אֱמֶת עַל־יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ וְחַיֵּי עוֹלָם נָטַע
71 (נְטָעָהּ) בְּתוֹכֵנוּ. הָרַחֲמָן יִפְתַּח לִבֵּנוּ לְתַלְמוּד תּוֹרָתוֹ וְיִתֵּן
72 בְּלִבֵּנוּ אַהֲבָתוֹ וְיִרְאָתוֹ וְתוֹרָתוֹ לַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ וּלְעָבְדוֹ בְּלֵבָב
73 שָׁלֵם וּבְנֶפֶשׁ חֵפֶצָה לְמַעַן לֹא נִיגַע לָרִיק וְלֹא נֵלֵד לַבֶּהָלָה.
74 כֵּן יְהִי רָצוֹן וְרַחֲמִים מִלְּפָנֶיךָ ה׳ אֱלֹהֵינוּ שֶׁנִּזְכֶּה לִשְׁמֹר
75 חֻקֶּיךָ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלִימוֹת הַמָּשִׁיחַ כְּדֵי שֶׁנִּזְכֶּה וְנִירַשׁ טוֹב
76 לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. לְמַעַן יְזַמֶּרְךָ כָבוֹד וְלֹא יִדֹּם ה׳ אֱלֹהַי
77 לְעוֹלָם אוֹדֶךָּ. יְהִיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ ה׳
78 צוּרִי וְגוֹאֲלִי: נָהֲגוּ מִקְצָת הָעָם לִקְרֹא בְּכָל יוֹם אַחַר
79 תַּחֲנוּנִים אֵלּוּ שִׁיר מִזְמוֹר שֶׁהָיוּ הַלְוִיִּם אוֹמְרִים בְּבֵית
80 הַמִּקְדָּשׁ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם וְקוֹרִין ׳לְדָוִד אֵלֶיךָ ה׳ נַפְשִׁי אֶשָּׂא׳
81 כָּל הַמִּזְמוֹר. וְקוֹרִין ׳אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רַבִּי חֲנִינָא
82 תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מַרְבִּים שָׁלוֹם׳ וְכוּ׳. אֵין כֵּאלֹהֵינוּ אֵין
83 כַּאדוֹנֵנוּ אֵין כְּמַלְכֵּנוּ אֵין כְּמוֹשִׁיעֵנוּ. מִי כֵאלֹהֵינוּ מִי
84 כַאדוֹנֵנוּ מִי כְמַלְכֵּנוּ מִי כְמוֹשִׁיעֵנוּ. נוֹדֶה לֵאלֹהֵינוּ נוֹדֶה
85 לַאדוֹנֵנוּ נוֹדֶה לְמַלְכֵּנוּ נוֹדֶה לְמוֹשִׁיעֵנוּ. אַתָּה הוּא אֱלֹהֵינוּ
86 אַתָּה הוּא אֲדוֹנֵנוּ אַתָּה הוּא מַלְכֵּנוּ אַתָּה הוּא מוֹשִׁיעֵנוּ.
87 אַתָּה תָּקוּם תְּרַחֵם צִיּוֹן כִּי־עֵת לְחָנְנָהּ כִּי־בָא מוֹעֵד. אַךְ
88 צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת־פָּנֶיךָ יִבְטְחוּ בְךָ
89 יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ כִּי לֹא־עָזַבְתָּ דוֹרְשֶׁיךָ ה׳. כִּי כָּל־הָעַמִּים יֵלְכוּ
90 אִישׁ בְּשֵׁם אֱלֹהָיו וַאֲנַחְנוּ נֵלֵךְ בְּשֵׁם ה׳ אֱלֹהֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד.
91 כְּבָר אָמַרְנוּ בַּסֵּפֶר הַזֶּה שֶׁבִּימֵי הַשַּׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים
92 מִתְפַּלֵּל אָדָם בְּכָל תְּפִלָּה שֶׁבַע בְּרָכוֹת - שָׁלֹשׁ רִאשׁוֹנוֹת
93 וְשָׁלֹשׁ אַחֲרוֹנוֹת וּבְרָכָה אַחַת אֶמְצָעִית מֵעֵין הַיּוֹם. וּבְרֹאשׁ
94 הַשָּׁנָה וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁל יוֹבֵל מִתְפַּלֵּל בְּאֶמְצַע שָׁלֹשׁ

מתוך מהדורת וגשל

בְּרָכוֹת וּבִתְפִלַּת מוּסָף בִּלְבָד. וְנִמְצָא מִתְפַּלֵּל בְּמוּסָף בִּשְׁנֵי
יָמִים אֵלּוּ תֵּשַׁע בְּרָכוֹת. וּבְמוּסַף רֹאשׁ חֹדֶשׁ וּבְמוּסַף חֲלוֹ
שֶׁל מוֹעֵד מִתְפַּלֵּל שֶׁבַע - שֶׁלֹּשׁ רִאשׁוֹנוֹת וְשֶׁלֹּשׁ אַחֲרוֹנוֹת
וּבְרָכָה אַחַת בְּאֶמְצַע:

וְזֶהוּ נֹסַח כָּל הַבְּרָכוֹת הָאֶמְצָעִיּוֹת

בְּרָכָה אֶמְצָעִית שֶׁל לֵילֵי שַׁבָּת - 'אַתָּה קִדַּשְׁתָּ אֶת־יוֹם
הַשְּׁבִיעִי לִשְׁמֶךָ תַּכְלִית מַעֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ וּבֵרַכְתּוֹ מִכָּל־
הַיָּמִים וְקִדַּשְׁתּוֹ מִכָּל־הַזְּמַנִּים כָּאָמוּר וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יוֹם
הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אוֹתוֹ' וְגוֹ'. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ רְצֵה־
נָא בִּמְנוּחָתֵנוּ וְכוֹ'. בְּרָכָה אֶמְצָעִית שֶׁל יוֹצֵר - 'יִשְׂמַח מֹשֶׁה
בְּמַתְּנַת חֶלְקוֹ כִּי עֶבֶד נֶאֱמָן קָרָאתָ לוֹ. כְּלִיל תִּפְאֶרֶת
בְּרֹאשׁוֹ נָתַתָּ בְּעָמְדוֹ לְפָנֶיךָ עַל הַר סִינַי הוֹרִיד בְּיָדוֹ שְׁנֵי
לוּחוֹת אֲבָנִים וְכָתוּב בָּהֶן שְׁמִירַת שַׁבָּת וְכֵן כָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ
וְשָׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כּוֹ'. יִשְׂמְחוּ בְמַלְכוּתְךָ שׁוֹמְרֵי שַׁבָּת
קוֹרְאֵי עֹנֶג עַם מְקַדְּשֵׁי שְׁבִיעִי. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ
רְצֵה־נָא בִּמְנוּחָתֵנוּ' כוֹ' עַד 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת'.
בְּרָכָה אֶמְצָעִית שֶׁל מוּסַף שַׁבָּת - 'לְמֹשֶׁה צִוִּיתָ עַל הַר סִינַי
מִצְוֹת שַׁבָּת שָׁמוֹר וְזָכוֹר וּבוֹ צִוִּיתָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ לְהַקְרִיב לְךָ
קָרְבַּן מוּסָף כָּרָאוּי. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ שֶׁתַּעֲלֵנוּ
לְאַרְצֵנוּ וְכוֹ' וְאֶת מוּסַף יוֹם הַמְּנוּחָה הַזֶּה נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב' כוֹ'
עַד 'עַל־יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ. וְלֹא נְתַתּוֹ מַלְכֵּנוּ לְגוֹיֵי הָאֲרָצוֹת
וְלֹא הִנְחַלְתּוֹ מַלְכֵּנוּ לְעוֹבְדֵי אֱלִילִים גַּם בִּמְנוּחָתוֹ לֹא
יִשְׁכְּנוּ עֲרֵלִים. לְבֵית יִשְׂרָאֵל נְתַתּוֹ זֶרַע יְשֻׁרוּן אֲשֶׁר בָּם
בָּחַרְתָּ חֶמְדַּת יָמִים אוֹתוֹ קָרָאתָ. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ
רְצֵה־נָא בִּמְנוּחָתֵנוּ' כוֹ' עַד 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ הַשַّבָּת'.
בְּרָכָה אֶמְצָעִית שֶׁל מִנְחַת שַׁבָּת - 'אַתָּה אֶחָד וְשִׁמְךָ אֶחָד
וּמִי כְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ. עֲטֶרֶת תְּהִלָּה וַעֲטֶרֶת
יְשׁוּעָה לְעַמְּךָ נָתַתָּ. אַבְרָהָם יָגֵל יִצְחָק יְרַנֵּן יַעֲקֹב וּבָנָיו
יָנוּחוּ בוֹ מְנוּחָה שְׁלֵמָה שֶׁאַתָּה רוֹצֶה בָהּ. יַכִּירוּ בָנֶיךָ וְיֵדְעוּ
כִּי מֵאִתְּךָ הִיא מְנוּחָתָם. תַּנְחִילֵנוּ אָבִינוּ וְאַל־תְּהִי צָרָה וְיָגוֹן
בְּיוֹם מְנוּחָתֵנוּ. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ' וְכוֹ'.
בְּרָכָה אֶמְצָעִית שֶׁל מוּסַף רֹאשׁ־חֹדֶשׁ - 'רָאשֵׁי חֳדָשִׁים
לְעַמְּךָ נָתַתָּ זְמַן כַּפָּרָה לְכָל־תּוֹלְדוֹתָם לִהְיוֹתָם מַקְרִיבִים
לְפָנֶיךָ זִבְחֵי רָצוֹן וּשְׂעִירֵי חַטָּאת לְכַפֵּר בַּעֲדָם זִכָּרוֹן לְכֻלָּם
יִהְיוּ תְּשׁוּעַת נַפְשָׁם מִיַּד שׂוֹנֵא. מִזְבַּח חָדָשׁ בְּצִיּוֹן תָּכִין
וְעוֹלַת רֹאשׁ חֹדֶשׁ נַעֲלֶה עָלָיו. שִׁירֵי דָוִד נִשְׁמַע בְּעִירְךָ
הָאֲמוּרִים לִפְנֵי מִזְבְּחֶךָ. אַהֲבַת עוֹלָם תָּבִיא לָהֶם וּבְרִית
אָבוֹת לַבָּנִים תִּזְכֹּר. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ
גֻּלִינוּ מֵאַרְצֵנוּ וְנִתְרַחַקְנוּ מֵעַל אַדְמָתֵנוּ. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ
ה' אֱלֹהֵינוּ שֶׁתַּעֲלֵנוּ לְאַרְצֵנוּ וְאֶת־מוּסַף יוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ
הַזֶּה' כוֹ' עַד 'עַל־יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה'
אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתְּחַדֵּשׁ עָלֵינוּ אֶת־רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ
הַזֶּה לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם
וּלְיִרְאַת רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה קֵץ וְסוֹף לְכָל־חַטֹּאתֵינוּ וְצָרוֹתֵינוּ.
תְּחִלָּה וְרֹאשׁ לִפְדוּת נַפְשֵׁנוּ כִּי בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל מִכָּל־הָאֻמּוֹת
בָּחַרְתָּ וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים לָהֶם נָתַתָּ. בָּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ
יִשְׂרָאֵל וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים'. בְּרָכָה אֶמְצָעִית מִמּוּסַף רֹאשׁ חֹדֶשׁ
שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת - 'אַתָּה יָצַרְתָּ עוֹלָמְךָ מִקֶּדֶם כִּלִּיתָ
מְלַאכְתְּךָ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי בָּחַרְתָּ בָּנוּ מִכָּל־הָעַמִּים וְרָצִיתָ בָּנוּ
מִכָּל־הַלְּשׁוֹנוֹת וְקִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ
לַעֲבוֹדָתֶךָ וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עָלֵינוּ קָרָאתָ. וַתִּתֶּן־לָנוּ ה'
אֱלֹהֵינוּ שַׁבָּתוֹת לִמְנוּחָה וְיוֹם רֹאשׁ חֹדֶשׁ הַזֶּה לְכַפֵּר בַּעֲדֵנוּ
שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ. וּמִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ' וְכוֹ' עַד 'וּמוּסָפִים כְּהִלְכָתָן
וְאֶת־מוּסְפֵי יוֹם הַמְּנוּחַה הַזֶּה וְיוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה נַעֲשֶׂה
וְנַקְרִיב אֶת־קָרְבְּנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ תְּמִידִין כְּסִדְרָן כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ
כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ עַל־יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ. יְהִי רָצוֹן
מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתְּחַדֵּשׁ' וְכוֹ' עַד
'לִפְדוּת נַפְשֵׁנוּ. רְצֵה־נָא בִּמְנוּחָתֵנוּ וְקַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ' כוֹ'
עַד 'וְיָנוּחוּ בָם כָּל־ יִשְׂרָאֵל אוֹהֲבֵי שְׁמֶךָ. בָּרוּךְ אַתָּה ה'
מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים'.
בְּרָכָה אֶמְצָעִית שֶׁל יוֹם טוֹב שֶׁל פֶּסַח - עַרְבִית שַׁחֲרִית
וּמִנְחָה - 'אַתָּה בְחַרְתָּנוּ מִכָּל־הָעַמִּים אָהַבְתָּ אוֹתָנוּ וְרָצִיתָ
בָּנוּ מִכָּל־הַלְּשׁוֹנוֹת וְקִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ
לַעֲבוֹדָתֶךָ וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עָלֵינוּ קָרָאתָ. וַתִּתֶּן־לָנוּ ה'
אֱלֹהֵינוּ מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה חַגִּים וּזְמַנִּים לְשָׂשׂוֹן אֶת־יוֹם טוֹב
מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה אֶת־יוֹם חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה זְמַן חֵרוּתֵנוּ
בְּאַהֲבָה זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יַעֲלֶה
וְיָבֹא כוֹ' וְהַשִּׂיאֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת־בִּרְכַּת מוֹעֲדֶיךָ לְחַיִּים
וּלְשָׁלוֹם כַּאֲשֶׁר אָמַרְתָּ וְרָצִיתָ לְבָרְכֵנוּ כֵּן תְּבָרְכֵנוּ סֶלָה. וְתֵן
חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ וְשַׂמֵּחַ נַפְשֵׁנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ וְכוֹ' בָּרוּךְ אַתָּה ה'
מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים'. בְּרָכָה אֶמְצָעִית מִמּוּסַף הַפֶּסַח -
'אַתָּה בְחַרְתָּנוּ מִכָּל־הָעַמִּים' כוֹ' עַד 'זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם'.
'וּמִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ גֻּלִינוּ מֵאַרְצֵנוּ וְנִתְרַחַקְנוּ מֵעַל אַדְמָתֵנוּ וְאֵין
אָנוּ יְכוֹלִין לַעֲלוֹת לְהֵרָאוֹת וּלְהִשְׁתַּחֲווֹת לְפָנֶיךָ בְּבֵית
בְּחִירָתֶךָ בְּנֵוֶה הֲדָרֶךָ בַּבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שִׁמְךָ
עָלָיו מִפְּנֵי הַיָּד שֶׁנִּשְׁתַּלְּחָה בְּמִקְדָּשֶׁךָ. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה'
אֱלֹהֵינוּ שֶׁתָּשׁוּב וּתְרַחֵם עָלָיו וְעָלֵינוּ בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים וּתְקַבֵּץ
פְּזוּרֵינוּ מִבֵּין הַגּוֹיִם וּנְפוּצוֹתֵינוּ כַּנֵּס מִיַּרְכְּתֵי אָרֶץ. וַהֲבִיאֵנוּ
לְצִיּוֹן עִירְךָ בְּרִנָּה וּלְירוּשָׁלַיִם בֵּית מִקְדָּשְׁךָ בְּשִׂמְחַת עוֹלָם
וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת־קָרְבְּנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ תְּמִידִין כְּסִדְרָן
וּמוּסָפִין כְּהִלְכָתָן וְאֶת־מוּסַף יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה יוֹם
חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ כְּמוֹ
שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ עַל־יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ. מֶלֶךְ רַחֲמָן רַחֵם
עָלֵינוּ וְכוֹ' וְהַשִּׂיאֵנוּ וְכוֹ' בָּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל
וְהַזְּמַנִּים'.
וּבַנֹּסַח הַזֶּה הוּא מִתְפַּלֵּל בְּחַג שָׁבוּעוֹת וּבְחַג הַסֻּכּוֹת בְּלֹא
חֶסְרוֹן וּבְלֹא יָתֵר. אֶלָּא שֶׁבְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת הוּא אוֹמֵר
'אֶת־יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה אֶת־יוֹם חַג הַשָּׁבוּעוֹת הַזֶּה
זְמַן מַתַּן תּוֹרָתֵנוּ בְּאַהֲבָה זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם'. וּבְמוּסָף
הוּא אוֹמֵר 'וְאֶת־מוּסַף יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה יוֹם חַג
הַשָּׁבוּעוֹת הַזֶּה'. וְכֵן בְּסֻכּוֹת הוּא אוֹמֵר 'אֶת־יוֹם טוֹב מִקְרָא
קֹדֶשׁ הַזֶּה יוֹם חַג הַסֻּכּוֹת הַזֶּה זְמַן שִׂמְחָתֵנוּ בְּאַהֲבָה' וְכוֹ'.
וּבִשְׁמִינִי עֲצֶרֶת אוֹמֵר 'אֶת־יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה
אֶת־יוֹם חַג שְׁמִינִי עֲצֶרֶת הַזֶּה זְמַן שִׂמְחָתֵנוּ' כוֹ'. וְכֵן
בַּמּוּסָף אוֹמֵר 'וְאֶת־מוּסַף יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה יוֹם חַג
שְׁמִינִי' כוֹ'. וְאִם חָל יוֹם טוֹב לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת אוֹמֵר 'אַתָּה

מתוך מהדורת וגשל

בְּחַרְתָּנוּ' כו' עַד 'וַתִּתֶּן־לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ שַׁבָּתוֹת לִמְנוּחָה מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה חַגִּים וּזְמַנִּים לְשָׂשׂוֹן אֶת־יוֹם הַמָּנוֹחַ הַזֶּה וְאֶת־יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה אֶת־יוֹם פְּלוֹנִי' כו'. וְכֵן בַּמּוּסָף אוֹמֵר 'וְאֶת־מוּסְפֵי יוֹם הַמָּנוֹחַ הַזֶּה' כו'. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ הוּא מַזְכִּיר הַשַּׁבָּת בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים אִם חָלוּ לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת - בֵּין בִּשְׁאָר תְּפִלּוֹת בֵּין בַּמּוּסָף - וְחוֹתֵם בְּכָל הַתְּפִלּוֹת שֶׁל שָׁלֹשׁ רְגָלִים 'מְקַדֵּשׁ שַׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים'. וּבְרֹאשׁ הַשָּׁנָה חוֹתֵם 'מֶלֶךְ עַל־כָּל־הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזִּכָּרוֹן'. וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים - 'מֶלֶךְ עַל־כָּל־הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַכִּפּוּרִים'.

רֹאשׁ הַשָּׁנָה. נָהֲגוּ רֹב הָעָם מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְעַד יוֹם הַכִּפּוּרִים לְהוֹסִיף בְּכָל תְּפִלָּה בַּעֲשֶׂרֶת הַיָּמִים. בִּבְרָכָה רִאשׁוֹנָה מוֹסִיפִים 'זָכְרֵנוּ לְחַיִּים כו' בָּרוּךְ אַתָּה ה' מָגֵן אַבְרָהָם'. וּמוֹסִיפִין בִּבְרָכָה שְׁנִיָּה, 'מִי כָמוֹךָ אַב הָרַחֲמִים זוֹכֵר יְצוּרָיו בְּרַחֲמִים. בָּרוּךְ אַתָּה ה' מְחַיֵּה הַמֵּתִים'. וּמוֹסִיפִין בְּבִרְכַּת שְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה 'זְכֹר רַחֲמֶיךָ' וְכו'. וּבִבְרָכָה אַחֲרוֹנָה מוֹסִיפִין 'וּבְסֵפֶר חַיִּים' וְכו'. וּבִתְפִלַּת נְעִילָה שֶׁל יוֹם הַצּוֹם אוֹמֵר בְּבִרְכַּת (בְּמָקוֹם) 'זָכְרֵנוּ לַחַיִּים' - 'חָתְמֵנוּ'. וְכָל אֵלּוּ הַתּוֹסָפוֹת מִנְהַג מְקוֹמוֹת. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא יוֹסִיפוּ דָּבָר.

מִנְהָג פָּשׁוּט שֶׁמְּבָרְכִין בְּרָכָה שְׁלִישִׁית בְּנֹסַח זֶה בִּשְׁנֵי יָמִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּכָל תְּפִלָּה וּתְפִלָּה מֵאַרְבַּע הַתְּפִלּוֹת וְכֵן נָהֲגוּ מִקְצָת לְבָרֵךְ אוֹתָהּ בְּאוֹתוֹ הַנֹּסַח בְּכָל תְּפִלָּה וּתְפִלָּה מְחַמֵּשׁ תְּפִלּוֹת שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים. וְזֶהוּ נֻסְחָהּ: 'אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל־יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶלָה. וּבְכֵן תֵּן פַּחְדְּךָ ה' אֱלֹהֵינוּ עַל כָּל־מַעֲשֶׂיךָ וְאֵימָתְךָ עַל כָּל־מַה־שֶּׁבָּרָאתָ וְיִרָּאוּךָ כָּל־הַמַּעֲשִׂים וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ כָּל־הַבְּרוּאִים וְיַעֲשׂוּ כֻּלָּם אֲגֻדָּה אֶחָת לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם כו'. וּבְכֵן תֵּן כָּבוֹד לְעַמֶּךָ תְּהִלָּה לִירֵאֶיךָ וְתִקְוָה טוֹבָה לְדוֹרְשֶׁיךָ וּפִתְחוֹן פֶּה לַמְיַחֲלִים לָךְ שִׂמְחָה לְאַרְצֶךָ שָׂשׂוֹן לְעִירֶךָ וּצְמִיחַת קֶרֶן לְדָוִד עַבְדֶּךָ וַעֲרִיכַת נֵר לְבֶן־יִשַׁי מְשִׁיחֶךָ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. וְאָז צַדִּיקִים יִרְאוּ וְיִשְׂמָחוּ וִישָׁרִים יַעֲלֹזוּ וַחֲסִידִים כו' כַּכָּתוּב בִּדְבְרֵי קָדְשֶׁךָ יִמְלֹךְ ה' לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדוֹר וָדוֹר הַלְלוּיָהּ. וְכָתוּב וַיִּגְבַּהּ ה' וְגוֹ' בָּרוּךְ אַתָּה ה' הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ'. בְּרָכָה אֶמְצָעִית שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה - עַרְבִית שַׁחֲרִית וּמִנְחָה - 'אַתָּה בְחַרְתָּנוּ מִכָּל־הָעַמִּים כו'. וַתִּתֶּן־לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת־יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה זִכָּרוֹן תְּרוּעָה בְּאַהֲבָה זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יַעֲלֶה וְיָבֹא כו'. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מְלֹךְ עַל כָּל־הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בִּכְבוֹדֶךָ וְהִנָּשֵׂא עַל כָּל־הָאָרֶץ בִּיקָרֶךָ וְהוֹפַע בַּהֲדַר גְּאוֹן עֻזֶּךָ עַל כָּל־יוֹשְׁבֵי תֵבֵל אַרְצֶךָ. וְיֵדַע כָּל־פָּעוּל כִּי אַתָּה פְּעַלְתּוֹ וְיָבִין כָּל־יְצוּר כִּי אַתָּה יְצַרְתּוֹ וְיֹאמַר כֹּל אֲשֶׁר רוּחַ וּנְשָׁמָה בְּאַפּוֹ ה' וְכו' קָדְשֵׁנוּ כו'. בָּרוּךְ אַתָּה ה' מֶלֶךְ עַל כָּל־הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזִּכָּרוֹן'.

בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה מִשָּׁלֹשׁ בְּרָכוֹת אֶמְצָעִיּוֹת שֶׁל מוּסַף רֹאשׁ הַשָּׁנָה - 'אַתָּה בְחַרְתָּנוּ וּמִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ כו' וְאֶת־מוּסְפֵי' כו' כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב. 'עָלֵינוּ לְשַׁבֵּחַ לַאֲדוֹן הַכֹּל לָתֵת גְּדֻלָּה לְיוֹצֵר בְּרֵאשִׁית שֶׁלֹּא עָשָׂנוּ כְּגוֹיֵי הָאֲרָצוֹת וְכו'. אוֹחִילָה לָאֵל אֲחַלֶּה פָנָיו אֶשְׁאֲלָה מִמֶּנּוּ מַעֲנֵה לָשׁוֹן אֲשֶׁר בִּקְהַל עַם אָשִׁירָה עֻזּוֹ אַבִּיעָה רְנָנוֹת בְּעַד מִפְעָלָיו כו'. בָּרוּךְ אַתָּה ה' לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ. עַל־כֵּן נְקַוֶּה לְךָ ה' אֱלֹהֵינוּ לִרְאוֹת מְהֵרָה בְּתִפְאֶרֶת עֻזֶּךָ וְכו'. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מְלֹךְ כו' בָּרוּךְ אַתָּה ה' מֶלֶךְ עַל כָּל־הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזִּכָּרוֹן. הַיּוֹם הֲרַת עוֹלָם יַעֲמִיד בַּמִּשְׁפָּט כָּל־יְצוּרֵי עוֹלָם אִם כְּבָנִים אִם כַּעֲבָדִים אִם כְּבָנִים רַחֲמֵנוּ כְּרַחֵם אָב עַל בָּנִים אִם כַּעֲבָדִים עֵינֵינוּ לְךָ תְּלוּיוֹת' וְכו'. בְּרָכָה שְׁנִיָּה - 'אַתָּה זוֹכֵר מַעֲשֵׂה עוֹלָם וּפוֹקֵד כָּל־יְצוּרֵי קֶדֶם כו' כִּי זוֹכֵר הַנִּשְׁכָּחוֹת אַתָּה הוּא מֵעוֹלָם וְאֵין שִׁכְחָה לִפְנֵי כִּסֵּא כְבוֹדֶךָ וַעֲקֵדַת יִצְחָק לְזַרְעוֹ תִּזְכֹּר וכו'. הַיּוֹם הֲרַת עוֹלָם הַיּוֹם יַעֲמִיד בַּמִּשְׁפָּט כָּל־יְצוּרֵי עוֹלָם אִם כְּבָנִים אִם כַּעֲבָדִים אִם כְּבָנִים רַחֲמֵנוּ כְּרַחֵם אָב עַל בָּנִים' כו'. בְּרָכָה שְׁלִישִׁית - 'אַתָּה נִגְלֵיתָ בַּעֲנַן כְּבוֹדֶךָ עַל עַם קָדְשֶׁךָ לְדַבֵּר עִמָּם מִן הַשָּׁמַיִם הִשְׁמַעְתָּם קוֹלֶךָ כו' כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ כו' בָּרוּךְ אַתָּה ה' שׁוֹמֵעַ תְּרוּעָה. הַיּוֹם הֲרַת עוֹלָם' כו' כַּכָּתוּב לְמַעְלָה.

בְּרָכָה אֶמְצָעִית שֶׁל צוֹם יוֹם הַכִּפּוּרִים - בְּעַרְבִית וְשַׁחֲרִית וּמִנְחָה וּנְעִילָה - 'אַתָּה בְחַרְתָּנוּ כו'. וַתִּתֶּן־לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת־יוֹם הַכִּפּוּרִים הַזֶּה וְאֵת־יוֹם מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה לִמְחִילָה וְכו'. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יַעֲלֶה וְיָבוֹא יַגִּיעַ יֵרָאֶה וְיֵרָצֶה יִשָּׁמַע וְיִפָּקֵד וְיִזָּכֵר לְפָנֶיךָ זִכְרוֹנֵנוּ זִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ זִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ וְזִכְרוֹן מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד וכו'. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מְחֹל לַעֲוֹנוֹתֵינוּ וְכו'. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מְלֹךְ כו'. קַדְּשֵׁנוּ כו'. וּדְבָרְךָ אֱמֶת וְקַיָּם כו' בָּרוּךְ אַתָּה ה' מֶלֶךְ עַל כָּל־הָאָרֶץ מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ' וְכו'. בְּרָכָה אֶמְצָעִית שֶׁל מוּסָף - 'אַתָּה בְחַרְתָּנוּ, וּמִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ, וְאֶת־מוּסְפֵי יוֹם מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ כו'. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מְחֹל לַעֲוֹנוֹתֵינוּ בְיוֹם צוֹם הַכִּפּוּרִים הַזֶּה מְחֵה וְהַעֲבֵר פְּשָׁעֵינוּ' כו' עַד 'וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ וְכו'. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מְלֹךְ עַל כָּל־הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בִּכְבוֹדֶךָ וְהִנָּשֵׂא עַל כָּל־הָאָרֶץ בִּיקָרֶךָ וְהוֹפַע בַּהֲדַר גְּאוֹן עֻזֶּךָ וְכו'. עַד 'וּמַלְכוּתוֹ בַּכֹּל מָשָׁלָה. קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ וְשַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ וְשַׂמְּחֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת וּדְבָרְךָ' כו'. עַד 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַכִּפּוּרִים'.

נָהֲגוּ הָעָם בְּכָל תְּפִלּוֹת הַמּוּסָפִין כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר 'כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ עַל־יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ' מַזְכִּיר קָרְבָּנוֹת אוֹתוֹ הַיּוֹם כְּמוֹ שֶׁהֵם כְּתוּבִים בַּתּוֹרָה וְקוֹרֵא אוֹתָם הַפְּסוּקִים. וְאִם לֹא הִזְכִּיר - כֵּיוָן שֶׁאָמַר 'כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ' - שׁוּב אֵינוֹ צָרִיךְ:

נֹסַח הַוִּדּוּי

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ תָּבֹא לְפָנֶיךָ תְּפִלָּתֵנוּ וְאַל תִּתְעַלַּם מִתְּחִנָּתֵנוּ שֶׁאֵין אָנוּ עַזֵּי פָנִים וּקְשֵׁי עֹרֶף שֶׁנֹּאמַר לְפָנֶיךָ צַדִּיקִים אֲנַחְנוּ וְלֹא חָטָאנוּ אֲבָל אֲנַחְנוּ וַאֲבוֹתֵינוּ אָשַׁמְנוּ בָּגַדְנוּ גָּזַלְנוּ דִּבַּרְנוּ דֹּפִי הֶעֱוִינוּ וְהִרְשַׁעְנוּ זַדְנוּ חָמַסְנוּ' כו'. עַד 'כִּי אֱמֶת עָשִׂיתָ וַאֲנַחְנוּ הִרְשָׁעְנוּ. מַה־נֹּאמַר לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ יוֹשֵׁב מָרוֹם וּמַה־נְּסַפֵּר לְפָנֶיךָ שׁוֹכֵן שְׁחָקִים הֲלֹא הַנִּסְתָּרוֹת וְהַנִּגְלוֹת אַתָּה יוֹדֵעַ. אַתָּה יוֹדֵעַ רָזֵי עוֹלָם

וְתַעֲלוּמוֹת סִתְרֵי כָל־חַי. אַתָּה חוֹפֵשׂ כָּל־חַדְרֵי בָטֶן וּבוֹחֵן כִּלְיוֹת וָלֵב. אֵין כָּל־דָּבָר נֶעְלָם מִמְּךָ וְאֵין נִסְתָּר מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ. וּבְכֵן יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתִּמְחֹל לָנוּ עַל כָּל־חַטֹּאתֵינוּ וּתְכַפֵּר לָנוּ עַל כָּל־עֲוֹנוֹתֵינוּ וְתִסְלַח לָנוּ עַל כָּל־פְּשָׁעֵינוּ.

עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּאֹנֶס וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּבְלִי דָעַת. עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּגָלוּי וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּדַעַת וּבְמִרְמָה. עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּהִרְהוּר הַלֵּב וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּוִדּוּי פֶּה. עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּזָדוֹן וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּחֹזֶק יָד. עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּטֻמְאַת שְׂפָתַיִם וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּיֵצֶר הָרָע. עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּיוֹדְעִים וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּלֹא יוֹדְעִים. עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּכַחַשׁ וּבְכָזָב וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּלָשׁוֹן הָרָע. עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּמַרְאִית הָעַיִן וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּנֶשֶׁךְ וּבְמַרְבִּית. עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּשִׂיחַ שִׂפְתוֹתֵינוּ וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּעֵינַיִם רָמוֹת. עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּפִתְחוֹן פֶּה וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּצַעֲדֵי רַגְלַיִם. עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּקִפְּיצַת יָד וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּרָצוֹן וּבְדַעַת. עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּשְׁגָגָה וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּתִמְהוֹן לֵבָב. עַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִין עֲלֵיהֶם חַטָּאת. עַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם עוֹלָה. עַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם קָרְבָּן. עַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם אָשָׁם וַדַּאי. עַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם אָשָׁם תָּלוּי. עַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם קָרְבָּן עוֹלָה וְיוֹרֵד. עַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם עֲשֵׂה. עַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁנִּתְּנוּ (שֶׁנִּתְּקוּ) לַעֲשֵׂה. עַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם. עַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם כָּרֵת. עַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם מַלְקוּת. עַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם אַרְבַּע מִיתוֹת בֵּית־דִּין סְקִילָה שְׂרֵפָה הֶרֶג וָחֶנֶק. עַל הַגְּלוּיִם לָנוּ וְעַל שֶׁאֵינָן גְּלוּיִם לָנוּ. הַגְּלוּיִם לָנוּ כְּבָר אֲמַרְנוּם לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וְשֶׁאֵינָם גְּלוּיִם לָנוּ כָּל־חֲטָאֵינוּ אַתָּה יוֹדֵעַ כָּל־הַנִּסְתָּרוֹת כַּכָּתוּב 'הַנִּסְתָּרוֹת לַה' אֱלֹהֵינוּ וְהַנִּגְלוֹת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד עוֹלָם' וְכוו'. כִּי אַתָּה סוֹלֵחַ לְיִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם וּמוֹחֵל לְשִׁבְטֵי יְשֻׁרוּן וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ. אֱלֹהַי, עַד שֶׁלֹּא נוֹצַרְתִּי אֵינִי כְּדַאי וְעַכְשָׁו שֶׁנּוֹצַרְתִּי כְּאִלּוּ לֹא נוֹצַרְתִּי. עָפָר אֲנִי בְּחַיַּי קַל וָחֹמֶר בְּמִיתָתִי. הֲרֵי אֲנִי לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהַי כִּכְלִי מָלֵא בוּשָׁה וּכְלִמָּה יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שֶׁלֹּא אֶחֱטָא עוֹד וּמַה־שֶּׁחָטָאתִי מְחֵה בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים אֲבָל לֹא עַל־יְדֵי יִסּוּרִין. יְהִיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ ה' צוּרִי וְגוֹאֲלִי'.

כַּסֵּדֶר הַזֶּה מִתְוַדֶּה בְּעַרְבִית שַׁחֲרִית וּמוּסָף וּמִנְחָה בֵּין יָחִיד בֵּין שְׁלִיחַ צִבּוּר. אֶלָּא שֶׁהַיָּחִיד אוֹמֵר וְדוּי זֶה אַחַר תְּפִלָּתוֹ אַחַר שֶׁגּוֹמֵר 'שִׂים שָׁלוֹם' קֹדֶם שֶׁיַּפְסִיעַ שָׁלֹשׁ פְּסִיעוֹת וּשְׁלִיחַ צִבּוּר אוֹמְרוֹ בְּתוֹךְ בְּרָכָה אֶמְצָעִית קֹדֶם שֶׁיֹּאמַר 'אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מְחֹל לַעֲוֹנוֹתֵינוּ' מִתְוַדֶּה וְדוּי כַּסֵּדֶר הַזֶּה וְאַחַר־כָּךְ אוֹמֵר 'מְחֹל לַעֲוֹנוֹתֵינוּ בְּיוֹם צוֹם הַכִּפּוּרִים':

בִּנְעִילָה מִתְוַדֶּה כַּסֵּדֶר הַזֶּה - 'מַה־נֹּאמַר לְפָנֶיךָ יוֹשֵׁב מָרוֹם כּוו' כִּי עֲוֹנוֹתֵינוּ רַבּוּ מִלִּמְנוֹת כּוו' מָה אָנוּ מָה חַיֵּינוּ מָה חַסְדֵּנוּ מַה־צִּדְקֵנוּ מַה־ מַעֲשֵׂינוּ מַה־נֹּאמַר לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ הֲלֹא כָּל־הַגִּבּוֹרִים כְּאַיִן לְפָנֶיךָ וְאַנְשֵׁי הַשֵּׁם כְּלֹא הָיוּ וַחֲכָמִים כִּבְלִי מַדָּע וּנְבוֹנִים כִּבְלִי הַשְׂכֵּל כִּי כֹל מַעֲשֵׂינוּ תֹּהוּ וִימֵי חַיֵּינוּ הֶבֶל לְפָנֶיךָ כַּכָּתוּב וּמוֹתַר הָאָדָם מִן־הַבְּהֵמָה אָיִן כִּי הַכֹּל הָבֶל. אֲבָל אַתָּה הִבְדַּלְתָּ אֱנוֹשׁ מֵרֹאשׁ וַתַּכִּירֵהוּ לַעֲמֹד לְפָנֶיךָ כִּי מִי יֹאמַר לְךָ מַה־תַּעֲשֶׂה וְאִם יִצְדַּק מַה־יִּתֶּן־לָךְ. וַתִּתֶּן־לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת־יוֹם הַכִּפּוּרִים הַזֶּה קֵץ מְחִילָה לְכָל־חַטֹּאתֵינוּ לְמַעַן נֶחְדַּל מֵעֹשֶׁק יָדֵינוּ וְנָשׁוּב לַעֲשׂוֹת חֻקֵּי רְצוֹנְךָ בְּלֵב שָׁלֵם כַּדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר דִּרְשׁוּ ה' בְּהִמָּצְאוֹ קְרָאֵהוּ בִּהְיוֹתוֹ קָרוֹב יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ וְאִישׁ אָוֶן מַחְשְׁבֹתָיו וְיָשֹׁב אֶל־ה' וִירַחֲמֵהוּ וְאֶל־אֱלֹהֵינוּ כִּי־יַרְבֶּה לִסְלוֹחַ. וְאַתָּה אֱלוֹהַּ סְלִיחוֹת טוֹב וּמֵטִיב חַנּוּן וְרַחוּם אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד מַרְבֶּה לְהֵטִיב רוֹצֶה בִּתְשׁוּבָתָן שֶׁל רְשָׁעִים וְאֵין אַתָּה חָפֵץ בְּמִיתָתָן כַּכָּתוּב חַי אָנִי נְאֻם ה' אִם אֶחְפֹּץ בְּמוֹת הָרָשָׁע כִּי אִם־בְּשׁוּב רָשָׁע מִדַּרְכּוֹ וְחָיָה. שׁוּבוּ שׁוּבוּ מִדַּרְכֵיכֶם הָרָעִים וְלָמָּה תָמוּתוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל. הַשִּׁיבֵנוּ וְקַבְּלֵנוּ וּמְחֹל לָנוּ וּסְלַח כְּגֹדֶל חַסְדֶּךָ. יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ ה' כּוו'. עוֹשֶׂה שָׁלוֹם' וְכוו':

יום חמישי א' אייר ה'תשע"א

נֹסַח בִּרְכַּת הַמָּזוֹן

בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַזָּן אֶת־הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בְּטוּבוֹ בְּחֵן[27] וּבְחֶסֶד וּבְרַחֲמִים וּמְפַרְנֵס לַכֹּל כָּאָמוּר[28] פּוֹתֵחַ אֶת־יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל־חַי רָצוֹן וּמֵכִין מָזוֹן לְכָל־בְּרִיּוֹתָיו אֲשֶׁר בָּרָא. בָּרוּךְ אַתָּה ה' הַזָּן אֶת־הַכֹּל. נוֹדֶה לְךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וּנְבָרֶכְךָ מַלְכֵּנוּ כִּי הִנְחַלְתָּ אֶת־אֲבוֹתֵינוּ אֶרֶץ חֶמְדָּה טוֹבָה וּרְחָבָה בְּרִית[29] וְתוֹרָה עַל שֶׁהוֹצֵאתָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּפְדִיתָנוּ מִבֵּית עֲבָדִים עַל תּוֹרָתְךָ שֶׁלִּמַּדְתָּנוּ עַל חֻקֶּיךָ רְצוֹנְךָ שֶׁהוֹדַעְתָּנוּ עַל כֻּלָּם ה' אֱלֹהֵינוּ אָנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אֶת־שִׁמְךָ כָּאָמוּר[30] וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ עַל־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ. בָּרוּךְ אַתָּה ה' עַל־הָאָרֶץ וְעַל־הַמָּזוֹן. רַחֵם ה' אֱלֹהֵינוּ עַל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ וְעַל־יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ וְעַל־צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ וְעַל־הַבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שִׁמְךָ עָלָיו וּמַלְכוּת דָּוִד מְשִׁיחֶךָ תַּחֲזִיר לִמְקוֹמָהּ

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

תיקנוה בלשון ארמית (תוספות ברכות דף ג עמוד א). ובתלמוד נזכרת תפילה זו, בשם: "יהא שמיה הגדול מבורך", ראה ברכות דף ג עמוד א; דף נז עמוד א; שבת דף קיט עמוד ב ועוד. ובשם "קדיש" נזכרת במסכת סופרים פרק ט"ז, הלכה י"ב; ובפרק י"ט, הלכה א ובעוד מקומות באותה המסכת. 27) בעין יפה, ובפנים יפות. 28) (תהילים פרק קמה, פסוק טז). 29) זו ברית מילה, השווה לעיל הלכות ברכות פרק ב, הלכה ג. 30) (דברים פרק ח, פסוק י).

1 בְּיָמֵינוּ וּבְנֵה יְרוּשָׁלַיִם בְּקָרוֹב כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ בָּרוּךְ אַתָּה ה'
2 בּוֹנֶה בְרַחֲמָיו אֶת־יְרוּשָׁלָיִם[31]. בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ
3 הָעוֹלָם הָאֵל אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ אַדִּירֵנוּ בּוֹרְאֵנוּ גּוֹאֲלֵנוּ קְדוֹשֵׁנוּ
4 קְדוֹשׁ יַעֲקֹב הַמֶּלֶךְ הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב שֶׁבְּכָל־יוֹם וָיוֹם גּוֹמְלֵנוּ
5 חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים וְכָל־טוֹב[32]. הָרַחֲמָן יִשְׁתַּבַּח לְדוֹר דּוֹרִים.
6 הָרַחֲמָן יִתְפָּאַר לְנֶצַח נְצָחִים. הָרַחֲמָן יְזַכֵּנוּ לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ
7 וּלְבִנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וּלְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא[33]. מִגְדּוֹל[34] יְשׁוּעוֹת
8 מַלְכּוֹ וְגוֹ' כְּפִירִים[35] רָשׁוּ וְרָעֵבוּ וְגוֹ' הוֹדוּ[36] לַה' כִּי טוֹב כִּי
9 לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
10 הַמַּפְטִיר בְּנָבִיא מְבָרֵךְ לְפָנֶיהָ 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ
11 הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם
12 הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת. בָּרוּךְ אַתָּה ה' הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה
13 עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וְהַצֶּדֶק'. וּמְבָרֵךְ
14 לְאַחֲרֶיהָ 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם צוּר כָּל־
15 הָעוֹלָמִים צַדִּיק בְּכָל־הַדּוֹרוֹת הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה
16 מְדַבֵּר וּמְקַיֵּם אֲשֶׁר כָּל־ דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק. נֶאֱמָן אַתָּה הוּא
17 ה' אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא
18 יָשׁוּב רֵיקָם כִּי אֵל נֶאֱמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה ה' הָאֵל הַנֶּאֱמָן
19 בְּכָל־דְּבָרָיו. רַחֵם עַל־צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ וְלַעֲגוּמַת נֶפֶשׁ
20 תּוֹשִׁיעַ מְהֵרָה בְּיָמֵינוּ וְתִבְנֶה מְהֵרָה. בָּרוּךְ אַתָּה ה' בּוֹנֵה
21 יְרוּשָׁלָיִם. אֶת־ צֶמַח דָּוִד עַבְדְּךָ מְהֵרָה תַּצְמִיחַ וְקַרְנוֹ תָּרוּם
22 בִּישׁוּעָתֶךָ. בָּרוּךְ אַתָּה ה' מָגֵן דָּוִד. עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוֹדָה
23 וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַמָּנוֹחַ הַזֶּה שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ
24 לִקְדֻשָּׁה לְכָבוֹד וּלְתִפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל אָנוּ מְבָרְכִין שְׁמֶךָ.
25 בָּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת'. וּבְיוֹם טוֹב הוּא אוֹמֵר 'וְעַל
26 יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה.
27 בָּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים'. וְאִם הָיָה שַׁבָּת וְיוֹם
28 טוֹב - כּוֹלֵל שְׁנֵיהֶם וְחוֹתֵם 'מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל
29 וְהַזְּמַנִּים'. כַּנֵּסַח שֶׁהוּא חוֹתֵם בַּתְּפִלָּה בִּבְרָכָה אֶמְצָעִית
30 בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם כָּךְ הוּא חוֹתֵם בִּבְרָכָה אַחֲרוֹנָה זוֹ.
31 (הָעִנְיָנוֹת שֶׁנָּהֲגוּ רֹב הָעָם לִקְרוֹת מִן הַנְּבִיאִים בְּכָל שַׁבָּת
32 וְשַׁבָּת וּמַפְטִירִין בָּהֶן וְאֵלּוּ הֵן): בְּרֵאשִׁית - 'הֵן עַבְדִּי
33 אֶתְמָךְ־בּוֹ' עַד 'אֵלֶּה הַדְּבָרִים עֲשִׂיתִים וְלֹא עֲזַבְתִּים'
34 בִּישַׁעְיָה. תּוֹלְדוֹת נֹחַ - 'רְנִי עֲקָרָה לֹא יָלָדָה' עַד 'הַטּוּ
35 אָזְנְכֶם וּלְכוּ אֵלַי' בִּישַׁעְיָה. לֶךְ־לְךָ - 'וְאֶל־מִי תְדַמְּיוּנִי
36 וְאֶשְׁוֶה' עַד 'כִּי אֲנִי ה' אֶעֱנֶם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל' בִּישַׁעְיָה. וַיֵּרָא
37 אֵלָיו - 'וְאִשָּׁה אַחַת מִנְּשֵׁי בְנֵי הַנְּבִיאִים' עַד 'וַתִּשָּׂא
38 אֶת־בְּנָהּ וַתֵּצֵא' בִּמְלָכִים. וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה - תְּחִלַּת הַסֵּפֶר
39 עַד 'יְחִי אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ לְעֹלָם' בִּמְלָכִים. תּוֹלְדֹת יִצְחָק -
40 'מַשָּׂא דְבַר ה' אֶל־יִשְׂרָאֵל בְּיַד מַלְאָכִי' עַד 'וְעָרְבָה לַה'
41 מִנְחַת' וְגוֹ' בִּתְרֵי־עָשָׂר. וַיֵּצֵא יַעֲקֹב - 'וְעַמִּי תְלוּאִים
42 לְמִשּׁוּבָתִי' עַד 'וּבְנָבִיא הֶעֱלָה בִּתְרֵי־עָשָׂר. וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב -
43 'חֲזוֹן עֹבַדְיָה' עַד סוֹף סִפְרוֹ בִּתְרֵי־עָשָׂר. וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב - 'עַל
44 שְׁלֹשָׁה פִּשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל' עַד 'אַרְיֵה שָׁאָג מִי לֹא יִירָא'
45 בִּתְרֵי־עָשָׂר. וַיְהִי מִקֵּץ - 'וַיִּיקַץ שְׁלֹמֹה וְהִנֵּה חָלוֹם' עַד
46 'וַיְהִי הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ' בִּמְלָכִים. וַיִּגַּשׁ אֵלָיו - 'וְאַתָּה
47 בֶּן־אָדָם קַח לְךָ עֵץ אֶחָד' עַד 'וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי אֲנִי ה'"
48 בִּיחֶזְקֵאל. וַיְהִי יַעֲקֹב - 'וַיִּקְרְבוּ יְמֵי דָוִד לָמוּת' עַד 'וּשְׁלֹמֹה
49 יָשַׁב עַל־כִּסֵּא דָוִד אָבִיו' בִּמְלָכִים. וְאֵלֶּה שְׁמוֹת - 'בֶּן אָדָם
50 הוֹדַע אֶת־יְרוּשָׁלַיִם' עַד 'וַיֵּצֵא לְךָ שֵׁם' בִּיחֶזְקֵאל. וָאֶרָא -
51 'וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד לְבֵית יִשְׂרָאֵל' עַד 'בַּיּוֹם הַהוּא אַצְמִיחַ קֶרֶן
52 לְבֵית יִשְׂרָאֵל' בִּיחֶזְקֵאל. בֹּא אֶל־פַּרְעֹה - 'מַשָּׂא מִצְרַיִם'
53 עַד 'אֲשֶׁר בֵּרְכוּ ה' צְבָאוֹת' בִּישַׁעְיָה. וַיְהִי בְּשַׁלַּח - שִׁירַת
54 דְּבוֹרָה מִן 'וַיַּכְנַע אֱלֹהִים' עַד 'וַתִּשְׁקֹט הָאָרֶץ אַרְבָּעִים
55 שָׁנָה' בְּשֹׁפְטִים. וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ - 'בִּשְׁנַת־מוֹת הַמֶּלֶךְ עֻזִּיָּהוּ'
56 עַד 'לְמַרְבֵּה הַמִּשְׂרָה' בִּישַׁעְיָה. וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים - 'הַדָּבָר
57 אֲשֶׁר הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ' עַד 'לֹא יִכָּרֵת אִישׁ לְיוֹנָדָב בֶּן־רֵכָב'
58 בִּירְמְיָה. וְיִקְחוּ לִי - 'זֶה' נָתַן חָכְמָה לִשְׁלֹמֹה' עַד 'וְשָׁכַנְתִּי
59 בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל' בִּמְלָכִים. וְאַתָּה תְּצַוֶּה - 'הַגֵּד' אֶת־(בְּנֵי)
60 [בֵּית-] יִשְׂרָאֵל אֶת־הַבַּיִת' עַד 'וְרָצִיתִי אֶתְכֶם' בִּיחֶזְקֵאל. כִּי
61 תִשָּׂא - 'וּדְבַר ה' הָיָה אֶל־אֵלִיָּהוּ' עַד 'וַיִּרְכַּב אַחְאָב וַיֵּלֶךְ'
62 בִּמְלָכִים. וַיַּקְהֵל - 'וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וַיִּקַּח אֶת־ חִירָם
63 מִצֹּר' עַד 'וַתִּתֹּם מְלֶאכֶת' בִּמְלָכִים. (ו)אֵלֶּה פְקוּדֵי - 'וַיַּעַשׂ
64 חִירָם' עַד 'וְהַפֹּתוֹת לְדַלְתוֹת הַבַּיִת' (בִּמְלָכִים). וַיִּקְרָא -
65 'עַם־זוּ יָצַרְתִּי לִי' עַד 'כֹּה אָמַר ה' מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל' בִּישַׁעְיָה.
66 צַו אֶת־אַהֲרֹן - 'עֹלוֹתֵיכֶם סְפוּ עַל־ זִבְחֵיכֶם' עַד 'בְּאֵלֶּה
67 חָפַצְתִּי נְאֻם ה'" בִּירְמְיָהוּ. וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי - 'וַיֹּסֶף עוֹד
68 דָּוִד אֶת־כָּל-בָּחוּר בְּיִשְׂרָאֵל' עַד 'כֹּל אֲשֶׁר בִּלְבָבְךָ
69 (בִּמְלָכִים) בִּשְׁמוּאֵל. אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ - 'וְאִישׁ בָּא מִבַּעַל
70 שָׁלִישָׁה' עַד 'וַיֵּלֶךְ מֵאִתּוֹ כִּבְרַת אָרֶץ' בִּמְלָכִים. זֹאת תִּהְיֶה
71 - 'וְאַרְבָּעָה אֲנָשִׁים' וּמְדַלֵּג עַד 'וְלֹא הִשְׁלִיכָם מֵעַל פָּנָיו'
72 בִּמְלָכִים. אַחֲרֵי מוֹת - 'הַתִּשְׁפֹּט הֲתִשְׁפֹּט' עַד 'וְנִחַלְתִּי בָּךְ
73 לְעֵינֵי (ה)גּוֹיִם' בִּיחֶזְקֵאל. קְדֹשִׁים תִּהְיוּ - 'בָּאוּ אֲנָשִׁים
74 מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל' עַד 'צְבִי הִיא לְכָל־הָאֲרָצוֹת' בִּיחֶזְקֵאל. אֱמֹר

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

31) ולפי מה שכתב רבינו לעיל הלכת ברכות פרק א, הלכה ט"ז עונה כאן אמן על ברכת עצמו. 32) כאן סוף הברכה הרביעית שתיקנוה חכמי יבנה כנגד הרוגי ביתר (ברכות דף מח עמוד ב) מכאן ואילך הוספה מאוחרת שנתוספה בימי הגאונים (כל בו סימן צט). 33) בכתב יד אברבנאל: הרחמן הוא יפרנסנו בכבוד. 34) (שמואל־ב פרק כב, פסוק נא). ואנו נוהגים לומר בימי החול מגדיל וגו' כנגד הפסוק שבתהילים פרק יח, פסוק נא שכתוב בו מגדיל. ובמדרש "שוחר טוב" פרק יח (הובא בילקוט שמעוני שמואל רמז קסד) אמרו: כתוב אחד אומר מגדיל וכתוב אחד אומר מגדול? רב יודין אמר, לפי שאין ישועתה של אומה זו באה בבת אחת, אלא מתגדלת והולכת, ומהו מגדול שנעשה לה מלך המשיח כמגדל גדול, שנאמר (משלי פרק יח, פסוק י); מגדל שם ה' בו ירוץ צדיק ונשגב, ולפיכך בימי החול שהם דמיון ימי הגלות אומרים "מגדיל" לרמז על בניין שהקדוש־ברוך־הוא עוסק בבניינה והולך ומגדילה, ובשבת שהיא מכוונת נגד ימי המשיח אומרים מגדול לרמוז על גמר הישועה שנתגדלה כל צרכה ונעשית כמגדל עוז (עיון תפילה, לסידור "אוצר התפילות"). וראש חודש דינו כשבת, וסימנך: חודש ושבת קרוא מקרא (ישעיה פרק א, פסוק יא), כלומר, כמו שכתוב בנביאים (לבוש). 35) (תהילים פרק לד, פסוק יא). 36) (שם, פרק קלו, פסוק א).

אֶל־הַכֹּהֲנִים - 'וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם בְּנֵי צָדוֹק' עַד 'כָּל־נְבֵלָה
וּטְרֵפָה' בִּיחֶזְקֵאל. בְּהַר סִינַי - 'ה' עֲזִי וּמְעֻזִּי' עַד 'רָפְאֵנִי ה'
וְאֵרָפֵא' בִּירְמְיָה. אִם־בְּחֻקֹּתַי - 'הִנְּבֵא עַל־ רוֹעֵי יִשְׂרָאֵל' עַד
'וְהִצַּלְתִּים מִיַּד הָעוֹבְדִים בָּהֶם' בִּיחֶזְקֵאל. בְּמִדְבַּר סִינַי -
'וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל' עַד 'וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי בֶּאֱמוּנָה' בִּתְרֵי־
עָשָׂר. נָשֹׂא - 'וַיְהִי אִישׁ אֶחָד מִצָּרְעָה' עַד 'וַיִּגְדַּל הַנַּעַר
וַיְבָרְכֵהוּ ה'' בְּשֹׁפְטִים. בְּהַעֲלֹתְךָ - 'רָנִּי וְשִׂמְחִי בַת־צִיּוֹן' עַד
'יְדֵי זְרֻבָּבֶל יִסְּדוּ הַבַּיִת' בִּתְרֵי־ עָשָׂר. שְׁלַח־לְךָ - 'וַיִּשְׁלַח
יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נוּן' עַד 'וְגַם נָמֹגוּ כָּל־יוֹשְׁבֵי' וְגוֹ' בִּיהוֹשֻׁעַ. וַיִּקַּח
קֹרַח - 'וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־הָעָם' עַד 'כִּי לֹא יִטּוֹשׁ ה'
אֶת־עַמּוֹ' בִּשְׁמוּאֵל. זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה - 'וְיִפְתָּח הַגִּלְעָדִי' עַד
'מִיָּמִים יָמִימָה' בְּשֹׁפְטִים. וַיַּרֵא בָּלָק - 'וְהָיָה שְׁאֵרִית יַעֲקֹב'
עַד 'וְהַצְּנֵעַ לֶכֶת עִם־אֱלֹהֶיךָ' בִּתְרֵי־עָשָׂר. פִּינְחָס - 'וְיַד ה'
הָיְתָה אֶל־אֵלִיהוּ' עַד 'וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אַחֲרֵי אֵלִיָּהוּ' בִּמְלָכִים.
רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת - 'וַיִּתֵּן מֹשֶׁה לְמַטֵּה בְנֵי־רְאוּבֵן' עַד 'וַיַּחְלְקוּ
(מֵחַלֵּק) אֶת־הָאָרֶץ' בִּיהוֹשֻׁעַ. אֵלֶּה מַסְעֵי - 'אֵלֶּה־הַנְּחָלוֹת'
עַד 'וַיִּתְּנוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לַלְוִיִּם' בִּיהוֹשֻׁעַ. אֵלֶּה הַדְּבָרִים -
'אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֶל יִשְׂרָאֵל' עַד 'וְהָיִיתֶם לִי לְעָם' בִּירְמְיָה.
וָאֶתְחַנַּן - 'וָאֶתְפַּלֵּל אֶל־ה' אַחֲרֵי תִתִּי אֶת־סֵפֶר הַמִּקְנָה' עַד
'שָׁדוֹת בַּכֶּסֶף יִקְנוּ' בִּירְמְיָה. וְהָיָה עֵקֶב - 'הָלוֹךְ וְקָרָאתָ בְּאָזְנֵי
יְרוּשָׁלִַיִם' עַד 'וְהִתְבָּרְכוּ בוֹ (כל) גּוֹיִם וּבוֹ יִתְהַלָּלוּ' בִּירְמְיָה.
רְאֵה אָנֹכִי - 'הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם ה' וַהֲקִמֹתִי' עַד 'אִם־יִסָּתֵר
אִישׁ בַּמִּסְתָּרִים' בִּירְמְיָה. שֹׁפְטִים - 'וַיְהִי כַּאֲשֶׁר זָקֵן שְׁמוּאֵל'
עַד 'וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל לְכוּ' בִּשְׁמוּאֵל. כִּי־תֵצֵא
- 'וַיַּאַסְפוּ פְלִשְׁתִּים אֶת־מַחֲנֵיהֶם' עַד 'וַה' יִהְיֶה עִמָּךְ'
בִּשְׁמוּאֵל. וְהָיָה כִּי־תָבוֹא - 'אָז יִבְנֶה יְהוֹשֻׁעַ מִזְבֵּחַ' עַד 'וְלֹא
הָיָה כַּיּוֹם הַהוּא' בִּיהוֹשֻׁעַ. אַתֶּם נִצָּבִים - 'וַיֶּאֱסֹף יְהוֹשֻׁעַ
אֶת־כָּל-שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל' עַד 'כְּרָמִים וְזֵיתִים אֲשֶׁר לֹא נְטַעְתֶּם'
בִּיהוֹשֻׁעַ. הַאֲזִינוּ - 'וְלָקַחְתִּי אָנִי מִצַּמֶּרֶת הָאֶרֶז' עַד 'וְהָשִׁיבוּ
וְחִיוּ' בִּיחֶזְקֵאל. וְזֹאת הַבְּרָכָה - 'וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת מֹשֶׁה עֶבֶד
ה'' וּמְדַלֵּג עַד 'וַיְהִי ה' אֶת־יְהוֹשֻׁעַ' בִּיהוֹשֻׁעַ.
כָּל שַׁבָּת שֶׁקּוֹרִין בָּהּ שְׁתֵּי פָרָשִׁיּוֹת מַפְטִירִין בָּהּ מֵעִנְיַן
פָּרָשָׁה אַחֲרוֹנָה. וְזוֹ הַמִּנְהָג בְּרֹב הַמְּקוֹמוֹת. וְכֵן נָהֲגוּ רֹב
הָעָם לִהְיוֹת מַפְטִירִין בְּנֶחָמוֹת יְשַׁעְיָהוּ מֵאַחַר תִּשְׁעָה בְּאָב
עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. בַּשַּׁבָּת שֶׁאַחַר תִּשְׁעָה בְּאָב - 'נַחֲמוּ נַחֲמוּ
עַמִּי'. בַּשְּׁנִיָּה - 'וַתֹּאמֶר צִיּוֹן'. בַּשְּׁלִישִׁית - 'עֲנִיָּה סֹעֲרָה'.
בָּרְבִיעִית - 'אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מְנַחֶמְכֶם'. בַּחֲמִישִׁית - 'קוּמִי
אוֹרִי'. בַּשִּׁשִּׁית - 'רָנִּי עֲקָרָה'. בַּשְּׁבִיעִית - 'שׂוֹשׂ אָשִׂישׂ בַּה''.
נִגְמַר סֵפֶר שֵׁנִי וּמִנְיַן פְּרָקָיו שִׁשָּׁה וְאַרְבָּעִים
הִלְכוֹת קְרִיאַת שְׁמַע - אַרְבָּעָה פְרָקִים. הִלְכוֹת תְּפִלָּה וּבִרְכַּת
כֹּהֲנִים - חֲמִשָּׁה־עָשָׂר פְּרָקִים. הִלְכוֹת תְּפִלִּין וּמְזוּזָה וְסֵפֶר
תּוֹרָה - עֲשָׂרָה פְרָקִים. הִלְכוֹת צִיצִית - שְׁלֹשָׁה פְרָקִים. הִלְכוֹת
בְּרָכוֹת - אַחַד־עָשָׂר פְּרָקִים. הִלְכוֹת מִילָה - שְׁלֹשָׁה פְּרָקִים.
נָחַלְתִּי עֵדְוֹתֶיךָ לְעוֹלָם, כִּי שָׂשׂוֹן לִבִּי הֵמָּה

סֵפֶר שְׁלִישִׁי וְהוּא סֵפֶר זְמַנִּים

הִלְכוֹתָיו עֶשֶׂר. וְזֶה סִדּוּרָן: א. הִלְכוֹת שַׁבָּת. ב. הִלְכוֹת
עֵרוּבִין. ג. הִלְכוֹת שְׁבִיתַת עָשׂוֹר. ד. הִלְכוֹת שְׁבִיתַת יוֹם
טוֹב. ה. הִלְכוֹת חָמֵץ וּמַצָּה. ו. הִלְכוֹת שׁוֹפָר וְסֻכָּה וְלוּלָב.
ז. הִלְכוֹת שְׁקָלִים. ח. הִלְכוֹת קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ. ט. הִלְכוֹת
תַּעֲנִית. י. הִלְכוֹת מְגִלָּה וַחֲנֻכָּה.

הִלְכוֹת שַׁבָּת

יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹת. שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשָׁלֹשׁ מִצְוֹת
לֹא־תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פֵרָטָן: א) לִשְׁבֹּת בַּשְּׁבִיעִי. ב) שֶׁלֹּא
לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה. ג) שֶׁלֹּא לַעֲנֹשׁ בְּשַׁבָּת. ד) שֶׁלֹּא לָצֵאת
חוּץ לַגְּבוּל בְּשַׁבָּת. ה) לְקַדֵּשׁ אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת בִּזְכִירָה.
וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

א. שְׁבִיתָה בַּשְּׁבִיעִי מִמְּלָאכָה - מִצְוַת עֲשֵׂה. שֶׁנֶּאֱמַר: וּבַיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת. וְכָל הָעוֹשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה - בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה,
וְעָבַר עַל לֹא תַעֲשֶׂה. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תַעֲשֶׂה כָל מְלָאכָה. וּמַהוּ
חַיָּב עַל עֲשִׂיַּת מְלָאכָה? אִם עָשָׂה בִּרְצוֹנוֹ בְּזָדוֹן - חַיָּב כָּרֵת.
וְאִם הָיוּ שָׁם עֵדִים וְהַתְרָאָה - נִסְקָל. וְאִם עָשָׂה בִּשְׁגָגָה -
חַיָּב קָרְבַּן חַטָּאת קְבוּעָה.
ב. כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בְּהִלְכוֹת שַׁבָּת שֶׁהָעוֹשֶׂה דָּבָר זֶה חַיָּב
- הֲרֵי זֶה חַיָּב כָּרֵת. וְאִם הָיוּ שָׁם עֵדִים וְהַתְרָאָה - חַיָּב
סְקִילָה. וְאִם הָיָה שׁוֹגֵג - חַיָּב חַטָּאת.
ג. וְכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר שֶׁהָעוֹשֶׂה דָּבָר זֶה פָּטוּר - הֲרֵי זֶה פָּטוּר
מִן הַכָּרֵת וּמִן הַסְּקִילָה וּמִן הַקָּרְבָּן; אֲבָל אָסוּר לַעֲשׂוֹת אוֹתוֹ
דָּבָר בְּשַׁבָּת. וְאִסּוּרוֹ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, וְהוּא הַרְחָקָה מִן
הַמְּלָאכָה. וְהָעוֹשֶׂה אוֹתוֹ בְּזָדוֹן, מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת. וְכֵן
כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "אֵין עוֹשִׂין כָּךְ וָכָךְ" אוֹ "אָסוּר לַעֲשׂוֹת כָּךְ
וָכָךְ בְּשַׁבָּת" - הָעוֹשֶׂה אוֹתוֹ דָּבָר בְּזָדוֹן, מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת
מַרְדּוּת.
ד. וְכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "מֻתָּר לַעֲשׂוֹת כָּךְ וָכָךְ" - הֲרֵי זֶה מֻתָּר
לְכַתְּחִלָּה. וְכֵן כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "אֵינוֹ חַיָּב כְּלוּם" אוֹ "פָּטוּר
מִכְּלוּם" - אֵין מַכִּין אוֹתוֹ כְּלָל.
ה. דְּבָרִים הַמֻּתָּרִים לַעֲשׂוֹתָן בְּשַׁבָּת, וּבִשְׁעַת עֲשִׂיָּתָן אֶפְשָׁר
שֶׁתֵּעָשֶׂה בִּגְלָלָן מְלָאכָה וְאֶפְשָׁר שֶׁלֹּא תֵּעָשֶׂה - אִם לֹא נִתְכַּוֵּן
לְאוֹתָהּ מְלָאכָה, הֲרֵי זֶה מֻתָּר. כֵּיצַד? גּוֹרֵר אָדָם מִטָּה וְכִסֵּא
וְסַפְסָל וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן בְּשַׁבָּת, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִתְכַּוֵּן לַחְפֹּר חָרִיץ
בַּקַּרְקַע בִּשְׁעַת גְּרִירָתָן. וּלְפִיכָךְ אִם חָפְרוּ הַקַּרְקַע - אֵינוֹ
חוֹשֵׁשׁ בְּכָךְ, לְפִי שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן. וְכֵן מְהַלֵּךְ אָדָם עַל גַּבֵּי

1) כלל בו רבינו דברים כוללים כל המלאכות, כדבר שאין מתכוון ומלאכה שאינה צריכה לגופה, ודיני התחלפות הכוונות או שלא נשלמו, ואם נשתתפו שניים בעשיית מלאכה, ודיני המקלקלין והעושין מקצת מלאכה בזדון ומקצתה בשוגג.

מתוך מהדורת וגשל

עֲשָׂבִים בְּשַׁבָּת, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִתְכַּוֵּן לַעֲקֹר אוֹתָן. לְפִיכָךְ אִם נֶעֱקְרוּ - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. וְרוֹחֵץ יָדָיו בַּעֲפַר הַפֵּרוֹת וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִתְכַּוֵּן לְהַשִּׁיר הַשֵּׂעָר. לְפִיכָךְ אִם נָשַׁר - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. וְכֵן פִּרְצָה דְחוּקָה, מֻתָּר לְהִכָּנֵס בָּהּ בְּשַׁבָּת אַף־עַל־פִּי שֶׁמַּשִּׁיר צְרוֹרוֹת. וְכֵן כָּל דָּבָר שֶׁאֵין מִתְכַּוֵּן, כְּגוֹן זֶה, הֲרֵי זֶה מֻתָּר.

ו. אֲבָל עָשָׂה מַעֲשֶׂה, וְנַעֲשֵׂית בִּגְלָלוֹ מְלָאכָה שֶׁוַּדַּאי תֵּעָשֶׂה בִּשְׁבִיל אוֹתוֹ מַעֲשֶׂה - אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לָהּ, חַיָּב; שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ, שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא תֵּעָשֶׂה אוֹתָהּ מְלָאכָה. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁצָּרִיךְ לְרֹאשׁ עוֹף לְצַחֶק בּוֹ הַקָּטָן, וְחָתַךְ רֹאשׁוֹ בְּשַׁבָּת - אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין סוֹף מְגַמָּתוֹ לַהֲרִיגַת הָעוֹף בִּלְבַד, חַיָּב; שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ, שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּחְתֹּךְ רֹאשׁ הַחַי וְיִחְיֶה, אֶלָּא הַמָּוֶת בָּא בִּשְׁבִילוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ז. כָּל הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּשַׁבָּת, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְגוּפָהּ שֶׁל מְלָאכָה - חַיָּב עָלֶיהָ. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁכִּבָּה אֶת הַנֵּר מִפְּנֵי שֶׁהוּא צָרִיךְ לַשֶּׁמֶן אוֹ לַפְּתִילָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאכַל אוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשָּׂרֵף, אוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִבָּקַע חֶרֶשׂ שֶׁל נֵר - מִפְּנֵי שֶׁהַכִּבּוּי מְלָאכָה, וַהֲרֵי נִתְכַּוֵּן לְכִבּוּת, וְאַף־ עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְגוּף הַכִּבּוּי, וְלֹא כִּבָּה אֶלָּא מִפְּנֵי הַשֶּׁמֶן אוֹ מִפְּנֵי הַחֶרֶשׂ אוֹ מִפְּנֵי הַפְּתִילָה, הֲרֵי זֶה חַיָּב. וְכֵן הַמַּעֲבִיר אֶת הַקּוֹץ אַרְבַּע אַמּוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אוֹ הַמְכַבֶּה אֶת הַגַּחֶלֶת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִזּוֹקוּ בָּהֶן רַבִּים - חַיָּב. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְגוּף הַכִּבּוּי אוֹ לְגוּף הַהַעֲבָרָה, אֶלָּא לְהַרְחִיק הַהֶזֵּק, הֲרֵי זֶה חַיָּב. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ח. כָּל הַמִּתְכַּוֵּן לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה, וְנַעֲשָׂה לוֹ מְלָאכָה אַחֶרֶת שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לָהּ - פָּטוּר עָלֶיהָ, לְפִי שֶׁלֹּא נַעֲשֵׂית מַחֲשַׁבְתּוֹ. כֵּיצַד? זָרַק אֶבֶן אוֹ חֵץ בַּחֲבֵרוֹ אוֹ בִּבְהֵמָה כְּדֵי לְהָרְגָן, וְהָלַךְ וְעָקַר אִילָן בַּהֲלִיכָתוֹ וְלֹא הָרַג - הֲרֵי זֶה פָּטוּר. הֲרֵי זֶה קַל וָחֹמֶר, אִם נִתְכַּוֵּן לְאִסּוּר קַל וְנַעֲשָׂה אִסּוּר חָמוּר, כְּגוֹן שֶׁנִּתְכַּוֵּן לִזְרֹק בְּכַרְמְלִית וְעָבְרָה הָאֶבֶן לִרְשׁוּת הָרַבִּים - שֶׁהוּא פָּטוּר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. נִתְכַּוֵּן לַעֲשׂוֹת דָּבָר הַמֻּתָּר וְעָשָׂה דָּבָר אַחֵר, כְּגוֹן שֶׁנִּתְכַּוֵּן לַחְתֹּךְ אֶת הַתָּלוּשׁ וְחָתַךְ אֶת הַמְחֻבָּר - אֵינוֹ חַיָּב כְּלוּם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ט. נִתְכַּוֵּן לִלְקֹט תְּאֵנִים שְׁחוֹרוֹת וְלִקֵּט לְבָנוֹת, אוֹ שֶׁנִּתְכַּוֵּן לִלְקֹט תְּאֵנִים וְאַחַר כָּךְ עֲנָבִים, וְנֶהְפַּךְ הַדָּבָר וְלִקֵּט הָעֲנָבִים בַּתְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ תְּאֵנִים - פָּטוּר. אַף־עַל־פִּי שֶׁלִּקֵּט כָּל מַה שֶׁחָשַׁב, הוֹאִיל וְלֹא לִקֵּט כַּסֵּדֶר שֶׁחָשַׁב - פָּטוּר, שֶׁבְּלֹא כַּוָּנָה עָשָׂה. שֶׁלֹּא אָסְרָה תּוֹרָה אֶלָּא מְלֶאכֶת מַחֲשֶׁבֶת.

י. הָיוּ לְפָנָיו שְׁתֵּי גֵרוֹת דּוֹלְקוֹת אוֹ כְּבוּיוֹת, נִתְכַּוֵּן לְכַבּוֹת זוֹ וְכִבָּה אֶת זוֹ, לְהַדְלִיק זוֹ וְהִדְלִיק אֶת זוֹ - חַיָּב; שֶׁהֲרֵי עָשָׂה מִן הַמְּלָאכָה שֶׁחָשַׁב לַעֲשׂוֹתָהּ. הָא לְמָה הוּא דּוֹמֶה? לְמִי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לִלְקֹט תְּאֵנָה זוֹ וְלִקֵּט תְּאֵנָה אַחֶרֶת, אוֹ לְמִי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לַהֲרֹג אֶת זֶה וְהָרַג אֶת זֶה; שֶׁהֲרֵי נַעֲשֵׂית מְלָאכָה שֶׁחָשַׁב לַעֲשׂוֹתָהּ.

יא. אֲבָל אִם נִתְכַּוֵּן לְהַדְלִיק רִאשׁוֹנָה וּלְכַבּוֹת שְׁנִיָּה אַחֲרֶיהָ, וְנֶהְפַּךְ הַדָּבָר וְכִבָּה רִאשׁוֹנָה וְאַחַר כָּךְ הִדְלִיק שְׁנִיָּה אַחֲרֶיהָ - פָּטוּר. כִּבָּה זוֹ וְהִדְלִיק זוֹ בִּנְשִׁימָה אַחַת - חַיָּב; שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא הִקְדִּים הַהַדְלָקָה, הֲרֵי זֶה לֹא אֵחַר אוֹתָהּ, אֶלָּא שְׁתֵּיהֶן כְּאַחַת, וּלְפִיכָךְ חַיָּב. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְכָל הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּמִתְעַסֵּק וְלֹא נִתְכַּוֵּן לָהּ - פָּטוּר.

יב. כָּל הַמִּתְכַּוֵּן לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה, וְנַעֲשֵׂית בְּיוֹתֵר עַל כַּוָּנָתוֹ - חַיָּב; בְּפָחוּת מִכַּוָּנָתוֹ - פָּטוּר. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהוֹצִיא מַשָּׂא לְאַחֲרָיו, וּבָא לוֹ לְפָנָיו - חַיָּב; שֶׁהֲרֵי נִתְכַּוֵּן לִשְׁמִירָה פְּחוּתָה, וְנַעֲשֵׂית שְׁמִירָה מְעֻלָּה. אֲבָל אִם נִתְכַּוֵּן לְהוֹצִיא לְפָנָיו, וּבָא לוֹ לְאַחֲרָיו - פָּטוּר; שֶׁהֲרֵי נִתְכַּוֵּן לְהוֹצִיא בִּשְׁמִירָה מְעֻלָּה, וְהוֹצִיא בִּשְׁמִירָה פְּחוּתָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יג. הָיָה חָגוּר בְּסִנָּר וְהִשְׁלִיךְ הַמַּשָּׂא בֵּין בְּשָׂרוֹ וַחֲלוּקוֹ - בֵּין שֶׁבָּא זֶה הַמַּשָּׂא, שֶׁדַּרְכּוֹ לְהוֹצִיאוֹ בַּדֶּרֶךְ הַזֹּאת, לְפָנָיו, בֵּין שֶׁבָּא לְאַחֲרָיו - חַיָּב, שֶׁכֵּן דַּרְכּוֹ לִהְיוֹת חוֹזֵר.

יד. כָּל הַמִּתְכַּוֵּן לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּשַׁבָּת, וְהִתְחִיל בָּהּ וְעָשָׂה כַּשִּׁעוּר - חַיָּב, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא הִשְׁלִים כָּל הַמְּלָאכָה שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהַשְׁלִימָהּ. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לִכְתֹּב אִגֶּרֶת אוֹ שְׁטָר בְּשַׁבָּת - אֵין אוֹמְרִים: לֹא יִתְחַיֵּב זֶה עַד שֶׁיַּשְׁלִים חֶפְצוֹ וְיִכְתֹּב כָּל הַשְּׁטָר אוֹ כָּל הָאִגֶּרֶת, אֶלָּא מִשֶּׁיִּכְתֹּב שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת חַיָּב. וְכֵן אִם נִתְכַּוֵּן לֶאֱרֹג בֶּגֶד שָׁלֵם - מִשֶּׁיֶּאֱרֹג שְׁנֵי חוּטִין חַיָּב. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁכַּוָּנָתוֹ לְהַשְׁלִים הַבֶּגֶד, הוֹאִיל וְעָשָׂה כַּשִּׁעוּר בְּכַוָּנָה - חַיָּב. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

טו. כָּל מְלָאכָה שֶׁהַיָּחִיד יָכוֹל לַעֲשׂוֹת אוֹתָהּ לְבַדּוֹ, וְעָשׂוּ אוֹתָהּ שְׁנַיִם בְּשִׁתָּפוּת - בֵּין שֶׁעָשָׂה זֶה מִקְצָתָהּ וְזֶה מִקְצָתָהּ, כְּגוֹן שֶׁעָקַר זֶה הַחֵפֶץ מֵרְשׁוּת זוֹ, וְהִנִּיחוֹ הַשֵּׁנִי בִּרְשׁוּת אַחֶרֶת, בֵּין שֶׁעָשׂוּ אוֹתָהּ שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף, כְּגוֹן שֶׁאָחֲזוּ שְׁנֵיהֶם בְּקֶלְמוֹס וְכָתְבוּ אוֹ אָחֲזוּ כִּכָּר וְהוֹצִיאוּהוּ מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין.

טז. וְאִם אֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַעֲשׂוֹתָהּ לְבַדּוֹ עַד שֶׁיִּצְטָרְפוּ, כְּגוֹן שְׁנַיִם שֶׁאָחֲזוּ קוֹרָה וְהוֹצִיאוּהוּ לִרְשׁוּת הָרַבִּים - הוֹאִיל וְאֵין כֹּחַ בְּאֶחָד מֵהֶן לַעֲשׂוֹתָהּ לְבַדּוֹ, וְעָשׂוּ אוֹתָהּ בְּשִׁתָּפוּת מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף, שְׁנֵיהֶן חַיָּבִין, וְשִׁעוּר אֶחָד לִשְׁנֵיהֶן. הָיָה כֹּחַ בְּאֶחָד לְהוֹצִיא קוֹרָה זוֹ לְבַדּוֹ, וְהַשֵּׁנִי אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאָהּ לְבַדּוֹ, וְנִשְׁתַּתְּפוּ שְׁנֵיהֶם וְהוֹצִיאוּהָ - זֶה הָרִאשׁוֹן שֶׁיָּכוֹל חַיָּב, וְהַשֵּׁנִי מְסַיֵּעַ הוּא, וּמְסַיֵּעַ אֵינוֹ חַיָּב כְּלוּם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יז. כָּל הַמְקַלְקְלִין פְּטוּרִין. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁחָבַל בַּחֲבֵרוֹ אוֹ בִּבְהֵמָה דֶּרֶךְ הַשְׁחָתָה, וְכֵן אִם קָרַע בְּגָדִים אוֹ שְׁרָפָן אוֹ שִׁבֵּר כֵּלִים דֶּרֶךְ הַשְׁחָתָה - הֲרֵי זֶה פָּטוּר. חָפַר גֻּמָּא וְאֵינוֹ צָרִיךְ אֶלָּא לַעֲפָרָהּ - הֲרֵי זֶה מְקַלְקֵל וּפָטוּר. אַף־עַל־פִּי שֶׁעָשָׂה מְלָאכָה, הוֹאִיל וְכַוָּנָתוֹ לְקַלְקֵל - פָּטוּר.

יח. כָּל הַמְקַלְקֵל עַל מְנָת לְתַקֵּן - חַיָּב. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁסָּתַר כְּדֵי לִבְנוֹת בִּמְקוֹמוֹ, אוֹ שֶׁמָּחַק כְּדֵי לִכְתֹּב בַּמָּקוֹם שֶׁמָּחַק, אוֹ שֶׁחָפַר גֻּמָּא כְּדֵי לִבְנוֹת בְּתוֹכָהּ יְסוֹדוֹת, וְכָל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה - חַיָּב. וְשִׁעוּרָן כְּשִׁעוּר הַמְתַקֵּן.

יט. כָּל הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּשַׁבָּת מִקְצָתָהּ בְּשׁוֹגֵג וּמִקְצָתָהּ בְּזָדוֹן - בֵּין שֶׁהֵזִיד וּלְבַסּוֹף שָׁגַג, בֵּין שֶׁשָּׁגַג וּלְבַסּוֹף הֵזִיד - פָּטוּר, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה שִׁעוּר הַמְּלָאכָה כֻּלָּהּ מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף בְּזָדוֹן, וְאַחַר כָּךְ יִהְיֶה חַיָּב כָּרֵת; וְאִם יִהְיֶה בְּעֵדִים וְהַתְרָאָה - חַיָּב סְקִילָה. אוֹ שֶׁיַּעֲשֶׂה שִׁעוּר מְלָאכָה כֻּלָּהּ בִּשְׁגָגָה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף, וְאַחַר כָּךְ יִהְיֶה חַיָּב חַטָּאת קְבוּעָה.

מתוך מהדורת וגשל

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

א. דְּחוּיָה הִיא שַׁבָּת אֵצֶל סַכָּנַת נְפָשׁוֹת כִּשְׁאָר כָּל הַמִּצְוֹת. לְפִיכָךְ חוֹלֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה, עוֹשִׂין לוֹ כָּל צָרְכָּיו בְּשַׁבָּת עַל פִּי רוֹפֵא אֻמָּן שֶׁל אוֹתוֹ מָקוֹם. סָפֵק שֶׁהוּא צָרִיךְ לְחַלֵּל עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת וְרוֹפֵא אַחֵר אוֹמֵר אֵינוֹ צָרִיךְ - מְחַלְּלִין עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת; שֶׁסְּפֵק נְפָשׁוֹת דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת.

ב. אֲמָדוּהוּ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת שֶׁהוּא צָרִיךְ לְכָךְ וְכֵן לִשְׁמֹנָה יָמִים - אֵין אוֹמְרִים: נַמְתִּין עַד הָעֶרֶב כְּדֵי שֶׁלֹּא לְחַלֵּל עָלָיו שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת, אֶלָּא מַתְחִילִין מֵהַיּוֹם שֶׁהוּא שַׁבָּת. וּמְחַלְּלִין עָלָיו אֲפִלּוּ מֵאָה שַׁבָּתוֹת. כָּל זְמַן שֶׁהוּא צָרִיךְ וְיֵשׁ בּוֹ סַכָּנָה אוֹ סְפֵק סַכָּנָה - מְחַלְּלִין. וּמַדְלִיקִין לוֹ אֶת הַנֵּר, וּמְכַבִּין מִלְּפָנָיו אֶת הַנֵּר, וְשׁוֹחֲטִין לוֹ, וְאוֹפִין וּמְבַשְּׁלִין, וּמְחַמִּין לוֹ חַמִּין, בֵּין לְהַשְׁקוֹתוֹ בֵּין לִרְחִיצַת גּוּפוֹ. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: שַׁבָּת לְגַבֵּי חוֹלֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה חֲרֵי הוּא כְּחֹל לְכָל הַדְּבָרִים שֶׁהוּא צָרִיךְ לָהֶן.

ג. כְּשֶׁעוֹשִׂים דְּבָרִים הָאֵלּוּ, אֵין עוֹשִׂין אוֹתָן לֹא עַל יְדֵי נָכְרִים וְלֹא עַל יְדֵי קְטַנִּים וְלֹא עַל יְדֵי עֲבָדִים וְלֹא עַל יְדֵי נָשִׁים, כְּדֵי שֶׁלֹּא תְּהֵא שַׁבָּת קַלָּה בְּעֵינֵיהֶם; אֶלָּא עַל יְדֵי גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל וְחַכְמֵיהֶם. וְאָסוּר לְהִתְמַהְמֵהַּ בְּחִלּוּל שַׁבָּת לְחוֹלֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם - וְלֹא שֶׁיָּמוּת בָּהֶם. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁאֵין מִשְׁפְּטֵי הַתּוֹרָה נְקָמָה בָּעוֹלָם, אֶלָּא רַחֲמִים וְחֶסֶד וְשָׁלוֹם בָּעוֹלָם. וְאֵלּוּ הָאֶפִּיקוֹרְסִים שֶׁאוֹמְרִים שֶׁזֶּה חִלּוּל שַׁבָּת וְאָסוּר, עֲלֵיהֶן הַכָּתוּב אוֹמֵר: גַּם אֲנִי נָתַתִּי לָכֶם חֻקִּים לֹא טוֹבִים וּמִשְׁפָּטִים לֹא יִחְיוּ בָּהֶם.

ד. הַחוֹשֵׁשׁ בְּעֵינָיו - וָהוּא, שֶׁיִּהְיֶה בִּשְׁתֵּיהֶם אוֹ בְּאַחַת מֵהֶם צִיר, אוֹ שֶׁהָיוּ דְּמָעוֹת שׁוֹתְתוֹת מֵהֶן מֵרֹב הַכְּאֵב, אוֹ שֶׁהָיָה דָּם שׁוֹתֵת מֵהֶן, אוֹ שֶׁהָיָה בָּהֶן קַדַּחַת וְכַיּוֹצֵא בָּחֳלָאִים אֵלּוּ - חֲרֵי זֶה בִּכְלַל חוֹלִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן סַכָּנָה, וּמְחַלְּלִין עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת, וְעוֹשִׂין לוֹ כָּל צָרְכֵּי רְפוּאָה.

ה. וְכֵן אִם יֵשׁ מַכָּה בַּחֲלַל גּוּפוֹ מִן הַשָּׁפָה וְלִפְנִים - בֵּין בְּפִיו, בֵּין בְּמֵעָיו, בֵּין בִּכְבֵדוֹ וּטְחוֹלוֹ, אוֹ בִּשְׁאָר מְקוֹמוֹת - כֹּל שֶׁיֵּשׁ בַּחֲלָלוֹ, חֲרֵי זֶה חוֹלֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה, וְאֵינוֹ צָרִיךְ אֹמֶד שֶׁחָלְיוֹ כָּבֵד הוּא. לְפִיכָךְ מְחַלְּלִין עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת מִיָּד בְּלֹא אֲמִידָה. וּמַכָּה שֶׁהִיא בְּגַב הַיָּד וְגַב הָרֶגֶל - חֲרֵי הִיא כְּמַכָּה שֶׁל חָלָל, וְאֵינָהּ צְרִיכָה אֹמֶד, וּמְחַלְּלִין עָלֶיהָ אֶת הַשַּׁבָּת. וְהַחֹם שֶׁמְּסַמֵּר אֶת הַבָּשָׂר - כְּמַכָּה שֶׁל חָלָל דָּמֵי, וּמְחַלְּלִין עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת. וְכֵן כָּל חֹלִי שֶׁהָרוֹפְאִים אוֹמְרִין שֶׁזֶּה יֵשׁ בּוֹ סַכָּנָה, אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא בְּעוֹר הַבָּשָׂר מִבַּחוּץ - מְחַלְּלִין עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת עַל פִּיהֶם.

ו. הַבּוֹלֵעַ נִימָא שֶׁל מַיִם - מְחַמִּין לוֹ חַמִּין בְּשַׁבָּת, וְעוֹשִׂין לוֹ כָּל צָרְכֵּי רְפוּאָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא סַכָּנַת נְפָשׁוֹת. וְכֵן מִי שֶׁנִּשְׁכוֹ כֶּלֶב שׁוֹטֶה אוֹ אֶחָד מִזּוֹחֲלֵי הֶעָפָר שֶׁמְּמִיתִין, אֲפִלּוּ הָיוּ סָפֵק מְמִיתִין סָפֵק אֵין מְמִיתִין - עוֹשִׂין לוֹ כָּל צָרְכֵּי רְפוּאָה לְהַצִּילוֹ.

ז. חוֹלֶה שֶׁאָמְדוּהוּ רוֹפְאִים לְהָבִיא לוֹ גְּרוֹגֶרֶת אַחַת, וְרָצוּ עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם וְהֵבִיאוּ לוֹ עֶשֶׂר גְּרוֹגְרוֹת בְּבַת אַחַת - כֻּלָּן פְּטוּרִין מִכֻּלּוּם. וַאֲפִלּוּ הֵבִיאוּ בָּזֶה אַחַר זֶה, וַאֲפִלּוּ הִבְרִיא בָּרִאשׁוֹנָה; שֶׁהֲרֵי כֻּלָּם בִּרְשׁוּת הֵבִיאוּ.

ח. חוֹלֶה שֶׁהָיָה צָרִיךְ לִשְׁתֵּי גְּרוֹגְרוֹת, וְלֹא מָצְאוּ אֶלָּא שְׁתֵּי גְּרוֹגְרוֹת בִּשְׁנֵי עִקָּצִין וְשָׁלֹשׁ גְּרוֹגְרוֹת בְּעִקָּץ אֶחָד - כּוֹרְתִין הָעִקָּץ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שָׁלֹשׁ, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין צְרִיכִין אֶלָּא לִשְׁתַּיִם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַרְבּוּ בִּבְצִירָה, אֶלָּא יִכְרְתוּ עִקָּץ אֶחָד, וְלֹא יִכְרְתוּ שְׁנַיִם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ט. הַמְבַשֵּׁל לְחוֹלֶה בְּשַׁבָּת, וְאָכַל הַחוֹלֶה וְהוֹתִיר - אָסוּר לְבָרְיָא לֶאֱכֹל מִן הַמּוֹתָר, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יַרְבֶּה בִּשְׁבִילוֹ. אֲבָל הַשּׁוֹחֵט לְחוֹלֶה בְּשַׁבָּת - מֻתָּר לְבָרְיָא לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ בָּשָׂר חַי, שֶׁאֵין בַּדָּבָר תּוֹסֶפֶת כְּדֵי שֶׁנִּגְזֹר שֶׁמָּא יַרְבֶּה בִּשְׁבִילוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

י. חוֹלֶה שֶׁאֵין בּוֹ סַכָּנָה, עוֹשִׂין לוֹ כָּל צָרְכָּיו עַל יְדֵי נָכְרִי. כֵּיצַד? אוֹמְרִין לְנָכְרִי לַעֲשׂוֹת לוֹ, וְהוּא עוֹשֶׂה. לְבַשֵּׁל לוֹ וְלֶאֱפוֹת וּלְהָבִיא רְפוּאָה מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת וְכַיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ. וְכֵן כּוֹחֵל עֵינָיו מִן הַנָּכְרִי בְּשַׁבָּת, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין שָׁם סַכָּנָה. וְאִם הָיוּ צְרִיכִים לְדָבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶן מְלָאכָה, עוֹשִׂין אוֹתָן אֲפִלּוּ יִשְׂרָאֵל. לְפִיכָךְ מַעֲלִין אָזְנַיִם בְּשַׁבָּת, וּמַעֲלִין אֲנָקְלֵי, וּמַחֲזִירִין אֶת הַשֶּׁבֶר. וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה מֻתָּר.

יא. הַיּוֹלֶדֶת כְּשֶׁכּוֹרַעַת לֵילֵד - חֲרֵי הִיא בְּסַכָּנַת נְפָשׁוֹת וּמְחַלְּלִין עָלֶיהָ אֶת הַשַּׁבָּת. קוֹרְאִין לָהּ חֲכָמָה מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְחוֹתְכִים אֶת הַטַּבּוּר, וְקוֹשְׁרִין אוֹתוֹ. וְאִם הָיְתָה צְרִיכָה לְנֵר בְּשָׁעָה שֶׁהִיא צוֹעֶקֶת בַּחֲבָלֶיהָ - מַדְלִיקִין לָהּ אֶת הַנֵּר; וַאֲפִלּוּ הָיְתָה סוּמָא, מִפְּנֵי שֶׁדַּעְתָּהּ מִתְיַשֶּׁבֶת עָלֶיהָ בְּנֵר וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינָהּ רוֹאָה. וְאִם הָיְתָה צְרִיכָה לְשֶׁמֶן וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - מְבִיאִין לָהּ. וְכֹל שֶׁאֶפְשָׁר לְשַׁנּוֹת - מְשַׁנִּין בִּשְׁעַת הַבָּאָה. כְּגוֹן שֶׁתָּבִיא לָהּ חֲבֵרְתָּהּ כְּלִי תָּלוּי בִּשְׁעָרָהּ. וְאִם אִי אֶפְשָׁר - מְבִיאָה כְּדַרְכָּהּ.

יב. אֵין מְיַלְּדִין אֶת הָעוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת בְּשַׁבָּת, וַאֲפִלּוּ בְּשָׂכָר; וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לְאִיבָה; וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין שָׁם חִלּוּל. אֲבָל מְיַלְּדִין אֶת בַּת גֵּר תּוֹשָׁב, מִפְּנֵי שֶׁאָנוּ מְצַוִּין לְהַחֲיוֹתוֹ; וְאֵין מְחַלְּלִין עָלֶיהָ אֶת הַשַּׁבָּת.

יג. חַיָּה, מִשֶּׁיַּתְחִיל הַדָּם לִהְיוֹת שׁוֹתֵת עַד שֶׁתֵּלֵד, וְאַחַר שֶׁתֵּלֵד עַד שִׁלְשָׁה יָמִים - מְחַלְּלִין עָלֶיהָ אֶת הַשַּׁבָּת, וְעוֹשִׂין לָהּ כָּל צָרְכֶּיהָ, בֵּין שֶׁאָמְרָה צְרִיכָה אֲנִי בֵּין שֶׁאָמְרָה אֵינִי צְרִיכָה. וּמִשְּׁלִשָׁה עַד שִׁבְעָה: אִם אָמְרָה אֵינִי צְרִיכָה - אֵין מְחַלְּלִין עָלֶיהָ אֶת הַשַּׁבָּת; וְאִם שָׁתְקָה, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם אָמְרָה צְרִיכָה אֲנִי, שֶׁמְּחַלְּלִין עָלֶיהָ אֶת הַשַּׁבָּת. וּמִשִּׁבְעָה וְעַד שְׁלֹשִׁים יוֹם - חֲרֵי הִיא כְּחוֹלֶה שֶׁאֵין בּוֹ סַכָּנָה; וַאֲפִלּוּ אָמְרָה צְרִיכָה אֲנִי, אֵין עוֹשִׂין לָהּ מְלָאכָה אֶלָּא עַל יְדֵי נָכְרִים.

1) כלל בו מה שנדחית שבת מפניו, כפיקוח נפש והחולים, ודיני החיה, והמלחמות וכיוצא באלו הדברים, ומי שאינו יודע מתי

מתוך מהדורת וגשל

יד. עוֹשִׁין מְדוּרָה לְחַיָּה וַאֲפִלּוּ בִּימוֹת הַחַמָּה, מִפְּנֵי שֶׁהַצִּנָּה קָשָׁה לְחַיָּה הַרְבֵּה בַּמְּקוֹמוֹת הַקָּרִים. אֲבָל אֵין עוֹשִׁין מְדוּרָה לְחוֹלֶה לְהִתְחַמֵּם בָּהּ. הִקִּיז דָּם וְנִצְטַנֵּן - עוֹשִׁין לוֹ מְדוּרָה, אֲפִלּוּ בִּתְקוּפַת תַּמּוּז. וּמַרְחִיצִין אֶת הַיָּלֶד בְּשַׁבָּת בַּיּוֹם שֶׁנּוֹלַד אַחַר שֶׁחוֹתְכִין אֶת טַבּוּרוֹ, אֲפִלּוּ בְּחַמִּין שֶׁהוּחַמּוּ בְּשַׁבָּת, וּמוֹלְחִין אוֹתוֹ, וּמְלַפְּפִין אוֹתוֹ; מִפְּנֵי שֶׁסַּכָּנָה הִיא לוֹ אִם לֹא יַעֲשׂוּ לוֹ כָּל אֵלּוּ. וְכֵן מַרְחִיצִים אוֹתוֹ לִפְנֵי הַמִּילָה וּלְאַחַר הַמִּילָה וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לַמִּילָה בְּחַמִּין שֶׁהוּחַמּוּ בְּשַׁבָּת, מִפְּנֵי הַסַּכָּנָה.

טו. הָאִשָּׁה שֶׁיָּשְׁבָה עַל הַמַּשְׁבֵּר וָמֵתָה - מְבִיאִין סַכִּין בְּשַׁבָּת אֲפִלּוּ דֶּרֶךְ רְשׁוּת הָרַבִּים, וְקוֹרְעִין אֶת כְּרָסָהּ וּמוֹצִיאִין אֶת הַוָּלָד, שֶׁמָּא יִמָּצֵא חַי. שֶׁסָּפֵק נְפָשׁוֹת דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת, וַאֲפִלּוּ לָזֶה שֶׁאֵין חֶזְקָתוֹ חַי.

טז. מְפַקְּחִין פִּקּוּחַ נֶפֶשׁ בְּשַׁבָּת, וְאֵין צָרִיךְ לִטֹּל רְשׁוּת מִבֵּית־דִּין. וְהַמַּקְדִּים לְהַצִּיל הַנֶּפֶשׁ - חֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח. כֵּיצַד? רָאָה תִּינוֹק שֶׁנָּפַל לַיָּם - פּוֹרֵשׂ מְצוֹדָה וּמַעֲלֵהוּ, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא צָד הַדָּגִים עִמּוֹ. שָׁמַע שֶׁטָּבַע תִּינוֹק בַּיָּם, וּפָרַשׂ מְצוֹדָה לְהַעֲלוֹתוֹ, וְהֶעֱלָה דָּגִים בִּלְבַד - פָּטוּר מִכְּלוּם. נִתְכַּוֵּן לְהַעֲלוֹת דָּגִים, וְהֶעֱלָה דָּגִים וְתִינוֹק - פָּטוּר. אֲפִלּוּ לֹא שָׁמַע שֶׁטָּבַע - הוֹאִיל וְהֶעֱלָה תִּינוֹק עִם הַדָּגִים, פָּטוּר.

יז. נָפַל תִּינוֹק לְבוֹר - עוֹקֵר חֵלְיָא וּמַעֲלֵהוּ, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא מְתַקֵּן בָּהּ מַדְרֵגָה בִּשְׁעַת עֲקִירָתוֹ. נִנְעַל דֶּלֶת בִּפְנֵי תִּינוֹק - שׁוֹבֵר הַדֶּלֶת וּמוֹצִיאוֹ, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא מְפַצֵּל אוֹתָהּ כְּמִין עֵצִים שֶׁרְאוּיִין לְמְלָאכָה; שֶׁמָּא יִבָּעֵת הַתִּינוֹק וְיָמוּת. נָפְלָה דְּלֵקָה, וְיֵשׁ שָׁם אָדָם שֶׁחוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא יִשָּׂרֵף - מְכַבִּין אוֹתָהּ לְהַצִּילוֹ מִן הָאֵשׁ, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא כּוֹבֵשׁ דֶּרֶךְ וּמִתַּקְּנָהּ בִּשְׁעַת כִּבּוּי. וְכָל הַקּוֹדֵם לְהַצִּיל - חֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח. וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִטֹּל רְשׁוּת מִבֵּית־דִּין בְּכָל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה.

יח. מִי שֶׁנָּפְלָה עָלָיו מַפֹּלֶת, סָפֵק הוּא שָׁם סָפֵק אֵינוֹ שָׁם - מְפַקְּחִין עָלָיו. מְצָאוּהוּ חַי, אַף־עַל־פִּי שֶׁנִּתְרוֹצֵץ וְאִי אֶפְשָׁר שֶׁיְּבַרְיָא - מְפַקְּחִין עָלָיו וּמוֹצִיאִין אוֹתוֹ לְחַיֵּי אוֹתָהּ שָׁעָה.

יט. בָּדְקוּ עַד חָטְמוֹ וְלֹא מָצְאוּ בוֹ נְשָׁמָה - מַנִּיחִין אוֹתוֹ שָׁם, שֶׁכְּבָר מֵת. בָּדְקוּ וּמָצְאוּ עֶלְיוֹנִים מֵתִים - לֹא יֹאמְרוּ: כְּבָר מֵתוּ תַּחְתּוֹנִים, אֶלָּא מְפַקְּחִין עַל הַכֹּל; שֶׁאֶפְשָׁר בְּמַפֹּלֶת שֶׁיָּמוּת הָעֶלְיוֹן וְיִהְיֶה הַתַּחְתּוֹן חַי.

כ. הָיְתָה חָצֵר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת יִשְׂרְאֵלִים, אֲפִלּוּ יִשְׂרָאֵל אֶחָד וְאֶלֶף עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, וְנָפְלָה עֲלֵיהֶם מַפֹּלֶת - מְפַקְּחִין עַל הַכֹּל מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל. פֵּרַשׁ אֶחָד מֵהֶם לְחָצֵר אַחֶרֶת, וְנָפְלָה עָלָיו אוֹתָהּ חָצֵר - מְפַקְּחִים עָלָיו; שֶׁמָּא זֶה שֶׁפֵּרַשׁ הָיָה יִשְׂרָאֵל, וְהַנִּשְׁאָרִים עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת.

כא. נֶעֱקְרוּ כֻּלָּן מֵחָצֵר זוֹ לֵילֵךְ לְחָצֵר אַחֶרֶת, וּבְעֵת עֲקִירָתָם פֵּרַשׁ אֶחָד מֵהֶן וְנִכְנַס לְחָצֵר אַחֶרֶת, וְנָפְלָה עָלָיו מַפֹּלֶת, וְאֵין יָדוּעַ מִי הוּא - אֵין מְפַקְּחִין עָלָיו. שֶׁכֵּיוָן שֶׁנֶּעֱקְרוּ כֻּלָּם, אֵין כָּאן יִשְׂרָאֵל; וְכָל הַפּוֹרֵשׁ מֵהֶן כְּשֶׁהֵן מְהַלְּכִין - חֲרֵי הוּא בְּחֶזְקַת שֶׁפֵּרַשׁ מִן הָרֹב. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה הָרֹב יִשְׂרָאֵל, אַף־עַל־פִּי שֶׁנֶּעֱקְרוּ כֻּלָּם וּפֵרַשׁ אֶחָד מֵהֶם לְחָצֵר אַחֶרֶת וְנָפְלָה עָלָיו מַפֹּלֶת - מְפַקְּחִין.

כב. הַמְהַלֵּךְ בַּמִּדְבָּר וְלֹא יָדַע מָתַי הוּא יוֹם שַׁבָּת - מוֹנֶה מִיּוֹם שֶׁטָּעָה שִׁשָּׁה, וּמְקַדֵּשׁ שְׁבִיעִי. וּמְבָרֵךְ בּוֹ בִּרְכוֹת הַיּוֹם, וּמַבְדִּיל בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת. וּבְכָל יוֹם וְיוֹם, וַאֲפִלּוּ בְּיוֹם זֶה שֶׁהוּא מְקַדֵּשׁ וּמַבְדִּיל בּוֹ, מֻתָּר לוֹ לַעֲשׂוֹת כְּדֵי פַּרְנָסָתוֹ בִּלְבַד, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָמוּת. וְאָסוּר לוֹ לַעֲשׂוֹת יוֹתֵר עַל פַּרְנָסָתוֹ, שֶׁכָּל יוֹם וְיוֹם סָפֵק שַׁבָּת הוּא. וְאִם יָדַע שֶׁהוּא שְׁמִינִי לִיצִיאָתוֹ אוֹ חֲמִשָּׁה עָשָׂר לִיצִיאָתוֹ וְכַיּוֹצֵא בְּזֶה הַמִּנְיָן - חֲרֵי זֶה מֻתָּר לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, שֶׁחֲרֵי הַדָּבָר וַדַּאי שֶׁלֹּא יָצָא בְּשַׁיָּרָא בְּשַׁבָּת; וּשְׁאָר הַיָּמִים חוּץ מִיּוֹם זֶה, עוֹשֶׂה כְּדֵי פַּרְנָסָה בִּלְבַד.

כג. עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת שֶׁצָּרוּ עַל עֲיָרוֹת יִשְׂרָאֵל, אִם בָּאוּ עַל עִסְקֵי מָמוֹן - אֵין מְחַלְּלִין עֲלֵיהֶן אֶת הַשַּׁבָּת, וְאֵין עוֹשִׂין עִמָּהֶן מִלְחָמָה. וּבְעִיר הַסְּמוּכָה לַסְּפָר - אֲפִלּוּ לֹא בָּאוּ אֶלָּא עַל עִסְקֵי תֶּבֶן וָקַשׁ, יוֹצְאִין עֲלֵיהֶן בִּכְלֵי זַיִן, וּמְחַלְּלִין עֲלֵיהֶן אֶת הַשַּׁבָּת. וּבְכָל מָקוֹם, אִם בָּאוּ עַל עִסְקֵי נְפָשׁוֹת אוֹ שֶׁעָרְכוּ מִלְחָמָה אוֹ שֶׁצָּרוּ סְתָם - יוֹצְאִין עֲלֵיהֶן בִּכְלֵי זַיִן, וּמְחַלְּלִין עֲלֵיהֶן אֶת הַשַּׁבָּת. וּמִצְוָה עַל כָּל יִשְׂרָאֵל שֶׁיְּכוֹלִין, לָבוֹא וְלָצֵאת וְלַעְזוֹר לַאֲחֵיהֶם שֶׁבְּמָצוֹר וּלְהַצִּילָם מִיַּד הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת בְּשַׁבָּת; וְאָסוּר לָהֶן לְהִתְמַהְמֵהַּ לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת. וּכְשֶׁיְּצִילוּ אֶת אֲחֵיהֶן, מֻתָּר לָהֶן לַחֲזוֹר בִּכְלֵי זַיִן שֶׁלָּהֶן לִמְקוֹמָם בְּשַׁבָּת; כְּדֵי שֶׁלֹּא לְהַכְשִׁילָן לֶעָתִיד לָבוֹא.

כד. וְכֵן סְפִינָה הַמִּטַּרֶפֶת בַּיָּם, אוֹ עִיר שֶׁהִקִּיפָהּ כַּרְקוֹם אוֹ נָהָר - מִצְוָה לָצֵאת בְּשַׁבָּת לְהַצִּילָן בְּכָל דָּבָר שֶׁיְּכוֹל לְהַצִּילָן. וַאֲפִלּוּ יָחִיד הַנִּרְדָּף מִפְּנֵי הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, אוֹ מִפְּנֵי נָחָשׁ אוֹ דֹּב שֶׁהוּא רוֹדֵף אַחֲרָיו לְהָרְגוֹ - מִצְוָה לְהַצִּילוֹ. וַאֲפִלּוּ בַּעֲשִׂיַּת כַּמָּה מְלָאכוֹת בְּשַׁבָּת, וַאֲפִלּוּ לְתַקֵּן כְּלֵי זַיִן לְהַצִּילוֹ - מֻתָּר. וְזוֹעֲקִים עֲלֵיהֶן וּמִתְחַנְּנִים בְּשַׁבָּת, וּמַתְרִיעִין עֲלֵיהֶן לַעְזוֹר אוֹתָם. וְאֵין מִתְחַנְּנִים וְלֹא זוֹעֲקִין עַל הַדָּבָר בְּשַׁבָּת.

כה. צָרִין עַל עֲיָרוֹת הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת שְׁלֹשָׁה יָמִים קֹדֶם לְשַׁבָּת. וְעוֹשִׂין עִמָּהֶן מִלְחָמָה בְּכָל יוֹם וְיוֹם וַאֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת, עַד שֶׁכּוֹבְשִׁין אוֹתָהּ. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהִיא מִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ: עַד רִדְתָּהּ - וַאֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּמִלְחֶמֶת מִצְוָה. וְלֹא כָּבַשׁ יְהוֹשֻׁעַ יְרִיחוֹ אֶלָּא בְּשַׁבָּת.

יום שישי ב' אייר ה'תשע"א

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

א. מֻתָּר לְהַתְחִיל מְלָאכָה בְּעֶרֶב שַׁבָּת אַף־עַל־פִּי שֶׁהִיא נִגְמֶרֶת מֵאֵלֶיהָ בְּשַׁבָּת. שֶׁלֹּא נֶאֱסַר עָלֵינוּ לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה

הוא שבת, שגם זה הכרח הוא שידחה, כמבואר שם. 1) כלל בו רבינו הדברים הנעשים מערב שבת והמלאכה נגמרת בשבת.

מתוך מהדורת וגשל

אֶלָּא בְּעַצְמוֹ שֶׁל יוֹם, אֲבָל כְּשֶׁתֵּעָשֶׂה הַמְּלָאכָה מֵעַצְמָהּ בְּשַׁבָּת - מֻתָּר לָנוּ לֵהָנוֹת בְּמַה שֶׁנַּעֲשָׂה בְּשַׁבָּת מֵאֵלָיו[2].

ב. כֵּיצַד? פּוֹתְקִין[3] מַיִם לְגִנָּה עֶרֶב שַׁבָּת עִם חֲשֵׁכָה[4], וְהִיא מִתְמַלֵּאת וְהוֹלֶכֶת כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ. וּמַנִּיחִין מֵגִמָּר[5] תַּחַת הַכֵּלִים, וְהֵן מִתְגַּמְּרִין וְהוֹלְכִין כָּל הַשַּׁבָּת כֻּלָּהּ. וּמַנִּיחִים קִילּוֹר[6] עַל גַּב הָעַיִן וְאִסְפָּלָנִית[7] עַל גַּבֵּי הַמַּכָּה, וּמִתְרַפְּאִין וְהוֹלְכִין כָּל הַשַּׁבָּת כֻּלָּהּ. וְשׁוֹרִין דְּיוֹ וְסַמָּנִין[8] עִם חֲשֵׁכָה[9], וְהֵן שׁוֹרִין וְהוֹלְכִין כָּל הַשַּׁבָּת כֻּלָּהּ. וְנוֹתְנִין צֶמֶר[10] לַיּוֹרָה[11] וְאוּנִין[12] שֶׁל פִּשְׁתָּן לַתַּנּוּר, וְהֵם מִשְׁתַּנִּין[13] וְהוֹלְכִין כָּל הַשַּׁבָּת כֻּלָּהּ. וּפוֹרְשִׁים מְצוּדוֹת לְחַיָּה וּלְעוֹפוֹת וּלְדָגִים עִם חֲשֵׁכָה, וְהֵן נִצּוֹדִין וְהוֹלְכִין כָּל הַשַּׁבָּת כֻּלָּהּ. וְטוֹעֲנִין בְּקוֹרוֹת בֵּית הַבַּד[14] וּבְעִגּוּלֵי הַגַּת[15] עִם חֲשֵׁכָה, וְהַמַּשְׁקִין זָבִין וְהוֹלְכִין כָּל הַשַּׁבָּת כֻּלָּהּ. וּמַדְלִיקִין אֶת הַנֵּר אוֹ אֶת הַמְּדוּרָה מִבָּעֶרֶב[16], וְהִיא דוֹלֶקֶת וְהוֹלֶכֶת כָּל הַשַּׁבָּת כֻּלָּהּ[17].

ג. מַנִּיחִין קְדֵרָה עַל גַּבֵּי הָאֵשׁ, אוֹ בָּשָׂר בַּתַּנּוּר אוֹ עַל גַּבֵּי גֶּחָלִים, וְהֵן מִתְבַּשְּׁלִים וְהוֹלְכִין כָּל הַשַּׁבָּת; וְאוֹכְלִין אוֹתָהּ בְּשַׁבָּת. וְיֵשׁ בְּדָבָר זֶה דְּבָרִים שֶׁהֵן אֲסוּרִין[18], גְּזֵרָה שֶׁמָּא יְחַתֶּה בַּגֶּחָלִים[19] בְּשַׁבָּת.

ד. כֵּיצַד? תַּבְשִׁיל שֶׁלֹּא בָּשַׁל כָּל צָרְכּוֹ[20] וְחַמִּין שֶׁלֹּא הוּחַמּוּ כָּל צָרְכָּן, אוֹ תַּבְשִׁיל שֶׁבָּשַׁל כָּל צָרְכּוֹ וְכָל זְמַן שֶׁמִּצְטַמֵּק[21] הוּא יָפֶה לוֹ - אֵין מַשְׁהִין אוֹתוֹ עַל גַּבֵּי הָאֵשׁ בְּשַׁבָּת, אַף־עַל־פִּי שֶׁהֻנַּח מִבְּעוֹד יוֹם, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יְחַתֶּה בַּגֶּחָלִים כְּדֵי לְהַשְׁלִים בִּשּׁוּלוֹ אוֹ כְּדֵי לְצָמְקוֹ. לְפִיכָךְ, אִם גָּרַף הָאֵשׁ[22], אוֹ שֶׁכִּסָּה[23] אֵשׁ הַכִּירָה בְּאֵפֶר אוֹ בִּנְעֹרֶת פִּשְׁתָּן הַדַּקָּה[24]; אוֹ שֶׁעָמְמוּ[25] הַגֶּחָלִים, שֶׁהֲרֵי הֵן כִּמְכֻסּוֹת בְּאֵפֶר; אוֹ שֶׁהִסִּיקוּהָ בְּקַשׁ אוֹ בִּגְבָבָא[26] אוֹ בְּגֶלְלֵי בְּהֵמָה דַּקָּה, שֶׁהֲרֵי אֵין שָׁם גֶּחָלִים בּוֹעֲרוֹת - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לַשְּׁהוֹת עָלֶיהָ; שֶׁהֲרֵי הִסִּיחַ דַּעְתּוֹ מִזֶּה הַתַּבְשִׁיל, וְאֵין גּוֹזְרִין שֶׁמָּא יְחַתֶּה בָּאֵשׁ.

ה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[27]? בְּכִירָה[28], שֶׁהֶבְלָהּ מוּעָט; אֲבָל הַתַּנּוּר[29], אַף־עַל־פִּי שֶׁגָּרַף הָאֵשׁ אוֹ כִּסָּהּ[30] בְּאֵפֶר, אוֹ שֶׁהִסִּיקוּהוּ בְּקַשׁ אוֹ בִּגְבָבָא - אֵין מַשְׁהִין בְּתוֹכוֹ וְלֹא עַל גַּבָּיו וְלֹא סוֹמְכִין לוֹ תַּבְשִׁיל שֶׁלֹּא בָּשַׁל כָּל צָרְכּוֹ אוֹ שֶׁבָּשַׁל כָּל צָרְכּוֹ וּמִצְטַמֵּק וְיָפֶה לוֹ; הוֹאִיל וְהֶבְלוֹ חַם בְּיוֹתֵר - אֵינוֹ מַסִּיחַ דַּעְתּוֹ, וְחוֹשְׁשִׁים שֶׁמָּא יְחַתֶּה בְּזוֹ הָאֵשׁ הַמְּעוּטָה, אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא אֵשׁ קַשׁ וּגְבָבָא אוֹ מְכֻסָּה.

ו. וְלָמָּה אָסְרוּ לַשְּׁהוֹת בַּתַּנּוּר אַף־עַל־פִּי שֶׁגָּרוּף? מִפְּנֵי שֶׁהַגּוֹרֵף אֵינוֹ גוֹרֵף אֶלָּא רֹב הָאֵשׁ וְעַצְמָהּ, וְאִי אֶפְשָׁר לִגְרֹף כָּל הָאֵשׁ עַד שֶׁלֹּא תִּשָּׁאֵר נִיצוֹץ אַחַת; מִפְּנֵי שֶׁהֶבְלוֹ חַם, שֶׁמָּא יְחַתֶּה כְּדֵי לְבַעֵר הַנִּיצוֹצוֹת הַנִּשְׁאָרוֹת בַּתַּנּוּר.

ז. הַכֵּפָּח[31] הֶבְלוֹ רַב מֵהֶבֶל הַכִּירָה, וּמְעַט מֵהֶבֶל הַתַּנּוּר. לְפִיכָךְ, אִם הִסִּיקוּהוּ בְּגֶפֶת[32] אוֹ בְּעֵצִים - הֲרֵי הוּא כַּתַּנּוּר, וְאֵין מַשְׁהִין בְּתוֹכוֹ וְלֹא עַל גַּבָּיו וְלֹא סוֹמְכִין לוֹ תַּבְשִׁיל שֶׁלֹּא בָּשַׁל כָּל צָרְכּוֹ אוֹ מִצְטַמֵּק וְיָפֶה לוֹ, אַף־עַל־פִּי שֶׁגָּרַף אוֹ כִּסָּה בְּאֵפֶר; וְאִם הִסִּיקוּהוּ בְּקַשׁ אוֹ בִּגְבָבָא - הֲרֵי הוּא כַּכִּירָה שֶׁהֶסְקָהּ בְּקַשׁ וּגְבָבָא, וּמַשְׁהִין עָלָיו. וּמֻתָּר לִסְמֹךְ[33] לַכִּירָה מִבָּעֶרֶב וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינָהּ גְּרוּפָה וּקְטוּמָה. וְאֵיזוֹ

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

2) כתוב בתורה (שמות כ, י): "ויום השביעי שבת לה' אלוקיך לא תעשה כל מלאכה", "אמר ר' יוסי, לא תעשה כתוב, אבל אם היא נעשית מאליה מותר" (ירושלמי שבת פרק ב הלכה א), וכן בתלמוד בבלי (מסכת שבת דף יח עמוד ב) בית שמאי סוברים אדם מְצוּוֶה על שביתת כליו, שלא יעשה בהם מלאכה בשבת, ובית הילל סוברים אין אדם מְצוּוֶה על שביתת כליו כשהוא עצמו שובת, וכן הלכה. 3) (מסכת שבת דף יח עמוד א) פותחים תעלה או צינור מהמעיין לגינה להשקותה. 4) לפני חשכת הערב. 5) מיני בשמים ששורפים על גחלים במחתה, לעשן בהם את הבגדים שיהא ריחם נודף. 6) משחה לרפואה. 7) תחבושת. 8) אבקות צבע. 9) בנוסחה אחרת: "וסמנין ומורסין עם חשיכה" (מער"ק). 10) לקלוט את הצבע. 11) (מסכת שבת דף יז עמוד ב). דוד גדול שמרתיחים מים וצבע על האש. 12) אגודות של פשתן מנופץ ונותנים אותן לתנור כדי שיתלבנו. 13) בנוסחה אחרת: "משתהים (דפוס ויניציאה). 14) בבית הבד היו קורות ששימשו לסחיטת הזיתים, שנכתשו לפני כן, על מנת להוציא את שמנם; בראש הקורה היו טוענים (מעמיסים) מערב שבת משאות למען יכבידו וילחצו על הזיתים והשמן היה זב כל השבת. 15) אבל עגולה לשימוש בגת הלוחצת על הענבים להוציא מהם את היין. 16) לפני כניסת הערב. 17) שאין אדם מְצוּוֶה על שביתת כליו בשבת, אם הוא אינו עובד, כמבואר בהלכה א'. 18) כמבואר בהלכה ד'. 19) (מסכת שבת דף לו עמוד ב) ישכח שהיום שבת ויגרוף את הגחלים להבעירם לשם בישול התבשילים ויתחייב משום "לא תבערו אש ביום השבת", ומשום מבשל בשבת. ראה להלן פרק ט'. 20) (מסכת שבת דף לח עמוד ב) רבינו פוסק כדעת חכמים (מסכת שבת דף לו עמוד ב) שאסור לשהות על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה, תבשיל שלא נתבשל כל צורכו, או אפילו נתבשל כל צורכו, אלא שהוא תבשיל שמצטמק ויפה לו (שבישול יתר יפה לו) משום שמא ישכח שהוא שבת ויחתה בגחלים. וכן היא שיטת הרי"ף, והשאילתות, ורבינו יונה; אבל רש"י ותוספות, ורב האי גאון, והרשב"א ועוד פסקו כחנניה, שכל תבשיל שנתבשל כמאכן בן דרוסאי - מנהיגם של נודדים־שודדים, שלא בשלו מאכלם כדי צורכו, מותר לשהותו על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה; שיעור בישול "כמאכל בן דרוסאי" לדעת רש"י: שליש בישולו, ולדעת רבינו (פרק ט') חצי בישולו. 21) מתייבש ומתכווץ לטובת התבשיל. 22) (תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק א' הלכה א). 23) והוא הנקרא בלשון התלמוד "גרופה וקטומה" ("קטם" - כיסוי באפר). 24) הדק הנושר מהפשתן כשחובטים אותו. 25) כהו והשחירו והרי הן כמכוסות באפר. 26) ענפים דקים ויבשים. 27) שמותר להשהות קדירה שבשלה כל צורכה על גבי גרופה וקטומה. 28) (מסכת שבת דף לו עמוד ב ודף לח עמוד ב) כלי בישול עשוי מחומר, מצד אחד יש בו פתח לגריפת האפר ומלמעלה מקום לשפיתת שתי הקדרות. 29) כלי בישול ככירה אלא מתוך שקצר למעלה ורחב מלמטה נקלט חומו לתוכו יותר (רש"י). 30) בנוסחה אחרת: חיפה (כתב־יד התימנים). 31) (מסכת שבת דף לח עמוד ב) כירה קטנה לבשל או לאפות שיש בו רק מקום שפיתה לקדירה אחת ובגלל זה חומו רב משל כירה. 32) פסולת זיתים אחרי שנסחט מהם השמן. 33) להשעין קדירה בצד הכירה שתתחמם.

מתוך מהדורת וגשל

1 הִיא כִּירָה, וְאֵי זוֹ כֵּפָּח? כִּירָה - מְקוֹם שְׁפִיתַת שְׁתֵּי קְדֵרוֹת,
2 כּוֹפָּח - מְקוֹם שְׁפִיתַת קְדֵרָה אֶחָת.
3 **ח.** תַּבְשִׁיל חַי שֶׁלֹּא בָּשַׁל כְּלָל, אוֹ שֶׁבָּשַׁל כָּל צָרְכּוֹ
4 וּמִצְטַמֵּק וְרַע לוֹ - מֻתָּר לַשְׁהוֹתוֹ עַל גַּבֵּי הָאֵשׁ בֵּין בְּכִירָה
5 וְכֵפָּח בֵּין בְּתַנּוּר. וְכֵן כָּל תַּבְשִׁיל שֶׁבָּשַׁל וְלֹא בָּשַׁל כָּל צָרְכּוֹ,
6 אוֹ בָּשַׁל כָּל צָרְכּוֹ וּמִצְטַמֵּק וְיָפֶה לוֹ[34], אִם הִשְׁלִיךְ לְתוֹכוֹ
7 אֵבֶר חַי סָמוּךְ לְבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת - נַעֲשָׂה הַכֹּל כְּתַבְשִׁיל חַי,
8 וּמֻתָּר לַשְׁהוֹתוֹ[35] עַל הָאֵשׁ אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא גָרַף וְלֹא כִסָּה;
9 מִפְּנֵי שֶׁכְּבָר הִסִּיחַ דַּעְתּוֹ מִמֶּנּוּ, וְאֵינוֹ בָּא לְחַתּוֹת בַּגֶּחָלִים.
10 **ט.** כָּל תַּבְשִׁיל שֶׁאָסוּר לַשְׁהוֹתוֹ[36], אִם עָבַר וְשִׁהָה אוֹתוֹ -
11 אָסוּר לְאָכְלוֹ עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת[37], וְיִמְתִּין בִּכְדֵי שֶׁיַּעֲשׂוּ[38]. וְאִם
12 שְׁכָחוּ: אִם תַּבְשִׁיל שֶׁלֹּא בָּשַׁל כָּל צָרְכּוֹ הוּא - אָסוּר עַד
13 מוֹצָאֵי שַׁבָּת, וְאִם תַּבְשִׁיל שֶׁבָּשַׁל כָּל צָרְכּוֹ הוּא וּמִצְטַמֵּק
14 וְיָפֶה לוֹ - מֻתָּר לְאָכְלוֹ מִיָּד בְּשַׁבָּת[39].
15 **י.** כֹּל שֶׁמֻּתָּר לַשְׁהוֹתוֹ עַל גַּבֵּי הָאֵשׁ[40], כְּשֶׁנּוֹטְלִים אוֹתוֹ
16 בְּשַׁבָּת - אָסוּר לְהַחְזִירוֹ לִמְקוֹמוֹ. וְאֵין מַחֲזִירִין לְעוֹלָם אֶלָּא
17 עַל גַּבֵּי[41] כִּירָה גְרוּפָה אוֹ מְכֻסָּה, אוֹ בְּכִירָה וְכֵפָּח שֶׁהֻסְּקוּ
18 בְּקַשׁ וּגְבָבָא[42]. וְהוּא, שֶׁלֹּא הִנִּיחַ הַקְּדֵרָה עַל גַּבֵּי הַקַּרְקַע[43];
19 אֲבָל מִשֶּׁהִנִּיחָהּ עַל גַּבֵּי קַרְקַע - אֵין מַחֲזִירִין אוֹתָהּ[44], וַאֲפִלּוּ
20 עַל גַּבֵּי כִּירָה גְרוּפָה אוֹ מְכֻסָּה. וְאֵין מַחֲזִירִין לְתַנּוּר וְלֹא
21 לְכֵפָּח שֶׁהֻסְּקוּ בְּגֶפֶת אוֹ בְּעֵצִים, אַף־עַל־פִּי שֶׁגָּרַף אוֹ כִסָּה;
22 מִפְּנֵי שֶׁהֲבֶלֶן חַם בְּיוֹתֵר. וְכֹל שֶׁאֵין מַחֲזִירִין עָלָיו, אֵין
23 סוֹמְכִין לוֹ בְּשַׁבָּת[45].
24 **יא.** אָסוּר לְהַכְנִיס מַגְרֵפָה[46] לְקִדְרָה[47] בְּשַׁבָּת וְהִיא עַל
25 הָאֵשׁ[48] לְהוֹצִיא מִמֶּנָּה בְּשַׁבָּת; מִפְּנֵי שֶׁמַּגִּיס[49] בָּהּ, וְזֶה
26 מִצָּרְכֵי הַבִּשּׁוּל הוּא, וְנִמְצָא כִּמְבַשֵּׁל בְּשַׁבָּת. וּמֻתָּר לְהַחֲזִיר
27 מִכִּירָה לְכִירָה[50], אֲפִלּוּ מִכִּירָה שֶׁהֻבְלָהּ מוּעָט לְכִירָה
28 שֶׁהֻבְלָהּ מְרֻבֶּה; אֲבָל לֹא מִכִּירָה לִטְמִינָה[51], וְלֹא מִטְּמִינָה
29 לְכִירָה.
30 **יב.** לֹא יִמְלֵא אָדָם קְדֵרָה עֲסָסִיּוֹת[52] וְתַרְמוֹסִין[53], אוֹ חָבִית
31 שֶׁל מַיִם, וְיִתֵּן לְתוֹךְ[54] הַתַּנּוּר עֶרֶב שַׁבָּת עִם חֲשֵׁכָה וַיַּשְׁהֶה
32 אוֹתָן. שֶׁאִלּוּ וְכָל כַּיּוֹצֵא בָהֶן, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא בָּשְׁלוּ כָּל
33 עִקָּר, כְּתַבְשִׁיל שֶׁלֹּא בָּשַׁל כָּל צָרְכּוֹ הֵן; מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן צְרִיכִים
34 בִּשּׁוּל הַרְבֵּה, וְדַעְתּוֹ עֲלֵיהֶן לְאָכְלָן לְאַלְתַּר[55], וּלְפִיכָךְ אָסוּר
35 לַשְׁהוֹתָן בְּתַנּוּר. וְאִם עָבַר וְשִׁהָה - אֲסוּרִין עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת,
36 וַיִּמְתִּין בִּכְדֵי שֶׁיַּעֲשׂוּ[56].
37 **יג.** תַּנּוּר שֶׁנָּתַן לְתוֹכוֹ בָּשָׂר מִבְּעוֹד יוֹם וְשִׁהָה אוֹתוֹ בְּשַׁבָּת:
38 אִם בְּשַׂר גְּדִי[57] הוּא וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - מֻתָּר; שֶׁאִם יְחַתֶּה בַּגֶּחָלִים
39 - יִתְחָרֵךְ הַבָּשָׂר, שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ אֶלָּא חֲמִימוּת הָאֵשׁ בִּלְבַד[58].
40 וְאִם בְּשַׂר עֵז אוֹ בְּשַׂר שׁוֹר הוּא[59] - אָסוּר; שֶׁמָּא יְחַתֶּה

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

34) שאסר רבינו להשהות למעלה על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה, ותנור אפילו בגרופה וקטומה. **35)** (מסכת שבת דף יח עמוד ב) אפילו נתן בו דבר שאפשר לו להתבשל מבעוד יום, כירק וכיוצא בו, מותר, כיוון שעשה מעשה המוכיח שמסיח דעתו ממנו, יזכור ולא יבוא לחתות בגחלים ולהבעירן ("כסף משנה" מדברי רבינו בפירוש המשניות). **36)** כמבואר למעלה בהלכות ד, ה, ז. **37)** כך היא שיטת רבינו בדברי התלמוד (מסכת שבת דף לח עמוד א) ששאלו: שכח קדירה על גבי כירה ובישלה בשבת מהו? ושאלה שנייה: עבר ושהה מאי? מי קנסוהו רבנן? והראב"ד השיג עליו, ומבאר עבר ושהה בשוגג. וכך אמרו שם: "בתחילה היו אומרים, המבשל בשבת בשוגג יאכל, במזיד לא יאכל, וכן הדין בשוכח. משרבו משהין במזיד ואומרים שכחים אנו - חזרו וקנסו על השוכח". **38)** במוצאי שבת ימתין במשך זמן שיוכל לעשות אותה המלאכה, וטעמו של רבינו כדי שלא ישתכר כלום ממלאכתו בשבת ולא יבוא להקל לעשות כן בפעם אחרת. ורש"י נתן טעם לדבר: "שלא ייהנה ממלאכת השבת" (מסכת שבת דף יח עמוד ב). **39)** כבר ביארנו בהלכה ד דעת כמה פוסקים שאם נתבשל כמאכל בן דרוסאי מותר אף לכתחילה להשהותו.
40) כמבואר בהלכה ח. **41)** אבל לתוכה בכל עניין אסור (מסכת שבת דף לז עמוד א) שכיוון שהיא שם בתוכה כדרך שמבשלים בה תדיר, נראה כמבשל (רשב"א ור"ן) וכירות שלנו שאין להם תוך וחלל, אלא הן פשוטות, ותוכן וגבן אחד הוא, מותר להחזיר להן (שלטי הגיבורים). **42)** ראה למעלה הלכה ד. **43)** במסכת שבת דף לח עמוד ב בשם אביי: "לא אמרו שמותר אלא שדעתו להחזיר, אבל אין דעתו להחזיר אסור אפילו עודן בידו". ויש אומרים: "לא אמרו שאם הניחו על הקרקע אסור אלא שאין דעתו להחזיר, אבל דעתו להחזיר אפילו הניחן על הקרקע מותר" ורבינו לא הביא כלל חילוק זה, והטור (סימן רנג) פסק כלשון הראשון.
44) שאז בטלה שהייה ראשונה. וכשמחזירה הרי הוא כמושיב בתחילה על הכירה בשבת שאסור. **45)** אין משעינים את התבשיל על יד האש. והראשונים חולקים על הגדרה זו, כי סמיכה קלה מחזרה. **46)** (מסכת ביצה דף לד עמוד א ומסכת שבת דף יח עמוד ב) כף ששואבים ומערבים בה המאכל. **47)** שיש בה תבשיל שלא נתבשל כל צורכו. **48)** לדעת בעל ה"כסף משנה" אין הכוונה דווקא כשעומדת על האש, אלא העיקר הוא אם היא רותחת, אפילו העבירוה מן האש. **49)** בוחש ומערב את התבשיל.
50) (תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק ד' הלכה ג'): אמר רבי אלעזר בשם רבי הושעיא משרת הייתי את רבי חייא הגדול, והייתי מעלה לו חמין מדיוטי התחתונה לדיוטי העליונה, ומחזירם לכירה. **51)** (תלמוד ירושלמי שם) טמינת מאכלים בתנור או בדבר אחר לשמור על חומם, וראה להלן פרק ד דין הטמנה. **52)** (מסכת שבת דף יח עמוד ב) גרגרי תבואה כתושים מעט, למאכל.
53) צמח בתרמיל, שגרעיניו דומים לפולים והם מרים, ראה מסכת ביצה דף כח עמוד א "כתורמוס הזה ששולקין אותו שבע פעמים ואוכלים אותו בקינוח סעודה". **54)** בזה אין חילוק בין תנור, כירה וכופח. **55)** כך פירש רבינו טעם הברייתא (מסכת שבת דף יח עמוד ב) שמשם מקור דין זה, אבל רש"י ורוב הראשונים, וגם הטור בכללם, סוברים אחרת, "מפני שאלו צריכים בישול רב ולא יספיק להם הלילה - הראייה מתורמוס, שצריכים לבשלו שבע פעמים - וחוששים שמא יחתה למהר בישולם (טור סימן רנד), ורבינו נימק ביאורו, משום שבברייתא השווה דין זה שלא ימלא חבית של מים לחממם בתוך התנור, משמע שדומים למים שאין צריכין בישול רב, ולדבריו התורמוס נתבשל כבר שש פעמים ועכשיו מבשלים אותו בפעם השביעית (ב"ח). **56)** ראה למעלה בהלכה ט. **57)** בשר גדי ועוף מנותח, רך וממהר להתבשל. **58)** זוהי שיטת רבינו בהלכה זו (מסכת שבת דף יח עמוד ב) וראה בטור סימן רנג. **59)** שצריך בישול הרבה.

מתוך מהדורת וגשל

בַּגֶּחָלִים לְבַשְּׁלוֹ. וְאִם טָח פִּי הַתַּנּוּר בְּטִיט - מֻתָּר; שֶׁאִם בָּא לִפְתֹּחַ הַתַּנּוּר וְלַחֲתוֹת - תִּכָּנֵס הָרוּחַ, וְיִתְקַשֶּׁה הַבָּשָׂר וְיִפָּסֵד, וְיִצְטַנֵּן הַתַּנּוּר וַיִּפְסִיד הַבָּשָׂר[60].

יד. וְכֵן כָּל דָּבָר שֶׁהָרוּחַ מַפְסֶדֶת אוֹתוֹ, אֵין גּוֹזְרִין עָלָיו שֶׁמָּא יְגַלֵּהוּ וְיַחֲתֶנּוּ. וּמִפְּנֵי זֶה נוֹתְנִין אוּנִין[61] שֶׁל פִּשְׁתָּן לְתוֹךְ הַתַּנּוּר עִם חֲשֵׁכָה, שֶׁאִם גִּלָּהוּ - יִפְסְדוּ.

טו. נָתַן גְּדִי שָׁלֵם לְתוֹךְ הַתַּנּוּר - הֲרֵי הוּא כִּבְשַׂר עֵז אוֹ כִּבְשַׂר שׁוֹר, וְאָסוּר לַשְּׁהוֹתוֹ, שֶׁמָּא יְחַתֶּנּוּ בַּגֶּחָלִים, אֶלָּא אִם־כֵּן טָח הַתַּנּוּר. וּמֻתָּר לְשַׁלְשֵׁל[62] כֶּבֶשׂ הַפֶּסַח לַתַּנּוּר עִם חֲשֵׁכָה[63], וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ טָח, מִפְּנֵי שֶׁבְּנֵי חֲבוּרָה[64] זְרִיזִים הֵן.

טז. אֵין צוֹלִין[65] בָּשָׂר[66] וּבָצָל וּבֵיצָה עַל גַּבֵּי הָאֵשׁ, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיִּצְלוּ[67] מִבְּעוֹד יוֹם וְיִהְיוּ רְאוּיִין לַאֲכִילָה[68]. וְאִם נִשְׁאֲרוּ אַחַר כֵּן עַל הָאֵשׁ בְּשַׁבָּת עַד שֶׁיִּצְלוּ הַרְבֵּה - מֻתָּר[69], מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּמִצְטַמֵּק וְרָע לוֹ; שֶׁאִם יְחַתֶּנּוּ - יַחֲרֹךְ אוֹתָן, שֶׁעַל גּוּף הָאֵשׁ הֵם. וּמִפְּנֵי זֶה מַנִּיחִין מֶגְמָר תַּחַת הַכֵּלִים עִם חֲשֵׁכָה[70]; שֶׁאִם יְחַתֶּנּוּ בַּגֶּחָלִים - יִשָּׂרֵף הַמֶּגְמָר וִיעַשֵּׁן הַכֵּלִים.

יז. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁאָנוּ אוֹסְרִין בְּעִנְיָן זֶה - אֵינוֹ אָסוּר מִשּׁוּם שֶׁהוּא נַעֲשֶׂה בְּשַׁבָּת[71], אֶלָּא גְּזֵרָה שֶׁמָּא יְחַתֶּנּוּ בַּגֶּחָלִים. לְפִיכָךְ אֵין נוֹתְנִין צֶמֶר לַיּוֹרָה[72], אֶלָּא אִם־כֵּן הָיְתָה עֲקוּרָה מֵעַל הָאֵשׁ; שֶׁמָּא יְחַתֶּנָּה בַּגֶּחָלִים. וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה פִּיהָ טוּחַ בְּטִיט; שֶׁמָּא יָגִיס בָּהּ מִשֶּׁחֲשֵׁכָה[73].

יח. אֵין נוֹתְנִין אֶת הַפַּת בַּתַּנּוּר עִם חֲשֵׁכָה, וְלֹא חֲרָרָה[74] עַל גַּבֵּי הַגֶּחָלִים, אֶלָּא כְּדֵי[75] שֶׁיִּקְרְמוּ[76] פָּנֶיהָ שֶׁהֵם[77] מְדֻבָּקִים בַּתַּנּוּר אוֹ בָּאֵשׁ[78]. וְאִם נִשְׁאֲרוּ אַחֲרֵי־כֵן עַד שֶׁיִּגְמֹר אֲפִיָּתָן - מֻתָּר; שֶׁאִם יְחַתֶּנָּה - יַפְסִיד אוֹתָן. וְאִם נָתַן סָמוּךְ לַחֲשֵׁכָה, וְחָשְׁכָה וַעֲדַיִן לֹא קָרְמוּ פָּנֶיהָ: אִם בְּמֵזִיד - אָסוּר לֶאֱכֹל מֵהֶן עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת, וְיַמְתִּין בִּכְדֵי[79] שֶׁיֵּעָשׂוּ; וְאִם בְּשׁוֹגֵג - מֻתָּר לוֹ לִרְדּוֹת[80] מִמֶּנָּה מְזוֹן שָׁלֹשׁ סְעֻדּוֹת שֶׁל שַׁבָּת[81]. וּכְשֶׁהוּא רוֹדֶה - לֹא יִרְדֶּה בְּמַרְדֶּה[82] כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל[83], אֶלָּא בְּסַכִּין וְכַיּוֹצֵא בָּהּ.

יט. עוֹשֶׂה אָדָם מְדוּרָה[84] מִכָּל דָּבָר שֶׁיִּרְצֶה[85] - בֵּין עַל גַּבֵּי קַרְקַע בֵּין עַל גַּבֵּי מְנוֹרָה[86] - וּמַדְלִיקָהּ מִבְּעוֹד יוֹם, וּמִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרָהּ אוֹ מִתְחַמֵּם כְּנֶגְדָּהּ[87] בְּשַׁבָּת. וְצָרִיךְ שֶׁיַּדְלִיק רֹב הַמְּדוּרָה קֹדֶם חֲשֵׁכָה, עַד שֶׁתְּהֵא שַׁלְהֶבֶת עוֹלָה מֵאֵלֶיהָ קֹדֶם הַשַּׁבָּת. וְאִם לֹא הִדְלִיק רֻבָּהּ - אָסוּר לֵהָנוֹת בָּהּ בְּשַׁבָּת; גְּזֵרָה שֶׁמָּא יְחַתֶּנָּה בָּהּ וְיָנִיד הָעֵצִים, כְּדֵי שֶׁתַּעֲלֶה שַׁלְהֶבֶת. וְאִם הִדְלִיק עֵץ יְחִידִי - צָרִיךְ לְהַדְלִיק רֹב עָבְיוֹ וְרֹב הֶקֵּפוֹ מִבְּעוֹד יוֹם.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

60) בנוסח התימנים חסרות המלים: "ויפסיד הבשר". **61)** הלכה זו כדעת בית הלל (מסכת שבת דף יז עמוד ב), שאין אדם מְצַוֶּה על שביתת כליו בשבת, וכבר נזכרה בפרק זה הלכה ב' וכאן בא ללמדנו שגם משום שמא יחתה לא גזרו מכיוון שהרוח מפסידתם (מסכת שבת דף יח עמוד ב). **62)** (מסכת שבת דף כ עמוד א) תנורים שלהם היו כקדירה בלי שוליים, המחוברת בטיט לארץ ומשלשלים (מורידין) את הצלי בשלשלת או בשפוד לתוכו. **63)** כשחל ערב פסח בערב שבת, ואף שהקרבת קרבן פסח דוחה שבת, כמבואר במסכת פסחים דף סו עמוד א מהכתוב (חומש במדבר פרק ט, פסוק ב): "ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו" - במועדו, ואפילו בשבת, בכל זאת כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת אינה דוחה את השבת, לכן הוצרכו להוריד את הכבש לתוך התנור לפני שיעריב. **64)** הנמנים לאכול יחד את קרבן הפסח זריזים הם ונזהרים מלעשות איסור. **65)** (מסכת שבת דף יט עמוד ב) צלי הוא על האש ממש, שלא באמצעות כלי, ולפיכך נשתנה דינו מבישול המבואר למעלה. **66)** כאן אין הבדל בין בשר שור ועז לגדי הרך. **67)** משני הצדדים, אבל אם נצלו רק מצד אחד לא מועיל (מסכת מנחות דף נז עמוד א, ראה להלן פרק ט הלכה ה). **68)** במסכת שבת דף כ עמוד א מבואר שהכוונה היא כמאכל "בן דרוסאי" שהוא לדעת רבינו להלן בפרק ט כחצי בישולו, ולדעת רש"י כשליש בישולו. **69)** משנה במסכת שבת שם. **70)** (מסכת שבת דף יח עמוד ב) מבואר למעלה בהלכה ב, וכאן בא לומר שאין בו גם הגזירה של שמא יחתה. **71)** שכבר נתבאר למעלה בהלכה א, שאין אדם מְצַוֶּה על שביתת כליו בשבת. **72)** ראה למעלה בהלכה ב. **73)** (מסכת שבת דף יח עמוד ב) ויש הבדל בין קדירה ליורה, בקדירה אם נתבשל המאכל עד שראוי לאכילה דהיינו חצי בישולו, לא גזרו בו שמא יחתה, אבל גבי יורה אף אם יש שהות ביום שייקלט הצבע, גזרו בה שמא יחתה כדי שייקלט היטב (אורח חיים סימן רנב). **74)** (מסכת שבת דף יט עמוד ב ודף כ עמוד א) עוגה דקיקה אפוייה על גבי גחלים. **75)** שיספיקו לקרום לפני השבת. **76)** קרימה - התהוות קרום קשה מסביב ללחם ולעוגה, וכשפורסים אותם ואין חוטים נמשכים מהם הגיעו לשיעור של "נקרמו פניהם" (תוספות מסכת מנחות דף עח עמוד ב). **77)** בנוסח דפוס ויניציא: "שאינן מודבקין בתנור". אולם במסכת שבת דף יט עמוד ב במשנה כתוב: "כדי שיקרמו פניה מבעוד יום" רבי אליעזר אומר, כדי שיקרום התחתון שלה, ושואלים בגמרא "תחתון שלצד התנור, או תחתון שלצד האור"? ומשיבים מדברי רבי אליעזר "כדי שיקרמו פניה המודבקין בתנור". ורבינו בפירוש המשניות כתב ואין הלכה כרבי אליעזר, ולדבריו מתאים נוסח דפוס ויניציא "שאינן מודבקין בתנור", אבל ממה שהגמרה סוברת שרבי אליעזר מפרש דברי התנא הראשון נראה כנוסח שלנו "שהם מודבקין בתנור". **78)** המלים "או באש" מוסבות ל"חררה" ולא ל"תנור", (ראה למעלה) - בית יוסף סימן רנד. **79)** מבואר למעלה בהלכה ט. **80)** הוצאת הלחם מהתנור נקראת רדייה. **81)** (מסכת שבת דף קיז עמוד ב) וראה להלן בפרק כג, הלכה כא. **82)** כלי שהאופה מוציא בו את הכיכרות מהתנור. **83)** בתנורים שלנו שאין בהם רדייה שהפת מונחת בשולי התנור, מותר להוציא אף יותר משלוש סעודות בסכין או בדבר אחר (אורח חיים בשם רבינו ירוחם). **84)** (מסכת שבת דף כא עמוד א) שורפים עצים להאיר או להתחמם כנגדם. **85)** אפילו מחמרים שאין מדליקין בהם נרות שבת לפי שאינם דולקים יפה, וכשיהא אור הנר אפל, ישכח שהיום שבת ויבעיר או יטה אותם (ראה להלן פרק ה הלכות ז־ח), מותר לעשות בהם מדורה, כיוון שההיסק רב, אין חשש שיבעיר או שיטה (רש"י). **86)** רה להלן פרק ה הלכה ז **87)** מסכת שבת דף כ עמוד א.

כ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[88]? בַּגְּבוּלִין[89]; אֲבָל בַּמִּקְדָּשׁ - מַאֲחִיזִין[90] אֶת הָאוּר בָּעֲצִים בְּמִדּוּרַת בֵּית הַמּוֹקֵד[91] עִם חֲשֵׁכָה, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא יְחַתֶּה בַּגֶּחָלִים; שֶׁהַכֹּהֲנִים זְרִיזִין[92] הֵן.

כא. הָיְתָה מְדוּרָה שֶׁל קָנִים אוֹ שֶׁל גַּרְעִינִין - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַדְלִיק הָרֹב; אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁהִתְחִיל בָּהֶן הָאֵשׁ קֹדֶם הַשַּׁבָּת, מֻתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ; מִפְּנֵי שֶׁהָאֵשׁ נִתְלֵית בָּהֶן בְּמִהֵרָה, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְחַתּוֹת. לְפִיכָךְ, אִם אָגַד הַקָּנִים אוֹ הִנִּיחַ הַגַּרְעִינִין בְּחוֹתָלוֹת[93] - חֲרֵי הֵן כְּעֵצִים, וְצָרִיךְ שֶׁתַּעֲלֶה בָּהֶן שַׁלְהֶבֶת מֵאֵלֶיהָ קֹדֶם הַשַּׁבָּת[94].

כב. מְדוּרָה שֶׁל זֶפֶת[95] אוֹ שֶׁל גָּפְרִית[96], אוֹ שֶׁל רֶבֶב[97] אוֹ שֶׁל קִירָה[98], אוֹ שֶׁל קַשׁ[99] אוֹ שֶׁל גְּבָבָא[100] - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַדְלִיק רֻבָּהּ[101] קֹדֶם הַשַּׁבָּת, מִפְּנֵי שֶׁהָאֵשׁ מַדְלֶקֶת אוֹתָם בְּמִהֵרָה.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

א. יֵשׁ דְּבָרִים, שֶׁאִם טָמַן בָּהֶן הַתַּבְשִׁיל - הוּא מִתְחַמֵּם, וּמוֹסִיפִין בְּבִשּׁוּלוֹ כְּעֵין הָאֵשׁ. כְּגוֹן: הַגֶּפֶת וְזֶבֶל וּמֶלַח וְסִיד וָחוֹל, אוֹ זָגִין וּמוּכִין וַעֲשָׂבִים - בִּזְמַן שֶׁשִּׁלְשְׁתָּן לַחִים, וַאֲפִלּוּ מֵחֲמַת עַצְמָן. וּדְבָרִים אֵלּוּ נִקְרָאִין דָּבָר הַמּוֹסִיף הֶבֶל. וְיֵשׁ דְּבָרִים, שֶׁאִם טָמַן בָּהֶן הַתַּבְשִׁיל - יִשָּׁאֵר בַּחֲמִימוּתוֹ בִּלְבַד; וְאֵינָן מוֹסִיפִין לוֹ בִּשּׁוּל, אֶלָּא מוֹנְעִין אוֹתוֹ מִלְּהִצְטַנֵּן. כְּגוֹן: זָגִין וּמוּכִין וַעֲשָׂבִים יְבֵשִׁין, וּכְסוּת וּפֵרוֹת וְכַנְפֵי יוֹנָה וּנְעֹרֶת הַפִּשְׁתָּן וּנְסֹרֶת חָרָשִׁים וּשְׁלָחִין וְגִזֵּי צֶמֶר. וּדְבָרִים אֵלּוּ נִקְרָאִין דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מוֹסִיף הֶבֶל.

ב. מִן הַדִּין הָיָה, שֶׁטּוֹמְנִין בְּדָבָר הַמּוֹסִיף הֶבֶל מִבְּעוֹד יוֹם וְיִשָּׁאֵר הַתַּבְשִׁיל טָמוּן בְּשַׁבָּת, שֶׁהֲרֵי מַשְׁהִין עַל גַּבֵּי הָאֵשׁ בְּשַׁבָּת; אֲבָל אָסְרוּ חֲכָמִים לְהַטְמִין בְּדָבָר הַמּוֹסִיף הֶבֶל מִבְּעוֹד יוֹם, גְּזֵרָה שֶׁמָּא תִּרְתִּיחַ הַקְּדֵרָה בְּשַׁבָּת, וְיִצְטָרֵךְ לְגַלּוֹתָן עַד שֶׁתָּנוּחַ הָרְתִּיחָה, וְיַחֲזוֹר וִיכַסֶּה בְּשַׁבָּת, וְנִמְצָא טוֹמֵן בְּדָבָר הַמּוֹסִיף הֶבֶל בְּשַׁבָּת, שֶׁהוּא אָסוּר. לְפִיכָךְ מֻתָּר לְהַטְמִין בְּדָבָר הַמּוֹסִיף הֶבֶל בֵּין הַשִּׁמְשׁוֹת; שֶׁסְּתָם קְדֵרוֹת בֵּין הַשִּׁמְשׁוֹת כְּבָר רָתְחוּ וְנָחוּ מִבִּעְבּוּעָן, וְכֵיוָן שֶׁנָּחוּ - שׁוּב אֵינָן רוֹתְחִין.

ג. וְכֵן מִן הַדִּין הָיָה לִטְמֹן הַתַּבְשִׁיל בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ מוֹסִיף הֶבֶל בְּשַׁבָּת עַצְמָהּ; אֲבָל אָסְרוּ חֲכָמִים דָּבָר זֶה, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יַטְמִין בְּרֶמֶץ, וְיִהְיֶה בּוֹ נִיצּוֹצוֹת שֶׁל אֵשׁ, וְנִמְצָא חוֹתֶה בַּגֶּחָלִים. לְפִיכָךְ אָסְרוּ לְהַטְמִין דָּבָר חַם בְּשַׁבָּת וַאֲפִלּוּ בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ מוֹסִיף הֶבֶל.

ד. סָפֵק חֲשֵׁכָה סָפֵק אֵינָהּ חֲשֵׁכָה - מֻתָּר לִטְמֹן אֶת דָּבָר חַם. וּמֻתָּר לִטְמֹן אֶת דָּבָר הַצּוֹנֵן בְּשַׁבָּת בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ מוֹסִיף, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִצְטַנֵּן בְּיוֹתֵר אוֹ כְּדֵי שֶׁתָּפוּג צִנָּתָן. חַמִּין שֶׁטְּמָנָן מֵעֶרֶב שַׁבָּת וְנִתְגַּלּוּ בְּשַׁבָּת - מֻתָּר לְכַסּוֹתָן, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ מוֹסִיף. וּמֻתָּר לְהַחֲלִיף הַכִּסּוּי בְּשַׁבָּת. כֵּיצַד? נוֹטֵל כְּסוּת וּמַנִּיחַ כַּנְפֵי יוֹנָה, אוֹ נוֹטֵל כַּנְפֵי יוֹנָה וּמַנִּיחַ הַכְּסוּת.

ה. פִּנָּה הַתַּבְשִׁיל אוֹ הַמַּיִם הַחַמִּין מִכְּלִי לִכְלִי אַחֵר - מֻתָּר לְהַטְמִין הַכְּלִי הָאַחֵר בְּשַׁבָּת בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ מוֹסִיף, כְּמוֹ הַדָּבָר הַצּוֹנֵן. שֶׁלֹּא אָסְרוּ לְהַטְמִין בְּשַׁבָּת אֶלָּא דָּבָר חַם שֶׁהוּא בִּכְלִי רִאשׁוֹן שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בּוֹ, אֲבָל אִם פִּנָּהוּ - מֻתָּר.

ו. מַנִּיחִין מֵחַם עַל גַּבֵּי מֵחַם בְּשַׁבָּת, וּקְדֵרָה עַל גַּבֵּי קְדֵרָה, וּקְדֵרָה עַל גַּבֵּי מֵחַם, וּמֵחַם עַל גַּבֵּי קְדֵרָה, וְטָח פִּיהֶם בְּבָצֵק; לֹא בִּשְׁבִיל שֶׁיּוּחַמּוּ, אֶלָּא בִּשְׁבִיל שֶׁיַּעַמְדוּ עַל חֻמָּם. שֶׁלֹּא אָסְרוּ אֶלָּא לְהַטְמִין בְּשַׁבָּת, אֲבָל לְהַנִּיחַ כְּלִי חַם עַל גַּבֵּי כְּלִי חַם כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ עוֹמְדִין בַּחֲמִימוּתָן - מֻתָּר. אֲבָל אֵין מַנִּיחִין כְּלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דָּבָר צוֹנֵן עַל גַּבֵּי כְּלִי חַם בְּשַׁבָּת, שֶׁהֲרֵי מוֹלִיךְ בּוֹ חֹם בְּשַׁבָּת. וְאִם הִנִּיחוֹ מִבָּעֶרֶב - מֻתָּר, וְאֵינוֹ כְּטוֹמֵן בְּדָבָר הַמּוֹסִיף.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

א. הַדְלָקַת נֵר בְּשַׁבָּת אֵינָהּ רְשׁוּת - אִם רָצָה מַדְלִיק וְאִם רָצָה אֵינוֹ מַדְלִיק; וְלֹא מִצְוָה - שֶׁאֵינוֹ חַיָּב לִרְדֹּף אַחֲרֶיהָ עַד שֶׁיַּעֲשֶׂנָּה, כְּגוֹן עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת אוֹ נְטִילַת יָדַיִם לַאֲכִילָה; אֶלָּא זֶה חוֹבָה. וְאֶחָד אֲנָשִׁים וְאֶחָד נָשִׁים חַיָּבִין לִהְיוֹת בְּבָתֵּיהֶן נֵר דָּלוּק בְּשַׁבָּת. אֲפִלּוּ אֵין לוֹ מַה יֹּאכַל - שׁוֹאֵל עַל הַפְּתָחִים, וְלוֹקֵחַ שֶׁמֶן וּמַדְלִיק אֶת הַנֵּר; שֶׁזֶּה בִּכְלַל עֹנֶג שַׁבָּת. וְחַיָּב לְבָרֵךְ קֹדֶם הַדְלָקָה: בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל־שַׁבָּת. כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּבָרֵךְ עַל כָּל הַדְּבָרִים שֶׁהוּא חַיָּב בָּהֶם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.

ב. מֻתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּנֵר שֶׁל שַׁבָּת. וָהוּא, שֶׁלֹּא יְהֵא הַדָּבָר צָרִיךְ עִיּוּן הַרְבֵּה; אֲבָל דָּבָר שֶׁצָּרִיךְ לְדַקְדֵּק בִּרְאִיָּתוֹ - אָסוּר לְהַבְחִינוֹ לְאוֹר הַנֵּר, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יַטֶּה.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

88) שצריך להדליק רוב המדורה לפני שבת. 89) כל המקומות חוץ למקדש. 90) מדליקים (מסכת שבת דף כ עמוד א).
91) בית גדול בצד העזרה, בצפונה מבחוץ בין העזרה והחיל בנוי כיפה, ונקרא בית המוקד (בית הבחירה פרק ה הלכה ה), ושם הייתה מדורה גדולה מעצים שמרבים להבה כדי שיתחממו בה הכוהנים, ההולכים בשעת עבודה יחפים על רצפה של שיש.
92) ולא יבואו לחתות הגחלים. 93) סלים עשויים מלולבים והאור נאחז בהם בקושי. 94) (מסכת שבת דף כ עמוד א).
95) שרף שחור, קל להישרף שעושים מעצים. 96) חומר שריפה הנמצא באדמה וגוונו כתום. 97) משקע שמנונית. 98) שעווה.
99) גבעול השיבולת שממנו עושים תבן (הנדוש לחתיכות דקות). 100) ענפים דקים יבשים. 101) מסכת שבת דף כ עמוד ב בברייתא, ושם נזכרו עוד מיני עצים הבוערים מייד כשנאחז בהם האור, ואין צריך להדליק בהם רובם. 1) כלל בו דיני ההטמנה, ואף הם מערב שבת, שלא הותר להטמין את החמין בשבת כמבואר שם. ומה שהותר בדומה לזה בשבת מבואר שם. 1) כלל בו דיני הדלקת הנר, ואף הוא מערב שבת, ושם נתבארו דיני השמנים והפתילות. ונמשך לזה מה שאסור לעשותו בשבת, גזירה שמא יסתפק מן השמן בשבת, או שהוא מקרב כיבוי הניצוצות. ונמשך לזה מה שאסור לעשותו בשבת, גזירה שמא יַטֶּה או יכבה או יבעיר. ונסתיים הפרק בסיום משפט ערב שבת בתקיעות שהיו תוקעין להבדיל העם ממלאכה בכל ערב שבת.

מתוך מהדורת וגשל

ג. הַמַּדְלִיק צָרִיךְ לְהַדְלִיק מִבְּעוֹד יוֹם, קֹדֶם שְׁקִיעַת הַחַמָּה. וְנָשִׁים מְצֻוּוֹת עַל דָּבָר זֶה יוֹתֵר מִן הָאֲנָשִׁים, לְפִי שֶׁהֵן מְצוּיוֹת בַּבָּתִּים, וְהֵן הָעֲסוּקוֹת בִּמְלֶאכֶת הַבַּיִת. וְאַף־עַל־פִּי־כֵן צָרִיךְ הָאִישׁ לְהַזְהִירָן, וְלִבְדֹּק אוֹתָן עַל כָּךְ, וְלוֹמַר לָהֶן וּלְאַנְשֵׁי בֵיתוֹ עֶרֶב שַׁבָּת קֹדֶם שֶׁתֶּחְשַׁךְ: הַדְלִיקוּ אֶת הַנֵּר. סָפֵק חֲשֵׁכָה וְנִכְנַס הַשַּׁבָּת, סָפֵק לֹא נִכְנַס - אֵין מַדְלִיקִין.

ד. מִשֶּׁתִּשְׁקַע הַחַמָּה עַד שֶׁיֵּרָאוּ שְׁלֹשָׁה כּוֹכָבִים בֵּינוֹנִים, הוּא הַזְּמַן הַנִּקְרָא "בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת" בְּכָל מָקוֹם. וְהוּא סָפֵק מִן הַיּוֹם סָפֵק מִן הַלַּיְלָה. וְדָנִין בּוֹ לְהַחְמִיר בְּכָל מָקוֹם. וּלְפִיכָךְ אֵין מַדְלִיקִין בּוֹ. וְהָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת וּבְמוֹצָאֵי שַׁבָּת בְּשׁוֹגֵג - חַיָּב חַטָּאת מִכָּל מָקוֹם. וְכוֹכָבִים אֵלּוּ - לֹא גְדוֹלִים הַנִּרְאִים בַּיּוֹם, וְלֹא קְטַנִּים שֶׁאֵין נִרְאִין אֶלָּא בַּלַּיְלָה, אֶלָּא בֵּינוֹנִים. וּמִשֶּׁיֵּרָאוּ שְׁלֹשָׁה כּוֹכָבִים אֵלּוּ הַבֵּינוֹנִים - הֲרֵי זֶה לַיְלָה וַדַּאי.

ה. פְּתִילָה שֶׁמַּדְלִיקִין בָּהּ לְשַׁבָּת, אֵין עוֹשִׂין אוֹתָהּ מִדָּבָר שֶׁהָאוּר מְסַרְסֶרֶת בּוֹ, כְּגוֹן: צֶמֶר וְשֵׂעָר וּמֶשִׁי וְצֶמֶר הָאֶרֶז וּפִשְׁתָּן שֶׁלֹּא נָפַץ וְסִיב שֶׁל דֶּקֶל וּמִינֵי הָעֵץ הָרַכִּים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; אֶלָּא מִדָּבָר שֶׁהָאוּר נִתְלֶית בּוֹ, כְּגוֹן: פִּשְׁתָּה נְפוּצָה וּבִגְדֵי שֵׁשׁ וְצֶמֶר גֶּפֶן וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. וְהַמַּדְלִיק צָרִיךְ שֶׁיַּדְלִיק בְּרֹב הַיּוֹצֵא מִן הַפְּתִילָה.

ו. הַכּוֹרֵךְ דָּבָר שֶׁמַּדְלִיקִין בּוֹ עַל גַּבֵּי דָּבָר שֶׁאֵין מַדְלִיקִין בּוֹ: אִם לְהַעֲבוֹת הַפְּתִילָה, כְּדֵי לְהוֹסִיף אוֹרָה - אָסוּר; וְאִם לְהַקְשׁוֹת הַפְּתִילָה, כְּדֵי שֶׁתְּהֵא עוֹמֶדֶת וְלֹא תִּשְׁתַּלְשֵׁל לְמַטָּה - מֻתָּר.

ז. נוֹתְנִין גַּרְגִּיר שֶׁל מֶלַח וּגְרִיס שֶׁל פּוּל עַל פִּי הַנֵּר בְּעֶרֶב שַׁבָּת, שֶׁיִּהְיֶה דּוֹלֵק בְּלֵיל שַׁבָּת. וְכָל הַפְּתִילוֹת שֶׁאֵין מַדְלִיקִין בָּהֶן בְּשַׁבָּת - עוֹשִׂין מֵהֶן מִדּוּרָה. בֵּין לְהִתְחַמֵּם כְּנֶגְדָּהּ, בֵּין לְהִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרָהּ, בֵּין עַל גַּבֵּי מְנוֹרָה, בֵּין עַל גַּבֵּי קַרְקַע. וְלֹא אָסְרוּ אֶלָּא לַעֲשׂוֹתָן פְּתִילָה לְנֵר בִּלְבָד.

ח. שֶׁמֶן שֶׁמַּדְלִיקִין בּוֹ לְשַׁבָּת, צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא נִמְשָׁךְ אַחַר הַפְּתִילָה. אֲבָל שְׁמָנִין שֶׁאֵין נִמְשָׁכִין אַחַר הַפְּתִילָה, כְּגוֹן: זֶפֶת וְשַׁעֲוָה וְשֶׁמֶן קִיק וְאַלְיָה וְחֵלֶב - אֵין מַדְלִיקִין בָּהֶן. וּמִפְּנֵי מָה אֵין מַדְלִיקִין בִּפְתִילוֹת שֶׁאֵין הָאוּר נִתְלֶית בָּהֶן וְלֹא בִּשְׁמָנִים שֶׁאֵין נִמְשָׁכִים אַחַר הַפְּתִילָה? גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִהְיֶה אוֹר הַנֵּר אָפֵל, וַיֶּטֶה אוֹתָהּ בְּשָׁעָה שֶׁיִּשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרָהּ.

ט. חֵלֶב שֶׁהִתִּיכוּ וְקִרְבֵּי דָּגִים שֶׁנִּמּוֹחוּ - נוֹתֵן לְתוֹכָן שֶׁמֶן כָּל שֶׁהוּ וּמַדְלִיק. אֲבָל שְׁמָנִין שֶׁאֵין מַדְלִיקִין בָּהֶן, אֲפִלּוּ עֵרְבָן בִּשְׁמָנִים שֶׁמַּדְלִיקִין בָּהֶן - לֹא יַדְלִיק, מִפְּנֵי שֶׁאֵין נִמְשָׁכִין.

י. אֵין מַדְלִיקִין בְּעִטְרָן, מִפְּנֵי שֶׁרֵיחוֹ רַע; שֶׁמָּא יַנִּיחֶנּוּ וְיֵצֵא, וְחוֹבָה עָלָיו לֵישֵׁב לְאוֹר הַנֵּר. וְלֹא בְּצָרִי, מִפְּנֵי שֶׁרֵיחוֹ טוֹב; שֶׁמָּא יִקַּח מִמֶּנּוּ מִן הַנֵּר. וָעוֹד, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עָף. וְלֹא בְּנֵפְט לָבָן, וַאֲפִלּוּ בְּחֹל; מִפְּנֵי שֶׁהוּא עָף, וְיָבֹא לִידֵי סַכָּנָה.

יא. מֻתָּר לְהַדְלִיק לְכַתְּחִלָּה בִּשְׂאָר שְׁמָנִים, כְּגוֹן: שֶׁמֶן צְנוֹן וְשֶׁמְשֵׁמִין וְלֶפֶת וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן. אֵין אָסוּר אֶלָּא אֵלּוּ שֶׁמָּנוּ חֲכָמִים בִּלְבָד.

יב. לֹא יִתֵּן אָדָם כְּלִי מְנֻקָּב מָלֵא שֶׁמֶן עַל פִּי הַנֵּר, בִּשְׁבִיל שֶׁיְּהֵא מְנַטֵּף. וְלֹא יְמַלֵּא קְעָרָה שֶׁמֶן וְיִתְּנֶנָּה בְּצַד הַנֵּר, וְיִתֵּן רֹאשׁ הַפְּתִילָה לְתוֹכָהּ בִּשְׁבִיל שֶׁתְּהֵא שׁוֹאֶבֶת. גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִקַּח מִן הַשֶּׁמֶן שֶׁבַּכְּלִי, שֶׁהֲרֵי לֹא נִמְאַס בַּנֵּר, וְאָסוּר לְהָנוֹת בְּשַׁבָּת מִן הַשֶּׁמֶן שֶׁהֻדְלַק בּוֹ, וַאֲפִלּוּ כָּבְתָה הַנֵּר, וַאֲפִלּוּ נָטַף מִן הַנֵּר; מִפְּנֵי שֶׁהוּא מֵקְצָה מֻחֲמַת אִסּוּר. וְאִם חִבֵּר הַכְּלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הַשֶּׁמֶן אֶל הַנֵּר בְּסִיד וּבְחַרְסִית וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - מֻתָּר.

יג. אֵין נוֹתְנִין כְּלִי תַּחַת הַנֵּר לְקַבֵּל בּוֹ שֶׁמֶן בְּשַׁבָּת, שֶׁהֲרֵי מְבַטֵּל הַכְּלִי מֵהֶכְנוֹ. וְאִם נְתָנוֹ מִבְּעוֹד יוֹם - מֻתָּר. וְנוֹתְנִין כְּלִי תַּחַת הַנֵּר בְּשַׁבָּת לְקַבֵּל בּוֹ נִיצוֹצוֹת, מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהֶן מַמָּשׁ, וַהֲרֵי לֹא בִּטְּלוֹ מִלְּטַלְטְלוֹ. וְאָסוּר לִתֵּן לְתוֹכוֹ מַיִם, וַאֲפִלּוּ מֵעֶרֶב שַׁבָּת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְקָרֵב כִּבּוּי הַנִּיצוֹצוֹת.

יד. אֵין פּוֹלִין לְאוֹר הַנֵּר, וְלֹא קוֹרִין לְאוֹר הַנֵּר, וַאֲפִלּוּ גָּבוֹהַּ שְׁתֵּי קוֹמוֹת. וַאֲפִלּוּ עֲשָׂרָה בָּתִּים זֶה עַל גַּב זֶה וְהַנֵּר בָּעֶלְיוֹנָה - לֹא יִקְרָא וְלֹא יַפְלֶה לְאוֹרָהּ בַּתַּחְתּוֹנָה, שֶׁמָּא יִשְׁכַּח וְיִטֶּה. וְאִם הָיוּ שְׁנַיִם קוֹרִין בְּעִנְיָן אֶחָד - מֻתָּרִין לִקְרוֹת לִפְנֵי הַנֵּר, שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן מַזְכִּיר חֲבֵרוֹ אִם שָׁכַח; אֲבָל לֹא בִּשְׁנֵי עִנְיָנִים, שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן טָרוּד בְּעִנְיָנוֹ.

טו. הַתִּינוֹקוֹת קוֹרִין לִפְנֵי רַבָּן לְאוֹר הַנֵּר, מִפְּנֵי שֶׁהָרַב מְשַׁמְּרָן; אֲבָל הוּא לֹא יִקְרָא, מִפְּנֵי שֶׁאֵין אֵימָתָן עָלָיו. וְיֵשׁ לוֹ לִרְאוֹת בְּסֵפֶר לְאוֹר הַנֵּר עַד שֶׁיִּרְאֶה רֹאשׁ הַפָּרָשָׁה שֶׁהוּא צָרִיךְ לְהַקְרוֹתָן, וְאַחַר כָּךְ נוֹתֵן הַסֵּפֶר בְּיָדָן וְהֵם קוֹרְאִין לְפָנָיו.

טז. כֵּלִים הַדּוֹמִים זֶה לָזֶה, וְאֵינָן נִכָּרִין אֶלָּא בְּעִיּוּן הַרְבֵּה - אָסוּר לְהַקְרִיבָן לְאוֹר הַנֵּר וּלְהַבְחִין בֵּינֵיהֶן, שֶׁמָּא יִשְׁכַּח וַיִּטֶּה. לְפִיכָךְ, שַׁמָּשׁ שֶׁאֵינוֹ קָבוּעַ, אָסוּר לוֹ לִבְדֹּק כּוֹסוֹת וּקְעָרוֹת לְאוֹר הַנֵּר, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מַכִּירָן - בֵּין בְּנֵר שֶׁל שֶׁמֶן זַיִת, בֵּין בְּנֵר שֶׁל נֶפְט שֶׁאוֹרוֹ רַב. אֲבָל שַׁמָּשׁ קָבוּעַ, מֻתָּר לוֹ לִבְדֹּק לְאוֹר כּוֹסוֹת וּקְעָרוֹת, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ עִיּוּן הַרְבֵּה. וְאִם הָיָה נֵר שֶׁל שֶׁמֶן זַיִת - אֵין מוֹרִין לוֹ לִבְדֹּק וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא מֻתָּר, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִסְתַּפֵּק מִמֶּנּוּ.

יז. נֵר שֶׁאַחוֹרֵי הַדֶּלֶת - אָסוּר לִפְתֹּחַ הַדֶּלֶת וְלִנְעֹל כְּדַרְכּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְכַבֵּהוּ; אֶלָּא יִזָּהֵר בְּשָׁעָה שֶׁפּוֹתֵחַ וּבְשָׁעָה שֶׁנּוֹעֵל. וְאָסוּר לִפְתֹּחַ אֶת הַדֶּלֶת כְּנֶגֶד הַמְּדוּרָה בְּשַׁבָּת כְּדֵי שֶׁתְּהֵא הָרוּחַ מְנַשֶּׁבֶת בָּהּ, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין שָׁם אֶלָּא רוּחַ מְצוּיָה. וּמַנִּיחִין הַנֵּר שֶׁל שַׁבָּת עַל גַּבֵּי אִילָן הַמְחֻבָּר לַקַּרְקַע, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ.

יח. כָּל מְדִינוֹת וַעֲיָרוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל תּוֹקְעִין בָּהֶן שֵׁשׁ תְּקִיעוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת. וּבְמָקוֹם גָּבוֹהַּ הָיוּ תּוֹקְעִין, כְּדֵי לְהַשְׁמִיעַ כָּל אַנְשֵׁי הַמְּדִינָה וְכָל אַנְשֵׁי הַמִּגְרָשׁ שֶׁלָּהּ.

יט. תְּקִיעָה רִאשׁוֹנָה - נִמְנְעוּ הָעוֹמְדִים בַּשָּׂדוֹת מִלַּחֲרֹשׁ וּמִלַּעֲשׂוֹת מְלָאכָה שֶׁבַּשָּׂדֶה. וְאֵין הַקְּרוֹבִין רַשָּׁאִין לִכָּנֵס לָעִיר עַד שֶׁיָּבוֹאוּ רְחוֹקִים וְיִכָּנְסוּ כֻּלָּם בְּבַת אַחַת. וַעֲדַיִן הַחֲנֻיּוֹת פְּתוּחוֹת וְהַתְּרִיסִין מֻנָּחִין. הִתְחִיל לִתְקֹעַ שְׁנִיָּה - נִסְתַּלְּקוּ הַתְּרִיסִין וְנִנְעֲלוּ הַחֲנֻיּוֹת. וַעֲדַיִן הַחַמִּין וְהַקְּדֵרוֹת מֻנָּחִין עַל גַּבֵּי כִּירָה. הִתְחִיל לִתְקֹעַ תְּקִיעָה שְׁלִישִׁית - סִלֵּק הַמְסַלֵּק וְהִטְמִין הַמַּטְמִין וְהִדְלִיקוּ אֶת הַנֵּרוֹת. וְשׁוֹהֶה כְּדֵי לִצְלוֹת דָּג קָטָן אוֹ כְּדֵי לְהַדְבִּיק פַּת בַּתַּנּוּר, וְתוֹקֵעַ וּמֵרִיעַ וְתוֹקֵעַ, וְשׁוֹבֶת.

כ. תְּקִיעָה רִאשׁוֹנָה תּוֹקֵעַ אוֹתָהּ בַּמִּנְחָה. וְהַשְּׁלִישִׁית - קָרוֹב

לִשְׁקִיעַת הַחַמָּה. וְכֵן תּוֹקְעִין בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת אַחַר צֵאת הַכּוֹכָבִים, לְהַתִּיר הָעָם לְמַעֲשֵׂיהֶן.

כא. יוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת - לֹא הָיוּ תּוֹקְעִין; חָל לִהְיוֹת בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת - לֹא תּוֹקְעִין וְלֹא מַבְדִּילִין. יוֹם טוֹב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת - תּוֹקְעִין וְלֹא מַבְדִּילִין; חָל לִהְיוֹת לְאַחַר הַשַּׁבָּת - מַבְדִּילִין וְלֹא תּוֹקְעִין.

שבת קודש ג' אייר ה'תשע"א

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

א. אָסוּר[2] לוֹמַר לְנָכְרִי לַעֲשׂוֹת לָנוּ מְלָאכָה בְּשַׁבָּת, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ מְצֻוֶּה עַל הַשַּׁבָּת. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאָמַר לוֹ מִקֹּדֶם[3] הַשַּׁבָּת, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְאוֹתָהּ מְלָאכָה אֶלָּא לְאַחַר הַשַּׁבָּת. וְדָבָר זֶה אָסוּר מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה שַׁבָּת קַלָּה בְּעֵינֵיהֶן וְיָבוֹאוּ לַעֲשׂוֹת בְּעַצְמָן.

ב. נָכְרִי שֶׁעָשָׂה מְלָאכָה מֵעַצְמוֹ בְּשַׁבָּת: אִם בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל עָשָׂה אוֹתָהּ - אָסוּר[4] לֵהָנוֹת בְּאוֹתָהּ מְלָאכָה עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת, וְיַמְתִּין[5] בִּכְדֵי שֶׁתֵּעָשֶׂה. וְהוּא, שֶׁלֹּא[6] יְהֵא הַדָּבָר בְּפַרְהֶסְיָא, עַד שֶׁיֵּדְעוּ בּוֹ רַבִּים שֶׁדָּבָר זֶה בִּשְׁבִיל פְּלוֹנִי הוּא נַעֲשָׂה בְּשַׁבָּת. וְאִם בִּשְׁבִיל עַצְמוֹ בִּלְבַד עָשָׂה - מֻתָּר[7] לֵהָנוֹת בָּהּ בְּשַׁבָּת.

ג. כֵּיצַד? נָכְרִי שֶׁהִדְלִיק אֶת הַנֵּר - מִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרוֹ יִשְׂרָאֵל; וְאִם בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל - אָסוּר[8]. עָשָׂה נָכְרִי כֶּבֶשׁ לִירֹד בּוֹ מִן הַסְּפִינָה - יֵרֵד אַחֲרָיו יִשְׂרָאֵל; וְאִם בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל - אָסוּר. מִלֵּא מַיִם לְהַשְׁקוֹת בְּהֶמְתּוֹ - מַשְׁקֶה אַחֲרָיו יִשְׂרָאֵל; וְאִם בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל - אָסוּר. לִקֵּט עֲשָׂבִים לְהַאֲכִיל לְבְהֶמְתּוֹ - מַנִּיחַ יִשְׂרָאֵל בְּהֶמְתּוֹ[9] לֶאֱכֹל מֵהֶן. וְהוּא, שֶׁלֹּא יְהֵא אוֹתוֹ הַנָּכְרִי מַכִּיר לְאוֹתוֹ יִשְׂרָאֵל; שֶׁמָּא יַרְבֶּה בִּמְלַאכְתּוֹ בִּשְׁבִילוֹ, וְנִמְצָא עוֹשֶׂה בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל. וְכֵן כָּל דָּבָר שֶׁאֶפְשָׁר לְהַרְבּוֹת בּוֹ, לֹא יֵהָנֶה בּוֹ בְּשַׁבָּת אֶלָּא אִם־כֵּן אֵינוֹ מַכִּירוֹ.

ד. אֲבָל דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ לְהַרְבּוֹת וּלְמַעֵט, כְּגוֹן נֵר[10] וָכֶבֶשׁ - הוֹאִיל וְעָשָׂה בִּשְׁבִיל עַצְמוֹ, נֶהֱנֶה אַחֲרָיו יִשְׂרָאֵל בְּשַׁבָּת וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא מַכִּירוֹ. נֵר הַדָּלוּק בְּמִסְבָּה בְּשַׁבָּת: אִם רֹב יִשְׂרָאֵל[11] - אָסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרָהּ, שֶׁהַמַּדְלִיק - עַל דַּעַת הָרֹב מַדְלִיק; וְאִם רֹב נָכְרִים - מֻתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרָהּ; מֻחְצָה לְמֻחְצָה - אָסוּר. נָפְלָה דְּלֵקָה בְּשַׁבָּת, וּבָא נָכְרִי לְכַבּוֹת - אֵין אוֹמְרִין לוֹ 'כַּבֵּה' וְ'אַל תְּכַבֶּה'[12], מִפְּנֵי שֶׁאֵין שְׁבִיתָתוֹ[13] עָלֵינוּ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ה. מֵת[14] שֶׁעָשׂוּ לוֹ נָכְרִים אָרוֹן וְחָפְרוּ לוֹ קֶבֶר בְּשַׁבָּת, אוֹ הֵבִיאוּ לוֹ חֲלִילִין[15] לִסְפֹּד בָּהֶן: אִם בְּצִנְעָה - יַמְתִּין בִּכְדֵי שֶׁיֵּעָשׂוּ לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת וְיִקָּבֵר בּוֹ; וְאִם הָיָה הַקֶּבֶר בִּסְרַטְיָא[16] גְּדוֹלָה וְהָאָרוֹן עַל גַּבָּיו, וְכָל הָעוֹבְרִין וְהַשָּׁבִין אוֹמְרִים שֶׁזֶּה

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) כלל בו דיני אמירה לגוי לעשות מלאכה, ואם עשה גוי מעצמו מה דינה. ונכלל לזה שותפות הגוי ושכירותו והשאלתו בין בשבת בין בערב שבת והמלאכה נעשית בשבת. ונמשך לזה ישראל שעשה מלאכה בשבת מה הוא או אחרים בהנאתה, לפי שדומה לזה. ונמשך לזה שכירות ישראל בשבת לדברים המותרים מה דינו, וכיוצא בהם. 2) במכילתא (בא פרשה ט) על הפסוק: "כל מלאכה לא ייעשה בהם" (שמות פרק יב, פסוק טז) "לא תעשה אתה ולא יעשה חבירך, ולא יעשה הנכרי מלאכתך? תלמוד לומר כל מלאכה לא ייעשה בהם, דברי רבי יאשיה". וכתב הסמ"ג (במצוות לא תעשה עה) משמע מכאן שאסור לישראל לתת לגוי לעשות מלאכתו בין ביום טוב בין בשבת מדאורייתא, כי המקרא "לא ייעשה בהם" מוכיח כן; אבל הרמב"ן בפירושו לפסוק זה מבאר, כי אין אנו מוזהרים מן התורה על מלאכת נכרי בשבת, אלא שיש בה שבות מדרבנן, כמו שאמרו בתלמוד: "אמירה לנכרי שבות" (מסכת גיטין דף ח עמוד ב), והמדרש במכילתא הוא אסמכתא (דרשה שאינה עיקרית), מפני שאין כוח ביד חכמים לגזור על דבר שמפורש היתרו בתורה, השתדלו חכמינו ז"ל בגזרם על השבותים לסמוך אותם למקרא, וכאן הכתוב: "לא ייעשה בנפעל מורה על איסור העשייה על ידי אחרים (המלבי"ם). רש"י (עבודה זרה דף טו עמוד ב) הראה את מקור האיסור בדברי קבלה (ישעיה פרק נח, עמוד יג) "אם תשיב משבת רגליך . . . ממצוא חפציך וְדַבֵּר דבר" שלא יאמר לנכרי לעשות מלאכה בשבת מכיוון שהוא בכלל דיבור של חול שאסור בשבת. 3) "אין משלחין איגרת ביד נוכרי [=גוי] ערב שבת" (מסכת שבת דף יט עמוד א) וכן כתב הרא"ש בבבא מציעא פרק שביעי סימן ו' בשם רבינו סעדיה גאון. 4) (מסכת שבת דף קכב עמוד א) אף לישראל אחר שלא נעשה בשבילו שלא ייהנה ממלאכה בשבת. 5) היינו בכדי שיעשה אותה המלאכה או בכדי שישהה המביא (מסכת ביצה דף כד עמוד ב). 6) נלמד מדין קבר להלן הלכה ה', ובכתב יד (מער"ק) הנוסח: "והוא שיהיה הדבר", שאין צורך להמתין בכדי שתעשה אלא במלאכת פרהסיא, אבל מכל הפוסקים משמע כנוסח שלנו. 7) מסכת שבת דף קכב עמוד א "מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו באים בספינה ועשה נכרי כבש (קרש משופע לעלות ולרדת בו מהספינה ליבשה) לירד בו, וירדו רבן גמליאל וזקנים". 8) מסכת שבת דף קכב עמוד א. 9) בברייתא (שם) "נכרי שליקט עשבים מאכיל אחריו ישראל" ומקשה הגמרא מדברי רבי חנינא שאסור להעמיד בהמתו על גבי מוקצה שמא יקח בידו ויאכילנה ונמצא מטלטל מוקצה בשבת והרי עשבים אלו שנלקטו בשבת מוקצים הם? ומתרץ שם שאינו מעמידה על העשבים אלא הוא עומד מרחוק ומכוון אותה למקום העשבים על ידי זה שסותם דרכים אחרות לפניה. והרמב"ם שכתב "מניח ישראל בהמתו" בוודאי גם כן כוונתו היא שמניח אותה על ידי מעשה כעין זה. שאילו לראותה אוכלת עשבים אלו אין זה חידוש כלל וייתכן כי אף אם ליקט הגוי את העשבים לצורך הישראל - גם כן אינו מחוייב למנוע את בהמתו מלאכול מהם. וראה באורח חיים סימן שכה סעיף יג. 10) "נר לאחד נר למאה" (מסכת שבת דף קכב עמוד א). וכמו כן "כבש לאחד כבש למאה". 11) שאיננו יודעים אם הדליק בשביל ישראל או בשביל נכרי, או בשביל שניהם, ואם יש לנו הוכחה שעשה בשביל עצמו מותר אף ברוב ישראל (מגיד־משנה). 12) אין צריך למחות בידו. 13) שאין אנו מצווים שישבות הנכרי בשבת (מסכת שבת דף קכא עמוד א). 14) (משנה מסכת שבת דף קנא עמוד א) שגנאי הוא לישראל להיקבר בקבר שנתחלל שבת בפרסום בשבילו (הר"ן ותוספות במסכת בבא קמא דף פא עמוד א). 15) כלי נגינה עשוי מקנה נבוב ונקבים בצידו, והיו מחללים בו אחר מיטת המת לאבל ונהי. 16) רחוב, דרך הרבים.

מתוך מהדורת וגשל

שֶׁהַנָּכְרִים עוֹשִׂין עַכְשָׁו בְּשַׁבָּת לִפְלוֹנִי הוּא - הֲרֵי זֶה לֹא יִקָּבֵר בּוֹ אוֹתוֹ יִשְׂרָאֵל עוֹלָמִית, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּפַרְהֶסְיָא. וּמֵתֵר לִקְבֹּר בּוֹ יִשְׂרָאֵל אַחֵר. וָהוּא, שֶׁיַּמְתִּין בִּכְדֵי שֶׁיֵּעָשֶׂה[17]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ו. נָכְרִי[18] שֶׁהֵבִיא חֲלִילִין בְּשַׁבָּת לְמֵת, אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵבִיאָן מִצַּד הַחוֹמָה - יַמְתִּין לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת בִּכְדֵי שֶׁיָּבוֹא מִמָּקוֹם קָרוֹב, וְאַחַר כָּךְ יִסְפְּדוּ בָּהֶן; שֶׁמָּא בַּלַּיְלָה הֶבִיאוּם מִמָּקוֹם אַחֵר עַד הַחוֹמָה, וּבַבֹּקֶר נִכְנְסוּ בָּהֶן[19]. וְאִם יָדַע בְּוַדַּאי שֶׁמִּמְּקוֹם פְּלוֹנִי הֱבִיאוּם בְּשַׁבָּת - יַמְתִּין בִּכְדֵי שֶׁיָּבוֹאוּ מֵאוֹתוֹ מָקוֹם אַחַר הַשַּׁבָּת. וָהוּא, שֶׁלֹּא יְהֵא הַדָּבָר בִּסְרַטְיָא[20] גְּדוֹלָה, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ.

ז. עִיר[21] שֶׁיִּשְׂרָאֵל וְנָכְרִים דָּרִין בְּתוֹכָהּ, וְהָיְתָה בָּהּ מֶרְחָץ הַמַּרְחֶצֶת[22] בְּשַׁבָּת: אִם רֹב[23] נָכְרִים - מֵתָּר לִרְחֹץ בָּהּ לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת מִיָּד; וְאִם רֹב יִשְׂרָאֵל - יַמְתִּין בִּכְדֵי שֶׁיֵּחַמּוּ חַמִּין, שֶׁבִּשְׁבִיל הָרֹב הוּחַמּוּ; מֻחֶצָּה לְמֻחֶצָּה[24] - יַמְתִּין בִּכְדֵי שֶׁיֵּחַמּוּ חַמִּין[25]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ח. יִשְׂרָאֵל שֶׁאָמַר לְנָכְרִי לַעֲשׂוֹת לוֹ מְלָאכָה זוֹ בְּשַׁבָּת, אַף־עַל־פִּי שֶׁעָבַר וּמַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[26] - מֵתָּר לוֹ לֵהָנוֹת בְּאוֹתָהּ מְלָאכָה לָעֶרֶב אַחַר שֶׁיַּמְתִּין בִּכְדֵי שֶׁתֵּעָשֶׂה. וְלֹא אָסְרוּ בְּכָל מָקוֹם שֶׁיַּמְתִּין בִּכְדֵי שֶׁיַּעֲשוּ אֶלָּא מִפְּנֵי[27] דָּבָר זֶה: שֶׁאִם תֹּאמַר יְהֵא מֵתָּר מִיָּד, שֶׁמָּא יֹאמַר לְנָכְרִי לַעֲשׂוֹת לוֹ וְיִמְצָא הַדָּבָר מוּכָן מִיָּד. וְכֵיוָן שֶׁאָסְרוּ עַד שֶׁיַּמְתִּין בִּכְדֵי שֶׁיַּעֲשׂוּ, לֹא יֹאמַר לְנָכְרִי לַעֲשׂוֹת לוֹ; שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ מִשְׁתַּכֵּר כְּלוּם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְעַכֵּב לָעֶרֶב בִּכְדֵי שֶׁיֵּעָשֶׂה דָּבָר זֶה שֶׁנַּעֲשָׂה בְּשַׁבָּת.

ט. דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְלָאכָה[28], וְאֵין אָסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ בְּשַׁבָּת אֶלָּא מִשּׁוּם שְׁבוּת[29] - מֵתָּר לְיִשְׂרָאֵל לוֹמַר לְנָכְרִי לַעֲשׂוֹתוֹ בְּשַׁבָּת. וָהוּא, שֶׁיִּהְיֶה שָׁם מִקְצָת[30] חֹלִי, אוֹ יִהְיֶה צָרִיךְ לַדָּבָר צֹרֶךְ הַרְבֵּה, אוֹ מִפְּנֵי מִצְוָה[31].

י. כֵּיצַד? אוֹמֵר יִשְׂרָאֵל לְנָכְרִי בְּשַׁבָּת לַעֲלוֹת בָּאִילָן אוֹ לָשׁוּט עַל פְּנֵי הַמַּיִם כְּדֵי לְהָבִיא לוֹ שׁוֹפָר אוֹ סַכִּין לְמִילָה, אוֹ מֵבִיא לוֹ מֵחָצֵר לְחָצֵר שֶׁאֵין עֵרוּב בֵּינֵיהֶן מַיִם חַמִּין לְהַרְחִיץ בָּהֶם קָטָן וּמִצְטַעֵר[32]. וְכֵן כֹּל[33] כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יא. הַלּוֹקֵחַ בַּיִת[34] בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִן הַנָּכְרִי - מֵתָּר לוֹ לוֹמַר לַנָּכְרִי לִכְתֹּב לוֹ שְׁטָר בְּשַׁבָּת; שֶׁאֲמִירָה לְנָכְרִי בְּשַׁבָּת אֲסוּרָה מִדִּבְרֵיהֶם, וּמִשּׁוּם יִשּׁוּב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לֹא גָּזְרוּ בְּדָבָר זֶה[35]. וְכֵן הַלּוֹקֵחַ בַּיִת מֵהֶם בְּסוּרְיָא[36], שֶׁסּוּרְיָא כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְדָבָר זֶה[37].

יב. פּוֹסֵק[38] אָדָם עִם הַנָּכְרִי עַל הַמְּלָאכָה[39] וְקוֹצֵץ[40] דָּמִים, וְהַנָּכְרִי עוֹשֶׂה לְעַצְמוֹ[41]. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּשַׁבָּת[42]

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

17) והראב"ד השיג כאן, כיוון שרבינו מנמק בהלכה ח' את הדין שצריך להמתין בכדי שיעשה, משום שמא יאמר לנכרי לעשות לו, וימצא הדבר מוכן מייד, אם כן כאן מכיוון שהדבר נאסר לאותו ישראל שנעשה בשבילו לעולם, אין לאסור על אחר בכדי שיעשה, מכיוון שלא נעשה בשבילו. 18) (משנה וגמרא מסכת שבת דף קנא עמוד א). 19) ואף שספק דרבנן לקולא, ותחום שבת אלפיים אמה הוא רק מדרבנן, בכל זאת אסור להשתמש בחלילין שהרי אפשר להמתין עד הערב ויהיו בהיתר גמור ואין צורך להיכנס בספק איסור (טורי זהב אורח חיים סימן שכה). 20) בנוסחה אחרת: "בפרהסיא גדולה" (כתב יד התימנים). נמצא שדין חלילים שווה לארון וקבר. ומה ששנינו (שם) חלילים לחוד וארון וקבר לחוד הוא מפני שהדרך היא שארון וקבר בפרהסיא וחלילים בצינעא. 21) מכשירין פרק ב משנה ה. 22) שרוחצים בה בשבת. 23) (מסכת שבת דף קכב עמוד א) רוב האנשים המתרחצים במרחץ בעונה זו שבעבורם מחמם הנכרי את המרחץ. 24) בשביל שניהם נעשה. 25) מים לרחיצה. 26) ראה למעלה פרק א הלכה ג. 27) לפי טעם זה לא אמרו להמתין בכדי שיעשו רק לאותו ישראל שבשבילו נעשתה המלאכה, אבל לישראל אחר לא; אבל רש"י ביאר הטעם (מסכת ביצה דף כה עמוד ב): "כדי שלא ייהנה ישראל ממלאכת שבת או יום טוב" ולפי זה אין הבדל בין ישראל זה או אחר, ראה הלכה ה'. 28) (מסכת עירובין דף סז עמוד ב דף סח עמוד א) שאין בו אלא איסור דרבנן, אומר לנכרי ועושהו, ואם הוא דבר שאסור מן התורה לא יאמר לנכרי לעשותו. 29) חומרא בקצת מלאכות בשבת ויום טוב לשם מנוחה גמורה. 30) כי חולה ממש, אפילו אין בו סכנה עושים לו כל צרכיו על ידי נכרי, ודברים שאין בהם מלאכה דאורייתא מותר אף על ידי ישראל (למעלה פרק ב); אבל "אין מדמין דבר לדבר בענייני השבותים, ואין לך בהן להתיר אלא מה שהתירו חכמים" (מגיד משנה). 31) להביא מים חמים מחצר לחצר שלא עירבו ביניהן, לרחוץ את הקטן לצורך מצוות מילה. ראה הלכה י. 32) בנוסחה אחרת: "או מצטער" (כתב יד התימנים). 33) דעת התוספות (מסכת גיטין דף ח עמוד ב) שרק במילה התירו כיוון שמילה גופה דוחה שבת. 34) (מסכת בבא קמא דף פ עמוד ב) "הקונה בית בארץ ישראל כותבין עליו אונו (שטר מכירה) אפילו בשבת. בשבת סלקא דעתך? (וכי יעלה על הדעת שכותבין בשבת?) אלא אומר לנכרי ועושה (שמשום מצוות יישוב ארץ ישראל התירו שבות)", ובירושלמי (מסכת מועד קטן פרק ב הלכה ד): רבי יהושע בן לוי שאל לרשב"ל מהו ליקח בתים מן הנכרי? אמר לו: אימת שאל רבי, בשבתא (אם מותר לקנות בשבת)? תנא: בשבת מותר (לקנות). כיצד הוא עושה (כיוון שאין היהודי מוסר לו כסף)? מראה לו כיסין של דינרין (כדי שהנכרי יקח לעצמו את הכסף) והגוי חותם ומעלה לארכיים (לארכיון, לשלטון), שכן מצינו שלא נכבשה יריחו אלא בשבת, וכתיב "עד רדתה" - אפילו בשבת; ראה למעלה בסוף פרק ב. 35) ואף כי משום מצוה לא התירו לומר לנכרי אלא איסור שבות לישראל (למעלה הלכה י'), אבל משום מצוות יישוב ארץ ישראל, שהיא גדולה משאר מצוות, עד שאמרו עליה בספרי (פרשת ראה פיסקא פ') על המקרא "וירשת אותם וישבת בארצם" וסמוך לו "שמור ושמעת את כל הדברים האלה אשר אנכי מצוך" - "ישיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצוות שבתורה" - התירו אף מלאכה דאורייתא - כתיבה על ידי נכרי. 36) היא מהארצות שכבש דוד, חוץ לארץ כנען, קודם שכבש כל ארץ ישראל (הלכות תרומות פרק א הלכה ג). 37) (מסכת גיטין דף ח עמוד ב). 38) מַתְנֶה. 39) במשנה (מסכת שבת דף יז עמוד ב): בית הלל מתירים למסור עורות לעבדם וכלים לכובס נכרי ערב שבת קודם חשיכה, אף שהנכרי עושה מלאכתו בשבת (ראה למעלה בפרק ג בהלכות שביתת כלים). 40) וקוצב. 41) הנכרי עושה לתועלת עצמו, למהר להשלים מלאכתו, ואין היהודי מקפיד שיעבוד הנכרי בשבת. 42) בביתו של נכרי. ירושלמי (מסכת שבת פרק א הלכה ח): "אומנין עכו"ם שהיו עושין עם ישראל, בתוך ביתו של ישראל -

מתוך מהדורת וגשל

- מֵתָר[43]. וְכֵן הַשּׁוֹכֵר אֶת הַנָּכְרִי לְיָמִים הַרְבֵּה[44] - מֵתָר, אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּשַׁבָּת. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁשָּׂכַר הַנָּכְרִי לְשָׁנָה אוֹ לִשְׁתַּיִם שֶׁיִּכְתֹּב לוֹ אוֹ שֶׁיֵּאָרֹג לוֹ - הֲרֵי זֶה כּוֹתֵב וְאוֹרֵג בְּשַׁבָּת, וּמֵתָר; כְּאִלּוּ קָצַץ עִמּוֹ שֶׁיִּכְתֹּב לוֹ סֵפֶר אוֹ שֶׁיֵּאָרֹג לוֹ בֶּגֶד, שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה. וְהוּא, שֶׁלֹּא יַחְשֹׁב עִמּוֹ יוֹם יוֹם.

יג. בַּמֶּה[45] דְּבָרִים אֲמוּרִים[46]? בְּצִנְעָה[47], שֶׁאֵין מַכִּירִים הַכֹּל שֶׁזּוֹ הַמְּלָאכָה הַנַּעֲשֵׂית בְּשַׁבָּת שֶׁל יִשְׂרָאֵל הִיא; אֲבָל אִם הָיְתָה יְדוּעָה וּגְלוּיָה וּמְפֻרְסֶמֶת - אֲסוּרָה. שֶׁהָרוֹאֶה אֶת הַנָּכְרִי עוֹסֵק, אֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁקָּצַץ, וְאוֹמֵר שֶׁפְּלוֹנִי שָׂכַר הַנָּכְרִי לַעֲשׂוֹת לוֹ מְלָאכָה בְּשַׁבָּת.

יד. לְפִיכָךְ[48], הַפּוֹסֵק עִם הַנָּכְרִי לִבְנוֹת לוֹ חֲצֵרוֹ אוֹ כָּתְלוֹ אוֹ לִקְצֹר אֶת שָׂדֵהוּ, אוֹ שֶׁשָּׂכְרוֹ שָׁנָה אוֹ שְׁתַּיִם לִבְנוֹת לוֹ חָצֵר אוֹ לִטַּע לוֹ כֶּרֶם: אִם הָיְתָה הַמְּלָאכָה בַּמְּדִינָה אוֹ בְּתוֹךְ הַתְּחוּם - אָסוּר לוֹ לְהַנִּיחָן לַעֲשׂוֹת בְּשַׁבָּת, מִפְּנֵי הָרוֹאִים[49] שֶׁאֵינָם יוֹדְעִים שֶׁפָּסַק[50]; וְאִם הָיְתָה הַמְּלָאכָה חוּץ לַתְּחוּם - מֵתָר, שֶׁאֵין שָׁם יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּרְאֶה אֶת הַפּוֹעֲלִין כְּשֶׁהֵן עוֹשִׂין בְּשַׁבָּת.

טו. וְכֵן[51] מֵתָר לְאָדָם לְהַשְׂכִּיר כַּרְמוֹ אוֹ שָׂדֵהוּ לְנָכְרִי אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא זוֹרְעָן וְנוֹטְעָן בְּשַׁבָּת, שֶׁהָרוֹאֶה יוֹדֵעַ שֶׁשְּׁכוּרִין[52] הֵן אוֹ בַּאֲרִיסוּת[53] נָתַן לָהֶן[54]. וְדָבָר שֶׁשֵּׁם יִשְׂרָאֵל בְּעָלָיו קָרוּי עָלָיו, וְאֵין דֶּרֶךְ רֹב אַנְשֵׁי אוֹתוֹ הַמָּקוֹם לְהַשְׂכִּירוֹ אוֹ לִתְּנוֹ בַּאֲרִיסוּת[55] - אָסוּר לְהַשְׂכִּירוֹ לְנָכְרִי[56]; מִפְּנֵי שֶׁהַנָּכְרִי עוֹשֶׂה בְּאוֹתוֹ הַמָּקוֹם מְלָאכָה בְּשַׁבָּת, וְהוּא נִקְרָא עַל שֵׁם הַיִּשְׂרָאֵל בְּעָלָיו[57].

טז. מֵתָר[58] לְהַשְׁאִיל כֵּלִים וּלְהַשְׂכִּירָן לְנָכְרִי וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בָּהֶן מְלָאכָה בְּשַׁבָּת, מִפְּנֵי שֶׁאֵין אָנוּ מְצֻוִּים עַל שְׁבִיתַת הַכֵּלִים[59]. אֲבָל בְּהֶמְתּוֹ וְעַבְדּוֹ - אָסוּר, מִפְּנֵי[60] שֶׁאָנוּ מְצֻוִּין עַל שְׁבִיתַת בְּהֵמָה וָעֶבֶד.

יז. הַמִּשְׁתַּתֵּף[61] עִם הַנָּכְרִי בִּמְלָאכָה אוֹ בִּסְחוֹרָה אוֹ בַּחֲנוּת: אִם הִתְנוּ בַּתְּחִלָּה[62] שֶׁיִּהְיֶה שָׂכָר הַשַּׁבָּת לַנָּכְרִי לְבַדּוֹ, אִם מְעַט אִם הַרְבֵּה[63], וּשְׂכַר יוֹם אַחֵר כְּנֶגֶד יוֹם הַשַּׁבָּת לְיִשְׂרָאֵל לְבַדּוֹ - מֻתָּר. וְאִם לֹא הִתְנוּ בַּתְּחִלָּה - כְּשֶׁיָּבוֹאוּ לַחֵלֶק, נוֹטֵל הַנָּכְרִי שְׂכַר הַשַּׁבָּתוֹת כֻּלָּן לְבַדּוֹ, וְהַשְּׁאָר חוֹלְקִין אוֹתוֹ. וְאֵינוֹ מוֹסִיף לוֹ כְּלוּם[64] כְּנֶגֶד יוֹם הַשַּׁבָּת, אֶלָּא אִם־כֵּן הִתְנוּ בַּתְּחִלָּה. וְכֵן אִם קִבְּלוּ שָׂדֶה בְּשֻׁתָּפוּת - דִּין אֶחָד הוּא.

יח. וְאִם לֹא הִתְנוּ, וּבָאוּ לַחֵלֶק הַשָּׂכָר, וְלֹא הָיָה שְׂכַר שַׁבָּת יָדוּעַ - יֵרָאֶה לִי, שֶׁהַנָּכְרִי נוֹטֵל לְבַדּוֹ שְׁבִיעִית[65] הַשָּׂכָר, וְהַשְּׁאָר חוֹלְקִין. הַנּוֹתֵן מָעוֹת לְנָכְרִי לְהִתְעַסֵּק בָּהֶן - אַף־עַל־פִּי שֶׁהַנָּכְרִי נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּשַׁבָּת, חוֹלֵק[66] עִמּוֹ בַּשָּׂכָר בְּשָׁוֶה[67]. וְכֵן הוֹרוּ כָּל הַגְּאוֹנִים.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

אסור, - ובתוך בתיהן (של נכרים) מותר". **43)** כשהגוי עובד ב"קבלנות" - שמקבל עליו לגמור את העבודה כולה במחיר קבוע ולא בשכר יומי (הגהות מיימוניות). **44)** שאין היהודי אומר לנכרי לעבוד בשבת וגם אינו מרוויח מעבודתו בשבת, אבל הראב"ד השיג, וסובר שהיהודי מרוויח במלאכת הנכרי בשבת, כי שמא יצטרך למלאכתו גם אחרי שבת ולא יוכל לעשות שתיהן כאחד, אבל אם שכרו לכתוב לו תמיד בשנה זו, או לארוג לו תמיד, או אם שכרו לכל המלאכות שיצטרך לו במשך זמן השכירות, גם לדעת רבינו - אסור (מגן אברהם סימן רמד). **45)** מסכת מועד קטן דף יב עמוד א. **46)** שמותר לצוות לנכרי לעשות מלאכת ישראל בקבלנות. **47)** שאין מכירים שהמלאכה היא בשביל ישראל אף אם נעשית בפרהסיא (רבינו ירוחם). **48)** מסכת מועד קטן דף יב עמוד א. **49)** במסכת ראש השנה דף כד עמוד ב מבואר שדבר האסור משום חשד מותר בשל רבים. "דברבים ליכא (אין) חשדא" ולפי זה היה מותר להעסיק גוי בשבת לטובת עניין ציבורי (מגן אברהם סימן רמד) מכל מקום לא התירו לבנות בית הכנסת בשבת על ידי נכרי בקבלנות משום חילול השם (מגן אברהם). **50)** אם בנו נכרים לישראל בית בשבת באיסור, נכון להחמיר שלא ייכנסו לדור בו (טור); אבל אם התנה ישראל שלא לעשותו בשבת, והנכרי לא קיים את התנאי מותר לדור בו (מרדכי, רבינו תם). **51)** (מסכת עבודה זרה דף כא עמוד ב). **52)** שהנכרי משלם לישראל דבר קצוב לשנה, ונוטל לעצמו כל הפירות והרווחים ואין לישראל הנאה במה שהנכרי עובד בשבת. **53)** שהנכרי עובד בשדה של ישראל ומקבל מתבואת האדמה למחצה, לשליש ולרביע, ואת עבודתו בשבת, "אדעתא דנפשיה קעביד" - עושה לתועלת עצמו, להרבות חלקו. **54)** כי שדה וכרם היו משכירים לרוב בתנאים אלה. **55)** אלא שמשלם דבר קצוב לנכרי בשכר עבודתו, וכל הפרי לישראל. **56)** גם על ידי שכירות ואריסות, מכיוון שרוב בני המקום משכירים באופן זה. **57)** וזהו איסור גמור שהנכרי יעבוד מלאכתנו בשבת כמבואר בתחילת הפרק. **58)** (משנה מסכת שבת דף יז עמוד ב). **59)** מבואר למעלה פרק ג' הלכה א'. ומה שאמרו (מסכת שבת דף יט עמוד א): "לא ישכיר אדם כליו לנכרי בערב שבת, בד' וה' מותר", דעת רבינו שברייתא זו נאמרה לפי דעת בית שמאי שאדם מְצוּוֶה על שביתת כליו, אולם לפי שהלכה כבית־הלל מותר; אבל התוספות והראב"ד חולקים עליו וסוברים כי בשכירות גם לנו אסור, שנראה כנוטל שכר מלאכת השבת, אבל להשאיל מותר (אורח חיים סימן רמו). **60)** שכתוב (שמות פרק כג, עמוד יב): "למען ינוח שורך וחמורך, ויינפש בן אמתך והגר" מכאן ש"מְצוּוֶה אדם על שביתת בהמתו כמוהו" (תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק ה הלכה ג); אבל מה שנוגע לנוחיות הבהמה ולגופה מותר, כמובא במכילתא: "למען ינוח שורך" - "שיהא (השור) תולש מן הקרקע ואוכל", שאם יחבשנו בתוך ביתו, אין זה נוח לשור. **61)** (מסכת עבודה זרה דף כב עמוד א). **62)** אין הנכרי נחשב כעושה בשליחותו של ישראל. **63)** בברייתא שם: "ואם התנו מתחילה - מותר, ואם באו לחשבון - אסור", וסובר רבינו שהכוונה היא, אפילו אם התנו מלכתחילה: "טול חלקך בשבת ואני בחול", אם בא אחר כך בעת החשבון לומר: אתה נטלת בעד שבת כך וכך, ואני בעד יום חול כך וכך - אסור, אלא יטול הנכרי שכר שבת והיהודי שכר יום אחר, בין מעט בין הרבה. **64)** בגמרא נסתפקו: סתמא (אם לא התנו בתחילה) מה? ולא נפסקה ההלכה, ופסק רבינו לחומרא, שלא יטול ישראל חלקו רק משכר החול; אבל הרא"ש פסק כיוון ש"אמירה לנכרי שבות" וספק דרבנן לקולא, יכול ליטול חצי השכר עם הנכרי. **65)** זהו לדעת רבינו שהחמיר בסתמא כמבואר למעלה. אבל לדעת הרא"ש מחלקים את השכר בשווה מבלי להזכיר את יום השבת כלל. **66)** תשובת הגאונים בשם רב שרירא גאון (בית יוסף). **67)** שאין מלאכה זו מוטלת על ישראל לעשותה, ואין הנכרי עושה בשבת שליחותו של ישראל,

יט. לא[68] יִתֵּן אָדָם בְּעֶרֶב שַׁבָּת כֵּלִים לְאֻמָּן נָכְרִי לַעֲשׂוֹתָן, אַף־עַל־פִּי שֶׁפָּסַק[69] עִמּוֹ, אֶלָּא בִּכְדֵי שֶׁיֵּצֵא בָּהֶן מִבֵּיתוֹ קֹדֶם שֶׁחֲשֵׁכָה[70]. וְכֵן לֹא יִמְכֹּר אָדָם חֲפָצָיו לְנָכְרִי, וְלֹא יַשְׁאִילֵנּוּ וְלֹא יַלְוֶנּוּ[71] וְלֹא יְמַשְׁכְּנֶנּוּ, וְלֹא יִתֵּן לוֹ בְּמַתָּנָה, אֶלָּא בִּכְדֵי שֶׁיֵּצֵא בְּאוֹתוֹ חֵפֶץ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ קֹדֶם הַשַּׁבָּת. שֶׁכָּל זְמַן שֶׁהוּא בְּבֵיתוֹ, אֵין אָדָם יוֹדֵעַ אֵימָתַי נָתַן לוֹ; וּכְשֶׁיֵּצֵא הַנָּכְרִי מִבֵּיתוֹ בְּשַׁבָּת וְחֵפֶץ יִשְׂרָאֵל בְּיָדוֹ, יֵרֶאה כְּמִי שֶׁהִלְוָהוּ לַנָּכְרִי אוֹ מִשְׁכְּנוֹ אוֹ פָּסַק עִמּוֹ אוֹ מָכַר לוֹ בְּשַׁבָּת.

כ. הַנּוֹתֵן[72] אִגֶּרֶת לְנָכְרִי לְהוֹלִיכָהּ לְעִיר אַחֶרֶת: אִם קָצַץ[73] עִמּוֹ שְׂכַר הוֹלָכָה - מֻתָּר, וַאֲפִלּוּ נִתְּנָה לוֹ עֶרֶב שַׁבָּת עִם חֲשֵׁכָה[74]. וְהוּא, שֶׁיֵּצֵא בָּהּ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ קֹדֶם הַשַּׁבָּת. וְאִם לֹא קָצַץ: אִם יֵשׁ בַּמְּדִינָה[75] אָדָם קָבוּעַ[76] שֶׁהוּא מְקַבֵּץ הָאִגְּרוֹת וְשׁוֹלֵחַ אוֹתָם לְכָל מְדִינָה וּמְדִינָה עִם שְׁלוּחָיו - מֻתָּר לִתֵּן לַנָּכְרִי הָאִגֶּרֶת. וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה שְׁהוּת בַּיּוֹם כְּדֵי שֶׁיַּגִּיעַ לַבַּיִת הַסָּמוּךְ לַחוֹמָה[77] קֹדֶם הַשַּׁבָּת; שֶׁמָּא זֶה שֶׁמְּקַבֵּל הָאִגְּרוֹת וְשׁוֹלְחָן, בֵּיתוֹ סָמוּךְ לַחוֹמָה הוּא. וְאִם אֵין שָׁם אָדָם קָבוּעַ לְכָךְ, אֶלָּא הַנָּכְרִי שֶׁנּוֹתְנִין לוֹ הָאִגֶּרֶת הוּא שֶׁמּוֹלִיכָהּ לְעִיר אַחֶרֶת - אָסוּר[78] לִשְׁלֹחַ בְּיַד נָכְרִי הָאִגֶּרֶת לְעוֹלָם, אֶלָּא אִם־כֵּן קָצַץ לוֹ דָּמִים.

כא. נָכְרִי[79] שֶׁהֵבִיא חֲפָצָיו בְּשַׁבָּת וְהִכְנִיסָן לְבֵית יִשְׂרָאֵל[80] - מֻתָּר. וַאֲפִלּוּ אָמַר לוֹ: הַנִּיחֵן בְּזָוִית זוֹ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר. וּמְזַמְּנִין[81] אֶת הַנָּכְרִי בְּשַׁבָּת וְנוֹתְנִין לְפָנָיו מְזוֹנוֹת לְאָכְלָן; וְאִם נְטָלָן[82] וְיָצָא - אֵין נִזְקָקִין לוֹ, מִפְּנֵי שֶׁאֵין שְׁבִיתָתוֹ עָלֵינוּ. וְכֵן נוֹתְנִין[83] מְזוֹנוֹת לִפְנֵי הַכֶּלֶב בְּחָצֵר; וְאִם נְטָלָן וְיָצָא - אֵין נִזְקָקִין לוֹ.

כב. מִי[84] שֶׁהָיָה בָּא בַּדֶּרֶךְ וְקָדַשׁ עָלָיו הַיּוֹם, וְהָיוּ עִמּוֹ מָעוֹת - נוֹתֵן כִּיסוֹ לְנָכְרִי לְהוֹלִיכוֹ לוֹ, וּלְמוֹצָאֵי שַׁבָּת לוֹקְחוֹ מִמֶּנּוּ. וְאַף־עַל־ פִּי שֶׁלֹּא נָתַן לוֹ שָׂכָר עַל זֶה, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁנִּתְּנוֹ לוֹ מִשֶּׁחֲשֵׁכָה[85] - מֻתָּר. מִפְּנֵי שֶׁאָדָם בָּהוּל עַל מָמוֹנוֹ, וְאִי אֶפְשָׁר שֶׁיַּשְׁלִיכֶנּוּ; וְאִם לֹא תַּתִּיר לוֹ דָּבָר זֶה, שֶׁאֵין אִסּוּרוֹ אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[86] - יָבוֹא[87] לַהֲבִיאוֹ בְּיָדוֹ, וְעוֹבֵר עַל מְלָאכָה שֶׁל תּוֹרָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּכִיסוֹ; אֲבָל מְצִיאָה[88] - לֹא יִתֵּן לְנָכְרִי, אֶלָּא מוֹלִיכָהּ בְּפָחוֹת פָּחוֹת[89] מֵאַרְבַּע אַמּוֹת.

כג. יִשְׂרָאֵל[90] שֶׁעָשָׂה מְלָאכָה בְּשַׁבָּת: אִם עָבַר וְעָשָׂה בְּזָדוֹן - אָסוּר לוֹ לֵהָנוֹת בְּאוֹתָהּ מְלָאכָה לְעוֹלָם[91], וּשְׁאָר יִשְׂרָאֵל מֻתָּר לָהֶם לֵהָנוֹת בָּהּ לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת מִיָּד[92]. שֶׁנֶּאֱמַר: וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַשַּׁבָּת כִּי קֹדֶשׁ הִיא - הִיא[93] קֹדֶשׁ וְאֵין מַעֲשֶׂיהָ קֹדֶשׁ. כֵּיצַד? יִשְׂרָאֵל שֶׁבִּשֵּׁל בְּשַׁבָּת בְּמֵזִיד - לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת יֵאָכֵל לַאֲחֵרִים, אֲבָל לוֹ לֹא יֵאָכֵל עוֹלָמִית. וְאִם בִּשֵּׁל בִּשְׁגָגָה - לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת יֹאכַל, בֵּין הוּא בֵּין אֲחֵרִים, מִיָּד[94]. וְכֵן כֹּל כֵּיוֹצֵא בָּזֶה.

כד. פֵּרוֹת[95] שֶׁיָּצְאוּ חוּץ לַתְּחוּם וְחָזְרוּ: [96] בְּשׁוֹגֵג - יֵאָכְלוּ בְּשַׁבָּת[97], שֶׁהֲרֵי לֹא נַעֲשָׂה בְּגוּפָן מַעֲשֶׂה וְלֹא נִשְׁתַּנּוּ; בְּמֵזִיד - לֹא יֵאָכְלוּ עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת.

כה. הַשּׁוֹכֵר[98] אֶת הַפּוֹעֵל לִשְׁמֹר[99] לוֹ אֶת הַפָּרָה וְאֶת

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

וגם אין ניכר של מי העסק. 68) (מסכת שבת דף יז עמוד ב דף יח עמוד ב). 69) כמבואר למעלה בהלכה יב שמותר אף אם הנכרי עושה המלאכה בשבת. 70) מבעוד יום. 71) טעם הדבר, שהרואה יחשוב שהיהודי ציווהו להוליך את החפץ מחוץ לבית לעשות בו מלאכה, ולא שידע שהנכרי נושאו לצורך עצמו (סמ"ג). 72) (מסכת שבת דף יט עמוד א). 73) קצב, קבע שכרו. 74) (משנה מסכת שבת דף יז עמוד ב). 75) בנוסחה אחרת: "עימו במדינה" (מער"ק). 76) "דקביע בי דואר במתא" (קבוע דואר בעיר) ואדם ממונה לקבל מכתבים ולשלחם למטרתם. 77) לחומת העיר שנשלח לשם המכתב. 78) "אמרו עליו על רבי יוסי הכהן, שלא נמצא כתב ידו ביד נכרי מעולם, שלא יוליכנו בשבת (מסכת שבת דף יט עמוד א). 79) (מכילתא פרשה ט): "ששת ימים תעשה מלאכה, הא לא תעשה אתה ולא יעשה חבירך אבל יעשה נכרי מלאכתו". 80) אבל לקבלו ממנו ולסייעו אסור, וראה למעלה פרק א הלכה טו במלאכה שעשאוה שנים. 81) (מסכת ביצה דף כא עמוד ב) אבל לא ביום טוב, שמא ירבה לבשל בשבילו, ומלאכת אוכל נפש הותרה ביום טוב רק בשביל ישראל (הלכות יום טוב פרק א הלכה טו). 82) אבל לתת ידו שיוציא - אסור (ירושלמי). 83) (מסכת שבת דף יט עמוד א). 84) (מסכת שבת דף קנג עמוד א). 85) רבינו חולק על רש"י שפירש "נותן כיסו לנכרי" מבעוד יום. 86) ראה פרק א הלכה ג. 87) בתוספות כתבו: "מכאן יש ללמוד, למי שמתיירא מן הלסטים או מן השלטון של נכרים, מותר לו לטלטל המעות כדי להחביאן כי משום הפסד התירו לו לטלטלן", ונחלקו בדבר הרמב"ן והרשב"א ("מגיד משנה"). 88) מבואר להלן פרק כ, הלכה ז. 89) (מסכת שבת דף קנג עמוד ב): "אמר רבי יצחק, עוד אחרת הייתה שם ולא רצו חכמים לגלותה, משום "כבוד אלוקים הסתר דבר" (מותר להסתיר דברי תורה מפני כבוד שמים), לא התירו (להעביר מעות) פחות פחות מד' אמות, שלא יבוא להעבירן ד' אמות שלימות", אבל רבינו סמך על מה שאמרו (מסכת עבודה זרה דף ע עמוד א): אמר רבא אמר לי איסור גיורא (הגר), כי הווינן בארמיותן, אמרינן, יהודאי לא מנטרי שבתא כמה כיסי קא משתכחי בשוקא? (שאם שומרים שבת כמה ארנקים נמצאים בשוק?) ולא ידענא דסבירא לן, כרבי יצחק (ולא ידעתי שסוברים כרבי יצחק), מוליכו (לארנק-כסף) פחות פחות מד' אמות. 90) (מסכת תרומות פרק ב משנה ג ומסכת חולין דף טו עמוד א). 91) קנסוהו רבנן משום שחילל שבת במזיד ואף הקדירה אסורה לו לעולם (הרשב"א). 92) ואינו צריך להמתין במוצאי שבת בכדי שיעשה, ראה למעלה הלכה ב. 93) ואף שדרשו מהפסוק (דברים פרק יד פסוק ג) "לא תאכל כל תועבה" כל שתיעבתי לך, הרי הוא בבל תאכל (מסכת חולין דף קיד עמוד ב), כאן למדו: "היא קודש ואין מעשיה קודש" - שמעשה שבת לא נאסר. 94) דעת הראשונים שצריך להמתין בכדי שיעשה שלא יהנה ממלאכת שבת, אבל רבינו סובר בהלכה ח' שלכן צריך להמתין בכדי שיעשה שלא יבוא לעשות כן בפעם אחרת, וזה רק במלאכה על ידי נכרי, אבל לא כשעשה ישראל בשוגג. 95) (מסכת עירובין דף מא עמוד ב). 96) אפילו למקומם. והראב"ד השיג שזה דווקא אם חזרו לתוך התחום שלא למקומם, אבל אם חזרו למקומם, אפילו יצאו במזיד - מותר לאכלם, אבל דעת רבינו כרבי אליעזר בן יעקב: "לעולם אסורים עד שיחזרו למקומם שוגגים" והלכה כמותו, שהרי "משנתו של רבי אליעזר בן יעקב קב (הלכות מעטות) ונקי (הלכה כמותו)" (מסכת יבמות דף מט עמוד ב והקדמת הרמב"ם למשנה). 97) ראה הלכות יום טוב פרק ה הלכה י. 98) (מסכת בבא מציעא דף נח). 99) אף שהשמירה עצמה אינה אסורה בשבת.

הַתִּינוֹק - לֹא יִתֵּן לוֹ שְׂכָרוֹ[100] שֶׁל שַׁבָּת. לְפִיכָךְ אֵין אַחֲרָיוּת שַׁבָּת עָלָיו. וְאִם הָיָה הַשָּׂכִיר שְׂכִיר שַׁבָּת[101] אוֹ שְׂכִיר שָׁנָה - נוֹתֵן לוֹ שְׂכָרוֹ מִשֶּׁלֶם. לְפִיכָךְ אַחֲרָיוּת שַׁבָּת עָלָיו. וְלֹא יֹאמַר לוֹ: תֵּן לִי שְׂכָרִי שֶׁל שַׁבָּת; אֶלָּא אוֹמֵר לוֹ: תֵּן לִי שְׂכָרִי שֶׁל שָׁנָה אוֹ שֶׁל עֲשָׂרָה יָמִים.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

א. מְלָאכוֹת שֶׁחַיָּבִין עֲלֵיהֶן סְקִילָה וְכָרֵת בְּמֵזִיד, אוֹ קָרְבַּן חַטָּאת בִּשְׁגָגָה - מֵהֶן אָבוֹת וּמֵהֶן תּוֹלְדוֹת. וּמִנְיַן כָּל אָבוֹת מְלָאכוֹת - אַרְבָּעִים חָסֵר אַחַת. וְאֵלּוּ הֵן: הַחָרִישָׁה. וְהַזְּרִיעָה. וְהַקָּצִירָה. וְהָעֲמִיר. וְהַדִּישָׁה. וְהַזְּרִיָּה. וְהַבְּרִירָה. וְהַטְּחִינָה. וְהַרְקָדָה. וְהַלִּישָׁה. וְהָאֲפִיָּה. וְהַגְּזִיזָה. וְהַלִּבּוּן. וְהַנִּפּוּץ. וְהַצְּבִיעָה. וְהַטְּוִיָּה. וַעֲשִׂיַּת הַנִּירִין. וְהַנְּסָכַת הַמַּסֵּכָה. וְהָאֲרִיגָה. וְהַבְּצִיעָה. וְהַקְּשִׁירָה. וְהַהַתָּרָה. וְהַתְּפִירָה. וְהַקְּרִיעָה. וְהַבִּנְיָן. וְהַסְּתִירָה. וְהַכָּאָה בַּפַּטִּישׁ. וְהַצִּידָה. וְהַשְּׁחִיטָה. וְהַהַפְשָׁטָה. וְהַהַעֲבָדָה. וּמְחִיקַת הָעוֹר. וְחִתּוּכוֹ. וְהַכְּתִיבָה. וְהַמְּחִיקָה. וְהַשִּׂרְטוּט. וְהַהַבְעָרָה. וְהַכִּבּוּי. וְהַהוֹצָאָה מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת.

ב. כָּל אֵלּוּ הַמְּלָאכוֹת, וְכֹל שֶׁהוּא מֵעִנְיָנָם - הֵם הַנִּקְרָאִין אָבוֹת מְלָאכוֹת. כֵּיצַד הוּא עִנְיָנָן? אֶחָד הַחוֹרֵשׁ אוֹ הַחוֹפֵר אוֹ הָעוֹשֶׂה חָרִיץ - הֲרֵי זֶה אַב מְלָאכָה; שֶׁכָּל אַחַת וְאַחַת מֵהֶן חֲפִירָה בַּקַּרְקַע, וְעִנְיָן אֶחָד הוּא.

ג. וְכֵן הַזּוֹרֵעַ זְרָעִים, אוֹ הַנּוֹטֵעַ אִילָנוֹת, אוֹ הַמַּכְרִיחַ אִילָנוֹת, אוֹ הַמַּרְכִּיב, אוֹ הַזּוֹמֵר - כָּל אֵלּוּ אָב אֶחָד הֵן מְאָבוֹת מְלָאכוֹת, וְעִנְיָן אֶחָד הוּא, שֶׁכָּל אַחַת מֵהֶן לְצַמֵּחַ דָּבָר הוּא מִתְכַּוֵּן.

ד. וְכֵן הַקּוֹצֵר תְּבוּאָה אוֹ קִטְנִית, אוֹ הַבּוֹצֵר עֲנָבִים, אוֹ הַגּוֹדֵר תְּמָרִים, אוֹ הַמּוֹסֵק זֵיתִים, אוֹ הָאוֹרֶה תְּאֵנִים - כָּל אֵלּוּ אַב מְלָאכָה אַחַת הֵן, שֶׁכָּל אַחַת מֵהֶן לַעֲקֹר דָּבָר מִגִּדּוּלָיו מִתְכַּוֵּן. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ שְׁאָר הָאָבוֹת.

ה. הַתּוֹלְדָה הִיא הַמְּלָאכָה הַדּוֹמָה לְאָב מֵאֵלּוּ הָאָבוֹת. כֵּיצַד? הַמְחַתֵּךְ אֶת הַיֶּרֶק מְעַט לְבַשְּׁלוֹ - הֲרֵי זֶה חַיָּב, שֶׁזּוֹ הַמְּלָאכָה תּוֹלֶדֶת טְחִינָה; שֶׁהַטּוֹחֵן לוֹקֵחַ גּוּף אֶחָד וּמְחַלְּקוֹ לְגוּפִים הַרְבֵּה, וְכָל הָעוֹשֶׂה דָּבָר הַדּוֹמֶה לָזֶה הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת טוֹחֵן. וְכֵן הַלּוֹקֵחַ לָשׁוֹן שֶׁל מַתֶּכֶת וְשָׁף אוֹתוֹ כְּדֵי לִקַּח מֵעֲפָרוֹ, כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂים צוֹרְפֵי הַזָּהָב - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת טְחִינָה.

ו. וְכֵן הַלּוֹקֵחַ חָלָב וְנָתַן בּוֹ קֶבֶה כְּדֵי לְחַבְּצוֹ - הֲרֵי זֶה חַיָּב מִשּׁוּם תּוֹלֶדֶת בּוֹרֵר, שֶׁהֲרֵי הִפְרִישׁ הַקּוּם מִן הֶחָלָב. וְאִם גִּבְּנוֹ וְעָשָׂהוּ גְּבִינָה - חַיָּב מִשּׁוּם בּוֹנֶה; שֶׁכָּל הַמְקַבֵּץ חֵלֶק אֶל חֵלֶק וְדָבָק הַכֹּל עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ גּוּף אֶחָד, הֲרֵי זֶה דּוֹמֶה לְבִנְיָן. וְכֵן לְכָל מְלָאכָה וּמְלָאכָה מֵאֵלּוּ הָאָבוֹת, יֵשׁ לָהֶן תּוֹלְדוֹת עַל דֶּרֶךְ זוֹ שֶׁאָמַרְנוּ. וּמִגּוּף הַמְּלָאכָה הַנַּעֲשֵׂית בְּשַׁבָּת תֵּדַע מֵעַיִן אִי זֶה אָב הִיא וְתוֹלֶדֶת אִי זֶה אָב הִיא.

ז. אֶחָד הָעוֹשֶׂה אָב מֵאָבוֹת מְלָאכוֹת אוֹ תּוֹלֶדָה מִן הַתּוֹלְדוֹת בְּמֵזִיד - חַיָּב כָּרֵת. וְאִם בָּאוּ עֵדִים - נִסְקָל. בְּשׁוֹגֵג - חַיָּב חַטָּאת קְבוּעָה. אִם־כֵּן מַה הֶפְרֵשׁ יֵשׁ בֵּין הָאָבוֹת וְהַתּוֹלְדוֹת? אֵין בֵּינֵיהֶן הֶפְרֵשׁ אֶלָּא לְעִנְיַן הַקָּרְבָּן בִּלְבַד. שֶׁהָעוֹשֶׂה בְּשׁוֹגֵג: אִם עָשָׂה אָבוֹת הַרְבֵּה בְּהֶעְלֵם אֶחָד - חַיָּב חַטָּאת אַחַת עַל כָּל אָב וָאָב, וְאִם עָשָׂה אָב וְתוֹלְדוֹתָיו בְּהֶעְלֵם אֶחָד - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אֶחָת.

ח. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁחָרַשׁ וְזָרַע וְקָצַר בְּשַׁבָּת בְּהֶעְלֵם אֶחָד - חַיָּב שָׁלֹשׁ חַטָּאוֹת. וַאֲפִלּוּ עָשָׂה הָאַרְבָּעִים חָסֵר אַחַת בִּשְׁגָגָה, כְּגוֹן שֶׁשָּׁכַח שֶׁאֵלּוּ הַמְּלָאכוֹת אֲסוּרוֹת לַעֲשׂוֹת בְּשַׁבָּת - חַיָּב עַל כָּל מְלָאכָה וּמְלָאכָה חַטָּאת אַחַת. אֲבָל אִם טָחַן וְחִתֵּךְ הַיֶּרֶק וְשָׁף לָשׁוֹן שֶׁל מַתֶּכֶת בְּהֶעְלֵם אֶחָד - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת; שֶׁהֲרֵי לֹא עָשָׂה אֶלָּא אָב אֶחָד וְתוֹלְדוֹתָיו. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ט. הָעוֹשֶׂה מְלָאכוֹת הַרְבֵּה מֵעַיִן מְלָאכָה אַחַת בְּהֶעְלֵם אֶחָד - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁזָּרַע וְנָטַע וְהִבְרִיךְ וְהִרְכִּיב וְזָמַר בְּהֶעְלֵם אֶחָד - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת, שֶׁכֻּלָּן אָב אֶחָד הֵן. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

א. הַחוֹרֵשׁ כָּל שֶׁהוּא - חַיָּב. הַמְנַכֵּשׁ בְּעִקְּרֵי הָאִילָנוֹת, וְהַמְקַרְסֵם עֲשָׂבִים, אוֹ הַמְזָרֵד אֶת הַשָּׂרִיגִים, כְּדֵי לְיַפּוֹת אֶת הַקַּרְקַע - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת חוֹרֵשׁ; וּמִשֶּׁיַּעֲשֶׂה כָּל שֶׁהוּא - חַיָּב. וְכֵן הַמַּשְׁוֶה פְּנֵי הַשָּׂדֶה, כְּגוֹן שֶׁהִשְׁפִּיל הַתֵּל וְרִדְּדוֹ, אוֹ מִלֵּא הַגַּיְא - חַיָּב מִשּׁוּם חוֹרֵשׁ, וְשִׁעוּרוֹ כָּל שֶׁהוּא. וְכֵן כָּל הַמַּשְׁוֶה גֻּמּוֹת - שִׁעוּרוֹ כָּל שֶׁהוּא.

ב. הַזּוֹרֵעַ כָּל שֶׁהוּא - חַיָּב. הַזּוֹמֵר אֶת הָאִילָן כְּדֵי שֶׁיְּצַמַּח - הֲרֵי זֶה מֵעַיִן זוֹרֵעַ. אֲבָל הַמַּשְׁקֶה צְמָחִין וְאִילָנוֹת בְּשַׁבָּת - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת זוֹרֵעַ, וְחַיָּב בְּכָל שֶׁהוּא. וְכֵן הַשּׁוֹרֶה חִטִּין וּשְׂעוֹרִין וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן בַּמַּיִם - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת זוֹרֵעַ, וְחַיָּב בְּכָל שֶׁהוּא.

ג. הַקּוֹצֵר כִּגְרוֹגֶרֶת - חַיָּב. וְתוֹלֵשׁ - תּוֹלֶדֶת קוֹצֵר הוּא. וְכָל הָעוֹקֵר דָּבָר מִגִּדּוּלוֹ - חַיָּב מִשּׁוּם קוֹצֵר. לְפִיכָךְ, צְרוֹר שֶׁעָלוּ בוֹ עֲשָׂבִים, וּכְשׁוּת שֶׁעָלָה בִּסְנֶה, וַעֲשָׂבִים שֶׁצָּמְחוּ עַל גַּב הֶחָבִית, הַתּוֹלֵשׁ מֵהֶן - חַיָּב, שֶׁזֶּה הוּא מְקוֹם גִּדּוּלָן. אֲבָל הַתּוֹלֵשׁ מֵעָצִיץ שֶׁאֵינוֹ נָקוּב - פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁאֵין זֶה מְקוֹם גִּדּוּלוֹ. וְעָצִיץ נָקוּב בִּכְדֵי שֹׁרֶשׁ קָטָן - הֲרֵי הוּא כָּאָרֶץ, וְהַתּוֹלֵשׁ מִמֶּנּוּ - חַיָּב.

100) ליטול שכר שבת במפורש אסור שדומה למקח וממכר. **101)** של כל השבוע ביחד או של כל השנה ביחד מותר, ששכר שבת בהבלעה מותר ליטול. **1)** כלל בו מניין אבות המלאכות והן ל"ט, וכתבן על סדר המשנה. ושם ביאר מהו אב ומהו תולדה, וההפרש שיש בין האבות והתולדות. ולא נתבארו שם תולדות כל המלאכות, אלא מקצתן, לדמיון מה הן תולדות. **1)** התחיל בו לבאר שיעור אבות המלאכות ואיכותיהן ותולדותיהן, והמחוייב בהן והפטור אבל אסור, מפני שלא נעשה כדרכו או שחסר השיעור. ונמשך לזה קצת ממה שמותר לעשותו (שהיה באפשר לחוש לו מהיות לו קצת דמיון לאלו המלאכות). ונתבארו בפרק זה עשר מלאכות הנמנות ראשונות פרק ז: [החורש, הזורע, הקוצר, המעמר, הדש, הזורה, הבורר, הטוחן, המרקד והלש].

מתוך מהדורת וגשל

ד. כָּל זֶרַע שֶׁקְּצִירָתוֹ מְצַמַּחַת אוֹתוֹ וּמְגַדֵּלְתּוֹ, כְּגוֹן אַסְפַּסְתָּא וְסִלְקָא, הַקּוֹצְרוֹ בִּשְׁגֶגָה - חַיָּב שְׁתֵּי חַטָּאוֹת: אַחַת - מִפְּנֵי שֶׁהוּא קוֹצֵר, וְאַחַת - מִפְּנֵי שֶׁהוּא נוֹטֵעַ. וְכֵן הַזּוֹמֵר וְהוּא צָרִיךְ לָעֵצִים - חַיָּב מִשּׁוּם קוֹצֵר וּמִשּׁוּם נוֹטֵעַ. גַּבְשׁוּשִׁית שֶׁל עָפָר שֶׁעָלוּ בָּהּ עֲשָׂבִים, הִגְבִּיהָהּ מֵעַל הָאָרֶץ וְהִנִּיחָהּ עַל גַּבֵּי יְתֵדוֹת - חַיָּב מִשּׁוּם תּוֹלֵשׁ. הָיְתָה עַל גַּבֵּי יְתֵדוֹת וְהִנִּיחָהּ עַל הָאָרֶץ - חַיָּב מִשּׁוּם זוֹרֵעַ. תְּאֵנִים שֶׁיָּבְשׁוּ בְּאִבִּיהֶן, וְכֵן אִילָן שֶׁיָּבְשׁוּ פֵּרוֹתָיו בּוֹ, הַתּוֹלֵשׁ מֵהֶן בְּשַׁבָּת - חַיָּב, אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵן כַּעֲקוּרִין לְעִנְיַן טֻמְאָה.

ה. הַתּוֹלֵשׁ עֲלָשִׁין, הַמְזֻרָּד זְרָדִין: אִם לַאֲכִילָה - שִׁעוּרוֹ כִּגְרוֹגֶרֶת; וְאִם לִבְהֵמָה - שִׁעוּרוֹ כִּמְלֹא פִּי גְדִי; וְאִם לְהַסָּקָה - שִׁעוּרוֹ כְּדֵי לְבַשֵּׁל בֵּיצָה. הַמְעַמֵּר אֲכָלִין: אִם לַאֲכִילָה - שִׁעוּרוֹ כִּגְרוֹגֶרֶת; וְאִם עִמֵּר לִבְהֵמָה - שִׁעוּרוֹ כִּמְלֹא פִּי גְדִי; וְאִם לְהַסָּקָה - שִׁעוּרוֹ כְּדֵי לְבַשֵּׁל בֵּיצָה. וּבֵיצָה הָאֲמוּרָה בְּכָל מָקוֹם, הִיא בֵּיצָה בֵּינוֹנִית שֶׁל תַּרְנְגוֹלִין. וְכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר כְּדֵי לְבַשֵּׁל בֵּיצָה, הוּא כְּדֵי לְבַשֵּׁל כִּגְרוֹגֶרֶת מִבֵּיצָה. וּגְרוֹגֶרֶת - אֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה בְּבֵיצָה. וְאֵין עִמּוּר אֶלָּא בְּגִדּוּלֵי קַרְקַע.

ו. הַמְקַבֵּץ דְּבֵלָה וְעָשָׂה מִמֶּנָּה עֲגֻלָּה, אוֹ שֶׁנִּקֵּב תְּאֵנִים וְהִכְנִיס הַחֶבֶל בָּהֶן עַד שֶׁנִּתְקַבְּצוּ גּוּף אֶחָד - הֲרֵי זֶה תּוֹלֵדֶת מְעַמֵּר, וְחַיָּב. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ז. הַדָּשׁ כִּגְרוֹגֶרֶת - חַיָּב. וְאֵין דִּישָׁה אֶלָּא בְּגִדּוּלֵי קַרְקַע. וְהַמְפָרֵק - הֲרֵי הִיא תּוֹלֶדֶת הַדָּשׁ, וְחַיָּב. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. הַחוֹלֵב אֶת הַבְּהֵמָה - חַיָּב מִשּׁוּם מְפָרֵק. וְכֵן הַחוֹבֵל בְּחַי שֶׁיֵּשׁ לוֹ עוֹר - חַיָּב מִשּׁוּם מְפָרֵק. וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה צָרִיךְ לַדָּם שֶׁיֵּצֵא מִן הַחַבּוּרָה; אֲבָל אִם נִתְכַּוֵּן לְהַזִּיק בִּלְבַד - פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְקַלְקֵל. וְאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּהְיֶה בַּדָּם אוֹ בֶּחָלָב שֶׁהוֹצִיא כִּגְרוֹגֶרֶת.

ח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּחוֹבֵל בִּבְהֵמָה וְחַיָּה וָעוֹף וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם; אֲבָל הַחוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ, אַף־עַל־פִּי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהַזִּיק - חַיָּב, מִפְּנֵי נַחַת רוּחוֹ; שֶׁהֲרֵי נִתְקָרְרָה דַעְתּוֹ וְשָׁכְכָה חֲמָתוֹ, וַהֲרֵי הוּא כִּמְתַקֵּן. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לַדָּם שֶׁהוֹצִיא מִמֶּנּוּ - חַיָּב.

ט. שְׁמֹנֶה שְׁרָצִים הָאֲמוּרִים בַּתּוֹרָה, הֵן שֶׁיֵּשׁ לָהֶן עוֹרוֹת לְעִנְיַן שַׁבָּת כְּמוֹ חַיָּה וּבְהֵמָה וָעוֹף; אֲבָל שְׁאָר שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים, אֵין לָהֶן עוֹר. לְפִיכָךְ, הַחוֹבֵל בָּהֶן - פָּטוּר. וְאֶחָד הַחוֹבֵל בִּבְהֵמָה חַיָּה וָעוֹף אוֹ בִּשְׁמֹנֶה שְׁרָצִים, וְעָשָׂה בָּהֶן חַבּוּרָה, וְיָצָא מֵהֶם דָּם, אוֹ שֶׁנִּצְרַר הַדָּם אַף־ עַל־פִּי שֶׁלֹּא יָצָא - חַיָּב.

י. הַסּוֹחֵט אֶת הַפֵּרוֹת לְהוֹצִיא מֵימֵיהֶן - חַיָּב מִשּׁוּם מְפָרֵק. וְאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּהְיֶה בַּמַּשְׁקִין שֶׁפָּחַט כִּגְרוֹגֶרֶת. וְאֵין חַיָּבִים מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא עַל דְּרִיכַת זֵיתִים וַעֲנָבִים בִּלְבַד. וּמֻתָּר לִסְחֹט אֶשְׁכּוֹל שֶׁל עֲנָבִים לְתוֹךְ הָאֹכֶל; שֶׁמַּשְׁקֶה הַבָּא לָאֹכֶל - אֹכֶל הוּא, וְנִמְצָא כִּמְפָרֵק אֹכֶל מֵאֹכֶל. אֲבָל אִם סָחַט לִכְלִי שֶׁאֵין בּוֹ אֹכֶל - הֲרֵי זֶה דּוֹרֵךְ, וְחַיָּב. וְהַחוֹלֵב לְתוֹךְ הָאֹכֶל, אוֹ הַיּוֹנֵק בְּפִיו - פָּטוּר. וְאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיַּחֲלֹב לְתוֹךְ הַכֶּלִי.

יא. הַזּוֹרֶה אוֹ הַבּוֹרֵר כִּגְרוֹגֶרֶת - חַיָּב. וְהַמְחַבֵּץ - הֲרֵי הוּא תּוֹלֶדֶת בּוֹרֵר. וְכֵן הַבּוֹרֵר שְׁמָרִים מִתּוֹךְ הַמַּשְׁקִין - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת בּוֹרֵר אוֹ תּוֹלֶדֶת מְרַקֵּד, וְחַיָּב. שֶׁהַזּוֹרֶה וְהַבּוֹרֵר וְהַמְרַקֵּד, דּוֹמִין עִנְיָנֵיהֶם זֶה לָזֶה. וּמִפְּנֵי מָה מָנוּ אוֹתָן בִּשְׁלֹשָׁה? מִפְּנֵי שֶׁכָּל מְלָאכָה שֶׁהָיָה בַּמִּשְׁכָּן מוֹנִין אוֹתָהּ בִּפְנֵי עַצְמָהּ.

יב. הַבּוֹרֵר אֹכֶל מִתּוֹךְ פְּסֹלֶת, אוֹ שֶׁהָיוּ לְפָנָיו שְׁנֵי מִינֵי אֲכָלִין וּבֵרַר מִין מִמִּין אַחֵר: בְּנָפָה וּבְכָבָרָה - חַיָּב; בְּקָנוֹן אוֹ בְּתַמְחוּי - פָּטוּר; וְאִם בֵּרַר בְּיָדוֹ לֶאֱכֹל לְאַלְתַּר - מֻתָּר.

יג. וְהַבּוֹרֵר פְּסֹלֶת מִתּוֹךְ הָאֹכֶל, וַאֲפִלּוּ בְּיָדוֹ אַחַת - חַיָּב. וְהַבּוֹרֵר תֵּרְמוֹסִין מִתּוֹךְ פְּסֹלֶת שֶׁלָּהֶן - חַיָּב; מִפְּנֵי שֶׁהַפְּסֹלֶת שֶׁלָּהֶן מְמַתֶּקֶת אוֹתָן כְּשֶׁיִּשְׁלְקוּ אוֹתָן עִמָּהֶם, וְנִמְצָא כְּבוֹרֵר פְּסֹלֶת מִתּוֹךְ אֹכֶל, וְחַיָּב. הַבּוֹרֵר אֹכֶל מִתּוֹךְ פְּסֹלֶת בְּיָדוֹ לְהַנִּיחוֹ, אֲפִלּוּ לְבוֹ בַּיּוֹם - נַעֲשָׂה כְּבוֹרֵר לָאוֹצָר, וְחַיָּב. הָיוּ לְפָנָיו שְׁנֵי מִינֵי אֲכָלִין מְעֹרָבִין - בּוֹרֵר אֶחָד מֵאַחֵר וּמַנִּיחַ לֶאֱכֹל מִיָּד. וְאִם בֵּרַר וְהִנִּיחַ לְאַחַר זְמַן, אֲפִלּוּ לְבוֹ בַּיּוֹם, כְּגוֹן שֶׁבֵּרַר בְּשַׁחֲרִית לֶאֱכֹל בֵּין הָעַרְבַּיִם - חַיָּב.

יד. הַמְשַׁמֵּר יַיִן אוֹ שֶׁמֶן אוֹ מַיִם וְכֵן שְׁאָר הַמַּשְׁקִין בִּמְשַׁמֶּרֶת שֶׁלָּהֶן - חַיָּב. וְהוּא, שֶׁיְּשַׁמֵּר כִּגְרוֹגֶרֶת. אֲבָל מְסַנְּנִין יַיִן שֶׁאֵין בּוֹ שְׁמָרִים אוֹ מַיִם צְלוּלִין בְּסוּדָרִין וּבִכְפִיפָה מִצְרִית, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא צָלוּל בְּיוֹתֵר. וְנוֹתְנִין מַיִם עַל גַּבֵּי שְׁמָרִים בִּשְׁבִיל שֶׁיִּצְלוּ. וְנוֹתְנִין בֵּיצָה טְרוּפָה לְמִסְנֶנֶת שֶׁל חַרְדָּל כְּדֵי שֶׁיְּצַלֵּל. חַרְדָּל שֶׁלְּשׁוֹ מֵעֶרֶב שַׁבָּת - לְמָחָר מְמַחֶה וְשׁוֹתֶה, בֵּין בַּיָּד בֵּין בִּכְלִי. וְכֵן יַיִן מִגּוּתוֹ, כָּל זְמַן שֶׁהוּא תּוֹסֵס - טוֹרֵף חָבִית בִּשְׁמָרֶיהָ וְנוֹתֵן לְתוֹךְ הַסּוּדָרִין; שֶׁעֲדַיִן לֹא נִפְרְשׁוּ הַשְּׁמָרִים מִן הַיַּיִן יָפֶה יָפֶה, וְכָל הַיַּיִן כְּגוּף אֶחָד הוּא. וְכֵן הַחַרְדָּל וְכֹל כַּיּוֹצֵא בּוֹ.

טו. הַטּוֹחֵן כִּגְרוֹגֶרֶת - חַיָּב. וְכָל הַשּׁוֹחֵק תַּבְלִין וְסַמָּנִין בְּמַכְתֶּשֶׁת - הֲרֵי זֶה טוֹחֵן, וְחַיָּב. הַמְחַתֵּךְ יָרָק תָּלוּשׁ - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת טוֹחֵן. וְכֵן הַנּוֹסֵר עֵצִים לְהָנוֹת בַּנְּסָרָת שֶׁלָּהֶן, אוֹ הַשָּׁף לָשׁוֹן שֶׁל מַתֶּכֶת - חַיָּב מִשֶּׁיָּשׁוּף כָּל שֶׁהוּא. אֲבָל הַמְחַתֵּךְ עֵצִים, אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיְּדַקְדֵּק מֵהֶן כְּדֵי לְבַשֵּׁל כִּגְרוֹגֶרֶת מִבֵּיצָה.

טז. הַמְרַקֵּד כִּגְרוֹגֶרֶת - חַיָּב. הַלָּשׁ כִּגְרוֹגֶרֶת - חַיָּב. הַמְגַבֵּל אֶת הֶעָפָר - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת לָשׁ. וְכַמָּה שִׁעוּרוֹ? כְּדֵי לַעֲשׂוֹת פִּי כּוּר שֶׁל צוֹרְפֵי זָהָב. וְאֵין גִּבּוּל בְּאֵפֶר, וְלֹא בְּחוֹל הַגַּס, וְלֹא בְּמֶרְסָן, וְלֹא בְּכַיּוֹצֵא בָּהֶן. וְהַנּוֹתֵן זֶרַע שֶׁמְּשִׁמִּין אוֹ זֶרַע פִּשְׁתָּן וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן בַּמַּיִם - חַיָּב מִשּׁוּם לָשׁ, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מִתְעָרְבִין וְנִתְלִין זֶה בָּזֶה.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – כ"ז ניסן־ג' אייר ה'תשע"א

יום ראשון כ"ז ניסן ה'תשע"א

הִלְכוֹת כֵּלִים

פֶּרֶק שִׁשָּׁה וְעֶשְׂרִים

א. כְּלִי עֵץ הָרָאוּי לְמִדְרָס שֶׁקְּבָעוֹ בַּכֹּתֶל בְּתוֹךְ הַבִּנְיָן: קְבָעוֹ בַּכֹּתֶל וְלֹא בָּנָה עַל גַּבָּיו אוֹ בָּנָה עַל גַּבָּיו וְלֹא קְבָעוֹ - עֲדַיִן מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס כְּשֶׁהָיָה; קְבָעוֹ בְּמַסְמְרִים וּבָנָה עָלָיו - טָהוֹר. וְכֵן מַפָּץ שֶׁנְּתָנוֹ עַל גַּבֵּי הַקּוֹרוֹת: קְבָעוֹ וְלֹא נָתַן עָלָיו אֶת הַמַּעֲזִיבָה אוֹ שֶׁנָּתַן עָלָיו אֶת הַמַּעֲזִיבָה וְלֹא קְבָעוֹ - מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס; קְבָעוֹ וְנָתַן עָלָיו אֶת הַמַּעֲזִיבָה - טָהוֹר.

ב. סַפְסָל שֶׁנִּטַּל אֶחָד מֵרַאשָׁיו - עֲדַיִן הוּא רָאוּי לְמִדְרָס. נִטַּל הַשֵּׁנִי - טָהוֹר. וְאִם יֵשׁ בּוֹ גֹּבַהּ טֶפַח - מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס.

ג. כִּסֵּא שֶׁל כַּלָּה שֶׁנִּטְּלוּ חִפּוּיָיו - טָהוֹר. וְאִם לֹא הָיוּ חִפּוּיָיו יוֹצְאִים וְנִטְּלוּ - עֲדַיִן הוּא רָאוּי לְמִדְרָס, שֶׁכֵּן דַּרְכּוֹ לִהְיוֹת מֻטֶּהוּ עַל צִדּוֹ וְיוֹשֵׁב עָלָיו.

ד. כִּסֵּא שֶׁנִּטְּלוּ חִפּוּיָיו וַעֲדַיִן הוּא רָאוּי לִישִׁיבָה - מִתְטַמֵּא. נִטְּלוּ שְׁנַיִם מֵחִפּוּיָיו זֶה בְּצַד זֶה - טָהוֹר.

ה. שִׁדָּה שֶׁנִּטַּל הָעֶלְיוֹן שֶׁלָּהּ - טְמֵאָה מִפְּנֵי הַתַּחְתּוֹן, שֶׁהוּא רָאוּי לְמִדְרָס; נִטַּל הַתַּחְתּוֹן - טְמֵאָה מִפְּנֵי הָעֶלְיוֹן; נִטְּלוּ שְׁתֵּיהֶן - הֲרֵי הַדַּפִּין טְהוֹרִין.

ו. תֵּבָה שֶׁנִּפְחֲתָה מִצִּדָּהּ - מִתְטַמְּאָה בְּמִדְרָס וּבִשְׁאָר טֻמְאוֹת, מִפְּנֵי שֶׁרְאוּיָה אַף לִישִׁיבָה וְהַכֹּל יוֹשְׁבִין עָלֶיהָ. נִפְחֲתָה מִלְּמַעְלָה - טְהוֹרָה מִן הַמִּדְרָס, שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ רְאוּיָה לִישִׁיבָה, וּמִתְטַמְּאָה בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת, שֶׁעֲדַיִן הִיא מְקַבֶּלֶת. נִפְחֲתָה מִלְּמַטָּה - טְהוֹרָה מִכָּל טֻמְאוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁאֶפְשָׁר לִישֵׁב עָלֶיהָ כְּכִסֵּא; מִפְּנֵי שֶׁעִקַּר מַעֲשֶׂיהָ לְקַבָּלָה, וּכְבָר בָּטַל הָעִקָּר. וְהַמְּגוֹרוֹת שֶׁלָּהּ - מִתְטַמְּאוֹת וְאֵינָן חִבּוּר לָהּ. וְכֵן מַשְׁפֶּלֶת שֶׁנִּפְחֲתָה מִלְּקַבֵּל רִמּוֹנִים, אַף עַל פִּי שֶׁרְאוּיָה לְמִדְרָס - הֲרֵי הִיא טְהוֹרָה מִכְּלוּם; מִפְּנֵי שֶׁעִקַּר מַעֲשֶׂיהָ לְקַבָּלָה, וְהוֹאִיל וּבָטַל הָעִקָּר - בָּטְלָה הַטְּפִלָּה.

ז. עֲרֵבָה שֶׁל עֵץ שֶׁמְּגַבְּלִין בָּהּ הַבִּנְיָן אוֹ אֶת הַגִּפְסִיס, אַף עַל פִּי שֶׁמְּקַבֶּלֶת שְׁאָר טֻמְאוֹת - אֵינָהּ מִתְטַמְּאָה בְּמִדְרָס. וְשֶׁלָּשִׁין בָּהּ אֶת הַבָּצֵק, שֶׁמַּחֲזֶקֶת מִשְּׁנֵי לְגִין וְעַד תִּשְׁעָה קַבִּין, שֶׁנִּסְדְּקָה עַד שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִרְחֹץ בָּהּ רַגְלוֹ אַחַת מִפְּנֵי הַסֶּדֶק - הֲרֵי זוֹ מִתְטַמְּאָה בְּמִדְרָס; שֶׁסְּתָמָהּ שֶׁכּוֹפְתָהּ וְיוֹשֵׁב עָלֶיהָ לְפִי גָּדְלָהּ וְסֶדֶק שֶׁלָּהּ. הִנִּיחָהּ בַּגְּשָׁמִים עַד שֶׁנִּתְפְּחָה וְנִסְתַּם הַסֶּדֶק - אֵינָהּ מִתְטַמְּאָה בְּמִדְרָס, שֶׁהֲרֵי הִיא רְאוּיָה לָלוּשׁ בָּהּ וּתְחִלַּת מַעֲשֶׂיהָ לָלוּשׁ בָּהּ, וּמִקַּבֶּלֶת שְׁאָר טֻמְאוֹת. חָזַר וְהִנִּיחָהּ בְּקָרִים וְנִפְתַּח הַסֶּדֶק - חָזְרָה לְקַבֵּל טֻמְאַת מִדְרָס, וּטְהוֹרָה מִשְּׁאָר טֻמְאוֹת.

ח. עֲרֵבָה גְּדוֹלָה שֶׁהִיא יָתֵר עַל תִּשְׁעָה קַבִּין שֶׁנִּפְחֲתָה מִלְּקַבֵּל רִמּוֹנִים וְהֶכִינָהּ לִישִׁיבָה - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה אַף מִטֻּמְאַת מִדְרָס עַד שֶׁיַּקְצִיעַ; שֶׁאֵין הַמַּחֲשָׁבָה מוֹעֶלֶת בַּעֲרֵבָה גְּדוֹלָה שֶׁנִּפְחֲתָה עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה בָּהּ מַעֲשֶׂה. עֲשָׂאָהּ אֲבוּס לִבְהֵמָה, אַף עַל פִּי שֶׁקְּבָעָהּ בַּכֹּתֶל - טְמֵאָה בְּכָל הַטֻּמְאוֹת.

ט. מִטָּה שֶׁנִּטְּלוּ שְׁתֵּי אֲרֻכּוֹת שֶׁלָּהּ אַחַר שֶׁנִּטְמֵאת וְעָשָׂה לָהּ אֲרֻכּוֹת חֲדָשׁוֹת וְלֹא שִׁנָּה אֶת הַנְּקָבִים וְנִשְׁבְּרוּ הַחֲדָשׁוֹת - עֲדַיִן הִיא בְּטֻמְאָתָהּ; נִשְׁתַּבְּרוּ הַיְּשָׁנוֹת - טְהוֹרָה, שֶׁהַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר הַיְּשָׁנוֹת.

י. מִטָּה שֶׁהָיְתָה טְמֵאָה מִדְּרָס וְנִטְּלָה קְצָרָה וּשְׁתֵּי כְּרָעַיִם - עֲדַיִן הִיא בְּטֻמְאָתָהּ, שֶׁעֲדַיִן צוּרַת הַמִּטָּה עוֹמֶדֶת; נִטְּלָה אֲרֻכָּה וּשְׁתֵּי כְּרָעַיִם - טְהוֹרָה.

יא. קָצַץ שְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת שֶׁל מִטָּה בַּאֲלַכְסוֹן, אוֹ שֶׁקָּצַץ שְׁתֵּי כְּרָעַיִם טֶפַח עַל טֶפַח בַּאֲלַכְסוֹן, אוֹ שֶׁמִּעֲטָן פָּחוֹת מִטֶּפַח - הֲרֵי זוֹ נִשְׁבְּרָה וּטְהוֹרָה. נִשְׁבְּרָה אֲרֻכָּה וְתִקְּנָהּ - עֲדַיִן הִיא אַב טֻמְאָה כְּשֶׁהָיְתָה; נִשְׁבְּרָה הָאֲרֻכָּה הַשֵּׁנִיָּה וְתִקְּנָהּ - טְהוֹרָה מִן הַמִּדְרָס, אֲבָל טְמֵאָה מַגַּע מִדְרָס. לֹא הִסְפִּיק לְתַקֵּן אֶת הָרִאשׁוֹנָה עַד שֶׁנִּשְׁבְּרָה הַשְּׁנִיָּה - טְהוֹרָה.

יב. מִטָּה שֶׁהָיְתָה טְמֵאָה מִדְּרָס אוֹ בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת, וְנִגְנַב חֶצְיָהּ אוֹ אָבַד חֶצְיָהּ אוֹ שֶׁחֲלָקוּהָ אַחִין אוֹ שֶׁתָּפִין - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה, שֶׁהֲרֵי זוֹ כִּכְלִי שֶׁנִּשְׁבַּר. הֶחֱזִירוּהָ - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה מִכָּאן וּלְהַבָּא. הֲרֵי זֶה דּוֹמֶה לְמִי שֶׁעָשָׂה כְּלִי אֶחָד מִשִּׁבְרֵי כֵּלִים שֶׁנִּטְמָא, שֶׁהוּא טָהוֹר וּמְקַבֵּל טֻמְאָה לְהַבָּא.

יג. מִטָּה שֶׁנִּפְרְקוּ אֵיבָרֶיהָ, אִם נִשְׁבְּרָה אֲרֻכָּה וּשְׁתֵּי כְּרָעַיִם אוֹ קְצָרָה וּשְׁתֵּי כְּרָעַיִם - הֲרֵי אֵלּוּ מִתְטַמְּאִין, מִפְּנֵי שֶׁרְאוּיִין לְסָמְכָן בַּכֹּתֶל וְלִישֵׁן עֲלֵיהֶן.

יד. מִטָּה שֶׁנִּטְמֵאת כֻּלָּהּ, אִם הִטְבִּילָהּ אֵיבָרִים אֵיבָרִים - טְהוֹרָה.

טו. הַמְפָרֵק אֶת הַמִּטָּה לְהַטְבִּילָהּ - הַנּוֹגֵעַ בַּחֲבָלִים שֶׁלָּהּ טָהוֹר.

יום שני כ"ח ניסן ה'תשע"א

פֶּרֶק שִׁבְעָה וְעֶשְׂרִים

א. שָׁלֹשׁ תֵּבוֹת הֵן:

תֵּבָה שֶׁנִּפְחֲתָה מִצִּדָּהּ - טְמֵאָה מִדְּרָס; מִלְּמַעְלָה - טְמֵאָה טְמֵא מֵת; וְהַבָּאָה בַּמִּדָּה - טְהוֹרָה מִכְּלוּם.

ב. שָׁלֹשׁ עֲרֻבוֹת הֵן:

עֲרֵבָה מִשְּׁנֵי לֵגִין וְעַד תִּשְׁעָה קַבִּין שֶׁנִּסְדְּקָה - טְמֵאָה מִדְּרָס; שְׁלֵמָה - טְמֵאָה טְמֵא מֵת; וְהַבָּאָה בַּמִּדָּה - טְהוֹרָה מִכְּלוּם.

ג. שָׁלֹשׁ עֲגָלוֹת הֵן:

הָעֲשׂוּיָה כְּקֻתְּדָרָה - טְמֵאָה מִדְּרָס; כְּמִטָּה - טְמֵאָה טְמֵא מֵת; וְשֶׁל אֲבָנִים - טְהוֹרָה מִכְּלוּם.

ד. שְׁלֹשָׁה תְּרִיסִין הֵן:

תְּרִיס הַכָּפוּף - טָמֵא מִדְּרָס; וְשֶׁמְּשַׁחֲקִין בּוֹ בְּקַמְפּוֹן - טָמֵא טְמֵא מֵת; וְדִיצַת הָעַרְבִיִּים - טְהוֹרָה מִכְּלוּם; לְפִי שֶׁהִיא עֲשׂוּיָה לְצוּרָה בִּלְבַד וְאֵינָהּ מִמְּשַׁמְּשֵׁי אָדָם, וְכָל כְּלִי שֶׁאֵינוֹ מִמְּשַׁמְּשֵׁי אָדָם - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה כָּל עִקָּר.

ה. שְׁלֹשָׁה תַּרְבּוּסִין שֶׁל עוֹר הֵן:
שֶׁל סַפָּרִים - טָמֵא מִדְּרָס; וְשֶׁאוֹכְלִין עָלָיו - טָמֵא טְמֵא מֵת;
וְשֶׁשּׁוֹטְחִים עָלָיו אֶת הַזֵּיתִים - טָהוֹר מִכְּלוּם, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מִמְּשַׁמְּשֵׁי אָדָם.

ו. שְׁלֹשָׁה בְּסִיסָאוֹת הֵן:
שֶׁלִּפְנֵי הַמִּטָּה וְשֶׁלִּפְנֵי הַסּוֹפְרִים - טָמֵא מִדְּרָס; שֶׁל שֻׁלְחָן - טָמֵא טְמֵא מֵת; וְשֶׁל מִגְדָּל - טָהוֹר מִכְּלוּם, לְפִי שֶׁהוּא מִקְצָת מִגְדָּל וְצוּרָתוֹ מוֹכַחַת עָלָיו.

ז. שָׁלֹשׁ מִטּוֹת הֵן:
הָעֲשׂוּיָה לִשְׁכִיבָה - טְמֵאָה מִדְּרָס; וְשֶׁל זַגְּגִים שֶׁנּוֹתְנִין בָּהּ כְּלֵי זְכוּכִית - טְמֵאָה טֻמְאַת מֵת; וְשֶׁל סָרָגִין שֶׁמְּסָרְגִין עָלֶיהָ אֶת הַסְּבָכוֹת - טְהוֹרָה מִכְּלוּם, לְפִי שֶׁאֵינָהּ מִמְּשַׁמְּשֵׁי אָדָם.

ח. שָׁלֹשׁ מַשְׁפֵּלוֹת הֵן:
שֶׁל זֶבֶל - טְמֵאָה מִדְּרָס; שֶׁל תֶּבֶן - טְמֵאָה טְמֵא מֵת;
וְהַפֵּחְלָץ שֶׁל גְּמַלִּים - טָהוֹר מִכְּלוּם; לְפִי שֶׁהַחֲבָלִים שֶׁלּוֹ קָשִׁים בְּיוֹתֵר וְעָבִים וְאֵינוֹ רָאוּי לְקַבֵּל תֶּבֶן וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, וְנִמְצָא שֶׁאֵין עָלָיו תּוֹרַת כְּלִי אֶלָּא חֲבָלִים בִּלְבַד.

ט. שְׁלֹשָׁה מַפָּצִין הֵן:
הָעֲשׂוּי לִשְׁכִיבָה - טָמֵא מִדְּרָס; וְשֶׁל צַבָּעִים שֶׁמַּנִּיחִין בּוֹ אֶת הַכֵּלִים - טָמֵא טְמֵא מֵת; וְשֶׁל גִּתּוֹת שֶׁנּוֹתְנִין עָלָיו עֲנָבִים וּמְחַפִּין בּוֹ - טָהוֹר מִכְּלוּם, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מִמְּשַׁמְּשֵׁי אָדָם.

י. שָׁלֹשׁ חֲמָתוֹת הֵן וּשְׁלֹשָׁה תּוּרְמָלִין הֵן:
הַמְקַבְּלִין כַּשְׁעוּר - טְמֵאִין מִדְּרָס. וְכַמָּה שִׁעוּרָן? הַחֵמֶת - אַרְבָּעָה קַבִּין, וְהַתּוּרְמִיל - חֲמִשָּׁה. וְשֶׁאֵינָן מְקַבְּלִין כַּשְׁעוּר - טְמֵאִים טְמֵא מֵת; וְשֶׁל עוֹרוֹת הַדָּג - טָהוֹר מִכְּלוּם.

יא. שְׁלֹשָׁה עוֹרוֹת הֵן:
הָעֲשׂוּי לְשָׁטִיחַ - טָמֵא מִדְּרָס; וְהָעֲשׂוּי לְתַכְרִיךְ כֵּלִים - טָמֵא טְמֵא מֵת; וְשֶׁל רְצוּעוֹת וְשֶׁל סַנְדָּלִין - טָהוֹר מִכְּלוּם, לְפִי שֶׁאֵין עָלָיו צוּרַת כְּלִי.

יב. שְׁלֹשָׁה סְדִינִין הֵן:
הָעֲשׂוּי לִשְׁכִיבָה - טָמֵא מִדְּרָס; וְהָעֲשׂוּי לְפָרֹכֶת - טָמֵא טְמֵא מֵת; וְשֶׁל צוּרוֹת, שֶׁעוֹשִׂין אוֹתוֹ כְּדֵי שֶׁיִּתְלַמֵּד מִמֶּנּוּ הָרוֹקֵם - טָהוֹר מִכְּלוּם, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מִמְּשַׁמְּשֵׁי אָדָם.

יג. שָׁלֹשׁ מִטְפָּחוֹת הֵן:
שֶׁל יָדַיִם - טְמֵאָה מִדְּרָס; וְשֶׁל סְפָרִים - טְמֵאָה טְמֵא מֵת;
וְשֶׁל תַּכְרִיכֵי הַמֵּת וְשֶׁל נִבְלֵי בְּנֵי לֵוִי - טְהוֹרָה מִכְּלוּם, לְפִי שֶׁאֵינָן מִמְּשַׁמְּשֵׁי אָדָם.

יד. עוֹר הֶעָשׂוּי כְּמוֹ יָד, שֶׁמַּכְנִיסִין בּוֹ הַיָּד וְהָאֶצְבָּעוֹת מִפְּנֵי הַצִּנָּה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, הוּא הַנִּקְרָא פַּרְקְלִינִין. וּשְׁלֹשָׁה פַּרְקְלִינִין הֵן:
שֶׁל צִיָּדֵי חַיָּה וָעוֹף - טָמֵא מִדְּרָס, שֶׁהֲרֵי נִשְׁעָן עָלָיו; וְשֶׁל חַגָּבִים - טָמֵא טְמֵא מֵת, שֶׁנּוֹתְנִין בּוֹ הַחֲגָבִים; וְשֶׁל קַיְצִים, שֶׁבּוֹ מְקַיְּצִין פֵּרוֹת - טָהוֹר מִכְּלוּם, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מִמְּשַׁמְּשֵׁי אָדָם.

טו. שָׁלֹשׁ סְבָכוֹת הֵן:
שֶׁל יַלְדָּה - טְמֵאָה מִדְּרָס; וְשֶׁל זְקֵנָה - טְמֵאָה טְמֵא מֵת;
וְשֶׁעוֹשִׂין לְשַׂחֵק בָּהּ לְשׁוֹתֵי שֵׁכָר - טְהוֹרָה מִכְּלוּם, לְפִי שֶׁאֵינָהּ מִמְּשַׁמְּשֵׁי אָדָם.

טז. שְׁלֹשָׁה סַנְדָּלִין הֵן:
שֶׁל אָדָם - טָמֵא מִדְּרָס; שֶׁל מַתְּכוֹת שֶׁל בְּהֵמָה - טָמֵא טְמֵא מֵת; שֶׁל שַׁעַם וְשֶׁל צְפִירָה - טָהוֹר מִכְּלוּם. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: כָּל כְּלִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְמִשְׁכָּב אוֹ לְמֶרְכָּב, אוֹ שֶׁהוּא רָאוּי וְלֹא נַעֲשָׂה [לְכָךְ] אֶלָּא לִמְלָאכָה אַחֶרֶת - הֲרֵי הוּא טָהוֹר מִן הַמִּדְּרָס; נַעֲשָׂה לִמְלָאכָה אַחֶרֶת וּמְשַׁמֵּשׁ עִמָּהּ אֶת הַיְשִׁיבָה, כְּגוֹן הַטַּלִּית וְהָרְדִיד - מִתְּטַמֵּא בְּמִדְּרָס. וְכָל הַמִּתְטַמֵּא בְּמִדְּרָס - מִתְּטַמֵּא בְּמֵת; וְיֵשׁ מִתְטַמֵּא בְּמֵת וְאֵינוֹ מִתְטַמֵּא בְּמִדְּרָס, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְכָל הַמִּתְטַמֵּא בְּמֵת - מִתְטַמֵּא בִּשְׁאָר אָבוֹת הַטֻּמְאוֹת, בֵּין אָבוֹת שֶׁל תּוֹרָה בֵּין שֶׁל דִּבְרֵיהֶם, וּמִתְטַמְּאִין בְּמַשְׁקִין.

יז. שָׁלֹשׁ קֻפּוֹת הֵן:
מְהוּהָה שֶׁטְּלָאָהּ עַל הַבְּרִיאָה - הוֹלְכִין אַחַר הַבְּרִיאָה; קְטַנָּה עַל הַגְּדוֹלָה - הוֹלְכִין אַחַר הַגְּדוֹלָה; הָיוּ שָׁווֹת - הוֹלְכִין אַחַר הַפְּנִימִית. כֵּיצַד הוֹלְכִין אַחֲרֶיהָ? שֶׁאִם נִקְּבָה בְּמוּצִיא רִמּוֹן - שְׁתֵּיהֶן טְהוֹרוֹת.

יח. שְׁלֹשָׁה פִּנְקָסוֹת הֵן:
הָאֶפִּיפִירִין שֶׁמַּנִּיחִין עָלָיו הַסְּפָרִים - טָמֵא מִדְּרָס; וְשֶׁיֵּשׁ בּוֹ בֵּית קִבּוּל שַׁעֲוָה - טָמֵא טְמֵא מֵת; חֲלָקָה - טְהוֹרָה מִכְּלוּם, לְפִי שֶׁאֵין עָלָיו צוּרַת כְּלִי וְאֵינוֹ רָאוּי לְמִדְּרָס.

יום שלישי כ"ט ניסן ה'תשע"א

פֶּרֶק שְׁמוֹנֶה וְעֶשְׂרִים

א. כָּל הַכֵּלִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן בֵּית קִבּוּל שֶׁנִּטְמְאוּ אַחוֹרֵיהֶן בְּמַשְׁקִין - לֹא נִטְמָא תּוֹכָן לִתְרוּמָה, וְלֹא אָזְנֵיהֶן וְלֹא אָזְנֵיהֶן וְלֹא מְקוֹם אֶצְבַּע הַשּׁוֹקֵעַ בִּשְׂפַת הַכְּלִי. נִטְמָא תּוֹךְ הַכְּלִי - נִטְמְאוּ כֻּלָּן. נָפְלוּ מַשְׁקִין טְמֵאִין עַל כַּנֵּי הַכֵּלִים אוֹ עַל אָזְנֵיהֶן אוֹ עַל אָזְנֵיהֶן אוֹ עַל יְדוֹת הַכֵּלִים הַמְקַבְּלִין - הֲרֵי זֶה מְנַגְּבָן וְהֵן טְהוֹרִין. וַאֲפִלּוּ אַחוֹרֵי הַכְּלִי כֻּלּוֹ לֹא נִטְמְאוּ.

ב. אֶחָד כְּלֵי הַשַּׂק, כְּגוֹן הַשַּׂקִּין וְהַמַּרְצוּפִין, אוֹ כְּלֵי הָעוֹר, כְּגוֹן הַכָּרִים וְהַכְּסָתוֹת, וְאֶחָד כְּלֵי עֵץ, אֲפִלּוּ קֻפּוֹת וּמַשְׁפֵּלוֹת, אִם נִטְמְאוּ אַחוֹרֵיהֶן בְּמַשְׁקִין - לֹא נִטְמָא תּוֹכָן.

ג. פְּשׁוּטֵי כְּלֵי שֶׁטַף שֶׁאֵין רְאוּיִין לְמִדְּרָס, כְּגוֹן הַשֻּׁלְחָן וְטַבְלָא שֶׁאֵין לָהּ דֹּפֶן, הוֹאִיל וְאֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה מִן הַתּוֹרָה, אִם נִטְמְאוּ אַחוֹרֵיהֶן בְּמַשְׁקִין - לֹא נִטְמָא תּוֹכָן. אֲבָל פְּשׁוּטֵי כְּלֵי שֶׁטַף הָרְאוּיִים לְמִדְּרָס, כְּגוֹן הַמִּטָּה וְהָעוֹר שֶׁיֵּשְׁנִים עָלָיו וְהַכִּסֵּא וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵין לָהֶם אַחוֹרַיִם וָתוֹךְ, אֶלָּא בֵּין שֶׁנָּגְעוּ מַשְׁקִין בָּהֶן מִתּוֹכָן אוֹ מֵאַחוֹרֵיהֶן - נִטְמָא הַכְּלִי כֻּלּוֹ. וְכֵן מִדּוֹת יַיִן וָשֶׁמֶן, וְזוֹמָא לִיסְטְרוֹת, וּמְסַנֶּנֶת שֶׁל חַרְדָּל, וּמְשַׁמֶּרֶת שֶׁל יַיִן - אֵין לָהֶן אַחוֹרַיִם וָתוֹךְ, אֶלָּא אִם נָפַל מַשְׁקִין עַל מִקְצָתָן - נִטְמְאוּ כֻּלָּן, כְּמוֹ הַבְּגָדִים.

ד. הַמַּרְדֵּעַ וְהַמַּלְמָד - יֵשׁ לָהֶן אַחוֹרַיִם וָתוֹךְ. כֵּיצַד? נָפְלוּ מַשְׁקִין עַל הַחַרְחוּר - לֹא נִטְמָא מִן הָעֵץ הַסָּמוּךְ לַחַרְחוּר אֶלָּא שִׁבְעָה טְפָחִים בִּלְבַד, וּשְׁאָר הָעֵץ טָהוֹר. וְכֵן אִם נָפְלוּ מַשְׁקִין עַל הַדָּרְבָּן - לֹא נִטְמָא אֶלָּא אַרְבָּעָה טְפָחִים הַסְּמוּכִין לַדָּרְבָּן. נָפְלוּ חוּץ לְשִׁבְעָה וְחוּץ לְאַרְבָּעָה - הֲרֵי זֶה כִּכְלִי

קִבּוּל שֶׁנִּגְּעוּ מַשְׁקִין בַּאֲחוֹרָיו, וְלֹא נִטְמְאוּ אֶלָּא מִמְּקוֹם מַגָּעוֹ וְלַחוּץ.

ה. כֵּיצַד? שֶׁבְּתוֹךְ כֵּיס שֶׁנִּטְמָא אֶחָד מֵהֶן בְּמַשְׁקִין - לֹא נִטְמָא חֲבֵרוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיוּ שִׁפְתוֹתֵיהֶן שָׁוִין; אֲבָל אִם הָיָה הַחִיצוֹן עוֹדֵף וְנִטְמָא הַפְּנִימִי - נִטְמָא הַחִיצוֹן, נִטְמָא הַחִיצוֹן - לֹא נִטְמָא הַפְּנִימִי. וּבַשֶּׁרֶץ, בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ, אִם נִטְמָא אֶחָד מֵהֶם - לֹא נִטְמָא חֲבֵרוֹ.

ו. הַחוֹקֵק רֹבַע וַחֲצִי רֹבַע בְּעֵץ אֶחָד וְנִטְמָא אֶחָד מֵהֶן בְּמַשְׁקִין - לֹא נִטְמָא הַשֵּׁנִי, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן עֵץ אֶחָד. כֵּיצַד? נָגְעוּ מַשְׁקִין טְמֵאִין בְּתוֹךְ הָרֹבַע - הָרֹבַע וַאֲחוֹרָיו טְמֵאִין, וַחֲצִי הָרֹבַע וַאֲחוֹרָיו טְהוֹרִין; נָגְעוּ בַּחֲצִי הָרֹבַע מִתּוֹכוֹ - חֲצִי הָרֹבַע וַאֲחוֹרָיו טְמֵאִים, הָרֹבַע וַאֲחוֹרָיו טְהוֹרִין. וּכְשֶׁהוּא מַטְבִּיל - מַטְבִּיל אֶת הַכֹּל. נִטְמְאוּ אֲחוֹרֵי הָרֹבַע אוֹ אֲחוֹרֵי חֲצִי הָרֹבַע בְּמַשְׁקִין - הֲרֵי אֲחוֹרֵי הַכְּלִי טָמֵא, שֶׁאֵין חוֹלְקִין אֶת הָאֲחוֹרַיִם.

ז. קֶמְקוּמוֹס שֶׁהָיוּ אֲחוֹרָיו טְמֵאִין וְהָיָה מַרְתִּיחַ - אֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא יָצְאוּ מַשְׁקִין מִתּוֹכוֹ וְנָגְעוּ בַּאֲחוֹרָיו וְחָזְרוּ לְתוֹכוֹ, אֶלָּא הֲרֵי הַמַּשְׁקִין שֶׁבְּתוֹכוֹ טְהוֹרִין לִתְרוּמָה. בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן

יום רביעי ל' ניסן ה'תשע"א

הִלְכוֹת מִקְוָאוֹת

מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא. שֶׁיִּטְבֹּל כָּל טָמֵא בְּמֵי מִקְוֶה וְאַחַר כָּךְ יִטְהַר.

וּבֵאוּר מִצְוָה זוֹ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן

א. כָּל הַטְּמֵאִין, בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים, בֵּין שֶׁנִּטְמְאוּ טֻמְאָה חֲמוּרָה שֶׁל תּוֹרָה בֵּין שֶׁנִּטְמְאוּ בְּטֻמְאָה שֶׁל דִּבְרֵיהֶן - אֵין לָהֶן טָהֳרָה אֶלָּא בִּטְבִילָה בְּמַיִם הַנִּקְוִין בַּקַּרְקַע.

ב. כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה רְחִיצַת בָּשָׂר וְכִבּוּס בְּגָדִים מִן הַטֻּמְאָה - אֵינוֹ אֶלָּא טְבִילַת כָּל הַגּוּף בְּמִקְוֶה. וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר בְּזָב: וְיָדָיו לֹא שָׁטַף בַּמַּיִם - כְּלוֹמַר, שֶׁיִּטְבֹּל כָּל גּוּפוֹ. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר הַטְּמֵאִין, שֶׁאִם טָבַל כֻּלּוֹ חוּץ מֵרֹאשׁ אֶצְבַּע הַקְּטַנָּה - עֲדַיִן הוּא בְּטֻמְאָתוֹ. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מִפִּי הַשְּׁמוּעָה, הֲרֵי נֶאֱמַר: בַּמַּיִם יוּבָא וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב וְטָהֵר - בִּנְיַן אָב לְכָל הַטְּמֵאִים שֶׁיָּבוֹאוּ בַּמַּיִם.

ג. כָּל הַכֵּלִים שֶׁנִּטְמְאוּ - יֵשׁ לָהֶן טָהֳרָה בְּמִקְוֶה, חוּץ מִכְּלֵי חֶרֶס וּכְלֵי זְכוּכִית וְכֵן הַמַּפָּץ. כְּלֵי חֶרֶס - נֶאֱמַר בּוֹ: וְאֹתוֹ תִשְׁבֹּרוּ, וְאֵין לוֹ טָהֳרָה אֶלָּא שְׁבִירָה. אֲפִלּוּ חִבְּרוֹ בַּקַּרְקַע, וַאֲפִלּוּ קְבָעוֹ בְּמַסְמֵר, וַאֲפִלּוּ מִלְּאָהוּ סִיד אוֹ גִּפְסִיס - הֲרֵי הוּא כְּמוֹ שֶׁהָיָה עַד שֶׁיִּשָּׁבֵר. וּכְלֵי זְכוּכִית - כִּכְלֵי חֶרֶס עֲשָׂאוּם בְּדָבָר זֶה.

ד. הַמַּפָּץ אֵינוֹ בִּכְלַל הַכֵּלִים הַמְקַבְּלִים שְׁאָר כָּל הַטֻּמְאוֹת. לְפִי שֶׁאֵינוֹ כְּלִי קִבּוּל, אֵינוֹ מִכְּלַל כְּלֵי עֵץ הָאֲמוּרִין בַּתּוֹרָה. וְהוֹאִיל וְהוּא רָאוּי לְמִשְׁכָּב, נִתְרַבָּה לְטֻמְאַת מִדְרָס בִּלְבַד דִּין תּוֹרָה. וְכֵיוָן שֶׁאֵין לוֹ טֻמְאָה וְטָהֳרָה בְּפֵרוּשׁ וְנִתְרַבָּה לְטֻמְאָה, לֹא יִתְרַבֶּה לְטַהֵר בְּמִקְוֶה; שֶׁאֵין מִתְטַהֵר בְּמִקְוֶה אֶלָּא הַכֵּלִים הָאֲמוּרִין בַּתּוֹרָה. וְאֵין לְמַפָּץ טָהֳרָה אֶלָּא קְרִיעָתוֹ, עַד שֶׁיִּשָּׁאֵר פָּחוֹת מִשִּׁשָּׁה עַל שִׁשָּׁה טְפָחִים.

ה. הַזָּב אֵין לוֹ טָהֳרָה אֶלָּא בְּמַעְיָן, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בּוֹ: בְּמַיִם חַיִּים. אֲבָל הַזָּבָה וּשְׁאָר הַטְּמֵאִין, בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים - טוֹבְלִין אַף בְּמִקְוֶה.

ו. כָּל חַיָּבֵי טְבִילוֹת טְבִילָתָן בַּיּוֹם, חוּץ מִנִּדָּה וְיוֹלֶדֶת שֶׁטְּבִילָתָן בַּלַּיְלָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּעִנְיַן נִדָּה. וּבַעַל קֶרִי טוֹבֵל וְהוֹלֵךְ כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ, מִתְּחִלַּת הַלַּיְלָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיָה לִפְנוֹת עֶרֶב יִרְחַץ בַּמַּיִם - מְלַמֵּד, שֶׁטּוֹבֵל וְהוֹלֵךְ מִתְּחִלַּת הַלַּיְלָה עַד הֶעֱרֶב שֶׁמֶשׁ.

ז. כָּל הַטּוֹבֵל צָרִיךְ שֶׁיִּטְבֹּל כָּל גּוּפוֹ כְּשֶׁהוּא עָרֹם בְּבַת אַחַת. וְאִם הָיָה בַּעַל שֵׂעָר - יַטְבִּיל כָּל שֵׂעָר רֹאשׁוֹ, וַהֲרֵי הוּא כְּגוּפוֹ דִּין תּוֹרָה. וְכָל הַטְּמֵאִין שֶׁנִּטְבְּלוּ בִּבְגָדֵיהֶן - עָלְתָה לָהֶן טְבִילָה, מִפְּנֵי שֶׁהַמַּיִם בָּאִין בָּהֶן וְאֵינָן חוֹצְצִין. וְכֵן הַנִּדָּה שֶׁטָּבְלָה בִּבְגָדֶיהָ - מֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ.

ח. כָּל הַטּוֹבֵל צָרִיךְ לְהִתְכַּוֵּן לִטְבִילָה, וְאִם לֹא נִתְכַּוֵּן - עָלְתָה לוֹ טְבִילָה לְחֵלִין. אֲפִלּוּ נִדָּה שֶׁטָּבְלָה בְּלֹא כַּוָּנָה, כְּגוֹן שֶׁנָּפְלָה לְתוֹךְ הַמַּיִם אוֹ יָרְדָה לְהָקֵר - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ; אֲבָל לִתְרוּמָה וּלְקָדָשִׁים אֵינָהּ טְהוֹרָה עַד שֶׁתִּטְבֹּל בְּכַוָּנָה.

ט. הַכּוֹפֵת יָדָיו וְרַגְלָיו וְיָשַׁב לוֹ בְּאַמַּת הַמַּיִם, אִם נִכְנְסוּ מַיִם דֶּרֶךְ כֻּלּוֹ - טָהוֹר. הַקּוֹפֵץ לְתוֹךְ הַמִּקְוֶה - הֲרֵי זֶה מְגֻנֶּה. וְהַטּוֹבֵל פַּעֲמַיִם בַּמִּקְוֶה - הֲרֵי זֶה מְגֻנֶּה. וְהָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: כְּבֹשׁ יָדְךָ עָלַי בַּמִּקְוֶה - הֲרֵי זֶה מְגֻנֶּה.

י. בֵּית הַסְּתָרִים וּבֵית הַקְּמָטִים אֵינָן צְרִיכִין שֶׁיָּבוֹאוּ בָּהֶן הַמַּיִם; שֶׁנֶּאֱמַר: וְיָדָיו לֹא שָׁטַף בַּמַּיִם - אֵיבָרִים הַנִּרְאִים בִּלְבַד. וְאַף עַל פִּי כֵן צְרִיכִין לִהְיוֹת רְאוּיִין שֶׁיָּבוֹאוּ בָּהֶן הַמַּיִם וְלֹא יִהְיֶה דָּבָר חוֹצֵץ. לְפִיכָךְ אָמְרוּ חֲכָמִים: לְעוֹלָם יְלַמֵּד אָדָם בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, שֶׁתִּהְיֶה אִשָּׁה מְדִיחָה בֵּין קְמָטֶיהָ בְּמַיִם וְאַחַר כָּךְ תִּטְבֹּל. וְהָאִשָּׁה טוֹבֶלֶת כְּדֶרֶךְ גִּדֵּילָתָהּ, כְּאוֹרֶגֶת וְכִמְנִיקָה אֶת בְּנָהּ.

יא. אִשָּׁה אֵינָהּ טוֹבֶלֶת בְּנָמֵל, מִפְּנֵי שֶׁמִּתְבַּיֶּשֶׁת מִבְּנֵי הָעִיר וְאֵינָהּ טוֹבֶלֶת כַּהוֹגֶן. וְאִם הִקִּיף לָהּ מַפָּץ וְכֵיוֹצֵא בּוֹ כְּדֵי לְהַצְנִיעָהּ - טוֹבֶלֶת בְּנָמֵל. וְלֹא תִּטְבֹּל עַל גַּבֵּי כְּלֵי חֶרֶס אוֹ סַל וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן, מִפְּנֵי שֶׁמְּפַחֶדֶת וְלֹא תַּעֲלֶה לָהּ טְבִילָה.

יב. אֶחָד הָאָדָם אוֹ הַכֵּלִים לֹא יִהְיֶה דָּבָר חוֹצֵץ בֵּינָם וּבֵין הַמַּיִם. וְאִם הָיָה דָּבָר חוֹצֵץ בֵּינָם וּבֵין הַמַּיִם, כְּגוֹן שֶׁהָיָה בָּצֵק אוֹ טִיט מְדֻבָּק עַל בְּשַׂר הָאָדָם אוֹ עַל גּוּף הַכְּלִי - הֲרֵי זֶה טָמֵא כְּשֶׁהָיָה, וְלֹא עָלְתָה לָהֶן טְבִילָה. דְּבַר תּוֹרָה: אִם הָיָה דָּבָר הַחוֹצֵץ חוֹפֶה אֶת הָאָדָם אוֹ רֹב הַכְּלִי - לֹא עָלְתָה לָהֶן טְבִילָה. וְהוּא שֶׁיִּקְפִּיד עָלָיו וְרוֹצֶה לְהַעֲבִירוֹ; אֲבָל אִם אֵינוֹ מַקְפִּיד עָלָיו וְלֹא שָׂם אוֹתוֹ עַל לֵב בֵּין עָבַר בֵּין לֹא עָבַר - אֵינוֹ חוֹצֵץ וְאַף עַל פִּי שֶׁחוֹפֶה אֶת רֻבּוֹ. וְכֵן אִם הָיָה חוֹפֶה מְעוּטוֹ - אֵינוֹ חוֹצֵץ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מַקְפִּיד עָלָיו. מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים: שֶׁכָּל דָּבָר הַחוֹצֵץ, אִם הָיָה מַקְפִּיד עָלָיו - לֹא עָלְתָה לוֹ טְבִילָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עַל מְעוּטוֹ, גְּזֵרָה מִשּׁוּם רֻבּוֹ; וְכָל דָּבָר הַחוֹצֵץ, אִם הָיָה חוֹפֶה אֶת רֻבּוֹ - לֹא עָלְתָה לוֹ טְבִילָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד עָלָיו, גְּזֵרָה

מִשּׁוּם רֻבּוֹ הַמַּקְפִּיד עָלָיו. נִמְצָאתָ אוֹמֵר: שֶׁאִם הָיָה עַל בְּשַׂר הָאָדָם אוֹ עַל גּוּף הַכְּלִי דָּבָר מִדְּבָרִים הַחוֹצְצִין, כְּגוֹן בָּצָק וְזֶפֶת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, אֲפִלּוּ טִפָּה כְּחַרְדָּל, וְהוּא מַקְפִּיד עָלָיו - לֹא עָלְתָה לוֹ טְבִילָה; וְאִם אֵינוֹ מַקְפִּיד עָלָיו - עָלְתָה לוֹ טְבִילָה, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה חוֹפֶה רֹב הַכְּלִי אוֹ רֹב הָאָדָם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יום חמישי א' אייר ה'תשע"א

פֶּרֶק שֵׁנִי

א. אֵלּוּ חוֹצְצִין בְּאָדָם: לִפְלוּף שֶׁחוּץ לָעַיִן, וְגֶלֶד שֶׁחוּץ לַמַּכָּה, וְהַדָּם יָבֵשׁ שֶׁעַל גַּבֵּי הַמַּכָּה, וְהָרְטִיָּה שֶׁעָלֶיהָ, וְגִלְדֵי צוֹאָה שֶׁעַל בְּשָׂרוֹ, וּבָצֵק אוֹ טִיט שֶׁתַּחַת הַצִּפֹּרֶן, וְהַמְּלִמּוּלִין שֶׁעַל הַגּוּף, וְטִיט הַיָּוֵן, וְטִיט הַיּוֹצְרִים, וְטִיט שֶׁל דְּרָכִים הַנִּמְצָא שָׁם תָּמִיד אֲפִלּוּ בִּימוֹת הַחַמָּה - כָּל אֵלּוּ חוֹצְצִין. וּשְׁאָר כָּל הַטִּיט: כְּשֶׁהוּא לַח - אֵינוֹ חוֹצֵץ, שֶׁהֲרֵי נִמְחֶה בַּמַּיִם; וּכְשֶׁהוּא יָבֵשׁ - חוֹצֵץ.

ב. הַדְּבַשׁ וְהַדְּיוֹ וְהֶחָלָב וְהַדָּם, וּשְׂרַף הַתּוּת וְהַתְּאֵנָה וְהַשִׁّקְמָה וְהֶחָרוּב - יְבֵשִׁין חוֹצְצִין, לַחִין אֵינָן חוֹצְצִין. וּשְׁאָר כָּל הַשְּׂרָפִין - בֵּין לַחִין בֵּין יְבֵשִׁין חוֹצְצִין. וְדָם שֶׁנִּסְרַף בַּבָּשָׂר, אֲפִלּוּ לַח - חוֹצֵץ. הָאֵיבָר וְהַבָּשָׂר הַמְדַלְדְּלִים - חוֹצְצִין.

ג. בֵּית הַסְּתָרִים בְּאִשָּׁה - חוֹצֵץ עַד שֶׁתָּדִיחַ תְּחִלָּה, שֶׁהַזִּעָה שָׁם תָּמִיד וְהָאָבָק מִתְקַבֵּץ וְחוֹצֵץ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּנְשׂוֹאָה; אֲבָל בִּפְנוּיָה, הוֹאִיל וְאֵינָהּ מַקֶּפֶדֶת - אֵינוֹ חוֹצֵץ.

ד. הָאֶגֶד שֶׁעַל גַּבֵּי הַמַּכָּה, וְהַקַּשְׁקַשִּׁין שֶׁעַל גַּבֵּי הַשֶּׁבֶר, וְהַשֵּׂעִירִים וְהַנִּזְמִים וְהַקַּטְלִיּוֹת וְהַטַּבָּעוֹת: בִּזְמַן שֶׁהֵן חֲזָקִים וּדְבוּקִים בַּבָּשָׂר - חוֹצְצִים; רָפִים - אֵינָם חוֹצְצִין.

ה. חוּטֵי צֶמֶר וְחוּטֵי פִּשְׁתָּן וְהָרְצוּעוֹת שֶׁקּוֹשְׁרוֹת הַנָּשִׁים בְּרָאשֵׁיהֶן לְנוֹי - חוֹצְצִין, מִפְּנֵי שֶׁמַּבְדִּילִין בֵּין הַגּוּף וּבֵין הַמַּיִם. אֲבָל חוּטֵי שֵׂעָר - אֵין חוֹצְצִין, מִפְּנֵי שֶׁהַמַּיִם בָּאִין בָּהֶן אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן רָפִין.

ו. חוּטִין שֶׁבַּצַּוָּאר - אֵינָן חוֹצְצִין, אֲפִלּוּ שֶׁל פִּשְׁתָּן, לְפִי שֶׁאֵין אִשָּׁה חוֹנֶקֶת עַצְמָהּ בָּהֶן. אֲבָל חֲבָקִים שֶׁבַּצַּוָּאר, כְּגוֹן קַטְלִיּוֹת וַעֲנָקִים - חוֹצְצִין, לְפִי שֶׁהָאִשָּׁה חוֹנֶקֶת עַצְמָהּ בָּהֶן כְּדֵי שֶׁתֵּרָאֶה בַּעֲלַת בָּשָׂר.

ז. שֵׂעָר שֶׁעַל הַלֵּב שֶׁנִּתְקַשֵּׁר וְנַעֲשָׂה קְלִקְלֵי, וְכֵן קְלִקְלֵי הַזָּקָן - חוֹצְצִין.

ח. חֵץ הַתָּחוּב בְּאָדָם: בִּזְמַן שֶׁהוּא נִרְאֶה - חוֹצֵץ, וּבִזְמַן שֶׁאֵינוֹ נִרְאֶה - טוֹבֵל וְאוֹכֵל בִּתְרוּמָתוֹ לָעֶרֶב, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חֵץ טָמֵא. וְכֵן מִי שֶׁבָּלַע טַבַּעַת טְמֵאָה וְטָבַל - הֲרֵי זֶה טָהוֹר; וְאִם הֶקִיאָהּ אַחַר שֶׁטָּבַל - נִטְמָא בְּמַגָּעָהּ. שֶׁכְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁכָּל הַבְּלוּעִים בְּגוּף הַחַי לֹא מְטַמְּאִין וְלֹא מִתְטַמְּאִין. נִכְנְסוּ צְרוֹרוֹת וְקִיסְמִין בְּסִדְקֵי רַגְלָיו מִלְּמַטָּה - חוֹצְצִין.

ט. אִסְפְּלָנִית, מְלוּגְמָא וּרְטִיָּה שֶׁעַל בֵּית הַסְּתָרִים - חוֹצְצִין; אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ שֶׁיִּכָּנְסוּ בָּהֶן הַמַּיִם, צְרִיכִין שֶׁיִּהְיוּ רְאוּיִין וְלֹא יְהֵא בָּהֶן דָּבָר חוֹצֵץ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. הָיְתָה בּוֹ שַׂעֲרָה אַחַת אוֹ שְׁתַּיִם חוּץ לַמַּכָּה וְרֹאשָׁהּ מֻדְבָּק לַמַּכָּה, אוֹ שֶׁהָיוּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת רֹאשָׁם מֻדְבָּק בְּטִיט אוֹ בְּצוֹאָה, אוֹ שֶׁהָיוּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת בְּרִיסֵי עֵינָיו מִלְּמַטָּה וּנְקָבָן וְהוֹצִיאָן בְּרִיסֵי עֵינָיו מִלְּמַעְלָה - הֲרֵי אֵלּוּ חוֹצְצִין.

י. לֹא יִטְבֹּל אָדָם בֶּעָפָר שֶׁעַל רַגְלָיו. וְאִם טָבַל - אֵינוֹ חוֹצֵץ.

יא. הָאוֹחֵז בְּאָדָם וּבְכֵלִים וְהִטְבִּילָן - הֲרֵי הֵן בְּטֵמְאָתָן, וְאַף עַל פִּי שֶׁרְפָּה יָדָיו עַד שֶׁבָּאוּ בָּהֶן הַמַּיִם, גְּזֵרָה שֶׁמָּא לֹא יַרְפֶּה. וְאִם הֵדִיחַ יָדָיו בְּמַיִם - עָלְתָה לָהֶן טְבִילָה.

יב. הַמַּפְשֶׁלֶת בְּנָהּ לַאֲחוֹרָהּ וְטָבְלָה - לֹא עָלְתָה לָהּ טְבִילָה; שֶׁמָּא הָיָה טִיט בְּרַגְלֵי הַתִּינוֹק אוֹ בְּיָדָיו וְנִדְבַּק בְּאִמּוֹ בִּשְׁעַת טְבִילָה וְחָצַץ, וְאַחַר שֶׁעָלְתָה נָפַל.

יג. נִדָּה שֶׁנָּתְנָה שְׂעָרָהּ בְּפִיהָ אוֹ שֶׁקָּפְצָה יָדָהּ אוֹ שֶׁקָּרְצָה בִּשְׂפָתוֹתֶיהָ אוֹ שֶׁנִּמְצָא עֶצֶם בֵּין שִׁנֶּיהָ - כְּאִלּוּ לֹא טָבְלָה. וְכֵן שְׂאָר כָּל הַטְּמֵאִים. נָתְנָה מָעוֹת בְּפִיהָ וְיָרְדָה וְטָבְלָה - טָהֲרָה מִטֻּמְאַת הַנִּדָּה, וַהֲרֵי הִיא טְמֵאָה עַל גַּב רֶקָּהּ, וְנִמְצֵאת רֹאשׁוֹן לְטֻמְאָה כְּמִי שֶׁנָּגַע בְּרֹק הַנִּדָּה. וְכֵן הַדִּין בְּזָב.

יד. וְאֵלּוּ שֶׁאֵין חוֹצְצִין בְּאָדָם: קְלִקְלֵי הָרֹאשׁ וּבֵית הַשֶּׁחִי וּבֵית הַסְּתָרִים שֶׁבְּאִישׁ, וְלִפְלוּף שֶׁבָּעַיִן, וְגֶלֶד שֶׁהֶעֱלָתָה הַמַּכָּה, וְלִכְלוּכֵי צוֹאָה שֶׁעַל בְּשָׂרוֹ, וְצוֹאָה שֶׁתַּחַת הַצִּפֹּרֶן, וְצִפֹּרֶן הַמְדַלְדֶּלֶת, וּכְשׁוּת הַקָּטָן, וְהוּא הַשֵּׂעָר הַדַּק שֶׁעַל בְּשָׂרוֹ - כָּל אֵלּוּ אֵינָן חוֹצְצִין.

טו. שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת אוֹ יָתֵר שֶׁהָיוּ קְשׁוּרִין כְּאַחַת קֶשֶׁר אֶחָד - אֵינָן חוֹצְצִין, מִפְּנֵי שֶׁהַמַּיִם בָּאִין בָּהֶן. וְשַׂעֲרָה אַחַת שֶׁנִּקְשְׁרָה - חוֹצֶצֶת. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה מַקְפִּיד עָלֶיהָ; אֲבָל אִם אֵינוֹ מַקְפִּיד עָלֶיהָ - עָלְתָה לוֹ טְבִילָה, עַד שֶׁיִּהְיֶה רֹב שְׂעָרוֹ קָשׁוּר נִימָא נִימָא בִּפְנֵי עַצְמָהּ. כָּזֶה הוֹרוּ הַגְּאוֹנִים. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁשְּׂעָרוֹ שֶׁל אָדָם כְּגוּפוֹ הוּא חָשׁוּב לְעִנְיַן טְבִילָה, וְאֵינוֹ כְּגוּף בִּפְנֵי עַצְמוֹ כְּדֵי שֶׁנֹּאמַר רֹב הַשֵּׂעָר, אֶלָּא אַף עַל פִּי שֶׁכָּל שֵׂעָר רֹאשׁוֹ קָשׁוּר נִימָא נִימָא, אִם אֵינוֹ מַקְפִּיד עָלָיו - עָלְתָה לוֹ טְבִילָה; אֶלָּא אִם כֵּן נִצְטָרֵף לְחוֹצֵץ אַחֵר עַל גּוּפוֹ וְנִמְצָא הַכֹּל רֹב גּוּפוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְאֶחָד הַנִּדָּה וְאֶחָד שְׂאָר הַטְּמֵאִין שֶׁיֵּשׁ בְּרֹאשָׁן שֵׂעָר.

טז. תַּקָּנַת עֶזְרָא הִיא, שֶׁתִּהְיֶה אִשָּׁה חוֹפֶפֶת אֶת שְׂעָרָהּ וְאַחַר כָּךְ תִּטְבֹּל. וְאִם אֶפְשָׁר לָהּ לָחוֹף בַּלַּיְלָה וְלִטְבֹּל מִיָּד תֵּכֶף לַחֲפִיפָה - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח. וּבִשְׁעַת הַדְּחָק אוֹ מִפְּנֵי הֶחְלֵי חוֹפֶפֶת אֲפִלּוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת וְטוֹבֶלֶת לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת.

יז. טָבְלָה וְעָלְתָה וְנִמְצָא עָלֶיהָ דָּבָר חוֹצֵץ: אִם בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁחָפְפָה טָבְלָה - אֵינָהּ צְרִיכָה לָחוֹף פַּעַם שְׁנִיָּה, אֶלָּא חוֹזֶרֶת וְטוֹבֶלֶת מִיָּד בִּלְבַד; וְאִם לְאו - צְרִיכָה לָחוֹף פַּעַם שְׁנִיָּה וְלִטְבֹּל.

יח. לֹא תָּחוֹף אִשָּׁה בְּנֶתֶר, מִפְּנֵי שֶׁמְּקַטֵּף אֶת הַשֵּׂעָר; וְלֹא בְּאָהָל, מִפְּנֵי שֶׁמַּסְרִיחַ אֶת הַשֵּׂעָר; אֶלָּא בְּחַמִּין, וַאֲפִלּוּ בְּחַמֵּי חַמָּה, מִפְּנֵי שֶׁהַחַמִּין מַשִּׁירִין אֶת הַשֵּׂעָר וּמְסַלְסְלִין אוֹתוֹ; אֲבָל הַצּוֹנְנִין מְקַלְקְלִין וּמְקַבְּצִין אֶת הַשֵּׂעָר וּמִתְקַשֵּׁר.

יט. נִדָּה שֶׁנָּתְנָה תַּבְשִׁיל לִבְנָהּ וְטָבְלָה - לֹא עָלְתָה לָהּ טְבִילָה, מִפְּנֵי הַשַּׁמְנוּנִית שֶׁעַל יָדֶיהָ.

כ. שָׁרְטָה בִּבְשָׂרָהּ וְהוֹצִיא דָם וְטָבְלָה: בְּתוֹךְ שְׁלֹשָׁה יָמִים - אֵין מְקוֹם הַשְּׁרִיטוֹת חוֹצֵץ; לְאַחַר שְׁלֹשָׁה יָמִים - חוֹצֵץ,

מִפְּנֵי שֶׁהַדָּם נִקְפָּה שָׁם כַּגֶּלֶד שֶׁעַל גַּבֵּי הַמַּכָּה. וְכֵן לִפְלוּף שֶׁבָּעַיִן, אִם הָיָה יָבֵשׁ, וְהוּא שֶׁהִתְחִיל לְהוֹרִיק - חוֹצֵץ בְּנִדָּה.

כא. כֹּחַל שֶׁבָּעַיִן - אֵינוֹ חוֹצֵץ; שֶׁעַל גַּב הָעַיִן - חוֹצֵץ. וְאִם הָיוּ עֵינֶיהָ פּוֹרְחוֹת - אַף עַל גַּבֵּי הָעַיִן אֵינוֹ חוֹצֵץ.

כב. פָּתְחָה עֵינֶיהָ בְּיוֹתֵר אוֹ עִצְּמָתַן בְּיוֹתֵר - לֹא עָלְתָה לָהּ טְבִילָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? לְעִנְיַן טְהָרוֹת; אֲבָל לְהַתִּירָהּ לְבַעְלָהּ - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת. אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְנָהּ תַּבְשִׁיל לִבְנָהּ, אוֹ שֶׁהָיָה בָּהּ שֶׁרֶט יָשָׁן, אוֹ שֶׁהָיָה עַל גַּב עֵינָהּ כֹּחַל, וּבֵין פָּתְחָה עֵינֶיהָ אוֹ עִצְּמָתַן - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ. שֶׁכָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן אֵינָן חוֹצְצִין אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶן, וּלְעִנְיַן טְהָרוֹת גְּזֵרוּ, לְעִנְיַן בִּיאָה לֹא גָּזְרוּ. וְכָל הַחוֹצֵץ בְּנִדָּה לִטְהָרוֹת - חוֹצֵץ בִּשְׂאָר הַטְּמֵאִין לְעִנְיַן טְהָרוֹת, וְחוֹצֵץ בְּגֵר בִּשְׁעַת טְבִילָה.

כג. מִי שֶׁטָּבַל וְעָלָה וְנִמְצָא עָלָיו דָּבָר חוֹצֵץ, אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְעַסֵּק בְּאוֹתוֹ הַמִּין כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ - הֲרֵי הוּא בְּטֻמְאָתוֹ, עַד שֶׁיֹּאמַר: יוֹדֵעַ אֲנִי בְּוַדַּאי שֶׁלֹּא הָיָה זֶה עָלַי קֹדֶם הַטְּבִילָה. הוֹאִיל וְהֶחְזַק טָמֵא - הַעֲמֵד טָמֵא עַל טֻמְאָתוֹ עַד שֶׁתֵּדַע בְּוַדַּאי שֶׁטָּהַר.

יום שישי ב' אייר ה'תשע"א

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

א. וְאֵלּוּ חוֹצְצִין בְּכֵלִים: הַזֵּפֶת וְהַחֵמָר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. הַזֵּפֶת שֶׁבְּכוֹס וְשֶׁבִּצְלוֹחִית - מִתּוֹכָן חוֹצְצִין, מֵאֲחוֹרֵיהֶן אֵינָן חוֹצְצִין. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? מִבֵּית הָאַמָּן; אֲבָל מִבַּעַל הַבַּיִת - בֵּין מִתּוֹכָן בֵּין מֵאֲחוֹרֵיהֶן חוֹצְצִין. הַזֵּפֶת שֶׁבְּתַמְחוּי וְשֶׁבְּקְעָרָה, בֵּין מִתּוֹכָן בֵּין מֵאֲחוֹרֵיהֶן, בֵּין מִבַּעַל הַבַּיִת בֵּין מִבֵּית הָאַמָּן - חוֹצְצִין.

ב. הַמֹּר וְהַקּוֹמוֹס, בֵּין בְּכוֹס בֵּין בִּצְלוֹחִית בֵּין בְּתַמְחוּי וּקְעָרָה, בֵּין מִבַּעַל הַבַּיִת בֵּין מִבֵּית הָאַמָּן, בֵּין מִתּוֹכָן בֵּין מֵאֲחוֹרֵיהֶן - חוֹצְצִין. הָיָה זֶפֶת אוֹ חֵמָר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן עַל הַטַּבְלָא וְעַל הַשֻּׁלְחָן וְעַל הַדַּרְגָּשׁ: אִם הָיוּ נְקִיִּים - חוֹצְצִין, מִפְּנֵי שֶׁמַּקְפִּיד עֲלֵיהֶן; וְעַל הַבְּלוּסִין - אֵינָן חוֹצְצִין, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד עֲלֵיהֶן.

ג. הָיוּ עַל מִטּוֹת בַּעַל הַבַּיִת - חוֹצְצִין; עַל מִטּוֹת שֶׁל עָנִי - אֵינָן חוֹצְצִין. עַל אֶכֶף בַּעַל הַבַּיִת - חוֹצֵץ; וְעַל זַקִּיקִין - אֵינוֹ חוֹצֵץ. עַל הַמַּרְדַּעַת מִשְּׁנֵי צְדָדִין - חוֹצֵץ.

ד. הָיוּ זֶפֶת אוֹ חֵמָר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן עַל בִּגְדֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, אֲפִלּוּ מִצַּד אֶחָד - חוֹצֵץ, מִפְּנֵי שֶׁמַּקְפִּידִין עַל מַלְבּוּשָׁן לִהְיוֹת נָקִי. עַל בִּגְדֵי עַמֵּי הָאָרֶץ: מִשְּׁנֵי צְדָדִין - חוֹצֵץ, מִצַּד אֶחָד - אֵינוֹ חוֹצֵץ.

ה. הָיוּ עַל הַמִּטְפָּחוֹת שֶׁל זַפָּתִים וְשֶׁל יוֹצְרִים וְשֶׁל מְפַסְּלֵי אִילָנוֹת - אֵינָן חוֹצְצִין.

ו. טַבָּח שֶׁהָיָה דָּם עַל בִּגְדָיו - אֵינוֹ חוֹצֵץ, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד.

ז. מוֹכֵר רְבָב שֶׁהָיָה רְבָב עַל בִּגְדוֹ - אֵינוֹ חוֹצֵץ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. הָיָה הַטַּבָּח מוֹכֵר רְבָב וְהָיָה עַל בִּגְדוֹ דָּם וּרְבָב - חֲרֵי זֶה סָפֵק אִם חוֹצֵץ, מִפְּנֵי שֶׁהֵן שְׁנַיִם וּמַקְפִּיד, אוֹ אֵינוֹ חוֹצֵץ, שֶׁחֲרֵי מְלַאכְתּוֹ הִיא וְאֵינוֹ מַקְפִּיד.

ח. הָיָה הַזֵּפֶת אוֹ הַחֵמָר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן עַל הַסַּנְדָּל מִתּוֹכוֹ - מִלְּמַעְלָה חוֹצֵץ, מִלְּמַטָּה אֵינוֹ חוֹצֵץ. עַל הַסַּפְסָל - מִלְּמַעְלָה אוֹ מִן הַצְּדָדִין חוֹצֵץ, מִלְּמַטָּה אֵינוֹ חוֹצֵץ.

ט. לִכְלוּכֵי צוֹאָה שֶׁבְּכִבְשֵׁי וְשֶׁבְּקַקְתְּדָרָה הַמְכֻבָּשִׁין, בֵּין מִתּוֹכָן בֵּין מֵאֲחוֹרֵיהֶן, בֵּין מִלְּמַטָּה בֵּין מִן הַצְּדָדִין - אֵינָן חוֹצְצִין, מִפְּנֵי שֶׁהַמַּיִם מַעֲבִירִין אוֹתָן. אֲבָל לִכְלוּכֵי שְׁמָרִים שֶׁבַּכּוֹס וְשֶׁבַּצְּלוֹחִית, וְהַמּוֹךְ שֶׁבַּשִּׁיר וְשֶׁבַּזּוּג, וְהַטִּיט וְהַבָּצֵק שֶׁעַל יַד הַקֶּרְדֹּם וְשֶׁעַל יַד הַמַּגְרֵפָה [אֵינָן חוֹצְצִין; הִגְלִידוּ] - חוֹצְצִין.

י. דָּבָר בָּרוּר הוּא, שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ בְּזֵפֶת וּבְחֵמָר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן שֶׁאֵינָן חוֹצְצִין בְּכֵלִים - מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד הוּא. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה רֹב הַכְּלִי חָפוּי בְּזֵפֶת אוֹ בְּחֵמָר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - לֹא עָלְתָה לוֹ טְבִילָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד. אֵין בְּדָבָר זֶה הֶפְרֵשׁ בִּכְלִי מִן הַכֵּלִים, אֶלָּא כָּל הַכֵּלִים שָׁוִין בְּדָבָר זֶה.

יא. כָּל יְדוֹת הַכֵּלִים שֶׁהֵן חֲלוּלִין שֶׁהִכְנִיסָן שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּן, אוֹ שֶׁהִכְנִיסָן כְּדַרְכָּן וְלֹא מִרְקָן, אוֹ שֶׁהָיוּ שֶׁל מַתֶּכֶת וְנִשְׁבְּרוּ - לֹא עָלְתָה לָהֶן טְבִילָה.

יב. כְּלִי שֶׁהָפַךְ פִּיו לְמַטָּה וְהִטְבִּילוֹ - כְּאִלּוּ לֹא טָבַל, מִפְּנֵי שֶׁאֵין הַמַּיִם נִכְנָסִין בְּכֻלּוֹ. הָיָה בּוֹ מָקוֹם שֶׁאֵין הַמַּיִם נִכְנָסִין בּוֹ עַד שֶׁיַּטֵּנוּ עַל צִדּוֹ - לֹא עָלְתָה לוֹ טְבִילָה עַד שֶׁיַּטֵּנוּ עַל צִדּוֹ.

יג. כְּלִי שֶׁהוּא צַר מִכָּאן וּמִכָּאן וְרָחָב בָּאֶמְצַע - אֵינוֹ טָהוֹר עַד שֶׁיַּטֵּנוּ עַל צִדּוֹ.

יד. צְלוֹחִית שֶׁפִּיהָ שׁוֹקֵעַ - אֵינָהּ טְהוֹרָה עַד שֶׁיַּטֶּנָּה עַל צִדָּהּ.

טו. קַלְמָרִין אֵינָהּ טְהוֹרָה עַד שֶׁיִּקָּבֶנָּה מִצִּדָּהּ, כְּדֵי שֶׁיִּכָּנְסוּ הַמַּיִם לָעֲקֻמּוּמִיּוּת שֶׁבָּהּ.

טז. בְּהֵמָה שֶׁהָיָה הַשִּׁיר שֶׁעָלֶיהָ רָפוּי וְנִטְמָא - מַטְבִּילִין אוֹתוֹ בִּמְקוֹמוֹ.

יז. לֹא יַטְבִּיל אָדָם אֶת הַקֻּמְקוּם בַּפֶּחָמִין שֶׁבּוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן שִׁפְשֵׁף.

יח. כְּלִי שֶׁהוּא מָלֵא מַשְׁקִין וְהִטְבִּילוֹ - כְּאִלּוּ לֹא טָבַל. הָיָה מָלֵא מַיִם וְהִטְבִּילוֹ - הֲרֵי הַמַּיִם וְהַכְּלִי טְהוֹרִין כְּאַחַת, מִפְּנֵי שֶׁהַמַּיִם יֵשׁ לָהֶן טָהֳרָה בִּמְקָוֶה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּטֻמְאַת אֳכָלִין וּמַשְׁקִין. הָיָה הַכְּלִי מָלֵא מֵי רַגְלַיִם - רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלּוּ הוּא מַיִם. הָיָה בּוֹ מֵי חַטָּאת: אִם הָיָה רֹב הַכְּלִי פָּנוּי כְּדֵי שֶׁיִּרְבּוּ מֵי מִקְוֶה עַל מֵי חַטָּאת שֶׁבְּתוֹכוֹ - הֲרֵי זֶה טָהוֹר; וְאִם לָאו - עַדַיִן הוּא בְּטֻמְאָתוֹ, וּכְאִלּוּ הֵן שְׁאָר מַשְׁקִין שֶׁחוֹצְצִין בֵּין גּוּף הַכְּלִי וּבֵין מֵי הַמִּקְוֶה.

יט. כְּלִי שֶׁתּוֹכוֹ טָהוֹר וְגַבּוֹ טָמֵא, וְהָיָה מָלֵא יַיִן לָבָן אוֹ חָלָב, וְהִטְבִּילוֹ - הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב: אִם הָיָה רֹב הַכְּלִי פָּנוּי כְּדֵי שֶׁיִּרְבּוּ הַמַּיִם בְּתוֹכוֹ - טָהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁטֻּמְאָתוֹ מִדִּבְרֵיהֶן. אֲבָל אִם הָיָה בּוֹ יַיִן אָדֹם אוֹ שְׁאָר מַשְׁקִין - לֹא עָלְתָה לוֹ טְבִילָה.

כ. לָגִין שֶׁהוּא מָלֵא מַיִם טְמֵאִין, וְהָיָה עַל פִּיו טִיט טוֹפֵחַ, וְהָיָה הַטִּיט שׁוֹקֵעַ בַּמַּיִם, וְהִטְבִּילוֹ - טָהוֹר. וְאִם הָיָה טִיט

מתוך מהדורת וגשל

הַיָּיִן וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - כְּאִלּוּ לֹא טָבַל. וְכֵן טַבַּעַת שֶׁנִּתְּנָה בִּלְבֵנָה שֶׁל טִיט טוֹפֵחַ וְהִטְבִּילָהּ - טְהוֹרָה. וְאִם הָיָה טִיט יָוֵן - כְּאִלּוּ לֹא טָבְלָה.

כא. אֵלּוּ שֶׁאֵין צְרִיכִין שֶׁיָּבוֹאוּ הַמַּיִם בָּהֶן: סְתָם קְשָׁרֵי בִּגְדֵי עֲנִיִּים; וְאִם הִקְפִּיד עֲלֵיהֶן - חוֹצְצִין. וְקְשָׁרֵי בִּגְדֵי בַּעֲלֵי בָּתִּים - סְתָמָן חוֹצְצִין; וְאִם אֵינוֹ מַקְפִּיד עֲלֵיהֶן - אֵינָן חוֹצְצִין. וְקְשָׁרֵי נִימֵי הַבְּגָדִים שֶׁנִּקְשְׁרוּ מֵאֲלֵיהֶן. וְחֶבֶט הַסַּנְדָּל. וּתְפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ בִּזְמַן שֶׁהַקְּצִיצָה דְּבוּקָה עִם הָרְצוּעָה שֶׁבָּהּ וַחֲזָקָה. וּתְפִלָּה שֶׁל זְרוֹעַ בִּזְמַן שֶׁאֵינָהּ עוֹלָה וְיוֹרֶדֶת. וְאָזְנֵי הַחֵמֶת וְהַתּוּרְמִיל. וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ מִקְשָׁרִים וּתְפָרִים שֶׁאֵינוֹ עָתִיד לְהַתִּירָם.

כב. וְאֵלּוּ שֶׁצְּרִיכִין שֶׁיָּבוֹאוּ בָּהֶן הַמַּיִם: הַקְּשָׁרִים שֶׁבִּפְתְחֵי הֶחָלוּק שֶׁהֵן עֲשׂוּיִין לוּלָאוֹת. וְכֵן קְשָׁרֵי לוּלָאוֹת שֶׁבַּכָּתֵף. וְשָׂפָה שֶׁל סָדִין צָרִיךְ לְמַתֵּחַ. וּתְפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ בִּזְמַן שֶׁאֵינָהּ קְבוּעָה בָּרְצוּעָה. וְשֶׁל זְרוֹעַ בִּזְמַן שֶׁהִיא עוֹלָה וְיוֹרֶדֶת. וּשְׁנָצִים שֶׁל סַנְדָּל. וְקְשָׁרֵי נִימֵי הַבְּגָדִים שֶׁקְּשָׁרָן. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ הַמְּקוֹמוֹת שֶׁהוּא עָתִיד לְגַלּוֹתָן וּלְמָתְחָן. הַסַּלִּין שֶׁל גַּת וְשֶׁל בַּד: אִם הָיוּ חֲזָקִים - צָרִיךְ לְחַטֵּט, וְאִם הָיוּ רָפִים - צָרִיךְ לְנַעֵר. הַכַּר וְהַכֶּסֶת שֶׁל עוֹר - צְרִיכִים שֶׁיָּבוֹאוּ בָּהֶן הַמַּיִם.

כג. כֶּסֶת עֲגֻלָּה וְהַכַּדּוּר וְהָאִמּוּם וְהַקָּמִיעַ וְהַתְּפִלָּה - אֵינָן צְרִיכִין שֶׁיָּבוֹאוּ הַמַּיִם לַחֲלָקָן. זֶה הַכְּלָל: כֹּל שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהוֹצִיא וּלְהַכְנִיס - טוֹבֵל סָתוּם.

כד. הַמַּטְבִּיל בְּגָדִים הַמְכֻבָּסִין - צְרִיכִין שֶׁיִּכָּנְסוּ בָּהֶן הַמַּיִם עַד שֶׁיִּבְעַבְּעוּ. הִטְבִּילָן גְּנוּבִין - עַד שֶׁיִּבְעַבְּעוּ וְיָנוּחוּ מִבִּעְבּוּעָן.

כה. כָּל יְדוֹת הַכֵּלִים שֶׁהֵן אֲרֻכִּים יוֹתֵר מִכְּדֵי צָרְכָּן וְעָתִיד לְקָצְצָן - מַטְבִּילָן עַד מְקוֹם הַמִּדָּה. כֵּיצַד? שַׁלְשֶׁלֶת דְּלִי גָּדוֹל - אַרְבָּעָה טְפָחִים, וְקָטָן - עֲשָׂרָה. מַטְבִּיל מִן הַשַּׁלְשֶׁלֶת עַד מִדָּה זוֹ בִּלְבַד, וְהַשְּׁאָר טָהוֹר.

כו. כְּלִי טָמֵא שֶׁנָּתַן בְּתוֹכוֹ כֵּלִים אֲחֵרִים וְהִטְבִּיל הַכֹּל - עָלְתָה לָהֶן טְבִילָה, אַף עַל פִּי שֶׁפִּי הַכְּלִי צַר בְּיוֹתֵר; שֶׁהַרֵי הַמַּיִם נִכְנָסִין לוֹ, וּמִתּוֹךְ שֶׁעָלְתָה טְבִילָה לַכְּלִי הַגָּדוֹל - עָלְתָה טְבִילָה לַכֵּלִים שֶׁבְּתוֹכוֹ. וְאִם הִטָּהוּ עַל צִדּוֹ וְהִטְבִּיל - לֹא עָלְתָה לָהֶן טְבִילָה עַד שֶׁיִּהְיֶה פִּיו רָחָב כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד. וְכֵן אִם הָיָה הַכְּלִי טָהוֹר וְנָתַן לְתוֹכוֹ כֵּלִים טְמֵאִים וְהִטְבִּילָן - לֹא עָלְתָה לָהֶן טְבִילָה עַד שֶׁיִּהְיֶה פִּיו רָחָב כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? לִתְרוּמָה; אֲבָל לְקֹדֶשׁ - אֵין מַטְבִּילִין כֵּלִים לְתוֹךְ כֵּלִים טְהוֹרִין כְּלָל, וַאֲפִלּוּ הָיוּ בְּסַל אוֹ בְּקֻפָּה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ לְמַעְלָה בִּמְקוֹמוֹ.

שבת קודש ג' אייר ה'תשע"א

פֶּרֶק רְבִיעִי

א. דִּין תּוֹרָה, שֶׁכָּל מַיִם מְכֻנָּסִין טוֹבְלִין בָּהֶן; שֶׁנֶּאֱמַר: מִקְוֵה מַיִם - מִכָּל מָקוֹם. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶן כְּדֵי לְהַעֲלוֹת בָּהֶן כְּדֵי טְבִילָה לְכָל גּוּף הָאָדָם בְּבַת אַחַת. שִׁעֲרוּ חֲכָמִים: אַמָּה עַל אַמָּה בְּרוּם שָׁלֹשׁ אַמּוֹת. וְשִׁעוּר זֶה הוּא מַחֲזִיק אַרְבָּעִים סְאָה מַיִם. בֵּין שְׁאוּבִין בֵּין שְׁאֵינָן שְׁאוּבִין.

ב. מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁהַמַּיִם הַשְּׁאוּבִין פְּסוּלִין לִטְבִילָה. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא מִקְוֵה מַיִם שֶׁאֵינָן שְׁאוּבִין שֶׁנָּפַל לְתוֹכָן שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין - פָּסְלוּ הַכֹּל. אַף עַל פִּי שֶׁפְּסוּל מַיִם שְׁאוּבִין מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, לְמָדוּהוּ בְּהֶקֵּשׁ. שֶׁהַרֵי הוּא אוֹמֵר: אַךְ מַעְיָן וּבוֹר מִקְוֵה מַיִם יִהְיֶה טָהוֹר. הַמַּעְיָן אֵין בּוֹ תְּפִיסַת יַד אָדָם כְּלָל, וְהַבּוֹר כֻּלּוֹ בִּידֵי אָדָם, שֶׁהַרֵי כֻּלּוֹ מַיִם שְׁאוּבִין. אָמְרוּ חֲכָמִים: הַמִּקְוֶה לֹא יִהְיֶה כֻּלּוֹ שָׁאוּב כְּבוֹר, וְאֵין צָרִיךְ לִהְיוֹת כֻּלּוֹ בִּידֵי שָׁמַיִם כְּמַעְיָן, אֶלָּא אִם יֵשׁ בּוֹ תְּפִיסַת יַד אָדָם - כָּשֵׁר.

ג. כֵּיצַד? הַמַּנִּיחַ קַנְקַנִּים בְּרֹאשׁ הַגַּג לְנַגְּבָם וְיָרְדוּ לָהֶם גְּשָׁמִים וְנִתְמַלְּאוּ, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא עוֹנַת הַגְּשָׁמִים - הֲרֵי זֶה יִשְׁבֹּר אֶת הַקַּנְקַנִּים אוֹ יִכְפֵּם וְהַמַּיִם הַנִּקְוִים מֵהֶם כְּשֵׁרִים לִטְבֹּל, וְאַף עַל פִּי שֶׁכָּל הַמַּיִם הָאֵלּוּ הָיוּ בְּכֵלִים, שֶׁהַרֵי לֹא מִלְּאָן בְּיָדוֹ. לְפִיכָךְ, אִם הִגְבִּיהַּ אֶת הַקַּנְקַנִּים וְהֶעֱרָם - הֲרֵי כָּל הַמַּיִם שֶׁבָּהֶם שְׁאוּבִין.

ד. הַמַּנִּיחַ כֵּלִים תַּחַת הַצִּנּוֹר תָּמִיד בְּכָל עֵת וּבְכָל זְמַן, אֶחָד כֵּלִים קְטַנִּים וְאֶחָד כֵּלִים גְּדוֹלִים, אֲפִלּוּ כְּלֵי אֲבָנִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִכֵּלִים שֶׁאֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה, וְנִתְמַלְּאוּ מֵי גְּשָׁמִים - הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין. וְאִם כְּפָאָן עַל פִּיהֶן אוֹ שְׁבָרָן - הַמַּיִם הַנִּקְוִין מֵהֶן כְּשֵׁרִים מִפְּנֵי שֶׁהֲרֵי לְדַעְתּוֹ נִתְמַלְּאוּ; שֶׁחֲזְקַת הַצִּנּוֹר לְקַלֵּחַ מַיִם. וַאֲפִלּוּ שָׁכַח הַכֵּלִים תַּחַת הַצִּנּוֹר - פְּסוּלִין, גָּזְרוּ עַל הַשּׁוֹכֵחַ מִפְּנֵי הַמַּנִּיחַ. וְכֵן הַמַּנִּיחַ אֶת הַכֵּלִים בְּחָצֵר בְּעֵת קִשּׁוּר הֶעָבִים וְנִתְמַלְּאוּ - הַמַּיִם שֶׁבָּהֶן פְּסוּלִין, שֶׁהֲרֵי לְדַעְתּוֹ נִתְמַלְּאוּ. וְכֵן גָּזְרוּ עַל הַשּׁוֹכֵחַ בְּחָצֵר בִּשְׁעַת קִשּׁוּר עָבִים מִשּׁוּם מַנִּיחַ. הִנִּיחָן בֶּחָצֵר בְּעֵת פִּזּוּר עָבִים וּבָאוּ עָבִים וְנִתְמַלְּאוּ - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִין, כְּמוֹ שֶׁמַּנִּיחָן בְּרֹאשׁ הַגַּג לְנַגְּבָן. וְכֵן אִם הִנִּיחָן בְּעֵת קִשּׁוּר הֶעָבִים וְנִתְפַּזְּרוּ וְחָזְרוּ וְנִתְקַשְּׁרוּ וְנִתְמַלְּאוּ - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִין. וְאִם שְׁבָרָן אוֹ כְּפָאָן - הַמַּיִם הַנִּקְוִין מֵהֶן כְּשֵׁרִין.

ה. הַסַּיָּד שֶׁשָּׁכַח עָצִיץ בְּמִקְוֶה וְנִתְמַלֵּא מַיִם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִשְׁאַר בַּמִּקְוֶה אֶלָּא מְעַט וַהֲרֵי הֶעָצִיץ יֵשׁ בּוֹ רֹב הַמִּקְוֶה - הֲרֵי זֶה יִשְׁבֹּר אֶת הֶעָצִיץ בְּמְקוֹמוֹ וְנִמְצָא הַמִּקְוֶה כֻּלּוֹ כָּשֵׁר. וְכֵן הַמְסַדֵּר אֶת הַקַּנְקַנִּים בְּתוֹךְ הַמִּקְוֶה כְּדֵי לְחַסְּמָן וְנִתְמַלְּאוּ מַיִם, אַף עַל פִּי שֶׁבָּלַע הַמִּקְוֶה אֶת מֵימָיו וְלֹא נִשְׁאַר שָׁם מַיִם כְּלָל אֶלָּא מַיִם שֶׁבְּתוֹךְ הַקַּנְקַנִּים - הֲרֵי זֶה יִשְׁבֹּר אֶת הַקַּנְקַנִּים וְהַמַּיִם הַנִּקְוִין מֵהֶן מִקְוֶה כָּשֵׁר.

ו. כֵּיצַד פּוֹסְלִין הַמַּיִם הַשְּׁאוּבִין אֶת הַמִּקְוֶה בִּשְׁלֹשָׁה לֻגִּין? שֶׁאִם הָיָה בַּמִּקְוֶה פָּחוֹת מֵאַרְבָּעִים סְאָה, וְנָפְלוּ לְתוֹכָן שְׁלֹשָׁה לֻגִּין וְהִשְׁלִימוּם לְאַרְבָּעִים סְאָה] - הַכֹּל פָּסוּל. אֲבָל מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מַיִם שֶׁאֵינָן שְׁאוּבִין, וְשָׁאַב בְּכַד וְשָׁפַךְ לְתוֹכוֹ כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ - כָּשֵׁר. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא מִקְוֶה עֶלְיוֹן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מַיִם כְּשֵׁרִין, וְהָיָה מְמַלֵּא בִּכְלֵי וְנוֹתֵן לְתוֹכוֹ עַד שֶׁיִּרְבּוּ הַמַּיִם וְיָרְדוּ לַמִּקְוֶה הַתַּחְתּוֹן אַרְבָּעִים סְאָה - הֲרֵי הַתַּחְתּוֹן כָּשֵׁר.

ז. מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מְכֻוָּנוֹת וְנָתַן לְתוֹכוֹ סְאָה

מַיִם שְׁאוּבִין וְנָטַל אַחַר כָּךְ מִמֶּנּוּ סְאָה - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר. וְכֵן נוֹתֵן סְאָה וְנוֹטֵל סְאָה וְהוּא כָּשֵׁר, עַד רֻבּוֹ.

ח. אֵין הַמַּיִם הַשְּׁאוּבִין פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה בִּשְׁלֹשָׁה לֻגִּין עַד שֶׁיִּפְּלוּ לְתוֹךְ הַמִּקְוֶה מִן הַכְּלִי. אֲבָל אִם נִגְּרְרוּ הַמַּיִם הַשְּׁאוּבִין חוּץ לַמִּקְוֶה וְנִמְשְׁכוּ וְיָרְדוּ לַמִּקְוֶה - אֵינָן פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה עַד שֶׁיִּהְיוּ מֻחֱצָה לְמֻחֱצָה; אֲבָל אִם הָיָה רֹב מִן הַכְּשֵׁרִים - הֲרֵי הַמִּקְוֶה כָּשֵׁר. כֵּיצַד? מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עֶשְׂרִים סְאָה וּמַשֶּׁהוּ מַיִם כְּשֵׁרִין, וְהָיָה מְמַלֵּא וְשׁוֹאֵב חוּץ לַמִּקְוֶה וְהַמַּיִם נִמְשָׁכִין וְיוֹרְדִין לַמִּקְוֶה, בֵּין שֶׁהָיוּ נִמְשָׁכִין עַל הַקַּרְקַע אוֹ בְּתוֹךְ הַסִּילוֹן וְכֵיוֹצֵא בּוֹ מִדְּבָרִים שֶׁאֵינָן פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה - הֲרֵי הוּא כָּשֵׁר וַאֲפִלּוּ הִשְׁלִימוּ לְאֶלֶף סְאָה; שֶׁהַשְּׁאוּבָה שֶׁהִמְשִׁיכוּהָ - כְּשֵׁרָה, אִם הָיָה שָׁם רֹב אַרְבָּעִים סְאָה מִן הַכָּשֵׁר. וְכֵן גַּג שֶׁהָיָה בְּרֹאשׁוֹ עֶשְׂרִים סְאָה וּמַשֶּׁהוּ מֵי גְשָׁמִים וּמִלֵּא בִּכְתֵפוֹ וְנָתַן לְתוֹכוֹ פָּחוֹת מֵעֶשְׂרִים, שֶׁנִּמְצָא הַכֹּל פָּסוּל, וּפָתַח הַצִּנּוֹר וְנִמְשְׁכוּ הַכֹּל לְמָקוֹם אֶחָד - הֲרֵי זֶה מִקְוֶה כָּשֵׁר; שֶׁהַשְּׁאוּבָה שֶׁהִמְשִׁיכוּהָ כֻּלָּהּ - כְּשֵׁרָה, הוֹאִיל וְהָיָה שָׁם רֹב מִן הַכָּשֵׁר.

ט. הוֹרוּ מִקְצָת חַכְמֵי מַעֲרָב וְאָמְרוּ: הוֹאִיל וְאָמְרוּ חֲכָמִים: שְׁאוּבָה שֶׁהִמְשִׁיכוּהָ כֻּלָּהּ - טְהוֹרָה, אֵין אָנוּ צְרִיכִין שֶׁיִּהְיוּ שָׁם רֹב מַיִם כְּשֵׁרִין. וְזֶה שֶׁהִצְרִיךְ רֹב וְהַמְשָׁכָה - דִּבְרֵי יָחִיד הֵן, וּכְבָר נִדְחוּ, שֶׁהֲרֵי אָמְרוּ בַּסּוֹף: שְׁאוּבָה שֶׁהִמְשִׁיכוּהָ כֻּלָּהּ - טְהוֹרָה. לְפִי דִּבְרֵי זֶה, אִם הָיָה מְמַלֵּא בִּכְלִי וְשׁוֹפֵךְ, וְהַמַּיִם נִזְחָלִין וְהוֹלְכִין לְמָקוֹם אֶחָד - הֲרֵי זֶה מִקְוֶה כָּשֵׁר. וְכֵן כָּל אַמְבָּטֵי שֶׁבַּמֶּרְחַצָּאוֹת שֶׁלָּנוּ מִקְוָאוֹת כְּשֵׁרִין, שֶׁהֲרֵי כָּל הַמַּיִם שֶׁבָּהֶן שָׁאוּב וְשֶׁנִּמְשָׁךְ הוּא. וּמֵעוֹלָם לֹא רָאִינוּ מִי שֶׁעָשָׂה מַעֲשֶׂה בְּעִנְיָן זֶה.

י. מֵי גְשָׁמִים וּמַיִם שְׁאוּבִין שֶׁהָיוּ מִתְעָרְבִין בֶּחָצֵר וְנִמְשָׁכִין וְיוֹרְדִין לְעוּקָה שֶׁבֶּחָצֵר, אוֹ שֶׁמִּתְעָרְבִין עַל מַעֲלוֹת הַמְּעָרָה וְיוֹרְדִין לַמְּעָרָה: אִם רֹב מִן הַכָּשֵׁר - כָּשֵׁר; וְאִם רֹב מִן הַפָּסוּל - פָּסוּל; מֻחֱצָה לְמֻחֱצָה - פָּסוּל. אֵימָתַי? בִּזְמַן שֶׁמִּתְעָרְבִין עַד שֶׁלֹּא יַגִּיעוּ לַמִּקְוֶה וְנִמְשָׁכִין וְיוֹרְדִין; אֲבָל אִם הָיוּ הַכְּשֵׁרִים וְהַפְּסוּלִים מְקַלְּחִין לְתוֹךְ הַמִּקְוֶה: אִם יָדוּעַ שֶׁנָּפְלוּ לְתוֹכוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מַיִם כְּשֵׁרִין עַד שֶׁלֹּא יֵרְדוּ לְתוֹכוֹ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין - כָּשֵׁר, וְאִם לָאו - פָּסוּל.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ז ניסן־ג' אייר ה'תשע"א

יום ראשון כ"ז ניסן ה'תשע"א

מצות עשה יט.

הַמִּצְוָה הַי"ט - הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהוֹדוֹת לוֹ יִתְעַלֶּה אַחַר כָּל־אֲכִילָה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת־ה' אֱלֹהֶיךָ וְגוֹ'" (דברים ח, י). וּלְשׁוֹן הַתּוֹסֶפְתָּא (ברכות ריש פרק ו): "בִּרְכַּת הַמָּזוֹן מִן־הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת־ה'". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת.

יום שני כ"ח ניסן ה'תשע"א

מצות עשה יט. רטו.

הַמִּצְוָה הַי"ט נדפסה ביום הקודם.

הַמִּצְוָה הָרט"ו - הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהִמּוֹל, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה לְאַבְרָהָם: "הִמּוֹל לָכֶם כָּל־זָכָר" (בראשית יז, י). וּבְפֵרוּשׁ הוֹדִיעָה הַתּוֹרָה עַל הַכָּרֵת לְמְבַטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה זוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְעָרֵל זָכָר אֲשֶׁר לֹא־יִמּוֹל אֶת־בְּשַׂר עָרְלָתוֹ וְנִכְרְתָה וְגוֹ'" (שם שם, יד). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק י"ט מִשַּׁבָּת (קל.) וּפֶרֶק ד' מִיבָמוֹת (מז:). וְאֵין הָאִשָּׁה מְצֻוָּה עַל מִילַת בְּנָהּ כְּמוֹ שֶׁהָאָב מְצֻוֶּה עַל כָּךְ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּקִדּוּשִׁין (כט.).

יום שלישי כ"ט ניסן ה'תשע"א

מצות עשה רטו.

סדר תפלות כל השנה, נהגו העם .. ימלוך עלינו וכו'

סֵדֶר תְּפִלּוֹת כָּל־הַשָּׁנָה נדפס לעיל ע' פד־פו

הַמִּצְוָה הָרט"ו - הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהִמּוֹל, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה לְאַבְרָהָם: "הִמּוֹל לָכֶם כָּל־זָכָר" (בראשית יז, י). וּבְפֵרוּשׁ הוֹדִיעָה הַתּוֹרָה עַל הַכָּרֵת לְמְבַטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה זוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְעָרֵל זָכָר אֲשֶׁר לֹא־יִמּוֹל אֶת־בְּשַׂר עָרְלָתוֹ וְנִכְרְתָה וְגוֹ'" (שם שם, יד). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק י"ט מִשַּׁבָּת (קל.) וּפֶרֶק ד' מִיבָמוֹת (מז:). וְאֵין הָאִשָּׁה מְצֻוָּה עַל מִילַת בְּנָהּ כְּמוֹ שֶׁהָאָב מְצֻוֶּה עַל כָּךְ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּקִדּוּשִׁין (כט.).

יום רביעי ל' ניסן ה'תשע"א

נֹסַח בִּרְכוֹת הַתְּפִלָּה וְסִדּוּרָן נדפס לעיל ע' פו־צ

נֹסַח הַוִּידּוּי נדפס לעיל ע' צ־צא

יום חמישי א' אייר ה'תשע"א

נסח בברכת המזון נדפס לעיל ע' צא־צג

מצות עשה קנד.

המצוה הקנ"ד - הצווי שנצטווינו לשבות בשבת, והוא אמרו: "וביום השביעי תשבת" (שמות כג, יב). וכבר נכפל הצווי במצוה זו כמה פעמים. ובאר לנו יתעלה (שמות כ, י), שהשביתה הזאת מן־המלאכה היא חובה לנו ולבהמתנו ולעבדינו. וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכת שבת וגם במסכת יום טוב (ביצה).

יום שישי ב' אייר ה'תשע"א

מצות עשה קנד.

המצוה הקנ"ד - הצווי שנצטווינו לשבות בשבת, והוא אמרו: "וביום השביעי תשבת" (שמות כג, יב). וכבר נכפל הצווי במצוה זו כמה פעמים. ובאר לנו יתעלה (שמות כ, י), שהשביתה הזאת מן־המלאכה היא חובה לנו ולבהמתנו ולעבדינו. וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכת שבת וגם במסכת יום טוב (ביצה).

שבת קודש ג' אייר ה'תשע"א

מצות לא תעשה שכ.

המצוה המשלימה שלש מאות ועשרים - האזהרה שהזהרנו מלעשות מלאכה בשבת, והוא אמרו: "לא־תעשה כל־מלאכה" (שמות כ, י). והעובר על לאו זה, פרש בו הכתוב (שם לא, יד) שהוא בכרת, אם לא ידע בו הדין, ואם נתקיימה עליו העדות - חייב סקילה. כל־זה אם הוא מזיד; ואם היה שוגג - מקריב חטאת קבועה. וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכת שבת.

אגרות קודש

ב"ה, ב' אייר תשי"ז
ברוקלין.

הרה"ח אי"א נו"נ בעל מדות מו"ה דוד שי' הלוי

שלום וברכה!

מקבל הנני ידיעות ממצב בריאותו, ותקותי שנראית הטבה היום לגבי אתמול ותהיה גם הטבה מחר לגבי היום וכו', שהרי ציווי הקב"ה מעלין בקדש, וגוף הישראלי קדוש הוא, וידועים גם כן דברי רבנו הזקן בספר תניא קדישא פרק מ"ט ובנו בחרת מכל עם ולשון הוא הגוף החומרי.

ובפרט שנמצאים אנו בימים שבין פסח לעצרת זמן מסוגל לרפואת הגוף ובריאות כמבואר בספרים.

בברכת שבתא טבא ואשר במהרה נזכה כולנו לקיום היעוד כהפטרת פרשת שבוע זו, והכהנים הלוים וגו' שפירש האריז"ל, אשר בגאולה העתידה במהרה בימינו ממש ולעתיד לבוא, יטלו הלוים עבודת ומעלת הכהנים באופן שהכהנים יהיו לוים והלוים יהיו כהנים (עיין לקו"ת להאריז"ל יחזקאל ובכ"מ), ובברכה לרפ' ולבשו"ט.

ביאורים למסכת סוטה דף יב עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

דַּיְקָא נַמִּי – שלא היה כלב בנו של קנז, מִדִּכְתִיב בכמה מקומות ׳כלב בן יפנה הַקְּנִזִּי׳, ולא ׳בן קנז׳ כמו שאמר על עתניאל, **שֶׁמַּע מִינָּהּ** שלא היה בנו, אלא שהיה מאנשי ביתו של קנז.

הגמרא חוזרת לפרש את הפסוק ׳וכלב בן חצרון הוליד את עזובה אשה ואת יריעות, ואלה בניה ישר ושובב וארדון׳. **עֲזוּבָה זוֹ מִרִים, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ עֲזוּבָה,** לפי **שֶׁהַכֹּל עֲזוּבוּהָ מִתְּחִילָּתָהּ** – בתחילה כשהיתה חולנית מחמת צרעתה, עזבוה כל בחורי ישראל ולא רצו לישא אותה. שואלת הגמרא על הנאמר שכלב הוליד את עזובה שהיא מרים, וכי **הוֹלִיד** אותה, **וַהֲלֹא מִינְסָב הֲוָה נָסִיב לָהּ** - הרי היא היתה אשתו ולא בתו. עונה הגמרא, **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה לְשֵׁם שָׁמַיִם, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִילּוּ יְלָדָהּ,** וכלב נשאה לשם שמים. וכן מה שנאמר ש׳הוליד את **יְרִיעוֹת**׳, היינו שנשא את מרים, ונקראה כן לפי **שֶׁהָיוּ פָּנֶיהָ דּוֹמִין לִירִיעוֹת** – מחמת חוליה היו פניה ירקרקות בלי תואר אדמומית. ומה שנאמר בהמשך הפסוק ׳**וְאֵלֶּה בָנֶיהָ**׳, דרשו **אַל תִּקְרֵי ׳בָנֶיהָ׳** - שאין אלו שמות בניה, **אֶלָּא** שמות של **בּוֹנֶיהָ** - בעלה שנקרא כן שבנה אותה בנישואין ובנים כשאר נשים. וכוונת הפסוק, שנקרא ׳**יָשָׁר**׳ על שם **שֶׁיִּשַּׁר אֶת עַצְמוֹ** – לבל יטעה בטעות המרגלים. וכן נקרא ׳**שׁוֹכָב**׳ על שם **שֶׁשִּׁיכֵּב** – המריד **אֶת יְצִרוֹ** ולא השתתף בעצת המרגלים. וכן נקרא ׳**וְאַרְדּוֹן**׳ על שם **שֶׁרָדָה** וכפה **אֶת יְצִרוֹ** שהסיתו לטעות בטעות המרגלים. **וְאֵיכָא דְּאָמְרִי** שנקרא ׳ארדון׳, **עַל שֶׁהָיוּ פָּנֶיהָ** של מרים לאחר שנתרפאה **דּוֹמִין לְוֶרֶד.**

עוד נאמר "**וּלְאַשְׁחוּר אֲבִי תְקוֹעַ הָיוּ שְׁתֵּי נָשִׁים חֶלְאָה וְנַעֲרָה**", מבארת הגמרא מקרא זה על כלב ומרים, ׳**אַשְׁחוּר**׳, **זֶה כָּלֵב, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ אַשְׁחוּר,** כיון **שֶׁהוּשְׁחֲרוּ פָּנָיו בְּתַעֲנִיּוֹת** - מחמת שקיבל על עצמו תעניות כדי שינצל מעצת המרגלים. וכן נקרא ׳**אָבִי**׳, לפי **שֶׁנַּעֲשָׂה לָהּ** – למרים **כְּאָב** – שדאג לרפואתה ולמזונות הצריכים לחולה. ונקרא ׳**תְּקוֹעַ**׳ לפי **שֶׁתָּקַע אֶת לִבּוֹ לְאָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם** – קיבל על עצמו שלא להיות בעצת המרגלים. מבארת הגמרא שמה שנאמר שלכלב ׳**הָיוּ שְׁתֵּי נָשִׁים**׳ אין הביאור כפשוטו, אלא **שנַּעֲשָׂה מִרְיָם כִּשְׁתֵּי נָשִׁים,** כלומר ש׳**חֶלְאָה וְנַעֲרָה**׳, **לֹא חֶלְאָה וְנַעֲרָה הֲוַאי** – לא היו שתי נשים שנקראו כן, **אֶלָּא** מרים עצמה **בַּתְּחִילָּה** נקראת ׳**חֶלְאָה**׳ - על שם חוליה שהיה בתחילה, **וּלְבַסּוֹף** נרפאה ונקראה ׳**נַעֲרָה**׳ – על שם תואר פניה שהיתה כנערה. עוד כתוב שם, "**וּבְנֵי חֶלְאָה צֶרֶת וְצֹחַר וְאֶתְנָן**", ודרשו אף מקרא זה על מרים, שנקראה ׳**צֶרֶת**׳ על שם **שֶׁנַּעֲשֵׂית צָרָה לְחַבְרוֹתֶיהָ** - שהיו מקנאות ביופיה, וכן נקראה ׳**צֹחַר**׳ על שם **שֶׁהָיוּ פָּנֶיהָ** מאירות **וּדוֹמִין כַּצָּהֳרַיִם,** ונקראה ׳**אֶתְנָן**׳ לפי **שֶׁכָּל הָרוֹאֶה אוֹתָהּ** מתאוה למשכב נשים **וּמוֹלִיךְ אֶתְנָן לְאִשְׁתּוֹ** שתשכב עמו.

הגמרא חוזרת לבאר את הפסוקים בענין שיעבוד מצרים. נאמר בפסוק, "**וַיֵּצֵא פַרְעֹה לְכָל עַמּוֹ** כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו וכל הבת תחיון", **אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא,** גזירה זו גזר פרעה **אַף עַל עַמּוֹ גָּזַר. וְאָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא, שָׁלֹשׁ גְּזֵרוֹת** להשליך הנולדים ליאור **גָּזַר** פרעה, **בַּתְּחִילָּה** גזר על הנולדים לישראל ולא הושיב שומרים על כך, אלא סמך על המילדות ואמר להן ׳**אִם בֵּן הוּא וַהֲמִתֶּן אֹתוֹ**׳. **וּלְבַסּוֹף** - לאחר מיכן הושיב שומרים על הדבר ואמר להם ׳**כָּל הַבֵּן הַיִּלּוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ**׳, אך עדיין לא גזר אלא על ישראל. **וּלְבַסּוֹף** כשאמרו לו איצטגנינו שעדיין לא לקה מושיען של ישראל, **אַף עַל עַמּוֹ גָּזַר.**

"**וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֵוִי** ויקח את בת לוי", שואלת הגמרא, **לְהֵיכָן הָלַךְ** עמרם. דורשת הגמרא, **אָמַר רַב יְהוּדָה בַּר זְבִינָא, שֶׁהָלַךְ** עמרם **בַּעֲצַת** מרים **בְּתּוֹ** - שיעצה לו לקדשה בשנית. וכפי ששנינו בברייתא, **תָּנָא, עַמְרָם גְּדוֹל הַדּוֹר הָיָה** והכל נשמעים לדבריו, ולכך **כֵּיוָן** (**שֶׁרָאָה שֶׁאָמַר**) [**שֶׁגָּזַר**] **פַּרְעֹה הָרָשָׁע** על ישראל ש׳**כָּל הַבֵּן הַיִּלּוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ, אָמַר** עמרם, וכי **לַשָּׁוְא אָנוּ עֲמֵלִין** בלידתם, שהרי **יֵהָרְגוּ** לבסוף על ידי עבדי פרעה, ולכך **עָמַד וְגֵירַשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ,** ובעקבותיו **עָמְדוּ כּוּלָּן וְגֵירְשׁוּ** אף הם **אֶת נְשׁוֹתֵיהֶן. אָמְרָה לוֹ בִּתּוֹ** מרים, **אַבָּא, קָשָׁה גְּזֵרָתְךָ** - לגרש הנשים, **יוֹתֵר מִשֶּׁל פַּרְעֹה** - שגזר להשליך הבנים ליאור, **שֶׁפַּרְעֹה לֹא גָּזַר אֶלָּא עַל הַזְּכָרִים, וְאַתָּה גָּזַרְתָּ** שיגרשו את נשותיהם, ובכך גזרת כליה **עַל הַזְּכָרִים וְעַל הַנְּקֵבוֹת.** ועוד, **שֶׁפַּרְעֹה לֹא גָּזַר אֶלָּא בָּעוֹלָם הַזֶּה** - שהרי הנולדים שיומתו יחיו לעולם הבא, **וְאַתָּה** בגזירתך גרמת שיכלו **בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלָעוֹלָם הַבָּא** – שכיון שלא יולדו כלל, לא יחיו גם לעולם הבא. ועוד, **שֶׁפַּרְעֹה הָרָשָׁע סָפֵק מִתְקַיֶּמֶת גְּזֵרָתוֹ, סָפֵק אֵינָהּ מִתְקַיֶּמֶת** - שהרי יתכן שהקב״ה לא יקיים הגזירה, ואילו **אַתָּה צַדִּיק,** ואם כן **כְּוַדַּאי שֶׁגְּזֵרָתְךָ מִתְקַיֶּמֶת** – שהקב״ה יקיימה, כמו **שֶׁנֶּאֱמַר** ׳**וְתִגְזַר אֹמֶר וְיָקָם לָךְ**׳. שמע עמרם בקול בתו **וְעָמַד וְהֶחֱזִיר אֶת אִשְׁתּוֹ,** ובעקבותיו **עָמְדוּ כּוּלָּן וְהֶחֱזִירוּ** אף הם **אֶת נְשׁוֹתֵיהֶן.**

שואלת הגמרא, מאחר שהתבאר שכוונת הפסוק שחזר ולקחה, מדוע נאמר ׳**וַיִּקַּח**׳ - שמשמעו ליקוחין ראשונים, הרי ׳**וַיַּחֲזֹר** לבת לוי׳ **מִיבָּעֵי לֵיהּ** לכתוב, שהרי היתה אשתו מקודם. מתרצת הגמרא, **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בַּר זְבִינָא,** נלמד מלשון ׳ויקח׳, **שֶׁעֲשָׂה לוֹ** עמרם בליקוחין השניים **כְּמַעֲשֵׂה לִיקּוּחִין** הראשונים, דהיינו, **שהוֹשִׁיבָהּ בְּאַפְּרִיּוֹן, וְאַהֲרֹן וּמִרְיָם מְרַקְּדִין לְפָנֶיהָ, וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אָמְרוּ** עליה ׳**אֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה**׳. שואלת הגמרא, הרי נאמר שלקח ׳**אֶת בַּת לֵוִי**׳, ואם כן קשה, וכי **אֶפְשָׁר בַּת מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה הָיְיָא** - האם יתכן לפרש שמדובר על הליקוחין השניים, שהיתה אז יוכבד בת מאה ושלושים שנה, **וְקָרֵי לָהּ** – וקורא לה הכתוב ׳**בַּת**׳ – שמשמע שהיתה ילדה, ולא קראה אשה. מביאה הגמרא מקור לכך שהיתה אז בת מאה ושלושים שנה, **דְּאָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא,** נאמר כשירדו בני יעקב למצרים ׳כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים׳, ואף שמנין המפורטים בפסוקים שם אינו אלא שישים ותשע, הנפש השבעים **זוֹ יוֹכֶבֶד, שֶׁהוֹרָתָהּ בַּדֶּרֶךְ, וְלֵידָתָהּ בֵּין הַחוֹמוֹת** - כשנכנסו בני יעקב למצרים השלימה את מנין שבעים, **שֶׁנֶּאֱמַר** לגבי יוכבד, "**אֲשֶׁר יָלְדָה אֹתָהּ לְלֵוִי בְּמִצְרָיִם**", ומכך שנאמר ׳אשר ילדה׳ משמע שרק **לִידָתָהּ** היתה **בְּמִצְרַיִם,** אך **וְאֵין הוֹרָתָהּ בְּמִצְרַיִם.** ומאחר שנולדה ביום כניסתם למצרים, נמצא שכשחזר עמרם ולקחה היתה בת מאה ושלושים. מתרצת הגמרא, **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה,** נקראה בת לפי **שֶׁנּוֹלְדוּ בָהּ סִימָנֵי נְעָרוּת** כבת.

"**וַתֹּהַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֵּן**", שואלת הגמרא, מדוע אמר הכתוב ׳ותהר האשה׳ לאחר ׳וילך איש ויקח וגו׳״, **וְהָא הַוָּת מִיעַבְּרָא בֵּיהּ תְּלָתָא יַרְחֵי מֵעִיקָּרָא** - והרי היתה מעוברת במשה מהנישואין הראשונים, והיה זה שלושה חודשים לפני שחזר ולקחה. מתרצת הגמרא, **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בַּר זְבִינָא,** כתבה התורה את ההריון בסמוך ללידה **וּמַקִּישׁ לִידָתָהּ לְהוֹרָתָהּ,** כדי ללמד, **מַה הוֹרָתָהּ** של יוכבד **שֶׁלֹּא בְּצַעַר, אַף לִידָתָהּ שֶׁלֹּא בְּצַעַר, מִכָּאן לְנָשִׁים צִדְקָנִיּוֹת** כיוכבד, **שֶׁלֹּא הָיוּ בִּפְיתְקָה שֶׁל חַוָּה** – לא נגזר עליהם צער בהריון ובלידה, כפי שנגזר על חוה.

כשנולד משה נאמר, ׳**וַתֵּרֶא אֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא**׳. **תַּנְיָא,** מהו הטובה שראתה בו, **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר,** ראתה **שטּוֹב שְׁמוֹ** של התינוק. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר** שהוסיפו שם י–ה בשמו **וטוֹבִיָּה שְׁמוֹ, רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר,** ראתה ברוח הקודש שעתיד להיות **חָנוּן לִנְבִיאוּת. אֲחֵרִים אוֹמְרִים, שנוֹלַד כְּשֶׁהוּא מָהוּל.** וַחֲכָמִים אוֹמְרִים שבְּשָׁעָה **שֶׁנּוֹלַד מֹשֶׁה נִתְמַלֵּא הַבַּיִת כּוּלּוֹ אוֹר,** ולמדו כן דִּכְתִיב **הָכָא** ׳**וַתֵּרֶא אֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא**׳, **וּכְתִיב הָתָם** בבריאת העולם ׳**וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת הָאוֹר כִּי טוֹב**׳, הרי שהאור נקרא טוב.

"**וַתִּצְפְּנֵהוּ שְׁלֹשָׁה יְרָחִים**", מבארת הגמרא, שיכלה להצפינו שלושה חודשים משום **דְּלֹא מָנוּ מִצְרַיִם אֶלָּא מִשָּׁעָה דְּאַהֲדְרָהּ** – המצרים ספרו תשעה חודשים לעיבורה רק מיום שהחזירה עמרם בליקוחין השניים, אבל **וְהִיא הַוָּת מִיעַבְּרָא בֵּיהּ** – למעשה היתה מעוברת במשה מזמן הנישואין הראשונים, והיה זה **תְּלָתָא יַרְחֵי מֵעִיקָּרָא** – שלושה חודשים לפני שהחזירה פעם שניה. נמצא שילדה בסוף הששה חודשים מהליקוחין השניים, ולכן יכלה להצפינו עוד שלשה חודשים לפי שלא חשדו בה שתלד עד שיעברו תשעה חודשים מנישואיה. שואלת הגמרא על מה שנאמר ׳**וְלֹא יָכְלָה עוֹד הַצְּפִינוֹ**׳, **אַמֵּאי,** הרי כמו שהצפינה אותו שלשה חודשים **תִּצְפְּנֵיהּ וְתֵיזִיל** – תמשיך להצפינו. ומישבת, **אֶלָּא** - הטעם שלא יכלה להצפינו, לפי **שכָּל הֵיכָא דַּהֲווּ שָׁמְעֵי מִצְרָאֵי דְּמִתְּיַלִּיד יַנּוּקָא** – כשהיו המצרים שומעים שנולד תינוק לישראל, היו מגלים את התינוק על ידי **שֶׁמַּמְטוּ יַנּוּקָא הָתָם** – היו מביאים לשם תינוק אחר, **כִּי הֵיכִי דְּלִישְׁמְעִינְהוּ וּמְעַוּ** (**בַּהֲדֵיהוּ**) – כדי שהתינוק של ישראל ישמע אותו ויבכו, ולכך לא יכלה להצפין עוד את משה מחשש שיגלוהו כך. וכמו

המשך בעמוד קכו

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף יב עמוד א

רש״י | תוספות

דַּיְקָא נַמִּי דִּכְתִיב. קְרָא אַחֲרִינָא כִּי מִשְׁתָּעֵי בְּכָלֵב לֹא כְּתִיב בְּעָתְנִיאֵל אֶלָּא הַקְּנַזִּי, מֵאַנְשֵׁי בֵּיתוֹ וּמִגְּדוֹלָיו שֶׁל קְנַז: **עֲזוּבָה שֶׁהַכֹּל עֲזוּבוֹת.** שֶׁמִּתְּחִלָּה חוֹלֶנֶת הָיְתָה כִּדְקָרֵי לָהּ הָכָא יְרִיעוֹת, וּלְקַמָּן קָרֵי לָהּ נַמִּי חֲלָאָה וַעֲזוּבָה, שֶׁעֲזָבוּהָ כָּל בְּחוּרֵי יִשְׂרָאֵל מִלְּשָׂא אוֹתָהּ: **וְהָא מֵיסַב נָסְבָהּ.** כִּדְכְתִיב וְתֶמֶת עֲזוּבָה וַיִּקַּח לוֹ וְגוֹ׳ אַלְמָא אִתְּתֵיהּ הֲוָא: **לְשֵׁם שָׁמַיִם.** כְּגוֹן זוֹ שֶׁהָיְתָה חוֹלֶה וּנִשְׂאָהּ לְשֵׁם שָׁמַיִם, שֶׁבִּדֵּק בְּאִשְׁתֵּיהּ אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה וְרָאָה אוֹתָם צַדִּיקִים, וְרוֹב בָּנִים דּוֹמִין לְאֲחֵי הָאֵם בְּב״ב בְּיֵשׁ נוֹחֲלִין (קף קי.): **לִירִיעוֹת.** בְּלִי תֹּאַר אַדְמוּמִית, דְּמַחֲמַת חֻלְיָהּ הָיְתָה יְרַקְרַקֶת: **בּוֹנֶיהָ.** אֵלּוּ שְׁמוֹת בַּעֲלֵיהָ, שֶׁבְּנָאָהּ וַעֲשָׂאָהּ מְבֻנָּה כִּשְׁאָר נָשִׁים

אַחֲרִים אומרים נולד כשהוא מהול. ומקשים מדקאמר ר״מ טוב שמו מכלל דאחרים לאו היינו ר״מ ובשלהי הוריות (קף יג:) אמר דאסקוה לר״מ אחרים ובפ״ק דברכות (קף ט:) בגמרא מאימתי קורין שמע בשחרית אפליגו ר״מ ואחרים וא״ר שראה בקונטרס צרפת שמועות שקיבל מאליעזר בן אבויה קבעום בשם אחרים מפני שהיה שמו אחר אבל שאר שמועות קבעום בשמו ולא מסתברא דהא לרבי נתן אסקו יש אומרים ואית לך שכל שמועותיו קבעו כך ולר״מ נמי עשו כיוצא בו אלא נראה דלאחר דאסקוהו אחרים חזר בו ואמר נולד כשהוא מהול וכן בפ׳ קמא דברכות:

חמר מבחוץ וזפת מבפנים. פירש רבי בשם ר״ש בר קלונימוס זה וזה בתוך התיבה והחמר היה מכסה את הזפת אבל מבחוץ לא זיפפה שלא ירגישו כי הגומא דומה לקנה היאור ולא יבחינו התיבה בתוך קנה היאור:

בשבילי

דַּיְקָא נַמִּי, דִּכְתִיב ׳הַקְּנַזִּי׳, שְׁמַע מִינָּהּ. ׳עֲזוּבָה׳ זוֹ מִרְיָם, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ ׳עֲזוּבָה׳ שֶׁהַכֹּל עֲזָבוּהָ מִתְּחִילָּתָהּ. ׳הוֹלִיד׳ וַהֲלֹא מִינְסַב הֲוָה נָסִיב לָהּ, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה לְשֵׁם שָׁמַיִם, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִילּוּ יָלְדָהּ. ׳יְרִיעוֹת׳ שֶׁהָיוּ פָּנֶיהָ דּוֹמִין לִירִיעוֹת. ׳וְאֵלֶּה בָּנֶיהָ׳ אַל תִּקְרֵי ׳בָּנֶיהָ׳ אֶלָּא ׳בּוֹנֶיהָ׳. ׳שָׁר׳ שֶׁיֵּשֵׁר אֶת עַצְמוֹ. ׳שׁוֹבֵב׳ שֶׁשִּׁיבֵּב אֶת יִצְרוֹ. ׳וְאַרְדּוֹן׳ שֶׁרָדָה אֶת יִצְרוֹ, וְאִיכָּא דְּאָמְרִי עַל שֶׁהָיוּ פָּנֶיהָ דּוֹמִין לְזֶרֶד. ׳וּלְאַשְׁחוּר אֲבִי תִקְוֹעַ הָיוּ שְׁתֵּי נָשִׁים חֲלָאָה וְנַעֲרָה׳, ׳אַשְׁחוּר׳, זֶה כָּלֵב, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ ׳אַשְׁחוּר׳ שֶׁהוּשְׁחֲרוּ פָּנָיו בְּתַעֲנִיּוֹת. ׳אֲבִי׳, שֶׁנַּעֲשָׂה לָהּ כְּאָב. ׳תִּקוֹעַ׳ שֶׁתָּקַע אֶת לִבּוֹ לְאָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם. ׳הָיוּ שְׁתֵּי נָשִׁים׳ נַעֲשָׂה מִרְיָם כִּשְׁתֵּי נָשִׁים, ׳חֲלָאָה וְנַעֲרָה׳, לֹא חֲלָאָה וְנַעֲרָה הֲוַאי, אֶלָּא בַּתְּחִילָּה ׳חֲלָאָה׳ וּלְבַסּוֹף ׳נַעֲרָה׳. ׳וּבְנֵי חֲלָאָה צֶרֶת וְצֹהַר וְאֶתְנָן׳, ׳צֶרֶת׳ שֶׁנַּעֲשֵׂית צָרָה לְחַבְרוֹתֶיהָ, ׳צֹהַר׳ שֶׁהָיוּ פָּנֶיהָ דּוֹמִין כַּצָּהֳרַיִם, ׳אֶתְנָן׳ שֶׁכָּל הָרוֹאֶה אוֹתָהּ מוֹלִיךְ אֶתְנָן לְאִשְׁתּוֹ. ׳וְיַצּוֹ פַּרְעֹה לְכָל עַמּוֹ׳ אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא, אַף עַל עַמּוֹ גָּזֵר. וְאָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא, שָׁלֹשׁ גְּזֵירוֹת גָּזַר. בַּתְּחִילָּה ׳אִם בֵּן הוּא וַהֲמִתֶּן אֹתוֹ׳, וּלְבַסּוֹף ׳כָּל הַבֵּן הַיִּלּוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ׳, וּלְבַסּוֹף אַף עַל עַמּוֹ גָּזַר. ׳וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֵוִי׳ לְהֵיכָן הָלַךְ, אָמַר רַב יְהוּדָה בַּר זְבִינָא, שֶׁהָלַךְ בַּעֲצַת בִּתּוֹ. תָּנָא, עַמְרָם גְּדוֹל הַדּוֹר הָיָה, כֵּיוָן (שֶׁרָאָה שֶׁאָמַר) [שֶׁגָּזַר] פַּרְעֹה הָרָשָׁע ׳כָּל הַבֵּן הַיִּלּוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ׳, אָמַר לְשָׁוְא אָנוּ עֲמֵלִין, עָמַד וְגֵרַשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, עָמְדוּ כּוּלָּן וְגֵרְשׁוּ אֶת נְשׁוֹתֵיהֶן. אָמְרָה לוֹ בִּתּוֹ אַבָּא, קָשֶׁה גְּזֵרָתְךָ יוֹתֵר מִשֶּׁל פַּרְעֹה, שֶׁפַּרְעֹה לֹא גָּזַר אֶלָּא עַל הַזְּכָרִים וְאַתָּה גְּזַרְתָּ עַל הַזְּכָרִים וְעַל הַנְּקֵבוֹת, פַּרְעֹה לֹא גָּזַר אֶלָּא בָּעוֹלָם הַזֶּה וְאַתָּה בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלָעוֹלָם הַבָּא, פַּרְעֹה הָרָשָׁע סָפֵק מִתְקַיֶּמֶת גְּזֵרָתוֹ, סָפֵק אֵינָהּ מִתְקַיֶּמֶת. אַתָּה צַדִּיק, בְּוַדַּאי שֶׁגְּזֵרָתְךָ מִתְקַיֶּמֶת, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וְתִגְזַר אֹמֶר וְיָקָם לָךְ׳. עָמַד וְהֶחֱזִיר אֶת אִשְׁתּוֹ, עָמְדוּ כּוּלָּן וְהֶחֱזִירוּ אֶת נְשׁוֹתֵיהֶן. ׳וַיִּקַּח׳, ׳וַיַּחֲזֹר׳ מִיבְּעֵי לֵיהּ, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בַּר זְבִינָא, שֶׁעָשָׂה לָהּ מַעֲשֵׂה לִיקּוּחִין, הוֹשִׁיבָהּ בְּאַפְּרִיוֹן, וְאַהֲרֹן וּמִרְיָם מְרַקְּדִין לְפָנֶיהָ וּמַלְאֲכֵי הַשָׁّרֵת אָמְרוּ ׳אֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה׳. ׳אֶת בַּת לֵוִי׳, אֲפִשָּׁר בַּת מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה הַוְיָא, וְקָרֵי לָהּ ׳בַּת׳, דְּאָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, זוֹ יוֹכֶבֶד, שֶׁהוֹרָתָהּ בֵּין הַחוֹמוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר ׳אֲשֶׁר יָלְדָה אֹתָהּ לְלֵוִי בְּמִצְרָיִם׳, לִידָתָהּ בְּמִצְרָיִם, וְאֵין הוֹרָתָהּ בְּמִצְרָיִם. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, שֶׁנּוֹלְדוּ בָהּ סִימָנֵי נְעָרוּת. ׳וַתַּהַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֵּן, וְהָא הַוַּת מִיעַבְּרָא בֵּיהּ תִּלְתָּא יַרְחֵי מַעִיקָּרָא, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בַּר זְבִינָא, מַקִּישׁ לִידָתָהּ לְהוֹרָתָהּ, מָה הוֹרָתָהּ שֶׁלֹּא בְּצִעַר, אַף לִידָתָהּ שֶׁלֹּא בְּצִעַר, מִכָּאן לְנָשִׁים צִדְקָנִיּוֹת שֶׁלֹּא הָיוּ בְּפִיתְקָהּ שֶׁל חַוָּה. ׳וַתֵּרֶא אֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא׳ תַּנְיָא, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, טוֹב שְׁמוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, טוֹבִיָּה שְׁמוֹ. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, הָגוּן לְנְבִיאוּת. אֲחֵרִים אוֹמְרִים, נוֹלַד כְּשֶׁהוּא מָהוּל. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, בְּשָׁעָה שֶׁנּוֹלַד מֹשֶׁה נִתְמַלֵּא הַבַּיִת כּוּלּוֹ אוֹר, כְּתִיב הָכָא ׳וַתֵּרֶא אֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא׳, וּכְתִיב הָתָם ׳וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת הָאוֹר כִּי טוֹב׳. ׳וַהֲצִפְּנֻהוּ שְׁלֹשָׁה יְרָחִים׳, דְּלֹא מָנוּ מִצְרַיִם אֶלָּא מִשָּׁעָה דְּאַהַדְרָהּ, וְהֵיא הַוַּת מִיעַבְּרָא בֵּיהּ תִּלְתָּא יַרְחֵי מֵעִיקָּרָא. ׳וְלֹא יָכְלָה עוֹד הַצְּפִינוֹ׳, אַמַּאי, תִּצְפְּנֵיהּ דְּתֵיזִיל. אֶלָּא כָּל הֵיכָא דַּהֲווּ שָׁמְעֵי מִצְרָאֵי דְּמִתְיְלִיד יְנוּקָא, מַמְטוּ יְנוּקָא הָתָם, כִּי הֵיכִי דְּלִישְׁמְעִינְהוּ וּמְעַיְּוִי (בַּהֲדֵיהוּ), דִּכְתִיב ״אֶחֱזוּ לָנוּ שׁוּעָלִים שׁוּעָלִים קְטַנִּים וְגוֹ׳״. ׳וַתִּקַּח לוֹ תֵּבַת גֹּמֶא׳ מַאי שְׁנָא גּוֹמֶא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מִיכָּן לְצַדִּיקִים שֶׁמְּמוֹנָם חָבִיב עֲלֵיהֶן יוֹתֵר מִגּוּפָן, וְכָל כָּךְ לָמָּה לְפִי שֶׁאֵין פּוֹשְׁטִין יְדֵיהֶן בְּגָזֵל. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר, דָּבָר רַךְ, שֶׁיָּכוֹל לַעֲמוֹד בִּפְנֵי דָּבָר רַךְ וּבִפְנֵי דָּבָר קָשֶׁה. ׳וַתַּחְמְרָה בַחֵמָר וּבַזָּפֶת׳ תָּנָא, חֵמָר מִבַּפְנִים, וְזֶפֶת מִבַּחוּץ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָרִיחַ אוֹתוֹ צַדִּיק רֵיחַ רָע. ׳וַתָּשֶׂם בָּהּ אֶת הַיֶּלֶד׳ וַתָּשֶׂם בַּסּוּף׳ רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, יַם סוּף. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר,

אגם

יַרְחִים. שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים יְכֹלָה לְהַצְפִּינוֹ, שֶׁלֹּא הָלְכוּ הַמִּצְרִים לִבְדּוֹק אַחֲרֶיהָ אֶלָּא לְסוֹף תִּשְׁעָה חֳדָשִׁים מִשֶּׁהֶחֱזִירָהּ, וְהֵיא הֲוָה מִיעַבְּרָא בֵּיהּ תִּלְתָּא יַרְחֵי מֵעִיקָּרָא, וּמִהָכָא נַפְקָא לָן: **אַמַּאי תִּצְפְּנֵיהּ וְתֵיזִיל.** מֵאַחַר שֶׁצָּפוּן בַּמִּסְתָּרִים הָיָה כִּדְכְתִיב וַתִּצְפְּנֵהוּ, מָה יֵשׁ לָהּ לִדְאֹג: **וּמַעֲוֵי הָתָם.** וְצוֹעֵק שָׁם, וְדֶרֶךְ תִּינוֹק לְצַעֹּק כְּשֶׁשּׁוֹמֵעַ קוֹל תִּינוֹק חֲבֵרוֹ: **אֶחֱזוּ לָנוּ שׁוּעָלִים.** בַּת קוֹל אוֹמֶרֶת לְמֵי הַיָּם אֶחֱזוּ לָנוּ שׁוּעָלִים הַקְּטַנִּים הַמַּחְבִּלִים אֶת הַכְּרָמִים בְּהִיוֹתָם סְמֻדָּר בְּעוֹד הַפְּרִי קָטָן: **שֶׁחֲבִיב עֲלֵיהֶן מָמוֹנָן.** שֶׁדָּמָיו מוּעָטִין, וְאַף עַל פִּי שֶׁהָיָה מִשְׁתַּמֵּר גּוּפוֹ יוֹתֵר בְּשֶׁל עֵצִים שֶׁקָּשִׁים וְחֲזָקִים: **דָּבָר רַךְ.** בְּזֶה הוּא מִשְׁתַּמֵּר יָפֶה מִן הַכֹּל, לְפִי שֶׁהַדָּבָר הַקָּשֶׁה כְּשֶׁהַמַּיִם מוֹלִיכִין אוֹתוֹ בְּחֲזָקָה הוּא נִתְקָל וְהוּא נִשּׁוּף וְנִשְׁבָּר, אֲבָל דָּבָר קַל נִתְקָל וְנִדְחָק בְּאֵבֶן לַאֲחוֹרָיו: **רֵיחַ רַע.** שֶׁל זֶפֶת:

אגם

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף יב עמוד ב

תוספות

אַגַּם. שֶׁל עֲצֵי עֲרָבָה וְקָנִים דַּקִּין, וְהוּא קָנֶה וְסוּף דִּקְרָא, קָנֶה קָנִים, סוּף עֲרָבָה דַּקָּה: לִרְחוֹץ. לִטְבּוֹל שָׁם לְשֵׁם גֵּרוּת: **וְכֵן הוּא אוֹמֵר וְכוּ׳.** שֶׁהַשָּׁב וּמִתְנַקֶּה מֵעֲוֹנוֹ קָרוּי רָחוּץ: לְשׁוֹן מִיתָה. כִּדְמִפָּרֵשׁ וְאָזִיל, שֶׁהָיוּ מְמֹחוֹת בְּיָדָהּ הַצָּלְתוֹ שֶׁל צַדִּיק: **דְּאָמַר מַר.** גַּבֵּי שַׂרְבִּיט הַזָּהָב דְּאַחַשְׁוֵרוֹשׁ בְּמַסֶּכֶת מְגִלָּה: **כְּשַׁנֵּי רְשָׁעִים.** דְּיוּט מֶלֶךְ הַבֶּשֶׁן בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת בְּתְחִלַּת פֶּרֶק הָרוֹאֶה: לְשׁוֹן דְּאִישְׁתַּרְבּוֹבֵי: **שֶׁרָאָתָה עִמּוֹ שְׁכִינָה.** וְהַאי אֶת לְשׁוֹן עִם, כְּמוֹ לֹא שָׁלַח יַעֲקֹב אֶת אֲחָיו (בְּרֵאשִׁית מט): **נַעַר.** גָּדוֹל מִשְּׁמֵעוֹ: **בַּעַל מוּם.** וְהוּא לַוִּי וְנִפְסַל בְּקוֹל לַעֲבוֹדַת הַשִּׁיר: **וְאֵין אַחֵר נוֹפֵל.** לֵיאוֹר, שֶׁאוֹתוֹ הַיּוֹם בִּטְּלוּ גְּזֵרָתָם: **וְכִי יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם.** הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים דִּרְשׁוּ בְּמוֹתֵנוּ אֶל הָאוֹבוֹת: **הַמְצַפְּצְפִים וְהַמַּהֲגִים.** בְּגִיא קָרֵי לְשׁוֹן גְּנָאי, שֶׁהֵם מְצַפְּצְפִין כְּעֲגוּרִים וּמַהֲגִים כְּיוֹנִים, מוֹצִיאִין קוֹל בְּגָרוֹנָם וְאֵין יוֹדְעִין מָה אוֹמְרִים, כָּךְ דֶּרֶךְ אִיצְטַגְנִינִין אֵינָן רוֹאִין אֶלָּא סִימָן אֲבָל לֹא פֵּרוּשׁוֹ שֶׁל כָּל דָּבָר: **רָאוּ.** אִצְטַגְנִינֵי פַּרְעֹה: **שֶׁמּוֹשִׁיעָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל כּוֹ׳.** וְהַהּ מִלְּתָא לָאו ר׳ אֶלְעָזָר קָאָמַר לָהּ, דִּקְרָא לָאו אַמְצָרִים קָאֵי, אֶלָּא גְּמָרָא קָאָמַר לָהּ, וְקָאֵי אַהָא דְּאַמְרִינָן לְעֵיל וְאֵין אַחֵר נוֹפֵל, וְכִדְרַבִּי אֶלְעָזָר דְּאָמַר שֶׁאֵיל יוֹדְעִים מָה הוֹגִין, הִלְכָּךְ רָאוּ הַמְצָרִים וְלֹא יָדְעוּ מָה רָאוּ: **כֵּיוָן דְּשַׁדְיוּהוּ לְמֹשֶׁה בְּמַיִם.** כָּל זְמַן שֶׁהָיָה בַּיְּאוֹר אֵין לְקוּת גְּדוֹלָה מִזּוֹ וּבְטֵלָה סִימָן שֶׁל לְקִיָּיה: **רַגְלִי.** בְּשַׁבִּילִי, כְּמוֹ וַיְבָרֶךָ ה׳ אוֹתְךָ לְרַגְלִי (בְּרֵאשִׁית ל): **בִּשְׁבִילִי נִצַּלְתֶּם.** שֶׁבִּטְּלוּ מִצְרַיִם אֶת גְּזֵרָתָם: **שִׁירָה עַל הַיָּם.** בכ״א בְּנִיסָן נֶאֱמְרָה כִּדְתַנְיָא בְּסֵדֶר עוֹלָם מַרְעַמְסֵס לְסֻכּוֹת וּמִסֻּכּוֹת לְאֵיתָם וּמֵאֵיתָם לִפְנֵי פִּי הַחִירוֹת הֲרֵי ג׳, בְּרְבִיעִי וַיַּגִּד לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם כִּי בָרַח הָעָם, חֲמִישִׁי וְשִׁשִּׁי רָדְפוּ מִצְרַיִם וְאַחֲרֵיהֶם, אוֹר שְׁבִיעִי יָרְדוּ לַיָּם שֶׁנֶּאֱמַר וַיֵּאָר אֶת הַלַּיְלָה, לְשַׁחֲרִית אָמְרוּ שִׁירָה, וְיוֹם שְׁבִיעִי הָיָה, וְיו״ט אַחֲרוֹן שֶׁל פֶּסַח הָיָה: **דְּאָמַר מַר בְּשִׁבְעָה בַּאֲדָר מֵת מֹשֶׁה.** בְּפ״ק דְּקִדּוּשִׁין (קוּף לח.) יַלְפִּינָן לָהּ מִקְּרָאֵי דִּכְתִיב וַיִּבְכּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מֹשֶׁה בְּעַרְבוֹת מוֹאָב שְׁלֹשִׁים יוֹם, וּכְתִיב מֹשֶׁה עַבְדִּי מֵת וְעַתָּה קוּם עֲבוֹר, וּכְתִיב כִּי בְּעוֹד שְׁלֹשֶׁת יָמִים אַתֶּם עוֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן וְגוֹ׳, וּכְתִיב וְהָעָם עָלוּ מִן הַיַּרְדֵּן בָּעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן, צֵא מֵהֶן ל״ג לְמִפְרַע תִּמְצָא שֶׁבְּשִׁבְעָה בַּאֲדָר מֵת מֹשֶׁה, וּמִנַּיִן שֶׁבְּשִׁבְעָה בַּאֲדָר נוֹלַד שֶׁנֶּאֱמַר וַיֹּאמֶר אֵלֵיהֶם בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם וְגוֹ׳, מָה ת״ל הַיּוֹם, הַיּוֹם מְלֹאוּ יָמַי וּשְׁנוֹתַי: **שֶׁלֹּשָׁה יָרְחֵי.** הָיוּ, וְהֵן ג׳ חֳדָשִׁים שֶׁהִצְפִּינָתוּ: **רֻבּוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן.** לֹא חָסַר אֶלָּא ז׳ יָמִים וְרֻבּוֹ שֶׁל ג׳ דְּהַיְינוּ נִיסָן וְאַמְצָעִי שֶׁלֹּם אֲדָר הַשֵּׁנִי שְׁלֵם: **מֵאֵי שְׁנָא מִן הָעִבְרִיּוֹת.** דְּקָאֲמְרָה לָהּ, מִכְּלַל דְּמִצְרִיּוֹת לֹא נִיחָא לָהּ: **דָּבָר טָמֵא.** זוֹ שֶׁאֲכִילָתָהּ דְּבָרִים טְמֵאִים וְהַתִּינוֹק טוֹעֵם בַּחֲלָבָהּ כָּל מַה שֶׁתֹּאכַל כִּדְאַמְרִי׳ בְּיוֹמָא (קוּף עח:): גַּבֵּי לְשֵׁד הַשָּׁמֵן: **אֶת מִי יוֹרֶה דֵּעָה.** לְמִי לְמֵד הַקָּבָּ״ה תּוֹרָה, לְמִי שֶׁגָּמֵל וְהִפְרִישׁ עַצְמוֹ מֵחֶלֶב טָמֵא וְנֶעֱתַּק מִן הַשֵּׁדִים הַטְּמֵאִים, כְּמוֹ וַיֵּעָתֵק מֹשֶׁם (בְּרֵאשִׁית יט:) שֶׁהֲחֶלְבָה בִּזְרִיזוּת בְּעֶלְמָה. שֶׁכָּל כּוֹחָהּ עֶלֶיהָ, כְּמוֹ חָזֵק וַאֲמַץ (דְּבָרִים לא) תְּקִיף וְעֶלֶם: שֶׁהֲעֶלִימָה אֶת דְּבָרֶיהָ. שֶׁלֹּא אָמְרָה שֶׁהִיא אֲחוֹתוֹ וְשֶׁהִיא מְבִיאָה אֶת אִמּוֹ: הֵילִיכִי אֶת הַיֶּלֶד. הֲרֵי לְךָ שֶׁלִּיךְ: שֶׁהֲיָתָה מִתְנַבְּאָה כְּשֶׁהִיא אֲחוֹת אַהֲרֹן. עַד שֶׁלֹּא נוֹלַד מֹשֶׁה, וְהַיְינוּ הַנְּבִיאָה אֲחוֹת אַהֲרֹן:

רש״י

1 **בשבילי** נצלתם כולכם. תימה אדרבה
2 בשבילו נגזרו הגזירות שראו
3 אצטגניני פרעה יש לומר הוא היה הראשון
4 המושלך ליאור וגזירה ראשונה אם בן הוא
5 והמתן אותו לא בשבילו היתה אלא משום
6 ונלחם בנו ודרך אנשים להלחם:
סרח

7 הַסּוּף׳ כֵּיוָן דְּחָזוּ דְּקָא בָּעֵת לְאַצּוּלֵי לְמֹשֶׁה, אָמְרוּ לָהּ, גְּבִירְתָּנוּ, מִנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם
8 גּוֹזֵר גְּזֵירָה, אִם כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ אֵין מְקַיְּימִין אוֹתָהּ, בָּנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ מְקַיְּימִין אוֹתָהּ, וְאַתְּ וְאֶבְרֶת
9 עַל גְּזֵירַת אָבִיךְ. בָּא גַּבְרִיאֵל וַחֲבָטָן בְּקַרְקַע. ׳וַתִּשְׁלַח אֶת אֲמָתָהּ וַתִּקָּחֶהָ׳ רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה,
10 חַד אָמַר יָדָהּ וְחַד אָמַר שִׁפְחָתָהּ. מַאן דְּאָמַר יָדָהּ, דִּכְתִיב ״אֲמָתָהּ״. וּמַאן דְּאָמַר שִׁפְחָתָהּ, מִדְּלֹא
11 כְּתִיב יָדָהּ. וּלְמַאן דְּאָמַר שִׁפְחָתָהּ, הָא אָמְרַתְּ בָּא גַּבְרִיאֵל וַחֲבָטָן בְּקַרְקַע. דְּשַׁיֵּיר לָהּ חָדָא, דְּלָאו
12 אוֹרְחָא דְּבַת מַלְכָּא לְמֵיקַם לְחוּדָהּ. וּלְמַאן דְּאָמַר יָדָהּ, לִיכְתּוֹב יָדָהּ. הָא קָא מַשְׁמַע לָן
13 דְּאִישְׁתַּרְבּוּבֵי, דְּאָמַר מַר, וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּאַמָּתָהּ שֶׁל בַּת פַּרְעֹה וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא
14 בְּשִׁינֵּי רְשָׁעִים, דִּכְתִיב ״שִׁנֵּי רְשָׁעִים שִׁבַּרְתָּ״ וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ אַל תִּיקְרֵי שִׁבַּרְתָּ אֶלָּא שֶׁרִיבַּבְתָּה.
15 ׳וַתִּפְתַּח וַתִּרְאֵהוּ אֶת הַיֶּלֶד׳ וַתֵּרֶא מִיבָּעֵי לֵיהּ. אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא, שֶׁרָאָתָה שְׁכִינָה עִמּוֹ.
16 ׳וְהִנֵּה נַעַר בֹּכֶה׳ קָרֵי לֵיהּ ״יֶלֶד״ וְקָרֵי לֵיהּ ״נַעַר״, תָּנָא, הוּא יֶלֶד וְקוֹלוֹ כְּנַעַר, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה.
17 אָמַר לוֹ רַבִּי נְחֶמְיָה, אִם כֵּן עֲשִׂיתוֹ לְמֹשֶׁה רַבֵּינוּ בַּעַל מוּם, אֶלָּא מִלַּמֵּד שֶׁעָשְׂתָה לוֹ אִמּוֹ חוּפַּת
18 נְעוּרִים בַּתֵּיבָה, אָמְרָה, שֶׁמָּא לֹא אֶזְכֶּה לְחוּפָּתוֹ. ׳וַתַּחְמֹל עָלָיו וַתֹּאמֶר מִיַּלְדֵי הָעִבְרִים זֶה׳ מִנָּא
19 יָדְעָה, אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא, שֶׁרָאָתָה אוֹתוֹ מָהוּל. ״זֶה״ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִלַּמֵּד שֶׁנִּתְנַבְּאָה
20 שֶׁלֹּא מִדַּעְתָּהּ, ״זֶה״ נוֹפֵל וְאֵין אַחֵר נוֹפֵל, וְהַיְינוּ דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מַאי דִּכְתִיב ׳וְכִי יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם
21 דִּרְשׁוּ אֶל הָאֹבוֹת וְאֶל הַיִּדְּעֹנִים הַמְצַפְצְפִים וְהַמַּהֲגִים׳, צוֹפִין וְאֵינָם יוֹדְעִין מָה צוֹפִין, מַהֲגִים וְאֵינָן
22 יוֹדְעִים מָה מַהֲגִים. רָאוּ שֶׁמּוֹשִׁיעָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל בַּמַּיִם הוּא לוֹקֶה, עָמְדוּ וְגָזְרוּ ׳כָּל הַבֵּן הַיִּלּוֹד
23 הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ׳, כֵּיוָן דְּשַׁדְיוּהוּ לְמֹשֶׁה אָמְרוּ, תּוּ לֹא חָזִינַן כִּי הַהוּא סִימָנָא, בָּטְלוּ לִגְזֵירָתֵיהוּ,
24 וְהֵם אֵינָן יוֹדְעִין שֶׁעַל מֵי מְרִיבָה הוּא לוֹקֶה, דְּאָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, מַאי דִּכְתִיב ׳הֵמָּה
25 מֵי מְרִיבָה אֲשֶׁר רָבוּ׳, ׳הֵמָּה׳ שֶׁרָאוּ אִיצְטַגְנִינֵי פַּרְעֹה וְטָעוּ, וְהַיְינוּ דְּקָאָמַר מֹשֶׁה ״שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף
26 רַגְלִי וְגוֹ׳״, אָמַר לָהֶן מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל בִּשְׁבִילִי, נִצַּלְתֶּם כּוּלְּכֶם. רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא אָמַר, אוֹתוֹ
27 הַיּוֹם עֶשְׂרִים וְאֶחָד בְּנִיסָן הָיָה, אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם,
28 מִי שֶׁעָתִיד לוֹמַר שִׁירָה עַל הַיָּם בְּיוֹם זֶה יִלְקֶה בְּיוֹם זֶה. רַבִּי אַחָא בַּר חֲנִינָא אָמַר, אוֹתוֹ הַיּוֹם
29 שִׁשָּׁה בְּסִיוָן הָיָה, אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִי שֶׁעָתִיד
30 לְקַבֵּל תּוֹרָה מֵהַר סִינַי בְּיוֹם זֶה, יִלְקֶה בְּיוֹם זֶה. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר בְּשִׁשָּׁה בְּסִיוָן, מַשְׁכַּחַת לֵהּ
31 ג׳ יַרְחֵי, דְּאָמַר מַר, בְּשִׁבְעָה בַּאֲדָר מֵת וּבְשִׁבְעָה בַּאֲדָר נוֹלַד מֹשֶׁה, וּמִשִּׁבְעָה בַּאֲדָר וְעַד שִׁשָּׁה
32 בְּסִיוָן תְּלָתָא יַרְחֵי. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר בְּעֶשְׂרִים וְאֶחָד בְּנִיסָן, הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לֵהּ. אוֹתָהּ שָׁנָה
33 מְעוּבֶּרֶת הָיְתָה, רוּבּוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן וְרוּבּוֹ שֶׁל אַחֲרוֹן וְאֶמְצָעִי שָׁלֵם. ׳וַתֹּאמֶר אֲחֹתוֹ אֶל בַּת פַּרְעֹה
34 הַאֵלֶךְ וְקָרָאתִי לָךְ אִשָּׁה מֵינֶקֶת מִן הָעִבְרִיֹּת׳ וּמַאי שְׁנָא מֵעִבְרִיּוֹת, מִלַּמֵּד שֶׁהֶחֱזִירוּהוּ לְמֹשֶׁה עַל
35 כָּל הַמִּצְרִיּוֹת כּוּלָּן וְלֹא יָנַק. אָמַר, פֶּה שֶׁעָתִיד לְדַבֵּר עִם הַשְּׁכִינָה, יִינַק דָּבָר טָמֵא, וְהַיְינוּ דִּכְתִיב
36 ׳אֶת מִי יוֹרֶה דֵּעָה וְגוֹ׳״, לְמִי יוֹרֶה דֵּעָה וּלְמִי יָבִין שְׁמוּעָה, לְגִמּוּלֵי מֵחָלָב וּלְעַתִּיקֵי מִשָּׁדַיִם. ׳וַתֹּאמֶר
37 לָהּ בַּת פַּרְעֹה לְכִי וְגוֹ׳״ אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מִלַּמֵּד שֶׁהָלְכָה בִּזְרִיזוּת כְּעֶלְמָה. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי
38 אָמַר, ׳הָעֶלְמָה׳ שֶׁהֶעֱלִימָה אֶת דְּבָרֶיהָ. ׳וַתֹּאמֶר לָהּ בַּת פַּרְעֹה הֵילִיכִי אֶת הַיֶּלֶד הַזֶּה׳ אָמַר רַבִּי
39 חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, מִתְנַבְּאָה, וְאֵינָהּ יוֹדַעַת מַה מִּתְנַבְּאָה, ׳הֵילִיכִי׳ הֵא שֶׁלִּיכִי. ׳וָאֲנִי אֶתֵּן אֶת
40 שְׂכָרֵךְ׳ אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, לֹא דַּיָּין לַצַּדִּיקִים שֶׁמַּחֲזִירִין לָהֶן אֲבֵידָתָן, אֶלָּא שֶׁנּוֹתְנִין לָהֶן
41 שְׂכָרָן. ׳וַתִּקַּח מִרְיָם הַנְּבִיאָה אֲחוֹת אַהֲרֹן וְגוֹ׳״, אֲחוֹת אַהֲרֹן וְלֹא אֲחוֹת מֹשֶׁה. אָמַר רַב עַמְרָם
42 אָמַר רַב, וְאָמְרִי לָהּ אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַב, מִלַּמֵּד שֶׁהָיְתָה מִתְנַבְּאָה כְּשֶׁהִיא אֲחוֹת אַהֲרֹן,

מאי

ואומרת

ביאורים למסכת סוטה דף יב עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

הניחה אותו **בְּאָגֵם** - מקום שגדלים בו קנים דקים ועצי ערבה על שפת הנהר, ו'סוף' היינו עצי ערבה, ומצינו שנקראים כן **כְּדִכְתִיב** 'קָנֶה וָסוּף כָּמֻלוּ' – קנה היינו קנים, וסוף היינו ערבה דקה.

עוד כתוב **"וַתֵּרֶד בַּת פַּרְעֹה לִרְחֹץ עַל הַיְאֹר", אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי**, פסוק זה **מְלַמֵּד שֶׁיָּרְדָה** בת פרעה **לִרְחוֹץ** – **להתנקות מִגִּלּוּלֵי אָבִיהָ** – שירדה לטבול לשם גירות. **וְכֵן הוּא אוֹמֵר** - מצינו שהשיבה מעוונות נקראת רחיצה, שנאמר **'אִם רָחַץ ה' אֶת צֹאַת בְּנוֹת צִיּוֹן וְגוֹ'**. בהמשך הפסוק נאמר **"וְנַעֲרֹתֶיהָ הֹלְכֹת** על יד היאר **וְגוֹ'", אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אֵין הֲלִיכָה זוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן מִיתָה**, וכפי שיתבאר שהמיתן גבריאל לפי שמיחו בה על שהצילה את משה. **וְכֵן הוּא אוֹמֵר** – מצינו במיתה לשון הליכה, שאמר עשו **'הִנֵּה אָנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוּת'**. בהמשך נאמר **"וַתֵּרֶא אֶת הַתֵּבָה בְּתוֹךְ הַסּוּף"**, אומרת הגמרא, **כֵּיוָן דְּחָזוּ** - ראו נערותיה של בת פרעה, **דְּקָא בָּעוּ לְאַצּוּלֵי לְמֹשֶׁה** – שרוצה בתיה להציל את משה מן היאור, מיחו בה **וְאָמְרוּ לָהּ, גְּבִירְתָּנוּ, מִנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם** הוא, שכשמֶלֶךְ **בָּשָׂר וָדָם גּוֹזֵר גְּזֵירָה**, גם **אִם כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ אֵין מְקַיְּימִין אוֹתָהּ, בָּנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ מְקַיְּימִין אוֹתָהּ, וְאַתְּ עוֹבֶרֶת עַל גְּזֵירַת אָבִיךְ** שאמר להטביעם. **בָּא** המלאך **גַּבְרִיאֵל וַחֲבָטָן בְּקַרְקַע** ומתו.

"וַתִּשְׁלַח אֶת אֲמָתָהּ וַתִּקָּחֶהָ", נחלקו **רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה** מהי 'אמתה', **חַד** – אחד מהם **אָמַר** שהושיטה **יָדָהּ** והביאה את התיבה אליה, **וְחַד אָמַר** ששלחה את **שִׁפְחָתָהּ** להביא את התיבה. מבארת הגמרא, **מַאן דְּאָמַר יָדָהּ**, טעמו הוא משום **דִּכְתִיב 'אֲמָתָהּ'**, ופירש כפשוטו שאמה היא יד. **וּמַאן דְּאָמַר שִׁפְחָתָהּ**, פירש כך **מִדְּלֹא כְּתִיב יָדָהּ** – אם כוונת הפסוק שהושיטה את ידה, היה לו לכתוב 'ידה' כלשון התורה בכל מקום, אלא מוכח שפירושו שפחה. שואלת הגמרא, **וּלְמַאן דְּאָמַר** ששלחה את **שִׁפְחָתָהּ**, קשה **שֶׁהָא אָמְרַתְּ בָּא גַּבְרִיאֵל וַחֲבָטָן בְּקַרְקַע** ומתו, ואם כן כיצד שלחה שפחה. מתרצת הגמרא, **דְּשַׁיֵּיר לָהּ חָדָא** – גבריאל השאיר לה שפחה אחת שלא מתה, משום **דְּלָאו אוֹרְחָא דְּבַת מַלְכָא לְמֵיקַם לְחוּדָהּ** - אין דרכה של בת מלך להתהלך לבדה, ושלחה את אותה שפחה. שואלת הגמרא, **וּלְמַאן דְּאָמַר** ששלחה את **יָדָהּ**, **לִיכְתּוֹב** – שתכתוב התורה **יָדָהּ** כלשון התורה בכל מקום. מתרצת הגמרא, **הָא קָא מַשְׁמַע לָן** – לכך נאמר 'אמה', **להשמיענו דְּאִישְׁתַּרְבַּב אִישְׁתַּרְבּוּבֵי** – נעשה נס שהתארכה ידה לאמות הרבה כדי שתוכל להגיע לתיבה. **דְּאָמַר מַר** לגבי שרבוב שרביטו של אחשורוש, **וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא** שנעשה נס זה **בְּאַמָּתָהּ שֶׁל בַּת פַּרְעֹה** שנתארכה, **וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּשִׁנְיֵי רְשָׁעִים** – שיניו של עוג מלך הבשן שנתארכו, **דִּכְתִיב 'שִׁנֵּי רְשָׁעִים שִׁבַּרְתָּ', וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ אַל תִּיקְרֵי שִׁבַּרְתָּ אֶלָּא שֶׁרִיבַּבְתָּה** – שהוארכו שיניו.

"וַתִּפְתַּח וַתִּרְאֵהוּ אֶת הַיֶּלֶד", שואלת הגמרא, מדוע נאמרו 'ותראהו', הרי **וַתֵּרֶא מִיבָּעֵי לֵיהּ**. ומשיבה, **אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא**, מה שנאמר 'ותראהו' אינו מתיחס לילד, אלא **שֶׁרָאֲתָה שְׁכִינָה עִמּוֹ**. בהמשך הפסוק נאמר **"וְהִנֵּה נַעַר בֹּכֶה"**, שואלת הגמרא, מדוע בתחילת הפסוק **קָרֵי לֵיהּ** – נקרא משה **'יֶלֶד'** שנאמר 'ותראהו את הילד', ואילו בהמשך **וְקָרֵי לֵיהּ** – נקרא משה **'נַעַר'**, ומשמע שהיה גדול. ומשיבה, **תָּנָא, הוּא יֶלֶד וְקוֹלוֹ כְּנַעַר** – לעולם היה קטן באיבריו כילד, אך נקרא גם 'נער' לפי שהיה קולו חזק כשל נער, **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אָמַר לוֹ רַבִּי נְחֶמְיָה, אִם כֵּן** - לדבריך שהיה קולו כנער בילדותו, נמצא שקולו משונה משאר בני אדם, **וַעֲשִׂיתוּ** – החשבתו **לְמֹשֶׁה רַבֵּינוּ** שהוא לוי **לְבַעַל מוּם** בקולו, ופסול הוא לעבודת השיר. מתרצת הגמרא, **אֶלָּא** כך יש לפרש, מה שנקרא נער, **מְלַמֵּד שֶׁעָשְׂתָה לוֹ אִמּוֹ חוּפַּת נְעוּרִים** בהיותו **בַּתֵּיבָה**, כיון **שֶׁאָמְרָה, שֶׁמָּא לֹא אֶזְכֶּה לְחוּפָּתוֹ** – להשתתף בחופתו.

"וַתַּחְמֹל עָלָיו וַתֹּאמֶר מִיַּלְדֵי הָעִבְרִים זֶה", שואלת הגמרא, **מְנָא יְדָעָה** – מהיכן ידעה בתיה שמילדי העברים הוא, הרי גם בני המצרים הושלכו ליאור. ומשיבה, **אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא**, כיון **שֶׁרָאֲתָה אוֹתוֹ מָהוּל** הבינה כי מישראל הוא. ומה שנאמר **'זֶה', אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְלַמֵּד שֶׁנִּתְנַבְּאָה שֶׁלֹּא מִדַּעְתָּהּ**, והמשמעות בדבריה, ש'זֶה' – **משה נוֹפֵל** ליאור, **וְאֵין אַחֵר נוֹפֵל** ליאור מכאן ואילך. **וְהֵיכִינוּ דְּאָמַר** – וזהו שאמר **רַבִּי אֶלְעָזָר**, לגבי נביאי עובדי כוכבים, **מַאי דִּכְתִיב "וְכִי יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם** העובדי כוכבים **דִּרְשׁוּ** כמונו **אֶל הָאֹבוֹת וְאֶל הַיִּדְּעֹנִים הַמְצַפְצְפִים וְהַמַּהֲגִים"** – שמכנים את נביאיהם בלשון גנאי, 'מצפצפין' היינו **שצוֹפִין** - רואים שיש סימן, **וְאֵינָם יוֹדְעִין מַה צּוֹפִין** בסימן זה, ו'מהגים' היינו **שמַהֲגִים** – מוציאים קול בגרונם, **וְאֵינָן יוֹדְעִים מַה מַּהֲגִים**. ומבארת הגמרא מדוע בטלה הגזירה, שבתחילה **כשרָאוּ** האיצטגנינים, **שֶׁמּוֹשִׁיעָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל בַּמַּיִם הוּא לוֹקֶה** – עתיד ללקות במים, **עָמְדוּ וְגָזְרוּ** ש'כָּל הַבֵּן הַיִּלּוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ', כדי שאכן ילקה ולא יוכל להושיען. ולכך **כֵּיוָן דְּשַׁדְיוּהּ לְמֹשֶׁה** – לאחר שהושלך משה ליאור, **אָמְרוּ, תּוּ לָא חַזְיִנַן כִּי הַהוּא סִימָנָא** – איננו רואים יותר סימן זה, **וּבַטְּלוּ לְגֵזֵירָתֵיהוּ** – בטלו את גזרת כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו. אך מבארת הגמרא, **שׁוּהֵם** – האיצטגנינים **אֵינָן יוֹדְעִין** שאין פירוש ראייתם שיענש במים, אלא **שֶׁעַל** חטא **מֵי מְרִיבָה הוּא לוֹקֶה** שלא יכנס לארץ. וכמו **דְּאָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, מַאי דִּכְתִיב 'הֵמָּה מֵי מְרִיבָה אֲשֶׁר רָבוּ'**, מהו 'הֵמָּה', שמשמע שהם אלו שדובר בהם כבר, אלא **שֶׁרָאוּ אִיצְטַגְנִינֵי פַּרְעֹה** שעתיד משה ללקות במים, **וְטָעוּ** שסברו שיענש במים, אך פירוש ראיתם הנכון הוא, שעתיד ללקות על חטא מי מריבה, וזהו 'המה' – הם המים שראו איצטגנינֵי פרעה. **וְהֵיכִינוּ דְּקָאָמַר מֹשֶׁה** – כיון שעל ידי משה בטלה הגזרה להשליך הנולדים ליאור, לכן אמר משה **'שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי הָעָם אֲשֶׁר אָנֹכִי בְּקִרְבּוֹ וְגוֹ'**, מה שנאמר 'רגלי' היינו **שֶׁאָמַר לָהֶן מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל בִּשְׁבִילִי, שכיון שהייתי במים סברו המצרים שכבר לקיתי וביטלו גזירתם, וְנִצַּלְתֶּם כּוּלְּכֶם** מגזירתם.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים באיזה יום הושלך משה ליאור. **רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָא אָמַר, אוֹתוֹ הַיּוֹם** שהושלך משה ליאור **בְּעֶשְׂרִים וְאֶחָד בְּנִיסָן הָיָה**, ולפיכך **אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם**, וכי ראוי שמי **שֶׁעָתִיד לוֹמַר שִׁירָה עַל הַיָּם בְּיוֹם זֶה** – כ"א בניסן שהוא יום קריעת ים סוף, **יִלְקֶה בְּיוֹם זֶה. רַבִּי אַחָא בַּר חֲנִינָא אָמַר, אוֹתוֹ הַיּוֹם** שהושלך משה ליאור, **בְּשִׁשָּׁה בְּסִיוָן הָיָה**, ולפיכך **אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִי שֶׁעָתִיד לְקַבֵּל תּוֹרָה מֵהַר סִינַי בְּיוֹם זֶה**, שהרי קבלת התורה היתה בו' סיון, **יִלְקֶה בְּיוֹם זֶה**. שואלת הגמרא, **בְּשִׁלְמָא לְמַאן דְּאָמַר** שהושלך ליאור **בְּשִׁשָּׁה בְּסִיוָן**, אם כן **מִשְּׁכַּחַת לָהּ ג' יַרְחֵי** – מובן מה שנאמר בפסוק שהצפינה אותו שלשה חודשים מיום לידתו עד שהשליכה אותו ליאור, כיון **דְּאָמַר מַר, בְּשִׁבְעָה בַּאֲדָר מֵת** משה, **וּבְשִׁבְעָה בַּאֲדָר נוֹלַד** משה, **וּמִשִׁّבְעָה בַּאֲדָר וְעַד שִׁשָּׁה בְּסִיוָן הֵם תְּלָתָא יַרְחֵי. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר** שהשליכוהו ליאור **בְּעֶשְׂרִים וְאֶחָד בְּנִיסָן, הֵיכִי מִשְּׁכַּחַת לָהּ**, הרי מז' אדר עד כ"א ניסן הם פחות משלושה חודשים. מתרצת הגמרא, **אוֹתָהּ שָׁנָה** שהושלך משה ליאור, שנה **מְעוּבֶּרֶת הָיְתָה** - שהיו בה שני אדרים, ומשה נולד באדר ראשון, ומה שאמר 'ותצפנו שלשה חודשים', אינם ג' חדשים שלמים, אלא **רוּבוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן** – החודש הראשון היינו מז' אדר עד סוף אדר ראשון, **וְרוּבוֹ שֶׁל אַחֲרוֹן** - החודש השלישי היינו מא' ניסן עד כ"א ניסן, **וְאֶמְצָעִי שָׁלֵם** - החודש השני היינו כל חודש אדר ב'.

"וַתֹּאמֶר אֲחֹתוֹ אֶל בַּת פַּרְעֹה הַאֵלֵךְ וְקָרָאתִי לָךְ אִשָּׁה מֵינֶקֶת מִן הָעִבְרִיֹּת ותיניק לך את הילד", שואלת הגמרא, **וּמַאי שְׁנָא מֵעִבְרִיּוֹת** – מדוע אמרה לה שתביא לה מינקת דוקא מהעבריות, שמשמע שלא חפצה בת פרעה שתינק מן המצריות. ומשיבה, **מְלַמֵּד שֶׁהֶחֱזִירוּהוּ** - תחילה סובבוהו **לְמֹשֶׁה עַל כָּל הַנָּשִׁים הַמִּצְרִיּוֹת כּוּלָּן** כדי שיניקו אותו, **וְלֹא יָנַק** – לא הסכים לינוק, משום **שֶׁאָמַר** הקב"ה, **וכי פֶּה שֶׁעָתִיד לְדַבֵּר עִם הַשְּׁכִינָה, יֵינַק דָּבָר טָמֵא** – מאשה שאכלה דברים טמאים, והתינוק טועם בחלבה את הדברים הטמאים. וכיון שלא רצה לינוק מהן, אמרה לה מרים, האלך ואקרא לאשה מן העבריות שתניקהו. **וְהֵיכִינוּ דִּכְתִיב "אֶת מִי יוֹרֶה דֵּעָה** ואת מי יבין שמועה גמולי מחלב **וְגוֹ'"**, ומבארת הגמרא, **לְמִי יוֹרֶה דֵּעָה** – למי לימד הקב"ה תורה, **וּלְמִי** הוא **יָבִין שְׁמוּעָה, לְגְמוּלֵי** - למי שהבדיל עצמו ונגמל **מֵחָלָב** טמא, **וּלְעַתִּיקֵי** – למי שהעתיק עצמו **מִשָּׁדַיִם** טמאות.

"וַתֹּאמֶר לָהּ בַּת פַּרְעֹה לְכִי וְגוֹ'", אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר מה שאמר 'העלמה' **מְלַמֵּד, שֶׁחָלְבָה** מרים להביא לה מינקת **בְּזִרְיוּזוּת בְּעַלְמָה** – בנערה שכל כוחה עליה. **וְרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר** מה שנאמר **'הָעַלְמָה'** היינו **שֶׁהֶעֱלִימָה אֶת דְּבָרֶיהָ** - שלא אמרה שהיא אחותו ומביאה את אם הילד.

המשך בעמוד קלז

ביאורים למסכת סוטה דף יג עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

וְאוֹמֶרֶת מרים בנבואה, **עֲתִידָה אִמִּי שֶׁתֵּלֵד בֵּן שֶׁמּוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל. וְכֵיוָן שֶׁנּוֹלַד מֹשֶׁה, נִתְמַלֵּא כָּל הַבַּיִת כּוּלָּהּ אוֹר**, והבינו כי אכן נולד מושיען של ישראל, **עָמַד אָבִיהָ** עמרם, **וּנְשָׁקָהּ עַל רֹאשָׁהּ, וְאָמַר לָהּ, בִּתִּי נִתְקַיְּמָה נְבוּאָתֵךְ** שעתיד ליולד לנו מושיען של ישראל. אך **וְכֵיוָן שֶׁהֶטִּילוּהוּ לַיְּאוֹר, עָמַד אָבִיהָ וּטְפָחָהּ** - חבט **עַל רֹאשָׁהּ, וְאָמַר לָהּ, בִּתִּי הֵיכָן נְבוּאָתֵךְ** – משום שחשב שימות ביאור. **וְהֵיינוּ דִּכְתִיב "וַתֵּתַצַּב אֲחֹתוֹ מֵרָחֹק לְדֵעָה מַה יֵּעָשֶׂה לוֹ"**, דוקא היא עמדה לראותו היות והיתה בטוחה שינצל, ועמדה שם כד **לֵידַע מַה יֵּהֵא בְּסוֹף נְבוּאָתָהּ** – מה יעלה בסופה.

שנינו במשנה **שיוֹסֵף זָכָה** לקבור את אביו, **וְכוּ'**. מבארת הגמרא עניני קבורת יעקב, ושואלת, **מַאי שְׁנָא מֵעִיקָּרָא** - מדוע בתחילה כשעלו לקבור את יעקב, הקדימו את המצרים ליוסף ואחיו, **דִּכְתִיב "וַיַּעַל יוֹסֵף לִקְבֹּר אֶת אָבִיו וַיַּעֲלוּ אִתּוֹ כָּל עַבְדֵי פַרְעֹה וְגוֹ'", וַהֲדַר** – ואחר כך נאמר **"וְכֹל בֵּית יוֹסֵף וְאֶחָיו וּבֵית אָבִיו". וּמַאי שְׁנָא** ואילו **לְבַסּוֹף** - בשעת חזרתם מהקבורה, הקדימו את יוסף ואחיו למצרים **דִּכְתִיב** תחילה **"וַיָּשָׁב יוֹסֵף מִצְרַיְמָה הוּא וְאֶחָיו", וַהֲדַר** – ואחר כך נאמר **"וְכֹל הָעֲלִים אִתּוֹ לִקְבֹּר אֶת אָבִיו"** – דהיינו המצרים, כלומר להיפך מכפי שיצאו בתחילה. מתרצת הגמרא, **אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בַּתְּחִילָּה עַד שֶׁלֹּא רָאוּ** המצרים **בְּכָבוֹדָן** שֶׁל יִשְׂרָאֵל, **לֹא נָהֲגוּ כָּהֵן כָּבוֹד**, ולכן הקדימו לצאת לפניהם, **וּלְבַסּוֹף** לאחר קבורת יעקב, **שֶׁרָאוּ** אז **בְּכָבוֹדָן, נָהֲגוּ כָּהֵן כָּבוֹד**, ונתנו להם להקדים ולחזור לפניהם. ומבארת הגמרא מהו הכבוד שראו בישראל, **דִּכְתִיב "וַיָּבֹאוּ עַד גֹּרֶן הָאָטָד** אשר בעבר הירדן ויספדו שם מספד גדול וכבד מאד", וגורן האטד משמעו שהיה גורן מאטד, וקשה **וְכִי גּוֹרֶן יֵשׁ לוֹ לְאָטָד** – וכי דרך לאסוף אטדין ולעשות הימנו גורן. לכן **אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ**, לא היה זה גורן מאטדים אלא שהמקום נקרא גורן האטד, **מְלַמֵּד שֶׁהִקִּיפוּהוּ כְּתָרִים לַאֲרוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, כְּגֹרֶן זֶה שֶׁמַּקִּיפִים לוֹ אָטָד** של קוצים לשומרו מסביב, ומי הקיפוהו, **שֶׁבָּאוּ בְּנֵי עֵשָׂו וּבְנֵי יִשְׁמָעֵאל וּבְנֵי קְטוּרָה**, וחלקו כבוד ליעקב, שתלו את כתרידם בארונו. והמצרים שראו כבוד זה, החלו אף הם לנהוג כבוד בבניו. **תָּנָא, כּוּלָּם** – בני עשו ובני ישמעאל ובני קטורה, מתחילה **לְמִלְחָמָה בָּאוּ** – להלחם בבני יעקב כדי שלא יקבר יעקב במערת המכפלה, אך **כֵּיוָן שֶׁרָאוּ** את **כִּתְרוֹ שֶׁל יוֹסֵף תָּלוּי בַּאֲרוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, נָטְלוּ כּוּלָּן כִּתְרֵיהֶן וְתָלָאוּם בַּאֲרוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב. תָּנָא, שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה כְּתָרִים נִתְלוּ בַּאֲרוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב.**

"וַיִּסְפְּדוּ שָׁם מִסְפֵּד גָּדוֹל וְכָבֵד מְאֹד". תָּנָא מהו ההספד הגדול והכבד שנעשה, **שֶׁאֲפִילּוּ הַסּוּסִים וַאֲפִילּוּ הַחֲמוֹרִים** נעצבו על פטירתו (**מֵאֵילּוּ מֵאֵילּוּ**).

אומרת הגמרא, **כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעוּ לִמְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה** לקבור את יעקב, **אָתָא עֵשָׂו, וְקָא מְעַכֵּב** - עיכב אותם מלקבורו שם, וכך **אָמַר לָהֶן** – לבני יעקב, הרי נאמר **'מִמְּרֵא קִרְיַת הָאַרְבַּע הִוא חֶבְרוֹן', וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק** הטעם שנקראת המערה **'קִרְיַת אַרְבַּע', לְפִי שֶׁאוֹתוֹ שֶׁנִּקְבְּרוּ בָהּ אַרְבַּע זוּגוֹת הָיוּ, אָדָם וְחַוָּה, אַבְרָהָם וְשָׂרָה, יִצְחָק וְרִבְקָה, יַעֲקֹב וְלֵאָה.** וכשמת יצחק נשארו שני קברים אותם ירשנו שנינו, וכיון **שאִיהוּ** - יעקב, **קָבְרָה לְלֵאָה** במערה **בְּדִידֵיהּ** - בחלקו שקיבל בירושה, אם כן, **וְהַאי** - הקבר **דְּפֵיֵּשׁ** – שנותר, **דִּידִי** – שלי **הוּא. אָמְרוּ לֵיהּ** בני יעקב, הרי **זַבִּינְתָּהּ** - מכרת ליעקב את חלקך במערה בשעה שמכרת את הבכורה. **אָמַר לְהוּ** עשיו, **נְחִי דְּזַבִּינִי בְּכִירוּתָא** – אמנם מכרתי את חלק הבכורה, שלא אקבל פי שנים בירושה, אך **פְּשִׁיטוּתָא** – את חלק הפשוט שלי **מִי זַבִּינִי** - האם מכרתיו. **אָמְרוּ לֵיהּ** בני יעקב, **אִין** – אכן מכרת אף את חלק הפשיטות במערה, **דִּכְתִיב** שאמר יעקב ליוסף **"בְּקִבְרִי אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי** בארץ מצרים שמה תקברינִי", **וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוֹצָדָק**, מה שנאמר 'כריתי', **אֵין כְּרִיָּה אֶלָּא לְשׁוֹן מְכִירָה, שֶׁכֵּן בִּכְרַכֵּי הַיָּם קוֹרִין לְמִכְרָה 'כְּרִיָּה'**, נמצא שמכרת אף חלק זה. **אָמַר לְהוּ** עשיו, אם אכן מכרתי לכם זאת, **הָבוּ לִי אִינַּרְתָּא** - הראו לי שטר המכירה על חלקי במערה. **אָמְרוּ לֵיהּ** בני יעקב, **אִינַּרְתָּא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם הִיא** – השטר נמצא במצרים. חשבו האחים ביניהם **וּמַאן נַיזִיל** - מי ילך להביאו מארץ מצרים, והחליטו **שַׁנְיזִיל** – ילך **נַפְתָּלִי**, משום **דְּקַלִּיל כִּי אַיֵּילְתָּא** – הליכתה קלה ומהירה כשל איל. **דִּכְתִיב 'נַפְתָּלִי אַיָּלָה שְׁלֻחָה הַנֹּתֵן אִמְרֵי שָׁפֶר'**, ודרשו על כך, **אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ אַל תִּקְרֵי 'אִמְרֵי שָׁפֶר', אֶלָּא 'אִמְרֵי סֵפֶר'** – שהביא את שטר המכירה ממצרים. ממשיכה הגמרא ואומרת, שבאותו זמן, **חוֹשִׁים** שהוא **בְּרִיהּ דְּדָן** – בנו של דן בן יעקב, **תַּמָּן הֲוָה** – היה שם בעת המכירה, **וְיַקִּירָן לֵיהּ אוּדְנֵיהּ** – כבדו אוזניו מלשמוע, **אָמַר לְהוּ** חושים לבני יעקב, **מַאי הַאי** - מדוע אתם מתעכבים מלקבור את יעקב, **וְאָמְרוּ לֵיהּ קָא מְעַכֵּב הַאי** – עשו מעכב אותנו **עַד דְּאָתֵי נַפְתָּלִי מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם** ויביא עמו את שטר המכירה של המערה. **אָמַר לְהוּ** חושים, **וְעַד דְּאָתֵי נַפְתָּלִי מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם יְהֵא אֲבִי אַבָּא מוּטָל בְּבִזְיוֹן. שָׁקַל** – נטל חושים **קוּלְפָּא** - מקל, **מַחְיֵיהּ** – והכה בו **אַרֵישֵׁיהּ** – על ראשו של עשו והרגו. ומחמת המכה **נָתְרָן** – נשרו **עֵינֵיהּ** – עיניו של עשיו, **וְנָפְלוּ** על **אַכַּרְעָא** - רגליו **דְּיַעֲקֹב. פַּתְּחִינְהוּ יַעֲקֹב לְעֵינֵיהּ** – פתח יעקב את עיניו **וְאַחֵיהּ** – וחייך, **וְהֵיינוּ דִּכְתִיב "יִשְׂמַח צַדִּיק כִּי חָזָה נָקָם, פְּעָמָיו יִרְחַץ בְּדַם הָרָשָׁע"**, ולכך שמח יעקב שחזה בנקם שנקמו בעשו. **וּבְאוֹתָהּ שָׁעָה נִתְקַיְּמָה נְבוּאָתָהּ שֶׁל רִבְקָה, דִּכְתִיב 'לָמָּה אֶשְׁכַּל גַּם שְׁנֵיכֶם יוֹם אֶחָד', וְאַף עַל גַּב דְּמִיתָתָן** של עשיו ויעקב **לֹא בְּיוֹם אֶחָד הֲוַאי**, מכל מקום נחשב ששיכלה את שניהם ביום אחד כיון **שקְבוּרָתָן מִיהָא בְּיוֹם אֶחָד הֲוַאי.**

נאמר 'ויעל יוסף לקבור את אביו', וכן בשעת חזרתו נאמר 'אחרי קברו את אביו', הרי שייחס הכתוב את קבורת יעקב ליוסף. שואלת הגמרא, כיצד הניחוהו אחיו ליטול לבדו את השם של קבורת אביהם, **וכי וְאִי לֹא עָסַק בֵּיהּ יוֹסֵף** – אם לא היה יוסף מתעסק בקבורתו, **אֶחָיו לֹא הֲווּ מְעַסְּקֵי בֵּיהּ** לקוברו, **וְהָכְתִיב 'וַיַּעֲשׂוּ אוֹתוֹ בָנָיו אַרְצָה כְּנָעַן'**, נמצא שאף שאר האחים התעסקו בקבורת יעקב, ואם כן מדוע נתנו לו שתיקרא הקבורה על שמו. מתרצת הגמרא, **שאָמְרוּ** שאר האחים, **הַנִּיחוּ לוֹ** ליוסף להתעסק בקבורת יעקב יותר מאיתנו, מפני **שכְּבוֹדוֹ בַּמְּלָכִים** - כבודו של יעקב שיוסף שהוא מלך יתעסק בקבורתו, **יוֹתֵר מִבְּהֲדִיוֹטוֹת** – ממה שנתעסק בו אנו.

שנינו במשנה, **מִי לָנוּ גָּדוֹל מִיּוֹסֵף** שלא נתעסק בו אלא משה **כו'. תָּנוּ רַבָּנָן, בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה חֲבִיבוֹת מִצְוֹת עַל מֹשֶׁה רַבֵּינוּ, שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל כּוּלָּן נִתְעַסְּקוּ בְּבִיזָּה** מהמצרים, ששאלו מהם כלי כסף וכלי זהב, **וְהוּא** – משה **נִתְעַסֵּק בַּמִּצְוֹת** - העלאת ארונו של יוסף, **שֶׁנֶּאֱמַר 'חֶכֶם לֵב יִקַּח מִצְוֹת וְגוֹ'". וּמִנַּיִן הָיָה יוֹדֵעַ מֹשֶׁה רַבֵּינוּ הֵיכָן יוֹסֵף קָבוּר** – שלקח משם עצמותיו, **אָמְרוּ** חז"ל, **סָרַח בַּת אָשֵׁר נִשְׁתַּיְּרָה מֵאוֹתוֹ הַדּוֹר, וְהָלַךְ מֹשֶׁה אֶצְלָהּ, אָמַר לָהּ** משה, **כְּלוּם אַתְּ יוֹדַעַת הֵיכָן יוֹסֵף קָבוּר, אָמְרָה לוֹ אָרוֹן שֶׁל מַתֶּכֶת** כבד **עֲשׂוּ לוֹ מִצְרַיִם, וּקְבָעוּהוּ בְּגֵילוּם הַנָּהָר** – הנהר שממנו כל ארץ מצרים שותה, ועשו כן **כְּדֵי שֶׁיִּתְבָּרְכוּ** בזכותו **מֵימָיו** של הנהר. **הָלַךְ מֹשֶׁה וְעָמַד עַל שְׂפַת** נהר **הַגִּילוּם, אָמַר לוֹ, יוֹסֵף יוֹסֵף, הִגִּיעַ הָעֵת שֶׁנִּשְׁבַּע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁאֲנִי גּוֹאֵל אֶתְכֶם, וְהִגִּיעָה** עת קיום **הַשְּׁבוּעָה שֶׁהִשְׁבַּעְתָּ אֶת יִשְׂרָאֵל** להעלותך לקבורה בארץ הקודש. **אִם אַתָּה מַרְאֶה עַצְמְךָ** שנוכל לקיים שבועתך, **מוּטָב,** אך **אִם לָאו, הֲרֵי אָנוּ מְנוּקִין מִשְּׁבוּעָתְךָ**, כיון שלא היתה השבועה אלא אם נוכל לקיימה. **מִיָּד צָף אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף** על מי הנהר, ונטלו משה. ומבארת הברייתא, **וְאַל תִּתְמַהּ הֵיאַךְ** שיהיה **בַּרְזֶל צָף** על המים, **שֲׁהֲרֵי כְּתִיב** בתלמידי אלישע, **"וַיְהִי הָאֶחָד מַפִּיל הַקּוֹרָה וְאֶת הַבַּרְזֶל נָפַל אֶל הַמָּיִם וְגוֹ', אֲהָהּ אֲדוֹנִי וְהוּא שָׁאוּל וַיֹּאמֶר אִישׁ הָאֱלֹהִים אָנָה נָפָל וַיַּרְאֵהוּ אֶת הַמָּקוֹם וַיִּקְצָב עֵץ וַיַּשְׁלֵךְ שָׁמָּה וַיֵּצֶף הַבַּרְזֶל"**, הרי שאלישע הנביא הציף את הברזל על המים, משום שרצון יראיו יעשה. **וְהָלָא** – ולכן אין לתמוה על הדבר, שהרי **הַדְּבָרִים** קַל **וְחוֹמֶר, וּמָה אֱלִישָׁע** שהיה **תַּלְמִידוֹ** שֶׁל **אֵלִיָּהוּ, וְאֵלִיָּהוּ** היה **תַּלְמִידוֹ** שֶׁל **מֹשֶׁה,** שהרי תורתו של משה לימד לאליהו, ומצינו **שצָף הַבַּרְזֶל מִפָּנָיו, מִפְּנֵי מֹשֶׁה רַבֵּינוּ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.**

רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, לא היה הארון מונח בנילוס, אלא **בְּקַבְּרַנִיט** - בקברות **שֶׁל מְלָכִים הָיָה קָבוּר, הָלַךְ מֹשֶׁה וְעָמַד עַל קַבְּרַנִיט שֶׁל מְלָכִים** – במקום קברותיהם, **וְאָמַר, יוֹסֵף, הִגִּיעַ עֵת שֶׁנִּשְׁבַּע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁאֲנִי גּוֹאֵל אֶתְכֶם, וְהִגִּיעָה** זמן קיום **הַשְּׁבוּעָה שֶׁהִשְׁבַּעְתָּ אֶת יִשְׂרָאֵל** להעלות עצמותיך, **אִם אַתָּה מַרְאֶה עַצְמְךָ מוּטָב, וְאִם לָאו, הֲרֵי אָנוּ מְנוּקִין מִשְּׁבוּעָתְךָ, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִזְדַּעְזֵעַ אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף** והכיר משה שהוא ארונו, **נְטָלוֹ מֹשֶׁה וְהֵבִיאוֹ אֶצְלוֹ.**

המשך בעמוד קלז

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף יג עמוד א

רש״י

מַאי שְׁנָא מֵעַכְּרָא. דְּאַקְדְּמִינְהוּ לְמִצְרַיִם מִקַּמֵּי אֲחֵי יוֹסֵף, וּמַאי שְׁנָא לְבַסּוֹף דִּכְתִיב הוּא וְאֶחָיו וַהֲדַר וְכָל הָעוֹלִים אִתּוֹ: וְכִי. דֶּרֶךְ לָאֲסוֹף אֶצְדִּין וְלַעֲשׂוֹת מֵהֶן גֹּרֶן: שֶׁמַּקִּיפִין לוֹ אָטָד. גֶּדֶר שֶׁל קוֹצִים: שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה כְּתָרִים. י״ב נְשִׂיאִים דְּיִשְׂמָעֵאל וכ״ג אַלּוּפִים נִמְנוּ בְּעֵשָׂו. וְא״ת כ״ה הֵן, תֵּימָן וּקְנַז נִמְנוּ ב׳ פְּעָמִים. וְא״ת קֹרַח נִמְנָה ב׳ פְּעָמִים, שְׁנֵי קֹרַח הֵן, אֶחָד מִבְּנֵי אֱלִיפַז וְאֶחָד מִבְּנֵי אָהֳלִיבָמָה, וּמ״מ ל״ה הֵן וּכִתְרוֹ שֶׁל יוֹסֵף הָרֵי ל״ו: קָא מְעַכֵּב. שֶׁלֹּא יִקְּרוּהוּ שָׁם: אָמַר. קְרִיַּת אַרְבַּע שְׁמָהּ שֶׁאֵינָהּ מְחֻזֶּקֶת אֶלָּא ד׳ זוּגוֹת. הָא דְּא״ר יִצְחָק לָאו מִלְּתָא דְּעֵשָׂו הִיא אֶלָּא גְּמָרָא קָאָמַר לֵיהּ לְמִימַר טַעְמָא דְּעַבּוּבָא, דְּדַדַּאי כֵּן הָוָה כִּדְבָרֵי עֵשָׂו שֶׁאֵינָהּ מְחֻזֶּקֶת אֶלָּא ח׳ קְבָרִים: אִיהוּ. יַעֲקֹב: קַבְּרָהּ לְלֵאָה בְּדִידֵיהּ. בַּחֵלֶק הַמֻּגִּיעוֹ כִּדְכְתִיב וְשָׂמָה קְבֻרָתִי אֶת לֵאָה: זַבִּינְתֵּיהּ. כְּשֶׁמְּכַרְתָּ הַבְּכוֹרָה: נָחֵי דְּזַבִּינְתִּי לְבַכּוֹרְתִּי. וְלֹא אֶטּוֹל פִּי שְׁנַיִם אֶלָּא כְּמוֹהוּ: פְּשִׁיטוּתָא מִי זַבִּינִי. חֶלְקִי בְּחֵלֶק פָּשׁוּט לֹא מְכַרְתִּי: א״ל אִין. פְּשִׁיטוּתֵיךְ נַמִּי זַבְּנַתְּ חֶלְקָךְ בְּמְעָרָה זוֹ לְגַמְרֵי, שֶׁכָּךְ אָמַר אָבִינוּ בְּשִׁעַת מִיתָה אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי, וְאֵין כְּרִיתָה אֶלָּא לְשׁוֹן מְכִירָה כְּמוֹ וְאֶכְרְתָה לִּי בְּחַמִּשָּׁה עָשָׂר כֶּסֶף (הוֹשֵׁעַ ג): הָכוּ אַגַּרְתָּא. הִרְאוּ שְׁטָר מְכִירָה: יַקִּירָן אוּדְנַיִיהוּ. כָּבְדוּ אָזְנָיו מִשְּׁמוֹעַ: מַאי הַאי. לָמָּה אֵינָם קוֹבְרִין אוֹתוֹ: שְׁקִיל גּוּלְפֵיהּ. מַקֵּל, כְּמוֹ גּוּלְפֵי טוֹבֵי בְּלָע מַאֲבִימִי בַּעֲרָכִין (קף כב.): וְאִי לֹא אִיעַסֵּק בֵּיהּ יוֹסֵף אֶחָיו מִי לֹא הֲוֵי מִיעַסְּקֵי בֵּיהּ. כְּלוֹמַר הֵיאַךְ הַנִּיחוּהוּ אֶחָיו לְיוֹסֵף לְטוֹל לוֹ אֶת הַשֵּׁם לְבַדּוֹ שֶׁל קְבוּרַת אֲבִיהֶם, וְכִי פָּרְקוּ מֵעֲלֵיהֶן הָעֹל וְלֹא חָשׁוּ לוֹ, וְאִם לֹא נִתְעַסֵּק בּוֹ הוּא הֵם לֹא הָיוּ עֲסוּקִין בּוֹ, וְהַכְּתִיב וַיַּעֲשׂוּ אוֹתוֹ בָּנָיו, אַלְמָא אַף הֵם הָיוּ עֲסוּקִין בְּמַעֲשֵׂהוּ וּקְבוּרָתוֹ. וּמַסְקְנָא כְּתִיב אַחֲרֵי קָבְרוֹ אֶת אָבִיו, תְּלָה הַכָּתוּב בּוֹ שֶׁהוּא הָיָה עִקַּר הַדָּבָר: אָמְרוּ. אֶחָיו בֵּינֵיהֶן הַנִּיחוּ לוֹ לְהִתְעַסֵּק בּוֹ כְּנֶגֶד כֻּלָּנוּ: כְּבוֹדוֹ. שֶׁל אָבִינוּ מֶלֶךְ יוֹתֵר מִבְּחֲדִיוֹטוֹת, שֶׁיּוֹסֵף מֶלֶךְ הוּא: נִתְעַסְּקוּ בְּכָבְדָהּ. שֶׁל מִצְרַיִם: כְּדֵי שֶׁיִּתְכַּבְּדוּ מֵימָיו. תָּמִיד לְפִי שֶׁאֵין אֶרֶץ מִצְרַיִם שׁוֹתָה מִמֵּי גְּשָׁמִים אֶלָּא שֶׁכְּלָה עֲשׂוּיָה יְאוֹרִים וְחָרִיצִים מִנִּילוּס עַד סוֹף הַמְּדִינָה כְּמָה פַּרְסָאוֹת, וְנִילוּס עוֹלֶה וּמַשְׁקֶה וּמִתְבָּרֵךְ וּמְמַלֵּא אוֹתָן יְאוֹרִים וּמַשְׁקִין מֵהֶן הַשָּׂדוֹת, וְהַיְינוּ דִּכְתִיב (זְכַרְיָה יד) וְהָיָה אִם לֹא יַעֲלֶה מִכָּל מִשְׁפְּחוֹת וגו׳ לֹא עֲלֵיהֶם יִהְיֶה הַגָּשֶׁם, וְאִם מִשְׁפַּחַת מִצְרַיִם לֹא תַעֲלֶה וְלֹא תָבֹא [וּבָאָה] וְלֹא עֲלֵיהֶם, וְאֵין כְּתִיב כָּאן הַגָּשֶׁם אֶלָּא וְלֹא עֲלֵיהֶם יִהְיֶה אוֹתוֹ נָהָר שֶׁהֵן שׁוֹתִין מִמֶּנּוּ. וְיוֹנָתָן בֶּן עוּזִּיאֵל תִּרְגֵּם וְלֹא עֲלֵיהֶם תִּיסַּק נִילוּס: וַיְהִי הָאֶחָד מַפִּיל הַקּוֹרָה וגו׳. בְּתַלְמִידֵי אֱלִישָׁע כְּתִיב בְּמֶלָכִים: וְהוּא שָׁאוּל. הִשְׁאִילוּהוּ לוֹ: תַּלְמִידוֹ שֶׁל מֹשֶׁה. וְלֹא שֶׁלָּמַד מִפִּיו, אֶלָּא תּוֹרָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לִמְּדוּ לְאֵלִיָּהוּ: בְּקַבְּרִנִיס שֶׁל מְלָכִים. בְּקִבְרוֹת שֶׁל מְלָכִים, וְלָשׁוֹן יְוָנִי הוּא: קוּם

תוספות

סרח בת אשר נשתיירה מאותו הדור. תימה והלא מכיר ויאיר בן מנשה נולדו בימי יעקב והיו מבאי הארץ למה לא שאלם משה והם היו מבני בניו של יוסף י״ל שסוד הגאולה נמסר לסרח כדאיתא בפירקי ר״א (פרק מח) וכיון שבא משה הלכו זקני ישראל אצלה לפי שכבר נכשלו על ידי בני אפרים שיצאו שלשים שנה לפני הקץ ונמלכו עתה בה ואמרה להם מה לשון אמר לכם המושיע הזה אמרו לה פקוד פקדתי אמרה להם א״כ הוא הוא לכך הלך גם משה אצלה. מתוספת רבי: סמליון

וְאוֹמֶרֶת עֲתִידָה אִמִּי שֶׁתֵּלֵד בֵּן שֶׁמּוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל. וְכֵיוָן שֶׁנּוֹלַד מֹשֶׁה, נִתְמַלֵּא כָּל הַבַּיִת כּוּלָּהּ אוֹר, עָמַד אָבִיהָ, וּנְשָׁקָהּ עַל רֹאשָׁהּ, אָמַר לָהּ, בִּתִּי נִתְקַיְּמָה נְבוּאָתֵךְ. וְכֵיוָן שֶׁהֶטִּילוּהוּ לַיְּאוֹר, עָמַד אָבִיהָ וּטְפָחָהּ עַל רֹאשָׁהּ, אָמַר לָהּ, בִּתִּי הֵיכָן נְבוּאָתֵיךְ, וְהַיְינוּ דִּכְתִיב ׳וַתֵּתַצַּב אֲחֹתוֹ מֵרָחֹק לְדֵעָה מַה יֵּעָשֶׂה לוֹ׳, לֵידַע מַה יֵּהֵא בְּסוֹף נְבוּאָתָהּ: יוֹסֵף זָכָה וכו׳: מַאי שְׁנָא מֵעַיקָּרָא, דִּכְתִיב ׳וַיַּעַל יוֹסֵף לִקְבֹּר אֶת אָבִיו וַיַּעֲלוּ אִתּוֹ כָּל עַבְדֵי פַרְעֹה וגו׳״, וַהֲדַר ׳וְכֹל בֵּית יוֹסֵף וְאֶחָיו וּבֵית אָבִיו׳. וּמַאי שְׁנָא לְבַסּוֹף, דִּכְתִיב ׳וַיָּשָׁב יוֹסֵף מִצְרַיְמָה הוּא וְאֶחָיו׳ וַהֲדַר ׳וְכָל הָעֹלִים אִתּוֹ לִקְבֹּר אֶת אָבִיו׳. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בַּתְּחִילָּה עַד שֶׁלֹּא רָאוּ בִּכְבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, לֹא נָהֲגוּ בָהֶן כָּבוֹד. וּלְבַסּוֹף שֶׁרָאוּ בִּכְבוֹדָן, נָהֲגוּ בָהֶן כָּבוֹד, דִּכְתִיב ׳וַיָּבֹאוּ עַד גֹּרֶן הָאָטָד׳ וְכִי גֹּרֶן יֵשׁ לוֹ לְאָטָד, אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, מְלַמֵּד שֶׁהִקִּיפוּהוּ כְּתָרִים לַאֲרוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, כְּגֹרֶן זֶה שֶׁמַּקִּיפִים לוֹ אָטָד, שֶׁבָּאוּ בְּנֵי עֵשָׂו וּבְנֵי יִשְׁמָעֵאל וּבְנֵי קְטוּרָה. תָּנָא, כּוּלָּם לְמִלְחָמָה בָּאוּ, כֵּיוָן שֶׁרָאוּ כִּתְרוֹ שֶׁל יוֹסֵף תָּלוּי בַּאֲרוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, נָטְלוּ כּוּלָּן כִּתְרֵיהֶן וּתְלָאוּם בַּאֲרוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב. תָּנָא, שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה כְּתָרִים נִתְלוּ בַּאֲרוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב. ׳וַיִּסְפְּדוּ שָׁם מִסְפֵּד גָּדוֹל וְכָבֵד מְאֹד׳ תָּנָא, אֲפִילּוּ סוּסִים וַאֲפִילּוּ חֲמוֹרִים (מְאֵילוּ מְאֵילוּ), כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעוּ לְמְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה, אָתָא עֵשָׂו, קָא מְעַכֵּב. אָמַר לָהֶן ׳מְמֵרָא קְרִית הָאַרְבַּע הוּא חֶבְרוֹן׳, וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק ׳קְרִית אַרְבַּע׳, אַרְבַּע זוּגוֹת הָיוּ, אָדָם וְחַוָּה, אַבְרָהָם וְשָׂרָה, יִצְחָק וְרִבְקָה, יַעֲקֹב וְלֵאָה. אִיהוּ, קַבְּרָהּ לְלֵאָה בְּדִידֵיהּ. וְהַאי דְּפָיֵיס, דִּידִי הוּא. אָמְרוּ לֵיהּ, זַבִּינְתֵּיהּ. אָמַר לְהוּ, נְהִי דְּזַבִּינִי בְּכֵירוּתָא, פְּשִׁיטוּתָא מִי זַבִּינִי. אָמְרוּ לֵיהּ, אִין דִּכְתִיב ׳בִּקְבֻרִי אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי׳ וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוֹצָדָק, אֵין כְּיָרָה אֶלָּא לְשׁוֹן מְכִירָה, שֶׁכֵּן בְּכַרְכֵּי הַיָּם קוֹרִין לְמִכִּירָה ׳כִּירָה׳. אָמַר לְהוּ, הָבוּ לִי אִיגַּרְתָּא. אָמְרוּ לֵיהּ, אִיגַּרְתָּא דְּמִצְרַיִם הִיא. וּמַאן גַּיזִיל, גַּיזִיל נַפְתָּלִי דְּקַלִּיל כִּי אַיַּלְתָּא, דִּכְתִיב ׳נַפְתָּלִי אַיָּלָה שְׁלֻחָה הַנֹּתֵן אִמְרֵי שָׁפֶר׳, אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, אַל תִּקְרֵי ׳אִמְרֵי שָׁפֶר׳ אֶלָּא אִמְרֵי סֵפֶר. חוּשִׁים בְּרִיהּ דְּדָן, תַּמָּן הָוָה וַיְקִירָן לֵיהּ אוּדְנַיְיהוּ, אָמַר לְהוּ מַאי הַאי, וְאָמְרוּ לֵיהּ קָא מְעַכֵּב הַאי עַד דְּאָתֵי נַפְתָּלִי מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם, אָמַר לְהוּ וַעַד דְּאָתֵי נַפְתָּלִי מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם, יְהֵא אָבִי אַבָּא מוּטָל בְּבִזְיוֹן. שֶׁקַּל קוֹלְפָא, מַחֲיֵיהּ אַרֵישֵׁיהּ, נָתְרָן עֵינֵיהּ וְנָפְלוּ אַבַּרְעָא דְּיַעֲקֹב. פַּתְּחִינְהוּ יַעֲקֹב לְעֵינֵיהּ וְאַחִיךְ, וְהַיְינוּ דִּכְתִיב ׳וְשִׂמַח צַדִּיק כִּי חָזָה נָקָם, פְּעָמָיו יִרְחַץ בְּדַם הָרָשָׁע׳. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִתְקַיְּמָה נְבוּאָתָהּ שֶׁל רִבְקָה, דִּכְתִיב ׳לָמָּה אֶשְׁכַּל גַּם שְׁנֵיכֶם יוֹם אֶחָד׳, וְאַף עַל גַּב דְּמִיתָתָן לֹא בְּיוֹם אֶחָד הֲוַאי, קְבוּרָתָן מִיהָא בְּיוֹם אֶחָד הֲוַאי. וְאִי לֹא עָסַק בֵּיהּ יוֹסֵף, אֶחָיו לֹא הָווּ מְעַסְּקֵי בֵּיהּ, וְהָכְתִיב ׳וַיַּעֲשׂוּ אוֹתוֹ בָנָיו אַרְצָה כְּנָעַן׳. אָמְרוּ הַנִּיחוּ לוֹ, כְּבוֹדוֹ בְּמַלְכִים יוֹתֵר מִבְּחֲדִיוֹטוֹת: מִי לָנוּ גָּדוֹל מִיּוֹסֵף כּוּ׳: תָּנוּ רַבָּנָן, בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה חֲבִיבוֹת מִצְוֹת עַל מֹשֶׁה רַבֵּינוּ, שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל כּוּלָּן נִתְעַסְּקוּ בַּבִּיזָּה וְהוּא נִתְעַסֵּק בַּמִּצְוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר ׳חָכַם לֵב יִקַּח מִצְוֹת וגו׳״. וּמִנַּיִן הָיָה יוֹדֵעַ מֹשֶׁה רַבֵּינוּ הֵיכָן יוֹסֵף קָבוּר, אָמְרוּ, סָרַח בַּת אָשֵׁר נִשְׁתַּיְּרָה מֵאוֹתוֹ הַדּוֹר, הָלַךְ מֹשֶׁה אֶצְלָהּ, אָמַר לָהּ, כְּלוּם אַתְּ יוֹדַעַת הֵיכָן יוֹסֵף קָבוּר, אָמְרָה לוֹ, אָרוֹן שֶׁל מַתֶּכֶת עָשׂוּ לוֹ מִצְרִים, וְקָבְעוּהוּ בְּנִילוּס הַנָּהָר כְּדֵי שֶׁיִּתְבָּרְכוּ מֵימָיו. הָלַךְ מֹשֶׁה וְעָמַד עַל שְׂפַת נִילוּס, אָמַר לוֹ, יוֹסֵף יוֹסֵף, הִגִּיעַ הָעֵת שֶׁנִּשְׁבַּע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁאֲנִי גּוֹאֵל אֶתְכֶם, וְהִגִּיעָה הַשְּׁבוּעָה הַשְּׁבוּעָה שֶׁהִשְׁבַּעְתָּ אֶת יִשְׂרָאֵל. אִם אַתָּה מַרְאֶה עַצְמְךָ מוּטָב, אִם לָאו, הֲרֵי אָנוּ מְנוּקִין מִשְּׁבוּעָתְךָ. מִיָּד, צָף אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף, וְאַל תִּתְמַהּ הֵיאַךְ בַּרְזֶל צָף, שֶׁהֲרֵי כְּתִיב ׳וַיְהִי הָאֶחָד מַפִּיל הַקּוֹרָה וְאֶת הַבַּרְזֶל נָפַל אֶל הַמָּיִם וגו׳, אֲהָהּ אֲדוֹנִי וְהוּא שָׁאוּל וַיֹּאמֶר אִישׁ הָאֱלֹהִים אָנָה נָפָל וַיַּרְאֵהוּ אֶת הַמָּקוֹם וַיִּקְצָב עֵץ וַיַּשְׁלֵךְ שָׁמָּה וַיָּצֶף הַבַּרְזֶל׳. וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחוֹמֶר, וּמָה אֱלִישָׁע תַּלְמִידוֹ שֶׁל אֵלִיָּהוּ, וְאֵלִיָּהוּ תַּלְמִידוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, צָף בַּרְזֶל מִפָּנָיו. מִפְּנֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, בְּקַבְּרִנִיט שֶׁל מְלָכִים הָיָה קָבוּר, הָלַךְ מֹשֶׁה וְעָמַד עַל קַבְּרִנִיט שֶׁל מְלָכִים, אָמַר, יוֹסֵף, הִגִּיעַ עֵת שֶׁנִּשְׁבַּע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁאֲנִי גּוֹאֵל אֶתְכֶם, וְהִגִּיעָה שְׁבוּעָה שֶׁהִשְׁבַּעְתָּ אֶת יִשְׂרָאֵל, אִם אַתָּה מַרְאֶה עַצְמְךָ מוּטָב, וְאִם לָאו, הֲרֵי אָנוּ מְנוּקִין מִשְּׁבוּעָתְךָ, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִזְדַּעְזֵעַ אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף, נָטְלוּ מֹשֶׁה וְהֵבִיאוּ אֶצְלוֹ. וְכָל אוֹתָן שָׁנִים שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר הָיוּ שְׁנֵי אֲרוֹנוֹת הַלְּלוּ, אֶחָד שֶׁל מֵת וְאֶחָד שֶׁל שְׁכִינָה, מְהַלְּכִין זֶה עִם זֶה, וְהָיוּ עוֹבְרִין וְשָׁבִין אוֹמְרִים, מַה טִּיבָן שֶׁל שְׁנֵי אֲרוֹנוֹת הַלְּלוּ. אָמְרוּ, אֶחָד שֶׁל מֵת וְאֶחָד שֶׁל שְׁכִינָה. וְכִי מַה דַּרְכּוֹ שֶׁל מֵת לְהַלֵּךְ עִם שְׁכִינָה. אָמְרוּ,

קוּם

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף יג עמוד ב

תוספות — רש״י

סמליון

אומר. פי׳ ר״ח אית דאמרי מלאך ואית דאמרי שם חכם. ערוך: מפני

קַיָּים זֶה כָּל מַה שֶּׁכָּתוּב בָּזֶה. וְאִי לֹא עָסִיק בֵּיהּ מֹשֶׁה, יִשְׂרָאֵל לֹא הֲווּ מִיעַסְּקֵי בֵּיהּ, וְהָכְתִיב ׳וְאֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף אֲשֶׁר הֶעֱלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם קָבְרוּ בִשְׁכֶם׳. וְתוּ, אִי לֹא אִיעַסְּקוּ בֵּיהּ יִשְׂרָאֵל, בָּנָיו לֹא הֲווּ מִיעַסְּקֵי בֵּיהּ, וְהָכְתִיב ׳וַיִּהְיוּ לִבְנֵי יוֹסֵף לְנַחֲלָה׳. אָמְרוּ, הַנִּיחוּ לוֹ, כְּבוֹדוֹ בְּמְרוּבִּים יוֹתֵר מִבְּמוּעָטִין. וְתוּ אָמְרוּ, הַנִּיחוּ לוֹ, כְּבוֹדוֹ בִּגְדוֹלִים יוֹתֵר מִבְּקַטַּנִּים. ׳קָבְרוּ בִשְׁכֶם׳ מַאי שְׁנָא בִּשְׁכֶם. אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, מִשְּׁכֶם גְּנָבוּהוּ, וְלִשְׁכֶם נַחְזִיר אֲבִידָתוֹ. קָשׁוּ קְרָאֵי אַהֲדָדֵי, כְּתִיב ׳וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ׳, וּכְתִיב ׳וְאֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף אֲשֶׁר הֶעֱלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וגו׳״. אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, כָּל הָעוֹשֶׂה דָּבָר וְלֹא גְּמָרוֹ, וּבָא אַחֵר וּגְמָרוֹ, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב עַל שֶׁגְּמָרוֹ, כְּאִילּוּ עֲשָׂאוֹ. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, אַף מוֹרִידִין אוֹתוֹ מִגְּדוּלָּתוֹ, דִּכְתִיב ׳וַיְהִי בָּעֵת הַהִיא וַיֵּרֶד יְהוּדָה׳. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר, אַף קוֹבֵר אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו, דִּכְתִיב ׳וַתָּמָת בַּת שׁוּעַ אֵשֶׁת יְהוּדָה וגו׳״ וּכְתִיב ׳וַיָּמָת עֵר וְאוֹנָן׳. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, מִפְּנֵי מַה נִּקְרָא יוֹסֵף עֲצָמוֹת בְּחַיָּיו, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא מִיחָה בִּכְבוֹד אָבִיו, דְּקָאָמְרֵי לֵיהּ ׳עַבְדְּךָ אָבִינוּ׳, וְלֹא אָמַר לָהוּ וְלֹא מִידִּי. וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, וְאִיתֵימָא רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, מִפְּנֵי מַה מֵת יוֹסֵף קוֹדֶם לְאֶחָיו, מִפְּנֵי שֶׁהִנְהִיג עַצְמוֹ בְּרַבָּנוּת: ׳וְיוֹסֵף הוֹרִד מִצְרָיְמָה׳ אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אַל תִּיקְרֵי ׳הוֹרִד׳ אֶלָּא ׳הוֹרִיד׳, שֶׁהוֹרִיד אִיצְטַגְנִינֵי פַּרְעֹה מִגְּדוּלָּתָן. ׳וַיִּקְּנֵהוּ פּוֹטִיפַר סְרִיס פַּרְעֹה׳ אָמַר רַב, שֶׁקְּנָאוֹ לְעַצְמוֹ (בָּא גַּבְרִיאֵל וְסֵירְסוֹ) בָּא גַּבְרִיאֵל וּפִרְעוֹ, מֵעִיקָּרָא כְּתִיב ׳פּוֹטִיפַר׳, וּלְבַסּוֹף ׳פּוֹטִיפֶרַע׳: מִי לָנוּ גָּדוֹל מִמֹּשֶׁה וְכוּ׳: ׳וַיֹּאמֶר ה׳ אֵלַי רַב לָךְ׳ אָמַר רַבִּי לֵוִי, בְּ׳רַב׳ בִּישֵׁר, בְּ׳רַב׳ בִּישְׁרוּהוּ. בְּרַב בִּישֵׁר, ׳רַב לָכֶם׳. בְּרַב בִּישְׁרוּהוּ, ׳רַב לָךְ׳. דָּבָר אַחֵר, ׳רַב לָךְ׳ רַב יֵשׁ לָךְ, וּמַנּוּ יְהוֹשֻׁעַ. דָּבָר אַחֵר, ׳רַב לָךְ׳, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ, הָרַב כַּמָּה קָשֶׁה וְתַלְמִיד כַּמָּה סָרְבָן, וְכָל כָּךְ לָמָּה, תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, לְפוּם גַּמְלָא שִׂיחְנָא: ׳וַיֹּאמֶר אֵלֵיהֶם בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם׳ שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר ׳הַיּוֹם׳, הַיּוֹם מָלְאוּ יָמַי וּשְׁנוֹתַי. לְלַמְּדְךָ שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַשְׁלִים שְׁנוֹתֵיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים, מִיּוֹם לְיוֹם וּמֵחֹדֶשׁ לְחֹדֶשׁ, דִּכְתִיב ׳אֶת מִסְפַּר יָמֶיךָ אֲמַלֵּא׳. ׳לֹא אוּכַל עוֹד לָצֵאת וְלָבוֹא׳, מַאי ׳לָצֵאת וְלָבוֹא׳, אִילֵימָא ׳לָצֵאת וְלָבוֹא מַמָּשׁ, וְהָכְתִיב ׳וּמֹשֶׁה בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה בְּמֹתוֹ לֹא נָם לֵחֹה׳, וּכְתִיב ׳וַיַּעַל מֹשֶׁה מֵעַרְבֹת מוֹאָב אֶל הַר נְבוֹ׳, וְתַנְיָא שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת הָיוּ שָׁם וּפְסָעָן מֹשֶׁה בִּפְסִיעָה אַחַת. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, ׳לָצֵאת וְלָבוֹא׳ בְּדִבְרֵי תּוֹרָה, מְלַמֵּד שֶׁנִּסְתַּתְּמוּ מִמֶּנּוּ שַׁעֲרֵי חָכְמָה. ׳וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וִיהוֹשֻׁעַ וַיִּתְיַצְּבוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד׳ תָּנָא, אוֹתָהּ שַׁבָּת שֶׁל דִּיוּ זוּגֵי הָיְתָה, נִיטְּלָה רְשׁוּת מִזֶּה וְנִיתְּנָה לָזֶה. (וְתַנְיָא) אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, אִילְמָלֵא מִקְרָא כָּתוּב אִי אֶפְשָׁר לְאוֹמְרוֹ. הֵיכָן מֹשֶׁה מֵת, בְּחֶלְקוֹ שֶׁל רְאוּבֵן, דִּכְתִיב ׳וַיַּעַל מֹשֶׁה מֵעַרְבֹת מוֹאָב אֶל הַר נְבוֹ׳, וּנְבוֹ בְּחֶלְקוֹ שֶׁל רְאוּבֵן קַיְּימָא, דִּכְתִיב ׳וּבְנֵי רְאוּבֵן בָּנוּ וְגוּ׳ וְאֶת נְבוֹ וְגוּ׳״, (נְבוֹ שֶׁשָּׁם מֵתוּ ג׳ נְבִיאִים מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּמִרְיָם), וְהֵיכָן מֹשֶׁה קָבוּר, בְּחֶלְקוֹ שֶׁל גָּד, דִּכְתִיב ׳וַיַּרְא רֵאשִׁית לוֹ וגו׳״, וּמֵחֶלְקוֹ שֶׁל רְאוּבֵן עַד חֶלְקוֹ שֶׁל גָּד כַּמָּה הָיוּ, אַרְבָּעָה מִילִין. אוֹתָן אַרְבָּעָה מִילִין מִי הוֹלִיכוֹ, מְלַמֵּד שֶׁהָיָה מֹשֶׁה מוּטָל בְּכַנְפֵי שְׁכִינָה, וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אוֹמְרִים ׳צִדְקַת ה׳ עָשָׂה וּמִשְׁפָּטָיו עִם יִשְׂרָאֵל׳, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר ׳מִי יָקוּם לִי עִם מְרֵעִים מִי יִתְיַצֵּב לִי עִם פֹּעֲלֵי אָוֶן׳. וּשְׁמוּאֵל אָמַר, ׳מִי כְּהֶחָכָם, וּמִי יוֹדֵעַ פֵּשֶׁר דָּבָר׳. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, ׳הַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא׳. וְרַב נַחְמָן אָמַר, ׳וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה וגו׳״. סְמַלְיוֹן אָמַר, ׳וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה׳, סַפְּרָא רַבָּה דְּיִשְׂרָאֵל. תַּנְיָא רַבִּי אֶלְיעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמֵר, שְׁנֵים עָשָׂר מִיל עַל שְׁנֵים עָשָׂר מִיל, כְּנֶגֶד מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל, בַּת קוֹל מַשְׁמִיעַ וְאוֹמֵר ׳וַיָּמָת מֹשֶׁה׳ סַפְּרָא רַבָּה דְּיִשְׂרָאֵל. וְיֵשׁ אוֹמְרִים לֹא מֵת מֹשֶׁה, כְּתִיב הָכָא ׳וַיָּמָת שָׁם׳, וּכְתִיב הָתָם ׳וַיְהִי שָׁם עִם ה׳״, מַה לְּהַלָּן עוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ, אַף כָּאן עוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ. ׳וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בְּגַי בְּאֶרֶץ מוֹאָב מוּל בֵּית פְּעוֹר׳ אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה, סִימָן בְּתוֹךְ סִימָן, וַאֲפִילּוּ הָכִי ׳וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קִבְרָתוֹ׳, וּכְבָר שָׁלְחָה מַלְכוּת הָרְשָׁעָה, אֵצֶל

גסטרא

שֶׁנִּפְטַר מֹשֶׁה בָּנָיו מִי לֹא הֲווּ מִיעַסְּקֵי בֵּיהּ, וְהֵיאַךְ הִנִּיחוּ בָּנָיו אֶת שֹׁאֵר הָעָם לְהִתְעַסֵּק בּוֹ וְהִכְתִיב בִּשְׁכֶם וַיִּהְיוּ לִבְנֵי יוֹסֵף לְנַחֲלָה וגו׳, אֶלָּמָא בְּנַחֲלָתָם קְבָרוּהוּ דְּתָבְיוּ הָיְה עֲלֵיהֶן: **אָמְרוּ.** בָּנָיו בְּעַצְמָם, הַנִּיחוּ לוֹ שֶׁיִּתְעַסְּקוּ בּוֹ כָּל יִשְׂרָאֵל: **כְּבוֹדוֹ בְּמְרוּבִּים יוֹתֵר מִבְּמוּעָטִין.** וְיִשְׂרָאֵל אָמְרוּ בְּעַצְמָם בְּעוֹד מֹשֶׁה קַיָּם, הַנִּיחוּ שֶׁיִּתְעַסֵּק בּוֹ מֹשֶׁה לְבַדּוֹ, כְּבוֹדוֹ בִּגְדוֹלִים יוֹתֵר מִבְּקַטַּנִּים: **מִשְּׁכֶם גְּנָבוּהוּ.** כִּדְכְתִיב וַיִּשְׁלְחֵהוּ מֵעֵמֶק חֶבְרוֹן וַיָּבֹא שְׁכֶמָה, וְשָׁם הָיוּ רוֹעִין, וְדוֹתָן אֵינָהּ מָקוֹם. וְהַאי דִּכְתִיב (סה) וַיֹּאמֶר הָאִישׁ נָסְעוּ מִזֶּה וגו׳, כָּךְ אָמַר לוֹ, אַתָּה אוֹמֵר אֶת אַחַי אֲנִכִי מְבַקֵּשׁ, סְעוּ מִן הָאֲחָזָה הַזֹּאת וְאֵין מַחֲזִיקִין עַצְמָן בְּאָחִין לָךְ, כִּי שָׁמַעְתִּי אוֹמְרִים נֵלְכָה וּנְבַקֵּשׁ דְּתוֹת וְדִינִין הֵיאַךְ לַהֲמִיתוֹ אִם יָבֹא אֶצְלֵנוּ: **הָכָא כְּתִיב וַיִּקַּח מֹשֶׁה.** וְלֹא שְׁאָר הָעָם: **אַף מוֹרִידִין אוֹתוֹ מִגְּדֻלָּתוֹ.** מִן הַשָּׁמַיִם לְמַתְחִיל וְאֵינוֹ גוֹמֵר, אֶלָּא אִם כֵּן נֶאֱנַס כְּמֹשֶׁה שֶׁמֵּת בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן: [וַיֵּרֶד יְהוּדָה. שֶׁהוּא הִתְחִיל בְּהַצָּלַת יוֹסֵף כְּשֶׁאָמַר מַה בֶּצַע וְלֹא גָּמַרוּ: **נִקְרָא יוֹסֵף עֲצָמוֹת בְּחַיָּיו.** שֶׁנֶּאֱמַר וְהַעֲלִיתֶם אֶת עַצְמוֹתַי מִזֶּה וְעוֹדֶנּוּ חַי: **שֶׁהוֹרִיד אִצְטַגְנִינֵי פַּרְעֹה מִגְּדֻלָּתָן.** כִּשְׁפָּתַר אֶת הַחֲלוֹם וְהֵם לֹא יָדְעוּ לְפַתְּרוֹ: **לַעֲצָמוֹ.** לְמִשְׁכַּב זְכוּר מִתּוֹךְ יָפְיוֹ: **פַּרְעֹה.** הָיְינוּ סָרוּס יְתִירָא: בָּא גַּבְרִיאֵל וְסָרְסוֹ לֹא גָּרַס: **בָּרַב בִּשֵּׁר.** אֶת בְּנֵי מַחֲלוּקוֹתוֹ, רַב לָכֶם בְּנֵי לֵוִי, וְהַקָּבָּ״ה מְדַקְדֵּק עִם הַצַּדִּיקִים כְּחוּט הַשְּׂעָרָה וְנֶעֱנַשׁ בְּאוֹתָהּ מִדָּה: **רַב יֵשׁ לָךְ.** הִגִּיעַ מַלְכוּתוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ, וְאֵין לְךָ מַלְכוּת נוֹגַעַת בַּחֲבֵרְתָּהּ: **ד״א רַב לָךְ.** דַּי לָךְ, אַל תַּרְבֶּה בְּבַקָּשָׁה, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ הָרַב כַּמָּה קָשֶׁה שֶׁאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ לְתַלְמִיד, וְתַלְמִיד כַּמָּה סָרְבָן, מִפְּצִיר. וּלְשׁוֹן חֲכָמִים הוּא כָּךְ, הָיוּ מְסָרְבִין בּוֹ לִשְׂא אֶת בַּת אֲחוֹתוֹ בַּנְּדָרִים (ל׳ סג:), הָיוּ מְסָרְבִין בּוֹ שֶׁיֹּאכַל עִמּוֹ בִּשְׁבוּעוֹת (קף כג:): **לְפוּם גַּמְלָא שִׂיחְנָא.** לְפִי כֹּחַ הַגָּמָל מְרַבִּין בְּמִשָּׂאוֹ, אַף כָּאן לְפִי צִדְקָתוֹ מְדַקְדֵּק אַחֲרָיו: **הַיּוֹם מָלְאוּ.** בְּיוֹם זֶה נוֹלַדְתִּי: **לֹא נָם לֵיחֹה.** לֹא בָּרַח לְהִלְּוֹחוּת כֹּחוֹ: **דִּיוּ זוּגֵי.** שְׁנֵי זוּגוֹת, שְׁנֵי חֲבֵרִים הָיוּ, בְּהַתְחָלַת הַיּוֹם לְמֹשֶׁה וְסוֹפוֹ לִיהוֹשֻׁעַ: **בְּכַנְפֵי הַשְּׁכִינָה.** בִּכְנַף לְבוּשׁ הוֹדוֹ: **מִי יָקוּם לִי עִם מְרֵעִים.** לְהוֹכִיחָם לְשֵׁמִי: **פֵּשֶׁר דָּבָר.** שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ לַעֲשׂוֹת פְּשָׁרָה בֵּינֵי וּבֵין בָּנָיו: **סַמְלִיוֹן.** שֵׁם חָכָם: **סִימָן בְּתוֹךְ סִימָן.** כְּלוֹמַר סִימָנִים הַרְבֵּה, בְּאֶרֶץ מוֹאָב בְּגִיא מוּל בֵּית פְּעוֹר, וְאעפ״כ לֹא יָדַע וגו׳:

גסטרא

ביאורים למסכת סוטה דף יג עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

קְיָים זֶה – יוסף, את כָּל מַה שֶּׁכָּתוּב בָּזֶה – בלוחות הברית, ולכן ראוי לו שישאו את ארונו לצד ארון הברית.

שנינו במשנה שמשה הוא זה שנתעסק בהעלאת ארונו של יוסף, שואלת הגמרא, וְאִי לֹא עָסִיק בֵּיהּ מֹשֶׁה – וכי אם לא היה משה מתעסק להעלות עצמותיו, יִשְׂרָאֵל לֹא הֲווּ מִיעַסְּקֵי בֵּיהּ, וכי לא חשו לקיים שבועתם שהשביעם יוסף לעשות כן. וְהָכְתִיב לאחר מיתת משה, "וְאֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף אֲשֶׁר הֶעֱלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם קָבְרוּ בִשְׁכֶם", הרי מבואר שכל ישראל התעסקו בארונו של יוסף וקברוהו, ומדוע נקראת קבורתו רק על שם משה. וְתוּ - ועוד קשה, מדוע הניחו בני יוסף לבני ישראל שיקברוהו, וכי אִי לֹא אִיעַסְּקוּ בֵּיהּ יִשְׂרָאֵל, בָּנָיו של יוסף לֹא הֲווּ מִיעַסְּקֵי בֵּיהּ לקוברו, וכי לא היה חביב עליהם, וְהָכְתִיב בהמשך הפסוק ביהושע 'וַיְהִיו לִבְנֵי יוֹסֵף לְנַחֲלָה' שקברוהו בנחלתם, הרי שהיה חביב עליהם, ואם כן מדוע לא התעסקו הם בקבורתו. מתרצת הגמרא על השאלה האחרונה, שאָמְרוּ בני יוסף בינם לבין עצמם, הַנִּיחוּ לוֹ – לאבינו יוסף, ויתעסקו בקבורתו כל בני ישראל, לפי שכְּבוֹדוֹ בִּמְרוּבִּים יוֹתֵר מִבְּמוּעָטִין – כבוד הוא לו שיתעסקו בקבורתו כל בני ישראל שהם מרובין, יותר ממה שיתעסקו בו רק בניו שהם מועטים. וְתוּ - משיבה הגמרא על השאלה הראשונה, שכשהיה משה חי, אָמְרוּ בני ישראל, הַנִּיחוּ לוֹ ליוסף שיתעסק בקבורתו משה לבדו, לפי שכְּבוֹדוֹ בִּגְדוֹלִים יוֹתֵר מִבִּקְטַנִּים – כבוד הוא לו שיתעסק בקבורתו משה לבדו שהוא אדם גדול יותר ממה שיתעסקו בו שאר ישראל שהן קטנים.

נאמר בפסוק "ואת עצמות יוסף אשר האלו בני ישראל ממצרים קָבְרוּ בִשְׁכֶם", שואלת הגמרא, מַאי שְׁנָא – מדוע קברוהו דוקא בִּשְׁכֶם. אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, מִשְׁכֶּם גְּנָבוּהוּ – שמכרוהו לישמעאלים, שהרי נאמר בפסוק שיעקב שלחו אל אחיו הרועים בשכם. לכך אמרו ישראל, וְלִשְׁכֶם נַחֲזִיר אֲבִידָתוֹ - ישיבוהו לקבורה.

שואלת הגמרא, קָשׁוּ קְרָאֵי אַהֲדָדֵי – הפסוקים סותרים האחד את השני, שבפסוק אחד כְּתִיב 'וַיַּקֵּם מֹשֶׁה אֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ', הרי שמשה הוא שהתעסק בהעלאה במשך כל הארבעים שנה במדבר. וּכְתִיב – ואילו בפסוק אחר כתוב 'וְאֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף אֲשֶׁר הֶעֱלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ', הרי שכל ישראל העלום. מתרצת הגמרא, אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, כָּל הָעוֹשֶׂה דָּבָר וְלֹא גְּמָרוֹ, וּבָא אַחֵר וּגְמָרוֹ, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב - עַל זֶה שֶׁגְּמָרוֹ, כְּאִילּוּ הוּא עֲשָׂאוֹ את הדבר כולו. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, אַף מן השמים מוֹרִידִין אוֹתוֹ – את זה שהתחיל ולא גמר מעשיו מִגְּדוּלָּתוֹ, דִּכְתִיב אצל יהודה אחר מכירת יוסף, 'וַיְהִי בָּעֵת הַהִיא וַיֵּרֶד יְהוּדָה' – שירד מגדולתו, כיון שהוא התחיל בהצלת יוסף ואמר לאחיו 'מה בצע כי נהרוג את אחינו וכסינו את דמו', והיה לו לגמור ולהצילו מיד אחיו ולהשיבו לאביו. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר, עונשו של המתחיל ואינו גומר חמור, שאַף קוֹבֵר את אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו בחייו, דִּכְתִיב 'וַתָּמָת בַּת שׁוּעַ אֵשֶׁת יְהוּדָה וְגוֹ' וּכְתִיב 'וַיָּמָת עֵר וְאוֹנָן', הרי מבואר שמתו אשתו ובניו.

אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב מִפְּנֵי מַה נִקְרָא יוֹסֵף עַצְמוֹת בְּחַיָּיו – שכשציוה את אחיו להעלות עצמותיו ממצרים, אמר 'והעליתם את עצמותי', והרי היה חי. מִפְּנֵי שֶׁלֹּא מִיחָה בִּכְבוֹד אָבִיו, דְּקָאָמְרִי לֵיהּ – שאמרו לו אחיו ברדתם למצרים 'עַבְדְּךָ אָבִינוּ', וְלֹא אָמַר לָהוּ וְלֹא מִידֵּי - לא מיחה בהם על שקראו ליעקב עבד. וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, וְאִיתֵימָא רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, מִפְּנֵי מַה מֵת יוֹסֵף קוֹדֶם לְאֶחָיו, מִפְּנֵי שֶׁהִנְהִיג את עַצְמוֹ בְּרַכָּנוּת.

"וַיּוֹסֶף הוֹרִד מִצְרָיְמָה", אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אַל תִּיקְרֵי 'הוֹרִד' אֶלָּא הוֹרִיד, שֶׁהוֹרִיד יוסף את אִיצְטַגְנִינֵי פַּרְעֹה מִגְּדוּלָּתָן – שלא ידעו לפתור את חלום פרעה כמותו. עוד נאמר, "וַיִּקְּנֵהוּ פּוֹטִיפַר סְרִיס פַּרְעֹה", אָמַר רַב, שֶׁקְּנָאוֹ – פוטיפר את יוסף מחמת יופיו לְעַצְמוֹ – למשכב זכור. ו(בָא גַּבְרִיאֵל וְסֵירְסוֹ) בָּא גַּבְרִיאֵל וּפִירְעוֹ – סירס את פוטיפר סירוס מרובה. וההוכחה לכך היא, שמַעְיָקְרָא כְּתִיב 'פּוֹטִיפַר', וּלְבַסּוֹף - בפרשה הבאה, נוספה לשמו האות ע' ונקרא 'פּוֹטִיפַרַע', והיינו משום שנעשה סריס.

שנינו במשנה, מִי לָנוּ גָּדוֹל מִמֹּשֶׁה וְכוּ'. דורשת הגמרא את הפסוקים שנאמרו בענין מיתת משה. נאמר "וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי רַב לָךְ אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה", אָמַר רַבִּי לֵוִי, לשון זה שאמר 'רב לך' בא לדרוש, שכיון שבשעת מחלוקת קורח ועדתו, בְּ'רַב' בִּישֵּׁר – ענה להם בלשון 'רב', לכן נענש בכך שבְּ'רַב' בִּישְׁרוּהוּ. ומפרשת הגמרא, בְּרַב בִּישֵּׁר, היינו מה שאמר משה לקרח ועדתו, 'רַב לָכֶם בני לוי', כלומר שדי לכם במה שיש לכם. וכיון שהקב"ה מדקדק עם צדיקים כחוט השערה, נענש באותו לשון וּבְרַב בִּישְׁרוּהוּ, וְלֵכוּ נאמר לו 'רַב לְךָ וגו'". דָּבָר אַחֵר – באופן אחר מתפרש לשון 'רַב לְךָ', רַב יֵשׁ לְךָ, שהגיע זמן מלכותו, וּמַנּוּ – ומיהו אותו רב, יְהוֹשֻׁעַ, ולכך הגיע זמנך להיפטר מן העולם, שאין מלכותך נוגעת במלכותו כמלא הנימה. דָּבָר אַחֵר, 'רַב לְךָ', מלשון די לך, ביקשו הקב"ה שלא ירבה עוד בבקשה על זה, כדי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ הרואים, הָרַב - הקב"ה, כַּמָּה קָשֶׁה הוא, שאינו שומע לתלמידו, וְתַלְמִיד – משה כַּמָּה סַרְבָּן הוא יתר על המידה. שואלת הגמרא, וְכָל כָּךְ לָמָּה – מדוע באמת לא התקבלה תפילתו של משה שרצה להיכנס לארץ ישראל. ומשיבה, תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, לְפוּם גַּמְלָא שַׁיְחָנָא - לפי כח הגמל מרבים את משאו, והרי זה משל, שאף כאן לפי גודל צדקתו של משה הרבו לדקדק עליו.

"וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם לא אוכל עוד לצאת ולבא, וה' אמר אלי לא תעבור את הירדן הזה". דורשת הגמרא, אחר שכבר נאמר שהוא בן מאה ועשרים שנה, שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר – מה הוצרך הכתוב לומר שוב 'הַיּוֹם', אלא יש לדרוש מכך, שהַיּוֹם מָלְאוּ יָמַי וּשְׁנוֹתַי שנעשיתי בן מאה ועשרים שנה, כלומר שביום זה נולדתי. לְלַמֵּדְךָ שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַשְׁלִים שְׁנוֹתֵיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים, מִיּוֹם לְיוֹם וּמֵחֹדֶשׁ לְחֹדֶשׁ – שנפטרים מן העולם באותו יום ובאותו חודש שבו נולדו, דִּכְתִיב 'אֶת מִסְפַּר יָמֶיךָ אֲמַלֵּא'. ודורשת הגמרא מה שנאמר 'לֹא אוּכַל עוֹד לָצֵאת וְלָבוֹא', מַאי הכוונה 'לָצֵאת וְלָבֹא', אִילֵימָא - אם תפרש שתשש כוחו ואינו יכול עוד לָצֵאת וְלָבֹא מַמָּשׁ, יקשה, וְהָכְתִיב 'וּמֹשֶׁה בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה בְּמֹתוֹ לֹא נָם לֵחֹה', ומתפרש שעד סוף ימיו לא נס ממנו לחלוחית כוחו. וכן וּכְתִיב 'וַיַּעַל מֹשֶׁה מֵעַרְבֹת מוֹאָב אֶל הַר נְבוֹ', וְתַנְיָא – שנינו בברייתא שִׁשִּׁים עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת הָיוּ שָׁם – בערבות מואב, וּפְסָעָן מֹשֶׁה – את כולן בִּפְסִיעָה אַחַת עד הר נבו, הרי שהיה כוחו עמו. אלא אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, מה שנאמר 'לָצֵאת וְלָבוֹא', היינו בְּדִבְרֵי תוֹרָה, וּמְלַמֵּד שֶׁנִּסְתַּתְּמוּ מִמֶּנּוּ שַׁעֲרֵי חָכְמָה, ולא יכל ללמוד תורה.

"וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וִיהוֹשֻׁעַ וַיִּתְיַצְּבוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד", תָּנָא, אוֹתָהּ שַׁבָּת שמת בה משה, שֶׁל דְּיוּ זוּגֵי הָיְתָה - שני זוגות היו בה, משה בתחילת היום ויהושע בסופו, ובאותה שבת נִיטְּלָה רְשׁוּת מִזֶּה - ממשה, וְנִיתְּנָה לָזֶה - ליהושע.

(וְתַנְיָא) אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, אִילְמָלֵא המִקְרָא דלהלן לגבי מקום קבורת משה כָּתוּב, אִי אֶפְשָׁר היה לְאָמְרוֹ – לומר דבר זה מעצמנו. ומבאר, הֵיכָן מֹשֶׁה מֵת, בעבר הירדן שהוא בְּחֶלְקוֹ שֶׁל רְאוּבֵן, דִּכְתִיב בהמשך המקרא, "וַיַּעַל מֹשֶׁה מֵעַרְבֹת מוֹאָב אֶל הַר נְבוֹ", וּנְבוֹ הרי בְּחֶלְקוֹ שֶׁל רְאוּבֵן קַיְימָא, דִּכְתִיב 'וּבְנֵי רְאוּבֵן בָּנוּ וְגוֹ' וְאֶת נְבוֹ וְגוֹ', (נְבוֹ שֶׁשָּׁם מֵתוּ ג' נְבִיאִים מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּמִרְיָם), הרי שמיתתו היתה בחלקו של ראובן. וְהֵיכָן מֹשֶׁה קָבוּר, בעבר הירדן בְּחֶלְקוֹ שֶׁל גָּד, דִּכְתִיב 'וַיַּרְא רֵאשִׁית לוֹ כי שם חלקת מחוקק ספון וְגוֹ', הרי שנקבר בנחלתו של גד. וּמֵחֶלְקוֹ שֶׁל רְאוּבֵן עַד חֶלְקוֹ שֶׁל גָּד כַּמָּה – מרחק הָוֵי, אַרְבָּעָה מִילִין. שואלת הגמרא, את אוֹתָן אַרְבָּעָה מִילִין שמנחלת ראובן לנחלת גד, מִי הוֹלִיכוֹ, הרי לא התעסקו ישראל בקבורתו. ומשיבה, מְלַמֵּד, שֶׁהָיָה מֹשֶׁה מוּטָל בְּכַנְפֵי שְׁכִינָה, והשכינה העבירה אותו מחלקו של ראובן לחלקו של גד, והוא דבר שאלמלא היה מוכח כן מהפסוקים, אי אפשר היה לאומרו מעצמנו.

אומרת הגמרא, וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אוֹמְרִים בהספידם את משה, שעליו נאמר "צִדְקַת ה' עָשָׂה וּמִשְׁפָּטָיו עִם יִשְׂרָאֵל". וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר על משה אחר פטירתו, "מִי יָקוּם לִי עִם מְרֵעִים מִי יִתְיַצֵּב לִי עִם פֹּעֲלֵי אָוֶן" - מי יקום עתה להוכיח המרעים במעשיהם, להוכיחם לשמי. וּשְׁמוּאֵל אָמַר שהספידו הקב"ה כך, "מִי כְּהֶחָכָם, וּמִי יוֹדֵעַ פֵּשֶׁר דָּבָר" - מי יהיה כמשה לפשר בינם לאביהם שבשמים כמותו. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר שהספידו הקב"ה באומרו, "הַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא", לאחר פטירתו של

המשך בעמוד קל

ביאורים למסכת סוטה דף יד עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

גַּסְטְרָא – מושל **שֶׁל בֵּית פְּעוֹר**, ואמרו לו, **הֲרֵאנוּ הֵיכָן מֹשֶׁה קָבוּר**. ולא הצליחו למצוא מקום זה, שכשעָמְדוּ **לְמַעְלָה, נִדְמָה** היה **לָהֶם** שמקום קבורתו **לְמַטָּה**, וכשעמדו **לְמַטָּה, נִדְמָה** היה **לָהֶם** שהוא קבור **לְמַעְלָה**. ואף שנֶחְלְקוּ **לְשָׁתֵּי כִּיתּוֹת** – קבוצות, **אוֹתָן שֶׁעוֹמְדִים לְמַעְלָה**, היה **נִדְמָה לָהֶן** מקום קבורתו **לְמַטָּה**, ואותן שעמדו **לְמַטָּה, נִדְמָה** היה **לָהֶן** שהוא קבור **לְמַעְלָה, לְקַיֵּים מַה שֶּׁנֶּאֱמַר** במקרא ״**וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קִבְרָתוֹ**״. **רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר, אַף מֹשֶׁה רַבֵּינוּ** בעצמו **אֵינוֹ יוֹדֵעַ הֵיכָן** הוא **קָבוּר, דִּכְתִיב הָכָא** - בפרשת קבורתו ״**וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קִבְרָתוֹ**״, **וּכְתִיב הָתָם** ״**וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרַךְ מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים**״, הרי שמשה נקרא איש, וראיה שאף הוא לא ידע מקום קבורתו.

וְאָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, אף שלא זכה ליכנס לארץ ישראל בחייו, **מִפְּנֵי מַה** לא העלו את עצמותיו לארץ ישראל כדרך שהעלו את עצמותיו של יוסף, אלא **נִקְבַּר מֹשֶׁה אֵצֶל בֵּית פְּעוֹר**. וביאר שעשו כן **כְּדֵי לְכַפֵּר עַל מַעֲשֶׂה** - חטא של **פְּעוֹר**, שחטאו בבנות מואב. **וְאָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, מַאי דִּכְתִיב** ״**אַחֲרֵי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם תֵּלֵכוּ**״, שמשמעותו ללכת בקרבת ה׳, **וְכִי אֶפְשָׁר לוֹ לְאָדָם לְהַלֵּךְ אַחַר שְׁכִינָה, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר** ״**כִּי ה׳ אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֹכְלָה הוּא**״, ואם כן לא ניתן לילך אחריו. **אֶלָּא** כך היא כוונת הפסוק, שצריך האדם **לְהַלֵּךְ אַחַר מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא** – לנהוג במדותיו. דהיינו, **מַה הוּא** – הקב״ה **מַלְבִּישׁ עֲרוּמִּים, דִּכְתִיב** ״**וַיַּעַשׂ ה׳ אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כָּתְנוֹת עוֹר וַיַּלְבִּשֵׁם**״, **אַף אַתָּה** התנהג כן **וַהֲלַבֵּשׁ עֲרוּמִּים**. וכן כפי **שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּיקֵּר חוֹלִים, דִּכְתִיב** בבואו לבקר את אברהם אחר מילתו ״**וַיֵּרָא אֵלָיו ה׳ בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא**״, **אַף אַתָּה בַּקֵּר חוֹלִים**. וכן מה **הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִיחֵם אֲבֵלִים, דִּכְתִיב** ״**וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יִצְחָק בְּנוֹ**״ – שניחמו על אביו וברכו אלוקים ברכת אבלים, **אַף אַתָּה נַחֵם אֲבֵלִים**. וכן מה **הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קָבַר מֵתִים, דִּכְתִיב** ״**וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בְּנֵי**״, **אַף אַתָּה קְבוֹר מֵתִים**.

כיון שהזכירה הגמרא שהלביש הקב״ה את אדם וחוה בכתנות עור, דנה הגמרא מהם **הַכָּתְנוֹת עוֹר** שהלבישם. נחלקו בזה **רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד** – אחד מהם **אָמַר**, שהיו **מִדָּבָר הַבָּא מִן הָעוֹר** – צמר, **וְחַד אָמַר** שהיה זה פשתן, ונקרא כן לפי שהוא **דָּבָר שֶׁהָעוֹר נֶהֱנֶה מִמֶּנּוּ** שלובשים אותו סמוך לעור. **דָּרַשׁ רַבִּי שְׁמְלַאי, הַתּוֹרָה בְּתְחִלָּתָהּ** עוסקת **בִּגְמִילוּת חֲסָדִים, וְסוֹפָהּ** עוסק **בִּגְמִילוּת חֲסָדִים, תְּחִילָּתָהּ גְּמִילוּת חֲסָדִים,** שנכתב שעשה הקב״ה חסד לאדם וחוה, **דִּכְתִיב** ״**וַיַּעַשׂ ה׳ אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כָּתְנוֹת עוֹר וַיַّלְבִּשֵׁם**״, **וְסוֹפָהּ** עוסקת **בִּגְמִילוּת חֲסָדִים, דִּכְתִיב** ״**וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בְּנֵי**״.

דָּרַשׁ רַבִּי שְׁמְלַאי, מִפְּנֵי מַה נִּתְאַוָּה מֹשֶׁה רַבֵּינוּ לִיכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְכִי לֶאֱכוֹל מִפְּרִיָּהּ הוּא צָרִיךְ, אוֹ לִשְׂבּוֹעַ מִטּוּבָהּ הוּא צָרִיךְ. אֶלָּא כָּךְ אָמַר מֹשֶׁה בתפילתו ובקשתו ליכנס לארץ, **הַרְבֵּה מִצְוֹת נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל, וְאֵין מִתְקַיְּימִין** – חלק מהן **אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל**, לכך **אֶכָּנֵס** אף **אֲנִי לָאָרֶץ, כְּדֵי שֶׁיִּתְקַיְּימוּ** המצוות **כּוּלָּן עַל יָדִי. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כְּלוּם** מה **שֶׁאַתָּה מְבַקֵּשׁ** לקיים המצוות התלויות בארץ, אין זה **אֶלָּא** בכדי **לְקַבֵּל שָׂכָר** עליהם, אם כן **מַעֲלֶה אֲנִי עָלֶיךָ כְּאִילּוּ עֲשִׂיתָם** ותקבל שכרך עליהם. **שֶׁנֶּאֱמַר** ״**לָכֵן אֲחַלֵּק לוֹ רַבִּים, וְאֶת עֲצוּמִים יְחַלֵּק שָׁלָל, תַּחַת אֲשֶׁר הֶעֱרָה לַמָּוֶת נַפְשׁוֹ, וְאֶת פֹּשְׁעִים נִמְנָה, וְהוּא חֵטְא רַבִּים נָשָׂא, וְלַפֹּשְׁעִים יַפְגִּיעַ**״, ונדרש מקרא זה לגבי משה, ״**לָכֵן אֲחַלֵּק לוֹ** - שכרו **בְּרַבִּים**, **יָכוֹל** – שמא תאמר שיהיה שכרו רק **בְּאַחֲרוֹנִים, וְלֹא בְּרִאשׁוֹנִים** - האבות, **תַּלְמוּד לוֹמַר** ״**וְאֶת עֲצוּמִים יְחַלֵּק שָׁלָל**״ - שמתן השכר יהיה **כְּאַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, שֶׁהֵן עֲצוּמִים בַּתּוֹרָה וּבְמִצְוֹת**. ומה שנאמר ״**תַּחַת אֲשֶׁר הֶעֱרָה לַמָּוֶת נַפְשׁוֹ**״, הוא לפי **שֶׁמָּסַר** משה את **עַצְמוֹ לְמִיתָה** בעבור ישראל, **שֶׁנֶּאֱמַר** – לאחר חטא העגל אמר משה, ״ועתה אם תשא חטאתם, **וְאִם אֵין מְחֵנִי נָא** מספרך **וְגוֹ׳**״, הרי שהסכים למות למענם. ומה שנאמר ״**וְאֶת פֹּשְׁעִים נִמְנָה**״, היינו **שֶׁנִּמְנָה עִם מְתֵי מִדְבָּר** וראוי לו לחלוק אתם את השכר, לפי שנמנה למות אתם במדבר, וזה היה בעבורם, כמו שנאמר ״ויתעבר בי ה׳ למענכם״. ומה שנאמר ״**וְהוּא חֵטְא רַבִּים נָשָׂא**״, שנשא על עצמו עוון ישראל, בכך **שֶׁכִּיפֵּר עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל**. ומה שנאמר ״**וְלַפֹּשְׁעִים יַפְגִּיעַ**״, היינו **שֶׁבִּיקֵּשׁ רַחֲמִים עַל פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁיַּחְזִירוּ בִּתְשׁוּבָה** ויכופר להם עוונתם, **וְאֵין** לשון ״**פִּגִּיעָה**״, **אֶלָּא** אחת מלשונות **הִתְפַּלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר** ״**וְאַתָּה אַל תִּתְפַּלֵּל בְּעַד הָעָם הַזֶּה וְאַל תִּשָּׂא בַעֲדָם רִנָּה וּתְפִלָּה וְאַל תִּפְגַּע בִּי**״, הרי שפגיעה אף היא מלשונות התפילה.

הדרן עלך המקנא לאשתו

היה מביא - פרק שני

בפרשת סוטה נאמר ״והביא האיש את אשתו אל הכהן והביא את קרבנה עליה״, כלומר שמצוה על הבעל להביא את מנחת אשתו סוטה, ומבארת המשנה את סדר הבאת מנחת סוטה ובמה חלוק דינה משאר המנחות.

משנה. הָיָה הבעל **מֵבִיא אֶת** קרבן **מִנְחָתָהּ** של אשתו לבית המקדש, שנאמר ״והביא את קרבנה עליה״, **בְּתוֹךְ כְּפִיפָה מְצָרֶת** – בסל של נצרי דקל זרדים הגדלים סביב הדקל, **וְנוֹתְנָהּ עַל יָדֶיהָ** של האשה בהגיעו לבית המקדש **כְּדֵי לְנַפְּעָהּ**.

ואלו הן החילוקים בין מנחת סוטה לשאר המנחות, **כָּל הַמְּנָחוֹת, תְּחִילָּתָן** – כשמביא את המנחה מביתו **וְסוֹפָן** – כשמביאם לעזרה **בִּכְלֵי שָׁרֵת** – המנחה נתונה בכלי חשוב שראוי להיות כלי שרת, **וְזוֹ** – מנחת סוטה **תְּחִילָּתָהּ** – כשמביאה מביתו, מביאה **בִּכְפִיפָה מְצָרֶת** – סל מנצרי דקל שאין ראוי לעשות ממנו כלי שרת, **וְסוֹפָהּ** – כשמביאה לעזרה לעשות בה סדר הקרבתה, לפני הקמיצה מניחה **בִּכְלֵי שָׁרֵת. כָּל הַמְּנָחוֹת טְעוּנוֹת שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה** – שנאמר ״ויצק עליה שמן ונתן עליה לבונה״, **וְזוֹ אֵינָהּ טְעוּנָה לֹא שֶׁמֶן וְלֹא לְבוֹנָה** – שנאמר ״לא יצוק עליו שמן ולא יתן עליו לבנה וגו׳. **כָּל הַמְּנָחוֹת** – מלבד מנחת העומר **בָּאוֹת מִן הַחִטִּין** – שנאמר ״סלת חיטים תעשה אותם״, **וְזוֹ בָּאָה מִן הַשְּׂעוֹרִין** – שנאמר ״עשירית האיפה קמח שעורים״. **מִנְחַת הָעוֹמֶר אַף עַל פִּי שֶׁבָּאָה מִן הַשְּׂעוֹרִין** אינה דומה למנחת סוטה, **שֶׁהִיא הָיְתָה בָּאָה גֶּרֶשׁ** – מהמובחר ומנופה שבשעורים, שהיו מנפים את הקמח בי״ג נפה עד שנעשה כעין סלת חיטים, **וְזוֹ** – מנחת סוטה **בָּאָה קֶמַח** – מעורב הקמח עם קליפת השעורה. **רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר** הטעם שמנחת סוטה באה מקמח שעורים הוא, **שִׁכְּשֵׁם שֶׁמַּעֲשֶׂיהָ מַעֲשֵׂה בְהֵמָה** – שהפקירה עצמה לתשמיש למי שאינו בן זוגה **כָּךְ קָרְבָּנָהּ** עשוי משעורים שהם **מַאֲכַל בְּהֵמָה**.

גמרא מבארת הגמרא **תַּנְיָא אַבָּא חָנִין אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר (וְכָל כָּךְ לָמָה)** מפני מה אמרה התורה להניח את המנחה על ידי האשה, **כְּדֵי לְנַפְּעָהּ** – כדי שתהיה לסוטה יגיעה בהבאת הקרבן, והטעם שרצתה התורה ליגעה הוא **כְּדֵי שֶׁתַּחְזוֹר בָּהּ** מחמת היגיעה מדבריה ותודה שזינתה, ולא תיבדק על ידי המים המאררים שיגרמו לה למות. ויש ללמוד מכאן, **שֶׁאִם כָּבָה חֶסֶד תּוֹרָה עַל עוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ** – שהרי חסה על האשה שזינתה ועברה על רצונו של מקום, **קַל וָחוֹמֶר** שחסה **עַל עוֹשֵׂי רְצוֹנוֹ**. שואלת הגמרא **וּמִמַּאי** שהטעם שרצתה התורה שתחזור בה ולא תיבדק **מִשּׁוּם דְּחָסָה הוּא, דִּילְמָא** רצתה התורה שתחזור בה **כִּי הֵיכִי דְּלֹא** יצטרכו להכין את המים המאררים **וּתִימְחַק מְגִילָּה** ששם ה׳ כתוב בה. עונה הגמרא, רבי אליעזר אינו יכול ללמוד שעושים כן כדי שלא תימחק המגילה, משום **שְׁקָסְבַר**

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף יד עמוד א

רש״י

גַּסְטְרָא. מוֹשֶׁל, כְּמַה שֶׁאָמַר קוֹמוֹס דּוּכוֹס וְשִׁלְטוֹן, וְחֲבֵרוֹ רִיהֲטוֹן קוֹרְטוֹן גַּסְטְרָא (כְּלָלוֹת קָף לֹכ:); **וַיְבָרֶךָ אֱלֹהִים אֶת יִצְחָק.** נִיחֲמוֹ עַל אָבִיו וּבֵרְכוֹ בְּרִכַּת אֲבֵלִים: **דָּבָר הַבָּא מִן הָעוֹר.** שֶׁל צֶמֶר הוּא: **שֶׁהָעוֹר נֶהֱנֶה מִמֶּנּוּ.** שֶׁל פִּשְׁתָּן שֶׁאָדָם לוֹבֵשׁ סָמוּךְ לְעוֹרוֹ: **תְּחִלָּתוֹ גְּמִילוּת חֲסָדִים.** הִלְבִּישׁ עֲרֻמִּים: **וְלַפּוֹשְׁעִים יַפְגִּיעַ.** בִּשְׁבִיל פּוֹשְׁעִים הִפְגִּיעַ: **הֲעֵרָה.** הַרִיק:

הַדְרָן עֲלָךְ הַמְּקַנֵּא

הָיָה מֵבִיא אֶת מִנְחָתָהּ. הַבַּעַל, כִּדְכְתִיב וְהֵבִיא אֶת קָרְבָּנָהּ עָלֶיהָ וְגוֹ׳ (כַּמִּקְבָּר ה:) **כְּפִיפָה מִצְרִית.** סַל שֶׁל נִצְרֵי דֶּקֶל, זְרָדִים שֶׁגְּדֵלִין סְבִיב הַדֶּקֶל: **כְּדֵי לִיגְּעָה.** בִּגְמָרָא מְפָרֵשׁ טַעְמָא: **תְּחִלָּתָן וְסוֹפָן.** הַשְׁתָּא מִשְּׁמַע כְּשֶׁמְּבִיאָהּ מִבֵּיתוֹ מְבִיאָהּ בִּכְלֵי שָׁרֵת לְעֲזָרָה: **וְסוֹפָהּ בִּכְלֵי שָׁרֵת.** קֹדֶם קְמִיצָה: **כָּל הַמִּנְחוֹת טְעוּנוֹת שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה.** כִּדְכְתִיב וְיָצַק עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְנָתַן עָלֶיהָ לְבוֹנָה (וַיִּקְרָא ב:) וּלְקַמְּיהּ פָּרִיךְ וְהָאִיכָּא מִנְחַת חוֹטֵא: **וְזוֹ אֵינָהּ טְעוּנָה.** דִּכְתִיב בָּהּ לֹא יִצּוֹק עָלֶיהָ שָׁמֶן וְגוֹ׳ (כַּמִּקְבָּר ה:) **בָּאוֹת מִן הַחִטִּין.** דִּכְתִיב סֹלֶת חִטִּים תַּעֲשֶׂה אוֹתָם (שְׁמוֹת כט:) **מִנְחַת הָעֹמֶר בָּאָה מִן שְׂעוֹרִים.** בְּמַסֶּכֶת מְנָחוֹת (קָף סח:) יַלְפִינָן לָהּ מִקְּרָאֵי: **בָּאָה גֶּרֶשׁ.** דִּכְתִיב גֶּרֶשׁ כַּרְמֶל תַּקְרִיב אֶת מִנְחַת בִּכּוּרֶיךָ (וַיִּקְרָא ב), וּבְמַסֶּכֶת מְנָחוֹת (קָף סו:) אֲמַרִינָן בְּמִנְחַת הָעֹמֶר הַכָּתוּב מְדַבֵּר: **גֶּרֶשׁ.** בְּשִׁעוֹרִים מְבֻחָר שֶׁבּוֹ, מְנֻפָּה בְּי״ג נָפָה כְּעֵין סֹלֶת חִטִּים: **קֶמַח.** הַכֹּל מְעֹרָב כְּמוֹ שֶׁנִּטְחַן: גמ׳ **וְכָל כָּךְ לָמָּה.** לָמָּה אָנוּ טוֹרְחִין לִיגְּעָה: **עַל עוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ.** שֶׁאִם זוּתָה עֲבֵרָה עַל רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם וְרוֹצֶה שֶׁתּוֹדֶה שֶׁלֹּא תִּיבָּדֵק: **קָסָבַר.** הַאי תַּנָּא דְּאָמַר מִשּׁוּם דְּחָסָה הוּא: משקה

תוספות

מפני מה נקבר מול בית פעור כדי לכפר על מעשה פעור. ומדרש אגדה בכל שנה ושנה בעת שחטאו ישראל בבנות מואב באותו פרק בית פעור עולה למעלה כדי לקטרג ולהזכיר עון וכשהוא רואה קברו של משה חוזר ושוקע שמשה רבינו שקעו בקרקע עד חוטמו וכל שעה שעולה חוזר ונשקע למקום ששקעו משה רבינו. מתוספת רבי:

הדרן עלך המקנא

מביא את מנחתה. אין סדר המשנה וסדר הפרשה מכוונין שהרי כך סדר הפרשה קינא לה ונסתרה מעלה האשה ומביא את מנחתה הכהן מביא פיילי של חרס ונותן לתוכו חצי לוג מים מן הכיור ונותן בו עפר מעמיד האשה בשער נקנור ואוחז בבגדיה וסותר את שערה ונותן את המנחה על ידיה וביד הכהן מים המרים ומשביע ומתנה עמה וכותב את המגילה ומוחק ומשקה ונוטל מנחתה מתוך כפיפה מצרית ונותן לתוך כלי שרת מניף ומגיש קומץ ומקטיר ולא ידענו למה שינה התנא הסדר ואם סדר התנא דוקא או סדר הפרשה:

כדי ליגעה. שהרי היתה נתונה על ידה עד גמר כל הסדר כדי שתחזור ותודה ולא שייך למימר דדריש טעמא דקרא אלא היכא דנפקא לן מינה מידי דמרבי מיניה וקרא סתמא כתיב וכולל הכל ואנו דורשין טעמו ואומרים זהו הטעם של פסוק הואיל וטעמו בשביל כך איכא דוקא כגון לא תחבול בגד אלמנה משמע בין עניה ועשירה וקאמר ר״ש טעמא דקרא שאם אתה ממשכן אותה אתה משיא לה שם רע בשכינותיה מתוך שאתה משיב לה העבוט ונאמר עניה דוקא אין ממשכנין אותה (כ״מ קף קטו.):

גַּסְטְרָא שֶׁל בֵּית פְּעוֹר, הַרְאֵנוּ הֵיכָן מֹשֶׁה קָבוּר. עָמְדוּ לְמַעְלָה, נִדְמָה לָהֶם לְמַטָּה. לְמַטָּה, נִדְמָה לָהֶם לְמַעְלָה. נֶחְלְקוּ לִשְׁתֵּי כִּיתוֹת, אוֹתָן שֶׁעוֹמְדִים לְמַעְלָה, נִדְמָה לָהֶן לְמַטָּה. לְמַטָּה, נִדְמָה לָהֶן לְמַעְלָה, לְקַיֵּים מַה שֶּׁנֶּאֱמַר ׳וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קְבֻרָתוֹ׳. רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר, אַף מֹשֶׁה רַבֵּינוּ אֵינוֹ יוֹדֵעַ הֵיכָן קָבוּר, כְּתִיב הָכָא ׳וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קְבֻרָתוֹ׳, וּכְתִיב הָתָם ׳וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרַךְ מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים׳. וְאָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, מִפְּנֵי מַה נִּקְבַּר מֹשֶׁה אֵצֶל בֵּית פְּעוֹר, כְּדֵי לְכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה פְּעוֹר. וְאָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, מַאי דִּכְתִיב ׳אַחֲרֵי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם תֵּלֵכוּ׳, וְכִי אֶפְשָׁר לוֹ לְאָדָם לְהַלֵּךְ אַחַר שְׁכִינָה, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר ׳כִּי ה׳ אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֹכְלָה הוּא׳, אֶלָּא לְהַלֵּךְ אַחַר מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. מַה הוּא מַלְבִּישׁ עֲרוּמִּים, דִּכְתִיב ׳וַיַּעַשׂ ה׳ אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כָּתְנוֹת עוֹר וַיַּלְבִּשֵׁם׳, אַף אַתָּה הַלְבֵּשׁ עֲרוּמִּים. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּיקֵּר חוֹלִים, דִּכְתִיב ׳וַיֵּרָא אֵלָיו ה׳ בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא׳, אַף אַתָּה בַּקֵּר חוֹלִים. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִיחֵם אֲבֵלִים, דִּכְתִיב ׳וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יִצְחָק בְּנוֹ׳, אַף אַתָּה נַחֵם אֲבֵלִים. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קָבַר מֵתִים, דִּכְתִיב ׳וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בָנָיו׳, אַף אַתָּה קְבוֹר מֵתִים: ׳כָּתְנוֹת עוֹר׳ רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר דָּבָר הַבָּא מִן הָעוֹר, וְחַד אָמַר דָּבָר שֶׁהָעוֹר נֶהֱנֶה מִמֶּנּוּ. דָּרַשׁ רַבִּי שִׁמְלַאי, תּוֹרָה תְּחִלָּתָהּ גְּמִילוּת חֲסָדִים, וְסוֹפָהּ גְּמִילוּת חֲסָדִים. תְּחִילָּתָהּ גְּמִילוּת חֲסָדִים, דִּכְתִיב ׳וַיַּעַשׂ ה׳ אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כָּתְנוֹת עוֹר וַיַּלְבִּשֵׁם׳, וְסוֹפָהּ גְּמִילוּת חֲסָדִים, דִּכְתִיב ׳וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בָנָיו׳. דָּרַשׁ רַבִּי שִׁמְלַאי, מִפְּנֵי מַה נִּתְאַוָּה מֹשֶׁה רַבֵּינוּ לִיכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְכִי לֶאֱכוֹל מִפְּרִיָּהּ הוּא צָרִיךְ, אוֹ לִשְׂבּוֹעַ מִטּוּבָהּ הוּא צָרִיךְ. אֶלָּא כָּךְ אָמַר מֹשֶׁה, הַרְבֵּה מִצְוֹת נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל, וְאֵין מִתְקַיְּימִין אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֶכָּנֵס אֲנִי לָאָרֶץ, כְּדֵי שֶׁיִּתְקַיְּימוּ כּוּלָּן עַל יָדִי. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כְּלוּם אַתָּה מְבַקֵּשׁ אֶלָּא לְקַבֵּל שָׂכָר, מַעֲלֶה אֲנִי עָלֶיךָ כְּאִילּוּ עֲשִׂיתָם, שֶׁנֶּאֱמַר ׳לָכֵן אֲחַלֵּק לוֹ רַבִּים, וְאֶת עֲצוּמִים יְחַלֵּק שָׁלָל, תַּחַת אֲשֶׁר הֶעֱרָה לַמָּוֶת נַפְשׁוֹ, וְאֶת פֹּשְׁעִים נִמְנָה, וְהוּא חֵטְא רַבִּים נָשָׂא, וְלַפֹּשְׁעִים יַפְגִּיעַ׳, ׳לָכֵן אֲחַלֵּק לוֹ בָּרַבִּים׳, יָכוֹל כָּאַחֲרוֹנִים וְלֹא כָּרִאשׁוֹנִים, תַּלְמוּד לוֹמַר ׳וְאֶת עֲצוּמִים יְחַלֵּק שָׁלָל׳ כְּאַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, שֶׁהֵן עֲצוּמִים בַּתּוֹרָה וּבְמִצְוֹת. ׳תַּחַת אֲשֶׁר הֶעֱרָה לַמָּוֶת נַפְשׁוֹ׳, שֶׁמָּסַר עַצְמוֹ לְמִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וְאִם אֵין מְחֵנִי נָא וְגוֹ׳״. ׳וְאֶת פֹּשְׁעִים נִמְנָה׳, שֶׁנִּמְנָה עִם מְתֵי מִדְבָּר. ׳וְהוּא חֵטְא רַבִּים נָשָׂא׳, שֶׁכִּיפֵּר עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל. ׳וְלַפֹּשְׁעִים יַפְגִּיעַ׳, שֶׁבִּיקֵּשׁ רַחֲמִים עַל פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁיַּחְזִרוּ בִּתְשׁוּבָה, וְאֵין ׳פְּגִיעָה׳ אֶלָּא תְּפִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וְאַתָּה אַל תִּתְפַּלֵּל בְּעַד הָעָם הַזֶּה וְאַל תִּשָּׂא בַעֲדָם רִנָּה וּתְפִלָּה וְאַל תִּפְגַּע בִּי׳:

הַדְרָן עֲלָךְ הַמְּקַנֵּא לְאִשְׁתּוֹ

הָיָה מֵבִיא - פֶּרֶק שֵׁנִי

משנה. הָיָה מֵבִיא אֶת מִנְחָתָהּ בְּתוֹךְ כְּפִיפָה מִצְרִית וְנוֹתְנָהּ עַל יָדֶיהָ כְּדֵי לִיגְּעָהּ. כָּל הַמִּנְחוֹת תְּחִילָּתָן וְסוֹפָן בִּכְלֵי שָׁרֵת, וְזוֹ תְּחִלָּתָהּ בְּכְפִיפָה מִצְרִית וְסוֹפָהּ בִּכְלֵי שָׁרֵת. כָּל הַמִּנְחוֹת טְעוּנוֹת שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה, וְזוֹ אֵינָהּ טְעוּנָה לֹא שֶׁמֶן וְלֹא לְבוֹנָה. כָּל הַמִּנְחוֹת בָּאוֹת מִן הַחִטִּין וְזוֹ בָּאָה מִן הַשְּׂעוֹרִין. מִנְחַת הָעֹמֶר אַף עַל פִּי שֶׁבָּאָה מִן הַשְּׂעוֹרִין, הִיא הָיְתָה בָּאָה גֶּרֶשׁ, וְזוֹ בָּאָה קֶמַח. רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, כְּשֵׁם שֶׁמַּעֲשֶׂיהָ מַעֲשֵׂה בְהֵמָה כָּךְ קָרְבָּנָהּ מַאֲכַל בְּהֵמָה. **גמרא** תַּנְיָא אַבָּא חָנִין אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, (וְכָל כָּךְ לָמָּה) כְּדֵי לִיגְּעָהּ כְּדֵי שֶׁתַּחְזוֹר בָּהּ. אִם כָּכָה חָסָה תּוֹרָה עַל עוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ, קַל וָחוֹמֶר עַל עוֹשֵׂי רְצוֹנוֹ. וּמִמַּאי מִשּׁוּם דְּחָסָה הוּא, דִּילְמָא כִּי הֵיכִי דְּלֹא תִּיפְחַד מִגִּילָּה, קָסָבַר משקה

סוטה. פרק שני – היה מביא דף יד עמוד ב

מַשְׁקָהּ וְאַחַר כָּךְ מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ, דְּאִי מִשּׁוּם מְגִילָּה הָא אִימְחִיקָא לָהּ: כָּל הַמְּנָחוֹת כו': וּרְמִינְהוּ, סֵדֶר מְנָחוֹת כֵּיצַד, אָדָם מֵבִיא מִנְחָה מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ בִּקְלָתוֹת שֶׁל כֶּסֶף וְשֶׁל זָהָב וְנוֹתְנָהּ לְתוֹךְ כְּלִי שָׁרֵת וּמְקַדְּשָׁהּ בִּכְלִי שָׁרֵת, וְנוֹתֵן עָלֶיהָ שַׁמְנָהּ וּלְבוֹנָתָהּ וּמוֹלִיכָהּ אֵצֶל כֹּהֵן, וְכֹהֵן מוֹלִיכָהּ אֵצֶל מִזְבֵּחַ וּמַגִּישָׁהּ בְּקֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית כְּנֶגֶד חוּדָּהּ שֶׁל קֶרֶן, וְדַיּוֹ. וּמְסַלֵּק אֶת הַלְּבוֹנָה לְצַד אֶחָד וְקוֹמֵץ מִמָּקוֹם שֶׁנִּתְרַבָּה שַׁמְנָהּ, וְנוֹתְנוֹ לְתוֹךְ כְּלִי שָׁרֵת וּמְקַדְּשׁוֹ בִּכְלִי שָׁרֵת וּמְלַקֵּט אֶת לְבוֹנָתָהּ וְנוֹתְנָהּ עַל גַּבָּיו (וּמַעֲלֶה אוֹתוֹ לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ) וּמַעֲלֵהוּ וּמַקְטִירוֹ בִּכְלִי שָׁרֵת וּמוֹלְחוֹ וְנוֹתְנוֹ עַל גַּבֵּי הָאִשִּׁים. קָרַב הַקּוֹמֶץ, שְׁיָרֶיהָ נֶאֱכָלִין וְרַשָּׁאִין הַכֹּהֲנִים לִיתֵּן לְתוֹכָהּ יַיִן וְשֶׁמֶן וּדְבַשׁ, וְאֵין אֲסוּרִין אֶלָּא מִלְּחַמֵּץ. קָתָנֵי מִיהָא, בִּקְלָתוֹת שֶׁל כֶּסֶף וּבִקְלָתוֹת שֶׁל זָהָב. אָמַר רַב פָּפָּא, אֵימָא בְּכֵלִים הָרְאוּיִין לִכְלֵי שָׁרֵת, מִכְּלָל דִּכְפִיפָה מִצְרִית לֹא חַזְיָא. כְּמַאן, דְּלָא כְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה, דְּתַנְיָא כְּלֵי שָׁרֵת שֶׁעֲשָׂאָן שֶׁל עֵץ, רַבִּי פּוֹסֵל וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה מַכְשִׁיר. אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה, אֵימַר דְּאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה בַּחֲשׁוּבִין, בִּפְחוּתִין מִי אָמַר. וְכִי לֵית לֵיהּ לְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה 'הַקְרִיבֵהוּ נָא לְפֶחָתֶךָ': וְנוֹתְנָהּ לִכְלִי שָׁרֵת וּמְקַדְּשָׁהּ בִּכְלִי שָׁרֵת: שְׁמַעַתְּ מִינָּהּ, כְּלִי שָׁרֵת אֵין מְקַדְּשִׁין אֶלָּא מִדַּעַת. אֵימָא, נוֹתְנָהּ בִּכְלִי שָׁרֵת לְקַדְּשָׁהּ בִּכְלִי שָׁרֵת: וְנוֹתֵן עָלֶיהָ שַׁמְנָהּ וּלְבוֹנָתָהּ: שֶׁנֶּאֱמַר 'וְיָצַק עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְנָתַן עָלֶיהָ לְבֹנָה': וּמוֹלִיכָהּ אֵצֶל כֹּהֵן: דִּכְתִיב 'וֶהֱבִיאָהּ אֶל בְּנֵי אַהֲרֹן וְגוֹ'': וְכֹהֵן מוֹלִיכָהּ אֵצֶל מִזְבֵּחַ: דִּכְתִיב 'וְהִגִּישָׁהּ (אֵצֶל) [אֶל] הַמִּזְבֵּחַ': מַגִּישָׁהּ בְּקֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית כְּנֶגֶד חוּדָּהּ שֶׁל קֶרֶן וְדַיּוֹ. מְנָלָן, דִּכְתִיב 'וְזֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה הַקְרֵב אֹתָהּ בְּנֵי אַהֲרֹן לִפְנֵי ה' אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ', וְתַנְיָא, לִפְנֵי ה', יָכוֹל בַּמַּעֲרָב, תַּלְמוּד לוֹמַר 'אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ'. אִי אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ, יָכוֹל בַּדָּרוֹם, תַּלְמוּד לוֹמַר 'לִפְנֵי ה''. הָא כֵּיצַד, מַגִּישָׁהּ בְּקֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית כְּנֶגֶד חוּדָּהּ שֶׁל קֶרֶן, וְדַיּוֹ. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, יָכוֹל יַגִּישֶׁנָּה בְּמַעֲרָבָהּ שֶׁל קֶרֶן אוֹ לִדְרוֹמָהּ שֶׁל קֶרֶן, אָמַרְתָּ כָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא שְׁנֵי מִקְרָאוֹת, אֶחָד מְקַיֵּים עַצְמוֹ וּמְקַיֵּים דִּבְרֵי חֲבֵירוֹ, וְאֶחָד מְקַיֵּים עַצְמוֹ וּמְבַטֵּל דִּבְרֵי חֲבֵירוֹ, מַנִּיחִין אֶת שֶׁמְּקַיֵּים עַצְמוֹ וּמְבַטֵּל חֲבֵירוֹ, וְתוֹפְסִין אֶת שֶׁמְּקַיֵּים עַצְמוֹ וּמְקַיֵּים חֲבֵירוֹ, כְּשֶׁאַתָּה אוֹמֵר 'לִפְנֵי ה'' בַּמַּעֲרָב, בִּיטַּלְתָּה 'אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ' בַּדָּרוֹם, וּכְשֶׁאַתָּה אוֹמֵר 'אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ' בַּדָּרוֹם, קִיַּימְתָּה 'לִפְנֵי ה'' בַּמַּעֲרָב. הָא כֵּיצַד, מַגִּישָׁהּ לִדְרוֹמָהּ שֶׁל קֶרֶן. וְהֵיכָן קִיַּימְתָּה, אָמַר רַב אַשִׁי, קָסָבַר הַאי תַּנָּא, כּוּלֵּיהּ מִזְבֵּחַ בַּצָּפוֹן קָאֵי. מַאי וְדַיּוֹ, אָמַר רַב אַשִׁי, אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא, תִּיבְּעֵי הַגָּשַׁת מִנְחָה גּוּפָהּ, קָמַשְׁמַע לָן. וְאֵימָא הָכִי נַמִּי, אָמַר קְרָא 'וְהִקְרִיבָהּ אֶל הַכֹּהֵן וְגוֹ' וְהִגִּישָׁהּ אֶל הַמִּזְבֵּחַ' מָה הַקְרָבָה אֵצֶל כֹּהֵן בִּכְלִי, אַף הַגָּשָׁה אֵצֶל מִזְבֵּחַ בִּכְלִי: וּמְסַלֵּק אֶת לְבוֹנָתָהּ לְצַד אֶחָד: כִּי הֵיכִי דְּלָא תִּקְמוֹץ בַּהֲדֵי מִנְחָה, כְּדִתְנַן קָמַץ וְעָלָה בְּיָדוֹ צְרוֹר אוֹ גַּרְגֵּר מֶלַח אוֹ קוֹרֶט לְבוֹנָה פָּסוּל: וְקוֹמֵץ מִמָּקוֹם שֶׁנִּתְרַבָּה שַׁמְנָהּ: מְנָלָן, דִּכְתִיב 'מִסָּלְתָּהּ וּמִשַּׁמְנָהּ' 'מִגִּרְשָׂהּ וּמִשַּׁמְנָהּ': וְנוֹתְנוֹ לְתוֹךְ כְּלִי שָׁרֵת וּמְקַדְּשׁוֹ בִּכְלִי שָׁרֵת: לָמָּה לִי, הָא קִדְּשָׁהּ חֲדָא זִימְנָא. מִידֵי דַּהֲוָה אַדָּם, דָּם אַף עַל גַּב דְּקַדִּישְׁתֵּיהּ סַכִּין בְּצַוָּאר בְּהֵמָה, הֲדַר מְקַדֵּישׁ לֵיהּ בִּכְלִי שָׁרֵת, הָכָא נַמִּי לֹא שְׁנָא: וּמְלַקֵּט אֶת לְבוֹנָתָהּ וְנוֹתְנָהּ עַל גַּבָּיו: דִּכְתִיב 'וְאֵת כָּל הַלְּבֹנָה אֲשֶׁר עַל הַמִּנְחָה': וּמַעֲלֵהוּ

ומקטירו

רש"י

מַשְׁקָהּ. הַמַּיִם וְאח"כ מַקְרִיב מִנְחָתָהּ, וּפְלוּגְתָּא הִיא בְּפֶרֶק הָיָה נוֹטֵל (לְקַמָּן דַּף יט.). וּמִיהוּ כָּל זְמַן שֶׁלֹּא קָרְבָה מִנְחָתָהּ אֵינָהּ נִבְדֶּקֶת, דִּכְתִיב מַזְכֶּרֶת עָוֹן, וְאע"פ שֶׁשָּׁתְתָה מַנִּיחִין אוֹתָהּ בְּיָדָהּ כְּדֵי לְיַגְּעָהּ וְתוֹדֶה, וְהַשְׁתָּא וַדַּאי מִשּׁוּם חֶסְרוֹן הוּא, דְּאִי מִשּׁוּם מְגִלָּה הָא אִימְחִיקָא לָהּ: קְלָתוֹת. כְּעֵין סַלִּים, אָדָם מֵבִיא מִנְחָתוֹ לָעֲזָרָה מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ בִּקְלָתוֹת וְכוּ': וְנוֹתְנָהּ. בָּעֲזָרָה בִּכְלִי שָׁרֵת, קס"ד שֶׁצָּרִיךְ לְתִתָּהּ ע"מ כֵּן שֶׁיְּהֵא דַּעְתּוֹ שֶׁיְּקַדְּשֶׁנָּה הַכְּלִי: וּמַגִּישָׁהּ. מַגִּיעַ אֶת הַכְּלִי לְקֶרֶן מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית. וּלְקַמָּן יָלֵיף לָהּ מִקְּרָאֵי: וְדַיּוֹ. לְקַמָּן מְפָרֵשׁ מַאי הִיא וְ[אַ]מַּאי תֵּיסַק אַדַּעְתִּין דְּנִבָּעֵי טְפֵי: וּמְסַלֵּק הַלְּבוֹנָה לְצַד אֶחָד. בְּתוֹךְ הַכְּלִי עַצְמָהּ, וּלְקַמָּן מְפָרֵשׁ טַעְמָא דְּכוּלָּהּ מַתְנִיתָא: שֶׁנִּתְרַבָּה שַׁמְנָהּ. מִמָּקוֹם שֶׁהִיא נִבְלֶלֶת יָפֶה בַּשֶּׁמֶן: וְנוֹתְנוֹ לִכְלִי שָׁרֵת. שֵׁנִי, וּלְקַמָּן מְפָרֵשׁ טַעְמָא: עַל גַּבֵּי הָאִשִּׁים. עַל הָאֵשׁ: לִתֵּן לְתוֹכָהּ. לִתֵּן לְתוֹךְ הַשִּׁירַיִם: בְּכֵלִים הָרְאוּיִין לִכְלֵי שָׁרֵת. אִם הָיָה מְקַדְּשָׁן: רַבִּי פּוֹסֵל. [בִּמְנָחוֹת] וּבְמַסֶּכֶת סֻכָּה יָלֵיף טַעְמָא בְּפֶרֶק הֶחָלִיל (דַּף נ:): בַּחֲשׁוּבִין. בִּכְלֵי עֵץ חֲשׁוּבִין: הַקְרִיבֵהוּ נָא לְפֶחָתֶךָ. סֵיפָא דִּקְרָא, הֲיִרְצְךָ אוֹ הֲיִשָּׂא פָנֶיךָ: אֵין מְקַדְּשִׁין אֶלָּא מִדַּעַת. שֶׁהַנּוֹתְנוֹ בָּהֶן צָרִיךְ שֶׁיִּתְּנֶנּוּ לְשֵׁם כָּךְ. וא"ת הֲרֵי מִנְחָה קְדוֹשָׁה וְעוֹמֶדֶת שֶׁהִקְדִּישָׁהּ בַּפֶּה, קְדֻשַּׁת פֶּה אֵינָהּ אֶלָּא קְדֻשַּׁת דָּמִים וְאֵינָהּ קְדֻשַּׁת הַגּוּף, וְאֵינָהּ נִפְסֶלֶת בִּטְבוּל יוֹם וּבְלִינָה, וְאִם נִטְמֵאת נִפְדֵּית. קָדְשָׁה בִּכְלִי קְדֻשָּׁה קְדֻשַּׁת הַגּוּף וְנִפְסֶלֶת בִּטְבוּל יוֹם וּבְלִינָה וְאֵין לָהּ פִּדְיוֹן: נוֹתְנָהּ לְקַדְּשָׁהּ. הַתּוֹרָה הִצְרִיכַתּוֹ לִתְּנוֹ בִּכְלִי שָׁרֵת כְּדֵי שֶׁיְּקַדְּשֶׁנָּה הַכְּלִי וַאֲפִלּוּ אֵינוֹ מִתְכַּוֵּן לְכָךְ: וְנוֹתֵן עָלֶיהָ. הַזָּר שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה וְאֵין צָרִיךְ כֹּהֵן לְכָךְ, דִּכְתִיב וְיָצַק עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְגוֹ' וַהֲדַר וֶהֱבִיאָהּ אֶל בְּנֵי אַהֲרֹן וְגוֹ': וְזֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה. כָּל הַמְּנָחוֹת בְּמַשְׁמַע: הַקְרֵב אוֹתָהּ בְּנֵי אַהֲרֹן וְגוֹ' יָכוֹל בַּמַּעֲרָב. יַגִּיעֶנָּה לְדֹפֶן מַעֲרָבִי שֶׁל מִזְבֵּחַ, דְּהַיְינוּ לִפְנֵי ה', שֶׁהַהֵיכָל בַּמַּעֲרָב וְהַמִּזְבֵּחַ בֶּחָצֵר ל"ב אַמָּה רָחְבּוֹ מִמְּצָע בְּאֶמְצַע הָעֲזָרָה, וְכֵן הַהֵיכָל מִמְּצָע בְּאֶמְצַע הָעֲזָרָה זֶה מוּל זֶה ל"ב אַמָּה הֵיכָל וּכְתָלָיו, חֲלָלוֹ כ' וּכְתָלָיו ו' אַמָּה עֳבִי כֹּתֶל צְפוֹנִי וְשִׁשָּׁה לְכֹתֶל דְּרוֹמִי, נִמְצָא מַעֲרָבוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ לִפְנֵי ה', דְּאֵין מַפְסִיק כְּלוּם בֵּינוֹ לְבֵין הַהֵיכָל, דְּאִלּוּ אוּלָם שֶׁלִּפְנֵי הַהֵיכָל פָּתוּחַ הוּא וְרָחְבּוֹ עֶשְׂרִים אַמָּה כְּכָל חֲלָלוֹ שֶׁל הֵיכָל: כְּנֶגֶד חֻדָּהּ. כָּל מַה שֶּׁיָּכוֹל לְקָרְבוֹ כְּלַפֵּי מַעֲרָב, וּבִלְבַד שֶׁיְּהֵא שָׁם קְצָת דָּרוֹם מִשּׁוּם אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ, דְּאִי לָאו כְּנֶגֶד חֻדָּהּ לֵיכָּא לִפְנֵי ה' כְּלָל שֶׁהֲרֵי זָוִיּוֹת הַהֵיכָל כֻּלָּם כְּנֶגֶד זָוִיּוֹת הַמִּזְבֵּחַ: ר' אֶלְעָזָר אוֹמֵר כו'. דּוֹרְשׁוֹ לַמִּקְרָא בְּעִנְיָן אַחֵר, וְכָךְ דּוֹרְשׁוֹ, מִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱמַר לִפְנֵי ה' אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ יָכוֹל יַגִּישֶׁנָּה לְאֶחָד מֵהֶן רָצָה לְמַעֲרָב רָצָה לִדְרוֹמָהּ, וְה"ג לָהּ בְּת"כ: אוֹ לִדְרוֹמָהּ שֶׁל קֶרֶן אָמַרְתָּ. כָּךְ תְּשִׁיבֵנִי: כָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא כו'. דְּכֵיוָן דְּאֶפְשָׁר לְקַיֵּם אֶת שְׁנֵיהֶם תּוּ לֹא תּוֹקְמָהּ רָצָה זֶה עוֹשֶׂה רָצָה זֶה עוֹשֶׂה אֶלָּא תְּפוֹס הַמְקַיֵּים אֶת שְׁנֵיהֶם: קִיַּימְתָּה לִפְנֵי ה' בַּמַּעֲרָב הָא כֵּיצַד מַגִּישָׁהּ לִדְרוֹמָהּ שֶׁל קֶרֶן. ה"ג לָהּ בְּת"כ, לִדְרוֹמָהּ שֶׁל קֶרֶן וְלֹא בָּעֵי כְּנֶגֶד חֻדָּהּ: וְהֵיכָן קִיַּימְתָּה. הֲלֹא חוּץ לִכְנֶגֶד זָוִיּוֹת הַהֵיכָל הוּא: קָסָבַר הַאי תַּנָּא. ר' אֶלְעָזָר: כֻּלֵּיהּ מִזְבֵּחַ בַּצָּפוֹן קָאֵי. בַּחֵלֶק צְפוֹנִי שֶׁל עֲזָרָה, וְלֵית לֵיהּ דְּמִזְבֵּחַ מְכֻוָּן כְּנֶגֶד הַהֵיכָל וּכְתָלָיו, נִמְצָא דְּרוֹמוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ כְּנֶגֶד אֶמְצַע פֶּתַח הַהֵיכָל, הִלְכָּךְ יַגִּישֶׁנָּה אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ בַּדָּרוֹם, וּבִלְבַד שֶׁיְּהֵא סָמוּךְ לַמַּעֲרָב, נִמְצָא מְקַיֵּם אֶת שְׁנֵיהֶם. וְה"ה נַמִּי אִם הָיָה מִזְבֵּחַ מָשׁוּךְ מְעַט מִכְּנֶגֶד זָוִיּוֹת דְּרוֹמִית הַהֵיכָל וְלַצָּפוֹן שֶׁיְּהֵא דְּרוֹמוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ כְּנֶגֶד הַהֵיכָל הֲוָה מָצֵי לְקַיֵּם אֶת שְׁנֵיהֶם, דִּכְנֶגֶד הַהֵיכָל קָרֵינָן בֵּיהּ לִפְנֵי ה' וּבִלְבַד שֶׁיַּגִּישׁ סָמוּךְ לְקֶרֶן דְּהַיְינוּ אֵצֶל מַעֲרָב, וְהָא דְּנָקַט לְמִשְׁמַע מִנָּהּ כֻּלֵּיהּ מִזְבֵּחַ בַּצָּפוֹן קָאֵי, מִשּׁוּם דְּג' מַחֲלוֹקוֹת הֵן בְּדָבָר זֶה, ר' יְהוּדָה אִית לֵיהּ מִזְבֵּחַ מְכֻוָּן כְּנֶגֶד הֵיכָל וּכְתָלָיו בְּפ"ק דְּיוֹמָא (דַּף טז.), ור"א בֶּן יַעֲקֹב אִית לֵיהּ כֻּלֵּיהּ מִזְבֵּחַ בַּדָּרוֹם קָאֵי, דְּאָמַר צְפוֹנִי שֶׁהוּא צַד פְּנוּי מִכְּלוּם, וְר' יוֹסֵי הַגְּלִילִי אִית לֵיהּ כֻּלֵּיהּ מִזְבֵּחַ בַּצָּפוֹן קָאֵי בִּזְבָחִים בְּפ' קָדְשֵׁי קָדָשִׁים (דַּף נט.), הִלְכָּךְ לְר"א דְּהָכָא דְּשַׁמְעִי' לֵיהּ ע"כ דְּקָאָמַר זָוִית דְּרוֹמִית שֶׁל מִזְבֵּחַ לִפְנִים מִכְּנֶגֶד זָוִית שֶׁל הֵיכָל הוּא, וּפְלִיג אַדר"י וְאַדר"א בֶּן יַעֲקֹב, מוֹקְמִינַן לֵיהּ כְּר' יוֹסֵי הַגְּלִילִי דס"ל דְּכֻלֵּיהּ מִזְבֵּחַ בַּצָּפוֹן, וְלֹא מוֹקְמִינַן לֵיהּ בְּמַחֲלוֹקֶת רְבִיעִית: מַאי וְדַיּוֹ. מַאי תֵּיסַק אַדַּעְתֵּיהּ דְּנִבָּעֵי טְפֵי: מִנְחָה גּוּפָהּ. וְלֹא הַכְּלִי שֶׁהִיא בָּהּ אֶלָּא יָכוֹף הַכְּלִי שֶׁיְּהֵא נוֹגֵעַ סֹלֶת לַמִּזְבֵּחַ: פָּסוּל. מִשּׁוּם דַּהֲוָה קֹמֶץ חָסֵר: סַכִּין. הֲוֵי כְּלִי שָׁרֵת דְּתַנְיָא (יוֹמָא דַּף יב:) כָּל הַכֵּלִים שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה מְשִׁיחָתָן מְקַדַּשְׁתָּן, מִכָּאן וְאֵילָךְ עֲבוֹדָתָן מְחַנַּכְתָּן: הֲדַר מְקַדֵּשׁ לֵיהּ בִּכְלִי. שֶׁמְּקַבְּלוֹ בִּכְלִי שָׁרֵת כִּדְכְתִיב וַיָּשֶׂם בָּאַגָּנֹת (שְׁמוֹת כד): וְאֵת כָּל הַלְּבוֹנָה. גַּבֵּי הַקְטָרָה כְּתִיב, דְּמַקְטַר קֹמֶץ וּלְבוֹנָה כִּי הֲדָדֵי:

ה"ג

תוספות

אי משום מגילה הא אימחיקא. היה קשה לרבי והאמרי' לעיל (דף ז:) דלאחר [שנמחקה] מגילתה מאיימין עליה שתשתה ונראה דעל כרחך אית לן למימר דר"א לית ליה איום שתשתה אפי' אחר מחיקת מגילה ומדלא פריך נהי דמשקה ואחר מקריבה אימא דלאחר מחיקה לאלתר היה נוטל המנחה מעל ידיה ש"מ דפשיטא ליה דעד שעת הקרבה היה מניחה על ידיה אם כן למאן דאמר מאיימין עליה שתשתה אית לן למימר דסבירא ליה מקריב מנחתה ואח"כ שותה דכבר נקרבה:

טעונה

ביאורים למסכת סוטה דף יד עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

שסדר בדיקת הסוטה הוא, שתחילה מוחים את מגילת סוטה אל המים **וּמַשְׁקֶה** את המים, וגם לאחר שהשקוה משאירים את המנחה על ידיה **וְאַחַר כָּךְ מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ**, ולכן הוכרח לומר שהטעם שרצתה התורה ליגעה כדי שתודה ולא תיבדק הוא משום שחסה עליה שלא תמות, **דְּאִי מִשּׁוּם מְגִילָּה** שלא תימחק, מדוע ממשיכים ליגעה **הָא** כבר **אִימְּחִיקָא לָהּ**.

כָּל הַמִּנְחוֹת כּוּ'. מקשה הגמרא **וּרְמִינְהוּ**, שנינו בברייתא **סֵדֶר מִנְחוֹת כֵּיצַד, אָדָם מֵבִיא מִנְחָה מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ בְּקִלְתּוֹת** – כעין סלים **שֶׁל כֶּסֶף וְשֶׁל זָהָב, וְנוֹתְנָהּ** כשמגיע לעזרה **לְתוֹךְ כְּלֵי שָׁרֵת וּמְקַדְּשָׁהּ בִּכְלֵי שָׁרֵת** – הבינה הגמרא שכשנותן את המנחה בכלי שרת צריך שתהיה דעתו שהכלי יקדשנה, **וְנוֹתֵן עָלֶיהָ** בעל הקרבן **שַׁמְנָהּ וּלְבוֹנָתָהּ וּמוֹלִיכָהּ אֵצֶל כֹּהֵן, וְכֹהֵן מוֹלִיכָהּ אֵצֶל מִזְבֵּחַ** החיצון **וּמַגִּישָׁהּ** – שיגע הכלי **בְּקֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית כְּנֶגֶד חוּדָּה שֶׁל קֶרֶן, וְדָיוֹ** די בכך. **וּמְסַלֵּק** הכהן **אֶת הַלְּבוֹנָה** שבתוך הכלי **לְצַד אֶחָד** של הכלי, כדי שלא יתערב בקומץ חלק מן הלבונה, **וְקוֹמֵץ** – נוטל הכהן בקמיצתו **מִמָּקוֹם שֶׁנִּתְרָבָּה שַׁמְנָהּ** – ממקום שהמנחה בלולה היטב בשמן, **וְנוֹתְנוֹ לְתוֹךְ כְּלֵי שָׁרֵת** אחר **וּמְקַדְּשׁוֹ בִּכְלֵי שָׁרֵת** בשנית, ולהלן יתפרש טעם הדבר. **וּמְלַקֵּט אֶת לְבוֹנָתָהּ** שנותרה בכלי הראשון **וְנוֹתְנָהּ עַל גַּבָּיו** – על גבי הקומץ, (**וּמַעֲלֶה אוֹתוֹ לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ**) **וּמַעֲלֵהוּ** – את הקומץ שהלבונה נתונה על גביו **וּמַקְטִירוֹ בִּכְלֵי שָׁרֵת, וּמוֹלְחוֹ וְנוֹתְנוֹ עַל גַּבֵּי הָאִישִׁים** שעל המזבח. לאחר שקָרַב **הַקּוֹמֶץ, שְׁרֵיתָהּ** של המנחה שנותרו בכלי **נֶאֱכָלִין** לכהנים, **וְרָשָׁאִין הַכֹּהֲנִים לִיתֵּן לְתוֹכָהּ** – לתוך השיריים **יַיִן וְשֶׁמֶן וּדְבַשׁ, וְאֵין אֲסוּרִין** לעשות בשיירי המנחה **אֶלָּא מֶלְחַמֵּץ** – לגרום להם שיחמיצו. מבארת הגמרא הקושיא מהברייתא, **קָתָנֵי מִיהָא**, שהביאו את המנחה מבית בעל הקרבן **בְּקִלְתּוֹת שֶׁל כֶּסֶף וּבְקִלְתּוֹת שֶׁל זָהָב** ורק לאחר הבאתה לעזרה הניחוה בכלי שרת, ואילו במשנה מבואר שאף תחילתן בכלי שרת. מתרצת הגמרא, **אָמַר רַב פַּפָּא אֵימָא בִּכְלִים חֲרָאוִיין לִכְלֵי שָׁרֵת** – אין כוונת המשנה שנותנה מתחילה בכלי שרת, אלא שנותנה בכלים הראויים לקדשן ולעשות מהם כלי שרת. מדייקת הגמרא, **מִכְּלָל** – משמע מהמשנה **דִּכְפִיפָה מִצְרִית לֹא חֲזֵיָא** – אינה ראויה להיות כלי שרת ולכן אין מביאין בה אלא מנחת סוטה. **כְּמַאן, דְּלֵא כְּרַבִּי יוֹסֵי כְּרַבִּי יְהוּדָה** – דין זה הוא כדעת רבי ולא כרבי יוסי ברבי יהודה, **דְּתַנְיָא כְּלֵי שָׁרֵת שֶׁעֲשָׂאָן שֶׁל עֵץ, רַבִּי פּוֹסֵל וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה מַכְשִׁיר** – והבינה הגמרא שהטעם שכפיפה מצרית אינה ראויה לכלי שרת הוא משום שעשויה מעץ וברבי, אך לדעת רבי יוסי ברבי יהודה גם כפיפה מצרית ראויה לכלי שרת. דוחה הגמרא **אֲפִילּוּ תֵּימָא** שמשנתנו סוברת **כְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה**, מכל מקום כפיפה מצרית אינה ראויה לכלי שרת, **אֵימַר דְּאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה בַּחֲשׁוּבִין** – שאף רבי יוסי ברבי יהודה לא הכשיר לכלי שרת אלא כלי עץ חשובים אך **בִּפְחוּתִין מִי אָמַר** – וודאי לא סבר שעושים כלי שרת מדברים פחותים ובזויים ככפיפה מצרית, שהרי מי **לֵית לֵיהּ לְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה 'הַקְרִיבֵהוּ נָא לְפֶחָתֶךָ'** – וכי לא סבר רבי יוסי בר יהודה את הלימוד מהפסוק "הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא פניך", שאין להביא קרבן מדברים פחותים.

מבואר בברייתא **וְנוֹתְנָהּ לִכְלֵי שָׁרֵת וּמְקַדְּשָׁהּ בִּכְלֵי שָׁרֵת**. סברה הגמרא שכשמניח את המנחה בכלי שרת עליו להתכוון שהכלי יקדשה, **שְׁמָעַתְּ מִינָּהּ כְּלֵי שָׁרֵת אֵין מְקַדְּשִׁין אֶלָּא מִדַּעַת** – ומוכח שכלי שרת אינם מקדשים את מה שבתוכם אלא אם כן הנותן מתכוון לכך. דוחה הגמרא, **אִימָּא** כוונת הברייתא היא **שנוֹתְנָהּ בִּכְלֵי שָׁרֵת לְקַדְּשָׁהּ בִּכְלֵי שָׁרֵת** – הטעם שהצריכה התורה להניח את המנחה בכלי שרת, הוא כדי שתתקדש המנחה בכלי, אך אף אם אינו מתכוון שהכלי יקדשה הכלי מקדשה. **וְנוֹתֵן עָלֶיהָ** בעל המנחה **שַׁמְנָהּ וּלְבוֹנָתָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְיָצַק עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְנָתַן עָלֶיהָ לְבֹנָה'. וּמוֹלִיכָהּ אֵצֶל כֹּהֵן, דִּכְתִיב 'וְהֵבִיאָהּ אֶל בְּנֵי אַהֲרֹן וְגוֹ'. וְכֹהֵן מוֹלִיכָהּ אֵצֶל מִזְבֵּחַ, דִּכְתִיב 'וְהִגִּישָׁהּ (אֵצֶל) [אֶל] הַמִּזְבֵּחַ'.**

מבואר בברייתא **מַגִּישָׁהּ בְּקֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית כְּנֶגֶד חוּדָּה שֶׁל קֶרֶן וְדָיוֹ**. שואלת הגמרא, **מְנָלָן** שמקום הגשת המנחה הוא בחודה של קרן מערבית דרומית, עונה הגמרא, **דִּכְתִיב 'וְזֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה הַקְרֵב אֹתָהּ בְּנֵי אַהֲרֹן לִפְנֵי ה' אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ'** – משמע שזו היא תורת כל המנחות. **וְתַנְיָא, לִפְנֵי ה', יָכוֹל בַּמַּעֲרָב** – אם היה כתוב רק 'לפני ה'' היינו מפרשים שמגישה אל הקיר המערבי של המזבח, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ'** – לכך נאמר 'אל פני המזבח', ופני המזבח הם בצד דרום ששם נמצא הכבש שעולים בו למזבח. **אִי אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ יָכוֹל בַּדָּרוֹם** – ואם היה כתוב רק 'אל פני המזבח', היינו מפרשים שמגישה אל הקיר הדרומי של המזבח, **תַּלְמוּד לוֹמַר לִפְנֵי ה'** – לכך נאמר 'לפני ה'' דהיינו לצד המערבי, **הָא כֵּיצַד** – כיצד יתכן שיגישה גם 'לפני ה'' וגם 'אל פני המזבח', אלא **שַׁמְגִּישָׁהּ בְּקֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית כְּנֶגֶד חוּדָּה שֶׁל קֶרֶן וְדָיוֹ** – מגישה כנגד חודה של קרן דרומית מערבית, ובאופן זה נחשב שהגישה גם 'לפני ה'' וגם 'אל פני המזבח'.

מביאה הגמרא **שרַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר**, כיון שנאמר גם 'לפני ה'' וגם 'אל פני המזבח' **יָכוֹל יַגִּישֶׁנָּה בְּמַעֲרָבָהּ שֶׁל קֶרֶן אוֹ לְדִרוֹמָהּ שֶׁל קֶרֶן** – היינו יכולים לומר שיכול להגישה להיכן שיחפוץ, או לצד מערב של הקרן ויקיים 'לפני ה'' או לצד דרום ויקיים 'אל פני המזבח', אך אין זה נכון משום **שאָמַרְתָּ** – יש להשיב ולומר, שדוקא במקום שאי אפשר לקיים דין אחד משני הפסוקים – בזה צריך לומר שכוונת התורה היא שיעשה אחד מהשנים, אך **בְּכָל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא שְׁנֵי מִקְרָאוֹת שֶׁאֶחָד מְקַיֵּים עַצְמוֹ וּמְקַיֵּים דִּבְרֵי חֲבֵירוֹ** – שהדין שנאמר בפסוק אחד ניתן ליישבו גם עם מה שנאמר בו וגם עם מה שנאמר בפסוק השני, **וְאֶחָד מְקַיֵּים עַצְמוֹ וּמְבַטֵּל דִּבְרֵי חֲבֵירוֹ** – ואילו הדין שנראה מהפסוק השני מתיישב עם מה שנאמר בו עצמו אך סותר את מה שנאמר בפסוק הראשון, **מַנִּיחִין אֶת** הדין שנראה מהפסוק השני **שֶׁמְּקַיֵּים עַצְמוֹ וּמְבַטֵּל חֲבֵירוֹ, וְתוֹפְסִין אֶת** הדין שנאמר בפסוק הראשון **שֶׁמְּקַיֵּים עַצְמוֹ וּמְקַיֵּים חֲבֵירוֹ**. ולכן לגבי הגשת המנחה, **כְּשֶׁאַתָּה אוֹמֵר לִפְנֵי ה' בַּמַּעֲרָב** – אם נרצה לקיים רק את מה שנאמר בפסוק 'לפני ה'' ולהגיש לצד מערב, **בִּיטַּלְתָּה 'אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ' בַּדָّרוֹם** לא נקיים כלל את מה שנאמר 'אל פני המזבח' שמשמע שצריך להגיש לצד דרום, **וּכְשֶׁאַתָּה אוֹמֵר 'אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ' בַּדָّרוֹם קַיַּימְתָּה לִפְנֵי ה' בַּמַּעֲרָב** – אך אם נקיים את מה שנאמר בפסוק 'אל פני המזבח' ונגיש לצד דרום, נקיים גם את מה שנאמר 'לפני ה'' דהיינו לצד במערב, **הָא כֵּיצַד** – להיכן יגיש ויקיים את שני הדינים, **מַגִּישָׁהּ לְדִרוֹמָהּ שֶׁל קֶרֶן** – מגיש את המנחה לקיר הדרומי של המזבח ואין צריך שיהיה כנגד חודה. שואלת הגמרא **וְהֵיכָן קַיַּימְתָּהּ** בזה את מה שנאמר 'לפני ה'', והרי התבאר של"ב אמות של המזבח היו מכוונות כנגד היכל וקירותיו וזויות המזבח אינם מכוונות כנגד ההיכל, נמצא שלא קיים 'לפני ה''. מבארת הגמרא, **אָמַר רַב אַשִּׁי קָסָבַר תַּאי תַּנָּא כּוּלֵּיהּ מִזְבֵּחַ בַּצָּפוֹן קָאֵי** – רבי אליעזר סבר כשיטת רבי יוסי הגלילי, שכל ל"ב אמות המזבח היו בצפון העזרה, כלומר ששש עשרה אמות הדרומיות של המזבח בלבד היו כנגד חציו הצפוני של ההיכל, נמצא שאף העומד בצד הקיר הדרומי של המזבח עומד כנגד ההיכל, ומגיש את המנחה לקיר הדרומי סמוך ביותר למערב, ובכך מקיים גם את מה שנאמר 'לפני ה'' שהרי הוא כנגד ההיכל, וכן את 'אל פני המזבח' שהרי מגיש לצד דרום.

שואלת הגמרא **מַאי** כוונת הברייתא במה שאמרה **וְדָיוֹ** – ומשמע שהיינו סבורים שיש לו לעשות יותר. ומשיבה, **אָמַר רַב אַשִּׁי, אִיצְטְרִיךְ** – הברייתא הוצרכה לומר כן משום **שסָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא תִּיבְעֵי הַנָּשַׁת מִנְחָה גּוּפָהּ** – היינו סבורים שאין די בהגשת הכלי עם המנחה למזבח אלא צריך לכוף את הכלי ולהקריב את סולת המנחה עצמה שתהיה נוגעת במזבח, **קָמַשְׁמַע לָן** שדי בנגיעת הכלי במזבח. שואלת הגמרא **וְאִימָּא הָכִי נַמִּי** – מנין לתנא של הברייתא שהדין כן, אולי באמת צריך להגיש את המנחה עצמה אל קיר המזבח. ומשיבה, **אָמַר קְרָא 'וְהִקְרִיבָהּ אֶל הַכֹּהֵן וְגוֹ' וְהִגִּישָׁהּ אֶל הַמִּזְבֵּחַ'**, הוקשה הגשת הכהן למזבח להקרבת הבעלים לכהן, **מָה הַקְרָבָה אֵצֶל כֹּהֵן בִּכְלִי אַף הַגָּשָׁה אֵצֶל מִזְבֵּחַ בִּכְלִי**. – שכשם שנתינת המנחה לכהן הוא בכלי, אף הגשת הכהן למזבח יעשה בכלי.

עוד מבואר בברייתא **וּמְסַלֵּק אֶת לְבוֹנָתָהּ לְצַד אֶחָד**. מבארת הגמרא שעושה כן **כִּי הֵיכִי דְּלֵא תִּקְמוֹץ בַּהֲדֵי מִנְחָה** – כדי שכשיקמוץ את המנחה לא יטול בקומצו משהו מן הלבונה, **כְּדְתַנְן קָמָץ וְעָלָה בְּיָדוֹ צְרוֹר אוֹ גַּרְגַּר מֶלַח אוֹ קוֹרֶט לְבוֹנָה פָּסוּל** – אם נתערב בקומץ המנחה משהו מהלבונה המנחה פסולה, מפני שהקומץ צריך להיות שלם מסולת

המשך בעמוד קלז

ביאורים למסכת סוטה דף טו עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

וּמַקְטִירוּ בִּכְלִי שָׁרֵת. שואלת הגמרא, כיצד נאמר שכבר עתה לאחר שהעלהו **בִּכְלִי שָׁרֵת מַקְטִיר** לֵיהּ, והרי עדיין לא מלחו, ובהמשך הברייתא מבואר ש׳מולחו ונותנו על גבי האישים׳, ומשמע שאינו מקטירו אלא לאחר המליחה. מתרצת הגמרא, אין כוונת הברייתא שמעלהו בכלי שרת ומיד מקטירו, **אֶלָּא אֵימָא** שמַעֲלֵהוּ **בִּכְלִי שָׁרֵת** על מנת **לְהַקְטִירוּ** לאחר מכן כשמולחו.

מבואר בברייתא לגבי קומץ המנחה **וּמוֹלְחוֹ וְנוֹתְנוֹ עַל גַּבֵּי הָאִישִׁים,** אומרת הגמרא שדין זה נלמד מדִּכְתִיב "וְכָל קָרְבַּן מִנְחָתְךָ בַּמֶּלַח תִּמְלָח וְגו׳".

עוד מבואר בברייתא שלאחר שקָרֵב **הַקּוֹמֵץ שִׁיָּרֵיהָ נֶאֱכָלִין.** שואלת הגמרא, **מְנָלָן** שהקטרת הקומץ מתירה את אכילת השיריים לכהנים. ומשיבה, דִּכְתִיב "וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת אַזְכָּרָתָהּ וְגו׳", **וּכְתִיב** בפסוק הבא לאחר מכן, "וְהַנּוֹתֶרֶת מִן הַמִּנְחָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו" – והיינו שלאחר הקטרת הקומץ הותרה הנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו. מבארת הגמרא, מאימתי נחשב שקָרֵב **הַקּוֹמֵץ** ומותרים השיריים באכילה, **לְמַר כְּדָאִית לֵיהּ וּלְמַר כְּדָאִית לֵיהּ** - נחלקו בזה התנאים ולכל תנא כשיטתו, **דְּאִיתְּמַר** בברייתא, **הַקּוֹמֵץ, מֵאֵימָתַי** נחשב שהוקרב לענין שיהיה **מַתִּיר** את **הַשִּׁירַיִם בַּאֲכִילָה, רַבִּי חֲנִינָא אָמַר, מִשֶּׁתִּשָּׁלוֹט בּוֹ הָאוּר** – ממתי שאחזה בו האש אפילו מעט, הותרו השירים באכילה. **רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר** אין השירים מותרים אלא **מִשֶּׁתִּיצַת הָאוּר בְּרוּבּוֹ.**

בהמשך הברייתא מבואר לגבי שיירי המנחה, **וְרַשָּׁאִין הַכֹּהֲנִים לִיתֵּן לְתוֹכוֹ יַיִן וְשֶׁמֶן וּדְבַשׁ.** שואלת הגמרא, **מַאי מַטְעֲמָא** שהותר לתת לתוכו יין ודבש. ומשיבה, **אָמַר קְרָא** לגבי מתנות כהונה ׳לך נתתים **לְמִשְׁחָה** ולבניך לחק עולם׳, ולמשחה היינו **לִגְדוּלָּה,** כלומר שיאכלו את מתנותיהם בדרך גדולה **כְּדֶרֶךְ שֶׁהַמְּלָכִים אוֹכְלִין,** – ולכן מותר לתת בשירי המנחה שמן ודבש שהוא דרך גדולה.

מה שמבואר בברייתא לגבי השיריים **וְאֵין אֲסוּרִין אֶלָּא מִלְּחֲמֵי,** מבארת הגמרא שדין זה נלמד מדִּכְתִיב "לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ חֶלְקָם", **וְאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ** שדורשים את המילה ׳חלקם׳ אף על הנאמר קודם לכן, כלומר, **שֶׁאֲפִילּוּ חֶלְקָם** של הכהנים שניתן להם לאכילה **לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ.**

שנינו במשנה **כָּל הַמִּנְחוֹת** טעונות שמן ולבונה **כו׳.** שואלת הגמרא, וכי **וְכָל הַמִּנְחוֹת טְעוּנוֹת שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה** חוץ ממנחת סוטה, **וְהָאֵיכָא מִנְחַת חוֹטֵא** – דהיינו קרבן עולה ויורד הבא על חטאים, כגון שנכנס למקדש בטומאה בשוגג, או חטא בשבועת העדות ושבועת ביטוי, שאף היא אינה טעונה שמן ולבונה, **דְּרַחְמָנָא אָמַר** "והביא את קרבנו אשר חטא עשירת האפה סלת לחטאת **לֹא יָשִׂים עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְלֹא יִתֵּן עָלֶיהָ לְבֹנָה".** מתרצת הגמרא, התנא של משנתינו כשמנה החילוקים בין מנחת חוטא לשאר מנחות, לא מנה כל חילוק בפני עצמו שנוהג בכל המנחות ולא במנחת סוטה, אלא **הָכִי קָאָמַר** - כרך כל הדינים יחד, ושנה כך – **כָּל הַמִّנְחוֹת** יש בהן לפחות אחת מהמעלות הללו, **שִׁטְעוּנוֹת שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה, וּבָאוֹת מִן הַחִיטִּין, וּבָאוֹת סֹלֶת.** ומפרטת הגמרא, **שִׁמְנַחַת חוֹטֵא, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ טְעוּנָה שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה,** מכל מקום **בָּאָה מִן הַחִטִּין וּבָאָה סֹלֶת** – שמנפים את הקמח שלא יהיה מעורב בפסולת. **וּמִנְחַת הָעוֹמֶר, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא בָּאָה מִן הַשְּׂעוֹרִין,** מכל מקום יש בה מעלה **שִׁטְעוּנָה שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה, וּבָאָה גֶּרֶשׁ** - שמנפים היטב את קמח השעורים לבל יהיה מעורב בו קליפת השעורה. אבל **וְזוּ** – מנחת סוטה, אין בה אף מעלה מאלו המעלות, שכן **אֵינָהּ טְעוּנָה לֹא שֶׁמֶן וְלֹא לְבוֹנָה, וּבָאָה מִן הַשְּׂעוֹרִין, וּבָאָה קֶמַח** שאינו מנופה.

התבאר שמנחת חוטא אינה טעונה שמון ולבונה, ומביאה הגמרא ברייתא בענין זה. **תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּדִין הוּא** – היה ראוי **שֶׁתְּהֵא מִנְחַת חוֹטֵא טְעוּנָה שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה,** כדי **שֶׁלֹּא יְהֵא חוֹטֵא נִשְׂכָּר** שיקילו במנחתו. **וּמִפְּנֵי מָה אֵינָהּ טְעוּנָה** שמן ולבונה, כדי **שֶׁלֹּא יְהֵא קָרְבָּנוֹ מְהוּדָּר.** וּבְדִין **הוּא שֶׁתְּהֵא חַטַּאת חֵלֶב** - כלומר כל החטאות, שנקראו חטאת חלב **טְעוּנָה נְסָכִים** כקרבנות נדר ונדבה, כדי **שֶׁלֹּא יְהֵא חוֹטֵא נִשְׂכָּר. וּמִפְּנֵי מָה** אמרה התורה בפרשת נסכים ׳לפלא נדר או בנדבה׳, ללמדנו שאין חיוב נסכים אלא בקרבן הבא בנדר או בנדבה, אך חטאת **אֵינָהּ טְעוּנָה** נסכים, כדי **שֶׁלֹּא יְהֵא קָרְבָּנוֹ** של החוטא **מְהוּדָּר** על ידי הנסכים. וממשיכה הברייתא, שאף שכל החטאות אין בהם נסכים כדי שלא יהיה קרבנו של החוטא מהודר, **אֲבָל חַטָּאתוֹ** שֶׁל **מְצוֹרָע וַאֲשָׁמוֹ טְעוּנִין** להביא עם קרבנותיו **נְסָכִים, לְפִי שֶׁאֵין** קרבנות אלו **בָּאִין עַל חֵטְא,** אלא להכשירו ליטהר, ולכך הם באים עם נסכים. מקשה הגמרא, וכי קרבנות המצורע אינם באים על חטא, **אִינִי, וְהָאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, עַל שִׁבְעָה דְּבָרִים** - חטאים, **נְגָעִים בָּאִין וְכו׳** - על האדם להיות מצורע, הרי מבואר שנגעי מצורע באים מחמת החטא, וממילא גם הקרבנות באים לכפר על כך, ואיך אמרו שאינם באים על החטא. מתרצת הגמרא, **הָתָם** – במצורע, אין הקרבן בא על החטא, כיון שעל ידי הייסורים והבושה שהיו לו **מְנַגְּעֵיהּ, הוּא דְּאִיכַּפַּר לֵיהּ** החטא שמחמתו בא הנגע. **וְכִי מַיְיתֵי קָרְבָּן** - הקרבן שמביא הוא רק כדי **לְאַשְׁתְּרוּיֵי בְּקָדָשִׁים הוּא דְּקָא מַיְיתֵי** – שאינו יוצא מטומאתו עד שיביא קרבן. שואלת הגמרא, **אֶלָּא מַעֲתָּה** לדבריך, שהטעם שמביאין נסכים על חטאת מצורע הוא משום שאינה באה על חטא, אם כן **חַטַּאת נָזִיר** – שמביא הנזיר חטאת במלאת ימי נזרו **תְּהֵא טְעוּנָה נְסָכִים** עם הקרבן, **לְפִי** שלא חטא הנזיר בנזירותו, ונמצא **שֶׁאֵינָהּ בָּאָה עַל חֵטְא.** עונה הגמרא, **סָבַר לָהּ** רבי שמעון שאמר שהטעם שאין מביאים נסכים בחטאת הוא כדי שלא יהיה קרבנו של החוטא מהודר, **כְּרַבִּי אֶלְעָזָר הַקַּפָּר, דְּאָמַר שִׁנְזִיר נַמִּי חוֹטֵא הוּא** – כיון שציער את עצמו מן היין, ואין לאדם להוסיף חובה על נפשו ממה שלא ציותה עליו התורה, ויש חשש שמא יעבור על נזירותו ויכשל באיסורי הנזיר, ונמצא שחטאתו באה על חטא. שנינו במשנה, **רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר כְּשֵׁם** שמעשיה מעשה בהמה, כך קרבנה **כו׳**, מביאה הגמרא, **תַּנְיָא, אָמַר לָהֶן רַבָּן גַּמְלִיאֵל לַחֲכָמִים, סוֹפְרִים, הַנִּיחוּ לִי וְאֶדְרְשֶׁנָּה** לכם הטעם שמנחת הסוטה באה דוקא מן השעורים **כְּמִין חוֹמֶר** - כמו תכשיט שמחברים אותו לשני קצוות צוארי החלוק לנוי.

המשך ביאור למס׳ סוטה ליום שנים עשר לעומר עמ׳ א

דִּכְתִיב ׳אֲחֻזוּ לָנוּ שׁוּעָלִים שׁוּעָלִים קְטַנִּים מחבלים כרמים **וְגו׳**, כלומר, בת קול אומרת למי הים בשעה שהכניסו המצרים לתוכם, תטביעו את השועלים – דהיינו התינוקות המצרים, שהם היו מחבלים את הכרמים בעוד כרמנו סמדר – שעל ידם היו מגלים את התינוקות של ישראל, שבעוד שהם קטנים ורכים נקראים סמדר.

"**וַתִּקַּח לוֹ תֵּבַת גֹּמֶא** ותחמרה בחמר ובזפת ותשם בה את הילד", שואלת הגמרא, **מַאי שְׁנָא** – מדוע הניחתו **בְּגוֹמֶא,** הרי גופו ישתמר יותר בשאר עצים חזקים יותר. מתרצת הגמרא, **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר,** מִיָּם יש להביא ראיה **לַצַּדִּיקִים שֶׁמְּמוֹנָם חָבִיב עֲלֵיהֶן יוֹתֵר מִגּוּפָן** – ולכן השתמשה בדבר זול. **וְכָל כָּךְ לָמָּה** – מדוע חביב עליהם ממונם מגופם, **לְפִי שֶׁאֵין פּוֹשְׁטִין יְדֵיהֶן בְּגֵזֶל. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר,** הטעם שלקחה גומא, לפי שהוא **דָּבָר רַךְ, שֶׁיָּכוֹל לַעֲמוֹד** – להחזיק מעמד אם תיתקל התיבה **בִּפְנֵי דָּבָר רַךְ וּבִפְנֵי דָּבָר קָשֶׁה,** שהרך, כשנתקל באבן חוזר לאחוריו ולא נשבר. ומה שכתוב ׳**וַתַּחְמְרָה בַחֵמָר וּבַזֶּפֶת**׳, **תָּנָא,** טחו את התיבה **בַּחֵמָר מִבִּפְנִים, וְזֶפֶת מִבַּחוּץ** ולא מבפנים, **כְּדֵי שֶׁלֹּא יָרִיחַ אוֹתוֹ צַדִּיק רֵיחַ רַע** של הזפת.

"**וַתָּשֶׂם בָּהּ אֶת הַיֶּלֶד וַתָּשֶׂם בַּסּוּף** על שפת היאור", מבארת הגמרא מהו סוף זה, **רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר,** הניחה אותו **בַּיָּם סוּף. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר**

סוטה. פרק שני – היה מביא דף טו עמוד א

רש״י

ה״ג וּמַקְטִירוֹ ס״ד. וְלֹא גָּרַס אֹתוֹ בִּכְלֵי שָׁרֵת מַקְטֵר לֵיהּ, וְהָכִי קָא קַשְׁיָא לֵיהּ, מַקְטִירוֹ ס״ד וַהֲרֵי עֲדַיִן לֹא מִלְּחָהּ וְסֵיפָא קָתָנֵי וּמוֹלְחוֹ וְנוֹתְנוֹ עַל גַּבֵּי הָאִישִׁים, אֶלְּמָא הַשְׁתָּא הוּא דְּמַקְטַר לֵיהּ: **אֶלָּא אִימָּא מַעֲלֵהוּ לְהַקְטִירוֹ בִּכְלֵי שָׁרֵת.** כְּלוֹמַר מַעֲלֵהוּ בִּכְלֵי שָׁרֵת לְהַקְטִירוֹ לְאַחַר שֶׁיִּמְלְחֶנּוּ: **קָרֵב הַקְּמָץ לְמַר כִּדְאִית לֵיהּ וְכוּ׳.** קָרֵב הַקְּמָץ דְּקָתָנֵי דְּמַתִּיר שְׁיָרִים בַּאֲכִילָה מֵאֵימַת חֲשִׁיב קְרִיבָה לְהַתִּיר שְׁיָרִים, לְרַבִּי יוֹחָנָן כִּדְאִית לֵיהּ מִשֶּׁתֵּצֵאת הָאוּר בְּרֶבוּ, וּלְרַבִּי חֲנִינָא מִשֶּׁתִּשְׁלוֹט בּוֹ וְאָפְלוּ מְעַט: **לְמָשְׁחָה.** גַּבֵּי מִנְחוֹת כְּהֻנָּה כְּתִיב (כַּמִּקְבָּר יח) לֵךְ וְתָתִּיתִם לְמָשְׁחָה: **לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ חֶלְקָם וְגוֹ׳.** אֲפִלּוּ חֶלְקָם שְׁיָרִים לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ, דְּדַרְשִׁינָן לֵיהּ הַאי חֶלְקָם דִּקְרָא נַמִּי לְפָנָיו אֵלֶּא תֵאָפֶה: **מִנְחַת חוֹטֵא.** הַבָּא עַל חֵטְא דִּמְטַמֵּא מִקְדָּשׁ וּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת וּשְׁבוּעַת בִּטּוּי, דִּכְתִיב הָתָם וְאִם לֹא תַשִּׂיג יָדוֹ לִשְׁתֵּי תּוֹרִים וְגוֹ׳ (וַיִּקְרָא ה); **ה״ק וְכוּ׳.** כְּלוֹמַר לֹא קָתָנֵי מִלְּתָא בְּאִנְפֵּי נַפְשֵׁיהּ, אֶלָּא כְּרוּךְ וְתָנֵי הָכִי, כָּל הַמִּנְחוֹת טְעוּנוֹת שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה וּבְאוֹת חִטִּין, כְּלוֹמַר וְשֶׁאֵינָם טְעוּנוֹת בָּאוֹת מִידַּת חִטִּין וּבְאוֹת סֹלֶת, כְּלוֹמַר חֲדָא מִהָנֵי מַעֲלִיוֹתָא אִית בְּהוּ, כֵּיצַד מִנְחַת חוֹטֵא אע״פ שֶׁאֵינָהּ טְעוּנָה וְכוּ׳: **שֶׁלֹּא יְהֵא חוֹטֵא נִשְׂכָּר.** לְהִקָּל בְּמִנְחָתוֹ יוֹתֵר מִשֶּׁאָר מִנְחוֹת: **חַטָּאת חֵלֶב.** כָּל חַטָּאת סְתָם קְרֵי חַטָּאת חֵלֶב, דִּבְתָר חֵלֶב כְּתִיב כָּל חֵלֶב וְכָל דָּם לֹא תֹאכֵלוּ (שָׁם ג), וּכְתִיב בְּתָרֵיהּ פָּרָשַׁת חַטָּאת: **נְסָכִים.** סֹלֶת לְמִנְחָה וְעִשָּׂרוֹן לְכֶבֶשׂ יַיִן וְשֶׁמֶן רְבִיעִית הַהִין כְּמוֹ שֶׁמַּקְרִיבִין לְעוֹלָה וּשְׁלָמִים: **מִפְּנֵי מָה אֵינָם טְעוּנוֹת.** דִּכְתִיב בְּפָרָשַׁת נְסָכִים (בְּמִדְבַּר טוֹ) לַפֶּלֶא נֶדֶר אוֹ בִּנְדָבָה, הַבָּא בְּנֶדֶר וּנְדָבָה טָעוּן נְסָכִים, וְאֵין חַטָּאת וְאָשָׁם טְעוּנִים נְסָכִים: **חַטָּאתוֹ וַאֲשָׁמוֹ שֶׁל מְצוֹרָע.** אִיתְרְבוּ בְּהֶדְיָא לְנִסָּכִים בְּמַסֶּכֶת מְנָחוֹת בְּפֶרֶק שְׁתֵּי מִדּוֹת (קף נא.): **עַל שִׁבְעָה דְּבָרִים נְגָעִים בָּאִין.** וּמְפָרֵשׁ לְהוּ בַּעֲרָכִין בְּפֶרֶק יֵשׁ בַּעֲרָכִין (קף טז.): **מִנְּגִעֵיהּ אִיכַּפַּר לֵיהּ.** יִסּוּרִים וּבֹשֶׁת שֶׁל נֶגַע כִּפְּרוּ לוֹ עַל אוֹתוֹ חֵטְא: **וְכִי קָא מַיְיתִי קָרְבָּן לְאִישְׁתְּרוּיֵי בְּקָדָשִׁים הוּא דְּמַיְיתִי.** שֶׁיֵּשׁ טֻמְאוֹת שֶׁהַצְּרִיכָן הַכָּתוּב כַּפָּרָה לְטַהֲרָתָן, זָב וְזָבָה וְיוֹלֶדֶת וּמְצוֹרָע וְנָזִיר שֶׁנִּטְמָא: **חַטָּאת נָזִיר.** שֶׁמֵּבִיא בְּמִלֹּאת יְמֵי נִזְרוֹ חַטָּאת וְעוֹלָה וּשְׁלָמִים: **נָזִיר חוֹטֵא הוּא.** שֶׁצִּעֵר עַצְמוֹ מִן הַיַּיִן: **חוֹמֶר.** בוטו״ן בְּלַע״ז, וְהוּא שֶׁל זָהָב, וְחוֹתְמִים בּוֹ שְׁנֵי צְוָאֲרֵי חָלוּק לְנוֹי:

תוספות

טעונה נסכים. א״ל דאינה טעונה נסכים משום דאינה בנדר ונדבה די״ל ה״פ בדין הוא מאחר שהוא חוטא היה צריך לעונשו להביא קרבן גדול אבל בכור ומעשר אינו בדין:

סבר לה כרבי אלעזר הקפר. הכא משמע דרבי שמעון ורבי אלעזר הקפר סבירא להו דאפילו נזיר טהור חוטא הוא דהא נזיר טמא היה מביא חטאת העוף ועופות אינם טעונים נסכים כדאיתא בפרק שתי מדות (מנחות קף נ:) והכי איתא בהדיא נמי בפרק קמא דנדרים (קף י.) ובפרק ג׳ דנזיר (קף יט.) דאף על גב דקרא בנזיר טמא כתיב אנן אפילו נזיר טהור קאמרינן דקסבר רבי אלעזר הקפר חוטא הוא והיינו טעמא דכתב קרא בנזיר טמא הואיל ושנה בחטא וקשה משמעתא קמייתא דנזיר (קף כ:) דתנן אהא נאה הרי זה נזיר ודלמא אתנאה לפניו במצות קאמר אמר שמואל שתפוס בשערו ואמר אתנאה נזירא עביד מילתא דעבירה ואמרינן ליה נאה אין אפילו רבי אלעזר הקפר דאמר נזיר חוטא הוא הני מילי גבי נזיר טמא דאיידי דבעי מיסתר דילמא אתי למיעבר על נזירותיה אבל נזיר טהור לאו חוטא קרינן ביה ואם תאמר שמואל סבירא ליה התם אליבא דרבי אלעזר הקפר דנזיר טהור לאו חוטא וסתמא דגמרא דהכא ודפ״ג דנזיר (קף יט.) לאו כשמואל וסתמא דמתניתין דקרי ליה נאה אליבא דרבנן דאמרי לאו חוטא לפום סתמא דגמרא אם כן תיקשה דשמואל אדשמואל דאמר פרק קמא דתענית (קף יח.) כל היושב בתענית נקרא חוטא סבר לה כרבי אלעזר הקפר ותענית בנזיר טהור הוא דאמרינן בפ״ק דנדרים (קף י.) רבי אלעזר הקפר אומר וכו׳ מכאן שיושב בתענית נקרא חוטא והתם מיירי בנזיר טהור כדפרישית ומדמי ליה יושב בתענית והשתא אית לן למימר דסתמא דגמ׳ דנדרים נמי דמדמי יושב בתענית לנזיר טהור דלא כשמואל דאיהו הוה מדמי ליה דוקא לנזיר טמא לפי שמצער את עצמו מכל דבר שהרי יושב בתענית ומתחרט בנזיר טמא שמתחרט משום צער דבעי מיסתר נזירותיה אבל נזיר טהור אינו צער מידהו תיקשה דשמואל אדשמואל דאמר בפ״ק (לעיל קף יח.) דיושב בתענית נקרא חוטא ובפרק החובל (כ״ק קף נח:) פריך ואין אדם רשאי לחבול בעצמו והתניא יכול נשבע להרע לעצמו וכו׳ מה הטבה רשות אף הרעה רשות ומוקי לה שמואל ביושב בתענית דהוא רשות ועוד קשיא מפרק בתרא דכריתות (קף כו.) דאמר [חטא] שאין אנו מכירין בו אלא המקום יום הכפורים מכפר וקא פריך ספק נזיר שעבר עליו יום הכפורים לא נייתי דהא כפר עליה יום הכפורים ומשני לכל חטאתם ולא לכל טומאתם ולרבי אלעזר הקפר מאי איכא למימר נזיר כי מייתי קרבן לאו לכפרה מייתי אלא לאחולי עליה נזירות טהרה א״נ למישרי נפשיה ביין אלמא דקרבן נזיר לר׳ אלעזר הקפר לאו לכפרה אתי והכא משמע משום דבא על חטא אינה טעונה נסכים והכי אמר נמי בפ״ג דנזיר (קף יט.) דחטאת העוף לר׳ ישמעאל בא על חטא דאע״ג דבעל מיעקר עקר מייתי ואכתי הוה מצי למיפרך התם לר׳ שמעון דהכא ולר׳ ישמעאל מספק נזיר לר׳ ישמעון אפי׳ מספק נזיר טהור ובפרק קמא דשבועות (קף ח.) נמי לא מתרץ כמו בכריתות דלאו משום כפרה אתי: **סבר** לה כרבי אלעזר הקפר. תימה לי אמאי תלי מילתיה בר׳ אלעזר הקפר והא איהו גופיה אומר נמי בפ״ק דנדרים (קף י.) אבל בנזירות לא התנדבו שלא יקראו חוטאין שנאמר וכפר עליו מאשר חטא וי״ל אגב שיטפיה דנקט בכל דוכתא הכי נקט נמי הכא כי האי לישנא: **כמין** חומר. פי׳ רבי הילל מרגלית ענין אחר בושם כמו חומרתא דפילון (שבת קף סב.) בשמים מעורבין תרגום בלולה דפילא ענין אחר פי׳ רבינו סעדיה גאון כמין המעשה דבלשון ארמית אומר אדם לחבירו מה חמרך כלומר מה מעשיך:

וּמַקְטִירוֹ בִּכְלֵי שָׁרֵת, בִּכְלֵי שָׁרֵת מַקְטִיר לֵיהּ. אֶלָּא אִימָּא, מַעֲלֵהוּ בִּכְלֵי שָׁרֵת לְהַקְטִירוֹ: וּמוֹלְחוֹ וְנוֹתְנוֹ עַל גַּבֵּי הָאִישִׁים, דִּכְתִיב ׳וְכָל קָרְבַּן מִנְחָתְךָ בַּמֶּלַח תִּמְלָח וְגוֹ׳״: קָרֵב הַקּוֹמֶץ שְׁיָרֶיהָ נֶאֱכָלִין: מְנָלָן, דִּכְתִיב ׳וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת אַזְכָּרָתָהּ וְגוֹ׳״, וּכְתִיב ׳וְהַנּוֹתֶרֶת מִן הַמִּנְחָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו׳. קָרֵב הַקּוֹמֶץ, לְמַר כִּדְאִית לֵיהּ וּלְמַר כִּדְאִית לֵיהּ, דְּאִיתְּמַר, הַקּוֹמֶץ, מֵאֵימָתַי מַתִּיר שְׁיָרִים בַּאֲכִילָה, רַבִּי חֲנִינָא אָמַר, מִשֶּׁתִּשְׁלוֹט בּוֹ הָאוּר. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, מִשֶּׁתֵּצֵאת הָאוּר בְּרוּבוֹ: וְרַשָּׁאִין הַכֹּהֲנִים לִיתֵּן לְתוֹכוֹ יַיִן וְשֶׁמֶן וּדְבַשׁ. מַאי טַעְמָא, אָמַר קְרָא ׳לְמָשְׁחָה׳ לְגַדּוּלָהּ, כְּדֶרֶךְ שֶׁהַמְּלָכִים אוֹכְלִין: וְאֵין אֲסוּרִין אֶלָּא מִלְּחַמֵּץ, דִּכְתִיב ׳לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ חֶלְקָם׳, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, אֲפִילּוּ חֶלְקָם לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ: כָּל הַמִּנְחוֹת כּוּ׳: וְכָל הַמִּנְחוֹת טְעוּנוֹת שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה, וְהָאֵיכָא מִנְחַת חוֹטֵא, דְּרַחֲמָנָא אָמַר ׳לֹא יָשִׂים עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְלֹא יִתֵּן עָלֶיהָ לְבֹנָה׳. הָכִי קָאָמַר, כָּל הַמִּנְחוֹת טְעוּנוֹת שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה, וּבָאוֹת מִן הַחִיטִּין, וּבָאוֹת סֹלֶת. מִנְחַת חוֹטֵא, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ טְעוּנָה שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה, בָּאָה מִן הַחִטִּין וּבָאָה סֹלֶת. מִנְחַת הָעוֹמֶר, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא בָּאָה מִן הַשְּׂעוֹרִין, טְעוּנָה שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה, וּבָאָה גֶּרֶשׁ, וְזוֹ אֵינָהּ טְעוּנָה לֹא שֶׁמֶן וְלֹא לְבוֹנָה, וּבָאָה מִן הַשְּׂעוֹרִין, וּבָאָה קֶמַח. תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, בְּדִין הוּא שֶׁתְּהֵא מִנְחַת חוֹטֵא טְעוּנָה שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה, שֶׁלֹּא יְהֵא חוֹטֵא נִשְׂכָּר. וּמִפְּנֵי מָה אֵינָהּ טְעוּנָה, שֶׁלֹּא יְהֵא קָרְבָּנוֹ מְהוּדָּר. וּבְדִין הוּא שֶׁתְּהֵא חַטַּאת חֵלֶב טְעוּנָה נְסָכִים, שֶׁלֹּא יְהֵא חוֹטֵא נִשְׂכָּר. וּמִפְּנֵי מָה אֵינָהּ טְעוּנָה, שֶׁלֹּא יְהֵא קָרְבָּנוֹ מְהוּדָּר. אֲבָל חַטָּאתוֹ שֶׁל מְצוֹרָע וַאֲשָׁמוֹ טְעוּנִין נְסָכִים, לְפִי שֶׁאֵין בָּאִין עַל חֵטְא. אֵינִי, וְהָאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, עַל שִׁבְעָה דְּבָרִים נְגָעִים בָּאִין וְכוּ׳. הָתָם, מִנְּגָעֵיהּ הוּא דְּאִיכַּפַּר לֵיהּ. כִּי מַיְיתִי קָרְבָּן, לְאִשְׁתְּרוּיֵי בְּקָדָשִׁים הוּא דְּקָא מַיְיתִי. אֶלָּא מֵעַתָּה, חַטַּאת נָזִיר תְּהֵא טְעוּנָה נְסָכִים לְפִי שֶׁאֵינָהּ בָּאָה עַל חֵטְא. סָבַר לֵהּ כְּרַבִּי אֶלְעָזָר הַקַּפָּר, דְּאָמַר נָזִיר נַמִּי חוֹטֵא הוּא: רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר כְּשֵׁם כּוּ׳: תַּנְיָא, אָמַר לָהֶן רַבָּן גַּמְלִיאֵל לַחֲכָמִים, סוֹפְרִים, הַנִּיחוּ לִי וְאֶדְרְשֶׁנָּהּ כְּמִין חוֹמֶר,

דשמעיה

דשמעיה

רשות ומוקי לה שמואל ביושב בתענית דהוא רשות ועוד קשיא מפרק בתרא דכריתות (קף כו.) דאמר [חטא] שאין אנו מכירין בו אלא המקום יום הכפורים מכפר וקא פריך ספק נזיר שעבר עליו יום הכפורים לא נייתי דהא כפר עליה יום הכפורים ומשני לכל חטאתם ולא לכל טומאתם ולרבי אלעזר הקפר מאי איכא למימר נזיר כי מייתי קרבן לאו לכפרה מייתי אלא לאחולי עליה נזירות טהרה א״נ למישרי נפשיה ביין אלמא דקרבן נזיר לר׳ אלעזר הקפר לאו לכפרה אתי והכא משמע משום דבא על חטא אינה טעונה נסכים והכי אמר נמי בפ״ג דנזיר (קף יט.) דחטאת העוף לר׳ ישמעאל בא על חטא דאע״ג דבעל מיעקר עקר מייתי ואכתי הוה מצי למיפרך התם לר׳ שמעון דהכא ולר׳ ישמעאל מספק נזיר לר׳ ישמעון אפי׳ מספק נזיר טהור ובפרק קמא דשבועות (קף ח.) נמי לא מתרץ כמו בכריתות דלאו משום כפרה אתי: **סבר** לה כרבי אלעזר הקפר. תימה לי אמאי תלי מילתיה בר׳ אלעזר הקפר והא איהו גופיה אומר נמי בפ״ק דנדרים (קף י.) אבל בנזירות לא התנדבו שלא יקראו חוטאין שנאמר וכפר עליו מאשר חטא וי״ל אגב שיטפיה דנקט בכל דוכתא הכי נקט נמי הכא כי האי לישנא: **כמין** חומר. פי׳ רבי הילל מרגלית ענין אחר בושם כמו חומרתא דפילון (שבת קף סב.) בשמים מעורבין תרגום בלולה דפילא ענין אחר פי׳ רבינו סעדיה גאון כמין המעשה דבלשון ארמית אומר אדם לחבירו מה חמרך כלומר מה מעשיך:

סוטה. פרק שני – היה מביא דף טו עמוד ב

דְּשַׁמְעֵיהּ לְרַבִּי מֵאִיר דְּקָאָמַר, הִיא הֶאֱכִילָתוֹ מַעֲדַנֵּי עוֹלָם, לְפִיכָךְ קָרְבָּנָהּ מַאֲכַל בְּהֵמָה. אָמַר לֵיהּ, הָתִינַח עֲשִׁירָה, עֲנִיָּה מַאי אִיכָּא לְמֵימַר. אֶלָּא כְּשֵׁם שֶׁמַּעֲשֶׂיהָ מַעֲשֵׂה בְּהֵמָה, כָּךְ קָרְבָּנָהּ מַאֲכַל בְּהֵמָה: **משנה.** הָיָה מֵבִיא פְּיָלֵי שֶׁל חֶרֶס וְנוֹתֵן לְתוֹכָהּ חֲצִי לוֹג מַיִם מִן הַכִּיּוֹר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, רְבִיעִית. כְּשֵׁם שֶׁמְּמַעֵט בַּכְּתָב כָּךְ מְמַעֵט בַּמַּיִם. נִכְנַס לַהֵיכָל וּפָנָה לִימִינוֹ וּמָקוֹם הָיָה שָׁם אַמָּה עַל אַמָּה, וְטַבְלָא שֶׁל שַׁיִשׁ וְטַבַּעַת הָיְתָה קְבוּעָה בָּהּ, כְּשֶׁהוּא מַגְבִּיהַּ וְנוֹטֵל עָפָר מִתַּחְתֶּיהָ, וְנוֹתֵן כְּדֵי שֶׁיֵּרָאֶה עַל הַמַּיִם, שֶׁנֶּאֱמַר 'וּמִן הֶעָפָר אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן יִקַּח הַכֹּהֵן וְנָתַן אֶל הַמָּיִם': **גמרא.** תָּנָא, פְּיָלֵי שֶׁל חֶרֶס חֲדָשָׁה, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, גָּמַר כְּלִי כְּלִי מִמְּצוֹרָע. מַה לְהַלָּן חֶרֶס חֲדָשָׁה, אַף כָּאן חֶרֶס חֲדָשָׁה. וְהָתָם מְנָלָן, דִּכְתִיב 'וְשָׁחַט אֶת הַצִּפּוֹר הָאֶחָת אֶל כְּלִי חֶרֶשׂ עַל מַיִם חַיִּים', מַה מַּיִם חַיִּים, שֶׁלֹּא נֶעֶשְׂתָה בָּהֶן מְלָאכָה, אַף כְּלִי שֶׁלֹּא נֶעֶשְׂתָה בּוֹ מְלָאכָה. אִי מַה לְהַלָּן מַיִם חַיִּים אַף כָּאן מַיִם חַיִּים, לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל הָכִי נַמִּי, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מֵי כִּיּוֹר. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, מֵי מַעְיָן הֵן. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, מִשְּׁאָר מֵימוֹת הֵן. אִיכָּא לְמִיפְרַךְ, מַה לִּמְצוֹרָע שֶׁכֵּן טָעוּן עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנִי תוֹלַעַת. אָמַר רַבָּה, אָמַר קְרָא 'בִּכְלִי (חֶרֶס) [חָרֶשׂ]', כְּלִי שֶׁאֲמַרְתִּי לְךָ כְּבָר. אָמַר רָבָא, לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁלֹּא נִתְאַכְּמוּ פָּנָיו, אֲבָל נִתְאַכְּמוּ פָּנָיו פְּסוּלִין. מַאי טַעֲמָא, דּוּמְיָא דְּמַיִם, מַה מַּיִם שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנּוּ, אַף כְּלִי שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה. בָּעֵי רָבָא, נִתְאַכְּמוּ, וְהֶחֱזִירָן לְתוֹךְ כִּבְשַׁן הָאֵשׁ וְנִתְלַבְּנוּ, מַהוּ. מִי אָמְרִינַן כֵּיוָן דְּאִידְּחוּ אִידְּחוּ, אוֹ דִּילְמָא כֵּיוָן דַּהֲדוּר הֲדוּר. תָּא שְׁמַע, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנִי תוֹלַעַת שֶׁהִפְשִׁיל בָּהֶן קוּפָּתוֹ לַאֲחוֹרָיו פְּסוּלִין. וְהָא הָתָם, הַדְרֵי וּמִפְשְׁטֵי. הָתָם, דְּאִיקְּלוּף אִיקְלוּפֵי: נִכְנַס לַהֵיכָל וּפָנָה לִימִינוֹ וְכוּ': מַאי טַעֲמָא, דְּאָמַר מַר, כָּל פִּינּוֹת שֶׁאַתָּה פּוֹנֶה, לֹא יְהוּ אֶלָּא דֶּרֶךְ יָמִין: מָקוֹם הָיָה שָׁם אַמָּה כוּ': תָּנוּ רַבָּנָן 'וּמִן הֶעָפָר אֲשֶׁר יִהְיֶה' יָכוֹל יְתַקֵּן מִבַּחוּץ וְיַכְנִיס, תַּלְמוּד לוֹמַר 'בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן'. אִי בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן, יָכוֹל יַחְפּוֹר בְּקַרְדּוּמוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר 'אֲשֶׁר יִהְיֶה'. הָא כֵּיצַד, יֵשׁ שָׁם, הָבֵא. אֵין שָׁם, תֵּן שָׁם. תַּנְיָא אִידָךְ, 'וּמִן הֶעָפָר אֲשֶׁר יִהְיֶה וְגוֹ'', מְלַמֵּד שֶׁהָיָה מְתַקֵּן מִבַּחוּץ וּמַכְנִיס בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן. אִיסִי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר, לְהָבִיא קַרְקַע

שילה

רש"י

דְּשַׁמְעֵיהּ לְרַבִּי מֵאִיר דְּאָמַר כו'. בִּפ"ק (לְעֵיל דַּף ח:) גַּבֵּי בְּמִדָּה שֶׁאָדָם מוֹדֵד: **עֲנִיָּה.** לֹא הֶאֱכִילַתּוֹ מַעֲדַנִּים, לָמָּה מְבִיאָה מַאֲכַל בְּהֵמָה: **אֶלָּא הִיא עָשְׂתָה מַעֲשֵׂה בְּהֵמָה.** שֶׁהִפְקִירָה עַצְמָהּ לְתַשְׁמִישׁ לְמִי שֶׁאֵינָהּ בֶּן זוּגָהּ: מַתְנִי' **הָיָה מֵבִיא.** הַכֹּהֵן: **פְּיָלֵי.** כּוֹס שֶׁל מַיִם: **מִן הַכִּיּוֹר.** דִּכְתִיב מַיִם קְדוֹשִׁים (בַּמִּדְבָּר ה), וְאֵין קְדוֹשִׁים אֶלָּא שֶׁנִּתְקַדְּשׁוּ בִּכְלִי. הָכִי תַּנְיָא בְּסִפְרֵי: **כְּשֵׁם שֶׁמְּמַעֵט.** רַבִּי יְהוּדָה בִּכְתַב הַמְּגִלָּה לְקַמָּן בְּמַתְנִי', כָּךְ מְמַעֵט כָּאן בַּמַּיִם: **וּמָקוֹם הָיָה שָׁם.** נִכָּר מִתּוֹךְ שְׁאָר רִצְפַּת הַהֵיכָל: **טַבַּעַת קְבוּעָה בָּהּ.** לְאָחֳזָהּ בְּטַבַּעְתָּהּ וּלְהַגְבִּיהָהּ מִבֵּין הָרִצְפָּה שֶׁהִיא כֻּלָּהּ בְּאַבְנֵי שַׁיִשׁ: **כְּדֵי שֶׁיֵּרָאֶה.** צָרִיךְ לִתֵּן שִׁיעוּר שֶׁיְּהֵא נִרְאֶה וְנִכָּר עַל פְּנֵי הַמַּיִם: **וְנָתַן אֶל הַמַּיִם.** מִדְּלָא כְּתִיב וְנָתַן בַּמַּיִם אֶלָּא אֶל הַמַּיִם מַשְׁמַע שֶׁלֹּא יְהֵא נִבְלַע בְּתוֹכָן: גמ' **מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל.** דְּבָעֵי חֲדָשָׁה: **גָּמַר מִמְּצוֹרָע.** וְשָׁחַט אֶת הַצִּפּוֹר הָאֶחָת אֶל כְּלִי חֶרֶשׂ וְגוֹ': **שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה בָּהֶן מְלָאכָה.** דְּהָא חַיִּים כְּתִיב: **לְר' יִשְׁמָעֵאל.** דְּפָרְכַתְּ הָא אַלִּבֵּיהּ: **הָכֵי נַמֵּי.** דְּבָעֵינָן מַיִם חַיִּים לְסוֹטָה, דְּהָא מִן הַכִּיּוֹר הוּא נוֹטֵל, וְשַׁמְעִינָן לֵיהּ לְר' יִשְׁמָעֵאל בְּעָלְמָא דְּאָמַר מֵי כִּיּוֹר מֵי מַעְיָן הֵן דְּהַיְינוּ חַיִּים: **מִשְּׁאָר מֵימוֹת הֵן.** אִם רָצָה לִתֵּן לְתוֹכוֹ מֵי מִקְוֶה יִתֵּן: **אִיכָּא לְמִיפְרַךְ.** בְּהָא גז"ש דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל דְּגָמַר כְּלִי כְּלִי מִמְּצוֹרָע: **מַה לִּמְצוֹרָע שֶׁכֵּן טָעוּן כו'.** לְפִיכָךְ כְּלִי שֶׁלּוֹ חָדָשׁ, תֹּאמַר בְּסוֹטָה שֶׁאֵין בָּהּ כָּל אֵלּוּ: **אָמַר רַבָּה וְכוּ' בִּכְלִי שֶׁאֲמַרְתִּי לְךָ כְּבָר.** הָכִי מַשְׁמַע לֵיהּ לְרַבָּה מִדְּלָא כְּתִיב וְלָקַח כְּלִי חֶרֶשׂ וְנָתַן בּוֹ מַיִם וּכְתִיב בִּכְלִי חֶרֶשׂ, מַשְׁמַע שֶׁכְּבָר הֻזְכַּר כְּלִי זֶה בְּמָקוֹם אַחֵר, וְאָמַר רַחֲמָנָא הָכָא שֶׁבְּאוֹתוֹ כְּלִי שֶׁאֲמַרְתִּי לְךָ בְּמָקוֹם אַחֵר קַח אוֹתָם, וּמַאי נִיהוּ דִּמְצוֹרָע: **לֹא שָׁנוּ.** רַבָּנָן דְּמַתְנִי' דְּבָעוּ חֶרֶס וּמַכְשְׁרֵי בְּיָשָׁן: **אֶלָּא שֶׁלֹּא נִתְאַכְּמוּ.** הֻשְׁחֲרוּ פָּנָיו עַל יְדֵי הָאוּר: **דּוּמְיָא דְּמַיִם.** אע"ג דְּלָא גָּמְרֵי מִמְּצוֹרָע, מִיהוּ מִנָּהּ וּבָהּ גָּמְרֵי כְּלִי דְּסוֹטָה מִמֵּי סוֹטָה, וְנִהְי דְּמֵי סוֹטָה לְרַבָּנָן לָאו חַיִּים נִינְהוּ דְּמַכְשְׁרֵי בִּשְׁאָר מֵימוֹת מִיהַת לֹא נִשְׁתַּנּוּ, וּכְלִי נַמֵּי בָּעֵינָן דְּלָא נִשְׁתַּנָּה: **הֶחֱזִירָן לַכִּבְשָׁן.** שֶׁל יוֹצֵר שֶׁמְּצָרְפִים בּוֹ אֶת הַקְּדֵרוֹת שֶׁל חֶרֶס חֲדָשׁוֹת: **שֶׁהִפְשִׁיל קֻפָּתוֹ לַאֲחוֹרָיו.** מִדְּלָא קָתָנֵי שֶׁנַּעֲשָׂה בָּהֶן מְלָאכָה, ש"מ אַמְּלָאכָה לֹא קָפִיד, אַשִּׁנּוּיָא קָפִיד, וְאֵלּוּ נִתְעַקְּמוּ בְּמַשּׂאוֹי: **וְהָא [הָתָם] דַּהֲדַרֵי וּמִפַּשְׁטֵי.** וְקָתָנֵי פְּסוּלִין, אַלְמָא כֵּיוָן דְּאִידְּחוּ אִידְּחוּ: **דְּאִיקְּלוּף.** שֶׁעַל יְדֵי הַמַּשּׂוֹי נִתְקַלְּפוּ מִקְּלִפָּתָן, דְּשִׁנּוּיָא דְּלָא הָדַר הוּא: **דְּאָמַר מַר.** בְּסֵדֶר יוֹמָא (דַּף נח:) וּבִשְׁחִיטַת קָדָשִׁים (דַּף סב:) וְיָלֵיף לָהּ מִפּוֹנִים פּוֹנִים דִּשְׁנֵים עָשָׂר בָּקָר דְּיָם שֶׁעָשָׂה שְׁלֹמֹה: **וּמִן הֶעָפָר אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן.** אִי לֹא הֲוָה כְּתִיב בְּקַרְקַע [ה"א בָּעֵינָן מִקַּרְקַע הַמִּשְׁכָּן מַמָּשׁ, אֲבָל הַשְׁתָּא דִּכְתִיב בְּקַרְקַע] מַשְׁמַע דְּאֵינוֹ מַקְפִּיד אֶלָּא שֶׁיַּכְנִיס הֶעָפָר לַהֵיכָל: **יָכוֹל יְתַקֵּן.** יַזְמִין עָפָר מִבַּחוּץ וְיַכְנִיס בַּהֵיכָל וְדַיּוֹ בִּכְנִיסָתוֹ: **ת"ל בְּקַרְקַע.** בְּקַרְקָעִיתוֹ: **אִי בְּקַרְקַע.** קָא דָּרְשִׁינָן וְלֹא כְּתִיב אֲשֶׁר יִהְיֶה, יָכוֹל לֹא מָצָא שָׁם עָפָר תִּיחוּחַ נוֹחַ לִנָּטֵל יַחְפּוֹר שָׁם בְּקַרְדֻּמּוֹת, ת"ל אֲשֶׁר יִהְיֶה, וּמִדְּלָא כְּתִיב וּמִקַּרְקַע הַמִּשְׁכָּן יִקַּח ש"מ לֹא הִקְפִּיד אֶלָּא שֶׁיְּהֵא מוּנָח בְּקַרְקָעִית הַמִּשְׁכָּן שָׁעָה אַחַת, הָא כֵּיצַד יֵשׁ שָׁם עָפָר תִּיחוּחַ הָבֵא מִשָּׁם: **אֵין שָׁם תֵּן שָׁם.** עַל הַקַּרְקָעִית, וְחוֹזֵר וְנוֹטְלוֹ וְנוֹתְנוֹ לְתוֹךְ הַמַּיִם: **תַּנְיָא אִידָךְ.** פְּלִיגָא אַהַךְ קַמַּיְיתָא, וְתַנָּאֵי הִיא כִּדְקָתָנֵי בָּהּ פְּלוּגְתָּא דְּתַנָּאֵי, וְהַךְ דִּלְעֵיל מִיתוֹקְמָא כְּאִיסִי בֶּן מְנַחֵם: **[וּ]מִן הֶעָפָר אֲשֶׁר יִהְיֶה (בַּמִּשְׁכָּן).** מִדְּלָא כְּתִיב [וּ]מִקַּרְקַע הַמִּשְׁכָּן יִקַּח אֵינוֹ מַקְפִּיד אֶלָּא שֶׁיַּכְנִיס לַהֵיכָל, מְלַמֵּד שֶׁמְּתַקֵּן מִבַּחוּץ וּמַכְנִיס מִבִּפְנִים לַהֵיכָל וְנוֹתֵן אֶל הַמַּיִם וְא"צ לְהַנִּיחוֹ בְּקַרְקַע הַהֵיכָל: **בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן אִיסִי בֶּן יְהוּדָה וְכוּ'.** בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן לְמַאי אָתָא כֵּיוָן דִּילְפִינַן מֵאֲשֶׁר יִהְיֶה דְּא"צ לְטָלוֹ מֵעַל גַּבֵּי קַרְקָעִית: **אִיסִי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר לְהָבִיא קַרְקַע בֵּית עוֹלָמִים.** ה"ג לָהּ בְּסִפְרֵי, וְלֹא גָּרַס לְרַבּוֹת שִׁילֹה וְנוֹב וְגִבְעוֹן וּבֵית עוֹלָמִים, דְּשִׁילֹה מִשְׁכָּן הוּא וְלֹא צָרִיךְ לְרִבּוּיָא דְּהוּא עִקַּר הַכָּתוּב, וְנוֹב וְגִבְעוֹן אֵין מַשְׁקִין בָּהּ סוֹטוֹת, דְּהָא בָּמָה הֲוָאי וְלֹא הֲוָה שָׁם אָרוֹן אֶלָּא מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת לְבַדּוֹ וְלֹא קָרְבָה בָּהֶן מִנְחַת סוֹטָה וְלֹא שׁוּם חוֹבַת יָחִיד שֶׁאֵין לָהּ זְמַן קָבוּעַ כִּדְאָמַר בִּשְׁחִיטַת קָדָשִׁים (דַּף קיז.) וּבִמְגִלָּה (דַּף ט:), אֲבָל בֵּית עוֹלָמִים הֻצְרַךְ לְרַבּוֹת שֶׁלֹּא תֹּאמַר מִשְׁכָּן נֶאֱמַר וְלֹא מִקְדָּשׁ. בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם קָרֵי לֵיהּ בֵּית עוֹלָמִים לְפִי שֶׁאֵין אַחַר קְדֻשָּׁתוֹ הֶתֵּר בְּמָקוֹם אַחֵר וְשׁוּב לֹא שָׁרְתָה שְׁכִינָה בְּמָקוֹם אַחֵר:

אינו

תוספות

איכא למפרך מה למצורע. הא סוגיא כרב אחא בריה דרבא דאמר בפרק המפלת (נדה דף כג.) לרבי ישמעאל כל ג"ש שאינה מופנה כל עיקר למידין ומשיבין ולפי המסקנא דיליף ליה מבכלי לא תיקשה נמי לרב יהודה דאמר אין למידין כל עיקר:

מה מים שלא נעשתה בהם מלאכה. וא"ת כיון דמי כיור הן מי לא עסקינן שקדש ממנו כבר יש לומר אפי' אם קידש בהן שיצק מן הדדין שבו לא היתה מלאכה גבי נטילה דתנן בפ"ק דידים (מ"ג) עשה בהן מלאכה או ששרה בהן פתו פסולין ואפ"ה קתני (שם מ"ה) מים שנחתום מטבל בהן את הגלוסקין פסולין ושהוא מדיח בהן ידיו כשירין אלמא דלא חשיב מלאכה הדחת ידים אלא הדחת כלים ומי נחתום כדקתני התם:

ומה מים שלא נשתנו. תימה דמאחר דמי כיור הן ומי כיור כשירין במי מקוה ומי מקוה שנשתנו מראיהן כשר כדתנן במסכת מקואות פ"ז (מ"ג) דמי צבע אין פוסלין המקוה בשינוי מראה ועוד תימה לרבי מאי שנא דהכא אמר מה מים שלא נשתנו ובפרק ב' דמסכת ע"ז (דף לז:) לא מסיק הכי גבי בישולי עובדי כוכבים ונראה דהכא נמי אסמכתא בעלמא הוא וליכא אלא פסולא דרבנן:

נתאכמו והחזירן לתוך כבשן האש מהו. תימה מ"ש דקא מבעיא ליה הכא בנראה וחוזר ונראה והא בפ' לולב הגזול (סוכה דף לג:) קא מבעיא לן ולא אפשיט ועוד מאי שנא מהא דאמר בזבחים פ"ב (דף יח:) בגדי כהונה שהיו מקורעין או מטושטשין ועבד עבודתו פסולה ואפי' הכי אם כיבס טשטוש וגיעול שלהן חזרו להתירן כדמייתי ברייתא פרק המזבח מקדש (שם דף פח.) בגדי כהונה אין עושין אותן מעשה מחט אלא מעשה אורג נתגעלו אין מכבסין אותן לא בנתר ולא באהל ופרכינן הא במים מכבסין אמר אביי ה"ק הוגעו למים מכבסין אותן בנתר אלמא דמכבסין אותן ולא אמר דנדחו. מ"ר:

והא התם הדרי ומפשטי. פרש"י מדלא קתני שנעשה בהן מלאכה ש"מ אמלאכה לא קפיד אשינוי קפיד וקשיא לרבי מתוספתא דנגעים פרק אין מצורע ר' אליעזר אומר עץ ארז ואזוב ושני תולעת שנאמר בתורה שלא נעשית בהן מלאכה אלמא דמלאכה פוסלת בהן לר' אליעזר גופיה:

לרבות

ביאורים למסכת סוטה דף טו עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

דְּשַׁמְעֵיהּ רבן גמליאל לְרַבִּי מֵאִיר דְּקָאָמַר לעיל שהטעם שמנחת סוטה באה מן השעורין, הוא משום מידה כנגד מידה, לפי שהִיא הֶאֱכִילָתוֹ – את הבועל מַעֲדַנֵּי עוֹלָם כדי לפתותו, לְפִיכָךְ קָרְבָּנָהּ מקמח שעורים שהוא מַאֲכַל בְּהֵמָה. אָמַר לֵיהּ רבן גמליאל לרבי מאיר לא יתכן לפרש שזהו טעם הדבר, משום שהָתִינַח עֲשִׂירָה, עֲנִיָּה מַאי אִיכָּא לְמֵימַר – בשלמא באופן שהסוטה עשירה והאכילה את הבועל מעדני עולם יתכן טעם זה, אך באופן שהיא עניה ולא נהגה כן מדרוע מביאה מאכל בהמה. אֶלָּא כך הוא טעם הדבר, כְּשֵׁם שֶׁמַּעֲשֶׂיהָ מַעֲשֵׂה בְהֵמָה, כָּךְ קָרְבָּנָהּ מַאֲכַל בְּהֵמָה – כשם שמעשיה לזנות הוא מעשה בהמה, שמפקירה עצמה לתשמיש למי שאינו בן זוגה, לכך קרבנה מאכל בהמה.

משנה. לאחר שהביאו את מנחת הסוטה, הָיָה מֵבִיא הכהן פֵּילֵי שֶׁל חֶרֶס – כוס מחרס, וְנוֹתֵן לְתוֹכָהּ חֲצִי לוֹג מַיִם מִן הַכִּיּוֹר - שהרי התורה אמרה ׳מים קדושים׳, ואין קדושים אלא שנתקדשו בכלי. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אינו נותן בכלי אלא רְבִיעִית מים, שכְּשֵׁם שֶׁמְּמַעֵט בַּכְּתָב – שסובר רבי יהודה שאין כותבים במגילת סוטה אלא מעט פסוקים, כָּךְ מְמַעֵט בַּמַּיִם – שכיון שהכתב מועט אין צריך מים מרובים למחקו, ודי במים מועטים לכך. נִכְנַס הכהן לַהֵיכָל וּפָנָה לִימִינוֹ – לפי דרשו חז"ל שכל פניות שאדם פונה לא יהיו אלא דרך ימין, וּמְקוֹם הָיָה שָׁם שניכר ובלט מתוך שאר ריצפת ההיכל, וגודלו אַמָּה עַל אַמָּה, וְטַבְלָא שֶׁל שַׁיִשׁ וְטַבַּעַת הָיְתָה קְבוּעָה בָּהּ שעל ידי הטבעת יכול לאחוז בטבלה ולהרימה מקרקעית העזרה שהיתה כולה מרוצפת באבני שיש. כְּשֶׁהוּא מַגְבִּיהַּ את השיש וְנוֹטֵל עָפָר מִתַּחְתֶּיהָ, וְנוֹתֵן העפר בכוס המים כְּדֵי שֶׁיֵּרָאֶה עַל הַמַּיִם - שיהיה ניכר העפר ונראה במים, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וּמִן הֶעָפָר אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן יִקַּח הַכֹּהֵן וְנָתַן אֶל הַמָּיִם׳ - והיינו ממה שנאמר ׳אל המים׳, ולא נאמר ׳ונתן במים׳, משמע שלא יהיה בלוע בתוך המים, אלא יהיה נראה על המים.

גמרא. תָּנָא שנינו בברייתא, פֵּילֵי שֶׁל חֶרֶס צריך שיהיה הכוס של חרס חֲדָשָׁה – שלא נעשתה בו כל מלאכה, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. שואלת הגמרא, מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל שצריך הכלי להיות חדש. ומשיבה, גְּמַר כְּלִי כְּלִי מִמְּצוֹרָע בגזירה שוה, נאמר לגבי סוטה ׳בכלי חרש׳, ובמצורע נאמר ׳אל כלי חרש על מים חיים׳, ולומדים מַה לְּהַלָּן צריך שיהיה כלי חֶרֶס חֲדָשָׁה אַף כָּאן חֶרֶס חֲדָשָׁה. שואלת הגמרא, וְהָתָם – במצורע מְנָלָן שצריך כלי חרס חדש. עונה הגמרא, דִּכְתִיב ׳וְשָׁחַט אֶת הַצִּפּוֹר הָאֶחָת אֶל כְּלִי חֶרֶשׂ עַל מַיִם חַיִּים׳ - הוקש הכלי למים, מַה מַּיִם חַיִּים שֶׁלֹּא נַעֲשְׂתָה בָּהֶן מְלָאכָה - שהרי ׳מים היים׳ הם מי מעיין שלא נעשתה בהם מלאכה, אַף הַכְּלֵי שנאמר במצורע, צריך להיות שֶׁלֹּא נַעֲשְׂתָה בּוֹ מְלָאכָה, ולומדים בגזירה שוה שאף לגבי סוטה צריך שיהיה הכלי חדש. שואלת הגמרא, אִי כיון שלמד רבי ישמעאל דין סוטה מדין מצורע בגזירה שוה לגבי הכלי, אם כן נלמד דין נוסף, מַה לְּהַלָּן – במצורע, צריך שיהיו מַיִם חַיִּים, אַף כָּאן בסוטה צריך מַיִם חַיִּים – שלא נעשתה בהם מלאכה. עונה הגמרא, לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל הסובר שבסוטה צריך כלי חרס, משום שלמד בגזירה שוה ממצורע, הָכִי נַמִּי - סובר גם שמי הסוטה הם מי מעיין שלא נעשתה בהם מלאכה. כמו דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מה הם מֵי כִיּוֹר שמהם מכינים מי סוטה, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר מֵי מַעְיָן הֵן – כפי שהתבאר שלמד בגזירה שוה ממצורע, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים מִשְּׁאָר מֵימוֹת הֵן - יכולים לקחת אף ממי מקוה.

מקשה הגמרא על רבי ישמעאל שלמד דין סוטה בגזירה שוה ממצורע, והרי אִיכָּא לְמִיפְרַךְ גזירה שוה זו, מַה לְּמִצּוֹרָע שהחמירה התורה בדינו שֶׁכֵּן טְעוּן עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנֵי תּוֹלַעַת - ולכן החמירה התורה להצריכו כלי חדש ומים חיים, מה שאין כן בסוטה שאין בה דברים אלו. מתרצת הגמרא, אָמַר רַבָּה מכך שאָמַר קְרָא לגבי סוטה ׳ולקח מים קדושים בְּכְלִי (חֶרֶס) [חָרֶשׂ]׳, ולא נאמר ולקח כלי חרס ונתן בו מים, משמע שהכלי שנאמר כאן הוא כלי ידוע, כלומר כְּלִי שֶׁאָמַרְתִּי לְךָ כְּבָר – שכבר דיבר עליו הכתוב במקום אחר, והוא הכלי חרס שנאמר במצורע.

מבארת הגמרא, אָמַר רָבָא מה ששנינו במשנה לדעת רבנן שלא הצריכו שיהיה כלי חרס חדש, אלא יכול ליטול כלי שנעשה בו מלאכה, לֹא שָׁנוּ דבר זה אֶלָּא בכלי שֶׁלֹּא נִתְאַכְּמוּ פָּנָיו – לא הושחרו פניו בשימוש באש, אֲבָל נִתְאַכְּמוּ פָּנָיו מחמת שימוש באש, פְּסוּלִין. שואלת הגמרא, מַאי טַעְמָא שהדין כן לדעת חכמים, והרי לא למדו דין סוטה ממצורע. ומשיבה, שאף שלא למדו ממצורע, מכל סוברים שהכלי של מי סוטה צריך להיות דּוּמְיָא דְּמַיִם של סוטה, שהרי נאמר בפסוק ״ולקח הכהן מים קדשים בכלי חרש״, הוקש הכלי למים, מַה מַּיִם שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנּוּ מראיתם, אַף כְּלֵי צריך להיות שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה מראיתו.

כְּעֵי רָבָא, לפי המבואר שצריך שלא ישתנה מראיתו של הכלי, מה יהיה הדין אם הכלים נִתְאַכְּמוּ, וְהֶחֱזִירָן לְתוֹךְ כִּבְשָׁן הָאֵשׁ - החזיר הכלים לכבשן עד שחזרו הכלים וְנִתְלַבְּנוּ, מַהוּ, האם הכלי כשר או לא. מִי אָמְרִינַן כֵּיוָן דְּאִידְּחוּ – שנפסל הכלי פעם אחת להשקאת הסוטה, אִידְּחוּ - אינו חוזר שוב להכשרו אפילו אם נתלבנו בשנית, אוֹ דִּילְמָא כֵּיוָן דַּהֲדוּר הֲדוּר – כיון שחזר למראיתו הראשונה כשר כבתחילה. מביאה הגמרא ראיה ממה שמצינו לגבי מצורע, תָּא שְׁמַע, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנֵי תּוֹלַעַת שֶׁהִפְשִׁיל בָּהֶן קוּפָּתוֹ לַאֲחוֹרָיו – שהשתמש בהן והתעקמו, פְּסוּלִין לטהרת המצורע. מדייקת הגמרא, וְהָא הָתָם הַדְרֵי וּמַפְּשְׁטֵי - הרי אפשר לחזור ליישרם כבתחילה, אלא מוכח שכיון שנדחה פעם אחת אינו הוזר לכשרותו כבתחילה, וממילא גם כלים שהושחרו אינם חוזרים לכשרותם אף אם יתלבנו. דוחה הגמרא, אין להוכיח משם, משום שהָתָם דְּאִיקְּלוּף אִיקְּלוּפֵי – בברייתא מדובר באופן שמחמת המשוי התקלף העץ מקליפתו וכן האזוב ולא ניתן להחזירם לקדמותם, אך באופן שניתן להחזירם לקדמותם כגון ללבן את הכלים – יהיה כשר כבתחילה.

שנינו במשנה שהכהן היה נִכְנַס לַהֵיכָל וּפָנָה לִימִינוֹ וְכוּ׳. שואלת הגמרא, מַאי טַעְמָא עשו את הטבלה בימינו של הנכנס דוקא. עונה הגמרא, משום דְּאָמַר מַר כָּל פִּינּוֹת שֶׁאַתָּה פּוֹנֶה, לֹא יְהוּ אֶלָּא דֶּרֶךְ יָמִין, ולמדו כן מהפסוק שנאמר לגבי הים שעשה שלמה שהיה מונח על י"ב בקר עשויות מנחשת, ואמר הכתוב שם ״עמד על שני עשר בקר ושלשה פנים צפונה ושלשה פנים ימה ושלשה פנים נגבה, ושלשה פנים מזרחה והים עליהם מלמעלה״, מנה הכתוב את סדר עמידתם בסדר הפונה דרך ימין, שהנכנס לעזרה ובא להקיף דרך ימינו, הולך תחילה לצפון ואחר כך למערב ולדרום ולמזרח.

מָקוֹם הָיָה שָׁם אַמָּה כּוּ׳, וכשהוא מגביהה נוטל עפר מתחתיה. תָּנוּ רַבָּנָן דורשת הברייתא את הפסוק בפרשת סוטה, ׳וּמִן הֶעָפָר אֲשֶׁר יִהְיֶה בקרקע המשכן יקח הכהן ונתן אל המים׳, אילו לא היה נאמר ׳אשר יהיה בקרקע המשכן׳, אלא ׳אשר יהיה במשכן׳, יָכוֹל יְתַקֵּן מַבְּחוּץ וְיַכְנִיס – היינו סבורים שרשאי ליטול עפר מחוץ למשכן ולהכניסו למשכן. תַּלְמוּד לוֹמַר – לכך נכתב ׳בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן׳, ללמד שצריך ליטול עפר מקרקעית המשכן ואין די בעפר הנכנס למשכן. ממשיכה הברייתא, אִי בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן – אילו לא היה נאמר ׳ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן׳ אלא ׳ומן העפר אשר בקרקע המשכן׳, יָכוֹל יַחְפּוֹר בְּקַרְדּוֹמוֹת – היינו סבורים שאם לא מצא שם עפר רך שנוח ליטלו, צריך להביא קרדום ולחפור בקרקע המשכן ליטול ממנה העפר. תַּלְמוּד לוֹמַר ׳אֲשֶׁר יִהְיֶה׳ שאינו צריך לחפור בקרקר, אלא הָא כֵּיצַד יעשו, אם יֵשׁ שָׁם עפר רך שניתן לקחתו בקלות, הָבֵא אותו, ואם אֵין שָׁם עפר תיחוח, תֵּן שָׁם עפר ותיטלו, ונחשב שלקח מהקרקע המשכן. תַּנְיָא אִידָּךְ - בברייתא שניה נחלקו תנאים בנידון זה. נאמר בפסוק ׳וּמִן הֶעָפָר אֲשֶׁר יִהְיֶה וְגוּ׳״, מכך שלא נאמר מקרקע המשכן, מְלַמֵּד שֶׁהָיָה מְתַקֵּן את העפר מִבַּחוּץ וּמַכְנִיס להיכל ונותן אל המים, ואין צריך להניחו בקרקע ההיכל. בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן – לשיטה זו מדוע נאמר בקרקע המשכן, והרי כשר אף אם הוכנס למשכן ולא הונח שם, אִיסִי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מקרא זה בא לְהָבִיא - לרבות, קַרְקַע

ביאורים למסכת סוטה דף טז עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

שִׁילֹה נוֹב וְגִבְעוֹן וּבֵית עוֹלָמִים – בית המקדש, שאף שאינם נקראים משכן נוהגת בהם פרשת סוטה. **אִיסִי בֶּן מְנַחֵם אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ** פסוק לרבות את המקדש שתנהג בו פרשת סוטה, שהרי ניתן ללמוד זאת מקל וחומר, **וּמַה בְּטוּמְאָה קַלָּה** – איסור כניסה למקדש בטומאה שדינו בכרת, **לֹא חָלַק הַכָּתוּב** בין המשכן למקדש. **בְּטוּמְאַת אִשֶּׁת אִישׁ** שנבעלה, שטומאתה **חֲמוּרָה** שהרי מיתתה בחנק, **לֹא כָּל שֶׁכֵּן** שהושוו המשכן ומקדש לבודקה ולבערה מתוכם. **אִם כֵּן** שאין צריך לרבות מקדש, **מַה תַּלְמוּד לוֹמַר** – לאיזה צורך נכתב 'בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן', אומר איסי בן מנחם, שמקרא זה בא לרבות **שֶׁלֹּא יָבִיא מִתּוֹךְ קוּפָּתוֹ** - שלא די בזה שמכניס העפר לתוך המשכן, אלא כשמביאו מהחוץ יניחו בקרקע המשכן ומשם יטלו, כדעת התנא בברייתא הקודמת שהביאה הגמרא.

מסתפקת הגמרא, **אִיבַּעְיָא לְהוּ,** אם **אֵין שָׁם** – במשכן ובסביבותיו **עָפָר** תיחוח לתת במי הסוטה, **מַהוּ שֶׁיִּתֵּן אֵפֶר** במקום העפר. והנה, לגבי מצות כיסוי הדם נאמר בתורה 'וכסהו בעפר', ונחלקו בית שמאי ובית הלל האם גם אפר קרוי עפר וכשר לכיסוי או לאו. אומרת הגמרא, **אַלִּיבָּא דְּבֵית שַׁמַּאי לֹא תִּיבָּעֵי לָךְ** - שודאי אין האפר כשר למי סוטה, כיון **דְּאָמְרִי לֹא מָצִינוּ אֵפֶר שֶׁקָּרוּי עָפָר** ואינו כשר לכיסוי הדם, הוא הדין שאינו כשר לסוטה. **כִּי תִּיבָּעֵי לָךְ אַלִּיבָּא דְּבֵית הִלֵּל דְּאָמְרִי מָצִינוּ** לגבי אפר פרה אדומה, **אֵפֶר שֶׁקָּרוּי עָפָר** ולכן כשר לכיסוי הדם, **מַאי** יהא הדין לגבי מי סוטה. האם **אַף עַל גַּב דְּאִיקְּרֵי עָפָר, הָכָא** לגבי סוטה ש'בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן' **כְּתִיב** – דורשים שצריך שיהיה דומה לקרקע המשכן, למעט אפר. **אוֹ דִּילְמָא** שלדעת בית הלל גם לגבי סוטה יהיה אפר כשר כעפר, **וּהַאי** 'בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן' נכתב **אוֹ לְכַרְאִיסִי בֶּן יְהוּדָה** - שבא לרבות דין סוטה גם בבית עולמים, **אוֹ וּלְכַרְאִיסִי בֶּן מְנַחֵם הוּא דְּאָתֵי** – ללמד שצריך להניחו בקרקע, ולא די במה שמכניסו למשכן. מביאה הגמרא ראיה לפשוט הספק, **תָּא שְׁמַע** שנינו בברייתא, **דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת** באה **הֲלָכָה** למשה מסיני, **וְעוֹקֶבֶת** - עוקרת את הנאמר בפירוש **בְּמִקְרָא.** ואלו הם, **הַתּוֹרָה אָמְרָה** בפרשת כיסוי הדם "ושפך את דמו וכסהו **בֶּעָפָר"** – שצריך לכסות בעפר דוקא, **וַהֲלָכָה** למשה מסיני אמרה שרשאי לכסות **בְּכָל דָּבָר.** כמו כן **הַתּוֹרָה אָמְרָה** לגבי איסור הנזיר לגלח שערות ראשו, "כל ימי נדר נזרו תער לא יעבר על ראשו", שהאיסור הוא לגלח **בַּתַּעַר, וַהֲלָכָה** למשה מסיני אמרה שהנזיר אסור להעביר את שערות ראשו **בְּכָל דָּבָר.** כמו כן **הַתּוֹרָה אָמְרָה** לגבי גט כריתות "וכתב לה ספר כריתת ונתן בידה ושלחה מביתו", **וְסֵפֶר** משמעו קלף דוקא, **וַהֲלָכָה** למשה מסיני אמרה שרשאי לכתוב הגט **בְּכָל דָּבָר** - אף על עלה של זית או על הנייר ועל הלוח של עץ. מבארת הגמרא את הראיה, **וְאִם אִיתָא** שהאפר כשר למי סוטה, היה לו לרבי ישמעאל **לִיחְשׁוּב נַמִּי הַאי** – שגם בדבר זה ההלכה עוקרת את מה שנאמר בתורה, שהתורה אמרה שיטול עפר ויתננו במים, וההלכה אמרה שאף אפר כשר לכך. דוחה הגמרא, לעולם יתכן שאפר כשר למי סוטה, ורבי ישמעאל לא מנה את כל המקומות שבהם עקרה ההלכה את מה שאמרה התורה בפירוש, אלא **תָּנָא** חלק מהדברים **וְשַׁיֵּיר** – לא מנה עפר מי סוטה, אף שגם בזה עקרה ההלכה את מה שנאמר בתורה בפירוש.

שואלת הגמרא, כיון שאין דרך התנא לשייר דבר אחד לבדו, **וּמַאי שַׁיֵּיר** עוד, מלבד **דְּהַאי שַׁיֵּיר** – ששייר עפר מי סוטה. מתרצת הגמרא **שַׁשַּׁיֵּיר** מה שמצינו לגבי **מְצוֹרָע,** שגם בזה עקרה ההלכה את מה שנאמר בתורה. **דְּתַנְיָא** בברייתא, לגבי התגלחת השניה שעושה המצורע ביום השביעי שלאחר התגלחת הראשונה. נאמר בפסוק "**וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יְגַלַּח אֶת כָּל שְׂעָרוֹ** את ראשו ואת זקנו ואת גבת עניו ואת כל שערו יגלח", ודורשים כך, מה שנאמר 'את כל שערו' הוא **כְּלַל,** ומה שנאמר '**אֶת רֹאשׁוֹ וְאֶת זְקָנוֹ וְאֶת גַּבּוֹת עֵינָיו**' הוא **פְּרָט** – שפירטה התורה את מה עליו לגלח, ומה שנאמר '**וְאֶת כָּל שְׂעָרוֹ יְגַלֵּחַ' חָזַר וְכָלַל.** והמידה היא, **שֶׁכְּלָל וּפְרָט וּכְלָל, אִי אַתָּה דָּן** את הכלל האחרון **אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט.** ולכן דורשים, **מַה הַפְּרָט** שהוזכרו בפסוק שחייב לגלחם, **מְפוֹרָשׁ** בהם שהם **מְקוֹם כִּינּוּס שֵׂעָר** – שיש בהם ריבוי שער, **וְנִרְאֶה** - שאינם במקומות נסתרים, **אַף כָּל מְקוֹם** בגופו שיש בו **כִּינּוּס שֵׂעָר וְנִרְאֶה** צריך לגלח את השיער בהם. מבארת הגמרא, **מָה רַבִּי** הכלל, **רַבִּי שֵׂעָר הָרַגְלַיִם** - שיער הערוה שחייב לגלחו. **וּמַאי מִיעֵט** הפרט שאינו חייב לגלח, **מִיעֵט** השיער **דְּבֵית הַשָּׁחִי** שאינו נראה, **וּדְכוּלֵּיהּ גּוּפֵיהּ** - שער שבזרועותיו ושוקיו שאינו מקום כינוס שיער. **וְהִלְכְתָּא** למשה מסיני עקרה את מה שנדרש בכלל ופרט וכלל, ואמרה שאף בתגלחת השניה **מְגַלֵּחַ** את כל גופו ואף את שיער בית השחי ושיער כל הגוף שיהיה חלק **כִּדְלַעַת, דִּתְנַן, בָּא לוֹ לְהַקִּיף אֶת הַמְּצוֹרָע** את תגלחתו הראשונה **מַעֲבִיר תַּעַר עַל כָּל בְּשָׂרוֹ** כפי שנאמר בפסוק, **וְקָתָנֵי סֵיפָא** במשנה שם **וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְגַלְּחוֹ תִּגְלַחַת שְׁנִיָּה כְּתִגְלַחַת רִאשׁוֹנָה** שנאמר בה 'מעביר תער על כל בשרו'. ונמצא שההלכה עקרה מה שנלמד מהכלל ופרט וכלל, וזהו ששייר רבי ישמעאל מלבד מה ששייר מי סוטה.

דוחה הגמרא, **אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק,** דבר זה אינו נחשב שיור, משום **שכִּי קָא חָשִׁיב** רבי ישמעאל בדבריו, הם דברים שה**הֲלָכָה עוֹקֶבֶת** הם **מִקְרָא** מפורש, אבל **הָא** – בתגלחת מצורע, אין ההלכה **עוֹקֶבֶת** מה שנאמר במפורש בפסוק, אלא **מִדְּרַבָּנָן הִיא** - עוקרת דין שנלמד מכלל ופרט וכלל. **רַב פַּפָּא** דוחה באופן אחר **וְאָמַר** שאין הדין במצורע נחשב שיור, **כִּי קָא חָשִׁיב** רבי ישמעאל בברייתא, הם דברים שה**הֲלָכָה עוֹקֶבֶת וְעוֹקֶרֶת** את מה שנאמר בפסוק, כגון כיסוי הדם, גט כריתות ותגלחת הנזיר, שההלכה עקרה ואמרה שאף שבתורה נאמר שאינו יכול לכסות אלא בעפר – יכול לכסות אף בשאר דברים, וכן לכתוב גט על שאר דברים והנזיר ילקה אף על שאר אופני גילוח, כלומר שההלכה הפחיתה ממה שנאמר בתורה. אבל **הָא** – לגבי מצורע, ההלכה לא הפחתיה ממה שנאמר בפסוק, אלא אדרבה **עוֹקֶבֶת וּמוֹסֶפֶת הִיא** - שיגלח מלבד את המקומות הנלמדים בכלל ופרט וכלל, אף את שיער ידיו ורגליו ושיער בית השחי, ואין בזה הפחתה ממה שאמרה התורה אלא תוספת. **רַב אַשִׁי** דוחה באופן אחר **וְאָמַר,** לגבי מצורע לא עקרה ההלכה את מה שנאמר בתורה, אלא **שֶׁהָא מַתְנִיתָא** – הברייתא שדרשה מכלל ופרט וכלל שהתגלחת השניה היא רק במקום הנראה וכינוס שיער, **מַנִּי** – מי הוא התנא ששנאה, **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל הִיא דְּדָרִישׁ** בכל התורה **כְּלָלֵי וּפְרָטֵי,** ולדעתו כך הוא הדין, שבתגלחת שניה אינו מגלח את שערות כל גופו.

המשך ביאור למס' סוטה ליום שלושה עשר לעומר עמ' ב

משה. **וְרַב נַחְמָן אָמַר** הספדו של הקב"ה היה באומרו 'וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה עבד ה' וְגוֹ', שמיתת משה היא העדר גדול לדורו. **סְמַלְיוֹן** - שם חכם **אָמַר,** שהספדו היה באומרו "**וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה",** שהיה **סַפְּרָא רַבָּה דְּיִשְׂרָאֵל.** עוד דרשו על כך, **תַּנְיָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמֵר,** שיעור השמעת הקול בעת פטירת משה היה **שְׁנַיִם עָשָׂר** מִיל **עַל שְׁנַיִם עָשָׂר** מִיל, שהוא **כְּנֶגֶד** שיעור **מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל,** והיתה **הַבַּת** קוֹל **מַשְׁמִיעַ וְאוֹמֵר** 'וַיָּמָת מֹשֶׁה' **סַפְּרָא רַבָּה דְּיִשְׂרָאֵל. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שלֹא מֵת מֹשֶׁה** כלל, אלא עלה גופו לשמים כאליהו, והוכיחו כן מדכְּתִיב **הָכָא** לשון 'וַיָּמָת שָׁם', **וּכְתִיב הָתָם** לגבי הארבעים יום שהיה משה בשמים, 'וַיְהִי שָׁם עִם ה'', ולמדו, **מַה לְּהַלָּן** באותם ארבעים יום, היה משה **עוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ** לפני ה', **אַף כָּאן** בעלייתו להר לא מת משה, אלא **עוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ** הוא לפני ה'.

עוד דרשו על המקרא 'וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בַּגַּי בְּאֶרֶץ מוֹאָב מוּל בֵּית פְּעוֹר', **אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה,** במקרא זה נאמרו **סִימָן בְּתוֹךְ סִימָן** - סימנים רבים היכן הוא מקום קבורתו של משה, גיא, ארץ מואב, ומול בית פעור, **וַאֲפִילּוּ הָכִי** נאמר 'וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קִבְרָתוֹ', שאיש אינו יודע היכן הוא מקום קבורתו. **וּכְבָר שָׁלְחָה** פעם אחת **מַלְכוּת** רומי **הַרְשָׁעָה, אֲצָל**

סוטה. פרק שני – היה מביא דף טז עמוד א

רש״י

אֵינוֹ צָרִיךְ. לְרַבּוֹת בֵּית הָעוֹלָמִים: **וּמַה טֻמְאָה** קַלָּה. לִכְנַס בְּטֻמְאַת הַגּוּף לַמִּקְדָּשׁ, שֶׁאֵינָהּ בְּמִיתַת ב״ד אֶלָּא כָּרֵת, לֹא חָלַק הַכָּתוּב בֵּין מִקְדָּשׁ לַמִּשְׁכָּן, שֶׁנֶּאֱמְרוּ בְּפָרָשַׁת פָּרָה אֲדֻמָּה שְׁנֵי פְּסוּקִים, כִּי אֶת מִקְדַּשׁ ה׳ טִמֵּא (כִּי) אֶת מִשְׁכַּן ה׳ טִמֵּא (בַּמִּקְבָּר יט): **לֹא כָּל שֶׁכֵּן.** שֶׁהֲשָׁווּ מִקְדָּשׁ וּמִשְׁכָּן לְבַדְּקָהּ וּלְבָעֲרָהּ מִתּוֹכָן:

א״כ מה ת״ל בְּקַרְקַע שֶׁלֹּא יָבִיא מִתּוֹךְ קִפָּתוֹ. לְתוֹךְ כְּלִי וְיַכְנִיס לְהֵיכָל, אֶלָּא מִקַּרְקָעֲיוֹתוֹ יְטוֹל, וְאִם אֵין שָׁם יָבִיא וְיַנִּיחַ שָׁם וְאוֹתוֹ״כ יִטָּלֶנּוּ, וְנִתְקַיֵּים אֲשֶׁר יַהֲלֶה וְנִתְקַיֵּים בְּקַרְקַע כְּדַרְשִׁינָן לְעֵיל. וּבְסִפְרֵי לֹא תָּנֵי הָכֵי לְהַהִיא בָּרַיְיתָא, וְאוֹמֵר אֲנִי מִדְּרַשׁ שֵׁנִי הוּא בְּפָנִים אֲחֵרִים: פְּלוּגְתָּא דְּב״ש וּב״ה בִּשְׁחִיטַת חֻלִּין (קף פח:) גַּבֵּי כִּסּוּי הַדָּם אַלִּבָּא דְּב״ה דְּאָמְרֵי אֲפֵר קְרוּי עָפָר דִּכְתִיב (בַּמִּקְבָּר יט) וְקָרְחוּ לַטָּמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת, וּב״ש אוֹמְרִים עָפָר שְׂרֵפָה נִקְרָא, עָפָר סְתָמָא לֹא אִקְרֵי: **הָכָא בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן כְּתִיב.** וּקְרָא יְתֵרָא הוּא, דְּהָא אִתְרַבֵּי מֵאֲשֶׁר יִהְיֶה דְּאֵין צָרִיךְ לְחָפְרוֹ מִשָּׁם, הִלְכָּךְ לְמֵעוּטֵי אֲפֵר אִתָּא וּלְמִדְרָשׁ דְּבָעִינָן דּוּמְיָא דְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן: **עוֹקֶבֶת.** מִקַּפְּחַת אֶת עֲקֵבוֹ מַעֲמָדוֹ וְעוֹקֶרֶת. בֵּג׳ מְקוֹמוֹת הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי בָּאָה וְעוֹקֶרֶת אֶת הַפְּסוּק: **הַתּוֹרָה אָמְרָה בְּעָפָר.** לְעִנְיַן כִּסּוּי הַדָּם, וְלֹא הִכְשִׁיר דָּבָר אַחֵר: **וַהֲלָכָה בְּכָל דָּבָר.** הַמְגַדֵּל צִמָּחִים, בְּגוּן (הַגִּיר) וְהַזַּרְנִיךְ וְהַסִּיד וְחַרְסִית וּלְבֹנָה שֶׁפִּתְּשָׁהּ: **הַתּוֹרָה אָמְרָה סֵפֶר.** לְעִנְיַן גֵּט כְּרִיתוּת: **וַהֲלָכָה בְּכָל דָּבָר.** שֶׁכָּתְבוּ עָלָיו, עַל עֶלֶה שֶׁל זַיִת עַל הַנְּיָיר וְעַל הַלּוּחַ: **הַתּוֹרָה אָמְרָה תֵּעַר.** לֹא יַעֲבוֹר עַל רֹאשׁוֹ בְּגֵזִיר: **וַהֲלָכָה בְּכָל דָּבָר.** דְּתִנְן (גִּיט קַף לט.) גֵּזִיר שֶׁגִּלַּח בֵּין בְּזוּג בֵּין בְּתֵעַר אוֹ שֶׁסִּפְסֵף כָּל שֶׁהוּא חַיָּיב. וְא״ת אֵין זוֹ עֲקִירָה אֶלָּא תּוֹסָפֶת, אִיבְּרָא עֲקִירָה הִיא, שֶׁמַּלְקִין אוֹתוֹ עַל כָּךְ, וְאָסוּר לְהַכּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל בְּחִנָּם שֶׁהֲרֵי אָמְרָה תּוֹרָה (דְּבָרִים כה) לֹא יוֹסִיף פֶּן יוֹסִיף. וְאע״ג דִּבְכֻלְּהוּ קְרָאֵי דְּרִשֵׁי בִּשְׁחִיטַת חֻלִּין (קף פח:) וּבְגִטִּין (קף כח:) וּבְגֵזִיר (קף לט:), לְר׳ יִשְׁמָעֵאל לֹא מַשְׁמַע לֵיהּ קְרָאֵי, דִּוְכְתִב לֵהּ דְּמַרְבִּינָן מִנֵּיהּ לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר דָּרִישׁ לֵיהּ בִּכְתִיבָה מִתְגָּרֶשֶׁת וְאֵינָהּ מִתְגָּרֶשֶׁת בְּכֶסֶף כִּדְדַרְשִׁינָן לֵהּ הָתָם, וְכֵן כֻּלָּן, אֶלָּא אֲהֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי סַמְכִינָן וּקְרָאֵי אֲסַמְכִתָּא בְּעָלְמָא הוּא, הִלְכָּךְ שְׁאָר מִדְּרָשִׁים רַבּוּיִין דְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ לֹא חָשִׁיב לְהוּ ר׳ יִשְׁמָעֵאל כַּהֲלָכָה עוֹקֶבֶת מִקְּרָא אֶלָּא הָנֵי תְּלָת. וּבְמַסֶּכֶת קִדּוּשִׁין יְרוּשַׁלְמִי מָצָאתִי מִשְׁנָה זוֹ דְּר׳ יִשְׁמָעֵאל, וְאֵין תֵּעַר מִן הַשְּׁלִשָׁה אֶלָּא מִרְצַע, וְהָכִי תַּנְיָא הָתָם, הַתּוֹרָה אָמְרָה סֵפֶר וַהֲלָכָה בְּכָל דָּבָר הַתְּלוּשׁ, הַתּוֹרָה אָמְרָה עָפָר וַהֲלָכָה בְּכָל דָּבָר הַמְגַדֵּל צִמָּחִים, הַתּוֹרָה אָמְרָה מִרְצַע וַהֲלָכָה אָמְרָה אֲפֵר׳ סוּל וְסִירָה. וְהוּא נִרְאֶה בְּעֵינַי מְאֹד דְּהַךְ דְּתֵעַר מְסֻפָּת הוּא: **וְאִם אִיתָא.** דְּאַפֵּר נַמִּי כְּשֵׁר לְיִחְשֹׁב נַמִּי דִּבְהָא הֲלָכָה עוֹקֶבֶת מִקְּרָא, דְּהַתּוֹרָה אָמְרָה עָפָר וַהֲלָכָה אָמְרָה אַף אֲפֵר, וּמִמַּשְׁמָעוּתֵיהּ לֹא מַשְׁמַע לָן, דְּהָא לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל עָפָר לְאו מִמַּשְׁמָעוּתֵיהּ מִמֹּשׁ נִפְקָא לֵיהּ לְעִנְיַן כִּסּוּי הַדָּם: **תְּנָא וְשַׁיֵּר.** לֹא חָשְׁבִינְהוּ לְכֻלְּהוּ מְקוֹמוֹת: **שַׁיֵּר מְצוֹרָע.** בְּתִגְלַחַת שְׁנִיָּה, שֶׁהוּא צָרִיךְ שְׁנֵי תִּגְלְחוֹת דִּכְתִיב וְכִבֵּס הַמְטַהֵר אֶת בְּגָדָיו וְגוּ׳ וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יְגַלַּח אֶת כָּל שְׂעָרוֹ וְגוּ׳, בְּתִגְלַחַת רִאשׁוֹנָה לֹא כָּתַב כְּלָל וּפְרָט אֶלָּא אֶת כָּל שְׂעָרוֹ סְתָם, דְּמַשְׁמַע כָּל גּוּפוֹ זְרוֹעוֹתָיו וְשׁוֹקָיו וּבֵית הַשְּׁחִי, שֶׁיְּהֵא כָּל גּוּפוֹ חֶלְקָ כִּדְלַעַת, וּבְתִגְלַחַת שְׁנִיָּה כָּתוּב בְּכְלָל וּפְרָט, דְּמַשְׁמַע מְקוֹם כִּנּוּס שֵׂעָר שֶׁיְּהֵא שָׁם קִבּוּץ שֵׂעָר הַרְבֵּה, לְמֵעוּטֵי זְרוֹעוֹתָיו וְשׁוֹקָיו שֶׁאֵינוֹ מִכְנָס וְנִרְאֶה, לְמֵעוּטֵי בֵּית הַשְּׁחִי: **שַׁיֵּר הָרְגָלִים.** דְּאוֹתוֹ מְקוֹם, וְלִשְׁנָא מְעַלְיֵיתָא נָקִט: **וַהֲלָכָה מְגַלַּח כֻּלּוֹ כִּדְלַעַת.** אף בְּתִגְלַחַת שְׁנִיָּה קָתָנֵי דְּמִגְלַח כָּל גּוּפוֹ: **כִּדְתָנַן.** בְּמַסֶּכֶת נְגָעִים (פי״ל מ״כ): **לְהַקִּיף.** לְגַלְּחוֹ כֻּלּוֹ, לְשׁוֹן לֹא תַּקִּיפוּ פְּאַת רֹאשְׁכֶם (וַיִּקְרָא יט): **מַעֲבִיר תַּעַר עַל כָּל בְּשָׂרוֹ.** ה״נ וְקָתָנֵי סֵיפָא **וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְגַלְּחוֹ תִּגְלַחַת שְׁנִיָּה כְּתִגְלַחַת רִאשׁוֹנָה.** וְלֹא גָּרְסִינָן יְגַלְּחֵנוּ שֶׁתְּהֵא תִּגְלַחַת וְכוּ׳, דְּלֹאו אִקְּרֵא קָאֵי אֶלָּא לְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה וּמְגַלְּחוֹ תִּגְלַחַת שְׁנִיָּה כְּתִגְלַחַת רִאשׁוֹנָה תְּנַן בָּהּ, אַלְמָא שְׁנִיָּה נַמִּי כִּדְלַעַת, דְּהָא תָּנָא לֵיהּ בְּתִגְלַחַת רִאשׁוֹנָה מַעֲבִיר תַּעַר עַל כָּל בְּשָׂרוֹ: **אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק.** מְצוֹרָע לֹא שִׁיּוֹרָא הוּא, דְּכִי קָא חָשִׁיב הֲלָכָה עוֹקֶבֶת מִקְּרָא, בְּגוֹן סֵפֶר תַּעַר עָפָר דִּכְתִיב בְּהֲדֵיהָ וַהֲלָכָה עוֹקֶבֶת מוֹסֶפֶת עַל הַמִּקְרָא: **רַב אָשֵׁי אָמַר הָא מַתְנִיתָא.** דִּקְתָנֵי מְקוֹם כִּנּוּס שֵׂעָר וְנִרְאֶה: **דְּדָרֵישׁ.** כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ בְּכֹלְלֵי וּפְרָטֵי, וְדָרֵישׁ כָּל הַתּוֹרָה בְּכֹלְלֵי וּפְרָטֵי, וְר״ע שֶׁמֵּשׁ אֶת נַחוּם אִישׁ גַּם זוֹ שֶׁהָיָה דּוֹרֵשׁ כָּל הַתּוֹרָה בְּרַבּוּיֵי וּמִיעוּטֵי, וּכְבָר פֵּרַשְׁתִּי כָּל מִשְׁמָעוּת כְּלָל וּפְרָט וְרַבּוּי וּמִיעוּט וְחִלּוּקָן בְּמס׳ סָכָּה בְּפ׳ הֶחָלִיל (קף כ:):

כרלעת

תוספות

לרבות נוב וגבעון שילה ובת עולמים. רש״י גורס להביא קרקע בית עולמים ושיבש הגירסא שילה נוב וגבעון משום דנוב וגבעון אין משקין בהן סוטות משום דהוי מנחת יחיד שאין קבוע לה זמן ותימה ששיבשה משום קושיא זו דילמא קסבר איסי בן יהודה כרבי יהודה דאמר בפרק בתרא דשחיטת קדשים (זבחים ל׳ קיח.) כל שהציבור והיחיד מקריבין באהל מועד שבמדבר מקריבין באהל מועד שבגלגל ואין חילוק ביחיד אלא במתו שבראש גגו והשתא הוצרך לרבות נוב וגבעון משום דבמה הוו:

ובית העולמים. מקשינן אמאי איצטריך לרבות בית העולמים והאמר בפ״ב דשבועות (קף טז:) דמשכן אקרי מקדש ומקדש אקרי משכן ואי לא הוה כתיב אלא (כי) את משכן ה׳ טמא הוה נמי מקדש בכלל הכא נמי נימא הכי ובריש מסכת עירובין (קף ב.) דנפקא לן שלמים ששחטן קודם שיפתחו דלתות ההיכל פסולים במקדש משום דמקדש אקרי משכן ואע״ג דושחטו פתח אהל מועד במשכן כתיב ולפי גירסת הספר הזה אתי שפיר דהוי מצי למימר עיקר ריבויא לא הוה צריך אלא משום נוב וגבעון ובית עולמים נקט אגב שיטפיה אבל ר״י פירש האי דאיצטריך הכא לרבות בית עולמים משום דכתיב קרקע משמע היכא דאיכא קרקע לאפוקי בית העולמים דהוהי ריצפה ולא מסתברא משום דמריבויא דקרקע מרבינן בית העולמים דאי לא הוה כתיב קרקע לא הוה בית העולמים בכלל ולפירושו לא הוה צריך למיכתב קרקע כלל ועוד קשיא מפ׳ טרף בקלפי (יומא קף מד.) דמייתי ברייתא וכל אדם לא יהיה באהל מועד אין לי אלא אהל מועד שבמדבר שילה ובית העולמים מנין אלמא דשילה לא הוה בכלל אהל מועד וכן בית העולמים ובפ״ק דעירובין (קף כ.) אמר דבית העולמים הוה בכלל אהל מועד ושחטו פתח אהל מועד הואיל ומקדש איקרי משכן וכן בפרק הוציאו לו (יומא קף נג.) רב ששת אמר אין לי אלא אהל מועד שבמדבר שילה ובית העולמים מנין ת״ל וכסה: **ואם** איתא ליחשב נמי הא. תימה היכי מצי למיפשט מדר׳ ישמעאל והא סבירא ליה כבית שמאי דאפר לא איקרי עפר ואליבא דבית שמאי לא קמיבעי ליה אלא אליביה דב״ה א״כ ה״נ אפר בכלל משמעותא דעפר משום דהכא בקרקע בתיב:

תנא ושייר. ואי קשיא היכי מצי למימר תנא ושייר והא שלשה קתני ואמר בפ״ק דקידושין (קף טז:) גבי הענקה וכי תימא הכא נמי תנא ושייר והא ארבעה קתני ונראה דהתם דוקא כיון דנחת למניינא דוקא הוא משום דקתני בסיפא ואי אתה יכול לומר ארבעה באחד מהן כו׳ ואם איתא דמיתת האב נמי מוציאה היה יכול לומר ארבעה באשה:

מאי

כרלעת

סוטה. פרק שני – היה מביא דף טז עמוד ב

תוספות

מאי הוה עלה. תימה מאי קא בעי כיון דלאו שיורא הוה אם כן תפשוט וי״ל דלא איתברירו להו האי דשיירא אי משום טעמא כדפרי׳ ולאו שיורא הוא אי משום דתנא נחת לשיורא: **מביא** מים שדם צפור ניכר בהם וכמה רביעית ורבנן ההוא לגופיה. קשיא לרבי הבא אמר דרבנן פליגי עלה ובפ׳ ג׳ מינין (מיר קף לח.) קא חשיב ליה בהדי עשר רביעיות מחמש חיוריתא וקא פריך התם ותו ליכא והא איכא ומייתי מתניתין דהכא היה מביא פיילי של חרס וכו׳ ומשני בפלוגתא לא קא מיירי והא דמצורע נמי פלוגתא היא וקא חשיב ליה ונראה דהא פלוגתא דהכא לא דמיא לפלוגתא דמייתי התם כגון נוטלין לידים לאחד ואפילו לשנים ור׳ יוסי דפליג התם בפ״ק דמסכת ידים (מ״ל) ואמר לא סגי ליה לשנים ברביעית דבעי לאחרון נמי רביעית וכן במתניתין היה מביא פיילי של חרס דת״ק דרבי יהודה לא סגי ליה ברביעית וכן גבי ביטול מי רגלים דקאמר תנא קמא כל שהוא אבל הכא רבנן מודו בפחות מרביעית לא אפשר ואי בעי סגי ברביעית מיהו לכתחילה מביא חצי לוג כדתנן בריש פרק י״ד דמסכת נגעים כיצד מטהרין את המצורע היה מביא פיילי של חרס חדשה ונותן לתוכה חצי לוג מים חיים והא דתנן בפ׳ שתי מדות (מנחות קף פח.) רביעית מה היתה משמשת רביעית מים למצורע ר׳ ישמעאל היא: **מביא** מים שדם ניכר בהם וכמה רביעית. וא״ת וכי אינו ניכר ביותר מרביעית והא תנן בפ״ז דמסכת מקואות (מ״ה) ומייתי לה בגמרא בכמה דוכתי בשילהי פ״ק דשחיטת חולין (קף כו.) ובפ״ק דמכות (קף ג:) ג׳ לוגין מים שנפל לתוכן קורטוב יין ומראיהן כמראה יין אלמא דאפילו יין ניכר בג׳ לוגין וכ״ש דם דסומק טפי י״ל ניכר דקאמר ממשותו של דם ולאו בשינוי מראה דעלמא (מ״ר) והשתא לא תיקשה מה שהיה תמיה רבי נמי מהא דקאמרינן בהקומץ רבה (מנחות קף כב.) ופרק גיד הנשה (חולין קף צח:) לרבי יהודה דיליף למין במינו דאינו בטל ממאי דכתיב ולקח מדם הפר ומדם השעיר הדבר ידוע שדמו של פר מרובה משל שעיר אלמא דמין במינו לא בטיל ורבנן אמרי עולין אין מבטלין זה את זה והא הכא דהוה מין שלא במינו והדבר ידוע שהמים מרובין על הדם ואפילו הכי כתיב בדם וי״ל כיון דממשותו ניכר הרי הוא בעין: **קטנה** ונדחית מפני המים מהו. תימה אליבא דמאן קא מיבעיא ליה אי לרבי ישמעאל פשיטא דפסול דהא בעי שיהא דם צפור ניכר אי לרבנן הא לא קפדי אהיכר מים ונראה דהא בעיא לא לשון ספיקא אלא שהיה תמיה על דברי ר׳ ישמעאל דאמר רביעית לעולם דם צפור ניכר בהן והא פעמים שאינו ניכר שהמים מדחין אותו כגון קטנה ופעמים שאין המים ניכרין כגון גדולה והיכי קים לרבנן לשעוריה בצפור שיהא דמה ניכר לעולם ברביעית דומיא דפ״ק דר״ה (קף יג.) דאמר ליה רבי ירמיה לרבי זירא מי קים להו לרבנן בין שליש לפחות משליש אמר ליה לאו אמינא לך לא תפיק נפשך לבר מהלכתא וכו׳: **שינה** הכתוב במשמעו. תימה לרבי וכי שינוי הוא שנקרא אפר עפר והכתיב (מלכים ב כג) וישרוף אותה בנחל קדרון וידק לעפר וכן ואכות אותו טחון היטב עד אשר דק לעפר וי״ל אותן שלא נעשית אפר ע״י שריפה אלא צריכין כתישה נקראין עפר אבל פרה עיקר מצות שריפתה לאפר אע״פ שאם היו שם אודין היו כותשין אותם כדאיתא בספרי וכדתנן בפ״ג דפרה נשרפה חובטין אותה במקלות משום אודין שלא נעשו אפר מיהו עיקר מצות שריפתה לאפר הוא: **שינה** הכתוב במשמעו. תימה וכי מפני כך שינה והאמר בפרק כיסוי הדם (חולין קף פח:) דלכך שינה אליבא דב״ה ללמד שאפר נקרא עפר וי״ל תרתי שמע מינה:

רש״י

כִּדְלַעַת מַנִּי. הָא דִּקְתָנֵי מְגַלְּחוֹ תְּגַלַּחַת שְׁנִיָּה כְּרִאשׁוֹנָה רַבִּי עֲקִיבָא הִיא: **מַאי הֲוָה עָלָהּ.** דִּבְעַיְין דְּלַעֵיל אִם אֵין שָׁם עָפָר מֵהוּ שֶׁיִּתֵּן שָׁם אֵפֶר: ה״ג מַבִּיא רַקְבּוּבִית יָרָק וּמְקַדֵּשׁ, רַקְבּוּבִית יָרָק הוּא דְּהַוֵּי עָפָר וְכו׳. וְלֹא גֶּרֶס וְלֹא הִיא: **וּמְקַדֵּשׁ.** נוֹתְנוֹ בַּמָּקוֹם וְהַמָּקוֹם מְקַדֵּשׁוֹ וְחוֹזְרוֹ וְנוֹטְלוֹ וְנוֹתְנוֹ לְמַיִם: **עָפָר סוֹטָה.** דִּכְתִיב (במדבר ה) אֶל הַמַּיִם, שֶׁיֵּרָאֶה עֲלֵיהֶן, מִדְּלֹא כְּתִיב [וְנָתַן] בַּמַּיִם: **וְרוֹק יָבֶמָה.** לְעִנְיַנִי הַזְּקֵנִים דִּכְתִיב לְעִנְיַנִי הַזְּקֵנִים וְחָלְצָה וְיָרְקָה (קדושין כה:): **וְאֵפֶר פָּרָה.** דִּגְזֵירָה שָׁוָה גְּמִירֵי מֵהֲדָדֵי עָפָר סוֹטָה וְאֵפֶר פָּרָה כִּדְלִקְמָן: **אַף דַּם צִפּוֹר.** שֶׁל מְצוֹרָע שֶׁשּׁוֹחֲטוֹ אֶל כְּלִי חֶרֶס עַל מַיִם חַיִּים, וְצָרִיךְ שֶׁלֹּא יִתֵּן מַיִם אֶלָּא כִּשְׁיעוּר שֶׁיְּהֵא דַּם צִפּוֹר נִכָּר בָּהֶן: **ת״ל מַיִם.** גָּרַס, וְלֹא גָּרַס בַּמַּיִם, דְּהָא עַל הַמַּיִם הַחַיִּים כְּתִיב בִּקְרָא: **וְכַמָּה הֵן רְבִיעִית.** כִּדְמְפָרֵשׁ לְקַמָּן: **בְּצִפּוֹר דְּרוֹר.** שִׁיְּעֵרוּ חֲכָמִים שֶׁאֵין בְּמִינָהּ גְּדוֹלָה שֶׁמַּדְּחָה אֶת הַמַּיִם וְלֹא קְטַנָּה שֶׁנִּדַּחַת מִפְּנֵי הַמַּיִם שֶׁהֵן רְבִיעִית: **אַטְבִּיל בַּדָּם וּבַמַּיִם.** וְאֲפִי׳ אֵין נִכָּר: **קְרָא אַחֲרִינָא כְּתִיב.** שֶׁשּׁוֹחֵט לְתוֹךְ הַמַּיִם, וַהֲרֵי הֵן מְעוֹרְבִין מַעְקְרָא: **וְלִינְקְטִינְהוּ לְוִורִידִים.** יֹאחֲזֵם בֵּין אֶצְבְּעוֹתָיו שֶׁלֹּא יֵצֵא מֵהֶן דָּם: **גְּדוֹלָה וּמַדַּחַת אֶת הַמַּיִם.** שֶׁאֵין מַיִם נִכָּר מִפְּנֵי רֹב הַדָּם: **לֹא תַּפִּיק נַפְשָׁךְ לְבַר מֵהֲלִכְתָּא.** כָּל דִּבְרֵי חֲכָמִים שֶׁנִּקְבְּעוּ אַל תְּהַרְהֵר אַחֲרֵיהֶן: **הַקְּדִים עָפָר לַמַּיִם בְּסוֹטָה פָּסוּל.** כִּדְכְתִיב וְנָתַן אֶל הַמַּיִם, אַלְמָא מַיִם בְּרֵישָׁא, וּכְתִיב וְעָשָׂה לָהּ הַכֹּהֵן אֶת כָּל הַתּוֹרָה הַזֹּאת, דִּבְעִינָן כְּסֵדֶר הַכְּתוּב בַּפָּרָשָׁה: **מַה לְּהַלָּן.** בְּסוֹטָה מִצְוָתוֹ לְכַתְּחִלָּה עָפָר אֶל הַמַּיִם כִּדְכְתִיב בָּהּ, אַף כָּאן בְּפָרָה עָפָר אֶל הַמַּיִם מִצְוָתוֹ כֵּן לְכַתְּחִלָּה, וְלֹא תִּימָא וְנָתַן עָלָיו דַּוְקָא דְּמַשְׁמַע עָפָר לְכַתְּחִלָּה: **וּמַה כָּאן.** בְּפָרָה הַקְּדִים עָפָר לַמַּיִם כָּשֵׁר כִּדְמְפָרֵשׁ וְאָזֵיל: **וְהָתָם מִנָּלָן.** גַּבֵּי פָּרָה דְּאִם הִקְדִּים עָפָר לַמַּיִם כָּשֵׁר: **מַיִם חַיִּים אֶל כֶּלִי.** מִשְּׁמַע מַיִם לְצַד הַכֶּלִי וְלֹא עָפָר חוּצָץ בֵּינֵיתַיִּים: **וְרַבָּנַן.** דְּאָמְרֵי לְעֵיל בְּסוֹטָה הִקְדִּים עָפָר לַמַּיִם פָּסוּל אָמְרֵי לָךְ בְּפָרָה נַמִּי פָּסוּל, דְּאֶל כְּלִי דַּוְקָא, דְּמִשְּׁמַע מַיִם בְּרֵישָׁא. וְהָא דִּכְתִיב וְנָתַן עָלָיו מַיִם, לְעָרְבָן, לְאַחַר שֶׁנְּתָנָן אֵפֶר אֶל הַמַּיִם צָרִיךְ לְהַפִּיחַ הַמַּיִם עָלָיו וּלְעָרְבָן: **ה״נ וְאֵימָא עָלָיו דַּוְקָא אֶל כְּלִי שֶׁתְּהֵא חִיּוּתָן בַּכֶּלִי.** וְאֵימָא עָלָיו דַּוְקָא שֶׁיְּהֵא עָפָר תְּחִלָּה, וְהָא דִּכְתִיב מַיִם חַיִּים אֶל כֶּלִי לָאו לְמֵימְרָא שֶׁיְּהוּ הַמַּיִם לְצַד הַכֶּלִי אֶלָּא לְמֵימַר שֶׁיְּהֵא חִיּוּתָן בַּכֶּלִי, שֶׁלֹּא יִטּוֹל מִן הַמַּעְיָן בִּכְלִי אַחֵר וְיִתֵּן לְתוֹךְ זֶה אֶלָּא בִּכְלִי זֶה יִשְׁאָבֵם מִן הַמַּעְיָן: **מַה מָּצִינוּ בְּכָל מָקוֹם.** בְּסוֹטָה: **מַכְשִׁיר לְמַעְלָה.** עָפָר הוּא הַמַּכְשִׁיר אֶת הַמַּיִם לִבְרוֹק אוֹתָהּ, וְכֵן דַּם צִפּוֹר שֶׁל מְצוֹרָע שֶׁמַּכְשִׁיר אֶת הַמַּיִם לְהַזָּאָה, אַף כָּאן עָפָר מַכְשִׁיר אֶת הַמַּיִם:

מתני׳

בִּדְלַעַת, מַנִּי? ר׳ עֲקִיבָא הִיא, דְּדָרֵישׁ רִיבּוּיֵי וּמִיעוּטֵי. דְּתַנְיָא ״וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יְגַלַּח אֶת כָּל שְׂעָרוֹ״ רִיבָּה. ״אֶת רֹאשׁוֹ וְאֶת זְקָנוֹ וְאֵת גַּבֹּת עֵינָיו״ מִיעֵט. ״וְאֶת כָּל שְׂעָרוֹ יְגַלֵּחַ״ חָזַר וְרִיבָּה. רִיבָּה וּמִיעֵט וְרִיבָּה, רִיבָּה הַכֹּל. מַאי רִיבָּה? רִיבָּה דְּכוּלֵּיהּ גּוּפֵיהּ, וּמַאי מִיעֵט? מִיעֵט שֶׁיֵּעָר שֶׁבְּתוֹךְ הַחוֹטֶם, מַאי הֲוֵי עֲלָהּ? תָּא שְׁמַע אָמַר רַב הוּנָא בַּר אַשִׁי אָמַר רַב: אֵין שָׁם עָפָר מֵבִיא רַקְבּוּבִית, יָרָק, וּמְקַדֵּשׁ. וְלֹא הִיא, רַקְבּוּבִית יָרָק הוּא דַּהֲוַאי עָפָר, אֲפָר לָא הֲוַאי עָפָר: כְּדֵי שֶׁיֵּרָאֶה עַל הַמַּיִם: תָּנוּ רַבָּנַן, שְׁלֹשָׁה צְרִיכִין שֶׁיֵּרָאוּ: עָפָר סוֹטָה וְאֵפֶר פָּרָה וְרוֹק יְבָמָה. מִשּׁוּם ר׳ יִשְׁמָעֵאל אָמְרוּ: אַף דַּם צִפּוֹר: מַאי טַעְמָא דְּר׳ יִשְׁמָעֵאל? דִּכְתִיב: ״וְטָבַל אוֹתָם בְּדַם הַצִּפּוֹר״, וְתַנְיָא ״בְּדַם״, יָכוֹל בְּדַם וְלֹא בְּמַיִם? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״בַּמַּיִם״. אִי מַיִם, יָכוֹל בְּמַיִם וְלֹא בְּדַם? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״בְּדַם״. הָא כֵּיצַד מֵבִיא מַיִם שֶׁדַּם צִיפּוֹר נִיכָּר בָּהֶן, וְכַמָּה? רְבִיעִית. וְרַבָּנַן, הַהוּא לְגוּפֵיהּ, דְּהָכִי קָאָמַר רַחֲמָנָא: אַטְבִּיל בְּדַם וּבְמַיִם. וְר׳ יִשְׁמָעֵאל, אִם כֵּן, לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא ״וְטָבַל בָּהֶם״, ״בְּדַם וּבַמַּיִם״ לָמָּה לִי? לְנִיכָּר. וְרַבָּנַן, אִי כָּתַב רַחֲמָנָא ״וְטָבַל בָּהֶם״ הָוָה אָמִינָא: הַאי לְחוּדֵיהּ וְהַאי לְחוּדֵיהּ, כָּתַב רַחֲמָנָא ״בְּדַם וּבַמַּיִם״ לְעָרְבָן. וְר׳ יִשְׁמָעֵאל, לְעָרְבָן קְרָא אַחֲרִינָא כְּתִיב ״וְשָׁחַט אֶת הַצִּפּוֹר הָאֶחָת״. וְרַבָּנַן, אִי מַהַהוּא הָוָה אָמִינָא לִישְׁחְטֵיהּ סָמוּךְ לְמָנָא וְנִינְקְטִינְהוּ לְוִורִידִין וּלְקַבְּלֵיהּ, קָא מַשְׁמַע לָן. בְּעָא מִינֵּיהּ ר׳ יִרְמְיָה מֵר׳ זֵירָא: גְּדוֹלָה וּמַדַּחַת אֶת הַמַּיִם, קְטַנָּה וְנִדַּחַת מִפְּנֵי הַמַּיִם, מַהוּ? אָמַר לֵיהּ: לָאו אָמִינָא לָךְ לָא תַּפִּיק נַפְשָׁךְ לְבַר מֵהֲלִכְתָּא, בְּצִפּוֹר דְּרוֹר שִׁיְּעֵרוּ רַבָּנַן, אֵין לְךָ גְּדוֹלָה שֶׁמַּדַּחַת אֶת הַמַּיִם, וְאֵין לְךָ קְטַנָּה שֶׁנִּדַּחַת מִפְּנֵי הַמַּיִם. תָּנוּ רַבָּנַן: הִקְדִּים עָפָר לַמַּיִם פָּסוּל, וְר׳ שִׁמְעוֹן מַכְשִׁיר. מַאי טַעְמֵיהּ דְּר׳ שִׁמְעוֹן? דִּכְתִיב: ״וְלָקְחוּ לַטְּמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת״ וְתַנְיָא, אָמַר ר׳ שִׁמְעוֹן: וְכִי עָפָר הוּא? וַהֲלֹא אֵפֶר הוּא! שִׁנָּה הַכָּתוּב בְּמַשְׁמָעוֹ לָדוּן הֵימֶנּוּ גְּזֵירָה שָׁוָה; נֶאֱמַר כָּאן ״עָפָר״ וְנֶאֱמַר לְהַלָּן ״עָפָר״, מַה לְּהַלָּן עָפָר עַל גַּבֵּי מַיִם אַף כָּאן עָפָר עַל גַּבֵּי מַיִם. וּמַה כָּאן הִקְדִּים עָפָר לַמַּיִם כָּשֵׁר, אַף לְהַלָּן הִקְדִּים עָפָר לַמַּיִם כָּשֵׁר. וְהָתָם מְנָלָן? תְּרֵי קְרָאֵי כְּתִיבִי; כְּתִיב: עָלָיו, אַלְמָא אֵפֶר בְּרֵישָׁא, וּכְתִיב ״מַיִם חַיִּים אֶל כֶּלִי״, אַלְמָא מַיִם בְּרֵישָׁא, הָא כֵּיצַד? רָצָה זֶה נוֹתֵן, רָצָה זֶה נוֹתֵן. וְרַבָּנַן, ״אֶל כֶּלִי״ דַּוְקָא. ״עָלָיו״ לְעָרְבָן. וְאֵימָא ״עָלָיו״ דַּוְקָא, ״אֶל כֶּלִי״ שֶׁתְּהֵא חִיּוּתָן בַּכֶּלִי? מַה מָּצִינוּ בְּכָל מָקוֹם מַכְשִׁיר לְמַעְלָה, אַף כָּאן מַכְשִׁיר לְמַעְלָה.

מתני׳

ביאורים למסכת סוטה דף טז עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

והתנא של המשנה בנגעים שסובר שמגלח את כל גופו **כְּדִלַעַת** אף בתגלחת שניה, אינו משום הלכה למשה מסיני, אלא **מַנִּי רַבִּי עֲקִיבָא הִיא,** שאינו דורש את התורה בכלל ופרט כרבי ישמעאל, אלא **דְּדָרֵישׁ רִיבּוּיֵי וּמִיעוּטֵי** – ולדבריו הכלל האחרון בא לרבות אף דברים שאינם כעין הפרט, ולכן סובר שצריך לגלח אף מקומות שאינם כעין הפרט, כלומר שאינם נראים ואינם מקומות כינוס שער. ומצינו שלדעה שדורשת את התורה בריבוי ומיעוט, צריך לגלח כל גופו. **דְּתַנְיָא** בברייתא, נאמר בפסוק ׳**וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יְגַלַּח אֶת כָּל שַׂעְרוֹ׳ רִיבָּה** הפסוק שיגלח את כל שערו, ולאחר מכן נאמר ׳**אֶת רֹאשׁוֹ וְאֶת זְקָנוֹ וְאֵת גַּבֹּת עֵינָיו׳, מִיעֵט** הפסוק שאינו צריך לגלח אלא מקומות כעין אלו. ובמה שנאמר בהמשך ׳**וְאֶת כָּל שַׂעְרוֹ יְגַלֵּחַ׳** חָזַר הפסוק **וְרִיבָּה** שצריך לגלח אף שאר מקומות, והכלל הוא שבאופן שהפסוק **רִיבָּה וּמִיעֵט וְרִיבָּה,** הריבוי האחרון חזר **וְרִיבָּה הַכֹּל. מַאי רִיבָּה** בריבוי זה, **רִיבָּה דְּכוּלֵּיהּ גּוּפֵיהּ** – שאף מקומות שאינם נראים ואינם מקום כינוס שער צריך לגלח. **וּמַאי מִיעֵט** - איזה מקום התמעט מהפרט, **מִיעֵט שֵׂעָר שֶׁבְּתוֹךְ הַחוֹטֶם** - שאת מקום זה אין צריך המצורע לגלח בתגלחת שניה, כיון שאינו דומה כלל לפרט.

חוזרת הגמרא למה שהסתפקה ושואלת, **מַאי הָוֵי עֲלָהּ** – האם אפר כשר למי סוטה במקום העפר או לאו. מביאה הגמרא ראיה, **תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַב הוּנָא בַּר אֲשִׁי אָמַר רַב,** אם **אֵין שָׁם** - בקרקע המשכן **עָפָר** למי הסוטה, **מֵבִיא רַקְבּוּבִית יָרָק** – פירורי ירק שנרקב והתפורר ונעשה כעין עפר, **וּמְקַדֵּשׁ** בהנחתו על קרקע המשכן ומתקדש בכך ואחר כך נותנו במי סוטה, ואם כן הוא הדין שאפר כשר למי סוטה. דוחה הגמרא, **וְלֹא הִיא** – אין הדימוי נכון, אלא דוקא **רַקְבּוּבִית יָרָק הוּא דַּהֲוַאי עָפָר** ולכן ראוי למי סוטה, אך **אֶפֶר לֹא הֲוַאי עָפָר** ואינו ראוי למי סוטה.

כְּדֵי שֶׁיִּרָאֶה עַל הַמַּיִם. תָּנוּ **רַבָּנָן, שְׁלֹשָׁה** דברים שנינו בהם **שִׁרְיָיוּן שֶׁיִּרָאוּ** וניכרים לעין, במשנתנו נתבאר כן לגבי **עֵפֶר סוֹטָה** שצריך לתת בשיעור שיראה על פני המים. **וְאֵפֶר פָּרָה** - כשעושה מי חטאת ומניח את אפר הפרה במים, צריך שיתן בשיעור שיראה האפר על פני המים. **וְרוֹק יְבָמָה** - כשממאן היבם ליבם את אשת אחיו וחולצת לו להיות מותרת לינשא, אמרה התורה "ונגשה יבמתו אליו לעיני הזקנים, וחלצה נעלו מעל רגלו וירקה בפניו", וממה שנכתב ׳לעיני הזקנים׳ משמע שהרוק ניכר. **מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אָמְרוּ, אַף דַּם צִפּוֹר** – הנעשה בטהרת מצורע, צריך ליתנו כשיעור שיהיה הדם ניכר במים. שואלת הגמרא, **מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל** שדם הציפור צריך להראות. ומבארת, **דִּכְתִיב** לגבי טהרת המצורע "את הצפור החיה יקח אותה ואת עץ הארז ואת שני התולעת ואת האזוב **וְטָבַל אוֹתָם בְּדַם הַצִּפֹּר וְגוֹ׳", וְתַנְיָא** בברייתא, אם היה נאמר רק ׳**בְּדַם׳, יָכוֹל** – היינו יכולים לפרש שיטבלם רק **בְּדָם וְלֹא בַּמַּיִם, תַּלְמוּד לוֹמַר** – לכך נאמר גם ׳**בַּמַּיִם׳. וְאִי** היה נאמר רק ׳**מַיִם׳, יָכוֹל** – היינו יכולים לפרש שיטבלם רק **בַּמַּיִם וְלֹא בְּדָם, תַּלְמוּד לוֹמַר** – לכך נאמר גם ׳**בְּדַם׳, הָא כֵּיצַד** מקיים שניהם, **מֵבִיא מַיִם** ומערב בהם דם ציפור, וצריך שיהיו המים כשיעור **שֶׁדַּם צִיפּוֹר נִיכָּר בָּהֶן** ומקיים בזה טבילה בדם ובמים. **וְכַמָּה** הוא שיעור המים שדם הציפור ניכר בהם - **רְבִיעִית.**

מבארת הגמרא, **וְרַבָּנָן** שלא מנו את דם הציפור בכלל הדברים שצריכים שיראו, סוברים שאין להוכיח מהפסוק שצריך הדם להיות ניכר במים, אלא **הַהוּא** – הפסוק הוצרך **לְגוּפֵיהּ** – לעיקר הדין שצריך להטביל בדם ובמים, **דְּהָכִי קָאָמַר רַחֲמָנָא** במה שאמרה ׳וטבל אותם ואת הצפור החיה בדם הצפור השחוטה על המים׳, **שֶׁאִטְבִּיל בְּדָם וּבְמַיִם** יחדיו, אך אין צריך שיהיה ניכר. מבארת הגמרא **וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל,** מנין למד שצריך שיהיה ניכר, הרי הוצרך הפסוק ללמדנו את עיקר הדין. מתרצת הגמרא **אִם כֵּן** – כדעת רבנן, שלא בא הכתוב אלא להשמיענו שיטבלם בדם ומים ואף שאין הדם ניכר, **לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא** רק ׳**וְטָבַל בָּהֶם׳,** שהרי כבר נאמר בפסוק הקודם ששוחט את הציפור על המים החיים והדם מעורב במים, ׳**בְּדַם וּבַמַּיִם׳ לָמָּה לִי** – מדוע הזרה התורה וכתבה כן, בהכרח **לְנִיכָּר** - להשמיענו שצריך שיהיה הדם ניכר במים. מבארת הגמרא, **וְרַבָּנָן** שנחלקו על רבי ישמעאל סברו שאין להוכיח כן, משום **שאי כָּתַב רַחֲמָנָא** ׳**וְטָבַל בָּהֶם׳** ולא היה נכתב ׳בדם ובמים׳, **הֲוָה אֲמִינָא** שאין מערבים את הדם במים, אלא יעשה **הַאי** - טבילה אחת **לְחוּדֵיהּ** בדם, **וְהַאי** - טבילה נוספת **לְחוּדֵיהּ** במים, לכן **כָּתַב רַחֲמָנָא ׳בְּדַם וּבַמַּיִם׳** ללמדנו **שצריך לְעָרְבָן** יחדיו. מבארת הגמרא, **וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל** סבר שדין זה **שצריך לְעָרְבָן** יחד, נלמד מקְרָא **אַחֲרִינָא, שכְּתִיב ״וְשָׁחַט אֶת הַצִּפּוֹר הָאֶחָת** אל כלי חרש על מים חיים" **וְגוֹ׳** - וכיון ששוחט את הציפור על המים, ממילא המים והדם מעורבים. מבארת הגמרא, **וְרַבָּנָן** שהוצרכו ללמוד דין זה מ׳בדם ובמים׳, סברו **שאי** נלמד **מֵהַהוּא** – מהפסוק ׳ושחט את הצפור וגו׳" לא היינו יודעים שהמים והדם מעורבים, אלא **הֲוָה אֲמִינָא לִישְׁחֵטֵיהּ סָמוּךְ לְמָנָא** – צריך לשחוט את הצפור סמוך לכלי עם המים, **וְנִינְקְטִינְהוּ** – יאחז בידיו **לְוָורִידִין** של הצפור השחוטה באופן שלא ייצא הדם לכלי שבו המים, אלא **וּלְקַבְּלֵיהּ לְדָם בְּמָנָא אַחֲרִינָא** – את הדם מהווורידים יקבל בכלי אחר, ויטבול בכל כלי בנפרד, **קָא מַשְׁמַע לָן** – לכך נאמר ׳וטבל במים ובדם׳, להשמיענו שצריך לטבול בשניהם יחד כשהם מעורבים.

מסתפקת הגמרא לגבי דין טהרת המצורע, **בְּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי יִרְמְיָה מֵרַבִּי זֵירָא,** כיצד הדין בהביא המצורע ציפור **גְּדוֹלָה** ויש בה דם מרובה, וכשנשפך דמה לכלי עם הרביעית מים, **וּמַדֵּחַת אֶת הַמַּיִם** – נראה הכל כדם ולא ניכר כלל שהיה בה מים. או אם היתה ציפור **קְטַנָּה** שדמה מועט, וכשנשפך דמה אל הכלי עם הרביעית מים, **וְנִדְחֵית מִפְּנֵי הַמַּיִם** – לא ניכר הדם במים, **מַהוּ** - האם כשרים לטהרת המצורע. **אָמַר לֵיהּ** רבי זירא, **לָאו אֲמִינָא לָךְ** - וכי לא אמרתי לך כבר, **לֹא תַּפִּיק נַפְשָׁךְ לְבַר מֵהֵילְכְתָא** – אל תהרהר אחר השיעורים שאמרו חכמים. והספק שהסתפקת בו אינו שייך במציאות, משום ששיעור רביעית שאמרו, **בְּצִפּוֹר דְּרוֹר שִׁעֲרוּ רַבָּנָן, וְאֵין לָךְ** צפור דרור **גְּדוֹלָה** שדמה רב כל עד כדי **שֶׁמַּדֵּחַת אֶת הַמַּיִם** – שאם תערבו ברביעית מים לא יהיה ניכר שיש בתערובת מים, **וְאֵין לָךְ** צפור דרור **קְטַנָּה** שדמה מועט כל כך, **שֶׁנִּדְחֵית מִפְּנֵי הַמַּיִם** – שאם תערבו ברביעית מים לא יהיה ניכר הדם במים.

סדר נתינת המים והעפר בסוטה הוא, נותן המים בתחילה, ועליו נותן את העפר, שכן נאמר "ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן, יקח הכהן ונתן אל המים". ועל כך שנו בברייתא, **תָּנוּ רַבָּנָן,** אם **הִקְדִּים** ונתן את **הָעָפָר** בכלי קודם שנתן **לַמַּיִם, פָּסוּל** להשקאת הסוטה, שנאמר "ומן העפר וכו׳ יקח הכהן ונתן אל המים", הרי שנותן את העפר אל המים ולא את המים על העפר, ובסוף הפרשה נאמר "ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת", ללמד שצריך לעשות כסדר שנאמר בפרשה. **וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַכְשִׁיר** בדיעבד אף אם נתן את העפר קודם שנתן את המים. מבארת הגמרא **מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן** שהכשיר בדיעבד אף אם לא עשה בסדר הכתוב, **דִּכְתִיב** לגבי אפר פרה אדומה "**וְלָקְחוּ לַטְּמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת** ונתן עליו מים חיים אל כלי", **וְתַנְיָא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן,** מפני מה נאמר ׳עפר׳ **וְכִי עָפָר הוּא, וַהֲלֹא אֵפֶר הוּא,** אלא **שִׁינָּה הַכָּתוּב בְּמִשְׁמָעוֹ** וכתב עפר במקום אפר, **לְרוּן הֵימֶנּוּ** – כדי שנלמד פרה אדומה מסוטה **בִּגְזֵירָה שָׁוָה, נֶאֱמַר כָּאן** - באפר פרה אדומה ׳**עָפָר׳, וְנֶאֱמַר לְהַלָּן** – לגבי סוטה ׳**עָפָר׳, מַה לְּהַלָּן** – לגבי סוטה, צריך שיתן **עָפָר עַל גַּבֵּי מַיִם** – ולא מים על העפר, **אַף כָּאן** – באפר פרה אדומה צריך שיתן **הָעָפָר עַל גַּבֵּי מַיִם.** ומאותה גזרה שוה נלמד גם דין סוטה מדין אפר פרה אדומה, **וּמַה כָּאן** - באפר פרה אדומה, אין דין זה לעיכובא, אלא אם **הִקְדִּים** את **הָעָפָר לַמַּיִם כָּשֵׁר, אַף לְהַלָּן** – לגבי סוטה, אם **הִקְדִּים** את **הָעָפָר לַמַּיִם,** בדיעבד **כָּשֵׁר.** שואלת הגמרא, **וְהָתָם** - באפר פרה, **מְנָלָן** שאם הקדים את האפר למים בדיעבד כשר. ומישבת, **תְּרֵי קְרָאֵי כְּתִיבִי** בפרה אדומה שלכאורה סותרים זה את זה, **כְּתִיב** "ונתן **עָלָיו** מים חיים", **אַלְמָא** – משמע שנותן את **הָאֵפֶר בְּרִישָׁא** ועליו נותן את המים, **וּכְתִיב** ׳**מַיִם חַיִּים אֶל כֶּלִי׳, אַלְמָא** – משמע שנותן את **הַמַּיִם בְּרִישָׁא** אל הכלי, ואין דבר בכלי החוצץ בין המים לכלי בשעת נתינתם. **הָא כֵּיצַד** מקיימים את שתי המשמעויות הללו, אם **רָצָה** ליתן תחילה **זֶה** – המים **נוֹתֵן,** ואם **רָצָה** ליתן תחילה **זֶה** – האפר, **נוֹתֵן** וכשר. אלא שלומדים בגזירה שוה מסוטה שלכתחילה יתן את המים ועליו יתן את האפר. מבארת הגמרא, **וְרַבָּנָן** הסוברים לגבי מי סוטה שאף בדיעבד אם הקדים ליתן עפר למים פסול, סוברים שגם לגבי אפר פרה אדומה הדין כן. ומיישבים את סתירת הפסוקים באופן זה, שמה שנאמר "ונתן מים חיים **אֶל כֶּלִי**" הוא **בַּדְּוָקָא**

המשך בעמוד קלז

ביאורים למסכת סוטה דף יז עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

פרשת סוטה נחלקת לשלשה ענינים. האחד, ׳ציוויים׳ – הפסוקים בהם מצווה התורה מה לעשות בענין סוטה. השני, ׳שבועות, אלות וקללות׳, שהם הפסוקים בהם מבוארות השבועות, האלות והקללות שיחולו על האשה אם אכן זינתה. והשלישי, ׳קבלות׳, שהם הפסוקים בהם נכתב שמקבלת האשה על עצמה את השבועות, האלות והקללות שמחיל עליה הכהן. ונחלקו התנאים מה היה כותב הכהן במגילת הסוטה ונמחק במים.

משנה. בָּא לוֹ הכהן **לִכְתּוֹב אֶת הַמְּגִילָּה** של הסוטה, **מֵאֵיזֶה מָקוֹם** – פסוק **הוּא כּוֹתֵב,** לדעת רבי מאיר מתחיל לכתוב **מִ"(וְ)אִם לֹא שָׁכַב אִישׁ** אותך **וְגוֹ׳, וְאַתְּ כִּי שָׂטִית תַּחַת אִישֵׁךְ** הנקי ממי המרים המאררים האלה". **וְאֵינוֹ כּוֹתֵב** את תחילת הפסוק שנאמר לאחר מכן, **׳וְהִשְׁבִּיעַ הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה** בשבעת האלה ואמר הכהן לאשה׳, אלא מדלג על חלק זה **וְכוֹתֵב** את המשך הפסוק **"יִתֵּן ה׳ אוֹתָךְ לְאָלָה וְלִשְׁבֻעָה** בתת ה׳ את ירכך נופלת ואת בטנך צבה, **וּבָאוּ הַמַּיִם הַמְאָרְרִים הָאֵלֶּה בְּמֵעַיִךְ, לַצְבּוֹת בֶּטֶן וְלַנְפֵּל יָרֵךְ", עד** כאן כותב הכהן במגילת סוטה, **וְאֵינוֹ כּוֹתֵב** את מה שנאמר בהמשך הפסוק **"וְאָמְרָה הָאִשָּׁה אָמֵן אָמֵן".** **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר** מתחיל לכתוב מ׳אם לא שכב איש אותך וגו׳, **וְלֹא הָיָה מַפְסִיק** בכתיבת הפרשה כסדרה, אלא היה כותב גם תחילת הפסוק ״והשביע הכהן את האשה בשבעת האלה ואמר הכהן לאשה״, וגם את הקבלה שמקבלת על עצמה ״ואמרה האשה אמן אמן״. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר כָּל עַצְמוֹ אֵינוֹ כּוֹתֵב** – יזהר הכהן בעצמו, ולא יכתוב **אֶלָּא** את האלות המפורשות בפסוקים, **"יִתֵּן ה׳ אוֹתָךְ לְאָלָה וְלִשְׁבֻעָה וְגוֹ׳", "וּבָאוּ הַמַּיִם הַמְאָרְרִים הָאֵלֶּה בְּמֵעַיִךְ וְגוֹ׳", וְאֵינוֹ כּוֹתֵב** מה שנאמר בסיום הפסוק **"וְאָמְרָה הָאִשָּׁה אָמֵן אָמֵן".**

גמרא. שואלת הגמרא, **בְּמַאי קָא מִיפְּלְגֵי** – מה טעמם של התנאים שנחלקו מהיכן היה כותב. ומשיבה, **בְּהַאי קְרָא קָמִיפְּלְגֵי** - נחלקו כיצד לדרוש המקרא **"וְכָתַב אֶת הָאָלֹת הָאֵלֶּה הַכֹּהֵן בַּסֵּפֶר", רַבִּי מֵאִיר סָבַר,** אם היה נאמר ׳וכתב את **אָלוֹת,** היינו סבורים שאינו כותב אלא את **הָאָלוֹת מַמָּשׁ** – המפורשות בפסוקים, לכך נאמר **׳הָאָלוֹת, לְרַבּוֹת** – שכותב גם את **הַקְּלָלוֹת הַבָּאוֹת מֵחֲמַת בְּרָכוֹת.** ומה שנאמר **׳אֵלֶּה׳** שמשמעו שיכתוב אלות אלו ולא אחרות, **לְמַעוּטֵי** – שאינו כותב במגילת סוטה את **הַקְּלָלוֹת שֶׁבְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה** – קללות שנאמרו בפרשת כי תבוא. ומה שנאמר **׳הָאָלֹה׳** ביתור ה״א, **לְמַעוּטֵי** - שאינו כותב את **הַצְּוָאוֹת** שציותה התורה לכהן להשביע את האשה, **וְקַבָּלוֹת** האשה, שאומרת **אָמֵן. וְרַבִּי יוֹסֵי** הסובר שלא היה מפסיק, סבר **שכּוּלְּהוּ** – כל הדרשות נדרשות **כְּדְקָאָמְרַתְּ** - כפי שדרש רבי מאיר, מלבד מה שדרש רבי מאיר מהה״א של ׳האלה׳ שבא למעט צואות וקבלות, על זה חלק רבי יוסי וסבר שממה שנאמר ׳וכתב **אֶת** האלות האלה׳, היתור של ׳את׳ בא **לְרַבּוֹת** שכותב גם **צְוָאוֹת וְקַבָּלוֹת.** מבארת הגמרא, **וְרַבִּי מֵאִיר** שלא דרש כן, הוא משום **שאָתִים לֹא דָּרִישׁ** בכל התורה. **וְרַבִּי יְהוּדָה** הסובר שכותב רק מ׳יתן ה׳ אותך׳, וכן אינו כותב את הקבלה שבסוף הפרשה, טעמו, **שכּוּלְּהוּ** הה״א שנאמרו בפסוק **בְּמִיעוּטֵי דָּרִישׁ לְהוּ** - באים למעט, וכך דרש, **׳אָלוֹת׳, אָלוֹת מַמָּשׁ** – שכותב את האלות המפורשות בפסוקים, **׳הָאָלוֹת׳,** הה״א באה **לְמַעוּטֵי** שאינו כותב **קְלָלוֹת הַבָּאוֹת מֵחֲמַת בְּרָכוֹת** – דהיינו ׳אם לא שכב וגו׳, **׳אֵלֶּה׳** בא **לְמַעוּטֵי** שאינו כותב את **הַקְּלָלוֹת שֶׁבְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה, ו׳הָאָלֹה׳** בא **לְמַעוּטֵי צְוָאוֹת וְקַבָּלוֹת.**

שואלת הגמרא, **וְרַבִּי מֵאִיר** הסובר שהה״א של ׳האלות׳ באה לרבות שכותב גם קללות הבאות מחמת ברכות, והה״א של ׳האלה׳ באה למעט שאינו כותב קללות שבמשנה תורה, **מַאי שְׁנָא הַאי הֵ״י** של ׳האלות׳ **דְּמַרְבֵּי בֵּיהּ** – שדורש שבאה לרבות, **וּמַאי שְׁנָא הַאי הֵ״י** של ׳האלה׳ **דְּמָעֵיט בֵּיהּ** – שדורש שבאה למעט, ואינו סובר כרבי יהודה ששניהם באו למעט. מבארת הגמרא, סבר רבי מאיר שה״י **דְּנַבֵּיהּ דְּרִיבּוּיָא** - ה״א שנאמרה בתחילת ׳האלות׳, שהיא מילה שבאה לרבות – שכותב את האלות, **רִיבּוּיָא הִיא** – באה לרבות שכותב גם קללות הבאות מחמת ברכות, ואילו **הֵ״י דְּנַבֵּיהּ דְּמִיעוּטָא** – ה״א שנאמרה בתחילת ׳האלה׳, שהיא מילה שבאה למעט – שכותב אלות אלו ולא שבמשנה תורה, **מִיעוּטָא** - באה למעט שאינו כותב צוואות וקבלות.

שואלת הגמרא, מדוע לדעת רבי מאיר כותב הכהן אף את הפסוק ׳אם לא שכב איש אותך וגו׳ הנקי׳, **וְהָא לֵית לֵיהּ לְרַבִּי מֵאִיר** בעלמא, שדי לומר בלשון לאו, ונדע **שמְּכַלֵּל** שאמר **לָאו אַתָּה שׁוֹמֵעַ** את ההיפך – **הֵן,** וממילא מפסוק זה שמשמעו ברכה, לא נשמעת קללה – שאם שטתה לא תנקה, ואם כן מדוע כותבים אותו במגילת סוטה, שאין כותבים בה אלא הקללות שנאמרו לה אם שטתה. מבארת הגמרא, **אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם** יש בפסוק זה משמעות קללה, כיון ש׳**הַנָּקִי׳ כְּתִיב** בכתיב חסר ולא הינקי׳, ונדרש הפסוק בשני אופנים, אם לא שטית טומאה תחת אישך, הנקי – מלשון נקיות, ואם שטית, חנקי – מלשון חנק.

דָּרִישׁ רַבִּי עֲקִיבָא, אִישׁ וְאִשָּׁה נשואים **שזָּכוּ** – הולכים שניהם בדרך ישרה ואינם נואפים, **שְׁכִינָה** שרויה **בֵּינֵיהֶן,** שהרי שמו של הקב״ה נמצא בהם, יו״ד באיש וה״א באשה. **לֹא זָכוּ** – אינם הולכים בדרך ישרה, הקב״ה מסלק שמו מביניהם, היו״ד מהאיש והה״א מהאשה, ונמצא שהם אש ואש, והאש **אֵשׁ אוֹכֶלֶתֶן. אָמַר רָבָא,** אם לא זכו, **וּרְאִשָּׁה** – האש של האשה, **עֲדִיפָא** – קשה יותר וממהרת לאכול, **מַדְּאִישׁ** משל האיש, **(מַאי טַעְמָא),** משום **שהַאי** – אש של האשה **מְצָרֵף** – גם לפני שהסתלקה הה״א היו האותיות אש יחד, ולכן נדלקת האש מהר, **וְהַאי** - אש של האיש, **לֹא מְצָרֵף** – היו״ד של השכינה הפסיקה באמצע.

אָמַר רָבָא, מִפְּנֵי מָה אָמְרָה תּוֹרָה הָבֵא עָפָר לְסוֹטָה, לומר שאם **זָכְתָה** – שנמצאה טהורה שלא זינתה, **יוֹצֵא מִמֶּנָּה בֵּן כְּאַבְרָהָם אָבִינוּ, דִּכְתִיב** ״ואנכי **עָפָר וָאֵפֶר",** ואם **לֹא זָכְתָה** - שזינתה, תמות **וַתַּחְזוֹר לַעֲפָרָהּ.** עוד **דָּרִישׁ רָבָא, בִּשְׂכַר שֶׁאָמַר אַבְרָהָם אָבִינוּ** ׳**וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר׳,** והראה את מידת ענוותנותו, **זָכוּ בָנָיו לְב׳ מִצְוֹת** השייכות לעפר ואפר, למצות **אֵפֶר פָּרָה** אדומה, **וַעֲפַר סוֹטָה.** שואלת הגמרא וכי רק אלו המצוות שייכות בעפר ואפר, **וְהָאִיכָּא נַמִּי** מצות **עָפָר כִּיסּוּי הַדָּם,** ומדוע לא אמר שזכו לזה בזכות אמירת אברהם ׳ואנכי עפר ואפר׳. מתרצת הגמרא, **הָתָם** במצות כיסוי הדם, **הֲכְשֵׁר מִצְוָה אִיכָּא** – יש בזה קיום מצוה, אך **הֲנָאָה לֵיכָּא** – אין הנאה מעצם קיום מצוה זו, אבל אפר פרה ועפר סוטה, יש הנאה בקיומם, באפר פרה, שנטהרים מטומאת מת וכן מכפר על עוון העגל, ובעפר סוטה, שמביא שלום בין איש לאשתו. וכן שמברר אם זינתה, ואם יתברר שזינתה יועיל שלא ירבו ממזרים בישראל, ואם לא זינתה יועיל שנפקדת בזרע וכן מבטלת הלעז מעל בניה.

עוד **דָּרִישׁ רָבָא, בִּשְׂכַר שֶׁאָמַר אַבְרָהָם אָבִינוּ, "אִם מֵחוּט וְעַד שְׂרוֹךְ נַעַל** ואם אקח מכל אשר לך" – שנתרחק מן הגזל, **זָכוּ בָנָיו** כנגד זה **לְב׳ מִצְוֹת,** כנגד מה שאמר ׳מחוט׳ זכו **לחוּט שֶׁל תְּכֵלֶת,** וכנגד מה שאמר ׳שרוך נעל׳ זכו **לוּרְצוּעָה שֶׁל תְּפִלִּין.** שואלת הגמרא, **בְּשֶׁלְּמָא רְצוּעָה שֶׁל תְּפִלִּין** יש הנאה מעצם קיום המצוה, **דִּכְתִיב "וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם ה׳ נִקְרָא עָלֶיךָ** ויראו ממך", **וְתַנְיָא** בברייתא, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמֵר** כיצד רואים ששם ה׳ נקרא על ישראל, **אֵלּוּ תְּפִלִּין שֶׁבְּרֹאשׁ** – שיש בהם רוב השם של הקב״ה, שהשי״ן כתובה בקמט הערוב שבבתים, והדל״ת ברצועות, ועל ידי זה עמי הארץ יראים מישראל וזו היא ההנאה ממצות תפילין. **אֶלָּא חוּט שֶׁל תְּכֵלֶת מַאי הִיא** ההנאה שיש לישראל ממצוה זו, והרי התבאר שלא אומרים ׳בשכר וכו׳ אלא על מצוה שיש הנאה בקיומה. מתרצת הגמרא, יש הנאה בקיום מצוה זו, **דְּתַנְיָא** בברייתא שכל המקיים מצות ציצית כאילו הקביל פני שכינה, **שהָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, מַה נִּשְׁתַּנָּה** צבע **הַתְּכֵלֶת** שנצטוו ליתנו בציצות יותר **מִכָּל מִינֵי צְבָעוֹנִין. מִפְּנֵי שֶׁהַתְּכֵלֶת דּוֹמֶה** מראיתו **לַיָּם, וְיָם דּוֹמֶה** הוא במראהו **לָרָקִיעַ, וְרָקִיעַ דּוֹמֶה לְכִסֵּא הַכָּבוֹד. שֶׁנֶּאֱמַר** לגבי הרקיע "**וַיַּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְתַחַת רַגְלָיו כְּמַעֲשֵׂה לִבְנַת הַסַּפִּיר וּכְעֶצֶם הַשָּׁמַיִם לָטֹהַר", וּכְתִיב** לגבי כסא הכבוד "**כְּמַרְאֵה אֶבֶן סַפִּיר דְּמוּת כִּסֵּא",** הרי שהספיר שהוא הרקיע דומה לכסא הכבוד.

משנה. המשנה מבארת דיני כתיבת מגילת סוטה הנכתבת בספר שהוא קלף. **אֵינוֹ כּוֹתֵב** אותה **לֹא עַל הַלּוּחַ** של עץ, **וְלֹא עַל הַנְּיָיר** העשוי מעשבים שכותשים אותם ומדבקים אותם בדבק, ונעשה כעור שניתן לכתוב עליו, **וְלֹא עַל**

סוטה. פרק שני – היה מביא דף יז עמוד א

רש״י

מַתְנִי׳. מִוּאָם לֹא שָׁכַב אִישׁ אוֹתָךְ. וְאִם לֹא שָׁטִית טְמֵאָה וְגוֹ׳, שֶׁהֵן קְלָלוֹת הַבָּאוֹת מֵחֲמַת בְּרָכוֹת, דְּמַשְׁמַע הָא אִם שָׁטִית לֹא הִנָּקֵי, וְאַתְּ כִּי שָׁטִית טְמֵאָה תַּחַת אִישֵׁךְ וְכִי נִטְמֵאת וְגוֹ׳ יִתֵּן ה׳ אוֹתָךְ לְאָלָה וְלִשְׁבוּעָה בְּתוֹךְ עַמֵּךְ וְגוֹ׳ וּבָאוּ הַמַּיִם הַמְּאָרְרִים וְגוֹ׳, וְכָךְ הֵן סְדוּרִין בַּפָּרָשָׁה, אֶלָּא שֶׁוִּהְשִׁבִּיעַ הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה בִּשְׁבוּעַת הָאָלָה וְאָמַר הַכֹּהֵן לָאִשָּׁה מַפְסִיק בְּרֹאשׁ יִתֵּן ה׳ אוֹתָךְ, וְאֵינוֹ כּוֹתְבוֹ דְּאֵינוֹ אֶלָּא צַוָּאָה שֶׁמְּצַוֶּה הַכֹּהֵן לְהַשְׁבִּיעָה, וְגַם בְּסוֹף וּבָאוּ הַמַּיִם הַמְּאָרְרִים בְּמַעֲיִךְ לִצְבּוֹת בֶּטֶן וְלִנְפֹּל יָרֵךְ אֵינוֹ כּוֹתֵב סוֹף הַמִּקְרָא וְאָמְרָה הָאִשָּׁה, דְּהַיְינוּ קַבָּלָה שֶׁהָאִשָּׁה תִּקַּבֵּל עָלֶיהָ שְׁבוּעָה, וְאֵין זוֹ מִן הָאָלוֹת: **לֹא הָיָה מַפְסִיק.** מִשֶּׁהַתְּחִיל אִם לֹא שָׁכַב אִישׁ אוֹתָךְ עַד אָמֵן אָמֵן, שֶׁהָיָה כּוֹתֵב צַוָּאָה דְּוִהְשִׁבִּיעַ הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה וְקַבָּלָה דְּוְאָמְרָה הָאִשָּׁה אָמֵן אָמֵן: **כָּל עַצְמוֹ.** לִשְׁנָא בְּעָלְמָא הוּא, יִזְהַר בְּעַצְמוֹ שֶׁלֹּא יְהֵא כּוֹתֵב אֶלָּא אָלוֹת לְבַדּוֹ, וְאֲפִלּוּ אִם לֹא שָׁכַב אִישׁ אוֹתָךְ וְהִנָּקִי לֹא הָיָה כּוֹתֵב, וְכ״ש וְהִשְׁבִּיעַ הַכֹּהֵן, וְאֵינוֹ כּוֹתֵב וְאָמְרָה הָאִשָּׁה אָמֵן אָמֵן אָמֵן שֶׁהוּא סוֹף הַמִּקְרָא הַזֶּה: **גְּמַ׳ אָלוֹת מִמָּשׁ.** יִתֵּן ה׳ אוֹתָךְ, וּבָאוּ הַמַּיִם הַמְּאָרְרִים הָאֵלֶּה בְּמֵעַיִךְ וְגוֹ׳: **קְלָלוֹת הַבָּאוֹת וְכו׳.** הִנָּקִי מִמֵּי הַמָּרִים: **אֵלֶּה.** מֵיעוּטָא הוּא: **שֶׁבְּמִשְׁנָה תּוֹרָה.** דְּאִי כָּתַב קְרֵא וְכָתַב אֶת הָאָלוֹת בְּסֵפֶר הָוָה מַשְׁמַע אָלוֹת שֶׁבְּמִשְׁנָה תּוֹרָה, יַכְּכָה ה׳ בִּשְׁחֶפֶת, דְּאֶלָּה אִיקְרוּ דִּכְתִיב וְהָיָה בְּשָׁמְעוֹ אֶת דִּבְרֵי הָאָלָה הַזֹּאת וְגוֹ׳ (קְרִיס כט): **צַוָּאוֹת.** וְהִשְׁבִּיעַ הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה, דְּלֵא תִּימָא לֵא יְדַלֵּג, הֶלְכָּךְ אִיצְטְרִיךְ לְמַעֲטִינְהוּ: **וְקַבָּלַת אָמֵן.** וּלְקַמְּיהּ פְּרִיךְ מ״ש הָאי הַ״י דְּמַרְבָּה בֵּיהּ וּמ״ש הָאי הַ״י דְּמִמַּעֵט בֵּיהּ: **כֻּלְּהוּ.** רִבּוּיָא דִּקְאָמַרְתְּ, אָלוֹת אָלוֹת מִמָּשׁ, הָאָלוֹת הַקְּלָלוֹת הַבָּאוֹת מֵחֲמַת בְּרָכוֹת, אֵלֶּה לְמַעוּטֵי שֶׁבְּמִשְׁנָה תּוֹרָה וְשֶׁבְּתוֹרַת כֹּהֲנִים, אֲבָל הַ״י דְּהָאֵלֶּה לֹא תִּדְרוֹשׁ לְמַעוּטֵי צַוָּאוֹת וְקַבָּלוֹת, דְּאִתְּא אֶת וְרַבִּינְהוּ, וְהַ״י דְּהָאֵלֶּה אוֹרְחֵיהּ הוּא: **וְרַ״י כֻּלְּהוּ.** הַהִי״ן דִּקְרָא מְעוּטֵי דְּרִישׁ לְהוּ: **דִּלְנַבִּי רִבּוּי.** דְּהָאָלוֹת דְּקָאֵי אוּכְתֵּב: **דִּלְנַבִּי מִיעוּט.** אֵלֶּה דְּמֵיעוּטָא הוּא, אֵלֶּה וְלֹא אַחֵרוֹת: **וְהָא לֵית לֵיהּ לְר״מ מִכְּלַל לָאו אַתָּה שׁוֹמֵעַ הֵן.** דְּשַׁמְעִינָן לֵיהּ דִּבְעֵי תְּנַאי כְּפוּל, דִּתְנַן ר״מ אוֹמֵר כָּל תְּנַאי שֶׁאֵינוֹ כְּתֻבְנַאי בְּנֵי גֹד וּבְנֵי רְאוּבֵן אֵינוֹ תְּנַאי, דִּכְתִיב בֵּיהּ אִם יַעְבְּרוּ וְאִם לֹא יַעְבְּרוּ, הָא לֹא כְּפָלֵיהּ מִכְּלַל לָאו לֹא תִּשְׁמַע הֵן: **א״ר תַּנְחוּם הִנָּקִי כְּתִיב.** בְּלֹא יו״ד, דְּמִשְׁתְּמַע הִנָּקִי אִם לֹא שָׁכַב, וְתִדְרוֹשׁ הָכֵי טְמֵאָה תַּחַת אִישֵׁךְ חִנָּקִי: **וְכוּ׳.** לְלָכֶת בְּדֶרֶךְ יְשָׁרָה שֶׁלֹּא יְהֵא הוּא נוֹאֵף וְלֹא הִיא נוֹאֶפֶת: **שְׁכִינָה בֵּינֵיהֶם.** שֶׁהֲרֵי חָלַק אֶת שְׁמוֹ וְשָׁכְנוּ בֵּינֵיהֶן, יו״ד בְּאִישׁ וְהֵ״י בְּאִשָּׁה: **לֹא זָכוּ אֵשׁ אוֹכַלְתָּן.** שֶׁהִקַּבָּ״ה מְסַלֵּק שְׁמוֹ מִבֵּינֵיהֶן וְנִמְצָאוּ אֵשׁ וְאִשָּׁה: **וּדְאִשָּׁה עֲדִיפָא מִדְּאִישׁ.** אֵשׁ שֶׁל אִשָּׁה קָשָׁה וּמְמַהֶרֶת לֶאֱכוֹל וְלִפְרַע מִשֶּׁל אִישׁ: **מַאי טַעְמָא הַאי מִיצְּרַף.** אֵשׁ שֶׁל אִשָּׁה נוֹחָה לְהַדְלִיק מַדֶּר, שֶׁאֵין אוֹת שֶׁל אִישׁ אֵין אוֹתִיּוֹת שֶׁל אֵשׁ מִצְטָרְפוֹת יַחַד, שֶׁהֵיוּ״ד שֶׁל שְׁכִינָה מְסַסֶּקֶת: **הֲנָאָה לֵיכָּא.** וְאֵין זֶה קִבּוּל שָׂכָר, אֲבָל כְּאִן יֵשׁ הֲנָאָה, בְּסוֹטָה לְתַת שָׁלוֹם וְשֶׁלֹּא יִרְבֶּה מְמַזְרִים בְּיִשְׂרָאֵל אִם זוֹנָה הִיא, וְאִם נִקְתָּה וְנִזְרָעָה זֶרַע, וּמְבַטֶּלֶת לֵעוּ מֵעַל בְּנִיָּה, וְאִפְּרָ פְּרָה לְטַהֲרָן וּלְזִכּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל מִמַּעֲשֵׂה הָעֵגֶל: **בְּשֹׂכַר אִם מְחוּט וְעַד שְׂרוֹךְ נַעַל.** שֶׁהִבְרִיחַ עַצְמוֹ מִן הַגְּזֵל: **חוּט שֶׁל תְּכֵלֶת.** כְּנֶגֶד מְחוּט, וּרְצוּעָה שֶׁל תְּפִלִּין כְּנֶגֶד שְׂרוֹךְ, דְּהַיְינוּ רְצוּעָה: **בְּשִׁלְמָא רְצוּעָה שֶׁל תְּפִלִּין.** קִבּוּל שָׂכָר הוּא דְּאִיכָּא הֲנָאָה בְּדִכְתִיב וְכו׳, אֲבָל חוּט שֶׁל תְּכֵלֶת שֶׁל צִיצִית מַאי הֲנָאָה אִיכָּא: **מַה נִּשְׁתַּנְּה תְּכֵלֶת.** שֶׁהִזְקִיקוּ הַכָּתוּב לְצִיצִית: **שֶׁהַתְּכֵלֶת דּוֹמָה לַיָּם כו׳.** בָּא לְלַמְּדֵנוּ שֶׁכָּל הַמְקַיֵּם מִצְוַת צִיצִית כְּאִלּוּ הִקְבִּיל פְּנֵי שְׁכִינָה, וְהָכֵי תַּנְיָא לָהּ בְּסִפְרֵי. [וּ]דְּאִי צִיצִית כָּל חֲנִי, מִשּׁוּם דְּלֵא אַשְׁכְּחָן קְרָאֵי אֶלָּא בְּרָקִיעַ שֶׁדּוֹמָה לְכִסֵּא הַכָּבוֹד, הִלְכָּךְ תְּכֵלֶת דּוֹמָה לַיָּם וְיָם דּוֹמָה לְרָקִיעַ, דִּתְכֵלֶת לֹא דְּמֵי לְרָקִיעַ כָּל כָּךְ אֶלָּא דּוֹמָה לְדוֹמָה, כְּמוֹ תְּכֵלֶת דּוֹמָה לְמַרְאֵה הַיָּם, וַאֲנַן קָחָזִינָן דְּיָם דּוֹמָה לְרָקִיעַ; **וְרָקִיעַ דּוֹמָה לְכִסֵּא הַכָּבוֹד.** קְרָאֵי קָדְרִישׁ, דִּכְתִיב בְּרָקִיעַ כְּמַעֲשֵׂה לִבְנַת הַסַּפִּיר, וּכְתִיב בְּכִסֵּא הַכָּבוֹד כְּמַרְאֵה אֶבֶן סַפִּיר דְּמוּת כִּסֵּא: **מַתְנִי׳ לוּחַ.** שֶׁל עֵץ: **נְיָיר.** שֶׁל עֲשָׂבִים שֶׁכּוֹתְשִׁין וּמִדַּבְּקִין אוֹתָן בְּדֶבֶק שֶׁקּוֹרִין גְּלִי״ד וְעוֹשִׂין כְּמוֹ עוֹר:

מתני׳ בָּא לוֹ לִכְתּוֹב אֶת הַמְּגִילָה, מֵאֵיזֶה מָקוֹם הוּא כּוֹתֵב? מִ״וְאִם לֹא שָׁכַב אִישׁ״ וְגוֹ׳, ״וְאַתְּ כִּי שָׁטִית תַּחַת אִישֵׁךְ״, וְאֵינוֹ כּוֹתֵב ״וְהִשְׁבִּיעַ הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה״, וְכוֹתֵב ״יִתֵּן ה׳ אוֹתָךְ לְאָלָה וְלִשְׁבֻעָה... וּבָאוּ הַמַּיִם הַמְּאָרְרִים הָאֵלֶּה בְּמֵעַיִךְ לִצְבּוֹת בֶּטֶן וְלִנְפֹּל יָרֵךְ״, וְאֵינוֹ כּוֹתֵב ״וְאָמְרָה הָאִשָּׁה אָמֵן אָמֵן״. ר׳ יוֹסֵי אוֹמֵר: לֹא הָיָה מַפְסִיק, ר׳ יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּל עַצְמוֹ אֵינוֹ כּוֹתֵב אֶלָּא ״יִתֵּן ה׳ אוֹתָךְ לְאָלָה וְלִשְׁבֻעָה וְגוֹ׳ וּבָאוּ הַמַּיִם הַמְּאָרְרִים הָאֵלֶּה בְּמֵעַיִךְ״, וְאֵינוֹ כּוֹתֵב ״וְאָמְרָה הָאִשָּׁה אָמֵן אָמֵן״: **גמ׳** בְּמַאי קָא מִיפַּלְגִי? בְּהַאי קְרָא קָמִיפַּלְגִי, ״וְכָתַב אֶת הָאָלֹת הָאֵלֶּה הַכֹּהֵן בַּסֵּפֶר״; ר׳ מֵאִיר סָבַר: ״אָלוֹת״ אָלוֹת מַמָּשׁ, ״הָאָלוֹת״ לְרַבּוֹת קְלָלוֹת הַבָּאוֹת מֵחֲמַת בְּרָכוֹת. ״אֵלֶּה״ לְמַעוּטֵי קְלָלוֹת שֶׁבְּמִשְׁנֶה תּוֹרָה, ״הָאֵלֶּה״ לְמַעוּטֵי צַוָּאוֹת וְקַבָּלוֹת. וְר׳ יוֹסֵי כּוּלְּהוּ כִּדְקָאָמַרְתְּ, ״אֶת״ לְרַבּוֹת צַוָּאוֹת וְקַבָּלוֹת. וְר׳ מֵאִיר אָתִים לֹא דָּרֵישׁ. וְר׳ יְהוּדָה, כּוּלְּהוּ בְּמִיעוּטֵי דָּרֵישׁ לְהוּ, ״אָלוֹת״ אָלוֹת מַמָּשׁ, ״הָאָלוֹת״ לְמַעוּטֵי קְלָלוֹת הַבָּאוֹת מֵחֲמַת בְּרָכוֹת, ״אֵלֶּה״ לְמַעוּטֵי קְלָלוֹת שֶׁבְּמִשְׁנֶה תּוֹרָה, ״הָאֵלֶּה״ לְמַעוּטֵי צַוָּאוֹת וְקַבָּלוֹת. וְר׳ מֵאִיר, מַאי שְׁנָא הַאי הַ״י דְּמַרְבֵּי בֵּיהּ וּמַאי שְׁנָא הַאי הַ״י דְּמַעֵיט בֵּיהּ? הַ״י דְּנַבֵּיהּ דְּרִיבּוּיָא רִיבּוּיָא הִיא, הַ״י דְּנַבֵּיהּ דְּמִיעוּטָא מִיעוּטָא. וְהָא לֵית לֵיהּ לְר׳ מֵאִיר מִכְּלַל לָאו אַתָּה שׁוֹמֵעַ הֵן? אָמַר ר׳ תַּנְחוּם: ״הִנָּקִי״ כְּתִיב. דָּרֵישׁ ר׳ עֲקִיבָא: אִישׁ וְאִשָּׁה זָכוּ שְׁכִינָה בֵּינֵיהֶן, לֹא זָכוּ אֵשׁ אוֹכַלְתָּן. אָמַר רָבָא: וּדְאִשָּׁה עֲדִיפָא מִדְּאִישׁ, מַאי טַעְמָא הַאי מִצָּרַף וְהַאי לָא מִצָּרַף. אָמַר רָבָא: מִפְּנֵי מָה אָמְרָה תּוֹרָה הָבֵא עָפָר לַסּוֹטָה? זָכְתָה, יוֹצֵא מִמֶּנָּה בֵּן כְּאַבְרָהָם אָבִינוּ, דִּכְתִיב בֵּיהּ: ״עָפָר וָאֵפֶר״, לֹא זָכְתָה, תַּחֲזוֹר לַעֲפָרָהּ. דָּרֵישׁ רָבָא: בִּשְׂכַר שֶׁאָמַר אַבְרָהָם אָבִינוּ ״וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר״ זָכוּ בָּנָיו לִשְׁתֵּי מִצְוֹת, אֵפֶר פָּרָה וַעֲפַר סוֹטָה. וְהָאִיכָּא נַמִּי עֲפַר כִּיסּוּי הַדָּם? הָתָם הֶכְשֵׁר מִצְוָה אִיכָּא, הֲנָאָה לֵיכָּא. דָּרֵשׁ רָבָא: בִּשְׂכַר שֶׁאָמַר אַבְרָהָם אָבִינוּ ״אִם מִחוּט וְעַד שְׂרוֹךְ נַעַל״ זָכוּ בָּנָיו לִשְׁתֵּי מִצְוֹת: חוּט שֶׁל תְּכֵלֶת וּרְצוּעָה שֶׁל תְּפִלִּין. בִּשְׁלָמָא רְצוּעָה שֶׁל תְּפִלִּין, דִּכְתִיב ״וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם ה׳ נִקְרָא עָלֶיךָ״ וְתַנְיָא, ר׳ אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמֵר: אֵלּוּ תְּפִלִּין שֶׁבָּרֹאשׁ. אֶלָּא חוּט שֶׁל תְּכֵלֶת מַאי הִיא? דְּתַנְיָא, הָיָה ר׳ מֵאִיר אוֹמֵר: מַה נִּשְׁתַּנָּה תְּכֵלֶת מִכָּל מִינֵי צִבְעוֹנִין? מִפְּנֵי שֶׁהַתְּכֵלֶת דּוֹמָה לַיָּם, וְיָם דּוֹמֶה לָרָקִיעַ, וְרָקִיעַ דּוֹמֶה לְכִסֵּא הַכָּבוֹד, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וַיִּרְאוּ אֵת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְתַחַת רַגְלָיו כְּמַעֲשֵׂה לִבְנַת הַסַּפִּיר וּכְעֶצֶם הַשָּׁמַיִם לְטֹהַר״ וּכְתִיב: ״כְּמַרְאֵה אֶבֶן סַפִּיר דְּמוּת כִּסֵּא״. **מתני׳** אֵינוֹ כּוֹתֵב לֹא עַל הַלּוּחַ וְלֹא עַל הַנְּיָיר, וְלֹא עַל

הדיפתרא

תוספות

האלות לרבות קללות הבאות מחמת ברכות. תימה לרבי דהכא דריש ר״מ ה״י דהאלות ובפ״ק דהוריות (דף ה.) אמר ור״מ קהל הקהל לא דריש ותו איכא למיתמה דר״י דריש הכא ה״י דריבויא למעט והתם דריש קהל הקהל לרבויא ותו קשיא דר׳ יהודה אדרבי יהודה דהכא משמע דלא דריש את האלות ובפ״ק דמנחות (דף יח:) אמר ר״י סבר את [כל הלבונה] לרבות [קורט] אחר:

אמר רבי תנחום הנקי כתיב. הכא פרש״י דתדרוש הכי טומאה תחת אישך חינקי אבל בסוף פרק שבועת העדות (שבועות דף לו.) פירש הנקי בלא יו״ד כמו חנקי וקאי אקרא דבתריה ואת כי שטות דמשמע הכי חנקי ממים המרים האלה ואת כי שטית והתם אמר כי לית ליה לר״מ מכלל לאו אתה שומע הן בממונא באיסורא אית ליה וסוטה איסורא דאית ביה ממונא הוא ונשאל רבי והא בפ״ק דנדרים (דף יח.) אמר בגמרא מאי לחולין לא חולין ליהוי אלא לקרבן מני מתני׳ אי ר״מ הא לית ליה מכל לאו והכי דייק נמי בסוף הפרק (פס יג:) ובריש פרק שני (דף יד.) אע״ג דאיסורא גרידתא הוא והשיב רבי דהתם נמי איסורא דאית ביה ממונא הוא שאסר ממונו על חבירו:

מפני שהתכלת דומה לים. בירושלמי דפ״ק דברכות מגיד שהתכלת דומה לים והים דומה לעשבים ועשבים לרקיע ורקיע לכסא והכסא לספיר וכתיב וארא והנה (על) [אל] הרקיע וגו׳ (יחזקאל יז:)

אינו כותב וכו׳ על הנייר אלא על המגילה. תימה בפ׳ המוציא (סכה דף מח:) דתנן קלף כדי לכתוב עליו פרשה קטנה שבתפילין שמע ישראל אמאי לא קתני פרשת סוטה דשיעור זוטא טפי אור״י דפרשת סוטה לא שכיח כפרשת תפילין ואמרינן התם (דף מח.) כל מילתא דשכיח ולא שכיח אזול רבנן בתר שכיח לקולא: **לא** על הלוח ולא על הנייר אלא על המגילה. תימה אמאי לא מרבינן כל מילי מוכתב כדאמרינן פרק שני דגיטין (דף כא:) ספר אין לי אלא ספר מנין לרבות כל דבר ת״ל וכתב מ״מ אם כן מה ת״ל ספר מה ספר שאין בו רוח חיים ורבנן אי כתב בספר כדאמרת אלמא כל

היכא

סוטה. פרק שני – היה מביא דף יז עמוד ב

תוספות

היכא דכתיב בספר כ״ע מודו דמרבינן כל מילי בר מדבר שיש בו רוח חיים מיהו לפי׳ ר״ת לא קשיא מידי דפי׳ התם בכלל ופרט וכלל דרשינן ליה דחזר וכתב ונתן לה (ספר כריתות) אבל הכא כלל ופרט הוא ואין בכלל אלא מה שבפרט א״נ התם קרא יתירא הוא דקא דריש משום דכתיב תרי זימני וכתב לה ספר כריתות וביתרשלמי מקשה ליה נמי הכא כתיב ספר והכא כתיב ספר הכא את אומר כל דבר שהוא בתלוש והכא את אומר הכין שנייא היא הכא דכתיב בספר אבל בגמרא דידן לא אמר התם הכי דאמר אי כתיב בספר כדקא אמרת דהוי מרבינן כל מילי דתלוש בר מדבר שיש בו רוח חיים ירושלמי תניא ר״א בן שמוע אומר אין כותבין על עורות בהמה טמאה אמר ר״ש מכיון דאיתמר למחיקה ניתנה למה אינו כותב תני ר״א [בר שמעון] אומר רואה אני את דברי ר״א בן שמוע מדברי אבא שמא תאמר איני שותה ונמצא השם גנוז על עור בהמה טמאה ותו התם ר׳ לוי בר סיסי בעי קמיה רבי מגילת סוטה מהו שתטמא את הידים א״ל הרי זו שאלה א״ר יוסי אינה שאלה כלום גזרו על הספרים שיטמאו את הידים לא מפני קדושתן וזו למחיקה נתנה לא צריכא [דלא] הואיל ונתנה למחיקה:

שנאמר ומחה כתב שיכול למחוק. בירושלמי אי מחה יכול במשקה או במי פירות ת״ל וכתב הא כיצד כתב שיכול לימחק ואיזו זו דיו שאין בו קנקנתום והא תני אם מחק מתוך הספר כשר תיפתר כהדין תניא דתנא אמר ר״מ כל ימי שהיינו למדין אצל ר׳ ישמעאל [לא] היינו נותנין קנקנתום לתוך הדיו:

רש״י

הַדִּיפְתְּרָא, אֶלָּא עַל הַמְּגִילָה שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּסֵּפֶר". וְאֵינוֹ כּוֹתֵב לֹא בְּקוֹמוּס וְלֹא בְּקַנְקַנְתּוֹם וְלֹא בְּכָל דָּבָר שֶׁרּוֹשֵׁם אֶלָּא בְּדִיו שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמָחָה", כְּתָב שֶׁיָּכוֹל לִמְחוֹת: **גמ׳** אָמַר רָבָא: מְגִילַת סוֹטָה שֶׁכְּתָבָהּ בַּלַּיְלָה פְּסוּלָה. מַאי מַעֲמָא אָתְיָא "תּוֹרָה" "תּוֹרָה"; כְּתִיב הָכָא: "וְעָשָׂה לָהּ הַכֹּהֵן אֵת כָּל הַתּוֹרָה הַזֹּאת" וּכְתִיב הָתָם: "עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךָ וְעַל הַמִּשְׁפָּט" מַה מִּשְׁפָּט בַּיּוֹם, אַף מְגִילַת סוֹטָה בַּיּוֹם. כְּתָבָהּ לְמַפְרֵעַ פְּסוּלָה, דִּכְתִיב: "וְכָתַב אֶת הָאָלָה הָאֵלֶּה" כִּי דִּכְתִיבָא. כְּתָבָהּ קוֹדֶם שֶׁתִּקַּבֵּל עָלֶיהָ שְׁבוּעָה פְּסוּלָה שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִשְׁבִּיעַ" וְאַחַר כָּךְ "וְכָתַב". כְּתָבָהּ אִיגֶּרֶת פְּסוּלָה, "בַּסֵּפֶר" אָמַר רַחֲמָנָא, כתבה **בַּסֵּפֶר אָמַר רַחֲמָנָא.** וַהֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי שֶׁהַסְּפָרִים צְרִיכִין שְׂרָטוּט: על

דִּיפְתְּרָא. עוֹר שֶׁאֵינָהּ מְעֻבָּד כָּל צָרְכָּהּ, דְּמָלְיֵחַ וְקָמֵחַ וְלֹא עָפְיָץ, שֶׁהָיוּ מְעַבְּדִין הַקְּלָפִים בַּעֲפָצִים שֶׁקּוֹרִין גלי״ש: **בַּסֵּפֶר.** קְלָף: **קוֹמוֹס.** שֹׁרֶף הָאִילָן, וּמִתִּיכוֹ בְּמַיִם וְכוֹתֵב הֵימֶנּוּ: **קַנְקַנְתּוֹם.** וויטריאולי״ו אוֹ אורדימנ״ש קוֹרִין אוֹתוֹ: **וְלֹא בְּכָל דָּבָר שֶׁהוּא רוֹשֵׁם.** וְנִבְלַע בַּקְּלָף וְאֵינוֹ יָכוֹל לִמְחוֹק, וְקוֹמוֹס וְקַנְקַנְתּוֹם עַבְדֵי רֹשֶׁם: **אֶלָּא בְּדִיו.** שֶׁלָּנוּ שֶׁרָף: **גמ׳ מִשְּׁפָּט בַּיּוֹם.** בְּסַנְהֶדְרִין (קף לז:) נִפְקָא לָן מִוְּהָיָה בַּיּוֹם הַנְּחִילוּ: **לְמַפְרֵעַ.** יָרֵךְ וְלַנְפִּיל בֶּטֶן לַצְבוֹת בְּמַעֲיָיךְ וְכוּ׳ [כְּלָה] כַּסֵּדֶר הַזֶּה, אוֹ אֶחָד מֵהֶן הָפַךְ וְהִשְׁאִיר כָּתַב כְּהִלְכָתָן: **הָאֵלֶּה.** מִשְּׁמַע כְּמוֹ שֶׁהֵן סְדוּרִין בַּפָּרָשָׁה: **אִגֶּרֶת.** בְּלֹא שְׂרָטוּט: על

מה משפט ביום אף מגילת סוטה ביום. כל מעשה סוטה ילפינן מהכא בפ״ב דמגילה (קף כ:) דהשקאה ביום רש״י פי׳ מה משפט ביום בסנהדרין נפקא לן מוהיה ביום הנחילו את בניו ולא מסתברא דהא ע״פ התורה כתיב גבי זקן ממרא דמשתעי בדיני נפשות והאי קרא דביום הנחילו משתעי בדיני ממונות אלא מוהוקע אותם לה׳ נגד השמש נפקא לן התם דביום ונראה לי דכל דין סוטה בין גמר בין תחילה פסול בלילה דומיא דדיני נפשות ולא כדיני ממונות דתחילת דין ביום אבל גמר דין אפילו בלילה: **דכתיב** וכתב את האלות האלה כדכתיבא. תימה לר״י לקמן בפרק ואלו נאמרין (קף לכ:) ואיתא נמי בריש פ״ב דמסכת ברכות (קף יג.) ובמסכת מגילה (קף יז:) דק״ש לא יקראנה למפרע לרבנן מוהיו ולרבי מדברים הדברים ורבנן הדברים לא משמע להו הילכך איצטריך והיו שלא יקראנה למפרע ואמאי לא נפקא להו מהאלה כי הכא הדברים האלה כדכתיבא וי״ל כיון דקיבלו וגמירי מרבותינו דשמע אית לן למדרש בכל לשון שאתה שומע אייתר לך והיו שלא יקראנה למפרע והאלה דרשי להו לדרשא אחריתי: **קודם** שתקבל עליה שבועה פסולה. ירושלמי ר׳ קרוספא אמר איתפלגון ר׳ יוחנן ור״ל חד אמר משביע ואח״כ כותב וחד אמר כותב ואח״כ משביע ומפרש טעמא כדי לסמוך שבועה להשקאה והתם משמע דבהכי פליגי מ״ד משביע ואח״כ כותב אית ליה חוקה ותורה מעכב על הסדר ומאן דאמר כותב ואח״כ משביע אית ליה אע״ג דמעכב אינו על הסדר ותימה א״כ כמאן ס״ל לא כר״י ולא כר׳ נחמיה בפ׳ הוציאו לו (יומא קף ס.) דמשמע דב״ע סבירא להו היכא דכתיב חוקה מעכב נמי על הסדר ותמה רבי דבפרק ד׳ מיתות (סנהדרין קף מט:) אמר רבא אמר רב סחורה אמר רב הונא כל מקום ששנו חכמים דרך מנין אין מוקדם ומאוחר חוץ משבעה סממנין רב פפא סבא משמיה דרב אמר אף ד׳ מיתות ואידך בפלוגתא לא קא מיירי רב פפא אומר אף סדר יומא ואידך ההוא לחומרא בעלמא דמשמע הא לאו הכי הוה חשיב ליה ואמאי לא חשיב סדר סוטה דהא איהו אמר הכא כתבה קודם שתקבל עליה שבועה פסולה ומשמע בירושלמי דבעי כל הפרשה על הסדר ונראה דלא חשיב אלא היכא דשנוין על הסדר אבל סדר סוטה אינה נשנית על הסדר שהרי אין סדר המשנה וסדר הפרשה מכוונין כמו שפירשנו בראש הפרק וסדר הפרשה עיקר אבל סדר המשנה אפילו למצוה בעלמא לא ולהכי לא אמר נמי התם דאמר זהו סדר תמיד לאפוקי ממצות חליצה אבל לאפוקי מסדר סוטה ליכא למימר דאפילו בדיעבד נמי לא:

כתבה איגרת פסולה. רש״י פירש אגרת בלא שרטוט בספר אמר רחמנא והלכה למשה מסיני שהספרים צריכין שרטוט ואי קשיא מאי איריא משום דנקראת ספר תיפוק לי דבלאו הכי אסור לכתוב שום פסוק בלא שרטוט דאמרי׳ בפ״ק דגיטין (קף ו:) אמר רב יוסף מאן לימא לן דר׳ אביתר בר סמכא הוא ועוד הא איהו דשלח ליה לרב יהודה בני אדם העולים משם לכאן הן קיימו בעצמם ויתנו הילד בזונה והילדה מכרו ביין וישתו וכתב ליה בלא שרטוט וא״ר יצחק שתים כותבין שלש אין כותבין ואמרינן בסוף פרק מצות חליצה (יבמות קף קו:) אמר אביי האי מאן דכתב גיטא דחלייצתא לכתוב הכי אקרינוה לדידה ממאן יבמי עד יבמי ופירוש דלא מצי למכתב שלש תיבות רצופין בלא שרטוט כדמסיק מר זוטרא שירטוט וכתב ליה לבולה פרשתא מתקיף לה מר בר רב אידי והא לא ניתן ליכתב והילכתא כמר זוטרא אע״ג דלא ניתן ליכתב תריץ אי לאו משום דנקראת ספר ה״א אע״ג דאסור לכתוב בלא שירטוט המגילה עצמה אינה פסולה קמ״ל דפסולה ונראה שלא היו המים בודקין על ידה מיהו לא ידענא אם שרטט אותה בין שיטה לשיטה לאחר כתיבה אע״ג דבשעת כתיבה כתב באיסורא אי המגילה כשירה בהכי או ולא והא דאמרי׳ בהקומץ רבה (מנחות קף לכ:) ובמגילה (קף יח:) הלכתא מזוזה צריכה שירטוט אבל לא תפילין נראה דהכי הילכתא גמירי לה דאין לו לשרטט תפילין דאי לא תימא הכי אלא הא דפסיק אבל לא תפילין דלא מיפסלי אי כתבן בלא שרטוט מיהו צריך לשרטט משום דאסור לכתוב בלא שרטוט א״כ הא דמקשה התם מהא דתפילין שבלו אין עושין מהן מזוזה שאין מורידין אותו מקדושה חמורה לקדושה קלה טעמא דאין מורידין אבל משום שרטוט לא ומשני תנאי היא אי הוה מצי לשרטט להו הוה מצי למימר במשורטטין אלא ש״מ דהכי גמירי לה דלא מצי לשרטט להו אבל ר״ת פירש הא דאמרי׳ שלש אין כותבין היינו אם לא שרטט כלל אבל אם שרטט בד׳ פיאות הגליונים אע״פ דלא שרטט בין שיטה לשיטה חשוב שירטוט אפי׳ לענין ס״ת אלא משום זה אלי ואנוהו (מגילה טו) צריך לשרטט בין כל שיטה ושיטה וכן מוכיח בפ״ק דמגילה (קף טז:) דברי שלום ואמת מלמד שצריכה שרטוט כאמיתה של תורה ופירש ר״ח דלאו היינו ס״ת אלא מזוזה ולישנא דאמיתה משמע ביחידה של תורה דהיינו מזוזה דיש בה עול מלכות שמים וכן עיקר דאי ס״ת ממש משתעי ההוא קרא דואמת א״כ הא דגרסינן בפ״ב דמגילה (קף יט.) מגילה נקראת ספר ונקראת אגרת נקראת ספר שאם תפרה בפשתן פסולה מאי איריא משום ספר תיפוק ליה משום ואמת ונימא צריכה שרטוט ותפירה כאמיתה של תורה אלא ש״מ לשרטוט דמזוזה איצטריך דהתם תפירה ליכא ולענין תפירה נקראת ספר והשתא לא תקשי הא דפסקינן בהקומץ רבה (מנחות קף לכ:) ובמגילה (קף יח:) הילכתא מזוזה צריכה שרטוט תפילין אין צריכין שרטוט ומקשה מהא דתפילין שבלו אין עושין מהן מזוזה לפי שאין מורידין הא משום שרטוט לא ומשני תנאי היא מדלא משני במשורטטין ש״מ דאפי׳ מנהג ליכא הואיל וכן אין צריך לשרטטן דגרסינן בירושלמי בפרק במה מדליקין [יציאות השבת] כל הפטור בדבר ועושהו נקרא הדיוט השתא י״ל הא דאין צריכין שרטוט היינו בין השיטין אבל בד׳ פיאות צריכין שרטוט דלא גריעי משלש אין כותבין מיהא לפירושו לא תירץ מאי איצטריך למימר גבי מגילת סוטה דפסולה בלא שרטוט כיון דאפילו ס״ת הוא סגי ליה בשרטוט לארבע פיאות מצאתי בתוספות רבינו יב״א במסכת גיטין שמעתי מר׳ אליהו הצרפתי שהיה אומר מה שאנו כותבים בכתבים בלא שרטוט ליכא למיחש דלא כתבינן לשום פסוק אלא לאמירה בעלמא לפרוס בשלום בלשון עברי או לדבר בו בלשון צח אבל כשכותב שמביא אותו לשום פסוק כי האי גוונא אסור למכתב בלא שרטוט ולא ידענא מנלן לכתוב בפירושים פסוקים בא שרטוט כשמביא לשום פסוק:

כתבה

ביאורים למסכת סוטה דף יז עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

הַדִּיפְתְּרָא – עור שלא עבדוהו כל צרכו ועדיין אינו קלף. **אֶלָּא** כותבים **עַל הַמְּגִילָה** – קלף שעובד כל צרכו. **שֶׁנֶּאֱמַר** "וכתב את האלת האלה הכהן **בַּסֵּפֶר**", וספר הוא קלף מעובד בראוי. המשנה באה לבאר באיזה דיו יש לכתוב המגילה, **וְאֵינוֹ כּוֹתֵב לֹא בְּקוֹמוּם** – שרף אילן שמתיכו במים, **וְלֹא בְּקַנְקַנְתּוֹם** – שהוא מין מהעפר המשחיר. **וְלֹא בְּכָל דָּבָר שֶׁרוֹשֵׁם** – שנבלע בתוך הקלף ואינו נמחק, **אֶלָּא בְּדִיו** של שרף שרישומו נמחה במים. **שֶׁנֶּאֱמַר** "וכתב את האלת האלה הכהן **וּמָחָה** אל מי המרים", שמשמע שכותב על הספר **בִּכְתָב שֶׁיָּכוֹל לִמָּחוֹת** במים, ולכן אין כותבים בקומוס ובקנקנתום משום שאינם נמחים.

גמרא. אָמַר רָבָא, מְגִילַת סוֹטָה שֶׁכְּתָבָהּ בַּלַּיְלָה, הרי היא **פְּסוּלָה. מַאי טַעְמָא אָתְיָא** בגזירה שוה **תּוֹרָה** האמורה במגילת סוטה, **מִתּוֹרָה** האמורה במשפט, **כְּתִיב הָכָא** – לגבי מגילת סוטה, "**וְעָשָׂה לָהּ הַכֹּהֵן אֶת כָּל הַתּוֹרָה הַזֹּאת**", **וּכְתִיב הָתָם** – לגבי זקן ממרא, "**עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךָ וְעַל הַמִּשְׁפָּט**", **מַה מִּשְׁפָּט** אין דנים אלא **בַּיּוֹם, אַף מְגִילַת סוֹטָה** דינה להיעשות דוקא **בַּיּוֹם.**

ועוד אמר רבא, אם **כְּתָבָהּ** - את המגילת סוטה **לְמַפְרֵעַ** - מסופה לתחילתה, הרי היא **פְּסוּלָה, דִּכְתִיב** "**וְכָתַב אֶת הָאָלָה הָאֵלֶּה**", וממילת 'האלה' משמע שיש לכתוב את המגילה **כִּי דִּכְתִיבָא** - כסדר שנכתבה הפרשה במקרא.

ועוד אמר רבא, אם **כְּתָבָהּ** הכהן – את המגילת סוטה **קוֹדֶם שֶׁתְּקַבֵּל עָלֶיהָ** הסוטה את **הַשְּׁבוּעָה** שמשביעה הכהן, הרי היא מגילה **פְּסוּלָה,** [**שֶׁנֶּאֱמַר**] תחילה '**וְהִשְׁבִּיעַ** הכהן את האשה וגו'', 'ואמרה האשה אמן אמן', **וְאַחַר כָּךְ** נאמר '**וְכָתַב** את האלת האלה הכהן בספר וגו'', הרי שכותב את הספר רק לאחר שקיבלה עליה את השבועה.

ועוד אמר רבא, אם **כְּתָבָהּ** הכהן – את המגילת סוטה **אִינֶּרֶת** - ללא שישרטט את הקלף תחילה, הרי היא מגילה **פְּסוּלָה,** שהרי '**בַּסֵּפֶר**' **אָמַר רַחֲמָנָא,** והלכה למשה מסיני שהספרים צריכים שרטוט.

המשך ביאור למס׳ סוטה ליום שנים עשר לעומר עמ׳ ב

"**וַתֹּאמֶר לָהּ בַּת פַּרְעֹה הֵילִיכִי אֶת הַיֶּלֶד הַזֶּה** והינקהו לי ואתן את שכרך, ותקח האשה הילד ותניקהו", מבארת הגמרא, **אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא,** נזרקה בה רוח נבואה והיא **מִתְנַבְּאָה, וְאֵינָהּ יוֹדַעַת מַה מִּתְנַבְּאָה,** שלשון 'הֵילִיכִי' בנוטריקון, היינו **הָא** – תינוק זה, **שֶׁלִּיכִי** – שלך הוא, ואכן כך הדבר שהרי היה בנה של יוכבד. הניקי אותו 'וַאֲנִי **אֶתֵּן אֶת שְׂכָרֵךְ', אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא לֹא דַּיָּין לַצַּדִּיקִים שֶׁמְּחַזְּירִין לָהֶן** את **אֲבִידָתָן, אֶלָּא שֶׁנּוֹתְנִין לָהֶן שְׂכָרָן** על כך.

נאמר בפסוק לאחר קריעת ים סוף, "**וַתִּקַּח מִרְיָם הַנְּבִיאָה אֲחוֹת אַהֲרֹן** את התף **וְגוֹ'**", שואלת הגמרא, מפני מה נאמר **אֲחוֹת אַהֲרֹן, וְלֹא** נאמר **אֲחוֹת מֹשֶׁה.** ומשיבה, **אָמַר רַב עַמְרָם אָמַר רַב, וְאָמְרִי לָהּ אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַב, מְלַמֵּד שֶׁהָיְתָה** מרים **מִתְנַבְּאָה** כן, עוד בטרם נולד משה, **כְּשֶׁהִיא** רק **אֲחוֹת אַהֲרֹן** ולא אחות משה,

---

המשך ביאור למס׳ סוטה ליום שלושה עשר לעומר עמ׳ א

וְכָל אוֹתָן שָׁנִים שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר בדרך עלייתם לארץ כנען, **הָיוּ שְׁנֵי אֲרוֹנוֹת הֲלָלוּ, אֶחָד שֶׁל מֵת** – ארונו של יוסף, **וְאֶחָד שֶׁל שְׁכִינָה** – ארון הברית שבו היו הלוחות, **מְהַלְּכִין זֶה עִם זֶה, וְהָיוּ עוֹבְרִין וְשָׁכִין** שראו זאת זה לצד זה **אוֹמְרִים, מַה טִּיכָן שֶׁל** – מה הם **שְׁנֵי אֲרוֹנוֹת הֲלָלוּ, אָמְרוּ** להם ישראל, ארון **אֶחָד** הוא **שֶׁל מֵת, וְאֶחָד שֶׁל הַשְּׁכִינָה.** חזרו ושאלו, **וְכִי מַה, דַּרְכּוֹ שֶׁל מֵת לְהַלֵּךְ עִם** ארון שבו **הַשְּׁכִינָה** לצידו. **אָמְרוּ** להם ישראל,

---

המשך ביאור למס׳ סוטה ליום ארבעה עשר לעומר עמ׳ ב

המנחה, וכשיש בו משהו לבונה חסר בו סולת כשיעור הלבונה.

עוד מבואר בברייתא **וְקוֹמֵץ מִמָּקוֹם שֶׁנִּתְרַבָּה שַׁמְנָהּ.** שואלת הגמרא **מְנָלָן** שהדין כן, ומשיבה, **דִּכְתִיב** 'וקמץ משם מלא קמצו **מִסָּלְתָּהּ וּמִשַّמְנָהּ',** וכן נאמר 'והקטיר הכהן את אזכרתה **מִגַּרְשָׂהּ וּמִשַّמְנָהּ'** – ומשמע שהקומץ הוא ממקום שיש בו ריבוי שמן.

עוד מבואר בברייתא **וְנוֹתְנוֹ לְתוֹךְ כְּלִי שָׁרֵת וּמְקַדְּשׁוֹ בִּכְלִי שָׁרֵת.** שואלת הגמרא **לָמָּה לִי** להניחו שוב בכלי שרת שיקדשו **הָא** קִדְּשָׁהּ **חֲדָא זִימְנָא** – הרי כבר נתקדשה כל המנחה בהנחתה בכלי שרת להיות קדושה בקדושת הגוף. עונה הגמרא **מִידֵּי דַּהֲוָה אַדָּם** – עושים כן משום שדין הקומץ כדין דם הבהמה הוא, **דָּם אַף עַל גַּב דְּקַדִּישְׁתֵּיהּ סַכִּין בְּצַוָּאר בְּהֵמָה, הֲדַר מַקְדִּישׁ לֵיהּ בִּכְלִי שָׁרֵת,** כשם שלגבי הדם – אף שכבר התקדש בשעת השחיטה על ידי הסכין שהוא כלי שרת, מכל מקום צריך לחזור ולקבל את הדם בכלי שרת כדי לקדשו שנית, **הָכָא נַמִּי לֹא שָׁנָא** – אף קומץ המנחה דינו כן שצריך לחזור ולקדשו אף שכבר קדש בכלי.

עוד מבואר בברייתא **וּמְלַקֵּט אֶת לְבוֹנָתָהּ וְנוֹתְנָהּ עַל גַּבָּיו.** מבארת הגמרא שלמדו כן מ**דִּכְתִיב** '**וְאֵת כָּל הַלְּבֹנָה אֲשֶׁר עַל הַמִּנְחָה**' – דהיינו שהלבונה נמצאת על המנחה, כלומר על הקומץ העומד להקטרה, שהרי מקטיר הקומץ והלבונה יחד. **וּמַעֲלֵהוּ**

המשך ביאור למס׳ סוטה ליום ששה עשר לעומר עמ׳ ב

- שצריך לעשות כסדר זה דוקא ואם נתן קודם את האפר פסול. ומה שנאמר '**עָלָיו**', בא ללמד שאין די בנתינת האפר על המים מלמעלה, אלא צריך **לְעָרְבָן** – לערב את האפר בתוך המים. שואלת הגמרא על רבנן, מדוע דרשו שהנאמר 'אל כלי' בא ללמדנו שיעשה דוקא כסדר זה ו'עליו' בא לומר שיערבם יחד, **וְאֵימָא** להיפך, שמה שנאמר '**עָלָיו' דַּיְקָא** – ללמדנו שצריך לתת תחילה את האפר לכלי ריק ועליו יתן את המים, ומה שנאמר '**אֶל כְּלִי**' ללמדנו **שֶׁתְּהֵא חִיּוּתָן בַּכְּלִי** – ללמדנו שלא יטול המים מהמעיין בכלי אחד ויעבירנו לכלי שבו עושה את המי חטאת, אלא צריך ליטול המים מן המעיין באותו כלי שעושה בו את המי חטאת. מתרצת הגמרא, סוברים רבנן שיש לדרוש שנותנים תחילה את המים ועליהם את העפר, שכן **מַה מָּצִינוּ בְּכָל מָקוֹם** – לגבי מי סוטה, שתחילה נותן את המים, ואת **הַמַּכְשִׁיר** – את העפר נותן **לְמַעְלָה.** ולכן מסתבר ללמוד **שאַף כָּאן** – לגבי פרה, דינו כן **שמַכְשִׁיר לְמַעְלָה** – שנותן את המים תחילה ועליהם את האפר, ולכך דרשו מ'אל כלי' לעבב בסדר הנתינה, ומ'עליו' שצריך לערב המים והאפר יחדיו.

ביאורים למסכת סוטה דף יח עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

ועוד אמר רבא, אם **כְּתָבָהּ** הכהן – את המגילת סוטה **עַל שְׁנֵי דַּפִּין** – עמודים, כספר תורה הנכתב עמודים עמודים, הרי המגילה **פְּסוּלָה,** משום ש"**סֵפֶר**" **אֶחָד אָמַר רַחֲמָנָא** – נכתב "ספר" בלשון יחיד, ומשמע שצריך לכותבה בעמוד אחד, **וְלֹא** יכתבנה **שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה סְפָרִים.**

ועוד אמר רבא, אם **כָּתַב** הכהן **אוֹת אַחַת** בלבד מפרשת סוטה, **וּמָחַק** את **הָאוֹת אַחַת** במים, והמשיך **וְכָתַב אוֹת אַחַת** שלאחריה בפרשה, **וּמָחַק** את **הָאוֹת אַחַת** השניה, וכן עשה עד סוף הפרשה, **פְּסוּלָה,** אף שנמצא לבסוף שכתב ומחק את כל הפרשה, ונלמד מ"**דִּכְתִיב** "והעמיד את האשה לפני ה' **וְעָשָׂה לָהּ הַכֹּהֵן אֵת כָּל הַתּוֹרָה הַזֹּאת**", שצריך שתהיה כולה כתובה יחד.

בָּעֵי – הסתפק **רָבָא,** אם **כָּתַב** הכהן **ב' מְגִילּוֹת לִשְׁתֵּי סוֹטוֹת** – לכל אחת כתב מגילה מיוחדת עבורה, **וּמְחָקָן** – את שתי המגילות **לְתוֹךְ כּוֹס אֶחָד, מַהוּ** - האם כשרים המים לבדיקה, ונותנים לכל אחת מהם לשתות מהכוס או לאו. ומבארת הגמרא את צדדי הספק, שנאמר בפרשה "ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת", ולומדים שסדר בדיקת הסוטה צריך להיעשות לשם הסוטה שנבדקת, ויש להסתפק האם **כְּתִיבָה לִשְׁמָהּ בְּעֵינָן** - שרק כתיבת המגילה צריכה להיות לשמה, וממילא **וְהָאִיכָּא** – באופן זה יהיו המים כשרים לבדיקה, כיון שהמגילות נכתבו לשמן כדין. **אוֹ דִּילְמָא** לא די שכתיבת המגילה תהיה לשמה של אותה סוטה, אלא **בְּעֵינָן נַמִּי** שהמְחִיקָה לתוך המים תיעשה **לִשְׁמָהּ,** וצריך שיהיה ניכר הדבר שנעשתה המחיקה לשמה, ובאופן זה שנמחקו שני המגילות לכוס אחת, לא ניכר שנעשתה המחיקה לשמן – ויהיו המים פסולים.

מוסיף רבא להסתפק, **וְאִם תִּמְצָא לוֹמַר** – לפשוט כהצד השני, שאכן **בְּעֵינָן נַמִּי** שתעשה **הַמְחִיקָה לִשְׁמָהּ** של אותה סוטה, ובאופן הקודם יהיו המים פסולים. מה יהיה הדין אם **מְחָקָן** - את שתי המגילות **בְּב' כּוֹסוֹת** – כל מגילה מחק לתוך כוס נפרדת לשם סוטה אחת, **וְחָזַר** לאחר מיכן **וְעֵירְבָן** - את המים של שני הכוסות יחד, **מַהוּ** - האם מים אלו כשרים או לאו. ומבארת הגמרא את צדדי הספק, האם **מְחִיקָה לִשְׁמָהּ בְּעֵינָן** – המחיקה עצמה צריכה להיעשות באופן שניכר שנעשתה לשם סוטה זו, וממילא **וְהָאִיכָּא** – באופן זה יהיו המים כשרים לבדיקה, כיון שעשה את המחיקות כדינם, וישתו שתיהן מהמים שהתערבו. **אוֹ דִּילְמָא** לא די שהכתיבה והמחיקה יֵעשו לשם אותה סוטה, אלא צריכה כל אחת לשתות את המים שנעשו לשמה, ובאופן זה, **הָא לָאו דִּידֵהּ קָא שַׁתְיָא** – הסוטה הזו אינה שותה את המים שהוכנו עבורה, שהרי מעורב בהם מהמים שנעשו לשניה, **וְהָא** - גם השניה **לָאו דִּידֵהּ קָא שַׁתְיָא** שהרי שותה אף מימי חברתה המעורבים בהם – ויהיו המים פסולים.

מוסיף רבא להסתפק, **וְאִם תִּמְצָא לוֹמַר** – לפשוט כהצד השני, שצריכה הסוטה לשתות דוקא את המים שנעשו לשמה, ולכן באופן הקודם יהיו המים פסולים כיון **שהָא לָאו דִּידֵהּ קָא שַׁתְיָא, וְהָא לָאו דִּידֵהּ קָא שַׁתְיָא,** אלא כל אחת שותה אף את מי חברתה המעורבים. מה יהיה הדין אם לאחר שעירבו את המים שבשני הכוסות, **חָזַר** הכהן **וְחִלְּקָן** - את המים לשתי כוסות, ונותן לכל אחת מהם לשתות מכוס אחת, **מַהוּ** - האם מים אלו כשרים או לאו. ומבארת הגמרא את צדדי הספק, האם **יֵשׁ בְּרֵירָה** - שכשמחלקם, נחשב הדבר כאילו התברר שהמים שניתנו בכוס של האחת הם המים שנעשו עבורה, והמים שניתנו בכוס של השניה הם המים שנעשו עבורה, ויהיו המים כשרים לבדיקה. **אוֹ אֵין בְּרֵירָה** - אין זה נחשב שהתברר שכל אחת מהן קיבלה את המים שנעשו עבורה – ויהיו המים פסולים. מסיקה הגמרא, **תֵּיקוּ** – נשאר הדבר בספק.

בָּעֵי רָבָא, אם הכהן לא השקה את הסוטה את המים מתוך כלי, אלא **הִשְׁקָהּ** אותה **בְּסִיב** – מתוך סיב חלול, **מַהוּ** – האם שתיה באופן זה מועילה לבודקה או לאו. וכן הסתפק באופן שהשקה אותה **בִּשְׁפוֹפֶרֶת** – מתוך צינור, **מַהוּ** – האם שתיה באופן זה מועילה לבודקה או לאו. ומבארת הגמרא את צדדי הספק, האם **דֶּרֶךְ שְׁתִיָּה בְּכָךְ** ומועילה לבודקה, **אוֹ אֵין דֶּרֶךְ שְׁתִיָּה בְּכָךְ** ולא מועילה לבודקה. מסיקה הגמרא, **תֵּיקוּ.**

בָּעֵי רַב אַשִׁי, אם **נִשְׁפְּכוּ** מקצת **מֵהֶן** – ממי המרים, לאחר שמחק לתוכן את המגילה, **וְנִשְׁתַּיְּירוּ מֵהֶן** מקצת מהמים, **מַהוּ** - האם יכולה להיבדק במים הנותרים או לאו. מסיקה הגמרא **תֵּיקוּ.**

אָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר רַב ב' שְׁבוּעוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּסוֹטָה, לָמָּה הוצרכו, ולא די בשבועה אחת. ומבאר, **אַחַת** – את השבועה הראשונה, משביע הכהן **קוֹדֶם שֶׁנִּמְחֲקָה** המְגִילָה, **וְאַחַת** – את השבועה השניה משביע הכהן **לְאַחַר שֶׁנִּמְחֲקָה.** מקשה הגמרא, **מַתְקִיף לָהּ רָבָא,** והרי **תַּרְוַיְיהוּ** – שני השבועות **קוֹדֶם שֶׁנִּמְחֲקָה מְגִילָה בְּתִיבָן** בתורה, ומשמע שאת שתי השבועות משביע לפני המחיקה. **אֶלָּא אָמַר רָבָא** – חולק על רבי זירא ומבאר באופן אחר, לעולם שתי השבועות הן לפני המחיקה, אלא **שֶׁאַחַת** – השבועה השניה היא **שְׁבוּעָה שֶׁיֵּשׁ עִמָּהּ אָלָה** - מזכיר הכהן בשבועה את הקללה שתחול עליה אם ימצא שזינתה, **וְאַחַת** - השבועה הראשונה היא **שְׁבוּעָה שֶׁאֵין עִמָּהּ אָלָה,** אלא שבועה בעלמא שלא זינתה.

שואלת הגמרא, **הֵיכִי דָּמִי שְׁבוּעָה שֶׁיֵּשׁ עִמָּהּ אָלָה** – כיצד משביע אותה הכהן את השבועה עם האלה. ומבארת, **אָמַר רַב עַמְרָם אָמַר רַב,** שאומר לה **מַשְׁבִּיעֲנִי עָלַיִךְ** בשמו של הקב"ה **שֶׁלֹּא נִטְמֵאת,** ומוסיף לומר לה **שֶׁאִם** אכן **נִטְמֵאת, יָבוֹאוּ בַיִּךְ** המים לצבות בטן ולנפל ירך, והאשה אומרת אמן אמן, ומסכימה לשבועה זו ומקבלת את האלה עליה. דוחה הגמרא, **אָמַר רָבָא,** זה אינו נחשב "שבועת האלה", שהרי **אָלָה לְחוּדָהּ קַיְימָא** – האלה שאומר לה עומדת בפני עצמה ואינה חלק מהשבועה, **וּשְׁבוּעָה לְחוּדָהּ קַיְימָא** – השבועה שלא נטמאת עומדת בפני עצמה ואין מזכיר בה את האלה, ומהלשון "שבועת האלה", משמע שמשביע אותה אף על האלה. **אֶלָּא אָמַר רָבָא** "שבועת האלה" נאמרת בלשון זו, **מַשְׁבִּיעֲנִי עָלַיִךְ, שֶׁאִם נִטְמֵאת יָבוֹאוּ בַיִּךְ,** ומקבלת על עצמה את האלה בשבועה. דוחה הגמרא, **אָמַר רַב אַשִׁי,** גם זה אינו הביאור ב"שבועת האלה", כיון שבאופן זה נמצא **שאָלָה אִיכָּא** – על הקללה הוא משביע אותה, ואילו **שְׁבוּעָה לֵיכָּא** – על המעשה עצמו אם נטמאה או לאו, אינו משביע אותה. **אֶלָּא אָמַר רַב אַשִׁי,** "שבועת האלה" נאמרת בלשון זו, **מַשְׁבִּיעֲנִי עָלַיִךְ** שנכונים הם הדברים שאמרת **שֶׁלֹּא נִטְמֵאת,** ומוסיף ומשביע את האשה, **וְאִם נִטְמֵאת יָבוֹאוּ בַיִּךְ** האלה.

בשבועת הסוטה נאמר "ואמרה האשה אמן אמן", שצריכה הסוטה לקבל על עצמה את השבועה ולהודות עליה, מפרשת המשנה הטעם שכופלת האשה האמן בדבריה.

משנה. שואלת המשנה, **עַל מָה הִיא אוֹמֶרֶת** הסוטה בשבועתה **אָמֵן אָמֵן** - שני פעמים. ומבארת, שענוה **אָמֵן עַל הָאָלָה** – מקבלת על עצמה את הקללה שאמר לה הכהן שתחול עליה אם זינתה, וכן **אָמֵן עַל הַשְּׁבוּעָה** – מקבלת על עצמה את השבועה שמשביעה הכהן, והרי זה כמי שנשבעת בעצמה. וכן, **אָמֵן מֵאִישׁ זֶה** – נשבעת שלא זינתה עם אותו פלוני שקינא לה בעלה ונסתרה עמו, **וּמֵאִישׁ אַחֵר** – נשבעת גם שלא זינתה עם אדם אחר. וכן אומרת **אָמֵן שֶׁלֹּא שָׁטִיתִי** - נשבעת שלא זינתה אף בהיותה **אֲרוּסָה וּנְשׂוּאָה,** ומכאן למדו דין גלגול שבועה, שאף שלא היה עליה קינוי כשהיתה ארוסה, מגלגלים עליה שבועה גם על זמן זה.

סוטה. פרק שני – היה מביא דף יח עמוד א

רש״י

עַל שְׁנֵי דַּפִּין. כְּדַפִּין שֶׁל סֵפֶר תּוֹרָה הָעֲשׂוּיִין עַמּוּדִים: **כָּתַב אוֹת אַחַת וּמְחָקָהּ.** עַל הַמַּיִם, וְחָזַר וְכָתַב אוֹת שֶׁלְּאַחֲרֶיהָ וּמְחָקָהּ עַד שֶׁהִשְׁלִים אֶת כֻּלָּהּ פָּסוּל, דִּכְתִיב אֶת כָּל הַתּוֹרָה עַד שֶׁתְּהֵא כֻּלָּהּ כְּאֶחָד: **לִשְׁמָהּ.** בְּסֵפֶר לְעַצְמוֹ, דִּכְתִיב וְעָשָׂה לָהּ לִשְׁמָהּ: **מְחִיקָה נַמִּי.** בְּכוֹס לִשְׁמָהּ לְעַצְמָהּ, שֶׁיְּהֵא נִכָּר הַמְּחִיקָה שֶׁהִיא לִשְׁמָהּ: **הִשְׁקָה בְּסִיב.** שֶׁהוּא חָלוּל כְּדֶרֶךְ שֶׁהַתִּינוֹקוֹת שׁוֹתִין: **שֶׁיֵּשׁ עִמָּהּ אָלָה.** דִּכְתִיב בַּחֲדָא מִנַּיְיהוּ בִּשְׁבוּעַת הָאָלָה, וּלְקַמֵּיהּ מְפָרֵשׁ הֵיכִי דָּמֵי: **מַשְׁבִּיעֲנִי עָלַיִךְ.** בְּשֵׁם, וּמַזְכִּיר שֵׁם: **שֶׁלֹּא נִטְמֵאת.** שֶׁאִתָּךְ אוֹמֵר אֱמֶת שֶׁלֹּא נִטְמֵאת, הַיְינוּ שְׁבוּעָה שֶׁאֵין עִמָּהּ אָלָה: **שֶׁאִם נִטְמֵאת יְבוֹאוּ בִיךְ.** הַמַּיִם לַצְּבוֹת בֶּטֶן כּוֹ׳, וְהַיְינוּ אָלָה: **אָמַר רָבָא אָלָה לְחִוְּדֵיהּ קַיְימָא כּוֹ׳.** שְׁבוּעָה וְאָלָה יֵשׁ כָּאן וּשְׁנֵיהֶן עַל הָאִשָּׁה, וּקְרָא כְּתִיב בִּשְׁבוּעַת הָאָלָה שֶׁהַשְּׁבוּעָה שֶׁל אָלָה: מַשְׁבִּיעֲנִי עָלַיִךְ שֶׁאִם נִטְמֵאת יְבוֹאוּ בִיךְ. דְּאִיבָּא הַשְׁתָּא שְׁבוּעַת הָאָלָה, שֶׁמַּשְׁבִּיעַ אֶת הָאָלָה שֶׁתְּחוּל: **שְׁבוּעָה לֵיבָא.** עַל הָאִשָּׁה, וּקְרָא כְּתִיב וְהִשְׁבִּיעַ אֶת הָאִשָּׁה: מַשְׁבִּיעֲנִי עָלַיִךְ שֶׁלֹּא נִטְמֵאת וְאִם נִטְמֵאת יְבוֹאוּ בִיךְ. מַשְׁבִּיעֲנִי עָלַיִךְ שֶׁיְּהֵא אֱמֶת מַה שֶׁאֹמַרְתְּ בְּפָנַיְנוּ שֶׁלֹּא נִטְמֵאת, וְאִם נִטְמֵאת יְבוֹאוּ בִיךְ הַמַּיִם, דְּקַיְימָא שְׁבוּעָה אַאִשָּׁה שֶׁלֹּא נִטְמֵאת וְאַאָלָה שְׁתְּחוּל: מִתְּנִי׳ **אָמֵן עַל הָאָלָה וְכוּ׳.** לְכָךְ הֶצְרְכָה לִכְפּוֹל: **אֲרוּסָה וּנְשׂוּאָה.** עַל יְדֵי גִּלְגּוּל שְׁבוּעָה הוּא מְגַלְּגֵל עָלֶיהָ נְזוּת שֶׁל אֲרוּסִין אע״פ שֶׁלֹּא הָיָה בּוֹ קִנּוּי, וּמִכָּאן לְגִלְגּוּל שְׁבוּעָה מִן הַתּוֹרָה:

תוספות

כתבה על שני דפין פסולה. מקשים לפירוש רש״י [שפי׳] בדפין של ס״ת מפרק בתרא דגיטין (קף פז:) דתנן שייר מקצת הגט וכתבו בדף השני והעדים מלמטה כשר ולא חשיב ליה שני ספרים כיון דמעורה כדאמרי׳ בפרק שני דגיטין (קף כ:) אהא הרי זה גיטך והנייר שלי אינה מגורשת וכו׳ בעי רב פפא בין שיטה לשיטה בין תיבה לתיבה מהו וקפריך ותיפוק ליה משום דספר אחד אמר רחמנא ולא שנים לא צריכא דמעורה ובהקומץ רבה (מנחות קף לג.) גבי מזוזה אמר נמי אמר רב יהודה אמר שמואל כתבה על שני דפין פסולה מיתיבי כתבה על שני דפין והניח בשני סיפין פסולה הא בסף אחד כשירה ראויה לשני סיפין קא אמר אלמא דשני דפין דקאמר שמואל בנחתכין זה מזה קאמר שאין מעורין להכי מפרש נמי הכא שני דפין שאינן מעורין ופירש ר״י הא דאמר נמי בפ׳ ראוהו ב״ד (כ״ה קף כו.) אפי׳ לרבנן דאמרי קרן פרה פסול כיון דאית בה גילדי כשנים ושלש שופרות דמי ואע״ג דמחברי התם נמי דרכו להוסיף בכל שנה גלד אחד והרי הוא כמביאו משופר אחר ומדבקו לזה כדתנן דיבק שברי שופרות פסול מפני שמתחילתו לא היתה ברייתן בבת אחת וניכר התוספת ולא מהני חיבורו ודומה כאילו גט שכתבו על ב׳ דפין ותפרן יחד דפסול דאהא דוקא כשכתב חצי מגילת סוטה על דף זה וחציה על דף אחר אמרינן דחשיב שני ספרים וה״ה אם כתב לה שתי מגילות ומחקן לתוך כוס אחד וכן גבי גט אם נתן לה שני גיטין אע״ג דכל חד וחד שלם הוא וספר אחד בפני עצמו פסולין ולא מיגרשא בתרויהו משום שנים או שלשה ספרים כדאמרינן בפ׳ שור שנגח (כ״ק קף מ.) כופר אחד אמר רחמנא ולא שנים או שלשה כופרין ובפרק לולב הגזול (סוכה קף לה.) לינקוט תרתי תלת פרי אחד אמר רחמנא ולא שנים או שלשה פירות ואין להקשות מאי שנא משנתן שופר בתוך שופר אם קול פנימי שמע יצא ולא חשיב ליה כשני שופרות דהתם בשמיעה תליא מילתא והוא לא שמע אלא קול הפנימי:

חזר וחלקן מהו יש ברירה או אין ברירה. האי לא דמי לברירה דמדלה מן הבור פלוגתא דר׳ אליעזר ב״י ורבנן בשור שנגח (כ״ק קף נח:) דהתם לא הוכר חלקו של אחד מהן לעולם אבל הכא הוכר הכתב ונתערב וכן ברירה משני לוגין שאני עתיד להפריש דמייתי בפ׳ מרובה (עס קף סט:) נמי לא הוכר המעשר מעולם וכן לבולהו ברירות דמייתי בפ׳ כל הגט (גיטין קף כה.) אבל דמי לברירה דמייתי בבכל מערבין (עירובין קף ל.) שתי נשים שלקחו קינינהן בערובה או שנתנו דמי קינינהן לכהן איזה שירצה יקריב חטאת ואי זה שירצה יקריב עולה אע״ג דהוכרו מתחילה דמי כל אחת לא אמרי׳ זו מתכפרת במה שנקח מדמי חבירתה או שתי קינין של אחת יקריב כולן לעולה ושל חבירתה לחטאת א״נ איפכא דאמרי׳ ברירה ואע״ג דדחי ליה התם כשהתנו מיהו חזינן דקא מייתי לה אשאר ברירות אלמא דליכא לאיפלוגי בין ברירה שהוכרה מתחילה לשאר ברירות וכן בפ׳ הוציאו לו (יומא קף נה.) דמייתי מתני׳ ר׳ יהודה אומר לא היו מביאין שופרות לקיני חובה מפני התערובות ומסיק משום תערובות דמי חטאת שמתו בעליה וקא פריך ונברור ד׳ זוזי ונשדי במיא והנך לישתרו ר׳ יהודה לית ליה ברירה מנלן ומייתי ההיא דהלוקח יין מבין הכותים ומסיק מדתני איו אלמא דמדמי ברירה דאם בא חכם למזרח אע״ג דליכא היכרא מעיקרא לברירה דארבעה זוזי דהוכר מעיקרא א״כ רבא מאי קא מבעיא ליה דלא פשיט מהני ומהא נמי דתנן בפ׳ בתרא דמס׳ מעילה (קף כח:) פרוטה של הקדש שנפלה לתוך הכיס או שאמר פרוטה בכיס זה הקדש כיון שהוציא הראשונה מעל דברי ר״ע וחכ״א עד שיוציא את כל הכיס אלמא לר״ע אית ליה ברירה כי האי גוונא דאמר בפרוטה ראשונה הוברר הדבר שפרוטה ראשונה שעלתה בידו היא היתה של הקדש שנפלה מיהא לא איתבריר לן התם במאי פליגי ומהא נמי ליכא למפשט דמייתי בבכורות פרק הלוקח בהמה (קף נכ:) סאה תרומה טמאה שנפלה לק׳ חולין ר״א אומר תירום ותירקב שאני אומר היא סאה שעלתה היא סאה שנפלה ה״נ נימא שהמחק של לאה יגיע ללאה דהתם מקילינן בדרבנן דמדאורייתא חד בתרי בטל וריב״א הקשה בפ׳ הוציאו לו (יומא קף נה:) אהא ונברור ד׳ זוזי דתניא בתוספתא דמעילה (פ״ח) נזיר שהפריש מעות ואמר אלו לחטאתי ואלו לעולתי ואלו לשלמי ונתערבו הרי לוקח בהן ג׳ בהמות בין ממקום אחד בין משלשה מקומות מחלל דמי חטאת וכו׳ ודוקא בכי האי גוונא שרי אבל ליקח שליש המעות וליקח בהן בהמה לחטאת ונימא הוברר הדבר דאלו הוו דמי חטאת לא אמרי׳ מידהו מכל הני הוה מצי רבא למיפשט ועוד תימה אי אית לן למימר ברירה כי האי גוונא אם כן כל התערובות שבעולם יחזור ויחלק משום ברירה ועוד אמאי לא פשיט ליה מפרק קמא דראש השנה (קף יג:) דקיימא לן דיש בילה לשמן ויין נמצא דאין ברירה בדבר לח ובפרק התערובות (זבחים קף פ.) מייתי ליה פלוגתא דרבי אליעזר ורבנן צלוחית של חטאת שנפל לתוך [לתוכה] מים וכו׳ ונראה דהכא קא מבעיא ליה מי אמרינן לא קפיד קרא אלא אמחיקה מן המגילה שתהא נכרת לתוך המים שלה אבל לתוך כוס אחד איכא למימר כל חדא שתייא מים דלאו דידה לאו מחיקה נכרת היא חזר וחלקן הרי מים של כל אחת ניכרין מי אמרינן ברירה וכו׳ הרי הוברר מימיה אי דילמא אין ברירה כלומר ברירת מים בשעת מחיקה בעינן אבל על תערובת דיו של כתב המגילה לא קפדינן שהרי בשעת מחיקה בטל הכתב ולא תלי מילתא אלא במחיקה לתוך מים המבוררין לצרכה וקא מבעיא ליה אי מיא לא בדקי לה משום דלא נמחקה כהלכתה אי משום דטהורה היא: **בעי**רבא השקה בסיב מהו. ליכא למיפשט מהא דאמר רבא בפרק ערבי פסחים (פסחים קף קטו:) כרכן בסיב אף ידי מצה לא יצא אלמא אין דרך אכילה בכך דהתם מפסיק הסיב בין המצה ובין בית הבליעה אבל הכא דלא מפסיק קא מיבעיא ליה: **על** מה היא אומרת אמן אמן. בפרק שלישי דמסכת שבועות (קף כט:) כל העונה אמן כאילו מוציא שבועה מפיו ובפרק שבועת העדות (עס קף לו.) אמן יש בו קבלה יש בו שבועה ויש בו האמנת דברים:

כְּתָבָהּ עַל שְׁנֵי דַּפִּין פְּסוּלָה. "סֵפֶר" אֶחָד אָמַר רַחֲמָנָא וְלֹא שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה סְפָרִים. כָּתַב אוֹת אַחַת וּמָחַק אוֹת אַחַת וְכָתַב אוֹת אַחַת וּמָחַק אוֹת אַחַת פְּסוּלָה, דִּכְתִיב: "וְעָשָׂה לָהּ הַכֹּהֵן אֵת כָּל הַתּוֹרָה הַזֹּאת". בְּעֵי רָבָא: כָּתַב שְׁתֵּי מְגִילּוֹת לִשְׁתֵּי סוֹטוֹת, וּמְחָקָן לְתוֹךְ כּוֹס אֶחָד מַהוּ? כְּתִיבָה לְשֵׁמָהּ בָּעֵינַן וְהָאִיכָּא, אוֹ דִּילְמָא בָּעֵינַן נַמִּי מְחִיקָה לִשְׁמָהּ? וְאִם תִּמְצָא לוֹמַר בָּעֵינַן נַמִּי מְחִיקָה לִשְׁמָהּ, מְחָקָן בִּשְׁתֵּי כוֹסוֹת, וְחָזַר וְעֵירְבָן מַהוּ? מְחִיקָה לִשְׁמָהּ בָּעֵינַן, וְהָאִיכָּא, אוֹ דִּילְמָא הָא לָאו דִּידֵהּ קָא שָׁתְיָא? וְהָא לָאו דִּידֵהּ קָא שָׁתְיָא וְאִם תִּמְצָא לוֹמַר הָא לָאו דִּידֵהּ קָא שָׁתְיָא וְהָא לָאו דִּידֵהּ קָא שָׁתְיָא, אִם חָזַר וְחִלְּקָן מַהוּ? יֵשׁ בְּרֵירָה, אוֹ אֵין בְּרֵירָה? תֵּיקוּ. בְּעֵי רָבָא: הִשְׁקָה בְּסִיב, מַהוּ? בִּשְׁפוֹפֶרֶת מַהוּ? דֶּרֶךְ שְׁתִיָּה בְּכָךְ, אוֹ אֵין דֶּרֶךְ שְׁתִיָּה בְּכָךְ? תֵּיקוּ. בְּעֵי רַב אַשִׁי: נִשְׁפְּכוּ מֵהֶן, וְנִשְׁתַּיְּירוּ מֵהֶן מַהוּ? תֵּיקוּ. אָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר רַב: שְׁתֵּי שְׁבוּעוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּסוֹטָה לְמָה? אַחַת קוֹדֶם שֶׁנִּמְחֲקָה מְגִילָה, וְאַחַת לְאַחַר שֶׁנִּמְחֲקָה. מַתְקִיף לָהּ רָבָא: תַּרְוַיְיהוּ קוֹדֶם שֶׁנִּמְחֲקָה מְגִילָה כְּתִיבָן?! אֶלָּא אָמַר רָבָא: אַחַת שְׁבוּעָה שֶׁיֵּשׁ עִמָּהּ אָלָה וְאַחַת שְׁבוּעָה שֶׁאֵין עִמָּהּ אָלָה. הֵיכִי דָּמֵי שְׁבוּעָה שֶׁיֵּשׁ עִמָּהּ אָלָה? אָמַר רַב עַמְרָם אָמַר רַב: "מַשְׁבִּיעֲנִי עָלַיִךְ שֶׁלֹּא נִטְמֵאת, שֶׁאִם נִטְמֵאת יְבוֹאוּ בִיךְ". אָמַר רָבָא: אָלָה לְחִוְּדָהּ קַיְימָא וּשְׁבוּעָה לְחִוְּדָהּ קַיְימָא? אֶלָּא אָמַר רָבָא, "מַשְׁבִּיעֲנִי עָלַיִךְ שֶׁאִם נִטְמֵאת יְבוֹאוּ בִיךְ". אָמַר רַב אַשִׁי: אָלָה אִיכָּא שְׁבוּעָה לֵיבָא?! אֶלָּא אָמַר רַב אַשִׁי, מַשְׁבִּיעֲנִי עָלַיִךְ שֶׁלֹּא נִטְמֵאת, וְאִם נִטְמֵאת יְבוֹאוּ בִיךְ: **מִתְּנִי׳** עַל מָה הִיא אוֹמֶרֶת "אָמֵן אָמֵן", אָמֵן עַל הָאָלָה אָמֵן עַל הַשְּׁבוּעָה, אָמֵן מֵאִישׁ זֶה אָמֵן מֵאִישׁ אַחֵר. אָמֵן שֶׁלֹּא שָׁטִיתִי אֲרוּסָה וּנְשׂוּאָה

שומרת

שומרת

סוטה. פרק שני – היה מביא דף יח עמוד ב

תוספות

אמן שלא אטמא. ירושלמי לא שהיה ר״מ אומר המים בודקין אותה מעבשיו אלא המים פקודים בה לכשתטמא המים בודקין אותה למפרע: **שומרת** יבם שזינתה אסורה ליבמה. פי׳ אפי׳ לרבנן דאמרי קידושין תופסין בחייבי לאוין ופליגי אדר״ע הכא מודו כדאמר בהאשה רבה (יבמות קף לב:) כתריב בה לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר לא תהא בה הויה לזר אלמא דקרא משוי לה בערוה דלא תפסי בה קידושין משום דאגידא ביה והויא כארוסתו שזינתה:

אמרי במערבא לית הילכתא כרב המנונא. בסוף פ״ק דסנהדרין (קף יז:) מפרש דאמרי במערבא היינו רבי ירמיה ונראה אע״ג דפסיק דלית הילכתא כרב המנונא הילכתא כוותיה דאמר בהאשה רבה (יבמות קף לב:) דרב סבירא ליה דאין קידושין תופסין ביבמה ושמואל מספקא ליה ואמר בעניותינו צריכה גט ופסיק אמימר כשמואל ורב גידל אמר רב חייא בר יוסף אמר רב נישואין יש בה בזנות כדרב המנונא וכן ר׳ יוחנן ור׳ יגאי סבירא להו התם דאין קידושין תופסין ביבמה ופשיט לה ר׳ יוחנן ממתני׳ דלאחר שיחלוץ ליך יבמיך וא״ל רבי יגאי אי לאו דדלאי לך חספא מי משכחת מרגניתא תותיה וא״ל ר״ל לר״י אי לאו דקלסך גברא רבה ה״א מתני׳ ר״ע היא ומיהו ר״ל לא פליג אדר׳ יוחנן דהא מוקי התם באותו הפרק (קף לב.) הא דקתני ומה במקום שבא על האיסור קל נאסר האוסר בשומרת יבם וכדרב המנונא ובסוף ההיא גמרא ובשילהי החולץ (פס קף מט:) אמרינן נמי אביי מספקא ליה אי כרב אי כשמואל ובפ׳ הזורק בגיטין (קף פ:) פליגי לישני דגמרא אי מתני׳ הוה תיובתא לרב המנונא אי הוה סייעתיה והתם מצי למידחי סייעתיה כי הכא לאוקמיה מתניתין כר״ע אלא דדחי לה מלישנא דמתני׳ גופיה בירושלמי מפרש היאך קילס רבי יגאי לרבי יוחנן שקרא עליו הזלים זהב מכיס בני אל יליזו מעיניך חכם בני ושמח לבי תן לחכם ויחכם עוד ישמע חכם ויוסף לקח א״ל ר״ל בתר כל אלו פסוקי קילוסיה יכול הוא פתר ליה כר״ע ותו דחי ליה התם ויתיבניה מה איכפת לו ממזר גבי קינוי התורה אמרה וקנא את אשתו אפילו מקצת אשתו ולפום מסקנא דהתם משמע דלית הילכתא כרב המנונא והכי גרס התם שומרת יבם שזינתה ר״א אומר מותרת לביתה ר׳ יהושע בן לוי אומר אסורה לביתה א״ר יגאי שומרת יבם שזינתה מותרת לביתה ותני כן ונעלמה מעיני אישה ולא מעיני יבמה רבי יעקב בן זבדי בשם ר׳ אבהו מעשה היה וכהנת היתה והותרה לביתה א״ר יוסי בר בון אף לא מכות אין בה לפי הירושלמי משמע דפליג רבי יגאי ארבי יגאי הא דאמר בהאשה רבה א״ר יגאי בחבורה נמנו וגמרו אין קידושין תופסין ביבמה גרסי׳ הכי בירושלמי א״ר שמואל לא כן א״ר יגאי נמנו שלשים וכמה זקנים מנין שאין קדושין תופסין וכו׳:

מהו שיתנה אדם על נישואין האחרונים. ירושלמי א״ר יגאי פשיטא שאדם מוחל על קינוי גירש כמי שמחל דיך עבידא קינא לה וגירשה החזירה ונסתרה אי תימא גירש כמי שמחל צריך לקנאות לה פעם שניה אי תימא גירש כמי שלא מחל אין צריך לקנאות לה פעם שניה אבל אם קינא לה ונסתרה וידע בה וגירשה והחזירה ונסתרה שתתה ולא בדקו אותה המים טהורה היא או מאחר שאין המים בודקין את האשה טמאה היא ואסורה לביתה: **אין** האשה שותה ושונה. ירושלמי כורכמית תוכיח ששתתה ושינתה ושילשה לפני שמעיה ואבטליון: **קבלנו** עדותו בשני אנשים. צ״ע בפ״ק דקידושין (קף יח.) דמוקמינן התם הא דקתני בגניבתו כיון שנמכר פעם אחת שוב אי אתה רשאי למוכרו בשני בני אדם אבל באדם אחד נמכר ונשנה [ולפירוש רש״י התם ניחא שפיר כיון שנמכר פעם אחת וכו׳] מתוספת רבי: **ורבנן** בתראי הכתיב תורת. וא״ת הא דרשינן ליה בפ״ב דכריתות (קף ט:) שאדם מביא קרבן אחד אפילו אם קינא לאשתו על ידי אנשים הרבה וי״ל דהתם מיירי קודם ששתתה קינא לה מפלוני ונסתרה וקינא לה מפלוני ונסתרה וכן פעמים הרבה משקה בפעם אחת על כולן ומביא מנחה אחת על כולן ונפקא לן מקנאות אבל הכא דרשינן תורת לשותה ושונה שחזר וקינא לה לאחר שתיה ונסתרה שחוזרת ושותה שנית:

הדרן עלך היה מביא

רש״י

שׁוֹמֶרֶת יָבָם וּכְנוּסָה. וְאִם הָיְתָה יְבִמְתּוֹ וּכְנָסָהּ וְקִנָּא לָהּ וְנִסְתְּרָה, מְגַלְּגֵל עָלֶיהָ שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא נִטְמֵאת כְּשֶׁהִיא שׁוֹמֶרֶת יָבָם. שׁוֹמֶרֶת יָבָם מְצַפָּה וּמְמַתֶּנֶת לְיָבָם שֶׁיְּיַבְּמֶנָּה, כְּמוֹ וְאָבִיו שָׁמַר אֶת הַדָּבָר (בְּרֵאשִׁית לז:), לֹא תִּשְׁמוֹר עַל חַטֹּאתַי (אִיּוֹב יד:) **אָמַן שֶׁלֹּא נִטְמֵאתִי.** הַיֵּינוּ קַבָּלַת שְׁבוּעָה, וְאִם נִטְמֵאתִי יָבֹאוּ בִּי הַיֵּינוּ קַבָּלַת אָלָה בְּדֶרֶךְ שֶׁהִשְׁבִּיעָה, כְּדַאֲמַר לְעִיל בַּגְּמָרָא מַשְׁבִּיעֵנִי עָלֶיךָ שֶׁלֹּא נִטְמֵאת וְאִם נִטְמֵאת יָבֹאוּ בִּיךָ, וְהַיֵּינוּ פֵּירוּשׁוֹ דְּאָמַן עַל הַשְּׁבוּעָה אָמַן עַל הָאָלָה דְּתַנְיָא בְּרַיְשָׁא: **אָמַן שֶׁלֹּא אֶטְמָא.** שֶׁאִם תִּטְמָא לְאַחַר זְמַן מִיַּם מְעָרְעֵרִין אוֹתָהּ לְאַחַר שֶׁתִּטְמָא, כִּדְתַנְיָא בְּבָרַיְיתָא בַּגְּמָרָא: **וְלֹא עַל אַחַר שֶׁתִּתְגָּרֵשׁ כּוּ׳.** וְאַפְלוּ לְר״מ דְּאָמַר מַתְנָה עַל הַעְתִּיד: **וְנִטְמֵאת.** בְּגֵירוּשֶׁיהָ; דְּאִינָהּ נָאֱסֶרֶת עָלָיו לַחֲזוֹר לוֹ אֶלָּא א״כ נִשֵּׂאת עַל יְדֵי קִדּוּשִׁין, דְּכִי כְּתִיב (וַיִּקְרָא כא) לֹא יוּכַל בַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר שִׁלְּחָהּ לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ אַחַר קִדּוּשִׁין וְנִשּׂוּאִין כְּתִיב, כִּדְכְתִיב וְהָיְתָה לְאִישׁ אַחֵר וּשְׂנֵאָהּ הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן: **גַּמ׳ שֶׁזִּנְּתָה.** כְּשֶׁהִיא שׁוֹמֶרֶת יָבָם: **אֲסוּרָה לִיבָמָה.** כְּאִשָּׁה שֶׁזִּנְּתָה תַּחַת בַּעְלָהּ שֶׁאֲסוּרָה לְבַעְלָהּ: **מְדַקְדְּקָנִי שׁוֹמֶרֶת יָבָם.** שֶׁמַּשְׁבִּיעָה עַל זְנוּת שֶׁזִּנְּתָה כְּשֶׁהִיא שׁוֹמֶרֶת יָבָם: **אִי אָמְרַתְּ בְּשֶׁלְּמָא.** זִנְּתָה נָאֱסֶרֶת עָלָיו, מִשּׁוּם הָכִי מַתְנָה ע״י גִּלּוּגוֹל אַף עַל אוֹתוֹ זְנוּת, אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ כו׳: **אֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין.** לְאִשָּׁה הָאֲסוּרָה עַל הַמְקַדֶּשָׁהּ בְּלֹאו. וְרַבָּנַן פְּלִיגֵי עֲלֵיהּ וְאָמְרֵי, בְּחַיְּבֵי כְּרִיתוּת הוּא דְּלֵא תְּפְסֵי אֲבָל בְּחַיְּבֵי לָאוִין תְּפְסֵי, אֲלַמָּא לְר״ע מִשּׁוּם חַיְּבֵי לָאוִין חֲמוּרוֹת לְעִנְיַן אִסּוּרֵיהֶם בְּחַיְּבֵי כְּרִיתוּת שֶׁהוֹלִיד מַמְזֵר, וּלְגַבֵּי לָאֱסוֹר עַל בַּעְלָהּ נַמִּי כִּי הֵיכִי דְּהַבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ שֶׁהִיא בִּכְרֵת אֲסוּרָה עַל בַּעְלָהּ כֵּן הַבָּא עַל שׁוֹמֶרֶת יָבָם נַמִּי שֶׁהִיא עָלָיו בְּלֹא תִהְיֶה אֵשֶׁת הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר (וַיִּקְרָא כא) אוֹסְרָהּ עַל יְבָמָהּ: **וּמְשַׁוֵּי לָהּ.** לְחַיְּבֵי לָאוִין: **כִּי עֲרָוָה.** דְּכְרֵת: **נִשּׂוּאִין הָרִאשׁוֹנִים.** כְּגוֹן גְּרֵשָׁהּ וְהֶחֱזִירָהּ וְקִנָּא לָהּ וְנִסְתְּרָה: [**עַל נִשּׂוּאֵי אֶחָיו**] מַהוּ. לְגַלְּגֵל זְנוּת שֶׁתַּחַת אֶחָיו, דְּהָא דְּתַנְיָן בְּמַתְנִי׳ אֲרוּסָה וּנְשׂוּאָה שׁוֹמֶרֶת יָבָם וּכְנוּסָה לָאו בַּחֲדָא אִתְּתָא קָאֵי שֶׁיִּשְׁקֶנָּה יָבָם וְיַשְׁבִּיעֶנָּה עַל הָאֵרוּסִין וְנִשּׂוּאִין שֶׁל אָחִיו, אֶלָּא מִלֵּי מִלֵּי קָתָנֵי, אִם הַבַּעַל מַשְׁקֶה מַתְנָה עִמָּהּ עַל אֲרוּסָה וּנְשׂוּאָה, וְאִם הַיָּבָם שֶׁכְּנָסָהּ מַשְׁקֶה מַתְנָה עִמָּהּ שׁוֹמֶרֶת יָבָם וּכְנוּסָה: **הָא אֲסִירָה הָכִי נַמִּי דְּמַתְנָה.** וְזוֹ נָאֱסֶרֶת עָלָיו בְּזְנוּת נִשּׂוּאֵי הָרִאשׁוֹנִים לְעוֹלָם וְכֵן בְּזְנוּת נִשּׂוּאֵי אָחִיו, כִּדְאַמַּר בְּפ״ק (לְעֵיל קף כ.) וְאִם מֵת חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַיבֶּמֶת: **לֹא כְּשֶׁאָמַר ר״מ אָמַן שֶׁלֹּא אֶטְמָא.** עָלְתָה עַל דַּעְתּוֹ שֶׁתִּבְדֹּק עִבְשָׁיו עַל הָעְתִּיד: **מְעָרְעֵרִין אוֹתָהּ.** חוֹזְרִין לָהּ לְתוֹךְ דכתיב: גְּרוֹנָהּ כְּאָדָם הַנֶּחֱנָק ע״י מִשְׁקֶה נִרְאֶה כְּעוֹשֶׂה עֲרָעָר, וְהוּא לְשׁוֹן זֶעֱקַת שֶׁבֶר יְעוֹעֲרוּ (יְשַׁעְיָהוּ טוז) **עַל נִשּׂוּאֵי אַחֲרוֹנִים.** לְר״מ דְּאָמַר מַתְנָה עַל הָעְתִּיד מַהוּ שֶׁיְּהֵא מַתְנָה עִמָּהּ בְּגִלְּגוּל שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא תִּטְמָא אִם יִגָּרְשֶׁנָּה וַיְחַזְּרֶנָּה וְתִטְמָא: **וְאַחַר כָּךְ יַחֲזִירֶנָּה.** טַעְמָא דְּתִטְמָא בִּימֵי גֵּרוּשֶׁיהָ דְּלֹא מִיתַּסְּרָא עֲלֵיהּ, הָא תִּטְמָא לְאַחַר חֲזָרָה הָכִי נַמִּי דְּמַתְנֵי׳ שֶׁבְּכָלָן יַעֲשֶׂה לָהּ כַּתּוֹרָה הַזֹּאת: **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר זֹאת.** מִיעוּטָא הוּא, זֹאת וְלֹא אַחֶרֶת: **חוֹפֵר שִׂיחִין.** לְהַכְנִיס מַיִם לְעוֹלֵי רַגְלִים בְּשָׂדוֹת וּבְדֶרָכִים: **בְּשְׁנֵי אֲנָשִׁים.** אִם מֵת בַּעְלָהּ זֶה שֶׁהִשְׁקָהּ וְנִשֵּׂאת לְאַחֵר וְקִנָּא לָהּ וְהִיא נִסְתְּרָה, וְקִבְּלוּנוּ עֵדוּתוֹ שֶׁל נְחוּנְיָא שֶׁיַּשְׁקֶנָּה הַשֵּׁנִי, דרבי

ביאורים למסכת סוטה דף יח עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

וְשׁוֹמֶרֶת יָבָם וּכְנוּסָה – אם נישואיה של אשה זו בתורת ייבום הם, שמת אחיו ללא בנים וייבמה זה, וקינא לה ונסתרה תחתיו, מגלגל עליה גם שבועה שלא זינתה כשהיתה שומרת יבם, כלומר בזמן שהמתינה ליבום. חוזרת המשנה למה שאמרה בתחילה, שאומרת הסוטה אמן על האלה אמן על השבועה, ומפרשת, שאמן על השבועה פירושו שאומרת **אָמֵן שֶׁלֹּא נִטְמֵאתִי** – מקבלת עליה את השבועה שלא זינתה, ואמן על האלה היינו, **וְאִם נִטְמֵאתִי יָבוֹאוּ בִי** – מקבלת על עצמה שאם זינתה יבואו עליה הקללות האמורות במקרא. **רַבִּי מֵאִיר** חולק **וְאוֹמֵר**, שמלבד שאומרת **אָמֵן שֶׁלֹּא נִטְמֵאתִי** – שנשבעת שלא זינתה תחתיו בעבר, אומרת גם **אָמֵן שֶׁלֹּא אֶטַּמֵּא** – מגלגלים עליה שבועה שלא תזנה תחתיו גם להבא, ואם תזנה להבא, המים ששותה עכשיו יפגעו בה לאחר שתזנה. ומבארת המשנה, **שֶׁהַכֹּל שָׁוִין** - רבי מאיר וחכמים שנחלקו האם מגלגלים עליה שבועה שלא תזנה להבא, מודים **שֶׁאֵין מַתְּנָה עִמָּהּ** – אין מגלגלים עליה שתשבע, **לֹא עַל** כך שלא זינתה **קוֹדֶם שֶׁתִּתְאָרֵס** לו. **וְלֹא עַל** כך שלא תזנה **לְאַחַר שֶׁתִּתְגָּרֵשׁ** ממנו. כלומר, שעל כך שאם לאחר שהתגרשה **נִסְתְּרָה לְאֶחָד וְנִטְמֵאת** – זינתה עם אחר, **וְאַחַר כָּךְ הֶחֱזִירָהּ** בעלה הראשון, **לֹא הָיָה מַתְּנָה עִמָּהּ** - לא השביע אותה, משום שאף אם תזנה בעודה גרושה, אינה נאסרת לחזור אליו. ומבארת המשנה שאינה נשבעת על זמנים אלו, משום **שֶׁזֶּה הַכְּלָל**, אין משביעים אותה אלא על כך שלא זינתה זנות שנאסרה בה על בעלה, אך **כָּל שֶׁתִּבְעָל וְלֹא הָיְתָה אֲסוּרָה לוֹ** - **עַל** זנות שלא נאסרת בה על בעלה, כגון אם זינתה קודם שהתארסה לו, **לֹא הָיָה מַתְּנָה עִמָּהּ** ומגלגל עליה שבועתה.

גמרא. אָמַר רַב הַמְנוּנָא, שׁוֹמֶרֶת יָבָם שֶׁזִּינְּתָה בעודה שומרת יבם, **אֲסוּרָה לְיָבָמָהּ** – נאסרת להתיבם ליבם, אלא יחלוץ לה. שואלת הגמרא **מִמַּאי** למדו שנאסרת עליו. ומשיבה, יש להוכיח כן ממשנתנו, **מִדְּקָתָנֵי שׁוֹמֶרֶת יָבָם וּכְנוּסָה** – שאם יבם את אשת אחיו וקינא לה ונסתרה לאחר הייבום, מגלגל עליה שבועה שלא זינתה בעודה שומרת יבם, **אִי אָמְרַתְּ בְּשֶׁלְּמָא** – אם נאמר שאם זינתה בעודה שומרת יבם, **אֲסִירָה** - נאסרת להתיבם ליבם, כרב המנונא, **מִשּׁוּם הָכִי מַתְּנָה בַּהֲדָהּ** – מובן הדבר שמגלגל עליה שבועה זו. **אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ** שאף אם זינתה בעודה שומרת יבם, **לֹא אֲסִירָה** - אינה נאסרת בכך על היבום, **הֵיכִי מַתְּנָה בַּהֲדָהּ** – היאך מגלגל עליה שבועה שלא זינתה בזמן זה, **וְהָתְנַן** – במשנתנו, **זֶה הַכְּלָל, כָּל שֶׁאִילּוּ תִּיבָּעֵל וְלֹא תְּהֵא אֲסוּרָה לוֹ** - על זנות שלא אוסרת אותה על בעלה, **לֹא הָיָה מַתְּנָה עִמָּהּ** – לא היה משביעה. אלא מוכח מהמשנה כרב המנונא, ששומרת יבם שזינתה נאסרת על היבום.

מביאה הגמרא, **אָמְרֵי בְּמַעֲרָבָא** – אמרו בארץ ישראל, **לֵית הִילְכְתָּא כְּרַב הַמְנוּנָא**, אלא שומרת יבם שזינתה מותרת להתיבם. שואלת הגמרא, **וְאֶלָּא הָא דְּקָתָנֵי** במשנתנו, **שׁוֹמֶרֶת יָבָם וּכְנוּסָה** - ומוכח שנאסרת על היבום ולכן יכול לגלגל עליה שלא זינתה בעודה שומרת יבם. עונה הגמרא, **הָא מַנִּי** – התנא של המשנה **רַבִּי עֲקִיבָא הִיא, דְּאָמַר אֵין קִידּוּשִׁין תּוֹפְסִין בְּחַיָּבֵי לָאוִין** – אדם שקידש אשה שאסורה עליו באיסור לאו, אין הקידושין חלים, וכן אם תלד לו הולד ממזר. כלומר, **וּמְשַׁוֵּי לָהּ** – שרבי עקיבא מחשיב אשה שאסורה באיסור לאו, **כִּי עֲרָוָה** - כאשה שאסורה באיסור כרת. ולשיטתו, כיון ששומרת יבם אסורה לשוק באיסור לאו, אם עברה על הלאו וזינתה, הרי היא כאשת איש שזינתה תחת בעלה שנאסרת על בעלה, וכמו כן היא נאסרת על היבום, ולכן סבר התנא שמגלגל עליה שבועה שלא זינתה בזמן זה. אך להלכה לא נפסק כרבי עקיבא, אלא הדין הוא שקידושין חלים בחייבי לאוין משום שאינם נחשבים כחייבי כריתות, ולכן שומרת יבם שזינתה אינה נאסרת על היבום.

בָּעֵי – הסתפק **רַבִּי יִרְמְיָה, מַהוּ שֶׁיִּתְּנֶה אָדָם עַל נִישׂוּאִין הָרִאשׁוֹנִים** - אדם שגירש את אשתו ואחר כך החזירה, וקינא לה ונסתרה בנישואין שניים, האם יכול לגלגל עליה שבועה שלא זינתה תחתיו בנישואין הראשונים. וכן הסתפק, לגבי יבם שייבם את היבמה וקינא לה ונסתרה, **עַל נִישׂוּאֵי אָחִיו מַהוּ** - האם יכול לגלגל עליה שבועה שלא זינתה כשהיתה נשואה לאחיו שמת. מביאה הגמרא ראיה הגמרא לפשוט הספקות, **תָּא שְׁמַע**, שנינו במשנתנו, **זֶה הַכְּלָל, כָּל שֶׁתִּיבָּעֵל וְלֹא תְּהֵא אֲסוּרָה לוֹ לֹא הָיָה מַתְּנָה עִמָּהּ** – על זנות שאינה נאסרת מחמתה על הבעל, אינו יכול לגלגל ולהשביעה, ויש לדייק, שרק על זנות שאינה נאסרת מחמתה אינו משביעה, **הָא אֲסִירָה** – אך על זנות שנאסרת מחמתה על הבעל, **הָכִי נַמִּי דְּמַתְּנָה** ומגלגל עליה כן. **שְׁמַע מִינָּהּ** – ואם כן יש לפשוט ספקות אלו, שהרי אם זינתה תחתיו בנישואין הראשונים נאסרת עליו מחמת זה לעולם, וכן אם זינתה כשהיתה נשואה לאחיו נאסרת להתיבם לו מחמת זה, לפיכך יכול לגלגל שבועה על בעילות אלו, שהן בעילות שאוסרות.

שנינו במשנה, **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר אָמֵן שֶׁלֹּא נִטְמֵאתִי וְכוּ׳. תַּנְיָא** מבארת הברייתא כוונת רבי מאיר, **לֹא כְּשֶׁאָמַר רַבִּי מֵאִיר** – מה שאמר רבי מאיר שאומרת גם **אָמֵן שֶׁלֹּא אֶטַּמֵּא** – שנשבעת שלא תזנה בעתיד, לא עלה על דעתו לומר **שֶׁאִם** בעתיד **תִּטַּמֵּא, הַמַּיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ מֵעַכְשָׁיו, אֶלָּא** כך היא כוונתו, **לְכְשֶׁתִּטַּמֵּא** – אם בעתיד תעבור על שבועתה ותזנה, **הַמַּיִם** ששתתה כשהביאוה על מה שנסתרה **מְעָרְעָרִין אוֹתָהּ** - יחזרו לה לתוך גרונה, **וּבוֹדְקִין אוֹתָהּ** – ויבררו שזינתה.

בָּעֵי – הסתפק **רַב אַשִׁי**, לדעת רבי מאיר הסובר שנשבעת גם שלא תזנה בעתיד, **מַהוּ שֶׁיִּתְּנֶה אָדָם עַל נִישׂוּאִין הָאַחֲרוֹנִים** – האם יכול להשביעה גם שאם יגרשנה ויחזור וישאנה, שלא תזנה תחתיו בזמן הנישואין השניים. מבארת הגמרא את צדדי הספק, האם משביעה רק שלא תזנה תחתיו בנישואין אלו, כיון שאם תזנה נמצא שאסורה עליו תוך כדי הנישואין, אך באופן זה, כיון **שֶׁהִשְׁתָּא** - בזמן הנישואין הראשונים, **מִיהָא לֹא אֲסִירָה לֵיהּ** – אף אם תזנה בזמן הנישואין השניים, לא נאסרה עליו לזמן הנישואין הראשונים, אינו יכול כעת לגלגל עליה שבועה זו. **אוֹ דִּילְמָא**, כיון **שׁוּמְנִין דִּמְגָרֵשׁ לָהּ וַהֲדַר מַהְדַּר לָהּ** – אף שלא תיאסר בנישואין אלו, אך כיון שסוף סוף תיאסר עליו בזנות זו, יכול לגלגל עליה שבועה על כך. מביאה הגמרא ראיה לפשוט הספק, **תָּא שְׁמַע** שנינו במשנתנו, **הַכֹּל שָׁוִין שֶׁלֹּא הָיָה מַתְּנָה עִמָּהּ לֹא עַל** זנות שהיתה **קוֹדֶם שֶׁתִּתְאָרֵס, וְלֹא עַל** זנות שתהיה **לְאַחַר שֶׁתִּתְגָּרֵשׁ** ממנו, ולכן אף אם בזמן שהיתה גרושה **נִסְתְּרָה לְאֶחָד וְנִטְמֵאת** – זינתה עם אחר, **וְאַחַר כָּךְ הֶחֱזִירָהּ** בעלה הראשון, אינו נחשב שעברה על השבועה, כיון **שֶׁלֹּא הָיָה מַתְּנָה עִמָּהּ** – לא השביע אותה על זמן זה. ויש לדייק, שרק על זנות בזמן שהיא עדיין גרושה אינו משביעה, **הָא יַחְזִירֶנָּה וְתִיטַּמֵּא** – אך אם תזנה לאחר שיחזירה שוב, **הָכִי נַמִּי דְּמַתְּנֵי** – יכול לגלגל עליה שבועה על כך, **שְׁמַע מִינָּהּ** – מוכח כהצד השני של הספק, שלדעת רבי מאיר מגלגל עליה גם שבועה זו.

הברייתא דנה כמה פעמים אם קינא הבעל לאשתו ונסתרה בודקים אותה במים המאררים. **תָּנוּ רַבָּנָן**, נאמר במקרא בפרשת סוטה **"זֹאת תּוֹרַת הַקְּנָאֹת"**, ו׳תורת׳ ריבוי הוא, ומשמעו שבכל הקנאות שיקנא לאשתו יעשה לה כתורה הזאת, ריבוי זה **מְלַמֵּד, שֶׁהָאִשָּׁה שׁוֹתָה וְשׁוֹנָה** על כל פעם שקינא לה בעלה והיא נסתרה. **רַבִּי יְהוּדָה** חולק **וְאוֹמֵר**, מהמילה **'זֹאת'**, ממעטים, ולומדים **שֶׁאֵין הָאִשָּׁה שׁוֹתָה וְשׁוֹנָה** – שאין משקים אשה סוטה אלא פעם אחת, ואף אם שוב קינא לה בעלה ונסתרה – אין משקים אותה. **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, מַעֲשֶׂה וְהֵעִיד לְפָנֵינוּ נְחוּנְיָא חוֹפֵר שִׁיחִין, שֶׁהָאִשָּׁה שׁוֹתָה וְשׁוֹנָה** פעם שניה, **וְקִיבַּלְנוּ עֵדוּתוֹ** לנהוג כן, **בִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים** - שאם שתתה פעם אחת, ומת בעלה ונשאת לאחר, וגם השני קינא לה ונסתרה, משקים אותה שוב. **אֲבָל לֹא בְּאִישׁ אֶחָד** – אך אם אותו בעל קינא לה פעם שניה ונסתרה, אין משקים אותה שוב. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים** – שיטה שלישית, **אֵין הָאִשָּׁה שׁוֹתָה וְשׁוֹנָה** פעם שניה, **בֵּין בְּאִישׁ אֶחָד** שקינא לה שני פעמים, **וּבֵין בְּכַ׳ אֲנָשִׁים** שונים. שואלת הגמרא, **וְתַנָּא קַמָּא נַמִּי** שסבר שהאשה שותה ושונה, ומשמע שאף בבעל אחד שותה שני פעמים, קשה שהרי **הָכְתִיב 'זֹאת'** למעט, ומה ימעטו מפסוק זה. וכן קשה, **וְרַבָּנָן כַּתְרָאֵי נַמִּי** - על דעת חכמים שבברייתא, שסוברים שאינה שותה יותר מפעם אחת אף בשני אנשים, יש להקשות שהרי **הָא כְּתִיב תּוֹרַת** לרבות, ולדבריהם מה ריבה מקרא זה. מתרצת הגמרא, **אָמַר רָבָא, בְּאִישׁ אֶחָד וּבוֹעֵל אֶחָד** – בעל אחד שקינא לאשתו שני פעמים שלא תיסתר עם אותו פלוני ונסתרה עמו, **דְּכוּלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגִי** בזה, ומודים **דְּאֵין הָאִשָּׁה שׁוֹתָה וְשׁוֹנָה** אחר שנסתרה עם אותו בועל שנית.

שמואל־ב א יח־כד

יח וַיֹּאמֶר לְלַמֵּד בְּנֵי־יְהוּדָה קָשֶׁת הִנֵּה כְתוּבָה עַל־סֵפֶר הַיָּשָׁר: יט הַצְבִי יִשְׂרָאֵל עַל־בָּמוֹתֶיךָ חָלָל אֵיךְ
נָפְלוּ גִבּוֹרִים: כ אַל־תַּגִּידוּ בְגַת אַל־תְּבַשְּׂרוּ בְּחוּצֹת אַשְׁקְלוֹן פֶּן־תִּשְׂמַחְנָה בְּנוֹת פְּלִשְׁתִּים פֶּן־תַּעֲלֹזְנָה
בְּנוֹת הָעֲרֵלִים: כא הָרֵי בַגִּלְבֹּעַ אַל־טַל וְאַל־מָטָר עֲלֵיכֶם וּשְׂדֵי תְרוּמֹת כִּי שָׁם נִגְעַל מָגֵן גִּבּוֹרִים מָגֵן
שָׁאוּל בְּלִי מָשִׁיחַ בַּשָּׁמֶן: כב מִדַּם חֲלָלִים מֵחֵלֶב גִּבּוֹרִים קֶשֶׁת יְהוֹנָתָן לֹא נָשׂוֹג אָחוֹר וְחֶרֶב שָׁאוּל לֹא
תָשׁוּב רֵיקָם: כג שָׁאוּל וִיהוֹנָתָן הַנֶּאֱהָבִים וְהַנְּעִימִם בְּחַיֵּיהֶם וּבְמוֹתָם לֹא נִפְרָדוּ מִנְּשָׁרִים קַלּוּ מֵאֲרָיוֹת
גָּבֵרוּ: כד בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל אֶל־שָׁאוּל בְּכֶינָה הַמַּלְבִּשְׁכֶם שָׁנִי עִם־עֲדָנִים הַמַּעֲלֶה עֲדִי זָהָב עַל לְבוּשְׁכֶן:

רש"י

(יח) ויאמר ללמד בני יהודה קשת. ויאמר דוד, מעתה שנפלו גבורי ישראל, צריכין בני יהודה ללמדם מלחמה ולמשוך בקשת: **הנה כתובה על ספר הישר.** הלא היא כתובה על ספר בראשית שהיא ספר ישרים, אברהם יצחק ויעקב, והיכן רמיזא, (בראשית מט ח): ידך בעורף אויביך, איזו היא מלחמה שמכוין בה ידו כנגד פדחתו שהוא מול ערפו, הוי אומר זה קשת: **(יט) הצבי ישראל על במותיך חלל.** מצבן של ישראל, על תוקף מעוזכם נפלתם חללים, כן תרגם יונתן: **(כא) הרי בגלבוע.** ההרים שבגלבוע: **ושדי תרומות.** (תרגום:) לא תהי בכון עללא כמיסת דיעבדון מניה חלתא: **כי שם נגעל מגן גבורים.** מגיני עור היו להם, וכשיוצאים למלחמה מושחין אותן בשמן, כדי שיהא כלי זיין המכה עליו מחליק, כמה דאת אמר (ישעיהו כא ה): קומו השרים משחו מגן. וכאן כך היה מקונן הקינה, שם נגעל מגן גבורים, פלט שומנו ולא נדבק בו, ונעשה כאלו לא נמשח בשמן. כל 'הגעלה' לשון דבר הפולט מה שנותנין בו, כמו (איוב כא י): שורו עבר ולא יגעיל: **(כב) לא נשוג אחור.** לא היה רגיל להיות נסוג אחור: **(כג) מנשרים קלו.** לעשות רצון בוראם: **(כד) המלבישכם שני עם עדנים.** (תרגום:) דהוה מלביש לכון לבושי צבעונין ומוביל לכון תפנוקין (לשון תרגום יונתן):

מצודת דוד

(יח) ויאמר. טרם התחיל לקונן, ראה לאמץ לבות אנשיו לבל ירך לבבם להתייאש מלהרים ראש מול פלשתים, ואמר להם: הנה באה העת ללמד את בני יהודה קשת מלחמה, שהם יתגברו על פלשתים: **הנה כתובה.** הלא הדבר ההוא הנה כתובה על ספר הישר, והוא התורה שנאמר בה (בראשית מט ח): יהודה אתה יודוך אחיך ידך בעורף אויביך וגו', ונאמר (דברים לג ז): ידיו רב לו ועזר מצריו תהיה, וכן היה, כי דוד הכניעם, וגם מלכי יהודה אחריו: **(יט) הצבי ישראל.** כאומר; אולם עתה עת לקונן במר נפש לומר: הצבי ישראל, רצה לומר: את ארץ ישראל החמודה, וכי ראוי שיהיה חלל על במותיך הם הרי גלבוע, ואיך נפלו שם גבורים, ורצה לומר: הלא אף החלשים יתחזקו בעמדם על ההר, ועל במותיך נפלו אף הגבורים: **(כ) אל תגידו בגת.** ממיתת שאול ויהונתן, ועם כי בודאי ידעו בלא הם, אמר כן למליצת הקינה, וכן (מיכה א י): בגת אל תגידו: **(כא) ושדי תרומות.** מלת 'ואל' שאמר, משמשת בשתים, כאלו נאמר ואל מטר עליכם, ואל שדי תרומות, וכאלו קלל ההרים, שלא ירד עליהם טל ומטר, ולא יהיה בהם שדה לתת ממנו תרומה לה', שלא יצמח בהן דבר מה להיות מהן חלק לגבוה, יען וביען עליהם באה התקלה, כי שם נגעל ונמאס מגן גבורים, ונעשה שם מגן של שאול כאלו היה בלי משוח בשמן להחליק מעליו מכת החרב: **(כב) לא נשוג אחור.** חזר קשתו לאחור, מבלי לרוות חציו מדם וחלב שונאיו: **לא תשוב ריקם.** אל נדנה, מבלי להרוג הרג רב: **(כג) בחייהם.** עודם בחיים היו נאהבים ונעימים לכל בני אדם, רצה לומר: מאוד היו מקובלים על הבריות, וחביבים בעיני כולם: **ובמותם לא נפרדו.** אף אחר מותם לא נפרדו מן האהבה והנעימה, כי עד עולם לא תשכח כי רבה היא, על כי היו קלים מנשרים וגבורים מאריות, ללחום מלחמות ה': **(כד) המלבישכם שני.** כי התגבר במלחמה, וחלק שלל האויב לאנשיו להלביש איש אשתו ובנותיו, וכאלו הוא המלביש: **עם עדנים.** רצה לומר: שאר מלבושי פאר, המעדן גוף הלובשן: **על לבושכן.** כי כן הדרך להעלות עדי הזהב ממעל על הלבוש, להיות נראה:

מצודת ציון

(יט) הצבי. ארץ ישראל קרויה ארץ צבי, כמו שכתוב (יחזקאל כ ו): צבי היא לכל הארצות, והוא ענין פאר וחמוד, כמו (ישעיהו כח ה): לעטרת צבי. והה"א של הצבי, היא ה"א הקריאה, כמו (ירמיהו ב לא): הדור אתם ראו: **במותיך.** ענינו מקומות גבוהים והרים, כמו (דברים לב יג): ירכיבהו על במתי ארץ: **(כ) תעלזנה.** אף הוא ענין שמחה, כמו (תהלים צו ב): יעלוז שדי. וכפל הדבר במלות שונות כדרך המקונן: **(כא) הרי בגלבוע.** כמו הרים בגלבוע: **נגעל.** ענין מאוס ותעוב, כמו (ויקרא כו ל): וגעלה נפשי: **מגן.** הוא כעין מלבוש עשוי מעור שלוק, ומשוח בשמן להחליק מעליו מכת חרב וחנית, ולובשים אותו במלחמה להגן: **(כב) נשוג.** כמו נסוג בסמ"ך, וענינו החזרה לאחור, כמו (ישעיהו נט יג): ונסוג מאחר אלהינו: **(כג) והנעימים.** ענין אהוב וחביב וערב, כמו (משלי ב י): ודעת לנפשך ינעם: **נפרדו.** מלשון פרוד ופרישה: **(כד) אל שאול בכינה.** מלשון בכי: **שני.** תולעת שני, והוא צמר צבוע אדום: **עדנים.** כל דבר המפנק, בין מאכלים טובים, בין מלבושי פאר וכדומה, יקראו עדן, וכן (משלי כט יז): ויתן מעדנים לנפשך: **עדי.** ענין קשוט, כמו (ירמיהו ד ל): תעדי עדי זהב:

תהלים יט ח־יב

ח תּוֹרַת יְהוָה תְּמִימָה מְשִׁיבַת נָפֶשׁ עֵדוּת יְהוָה נֶאֱמָנָה מַחְכִּימַת פֶּתִי: ט פִּקּוּדֵי יְהוָה יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי־לֵב
מִצְוַת יְהוָה בָּרָה מְאִירַת עֵינָיִם: י יִרְאַת יְהוָה | טְהוֹרָה עוֹמֶדֶת לָעַד מִשְׁפְּטֵי־יְהוָה אֱמֶת צָדְקוּ יַחְדָּו:
יא הַנֶּחֱמָדִים מִזָּהָב וּמִפַּז רָב וּמְתוּקִים מִדְּבַשׁ וְנֹפֶת צוּפִים: יב גַּם־עַבְדְּךָ נִזְהָר בָּהֶם בְּשָׁמְרָם עֵקֶב רָב:

רש"י

(ח) תורת ה' תמימה. גם היא מאירה כשמש כמו שנאמר בסוף הענין מאירת עינים ואומר (משלי ו') כי נר מצוה ותורה אור ד"א ואין נסתר מחמתו ליום הדין וליהט אותם היום הבא (מלאכי ג') אבל תורת ה' תמימה היא משיבת נפש לדרכי חיים ומגינה היא על לומדיה מאותו להט כמו שנאמר וזרחה להם יראי שמי שמש צדקה ומרפא וגו' (שם): **עדות ה' נאמנה.** נאמנת היא להעיד בלומדיה: **משיבת נפש.** משיבתו מדרכי מיתה לדרכי חיים: **(ט) ברה.** מצהרת, תורת עדות פקודי מצות יראת משפטי ששה כנגד ששה סדרי משנה ובין כל שם ושם חמשה תיבות עם השם עצמו כנגד ה' חומשי תורה וחותם בסופן אמת צדקו יחדיו כלם יחד מתוקנים בחסד ואמת: **מחכימת פתי.** נותנת חכמה לפתאים: **(יא) ונפת צופים.** ומתק צופים ברויי"קאש בלעז ומנחם פתר ונפת לשון טפה וכן נפת תטפנה (משלי ה') נפתי משכבי (שם) (סא"א): **(יב) בשמרם עקב רב.** נזהרתי בשמירת' בשביל רב טובך אשר צפנ' וללשון הזה עקב כמו (בראשי' כ"ו) עקב אשר שמע אברהם בקולי ד"א עקב רב סופן של תלמידי חכמים לבא לידי גדולה עקב לשון סוף ויש לו חבר בלשון משנה עקבות משיחא:

מצודת דוד

(ח) תורת ה' תמימה. אבל תורת ה' היא יותר תמימה ר"ל שלימה בפעולותיה ומועלת יותר מן השמש: **משיבת נפש.** רצה לומר כי השמש עם כל תועלתו לפעמים יזיק בחומו הרב עד כי יחלה האיש חולי המות אבל התורה משיבת עוד נפש האדם כי היא מגינה ומצלת מן המות: **עדות.** המצות יקראו עדות כי מעידים על המקיימם אשר מאמינים בה': **מחכימת פתי.** אבל השמש לפעמים יכניס חומו במוח האדם וישתגע:
(ט) משמחי לב. ולא כן השמש כי מכניס דאגה בלב האדם שלא יהיה נלקה ברוב חומו: **מאירת עינים.** אבל המרבה להסתכל באור השמש עיניו כהות: **(י) עומדת לעד.** ולא כן השמש כי לפעמים יכסהו הענן: **צדקו יחדו.** אינם מכחישין זה את זה אבל השמש כשהוא נראה בזה האופק אינו נראה בהאופק שממולו וכאלו מכחיש זה את זה: **(יא) הנחמדים.** למי שחומד מהם אין לו דבר יערוך עליו כי חמודים המה לו מזהב וגו' ומתוקים המה לו מדבש וגו': **(יב) גם עבדך.** רצה לומר גם אני מן החומדים בהם ואני נזהר בקיומם: **בשמרם עקב רב.** כי יש בשמירתן גמול שכר הרבה:

מצודת ציון

(ח) משיבת. ענין הנחה והשקטה כמו למשיב נפש (רות ד'): **(ט) ברה.** מל' ברור ונקי: **(יא) ונפת.** ענין הזלה כמו נופת תטופנה (ש"ה ד'): **צופים.** כן יקראו חלות הדבש וכן צוף דבש (משלי י"ז) וכפל דבורו: **(יב) עקב.** ענין שכר וגמול שהוא סוף המעשה כהעקב הזה שהוא סוף הגוף וכן עקב תשמעון (דברים ד'):

יהל אור

ח תורת ה' תמימה משיבת נפש. ירושלמי פ"ד דמגלה הלכה ה' היה קורא בתורה ונשתתק כו' עד האחרונים נתברכו לאחריהם ולא נתברכו לפניהם וכתיב תורת ה' תמימה שתהא כולה תמימה וכ"ה ברבות. ולפ"ז נ' להעיר ממארז"ל על שלא ברכו בתורה תחלה דהברכה הוא שיומשך אוא"ס בהתורה ואזי דוקא נק' תמימה משא"כ כשלא נתברכו א"כ הגם שהתורה היא חכמה עילאה אין זה תמימה. כי אנת הוא שלימותא דכלהו. ועמ"ש בד"ה אני ישנה בפי' תמתי. ומ"ש במ"א בפי' שבע שבתות תמימות תהיינה. וי"ל ע"ד ספה"ע ז' שבתות תמימות וממשיכים בשבועות יום מ"ת בחי' תורת ה' תמימה. וע' מענין המשכות אוא"ס בתורה בת"א פ' יתרו בד"ה זכור ושמור בדבור אחד נאמרו ועיין לקמן ספעי' ד' לשון שלימות וגם שם סעי' ד' נת' בפי' תמימה על ענין התגלות כתר תורה. ולפ"ז גם שבע שבתות תמימות זהו שיהי' מאיר ג"כ הכתר שבכל מידה שהוא העומק בבחי' ממעמקים קראתיך בכל מאדך אזי הן תמימות:
(ב) **רבות** יתרו פכ"ט קמ"ד ד' אבל התורה בקשה עליהן רחמין מלפני הקב"ה כו' מיד חזרה נשמתן שנאמר תורת ה' תמימה משיבת נפש ועמ"ש מזה ע"פ עולת תמיד ע"פ הזהר ר"פ נח דנ"ט ע"א בענין יצחק שע"י העקדה פרחה נשמתו אזי נמשך בו הנשמה דלע"ל כמ"כ י"ל ע"י שפרחה נשמתן בשעת מ"ת נמשך בהן ע"י התורה נשמה עליונה יותר ועוד כי ישראל שהוא ז"א מתקשראן באורייתא חכמה עילאה כו'. ועמ"ש בד"ה וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר. וברבות נשא ר"פ יו"ד דרל"ו ג' תנא רשב"י התורה החזירה להן נפשותיהן שנאמר תורת ה' תמימה משיבת נפש. רבות נשא פי"ג דרנ"א ד' ד"א נודע ביהודה אלקים בשבטי ישראל הודעתי נאמנה. כמ"ד עדות ה' נאמנה:

'**וזאת תורת המנחה הקרב אותה בני אהרן לפני ה' אל פני המזבח**' וגו', '**והנותרת ממנה יאכלו אהרן ובניו מצות תאכל**', הרי שעל כל המנחות להיות 'מצה'.

רבי פרידא מבאר את שאלתו לרבי אמי: **אמר ליה** רבי פרידא לרבי אמי, שיש **מצוה** שהמנחות יהיו מצה **לא קא מיבעיא לי**, כי בודאי מצוה שיהיו מצה. **כי קא מיבעיא לי** – הספק שלי הוא, **לעכב** – האם דין זה מעכב, ומנחה שנחמצה, פסולה. **אמר ליה** רבי אמי לרבי פרידא, **לעכב נמי** [–גם] אל תסתפק, שהרי **כתיב** (ויקרא ו ט) '**לא תאפה חמץ**', **אלא** תהא **מצה**, ומזה שהתורה כפלה דבריה, למדנו שמנחה שאינה מצה, פסולה.

הגמרא מקשה שלש קושיות על רבי אמי. קושיא ראשונה: **מתקיף לה** [–הקשה] **רב חסדא, ואימא** – ושמא נאמר שכוונת הפסוק '**לא תאפה חמץ**' הוא, שהמנחה לא תעשה חמץ גמור, **אלא שיאור** [–עיסה שלא החמיצה כל צרכה], כלומר שמא עיקר קפידת התורה היא שהמנחה לא תעשה חמץ, אבל אין קפידה [מצד פסוק זה] שהמנחה תעשה מצה, ולכן אם עשאה 'שיאור', היא כשרה בדיעבד, כיון שלא באה לידי חימוץ גמור.

הגמרא מבררת את קושית רב חסדא: **שיאור דמאן** – לאיזה 'שיאור' התכוין רב חסדא, שהתורה תכשיר בדיעבד, ולפי איזו שיטה נקט בדרש שלו. **אי** – אם כוונתו לשיאור **דרבי מאיר** – בצק שהכסיפו פניו, שלדעת רבי מאיר זהו 'שיאור', ולדעת **רבי יהודה** דווקא, כי לדעת רבי מאיר שיאור זה בכלל חמץ הוא, ומנחה זו פסולה גם בדיעבד. לא יתכן, כי הרי לדעת רבי יהודה שיאור זה **מצה מעליא היא** – מצה גמורה היא, וכשרה במנחות אף לכתחילה. **ואי** כוונת רב חסדא לשיאור **דרבי יהודה** – בצק שהתבקע ונעשה כקרני חגבים, שלדעת רבי יהודה זהו 'שיאור', ולדעת **רבי מאיר**. גם פירוש זה לא יתכן, כי הרי לדעת רבי מאיר שיאור זה **חמץ מעליא הוא** – חמץ גמור הוא, והאוכלו בפסח חייב כרת, ובודאי שבמנחות הוא פסול בדיעבד. **ואי** כוונת רב חסדא לשיאור **דרבי מאיר** – שהכסיפו פניו, ולשיטת **רבי מאיר** עצמו שסובר שאינו מצה. גם פירוש זה לא יתכן, שמכיון **דלקי עליה, חמץ הוא** – מכך שרבי מאיר סובר שלוקים על אכילתו בפסח, הרי שלשיטתו נחשב השיאור חמץ, הגם שאין בו חיוב כרת, והוא הדין שגם במנחות יפסל.

מסיקה הגמרא: **אלא**, כוונת רב חסדא היא להכשיר שיאור **דרבי יהודה** – בצק שנסדק כקרני חגבים, לשיטת **רבי יהודה** עצמו, שמאחר שאיננו חמץ [כי אין לוקים על אכילתו בפסח], יהיה כשר בדיעבד למנחות.

קושיא שניה [כעין הראשונה]: **מתקיף לה רב נחמן בר יצחק, ואימא** – ושמא נאמר שכוונת הפסוק '**לא תאפה חמץ**' **אלא חלוט** במים רותחים לפני אפייתה. כלומר, שרק מחמץ גמור לא תעשה המנחה, אבל תעשה חלוטה, שאף היא בכלל מצה.

הגמרא הבינה מדברי רב נחמן בר יצחק שיש 'מצוה' לחלוט את המנחה. הגמרא מבררת את קושית רב נחמן בר יצחק, ושואלת: **חלוט מאי ניהו, רבוכה** – מהו חלוט, הלא רבוכה הוא, דהיינו שחולטים את העיסה במים רותחים ואחר כך אופים אותה. אם כן, **אי** (**דאיכא**) [**דאתי**] **רבוכה** – אם כוונתו על המנחות שמצוותם לכתחילה שיבואו 'רבוכה', שהם מנחת חביתין ועשרה מלחמי התודה. הרי לא יתכן, כי **כתיב בה רבוכה**, ואין צורך בפסוק 'לא תאפה חמץ', ללמדנו שמצוה לחלטם. (**והא**) [**אי דליכא רבוכה** – ואם רב נחמן בר יצחק דיבר בשאר מנחות שאין מצוותם בכך, גם זה לא יתכן, **דהא**] **לא כתיב בה 'רבוכה** תאפינה', ואם כן, ברור שאין צורך לחלטם לפני אפייתם.

משיבה הגמרא: כוונת רב נחמן בר יצחק היא כך, **ואימא** – ושמא **דכתיב בה 'רבוכה'** – מנחה שכתוב בה 'רבוכה', ודאי **מצוה ברבוכה**, ואין צורך בלימוד מיוחד. **ודלא כתיב בה 'רבוכה'** – ומנחה שלא כתוב בה 'רבוכה', **אי בעי רבוכה ליתי אי בעי מצה ליתי** – אם ירצה להביאה רבוכה הרשות בידו, ואם ירצה להביאה מצה הרשות בידו, ואם כך הוא אין לנו לימוד שמנחה 'שאינה מצה' פסולה, שהלא ניתן לומר שפסוק זה בא להכשיר מנחה רבוכה, ולא בא לפסול מנחה שאינה מצה.

קושיא שלישית: **מתקיף לה רבינא** על רבי אמי, **ואימא** – ושמא נאמר שהפסוק '**לא תאפה חמץ**' לא בא כדי לדייק ממנו 'אלא מצה', אלא התורה באה **למיקם גברא בלאו בעלמא** – שמי שהחמיץ מנחה, עובר על לאו, ולעולם **איפסולי לא מיפסלא** – המנחה עצמה אינה נפסלת.

הגמרא מביאה לימוד אחר שמנחה שאיננה מצה נפסלה. שואלת הגמרא: **אלא מנלן**, כלומר מתוך הקושיות הללו, חוזרת שאלת רבי פרידא למקומה, מנין שמנחה שאיננה מצה, כגון שחלטה או עשאה שיאור [לדעת רבי יהודה] נפסלת. משיבה הגמרא: **כדתניא**, כתוב בפרשת המנחות (ויקרא ב ה) 'מצה תהיה'. ומצד תיבת '**מצה**', **יכול** הייתי לומר, שזו רק **מצוה** לכתחילה, **תלמוד לומר 'תהיה', הכתוב קבעה חובה** – הלשון 'תהיה' הוא לשון של עיכוב, שמנחה שאיננה מצה, פסולה, גם באופן שלא החמיצה, כגון שהיא חלוטה או שיאור. שאלה נוספת שרבי פרידא שאל את רבי אמי: **בעא מינה רבי פריידא מרבי אמי**, **מנין** מה ששנינו להלן (נה.) במשנה, **לכל המנחות שנילושות במים פושרין, ומשמרן שלא יחמיצו, האם נלמדנה מהמצות שאופים לפסח דכתיב** (שמות יב יז) '**ושמרתם את המצות**'. **אמר ליה** רבי אמי, אין צורך ללמוד מצות שימור במנחות ממצות של פסח, כי **בנופה** של פרשת מנחות **כתיב** (ויקרא ב ה) '**מצה תהיה**', והפסוק נדרש כאילו כתוב 'מצה **ההייה**', כלומר מצוה להחיות את הבצק שיהיה מצה, שיכשירנו וישמרנו מחימוץ.

רבי אמי לומד מצוות שימור המנחות מהפסוק 'מצה תהיה'. מקשה הגמרא: **והא אפיקתיה** – והרי פסוק זה עצמו למדנו לעיל לדרש אחר, שבא **לעכב** – שמנחה שאיננה מצה, פסולה, ואיך אפשר ללמוד ממנה שהמנחות טעונות שמירה מחימוץ. מתרצת הגמרא: שאפשר ללמוד את שני הלימודים מאותו פסוק, **שאם כן** כדברי המקשה שהפסוק בא רק לעכב, **ליכתוב קרא 'מצה היא'**, שמשמעותה שהדין הנאמר בפסוק מעכב, **מאי 'תהיה'** – למה שינתה וכתבה 'תהיה', **שמעת מינה תרתי** – יש לך ללמוד מכאן את שתי הדרשות, גם שמנחה שאיננה מצה פסולה, וגם שיש לשמור את המנחות מחימוץ.

אחרי שתי השאלות ששאל רבי פרידא, מביאה הגמרא מעשה ממנו: **אמרי ליה רבנן** [–התלמידים] **לרבי פריידא, רבי עזרא בר בריה** – בן בנו **דרבי אבטולם, דהוא** דור **עשירי לרבי אלעזר בן עזריה, דהוא** דור **עשירי לעזרא** הסופר, **קאי אבבא** – עומד בשער. **אמר** להם רבי פרידא בפליאה, **מאי כולי האי** – מדוע אתם משבחים כל כך את יחוסו, **אי בר אורייין הוא יאי** – אם בן תורה הוא, הרי טוב. **ואי בר אורייין ובר אבהן יאי** – ואם הוא גם בן תורה וגם יחסן, גם זה טוב, ואין תועלת ביחוסו, **ואי בר אבהן ולא בר אורייין** – ואם הוא יחסן אבל אינו בן תורה, אדרבה יחוסו הוא רק חסרון, כי ראוי הוא **שאישא תיכליה** – שתאכלנו האש על שאינו בן תורה כאבותיו. **אמרו ליה** התלמידים לרבי פרידא, **בר אורייין הוא** – מלבד יחוסו הוא גם בן תורה. **אמר להו** רבי פרידא לתלמידים, **ליעול וליתי** – תנו לרבי עזרא להיכנס ולבא.

נכנס רבי עזרא ובא לפני רבי פרידא, **חזייה דהוה עכירא דעתיה** – ראה רבי פרידא שדעתו של רבי עזרא עכורה. ועל מנת לחבבו, **פתח** רבי פרידא בדברי אגדה **ואמר**, כתוב בתהלים (טז ב) '**אמרת לה' אדני אתה טובתי בל עליך**', **אמרה כנסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם החזק לי טובה שהודעתיך** [–שפרסמתי את ייחוד שמך] **בעולם. אמר לה** הקב"ה את המשך הפסוק, '**טובתי בל עליך, איני מחזיק טובה אלא לאברהם יצחק ויעקב שהודיעוני תחלה בעולם, שנאמר** (שם) 'לקדושים אשר בארץ המה **ואדירי כל חפצי בם**' – האבות הקדושים הקבורים בארץ, הם האדירים אשר כל חפצי בם, ורק להם אני מחזיק טובה.

הגמרא מביאה דברי אגדה נוספים, מה שרבי עזרא השיב לרבי פרידא: **כיון דשמעיה דקאמר 'אדיר'** – מכיון ששמע רבי עזרא את

המשך בעמוד קנב

רש"י

ב"צו את אהרן", דכתיב: "זאת תורת המנחה", וכתיב בתריה: "מצות תאכל". **שיאור דרבי מאיר** – כל שהכסיפו פניו, בפרק "אלו עוברין" (פסחים מח, א) – לרבי יהודה, מצה מעליא היא. **ואי שיאור דרבי יהודה** – דהיינו קרני חגבים, וקבעי למימר לרבי מאיר תאפה שיאור – חמץ מעליא הוא. **אלא דרבי יהודה לרבי יהודה** – הכי גרסינן: "אילימא דרבי מאיר לרבי יהודה – מצה מעליא היא, אלא דרבי יהודה לרבי יהודה". **רביכה** – במים רותחין, כדאמרינן בתורת כהנים גבי חביתין: "מורבכת" – מלמד שנעשת ברותחין כל צרכן", והוא חלוט. **אי דאיכא רבוכה** – מנחה שמצותה ברבוכה – כתיב בהדיא "מורבכת תהא", שלא תאפה חמץ. **לא כתיב בה רבוכה** – "תאפינה", ומדלא כתיב בה – שמע מינה: לאו רבוכה בעינן. **מנין לכל המנחות שנילושות בפושרין וישמרם שלא יחמיצו** – דקתני מתניתין (מנחות נד, א): "כל המנחות נילושות בפושרין, ומשמרן שלא יחמיצו". "שנילושות" – כלומר, דדואיל ונילושות בפושרין, מצוה לשמרם שלא יחמיצו. ו"שימור" – היינו, שיעסוק בבצק כל שעה, כדאמרינן בפסחים (מח, ב). **החייה** – כלומר, הכשירנה ושמרה. **היא** – נמי הוה משמע לעבב, כדאמרינן בפירקין קמא (מנחות ד, א): "חטאת היא" – שאם שחט שלא לשמה, פסולה. **דהוא עשירי לעזרא** – רבי אלעזר בן עזריה, עשירי לעזרא הסופר. **מאי כולי האי** – דקמייחסתו ליה. **אי בר אוריין** – אם בן תורה הוא, הרי הגון. **חזייה** – רבי פרידא לרבי עזרא שהיה צעור. **ופתח** – באגדתא למיחבביה. **שהודעתיך** – שאני מייחד שמך בעולם. **אמר ליה טובתי כל עליך** – דהכי משמע ממה שאמרת להקדוש ברוך הוא: אתה אין טובתי עליך. **אלא לקדושים אשר בארץ** – דהני תרי קראי דסמיכי אהדדי, וקודשא בריך הוא אמרינהו. **כיון דשמעיה** – רבי עזרא לרבי פרידא דקאמר "אדירי כל חפצי בם", נזכר אגדה של "אדיר". **יבא אדיר** – כלומר, כך אמר הקדוש ברוך הוא כשעשה נקמה במצרים (שמות טו): "צללו כעופרת במים" – מצרים, שהם "אדירים". **מה לידידי** – מפרש לקמן באברהם.

עשותה

"זאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה הַקְרֵב אֹתָהּ בְּנֵי אַהֲרֹן לִפְנֵי ה' אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ... וְהַנּוֹתֶרֶת מִמֶּנָּה יֹאכְלוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו מַצּוֹת תֵּאָכֵל"! אָמַר לֵיהּ: מִצְוָה לָא קָא מִיבַּעְיָא לִי, כִּי קָא מִיבַּעְיָא לִי - לְעַכֵּב. אָמַר לֵיהּ, לְעַכֵּב נַמִּי כְּתִיב: "לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ" אֶלָּא מַצָּה. מַתְקִיף לָהּ רַב חִסְדָּא, וְאֵימָא: "לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ" אֶלָּא שִׁיאוּר! שִׁיאוּר דְּמַאן? אִי דְּרַבִּי מֵאִיר לְרַבִּי יְהוּדָה - מַצָּה מְעַלְיָא הִיא! אִי דְּרַבִּי יְהוּדָה לְרַבִּי מֵאִיר - חָמֵץ מְעַלְיָא הוּא! אִי דְּרַבִּי מֵאִיר לְרַבִּי מֵאִיר - מִדְּלָקֵי עָלֵיהּ, חָמֵץ הוּא! אֶלָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה לְרַבִּי יְהוּדָה. מַתְקִיף לָהּ רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, וְאֵימָא: "לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ" אֶלָּא חָלוּט! חָלוּט מַאי נִיהוּ? רְבִיכָה, אִי דְּאִיכָּא רְבִיכָה - כְּתִיב בָּהּ רְבִיכָה, וְהָא - לָא כְּתִיב בָּהּ רְבִיכָה. - וְאֵימָא: דִּכְתִיב בָּהּ רְבִיכָה - מִצְוָה בִּרְבִיכָה, וּדְלָא כְּתִיב בָּהּ רְבִיכָה - אִי בָּעֵי רְבִיכָה לֵיתֵי, אִי בָּעֵי מַצָּה לֵיתֵי! מַתְקִיף לָהּ רַבִינָא, וְאֵימָא: "לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ" לְמִיקַם גַּבְרָא בְּלָאו בְּעָלְמָא, וְאִיפְסוּלֵי לָא מִיפְּסְלָא! אֶלָּא מְנָלַן? כִּדְתַנְיָא: "מַצָּה" - יָכוֹל מִצְוָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "תִּהְיֶה", הַכָּתוּב קְבָעָהּ חוֹבָה. בְּעָא מִינַּהּ רַבִּי פְּרִידָא מֵרַבִּי אִמִּי: מִנַּיִן לְכָל הַמִּנְחוֹת שֶׁנִּילוּשׁוֹת בְּפוֹשְׁרִין וּמְשַׁמְּרָן שֶׁלֹּא יַחֲמִיצוּ? גְּלִמְדֶנָּה מִפֶּסַח, דִּכְתִיב: "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַמַּצּוֹת". אָמַר לֵיהּ, בְּגוּפָהּ כְּתִיב: "מַצָּה תִּהְיֶה" - הַחֲיֵיהּ. - וְהָא אַפִּיקְתֵּיהּ לְעַכֵּב! - אִם כֵּן, לִיכְתּוֹב קְרָא "מַצָּה הִיא", מַאי "תִּהְיֶה"? שָׁמְעַתְּ מִינַּהּ תַּרְתֵּי. אָמְרִי לֵיהּ רַבָּנַן לְרַבִּי פְּרִידָא: רַבִּי עֶזְרָא בַּר בְּרֵיהּ דְּרַבִּי אַבְטוֹלֶם, דְּהוּא עָשִׁירִי לְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, דְּהוּא עָשִׁירִי לְעֶזְרָא, קָאֵי אַבָּבָא. אָמַר: מַאי כּוּלֵּי הַאי? אִי בַּר אוֹרַיְין הוּא - יָאֵי, אִי בַּר אוֹרַיְין וּבַר אָבָהָן - יָאֵי, וְאִי בַּר אָבָהָן וְלָא בַּר אוֹרַיְין - אֵישָׁא תֵּיכְלֵיהּ! אֲמַרוּ לֵיהּ: בַּר אוֹרַיְין הוּא. אָמַר לְהוּ: לֵיעוֹל וְלֵיתֵי. חֲזֵיהּ דַּהֲוָה עָכִירָא דַּעְתֵּיהּ, פָּתַח וְאָמַר: "אָמַרְתָּ לַה' אֲדֹנָי אָתָּה טוֹבָתִי בַּל עָלֶיךָ" - אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הַחֲזֵק לִי טוֹבָה, שֶׁהוֹדַעְתִּיךָ בָּעוֹלָם. אָמַר לָהּ: "טוֹבָתִי בַּל עָלֶיךָ", אֵינִי מַחֲזִיק טוֹבָה אֶלָּא לְאַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, שֶׁהוֹדִיעוּנִי תְּחִלָּה בָּעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְקְדוֹשִׁים אֲשֶׁר בָּאָרֶץ הֵמָּה וְאַדִּירֵי כָּל חֶפְצִי בָם". כֵּיוָן דִּשְׁמָעֵיהּ דְּקָאָמַר "אַדִּיר", פָּתַח וְאָמַר: "יָבֹא אַדִּיר, וְיִפְרַע לְאַדִּירִים מֵאַדִּירִים בְּאַדִּירִים". "יָבֹא אַדִּיר" - זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, דִּכְתִיב: "אַדִּיר בַּמָּרוֹם ה'". "וְיִפְרַע לְאַדִּירִים" - אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאַדִּירֵי כָּל חֶפְצִי בָם". "מֵאַדִּירִים" - אֵלּוּ הַמִּצְרִים, דִּכְתִיב: "צָלְלוּ כַּעוֹפֶרֶת בְּמַיִם אַדִּירִים". "בְּאַדִּירִים" - אֵלּוּ מַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִקֹּלוֹת מַיִם רַבִּים אַדִּירִים מִשְׁבְּרֵי יָם". "יָבֹא יָדִיד בֶּן יָדִיד, וְיִבְנֶה יָדִיד לְיָדִיד בְּחֶלְקוֹ שֶׁל יָדִיד וְיִתְכַּפְּרוּ בוֹ יְדִידִים". "יָבֹא יָדִיד" - זֶה שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ, דִּכְתִיב: "וַיִּשְׁלַח בְּיַד נָתָן הַנָּבִיא וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יְדִידְיָה בַּעֲבוּר ה'".

"בן

תוספות

כי קא מבעיא לי לעבב — תימה: מאחר דכתיב "זאת תורת", אייתרו ליה "מצה" דכתיב במחבת ומאפה, לעבב! ויש לומר: דדילמא הני מילי בדידהו, אבל בסלת ומרחשת — לא, וכי מסיק עיכובא מדכתיב "תהיה" במחבת — אם אינו ענין לגופה, תניהו ענין לשאר מנחות. ודוחק הוא, שיכול לפרש כל זה. ועוד: לישנא דקתני בברייתא: "מצה" — יכול מצוה? תלמוד לומר: "תהיה" — הכתוב קבעה חובה" משמע דבגופה נמי אי לא כתיב "תהיה" הוה אמינא מצוה! ועוד: ד"מצה" במחבת ומאפה למה ליה? דב"מצה תהיה" דמחבת סגי! ונראה לפרש: דלשום דרשא צריכי. ואף על גב דכתיב במחבת "מצה תהיה", ילפינן בכל המנחות מ"זאת תורת" דכל היכא דאיכא מצה במצה, איכא נמי עיכובא. **אי** שיאור דרבי מאיר לרבי יהודה מצה מעלייתא — דבפרק "אלו עוברין" (פסחים מח, ב) קתני רבי יהודה שיאור דפטור בקרני חגבים, וסידוק דחייב כרת — שנתערבו סדקיו זה בזה, אבל פחות מכן — שרי, כגון שהכסיפו פניו. ורבנן פליגי עליה, דהיינו רבי מאיר, כדמוכח בגמרא. ומפרשינן: איזהו שיאור? כל שהכסיפו פניו. ואם תאמר: בפרק "אלו עוברין" (שם מג, א) תניא: "שיאור — ישרף, ונותנו לפני כלבו", ומפרש: "ונותנו לפני כלבו" דרבי מאיר לרבי יהודה. משמע: אבל באכילה — אסור! ויש לומר: דמדרבנן בעלמא הוא דאסור, ומדשרי ליה לכלבו — שמע מינה: מצה מעלייתא היא. **אלא** דרבי מאיר לרבי מאיר מדלקי עליה חמץ הוא — כי האי גונא דייקינן בפרק קמא דחולין (כג, ב) גבי "הרי עלי לחמי תודה מן החמץ או מן המצה", והביא שיאור, מהו? וקאמר: שיאור דמאן? אי דרבי מאיר לרבי מאיר — מדלקי עליה, חמץ הוא! ותימה על דהכא והתם: דילמא שאני לגבי פסח, דמרבינן ליה מדכתיב (שמות יב) "כל מחמצת". ומהתם לא ילפינן, דהא לענין פסח נמי לא חשיב חמץ גמור להתחייב כרת. ואדרבה, נילף מחמץ גמור! ומיהו בההיא דחולין, יש לפרש דלענין מצה דתודה קאמרינן דילפא מפסח, ולא יצא בו ידי מצה דתודה. אבל בשמעתין, ליכא לשנויי הכי. ושמא יש שום ייתור בתודה ובמנחות, דחמץ נוקשה חשוב חמץ גבייהו. ולקמן (נד, א) פליגי רבי חנינא בן גמליאל ורבנן במחמיצין בתפוחים, וקרי ליה "חמץ נוקשה". ולמאי דבעי לאוקומי האי ד"תפוח שריסקו" כרבי חנינא בן גמליאל, פירוש: תפוח של תרומה שנתנו בעיסה וחימצה, היה יכול לומר דלרבנן חשיב ליה מצה, ושרי. אבל במסקנא דקאמרי לרבנן דהוי נוקשה, ואפילו הכי אמר רבי חנינא בן גמליאל דמחמיצין, פליגי בהכי אי חשיב חמץ נוקשה כחמץ גמור לענין לחמי תודה ושתי הלחם או לא. וקשיא אההיא דחולין, דמשמע דלכולי עלמא חשיבא חמץ! ושמא אפילו לרבנן לא אמרינן אלא לכתחילה דאין מחמיצין. אי נמי: לכולי עלמא אין מחמיצין בחמץ נוקשה לכתחילה, אלא רבי חנינא בן גמליאל קסבר דחמץ גמור הוא.

תלמוד לומר תהיה הכתוב קבעה חובה — הא דדרשינן בפרק "החולץ" (יבמות מ, א): "מצות תאכל במקום קדוש", דלהכי תנא ביה קרא לעבב, דאינו אוכלה חלוטה, אף על גב דמצה היא — ההוא "לעבב" לא הוי כמו "שנה הכתוב לעבב" בעלמא. דמהתם לא נפקא לן אלא מ"תהיה" דהכא. ועוד: דהא משמע התם דמחד מצה לא ממעטינן חלוט, דחלוט מצה הוא, ומדכתיב תרתי ממעט ליה, ואם כן אימא למצוה. והא דמשמע הכא דאי לאו "תהיה" הוה אמינא אי בעי רבוכה לייתי, אי בעי מצה לייתי — לאו לכתחילה, דהא ממעט ביבמות חלוט למצוה.

"בֶּן יָדִיד" - זֶה אַבְרָהָם, דִּכְתִיב: "מֶה לִּידִידִי בְּבֵיתִי". "וְיִבְנֶה יָדִיד" - זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, דִּכְתִיב: "מַה יְּדִידוֹת מִשְׁכְּנוֹתֶיךָ". "לְיָדִיד" - זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, דִּכְתִיב: "אָשִׁירָה נָּא לִידִידִי". "בְּחֶלְקוֹ שֶׁל יָדִיד" - זֶה בִּנְיָמִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְבִנְיָמִן אָמַר יְדִיד ה' יִשְׁכֹּן לָבֶטַח עָלָיו". "וְיִתְכַּפְּרוּ בּוֹ יְדִידִים" - אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, דִּכְתִיב: "נָתַתִּי אֶת יְדִדוּת נַפְשִׁי בְּכַף אֹיְבֶיהָ". "יָבֹא טוֹב, וִיקַבֵּל טוֹב מִטּוֹב לַטּוֹבִים". "יָבֹא טוֹב" - זֶה מֹשֶׁה, דִּכְתִיב: "וַתֵּרֶא אֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא". "וִיקַבֵּל טוֹב" - זוֹ תּוֹרָה, דִּכְתִיב: "כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם". "מִטּוֹב" - זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, דִּכְתִיב: "טוֹב ה' לַכֹּל". "לַטּוֹבִים" - אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, דִּכְתִיב: "הֵטִיבָה ה' לַטּוֹבִים". "יָבֹא זֶה, וִיקַבֵּל זֹאת מִזֶּה לְעַם זוּ". "יָבֹא זֶה" - זֶה מֹשֶׁה, דִּכְתִיב: "כִּי זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ". "וִיקַבֵּל זֹאת" - זוֹ הַתּוֹרָה, דִּכְתִיב: "וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר שָׂם מֹשֶׁה". "מִזֶּה" - זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, דִּכְתִיב: "זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ". "לְעַם זוּ" - אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַם זוּ קָנִיתָ". אָמַר רַבִּי יִצְחָק: בְּשָׁעָה שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, מְצָאוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם שֶׁהָיָה עוֹמֵד בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, אָמַר לוֹ: מָה לִּידִידִי בְּבֵיתִי? אָמַר לוֹ: עַל עִסְקֵי בָּנַי בָּאתִי. אָמַר לוֹ: בָּנֶיךָ חָטְאוּ, וְגָלוּ. אָמַר לוֹ: שֶׁמָּא בְּשׁוֹגֵג חָטְאוּ? אָמַר לוֹ: "עֲשׂוֹתָהּ הַמְזִמָּתָה". אָמַר לוֹ: שֶׁמָּא מִיעוּטָן חָטְאוּ? אָמַר לוֹ: "הָרַבִּים". הָיָה לְךָ לִזְכּוֹר בְּרִית מִילָה? אָמַר לוֹ "וּבְשַׂר קֹדֶשׁ יַעַבְרוּ מֵעָלָיִךְ". אָמַר לוֹ: שֶׁמָּא אִם הִמְתַּנְתָּ לָהֶם, הָיוּ חוֹזְרִין בִּתְשׁוּבָה? אָמַר לוֹ: "כִּי רָעָתֵכִי אָז תַּעֲלֹזִי". מִיָּד הִנִּיחַ יָדָיו עַל רֹאשׁוֹ, וְהָיָה צוֹעֵק וּבוֹכֶה, וְאָמַר לוֹ: שֶׁמָּא חַס וְשָׁלוֹם אֵין לָהֶם תַּקָּנָה? יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה לוֹ: "זַיִת רַעֲנָן יְפֵה פְרִי תֹאַר קָרָא ה' שְׁמֵךְ", מָה זַּיִת זוֹ אַחֲרִיתוֹ בְּסוֹפוֹ, אַף יִשְׂרָאֵל אַחֲרִיתָן בְּסוֹפָן. "לְקוֹל הֲמוּלָּה גְדֹלָה הִצִּית אֵשׁ עָלֶיהָ וְרָעוּ דָּלִיּוֹתָיו" - אָמַר רַבִּי חִינָּנָא בַּר פַּפָּא: לְקוֹל מִילֵיהֶן שֶׁל מְרַגְּלִים נִתְרוֹעֲעוּ דָּלִיּוֹתֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. דְּאָמַר רַבִּי חִינָּנָא בַּר פַּפָּא: דָּבָר גָּדוֹל דִּבְּרוּ מְרַגְּלִים בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, "כִּי חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ" אַל תִּיקְרֵי "מִמֶּנּוּ" אֶלָּא "מִמֶּנּוּ", כִּבְיָכוֹל שֶׁאֲפִילּוּ בַּעַל הַבַּיִת אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא כֵּלָיו מִשָּׁם. מַתְקִיף לָהּ רַבִּי חִיָּיא בְּרַבִּי חִינָּנָא: הַאי "לְקוֹל הֲמוּלָּה גְדֹלָה", "לְקוֹל מִלָּה" מִיבָּעֲיָא לֵיהּ! אֶלָּא, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם: קוֹלְךָ שָׁמַעְתִּי וְחָמַלְתִּי עֲלֵיהֶם. אֲנִי אָמַרְתִּי: יִשְׁתַּעְבְּדוּ בְּאַרְבַּע מַלְכֻיּוֹת, כָּל אַחַת וְאַחַת כְּשִׁיעוּר אַרְבַּע מַלְכֻיּוֹת. הָשְׁתָּא, כָּל חֲדָא וַחֲדָא - מַאי דְּפָסֵיק לָהּ. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי, אֲנִי אָמַרְתִּי: בְּזֶה אַחַר זֶה. עַכְשָׁיו - בְּבַת אַחַת. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: לָמָּה נִמְשְׁלוּ יִשְׂרָאֵל לְזַיִת? לוֹמַר לְךָ: מַה זַּיִת אֵין עָלָיו נוֹשְׁרִין, לֹא בִּימוֹת הַחַמָּה וְלֹא בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים, אַף יִשְׂרָאֵל אֵין לָהֶם בְּטִילָה עוֹלָמִית, לֹא בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלֹא בָּעוֹלָם הַבָּא. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לָמָּה נִמְשְׁלוּ יִשְׂרָאֵל לְזַיִת? לוֹמַר לְךָ: מַה זַּיִת אֵינוֹ מוֹצִיא שַׁמְנוֹ אֶלָּא עַל יְדֵי כְּתִיתָה, אַף יִשְׂרָאֵל אֵין חוֹזְרִין לְמוּטָב אֶלָּא עַל יְדֵי יִסּוּרִין. "רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: הַשְּׂאוֹר בּוֹדֶה לָהֶן מִתּוֹכָן וּמַחֲמִיצָן" [וכו']. מַאי "חֲסֵירָה אוֹ יְתֵירָה"? אָמַר רַב חִסְדָּא: עִיסַּת הַשְּׂאוֹר עָבָה - נִמְצֵאת יְתֵירָה, מִדַּת הָעִשָּׂרוֹן רַכָּה - נִמְצֵאת חֲסֵירָה. סוֹף סוֹף כִּי קָא כָּיֵיל, לְעִשָּׂרוֹן קָא כָּיֵיל! רַבָּה וְרַב יוֹסֵף דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ: לִכְמוֹת שֶׁהֵן הָיְתָה מְשָׁעֲרִינַן. - וְלִישְׁקוֹל פּוּרְתָּא מִינֵּיהּ וְלִיחַמְצֵיהּ מֵאַבְּרַאי, וְלֵיתֵיהּ וְנִילוֹשֵׁיהּ בַּהֲדֵיהּ! - גְּזֵירָה דִּלְמָא אָתֵי לְאִיתוּיֵי מֵעָלְמָא. תָּנוּ רַבָּנַן: אֵין מַחְמִיצִין

בתפוחים

רש"י

עשותה המזימתה – כל מעשיהם במזיד ובכוונה. **יעברו מעליך** – שהעבירו מעליהם מילה. **כי רעתיכי אז תעלוזי** – בשעת עליצותם מחזיקין יותר ברעתם, ולא חוזרין בהן. **זית רענן** – סמוך להההוא קרא ד"מה לידידי". **זית אחריתו בסופו** – שנטעו עכשיו, ואינו טוען עד זמן גדול, ואחר כך טוען פירות הרבה. לישנא אחרינא: שאין מתבשל מעט מעט כשאר אילנות, אלא בסופו כולן יחד. **דליותיהן** – *טרוויל"ש. **נתרועעו** – נתרוצצו. כלומר, נשבר גאון עוזם. **בעל הבית** – הקדוש ברוך הוא. **כל אחת ואחת כשיעור ארבע מלכיות** – של עכשיו. **בזה אחר זה** – דהוו ארבעה שיעורין, ועכשיו בבת אחת, דהוי כוליה חד שיעורא, אלא שיהו מפוזרין: מקצתן משועבדים לבבל, ומקצתן ליון, [ומקצתן לפרס], ומקצתן לאדום. **מאי חסירה מאי יתירה** – כלומר, אימת חסירה ואימת יתירה. **עבה** – במעט מים מגובל – נמצאת חסירה, כדפרישית. **עשרון קא כייל** – ומאי איכפת לן למימר: אילו הוה קמח, הוי חסר או יתיר, הא בשעת מדה לאו קמח הוא! **לכמות שהן** – לכמות שהיו כבר כשהיה קמח משערין ליה. לשון קל והגון. **ונשקול פורתא מיניה כו'** – לרבי מאיר, אמאי בודה מתוכו, דאינו מן המובחר. ולרבי יהודה, אמאי מביא שאור מביתו, דאיכא למימר חסירה או יתירה. **נשקול פורתא מיניה** – לאחר שמדד עשרון סלת. **ונחמציה אבראי** – במקום חמימות, או יטמננו בעיסה מחומצת עד שיתחמץ יפה, ונהדר ונליישיה במקומו עם השאר. **גזירה דילמא אתי לאיתויי מעלמא** – אי שרית ליה לחמצו מבחוץ ולהחזירו כאן, הרואה שהוא מביאו מן החוץ ולשו בכאן ואינו מודד עכשיו העשרון, סבור שהוא מוסיף על העשרון, ואתי לאיתויי שאור מעלמא לבד העשרון. הילכך לרבי מאיר בודה מתוכו עדיף, ולרבי יהודה מביאו מביתו קודם מדידה עדיף. לישנא אחרינא – ונשקול פורתא מקמח של עשרון, לאחר שנמדד עם שאור שמביא מביתו ולשה בלישה. אותו שאור שהביא מביתו, אם עבה עבה, ואם רך רך. וניהדריה לתוך העשרון, ואם עבה הוא – וראה כשחסר העשרון עכשיו, ודאי כך נפח חסר אז מה שהיה קמח, באותו שיעור שעכשיו צריך להוסיף עליו כאותו שיעור שיש לך מן הסלת חוץ, דודאי כך חסר נפח של אותו שאור שהביא מביתו יותר משאילו היה קמח, ובכך היה העשרון יתר. ואם רך הוא – יראה כמה העשרון גדול עכשיו יותר ממה שהיה כשהוא קמח, ודאי כשיעור זה גדולו נמי נפחו של שאור ראשון, ובכך היה העשרון חסר, וכך יוסיף עליו. **גזירה דילמא אתי לאיתויי מעלמא** – שמא ינסה מקמח עשרון אחר ויתן בעשרון לראות השיעור כמו שפירשנו ויערבנו אחר כך בזה ונמצא יתר. לשון ראשון מצאתי בגליון. **אין מחמיצין** – לשתי הלחם ותודה בתפוחים דלא הוי חמץ מעליא.

רב

תוספות

בן ידיד — בן אברהם, דכתיב ביה "מה לידידי בביתי". פשטיה דקרא בירמיה שהיה מתפלל בבית המקדש על ישראל. דמעיקרא כתיב "ואתה אל תתפלל בעד העם הזה", וכתיב בתריה "מה לידידי בביתי". וכאן דורשו באברהם, כדאמרינן בסמוך שמצאו הקדוש ברוך הוא לאברהם שהיה עומד בבית המקדש. ומה שאומר בברכה של מילה "אשר קידש ידיד מבטן", אומר רבינו תם: דהיינו, אברהם שנקרא "ידיד", כדאמרינן הכא. וקדשו הקדוש ברוך הוא מן הבטן, שדורש במדרש דכתיב באברהם "כי ידעתיו", וכתיב בירמיה "בטרם אצרך בבטן ידעתיך". "חוק בשארו שם" — זה יצחק, שקראו הקדוש ברוך הוא יצחק, עד שלא נולד. "וצאצאיו חתם באות ברית קודש" — זה יעקב, כדכתיב (ישעיה כב) "הצאצאים והצפיעות", ומתרגמינן: בניא ובני בניא. ויש מפרשים: "ידיד" — זה יצחק, "שאר" — זה יעקב, "וצאצאיו" — אלו השבטים.

ולישקול פורתא מיניה — פירוש: ימדוד עשרון קמח, ונישקול פורתא ויעשנו עיסה, ויכרוך העיסה במטלית ויטמננה בשאור בעלמא, עד שתקלוט הריח ויעשה שאור, ויחמץ את העשרון. גזירה, דילמא אתי לאיתויי מעלמא. אי שרית ליה לחמצו מבחוץ ולהחזירו כאן, הרואה שהוא מביאו מבחוץ ולשו בכאן ואינו מודד עכשיו העשרון, סבור שהוא מוסיף על עשרון, ואתי לאיתויי [שאור מעלמא] לבד העשרון. הילכך לרבי מאיר בודה מתוכו עדיף, ולרבי יהודה [מביא מביתו] קודם מדידה עדיף. ולשון שני שבקונטרס הוא עיקר.

אין מחמיצין לשתי הלחם וחלות תודה בתפוחים — דלא הוי חמץ מעליא דמי פירות אין מחמיצין, כך פירש בקונטרס. ומסקינן הכא דלכולי עלמא הוי חמץ נוקשה לכל הפחות. והא דפליגי בפרק "כל שעה" (פסחים לו, א) בעיסה שנילושה ביין ושמן ודבש, רבן גמליאל אומר: תישרף מיד — פירוש: שאין אדם יכול לשמרה שלא תחמיץ. וחכמים אומרים: תאכל (מיד) — דיכול ליזהר מחימוץ, היינו כי הך דהכא. ודקאמר להו רבי יהושע בן לוי לבניה: יומא קמא לא תלושו לי בחלבא או

בדובשא

בֶּן יָדִיד זֶה אַבְרָהָם, דִּכְתִיב בנבואת ירמיה (ירמיה יא טו) 'מַה לִּידִידִי בְּבֵיתִי' – מה לך אברהם שאתה עומד בבית המקדש. וְיִבְנֶה את יָדִיד זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, דִּכְתִיב (תהלים פד ב) 'מַה יְּדִידוֹת מִשְׁכְּנוֹתֶיךָ ה' צְבָאוֹת', לְיָדִיד זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שגם הוא נקרא ידיד, דִּכְתִיב (ישעיה ה א) 'אֲשִׁירָה נָּא לִידִידִי' – הנביא אומר אשיר שיר עבור 'ידידי', הקדוש ברוך הוא. בְּחֶלְקוֹ שֶׁל יָדִיד זֶה בִּנְיָמִין שנקרא ידיד, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לג יב) 'לְבִנְיָמִין אָמַר יְדִיד ה' יִשְׁכֹּן לָבֶטַח עָלָיו'. וְיִתְכַּפְּרוּ בּוֹ יְדִידִים אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, דִּכְתִיב (ירמיה יב ז) בנבואת ירמיה על חורבן ירושלים 'נָתַתִּי אֶת יְדִידוּת נַפְשִׁי בְּכַף אוֹיְבֶיהָ'.

המאמר השני: כשנתן הקדוש ברוך הוא את תורתו, אמר, 'יָבֹא טוֹב וִיקַבֵּל טוֹב מִטּוֹב לַטּוֹבִים' – יבא משה רבינו ויקבל את התורה מאת ה', עבור ישראל. מפני שכל אלו מכונים 'טוב', יָבֹא טוֹב זֶה מֹשֶׁה, דִּכְתִיב (שמות ב ב) בלידת משה 'וַתֵּרֶא אֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא'. וִיקַבֵּל טוֹב זוֹ תּוֹרָה, דִּכְתִיב (משלי ד ב) 'כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרָתִי אַל תַּעֲזֹבוּ'. מִטּוֹב זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, דִּכְתִיב (תהלים קמה ט) 'טוֹב ה' לַכֹּל'. לַטּוֹבִים אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, דִּכְתִיב (שם קכה ד) 'הֵיטִיבָה ה' לַטּוֹבִים'.

המאמר השלישי: כשקיבלו בני ישראל את התורה, אמר הקב"ה, 'יָבֹא זֶה וִיקַבֵּל וֹאת מִזֶּה לְעֻם זוֹ' – יבא משה רבינו ויקבל את התורה מאת הקב"ה, עבור עם ישראל. והביאור בזה, יָבֹא זֶה, זֶה מֹשֶׁה דִּכְתִיב (שמות לב א) 'כִּי זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ'. וִיקַבֵּל וֹאת זוֹ הַתּוֹרָה, דִּכְתִיב (דברים ד מד) 'וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר שָׂם מֹשֶׁה'. מִזֶּה זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, דִּכְתִיב (שמות טו ב) 'זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ'. לְעֻם זוֹ אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (שם טו טז) 'עַם זוּ קָנִיתָ'.

הגמרא דורשת את הפסוק 'מה לידידי בביתי' שהובא לעיל, ומפרטת את המשא ומתן בין אברהם אבינו לקב"ה: אָמַר רַבִּי יִצְחָק, בְּשָׁעָה שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, מְצָאוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם אבינו שֶׁהָיָה עוֹמֵד בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, וְאָמַר לוֹ לאברהם 'מַה לִּידִידִי בְּבֵיתִי'. אָמַר לוֹ אברהם להקב"ה, עַל עִיסְקֵי בָּנַי בָּאתִי – באתי להתפלל על בני. אָמַר לוֹ הקב"ה, בָּנֶיךָ חָטְאוּ ומשום כך גָּלוּ מן הארץ. אָמַר לוֹ אברהם לקב"ה, שֶׁמָּא כְּשׁוֹגֵג חָטְאוּ, ומשום כך אין להענישם בעונש חמור. אָמַר לוֹ הקב"ה, ראויים הם לעונש חמור, כי 'עֲשׂוֹתָה הַמְּזִימָּתָה' – כל עוונותיהם עשו במזיד. אָמַר לוֹ אברהם, שֶׁמָּא אין ראויים כלל לעונש, כי רק מִיעוּטָן חָטְאוּ, והעולם נידון אחר רובו. אָמַר לוֹ הקב"ה, 'הָרַבִּים' חטאו. [אָמַר לוֹ אברהם] הָיָה לְךָ לְזַכּוֹר [לָהֶם] בְּרִית מִילָה, וזכות המצוה תגן עליהם. אָמַר לוֹ הקב"ה 'וּבְשַׂר קֹדֶשׁ יַעְבְּרוּ מֵעָלֶיךָ' – בני ישראל העבירו מעצמם את המצוה שעל ידה היו מקודשים לי, ואין מקיימים אותה. אָמַר לוֹ אברהם שֶׁמָּא אִם הִמְתַּנְתָּ לָהֶם הָיוּ חוֹזְרִין בִּתְשׁוּבָה. אָמַר לוֹ הקב"ה 'כִּי רָעָתְכִי אָז תַּעֲלֹזִי' – בשעת שמחתם ועליזותם הם מחזיקים יותר בדרכם הרעה, וגם אם הייתי ממתין להם לא היו חוזרים בתשובה. מִיָּד כששמע זאת, הִנִּיחַ אברהם אבינו את יָדָיו עַל רֹאשׁוֹ, וְהָיָה צוֹעֵק וּבוֹכֶה. וְאָמַר לוֹ להקב"ה, שֶׁמָּא אם הם רעים כל כך, חַס וְשָׁלוֹם אֵין לָהֶם תִּקְוָה ולעולם לא יגאלו, כי אינם חוזרים בתשובה. יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה לוֹ (שם טז) 'זֵית רַעֲנָן יְפֵה פְרִי תֹאַר קָרָא ה' שְׁמֵךְ', אין לך לדאוג שמא לא יגאלו, כי משולים הם לזית, מַה זַּיִת זוֹ אַחֲרִיתוֹ בְּסוֹפוֹ – כמו שעץ הזית אינו טוען פירות רק זמן רב אחרי שנטעו אותו, אַף יִשְׂרָאֵל אַחֲרִיתָן בְּסוֹפָן – כך ישראל, אפילו שעתה הם בגלות, ימיהם הטובים יהיו בסופם.

הגמרא מבארת את המשך הפסוק 'זית רענן יפה' וגו'. אומרת הגמרא: כתוב בהמשך הפסוק 'לְקוֹל הֲמוּלָה גְדוֹלָה, הִצִּית אֵשׁ עָלֶיהָ וְרָעוּ דָלִיּוֹתָיו'. אָמַר רַבִּי חִינֻּנָא בַּר פַּפָּא, פירוש הפסוק הוא כך, לְקוֹל מִילֵּיהֶן [–דבריהם] שֶׁל מְרַגְּלִים בימי משה, נענשו בני ישראל וְנִיתְּרוּעֲעוּ דָּלִיּוֹתֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל – נתרוצצו ענפיהם המודלות ומוגבהות של ישראל. כלומר, נשבר גאון עוזם, שהוצת בית המקדש באש, ונחרב. דְּאָמַר רַבִּי חִינֻּנָא בַּר פַּפָּא, דָּבָר גָּדוֹל – חוצפה גדולה דִּבְּרוּ מְרַגְּלִים בְּאוֹתָהּ שָׁעָה שהוציאו את דיבת הארץ רעה. שאמרו (במדבר יג לא) 'לֹא נוּכַל לַעֲלוֹת אֶל הָעָם כִּי חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ', אַל תִּיקְרֵי 'מִמֶּנּוּ' בנו"ן רפויה, שמשמעותו שהעם חזק יותר 'מאיתנו', אֶלָּא תקרא 'מִמֶּנּוּ' עם נו"ן דגושה, שמשמעותו שהעם היושב בארץ, בביכול חזק יותר מהקב"ה. בְּבִיכוֹל שֶׁאֲפִילּוּ בַּעַל הַבַּיִת שהפקיד את כליו אצל אדם, אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא כֵּלָיו מִשָּׁם, כלומר, אפילו הקב"ה שהוא הבעל הבית של אותם ענקים היושבים בארץ כנען, כי הוא בראם, בביכול אינו יכול לנצחם, ומשום חוצפה זו חרב בית המקדש.

הגמרא מקשה על ביאורו של רבי חיננא בר פפא: מַתְקִיף לָהּ רַבִּי חִיָּיא בְּרֵבִי חִינֻּנָא, אם אתה מפרש את הפסוק 'לקול מילידהן של מרגלים', לא מובן הַאי – לשון זה של 'לְקוֹל הֲמוּלָה גְדוֹלָה', כִּי 'לְקוֹל מַלָּה' מִיבַּעְיָא לֵיהּ [–היה צריך לומר]. הגמרא מבארת באופן אחר: אֶלָּא, אומר רבי חייא בר חיננא, הפירוש של 'לְקוֹל הֲמוּלָה גְדוֹלָה' הוא, שלאחר שאברהם היה צועק ובוכה ואומר שמא אין להם תקנה, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם, קוֹלְךָ שָׁמַעְתִּי, וְחָמַלְתִּי עֲלֵיהֶם. ומהו החמלה שחמלתי עליהם, אֲנִי אֲמַרְתִּי מתחילה, שבני ישראל יִשְׁתַּעְבְּדוּ בְּאַרְבַּע מַלְכִיּוֹת – בבל, יון, פרס ואדום, כָּל אַחַת וְאַחַת מהם תשתעבד בבני ישראל כְּשִׁעְוּר שיעבוד של אַרְבַּע מַלְכִיּוֹת, הַשְּׁתָּא – עכשיו מחמת בכייתך, כָּל חָדָא וַחֲדָא – כל אחת ואחת מהמלכויות ישתעבדו, מַאי דְּפָסִיק לָהּ – רק כפי שנקבע לה, ולא יותר. שהוא שיעור זמן של גלות אחת שתתחלק לארבע מלכויות. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי שכך אמר הקב"ה לאברהם, אֲנִי אָמַרְתִּי בתחילה שארבע המלכויות ישתעבדו בהם בְּזֶה אַחַר זֶה, עַכְשָׁיו – לאחר בכייתך ישתעבדו כולם בְּבַת אַחַת, שעל ידי שישראל יהיו מפוזרים בין האומות, יהיו רק חלק מהם בכל גלות, ויהיה נחשב כאילו השתעבדו בכל אחת ואחת מהן.

הגמרא מביאה דמיונות נוספים בין ישראל לזית: אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, לָמָּה נִמְשְׁלוּ יִשְׂרָאֵל לְזַיִת, לוֹמַר לְךָ מַה עֵץ הַזַּיִת אֵין עָלָיו נוֹשְׁרִין לֹא בִּימוֹת הַחַמָּה וְלֹא בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים, אַף יִשְׂרָאֵל אֵין לָהֶם בְּטֵילָה עוֹלָמִית לֹא בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלֹא בָּעוֹלָם הַבָּא.

משל נוסף: וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לָמָּה נִמְשְׁלוּ יִשְׂרָאֵל לְזַיִת, לוֹמַר לְךָ מַה פְּרִי הַזַּיִת אֵינוֹ מוֹצִיא שַׁמְנוֹ אֶלָּא עַל יְדֵי כְּתִיתָה, אַף יִשְׂרָאֵל אֵין חוֹזְרִין לְמוּטָב אֶלָּא עַל יְדֵי יִסּוּרִין.

שנינו במשנה, 'רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר הַשְּׁאוֹר בּוֹדֶה לָהֶן מִתּוֹכָן וּמַחֲמִצָּן [וכו']', רבי יהודה אומר וכו', אמרו לו אף היא היתה חסירה או יתירה.

הגמרא מבארת את דברי חכמים. שואלת הגמרא: מַאי חֲסֵירָה אוֹ יְתֵירָה – מתי תהיה המנחה חסירה מעשרון, ומתי תהיה יתירה מעשרון. משיבה הגמרא: אָמַר רַב חִסְדָּא, אם לש את עִיסַּת הַשְּׂאוֹר בלישה עֲבָה עם מעט מים, המצמקת, אז נִמְצֵאת המנחה יְתֵירָה מִמִּדַּת הָעֶשָּׂרוֹן. כי נפח השאור התמעט, וכאשר יכניסו למדה ויוסיף סולת חדשה כדי להשלים את המדה, ימצא שמדד יותר מעשרון סולת. ואם לש את השאור בלישה רַכָּה עם הרבה מים, נִמְצֵאת המנחה חֲסֵירָה ממדת עשרון. כי נפח השאור התרבה, וכשישלים את המדה יכניס פחות סולת, וימצא שמדד פחות מעשרון.

רב חסדא מבאר מדוע לא נאמר שסוף סוף מדד עשרון. מקשה הגמרא: מה איכפת לנו מה היה מתחילה כמות הסולת בשאור, סוֹף סוֹף, כִּי קָא כָּיֵיל – עכשיו כאשר הוא מודד ומשלים את מדת העשרון, לְעֶשָּׂרוֹן קָא כָּיֵיל – עשרון שלם הוא מודד, ואם כן אינה לא חסרה ולא יתירה. מתרצת הגמרא: רַבָּה וְרַב יוֹסֵף דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ [–אמרו שניהם אותו כלל], לִכְמוֹת שֶׁהֵן (הָיְתָה) מְשַׁעֲרִינַן – משערים מידה של דבר כמו שהיה לפני שתפח או הצטמק, ולא כפי שהוא עכשיו. וממילא הוא הדין לגבי מדידת השאור, צריך למודדו כפי שהיה בעודו סולת.

הגמרא מציעה אופן אחר להחמיץ את השאור. שואלת הגמרא: מאחר וכל אחד מהאופנים של החימוץ אינו מן המובחר, מדוע לא יחמיצו באופן הבא. שימדוד עשרון סולת, וְלִישְׁקוֹל פּוּרְתָּא מִינֵּיהּ – ויטול מעט סולת ממנו, וְלִיחַמְּצֵיהּ מַאבְרַאי – ויחמיצנה מחוץ לכלי במקום חם או יטמיננו בתוך עיסה אחרת מחומצת, עד שהעיסה תחמיץ היטב ותיעשה שאור, וְלִיתֵּי וְנִילּוּשֵׁיהּ בַּהֲדֵיהּ – ויביאנו עוד באותו יום [שלא יפסל בלינה], וילוש אותו יחד עם שאר הסולת.

המשך בעמוד קס

בְּמִי תַּפּוּחִים, כי אין העיסה מחמיצה חימוץ גמור. מִשּׁוּם [–משמו
של] רַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל אָמְרוּ, מַחְמִיצִין שתי הלחם ולחמי תודה
במי תפוחים, כי מי פירות מחמיצים היטב. רַב כַּהֲנָא מַתְנִי לָהּ – שנה
את הברייתא בְּרַבִּי חֲנִינָא בֶּן תְּרַדְיוֹן – שרבי חנינא בן תרדיון הוא
הסובר שמחמיצים במי תפוחים.

שואלת הגמרא: כְּמַאן אָזְלָא הָא דְּתַנֵּן – כשיטת מי הולכת המשנה
במסכת תרומות (פ״ו מ״ב), שתַּפּוּחַ של תרומה שֶׁרִיסְּקוּ וּנְתָנוּ בְּתוֹךְ
הָעִיסָּה של חולין, וְחִימְּצָה – והחמיץ התפוח את העיסה, הֲרֵי זוֹ
אֲסוּרָה באכילה לזרים שאסורים בתרומה. כְּמַאן – כשיטת מי היא
הולכת, לֵימָא – האם נאמר שרַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל הִיא הסובר
שמי פירות מחמיצים, וְלָא רַבָּנָן. משיבה הגמרא: אֲפִילּוּ תֵּימָא –
אפילו אם תאמר רַבָּנָן היא הסוברים שמי פירות אין מחמיצין, נְהִי –
האף אמנם שסוברים דְּחָמֵץ גָּמוּר לָא הָוֵי על ידי מי פירות, אבל חמץ
נוֹקְשֶׁה מִיהָא הָוֵי – על כל פנים ל׳חמץ נוקשה׳ הוא נעשה על ידי
מי פירות, ודי בזה כדי לאסור את העיסה לזרים.

הגמרא חוזרת לדברי רבה ורב יוסף לעיל (נג:) שסוברים לכמות שהן
משערינן, ורוצה לומר שנחלקו בזה אמוראים. אומרת הגמרא: אָמַר
רַבִּי אִילָא, אֵין לְךָ מנחה הַקָּשָׁה לְקַמִּיצָה, יוֹתֵר מִמִּנְחַת חוֹטֵא,
שמאחר ואין נותנים בה שמן והיא סולת לבדה, קשה לכהן להיות
מוחק באגודלו מלמעלה ובזרת מלמטה כדי שלא יבצבץ סולת חוץ
לקמיצה ותהיה יתירה, כי בשעה שהוא מוחק באגודלו נופל הרבה
סולת מהקמיצה, כיון שסולת ללא משקים מתפוררת. רַב יִצְחָק בַּר
אַבְדִּימִי אָמַר, אין במנחת חוטא קושי יותר משאר מנחות, משום
שמִּנְחַת חוֹטֵא מְנַבְּלָה בְּמַיִם – הוא לשה עם מים, וּכְשֵׁרָה.

מדברי רב יצחק בר אבדימי למדנו, שהגם שהקמיצה נעשית לאחר
שהוסיף מים שהתורה לא ציוותה, אין זה נחשב לקומץ חסר או יתר.
אומרת הגמרא: לֵימָא – האם נאמר דבְּהָא קָא מִיפַּלְגִי – שבסברא
זו נחלקו רבי אילא ורב יצחק בר אבדימי, דְּמַר סָבַר – רב יצחק בר
אבדימי סבר, כְּמוֹת שֶׁהֵן עתה מְשַׁעֲרִינַן, לכן מנחת חוטא אפשר
לקומצה אחר נתינת מים ואין זה נחשב לחסירה או יתירה, כיון
שמשערים לפי נפחה עכשיו אחר נתינת המים. וּמַר סָבַר – ורבי
אילא סבר לְכְמוֹת שֶׁהָיוּ מתחילה מְשַׁעֲרִינַן, ממילא אי אפשר ליתן
בה מים ולקומצה אחר נתינת המים, כיון שנפחה ישתנה מכפי
שהיתה בתחילה, ונמצאת הקמיצה חסירה או יתירה. שאם העיסה
רכה כי גיבלה במים מרובים, נמצא שגדל נפחה מכפי שהיתה קמח,
ונמצאת הקמיצה חסירה. ואם העיסה קשה כי גיבלה במעט מים,
נמצא שהצטמקה מנפחה הראשון והקמיצה יתירה.

דוחה הגמרא: לָא, שמא לא בזה נחלקו האמוראים, כי יתכן דִּכּוּלֵי
עָלְמָא – שניהם חולקים על רבה ורב יוסף וסוברים שכְּמוֹת שֶׁהֵן
עתה מְשַׁעֲרִינַן, וּבְהָא קָא מִיפַּלְגִי – ונחלקו בזה, דְּמַר סָבַר – רב
יצחק בר אבדימי סבר מַאי [–מהו] ׳חֲרֵבָה׳ שנאמר במנחת חוטא
(ויקרא ז ט), חֲרֵיבָה מִשֶּׁמֶן, אבל מים מותר להוסיף, וּמַר סָבַר – ורבי
אילא סבר ש׳חֲרֵיבָה׳ מִכָּל דָּבָר – שהיא צריכה להיות יבשה לגמרי
ללא שום משקים. לכן אסור להוסיף בה מים, ולא משום שינוי נפח
הסולת.

הגמרא מבררת האם משערים דבר לפי מה שהיה בתחילתו או לפי
מה שהוא עכשיו: תְּנַן הָתָם בעוקצין (פ״ב מ״ח) בענין טומאת אוכלין
ששיעורם לקבל טומאה בכביצה, כְּשֵׁר הָעֻגָּל שבתחילה לא היה בו
שיעור כביצה, שֶׁנִּתְפַּח כדרך בשר העגל שהוא תופח על ידי
הבישול, ונעשה שיעורו כביצה, וּכְשֵׁר בהמה זְקֵנָה שהיה בו
בתחילה כביצה, שֶׁנִּתְמַעֵךְ – שנתמעט כדרכו להתמעך בשעת
הבישול, ועכשיו אין בו כביצה, מִשְׁתַּעֲרִין לְכְמוֹת שֶׁהֵן. ונחלקו
האמוראים בפירוש דין המשנה: רַב וְרַבִּי חִיָּיא וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמְרֵי
מִשְׁתַּעֲרִין כְּמוֹת שֶׁהֵן עכשיו לאחר התפיחה או המיעוך, וממילא
בשר העגל שנתפח טמא מכיון שעכשיו יש בו כשיעור, ובשר הזקנה
שנתמעט טהור מפני שעכשיו אין בו שיעור. וּשְׁמוּאֵל וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן
רַבִּי וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמְרֵי שהם מִשְׁתַּעֲרִין לִכְמוֹת שֶׁהֵן – כמו שהיו
בתחילה [שכך מורה תוספת למ״ד בתחילה, שמשערים לפי מה
שהיו], וממילא בשר העגל שנתפח טהור מכיון שבתחילה לא היה בו
כשיעור, ובשר הזקנה שנתמעט טמא מפני שבתחילה היה בו
כשיעור.

הגמרא מביאה ברייתא להקשות ממנה על שמואל ורבי שמעון בן
רבי וריש לקיש. מקשה הגמרא: מֵיתִיבִי, בְּשַׂר הָעֻגָּל שֶׁלֹּא הָיָה בּוֹ
כְּשִׁעוּר כביצה וְתָפַח וְעָמַד עַל כְּשִׁעוּר על ידי התפיחה, טָהוֹר
לְשֶׁעָבַר – לענין הזמן שלפני התפיחה הרי הוא כמי שאין בו שיעור
ולכן אם נגע בו אז דבר טמא הרי הוא טהור, וְטָמֵא מִכָּאן וּלְהַבָּא –
לענין מכאן ולהבא הרי הוא כדבר שיש בו שיעור והוא מקבל
טומאה. וקשה מברייתא זו על פירושם של שמואל ורבי שמעון בן
רבי וריש לקיש שפירשו במשנה שמשערים לפי מה שהיה בתחילה,
ולפי זה לא היה לבשר העגל שנתפח לטמא אפילו מכאן ולהבא,
וכאן מפורש שהתפיחה הועילה לטמאו לענין מכאן ולהבא.

מתרצת הגמרא: מה שאמרו בברייתא זו שטמא מכאן ולהבא, אינו
אלא מִדְּרַבָּנָן, אך מדאורייתא אינו טמא כלל משום שמשערים לפי
מה שהיה בתחילה.

מקשה הגמרא: אִי הָכִי שכוונת הברייתא לטומאה מדרבנן בלבד,
אֵימָא סֵיפָא שנאמר בה וְכֵן בְּפִיגּוּל וְכֵן בְּנוֹתָר – גם בפיגול ונותר
נאמר הדין כמו ברישא לענין טומאה שמכאן ולהבא לאחר שתפח
והגיע לשיעור חיובו יתחייב האוכלו בכרת כדין אוכל פיגול ונותר.
אִי אָמְרַת בְּשִׁלְמָא שדיני הברייתא הם מִדְּאוֹרַיְיתָא, הַיְינוּ דְּאִיכָּא
פִּיגּוּל וְנוֹתָר – מובן ששייך דין זה גם לגבי פיגול ונותר שהם דינים
מדאורייתא, אֶלָּא אִי אָמְרַת דְּרַבָּנָן אינו מובן, פִּיגּוּל וְנוֹתָר בְּדְרַבָּנָן
מִי אִיכָּא – וכי יש עונש כרת שחייבו רבנן בפיגול ונותר באופן
שמדאורייתא אין בהם חיוב פיגול או נותר כגון שלא היה בהם
שיעור מתחילה.

מתרצת הגמרא: אֵימָא שכוונת הברייתא היא כך, וְכֵן בְּטוּמְאַת
פִּיגּוּל וְכֵן בְּטוּמְאַת נוֹתָר – אין כוונת הברייתא לעונש כרת על
האוכל בשר זה של פיגול או נותר, אלא לענין הטומאה שיש בהם
מדרבנן, ומבארת הגמרא את החידוש שבדין זה לאחר שנפרש
שהכוונה לדין טומאה, קָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא שהוֹאִיל וְטוּמְאַת פִּיגּוּל
וְטוּמְאַת נוֹתָר מִדְּרַבָּנָן הִיא, כּוּלֵּי הַאי – להחמיר כל כך בְּדְרַבָּנָן –
בטומאות אלו שגם כאשר יש שיעור מתחילה אינן אלא מדרבנן, לֹא
עָבוּד רַבָּנָן לשער לפי מה שהוא עכשיו לאחר התפיחה כמו
שהחמירו לענין טומאה דאורייתא, קָא מַשְׁמַע לָן הברייתא שאינו
כן ואף בטומאות אלו שאינן אלא מדרבנן, יש לשער מכאן ולהבא
לפי מה שהוא לאחר התפיחה.

הגמרא מביאה ראיה לרב ורבי חייא ורבי יוחנן מברייתא לענין זה:
תָּא שְׁמַע ראיה שמשערים לפי מה שהדבר עכשיו, בְּשַׂר בהמה זְקֵנָה
שֶׁהָיָה בּוֹ כְּשִׁעוּר כביצה וְצָמַק ונעשה פָּחוֹת מִכְּשִׁעוּר, טָמֵא
לְשֶׁעָבַר וְטָהוֹר מִכָּאן וּלְהַבָּא. הרי מפורש שיש לנו לשער לפי מה
שהדבר עכשיו [אפילו לקולא] ולא לפי מה שהיה, שהלא כאן נאמר
שדבר שהיה בו שיעור וצמק אינו טמא מכאן ולהבא, וקשה על
שמואל ורבי שמעון בן רבי וריש לקיש שאמרו שמשערים לפי מה
שהיה ובבשר זקנה שצמק טימאו.

הגמרא מבארת באופן אחר את המחלוקת בין האמוראים בפירוש
המשנה הנזכרת לעיל שלא יקשה על שום צד מהברייתא: אָמַר
רַבָּה, כָּל הֵיכָא דְּמֵעִיקָּרָא הָוָה בֵּיהּ שיעור וְהַשְׁתָּא לֵית בֵּיהּ שיעור,
על ידי שצמק, הָא לֵית בֵּיהּ – הרי עכשיו אין בו שיעור ולדעת כולם
טהור מכאן ולהבא, וְכָל הֵיכָא דְּמֵעִיקָּרָא לֹא הָוָה בֵּיהּ שיעור
וְהַשְׁתָּא הָוָה בֵּיהּ שיעור על ידי שתפח, הרי הוא טמא מכאן ולהבא
מִדְּרַבָּנָן כמו שפירשו את הברייתא לעיל.

רש"י

רב כהנא מתני – משום רבי חנינא בן תרדיון אמרו: מחמיצין. **תפוח** – של תרומה. **שרסקו** – ונתנו לעיסת חולין. **לימא רבי חנינא היא** – דאמר חימוץ מעליא היא, ואישתכח דאיחמצה בתרומה, ואסורה. **נוקשה** – לשון רעוע. כלומר, חמץ שפל. **מנחת חוטא** – חריבה היא, וקשה לקמוץ שלא יהא קומץ חסר, כשהוא מוחק בגודל מלמעלה ובאצבעו קטנה מלמטה נושר מן הקמח יותר מדאי. **מגבלה במים** – ותהא נוחה לקמוץ, דרחמנא לא אסר אלא שמן. **רבי יצחק סבר כמות שהוא** – עכשיו משערינן לקומץ, הוה ליה קומץ מעליא. ורבי אילא סבר: לכמות שהן, כאילו היה קמח משערינן, ונמצא יתר או חסר. דאי עבה היא העיסה – חסר נפחה כמלא הקומץ סלת יותר משאם היה הקמוח, ואם רך היא – נתרבה נפחו (במלא קומץ), וחסר סלתו. **כמות שהן משערינן** – והוה ליה קומץ שוה כמות שהיא, ואם כן, אמאי פסל רבי אילא? **קסבר חריבה מכל דבר** – משמע, ומנחת חוטא איקרי "חריבה", דכתיב: "וכל מנחה בלולה בשמן וחריבה" (ויקרא ז). **בשר העגל** – שלא היה בו כביצה. **ונתפח** – עד כביצה, שכן דרך בשר העגל לתפוח. **או בשר זקנה** – בהמה שהיה בו כביצה, שכן דרך זקנה להתמעך, משתערין לכמות שהן. **ורבי יוחנן אמרי כמות שהן** – שנינו, דמשמע כמות שהן עכשיו. ובשר העגל – טמא, הואיל ועכשיו יש בו כביצה, ובשר הזקנה שפחת – טהור. **ור' שמעון ברבי וריש לקיש לכמות שהן** – דאינהו מפרשי לברייתא ד"לכמות שהן שנינו", דהיינו כמות שהיו מעיקרא, ובשר העגל – טהור, ובשר הזקנה – טמא. **טהור לשעבר** – קודם שתפח, שלא היה בו כביצה. **וטמא כו'** – וקשיא לריש לקיש. **וכן בפיגול ונותר** – קסלקא דעתך דהכי משמע: שאם נותר או פיגול הוא, ולא היה בו כזית, ועכשיו יש כזית – חייב כרת האוכלו. ואי מדרבנן – ליכא כרת, הואיל ומדאורייתא לאו שיעורא הוא. **וכן בטומאת פיגול ונותר** – דקיימא לן בפרק "כיצד צולין" (פסחים פה, ב): הפיגול והנותר מטמאין את הידים אפילו לא נגעה בהן טומאה, משום חשדי כהונה, כדמפרש התם.

בְּתַפּוּחִים, מִשּׁוּם רַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל אָמְרוּ: מַחְמִיצִין. רַב כָּהֲנָא מַתְנֵי לַהּ בְּרַבִּי חֲנִינָא בֶּן תְּרַדְיוֹן. כְּמַאן אֲזָלָא הָא דְּתָנֵן: תַּפּוּחַ שֶׁרִיסְקוֹ וּנְתָנוֹ בְּתוֹךְ הָעִיסָּה וְחִימְצָה - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה, כְּמַאן? לֵימָא, רַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל הִיא וְלָא רַבָּנַן! אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבָּנַן, נְהִי דְּחָמֵץ גָּמוּר לָא הָוֵי, נוֹקְשָׁה מִיהָא הָוֵי. אָמַר רַבִּי אִילָא: אֵין לְךָ הַקְּשָׁה לִקְמִיצָה יוֹתֵר מִמִּנְחַת חוֹטֵא. רַב יִצְחָק בַּר אַבְדִּימִי אָמַר: מִנְחַת חוֹטֵא מְגַבְּלָהּ בְּמַיִם וּכְשֵׁרָה. לֵימָא בְּהָא קָא מִיפַּלְגִי, דְּמָר סָבַר: כְּמוֹת שֶׁהֵן מְשַׁעֲרִינַן, וּמָר סָבַר: לִכְמוֹת שֶׁהָיוּ מְשַׁעֲרִינַן! - לָא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא כְּמוֹת שֶׁהֵן מְשַׁעֲרִינַן, וּבְהָא קָא מִיפַּלְגִי, דְּמָר סָבַר: מַאי "חֲרֵיבָה"? חֲרֵיבָה מִשְּׁמָן, וּמָר סָבַר: חֲרֵיבָה מִכֹּל דָּבָר. תְּנַן הָתָם: בְּשַׂר הָעֶגֶל שֶׁנִּתְפַּח, וּבְשַׂר זְקֵנָה שֶׁנִּתְמָעֵךְ - מִשְׁתַּעֲרִין לִכְמוֹת שֶׁהֵן. רַב וְרַבִּי חִיָּיא וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמְרִי: מִשְׁתַּעֲרִין כְּמוֹת שֶׁהֵן. שְׁמוּאֵל וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר רַבִּי וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמְרִי: מִשְׁתַּעֲרִין לִכְמוֹת שֶׁהֵן. מֵיתִיבִי: בְּשַׂר הָעֶגֶל שֶׁלֹּא הָיָה בּוֹ כַּשִּׁעוּר, וְתָפַח וְעָמַד עַל כַּשִּׁעוּר - טָהוֹר לְשֶׁעָבַר וְטָמֵא מִיכָּן וּלְהַבָּא! - מִדְּרַבָּנַן. - אִי הָכִי, אֵימָא סֵיפָא: וְכֵן בְּפִיגּוּל, וְכֵן בְּנוֹתָר. אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא דְּאוֹרַיְיתָא, הַיְינוּ דְּאִיכָּא פִּיגּוּל וְנוֹתָר, אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ דְּרַבָּנַן, פִּיגּוּל וְנוֹתָר בִּדְרַבָּנַן מִי אִיכָּא? - אֵימָא: וְכֵן בְּטוּמְאַת פִּיגּוּל, וְכֵן בְּטוּמְאַת נוֹתָר, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: הוֹאִיל וְטוּמְאַת פִּיגּוּל וְטוּמְאַת נוֹתָר דְּרַבָּנַן הִיא, כּוּלֵּי הַאי בְּדְרַבָּנַן לָא עָבוּד רַבָּנַן, קָא מַשְׁמַע לָן. תָּא שְׁמַע: בְּשַׂר זְקֵנָה שֶׁהָיָה בּוֹ כְּשִׁעוּר וְצָמַק, פָּחוֹת מִכְּשִׁעוּר - טָמֵא לְשֶׁעָבַר וְטָהוֹר מִיכָּן וּלְהַבָּא! אָמַר רַבָּה: כָּל הֵיכָא דְּמֵעִיקָּרָא הָוָה בֵּיהּ, וְהָשְׁתָּא לֵית בֵּיהּ - הָא לֵית בֵּיהּ. וְכָל הֵיכָא דְּמֵעִיקָּרָא לָא הָוָה בֵּיהּ, וְהָשְׁתָּא הָוָה בֵּיהּ - מִדְּרַבָּנַן,

כי

תוספות

וקאמר: בשר עגל של פיגול או נותר שלא היתה בו כביצה, ותפח ועמד על כביצה – טמא מכאן ולהבא מדרבנן לטמא את הידים. **סלקא דעתך אמינא הואיל וטומאת פיגול ונותר** – לטמא את הידים מדרבנן הוא, אפילו כי אית ביה שיעורא מעיקרא. **כולי האי בטומאה דרבנן לא עבוד רבנן** – דלימרו נמי כמות שהוא עכשיו משתערין לטמא טומאת אוכלין לכביצה, הואיל ולית ביה שיעורא, קא משמע לן. **דמעיקרא לא הוה ביה** – לאו איסור הוא, אלא מיא בעלמא.

כי

בדובשא מכאן ואילך לושו לי בחלבא ובדובשא כששמרה שלא תתחמץ מיירי, כדרבנן. ותימה: דבסוף "כל שעה" (פסחים מ, א) משמע דמי פירות אין מחמיצין כלל. דאמר אביי: לא ליחרך אינשי תרתי שובלי בהדי הדדי. ואמר אביי האי חצבא דאבישונא זקיפא — אסירא. ורבא שרי בתרוייהו, דמי פירות אין מחמיצין. ועוד שרי התם ותיקא במשחא ומלחא. ומפרש רבינו תם: דכשנילושה במי פירות בפני עצמן בלא תערובת מים — אין מחמיצין, אבל כי איכא מים בהדייהו — מחמיצין. וכן מוכח לקמן במתניתין בפירקין (נז, ב) דאמרינן: לרבות מנחות ונסכים לחימוץ. ופריך: מנחת נסכים מי פירות אין מחמיצין? אמר רבי שמעון, אומר היה רבי יוסי הגלילי: מנחת נסכים מגבלה במים, וכשרה — פירוש: וכיון דאיכא מים בהדי שמן יכולה היא להתחמץ. והא דאמר רבי שמעון בן לקיש בפרק "כל שעה" (פסחים לה, א ושם): עיסה שנילושה ביין ושמן ודבש — אין חייבין על חימוצה כרת, דמי פירות אין מחמיצין. ומשמע: כרת — הוא דליכא, הא לאו — איכא, דחמץ נוקשה הוי. ואמרינן: נוקשה בעיניה = בלאו צריך לאוקמא, דאיכא מים בהדה. דבלא מים אין מתחמץ לרבי שמעון בן לקיש, מדדחיק לשנויי לקמן מגבלה במים וכשרה. ואי מחמיצין ואפילו לא הוי אלא חמץ נוקשה חשיב חמץ לענין מנחות, כדאמר לעיל "מדלקי עליה חמץ הוא"! אלא ודאי בתערובת מים איירי, ואפילו הכי ליכא כרת, דנוקשה הוי במחמצה בתפוחים. והא דאמר בפרק "אלו עוברין" (שם מב, א) חומץ האדומי — דרמו ביה שערי, צריך לומר שנתחמצו השעורים במים תחילה, דאי לאו הכי תו לא מחמיצין. ובירושלמי משמע דמי פירות אפילו בפני עצמן מחמיצין. דאמר בירושלמי בפרק "כל שעה", רבי יוסי אומר: שרה שעורים במים, אם נתבקעו — הרי אלו אסורות, שריין בחומץ — מותר, מפני שהחומץ צומתן. רבי שמעון בר רבי יצחק היה לו יין קוסס. יהב בגוייהו שעורים בגין דחמע. אתא לקמיה דרבי מנא, אמר ליה: צריך אתה לבער חד מן אילין דבית ביירי. הוה ליה גרבא דמשחא גו אוצרא חיטי. שאל לרבא, אמר: איזיל גרוף מה דתחזותיהן. עד כאן ירושלמי. ושמא כל הני סברי כאביי דאמר מחמיצין אפילו בפני עצמן, דאסר חצבא דאבישונא, וקיימא לן כרבא דשרי. ולפירוש זה מותר ללוש עיסה בביצים בפסח, ובלבד שלא יערב במים. אבל מלח — שרי כמו ותיקא דאיכא מישחא ומילחא. ומיהו יש לנטות ולהחמיר דלעולם אפילו בלא מים נהי דחמץ גמור לא הוי נוקשה מיהא הוי והא דשרי רבא חצבא דאבישונא משום דמי פירות אין מחמיצין, קסבר: כיון דאין מחמיצין חמץ גמור, לא גזור להחמיר ולחוש דילמא נפקי מיא מהא ובלע אידך, משום דמילתא דלא שכיחא הוא. דאם היו מחמיצין חמץ גמור, כיון שיש בו כרת היינו חושש אף על גב דלא שכיחא. והא דדחיק רבי שמעון בן לקיש לשנויי מגבלה במים אף על גב דבלא מים נמי הוי חמץ נוקשה — איצטריך לשנויי הכי משום רבי יהודה, כדאמר לעיל דשיאור דרבי יהודה לרבי יהודה לא חשיב חמץ לענין מנחות. ואפשר דאפילו איסורא דאורייתא ליכא, כדתנן בפרק "ואלו עוברין" (שם מח, ב): שיאור — ישרף, והאוכלו פטור, דברי רבי יהודה. להכי נקט רבי שמעון בן לקיש גבי עיסה שנילושה ביין ושמן ודבש אין חייבין על חימוצה כרת, הא איסורא — איכא, לרבי מאיר כדאית ליה, ולרבי יהודה כדאית ליה. ומיהו מוותיקא קשיא לפירוש זה, דשרינן ליה, אף על גב דלא שמרוהו מחימוץ, מדאסר במיא ומילחא, ושרי במשחא ומלחא. **תפוח** שריסקו ונתנו לעיסה וחימצה הרי זו אסורה — משנה היא במסכת תרומות פרק י (משנה ב) ואמרינן עלה בגמרא בירושלמי, תנ": רבי יוסי מתיר. רבי אחא רבי אבהו בשם רבי יוסי בר רבי חנינא: מה פליגא במחמץ במימיו, אבל במחמץ בגופו — מותר. רבי יוסי בדעתיה, כמה דו תמן אין תבשילו ברור — כן אומר אין חימוצו חימוץ ברור — פירוש: דשרי גבי שבת בישול שאינו ברור, דתנן פרק "בירה" (שבת לח, ב) גבי ביצה, לא יפקיענה בסודרין, ורבי יוסי מתיר. וכולה סוגיא איתא נמי התם בפרק "בירה" (הלכה ג) ובריש מסכת חלה ובפסחים בפרק "כל שעה" (הלכה ד) בסופו.

אין לך שקשה לקמיצה יותר ממנחת חוטא — קצת קשיא: דלעיל בסוף פרק קמא (יא, א) הוה ליה למתניא גבי מחבת ומרחשת זו היא אחת מעבודות קשות שבמקדש! **ומר** סבר חריבה מכל דבר — ואפילו רבי שמעון בן לקיש דאמר ב"הקומץ רבה" (מנחות כג, א): הוא עצמו משכשכו בשיריי הלוג — היינו, אחר קמיצה. אבל קודם קמיצה — לא, כדדריש התם: שלא יקבע לה שמן בעוד שלא נקמצה. **תא** שמע בשר זקנה כו' — תימה: מאי קושיא, הא פלוגתא היא במתניתין (מנחות נב, ב), דרבי מאיר אמר אף (אם) [היא] היתה חסירה כו', סבר: לכמות שהן משערין, כדאמרי רבה ורב יוסף לעיל (נג, ב). ורבי יהודה סבר: כמות שהוא משערין! ויש לומר: דלא דמי, דהתם טעמא דרבי מאיר משום ד"עשרון סולת" אמר רחמנא ולא "עשרון עיסה", ורבי יהודה סבר ד"עשרון סולת" קרינא ביה. **דמעיקרא** לא הוה ביה והשתא אית ביה מדרבנן — תימה: דבריש "המצניע" (שבת צא, א) בעי רבא, הוציא חצי גרוגרת לזריעה, ותפחה, ונמלך עליה לאכילה, מהו? — מאי קא מבעיא ליה, הא כיון דאילו לא תפחה ונמלך עליה לאכילה פטור דליכא שיעורא בשעת הנחה דמשום דתפחה לא מחייב טפי, דהא אפילו עבד עקירה והנחה בחדא במחשבה אפילו לבתר דתפחה פטור, דלכמות שהן משערינן מדאורייתא.

אלא

אלא הכא בתרומת מעשר עסקינן — משום דקתני "תורמין", מוקי לה הכי. אבל הוא הדין במעשר ראשון דמקיש נמי אבא אלעזר בן גומל, כדאיתא בפרק "מעשר בהמה" (בכורות נח, ב).

כשם שתרומה גדולה ניטלת באומד — מדאורייתא אין שייך בה אומד, דחיטה אחת פוטרת את הכרי, כדכתיב (דברים יח) "ראשית דגנך", אלא לפי שנתנו בה חכמים שיעור שייך בה אומד. ותרומת מעשר יש לה שיעורא מדאורייתא, כדכתיב (במדבר יח) "מעשר מן המעשר", דלענין זה ודאי לא מקשינן שתפטור בה חיטה אחת. אבל אם במתכין מוסיף — ילפינן שפיר מתרומה גדולה.

ניטלת באומד — מצוה לעשות מאומד, דמתוך שירא שלא לפחות — נוטל בעין יפה. ובתוספתא גרסינן "אלא מאומד", וכן פירש רבינו תם. ותנן בפרק קמא דתרומות (משנה ז): אין תורמין לא במדה ולא במשקל ולא במנין, וכן בתרומת מעשר. ואמרינן עלה בירושלמי: תני אבא אלעזר בן גומל, מנין שאין תורמין לא במדה כו'. ואם תאמר: בסוף "כל הגט" (גיטין ל, ב) דמפרש רב אשי: בן ישראל שאמר לבן לוי "כך אמר לי אבא: מעשר יש לך בידי, או מעשר לאביך בידי" — חוששין לתרומת מעשר שבו. כיון דלא קייץ, לא מתקן ליה בעל הבית. "כור מעשר יש לך בידי", או "כור מעשר לאביך בידי" — אין חוששין לתרומת מעשר שבו, כיון דקייץ, תקוני תקניה. כאבא אלעזר בן גומל דמקיש תרומת מעשר לתרומה גדולה, ויש לבעל הבית רשות לתרום תרומת מעשר, כמו שיש לו לתרום תרומה גדולה. והשתא, אם כן ברישא נמי, אף על גב דלא קייץ, (אמאי) לא ניחוש לתרומת מעשר שבו, דאמרינן: מאומד תורם, דמצוה מאומד? ויש לומר: דלאו אורחיה דבעל הבית לעשות מאומד תרומת מעשר, מפני תרעומת כהן ולוי, אם יטעה באומד שלו. ואם תאמר: הא תנן במסכת תרומות פרק רביעי: המונה — משובח, והמודד — משובח ממנו, והשוקל — משובח משלשתן. ובירושלמי מקשי לה בפרק קמא דתרומות, ומשני: כאן — לתרומה גדולה, כאן — לתרומת מעשר. ותני, אבא אלעזר בן גומל אומר: מנין שאין תורמין לא במדה ולא במשקל ולא במנין? — תלמוד לומר (במדבר יח): "ונחשב לכם תרומתכם... והרמותם" — במחשבה אתה תורם, ואי אתה תורם במדה במשקל ובמנין. פירוש: ההיא ד"אין תורמין" — בתרומה גדולה, דלכולי עלמא מצוותה באומד. וההיא ד"המונה משובח" — בתרומת מעשר, וכרבנן. והא דמייתי ברייתא דאבא אלעזר — לאשמועינן דפליגי בתרומת מעשר. ואם תאמר: דבירושלמי אמרינן אההיא ד"המונה משובח": ממי הוא משובח? אמר רב הונא: מן התורם מאומד. משמע דמאומד הוי תרומה, אלא דהמונה משובח! וקאמר נמי התם, אמר רבי הילל: מתניתין אמרה כן "והשוקל משובח משלשתן" — פירוש: מכלל דאיכא שלשה בר משוקל. ובתר הכי קאמר רבי חנינא: תיפתר בשלשתן, ולית שמע מינה כלום. ואי לרבנן — לדידהו אין תרומת מעשר מאומד. ואי כאבא אלעזר בן גומל — הא אמרן דמצוה לעשות מאומד! ונראה לפרש: דלאבא אלעזר בן גומל נמי לא ילפי אלא דמועיל מאומד, ולא שתהא מצוה מאומד. והשתא הא דמשני בירושלמי "כאן בתרומה גדולה, כאן בתרומת מעשר" — היינו כאבא אלעזר בן גומל. וניחא השתא הא דמייתי עלה ברייתא דאבא אלעזר בן גומל. אי נמי: מודו רבנן לאבא אלעזר בן גומל דמאומד היא תרומה, אבל אין מצוה לעשות מאומד. ואם תאמר: והיכי שרי לרבנן לעשות מאומד, אם כן הוה ליה מרבה על המעשר? ויש לומר: דהיינו כשמרבה במתכין, אבל כשמתכין לאומד יפה — לא חשיב מרבה. ומידה, מדשריא הכא לאבא אלעזר בן גומל תאנים על הגרוגרות במנין, אף על גב דהוה ליה מרבה מעשרות במתכין, משמע דכל מה שירצה להרבות נחשב עין יפה! ונראה: דלית ליה לאבא אלעזר בן גומל מרבה מעשרות, דהא מעשר ראשון נמי איתקש לתרומה, כדאמרינן בפרק בתרא דבכורות (נח, ב). ולא משכחת לה אלא במעשר עני או במעשר שני, דהנהו לא איתקש, דלא איירי אלא במעשר ראשון, כדקאמרינן התם, ומעשר קרייה רחמנא "תרומה", דכתיב (במדבר יח) "כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו לה' תרומה נתתי ללוים לנחלה". **כך** תרומת מעשר ניטלת באומד ובמחשבה — עיקר מחשבה, בתרומת מעשר כתיבא. אלא נקט הכי, משום דפשטיה דקרא משמע דמתרומה גדולה יליף, דקרא בתרומת מעשר של לוים כתיב. והכי משמע: "ונחשב לכם" — במחשבה תנו לו תרומת מעשר מן הגורן, "כדגן מן הגורן" — כאותה תרומה שניטלת מן הגורן, דהיינו תרומה גדולה. ונראה דרבנן לא פליגי אמחשבה, ובאומד דוקא פליגי. אם תמצא לומר דפליגי, שמא יש שום טעם דלא מוקמי מחשבה אתרומת מעשר, אף על גב דכתיב בגופה, כדאשכחן לענין מוקף בפרק ב דתרומות, דאמר בירושלמי דכל התורה כולה למידה ומלמדת, חוץ מתרומת מעשר שמלמדת ואינה למידה, דבתרומת מעשר כתיב "ממנו" — מן המוקף

כִּי פְלִיגִי - כְּגוֹן שֶׁהָיָה בּוֹ כְּשִׁעוּר, וְצָמַק וְחָזַר וְתָפַח. דְּמָר סָבַר: יֵשׁ דִּיחוּי בְּאִיסּוּרָא, וּמָר סָבַר: אֵין דִּיחוּי בְּאִיסּוּרָא. - וּמִי אִיכָּא לְמַאן דַּאֲמַר דְּיֵשׁ דִּיחוּי בְּאִיסּוּרִין? וְהָתְנַן: כְּבֵיצָה אוֹכְלִין שֶׁהִנִּיחָהּ בַּחַמָּה וְנִתְמַעֲטוּ, וְכֵן כְּזַיִת מִן הַמֵּת, כְּזַיִת מִן הַנְּבֵלָה, וְכַעֲדָשָׁה מִן הַשֶּׁרֶץ, וּכְזַיִת פִּיגּוּל וּכְזַיִת נוֹתָר וּכְזַיִת חֵלֶב - טְהוֹרִין, וְאֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם פִּיגּוּל וְנוֹתָר וְחֵלֶב. הַנִּיחָן בַּגְּשָׁמִים וְתָפְחוּ - טְמֵאִין, וְחַיָּבִין עֲלֵיהֶם מִשּׁוּם פִּיגּוּל וְנוֹתָר וְחֵלֶב. תִּיוּבְתָּא לְמַאן דַּאֲמַר יֵשׁ דִּיחוּי בְּאִיסּוּרִין! תִּיוּבְתָּא. תָּא שְׁמַע: תּוֹרְמִין תְּאֵנִים עַל הַגְּרוֹגָרוֹת בְּמִנְיָן. אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא לִכְמוֹת שֶׁהֵן מְשֻׁעָרִינַן - שַׁפִּיר, אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ כְּמוֹת שֶׁהֵן, הֲוֵה לֵיהּ מַרְבֶּה בְּמַעֲשְׂרוֹת, וּתְנַן: הַמַּרְבֶּה בְּמַעֲשְׂרוֹת - פֵּירוֹתָיו מְתוּקָּנִים, וּמַעֲשְׂרוֹתָיו מְקוּלְקָלִין! - אֶלָּא מַאי? לִכְמוֹת שֶׁהֵן, אֵימָא סֵיפָא: גְּרוֹגָרוֹת עַל הַתְּאֵנִים - בְּמִדָּה. אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא כְּמוֹת שֶׁהֵן - שַׁפִּיר, אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ לִכְמוֹת שֶׁהֵן, מַרְבֶּה בְּמַעֲשְׂרוֹת הוּא! אֶלָּא הָכָא בִּתְרוּמָה גְּדוֹלָה עָסְקִינַן, וְרִישָׁא בְּעַיִן יָפָה וְסֵיפָא בְּעַיִן יָפָה הִיא. - אִי הָכִי, אֵימָא סֵיפָא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסֵי: אַבָּא הָיָה נוֹטֵל עֶשֶׂר גְּרוֹגָרוֹת שֶׁבַּמַּקְצוּעַ עַל תִּשְׁעִים שֶׁבַּכַּלְכָּלָה, וְאִי בִּתְרוּמָה גְּדוֹלָה, עֶשֶׂר מַאי עֲבִידְתֵּיהּ? אֶלָּא הָכָא בִּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר עָסְקִינַן, וְאַבָּא אֶלְעָזָר בֶּן גּוֹמֶל הוּא. דְּתַנְיָא, אַבָּא אֶלְעָזָר בֶּן גּוֹמֶל אוֹמֵר: "וְנֶחְשַׁב לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם" - בִּשְׁתֵּי תְּרוּמוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אַחַת תְּרוּמָה גְּדוֹלָה וְאַחַת תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר, כְּשֵׁם שֶׁתְּרוּמָה גְּדוֹלָה נִיטֶּלֶת בְּאוֹמֶד וּבְמַחֲשָׁבָה

כי פליגי כו' – ו"בשר העגל שנתפח" – אסיפיה קאי, שחזר לכמות שהיה, "בשר זקנה שנתמעט" – אמיצעיה קאי. והכי קאמר: אף על גב שנתמעט – כשיעור שיש בו עכשיו משערינן, הואיל וכבר הוה בהן נמי האי שיעורא ומיחייב מדאורייתא. ולא אמרינן: בשעה שצמקו נדחו מאיסוריידהו, והוה ליה כמי שלא היה בו מתחילה, והשתא איתא, ופטור מדאורייתא. ורבי שמעון וריש לקיש סברי: יש דיחוי באיסורין, וכיון דאידחי – אידחי, ולא יקבל עוד טומאה מדאורייתא אלא מדרבנן. **טהורין** – קאי אאוכלין ומת ונבילה ושרץ. **ואין חייבין** – קאי אנותר ופיגול וחלב. **הניחן בגשמים** – לאלו עצמן, לאחר שצמקו. **תורמין** – לאו תרומה ממש, אלא מעשר. **תאנים** – לחים, גרוגרות – תאנים יבשים שצמקו וכווצו. **במנין** – עשר תאנים על תשעים גרוגרות, אבל במדה – לא, משום דהוי ממעט במעשר לגבי מנין. דכי מנית להו לגרוגרות דחולין ולתאנים דמעשר, לא תשתכח בכל עשר גרוגרות דחולין חדא תאנה דמעשר, דכלי דמחזיק מאה גרוגרות לא מחזיק טפי מחמשים תאנים. **אי אמרת בשלמא לכמות שהיו** – גרוגרות מעיקרא, כשהן לחין, משערינן – שפיר תאנים מתאנים תרים. אלא אי אמרת: כמות שהן השתא משערינן – הוה ליה מרבה במעשרות לגבי מדה, דהיינו עשרה תאנים דתרומה מחזקי קבא, ותשעים גרוגרות לא מחזקי אפילו חמשה קבין, והוה אחד מחמשה. **המרבה במעשרות** – תורם מן הכרי, מודד ארבעת קבין לחולין, והחמישי למעשר. **מעשרותיו מקולקלין** – טבל ומעשר מעורבין, דחצי קב החמישי הוי מעשר, וחציו הוי טבל כשאר תבואה שבכרי. **גרוגרות על התאנים במדה** – ולא במנין, משום דממעט במעשר לגבי מדה. דאי כייל לתשעים תאנים – מחזיקין תשעה קבין, וכי כיילת עשרה גרוגרות – לא מחזקי אלא פלגא קבא, ואשתכח דלא מעשר אלא חד מן עשרים. **אי אמרת בשלמא** – כמות שהגרוגרות עכשיו משערין, ולא איכפת לן ממאי דהוו מעיקרא. **שפיר** – דהא תורם קב על תשעה קבין. **אלא אי אמרת לכמות שהיו** – מרבה במעשרות הוא, דאי הוו לחים – הוה בהאי קב גרוגרות שני קבין. **תרומה גדולה** – ניטלת בעין יפה. דלא נתנה תורה בה שיעורא, ומדאורייתא חיטה אחת פוטרת הכרי, ורבנן אמרו: עין יפה – אחד מארבעים, בינונית – אחד מחמשים, עין רעה – אחד מששים. אלמא, ניטלת בעין יפה. **רבי אלעזר בר רבי יוסי** – אתא לאיפלוגי, דאפילו גרוגרות תורמין על תאנים במנין, דסבירא ליה: לכמות שהיו משערין, דלא ממעט במעשר. **מקצוע** – כלי שנותנין בו הגרוגרות, ועל שם כלי קרי להו "קציעות" בכמה דוכתין. **שבכלכלה** – תאנים לחים. **בשתי תרומות הכתוב מדבר** – דהכי משמע האי קרא דכתיב בתרומת מעשר דלוים "ונחשב לכם", כלומר, במחשבה תטלו תרומת מעשר. "כדגן מן הגורן" – כאותה תרומה שנטלת מן הגורן, דהיינו תרומה גדולה. אלמא, שתי תרומות כתיבי בהאי קרא, ומהאי קרא נפקא לן אתרוייהו דניטלות במחשבה ובאומד, ד"ונחשב" אתרוייהו קאי. **באומד** – שאם יש לו פירות הרבה – אין צריך למדוד, אלא באומד יטול אחד מחמשים.

כִּי פְּלִיגִי, כְּגוֹן שֶׁהָיָה בּוֹ בתחילה **כַּשִּׁיעוּר, וְצָמַק,** ומה שאמרה המשנה 'בשר זקנה שנתמער', על המצב האמצעי שהבשר צמק אמרה כן, **וְחָזַר וְתָפַח** והגיע לשיעור, ומה שנאמר במשנה 'בשר העגל שנתפח', על המצב שהיה בסוף אמרה כן, וביאור מחלוקתם הוא, **דְּמַר סָבַר** – רבי שמעון וריש לקיש סוברים **שֵׁשׁ דִּיחוּי בְּאִיסּוּרָא,** כלומר מכיון שהיה זמן שבו לא היה בבשר שיעור, נדחה מאיסורו לעולם ושוב לא יקבל טומאה מדאורייתא אלא מדרבנן, אף כאשר עכשיו יש בו שיעור. **וּמַר סָבַר** – ורבי חייא ורבי יוחנן סוברים **שֵׁאֵין דִּיחוּי בְּאִיסּוּרָא** ומה שהיה זמן שלא היה בו שיעור אין זה דוחה את הדבר מלחזור לאיסורו על ידי שיחזור לשיעורו, ולכן כשחזר לשיעורו מקבל טומאה מדאורייתא.

מקשה הגמרא: **וּמִי אִיכָּא לְמַאן דְּאָמַר דְּיֵשׁ דִּיחוּי בְּאִיסּוּרִין, וְהָתְנַן** (טהרות פ"ג מ"ד) **כַּבֵּיצָה אוֹכְלִין** טמאים **שֶׁהִנִּיחָן בַּחַמָּה וְנִתְמַעֲטוּ** – על ידי היבוש, **וְכֵן כַּזַּיִת מִן הַמֵּת** או **כַּזַּיִת מִן הַנְּבֵלָה וְכַעֲדָשָׁה מִן הַשֶּׁרֶץ וְכַזַּיִת פִּגּוּל וְכַזַּיִת נוֹתָר וְכַזַּיִת חֵלֶב** שנתייבשו ונתמעטו משיעורם, **טְהוֹרִין** מטומאה. **וְאֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם פִּגּוּל וְנוֹתָר וְחֵלֶב.** ואם חזר **וְהִנִּיחָן בַּגַּשְׁמִים וְתָפְחוּ, טְמֵאִין וְחַיָּבִין עֲלֵיהֶם מִשּׁוּם פִּגּוּל וְנוֹתָר וְחֵלֶב.** הרי יש ממשנה זו **תְּיוּבְתָּא** לְמַאן דְּאָמַר שֵׁשׁ **דִּיחוּי בְּאִיסּוּרִין,** מכך ששנינו שם שאף שבזמן שצמקו אינם טמאים ואין בהם איסור, מכל מקום כאשר חזרו לשיעורם חזרו לטומאה ולאיסור ואיננו אומרים שנדחו מכך לעולם. מסיקה הגמרא: **תְּיוּבְתָּא.**

הגמרא מביאה ברייתא להוכיח ממנה את הנידון לפי מה משערים: **תָּא שְׁמַע** ראיה שמשערים לפי מה שהיה הדבר בתחילה. ונקדים לבאר שיעורי תרומות ומעשרות, לאחר שהתחייבה התבואה או הפירות בתרומות ומעשרות, נוטל הבעלים תרומה גדולה ונותנה לכהן, ולתרומה זו אין שיעור מן התורה, ורבנן תיקנו שהנותן תרומה זו בעין יפה, שיעורה של תרומה זו הוא שיתן לכהן אחד מארבעים, ועין בינונית היא אחד מחמשים ועין רעה היא אחד משישים. ולאחר מכן, נותן הבעלים עשירית מהתבואה או הפירות ונותנם ללוי והיא נקראת מעשר ראשון, ושיעור זה הוא מדאורייתא, והלוי נותן מתוך מה שקיבל, עשירית לכהן והיא נקראת תרומת מעשר וגם שיעור זה הוא מדאורייתא.

והנה שנינו בברייתא (תוספתא תרומות פ"ד ה"ב), **תּוֹרְמִין** – מעשרים [בשיעור אחד מעשרה] **מִתְּאֵנִים** לחים **עַל הַגְּרוֹגְרוֹת** – שהם תאנים מיובשות הצמוקות יותר מתאנים לחים, **בְּמִנְיָן** ונותנים עשר תאנים לתשעים גרוגרות. מוכיחה הגמרא: **אִי אָמְרַת בְּשִׁלְמָא לִכְמוֹת שֶׁהֵן מְשַׁעֲרִינַן** – לפי מה שהיו ואנו רואים גרוגרות אלו כאילו הן תאנים כמו שהיו בתחילה, **שַׁפִּיר,** שהרי הוא כמפריש עשר תאנים על תשעים תאנים, אף על פי שאותן התשעים שהוא מעשר עליהן הן עכשיו גרוגרות, מפני שעלינו לראותם ולשערן כמו שהיו בתחילה תאנים, **אֶלָּא אִי אָמְרַת כְּמוֹת שֶׁהֵן** – לפי מה שהן עכשיו, הרי יש לפנינו תאנים וגרוגרות, וכאשר הוא תורם לפי מנין **הָוָה לֵיהּ מְרַבֶּה בַּמַּעֲשְׂרוֹת** – נמצא שכאשר הוא תורם עשרה תאנים על תשעים גרוגרות, הרי הוא מפריש יותר ממה שהיה ראוי לתת לפי מדה, שהלא אותם עשרה תאנים שהוא תורם ממלאים כלי מדה של קב, ואילו התשעים גרוגרות שעליהן הפריש, אינן ממלאות אפילו חמשה כלים כאלו, מפני שהמקום שצריכות הגרוגרות הוא פחות מחצי מהמקום שצריכים התאנים הלחים, והרי הוא כאילו מפריש אחד מחמשה במקום אחד מעשרה, והרי אין להרבות במעשרות, מאחר (**ותנן**) [**וְתַנְיָא**] בברייתא (תוספתא דמאי פ"ח ה"י), **הַמַּרְבֶּה בַּמַּעֲשְׂרוֹת פֵּרוֹתָיו מְתוּקָּנִים וּמַעֲשְׂרוֹתָיו מְקוּלְקָלִין** – הפירות שעליהן הוציא מעשר גדול כזה, מתוקנים ומותרים לאכילה על ידי החלק שהיה ראוי לעשר עליהם מתוך מה שהפריש, אך את מה שהפריש למעשר אסור לאכול, משום שאמנם יש בו חלק של מעשר המותר באכילה לכהן, אך יש בו גם את החלק שהוסיף שלא מן הדין, ועליו לא חל שם מעשר וגם לא הופרשו עליו מעשרות והרי הוא נותר בטבלו כמו שהיה לפני המעשרות. ומוכח אם כן שמשערין לפי מה שהיה בתחילה.

הגמרא דוחה ראיה זו מהברייתא. מקשה הגמרא: **אֶלָּא מַאי** נאמר, שמשערים **לִכְמוֹת שֶׁהֵן** – לפי מה שהיו ולכן רואים את הגרוגרות האלו כאילו הם תאנים, **אֵימָא סֵיפָא** שנאמר בה, שאם בא להפריש **גְּרוֹגְרוֹת עַל הַתְּאֵנִים** יפריש **כְּמִדָּה, אִי אָמְרַת כְּשֶׁלְּמָא כְּמוֹת שֶׁהֵן** – לפי מה שהם עכשיו והרי הן גרוגרות לפנינו, **שַׁפִּיר** שלכך צריך להפריש לפי מדה, שהרי מפריש קב לתשעה קבין, **אֶלָּא אִי אָמְרַת לִכְמוֹת שֶׁהֵן** – לפי מה שהיו בעודן תאנים, אם כן כאשר הוא תורם לפי מדה, הרי **מַרְבֶּה בַּמַּעֲשְׂרוֹת הוּא** משום שאם היו אותן גרוגרות שהוא מפריש, תאנים לחים, היה נכנס בקב זה של גרוגרות שהוא מפריש שני קבין של תאנים לחים, ונמצא שהוא מרבה במעשרות.

מסיימת הגמרא את דחייתה: **אֶלָּא** מחמת קושיות אלו ברישא ובסיפא, צריך לומר **שֶׁהָא** בברייתא, **בִּתְרוּמָה גְּדוֹלָה עָסְקִינַן** ומשערים לפי מה שהן עכשיו, **וְהַרִישָׁא** שנאמר בה שתורם תאנים במנין, אף על פי שאם משערים לפי מה שהן עכשיו הרי הוא מרבה במעשרות, אין בכך חסרון, משום שבתרומה גדולה יכול לתרום **בְּעַיִן יָפָה,** שהרי מדאורייתא חטה אחת פוטרת את כל הכרי, ורבנן אמרו שיכול לתת אפילו אחד מארבעים או מחמשים או משישים, הרי שמותר להרבות בה, וכל מה שתרם נתפס בתרומה ואינו נשאר טבל, **וְכֵן הַסֵּיפָא** שתורם גרוגרות במדה, אף על פי שכלפי התאנים הלחים יש כאן ריבוי ממה שהיה נוטל לפי מנין, מכל מקום תרומה זו **בְּעַיִן יָפָה הִיא** ואין חסרון של ריבוי במעשרות.

הגמרא דוחה שאין לפרש כך בברייתא: **אִי הָכִי** שמדובר בברייתא על תרומה גדולה, **אֵימָא סֵיפָא** שנאמר בה, **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסֵי, אֲבָא** [–רבי יוסי] **הָיָה נוֹטֵל** לתרומה **עֶשֶׂר גְּרוֹגְרוֹת שֶׁבַּמִּקְצוֹעַ עַל תִּשְׁעִים** תאנים לחים **שֶׁבַּכְּלָלָה.** ובא רבי אלעזר לחלוק על תנא קמא, ולומר שמשערים לפי מה שהיו ולכן אינו נחשב ממעט במעשר כאשר תורם גרוגרות על תאנים במנין, כיון שאנו רואים גם את הגרוגרות כתאנים. **וְאִי** מדובר בברייתא **בִּתְרוּמָה גְּדוֹלָה, עֶשֶׂר** על תשעים **מַאי עֲבִידְתֵּיהּ** – מה שייך שיעור זה של עשר בתרומה גדולה שאמרו בה אחד מארבעים או מחמשים או משישים, אבל לא אחד מעשר.

מפרשת הגמרא את הברייתא באופן אחר ולפיו אין ראיה לנידון סוגייתנו. מבארת הגמרא: **אֶלָּא הָכָא בִּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר עָסְקִינַן,** וברייתא זו **אַבָּא אֶלְעָזָר בֶּן גֻּמְל הוּא** הסובר שאין חסרון שיהיה ריבוי במעשרות, **דְּתַנְיָא, אַבָּא אֶלְעָזָר בֶּן גֻּמְל אוֹמֵר,** נאמר בפרשה המדברת על מעשר ראשון ('במדבר יח כז), 'וְנֶחְשַׁב לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם כַּדָּגָן מִן הַגֹּרֶן וְכִמְלֵאָה מִן הַיְקָב', ומכך שהשוה הכתוב את תרומת מעשר לאותה תרומה הניטלת ראשונה בגורן שהיא תרומה גדולה, יש ללמוד **שִׁבְשְׁתֵּי תְּרוּמוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אַחַת תְּרוּמָה גְּדוֹלָה וְאַחַת תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר,** ואם כן יש ללמוד זו מזו, **כְּשֵׁם שֶׁתְּרוּמָה גְּדוֹלָה** נלמד ממה שנאמר בה 'וְנֶחְשַׁב' שהיא **נִיטֶּלֶת בְּאוֹמֶד** – שאינו צריך דווקא למדוד, אלא יכול לתרום לפי אומדן העין, **וּבְמַחֲשָׁבָה** – שלא רק על ידי הפרשה ממש חלה התרומה, אלא די שיתן עיניו בצד זה במחשבה להפריש מאותו צד ואוכל מצד אחר, ומשום שהפסוק 'וְנֶחְשַׁב לָכֶם' מדבר גם על תרומה גדולה כמבואר לעיל, **כָּךְ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר נִיטֶּלֶת בְּאוֹמֶד**

וּבְמַחֲשָׁבָה, וכן יש ללמוד **מַה תְּרוּמָה גְּדוֹלָה** ניטלת **בְּעַיִן יָפָה** יותר מהשיעור המספיק מן התורה כדי לתקן את הפירות, וכמו שתיקנו חכמים שיכול להפריש אחד מארבעים, **אַף תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר** ניטלת **בְּעַיִן יָפָה** ולכן יכול להפריש מגרוגרות על תאנים ואין בזה משום מרבה במעשרות.

הגמרא חוזרת להוכיח מהברייתא שמשערים לפי מה שהיו: **וּמִינָּהּ** – מדברי רבי אלעזר שבברייתא עצמה יש להוכיח שמשערים לפי מה שהיו בתחילה, שהרי **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר רַבִּי יוֹסֵי, אַבָּא** [רבי יוסי] **הָיָה נוֹטֵל** לתרומה **עֶשֶׂר גְּרוֹגְרוֹת שֶׁבַּמִּקְצוֹעַ עַל תִּשְׁעִים** תאנים לחים **שֶׁבַּכַּלְכָּלָה. אִי אָמְרַת בִּשְׁלָמָא לִכְמוֹת שֶׁהֵן אָמְרִינַן** – לפי מה שהיו ואנו רואים גרוגרות אלו כאילו הן תאנים כמו שהיו בתחילה, **שַׁפִּיר, אֶלָּא אִי אָמְרַת כְּמוֹת שֶׁהֵן** – לפי מה שהן עכשיו, הרי אלו שהוא מפריש הם גרוגרות וכאשר הוא תורם מהן על התאנים לפי מנין כמו שעשה רבי יוסי, **בְּצִיר לְהוּ** – נפחת המעשר הניטל מהן באופן זה כלפי מה שהיה אם היה נוטל לפי מדה, שהרי כאשר תמדוד את התאנים של החולין ואת הגרוגרות של המעשר, תמצא שהופרשה מדה אחת מעשרים ולא אחת מעשר, משום שתשעים התאנים מחזיקים תשעה קבים ואילו העשר גרוגרות אינם מחזיקים קב אחד אלא כחצי קב.

דוחה הגמרא: **כִּי אֲתָא רַב דִּימִי אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, שֶׁאִנִּי גְּרוֹגְרוֹת** משאר דבר שהיה בו שיעור וצמק, **הוֹאִיל וְיָכוֹל לְשׁוֹלְקָן** [–לבשלן הרבה] **וּלְהַחֲזִירָן** על ידי כך **לִכְמוֹת שֶׁהֵן** [–לכמו שהיו] בעודן תאנים, ולכן אפילו אם בשאר דברים משערים לפי השיעור שיש בדבר עכשיו, מכל מקום בגרוגרות משערים לפי מה שהיו בעודן תאנים.

הגמרא מביאה ברייתא בענין זה של תרומת תאנים על גרוגרות ולהיפך: **תָּנוּ רַבָּנַן, תּוֹרְמִין תְּאֵנִים עַל הַגְּרוֹגְרוֹת** במנין [כגון עשרה תאנים על תשעים גרוגרות] **בְּמָקוֹם שֶׁרְגִילִין לַעֲשׂוֹת מִתְּאֵנִים גְּרוֹגְרוֹת** על ידי יבוש, **וְלֹא** תורמים **גְּרוֹגְרוֹת עַל תְּאֵנִים** במנין, **וַאֲפִילּוּ בְּמָקוֹם שֶׁרְגִילִין לַעֲשׂוֹת מִתְּאֵנִים גְּרוֹגְרוֹת** ואין אנו אומרים שמכיון שהכהן יעשה מהתאנים שעליהם הוא מפריש ומתקנם, גרוגרות, נראה אותם כאילו כבר עכשיו הם גרוגרות והרי הוא כמפריש גרוגרות על גרוגרות, אלא מכיון שעכשיו הם תאנים אם יתרום גרוגרות לפי מנין, הרי הוא ממעט במעשר כלפי מדה כמבואר לעיל.

מבררת הגמרא באיזה אופן מדובר בברייתא: **אָמַר מַר, תּוֹרְמִין תְּאֵנִים עַל הַגְּרוֹגְרוֹת בְּמָקוֹם שֶׁרְגִילִין לַעֲשׂוֹת תְּאֵנִים גְּרוֹגְרוֹת.** ויש לדקדק מדין זה **שבְּמָקוֹם שֶׁרְגִילִין** לעשות מהתאנים גרוגרות, **אֵין** יתרום מתאנים, אבל **בְּמָקוֹם שֶׁאֵין רְגִילִין** לעשות מתאנים גרוגרות **לֹא** יתרום מתאנים על גרוגרות, משום שאי אפשר להפריש מהמין שאינו מתקיים כל כך על מין המתקיים יותר זמן ואינו מתקלקל, ותאנים לחים ממהרים להרקיב וגרוגרות משתמרות יותר זמן.

מקשה הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי, אִי דְּאִיכָּא כֹּהֵן** לפנינו, שאפשר לתת לו את התרומה ויוכל לאוכלה מיד, **בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ רָגִיל** לעשות מתאנים גרוגרות **אַמֵּאי לֹא** יפריש מתאנים **וְהָתְנַן** (תרומות פ"ב מ"ד) **מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ כֹּהֵן תּוֹרֵם מִן הַיָּפֶה, אֶלָּא פְּשִׁיטָא** שמדובר במקום **דְּלֵיכָּא כֹּהֵן** לפנינו.

מקשה הגמרא: **אִימָא סֵיפָא, וְלֹא גְּרוֹגְרוֹת עַל הַתְּאֵנִים וַאֲפִילּוּ בְּמָקוֹם שֶׁרָגִיל לַעֲשׂוֹת תְּאֵנִים גְּרוֹגְרוֹת, וְאִי** מדובר במקום **דְּלֵיכָּא כֹּהֵן** לפנינו, **אַמֵּאי לֹא** יכול לתרום מגרוגרות, **וְהָתְנַן** (שם) **מָקוֹם שֶׁאֵין כֹּהֵן, תּוֹרֵם מִן הַמִּתְקַיֵּים. אֶלָּא פְּשִׁיטָא** שמדובר במקום **דְּאִיכָּא כֹּהֵן** לפנינו ולכן צריך לתרום דווקא תאנים.

תמהה הגמרא: וכי **הֵרִישָׁא** מדברת במקום **דְּלֵיכָּא כֹּהֵן** **וְהֵסֵיפָא** במקום **דְּאִיכָּא כֹּהֵן.**

משיבה הגמרא: **אִין רֵישָׁא** במקום **דְּלֵיכָּא כֹּהֵן וְסֵיפָא** במקום **דְּאִיכָּא כֹּהֵן.**

לומדת הגמרא מתירוץ זה כלל: **אָמַר רַב פַּפָּא, שְׁמַע מִינָּהּ דְּחָקִינַן וּמוֹקְמִינַן מַתְנִיתִין** – את הרישא והסיפא שבמשנה **בְּתָרֵי טַעְמֵי** – בשני מקרים שונים, כמו כאן שהעמידו את הרישא כשאין כהן ואת הסיפא כשיש כהן, **וְלֹא מוֹקְמִינַן** את המשנה כדי לתרצה, **בְּתָרֵי תַּנָּאֵי,** שהרי יכלה כאן הגמרא לתרץ, שברייתא זו מדברת כולה כשאין כהן, והיא חולקת על המשנה בתרומות ואינה סוברת שיש להפריש כשאין לפנינו כהן מן המתקיים אלא לעולם מפרישים מן היפה.

משנה

המשנה מבארת דיני עשיית מנחות לגבי איסור חימוץ: **כָּל הַמִּנְחוֹת נִילּוֹשׁוֹת בְּמִים פּוֹשְׁרִין,** ולא ברותחים או בצוננים, **וְכִיּוּן שנילושות** בפושרים המקרבים חימוץ **מְשַׁמְּרָן** העושה אותן מלישתן ואילך **שֶׁלֹּא יַחֲמִיצוּ. וְאִם הֶחֱמִיצוּ שְׁרָיָיהָ** שנשארו מן הקומץ למאכל הכהנים, ועוסק בהם, **עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה.**

והמקור שיש להזהר שלא יחמיצו המנחות הוא ממה **שֶׁנֶּאֱמַר** (ויקרא ב יא) 'כָּל הַמִּנְחָה אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַה' לֹא תֵעָשֶׂה חָמֵץ'.

מוסיפה המשנה: **וְהעוסק** במנחה או בשיריה בחימוץ **חַיָּיב** מלקות, **עַל לִישָׁתָהּ** – עירוב הקמח במים ועשייתם לבצק, **וְעַל עֲרִיכָתָהּ** – עשיית צורת הלחם, **וְעַל אֲפִיָּיתָהּ,** ונמצא חייב שלש מלקיות, מלקות אחת על כל אחת מהן.

גמרא

שנינו במשנה, שאם עוסק בשיירי המנחה בחימוץ עובר בלא תעשה. מבארת הגמרא: **מְנָא הָנֵי מִילֵּי** – מהיכן למדנו דברים אלו, **אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ,** ממה **דְּאָמַר קְרָא** (שם ו י) 'לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ חֶלְקָם נָתַתִּי אֹתָהּ מֵאִשָּׁי', ו'חלקם' נדרש גם על 'לא תאפה חמץ', **שֶׁאֲפִילּוּ חֶלְקָם** של הכהנים שהוא שיירי המנחה לאחר הקמיצה **לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ.**

מקשה הגמרא: **וְהַאי** – וכי פסוק זה **לְהָכִי הוּא דַּאֲתָא** – בא ללמד שיש איסור לא תעשה על חלק הכהנים, הרי **הַאי מִיבְּעֵי לֵיהּ** – הוא נצרך **לְכִדְתַנְיָא** בברייתא, נאמר במנחה 'לֹא

המשך ביאור למס' מנחות ליום ראשון עמ' א

רבי פרידא דורש את הפסוק 'וְאַדִּירֵי כָּל חֶפְצֵי בָם', **פְּתַח וְאָמַר,** כאשר פרע ה' למצרים והטביעם בים סוף, אמר הקב"ה '**יָבֹא אַדִּיר וְיִפְרַע לְאַדִּירִים מֵאַדִּירִים כְּאַדִּירִים',** כלומר, יבוא הקב"ה וינקום את נקמת בני ישראל מהמצרים במים אדירים. רבי עזרא מפרש את דבריו: '**יָבֹא אַדִּיר זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא** שנקרא אדיר, **דִּכְתִיב** (שם צג ד) '**אַדִּיר בַּמָּרוֹם ה'**', **וְיִפְרַע לְאַדִּירִים** – וינקום למען אדירים, **אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל,** **שֶׁנֶּאֱמַר** (שם טז ג) 'וְאַדִּירֵי כָּל חֶפְצֵי בָם', וינקום **מֵאַדִּירִים, אֵלּוּ הַמִּצְרִים, דִּכְתִיב** (שמות טו י) בשירת הים '**צָלְלוּ כַּעוֹפֶרֶת בְּמַיִם, אַדִּירִים'** – המצרים האדירים צללו כמו עופרת במים. והנקמה תהיה **בְּאַדִּירִים, אֵלּוּ מַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר** '**מִקּוֹלוֹת מַיִם רַבִּים אַדִּירִים מִשְׁבְּרֵי יָם'.** רבי עזרא אמר לרבי פרידא שלשה מאמרים נוספים, בסגנון המאמר הקודם. המאמר הראשון: כששלמה המלך בנה את בית המקדש, אמר הקב"ה '**יָבֹא יָדִיד בֶּן יָדִיד וְיִבְנֶה יָדִיד לְיָדִיד בְּחֶלְקוֹ שֶׁל יָדִיד וְיִתְכַּפְּרוּ בּוֹ יְדִידִים',** כלומר, יבא שלמה המלך בן בנו של אברהם אבינו, ויבנה את בית המקדש למען ה', בחלק נחלת הארץ של שבט בנימין. רבי עזרא מסביר דבריו: **יָבֹא יָדִיד זֶה שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ, דִּכְתִיב** (שמואל ב' יב כה) '**וַיִּשְׁלַח בְּיַד נָתָן הַנָּבִיא וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יְדִידְיָה בַּעֲבוּר ה'**'.

רש"י

במחשבה – כדאמרן בעלמא (שבת קמב, א): נותן עיניו בצד זה, ואוכל מצד אחר. **ומינה** – כלומר מהא דרבי אלעזר גופה מייתי פירכא. **אלא אי כמות שהן השתא משערינן** – בצר להו מעשרות לענין מדה. אי הוה כייל להו להנך דתרם במנין, משתכח מעשר זוטא. **תורמין תאנים על הגרוגרות** – ובמנין. **מקום שרגיל לעשות כו'** – שמצויין אנשים שיעשו גרוגרות וישתמרו, או הוא עצמו יעשה אותם גרוגרות לאחר זמן עם תאנים שלו. **מקום שאין רגיל לא** – דבעינן שיתרום מן המתקיים, ותאנים לחין – מרקיבין ואין משתמרין. **אי איכא כהן** – שיתנם מיד.

תורם מן היפה – שמא כהן יאכלם מיד. תאנים – יפין ואין מתקיימין, גרוגרות – מתקיימין ואין יפין. **ולא גרוגרות על התאנים** – במנין. **ואפילו במקום שרגיל** – ולא אמרינן: סופו של כהן נמי לעשותן גרוגרות, ונמצא שאינו מפסידן, אלא זיל בתר השתא, והרי הוא ממעט במעשר. **דליכא כהן** – ובעי למצנעינהו עד דלישכח כהן וליתיב ליה, הלכך תורם מן המתקיים. **בתרי טעמי** – כגון הכא, כדאמרינן: רישא דליכא כהן, וסיפא דאיכא כהן. **ולא מוקמי בתרי תנאי** – דלא אמרינן: רישא וסיפא דליכא כהן, ודקפרכת: והתנן "תורם מן המתקיים"? – תנאי היא, דהא תרי תנאי פליגי בהכי. **משנה שנאמר "כל המנחה אשר תקריבו" וגו'** – ארישא קאי, דקתני "ומשמרן שלא יחמיצו", מקודם קמיצה משתעי. **עריבתה** – *טורני"ר. מנא

וּבְמַחֲשָׁבָה, כְּדִ׳ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר נִיטֶּלֶת בְּאוֹמֶד וּבְמַחֲשָׁבָה, מַה תְּרוּמָה גְּדוֹלָה בְּעַיִן יָפָה, אַף תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר בְּעַיִן יָפָה. וּמִינָּהּ, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר רַבִּי יוֹסֵי: אַבָּא הָיָה נוֹטֵל עֶשֶׂר גְּרוֹגָרוֹת שֶׁבְּמַקְצוּעַ עַל תִּשְׁעִים שֶׁבַּכַּלְכָּלָה. אִי אָמַרְתְּ בִּשְׁלָמָא לִכְמוֹת שֶׁהֵן אָמְרִינַן - שַׁפִּיר, אֶלָּא אִי אָמַרְתְּ כְּמוֹת שֶׁהֵן, בְּצִיר לְהוּ! כִּי אֲתָא רַב דִּימִי אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: שָׁאנֵי גְּרוֹגָרוֹת, הוֹאִיל וְיָכוֹל לְשׁוֹלְקָן וּלְהַחֲזִירָן לִכְמוֹת שֶׁהֵן. תָּנוּ רַבָּנַן: תּוֹרְמִין תְּאֵנִים עַל הַגְּרוֹגָרוֹת, בְּמָקוֹם שֶׁרְגִילִין לַעֲשׂוֹת תְּאֵנִים גְּרוֹגָרוֹת. וְלֹא גְּרוֹגָרוֹת עַל תְּאֵנִים, וַאֲפִילּוּ בְּמָקוֹם שֶׁרְגִילִין לַעֲשׂוֹת תְּאֵנִים גְּרוֹגָרוֹת. אָמַר מָר: "תּוֹרְמִין תְּאֵנִים עַל הַגְּרוֹגָרוֹת בְּמָקוֹם שֶׁרְגִילִין לַעֲשׂוֹת תְּאֵנִים גְּרוֹגָרוֹת". בְּמָקוֹם שֶׁרְגִילִין - אִין, בְּמָקוֹם שֶׁאֵין רְגִילִין - לָא. הֵיכִי דָּמֵי? אִי דְּאִיכָּא כֹּהֵן, מָקוֹם שֶׁאֵינוֹ רָגִיל אַמַּאי לָא? וְהָתְנַן: מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ כֹּהֵן - תּוֹרֵם מִן הַיָּפֶה! אֶלָּא פְּשִׁיטָא דְּלֵיכָּא כֹּהֵן. אֵימָא סֵיפָא: "וְלֹא גְּרוֹגָרוֹת עַל הַתְּאֵנִים, וַאֲפִילּוּ בְּמָקוֹם שֶׁרְגִיל לַעֲשׂוֹת תְּאֵנִים גְּרוֹגָרוֹת". וְאִי דְּלֵיכָּא כֹּהֵן, אַמַּאי לָא? וְהָתְנַן: מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ כֹּהֵן - תּוֹרֵם מִן הַיָּפֶה! אֶלָּא פְּשִׁיטָא דְּאִיכָּא כֹּהֵן. רֵישָׁא - דְּלֵיכָּא כֹּהֵן, סֵיפָא - דְּאִיכָּא כֹּהֵן. אָמַר רַב פַּפָּא, שְׁמַע מִינָּהּ: דָּחְקִינַן וּמוֹקְמִינַן מַתְנִיתִין בִּתְרֵי טַעֲמֵי, וְלָא מוֹקְמִינַן בִּתְרֵי תַּנָּאֵי. משנה כָּל הַמִּנְחוֹת נִילוֹשׁוֹת בְּפוֹשְׁרִין וּמִשְׁמָרָן שֶׁלֹּא יַחֲמִיצוּ, וְאִם הֶחֱמִיצוּ שְׁרֵיָיתָהּ - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל הַמִּנְחָה אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַה' לֹא תֵעָשֶׂה חָמֵץ". וְחַיָּב עַל לִישָׁתָהּ וְעַל עֲרִיכָתָהּ וְעַל אֲפִיָּיתָהּ. גמרא מְנָא הָנֵי מִילֵּי? אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, דְּאָמַר קְרָא: "לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ חֶלְקָם" - אֲפִילּוּ חֶלְקָם לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ. וְהַאי לְהָכִי הוּא דַּאֲתָא? הַאי מִיבְּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא: לֹא תאפה

תוספות

המוקף לו, ומוקמינן בתרומה גדולה ולא בתרומת מעשר, כדתנן במסכת ביכורים (פרק ב משנה ה) דתרומת מעשר ניטלת שלא מן המוקף בביכורים. והא דפריך בסוף "כל הגט" (גיטין ל, ב) גבי תרומת מעשר "וכי נחשדו חברים לתרום שלא מן המוקף?", מפרש רבינו תם: דהיינו מדרבנן. ומיהו נראה: דלענין מחשבה לא פליגי, מדפריך בריש "האיש מקדש" (קידושין מא, ב) דיליף שליחות מתרומה: מה לתרומה שכן נטלת במחשבה, משמע דלכולי עלמא פריך, והיינו תרומת מעשר דכתיב בה (במדבר יח) "אתם גם אתם". ומתוך פירוש הקונטרס דבכורות (נח, ב ושם) משמע דבמחשבה פליגי, גבי "היו לו מאה טלאים, ונטל עשרה עשרה, ונטל אחד. רבי יוסי בר רבי יהודה אומר: מעשר", דסבר לה כאבא אלעזר בן גומל, ואיתקש מעשר בהמה למעשר דגן, ומעשר דגן קרייה רחמנא "תרומה". ופירש בקונטרס: דמשום מחשבה מוקי ליה רבי יוסי ברבי יהודה כאבא אלעזר. ומתוך פירושו נמי (הכי) משמע דאפילו בתרומה גדולה לית ליה מחשבה. דאי אית ליה — לא הוה צריך למימר דאבא אלעזר בן גומל היא, דאפילו לרבנן נמי מצינו למילף מחשבה במעשר, מדקרייה רחמנא "תרומה". ומיהו מצינו למימר דמשום תרומת מעשר שבו קרייה רחמנא "תרומה". ואם תאמר: ולמה ליה למימר דרבי יוסי ברבי יהודה סבר לה כאבא אלעזר בן גומל, הא כיון דאיתקש מעשר בהמה למעשר דגן — מה מעשר דגן, נוטל אחד מעשרה. אף מעשר בהמה כן, ולא בעי העברה תחת השבט, אלא שיש עשרה לפניו ונוטל אחד מהן. ויש לפרש: דמייתי דאבא אלעזר, דילפינן תרומת מעשר מתרומה גדולה לענין אומד, אף על גב שלא היה סברא ללמוד זה מזה לגבי הכי דתרומה גדולה אין לה שיעור ותרומת מעשר יש לו שיעור, אפילו הכי מקשינן להו לענין זה, אף על גב דהוי בעין אפשר משאי אפשר. הכי נמי יליף מעשר בהמה ממעשר דגן, אף על גב דמפקי קרא ממשמעותיה, דכתיב (ויקרא כז) "כל אשר יעבור". ומיהו אין מתיישב ללב פירוש זה. ונראה לפרש: דמשמע ליה דלרבי יוסי ברבי יהודה הוי מעשר, אף על גב שאינם שוין. כגון במבניס לדיר להתעשר, דסתמן אין דרכם להיות שוין, הלכך צריך לאוקמי כאבא אלעזר בן גומל דשרי מאומד, ולא חיישינן אם מרבה במעשר כדפרישית. או לכל הפחות שרי בעין יפה, כדאיתא בשמעתין. ואי לא דאבא אלעזר, הוה אמינא דאף על גב דלא חיישינן במעביר לשוין, כהאי גונא שנוטל אחד מעשרה דילפינן ממעשר, סלקא דעתך אמינא דגם בעינן שוין. **במחשבה** — פירש בקונטרס: דכאמר בעלמא "נותן עיניו בצד זה ואוכל בצד אחר". משמע שרצה לומר: משום דכתיב "ונחשב" שרי לאכול בלא הפרשה, ושרי נמי בשתיקה על ידי שנותן עיניו בצד זה ואוכל בצד אחר, דכל זה נפקא מ"ונחשב". עוד פירש לשון אחר בפרק בתרא דבכורות (נט, א): "במחשבה" — שמחשב ואומר "שני לוגין שאני עתיד להפריש, אף על פי שעתה אינו מפריש כלום", ורצה לומר: דדיבור צריך, והא דשריא בלא הפרשה קרי "מחשבה". ואשכחן נמי דוכתא דקרי למחשבה "דיבור", כמו "על כל דבר פשע", דאמרינן (בבא מציעא מד, א) דחייב על המחשבה כמעשה. ונראה דבלא דיבור נמי הוה תרומה, מדתנן במסכת תרומות (פרק א משנה א): חמשה לא יתרומו, ואם תרמו — אין תרומתן תרומה. חרש שוטה וקטן. וקתני סיפא: חרש שדברו חכמים — שאינו שומע ואינו מדבר. משמע: הא שומע ואינו מדבר — תרומתו תרומה. ומיהו בתוספתא דמסכת תרומות מצאתי: מפני מה אמרו אלם לא יתרום? — מפני שאינו יכול לברך. משמע: דאי מברך, אף על פי שלא ידבר בהרמה, שפיר דמי. ופרק שלישי דשבועות (כו, ב) נמי משמע בהדיא כשגמר בלבו, אף על פי שלא הרציא בשפתיו, גבי "כל נדיב", דקאמר דהוו תרומה וקדשים שני כתובין הבאין כאחד, ולא ילפינן מינייהו שבועה. ובמה שאוכל בלא הפרשה, בזה אין קפידא, דלכולי עלמא שרי בכל מקום, אף על פי שאינו מפריש עתה. כדמוכח ההיא ד"הלוקח יין מבין הכותים" (גיטין כה, ב) דשרי לכולי עלמא, אי לאו משום דאין ברירה או משום דחיישינן לבקיעת נוד. ויש מקומות דשרינן כשאומר "מעשר שני לצפונו או לדרומו" (דמאי פרק חמישי משנה א—ב). ואם תאמר: וכיון דשרינן תרומה על ידי שנותן עיניו בצד זה ואוכל בצד אחר, אמאי אין מגביהין תרומות ומעשרות ביום טוב, הא תנן במסכת שבת פרק "נוטל" (קמא, ב): רבי יהודה אומר: אף מעלין את המדומע באחד ומאה. ופריך בגמרא (שם קמב, א): הא מתקן הוא! ושני: רבי אלעזר בר' שמעון היא, דאמר "נותן עיניו בצד זה ואוכל בצד אחר", ולהכי לא חשיב תיקון בשבת כשמעלהו, כיון שאפשר במחשבה. והכא נמי אפשר במחשבה! ויש לומר: דשאני מדומע שכבר ניתקן, אבל תחלת תיקונו של טבל לא הוה שרינן מטעם דאפשר במחשבה, ואפילו דמאי אסור לתקן בשבת, כדמוכח ב"במה מדליקין" (שבת לד, א) אף על גב דשרי ליתן עיניו בצד זה ואוכל בצד אחר, כדמוכח בפרק קמא דחולין (ו, ב) גבי רבי מאיר שאכל עלה של ירק בבית שאן. **ולא** מוקמינן בתרי תנאי — דהוה מצי לאוקמי בחד טעמא ובתרי תנאי? דכולה — דליכא כהן, ורישא — רבנן, וסיפא — כרבי יהודה דפליג אדרבנן בפרק שני דמסכת תרומות (משנה ו) וקאמר: לעולם תורם מן היפה. **כל** המנחות נילושות בפושרין — אף על גב דאמרינן בפרק "כל שעה" (פסחים לו, א): חיטין של מנחות אין לותתין אותן, הא מפרש התם: משום דלתיתה ליתא במקום זריזין. אבל לישה, נהי דליתא בזריזין, במקום זריזין — איתא. דאמר מר: בללה זר — כשרה, חוץ לחומת עזרה — פסולה. ומכאן קשיא: דמשמע "כל המנחות", אפילו לחם הפנים, דהוי בכלל "כל המנחות", וההיא לאו במקום זריזין היא. דתנן לקמן בפרק "שתי הלחם" (צה, ב) דלחם הפנים לישתן ועריכתן בחוץ? ויש לומר: דהא אמרינן בפרק "כל שעה" (פסחים לו, א): ציבור שאני. ומיהו קשיא ממנחת נאפה, דיחיד היא, ולישתן ועריכתן בחוץ כלחם הפנים, דמאי שנא, כיון דלא בעיא שמן עד לאחר אפייה, כדקאמר לקמן (עד, ב): החלות בוללן, אם כן לא קדשה עדיין, והויא לישתה בחוץ? ויש לומר: דבפרק "שתי הלחם" (מנחות צה, ב) פריך רישא אסיפא, ומשני לה רב אשי, ומסיק דברותא היא, וצריך לומר: מי ששנה זו לא שנה זו. למאן דאמר מדת יבש נתקדשה לישתן בפנים, דעשרון נתקדש, ובו היה מודד לכל המנחות, כדתנן פרק "שתי מדות" (מנחות פז, א). ותנא דהכא סבר: מדת יבש נתקדשה. וקשיא קצת: דלא מסיק האי טעמא בפרק "כל שעה" (פסחים לו, א). ושמא נקט ההוא טעמא דהוי בכל המנחות כגון מנחת סולת ומחבת ומרחשת, אפילו למאן דאמר מדת יבש לא נתקדשה. אף

אף אני אביא לישתה ועריכתה כו' — ואם תאמר: אי דאתרו אכל חדא וחדא — אפילו אפה ואפה נמי, כמו "אל תשתה" דנזיר (מכות כא, א)! ואי דלא אתרו ביה אלא חדא התראה — אמאי חייב? דכי האי גוונא דייק בפרק בתרא דמכות (כ, ב) גבי ד"חייב על כל קרחה וקרחה", ומוקי לה דסך חמשא אצבעתיה נשא. ויש לומר: דהכא אפילו התרו על כל אחת ואחת איצטריך קרא, משום דכבר נפסלה, והוה אמינא דפטור. כדדרשינן לקמן (נז, א): המחמץ את הכשרה — חייב, ואת הפסולה — פטור. קא משמע לן דהכא חייב, מאחר דליכא אלא פסול של חמוץ, דמרבינן מהכא מחמץ אחר מחמץ שהוא חייב.

אם כן ליכתוב חלקם לא תאפה חמץ — תימה: כי כתב נמי הכי, הוה דרשינן לחלק מדכתיב "לא תאפה", שהזכיר אפייה ולא כתיב "תיעשה". שכן מתרצים אהא דדרשינן גבי שבת (ע, א) לחלק מ"לא תבערו", ומקשינן: הא איצטריך להבערת בת כהן דלא דחיא שבת, משום דכתיב "בכל מושבותיכם", דמשמע בית דין, ואמר רחמנא "לא תבערו"? ומתרצינן: דאי לבת כהן לחודה — לכתוב "לא תעשו מלאכה בכל מושבותיכם", והוה ידענינן נמי דמיתת בית דין לא דחייה שבת. ויש לומר: דלא דמי. דהכא הוי אמרינן דאפייה דאסר רחמנא — אשיריים, דהיינו "חלקם", אבל "לא תיעשה" — אקומץ כתיב, דאסר כל עשיות. **כלל** ופרט המרוחקין זה מזה אין דנין אותו בכלל ופרט — תימה: לרבא, דאמר דנין בפרק "בנות כותים" (נדה לג, א), מאי איכא למימר ויש לומר: דהתם דווקא דנין, לפי שהוא בחדא פרשתא. אבל הכא, דחד ב"ויקרא" וחד ב"צו את אהרן" — הוו בתרי עניינים, ומודה דאין דנין. כדאמר בפרק קמא דפסחים (ו,ב): אפילו למאן דאמר דנין, הני מילי — בחד עניינא, אבל בתרי ענייני — אין דנין. והא דפירש הקונטרס בפסחים: דמאן דאמר דנין — היינו רב אדא בר אהבה דשמעתין, לא דק. דהכא אפילו בתרי ענייני קאמר, אלא אפלוגתא דאביי ורבא קאי. ואם תאמר: בפרק "גנמר הדין" (סנהדרין מה,ב) דדרשי: "והומת ותלית" — כלל, "כי קללת" — פרט, אי הוי מקרבי — אין בכלל אלא מה שבפרט, השתא דמרחקי — אתא לרבויי עוד עבודה זרה. לרבא דאמר דנין — לא הוה ליה לרבויי מידי, לאביי דאמר אין דנין — לא הוה ליה למידן כלל! ויש לומר: כיון דאיפסיק בדבר אחר שאינו מאותו ענין, דכתיב (דברים כא) "כי קבר תקברנו" — הוה ליה כתרי ענייני, ואין דנין. והתם דריש מכח דמגדף היה בכלל "והומת", ויצא מן הכלל, ורבי אלעזר נמי מכח זה הוא דן. ואין להקפיד אהא דדרשינן הכא דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד לאיתויי לישה ועריכה וקיטוף, וכן בפרק "כלל גדול" (שבת ע,א) גבי הבערה לחלק, ובפרק קמא דיבמות (ז,א) דקאמר: מדבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל, כיצד? "והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים", וממעט קדשי בדק הבית. **או** אינו אלא שזה טען צפון — פירש בקונטרס: וקרא ד"במקום אשר תשחט העולה תשחט החטאת" — בשעיר נשיא כתיב. משמע, דבעי למעוטי כולהו חטאות. וקשה: אם כן, לא צריך "לכשהוא אומר 'ושחט את החטאת' זה בנה אב", תיפוק ליה (דבגופיה כתיב, בלא בנין אב)! לכך נראה כמו שפירש ב"איזהו מקומן" (זבחים מח,א) דמ"אותו" דשעיר נשיא לא אמעטי אלא זכרים כמותו, כגון שעירי רגלים ראש חדש ועבודה זרה. אך יש ליישב פירוש הקונטרס: ד"זה בנה אב" לאו דווקא, אלא כלומר, כיון ד"אותו" חזינן דלאו דוקא הוא, אם כן לא ממעטינן מיניה מידי, והיינו "בנין אב" דקאמר, (ובפרק "איזהו מקומן" (שם) פירש הקונטרס דמ"החטאת" קא דריש, דמרבה כל חטאות). **או** אינו אלא שזה טען צפון ואין אחר טען צפון — כגון שעירי הרגלים או שעיר הפנימי, לאו משום דהוי כלל ופרט. תימה: והיכי מרבה מ"ושחט" דכתיב בחטאת יחיד, אכתי אימא "במקום אשר תשחט העולה תשחט החטאת" — כלל, והנך תרתי דחטאת נשיא וחטאת יחיד — פרט, הני — אין, אחרינא — לא! ויש לומר: דביחיד כתיב בכשבה, וכתיב בשעירה, ואייתר ליה חד לבנין אב. ולפי המסקנא דאמרינן "אותו" קא קשיא ליה, צריכי תרוייהו, כדאמר בריש "איזהו מקומן" (זבחים מט,ב), למצוה ולעבב. ואם תאמר: ודקבעי לקמן: השתא דנפקא ליה מ"ושחט", "אותו" למעוטי מאי, תיקשי ליה למה לי דכתב רחמנא צפון כלל בשעיר נשיא, דנילף מחטאת יחיד, כדילפינן מינייהו שאר חטאות מזה בנה אב? וצריך לומר: דהכי נמי: דהכי דמייתא דמשמע דלעולם איצטריך קרא דשעיר נשיא לקבעו חובה.

תנא אותו קא קשיא ליה — והכי קאמר: או אינו דלא בא לקובעו חובה, והא דאיצטריך למכתב ביה צפון — משום דבעי למכתב "אותו", דבא ללמד: זה כו' ואין אחר טען צפון.

הואיל ואיתרבי בסמיכה — הואיל ואיקרי "חטאת", לא מצי למימר שעה מדורות לא ילפינן. ואף על גב דאיכא כמה קרבנות דטעונין סמיכה ולא בעו צפון, הואיל ובהאי קרא גופיה דמרבינן ליה לסמיכה כתיב "ושחט אותו במקום אשר ישחט את העולה", דהיינו צפון, אי לאו דכתיב ביה "אותו" הוה אמינא דהייתורא ד"השעיר" — אסמיכה וצפון קאי.

לרבות

מנא הני מילי – דחייב [בשירים], ועובר בלא תעשה, דמקרא דמתניתין לא שמעינן אלא קומץ, דלגבוה אזיל. **מעשה יחידי** – מעשה חשוב בפני עצמו. **לאתויי קיטוף** – שמחליק פניה במים, אף על גב דלאו מעשה כל כך הוא. **אנן** – דקי דרשא דשירים מ"חלקם" קאמרינן, מדסמוך "חלקם" ל"לא תאפה". **אימא כוליה לשירים אתא** – כדכתיב "חלקם", ולישה ועריכה ואפייה דליהוו חייב על הקומץ [ובשירים], מהיכא ילפת. **ואימא אפייה** – דפרט בה קרא ואפקיה מן הכלל – לחיובי עלה חדא, ואכולהו אינך – חדא, ולא ליחייב (אלא) תרתי. **מרוחקין** – "לא תעשה" – ב"ויקרא", "לא תאפה" – ב"צו את אהרן". **ושחט אותו** – בשעיר נשיא כתיב. **בצפון** – בעולה כתיב "על ירך המזבח צפונה", ב"ויקרא". **והלא כבר נאמר כו'** – והא נמי בכלל שאר חטאות הוא. **לקבעו** – דשנה עליו הכתוב לעבב. **או אינו** – אלא לכך יצאה, שזה טען צפון ולא אחר, ומה אני מקיים "במקום אשר וגו' תשחט החטאת"? – בשעיר נשיא הכתוב מדבר. **תלמוד לומר** – פסוק שלישי "ושחט החטאת" וגו' – ללמד זה בנה אב לכל החטאות, ללמד עליהן שיטענו צפון. **כלל ופרט** – "תשחט החטאת" – כלל, כל החטאות בצפון. "ושחט אותו" – פרט, שעיר נשיא ולא אחר. דאף על גב דמרוחקין, ד"ושחט אותו" כתיב ב"ויקרא", ו"תשחט החטאת" כתיב ב"צו את אהרן". **האי פרט וכלל הוא** – ד"ושחט אותו" כתיב ברישא, והדר כלל ב"צו את אהרן", ואיתרבו להו כל חטאות, ואכתי "ושחט את החטאת במקום העולה" למה ליי? אלא ודאי לאו כלל ופרט המרוחקין קא קשיא ליה, [אלא "אותו" קא קשיא ליהן], ומשום הכי איצטריך פסוק שלישי. **והשתא דנפקא ליה מושחט את החטאת** – דלא אמרינן אין אחר טען צפון אלא דנשיא, "אותו" למה ליי? והא ליכא למימר: דלמעוטי שאר חטאת מעיבובא קאתי – דהא בשחיטת קדשים מייתי צפון לכל חטאות, בין למצוה בין לעבב, בפרק "איזהו מקומן" (זבחים מט,א). **שעיר נחשון** – שהקריבו הנשיאים שעירי חטאות בחנוכת המזבח, ולהכי נקט נחשון – דהוא הראשון. והנהו ממעט דאין טעונין צפון, דלא באו על חטא כשאר חטאת. **וסמך ידו על ראש השעיר** – בנשיא כתיב, ומצי למכתב "וסמך ידו על ראשו". טעמייהו דרבי יהודה ורבי שמעון מפרש בפרק "שתי מדות" (צב,ב).

תנח

תֵּאָפֶה חָמֵץ" - מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: "לֹא תֵעָשֶׂה חָמֵץ"! לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֵעָשֶׂה חָמֵץ", יָכוֹל לֹא יְהֵא חַיָּב אֶלָּא אַחַת עַל כּוּלָּם? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא תֵאָפֶה", אֲפִיָּיה בִּכְלָל הָיְתָה, לָמָּה יָצְאת? לְהַקִּישׁ אֵלֶיהָ: מַה אֲפִיָּיה מְיוּחֶדֶת, שֶׁהִיא מַעֲשֶׂה יְחִידִי וְחַיָּבִין עָלֶיהָ בִּפְנֵי עַצְמָהּ. אַף אֲנִי אָבִיא לִישָׁתָהּ וַעֲרִיכָתָהּ וְכָל מַעֲשֶׂה יְחִידִי שֶׁבָּהּ, לְאִיתּוּיֵי קִיטּוּף שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה יְחִידִי וְחַיָּבִין עָלֶיהָ בִּפְנֵי עַצְמָהּ! - אֲנַן מִ"חֶלְקָם" קָאָמְרִינַן. - וְאֵימָא: כּוּלֵּיהּ לְהָכִי הוּא דַּאֲתָא! - אִם כֵּן, לִכְתּוֹב "חֶלְקָם לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ", מַאי "לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ חֶלְקָם"? שְׁמַעְתָּ מִינַּהּ תַּרְתֵּי. - וְאֵימָא: אֲפִיָּיה דְּפָרַט בָּהּ רַחֲמָנָא - לִיחַיֵּב חָדָא, אֵינָךְ - לִיחַיֵּב חָדָא אַכּוּלְּהוּ! - מִשּׁוּם דַּהֲוָה דָּבָר שֶׁהָיָה בִּכְלָל וְיָצָא מִן הַכְּלָל לְלַמֵּד, לֹא לְלַמֵּד עַל עַצְמוֹ יָצָא אֶלָּא לְלַמֵּד עַל הַכְּלָל כּוּלּוֹ יָצָא. וְאֵימָא: "לֹא תֵעָשֶׂה" - כְּלָל, "לֹא תֵאָפֶה" - פְּרָט, כְּלָל וּפְרָט - אֵין בִּכְלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבַּפְּרָט. אֲפִיָּיה - אִין, מִידֵּי אַחֲרִינָא - לָא! אָמַר רַבִּי אַפְּטוֹרִיקִי: מִשּׁוּם דְּהָוֵי כְּלָל וּפְרָט הַמְרוּחָקִין זֶה מִזֶּה, וְכָל כְּלָל וּפְרָט הַמְרוּחָקִין זֶה מִזֶּה - אֵין דָּנִין אוֹתָן בִּכְלָל וּפְרָט. מְתִיב רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה, וְאָמְרִי לֵהּ כְּדֵי: וּכְלָל וּפְרָט הַמְרוּחָקִין זֶה מִזֶּה אֵין דָּנִין אוֹתָן בִּכְלָל וּפְרָט? וְהָתַנְיָא: "וְשָׁחַט אֹתוֹ בְּמִקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַט הָעֹלָה לִפְנֵי ה' חַטָּאת הוּא" - הֵיכָן עוֹלָה נִשְׁחֶטֶת? בַּצָּפוֹן, אַף זֶה בַּצָּפוֹן! וְכִי אָנוּ מִכָּאן לְמִידִין? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: "בְּמִקוֹם אֲשֶׁר תִּשְׁחַט הָעֹלָה תִּשָּׁחֵט הַחַטָּאת"! הָא לְמָה זֶה יָצָא? - לְקוֹבְעוֹ, שֶׁאִם לֹא שָׁחַט אוֹתוֹ בַּצָּפוֹן פְּסָלוֹ. אַתָּה אוֹמֵר: לְכָךְ יָצָאת, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא שֶׁזֶּה טָעוּן צָפוֹן וְאֵין אַחֵר טָעוּן צָפוֹן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְשָׁחַט אֶת הַחַטָּאת בְּמִקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַט אֶת הָעֹלָה", זֶה בְּנֵה אָב לְכָל חַטָּאוֹת שֶׁטְּעוּנוֹת צָפוֹן. טַעֲמָא דְּכָתַב רַחֲמָנָא "וְשָׁחַט אֶת הַחַטָּאת", הָא לָאו הָכִי, הָוָה אָמִינָא שֶׁזֶּה טָעוּן צָפוֹן וְאֵין אַחֵר טָעוּן צָפוֹן, מַאי טַעְמָא? לָאו מִשּׁוּם דַּהֲוָה כְּלָל וּפְרָט, וְאַף עַל גַּב דִּמְרוּחָקִין זֶה מִזֶּה דָּנִין אוֹתָן בִּכְלָל וּפְרָט. מַתְקִיף לֵהּ רַב אַשִׁי: הַאי כְּלָל וּפְרָט הוּא? פְּרָט וּכְלָל הוּא, וְנַעֲשֶׂה כְּלָל מוֹסִיף עַל הַפְּרָט וְאִיתְרַבֵּי לְהוּ כָּל מִילֵּי! אֶלָּא תַּנָּא "אֹתוֹ" קָא קַשְׁיָא לֵיהּ, וְהָכִי קָאָמַר: אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא שֶׁזֶּה טָעוּן צָפוֹן וְאֵין אַחֵר טָעוּן צָפוֹן, דְּכָתַב רַחֲמָנָא "אֹתוֹ". וְהָשְׁתָּא דְּנַפְקָא לֵיהּ מִ"וְשָׁחַט אֶת הַחַטָּאת", "אֹתוֹ" לְמַעוּטֵי מַאי? לְמַעוּטֵי (נַחְשׁוֹן. וְשָׁחַט. עוֹף. בְּפֶסַח. סִימָן) אוֹתוֹ בַּצָּפוֹן וְאֵין שְׁעִיר נַחְשׁוֹן בַּצָּפוֹן. סָלְקָא דַעְתָּךְ אָמִינָא: הוֹאִיל וְאִיתְרַבֵּי לְעִנְיַן סְמִיכָה, לִיתְרַבֵּי נַמִי לְעִנְיַן צָפוֹן, קָא מַשְׁמַע לָן. וּסְמִיכָה גּוּפֵהּ מְנָלַן? דְּתַנְיָא: "וְסָמַךְ יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַשָּׂעִיר" - לְרַבּוֹת שְׁעִיר נַחְשׁוֹן לְסְמִיכָה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר:

לרבות

תֵּאָפֶה חָמֵץ', וקשה **מַה תַּלְמוּד לוֹמַר** – מה בא הכתוב ללמדנו בזה, **וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר** בה 'לא **תַּעֲשֶׂה חָמֵץ**'. אלא, **לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר** בה 'לא **תַּעֲשֶׂה חָמֵץ**', **יָכוֹל** הייתי לומר שאם לש וערך ואפה מנחה בחימוץ **לֹא יִהְא חַיָּיב אֶלָּא** מלקות **אַחַת עַל כּוּלָּם** כיון שנאמר איסורם בעשיה אחת, **תַּלְמוּד לוֹמַר** 'לא **תֵּאָפֶה חָמֵץ**' שאין זה כך, שכן **אֲפִיָּיה בְּכְלָל** 'לא תעשה חמץ' **הֲיָיתָה, וּלְמָה יָצְאת, לְהַקִּישׁ אֵלֶיהָ** שאר מעשי המנחה, וללמד **מָה** – שכשם **שאֲפִיָּיה מְיוּחֶדֶת שֶׁהִיא מַעֲשֶׂה יְחִידִי** כלומר מעשה חשוב בפני עצמו, **וְחַיָּיבִין עָלֶיהָ כְּפָנֵי עַצְמָהּ, אַף אֲנִי אָבִיא** ללמוד ממנה **לְלִישָׁתָהּ וַעֲרִיכָתָהּ וְכָל מַעֲשֶׂה יְחִידִי שֶׁהָיָה** כלומר שחשוב מעשה בפני עצמו, לחייב מלקות על כל אחד מהם. והכלל 'וכל מעשה יחידי שבה' בא **לְאִיתּוּיֵי קִיטּוּף** – לרבות החלקת פניה במים, שֶׁמכל מקום אף **הוּא מַעֲשֶׂה יְחִידִי** חשוב בפני עצמו, **וְלֹכן חַיָּיבִין עָלָיו** מלקות **כְּפָנֵי עַצְמוֹ**. מבואר שהפסוק 'לא תאפה חמץ' בא ללמד שחייב על כל מעשה בפני עצמו, ולא ללמד איסור לא תעשה על השיריים כדברי ריש לקיש.

מתרצת הגמרא: **אֲנַן מְחֻלְּקָם קָאָמְרִינַן** – אנו דרשנו לריש לקיש את איסור השיריים מ'חלקם' שנסמך ל'לא תאפה חמץ', והברייתא דרשה מ'לא תאפה חמץ' שיצא מכלל 'לא תעשה חמץ' לחייב על כל מעשה בפני עצמו.

מקשה הגמרא: **וְאִימָּא כּוּלֵּיהּ לְהָכִי הוּא דַּאֲתָא** – אומַר שכל הפסוק בא רק לאיסור השיריים, ולא כדברי הברייתא.

מתרצת הגמרא: **אִם כֵּן** היה לתורה **לִכְתּוֹב** 'חֶלְקָם **לֹא תֵּאָפֶה חָמֵץ**', שמזה ניתן לדרוש רק שחלק הכהנים אין לאפותו בחימוץ, **וּמַאי** – מדוע נכתב 'לא **תֵּאָפֶה חָמֵץ חֶלְקָם**', אלא ודאי **שֶׁמְּעַת מִינָּהּ תַּרְתֵּי** – תוכיח מזה את שתי הדרשות, והיינו גם לחייב על כל מעשה בפני עצמו.

הגמרא דנה בדברי הברייתא שחייב על כל מעשה בפני עצמו. מקשה הגמרא: **וְאִימָּא** – אומַר שאמנם על **אֲפִיָּיה דְּפָרַט בָּהּ רַחֲמָנָא** איסור בחימוץ, אף שכבר נאסרה ב'לא תעשה חמץ', **לִיחַיֵּיב חָדָא** – יתחייב מלקות אחת, שלכך יצאה, אולם **אֵינָךְ** – בשאר מעשי המנחה, **לִיחַיֵּיב חָדָא אַכּוּלְּהוּ** – על כולם, שהרי נאמר בהם רק 'לא תעשה חמץ'.

מתרצת הגמרא: **מִשּׁוּם דַּהֲוָה** אפייה **דָּבָר שֶׁהָיָה בִּכְלָל וְיָצָא מִן הַכְּלָל לְלַמֵּד**, שהיתה בכלל 'לא תעשה חמץ', ויצאה ונכתבה ב'לא תאפה חמץ' ללמד שחייב עליה בפני עצמה, והכלל בזה **שלֹא לְלַמֵּד** דין זה **עַל עַצְמוֹ** בלבד **יָצָא, אֶלָּא לְלַמֵּד עַל הַכְּלָל כּוּלּוֹ יָצָא** (ספרא, ברייתא דרבי ישמעאל פ"א ב), ואם כן יצאה אפייה ללמד על הכלל 'לא תעשה חמץ' שחייב על כל מעשה בעשיית המנחה בחימוץ.

מקשה הגמרא: **וְאִימָּא** – אומַר שנלמד פסוקים אלו במידה אחרת, ש'**לֹא תַּעֲשֶׂה חָמֵץ**' הוא **כְּלָל** כל מעשי המנחה, ו'**לֹא תֵּאָפֶה חָמֵץ**' הוא **פְּרָט**, והכלל בזה **שכְּלָל** ואחריו **פְּרָט, אֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבַּפְּרָט** (שם פ"א ז), שהפרט מפרש הכלל שכולל רק מה שנאמר בפרט, ולענייננו נלמד שדווקא על **אֲפִיָּיה אין** – אכן חייב כיון שהיא פרט אחרי כלל ויצאה מן הכלל, אולם **בְּמִידֵּי אַחֲרִינָא** – מעשה אחר שעשאו בחימוץ **לֹא**.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי אַפְּטוֹרִיקִי**, אין לדורשם בכלל ופרט, **מִשּׁוּם דְּהָוֵי** [–שהם] **כְּלָל וּפְרָט הַמְרוּחָקִין זֶה מִזֶּה**, שהכלל 'לא תעשה חמץ' בפרשת ויקרא (ויקרא ב יא), והפרט 'לא תאפה חמץ' בפרשת צו (שם ו ז), **וְכָל כְּלָל וּפְרָט הַמְרוּחָקִין זֶה מִזֶּה אֵין דָּנִין אוֹתָן בְּכְלָל וּפְרָט.**

הגמרא מביאה קושיא על כך: **מְתִיב רַב אֲדָא בַּר אַהֲבָה, וְאָמְרִי לָהּ** – ויש אומרים שהקושיא נאמרה **כְּדֵי** – בסתם בלא שם המקשה, **וְכִי כְּלָל וּפְרָט הַמְרוּחָקִין זֶה מִזֶּה אֵין דָּנִין אוֹתָן בְּכְלָל וּפְרָט, וְהָתַנְיָא** בברייתא, נאמר בחטאת נשיא (שם ד כד) **'וְשָׁחַט אֹתוֹ** בְּמִקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַט אֶת הָעוֹלָה לִפְנֵי ה' **חַטָּאת הוּא, וְהֵיכָן עוֹלָה נִשְׁחֶטֶת, בַּצָּפוֹן** של העזרה, שנאמר בעולה (שם א יא) 'וְשָׁחַט אֹתוֹ עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפְנָה', **אַף זֶה** – קרבן חטאת נשיא נשחט **בַּצָּפוֹן.**

שואלת הברייתא: **וְכִי אָנוּ מְכָאן לְמִידִין** ששחיטתו בצפון, **וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר** בכל החטאות (שם ו יח) **'בִּמְקוֹם אֲשֶׁר תִּשָּׁחֵט הָעוֹלָה תִּשָּׁחֵט הַחַטָּאת', וְאף שעיר נשיא בכללם.** משיבה הברייתא: **הָא לְמַה זֶּה** – שעיר נשיא **יָצָא** מכלל החטאות, ודאי **לְקוֹבְעוֹ** – לקבוע שחיטתו בצפון, כלומר ללמד שֶׁמעכב אף בדיעבד **וְאִם לֹא שָׁחַט אוֹתוֹ בַּצָּפוֹן פְּסָלוֹ.**

שואלת הברייתא: **אַתָּה אוֹמֵר שלְּכָךְ יָצְאת** חטאת נשיא מכלל החטאות, אך יש לשאול **אוֹ אֵינוֹ** – שמא לא יצאה **אֶלָּא** ללמד שֶׁדווקא **זֶה טָעוּן** שחיטה **בַּצָּפוֹן, וְאֵין** קרבן חטאת **אַחֵר טָעוּן צָפוֹן.** משיבה הברייתא: **תַּלְמוּד לוֹמַר** בחטאת יחיד (שם ד כט) **'וְשָׁחַט אֶת הַחַטָּאת בִּמְקוֹם (אשר ישחט את) הָעוֹלָה'**, שזֶה **'בְּנָה אָב'** – ה' עשאו 'אב', ללמד **לְכָל הַחַטָּאוֹת, שֶׁטְּעוּנוֹת** שחיטה **בַּצָּפוֹן**, ומאחר שנתרבו כולן לכך, אין לדייק מחטאת נשיא למעטן.

רב אדא בר אהבה מסיים קושייתו: יש לדייק, **טַעֲמָא** – הטעם שלמדים שחיטה בצפון לכל החטאות, משום **דְּכָתַב רַחֲמָנָא** בחטאת יחיד **'וְשָׁחַט אֶת הַחַטָּאת** בִּמְקוֹם הָעוֹלָה' שנלמד ממנו בבנין אב, **הָא לָאו הָכִי** – אך בלא זה, **הָוָה אָמִינָא, שֶׁדווקא זֶה** – שעיר נשיא **טָעוּן** שחיטה **בַּצָּפוֹן, וְאֵין** קרבן חטאת **אַחֵר טָעוּן צָפוֹן, וּמַאי טַעֲמָא** – מה הטעם בזה, האם **לָאו מִשּׁוּם דַּהֲוָה** – שנאמרו בענין זה כְּלָל בכל החטאות 'בִּמְקוֹם אֲשֶׁר תִּשָּׁחֵט הָעוֹלָה תִּשָּׁחֵט הַחַטָּאת' **וּפְרָט** בשעיר נשיא 'וְשָׁחַט אֹתוֹ בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַט אֶת הָעוֹלָה', ואין בכלל אלא מה שבפרט, ורק חטאת נשיא נשחטת בצפון ולא שאר חטאות, **וְאַף עַל גַּב דְּמִרוּחָקִין** הכלל והפרט **זֶה מִזֶּה**, שהכלל נאמר בפרשת צו והפרט בפרשת ויקרא, **דָּנִין אוֹתָן בִּכְלָל וּפְרָט**, ושלא כרבי אפטוריקי.

רב אשי דוחה קושיא זו: **מַתְקִיף לָהּ רַב אַשִּׁי**, וכי **הַאי** – לימוד זה **כְּלָל וּפְרָט הוּא** שהכלל נאמר קודם הפרט, הרי להיפך, **פְּרָט וּכְלָל הוּא**, שהרי הפרט שעיר נשיא שבפרשת ויקרא קודם הכלל של כל החטאות שבפרשת צו, **וְבזה נַעֲשָׂה הַכְּלָל מוֹסִיף עַל הַפְּרָט, וְאִיתְּרַבֵּי לְהוּ כָּל מִילֵּי** – ונתרבו כל הדברים שבכלל, ואם כן נתרבו כל החטאות לשחיטה בצפון, ואין צריך ללמוד זאת מחטאת יחיד. **אֶלָּא** ודאי **הַתָּנָא** לא למד בברייתא מחטאת יחיד, משום שבלא כן יש למעט משעיר נשיא בכלל ופרט כמבואר, אלא משום שהפסוק 'וְשָׁחַט **אוֹתוֹ**' שבשעיר נשיא **קָא קַשְׁיָא לֵיהּ** – היה קשה לו, שנמעט שדווקא 'אותו' שוחט בצפון, ולא חטאות אחרות. **וְהָכִי קָאָמַר** – וכך כוונתו לומר, **אוֹ אֵינוֹ** – שמא לא יצא שעיר נשיא לקובעו חובה שאם לא שחטו בצפון פסלו, **אֶלָּא** ללמד שֶׁדווקא **זֶה טָעוּן** שחיטה **בַּצָּפוֹן וְאֵין** קרבן חטאת **אַחֵר טָעוּן צָפוֹן**, משום **דְּכָתַב רַחֲמָנָא** בחטאת נשיא 'וְשָׁחַט **אוֹתוֹ**', שדווקא 'אותו' שוחט בצפון ולא שאר החטאות, ולכך הוצרך ללמוד מחטאת יחיד לרבות שאר חטאות לשחיטה בצפון.

מבררת הגמרא מה ממעטים למסקנא מ'אותו': **וְהַשְּׁתָא דְּנָפְקָא לֵיהּ** – ועתה שלמד התנא שחיטה בצפון **מִ'וְשָׁחַט אֶת הַחַטָּאת** בִּמְקוֹם הָעוֹלָה', ולא משעיר נשיא, אם כן 'וְשָׁחַט **אוֹתוֹ**' שנאמר בו, שמשמע שבא למעט שחיטה בצפון מקרבן אחר, **לְמַעוּטֵי מַאי** – איזה קרבן בא למעט.

משיבה הגמרא: 'אותו' בא **לְמַעוּטֵי** (התיבות **נחשו"ן, וְשָׁחַ"ט, עו"ה, בְּפֶסֶ"ח**, הן **סִימָן** לזכירת הדינים הבאים), שדווקא **'אוֹתוֹ'** דהיינו שעיר נשיא נשחט **בַּצָּפוֹן, וְאֵין שְׂעִיר נַחְשׁוֹן** דהיינו שעירי הנשיאים שבחנוכת המזבח (במדבר ז טז ואילך) נשחטים **בַּצָּפוֹן**, שאינם כשעיר נשיא שבא על חטא שבמזיד עונשו כרת. והטעם שצריך למעט זאת, שכן **סְלָקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא** – היה עולה בדעתך לומר **שהוֹאִיל וְאִיתְּרַבֵּי** שעיר נחשון להיות כחטאת נשיא **לְעִנְיַן** שטעון **סְמִיכָה** על ראשו קודם השחיטה, **לִיתְּרַבֵּי נַמֵּי לְעִנְיַן** שחיטה **בַּצָּפוֹן, קָא מַשְׁמַע לָן** 'וְשָׁחַט אוֹתוֹ', שדווקא חטאת נשיא נשחט בצפון ולא שעיר נחשון.

שואלת הגמרא: **וּסְמִיכָה גּוּפָהּ מְנָלָן** שנתרבתה לשעיר נחשון.

משיבה הגמרא: **דְּתַנְיָא** בברייתא, נאמר בחטאת נשיא (ויקרא ד כד) **'וְסָמַךְ יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַשָּׂעִיר'**, ותיבת 'השעיר' מיותרת, שהרי ידוע שהכוונה לשעיר, והיה לו לומר 'ראשו', אלא בא **לְרַבּוֹת שְׂעִיר נַחְשׁוֹן לִסְמִיכָה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר,**

תיבת 'השעיר' באה לְרַבּוֹת שְׂעִירֵי חטאת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שמביאה עדת ישראל (במדבר טו כד), לְסָמִיכָה של כהן גדול.

מקשה הגמרא: מַתְקִיף לָהּ רַבִּינָא, תִּינַח – מיעוט זה טוב לְרַבִּי יְהוּדָה שמרבה סמיכה בשעיר נחשון, ולכן צריך למעט שאינו טעון צפון, אך לְרַבִּי שִׁמְעוֹן שאינו מרבה זאת ואין צריך למעטו מצפון, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר במיעוט מ'אותו'.

מוסיפה הגמרא להקשות: אָמַר לֵיהּ מַר זוּטְרָא בְּרֵיהּ [–בנו] דְּרַב מָרִי לְרַבִּינָא, לְרַבִּי יְהוּדָה נַמִּי קשה, הרי מַאי דְּאִיתְרַבֵּי בשעיר נחשון דהיינו סמיכה, אִיתְרַבֵּי, אך מַאי דְּלָא אִיתְרַבֵּי דהיינו שחיטה בצפון, לָא אִיתְרַבֵּי, ואין צריך למעטו. וְכִי תֵּימָא אִי לָא מַעֲטֵיהּ קְרָא – שאלמלא מיעטו הפסוק הֲוָה אָמִינָא שכיון ששעיר נחשון נקרא 'חטאת' תֵּיתֵי – יש ללמוד מכל החטאות בְּבִנְיַן אָב שטעון צפון. אין לומר כך, שאם כן גם בסְמִיכָה גּוּפָהּ [–עצמה] לִישְׁתּוֹק קְרָא מִינֵּיהּ – ישתוק הכתוב מלרבותה, וְתֵיתֵי – ויש ללומדה משאר החטאות בְּבִנְיַן אָב. אֶלָּא ודאי שָׁעָה מִדּוֹרוֹת לָא יָלְפִינַן – אין ללמוד דין שעיר נחשון שהקריבו הנשיאים בהוראת שעה, משאר חטאות שמקריבים אותם לדורות, וְהָכָא נַמִּי בשחיטה בצפון אין ללמוד שעיר נחשון משאר החטאות משום שֶׁשָּׁעָה מִדּוֹרוֹת לָא יָלְפִינַן. ושוב קשה מה ממעטים מ'אותו'.

לכן מבארת הגמרא: אֶלָּא יש למעט, שדווקא 'אוֹתוֹ' – הקרבן הנשחט טָעוּן צָפוֹן, וְאֵין הַשּׁוֹחֵט עוֹמֵד בַּצָּפוֹן.

מקשה הגמרא: הרי מִלימודו דְּרַבִּי אֲחִיָּיה נָפְקָא – למדנו זאת, דְּתַנְיָא בברייתא, רַבִּי אֲחִיָּיה אוֹמֵר, נאמר בעולה (ויקרא א יא) 'וְשָׁחַט אֹתוֹ עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפוֹנָה', ויש לברר מַה תַּלְמוּד לוֹמַר 'אותו'. אלא, לְפִי שֶׁמָּצִינוּ בַּמְקַבֵּל דם חטאת שֶׁעוֹמֵד בַּצָּפוֹן וּמְקַבֵּל בַּצָּפוֹן, וְאִם עָמַד בַּדָּרוֹם וְקִיבֵּל בַּצָּפוֹן פָּסַל, יָכוֹל היית לומר שאף זֶה – השוחט כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְשָׁחַט אוֹתוֹ', שדווקא אוֹתוֹ – הקרבן עומד בַּצָּפוֹן, וְלֹא הַשּׁוֹחֵט צָרִיךְ לִהְיוֹת עוֹמֵד בַּצָּפוֹן. ושוב קשה מה ממעטים מ'אותו' שבשעיר נשיא.

לכן מבארת הגמרא: אֶלָּא יש למעט, שדווקא אוֹתוֹ – שעיר נשיא נשחט בַּצָּפוֹן, וְאֵין בֶּן עוֹף דהיינו תור או בן יונה של חטאת או עולה נמלק בַּצָּפוֹן. והטעם שצריך למעט, שכן סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא – היה עולה בדעתך לומר, לֵיתֵי – שנלמד שטעון מליקה בצפון בְּקַל וָחוֹמֶר מִבֶּן צֹאן, וּמַה בֶּן צֹאן הקל, שֶׁלֹּא קָבַע לוֹ הכתוב כֹּהֵן לשחיטתו אלא כשר בזר, ורק מקבלת הדם ואילך טעון כהן, אף על פי כן קָבַע לוֹ שחיטה בַּצָּפוֹן, בֶּן עוֹף החמור שֶׁקָּבַע לוֹ כֹּהֵן דווקא למליקתו, אֵינוֹ דִּין שֶׁנחמיר וּנְקַבֵּע לוֹ צָפוֹן, ולכן ממעטים מ'אותו', שבן עוף אינו טעון מליקה בצפון.

מקשה הגמרא: הרי יש לפרוך שמַה לְּבֶן צֹאן החמור שֶׁכֵּן קָבַע לוֹ כֶּלִי לשחיטתו דהיינו בסכין, ולכן גם החמיר וקבע שחיטתו בצפון, ואין ללמוד ממנו בן עוף הקל שנמלק בציפורן, ואין צריך מיעוט שאינו טעון מליקה בצפון. ושוב קשה מה ממעטים מ'אותו'.

לכן מבארת הגמרא: אֶלָּא יש למעט, שדווקא אוֹתוֹ – שעיר נשיא נשחט בַּצָּפוֹן, וְאֵין קרבן פֶּסַח נשחט בַּצָּפוֹן אלא בכל מקום.

מקשה הגמרא: הרי מה שפֶּסַח אינו טעון צפון מִדברי דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב נָפְקָא [–למדנו], דְּתַנְיָא בברייתא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, יָכוֹל היית לומר שיְהֵא הַפֶּסַח טָעוּן צָפוֹן, וְדִין [–קל וחומר] הוּא, וּמָה עוֹלָה שֶׁלֹּא קָבַע לָהּ זְמַן בִּשְׁחִיטָתָהּ, אלא קריבה בכל זמן, אף על פי כן קָבַע לָהּ צָפוֹן, פֶּסַח שֶׁקָּבַע לוֹ זְמַן לִשְׁחִיטָתוֹ בי"ד בניסן בין הערבים, אֵינוֹ דִּין שֶׁקָּבַע לוֹ צָפוֹן. אין לומר כך, שהרי יש לפרוך מַה לְּעוֹלָה שֶׁכֵּן קריבה בָּלַיְלָה ואין אבריה נאכלים, ולכן חמורה וטעונה צפון, אך בפסח נאמר (שמות יב ח) 'וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה', ואינו קרב כולו.

אלא נלמד שפסח טעון צפון מֵחַטָּאת, שאינה קריבה כולה, ושחיטתה בצפון (זבחים נב:–נג.), ואם חטאת שאין זמנה קבוע אלא באה לכפרה (ויקרא ד כז–כח) טעונה צפון, כל שכן שפסח שזמנו קבוע טעון צפון. אין לומר כך, שהרי יש לפרוך מַה לְּחַטָּאת החמורה שֶׁכֵּן מְכַפֶּרֶת עַל חַיָּבֵי כְּרִיתוֹת, ולכן החמיר בה וטעונה צפון, ואין ללמוד ממנה לפסח שאינו בא על חטא.

אלא נלמד שפסח טעון צפון מֵאָשָׁם, שאינו מכפר על חייבי כריתות, ואינו קרב כולו, ושחיטתו בצפון, ואף שאין לו זמן קבוע, כל שכן שפסח שזמנו קבוע טעון צפון. אין לומר כך, שהרי יש לפרוך מַה לָּאָשָׁם שֶׁכֵּן הוא מקָדְשֵׁי קָדָשִׁים החמורים, ולכן החמיר בו שטעון צפון, ואין ללמוד לפסח שהוא מקדשים קלים. מוסיפה הגמרא: מִכּוּלְּהוּ – מכל קרבנות אלו, דהיינו העולה והחטאת והאשם, נַמִּי אין ללמוד לפסח שטעון צפון שֶׁכֵּן הם קָדְשֵׁי קָדָשִׁים.

מבואר מדברי רבי אליעזר בן יעקב, שאין לרבות פסח לענין צפון, ולא הוצרך הכתוב למעטו מכך. ושוב קשה מה ממעטים מ'אותו'.

לכן מתרצת הגמרא את המיעוט לעיל לגבי עמידת השוחט: אֶלָּא לְעוֹלָם יש למעט כְּדְרָקְאַמְרִינַן מֵעִיקָּרָא – בתחילה, שדווקא אוֹתוֹ – הקרבן הנשחט עומד בַּצָּפוֹן, וְאֵין הַשּׁוֹחֵט בַּצָּפוֹן, וּדְקָא קַשְׁיָא לָךְ הרי מִדְּרַבִּי אֲחִיָּיה דהיינו מ'ושחט אותו' שנאמר בעולה נָפְקָא – למדנו זאת, יש לתרץ, דְּרַבִּי אֲחִיָּיה לָאו לְמַעוּטֵי שׁוֹחֵט בַּצָּפוֹן הוּא דַּאֲתָא – אינו ממעט שאין השוחט עומד בצפון, ונתמעט מ'אותו' שבשעיר נשיא, אֶלָּא הָכִי קָאָמַר – כך כוונתו לומר, ממה שצריך למעט מ'אותו' שהשוחט אינו עומד בצפון, מוכח שרק אֵין הַשּׁוֹחֵט בַּצָּפוֹן, אֲבָל הַמְקַבֵּל בַּצָּפוֹן.

מקשה הגמרא: הרי דין הַמְקַבֵּל בזה מִ'לְקַח' 'וְלָקַח' נָפְקָא – למדנו מן הפסוק (ויקרא ד לד) 'וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הַחַטָּאת בְּאֶצְבָּעוֹ', ובפסוק הקודם נאמרה שחיטה בצפון, ומאות ו' של 'ולקח', למדים שהמקבל עומד בצפון. ומדוע צריך לדייק זאת מ'אותו'.

מתרצת הגמרא: 'לָקַח' 'וְלָקַח' – הדרשה מאות ו' של 'ולקח' לֹא מַשְׁמַע לֵיהּ לרבי אחייה, ולכן הוצרך לדייק דין זה מ'אותו'.

שנינו במשנה: וְחַיָּב עַל לִישָׁתָהּ וְעַל עֲרִיכָתָהּ וְעַל אֲפִיָּיתָהּ.

הגמרא מבארת כמה מלקיות לוקה האופה: אָמַר רַב פָּפָא, אֲפָאָהּ למנחה בחימוץ לוֹקֶה שְׁתַּיִם, אַחַת עַל עֲרִיכָתָהּ, וְאַחַת עַל אֲפִיָּיתָהּ, כיון שהאפייה היא גמר העריכה.

מקשה הגמרא: וְהָא אָמְרַת בברייתא (לעיל נח:), מָה – כשם שאֲפִיָּיה מְיוּחֶדֶת שֶׁהִיא מַעֲשֶׂה יְחִידִי וְחַיָּבִין עָלֶיהָ בִּפְנֵי עַצְמָהּ, ומבואר שלוקה עליה רק אחת ולא על העריכה.

מתרצת הגמרא: לֹא קַשְׁיָא, הָא דְּעָרִיךְ הוּא וְאָפָה הוּא – הברייתא דיברה כשעשה עריכה ואפייה בחימוץ, שאז כל אחת היא מעשה יחידי ולוקה רק אחת על כל מעשה, וְהָא דְּעָרִיךְ חַבְרֵיהּ וְיָהִיב לֵיהּ וְאָפָה – ורב פפא דיבר כשערך חבירו ונתן לו ואפה, שחבירו לוקה על העריכה, והוא לוקה שתים על האפייה והעריכה, כיון שהאפייה היא גמר עריכה, ונחשב שעשה שני מעשים.

הגמרא מביאה ברייתא בענין עשיית מום בבכור שיש בו מום: תָּנוּ רַבָּנַן בברייתא, בעל חיים בְּכוֹר שֶׁאָחֲזוֹ דָּם – שנתרבה הדם בגופו וזה חולי מסוכן, מַקִּיזִין אוֹתוֹ אֶת הַדָּם לרפאותו בְּכל הגוף שהוא מָקוֹם שֶׁאֵין עוֹשִׂין בּוֹ מוּם – שמום ההקזה מתרפא, וְאֵין מַקִּיזִין אֶת הַדָּם בְּמָקוֹם שֶׁעוֹשִׂין בּוֹ מוּם שאינו מתרפא, דהיינו באזנו ובעינו, שאסור להטיל מום קבוע בבכור שיש בו מום, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, יַקִּיז אַף בְּמָקוֹם שֶׁעוֹשִׂין בּוֹ מוּם שאינו מתרפא, אם ימות בלא הקזה באותו מקום, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִשְׁחוֹט לאכלו [עַל [–מפני] אוֹתוֹ מוּם] כיון שנעשה בידים, ובכור מותר באכילה רק כשנפל מום מעצמו. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר,

רש"י

תינח לרבי יהודה – דמרבי ליה לסמיכה, איצטריך למעוטי מצפון. **וכי תימא אי לא מעטיה** – מ"אותו", אתי מבנין אב בשאר חטאות שטענינן צפון – הא לא מצית אמרת, דאם כן, דבבלל חטאת היא, אמאי מרבי ליה לסמיכה? לישתוק קרא מ"על ראש השעיר" דסמיכה. **ותיתי** – סמיכת נחשון מבנין אב, דמה מצינו בשאר חטאות דלטעון סמיכה – אף זה כן. **אלא שעה מדורות לא ילפינן** – הילכך אמאי איצטריך למעוטי מצפון? **אותו** – הקרבן בצפון, אבל השוחט יכול לעמוד בדרום ושוחט בסכין ארוכה. **מקבל עומד בצפון** – מפרש בשחיטת קדשים בפרק "איזהו מקומן" (מח,א) דקאמר: חטאת מנלן דבעי צפון? – דכתיב "ושחט את החטאת במקום העולה", קבלה מנלן? – דכתיב בתריה "ולקח הכהן מדם החטאת", מקבל עצמו מנלן? – "ולקח" – לו יקח. **כן צאן קבע לו כלי** – סכין, דשחיטה כתיב ביה, ובשחיטה כתיב "ויקח את המאכלת לשחוט את בנו" (בראשית כב), אבל בן עוף מליקתו בצפורן. **מחטאת** – גמרינן, דאין לו זמן קבוע וטעון צפון, וכל שכן פסח! **וקא פריך** – מה לחטאת שכן מכפרת על חייבי כריתות. **וקאמר מאשם** – מייתינן ליה, וקפריך: מה לאשם שכן קדשי קדשים, תאמר בפסח דקדשים קלים הוא?! אלמא פסח מצפון מהאי דינא אימעיט. **דרבי אחייה לאו למעוטי שוחט בצפון** – דהאי מ"אותו" דשעיר נפקא, אלא למילף דמקבל עומד בצפון. דהכי קאמר רבי אחייה: אין השוחט בצפון, אבל מקבל בצפון. ואי קשיא לרבי אחייה, אימא: אותו בצפון ולא מקבל בצפון. **אפאה** לוקה **שתים כו'** – דאפייה גמר עריכה היא. **והאמרת מעשה יחידי היא** – ואמאי מחייבת ליה תרתי? **ערך הוא ואפה הוא** – לאיחיובי תרתי אתרוייהו. **ערך חבריה ואפה הוא** – מיחייב חבריה חדא, ואיהו תרתי: אאפיה ואעריכה, דגמר גמרה. ואף על גב דחייב חבריה אעריכה – הוא חייב נמי עלה, כדאמר נמי לקמן (מנחות נז,א): להביא מחמץ אחר מחמץ. **במקום שאין עושה מום** – היינו כל הגוף, דהדר בריא. **במקום שעושה כו'** – אזנו ועינו, דלא הדר בריא. **ובלבד שלא ישחוט על אותו המום** – עד שיהא בו מום מעצמו, דבכור אינו נאכל בחוץ עד שיהא בו מום. **אף נשחט על אותו מום** – רבי שמעון לטעמיה, דאמר: דבר שאין מתכוין מותר (שבת קלג,א), וזה לא נתכוין להטיל בו מום על מנת לשוחטו עליו.

אפילו

לְרַבּוֹת שְׁעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה לִסְמִיכָה. מַתְקִיף לָהּ רָבִינָא: תֵּינַח לְרַבִּי יְהוּדָה, לְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? אֲמַר לֵיהּ מָר זוּטְרָא בְּרֵיהּ דְּרַב מָרִי לְרָבִינָא: לְרַבִּי יְהוּדָה נַמִי מַאי דְּאִיתְרַבִּי - אִיתְרַבִּי, מַאי דְּלָא אִיתְרַבִּי - לָא אִיתְרַבִּי! וְכִי תֵּימָא: אִי לָא מַעֲטֵיהּ קְרָא הֲוָה אָמִינָא תֵּיתֵי בְּבִנְיַן אָב, סְמִיכָה גּוּפָהּ לִישְׁתּוֹק קְרָא מִינֵּיהּ וְתֵיתֵי בְּבִנְיַן אָב! אֶלָּא שָׁעָה מְדוֹרוֹת לָא יָלְפִינַן, הָכָא נַמִי שָׁעָה מְדוֹרוֹת לָא יָלְפִינַן! אֶלָּא, אוֹתוֹ טָעוּן צָפוֹן וְאֵין הַשּׁוֹחֵט עוֹמֵד בַּצָּפוֹן. - מִדְּרַבִּי אַחְיָיה נָפְקָא! דְּתַנְיָא, רַבִּי אַחְיָיה אוֹמֵר: "וְשָׁחַט אֹתוֹ עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפוֹנָה" - מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? לְפִי שֶׁמָּצִינוּ בַּמְּקַבֵּל שֶׁעוֹמֵד בַּצָּפוֹן וּמְקַבֵּל בַּצָּפוֹן, וְאִם עָמַד בַּדָּרוֹם וְקִיבֵּל בַּצָּפוֹן פָּסוּל, יָכוֹל אַף זֶה כֵּן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֹתוֹ" - אוֹתוֹ בַּצָּפוֹן, וְלֹא הַשּׁוֹחֵט צָרִיךְ לִהְיוֹת עוֹמֵד בַּצָּפוֹן! אֶלָּא, אוֹתוֹ בַּצָּפוֹן, וְאֵין בֶּן עוֹף בַּצָּפוֹן, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: לֵיתֵי בְּקַל וָחוֹמֶר מִבֶּן צֹאן. וּמַה בֶּן צֹאן שֶׁלֹּא קָבַע לוֹ כֹּהֵן - קָבַע לוֹ צָפוֹן. בֶּן עוֹף שֶׁקָּבַע לוֹ כֹּהֵן - אֵינוֹ דִּין שֶׁנִּקְבַּע לוֹ צָפוֹן! - מַה לְּבֶן צֹאן, שֶׁכֵּן קָבַע לוֹ כְּלִי! אֶלָּא, אוֹתוֹ בַּצָּפוֹן וְאֵין פֶּסַח בַּצָּפוֹן. - פֶּסַח מִדְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב נָפְקָא! דְּתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: יָכוֹל יְהֵא הַפֶּסַח טָעוּן צָפוֹן? וְדִין הוּא: וּמָה עוֹלָה, שֶׁלֹּא קָבַע לָהּ זְמַן בִּשְׁחִיטָתָהּ - קָבַע לָהּ צָפוֹן. פֶּסַח, שֶׁקָּבַע לוֹ זְמַן לִשְׁחִיטָתוֹ - אֵינוֹ דִּין שֶׁקָּבַע לוֹ צָפוֹן! - מַה לְּעוֹלָה, שֶׁכֵּן כָּלִיל! - מֵחַטָּאת. - מַה לְּחַטָּאת, שֶׁכֵּן מְכַפֶּרֶת עַל חַיָּבֵי כְּרִיתוֹת! - מֵאָשָׁם. - מַה לְּאָשָׁם, שֶׁכֵּן קָדְשֵׁי קָדָשִׁים! מִכּוּלְּהוּ נַמִי, שֶׁכֵּן קָדְשֵׁי קָדָשִׁים! - אֶלָּא לְעוֹלָם כִּדְקָאָמְרִינָן מֵעִיקָּרָא: אוֹתוֹ בַּצָּפוֹן וְאֵין הַשּׁוֹחֵט בַּצָּפוֹן. וּדְקָא קַשְׁיָא לָךְ: מִדְּרַבִּי אַחְיָיה נָפְקָא! - דְּרַבִּי אַחְיָיה לָאו לְמַעוּטֵי שׁוֹחֵט בַּצָּפוֹן הוּא דַּאֲתָא, אֶלָּא הָכִי קָאָמַר: אֵין הַשּׁוֹחֵט בַּצָּפוֹן, אֲבָל מְקַבֵּל בַּצָּפוֹן. - מְקַבֵּל, מִ"לָקַח" "וְלָקַח" נָפְקָא! - "לָקַח" "וְלָקַח" לָא מַשְׁמַע לֵיהּ. "וְחַיָּיב עַל לִישָׁתָהּ וְעַל עֲרִיכָתָהּ וְעַל אֲפִיָּיתָהּ". אָמַר רַב פַּפָּא: אֲפָאָה - לוֹקֶה שְׁתַּיִם, אַחַת עַל עֲרִיכָתָהּ וְאַחַת עַל אֲפִיָּיתָהּ. - וְהָא אָמְרַתְּ: מָה אֲפִיָּיה מְיוּחֶדֶת שֶׁהִיא מַעֲשֶׂה יְחִידִי וְחַיָּיבִין עָלֶיהָ בִּפְנֵי עַצְמָהּ! - לָא קַשְׁיָא: הָא - דְּעָרִיךְ הוּא וְאָפָה הוּא, הָא - דְּעָרִיךְ חַבְרֵיהּ וְיָהֵיב לֵיהּ וְאָפָה. תָּנוּ רַבָּנַן: בְּכוֹר שֶׁאֲחָזוֹ דָּם - מַקִּיזִין אוֹתוֹ אֶת הַדָּם בְּמָקוֹם שֶׁאֵין עוֹשִׂין בּוֹ מוּם, וְאֵין מַקִּיזִין אֶת הַדָּם בְּמָקוֹם שֶׁעוֹשִׂין בּוֹ מוּם, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: יַקִּיז אַף בְּמָקוֹם שֶׁעוֹשִׂין בּוֹ מוּם, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִשְׁחוֹט עַל אוֹתוֹ מוּם. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר:

אף

תוספות

לרבות שעירי עבודה זרה לסמיכה — תימה: תיפוק ליה מדאיתקוש לפר העלם דבר של ציבור, כדאמרינן בפרק "בית שמאי" (זבחים מא,א): "החטאת" — אלו שעירי עבודה זרה, והתם מוכח דלרבי שמעון נמי אתיא! ויש לומר: דהתהוא היקישא ליתא אלא לגבי הזאה דווקא. אי נמי: מהיקישא לא ההה ידעינן, משום דכתיב "החי", והוה מוקמינן למעוטי שעירי עבודה זרה, וכן מוכח לקמן פרק "שתי מדות" (צב,א).

לרבי שמעון מאי איכא למימר — דלמעט שעירי עבודה זרה לא מסתבר לאוקמי, כיון שהם כשאר חטאות דעלמא. **אלא** שעה מדורות לא ילפינן — והא דמיבעיא לן בפרק קמא דסנהדרין (טו,ב): שור סיני בכמה? מי גמרינן שעה מדורות או לא — התם גלויי מילתא בעלמא הוא.

שוחט מדרבי אחייה נפקא — תימה: ההיא בעולה כתיב, והכא בחטאת! ואף על גב דתלא רחמנא חטאת בעולה, מכל מקום לא גמרינן, דאיצטריך בפרק "איזהו מקומן" (זבחים מח,ב) עיכובא בעולה, ולא גמרינן מחטאת. ומיהו לכולי טעמי דהתם ניחא, דלמאי דמפרש התם טעמא שלא יהא טפל חמור מן העיקר, הכא נמי מהאי טעמא לא יהא שוחט (חטאת) בצפון. ולמאי דמפרש נמי, משום דכתיב העולה במקומה תהא, מהאי טעמא נמי לא יהא שוחט בצפון.

מה לבן צאן שכן קבע לו כלי — וכן פריך בריש "איזהו מקומן" (שם), ותימה: דלא פריך הכי בפרק קמא דקדושין (לו,ב) דיליף בן עוף מקל וחומר מבן צאן שלא קבע לו כהן לשחיטתו וקבע לו כהן להזאתו? ויש לומר: דגבי צפון שייכא הך פירכא דכלי, אבל התם דבעי למילף בהונה לא דשמעינן שהצריך הכתוב בבן עוף יותר מבן צאן.

מחטאת שכן מכפרת כו' — חטאת גופה מהיקישא דעולה אתיא, ובעיא היא בריש "איזהו מקומן" (זבחים נ,א) אי דבר הלמד בהיקש שוחרר ומלמד בבנין אב. **אלא** אין השוחט בצפון אבל המקבל בצפון — השתא משמע דלא מצי למדרש "אבל מקבל בצפון", אלא משום דלא איצטריך למעוטי שוחט, דנפקא מדרבי אחייה, אם כן תחילה אית לן למידרש "אין השוחט בצפון" מקמי דנידרוש "אבל מקבל בצפון". ותימה: דמשמע לעיל בברייתא דלא איצטריך קרא למעוטי שוחט מצפון, אלא לפי שמצינו במקבל שעומד בצפון, ואם כן לא ליכתוב אלא חד קרא, ואנא ידענא דללמד על מקבל אתי, דלשוחט לא איצטריך! ויש לומר: דלית ליה השתא ההיא סברא, אלא לעולם איצטריך קרא לשוחט. ובברייתא נמי מצינו למימר, דלפי שמצינו לאו דווקא דמסברא אית לן למימר כיון שהשחיטה בצפון הוא הדין שוחט וכן המקבל, דמאי שנא?

אפאה לוקה שתים — פירש בקונטרס: דאפייה גמר עריכה היא. ופריך: והאמרת מעשה יחידי? ותימה: מאי קמשני "הא דערך הוא ואפאה הוא, הא דערך חבריה ואפאה הוא", אכתי מעשה יחידי מיהא לא הוי, דאיכא עריכה בהדה? ונראה לפרש: דחייב שתים משום עריכה מועטת שעושה האופה בשעת אפייה, ואינה גמר עריכה. ופריך ממעשה יחידי, דמשמע שאין מלאכה אחרת עמה ואין חייבין עליה אלא אחת. ומשני: "דערך הוא ואפה הוא" — כלומר, שעשה גמר העריכה שבשעת האפייה. והא דקרי לה "מעשה יחידי" משמע דלא מיחייב אלא אחת בשערך חבירו שגמר הכל, אפילו עריכה דבהדי אפייה, דהשתא ליכא שום עשייה בהדי אפייה אלא מעשה יחידי הוא. וקצת קשיא לפי זה, דתנן נקט "הא דערך חבריה" כו' — דהכי הוה ליה למימר: "הא דעביד גמר עריכה, הא דלא עביד גמר עריכה"! **רבי** שמעון אומר אף נשחט על אותו מום — פירש בקונטרס: רבי שמעון לטעמיה, דאמר דבר שאין מתכוין מותר, וזה לא נתכוין להטיל בו מום על מנת לשחוט עליו. וקשיא: דתנן במסכת בכורות בפרק "כל פסולי המוקדשין" (לג,ב): בכור שאחזו דם, אפילו מות אין מקיזין לו דם, דברי רבי יהודה. וחכמים אומרים: יקיז, ובלבד שלא יעשה לו מום. ואם עשה בו מום — הרי זה לא ישחוט עליו. רבי שמעון אומר: יקיז, אף על פי שעושה בו מום. ומייתי בגמרא ברייתא דשמעתין, ומסקינן בסוף הסוגיא, אמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה כרבי שמעון, ופריך: הי רבי שמעון? אילימא רבי שמעון דמתניתין, עד השתא לא שמעינן שמואל דבר שאין מתכוין מותר אלא הלכה כרבי שמעון דברייתא, אלמא לא שרי רבי שמעון בברייתא מטעם דבר שאין מתכוין, אלא אפילו במתכוין נמי שרי!

ותדע

תוספות

ותדע, דהא מפרש בשמעתין דפליגי במטיל מום בבעל מום, דרבי מאיר אסר ורבנן שרו, כדאמרינן: יקיז אף על פי שעושה בו מום, ד"תמים יהיה לרצון" כתיב, ובלבד שלא ישחוט עליו, דגזרינן דלמא אתי לאערומי ולהקיז אפילו בלא אחזו דם. ורבי שמעון מיקל טפי דלא גזר, ושרי אף לשחוט עליו, אף על פי שעשה מום במתכוין. והא דמפרשינן טעמא דרבי שמעון במתניתין משום דבר שאין מתכוין, היינו טעמא משום דעל כרחיך מתניתין לא איירי כעין ברייתא. דבמתניתין תנן "וחכמים אומרים: יקיז, ובלבד שלא יעשה בו מום", ובברייתא קתני "וחכמים אומרים: יקיז אף על פי שעושה בו מום", אלא היינו טעמא משום דברייתא מיירי בשאין לו רפואה אלא אם כן יקיז במקום שיעשה בו מום, כמו באחזן או בניב שפתים, הלכך חשיב הך אחזיתא דם כמום, והוה ליה כמטיל מום בבעל מום. ואפילו במתכוין נמי שרי, מאחר דאין לו רפואה אלא אם יעשה לו מום. אלא דגזרינן לשחוט עליו, דלמא אתי לעשות בו מום כשיש לו רפואה בענין אחר, ורבי שמעון לא גזר. אבל במתניתין כשיש לו רפואה בהקזת הגוף שאין עושה מום, ואפילו הכי אסר רבי יהודה, דגזר מקום שאין עושה בו מום אטו מקום שעושה בו מום. ורבנן שרו במקום שאין עושה בו מום, דלא גזור. רבי שמעון אומר: יקיז, אף על פי שעושה בו מום — כלומר, אף במקום שיכול לבא לידי מום, ולא שיהא פסיק רישיה. ושרי, דרבי שמעון לטעמיה דאמר: דבר שאין מתכוין — מותר. והשתא ניחא דהיא דפרק קמא דפסחים (יא,א) דמייתי התם מתניתין דבכורות, ומפרש טעמא דרבי יהודה: מתוך שאדם בהול על ממונו, אי שרית ליה במקום שאין עושין בו מום — אתי למיעבד במקום שעושין בו מום. ורבנן, כל שכן דאי לא שרית ליה — אתי למיעבד. והשתא מה צריך לטעמא דרבנן, הוה ליה למימר דרבנן שרו משום דאפילו מטיל מום במתכוין ליכא איסורא דאורייתא, כדדרשינן "תמים יהיה לרצון"! אלא היינו טעמא, כדפרישית, דדהתם מיירי בשיש לו רפואה על ידי הקזת הגוף, שאין עושה בו מום. וקצת קשיא מתורת כהנים, דדריש התם קראי, ומייתי עלה פלוגתא דמתניתין, דהוה ליה לאיתויי פלוגתא דברייתא! והכי איתא בפרשת "אמור אל הכהנים": "תמים יהיה לרצון" — אין לי אלא עשה, לא תעשה מנין? תלמוד לומר: "כל מום לא יהיה בו". יכול נפל מן הגג או נשבר יהא עובר עליו? תלמוד לומר: "לא יהיה בו מום" — אל תתן בו מום. מכאן אמרו: בכור שאחזו דם בו', כדאיתא בבכורות (לד,א). **הכל** מודים במחמץ אחר מחמץ שהוא חייב — הקשה הרב רבינו יעקב מאורליינש מהא דאמרינן פרק קמא דעבודה זרה (יג,ב) (גמרא: עיר שיש בה עבודה זרה) גבי מקדיש בזמן הזה, דקאמרינן: נועל דלת בפניה, והיא מתה מאליה. ופריך: ונישוייה גיסטרא! ומשני רבא: שנראה כמטיל מום בקדשים. ופריך: נראה מטיל מום מעלייא הואי! ומשני: כאן בזמן שבית המקדש קיים כו', ופריך: ולידהוי כמטיל מום בבעל מום, דאף על גב דלא חזי להקרבה — אסור! ומשני: בעל מום אף על גב דלא חזי לגופיה, לדמיה חזי. לאפוקי הכא, דלא חזי לא לגופיה ולא לדמיה. והשתא הרי מחמץ אחר מחמץ, דלא חזי לא לגופיה ולא לדמיה, וחייב! ויש לומר: דבזמן הזה יש לפטור יותר. ועוד: דבמחמץ מיחייבי טפי, כדאמר הכא, דאפילו מאן דפטר מטיל מום בבעל מום, מודה במחמץ אחר מחמץ דחייב. **להביא** נותק אחר כורת — פירש בקונטרס: בא אחד וכרת את הביצים והניחם תלויים בכיס, ובא אחר ונתקן לגמרי. ואי אפשר לומר כן, דבבכורות פרק "על אלו מומין" (לט,ב) אמרינן דנתוק וכרות לא הוו מומין — פירוש: משום דאיתנהו בכיס. ונראה ד"כורת" — היינו שכרתו ממקום חיבורו, ולא שנכרתו לגמרי. **אלא** למעוטי פסולי המוקדשין לאחר פדיונם — הוה מצי למימר: למעוטי בזמן הזה, דחשיב ליה בפרק קמא דעבודה זרה (יג,ב) נראה בעלמא. ושמא לא צריך קרא להכי.

אמר מום ואמר כל מום — השתא דרשי כולהו תנאי "כל". ותימה: דבריש "אלו עוברין" (פסחים מג,ב) דפריך: ורבי אליעזר אימא "כל" — לרבות את הנשים, "כי כל" — לרבות עירובו! וכי תימא: רבי אליעזר לא דריש "כי כל", והתניא כו' מאן שמעת ליה דדריש "כל"? — רבי אליעזר. מאי קושיא? הא איכא תנאי טובא דדרשי "כל", וכן רבי עקיבא בפרק "התערובות" (זבחים פב,א) גבי "כל חטאת"! ויש לומר: דמכל מקום קשיא ליה התם, דלא משתמיט תנא בשום דוכתא [שיסבור] דתערובת חמץ בכרת. ועוד: אף על גב דלא דרשי רבנן התם "כל", יש מקומות דדרשינן, כגון ב"מרובה" (בבא קמא סג,א) דאמר: "כל" — רבויא הוא, ובפרק שני דסוכה (כז,ב) דריש: "כל האזרח בישראל ישבו בסוכות" — מלמד שכל ישראל יושבין בסוכה אחת. ורבי יהודה דריש הכא "כל מום" — למטל מום בבעל מום, לא דריש התם "כל" בריש "אלו עוברין" (פסחים מג,ב). ובפרק קמא דכריתות (ד,ב) נמי דריש רבי יהודה "כל דם". לכך נראה דהתם כולה בדבר שאין סברא לרבות, כגון עירובו, וכגון נשים משום היקש, וכגון מקצתו ד"בל תקטירו", הני דוקא שייך לדמות. ועל זה קאמר: כמאן כרבי אליעזר דדריש "כל" לרבות דבר שאין סברא לרבות, ועל זה נמי קאמר: ורבנן "כל" לא דרשי לרבות דבר שאין סברא לרבות. **הניח** שאור על גבי עיסה והלך וישב לו ונתחמצה מאליה — ואף על גב דכתיב בקרא "לא תעשה" ו"לא תאפה" — משמע מידי דעשייה, כגון לישה ועריכה ואפייה וקיטוף, הכי נמי לא תעשה קרינן ביה. **ומעשה** שבת כי האי גונא מי מיחייב כו' — אף על גב דהדביק פת בתנור מיחייב — התם משום דדרכו לאפות כולו, אבל כאן כשאדם מניח לפת שאור שלם על גבי עיסה — אין דרכה להתחמץ כולה, אלא אותו צד לחודיה שנוגע בשאור, ואותו צד עצמו אין דרכו להתחמץ חימוץ גמור. (דכי האי גונא לא בעינא חמץ נוקשה), דדמי למאכל בן דרוסאי, לפיכך מדמי לה מעשה צלי של שבת דהיפך בו — חייב, לא היפך בו — פטור. דכל בצד אחד, כמאכל בן דרוסאי — לאו כלום הוא.

ואם

רש"י

אפילו ימות – אם לא יקיזנו, אין מקיזין לו. בפרק קמא דפסחים (יא,א) [מפרש טעמא דרבי יהודה]: מתוך שאדם בהול על ממונו, אי שרית ליה מקום שאין עושין בו מום, אתי למיעבד במקום מום. ובמקום מום סבירא ליה לרבי יהודה כרבי מאיר דאסר. **הכל מודים** – אף על גב דפליגי במטיל מום אחר מום, כגון הכא דאחזו דם, דאין לך מום גדול מזה שהרי ימות, אפילו הכי מודים במחמץ אחר מחמץ במנחות, כלומר, כל המסייעין בחימרו, כגון ערוך אחר הלש, ואופה אחר ערוך – כולן חייבין. **במסרם אחר מסרם** – אפילו בבהמת חולין, דכתיב (ויקרא כב): "ובארצכם לא תעשו". ואם בא אחד וכרת הביצים, והניחן תלויים בכיס, ובא אחר ונתקן לגמרי – חייב גם הוא. **אם על כורת** – שמניחן תלויין ויצא – חייב, על נותק לגמרי – לא כל שכן. **כל מום** – "כל" ריבויא היא, ומשמע: דאפילו בבעל מום לא יתן מום אחר. **ורבנן סברי תמים יהיה לרצון** – כתיב ברישיה דקרא, ומשמע הכי: אותו שהוא תמים וראוי להיות לרצון – בההוא מזהרנא לך ד"כל מום לא יהיה בו", אבל בבעל מום – שרי. **דיקלא בעלמא הוא** – דלא קדוש, ומאי איצטריך קרא למישרי להטיל בו מום? **הואיל ואסירי בניזה** – כדאמרינן בפרק שני דבכורות (טו,א): "תזבח" – ולא גיזה. **קא משמע לן** – דהואיל ונפדו – שרי להטיל בו מום, אבל קודם פדיון – אסור. **לא יהיה** – קרי ביה "לא יְהֵיֶה" – שלא יטיל בו מום. "מום לא יהיה בו" מצי למיכתב, וכתיב "כל מום" – לרבות כולם. **הניח שאור על גבי עיסת** – מנחות. **וישב לו ונתחמצה מאליה חייב** – בהנחה בעלמא. **כמעשה שבת** – כי היכי דמיחייב מניח בשר על גחלים בשבת ונצלה מאליו – חייב. **כמעשה צלי בשבת** – כלומר, הכא חייב בהנחה בעלמא, כי היכי דמיחייב בשבת אם היה עושה בו מעשה צלי גמור, שהיפך בו, דהתם איכא

אַף נִשְׁחָט עַל אוֹתוֹ מוּם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֲפִילוּ מֵת - אֵין מַקִּיזִין לוֹ אֶת הַדָּם. אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הַכֹּל מוֹדִים בִּמְחַמֵּץ אַחַר מְחַמֵּץ שֶׁהוּא חַיָּיב, דִּכְתִיב: "לֹא תֵעָשֶׂה חָמֵץ" וְ"לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ". בִּמְסָרֵם אַחַר מְסָרֵם שֶׁהוּא חַיָּיב, דִּכְתִיב: "וּמָעוּךְ וְכָתוּת וְנָתוּק וְכָרוּת", אִם עַל כּוֹרֶת הוּא חַיָּיב, עַל נוֹתֵק לֹא כָּל שֶׁכֵּן! אֶלָּא לְהָבִיא נוֹתֵק אַחַר כּוֹרֶת שֶׁהוּא חַיָּיב, לֹא נֶחְלְקוּ - אֶלָּא בְּמַטִּיל מוּם בְּבַעַל מוּם, רַבִּי מֵאִיר סָבַר: "כָּל מוּם לֹא יִהְיֶה בּוֹ", וְרַבָּנַן סָבְרִי: "תָּמִים יִהְיֶה לְרָצוֹן". וְרַבִּי מֵאִיר נַמִּי הָכְתִיב: "תָּמִים יִהְיֶה לְרָצוֹן"! - הַהוּא לְמַעוּטֵי בַּעַל מוּם מֵעִיקָּרָא. - בַּעַל מוּם מֵעִיקָּרָא, דִּיקְלָא בְּעָלְמָא הוּא! אֶלָּא לְמַעוּטֵי פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁים לְאַחַר פִּדְיוֹנָם, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: הוֹאִיל וַאֲסִירִי בְּגִיזָּה וַעֲבוֹדָה, בְּמוּמָם נַמִּי לִיתְסְרִי, קָא מַשְׁמַע לָן. וְרַבָּנַן נַמִּי הָכְתִיב: "כָּל מוּם לֹא יִהְיֶה בּוֹ"! - הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכַדְתַנְיָא: "וְכָל מוּם לֹא יִהְיֶה בּוֹ" - אֵין לִי אֶלָּא שֶׁלֹּא יְהֵא בּוֹ מוּם, מִנַּיִן שֶׁלֹּא יְגָרוֹם לוֹ עַל יְדֵי אֲחֵרִים, שֶׁלֹּא יַנִּיחַ בְּצַק אוֹ דְּבֵילָה עַל גַּבֵּי הָאוֹזֶן כְּדֵי שֶׁיָּבֹא הַכֶּלֶב וְיִטְּלֶנּוּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "כָּל מוּם", אָמַר "מוּם" וְאָמַר "כָּל מוּם". אָמַר רַבִּי אַמִּי: הִנִּיחַ שְׁאוֹר עַל גַּבֵּי עִיסָּה, וְהָלַךְ וְיָשַׁב לוֹ וְנִתְחַמְּצָה מֵאֵלֶיהָ - חַיָּיב עָלֶיהָ, כְּמַעֲשֵׂה שַׁבָּת. - וּמַעֲשֵׂה שַׁבָּת כִּי הַאי גַּוְונָא מִי מִיחַיַּיב? וְהָאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הִנִּיחַ בָּשָׂר עַל גַּבֵּי גֶּחָלִים, הִיפֵּךְ בּוֹ - חַיָּיב, לֹא הִיפֵּךְ בּוֹ - פָּטוּר! - אָמַר רָבָא: מַאי "חַיָּיב" נַמִּי דְּקָאָמַר? כְּמַעֲשֵׂה צְלִי שֶׁל שַׁבָּת. גּוּפָא, אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה, אמר

מותר להקיז דמו אף במקום שאינו מתרפא, **וַאַף נִשְׁחָט עַל אוֹתוֹ מוּם,** כיון שלא התכוין לעשות מום אלא לרפא את הבהמה, ודבר שאינו מתכוין מותר, ודינו כמום שנולד מעצמו.

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֲפִילּוּ אם **מֵת** [–ימות] מריבוי הדם **אֵין מַקִּיזִין לוֹ אֶת הַדָּם,** אף במקום שהמום שנעשה בהקזה מתרפא. משום שבהול על ממונו, ואם יתירו לו להקיז באופן זה, יבוא להקיז אף במקום שאינו מתרפא.

מבארת הגמרא סברות התנאים: **אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,** אף שנחלקו רבי מאיר וחכמים לענין מטיל מום בבכור בעל מום, **הַכֹּל מוֹדִים בִּמְחַמֵּיץ** מנחה **אַחַר מְחַמֵּיץ** אחר במעשה קודם, והיינו כל המסייעים בחימוץ, כגון עורך לאחר לש או אופה לאחר עורך, **שֶׁהוּא** – השני **חַיָּיב, דִּכְתִיב** במנחה (ויקרא ב יא) **'לֹא תֵעָשֶׂה חָמֵץ', וְ'לֹא תַאֲפֶה חָמֵץ'** (שם ו י), ויצאה אפייה מכלל שאר מעשי מנחה, לומר שחייב על כל מעשה בחימוץ, ואף שכבר נעשה מעשה בחימוץ.

וכן הכל מודים **בִּמְסָרֵם** בהמה **אַחַר מְסָרֵם** אחר באותה בהמה, כגון הכורת ביצים והניחם תלויות בכיס ובא אחר וניתקן לגמרי, **שֶׁהוּא** – השני **חַיָּיב, דִּכְתִיב** בבהמה (שם כב כד) **'וּמָעוּךְ וְכָתוּת וְנָתוּק וְכָרוּת** וגו' **וּבְאַרְצְכֶם לֹא תַעֲשׂוּ',** והעושה כן לוקה, וקשה, **אִם עַל כּוֹרֵת** ביצים ונשארו תלויות **הוּא חַיָּיב, עַל נוֹתֵק** לגמרי **לֹא כָּל שֶׁכֵּן,** ומדוע הוצרך הכתוב להשמיענו 'נתוק', **אֶלָּא** השמיענו זאת **לְהָבִיא** – לרבות אף **נוֹתֵק אַחַר כּוֹרֵת שֶׁהוּא חַיָּיב.**

וְלֹא נֶחְלְקוּ רבי מאיר וחכמים **אֶלָּא בְּמַטִּיל מוּם בְּבַעַל מוּם** כמו בענינו שמקיז בכור שנתרבה בו דם ומסתכן בכך.

וביאור מחלוקתם, **שֶׁרַבִּי מֵאִיר סָבַר,** נאמר במקדיש קרבן להקריבו במזבח (שם כב כא) **'כָּל מוּם לֹא יִהְיֶה בּוֹ',** וממה שלא נאמר 'מום לא יהיה בו' אלא 'כל מום' בלשון ריבוי, משמע שאף בקרבן בעל מום לא יתן מום. **וְרַבָּנָן סָבְרִי,** נאמר באותו פסוק (שם) **'תָּמִים יִהְיֶה לְרָצוֹן',** ומשמע שרק בקרבן תמים שראוי להיות לרצון הוזהירה התורה 'כל מום לא יהיה בו' שאסור ליתן בו מום, אך בקרבן שכבר נפל בו מום מותר ליתן מום אחר.

הגמרא מבארת מה ישיב רבי מאיר לטעם חכמים. מקשה הגמרא: **וְרַבִּי מֵאִיר** שדרש מ'כל מום' לאסור הטלת מום גם במי שיש בו מום, **נַמִּי** קשה, **הָכְתִיב** – הרי נאמר **'תָּמִים יִהְיֶה לְרָצוֹן',** ומוכח שרק בתמים אסור להטיל מום, ולא כדבריו. מתרצת הגמרא: **הַהוּא** – 'תמים' נצרך **לְמַעוּטֵי בַּעַל מוּם מֵעִיקָּרָא** – למעט מאיסור הטלת מום בהמה בעלת מום מתחילה כשהוקדשה.

מקשה הגמרא: הרי **בַּעַל מוּם מֵעִיקָּרָא, דִּיקְלָא בְּעַלְמָא הוּא** – הוא כסתם דקל שהקדישוהו, שקדוש רק בקדושת דמים ולא בקדושת הגוף, ואין צריך למעט בהמה זו.

הגמרא מתרצת באופן אחר: **אֶלָּא** 'תמים' נצרך לרבי מאיר **לְמַעוּטֵי פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁים** – למעט בעלי חיים המוקדשים למזבח שנפסלו לקרבן ונפל בהם מום **לְאַחַר פִּדְיוֹנָם, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא** – שהיה עולה בדעתך לומר, **שֶׁהוֹאִיל** ואינם יוצאים לגמרי לחולין **וַאֲסִירֵי בְּגִיזָּה** – בגזיזת צמר הצאן **וַעֲבוֹדָה** של חולין בהם, **בְּמוּמָם נַמִּי לִיתַּסְרֵי** – אף ליתן בהם מום יהא אסור בקדשים שלא נפדו, **קָא מַשְׁמַע לָן** הכתוב 'תמים יהיה לרצון', שדווקא בקדשים שלא נפדו נאמר 'כל מום לא יהיה בו' לאסור אף בבעלי מומים, אך אם נפדו מותר.

הגמרא מבארת מה ישיבו חכמים לטעם רבי מאיר. מקשה הגמרא: **וְרַבָּנָן** שדרשו מ'תמים יהיה לרצון' להתיר הטלת מום בבעל מום, **נַמִּי** קשה, **הָכְתִיב** – הרי נאמר **'כָּל מוּם לֹא יִהְיֶה בּוֹ',** ומוכח שכל מום אסור להטיל ואף בבהמה שכבר יש בה מום. מתרצת הגמרא: **הַהוּא** – 'כל מום' **מִיבָּעֵי לֵיהּ** – נצרך לחכמים **לְלַמֵּד כְּדְתַנְיָא** בברייתא, נאמר **'כָּל מוּם לֹא יִהְיֶה בּוֹ', אֵין לִי** ללמוד מזה **אֶלָּא שֶׁלֹּא יְהֵא בּוֹ מוּם,** שנאמר 'לא יהיה' ודורשים ש'לא יְהֵיֶה', כלומר לא יטיל בו מום בידיו, **וּמִנַּיִן** שאף **לֹא יִגְרוֹם לוֹ עַל יְדֵי אֲחֵרִים,** והיינו **שֶׁלֹּא יַנִּיחַ בָּצֵק אוֹ דְּבֵילָה** – קבוצת תאנים מיובשות ודרוסות בעיגול **עַל גַּבֵּי הָאוֹזֶן** של הבהמה **כְּדֵי שֶׁיָּבֹא הַכֶּלֶב וְיִטְּלֶנּוּ** ויפצע אוזנה, **תַּלְמוּד לוֹמַר** – מלמדנו הכתוב **'כָּל מוּם',** שאֲמַר – היה יכול לומר רק 'מום' שמשמע עשיית מום בידים, **וְאֲמַר** בלשון ריבוי **'כָּל מוּם',** לאסור עשייתו אף על ידי גרמא.

הגמרא מביאה מימרא של רב אמי בענין חימוץ מנחות: **אָמַר רַבִּי אַמִּי, הִנִּיחַ שְׂאוֹר עַל גַּבֵּי עִיסָּה וְהָלַךְ וְיָשַׁב לוֹ וְנִתְחַמְּצָה מֵאֵלֶיהָ, חַיָּיב עָלֶיהָ כְּמַעֲשֵׂה שַׁבָּת** – כמו שהמניח בשר על גבי גחלים בשבת ונצלה מאליו חייב, כך גם כאן.

מקשה הגמרא: **וּמַעֲשֵׂה שַׁבָּת כִּי הַאי גַּוְונָא מִי מִיחַיַּיב** – האם על מעשה שבת הדומה לזה, חייב, **וְהָאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה**

אגרות קודש

ב"ה, אדר"ח אייר, תשי"ז

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו בו כותב אודות הבעיא העומדת לפניו עתה וקשורה היא בדיני וחוקי המדינה שבהפרטים אשר בזה תלוי' גם כן הוראת דעת תורה, ולא תמיד אפשר לברר כל הפרטים הדרושים בכתב.

ולכן אחרי שיברר חוקי המדינה בהאמור יפנה לרב חרדי הנמצא בסביבתו וישאלו לפסק דין תורתנו הק' תורת חיים.

מכיון שהכל בהשגחה פרטית וכותב אלי בשאלה, שכהנ"ל יש לפנות בה לרב במקום, בטח יש בזה עוד ענין, וקרוב לומר שזהו התעוררות להוספה בתורה ומצותי', ובודאי ידוע לו עכ"פ ראשי פרקים מתורת החסידות הדרכותי' ומנהגי', כיון שיודע כתובתי, ולכן רצוני לקוות שעל כל פנים מכאן ולהבא יקבע עתים בלימוד תורה זו ויוסיף בעניני חסידות גם בהנוגע לקיום המצות ומנהגי האדם בכלל, וכהציווי דבכל דרכיך דעהו שהאריך בזה הרמב"ם בשמונה פרקים פ"ה ומובא להלכה בטור ושו"ע או"ח סי' רל"א, יעוין שם, והרי ע"י התחזקות בתורה ומצותיה מתוסף בברכות השי"ת בהמצטרך לאדם ולביתו.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הִנִּיחַ בָּשָׂר עַל גַּבֵּי גֶּחָלִים, הִיפֵּךְ בּוֹ חַיָּיב, לֹא הִיפֵּךְ בּוֹ פָּטוּר. ומבואר שאם לא הוסיף מעשה אינו מתחייב על מה שהניח את הבשר, ואם כן מדוע כאן חייב בהנחת השאור בלבד.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רָבָא, מַאי חַיָּיב נַמִּי דְּקָאָמַר, כְּמַעֲשֶׂה צָלִי שֶׁל שַׁבָּת** לא היתה כוונתו של רבי אמי להשוות ממש למעשה שבת, אלא לומר שחייב על ההנחה בלבד כמו שחייב על מעשה שבת כאשר היפך.

הגמרא שבה לברר את דינו של רבי יוחנן: **גּוּפָא, אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הִנִּיחַ בָּשָׂר עַל גַּבֵּי גֶּחָלִים, הִיפֵּךְ בּוֹ חַיָּיב, לֹא הִיפֵּךְ בּוֹ פָּטוּר.** שואלת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי, אִילֵימָא דְּאִי לֹא הִיפֵּךְ בֵּיהּ לֹא בְּשִׁיל, פְּשִׁיטָא** שפטור, שהרי לא הגיע לידי בישול ולא עשה כלום. **אֶלָּא דְּאִי לֹא מְהַפֵּיךְ לֵיהּ נַמִּי הָוֶה בְּשִׁיל, אַמַּאי לֹא מְחַיַּיב** והרי הועילו מעשיו.

משיבה הגמרא: **לֹא צְרִיכָא** אלא באופן **דְּאִי לֹא הִיפֵּךְ בֵּיהּ הָוֶה בְּשִׁיל מִצַּד אֶחָד כְּמַאֲכַל בֶּן דְּרוֹסַאי** – כשליש בישול, **וְכִי מְהַפֵּיךְ בֵּיהּ בְּשִׁיל מִשְּׁנֵי צְדָדִין כְּמַאֲכַל בֶּן דְּרוֹסַאי, וְקָא מַשְׁמַע לָן** רבי יוחנן במה שאמר שאם לא היפך פטור, **דְּכָל מִצַּד אֶחָד כְּמַאֲכַל בֶּן דְּרוֹסַאי לֹא כְּלוּם הוּא** ואינו מחייב.

רבא מוסיף דין על דברי רבי יוחנן: **אָמַר רָבָא, וְאִם נִצְלָה בּוֹ** צלייה גמורה **כַּגְּרוֹגֶרֶת מִצַּד אֶחָד בְּמָקוֹם אֶחָד, חַיָּיב** אפילו לא הפכו.

מקשה הגמרא: **אָמַר לֵיהּ רַבִינָא לְרַב אַשִׁי, בְּמָקוֹם אֶחָד אִין בִּשְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת לֹא** כפי שמשמע מדברי רבא, **וְהָתְנַן** – במשנה (קב:) לענין איסור מלאכה בשבת, **הַקּוֹדֵחַ** – העושה חור, בגודל **כָּל שֶׁהוּא, חַיָּיב.** ממשיכה הגמרא בביאור הקושיא: **הֵיכִי דָּמֵי, אִילֵימָא בְּמָקוֹם אֶחָד, כָּל שֶׁהוּא לְמַאי חָזֵי** ומדוע חייב עליה משום מלאכה, **אֶלָּא לָאו בִּשְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת דַּחֲזוּ לְצִירוּף** – שיכול לצרף את הקדיחות הללו לחור אחד שאפשר להשתמש בו, ואם כן נלמד שגם לגבי צלייה בשבת יש לחייב אפילו בכמה מקומות באותו צד ולא דווקא במקום אחד ממש כמשמעות דברי רבא.

מיישבת הגמרא: **לֹא, לְעוֹלָם** מדובר שקדח כל שהוא **בְּמָקוֹם אֶחָד,** ואין להקשות למה הוא ראוי, **דַּחֲזוּ לְכָבָא דְּאַקְלִידָא** – שכן הוא ראוי להכניס בו את חוד ראשו של המפתח, שמכניסו לחור שבתיבה ופותח ונועל, ומעתה אין משם הוכחה שצירוף של מקומות צלויים מחייב, ורק שם שיש שימוש אפילו בחור כל שהוא חייב.

לשון אחרת בדברי רבא: **וְאִיכָּא דְּאָמְרִי, אָמַר רָבָא, אֲפִילּוּ** אם נצלה צלייה גמורה כגרוגרת **בִּשְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת** חייב.

הגמרא מביאה ראיה לדברי רבא: **אָמַר לֵיהּ רַבִינָא לְרַב אַשִׁי, אַף אָנָן נַמִּי תְּנִינָא, הַקּוֹדֵחַ** חור בגודל **כָּל שֶׁהוּא, חַיָּיב.** ממשיכה הגמרא בביאור הראיה: **הֵיכִי דָּמֵי, אִילֵימָא בְּמָקוֹם אֶחָד, כָּל שֶׁהוּא לְמַאי חָזֵי, אֶלָּא לָאו בִּשְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת דַּחֲזוּ לְצִירוּף** ואם כן נלמד שגם לגבי צלייה בשבת יש לחייב אפילו בכמה מקומות ולא דווקא במקום אחד ממש, וכדברי רבא.

דוחה הגמרא: **לֹא, לְעוֹלָם בְּמָקוֹם אֶחָד, דַּחֲזוּ לְכָבָא דְּאַקְלִידָא.**

הגמרא מביאה ברייתא בענין איסור חימוץ של מנחות: **תָּנוּ רַבָּנָן,** נאמר בענין איסור חימוץ במנחות (ויקרא ב יא) 'כָּל הַמִּנְחָה אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַה' לא תֵעָשֶׂה חָמֵץ', **וְאִילּוּ הִיה נֶאֱמַר** רק **'אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַה' לֹא תֵעָשֶׂה חָמֵץ', הָיִיתִי אוֹמֵר אֵין לִי (אֶלָּא)** שעובר בְּאיסור **'לֹא תֵעָשֶׂה חָמֵץ' אֶלָּא** המחמץ את הקוֹמֶץ **בִּלְבַד** שהוא נקרב לה', המחמץ את **הַמִּנְחָה** קודם קמיצה **מִנַּיִן** שעובר בלאו זה, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'מִנְחָה'** שגם על חימוצה עובר. ממשיכה הברייתא ללמוד: פסוק זה נאמר במנחת מרחשת, ואם כן המחמץ **שְׁאָר מִנָּחוֹת מִנַּיִן** שעובר בלאו זה של חימוץ. **תַּלְמוּד לוֹמַר** באותו פסוק 'כָּל הַמִּנְחָה', ומהתיבה 'כל' יש ללמוד לכל שאר המנחות.

עוד דין לומדת הברייתא: מכך שנאמר **'אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַה'',** יש ללמוד שאין עובר בלאו זה אלא במנחה **כְּשֵׁרָה וְלֹא** במנחה **פְּסוּלָה,** כגון שיצאה מהעזרה או נטמאה. **מִכָּאן אָמְרוּ, הַמְחַמֵּיץ אֶת הַכְּשֵׁרָה חַיָּיב וְאֶת הַפְּסוּלָה פָּטוּר.**

ספק בדין חימוץ מנחה פסולה: **בְּעֵי רַב פַּפָּא, חִימְצָהּ וְיָצְאַת** מהעזרה לאחר החימוץ **וְחָזַר וְחִימְצָהּ,** כלומר, שאפאה, **מַהוּ,** האם חייב על חימוצה השני כדין המחמץ אחר מחמץ (לעיל נו:) **או לא.** וצדדי הספק הם, האם **כֵּיוָן דְּיָצְאַת אִיפְּסִילָה לָהּ בְּיוֹצֵא וְכִי הָדַר מְחַמֵּיץ לָהּ לֹא מְחַיַּיב עָלָהּ מִשּׁוּם מְחַמֵּיץ אַחַר מְחַמֵּיץ,** שהרי הוא כשאר מחמץ את הפסולה שפטור, **אוֹ דִּילְמָא, כֵּיוָן דְּחִימְצָהּ פְּסוּל יוֹצֵא לֹא מְהַנֵּי בֵּיהּ** – מכיון שלפני שנפסלה משום 'יוצא' התחמצה ונפסלה מחמת כן, לא חל בה כלל פסול של 'יוצא' שאינו אלא במנחה שהיא כשירה וקדושה, וממילא אין עליה אלא פסול חימוץ, **וְכִי הָדַר מְחַמֵּיץ לָהּ, מִיחַיַּיב עָלָהּ מִשּׁוּם מְחַמֵּיץ אַחַר מְחַמֵּיץ.** מסיקה הגמרא: **תֵּיקוּ.**

ספק נוסף: **בְּעֵי רַב מָרִי, חִימְצָהּ** לקומץ שבמנחה **בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ,** לאחר שהעלה אותה על המזבח כדי להקטירה, **מַהוּ,** האם חייב משום מחמץ את המנחה או לא. וצדדי הספק הם, האם יש לפוטרו שהרי 'כָּל הַמִּנְחָה **אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ' אָמַר רַחֲמָנָא** (ויקרא ב יא) ש'לא תֵעָשֶׂה חָמֵץ', ומהמילים 'אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ' משמע שהפסוק נאמר רק על מנחה אשר עתידה להיקרב ולא על מנחה שכבר הוקרבה, **וְהָא אַקְרְבָהּ** כבר למזבח, **אוֹ דִּילְמָא, מְחוּסַּר הַקְטָרָה כְּמִחוּסַּר מַעֲשֶׂה דָּמֵי** – מאחר שעדיין לא הוקטר הקומץ עדיין לא נחשב שהוקרב בכך שעלה לראש המזבח ואם כן יש לחייבו. מסיקה הגמרא: **תֵּיקוּ.**

הגמרא דנה בדברי הברייתא המובאת לעיל. שואלת הגמרא: **וְהַשְׁתָּא דְּנַפְקָא לֵיהּ מִ'כָּל הַמִּנְחָה'** – מאחר שלמדה כבר הברייתא מהמילים 'כָּל הַמִּנְחָה' שיש איסור חימוץ לא רק על הקומץ אלא גם על המנחה בעוד שלא נקמצה, **'אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ (לַה'') לָמָּה לִי** – מה נלמד מתיבות אלו שמשמע מהן לכאורה שרק על הקומץ שהוא עולה לה' חייב וכמו שאמרה הברייתא בתחילת דבריה.

משיבה הגמרא: **מִיבְּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא, 'אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ' לְרַבּוֹת מִנְחַת נְסָכִים לְחִימּוּץ** שאף על פי שאין שייריה לכהנים, חייב עליה משום חימוץ, אף שאיסור חימוץ נאמר במנחות ששייריהם לכהנים, **דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, לְרַבּוֹת לֶחֶם הַפָּנִים לְחִימּוּץ,** שאף על פי שאינה נקמצת כלל ואין ממנה חלק למזבח, יש בה איסור חימוץ.

שואלת הגמרא על הברייתא: איזה חימוץ שייך **בְּמִנְחַת נְסָכִים,** והלא **מֵי פֵּירוֹת הֵם,** שהרי יש בה שלשה לוגין של שמן ואין נותנים בה מים כדי לגבלה, ושמן הוא מי פירות,

---

המשך ביאור למס' מנחות ליום ראשון עמ' ב

ובאופן זה ודאי תהיה המנחה מצוה מן המובחר, כי יש בה את המעלה של שיטת רבי מאיר שמודדים את השאור בעודו סולת, ואינה חסירה או יתירה. וכן יש בה את המעלה של שיטת רבי יהודה, שהשאור מחמיץ היטב, כיון שהניחו במקום חם המחמיץ אותו מאד. מתרצת הגמרא: הגם שאופן זה הוא אכן מצוה מן המובחר, מכל מקום חכמים אסרו לעשות כך, **גְּזֵירָה דִּלְמָא אָתֵי לְאִיתְוֵיי מֵעָלְמָא** – שמא יביא שאור חולין ויוסיף לעשרון 'שלם'.

הגמרא מביאה ברייתא, המבארת האם אפשר להחמיץ את שתי הלחם ולחמי התודה במי פירות: **תָּנוּ רַבָּנָן** בברייתא, **אֵין מַחְמִיצִין** את שתי הלחם ולחמי תודה

רש"י

איכא לפלוגי בין הפך ללא הפך, כגון בבהאי גוונא כדמפרש לקמן, דאי לא הפך הוה בשיל מצד אחד, אבל גבי חימוץ ליכא לפלוגי. **אילימא** דכי לא הפיך ביה לא בשיל **פשיטא** – דלא היפך – פטור, דהא לא נצלה, ולא מידי עבד. **מאכל בן דרוסאי** – שליש הוא מבושל. **קא משמע לן** – הא דקתני "לא היפך פטור", אף על גב דבשיל מצד אחד כמאכל בן דרוסאי – לאו כלום הוא. **ואם נצלה בו מצד אחד כגרוגרת** – צלייה גמורה – חייב, אפילו כי לא היפך. **קודח** – חור כל שהוא במקדח בשבת – חייב. **דחזו לצרף** – כמו שעושין נגרין כשצריכין לחור אחד, קודחין שלשה קטנים זה בצד זה, ומחברים אותן. **לבבא דאקלידא** – לשון של מפתח שראשו חד, ותוחבן בתוך התיבה, ופותח ונועל. **אלא** קומץ – שלא יטול קומץ לבדו וידחמיצנו. **מנחה מנין** – שלא יחמיץ כל המנחה יחד קודם קמיצה. **שאר מנחות מנין** – דהאי קרא, במנחת מרחשת כתיב. **פסולה** – כגון שיצאת או נטמאת. **וחוזר וחימצה** – כלומר, גמר מעשה חימוצה, שאפאה. **מהו** – מי מיחייב משום מחמץ אחר מחמץ או לא? **או דלמא כיון דחימצה לא מהני ליה בה פסול יוצא** – דלאו קדושה גמורה היא, ואין בה אלא פסול חימוץ, וחייב כשאר מחמץ אחר מחמץ. **חימצה** – לקומץ. **בראשו של מזבח מהו** – "אשר תקריבו" משמע: כל זמן שמחוסרת הקרבה – עבר עליה, אבל לאחר הקרבה – לא. **מחוסר הקטרה** – ליתנה על האש. **והשתא דנפקא לן מכל המנחה** – דאפילו כשהקומץ מעורבבת חייב עליה. **אשר תקריבו** – משמע: דאקומץ לחודיה קאי, למה ליי? **לרבות מנחת נסכים לחימוץ** – שאם חמצה – חייב, משום דהאי קרא גבי שאר מנחות ששיריהן נאכלין כתיב, איצטריך לרבויינהו להני. והכי נמי תנינא לה בתורת כהנים: אין לי ב"לא תעשה חמץ" אלא במנחה ששיריה נאכלין, מנחות שאין שיריה נאכלין מנין? תלמוד לומר "כל המנחה" וגו' – להביא מנחת נסכים. אבל לחם הפנים – לא לקי עליה, דקסבר: מדת יבש לא נתקדשה. ומר מרבי לחם הפנים, דלא תימא: בנקמצות אמר רחמנא, שמהן קרב למזבח, אבל האי דלא קרב מיניה – לא. קסבר: מדת יבש נתקדשה, אבל מנחת נסכים – לא לקי.

ומי

תוספות

ואם נצלה בו כגרוגרת במקום אחד — פירוש: צליה גמורה כל צרכו לגמרי, יותר ממאכל בן דרוסאי. **בשנים** ושלשה מקומות — לא דמי להוציא חצי גרוגרת וחזר והוציא חצי גרוגרת בפרק "המוציא יין" (שבת פ,א), דהתם טעמא כדאיתא בסוף "הבונה" (שם קד,ב): מחוסר קציצה — לאו כמחוסר מעשה דמי, אבל הכא — אין דרך בישול בכך, ומחוסר נמי חתיכה וקריבה. **מנחה** מנין — דמ"חלקם" לא נפקא לן אלא שיריים שאחר קמיצה, והכא — קודם קמיצה. **שאר** מנחות מנין תלמוד לומר כל המנחה — ואפילו למאן דלא דריש "כל", הכא מודה, דפשיטה דקרא הוא. **אשר** תקריבו למה לי — תימה: הא איצטריך למחמץ בראשו של מזבח דפטור כדאמרן, או לכל הפחות אחר שהרצת האור ברובו, ד"אשר קריבו" אמר רחמנא, והא איקרבא! **לרבות** מנחת נסכים לחימוץ לרבות לחם הפנים לחימוץ — מאן דמרבי מנחת נסכים, לא מרבי לחם הפנים, דקסבר: מדת יבש לא נתקדשה, ולית בה קדושת הגוף עד לאחר אפייה. אבל מאן דמרבי לחם הפנים, מודה במנחת נסכים. ואם תאמר: ולמה לי "אשר תקריבו" לרבות, תיהוי בכלל כל המנחות! וכי תימא: דלא משמע אלא אותן הכתובים בפרשה — הא אמרינן לעיל ב"הקומץ רבה" (כא,ב) גבי "כל מנחת כהן כליל תהיה", דמשמע עומר ושתי הלחם, כדקאמר התם: שהכהנים דורשים מקרא זה לעצמם. וכי תימא: משום דהתם לא כתיב אלא מנחת חביתין, ועל כרחין אתא לרבויי כל מנחות — אכתי הא על כרחין מרבינן כמה מנחות שאין כתובות שם בפרשה, דמשמע דכולהו בכלל מנחה, כגון מנחת חוטא ומנחת כהנים, חוץ מהנך מנחת נסכים ולחם הפנים. ובקונטרס פירש: דלא מתרבי מ"כל המנחה" משום דלא דמו לשאר מנחות דבעו שמן ולבונה, ומנחת נסכים לא בעיא לבונה, ולחם הפנים לא בעיא שמן. ולפי טעם זה, כל שכן דמנחת חוטא ומנחת קנאות לא הוו בכלל, דלא בעו לא שמן ולא לבונה. ותימה: דהוה ליה לאשמועינן רבותא, ולימא: לרבות מנחת חוטא ומנחת קנאות לחימוץ, וכל שכן מנחת נסכים! ושמא, דנהו אף על גב דאין בהם שמן ולבונה, כיון דנקמצות — מיתרבו מ"כל המנחה", דדמו טפי לאותם הכתובות שם, דקרינא ביה "חלקם לא תאפה חמץ". אבל מנחת נסכים — אינה נקמצת. ומנחת כהנים, אף על גב דאינה נקמצת, כיון דאית בה שמן ולבונה דמיא להו טפי. ויש פירושים מרש"י שכתוב בהן: משום דהאי קרא גבי שאר מנחות ששיריהן נאכלין כתיב, איצטריך לרבויי בהו להני. והכי נמי בתורת כהנים: אין לי ב"לא תעשה חמץ" אלא מנחות ששיריהן נאכלות, מנחות שאין שיריהן נאכלין מנין? תלמוד לומר

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הִנִּיחַ בָּשָׂר עַל גַּבֵּי גֶחָלִים, הִיפֵּךְ בּוֹ - חַיָּיב, לֹא הִיפֵּךְ בּוֹ - פָּטוּר. הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵּימָא דְּאִי לָא הִיפֵּךְ בֵּיהּ, לָא בְּשִׁיל - פְּשִׁיטָא! אֶלָּא דְּאִי לָא הִיפֵּךְ לֵיהּ, נַמִּי הָוָה בְּשִׁיל - אַמַּאי לֹא מִיחַיַּיב? - לָא צְרִיכָא, דְּאִי לָא הִיפֵּךְ בֵּיהּ, הָוָה בְּשִׁיל מִצַּד אֶחָד כְּמַאֲכַל בֶּן דְּרוֹסַאי. וְכִי מְהַפֵּיךְ בֵּיהּ, בְּשִׁיל מִשְּׁנֵי צְדָדִין כְּמַאֲכַל בֶּן דְּרוֹסַאי, וְקָא מַשְׁמַע לָן, דְּכָל מִצַּד אֶחָד כְּמַאֲכַל בֶּן דְּרוֹסַאי - לָא כְּלוּם הוּא. אָמַר רָבָא: וְאִם נִצְלָה בוֹ כִּגְרוֹגֶרֶת מִצַּד אֶחָד בְּמָקוֹם אֶחָד - חַיָּיב. אָמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרַב אַשִׁי: בְּמָקוֹם אֶחָד - אִין, בִּשְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת - לָא, וְהָתְנַן: הַקּוֹדֵחַ כָּל שֶׁהוּא - חַיָּיב. הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵּימָא בְּמָקוֹם אֶחָד, כָּל שֶׁהוּא לְמַאי חָזֵי? אֶלָּא לָאו בִּשְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת, דְּחָזוּ לְצֵירוּף! - לָא, לְעוֹלָם בְּמָקוֹם אֶחָד, דְּחָזוּ לְבָבָא דְּאַקְלִידָא. וְאִיבָּא דְּאָמְרִי, אָמַר רָבָא: אֲפִילּוּ בִּשְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת. אָמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרַב אַשִׁי, אַף אֲנַן נַמִּי תְּנִינָא: הַקּוֹדֵחַ כָּל שֶׁהוּא - חַיָּיב. הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵּימָא בְּמָקוֹם אֶחָד, כָּל שֶׁהוּא לְמַאי חָזֵי? אֶלָּא לָאו בִּשְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת, דְּחָזֵי לְצֵירוּף! - לָא, לְעוֹלָם בְּמָקוֹם אֶחָד, דְּחָזוּ לְבָבָא דְּאַקְלִידָא. תָּנוּ רַבָּנַן: אִילּוּ נֶאֱמַר "אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַה' לֹא תַעֲשֶׂה חָמֵץ", הָיִיתִי אוֹמֵר: אֵין לִי אֶלָּא בְּ"לֹא תַעֲשֶׂה חָמֵץ" אֶלָּא קוֹמֶץ בִּלְבַד, מִנְּחָה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִנְחָה". שְׁאָר מִנְחוֹת מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּל הַמִּנְחָה אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַה'" - בְּשָׁרָה וְלֹא פְּסוּלָה, מִכָּאן אָמְרוּ: הַמַּחֲמִיץ אֶת הַכְּשֵׁירָה - חַיָּיב, וְאֶת הַפְּסוּלָה - פָּטוּר. בָּעֵי רַב פַּפָּא: חִימְצָהּ וְיָצָאת, וְחָזַר וְחִימְצָהּ, מַהוּ? כֵּיוָן דְּיָצָאת אִיפְּסִילָה לָהּ בְּיוֹצֵא, וְכִי הָדַר מַחֲמִיץ לָהּ - לָא מִיחַיַּיב עָלָהּ מִשּׁוּם מַחֲמִיץ אַחַר מַחֲמִיץ. אוֹ דִּילְמָא, כֵּיוָן דְּחִימְצָהּ, פְּסוּל יוֹצֵא לָא מְהַנֵּי בֵּיהּ, וְכִי הָדַר מַחֲמִיץ לָהּ - מִיחַיַּיב עָלָהּ מִשּׁוּם מַחֲמִיץ אַחַר מַחֲמִיץ? תֵּיקוּ. בָּעֵי רַב מָרִי: חִימְצָהּ בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ, מַהוּ? "אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ" אָמַר רַחֲמָנָא, וְהָא אַקְרְבָהּ. אוֹ דִּלְמָא, מְחוּסַּר הַקְטָרָה כְּמְחוּסַּר מַעֲשֶׂה דָּמֵי? תֵּיקוּ. וְהָשְׁתָּא דְּנָפְקָא לֵיהּ מִ"כָּל הַמִּנְחָה", "אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ (לַה')" לְמָה לִי? מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא: "אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ" - לְרַבּוֹת מִנְחַת נְסָכִים לְחִימּוּץ, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: לְרַבּוֹת לֶחֶם הַפָּנִים לְחִימּוּץ. מִנְחַת נְסָכִים מֵי פֵּירוֹת הֵם,

ומי

"כל המנחה" — להביא לחם הפנים, דברי רבי יוסי הגלילי כו'. ויותר היה נראה לומר דלכך צריך ריבוי ללחם הפנים ומנחת נסכים — משום דמנחת נסכים אינה באה בגלל עצמה, ולחם הפנים אין מהן לאישים. אבל שאר מנחות — באות בגלל עצמן, ויש מהן לאישים. וטעם זה אשכחן לקמן (ס,ב) גבי הגשה, דמרבי רבי שמעון שאר מנחות להגשה מ"את המנחה", וממעט שתי הלחם ולחם הפנים מדכתיב "מאלה", ומנחת נסכים מדכתיב "והקריבה". ומיהו תימה: דמשמע התם דאי לאו מיעוטא הוו מיתרבי להגשה מ"את המנחה", ומאי שנא לחימוץ דלא מיתרבו מ"כל המנחה", הא חימוץ והגשה תרוייהו בחד פרשתא כתיבי במנחת מרחשת (ויקרא ב)? ויותר היה לרבות מ"כל המנחה" טפי מ"את המנחה"! ועוד קשה: דהכא איתרבו מ"כל המנחה" מנחת העומר ומנחת סוטה, והתם לא איתרבו מ"את המנחה", אלא בעי התם קרא לרבויי, דמרבה מנחת העומר להגשה מ"והבאת", ומנחת סוטה מן "והקריב"! ומיהו בזה אין תימה, בסברא ד"כל" מרבה טפי מ"את". אבל זה ודאי תימה: דהוי אפכא הכא מהתם, דמ"כל המנחה" מרבה מנחת העומר ומנחת סוטה, ואילו מנחת נסכים ולחם הפנים לא מתרביא, והתם מרבינן מ"את המנחה" לחם הפנים ומנחת נסכים, ואילו מנחת העומר ומנחת סוטה לא מרבינן? **מנחת** נסכים מי פירות הן — ושאר מנחות ידוע דמגבלין במים, דשמנן מועט, ובענין זה אי אפשר לגבל. אבל מנחת נסכים, שמנה מרובה, וסלקא דעתין דאין נותן מים.

ומי

תוספות

ומי פירות אין מחמיצין — פירשתי בריש פירקין (נג,ב דיבור המתחיל אין). **ושמעינן** ליה לרבי עקיבא דאמר מדת יבש לא נתקדשה — לקמן בפרק "שתי מדות" (צ,א). ואם תאמר: דלמא סבירא ליה תנור מקדש — דהייינו, משקרמו פניה, ועדיין יכול לבא לידי חימוץ? ונראה לדקדק מתוך כך דמשקרמו פניו — תו לא אתי לידי חימוץ. ונפקא מינה, למצות של פסח. ובסוף פרק קמא דשבת (יט,ב) משמע דמההיא שעתא חשיב אפייה גמורה. דאמר התם: ולא חררה על גבי גחלים, אלא כדי שיקרמו פניה. ושמא זו היא שיעור כמאכל בן דרוסאי. ופלוגתא היא בקרימת פנים התם, אי הוי בתחתון או בעליון. וצריך עיון: דמשמע הכא דאי מדת יבש נתקדשה — קדשי לחם הפנים משנמדד בו סולת בעשרון. ולא משתמיט בשום דוכתא דליקדוש אלא או בתנור או על השולחן, לקמן בפרק "שתי הלחם" (צה,ב) דקאמר: ושניהם מקרא אחד דרשו, והוא דרך חול כו'. ובפרק שני דמעילה (ט,א) תנן גבי לחם הפנים: קרמו בתנור — הוכשרו ליפסל, וגבי מנחות קתני: קדשו בכלי. **רבי** יאשיה סבר אותם למעוטי מדת יבש מבחוץ — ולהכי ממעט מאותם מדת יבש טפי ממדת לח, ד"וימשחם" גבי כלי המזבח כתיב, שהן מדת לח, כך פירש בקונטרס. ומשמע שהיה בהן ריבוי משיחה יותר ממדת יבש. ואם תאמר: ההוא סוגיא דבריש פרק שני דשבועות (טו,א) דדרשינן: "אותם" — במשיחה, ולא לדורות במשיחה אלא בעבודה, כמאן? לא כרבי יוחנן ולא כרבי יאשיה! ויש לומר: דאתיא כרבי עקיבא דאית ליה מדת לח במשיחה בפנים ובחוץ, כדמוכח בשמעתין ולקמן בפרק "שתי מדות" (צ,א) וסבירא ליה מדת יבש חול היא, אם כן לא איצטריך אותם אלא למימרא דלדורות בעבודה.

אין לי אלא מזבח כבש מנין — הכא מצרכינן קרא לרבויי כבש כמזבח וכן בסוף "המזבח מקדש" (זבחים פז,א) דתניא: "כל הנוגע במזבח יקדש" — אין לי אלא מזבח, כבש מנין? תלמוד לומר "את המזבח". והא דדריש בזבחים בשילהי "קדשי קדשים" (סד,ב): "על קיר המזבח" — ולא על קיר הכבש, לאו דמיותר קרא למעוטי, אלא כיון דכתיב "מזבח" — דווקא משמע, כדקאמר נמי: ולא קיר ההיכל ולא קיר האולם. ותימה דתנן בפרק שני דזבחים (כו,א): נתנן על הכבש — פסול, ואמרינן בגמרא, אמר שמואל: פסול — בשר, אבל בעלים — נתכפרו. דאמר קרא "ואני נתתיו לכם על המזבח" — כיון שהגיע דם למזבח, נתכפרו בעלים. אלמא בלא יתורא דקרא חשבינא כבש במזבח! ונראה לפרש: דשמואל לא קאי א"נתנו על גבי הכבש", [אלא] אאינך קאי. דתנן התם: שלא כנגד היסוד, נתן את הניתנין למעלה למטה ואת הניתנין למטה למעלה. ועל זה קאמר: אלמא קסבר שלא במקומן כמקומן דמי. ועל כרחין שמואל לאו אכולהו מתניתין קאי, דניתנין בפנים שנתנן בחוץ — לכולי עלמא לאו כמקומן דמי, כדמוכח בפרק "כל הפסולין" (זבחים לו,א) בסופו, דפריך: וליפלוג רבי יהודה בניתנין בחוץ בפנים ובפנים בחוץ — פירוש: דדני שלא במקומן דן, ובפרק שני דזבחים (כו,ב דיבור המתחיל אמר) הארכתי. **כבש** מנין — לרבי יהודה דאמר בזבחים בפרק "קדשי קדשים" (נט,א) דרצפת עזרה נתקדשה כמזבח, הוה מצי למינקט "קרקע עזרה מנין?", אלא משום דאיירי נמי הכא באהל מועד ושילה ונוב וגבעון. אי נמי: אפילו לרבי יהודה, הא דקדיש שלמה רצפה — לכשרין קידש ולא לפסולין. תדע, דהא אין עולין לכתחילה.

ורבי

ומי פירות אין מחמיצין! אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, אוֹמֵר הָיָה רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי: מִנְחַת נְסָכִים מְגַבְּלָהּ בְּמַיִם וּכְשֵׁרָה. לֶחֶם הַפָּנִים מִדַּת יָבֵשׁ הִיא, וְשָׁמַעְנָא לֵיהּ לְרַבִּי עֲקִיבָא דַּאֲמַר: מִדַּת יָבֵשׁ לֹא נִתְקַדְּשָׁה! שָׁלַח רַבִּי רְאוּבֵן מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן: כָּךְ הִיא הֵצֶעָה שֶׁל מִשְׁנָה, וְאֵיפּוּךְ: "אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ" - לְרַבּוֹת לֶחֶם הַפָּנִים לְחִימּוּץ, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: לְרַבּוֹת מִנְחַת נְסָכִים לְחִימּוּץ. וְאָזְדָא רַבִּי יוֹחָנָן לְטַעְמֵיהּ, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי וְאֶחָד מִתַּלְמִידֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד, וּמַנּוּ? רַבִּי יֹאשִׁיָּה. דְּתַנְיָא: "וַיִּמְשָׁחֵם וַיְקַדֵּשׁ אֹתָם" - רַבִּי יֹאשִׁיָּה אוֹמֵר: מִדַּת הַלַּח נִמְשַׁח בֵּין מִבַּפְּנִים בֵּין מִבַּחוּץ, מִדַּת יָבֵשׁ נִמְשְׁחוּ מִבַּפְּנִים וְאֵין נִמְשְׁחוּ מִבַّחוּץ. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר: מִדַּת הַלַּח נִמְשְׁחוּ מִבַּפְּנִים וְאֵין נִמְשְׁחוּ מִבַּחוּץ, מִדּוֹת יָבֵשׁ לֹא נִמְשְׁחוּ כָּל עִיקָּר. תֵּדַע לְךָ, שֶׁהֲרֵי אֵין מְקַדְּשׁוֹת, דִּכְתִיב: "מִמּוֹשְׁבֹתֵיכֶם תָּבִיאוּ לֶחֶם תְּנוּפָה שְׁתַּיִם שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת תִּהְיֶינָה חָמֵץ תֵּאָפֶינָה בִּכּוּרִים לַה'", אֵימָתַי הֵן "לַה'"? לְאַחַר שֶׁנֶּאֱפוּ. בְּמַאי קָא מִיפַּלְגִי? בְּ"אֹתָם", רַבִּי יֹאשִׁיָּה סָבַר: "אֹתָם" - לְמַעוּטֵי מִדַּת יָבֵשׁ בַּחוּץ, וְרַבִּי יוֹנָתָן סָבַר: מִדַּת יָבֵשׁ חוֹל הוּא, וְלָא אִצְטְרִיךְ קְרָא לְמַעוּטֵי. כִּי אִיצְטְרִיךְ קְרָא לְמַעוּטֵי - מִדַּת לַח מִבַּחוּץ. - לֵימָא נַמִי: רַבִּי עֲקִיבָא וְאֶחָד מִתַּלְמִידֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד, וּמַנּוּ? רַבִּי יוֹנָתָן! - מִשּׁוּם דְּלָא שָׁוּו בְּמִדַּת לַח לְהַדְדֵי. אָמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְאַבַּיֵי: וְהָא אִיכָּא בֵּיסָא, דְּלַח הוּא! אָמַר לֵיהּ: כְּגוֹן שֶׁלֹּשׁ עַל גַּבֵּי קַטַבְלִיָּא. - אִי הָכִי, דְּקָאָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹנָתָן: תֵּדַע לְךָ שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ מְקַדֶּשֶׁת, לֵימָא לֵיהּ: כְּגוֹן דְּכָיְילָא בְּעִשָּׂרוֹן דְּחוּל! - הָכִי הַשְׁתָּא, בִּשְׁלָמָא בֵּיסָא, לָא כְּתַב רַחֲמָנָא דְּלַעֲבִיד בֵּיסָא לְמֵילַשׁ בֵּיהּ, כִּי לָשׁ לָהּ עַל גַּבֵּי קַטַבְלִיָּא - לֵית לָן בָּהּ. אֶלָּא עִשָּׂרוֹן, כֵּיוָן דְּאָמַר רַחֲמָנָא: עֲבִיד עִשָּׂרוֹן וְכָיֵיל בֵּיהּ - שָׁבִיק עִשָּׂרוֹן דְּקוֹדֶשׁ וְכָיֵיל בְּעִשָּׂרוֹן דְּחוּל?! תָּנוּ רַבָּנַן: מִנַּיִן לַמַּעֲלֶה מִבְּשַׂר חַטָּאת וּמִבְּשַׂר אָשָׁם, וּמִבְּשַׂר קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים וּמִקָּדָשִׁים קַלִּים, וּמִמּוֹתַר הָעוֹמֶר וּמִמּוֹתַר שְׁתֵּי הַלֶּחֶם, וּמִלֶּחֶם הַפָּנִים וּמִשְּׁיָרֵי מִנְחוֹת שֶׁהוּא בְּלֹא תַעֲשֶׂה? תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי כָל שְׂאֹר וְכָל דְּבַשׁ לֹא תַקְטִירוּ מִמֶּנּוּ אִשֶּׁה לַה'" - כָּל שֶׁהוּא מִמֶּנּוּ לְאִישִׁים, הֲרֵי הוּא בְּכָל תַּקְטִירוּ. - וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים יֵשׁ מֵהֶן לְאִישִׁים? וְהָתַנְיָא: יָצְאוּ שְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים שֶׁאֵין מֵהֶם לְאִישִׁים! אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: אֵין מִגּוּפוֹ לְאִישִׁים. אֵיתְמַר: הַמַּעֲלֶה מִכּוּלָּם עַל גַּבֵּי הַכֶּבֶשׁ - רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: חַיָּיב, רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר: פָּטוּר. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר חַיָּיב, דְּתַנְיָא: "הַמִּזְבֵּחַ" - אֵין לִי אֶלָּא מִזְבֵּחַ, כֶּבֶשׁ מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יַעֲלוּ לְרָצוֹן". וְרַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר פָּטוּר, מַאי טַעְמָא? דַּאֲמַר קְרָא: "שְׂאֹר וּדְבַשׁ... קָרְבַּן רֵאשִׁית תַּקְרִיבוּ אֹתָם", אוֹתָם הוּא דְּרַבִּי לְךָ כֶּבֶשׁ כְּמִזְבֵּחַ, אֲבָל מִידֵּי אַחֲרִינָא - לָא.

ורבי

רש"י

ומי פירות אין מחמיצין – ולית ליה "מגבלה במים, וכשרה". ומנחת כהנים וכהן משיח נמי איתרבאי מיניה, והני – משום פלוגתייהו נקט. **וקפריך מנחת נסכים מי הויא חימוץ הא מי פירות הן** – דבשמן נגבלה, דהא יש לה שלושה לוגין לעשרון. דבשלמא שאר חימוץ מנחות, שאין שמנן מרובה כו', נותנין בהן מים, הלכך איתסר בהן חימוץ. אבל בהא, מאי חימוץ איכא? **מגבלה במים** – הלכך אית בהו חימוץ. **מדת יבש היא** – דלא היו נותנין בביסא שהיא כלי שרת, אלא בעשרון כשמודדין, ועשרון – מדת יבש הוא. **ושמעינן לרבי עקיבא כו'** – בפרק "שתי מדות" (מנחות צ,א). וכיון דלאו קדושה היא עד שיסדרנה בשלחן, אמאי עבר עליה? ולקמן פריך: הא מדת לח היא (נמי, שהרי נתנו) בביסא כשלשה? ומשני ליה לקמן. **שלח רבין ודאי כך הצעת המשנה** – כדאמרן. **אבל אפיך לה** – משום דהאי פירכא. **ואזדא רבי יוחנן לטעמיה** – דמוקי הך דלחם כרבי יוסי, אלמא לרבי יוסי מדת יבש נתקדשה, לטעמיה כו'. **וימשחם ויקדש אותם** – אכלי מזבח קאי, דלחים הם. **מדת הלח** – הין וחצי הין, וכולהו אידך דמפרש בפרק "שתי מדות" (מנחות פז,ב). **תדע לך** – דלא נמשחה, שהרי אינה מתקדשת מה שבתוכה עד לאחר שנאפו, דתנור מקדשו, דתנור היה בעזרה. אבל מעיקרא – לא קדשינהו עשרון שנמדדו בו. ורבי יאשיה דריש "בכורים לה'" – אקודם אפייה קאי. **אותם בפנים** – של כלי משמע. **ונימא נמי רבי יוחנן רבי עקיבא ורבי יונתן אמרו דבר אחד** – דהא תרוייהו אית להו מדת יבש לא נתקדשה. **משום דלא שוו** – רבי עקיבא ורבי יונתן במדת לח כי הדדי, דרבי יונתן אמר: מדת לח – בפנים ולא בחוץ, ורבי עקיבא סבר: בין מבפנים בין מבחוץ נתקדשה, בפרק "שתי מדות" (מנחות צ,א). **והאיכא ביסא** – כלי שרת. **קטבליא** = עור. **לימא ליה** – רבי יאשיה הכי: דלא נתקדשה עד אפייה. **כגון דכיילא בעשרון דחול** – כי היכי דנשתנית גבי לישה. **עשרון** – כתיב בתורה "ועשרון סלת". **קדשי קדשים** – כגון זבחי שלמי צבור, דהן כבשי עצרת. **מותר העומר** – שירים שנותרו מן הקומץ. **כל שממנו לאישים** – כל שעלה כבר ממנו למזבח. ומבשר קרבנות – כבר עלו חלב וכליות, ומן המנחות – כבר עלה הקומץ, ומשתי הלחם – כבר עלו חלבי כבשי עצרת הבאין עמהן וכגופן דמו, ומלחם הפנים – בזיכי לבונה. **יצאו** – שתי הלחם ולחם הפנים. **מדין הנשה** – לקמן בהאי פירקין (מנחות סא,א). **אין מגופו לאישים** – הלכך לענין הגשה לא דמו לשאר מנחות שמגופן לאישים, אבל לענין הקטרה – שירים נינהו, דכבשים ובזיכין מתירין אותן. **מכולם** – מאחד מאלה. **חייב** – כאילו העלהו על המזבח. **(מזבח) ואל המזבח לא יעלו** – דסמיך ל"לא תקטירו ממנו אשה". **אותם** – שתי הלחם מן שאור

וּמִי פֵּירוֹת אֵין מַחֲמִיצִין. מתרצת הגמרא: **אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, אוֹמֵר הָיָה רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי מִנְחַת נְסָכִים מְגַבְּלָהּ בְּמַיִם וּכְשֵׁרָה** – מותר לגבל את מנחת הנסכים במים חוץ מהשמן, וכך היא יכולה לבוא לידי חימוץ.

הגמרא מקשה על דינו של רבי עקיבא: איזה איסור חימוץ שייך בלֶחֶם **הַפָּנִים,** והלא הכלי שבו הם נמדדים, **מִדַּת יָבֵשׁ הִיא,** כלומר כלי שעשוי למדוד בו דבר יבש, **וּשְׁמַעְנָא לֵיהּ לְרַבִּי עֲקִיבָא** לקמן (צ.) **דְּאָמַר מִדַּת יָבֵשׁ לֹא נִתְקַדְּשָׁה** – כלי המדידה של דברים יבשים כגון סולת המנחות, לא התקדשו בקדושת כלי המקדש על ידי משיחה בשמן המשחה, וממילא אינם מקדשים את הסולת, ולא היה לחם הפנים מתקדש עד שהניחוהו על השולחן, ואם כן איזה איסור חימוץ שייך בו.

מתרצת הגמרא: **שָׁלַח (רַבִּי רְאוּבֵן) מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, כָּךְ הִיא הֲצָעָה שֶׁל מִשְׁנָה וְאִיפּוּךְ** – וכך יש לגרוס בה, 'אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ' **לְרַבּוֹת לֶחֶם הַפָּנִים לְחִימּוּץ, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, לְרַבּוֹת מִנְחַת נְסָכִים לְחִימּוּץ.**

מבארת הגמרא: **וְאַזְדָּא רַבִּי יוֹחָנָן לְטַעְמֵיהּ, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי וְאֶחָד מִתַּלְמִידֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד, וּמִנּוּ** – התלמיד הנוסף, **רַבִּי יֹאשִׁיָּה, דְּתַנְיָא,** נאמר בפסוק כאשר הסתיימו ימי הקמת המשכן (במדבר ז א) 'וַיִּמְשָׁחֵם וַיְקַדֵּשׁ אוֹתָם', שמשח משה את המזבח ואת כליו בשמן המשחה ובכך נתקדשו, ונחלקו התנאים באופן המשיחה, **רַבִּי יֹאשִׁיָּה אוֹמֵר, מִדַּת הַלַּח** – כלי המדידה של דברים הלחים כמו יין ושמן, **נִמְשָׁח בֵּין מִבִּפְנִים בֵּין מִבַּחוּץ,** אבל **מִדַּת יָבֵשׁ נִמְשַׁח מִבִּפְנִים וְאֵין נִמְשַׁח מִבַּחוּץ. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, מִדַּת הַלַּח נִמְשַׁח מִבִּפְנִים וְאֵין נִמְשַׁח מִבַּחוּץ, מִדַּת יָבֵשׁ לֹא נִמְשַׁח כָּל עִיקָּר.** והוכיח רבי יונתן כשיטתו: **תֵּדַע לְךָ** שמדות היבש לא נמשחו כלל, **שֶׁהֲרֵי אֵין מְקַדְּשׁוֹת,** דִּכְתִיב בענין קרבן שתי הלחם הבא בחג השבועות (ויקרא כג יז) 'מִמּוֹשְׁבֹתֵיכֶם תָּבִיאוּ לֶחֶם תְּנוּפָה שְׁתַּיִם שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת תִּהְיֶינָה חָמֵץ תֵּאָפֶינָה בִּכּוּרִים לַה'', ומכך שנאמר 'בִּכּוּרִים לַה'' רק לאחר שנאמר 'תֵּאָפֶינָה', משמע שאֵימָתַי הֵן לַה', רק לְאַחַר שֶׁנֶּאֱפוּ, הרי שלא נתקדשו על ידי כלי המדידה עד האפייה בתנור שהוא קידשם, ומשום שכלי היבש לא התקדשו אפילו מבפנים. ומצאנו אם כן שרבי יאשיה סובר שכלי היבש התקדשו ורבי יוחנן אמר שגם דעת רבי יוסי הגלילי כך היא, וכמו שמתבארת דעתו של רבי יוסי הגלילי לאחר שרבי יוחנן הפך את הברייתא.

ביאור מחלוקתם של רבי יאשיה ורבי יונתן. מבררת הגמרא: **בְּמַאי קָא מִיפַּלְגִי.** משיבה הגמרא: **בְּ'אוֹתָם'** – כיצד לדרוש תיבה זו שבפסוק (במדבר ז א) 'וַיִּמְשָׁחֵם וַיְקַדֵּשׁ אֹתָם', **רַבִּי יֹאשִׁיָּה סָבַר, 'אוֹתָם'** בא למעט שדווקא את הכלים של דברים הלחים שבהם עוסק הכתוב משח משה מבפנים ומבחוץ, **לְמַעוּטֵי מִדַּת יָבֵשׁ** שלא נמשחו **בַּחוּץ. וְרַבִּי יוֹנָתָן סָבַר,** שמִדַּת **יָבֵשׁ חוֹל הוּא וְלֹא אִצְטְרִיךְ קְרָא לְמַעוּטֵי** שהרי כלים אלו לא נמשחו כלל, **כִּי אִיצְטְרִיךְ קְרָא לְמַעוּטֵי** את **מִדַּת הַלַּח** שלא נמשחו **מִבַּחוּץ,** שמשמע מתיבת 'אותם' שהמשיחה והקידוש היו רק בתוכו של הכלי ולא מבחוץ.

הגמרא מקשה על הנאמר לעיל: **לֵימָא נַמִּי רַבִּי עֲקִיבָא וְאֶחָד מִתַּלְמִידֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד וּמִנּוּ רַבִּי יוֹנָתָן** – אם מחלוקת רבי עקיבא ורבי יוסי הגלילי היא כמחלוקת רבי יאשיה ורבי יונתן האם כלי היבש התקדשו או לא, מדוע אמר רבי יוחנן רק שרבי יוסי הגלילי ורבי יאשיה אמרו דבר אחד שכלי היבש התקדשו, היה לו לומר גם שרבי עקיבא ורבי יונתן אמרו דבר אחד שכלי היבש לא התקדשו.

מתרצת הגמרא: **מִשּׁוּם דְּלֹא שָׁוּוּ בְּמִדַּת לַח לַהֲדָדֵי** – אף על פי שבענין מדות היבש סברו שניהם שלא התקדשו, מכל מקום יש ביניהם מחלוקת בענין מדות הלח, שלדעת רבי יונתן מדת הלח התקדשה רק מבפנים ולא מבחוץ, ורבי עקיבא סבר (לקמן צ.) שהתקדשה בין מבפנים ובין מבחוץ.

מוסיפה הגמרא להקשות על הנאמר לעיל: **אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבָּיֵי, וְהָא אִיכָּא בֵּיסָא דְּלַח הוּא** – כיצד ביארה הגמרא שהמחלוקת האם שייך חימוץ בלחם הפנים תלוי בנידון האם כלי היבש התקדשו או לא, שלפי הדעה שלא התקדשו אי אפשר לומר שיש בהם איסור חימוץ, והלא יש לומר שהאיסור חימוץ מדבר על שעת הלישה בביסא שהיא כלי שרת המשמש לדברים לחים והתקדש.

מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ כְּגוֹן שֶׁלָּשׁ עַל גַּבֵּי קְטָבְלָיָא** – מה שאמר רבי עקיבא שאין איסור חימוץ בלחם הפנים, הוא רק כאשר לא לש את לחם הפנים בכלי שרת, אלא על גבי עור שאינו כלי ואינו מקדש את הלחם.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** שיש חילוק אם לש בכלי שרת או בקטבליא, **דְּקָאָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹנָתָן תֵּדַע לְךָ שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ מְקַדֶּשֶׁת** – כאשר הוכיח רבי יונתן שכלי היבש אינם מקדשים ממשמעות הפסוק שלא התקדשו שתי הלחם עד האפייה, **לֵימָא** לֵיהּ – יכול רבי יאשיה לדחותו שפסוק זה מדבר **כְּגוֹן דְּבָיְילָא** – שמדדו **בְּעִשָּׂרוֹן דְּחוֹל** וכמו שיש חילוק באיזה כלי לש, כך יש חילוק באיזה כלי מדד.

מתרצת הגמרא: **הָכִי הַשְׁתָּא, בִּשְׁלָמָא בֵּיסָא לֹא כְּתַב רַחֲמָנָא דְּלֶעֱבִיד בֵּיסָא לְמִילַּשׁ בֵּיהּ,** ולכן **כִּי לָשׁ לָהּ עַל גַּבֵּי קְטָבְלָיָא לֵית לָן בָּהּ** – יכול הוא ללוש על קטבליא ולא יתקדש הלחם, **אֶלָּא עִשָּׂרוֹן, כֵּיוָן דְּאָמַר רַחֲמָנָא עֲבִיד עִשָּׂרוֹן וְכָיֵיל בֵּיהּ** – כלי עישרון למדידה הוזכר בתורה ונצטוו לעשותו ולמדוד בו, **שֶׁבִּיק עִשָּׂרוֹן דְּקוֹדֶשׁ וְכָיֵיל בְּעִשָּׂרוֹן דְּחוֹל** – וכי נאמר שיעזוב את הכלי מדידה של קודש וימדוד בכלי מדידה של חול.

הגמרא מביאה ברייתא בנידון חדש של איסור 'כל שממנו לאישים': **תָּנוּ רַבָּנַן, מְנַיִן לַמַּעֲלֶה** ומקטיר על המזבח **מִבְּשַׂר חַטָּאת וּמִבְּשַׂר אָשָׁם, וּמִבְּשַׂר קָדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים,** כגון זבחי שלמי צבור שהן הכבשים הבאים בחג השבועות עם שתי הלחם, **וּמִקָּדָשִׁים קַלִּים, וּמִמּוֹתַר הָעוֹמֶר** – מה שנשאר לאחר שנטלו את הקומץ ממנחת העומר, **וּמִמּוֹתַר שְׁתֵּי הַלֶּחֶם, וּמִלֶּחֶם הַפָּנִים, וּמִשִּׁירֵי מְנָחוֹת** לאחר שניטל מהן הקומץ, **שֶׁהוּא** עובר **בְּלֹא תַעֲשֶׂה, תַּלְמוּד לוֹמַר** (ויקרא ב יא) **'כִּי כָל שְׂאֹר וְכָל דְּבַשׁ לֹא תַקְטִירוּ מִמֶּנּוּ אִשֶּׁה לַה'', וְיָשׁ לְדָרוֹשׁ כָּל שֶׁהוּא מִמֶּנּוּ לָאִישִׁים הֲרֵי הוּא בְּכָל תַּקְטִירוּ** – כל דבר שיש ממנו חלק הנקטר על האש שעל גבי המזבח, אסור להקטיר את החלק שאין דינו להקטרה.

מקשה הגמרא: **וְכִי שְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים יֵשׁ מֵהֶן לָאִישִׁים, וְהָתַנְיָא** בברייתא לקמן (ס:) הדנה לגבי דין הגשה לקרן דרומית מערבית של המזבח, **יָצְאוּ שְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים** שלא נלמד שתהיה בהם הגשה, משום **שֶׁאֵין מֵהֶם לָאִישִׁים.** הרי שאין שתי הלחם ולחם הפנים נחשבים כדבר שיש ממנו לאישים.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, אֵין מִנּוּפוֹ לָאִישִׁים** – שתי הלחם ולחם הפנים אין מהם חלק הנקטר בעצמו, אך יש דבר הנקטר המתיר אותם.

הגמרא ממשיכה לדון בענין איסור זה של 'כל שממנו לאישים': **אִיתְּמַר, הַמַּעֲלֶה מִבּוֹלָם** [–מאחד מהדברים שאסור להקטירם משום 'כל שממנו לאישים'] **עַל גַּבֵּי הַכֶּבֶשׁ, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר חַיָּיב** כמעלה על המזבח עצמו, **רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר פָּטוּר.** מבארת הגמרא את המחלוקת: **רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר חַיָּיב, דְּתַנְיָא** נאמר בהמשך לפסוק שנלמד ממנו האיסור של 'כל שממנו לאישים' (ויקרא ב יב) 'וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יַעֲלוּ', וממה שכתוב 'הַמִּזְבֵּחַ', **אֵין לִי** ללמוד ששייך איסור זה **אֶלָּא** במעלה אותם על המִזְבֵּחַ, על **הַכֶּבֶשׁ מִנַּיִן** שעובר, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יַעֲלוּ'** – ומשמע מלשון זו ריבוי שלא יעלו אפילו לכבש. **וְרַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר פָּטוּר מַאי טַעְמָא, דְּאָמַר קְרָא** (שם ב יא–יב) 'כִּי כָל שְׂאֹר וּכָל דְּבַשׁ לֹא תַקְטִירוּ מִמֶּנּוּ אִשֶּׁה לַה'', **קָרְבַּן רֵאשִׁית תַּקְרִיבוּ אוֹתָם לַה'** וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יַעֲלוּ לְרֵיחַ נִיחֹחַ', ויש לדרוש, **אוֹתָם הוּא דְּרַבִּי לְךָ כֶּבֶשׁ כַּמִּזְבֵּחַ אֲבָל מִידֵּי אַחֲרִינָא לֹא** – רק לגבי איסור הקטרת שאור ודבש שנאמר שם, התחדש בריבוי המובא לעיל שגם המעלה על הכבש עובר באיסור זה ולא רק במעלה על המזבח, אבל לגבי שאר דברים האסורים בהקטרה, כגון כל אלו הנזכרים לעיל שיש בהם איסור של 'כל שממנו', לא התחדש כן ואינו עובר אלא כאשר העלם על המזבח עצמו ולא על הכבש.

מקשה הגמרא: **וְרַבִּי יוֹחָנָן** שלמד שלא רק לגבי שאור ודבש נאמר שכבש כמזבח, **הַאי 'אוֹתָם' מַאי עָבִיד לֵיהּ** – מה דרש למעט מ'אותם'.

מתרצת הגמרא: **מִיבְּעֵי לֵיהּ לְכַדְתַּנְיָא, יָכוֹל יְהֵא יָחִיד מִתְנַדֵּב וּמֵבִיא כַּיּוֹצֵא בָּהּ נְדָבָה** קרבן שתי הלחם, **וְקוֹרֵא אֲנִי בָּהּ 'מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ תִּשְׁמוֹר וְעָשִׂיתָ כַּאֲשֶׁר נָדַרְתָּ לַה' אֱלֹהֶיךָ נְדָבָה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ בְּפִיךָ'** (דברים כג כד), כשאר נדבות יחיד שחייב לקיים את דברו, **תַּלְמוּד לוֹמַר** (ויקרא ב יב) לגבי קרבן זה של שתי הלחם **'קָרְבַּן רֵאשִׁית תַּקְרִיבוּ'**, ומלשון רבים אנו לומדים **צִיבּוּר אַמַּרְתִּי לְךָ** שיביאו קרבן **זה וְלֹא יָחִיד.** ממשיכה הברייתא לדון: **יָכוֹל שֶׁלֹּא יְהֵא יָחִיד מֵבִיא** שתי הלחם, משום **שֶׁאֵינוֹ מֵבִיא חוֹבָתוֹ כַּיּוֹצֵא בָּהּ** – אין קרבן דומה שהיחיד מביאו לחובתו, **אֲבָל יְהֵא הַצִּיבּוּר מֵבִיא** שתי הלחם בנדבה ממעות שנתנו הציבור בשופרות, **שֶׁהֲרֵי הַצִּיבּוּר מֵבִיא חוֹבָתוֹ כַּיּוֹצֵא בָּהּ,** שהוא שתי הלחם בחג השבועות, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'אוֹתָם',** למעט שדווקא את שתי הלחם יש לציבור להביא בחג השבועות, אבל לא יביאוהו בנדבה. **וּמַה יֶּשׁ לְךָ לְהָבִיא** משאור ודבש בחובה, **שְׁתֵּי הַלֶּחֶם מִן הַשְּׂאוֹר, וּכְבָשִׂים מִן הַדֶּבֶשׁ,** שהם התמרים.

הגמרא מקשה מברייתא שהציבור יכול להביא שתי הלחם בנדבה.

מקשה הגמרא: **וְכִי שְׁתֵּי הַלֶּחֶם לֹא יִקְרְבוּ נְדָבָה, וְהָתַנְיָא,** נאמר בפסוק (ויקרא ב יא) 'כִּי כָל שְׂאֹר וְכָל דְּבַשׁ לֹא תַקְטִירוּ מִמֶּנּוּ אִשֶּׁה לַה'', ויש לשאול: **אִם נֶאֱמַר 'כָּל שְׂאוֹר'** ללמדנו מתיבת 'כל' שיש איסור גם בהקטרת חצי קומץ משאור, כמו שתביא הגמרא להלן, **לָמָּה נֶאֱמַר 'כָּל דְּבַשׁ'** נכתוב 'כל' רק בשאור ונלמד ממנו לדבש, **וְכֵן** קשה להיפך, **אִם נֶאֱמַר 'כָּל דְּבַשׁ' לָמָּה נֶאֱמַר 'כָּל שְׂאוֹר'** נלמד מדבש לשאור. והתשובה: שאין ללמוד זה מזה, **מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בַּשְּׂאוֹר מַה שֶּׁאֵין בַּדֶּבֶשׁ וְיֵשׁ בַּדֶּבֶשׁ מַה שֶּׁאֵין בַּשְּׂאוֹר.**

מבארת הברייתא את שינויי הדינים בין שאור לדבש: **שְׂאוֹר הוּתַּר מִכְּלָלוֹ בַּמִּקְדָּשׁ** – הותרה הקטרת שאור למזבח בקרבן מסוים, **וּדְבַשׁ לֹא הוּתַּר מִכְּלָלוֹ בַּמִּקְדָּשׁ** – אין קרבן שיש בו דבש, ולכן אין ללמוד איסור הקטרת חצי זית בשאור מדבש, וכן להיפך, **דְּבַשׁ הוּתַּר בְּשִׁירֵי מִנָּחוֹת** – יכולים הכהנים ללוש ולטגן בדבש את הנשאר מן המנחות לאחר הקמיצה ולאוכלם, אבל **שְׂאוֹר לֹא הוּתַּר בְּשִׁירֵי מִנָּחוֹת** – ואסורים הכהנים לאוכלם מחומצות, ולכן אין ללמוד משאור לדבש.

מסכמת הברייתא: **הָא מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בַּשְּׂאוֹר מַה שֶּׁאֵין בַּדֶּבֶשׁ וְיֵשׁ בַּדֶּבֶשׁ מַה שֶּׁאֵין בַּשְּׂאוֹר, הוּצְרַךְ לוֹמַר כָּל שְׂאוֹר וְהוּצְרַךְ לוֹמַר כָּל דְּבַשׁ.**

מבארת הגמרא את קושייתה: **שְׂאוֹר דְּהוּתַּר מִכְּלָלוֹ בַּמִּקְדָּשׁ, מַאי נִיהוּ, לָאו שְׁתֵּי הַלֶּחֶם דִּקְרֵבָה נְדָבָה** שהיא חמץ, ואם כן מוכח מהברייתא שלא כפי המבואר בברייתא הקודמת שאין הציבור מביא שתי הלחם בנדבה. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב עַמְרָם לֹא** שתי הלחם הוא מה שהותר מכללו, אלא הכוונה (ליקרב) [לַקְרֵב] **עִמָּהֶם** – לכבשים הבאים בחג השבועות עם שתי הלחם של חובה שהם קרבים למזבח, ואין הוכחה מהברייתא שיש קרבן שתי הלחם הבא בנדבה.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** שהכוונה בברייתא לדבר הקרב עמהם, **בְּכָבְשִׂים נַמִּי** שיש בהם תמרים שהם דבש, יש דבר הקרב למזבח, ומדוע אמרה הברייתא שלא מצאנו דבש שהותר מכללו למזבח, **דִּתְנַן** (ביכורים פ"ג מ"ה), **הַגּוּזְלוֹת שֶׁעַל גַּבֵּי הַסַּלִּין הַבָּאִים עִם הַבִּיכּוּרִים הָיוּ עוֹלוֹת, וְהַסַּלִּים שֶׁבְּיָדָם** של מביאי הביכורים **נִיתָּנִין לַכֹּהֲנִים,** ואם כן מצאנו שדבש הותר מכללו למזבח שהלא הגוזלות שבאו עם הביכורים שהם דבש היו עולות.

מתרצת הגמרא: **הַנָּהוּ** – גוזלות אלו, אין חובה להביאם עם הביכורים, אלא **לְעַטֵּר בְּכּוּרִים הוּא דְּאָתוּ** – לנאות את הבאת הביכורים הם באים, ולכך אין לומר שמצאנו דבש שיש דבר שקרב עמו.

ספק בענין איסור 'כל שממנו לאישים': **בְּעֵי רָמִי בַּר חָמָא מֵרַב חִסְדָּא, הַמַּעֲלֶה מִבְּשַׂר חַטַּאת הָעוֹף** שדינה להאכל לכהנים **עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, מַהוּ** – האם עובר בלאו של 'כל שממנו לאישים'. וצדדי הספק הם: האם נאמר ש**'כֹּל שֶׁמִּמֶּנּוּ לָאִישִׁים' אָמַר רַחֲמָנָא** ומשמע דווקא דבר שמקטירים ממנו על האש במזבח, **וְהַאי** קרבן חטאת העוף **אֵין מִמֶּנּוּ לָאִישִׁים** – לא מקטירים ממנו על המזבח, **אוֹ דִּלְמָא כֹּל שֶׁשְׁّמוֹ קָרְבָּן** אסור בזה, **וְהַאי נַמִּי** – קרבן זה של חטאת העוף **שְׁמוֹ קָרְבָּן. אָמַר לֵיהּ** רב חסדא לרמי בר חמא, איסור זה נאמר בכל **שֶׁשְׁّמוֹ קָרְבָּן, וְהַאי נַמִּי** – חטאת העוף **שְׁמוֹ קָרְבָּן,** ועובר עליו כאשר מקטיר את בשרו למזבח.

תולה הגמרא דין זה במחלוקת תנאים: **כְּתַנָּאֵי** – ספיקו של רמי בר חמא תלוי במחלוקת תנאים, כמו ששנינו בברייתא, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר,** איסור זה של 'בל תקטירו' נאמר **בכֹּל שֶׁמִּמֶּנּוּ לָאִישִׁים. וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, בכֹּל שֶׁשְׁّמוֹ קָרְבָּן.**

ההבדל בין רבי אליעזר לרבי עקיבא. מברר הגמרא: **מַאי בֵּינֵיהוּ** בין רבי אליעזר הסובר שהאיסור נאמר ב'כל שממנו לאישים' לרבי עקיבא הסובר שהאיסור נאמר ב'כל ששמו קרבן'.

משיבה הגמרא: **אָמַר רַב חִסְדָּא,** המקטיר **בְּשַׂר חַטַּאת הָעוֹף אִיכָּא בֵּינֵיהוּ** שלפי רבי אליעזר אינו עובר עליו, משום שאין ממנו לאישים, ולפי רבי עקיבא עובר עליו, משום ששמו קרבן.

הבדל אחר בין רבי אליעזר לרבי עקיבא: **רַב אָמַר, לוֹג שֶׁמֶן שֶׁל מְצוֹרָע אִיכָּא בֵּינֵיהוּ** – ההבדל ביניהם הוא במקטיר על המזבח את הלוג שמן של המצורע. מוכיחה הגמרא שלוג שמן של מצורע נקרא קרבן: **דִּתְנֵי לֵוִי,** נאמר בפרשת מתנות כהונה (במדבר יח ט) "זֶה יִהְיֶה לְךָ מִקֹּדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים מִן הָאֵשׁ כָּל קָרְבָּנָם' וגו' ותיבות **'כָּל קָרְבָּנָם'** באו **לְרַבּוֹת לוֹג שֶׁמֶן שֶׁל מְצוֹרָע,** שמה שנשאר ממנו יתנו לכהנים, הרי שלוג זה נקרא קרבן, ולכן לפי רבי עקיבא חייב על העלאתו למזבח.

ברייתא בענין איסור הקטרת שאור ודבש: **תָּנוּ רַבָּנָן,** נאמר בתורה (ויקרא ב יא) 'כָּל הַמִּנְחָה אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַה'' לא תֵעָשֶׂה חָמֵץ כִּי כָל שְׂאֹר וְכָל דְּבַשׁ לֹא תַקְטִירוּ מִמֶּנּוּ אִשֶּׁה לַה'' ומפורש שהמקטיר **שְׂאוֹר** עובר באיסור **בַּל תַּקְטִירוּ. אֵין לִי** שעובר **אֶלָּא** כאשר הקטיר את **כּוּלוֹ,** אולם כאשר הקטיר את **מִקְצָתוֹ** בלבד **מִנַּיִן** שעובר בלאו זה, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'כָּל שְׂאֹר'** לרבות אפילו מקצתו. והמקטיר את **עֵירוּבוֹ** – שאור מעורב עם מצה ואינו ניכר, **מִנַּיִן** שעובר, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'כִּי כָל שְׂאֹר'** לרבות מ'כי' את הקטרת עירובו.

הגמרא דנה בביאור דברי הברייתא. מברר הגמרא: **מַאי קָאָמַר** – מהו שיעורו של איסור הקטרת שאור שהוסיף התנא ללמוד שיש איסור גם בפחות מהשיעור הזה. מבארת הגמרא: **אָמַר אַבָּיֵי, הָכִי קָאָמַר,** נאמר בתורה שהמקטיר **שְׂאוֹר** עובר באיסור **בַּל תַּקְטִירוּ, אֵין לִי** שעובר **אֶלָּא** כשמקטיר **כַּזַּיִת** שהוא קומץ שלם, אולם כאשר הקטיר רק **חֲצִי זַיִת מִנַּיִן** שעובר, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'כָּל שְׂאֹר',** שמשמע ריבוי לאסור אפילו הקטרת חצי זית, והמקטיר את **עֵירוּבוֹ מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר 'כִּי כָל שְׂאֹר',** וריבוי זה מתיבת 'כי' מלמדנו לאסור אף את הקטרת עירובו.

ביאורו של רבא לברייתא: **רָבָא אָמַר, הָכִי קָאָמַר,** למדנו שהמקטיר **שְׂאוֹר** עובר באיסור **בַּל תַּקְטִירוּ, אֵין לִי אֶלָּא** כשמקטיר **קוֹמֶץ** שלם, אולם כאשר הקטיר רק **חֲצִי קוֹמֶץ מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר 'כָּל שְׂאֹר',** שמשמע ריבוי לאסור אפילו הקטרת חצי קומץ, והמקטיר את **עֵירוּבוֹ, מִנַּיִן** שעובר, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'כִּי כָל שְׂאֹר'** וריבוי זה מתיבת 'כי' מלמדנו לאסור אף את הקטרת עירובו.

מברר הגמרא: **בְּמַאי קָא מִיפַּלְגִי** האם הריבוי בא לאסור חצי זית או חצי קומץ, **אַבָּיֵי סָבַר, יֵשׁ קוֹמֶץ פְּחוֹת מִשְּׁנֵי זֵיתִים,** כגון כזית

רש"י

שאור ובבורים מן דבש דכתיבי בההוא קרא, והכי קאמר: "קרבן ראשית תקריבו אותם" דהיינו שתי הלחם מן השאור, דכתיב (ויקרא כג) "חמץ תאפינה", ו"ראשית" מיקרו, דהן ראשית לכל המנחות הבאות מתבואת שנה זו דכתיב בה (במדבר כח) "מנחה חדשה", ובכורים מן הדבש ואיקרו "ראשית" [דכתיב "ראשית] בכורי אדמתך" (שמות כג) הנך הוא דרבינן ליה כבש כמוזבח, כדכתיב (ויקרא ב) "ואל המזבח לא יעלו". **מידי אחריני** – כגון בשר חטאות, וכל הנך דלעיל דאסירי משום "כל שממנו לאישים" לא רבינן לך כבש כמוזבח. **יכול יהא יחיד מתנדב ומביא כיוצא בה** – שתי לחם, דעליה קאי דכתיב (שם) "קרבן ראשית" וגו'. **תקריבו** – משמע ציבור. **אבל יהא צבור מביא** – שתי הלחם נדבה, שהרי מביאין [שתי] הלחם חובה. והיכי דמי נדבת צבור? כגון ממעות של שופרותיהם. **מה יש לך להביא** – לא גרסינן לה בתורת כהנים. ומאן דגריס ליה, הכי קאמר: מה יש לך להביא מהן חובה, דהא "ראשית" חובה משמע, דלא אשכחן קרבן ראשית. **אם נאמר כל דבש** – לרבות חצי קומץ, כדמפרש לקמן. **למה נאמר כל שאור** – נגמר מדבש. אי נמי: לא לכתוב "כל" גבי דבש, ונילף משאור. **שאור הותר מכללו** – כדמפרש לקמן. **דבש הותר בשירי מנחות** – אם רוצה ללוש ולטגן שירי מנחה בדבש – מותר, דכל מתנות כהונה נאכלות בגדולה, כדאמרינן בפרק "הזרוע והלחיים" (חולין קלב,ב): "לך נתתים למשחה" – לגדולה כדרך שהמלכים אוכלין. **שאור לא הותר בשירי המנחה** – כדאמרינן לעיל: אפילו חלקם לא תאפה חמץ. **לאו שתי הלחם דקרבה נדבה** – במזבח, דאי מהנך דחובה לא מצי למימר דהא לא הותר במקדש דלא קרב למזבח. **לקרב עמהן** – אשני כבשי עצרת קאמר דקריבים עם שתי הלחם ודהיינו הותרו מכלל במקדש לקרב עמהן. **בכורים נמי** – שהיו מביאין עמהם עופות. **והסלים שבידן** – של בכורים שביד הבעלים ניתנין לכהנים. **לעטר בכורים אתו** – הנך עופות, ולאו חובה נינהו. והדתנן במסכת בכורים (פרק ב משנה ד) ומייתינן ב"לולב וערבה" (סוכה מז,ב): הבכורים טעונין קרבן ושיר וברכה ולינה – אמרינן בתלמוד ירושלמי דהאי קרבן שלמים הוא. כתיב הכא "ושמחת בכל הטוב", וכתיב התם "וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת", ולאו קריבים עמהן חשיב להו, שלא היו זקוקין זה [לזה] לבא יחד למקדש, אלא חובה עליו להביא שלמים (קודם) לשם. **כל ששמו קרבן** – אמר רחמנא דלא יקטירו משיריו, דהכי כתיב בתר דההוא קרא "קרבן ראשית", ומקרא נדרש לפניו. **עוף** – שמו 'קרבן', דכתיב (ויקרא א): "ואם מן העוף עולה קרבנו". **לוג שמן של מצורע** – אין ממנו לאישים, אבל 'קרבן' איקרי, כדאמרינן ב"אלו מנחות": "לכל קרבנם" – לרבות לוג שמן של מצורע. ובגופיה נמי כתיב [ויקרא יד] "והקריב אותו לאשם ואת לוג השמן". ואי קשיא: הרי קרב ממנו [דאשם מצורע בא עמו] לאישים כשתי הלחם משום כבשים? הא לא קשיא, דאשם לא שייך בהדי לוג לגמרי, דאדם מביא אשמו עכשיו ולוגו עד עשרה ימים, כדאמרן ב"הקומץ זוטא" (מנחות טו,ב). **מאי קאמר** – מאי שיעוריה, דקאמר "בולו" ו"מקצתו". **חצי זית מנין** – ובגון דאיתיה בעיניה. **עירובו** – שעירבו עם מצה, דלא מינכר. **אביי סבר יש קומץ פחות משני זיתים** – ו"לא תקטירו" לקומץ שלם משמע, וכיון דיש קומץ פחות משני זיתים אשמעינן "כל" יתירא.

וְרַבִּי יוֹחָנָן הַאי "אֹתָם" מַאי עָבֵיד לֵיהּ - מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא: יָכוֹל יְהֵא יָחִיד מִתְנַדֵּב וּמֵבִיא כַּיּוֹצֵא בָּהּ נְדָבָה, וְקוֹרֵא אֲנִי בָּהּ "מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ תִּשְׁמֹר וְעָשִׂיתָ"? תַּלְמוּד לוֹמַר: "קָרְבַּן רֵאשִׁית תַּקְרִיבוּ" - צִיבּוּר אָמַרְתִּי לְךָ, וְלֹא יָחִיד. יָכוֹל לֹא יֵהֵא יָחִיד מֵבִיא, שֶׁאֵינוֹ מֵבִיא חוֹבָתוֹ כַּיּוֹצֵא בָּהּ, אֲבָל יְהֵא צִיבּוּר מֵבִיא, שֶׁמֵּבִיא חוֹבָתוֹ כַּיּוֹצֵא בָּהּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֹתָם", וּמַה יֵּשׁ לְךָ לְהָבִיא? שְׁתֵּי הַלֶּחֶם מִן הַשְּׂאוֹר וּבְכּוּרִים מִן הַדְּבַשׁ. וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם לֹא יִקְרְבוּ נְדָבָה? וְהָתַנְיָא: אִם נֶאֱמַר "כָּל שְׂאֹר", לָמָּה נֶאֱמַר "כָּל דְּבַשׁ"? וְאִם נֶאֱמַר "כָּל דְּבַשׁ", לָמָּה נֶאֱמַר "כָּל שְׂאֹר"? מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בִּשְׂאוֹר מַה שֶּׁאֵין בִּדְבַשׁ וְיֵשׁ בִּדְבַשׁ מַה שֶּׁאֵין בִּשְׂאוֹר. שְׂאוֹר - הוּתַּר מִכְּלָלוֹ בַּמִּקְדָּשׁ, דְּבַשׁ - לֹא הוּתַּר מִכְּלָלוֹ בַּמִּקְדָּשׁ. דְּבַשׁ - הוּתַּר בִּשְׁיָרֵי מְנָחוֹת, שְׂאוֹר - לֹא הוּתַּר בִּשְׁיָרֵי מְנָחוֹת. הָא מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בִּשְׂאוֹר מַה שֶּׁאֵין בִּדְבַשׁ וְיֵשׁ בִּדְבַשׁ מַה שֶּׁאֵין בִּשְׂאוֹר, הוּצְרַךְ לוֹמַר "כָּל שְׂאֹר", וְהוּצְרַךְ לוֹמַר "כָּל דְּבַשׁ". שְׂאוֹר דְּהוּתַּר מִכְּלָלוֹ בַּמִּקְדָּשׁ, מַאי נִיהוּ? לָאו שְׁתֵּי הַלֶּחֶם דְּקָרְבָה נְדָבָה! אֲמַר רַב עַמְרָם, לָא, לִיקָּרֵב עִמָּהֶם. - אִי הָכִי, בְּכּוּרִים נַמִּי, דְּתָנֵן: הַגּוֹזְלוֹת שֶׁעַל גַּבֵּי הַסַּלִּין הָיוּ עוֹלוֹת, וְהַסַּלִּים שֶׁבְּיָדָם נִיתָּנִין לַכֹּהֲנִים! - הָנָהוּ לְעַטֵּר בְּכּוּרִים הוּא דְּאָתוּ. בָּעֵי רָמִי בַּר חָמָא מֵרַב חִסְדָּא: הַמַּעֲלֶה מִבְּשַׂר חַטַּאת הָעוֹף עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, מַהוּ? "כָּל שֶׁמִּמֶּנּוּ לָאִישִׁים" אָמַר רַחֲמָנָא, וְהַאי אֵין מִמֶּנּוּ לָאִישִׁים. אוֹ דִּלְמָא, כָּל שֶׁשְּׁמוֹ 'קָרְבָּן', וְהַאי נַמִּי שְׁמוֹ 'קָרְבָּן'? אָמַר לֵיהּ: כָּל שֶׁשְּׁמוֹ 'קָרְבָּן', וְהַאי נַמִּי שְׁמוֹ 'קָרְבָּן'. כְּתַנָּאֵי, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: כָּל שֶׁמִּמֶּנּוּ לָאִישִׁים, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: כָּל שֶׁשְּׁמוֹ 'קָרְבָּן'. מַאי בֵּינַיְיהוּ? אָמַר רַב חִסְדָּא: בִּשַּׂר חַטַּאת הָעוֹף אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ. רַב אָמַר: לוֹג שֶׁמֶן שֶׁל מְצוֹרָע אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ. דְּתָנֵי לֵוִי: "כָּל קָרְבָּנָם" - לְרַבּוֹת לוֹג שֶׁמֶן שֶׁל מְצוֹרָע. תָּנוּ רַבָּנַן: "שְׂאֹר... בַּל תַּקְטִירוּ" - אֵין לִי אֶלָּא כּוּלּוֹ, מְקֻצָּתוֹ מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "כָּל". עֵירוּבוֹ מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "כִּי כָל". מַאי קָאָמַר? אָמַר אַבַּיֵי, הָכִי קָאָמַר: "שְׂאֹר בַּל תַּקְטִירוּ" - אֵין לִי אֶלָּא כְּזִית, חֲצִי זַיִת מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "כָּל". עֵירוּבוֹ מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "כִּי כָל". רָבָא אָמַר, הָכִי קָאָמַר: "שְׂאֹר בַּל תַּקְטִירוּ" - אֵין לִי אֶלָּא קוֹמֶץ, חֲצִי קוֹמֶץ מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "כָּל". עֵירוּבוֹ מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "כִּי כָל". בְּמַאי קָא מִיפַּלְגִי? אַבַּיֵי סָבַר: יֵשׁ קוֹמֶץ פָּחוֹת מִשְּׁנֵי זֵיתִים, וְיֵשׁ

תוספות

ורבי יוחנן (אמר) האי אותם מאי עביד ליה — הוה מצי למימר: דמיבעי ליה כי הא דדרשי רבנן בפרק "התערובות" (זבחים עז,א): אותם אי אתה מעלה לריח ניחוח, אבל אתה מעלה לשם עצים [כו'] **מיבעי** ליה לכדתניא — ומהך ברייתא לא קשיא לרבי אלעזר, דתרתי שמע מינה, כדאמר בפרק "התערובות" (שם). **אבל** יהא ציבור מביא כו' — והא דתניא בתורת כהנים: "אם זבח שלמים הוא מקריב" הוא מביא נדבה, ואין הציבור עושים נדבה, היינו שלמים. **לוג** שמן של מצורע איכא בינייהו — דאיקרי 'קרבן', כדאמר ב"אלו מנחות": "לכל קרבנם" — לרבות לוג שמן של מצורע. ובגופיה נמי כתיב "והקריב אותו לאשם ואת לוג השמן", ואין ממנו לאישים. והקשה בקונטרס: הא קרב ממנו לאישים, שהרי אשם מצורע בא עמו! וכהאי גוונא אמרינן לעיל ממנו לאישים בשתי הלחם משום כבשים. ואין לתרץ: דשאני שתי הלחם שמניפים אותן עם הכבשים — דלוג שמן של מצורע נמי מניפין אותו עם האשם מחיים, כדדרשינן לקמן בפירקין מדכתיב "והניף אותם". ותירץ בקונטרס: דהא לא קשיא, דאשם לא שייך לגבי לוג לגמרי, דאדם מביא אשמו עכשיו ולוגו עד עשרה ימים, כדאמר בסוף "הקומץ זוטא" (מנחות טו,ב). ואף על גב דשתי הלחם נמי פעמים שאין כבשים עמהן, למאן דאמר דכבשים אין מעכבין את הלחם, היכא דאית ליה מיהא לא מייתי זה בלא זה. ועוד: דהיכא דהוקבעו אין יכול לשנות, אבל לוג שמן לא הוקבעו אלא לרבי מאיר דאמר התם הוקבעו בשחיטה. ואם תאמר: והא בפרק "התערובות" (זבחים עו,ב) קרי ליה "ממנו לאישים"? ויש לומר: דהתם בעי למימר "כל ששמו קרבן", אלא דנקט לשון השגור בהתלמוד יותר. ואין לתרץ: דהכא בבא בפני עצמו, והתם בבא עם הזבח, דאמר "זה אשמו וזה לוגו", דאם כן לימא: לוג הבא בפני עצמו איכא בינייהו. ועוד: דבפרק "בית שמאי" (שם מד,א) לא קרי זבח מתיר נסכים הבאין עמו כיון דאתא עד עשרה ימים. **חצי** מנין תלמוד לומר כל עירובו מנין תלמוד לומר כי כל — מכאן קשה על פירוש הקונטרס דפרק "אלו עוברין" (פסחים מג,ב) דאמר רבי יוחנן: כל איסורין שבתורה אין היתר מצטרף לאיסור חוץ מאיסורי נזיר, שהרי אמרה תורה "משרת". זעירי אמר: אף שאור ב"בל תקטירו". כמאן? — כרבי אליעזר דדריש "כל" כו'. ולאפוקי מדאביי, דאמר: יש הקטרה בפחות מכזית. ופירש שם בקונטרס, דזעירי הוה דריש: אין לי אלא כולו, מקצתו מנין, כגון חצי זית מצה וחצי זית חמץ? תלמוד לומר "כל". וקשה: דהא "כל", לא כאביי ולא כרבא! ועוד: מאי קאמר התם "כמאן כרבי אליעזר", הא אפילו כרבנן נמי אתיא! דנהי ד"כל" לא דרשי, "כי כל" דרשי לרבות מקצתו דהיינו היתר מצטרף לאיסור לפירוש הקונטרס. ונראה לפרש: דזעירי דסבר היתר מצטרף לאיסור דריש כרבא ד"מקצתו" היינו חצי קומץ שהוא זית שלם, ומרבי ליה מ"כל". ו"עירובו" היינו חצי זית היתר וחצי זית איסור דמצטרפין, ומרבי ליה מ"כי כל". אבל כאביי לא מצי סבר, דכיון דמפרש "מקצתו" חצי זית, לא שייך ביה צירוף, דאפילו במשהו מיחייב. והאי דמרבי עירובין, היינו כשנתערב לגמרי עם ההיתר, דלא אמרינן שיתבטל איסור אגב היתר. אבל לרבא לא צריך קרא להכי, דכיון דאיכא כזית, פשיטא דלא בטיל. והא דקאמר: כמאן כרבי אליעזר דדריש "כל", היינו משום דלרבנן אף על גב ד"כי כל" דרשי, מיהו לא הוה מוקמינן "כי כל" לרבות עירובו אלא לרבות מקצתו. **אביי** סבר יש קומץ פחות משני זיתים — פירוש: דאם לא כן מנא ליה לרבות אפילו חצי זית, דהוה ליה למימר: אין לי אלא כל הקומץ, חצי קומץ מניך? דהא איכא כזית, אבל פחות מכשיעור מנא הוה ליה לרבויי. ואם תאמר: ואכתי מנא ליה לאביי לרבות חצי

תוספות

זית, דילמא כי אתא קרא לרבויי כזית, ואף על פי שאין בו כדי קומץ? ויש לומר: דסברא הוא דריבוי ד"כל" אתא לרבות חצי שיעור, על כרחין יש הקטרה פחות מכזית, כיון דסבירא ליה דיש קומץ פחות משני זיתים, לא מצי לרבויי כזית. ומהכא מפקי טעמייהו רבי יהושע בן לוי ורבי יוחנן דפליגי בהקטיר קומצה, לעיל ב"הקומץ רבה" (כו,ב). ואף על גב דאמרינן בפרק "השוחט והמעלה" (זבחים קט,ב), ומייתי לה לעיל בפרק קמא (יב,ב): הקומץ והקטורת שהקריב מאחת מהן כזית בחוץ — חייב, אבל פחות מכזית — לא. שאני שאור, דרבי קרא. ומיהו בההיא דהקטיר קומצה פעמים ליבא קרא, וחשבינן לה הקטרה! ושמא שאני התם, דהקטיר הכל. ולפי טעם זה, מאן דאמר התם יש הקטרה, אפשר דמודה הכא דאין הקטרה. ותדע, דהא להקטיר כחצי זית תנן בפרק קמא (מנחות יב,ב) דלא הוי פיגול. ומיהו יש לחלק, משום דגבי פיגול איתקש אכילת מזבח לאכילת אדם, בדדרשינן "אם האכל יאכל". ועוד יש לומר: דגבי הקטרת חוץ בעינן כזית טפי לכולי עלמא.

המעלה משאור ומדבש על גבי המזבח כו' — פירש בקונטרס: שעירבן יחד — לוקה ארבע מלקיות. וקשה: היכי לקי משום שאור ומשום דבש, כיון דלאו בעין נינהו. ואם הם בעין — מאי עירובין איכא? וקצת היה נראה לפרש שכל אחד לבדו, ואשאור לחודיה לוקה — משום "שאור", ומשום "כי כל שאור" ואדבש לחודיה לוקה — משום "דבש", "וכל דבש", דאבולהו קאי "לא תקטירו". ואף על גב דמ"כי כל" דרשינן עירובין, מכל מקום משמע בין מעורבין בין שאינן מעורבין, ולהכי לקי אשאור תרי ואדבש תרי. ומיהו לא יתכן כלל לפרש כן, מדלא קאמר "המעלה שאור על גבי המזבח — לוקה שתים, דבש — לוקה שתים, שאור ודבש — לוקה ארבע". כעין ההיא שיטה דסוף "המקבל" (בבא מציעא קטו,ב) ובסוף "כל שעה" (פסחים מא,ב) ד"נא ומבושל" ו"רחים ורכב", וכן גבי "זג וחרצן" בגזיר בפרק "שלשה מינין" (לח,ב). ועוד: כיון ד"כי כל" אתא לתערובת — לא לקי אשאור, כדאמר בסוף "המקבל" (בבא מציעא קטו,ב) דארחים ורכב לא לקי משום "כי נפש הוא חובל", והאיל ולדברים אחרים הוא דאתא, ועד כאן לא פליג רב הונא אלא משום ד"כי נפש הוא חובל" משמע נמי רחים, כמו שאר דברים. אבל הכא "כי כל" לא אתא אלא לעירובין לחודיה. ונראה לפרש: דמיירי שמעלה שאור בפני עצמו, ודבש בפני עצמו, ושאור ודבש מעורבין יחד, והעלה שלשתן בבת אחת. דאשאור ודבש דבעינייהו — לוקה שתים. (ואם תאמר:) [ועל] עירובין — שתים, חדא משום עירובי שאור וחדא משום עירובי דבש. ואף על גב דלא כתיב בדבש "כי כל" — וי"ו ד"וכל דבש" מוסיף לענין ראשון. **אין** לוקין על לאו שבכללות — עירובי שאור ועירובי דבש, דנפקי מ"כי כל", חשיב לאו שבכללות, וכן לאו ד"כי אם צלי אש" דרבייה כל דבר שאינו צלי אש כגון נא ומבושל. וכן "מכל אשר יעשה מגפן היין" דגבי "זג וחרצן", וכן "כי נפש הוא חובל" דגבי "ריחיים ורכב". אבל שאור ודבש גופייהו, אף על גב דחד לאו כתיב אתרייהו — לא חשיב לאו שבכללות. וכן "זג וחרצן" (במדבר ו), ו"נא ומבושל" (שמות יב), ו"רחים ורכב" (דברים כד) דלאו דידהו אכל חד וחד קא מהדר. ואם תאמר: ולרבי יאשיה דבעי "או" לחלק (בבא מציעא צד,ב) לא ליחייב בחד לחודיה עד שיעשה שניהם! ויש לומר: דשאור ודבש ונא ומבושל — כתיב בהו "ממנו". ונזיר נמי, מדכתיב "מחרצנים ועד זג", ולא כתיב "חרצנים וזג". ומיהו קשה מנא ומבושל ד"ממנו" דכתיב בהו — אפסח קאי, וריחיים ורכב — מדלא קרינא "ורכב" בחטף. ואם תאמר: ואמאי מחייב תרי, הא אמרינן בסוף "גיד הנשה" (חולין קב,ב) גבי "בשר מן החי ובשר מן הטריפה" דלא מחייב אלא חדא, משום דמחד לאו נפקי? ויש לומר: כיון שהאיסורים מפורשין בפסוק, קאי הלאו על כל אחד ואחד, על זג ועל חרצן, וכן כולן. כמו (ויקרא כא) "אלמנה וגרושה וחללה זונה", שאם עשאן כולן — חייב על כל אחת ואחת, משום ד"לא יקח" קאי לכל חד וחד. ולא מצריך קרא לחלק בפרק "עשרה יוחסין" (קדושין עז,ב) אלא משום דגוף אחד הוא. וכן פירש רש"י בפרק בתרא דמכות (יח,א) דמעשר דגן תירוש ויצהר ובבור בקר וצאן וביכורים, אף על גב דכולהו בחד לאו כתיבי — לקי אכל חד וחד. דכיון דמפורשים וכתובים בפסוק "לא תוכל לאכול" אכולהו קאי. אבל בשר מן החי ומן הטריפה אינם מפורשין בפסוק בהדיא, דנימא "לא תאכלו" קאי אכל חד וחד. ואם תאמר: ומה בין "זג וחרצן" "נא ומבושל" "ריחיים ורכב" "שאור ודבש" "אלמנה וגרושה וחללה זונה" — דחייב על כל אחת ואחת, ואילו "חלב שור וכבש ועז" — אינו חייב אלא אחת, כדאיתא בפרק קמא דכריתות (ד,א), אלמא מיקרי לאו שבכללות. וכן "לחם קלי וכרמל", ו"כל מעשר דגן תירוש ויצהר", דלא לקי אלא חד אי לאו משום יתורא? ויש לומר: ד"זג וחרצן" — שתי שמות נינהו, וכן "שאור ודבש", וכן כולם. תדע, דכי אתי לאתרויי בהן — צריך להזכיר כל אחד בשמו. אבל "חלב שור וכבש ועז" — שם חלב הוא, וכן "לחם קלי וכרמל" — שם חדש הוא, וכן מעשר. **איכא** דאמרי חדא מיהא לקי — כי דקר סוגיא איכא בסוף "המקבל" (בבא מציעא קטו,ב) ובסוף "כל שעה" (פסחים מא,ב): אכל נא — לוקה שתים, משום "נא", ומשום "כי אם צלי אש". מבושל — לוקה שתים, משום "מבושל", ומשום "כי אם צלי אש". נא ומבושל — לוקה שלש, משום "נא", ומשום "מבושל", ומשום "כי אם צלי אש". אביי אמר: אין לוקין על לאוין שבכללות. איכא דאמרי: חדא מיהא לקי. ופירש שם בקונטרס: כגון חי ובחמי טבריא (אי) חייב משום "כי אם צלי אש". וקשה לרבינו תם: דהתם תניא לעיל, יכול אכל כזית חי יהא חייב? תלמוד לומר "אל תאכלו ממנו נא ובשל" — [נא ובשל] אמרתי לך, ולא חי. יכול יהא מותר? תלמוד לומר "כי אם צלי אש". אלמא משמע דאיסורא איכא, מלקות ליכא! עוד אמרינן בסוף "המקבל" (בבא מציעא קטו,ב) גבי פלוגתא דרב הונא ורב יהודה ד"חובל ריחיים ורכב", אמר לך רבא: אנא דאמרי אפילו (לרבנן) [לרב יהודה] דלא לקי אריחיים וארכב משום "כי נפש הוא חובל". עד כאן לא קאמר רב יהודה התם אלא ד"כי נפש הוא חובל" לדברים אחרים הוא דאתא, אבל הכא "כי אם צלי אש" למאי אתא? ואי כפירוש הקונטרס, הא איצטריך לחי ולחמי טבריא! ומפרש רבינו תם הכי: אכל נא לוקה שתים — אם התרו בו משום "נא" ומשום "כי אם צלי אש". מבושל לוקה שתים — אם התרו בו משום "מבושל" ומשום "כי אם צלי אש". נא ומבושל לוקה שלש — אם התרו בו משום שלשתן. ואביי אמר דתרתי לא לקי — אם התרו בו משום "נא" ומשום "כי אם צלי אש", או משום "מבושל" ומשום "צלי אש", לא לקי כי אם משום "צלי אש". אבל אם לא התרו בו אלא משום "כי אם צלי אש" — לקי חדא משום "כי אם צלי אש", אבל בחי וחמי טבריא — לא לקי משום "צלי אש", דלא קאי "כי אם צלי אש" אלא אהנהו דכתיבי בקרא בהדיא. ואם תאמר: אמאי לא נוקמא לחי וחמי טבריא כמו "כי נפש הוא חובל" דמוקמינן לשאר דברים? ויש לומר: דהתם אי הוה כתיב "לא תחבול ריחיים וארכב" כי אם דברים שאין עושין בהן חיי נפש, הוה דמי להאי, דהוה משמע עיקר כי אם לא נכתב אלא לדברים שלמעלה ולאו למימר דקאי באפי נפשיה, אבל "כי נפש הוא חובל" משמע מילתא באפי נפשה טפי, והלכך מוקמינן ליה לדברים אחרים. והשתא הך דשמעתין לא תתכן לפרש בשיטת רבינו תם לגמרי, דהא במקטיר שאור ועירובין שאור בפני עצמו ועירובין מיירי כדפרישית לעיל. ואם התרו בו משום שאור ומשום עירובי שאור, אמאי לא לקי תרתי, כי היכי דכי אתרו ביה משום עירובי שאור לחודיה דלקי. אלא יש לפרש: ד"תרתי לא לקי" דקאמר — אעירובי שאור ועירובי דבש קאי, דלא לקי אתרוייהו, אלא חדא. אבל קשה מההיא דגזיר פרק "שלשה מינים" (לח,ב), דהא איצטריך "מכל אשר יעשה מגפן היין" לשאר דברים, כגון עלין ולולבין ובין הבינים, ואם כן [אם] איתא דרבא כרב יהודה, כי היכי דלא לקי אריחיים וארכב משום "כי נפש הוא חובל", והאיל ולדברים אחרים אתא, לא לילקי נמי אזג וחרצן משום ד"כל אשר יעשה מגפן היין", דהא אתא נמי לשאר דברים. **ואיכא** דאמרי חדא נמי לא לקי — כאן ובפרק "המקבל" (בבא מציעא קטו,ב) ובפרק "כל שעה" (פסחים מא,ב) השיטה שוים. אבל בגזיר פרק "שלשה מינין" (לח,ב) אההיא דזג וחרצן דמייתי בפרק "כל שעה" (פסחים מא,ב) איתא התם איפכא: דאביי אמר לוקה, ורבא אמר אינו לוקה על לאו שבכללות. והוא כמו איכא דאמרי [דהכא] שאינו לוקה אפילו אחת. ויש ביוצא בה הרבה בהתלמוד סוגיות הפוכות: בההוא פירקא גופיה בסופו דהיא דגזיר ממורט (נזיר מו,ב) וההיא ד"בוהן יד ובוהן רגל", וחרוייהו איפכא ביומא בשילהי "הוציאו לו" (סא,ב). וכן בפרק קמא דבכורות (ג,א) פלוגתא דרבה ורב חסדא בטריפה חיה, ואיפכא בפרק קמא דתמורה (יא,ב). וההיא ד"אם ארחץ, אם לא ארחץ" דפליגי רב הונא ורב אדא בר אהבה בפרק "המדיר" (כתובות עא,ב), ובפרק בתרא דנדרים (פא,א) איפכא. וההיא ד"ידים שאין מוכיחות" בפרק קמא דנדרים (ה,ב), ואיפכא בפרק בתרא דגזיר (סב,א עיין שם). וההיא ד"נרבעו ולבסוף נעבדו" דפרק "אין מעמידין" (עבודה זרה כד,א), ובתמורה בפרק "כל האסורין" (ל,ב עיין שם). וההיא דתני אבוה דרבי אבין ב"הניזקין" (גיטין נג,א) וב"הגולת בתרא" (בבא קמא קיז,א). ועוד כמה סוגיות הפוכות, כי ההיא ד"מתנה זו מבוטלת היא, תיבטל, אי אפשי בה" בפרק בתרא דכריתות (כד,א), ובגיטין בריש "השולח" (לב,א). וההיא דרב פפא דהלכתא מלוה על פה דסוף "גט פשוט" (בבא בתרא קעו,א) ובפרק קמא דקידושין (יג,ב). וההוא ד"אכלה ערלה שביעית וכלאים הרי זו חזקה" בפרק "האשה שנפלו" (כתובות פ,א) וב"חזקת הבתים" (בבא בתרא לו,א). וההיא ד"מחוורת לו מה דרך בגלוי" בפרק בתרא דנזיר (סג,א) ובפרק "ביצד צולין" (פסחים פא,ב). וההיא ד"פירורין שאין בהן כזית, אסור לאבדן ביד" בסוף "נוטל" (שבת קמג,א) ובברכות בריש "אלו דברים" (נב,ב) מותר. וההיא דגבי "עולה ואימורין מצטרפין" בפרק "השוחט והמעלה" (זבחים קט,א) ובמעילה בפרק "קדשי מזבח" (טו,א).

ונתת

רש"י

ויש הקטרה פחותה מכזית – והכי נמי אמרינן ב"הקומץ [רבה]" (מנחות כו,א): הקטיר קומצה פעמים – כשרה. הלכך, אפילו פחות מכזית – חייב. **ורבא סבר אין קומץ פחות משני זיתים** – הלכך, לא נפקא לן מדתיהוי הקטרה בפחות מכזית. ולרבא "כי כל" – למימר: אף על גב דלא מינבר, שהרי עירבו. **משאור ומדבש** – שעירבן יחד – לוקה ארבע מלקיות. **לאו שבכללות** – "כל שאור", דמשתמעי מיניה שאור ועירובין. וכן "כל דבש", דמשתמעי מיניה דבש ועירובין. אבל אי לאו "כל", משום שאור ודבש שכתב לך באזהרה אחת – לא מקרי לאו שבכללות, דלאו – אכל חד קמהדר. והכי משתמעא במסכת נזיר (לח,ב) גבי "מכל אשר יעשה מגפן היין". **איכא דאמרי תרתי לא לקי** – משום "כל שאור", אף על גב דשאור ועירובין מצטרפין מינה, והמקטיר עירובי שאור איכא שאור ועירובין – לא לקי אלא חדא, וכן חדא משום עירובי דבש. **ואיכא דאמרי אפילו חדא נמי לא לקי** – דאין כאן לאו מיוחד, דכל חד מינייהו לאו שבכללות. אבל "אלמנה וגרושה וחללה זונה" לא הוי [לאו] שבכללות, דלאו – אכל חדא קאי, הואיל ומפורשין בפירוש, הלכך לקי עלייהו.

להכי נקט לאו דחסימה, משום דעליה כתיב "והפילו השופט" וגו'.

משנה

וְיֵשׁ הַקְּטָרָה פְּחוּתָה מִכַּזַּיִת. וְרָבָא אָמַר: אֵין קוֹמֶץ פָּחוֹת מִשְּׁנֵי זֵיתִים, וְאֵין הַקְּטָרָה פְּחוּתָה מִכַּזַּיִת. אִיתְּמַר: הַמַּעֲלֶה מִשְּׁאוֹר וּמִדְּבַשׁ עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ - אָמַר רָבָא: לוֹקֶה מִשּׁוּם שְׁאוֹר, וְלוֹקֶה מִשּׁוּם דְּבַשׁ, לוֹקֶה מִשּׁוּם עֵירוּבֵי שְׁאוֹר, וּמִשּׁוּם עֵירוּבֵי דְּבַשׁ. אַבָּיֵי אָמַר: אֵין לוֹקִין עַל לָאוִין שֶׁבִּכְלָלוֹת. אִיכָּא דְּאָמְרִי: חֲדָא מִיהָא לֶקֵי, וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: חֲדָא נַמִּי לָא לֶקֵי, דְּהָא לָא מְיַחַד לָאוֵיהּ כְּלָאו דַּהֲסִימָה.

משנה

וְלכן פירש שכוונת התנא היא שמהריבוי מתיבת 'כל' למדנו שיֵּשׁ הַקְטָרָה פְּחוּתָה מִכַּזַּיִת, משום שלאחר שנאסרה הקטרת קומץ שלם שהוא אפילו בכזית, ודאי שהריבוי בא לאסור הקטרת פחות מכזית.
וְרָבָא אָמַר, שאֵין קוֹמֶץ פָּחוֹת מִשְּׁנֵי זֵיתִים וְלכן פירש שמהריבוי מ'כל' יש לנו מקור ללמוד רק שנאסרה הקטרת חצי קומץ שיש בו כזית, אך אֵין הַקְטָרָה פְּחוּתָה מִכַּזַּיִת, ולא יעבור עליה.
מחלוקת בענין המקטיר שאור ודבש יחדיו: אִיתְּמַר, הַמַּעֲלֶה מִשְּׂאוֹר וּמִדְּבַשׁ מעורבים יחד זה בזה עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, אָמַר רָבָא, לוֹקֶה מִשּׁוּם שְׂאוֹר וְלוֹקֶה מִשּׁוּם דְּבַשׁ, וגם לוֹקֶה מִשּׁוּם עֵירוּבֵי שְׂאוֹר וּמִשּׁוּם עֵירוּבֵי דְּבַשׁ. נמצא שמתחייב בזה ארבע מלקויות. אַבָּיֵי אָמַר, אֵין לוֹקִין עַל לָאו שֶׁבַּכְּלָלוֹת – לאו הכולל כמה איסורים יחד, וכאן האיסור של 'כל שאור וגו' לא תקטירו' כולל שני איסורים, איסור הקטרת שאור ואיסור הקטרת עירובין של שאור. וכן 'כל דבש לא תקטירו' כולל שני איסורים, איסור הקטרת דבש ואיסור הקטרת עירובין.
ונחלקו האומרים בשם אביי כיצד אמר: אִיכָּא דְּאָמְרִי, חָדָא מִיהָא לָקֵי – מלקות אחת לוקה על שני האיסורים, ולכן כאן לוקה שתי מלקויות, אחת על שאור ועירובו ואחת על דבש ועירובו. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי, חָדָא נַמִּי לָא לָקֵי – אפילו אחד אינו לוקה, וטעמם משום דְּהָא לָא מְיַחַד לָאוֵיהּ כְּלָאו דַּהֲסִימָה – אין לאו זה שהוא כולל שני איסורים דומה ללאו של 'לא תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ' (דברים כה ד) שהוא מיוחד לאיסור אחד בלבד, ומשם נלמד דין מלקות לכל הלאוים כמו שנאמר בפרשה זו (שם כה ב) 'וְהִפִּילוֹ הַשֹּׁפֵט וְהִכָּהוּ לְפָנָיו'.

המשך ביאור למס' מנחות ליום שבת קודש עמ' א

בלוג שמן, בעוד שמנחת נסכים הבאה עם כבש נעשית מעשרון בלול בשלשה לוגים שמן, והבאה עם איל נעשית משני עשרונים בלולים בארבעה לוגים שמן, והבאה עם בקר נעשית משלשה עשרונים בלולים בששה לוגים שמן. וכן מוּגָּשׁ – מנחת כהנים ומנחת העומר טעונות הגשה אל המזבח, בעוד שמנחת נסכים אינה טעונה הגשה. וכן בְּגֻלַּל עֶצֶם – מנחת כהנים ומנחת העומר באות בגלל עצמן, ומנחת נסכים באה בגלל הזבח.
מקשה הגמרא: אַדְּרַבָּה – להיפך, את מִנְחַת נְסָכִים הָוָה לֵיהּ לְרַבּוּיֵי – היה לתנא לרבות ללבונה כמו מנחת העומר ולא למעט אותה, שֶׁכֵּן מנחת נסכים דומה למנחת העומר בדברים אלו, צִיבּוּרָא – מנחת נסכים היא גם קרבן ציבור כשהיא באה עם קרבן בהמה של ציבור כגון קרבן התמיד, וכן מנחת העומר היא קרבן ציבור. וכן חוֹבָה וְאִיטַּמֵּי בְּשַׁבְּתָא – מנחת נסכים כשהיא קרבן ציבור, חובה להביאה וגם נעשית בטומאה וגם דוחה את השבת, וכן מנחת העומר באה בחובה ונעשית בטומאה ודוחה את השבת, בעוד שמנחת כהנים לעולם היא מנחת יחיד ואינה באה בחובה, ואינה באה בטומאה ואינה דוחה שבת.
מתרצת הגמרא: מִסְתַּבְּרָא שכיון שבמנחת סולת נכתב (שם) 'נֶפֶשׁ', הרי זה מלמד על כל מנחת יחיד [כולל מנחת כהנים] שטעונה לבונה, ו'עליה' באה למעט מנחת נסכים שבאה גם בציבור שלא להטעינה לבונה.
נאמר בברייתא: 'מִנְחָה' לְרַבּוֹת מִנְחַת שְׁמִינִי למילואים לְלִבּוֹנָה – להטעינה לבונה. מקשה הגמרא: וְאֵימָא – ושמא כוונת הפסוק לְהוֹצִיא – למעט מנחת שמיני שלא תהא טעונה לבונה.
מתרצת הגמרא: הַאי מַאי – מה קושיא היא זו, אִי אָמְרַת בִּשְׁלָמָא לְרַבּוֹת, שַׁפִּיר – זה מובן אם הפסוק בא לרבות לבונה למנחת שמיני, לפי שהיה הוה אמינא שלא להצריך לבונה, שהרי אין ללמוד מנחת שמיני שהיא ציווי לשעה ממנחת העומר שהיא ציווי לדורות, ובא הפסוק לרבות ולהצריך לבונה במנחת שמיני. אֶלָּא אִי אָמְרַת לְהוֹצִיא – אולם אם תאמר שכוונת הפסוק למעט שלא להצריך לבונה למנחת שמיני, לְמָה לִי – מדוע יש צורך במיעוט, הלא מנחת שמיני שהיא צווי לשָׁעָה מִדּוֹרוֹת – ממנחת העומר שהיא ציווי לדורות לֹא יָלְפִינַן – אין ללמוד.
נאמר בברייתא: תיבת 'הִיא' שכתובה במנחת העומר באה לְהוֹצִיא – למעט את שְׁתֵּי הַלֶּחֶם שֶׁלֹּא יִטָּעֲנוּ לֹא שֶׁמֶן וְלֹא לְבוֹנָה.
מקשה הגמרא: וְאֵימָא – ושמא 'הִיא' באה לְהוֹצִיא – למעט מִנְחַת כֹּהֲנִים שלא תצטרך שמן ולבונה, שהרי גם בה לא נזכרו שמן ולבונה.
מתרצת הגמרא: מִסְתַּבְּרָא שמִנְחַת כֹּהֲנִים הָוָה לֵיהּ לְרַבּוּיֵי – היה לו לתנא לרבות שינהגו בה כל דיני מנחת העומר כולל נתינת שמן ולבונה, ולא למעט בה נתינת שמן ולבונה, שֶׁכֵּן מנחת כהנים דומה למנחת העומר בדברים אלו, עֲשָׂרוֹן – שתיהן נעשות מעשרון סולת, כְּלִי – שתיהן צריכות כלי שרת ללוש בו את הסולת ולקדשה, מַצָּה – שתיהן [וכן כל שאר מנחות] באות מצה, וָעֶצֶם – ובאות בגלל עצמן, ולא בגלל זבח, הַגָּשָׁה – בשתיהן יש צורך להגיש את המנחה למזבח, וְאִישִּׁים – ושתיהן נקטרות על האש, מנחת כהנים נקטרת כולה ובמנחת העומר נקטר הקומץ. בעוד ששתי הלחם נעשות משלש סאים סולת, והן מתקדשות בתנור ולא בכלי שנילושות בו, והן באות חמץ, ואינן באות מחמת עצמן אלא מחמת שני הכבשים, והן אינן צריכות הגשה, ואין מקטירים מהן על האש.
מקשה הגמרא: אַדְּרַבָּה – להיפך,

המשך ביאור למס' מנחות ליום שבת קודש עמ' ב

אין זה דיחוי, וכשמחזירו לכלי חוזר להכשירו וזורקו על המזבח, ומוכח שכל שבידו להסיר את הפסול אין לו דין דחוי.
הגמרא דנה בשיעור השמן והלבונה הפוסלים מנחת חוטא: אָמַר רַב יִצְחָק בַּר יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, נָתַן מַשֶּׁהוּ שֶׁמֶן עַל גַּבֵּי כַּזַּיִת מִנְחָה, פָּסַל את המנחה. מַאי טַעְמָא – מנין שהשמן שיעורו במשהו ואילו המנחה שיעורה בכזית, נאמר בפסוק (ויקרא ה יא) 'לֹא יָשִׂים עליה שמן', ו'שִׂימָה' משמע כָּל דְּהוּ – כל שהוא, אבל 'עָלֶיהָ' משמע שאינו חייב עַד דְּאִיכָּא שִׁיעוּרָא – שיהיה שיעור של כזית במנחה.
וְעוֹד אָמַר רַב יִצְחָק בַּר יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, נָתַן כַּזַּיִת לְבוֹנָה עַל גַּבֵּי מַשֶּׁהוּ מִנְחָה, פָּסַל את המנחה. מַאי טַעְמָא, 'לֹא יִתֵּן עליה לבונה' כְּתִיב, ומשמע שאינו חייב עַד דְּאִיכָּא – עד שתהיה 'נְתִינָה', ושיעור 'נתינה' הוא בכזית. וכיון שנאמר בשמן 'עליה', ללמד שהמנחה שעליה שם את השמן, שיעורה בכזית, ובלבונה גם נאמר 'עָלֶיהָ',

משנה

משנתינו דנה במיני המנחות השונות לענין נתינת שמן ולבונה בהן: **יֵשׁ** מנחות **הַטְּעוּנוֹת שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה,** יש הטעונות **שֶׁמֶן וְלֹא** טעונות **לְבוֹנָה,** יש הטעונות **לְבוֹנָה וְלֹא** טעונות **שֶׁמֶן,** ויש שאינן טעונות **לֹא לְבוֹנָה וְלֹא שֶׁמֶן.**

מבארת המשנה: **וְאֵלּוּ** מנחות **טְעוּנוֹת שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה, מִנְחַת הַסּוֹלֶת** – המתנדב מנחה סתם, מביא עשרון סולת ושמן ובוללם ומניח עליה לבונה. **וְמִנְחַת הַמַּחֲבַת,** ומנחת **הַמַּרְחֶשֶׁת, וְהַחַלּוֹת וְהָרְקִיקִין** – המתנדב מנחת מאפה תנור מביא חלות בלולות בשמן או רקיקין משוחים בשמן, והן שתי מנחות שונות. וכן **מִנְחַת כֹּהֲנִים** – כהן שהתנדב להביא אחת מהמנחות הללו, **וּמִנְחַת כֹּהֵן מָשִׁיחַ** – מנחת חביתין שכהן גדול מקריב כל יום, **מִנְחַת עוֹבֵד כּוֹכָבִים** – גוי שהתנדב מנחה, **מִנְחַת נָשִׁים** – אשה שהתנדבה מנחה, **מִנְחַת הָעוֹמֶר** הקריבה בששה עשר בניסן, כל המנחות האלה טעונות שמן ולבונה. אולם, **מִנְחַת נְסָכִים** הבאה עם קרבן בהמה **טְעוּנָה שֶׁמֶן וְאֵין טְעוּנָה לְבוֹנָה. לֶחֶם הַפָּנִים** שמניחים על השולחן מידי שבת, **טָעוּן לְבוֹנָה וְאֵין טָעוּן שֶׁמֶן. שְׁתֵּי הַלֶּחֶם** הבאים בעצרת, **וּמִנְחַת חוֹטֵא** עני שהתחייב בקרבן עולה ויורד, **וּמִנְחַת קְנָאוֹת** של סוטה, **אֵין טְעוּנִין לֹא שֶׁמֶן וְלֹא לְבוֹנָה.**

גמרא

במשנה נזכרו חלות ורקיקין בין שאר המנחות, הגמרא דנה במספר החלות והרקיקין שעליו להביא: **אָמַר רַב פָּפָא, כָּל הֵיכָא דִּתְנַן** – כל מקום שנזכרו המנחות הללו שבמשנה, **עֶשֶׂר תְּנַן** – מכל אחת יש להביא עשר חלות, וכן במנחת מאפה תנור, יש להביא עשר חלות או עשר רקיקין.

מבארת הגמרא: כוונת רב פפא **לְאַפּוּקֵי** – להוציא **מְשִׁיטְתוּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָמַר** שהמתנדב מנחת מאפה תנור, **מֶחֱצָה חַלּוֹת וּמֶחֱצָה רְקִיקִין יָבִיא** – רשאי להביא חמש חלות וחמש רקיקין, **קָא מַשְׁמַע לָן** רב פפא **דְּלָא** – שמשנתינו אינה סוברת כרבי שמעון, ודין מנחת מאפה תנור כדין שאר מנחות, שבכולן מביא עשר ולא פחות.

במשנתינו מבואר שמנחת נסכים, לחם הפנים ושתי הלחם שונות משאר מנחות בענין שמן ולבונה, הגמרא מבארת מהיכן נלמדים דינים אלו:

תָּנוּ רַבָּנָן, נאמר במנחת העומר (ויקרא ב טו) 'וְנָתַתָּ עָלֶיהָ שָׁמֶן', תיבת 'עליה' משמעותה מיעוט, ודרשו חכמים שדווקא על מנחת העומר תתן שמן, **וְלֹא** תתן **עַל לֶחֶם הַפָּנִים שֶׁמֶן.** ומדוע יש צורך להשמיענו זאת, לפי **שֶׁיָּכוֹל** היית לומר אילולא המיעוט, **וְהָלָא** דִּין [–קל וחומר] **הוּא, וּמָה מִנְחַת נְסָכִים שֶׁאֵינָהּ טְעוּנָה לְבוֹנָה** וכדלהלן, אף על פי כן **טְעוּנָה שֶׁמֶן** כמפורש בפסוק, **לֶחֶם הַפָּנִים שֶׁטָּעוּן לְבוֹנָה** והיינו בזיכי הלבונה הבאים עם הלחם, **אֵינוֹ** דִּין **שֶׁטָּעוּן שֶׁמֶן. תַּלְמוּד לוֹמַר** – מלמדנו המיעוט מתיבת 'עָלֶיהָ' הכתובה במנחת העומר, שדווקא **עָלֶיהָ** יש לתת **שֶׁמֶן וְלֹא** יתן **עַל לֶחֶם הַפָּנִים שֶׁמֶן.**

עוד נאמר במנחת העומר, 'וְשַׂמְתָּ עָלֶיהָ לְבוֹנָה' (שם), תיבת 'עָלֶיהָ' משמעותה מיעוט, ודרשו חכמים שדווקא על מנחת העומר תתן **לְבוֹנָה, וְלֹא** תתן **עַל מִנְחַת נְסָכִים לְבוֹנָה.** ומדוע יש צורך להשמיענו זאת, לפי **שֶׁיָּכוֹל** היית לומר אילולא המיעוט, **וַהֲלָא** דִּין [–קל וחומר] **הוּא, וּמָה לֶחֶם הַפָּנִים שֶׁאֵינוֹ טָעוּן שֶׁמֶן** כפי שלמדנו מתחילת הפסוק, ואף על פי כן **טָעוּן לְבוֹנָה, מִנְחַת נְסָכִים שֶׁטְּעוּנָה שֶׁמֶן אֵינוֹ** דִּין **שֶׁטְּעוּנָה לְבוֹנָה. תַּלְמוּד לוֹמַר** מלמדנו המיעוט מתיבת 'עָלֶיהָ' הכתובה במנחת העומר, שדווקא **עָלֶיהָ** יש לתת **לְבוֹנָה וְלֹא** יתן **עַל מִנְחַת נְסָכִים לְבוֹנָה.**

לאחר שנכתב בפסוק שמנחת העומר טעונה שמן ולבונה, מסיים הפסוק (שם) 'מִנְחָה הִוא'. תיבות אלו מיותרות, שהרי כבר נאמר בפסוק קודם שזו מנחה, ולכן דרשו חכמים שתיבת 'מִנְחָה' באה **לְרַבּוֹת מִנְחַת שְׁמִינֵי לְלְבוֹנָה,** והיינו שביום השמיני למילואים כשהקריבו מנחה בלולה בשמן, היה צורך לתת על המנחה לבונה. תיבת 'הִיא' משמעותה מיעוט, ודרשו חכמים שדווקא היא טעונה שמן ולבונה, **לְהוֹצִיא** – למעט **שְׁתֵּי הַלֶּחֶם** שמקריבים בשבועות, **שֶׁלֹּא יִטָּעֲנוּ לֹא שֶׁמֶן וְלֹא לְבוֹנָה.**

הגמרא דנה בדברי הברייתא:

אָמַר מַר – נאמר בברייתא **עָלֶיהָ** – על מנחת העומר תתן **שֶׁמֶן וְלֹא** תתן **עַל לֶחֶם הַפָּנִים שֶׁמֶן.** מקשה הגמרא: **אֵימָא** – שמא יש לדרוש **עָלֶיהָ** תתן **שֶׁמֶן וְלֹא** תתן **עַל מִנְחַת כֹּהֲנִים שֶׁמֶן,** ומנין לתנא להעמיד את המיעוט על לחם הפנים.

מתרצת הגמרא: **מִסְתַּבְּרָא שֶׁמִּנְחַת כֹּהֲנִים הֲוָה לֵיהּ לְרַבּוּיֵי** – היה לו לתנא לרבות שינהגו בה כל דיני מנחת העומר כולל נתינת שמן, ולא למעט בה נתינת שמן, **שֶׁכֵּן** מנחת כהנים דומה למנחת העומר בדברים הבאים. **עֶשְׂרוֹן** – שתיהן נעשות מעשרון סולת, ואילו לחם הפנים כל חלה נעשית משני עשרונים. וכן שתיהן צריכות **כְּלִי** שרת כדי ללוש בו את הסולת ובו המנחה מתקדשת קודם טיגונה או אפייתה, בעוד שלחם הפנים אינו מתקדש אלא בשעת אפייתו בתנור. וכן עבודות שתיהן, כגון קמיצתן והקטרתן, נעשות מחוּץ להיכל, בעוד שאת לחם הפנים מסדרים על השולחן שנמצא בהיכל. **וְעִיבּוּר צוּרָה,** כלומר, שתיהן קדשים שזמן אכילתן ליום ולילה, וכשעובר הלילה נעשות נותר ונפסלות, בעוד שלחם הפנים עומד על השולחן משבת לשבת. וכן בשתיהן יש מצות **הַגָּשָׁה** אל המזבח כמו בכל המנחות, ואילו לחם הפנים אינו צריך הגשה. **וְכֵן** בשתיהן יש חלק בגוף המנחה **לְאִישִׁים,** כלומר להקטרה על האש [מנחת כהנים מקטיר כולה כליל, ומנחת העומר מקטיר ממנה קומץ], ואילו לחם הפנים אין מקטירים ממנו על האש. ומאחר שמנחת כהנים דומה למנחת העומר בכל הדברים הללו, לא מסתבר שכוונת הפסוק למעט שמן במנחת כהנים.

מקשה הגמרא: **אַדְרַבָּה** – להיפך, את **לֶחֶם הַפָּנִים הֲוָה לֵיהּ לְרַבּוּיֵי** – היה לתנא לרבות לנתינת שמן ולא למעט, ואילו את מנחת כהנים היה לו למעט מנתינת שמן, לפי שלחם הפנים דומה למנחת העומר יותר ממה שמנחת כהנים דומה לה, **שֶׁכֵּן צִיבּוּרָא** – לחם הפנים ומנחת העומר, הם קרבנות ציבור, בעוד שמנחת כהנים היא מנחת יחיד. וכן לחם הפנים ומנחת העומר באים **בְּחוֹבָה** ואינם באים בנדבה, בעוד שמנחת כהנים באה בנדבה. וכן **טָמְיָא** – מנחת העומר ולחם הפנים דוחים את הטומאה, בעוד שמנחת כהנים אינה דוחה את הטומאה. וכן **דְּאָכִיל** – שיירי מנחת העומר וכן לחם הפנים נאכלים לכהנים, בעוד שמנחת כהנים נקטרת כולה ואינה נאכלת. וכן **פִּיגּוּלָא** – מנחת העומר שהקומץ מתירה באכילה, ולחם הפנים שהבזיכים מתירים אותו, נוהג בהם דין פיגול, אבל מנחת כהנים אין לה מתירים שהרי כולה כליל ולכן לא נוהג בה דין פיגול. וכן **בְּשַׁבְּתָא** – העומר קרב אפילו בשבת ולחם הפנים סידורו נעשה בשבת, בעוד שמנחת כהנים אינה נקטרת בשבת. ואם כן מנין הדינים שדומה בהם לחם הפנים למנחת העומר, שוה למנין הדינים שדומה בהם מנחת כהנים למנחת העומר, ומנין לתנא להעמיד את המיעוט של שמן דווקא על לחם הפנים.

מתרצת הגמרא: **מִסְתַּבְּרָא** שכיון שבמנחת סולת נכתב (ויקרא ב א) 'נֶפֶשׁ', הרי זה מלמד על כל מנחת יחיד [כולל מנחת כהנים] שטעונה שמן, ו'היא' באה למעט לחם הפנים שהוא מנחת ציבור שאינו טעון שמן.

הגמרא דנה בהמשך דברי הברייתא:

אָמַר מַר – נאמר בברייתא, **עָלֶיהָ** – על מנחת העומר תתן **לְבוֹנָה, וְלֹא** תתן **עַל מִנְחַת נְסָכִים לְבוֹנָה.** מקשה הגמרא: **אֵימָא** – שמא יש לדרוש **עָלֶיהָ** – על מנחת העומר תתן **לְבוֹנָה, וְלֹא** תתן **עַל מִנְחַת כֹּהֲנִים לְבוֹנָה,** שהרי לא נאמר בה בפירוש שיש לתת עליה לבונה, ומנין לתנא למעט דווקא מנחת נסכים.

מתרצת הגמרא: **מִסְתַּבְּרָא שֶׁמִּנְחַת כֹּהֲנִים הֲוָה לֵיהּ לְרַבּוּיֵי** – היה לתנא לרבות שצריכה לבונה כמו מנחת העומר, **שֶׁכֵּן** היא דומה לה בדברים אלו. **עֶשְׂרוֹן בָּלוּל בְּלוּג** – שתיהן נעשות מעשרון סולת בלול

המשך בעמוד קסז

משנה יֵשׁ טְעוּנוֹת שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה, שֶׁמֶן וְלֹא לְבוֹנָה, לְבוֹנָה וְלֹא שֶׁמֶן. וְאֵלּוּ טְעוּנוֹת שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה: מִנְחַת הַסּוֹלֶת וְהַמַּחֲבַת וְהַמַּרְחֶשֶׁת, וְהַחַלּוֹת וְהָרְקִיקִין, מִנְחַת כֹּהֲנִים, מִנְחַת כֹּהֵן מָשִׁיחַ, מִנְחַת גּוֹי, מִנְחַת נָשִׁים, מִנְחַת הָעוֹמֶר. מִנְחַת נְסָכִים - טְעוּנָה שֶׁמֶן וְאֵין טְעוּנָה לְבוֹנָה. לֶחֶם הַפָּנִים - טָעוּן לְבוֹנָה וְאֵין טָעוּן שֶׁמֶן. שְׁתֵּי הַלֶּחֶם וּמִנְחַת חוֹטֵא וּמִנְחַת קְנָאוֹת - אֵין טְעוּנִין לֹא שֶׁמֶן וְלֹא לְבוֹנָה. **גמרא** אָמַר רַב פַּפָּא: כָּל הֵיכָא דִּתְנַן - עֶשֶׂר תְּנַן, לְאַפּוּקֵי מִדְּרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָמַר: מָחֲצָה חַלּוֹת וּמָחֲצָה רְקִיקִין יָבִיא, קָא מַשְׁמַע לָן, דְּלָא. תָּנוּ רַבָּנַן: "וְנָתַתָּ עָלֶיהָ שָׁמֶן" - וְלֹא עַל לֶחֶם הַפָּנִים שֶׁמֶן. שֶׁיָּכוֹל וַהֲלֹא דִּין הוּא: וּמַה מִּנְחַת נְסָכִים שֶׁאֵינָהּ טְעוּנָה לְבוֹנָה, טְעוּנָה שֶׁמֶן. לֶחֶם הַפָּנִים שֶׁטָּעוּן לְבוֹנָה, אֵינוֹ דִּין שֶׁטָּעוּן שֶׁמֶן! תַּלְמוּד לוֹמַר: "עָלֶיהָ" - עָלֶיהָ שֶׁמֶן, וְלֹא עַל לֶחֶם הַפָּנִים שֶׁמֶן. "וְשַׂמְתָּ עָלֶיהָ לְבֹנָה" - עָלֶיהָ לְבוֹנָה, וְלֹא עַל מִנְחַת נְסָכִים לְבוֹנָה. שֶׁיָּכוֹל וַהֲלֹא דִּין הוּא: וּמַה לֶּחֶם הַפָּנִים שֶׁאֵינוֹ טָעוּן שֶׁמֶן, טָעוּן לְבוֹנָה. מִנְחַת נְסָכִים שֶׁטְּעוּנָה שֶׁמֶן, אֵינוֹ דִּין שֶׁטְּעוּנָה לְבוֹנָה! תַּלְמוּד לוֹמַר: "עָלֶיהָ" - עָלֶיהָ לְבוֹנָה, וְלֹא עַל מִנְחַת נְסָכִים לְבוֹנָה. "מִנְחָה" - לְרִבּוֹת מִנְחַת שְׁמִינִי לְלִבּוֹנָה. "הִיא" - לְהוֹצִיא שְׁתֵּי הַלֶּחֶם, שֶׁלֹּא יִטְעָנוּ לֹא שֶׁמֶן וְלֹא לְבוֹנָה. אָמַר מָר: "עָלֶיהָ שֶׁמֶן" - וְלֹא עַל לֶחֶם הַפָּנִים שֶׁמֶן. אֵימָא: "עָלֶיהָ שֶׁמֶן" - וְלֹא עַל מִנְחַת כֹּהֲנִים שֶׁמֶן! - מִסְתַּבְּרָא מִנְחַת כֹּהֲנִים הָוָה לֵיהּ לְרַבּוּיֵי, שֶׁכֵּן עֶשְׂרוֹן, כְּלִי, חוּץ, וְצוּרָה, הַגָּשָׁה, וְאִישִׁים. - אַדְּרַבָּה, לֶחֶם הַפָּנִים הָוָה לֵיהּ לְרַבּוּיֵי, שֶׁכֵּן צִיבּוּרָא, חוֹבָה, טַמְיָא, דְּאָכֵיל, פִּיגּוּלָא, בְּשַׁבְּתָא! - מִסְתַּבְּרָא "נֶפֶשׁ". אָמַר מָר: "עָלֶיהָ לְבֹנָה" - וְלֹא עַל מִנְחַת נְסָכִים לְבוֹנָה. אֵימָא: "עָלֶיהָ לְבֹנָה" - וְלֹא עַל מִנְחַת כֹּהֲנִים לְבוֹנָה! - מִסְתַּבְּרָא מִנְחַת כֹּהֲנִים הָוָה לֵיהּ לְרַבּוּיֵי, שֶׁכֵּן עֶשְׂרוֹן, בְּלוּל, בְּלוּג, מוּגָשׁ, בְּגִלַּל עֶצֶם. - אַדְּרַבָּה, מִנְחַת נְסָכִים הָוָה לֵיהּ לְרַבּוּיֵי, שֶׁכֵּן צִיבּוּרָא, חוֹבָה, וְאִיטַמֵּי, בְּשַׁבְּתָא! - מִסְתַּבְּרָא "נֶפֶשׁ". "מִנְחָה" - לְרַבּוֹת מִנְחַת שְׁמִינִי לְלִבּוֹנָה. וְאֵימָא: לְהוֹצִיא! - הַאי מַאי? אִי אָמְרַתְּ בְּשִׁלְמָא לְרַבּוֹת - שַׁפִּיר, אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ לְהוֹצִיא - לָמָּה לִי? שָׁעָה מִדְּרוֹרוֹת לָא יָלְפִינַן! "הִיא" - לְהוֹצִיא שְׁתֵּי הַלֶּחֶם שֶׁלֹּא יִטְעָנוּ לֹא שֶׁמֶן וְלֹא לְבוֹנָה. וְאֵימָא: לְהוֹצִיא מִנְחַת כֹּהֲנִים! - מִסְתַּבְּרָא מִנְחַת כֹּהֲנִים הָוָה לֵיהּ לְרַבּוּיֵי, שֶׁכֵּן עֶשְׂרוֹן, כְּלִי, מַצָּה, וְעֶצֶם, הַגָּשָׁה, וְאִישִׁים. - אַדְּרַבָּה,

שתי

רש"י

משנה מנחת הסולת – דמתנדב "מנחה" סתם – מביא עשרון סלת ושמן ולבונה, ובוללה וקומצה כמו שהיא חיה, ובדידיה כתיב שמן ולבונה. בכל הנך אחריני לא כתיב בלבונה, אלא ממנחת סלת גמרינן, דכתיב בה "נפש", ומשמע דכל מנחת יחיד טעונה שמן ולבונה כזו. **החלות והרקיקין** – האומר "הרי עלי מנחת מאפה" – מביא חלות או רקיקין, כדכתיב ב"ויקרא". ולהנך חשיב תרתי, כיון דאי בעי – חלות מייתי, ואי בעי – רקיקין מייתי. **ומנחת נשים** – אשה שהתנדבה מנחה. **ומנחת העומר** – בה נמי כתיב שמן ולבונה, כדכתיב (ויקרא ב) "ואם תקריב מנחת בכורים", והיא מנחת העומר. אבל מנחת נסכים לא בעיא לבונה, כדמפרש בגמרא. **גמרא כל היכא דתנן** – הנך מנחות דמתניתין (מנחות) – עשר תנן. כלומר, כולן באות עשר עשר חלות, כדאמרינן ב"אלו מנחות" (מנחות עו,א). **לאפוקי מדרבי שמעון** – דאמר לקמן בהאי פירקין (סג,ב): האומר "הרי עלי מנחת מאפה" – אם רצה יביא מחצה חלות מחצה רקיקין. **קא משמע לן** – רב פפא דכל מנחות דמתניתין עשר (הוא) נינהו, דהך חלות – עשר חלות, והך דרקיקין – עשר רקיקין, דהנך תרתי דומיא דאינך. לישנא אחרינא: כל היכא דתנן עוד בבא אחרת דמתניתין, ובפרק "אלו מנחות" שתנו האי סידרי מנחות דמתניתין, דדינן שוה – עשר תנן. ממנחת הסלת עד מנחת העומר, לאפוקי מדרבי שמעון דאמר כו', דלדידיה איכא אחד עשר, דבמנחת מאפה איכא ביה שלש מנחות: אי בעי – כוליה מצות, ואי בעי – כוליה רקיקין, ואי בעי – חמש חלות וחמשה רקיקין, ומתניתין מדין שאר מנחות. **ונתת עליה שמן** – במנחת העומר קאי. **מה מנחת נסכים שאינה טעונה לבונה** – כדקתני לקמן: עליה לבונה, ולא על מנחת נסכים לבונה. **טעונה שמן** – כדכתיב (במדבר כח): "בלולה בשמן כתית". **לרבות מנחת שמיני ללבונה** – דהיא דכתיב "ויהי ביום השמיני" וגו', וכתיב "ושור ואיל לשלמים לזבח ומנחה בלולה בשמן". **ולא על מנחת כהנים שמן** – והוא הדין נמי למנחת נשים וגרים, דכל הנך לא כתיב בהו שמן בהדיא, וחד מינייהו נקט. **מסתברא מנחת כהנים הוה ליה לרבויי** – בכל דיני מנחת העומר, ולא להוציא, שכן דומות יחיד, שתיהן באות עשרון, כדכתיב (שמות טז) "והעומר עשירית האיפה", וסתם מנחות באות עשרון. אבל לחם הפנים כתיב (ויקרא כד) "שני עשרונים יהיה החלה" וגו'. **כלי** – כל המנחות טעונות כלי ללוש, בפרק "שתי הלחם": שאלו את רבי זו מנין כו', אבל לחם הפנים אינו נקדש אלא בתנור. **חוץ** – כל המנחות עבודתן בחוץ, אבל לחם הפנים סידורו בהיכל. ועוד, הכל נפסלו בלינה דקדשי קדשים הם ואין נאכלות אלא ליום, אבל לחם הפנים עומד על השולחן משבת לשבת. [**הגשה**] – כל המנחות טעונות הגשה, ולחם הפנים אין טעון הגשה, כדתנן במתניתין דהאי פירקין. **אישים** – כל המנחות יש מהן מגופן לאישים, דמנחת העומר נקמצת, כדמפרש ב"אלו מנחות" (מנחות עב,ב), ומנחות כהנים כליל, לאפוקי לחם הפנים דאין מגופן לאישים. **ציבור** – לחם הפנים ומנחת העומר – קרבן ציבור הם, ומנחת כהן – יחיד הוא. **בטומאה** – העומר ושתי הלחם ולחם הפנים – חובה, ודוחות טומאה. בפרק "כיצד צולין" בפסחים (עו,ב): חמשה דברים באים בטומאה ואין נאכלין בטומאה: העומר, ושתי הלחם, ולחם הפנים כו', אבל קרבן יחיד – לא דחי טומאה. **דאכיל** – שירי עומר נאכלין לכהנים, וכן לחם הפנים, אבל מנחת כהנים – כולה כליל. **פיגולא** – בשירי עומר נוהג פיגול, שהרי קומץ מתירן. ובלחם הפנים נוהג פיגול, דבזיכין מתירין אותו. וקיימא לן במסכת יומא בפרק "הוציאו לו" (ס,א): כל דבר שיש לו מתירין, בין לאדם בין למזבח, נוהג בו פיגול. אבל מנחת כהנים – כולה כליל, ואין לה מתירין, ואין פיגול נוהג בה. **בשבתא** – דעומר קרב אפילו בשבת, כדאמר בפרק "רבי ישמעאל" (מנחות סג,ב), ולחם הפנים סידורו בשבת. **מסתברא מנחת כהנים** [**הוה ליה לרבויי** – מפני שבמנחה כתיב "נפש" למדנו] דכל מנחת יחיד טעונה שמן. [**בלול**] – מנחת כהנים בלול. **בלוג** – בכל המנחות סגי בחד לוג [לעשרון], ומנחת נסכים יש שלשה שלשה [לוגין] לעשרון. **מוגש** – עומר ושאר מנחות טעונות הגשה ולא מנחת נסכים, כדמפרש במתניתין. **בגלל עצם** – עומר ומנחת כהנים – באות בגלל עצמן, ומנחת נסכים – באה בגלל זבח. **מנחת נסכים** – ציבור היא, שהרי באה עם התמידין. ועומר נמי ציבור, ושתיהן חובה, ודוחות שבת וטומאה. **מסתברא נפש** – במנחת סלת כתיב "נפש" וכתיב "לבונה", ומהתם גמרינן לכל מנחת יחיד שטעונה לבונה. **אי אמרת בשלמא לרבות שפיר** – דסלקא דעתך אמינא: שעה מדורות לא ילפינן, קא משמע לן.

תוספות

ונתת עליה שמן — האי קרא במנחת העומר כתיב, ואיצטריך למעוטי לחם הפנים, משמע דלא תיתי בקל וחומר ממנחת נסכים שאינה טעונה לבונה לבונה טעונה שמן, והיא גופה דאינה טעונה לבונה לא ידעינן אלא מסיפיה דקרא, דדרישׁ: עליה לבונה, ולא על מנחת נסכים לבונה, דלא ניהדר ונילף בקל וחומר מלחם הפנים שאין טעון שמן, כדממעטינן מרישיה דקרא, וטעון לבונה. ואין שייך כאן לומר: דלא ניכתוב "עליה" למעוטי לא בשמן ולא בלבונה, ונימא: חד וחד תיקום בדוכתיה, כי ההוא דפרק שני דזבחים (יז,א), דלא דמי. דהכא, בלא קל וחומר נמי הוו גמירי מהדדי, או משאר מנחות, או מדאיקרו "מנחה". תדע דהא אהני קל וחומר דהכא איכא פירכי טובא.

היא להוציא שתי הלחם — איצטריך למעוטי, משום דאיקרו "מנחה", כדכתיב (ויקרא כג): "מנחה חדשה".

ואימא עליה שמן ולא על מנחת כהנים שמן — פירש בקונטרס: והוא הדין למנחת נשים וגרים. ונראה דלא בעי לאקשויי מהנהו, משום דדמו טפי לכל המנחות הכתובות שם דבעו שמן, אבל מנחת כהנים לא דמיא להו, דכליל. **כלי** — פירש בקונטרס: כל המנחות בעו כלי ללוש, בפרק "שתי הלחם" (מנחות צו,א), שאלו לרבי: [זו] מנין כו', אבל לחם הפנים אינו נקדש אלא בתנור. וקשה: אי מדת יבש נתקדשה — לחם הפנים נמי בעי כלי, כדמוכח לעיל (נז,א) דמרבי לחם הפנים לחימרא. ואי מדת יבש לא נתקדשה — תרוייהו לא בעו כלי. ואי משום השמן בעו כלי — אם כן לחם הפנים נמי, דהא בעי למימר שיהא טעון שמן בלישה במנחה! ונראה לפרש: דכלי הייגו, דלענין כלי שוו אהדדי מנחת העומר ומנחת נסכים, אבל לחם הפנים בעי שולחן, ובזיכין ללבונה. ומיהו גבי לבונה דבסמוך לא יתכן לומר כן.

פיגול בשבת — אין זה כרבא דאמר בפרק קמא (מנחות ה,ב) דאין מחשבה פוסל אלא במי שראוי לעבודה, לאפוקי מנחת העומר. ואף על גב דהתם איירי במחשבה שלא לשמו, הוא הדין במחשבת פיגול, מייתי לה בפרק שני דזבחים (כו,ב).

כי

תוספות

כי חטאת היא — בפרק קמא (מנחות ד,א) דרשינן ליה לדרשא אחריתי, ועוד דרשינן לקמן בפרק בתרא (קח,א) דרשה שלישית. ומיהו תרי "חטאת היא" כתיבי במנחת חוטא. **ותיהוי** פך פירוש אמאי פסלה בה מחשבה — לא גרסינן. והכי גרסינן: ותיהוי דחוי, בין אמתניתין ובין אברייתא. ותיהוי דחוי, אמאי מיתכשרא בליקוט לבונה? הואיל ונדחה — תדחה! [ומשני]: "חטאת" קרייה רחמנא, אפילו כי נתן בה לבונה — חזרת להכשירה. והכותב בספרים הפירוש טעה. כסבור הך קושיא דמקשי "ותיהוי דחוי" אפסול מחשבה קאי, ופירש בגליון הספר: אמאי פסלה מחשבה? וכתב למעלה מפירושו "פירוש" — לסימן שזה פירוש, והמעתיק טעה וכתב הכל בספר. ושניהם טעו, דאפסול מחשבה לא פריך מידי. דאי משליקט לבונה — אמאי לא תיפסיל בה? הרי כשרה להקטיר, וכיון דכשרה היא אהניא בה מחשבת פיגול, וכל שכן מחשבת פסול. אם עד שלא ליקט לבונתה, דקתני "פסול, ואין בו כרת" — ההוא לאו משום מחשבה הוא, אלא מפני שהקמיצה פסולה היא בעוד הלבונה עליה, כדקתני "אם שם שמן — פסול" לגבי שמן. ולבונה לא מכשר אלא לפי שאפשר ללוקטה, וכל זמן שלא ליקטה — כל עבודותיה בפסול. ולפי גירסת הטועים הכי פירוש "ותיהוי פך" — אמאי פסל בה מחשבה בהך מנחה בעוד שהלבונה בתוכה, תהא כאילו נפל עליה פך שמן, דלא הוה חזיא, ולא תיחול לה מחשבת פסול כלל, דלבי לקוט לה — תיתכשר, אמאי פסלא במחשבה? דחויה היא! [ומשני]: "חטאת" קרייה רחמנא, אפילו כי נתן עליה לבונה. והלכך מהניא ביה מחשבה ליפסל. כך הגיה רש"י בפירושו. ולפי שאינו בכל הפירושים כתבתיו. ודבר תימה הוא: מאי קפריך "ותיהוי דחוי", הא בהדיא דריש לה בברייתא מדכתיב "חטאת"! ורבא נמי, למה דחק לתרץ "חנן המצרי היא"? **כל** שבידו לא הוי דחוי — צריך לחלק בין זה לההיא דזבחים בריש "קדשי קדשים" (נט,א) דכל הקדשים שהיו עד שלא נפגם המזבח, ואחר כך נפגם המזבח — פסולין, דאמאי פסולין? הא לא הוי דחוי, כיון דבידו לתקן את המזבח! **כום** היה ממלא מדם התערובות — אף על פי שדם התמצית מעורב בו — רבי יהודה לטעמיה, דאמר: אין דם מבטל דם (זבחים עח,א).

מי

דְּמַאן שָׁמְעַתְּ לֵיהּ דְּאִית לֵיהּ דְּחוּיִין? רַבִּי יְהוּדָה הִיא. דִּתְנַן, וְעוֹד אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: נִשְׁפַּךְ הַדָּם - יָמוּת הַמִּשְׁתַּלֵּחַ - יִשְׁפַּךְ הַדָּם. וְאִילּוּ הֵיכָא דִּבְיָדוֹ תַּנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כּוֹס הָיָה מְמֻלָּא מִדָּם הַתַּעֲרוֹבוֹת וּזְרָקוֹ זְרִיקָה אַחַת כְּנֶגֶד הַיְסוֹד. אָמַר רַב יְצָחָק בַּר יוֹסֵף, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: נָתַן מִשֶּׁהוּ שֶׁמֶן עַל גַּבֵּי בְּזִית מִנְחָה - פָּסַל. מַאי טַעְמָא? "לֹא יָשִׂים" - שִׂימָה כָּל דְּהוּ, "עָלֶיהָ" - עַד דְּאִיכָּא שִׁיעוּרָא. וְאָמַר רַב יְצָחָק בַּר יוֹסֵף, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: נָתַן בְּזִית לְבוֹנָה עַל גַּבֵּי מִשֶּׁהוּ מִנְחָה - פָּסַל. מַאי טַעְמָא? "לֹא יִתֵּן" כְּתִיב - עַד דְּאִיכָּא נְתִינָה, "עָלֶיהָ"

הוי

שְׁתֵּי הַלֶּחֶם הָוָה לֵיהּ לְרַבּוּיֵי, שֶׁכֵּן צִיבּוּר, חוֹבָה, טַמְיָא, דְּאָכַל, פִּיגּוּלָא, בַּשַּׁבְּתָא, מַתִּיר, תְּנוּפָה, בָּאָרֶץ, בִּזְמַן, חָדָשׁ, וְהָנֵי נְפִישָׁן! - מִסְתַּבְּרָא "נֶפֶשׁ". **משנה** וְחַיָּיב עַל הַשֶּׁמֶן בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְחַיָּיב עַל לְבוֹנָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ. נָתַן עָלֶיהָ שֶׁמֶן - פְּסָלָהּ, לְבוֹנָה - יְלַקֶּטֶנָּהּ. נָתַן שֶׁמֶן עַל שְׁיָרֶיהָ - אֵינוֹ עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה. נָתַן כְּלִי עַל גַּבֵּי כְּלִי - לֹא פְּסָלָהּ. **גמרא** תָּנוּ רַבָּנַן: לֹא יָשִׂים עָלֶיהָ שֶׁמֶן, וְאִם שָׂם - פָּסַל. יָכוֹל לֹא יִתֵּן עָלֶיהָ לְבוֹנָה, וְאִם נָתַן - פָּסַל? תַּלְמוּד לוֹמַר: "כִּי חַטָּאת". יָכוֹל אַף בְּשֶׁמֶן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "הִיא". וּמָה רָאִיתָ לִפְסוֹל בְּשֶׁמֶן וּלְהַכְשִׁיר בִּלְבוֹנָה? פּוֹסֵל אֲנִי בְּשֶׁמֶן שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְלַקְּטוֹ, וּמַכְשִׁיר אֲנִי בִּלְבוֹנָה שֶׁאֶפְשָׁר לְלוֹקְטָהּ. בְּעָא רַבָּה בַּר רַב הוּנָא מֵרַבִּי יוֹחָנָן: נָתַן עָלֶיהָ לְבוֹנָה שְׁחוּקָה, מַהוּ? מִשּׁוּם דְּאֶפְשָׁר לְלַקְּטָהּ, וְהָא לָא אֶפְשָׁר לְלַקְּטָהּ, אוֹ דִּילְמָא מִשּׁוּם דְּלָא מִיבְלְעָא. וְהָא נַמִּי לָא מִיבְלְעָא? תָּא שְׁמַע: וּלְבוֹנָה יְלַקֶּטֶנָּה. - דִּילְמָא חֲדָא וְעוֹד קָאָמַר: חֲדָא, דְּלָא מִיבְלְעָא. וְעוֹד, יְלַקֶּטֶנָּה. תָּא שְׁמַע: מַכְשִׁיר אֲנִי בִּלְבוֹנָה, שֶׁאֶפְשָׁר לְלוֹקְטָהּ. הָכָא נַמִּי חֲדָא וְעוֹד קָא אָמַר. מַאי הַוֵּי עָלָהּ? אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, תַּנְיָא: מִנְחַת חוֹטֵא וּמִנְחַת קְנָאוֹת שֶׁנָּתַן עָלֶיהָ לְבוֹנָה - מְלַקֵּט אֶת הַלְּבוֹנָה וּכְשֵׁרָה. וְאִם עַד שֶׁלֹּא לִיקֵּט לְבוֹנָתָהּ חִישֵׁב עָלֶיהָ, בֵּין חוּץ לִזְמַנּוֹ בֵּין חוּץ לִמְקוֹמוֹ - פָּסוּל וְאֵין בּוֹ כָּרֵת. וְאִם מִשֶּׁלִּיקֵּט לְבוֹנָתָהּ מְחַשֵּׁב עָלֶיהָ, חוּץ לִמְקוֹמוֹ - פָּסוּל וְאֵין בּוֹ כָּרֵת, חוּץ לִזְמַנּוֹ - פִּיגּוּל וְחַיָּיבִין עָלָיו כָּרֵת. וְתֵיהֲוֵי פַּךְ, וְאַמַּאי פְּסָלָה בְּמַחֲשָׁבָה, דְּחוּי הוּא! אָמַר אַבָּיֵי: "חַטָּאת" קְרֵיהּ רַחֲמָנָא. רָבָא אָמַר: הָא מַנִּי? חָנָן הַמִּצְרִי הוּא, דְּלֵית לֵיהּ דְּחוּיִין. דְּתַנְיָא, חָנָן הַמִּצְרִי אוֹמֵר: אֲפִילּוּ דָּם בַּכּוֹס, מֵבִיא חֲבֵירוֹ שֶׁלֹּא בְּהַגְרָלָה וּמְזַוֵּוג לוֹ. רַב אַשִׁי אָמַר: כָּל שֶׁבְּיָדוֹ, לָא הָוֵי דְּחוּי. אָמַר רַב אַדָּא: כְּוָותֵיהּ דְּרַב אַשִׁי מִסְתַּבְּרָא, דְּתַנְיָא: נִשְׁפַּךְ הַדָּם הַיְינוּ דְּבָרוּר. אֶלָּא מַאי הַיְינוּ דְּבָרוּר? אִי דְּבָרוּר מִמָּשׁ, הָא אִיתָא לְמִיתְנָא בְּפֵרוּשׁ! אֶלָּא הַיְינוּ דְּבָרוּר, דְּלָא מִיבְעֵי לֵיהּ לְמִיתְנָא בְּפֵרוּשׁ, דְּאִיתְּמַר בְּגַוָּהּ דְּמִלְּתָא

שְׁתֵּי הַלֶּחֶם הָוָה לֵיהּ לְרַבּוּיֵי – יש לרבות בהן שמן ולבונה **שֶׁכֵּן** הן דומות יותר למנחת העומר ממה שמנחת כהנים דומה לה, לפי ששתיהן קרבנות **צִיבּוּר**, והן קרבנות **חוֹבָה, טְמֵיאָה** – ושתיהן באות בטומאה, **דְּאֲכֹל** – שתיהן נאכלות, **פִּיגּוּלָא** – בשתיהן פוסלת מחשבת פיגול, לפי שיש להן מתירים [את שתי הלחם מתירים הכבשים ואת מנחת העומר מתיר הקומץ], **בְּשַׁבְּתָא** – שתיהן דוחות את השבת, **מַתִּיר** – מנחת העומר מתירה אכילת חדש במדינה ושתי הלחם מתירים חדש במקדש, **תְּנוּפָה** – את שתיהן צריך הכהן להניף, **בָּאֲרֶץ** – שתיהן באות מתבואת ארץ ישראל בלבד, **בִּזְמַן** – לשתיהן קבוע זמן להקרבתן, העומר בפסח ושתי הלחם בעצרת, **חָדָשׁ** – שתיהן באות מתבואה חדשה בלבד, ואילו מנחת כהנים היא קרבן יחיד, ואינה חובה, אינה באה בטומאה, אינה נאכלת, לא פוסלת בה מחשבת פיגול לפי שכולה כליל ואין לה מתיר, אינה דוחה שבת, אינה מתירה דבר אחר, אינה טעונה תנופה, באה גם מתבואת חוץ לארץ, אין זמן קבוע להבאתה ובאה גם מתבואה ישנה. **וְהָנֵי נִפִּישָׁן** – ומנין הדינים ששתי הלחם דומים בהם למנחת העומר הוא רב יותר ממנין הדינים שמנחת כהנים דומה בהם למנחת העומר, ומדוע ממעטים את שתי הלחם משמן ולבונה. מתרצת הגמרא: **מִסְתַּבְּרָא נֶפֶשׁ** – מסתבר שמאחר ובמנחת סולת שטעונה שמן ולבונה נאמר 'נפש' דהיינו קרבן יחיד, יש ללמוד ממנה למנחת כהנים שהיא מנחת יחיד להטעינה שמן ולבונה.

משנה

משנתינו דנה במי שעבר ונתן שמן או לבונה על מנחת חוטא. אומרת המשנה: **וְחַיָּיב** מלקות **עַל** נתינת **הַשֶּׁמֶן בִּפְנֵי עַצְמוֹ**, גם אם לא נתן עליה לבונה, **וְחַיָּיב** מלקות **עַל** נתינת **לְבוֹנָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ**, גם אם לא נתן עליה שמן. **נָתַן עָלֶיהָ** [–על מנחת חוטא] **שֶׁמֶן, פְּסָלָהּ** ואין לה תקנה. נתן עליה **לְבוֹנָה, יִלְקְטֶנָּה** והיא כשירה. **נָתַן שֶׁמֶן עַל שְׁיָרֶיהָ**, כלומר על מה שנשאר ממנחת החוטא לאחר הקמיצה, **אֵינוֹ עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה. נָתַן כֶּלִי** ובתוכו שמן **עַל גַּבֵּי הַכֶּלִי** שבתוכו מונחת מנחת חוטא **לֹא פְּסָלָהּ.**

גמרא

שנינו במשנה שהנותן שמן על מנחת חוטא פסלה, ואילו הנותן לבונה לא פסלה, המקור בתורה נלמד בברייתא: **תָּנוּ רַבָּנָן**, נאמר במנחת חוטא (ויקרא ה יא) 'לֹא יָשִׂים עָלֶיהָ שָׁמֶן', **וְאִם** עבר ושָׂם עליה שמן **פָּסַל** אותה. **יָכוֹל** היית לומר גם על המשך הפסוק 'לֹא יִתֵּן עָלֶיהָ לְבוֹנָה' **וְאִם נָתַן פָּסַל**, אבל **תַּלְמוּד לוֹמַר** – מלמדנו הכתוב 'כִּי חַטָּאת הִוא', שאף אם נתן עליה לבונה עדיין שם חטאת עליה ומכפרת. **יָכוֹל** היית לומר **אַף בַּשֶּׁמֶן** שניתן עליה, שעדיין שם חטאת עליה ולא נפסלה, **תַּלְמוּד לוֹמַר** – מלמדנו הכתוב 'חטאת **הִיא**', שדווקא בנתינת לבונה עדיין שם חטאת עליה ולא בנתינת שמן. שואלת הברייתא: **וּמָה רָאִיתָ** – מהיכן למדת **לִפְסוֹל בַּשֶּׁמֶן וּלְהַכְשִׁיר בַּלְּבוֹנָה.** משיבה הברייתא: **פּוֹסֵל אֲנִי** – מסתבר לפסול **בַּשֶּׁמֶן**, לפי **שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְלָקְטוֹ** מעל גבי המנחה, שהרי הוא נבלע בה, **וּמַכְשִׁיר אֲנִי בַּלְּבוֹנָה** לפי שיש לה תקנה **שֶׁאֶפְשָׁר לִלְקְטָהּ.**

הגמרא מסתפקת מה עיקר הטעם להכשיר בלבונה: **בְּעָא רַבָּה בַּר רַב הוּנָא מֵרַבִּי יוֹחָנָן, נָתַן עָלֶיהָ לְבוֹנָה שְׁחוּקָה** שאין אפשרות ללוקטה מן הסולת, **מַהוּ** – האם המנחה נפסלת בכך. וצדדי הספק הם, האם הטעם להכשיר בנתינת לבונה הוא **מִשּׁוּם דְּאֶפְשָׁר לְלָקְטָהּ, וְהָא** – וזו הלבונה השחוקה **לֹא אֶפְשָׁר לְלָקְטָהּ** ולכן המנחה נפסלת, **אוֹ דִּילְמָא** – או שמא הטעם הוא **מִשּׁוּם דְּלֹא מִיבַּלְּעָא** – שהלבונה אינה נבלעת בסולת, **וְהָא נַמִּי** – וגם זו הלבונה השחוקה **לֹא מִיבַּלְּעָא** – אינה נבלעת בו, ולכן אינה פוסלת את המנחה.

הגמרא פושטת את הספק ממשנתינו: **תָּא שְׁמַע**, 'ולְבוֹנָה שנתנה על מנחת חוטא **יִלְקְטֶנָּה**', משמע שהטעם הוא לפי שיכול ללוקטה. דוחה הגמרא: **דִּלְמָא חָדָא וְעוֹד קָאָמַר** – שמא כוונת המשנה להוסיף עוד טעם מלבד הטעם העיקרי, **חָדָא דְּלֹא מִיבַּלְּעָא** – הטעם העיקרי הוא לפי שאינה נבלעת, **וְעוֹד יִלְקְטֶנָּה** – וטעם נוסף שהרי הוא יכול ללוקטה.

הגמרא פושטת את הספק מברייתא שהובאה לעיל: **תָּא שְׁמַע, מַכְשִׁיר אֲנִי בַּלְּבוֹנָה**, לפי **שֶׁאֶפְשָׁר לִלּוֹקְטָהּ**, משמע שזה טעם ההכשר. דוחה הגמרא: **הָכָא נַמִּי חָדָא וְעוֹד קָא אָמַר** – גם בברייתא הכוונה שיש שני טעמים, הטעם העיקרי לפי שאינה נבלעת והטעם השני לפי שאפשר ללוקטה.

לאחר שנדחו הראיות מהמשנה והברייתא, מבררת הגמרא: **מַאי הָוֵי עָלָהּ** – כיצד אם כן נפשוט את הספק. **אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, תַּנְיָא, מִנְחַת חוֹטֵא וּמִנְחַת קְנָאוֹת שֶׁנָּתַן עָלֶיהָ לְבוֹנָה, מְלַקֵּט אֶת הַלְּבוֹנָה וּכְשֵׁרָה, וְאִם עַד שֶׁלֹּא לִיקֵּט לְבוֹנָתָהּ חִישֵׁב עָלֶיהָ** מחשבת פסול, **בֵּין** אם חשב לאכול את שיירי המנחה **חוּץ לִזְמַנּוֹ**, כלומר יותר מיום ולילה, **וּבֵין** אם חשב לאכול את שייריה **חוּץ לִמְקוֹמוֹ**, כלומר מחוץ לעזרה, הקרבן **פָּסוּל, וְאֵין בּוֹ** [–על אכילת המנחה] **כָּרֵת**, שכיון שהיה על המנחה פסול אחר, לא חל בה שם פיגול. **וְאִם מִשֶּׁלִּיקֵּט לְבוֹנָתָהּ** [וכך חוזרה המנחה להכשירה] **הִיא מְחַשֵּׁב עָלֶיהָ** לאכול השיריים **חוּץ לִמְקוֹמוֹ**, הקרבן **פָּסוּל, וְאֵין בּוֹ כָּרֵת**, ואם חשב לאכול השיריים **חוּץ לִזְמַנּוֹ**, חל על המנחה שם **פִּיגּוּל, וְחַיָּיבִין עָלָיו** [–על אכילתו] **כָּרֵת**. מבואר בברייתא שהכשר המנחה תלוי בלקיטת הלבונה, ולפיכך בלבונה שחוקה שאין אפשרות ללוקטה, המנחה פסולה.

בברייתא נאמר שאם חישב על המנחה מחשבת פסול קודם שליקט את הלבונה, המנחה נפסלה. מקשה על כך הגמרא: **וְתֵיהֲוֵי פֵּךְ** – כל עוד הלבונה נמצאת על המנחה תחשב המנחה כנשפך עליה פך שמן, שאין המנחה ראויה להקרבה ומחשבת פסול אינה חלה עליה, **וְאַמַּאי פְּסָלָהּ כְּמַחֲשֶׁבֶת דָּחוּי הוּא** – הלא המנחה כעת דחויה היא. מתרצת הגמרא: **אָמַר אַבָּיֵי**, גם כאשר יש לבונה על המנחה, **חַטָּאת קָרֵיהּ רַחֲמָנָא**, ללמדנו שעדיין שם חטאת עליה, ולכן מועילה מחשבת חוץ למקומו וחוץ לזמנו לפוסלה. הגמרא מביאה תירוץ נוסף: **רָבָא אָמַר, הָא מַנִּי** – הברייתא הזאת בשיטת מי היא, הלא **חָנָן הַמִּצְרִי הוּא, דְּלֵית לֵיהּ דְּחוּיִין** – שאינו סובר סברת 'דחוי', ולשיטתו, דבר שהיה פסול למזבח או למצוה והוסר הפסול חוזר הוא להכשירו, **דְּתַנְיָא** בענין שני שעירי יום הכיפורים שמת אחד מהם, **חָנָן הַמִּצְרִי אוֹמֵר אֲפִילּוּ** אם מת המשתלח לאחר ששחט את השעיר הפנימי **וְהַדָּם** שלו נמצא **בַּכּוֹס**, אין אומרים שבמות המשתלח נדחה הדם ויש לשופכו ולהביא שני שעירים אחרים, אלא **מֵבִיא** מהשוק **חֲבֵירוֹ** – שעיר אחר **שֶׁלֹּא בְּהַגְרָלָה, וּמְזַוֵּג לוֹ** – ומעמיד את השעיר ליד הכוס עם הדם כדי להראות שהוא חבירו המשתלח וישלחנו לעזאזל. הגמרא מביאה תירוץ נוסף: **רַב אַשִּׁי אָמַר**, גם לשיטת חכמים הסוברים סברת 'דחוי', **כֹּל שֶׁבְּיָדוֹ** להסיר את הפסול, כגון בלבונה המונחת על המנחה שיכול ללוקטה, **לֹא הָוֵי דָּחוּי** – אינו נחשב לדחוי, ולכן מועילה מחשבת חוץ למקומו וחוץ לזמנו לפסול המנחה. הגמרא מביאה ראיה לתירוצו של רב אשי: **אָמַר רַב אַדָּא, כְּוָתֵיהּ דְּרַב אַשִּׁי מִסְתַּבְּרָא** – מסתבר לומר כדברי רב אשי, **דְּמַאן שָׁמְעַת לֵיהּ דְּאִית לֵיהּ דְּחוּיִין** – שהרי מי הוא ששמענו שסובר סברת דחוי, **רַבִּי יְהוּדָה הִיא, דְּתָנֵן** במסכת יומא (סב.), **וְעוֹד אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, נִשְׁפַּךְ הַדָּם** של השעיר הפנימי על הארץ נדחה ונפסל בכך המשתלח, ולכן **יָמוּת הַמִּשְׁתַּלֵּחַ** ויביא שני שעירים אחרים. וכן אם **מֵת הַמִּשְׁתַּלֵּחַ**, נדחה ונפסל בכך השעיר הפנימי, **וּנִשְׁפַּךְ הַדָּם** שלו על הקרקע ויביא שני שעירים אחרים. מוכח שלדעת רבי יהודה דבר שנדחה אינו חוזר להכשירו. **וְאִילּוּ הֵיכָא דְּבָיְדוֹ** לסלק את הפסול, **תַּנְיָא** בענין שחיטת קרבן פסח, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר**, שכיון שיש חשש שדמו של אחד מן הפסחים הרבים שנשחטו נשפך מהמזרק על הרצפה ולא זרקו אותו על המזבח, ונמצא שבעליו של הקרבן לא קיים מצות הקרבת פסח, לכן **כּוֹס הָיָה מְמֻלָּא מִדַּם הַתַּעֲרוֹבוֹת** שנמצאים על הרצפה, והדם שנשפך מעורב עתה בדם שבכוס, **וּזְרָקוֹ וְזָרְקָה אַחַת כְּנֶגֶד הַיְסוֹד.** ולכאורה כשהדם נשפך מהכלי לרצפה נעשה דחוי ואיך חוזר וזורקו, אלא משום שבידו לאסוף אותו לכלי

המשך בעמוד קס"ז

עין יעקב

דף לב עמ׳ ב **מאי שְׁנָא**[821] **בִּשְׁעַת לֵדָתָן? אָמַר רָבָא**[822]**: נָפַל תּוֹרָא**[823]**, חֲדֵד לְסַכִּינָא**[824]**. אַכַּיֵּי אָמַר**[825]**: תַּפּוּשׁ**[826] **תֵּירוּם**[827] **אַמְתָּא**[828]**, בְּחַד מַחְטְרָא**[829] **לִיהֱוֵי**[830]**. רַב חִסְדָּא אָמַר: שַׁבְקֵיהּ**[831] **לְרַוָּיָא**[832]**, דְּמִנַּפְשֵׁיהּ**[833] **נָפִיל**[834]**. מַר עוּקְבָא אָמַר**[835]**: רַעְיָא**[836] **חִגְּרָא**[837]**, וְעִיזֵי**[838] **רָהֲטָן**[839]**, אַכַּב**[840] **חוּטְרָא**[841] **מִילֵי**[842]**, וְאַבֵּי דָּרֵי**[843] **חוּשְׁבָּנָא**[844]**.**

רש״י

נפל תורא. לארעא שהוא עומד לשחיטה הכל אומרים חדדו לסכינא עד שלא יקום ויהא טורח להשליכו כך הואיל ואיתרע מזלה מזומנת פורענותה לבא: **תפוש תירום אמתא.** תרבה פשעים השפחה וכולן תלקה בחבטה אחת: **תפוש.** תרבה: **תירום.** פשע והתרסה: **מחטרא.** בטד״ור בלע״ז

כלומר אשה עומדת לייסורי לידה על עונשה של חוה ומצרפין לה עונשין הרבה לאותו מלקות: **שבקיא לרויא.** לשיכור אינך צריך להפילו שהוא יפול מאליו כך האשה עומדת לילד משנתעברה והיא צריכה לבקש להקב״ה לפתוח רחמה והוא נמנע והיא מתה מאליה. כל הני משל הדיוט נינהו: **רעיא חגרא ועיזי רהיטן.** קלה לרוץ ואינו יכול להגיעה ולהלקותה על סרחונה: **אכב חוטרא מילי.** כשהיא באה לפני גדרות צאן שם הוא מדבר עמה להלקותה על פשעה: **ואבי דרי.** לבית הדיר של צאן באין לחשבון. גדרות צאן מתרגמינן חוטרין דען (במדבר לב). כלומר האשה כשהיא בבריאותה פעמים שזכיותיה תולין ואין כח במקטרג להזכיר עונה אבל משהגיעה לפתח הסכנה וצריכה לנסים שם מזכירין עונותיה ומעשיה אם ראויה היא לנס אם לאו:

מתוך שיעורים באגדות חז״ל

820) שׁוֹאֶלֶת הַגְּמָרָא: 821) בַּמֶּה שׁוֹנָה הִיא הַלֵּידָה, שֶׁדַּוְקָא אָז מוֹצְאִים הִזְדַּמְּנוּת לְהַעֲנִישׁ אֶת הָאִשָּׁה? וּמַדּוּעַ דַּוְקָא 822) בִּגְלַל סִבּוּכִים אֶפְשָׁרִיִּים רַבִּים, נִמְצֵאת הַיּוֹלֶדֶת בְּסַכָּנַת חַיִּים אֲמִתִּית, מִמֵּילָא אֶפְשָׁר לְהַציִּע הֶסְבֵּר לְסִבַּת מוֹתָהּ עַל יְדֵי צִטּוּט שֶׁל פִּתְגָּם הָאוֹמֵר: 823) כְּשֶׁנּוֹפֵל הַשּׁוֹר 824) תַּשְׁחִיז אֶת הַסַּכִּין כְּדֵי לְשָׁחֲטוֹ. שֶׁהֲרֵי כְּדֵי לִשְׁחֹט שׁוֹר יֵשׁ לְהַשְׁכִּיבוֹ, וְאִם הַשּׁוֹר גָּדוֹל וְחָזָק, זוֹ טִרְחָה גְּדוֹלָה, אֲבָל כְּשֶׁהַשּׁוֹר נוֹפֵל מֵאֵלָיו, יֵשׁ לְהִזְדָּרֵז לְשָׁחֲטוֹ בְּטֶרֶם יָקוּם, וְיִהְיֶה טֹרַח לְהַשְׁכִּיבוֹ שֵׁנִית. כָּךְ גַּם לְהָבִיא מָוֶת בְּחֶתֶף לְאָדָם בָּרִיא וְצָעִיר, הוּא דָּבָר תָּמוּהַּ הַגּוֹרֵם הִשְׁתּוֹמְמוּת, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּשְׁעַת הַלֵּידָה שֶׁהִיא עֵת סַכָּנָה, אִם הַמְזַלְזֶלֶת בְּאַחַת מִשֹּׁלֹשׁ הָעֲבֵרוֹת תָּמוּת אָז, לֹא יִגְרֹם הַדָּבָר לְתִמָּהוֹן וְהִשְׁתּוֹמְמוּת. עַל כֵּן הִשְׁתַּמֵּשׁ רַשִׁ״י בַּלָּשׁוֹן: "טֹרַח" לְהַשְׁלִיךְ אֶת הַשּׁוֹר. הַגְּדָרָה שֶׁל "טֹרַח" כְּלַפֵּי הַקָּבָּ״ה, הִיא כְּשֶׁהוּא נָאֶלָץ לַעֲשׂוֹת דְּבָרִים תְּמוּהִים שֶׁאֵינָם מִשְׁתַּלְּבִים עִם כְּלָלֵי הַיּוֹם־יוֹם הָרְגִילִים. 825) עַל פִּי פִּתְגָּם נוֹסָף: 826) תִּרְבֶּה. 827) פְּשָׁעִים 828) הַשִּׁפְחָה, וְאַף עַל פִּי כֵן אֵין מַעֲנִישִׁים אוֹתָהּ עַל כָּל חֵטְא וָפֶשַׁע בְּנִפְרָד, אֲבָל אֵין שׁוֹכְחִים אֶת חֲטָאֶיהָ, אֶלָּא הֵם נִרְשָׁמִים, וּבְבֹא הָעֵת 829) בְּמַקֵּל אֶחָד 830) יִהְיוּ כָּל הַמַּלְקוֹת. כָּךְ גַּם אֵצֶל הַיּוֹלֶדֶת, עֶצֶם צַעֲרָהּ הוּא עֹנֶשׁ עַל חֶטְאָהּ שֶׁל חַוָּה, וּבְאוֹתָהּ שָׁעָה מְצָרְפִים לָהּ גַּם אֶת שְׁאָר חֲטָאֶיהָ. 831) תַּעֲזֹב. 832) אֶת הַשִּׁכּוֹר, 833) שֶׁמֵּעַצְמוֹ הוּא 834) יִפֹּל אִם לֹא יַחֲזִיקוּ בּוֹ. כָּךְ גַּם אֵצֶל הַיּוֹלֶדֶת הַזְּקוּקָה לְרַחֲמֵי שָׁמַיִם מְרֻבִּים, אֵין צֹרֶךְ לְהַעֲנִישָׁהּ אִם הָיְתָה חוֹטֵאת, אֶלָּא רַק לִמְנֹעַ מִמֶּנָּה אֶת הָרַחֲמִים שֶׁהִיא זְקוּקָה לָהֶם, וְעַל פִּי חֻקֵּי הַטֶּבַע הִיא חֲשׁוּפָה לִ"נְפִילָה", שֶׁלֹּא תַּצְלִיחַ לְהִתְגַּבֵּר עָלֶיהָ בְּכֹחוֹת עַצְמָהּ. 835) הֶסְבֵּר נוֹסָף: 836) הָרוֹעֶה 837) חִגֵּר בְּרַגְלָיו, 838) וְהָעִזִּים 839) רָצִים מַהֵר וּמַשִּׂיגִים אֶת הָרוֹעֶה הַנִּכֶּה שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַשִּׂיגָם, וּמִמֵּילָא מַרְגִּישִׁים אֶת עַצְמָם מְשֻׁחְרָרִים לַעֲשׂוֹת כְּכָל הָעוֹלֶה עַל רוּחָם, וּלְרָעוֹת בְּמָקוֹם שֶׁהָרוֹעֶה אוֹסֵר עֲלֵיהֶם. אֲבָל 840) בְּפֶתַח 841) גִּדְרוֹת הַצֹּאן הָעֲשׂוּיוֹת מִמַּקְלוֹת, 842) דְּבוּרִים, שָׁם הוּא "מְדַבֵּר" אִתָּם לְהַעֲנִישָׁם. 843) וּבְבֵית הַדִּיר שֶׁלָּהֶם הוּא עוֹשֶׂה אִתָּם 844) חֶשְׁבּוֹן, וְאֵינוֹ מְמַהֵר לִרְדֹּף אַחַר כָּל כֶּבֶשׂ וְעֵז סוֹרְרִים, כִּי יוֹדֵעַ הוּא שֶׁלִּקְרַאת עֶרֶב, בְּעֵת הֵאָסֵף הַמִּקְנֶה, תִּהְיֶינָה כָּל הַצֹּאן תַּחַת יָדוֹ. הוּא הַדִּין לְכָאן, הָאִשָּׁה מְזַלְזֶלֶת פַּעַם אַחַר פַּעַם בְּנִדָּה, בְּחַלָּה וּבְהַדְלָקַת הַנֵּר, מִתּוֹךְ מַחֲשָׁבָה שֶׁגַּם אִם בֶּאֱמֶת הָרוֹעֶה אֵינוֹ "חִגֵּר", אֲבָל הוּא מִתְנַהֵג כָּךְ, אֵינוֹ רוֹדֵף אַחֲרֶיהָ, וְהִיא יְכוֹלָה לְהַמְשִׁיךְ לִהְיוֹת סוֹרֶרֶת. אָכֵן כָּךְ הוּא, אֵין הָרוֹעֶה רוֹדֵף אַחֲרֶיהָ לְהַעֲנִישָׁהּ מִיָּד, אֲבָל בִּשְׁעַת הַלֵּידָה, כְּשֶׁהִיא זְקוּקָה לְרַחֲמֵי שָׁמַיִם מְיֻחָדִים, שָׁם עוֹרֵךְ הָ"רוֹעֶה" אִתָּהּ חֶשְׁבּוֹן, הַאִם הִיא רְאוּיָה לְתוֹסֶפֶת זְכִיּוֹת, וְכָאמוּר, שֹׁלֹשׁ הָעֲבֵרוֹת הַלָּלוּ מְקַטְרְגוֹת וְאֵינָן מֵאֶפְשְׁרוֹת הַעֲנָקַת זְכִיּוֹת מְיֻחֶדֶת.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך – הלכות שבת

1 **ו** הַנּוֹהֲגִין לוֹמַר וְשָׁמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת כו' יֵשׁ לָהֶם עַל מַה שֶׁיִּסְמוֹכוּ כד-כה וְאֵין זֶה הֶפְסֵק בֵּין גְּאוּלָּה לִתְפִלָּה
2 לְפִי שֶׁאִם שָׁמְרוּ יִשְׂרָאֵל שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת מִיָּד נִגְאָלִין וַהֲרֵי זֶה מֵעֵין גְּאוּלָּה גַּם כֵּן:

חלק ב סימן רסז, דין התפילה בערב שבת, סעיף ו

הלכתא רבתא

כד] על מה שיסמוכו - והוא שנוהגים לומר בחול קודם עמידה 'ברוך ה' לעולם אמן ואמן', אבל כשאין מפסיקין לאמירת פסוקים בחול - אין מפסיקין גם בשבת[58].

כה] על מה שיסמוכו - מנהג רבותינו נשיאנו וכן מנהג אנ"ש מדורי דורות שלא לומר 'ושמרו'[59], גם אם מתפלל במנין בו אומרים הקהל 'ושמרו'[60], ואפילו עובר לפני התיבה - לא יאמר[61].

ציונים והוספות

58) ז"ל רבינו בסידורו: מנהג העולם לומר קודם חצי קדיש בחול "ברוך ה' לעולם אמן ואמן", ובשבת "ושמרו" (וביום טוב וראש השנה ויום הכיפורים פסוקים אחרים מעין קדושת היום) ויש להם על מה שיסמוכו אבל הנוהגין שלא לומר בחול "ברוך ה' לעולם אמן ואמן" מפני חשש הפסק, גם בשבת (ויום טוב וראש השנה ויום הכיפורים) אין להפסיק בפסוקים. ואין להפסיק להכריז יעלה ויבוא בליל ראש חודש.

59) אגרות קודש חי"ז ע' רכא: בתמהון קראתי בסיום מכתבו אשר אומר הוא ושמרו וגו' שהוא היפך ממנהג אנ"ש מדורי דורות ומובן שהסברה שכותב בזה אינה מספיקה כלל וכלל לבאר הנהגה הפכית מרבותנו נשיאנו שהורו לתלמידיהם וההולכים בעקבותיהם, ולאחרי בקשת סליחתו מוכרחני לאמר שגם על פי נגלה מבהילה ההנהגה על פי הוראת חז"ל בהנהגת תלמיד לרב (סוכה ל"ב ע"ב, רב אחא ברי' דרבא מהדר כו' הואיל ונפיק מפומי' כו'). ובמה שכתב בהעדר הסמיכות בלאו הכי בבית הכנסת בו מתפלל, יש מקום לומר* שבהרהור בינתים בעניני גאולה או תפלה מתבטל העדר הסמיכות [ולהעיר גם מפלוגתא הידועה**, על סמוך ממש או לא ממש], משא"כ כשבא באמצע ענין חדש, לא ענין גאולה ותפלה וק"ל.

ובפסקי הסידור אות קכח שאל כיון שלא הכניס רבינו בסידור ברוך ה' מובן שאין אומרים גם 'ושמרו' ומדוע הכניסו בסידור? ומרגלא בפומיה דאנ"ש שהרה"ק ר' לוי יצחק מבארדיטשוב זיע"א מחותנו של אדמו"ר שלח אליו (או הגיד לו) היות ובשעה שישראל אומרים ושמרו בליל שבת נעשה יריד בשמים ומדוע הנהיג אדמו"ר שלא לאמרו, והשיב לו אדמו"ר כי גם מסמיכת גאולה לתפלה נעשה יריד בשמים ואי אפשר להיות על כל הירידים, ע"כ מפני כבודו של הרה"ק רלי"צ נ"ע שהי' אומר ושמרו כתב אדמו"ר בסידור ושמרו ולא השמיטו לגמרי, אך הקדים שאלו שא"א ברוך ה' בחול לא יאמרו ושמרו, כן שמעתי הסיפור בנוסח זה, ע"כ.

וראה נוסחאות ופרטים נוספים בקובץ היכל הבעש"ט גליון ג' ע' קלה, קובץ פרדס חב"ד גליון ז' ע' 221 ובגליון י' ע' 891, ס' ימי מלך ח"ב ע' 896, רשימות דברים (חיטריק ח"א ע' עא), למען ידעו בנים יולדו ע' 262.

60) פסקי דינים להצ"צ או"ח סי' רלו: ובעצם החשש דיראו עינינו פסק שם . . ובסידור השוה זה עם אמירת ושמרו בערבית דשבת קודם תפלה ובברדיצוב ודאי אומרים ושמרו ויש שם ג"כ כמה חשובי' מאנ"ש מתפללים ג"כ בבהמ"ד הנ"ל ואין אומרים ושמרו. ולא חשב איש שיהיה בזה משום לא תתגודדו.

61) אגרות קודש כרך יח ע' ר: בשאלתו, חסיד חבד"י שמתפלל לפני התיבה בבית הכנסת ששם נוהגים לאמר ושמרו, האם גם הוא יאמר.

נראה לי, שלא יאמר, כיון שקבל ע"ע פסק הדין שיש בזה חשש להפסק, כפסק רבנו הזקן, ובפרט שבהנוגע להמתפללים במנין, ידוע מעשה רב בזה שאין אומרים אף ששאר המתפללים אומרים וכו' (עיין או"ח סי' רל"ו בפס"ד הצ"צ) גם באם עובר לפני התיבה - אין לו לאמרו.

*) או זה עצמו שחושב שלא יאמר ושמרו בכדי להסמיך כו'. - והנה כהנ"ל הוא לשיטתי' שכותב אבל א) בפירוש כתב בסידור ששלילת אמירת ושמרו הוא מפני חשש הפסק, ודלא ככתבו. ב) בפירוש כתב בפסקי־דינים להצמח צדק לאו"ח סי' רל"ו כמו בנדו"ד שלא לומר ושמרו.

**) מנחות צח, א. ובתוס' שם עח, ב.

שולחן ערוך – הלכות שבת

1
2 **ב** במה מענגו בימי חכמי הגמרא היו מענגין בדגים גדולים
3 ובתבשיל של תרדין שמאכלים אלו היו חשובים ענג בימיהם
4 וכל מקום ומקום לפי מנהגו יענגוהו במאכלים ומשקים
5 החשובים להם ענג.
6 ואין חיוב לאכול בשר ולשתות יין בשבת אלא לפי שמן הסתם
7 יש לרוב בני אדם ענג באכילת בשר יותר מבשאר מאכלים
8 ובשתיית יין יותר מבשאר משקים לכך יש להם להרבות בבשר
9 ויין כפי יכלתם והשגת ידם:

ג וכל המרבה בהוצאת שבת ובתיקון מאכלים רבים וטובים הרי זה משובח והוא שידו משגת.

ואף אם אין לו עכשיו מעות מזומנים אלא חפצים ימשכנם וילוה עליהם והקב"ה ימציא לו לפרוע ועל זה אמרו רז"ל אמר הקב"ה לוו עלי ואני פורע כלומר שאין הוצאת שבת ויו"ט עולה בחשבון הקצבה שנקצב לו בראש השנה למזונות כל השנה ושאר צרכיו שכך אמרו חכמים כל מזונותיו והוצאותיו של אדם קצובין לו מראש השנה שקוצבין לו כמה ישתכר בשנה זו לצורך מזונותיו ושאר צרכיו של כל ימות השנה חוץ מהוצאות שבתות ויו"ט שאין קוצבין עליה כלום אלא אם מוסיף בהוצאת שבת ויו"ט מוסיפין לו.

אבל אם אין לו חפצים למשכנם ולפרוע בהם לא ילוה ושהקב"ה יפרע כי מאחר שאין לו משלו אין עליו חיוב כלל להרבות בהוצאת שבת יותר מהשגת ידו:

ד ואף אם אין ידו משגת כלום ורוצה ליטול מן הקופה של צדקה המתחלקת בכל ערב שבת לא יטול אם אינו צריך ליטול לצורך מזונותיו של ימות החול של שבוע הבא ובשביל מזונות יום השבת ג"כ לא היה צריך ליטול אם היה נוהג כבחול ממש לאכול בו שתי סעודות בלבד פת וקטניות כסעודותיו בחול כגון שיש לו מזון י"ד סעודות לשבעה ימים שעד ערב שבת הבא סעודה אחת לכל יום וסעודה אחת לכל לילה אלא שרוצה ליטול כדי לאכול שלשה סעודות בשבת וכל שכן אם רוצה ליטול כדי להתענג קצת יותר מימות החול שאסור לו ליטול מן הקופה בשבוע זו שכך אמרו חכמים עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות:

ה אבל בערב שבת הבא נותנין לו מזון ט"ו סעודות לאותה שבוע כדי שיהיה לו שלשה סעודות לאותו שבת וגם נותנים לו דגים וירק לאותו שבת שכיון שכבר נצרך לבריות נותנים לו כל צרכו שנאמר די מחסורו אשר יחסר לו וכן מי שנותנים לו מדי שבוע בשבוע מצדקה אחרת שמותר לו לקבל ממנה הרבה כל שאין לו שיעור המפורש ביו"ד סימן רנ"ג הרי זה יכול להרבות בהוצאת שבת כפי ערך מה שנותנים לו (ובלבד שלא יוציא כל כך לשבתות עד שתחסר פרנסתו בחול ויצטרכו להוסיף לו מן הצדקה מחמת הוצאותיו לשבתות שנמצא מטיל כבוד שבתותיו על הבריות וכבר אמרו עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות):

ו ואם מה שנותנים לו אינו מספיק לו להרבות בהוצאת שבת ושיותיר מזה לפרנסתו לחול בענין שיצטרכו להוסיף לו מכל מקום אם יש לו מעט משלו יזרז את עצמו להוציא ממון בכבוד השבת בכל מה שאפשר.

אבל אם אין לו כלום משלו אין צריך לבקש מאחרים שיתנו לו כדי לכבד את השבת שכבר אמרו עשה שבתך כו' ומכל מקום צריך הוא לעשות דבר מועט בתוך ביתו לקיים מצות עונג.

ואם מה שנותנים לו אינו מספיק לו אפילו לדבר מועט צריך הוא לצמצם מעט בשאר הימים בענין שיוכל לעשות דבר מועט לענג שבת.

וכל שכן מי שאינו נוטל כלום מהצדקה אלא מסתפק במועט שיש לו משלו שאינו צריך לבקש מאחרים שיתנו לו כדי לכבד את השבת אלא יצמצם מעט בשאר הימים בענין שיעשה דבר מועט לענג שבת וזה טוב יותר משיצטרך לבריות:

ז אף מי שאין ידו משגת להרבות במאכלי שבת טוב לו ליזהר שלא יפחות משני תבשילין וטוב ליזהר לאכול דגים בכל סעודה אלא אם כן הדגים מזיקים לו לפי טבעו או ששונאם שאין לו מהם עונג אלא צער והשבת לענג ניתן כמו שיתבאר בסימן רפ"ח.

ואם הנכרים מייקרים השער של הדגים ומחמת זה יש כמה בני אדם שאין יכולים ליקח דגים לשבת נכון לתקן שלא יקנה שום ישראל מהם דגים איזה שבתות כדי שאח"כ יוזילו השער ויוכלו הכל לקיים מצות עונג שבת:

ח אם שלחו לאדם איזה דבר מאכל שיאכלנו בשבת אל יאכלנו בחול (ממדת חסידות אבל מן הדין אין איסור בדבר עיין סימן תרצ"ד):

חלק ב סימן רמב, להזהר בכבוד שבת סעיפים ב־ח

תורה אור

תוכן הפרק: דיוק נוסח ברכת המצות "אשר קדשנו" (ולא "שקדשנו")

*[לאחרי שנתבאר שמקורה של חכמה עילאה הוא בחינת עונג העליון, ונק' "אין" לפי שהוא מובדל ומרומם מבחינת חכמה עילאה - ימשיך בפרק זה לבאר שזהו ענין המשכת תוספת אור בחכמה עילאה על ידי מצוות מעשיות (וכנ"ל בפירוש "חכמות בחוץ תרונה") - שנמשך גילוי **העונג העליון** בתוך חכמה עילאה.*

וזהו שממשיך בפירוש נוסח ברכת המצוות:]

והנה בברכת המצות אנו מברכין אשר קדשנו במצותיו כו', שעל ידי המצות אנו ממשיכים מבחינת אשר, שהוא בחינת ענג העליון.

הפירוש הפנימי בל' ברכת המצוות "אשר קדשנו במצותיו" (ולא "שקדשנו במצותיו") הוא, ש"אשר" הוא גם מלשון אושר ותענוג, והיינו, שעל ידי קיום המצוות אנו ממשיכים "עונג העליון".

כלומר: מלבד זה שהמצוות הן רצונו ית' (גזירותיו ופקודותיו), הרי הן "עונג העליון", שהקב"ה מתענג כביכול מקיום המצוות שלנו.

ונמצא, שעל ידי קיום המצוות אנו גורמים עונג למעלה כביכול, ואנו גם ממשיכים עונג זה למטה,

וזהו "אשר קדשנו במצותיו", לשון אושר ועונג - שאנו ממשיכים בחינת "אשר".

וההמשכה היא בבחינת חכמה עילאה וחכמה תתאה, שהן בחינת יחודא עילאה ויחודא תתאה, שנמשך בהן מבחינת ענג העליון.

עונג זה שלמעלה (הנגרם על ידי קיום המצוות) מתגלה בכל העולמות כולם, ונמשך בהם דרך הספירות העליונות, שראשיתן היא "חכמה עילאה" וסופן היא "חכמה תתאה" (מדת המלכות), כנ"ל.

- ההבדל בין שתי בחינות החכמה, הוא כההבדל בין שתי הדרגות ביחודו ית', הנק' "יחודא עילאה" ו"יחודא תתאה" (יחוד העליון ויחוד התחתון).

פירוש הדברים בקיצור:

אמיתיות ענין אחדות ה' היא - שאין שום מציאות מלבד אלקות. אולם, בהכרה זו יש שתי מדריגות כלליות: "יחודא עילאה" שהיא היחוד מצדו של הקב"ה בכבודו ובעצמו כביכול, ד"כולא קמי' כלא חשיבא ממש"; ו"יחודא תתאה", שהיא אחדותו ית' מצד תפיסת הנבראים, שמרגישים עצמם כיש ומציאות, אלא שמכירים שכל מציאותם וקיומם תלויים בכח האלקי המהווה אותם תמיד.

וזהו ההבדל גם בין "חכמה עילאה" ו"חכמה תתאה":

חכמה עילאה היא חכמתו ית' כפי שהיא בעצמותו, למעלה לגמרי מגדר נבראים (בחינת "חכים ולא בחכמה ידיעא"), ומצד בחינה זו נרגשת אחדותו ית' האמיתית, יחודא עילאה;

ואילו "חכמה תתאה" (ספירת המלכות) היא שורש ומקור לנבראים (כנ"ל), ולפיכך האחדות שמצד בחינה זו היא רק "יחודא תתאה", שהנבראים יכירו שכל מציאותם היא רק הכח האלקי המהווה אותם.

וזהו מה שעל ידי קיום המצוות נמשך מבחינת "ענג העליון" בחכמה עילאה ובחכמה תתאה; עונג העליון (העונג של הקב"ה) נפעל מגילוי אחדותו ית', וגילוי זה נמשך (ע"י קיום המצוות) בשתי בחינות האחדות, יחודא עילאה ויחודא תתאה.

[והולך ומבאר כיצד ענין זה נרמז בנוסח ברכת המצוות:]

וזהו פירוש הברכה, ברוך אתה ה' אלקינו, הוא בחינת יחודא עילאה דחכמה ובינה [ד]אצילות.

מבואר בכתבי האריז"ל, ששני השמות "הוי' אלקינו" הם כנגד שתי הספירות הראשונות חכמה [עילאה] ובינה שבעולם האצילות, ובספירות אלו (חכמתו ובינתו) מאירה אחדותו ית' האמיתית, שאין שום מציאות בלעדו, היינו יחודא עילאה.

ואח"כ מלך העולם, הוא בחינת יחודא תתאה.

"מלך העולם" הוא בחינת מלכות, והוא "חכמה תתאה" (כנ"ל) - והיינו כפי שהקב"ה משפיל את עצמו להוות ולהחיות נבראים, ומצד בחינה זו אי אפשר לומר דכולא קמי' כלא חשיב (שהכל הוא "כלא", וכאילו אין שום מציאות כלל), שהרי הוא מקור הנבראים, כלומר, זוהי הדרגא באלקות שנותנת מקום למציאות הנבראים וממנה נתהווה מציאות "יש"; וענין ה"יחוד" מצד בחינה זו (שאין מציאות זולתו) הוא יחודא תתאה, שענינו, דאע"פ שהנבראים הם מציאות, מכל מקום הם בטלים להקב"ה מחמת ההכרה שכל קיומם הוא רק מצד הכח האלקי המהווה אותם תמיד.

וממשיכים להם מבחינת אשר קדשנו כו', בחינת ענג העליון.

וזהו "ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם אשר קדשנו כו'", שממשיכים בחינת "אשר" - "עונג העליון" - בתוך בחינת "הוי' אלקינו" ועד ל"מלך העולם", שהן חכמה עילאה (ועל־ידה לספירת הבינה) וחכמה תתאה כנ"ל.

והיינו דוקא על ידי קיום מעשה המצות הגשמיים, בבחינת אתכפיא ואתהפכא, לברר בירורי נוגה, שעל ידי זה דייקא ממשיכים גילוי התענוג העליון.

והטעם שהמשכה זו היא רק על ידי מעשה המצות דוקא, כי קיום מצוות מעשיות בדברים גשמיים, קשור עם הכנעת הרע וביטולו, וכמבואר לעיל ענין עבודת ה"בירורים", שעל ידי שמשתמשים עם דברים גשמיים לעבודתו ית', "מבררים" את ניצוץ הקדושה שבתוך הדבר הגשמי, ועי"ז מתבטל חלק הרע שבו.

[וזהו פירוש "בירורי נוגה", כי הדברים הגשמיים המותרים שניתן לעשות עמהם מצוה, הם מ"קליפת נוגה", שהיא תערובת טוב ורע, כענין "עץ הדעת טוב ורע" וכאשר משתמש אתם לעבודתו ית' הרי הוא עושה על ידי זה בירור בנוגה].

ועבודה זו של כפיית והפיכת הרע לטוב (שבזה בא לידי ביטוי ענין אחדותו של הקב"ה, שגם דברים

גשמיים הם אלקות) גורמת נחת רוח עצומה למעלה, ולפיכך היא פועלת המשכת "גילוי התענוג העליון" בבחינת חכמה (יחודא) עילאה וחכמה (יחודא) תתאה.

וזהו "חכמות" כשנתלבשו "בחוץ", אזי דוקא "תרונה", מחמת גלוי התענוג העליון בחכמה:

ד"ה זכור את יום השבת לקדשו פרק ה

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

(לז) **ומעתה** יש לבאר שרש ענין חנוכה. דהנה יש להבין במה שמברכין על נס זה שניצולו מן העכו"ם להדליק נר חנוכה מה שייכות יש לנס זה עם חנוכת המזבח שאינו מענין הנס כלל ואם מפני זה הנס שמצאו פך א' והדליקו ממנו ח' ימים זהו אינו עיקר הנס של נצוח המלחמה וגם אינו מן ענין חנוכת המזבח כו' ועוד למה נק' נר חנוכה כו' אך הנה תחלה יש להבין בפי' הפשוט דחנוכה שהוא ענין החינוך ויובן זה ממ"ש חנוך לנער עפ"י דרכו דהנה עד"מ חינוך נערים בבית הספר כך הוא שהאב מוליך את בנו לבית הספר כשרוצה לחנכו שילך אח"כ מעצמו נותן לו מתנות לפי ערכו כמו אגוזים ומעות ומכבדו ומנשאו ומקרבו בימין שלא כפי המדה הראשונה בכדי שיחזק בלבו לילך לבית הספר ומרגילו בזה כמה ימי' עד שאח"כ הולך מעצמו בלי מתנות וכבוד כלל וכן כלה בבית אביה כשמוליכה אבי' לבית בעלה נותן מתנות ומוליכה בעצמו ובמשתה ושמחה כו' ואח"כ אינה רוצה לילך לבית אבי' כי זהו הכלל דכל התחלות קשות וע"כ צריך לכתחלה לעשות החינוך לנער עפ"י דרכו כנ"ל וד"ל. וזהו ענין חנוכת המזבח שהיה צריך שיהיה נמשך תמיד אש של מעלה שנקרא אריה דאכיל קרבנין להעלות לריח ניחוח לה' שזהו יחוד עליון דזו"נ כו' ע"כ הוצרך בתחלה לחינוך למזבח במתנות רבות ונק' חנוכת המזבח בכדי שאח"כ יהי' נמשך ומתחבר יחוד עליון מעצמו כמ"ש במ"א וד"ל וכך הוא למעלה בבחי' נער העליון שנק' מט"ט שרו של עולם שע"ז אמר חנוך לנער עפ"י דרכו עד"מ הנער שרוצין לחנכו לבית הספר כנ"ל מפני שהוא קטן בערך להכיל שלמות הלמוד צריך לחיזוק ע"י מתנות רבות כדי שיוכל להכיל ולקבל בנפשו מעט מעט כו' ואם לא החיזוק הזה לא יכול לקבל כלל כו' וכך הוא למעלה בבחי' כללות השפע אלקי הנמשך בצמצום בשביל העולמו' נק' שרו של עולם בכלל ובפרט בכל עולם ועולם ומה שנק' נער היינו לפי שכל השפע אלקי הזה בא בבחי' צמצום החכמה והמדות מאד כמו התינוק ונער ששכלו ומדותיו קטנים רק בענינים קטני' מאד לגבי ערך האדם הגדול בדעת וזקן בשנים והוא הנק' רביא אנפי זוטרי כידוע והענין הוא דכל מע"ב מאין ליש מאצי' לבריאה ויצירה זהו רק צמצום וקטנות החכמה וקטנות המדות כמאמר דלאו אורחא דמלכא כו' שאע"פ שנא' כולם בחכמה עשית וכמ"ש בראשית בחוכמתא והמאמרות יהי אור יהי רקיע הן מדות חו"ג וכה"ג בכל עולם ועולם כו' הכל הוא בחי' הקטנות דשכל ומדות המתצמצם רק בשביל חיות העולמות מאין ליש כו' והוא בחי' נער מט"ט שנק' אנפי זוטרי לגבי בחי' אדם הגדול בחי' אנפי רברבי שהוא בחי' חו"ב ומדות דאצי' דשם אמ' דאיהו וחיוהי חד ממש שחכמתו ומדותיו מיוחדים בעצמותו שלמעלה מבחי' אור ושפע לעולמות כידוע וד"ל ובחי' נער מט"ט זה שמו כשם רבו רק מעין ודוגמא דמדות ושכל דאדם דאצי' כו' וע"ז אמר נער הייתי בבחי' הקטנות בעולם האצי' לגבי מדות דאצי' גם זקנתי לאחר תשלום השפע דו' אלפי שני כו' שנקרא אז עבדו זקן ביתו כו' (דלגבי האצי' נק' נער ובירידתו בבחי' שרו ש"ע נק' זקן ביתו משום דו' אלפי שני נק' ו' ימים באצי' כמ"ש כי אלף שנים בעיניך כיום כו' כמ"ש במ"א) וכדי שיוכל נער זה לקבל השפע דאצי' בשביל העולמות נק' חינוך נערים שצריך חיזוק עד"מ הנ"ל וכמשי"ת וד"ל:

שער החנוכה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

ב) **ועתה** יובן ג"כ שרש ענין איסור העונש בשבת והוא המצוה שהוציא הרמב"ם מפסוק זה. והענין כי הנה גם בענין הבערת האש שהוזהרנו לא תבערו כפשוטו וביארנו הטעם לפי שבבי"ע א"א להיות המשכת הכתר כו' ולכן אסור לעשות דוגמת היחוד של הכתרים שבאצי' הנה יש עוד דברים בגו להוסיף טוב טעם מיני' וביה והוא כי

לפי שא"א להמשיך הארת הכתר הנ"ל בבי"ע א"כ ע"י הבערת אש מעורר בזה ג"כ הבערת ותוקף גבורות קשות שבבי"ע (משא"כ במקדש גורם עי"ז הארת הכתר כנ"ל בהדלקת המנורה כו') הנק' ג"כ בשם אש כמשי"ת בעז"ה. והענין כי בשבת הוא מנוחה שאין גבורות קשות דנוגה פועלים בעולם כלל מחמת התגברות קדושה העליונה וכדאי' בהקדמת הזהר י"ד כיון דאתקדש יומא ושלטא קדושה על עלמא ההוא סט"א אזעירת גרמה ואטמרת כל לילא דשבתא ויומא דשבתא כו' ולא שלטין (במ"ש) עד דיהון נהורין מרזא דשרגא בגין דמנהורא דנורא דנגדא אתיאן כולהו ושלטין על עלמא תתאה. וכל דא כד בר נש אדליק שרגא עד לא שלימו ישראל קדושא דסדרא כו'. ויובן ע"פ הקדמה להבין מארז"ל שחזר הקב"ה את התורה על כל האומות ולא קבלוה (ע"ז ב' ב') בני שעיר אמרו מה כתיב בה לא תרצח כבר בירכו אביו ועל חרבך תחי' (ספרי ברכה) וזהו וזרח משעיר למו וכו' (דברים ל"ג ב'), והענין כי ידוע בענין ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום (בראשית ל"ו ל"א) שהן ז' מלכין קדמאין דתהו שמתו ונפלו למטה בבי"ע כמ"ש וימלוך וימת וכולן היו מבחי' הגבורות דב"ן ושרשם הוא המלך הראשון בלע שנאמר בו ושם עירו דנהבה (בראשית ל"ו ל"ב) דין הבה כלומר בחי' גבורות כמ"ש בריש אדר"ר וידוע דענין הגבורות שלהם היו תכלית הקדושה דהיינו שהיו בבחי' ההסתלקות להכלל ולהדבק במקורן הא"ס ולהפרד מהכלים אך אחר שנסתלקו האורות ונפלו הכלים למטה בבי"ע נתגשמו בחי' הגבור' שבהם ונתערב בהם רע, ומהן נבראו כל שלוחי הדין שלמעלה והמקטרגים והמסטינים שכל חפצם ותשוקתם לפעול פעולת הדין בבנ"א והן הנקראי' בזהר רצועה לאלקאה, והיינו ע"ד דוגמא מאשר אנו רואים למטה שיש בנ"א שעיקר חיותם הוא כשפועלים דין בבנ"א כנראה בחוש כאשר יקרה לבנ"א הללו אנשים עוברי עבירה תיכף מתחמם לבבם ויתמלאו חימה וכעס להענישם ולהכותם מכות אכזרי ורציחה ממש ובפועל ידם דוקא ולא ינוחו ולא ישקטו עד עשות בהם פעולה הרעה בתכלית והיינו מצד שטבעם רע בעצם ע"כ זאת הרעה שיפעלו בבנ"א תחי' אותם חיות וקיום נצחי ובלעדו אין להם חיות כלל ובבוא לידם פעולת הרציחה כאילו מתחדש נפשם מצד שזה חיותם. והנה הגם שילבישו הדבר לש"ש על שעבר עבירה אין זה אמת כלל כי באמת הרי הוא יתי' מלא רחמים וחסד וכמ"ש באור פני מלך חיים (משלי ט"ז ט"ו) לפי שהוא מקור החיים ומקור הטוב והחסד ומקור התענוגים ואין פעולת הרע באה מחמתו כלל כמארז"ל (מד"ר בראשית פנ"א) אין רע יורד מלמעלה (ומה שנסתעף הדין הוא ע"י שבה"כ שנבראו שלוחי הדין שתובעים דין והש"י מסכים לזה לא לנקמה על העובר עבירה ח"ו אלא כמו רפואה שמרפאים חולי הנפש הנעשי' מהעבירות ע"י היסורים וגיהנם כמו שהאומן מוציא כתם מבגד ע"י מתכת חם כו') אלא שזהו מצד מזג רוע הנפש מוטבע' מגבורות קשות להריע ולהעניש כו' ועד"ז הם שלוחי הדין הרוחני' מבחי' גבורות קשות וחפצם בדין לפעול פעולת הדין ובזאת יחיו כו'.

איסור לא תבערו אש

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

שערך כעדר העזים שגלשו מהר הגלעד, הנה כתיב ולא הכירו כי היו ידיו כידי עשו אחיו שעירות, משמע שהידים עושים שינוי בכללות האדם כי הגם שהקול קול יעקב מ"מ ע"י שהידים ידי עשו לא הכירו, וצ"ל הענין מפני מה הוא ואיך פועלי' כ"כ כו'.

ובכדי להבין זה צ"ל כללות ענין נטילת ידים, וגם צ"ל מפני מה תיקנו הברכה על נטילת ידים, הי' להם לתקן לברך על רחיצת ידים, ויש מי שאומרי' שהטעם הוא מפני שהכלי שרוחצין בו קורי' אותה בגמ' נטלא, וגם זה צריך להבין דהלא זה הטעם אין שייך כ"א דוקא כשנוטל ידיו בכלי, אבל אם מטביל את הידים במים אין שייך זה הטעם. ובאמת יש בזה פלוגתא בין הפוסקים אם לברך על טבילת ידים או על נט"י, והמג"א הכריע דאם הם מים הראוים לנטילה ג"כ, דיש דברים הפוסלים לנטילה וכשרים לטבילה, אז יברך על נט"י אפי' לפי דעת הסוברים לברך על טבילת ידים, ולפ"ז איך שייך הטעם דהכלי נק' נטלא שהרי הוא טובל ידיו, ואם מחמת שצריך להגביה הידים ה"ז דוקא כשנוטל ידיו, אבל כשטובל ידיו א"צ להגביהם כמש"פ בש"ע. ובכדי להבין זה צ"ל מפני מה שייכא הנטילה דוקא לידים, דהרי הטעם לנט"י שחרית כדי להעביר הרוח רעה השורה על הידים, והרוח רעה הוא מחמת השינה, או הלילה בלא שינה גורמת הרוח רעה ולמה הידי' דוקא. ולאכילה ג"כ הטעם משום סרך תרומה מפני שהידים עסקניות, וגם זה אינו מובן למה הדקדוק דוקא על הידים, אך הענין הוא מפני שבהידים מלובש כח המעשה שהוא כח היותר אחרון שבנפש ולכן יוכל להיות משם יניקות החיצונים.

ד"ה שערך כעדר העזים [הנחה מוגה]

ה.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס עץ החיים

והנה בכדי שיהי' באדם בחי' אהבה וביטל זה הוא ע"י העסק בתורה דאורייתא מחכמה נפקת וחכ' היא בחי' מים וכידוע דחכמה היא בחי' כח מה בחי' ביטול במציאות ממש כו' ובחי' אהבה כמים הנ"ל נמשך מבחי' החכ' והוא על ידי התורה דמחכמה נפקת וגם כמו שירדה למטה שורה בה אוא"ס ב"ה ממש והראי' שגם למטה היא אינה בגדר מקום וזמן וכמו כל העוסק בתורת עולה כאלו הקריב עול' כו'. ולכן ע"י עסק התורה דוקא נמשך בחי' גילוי זה בנפש כו'. וכמו"כ אחר שיעלה ויבוא ויגיע למדרי' אהבה וביטול הנ"ל בתפלה בשמו"ע הנה בכדי להיות בחי' ומדרי' זו קבועה ונטועה בלב האדם כל היום שלא תמוט מזה צריך האדם לעשות עצות בנפשו, כי הנה אנו רואין בחוש שאחר תפלת שמו"ע חוזר להיות כבראשונה והעצה האמיתי' הוא עסק התורה והלכותי' עם היותן מלובשים בדברים גשמיים תחתונים כמו בעניני זרעים ומועד כו' הן הנה תכלית היחוד והדביקות בו ית' כמ"ש במ"א, ובבחי' זו הנה עסק התורה שוה ממש לתפלת שמו"ע ויכול האדם שיהי' רושם בחי' הביטול שבתפלת שמו"ע קבוע ונטוע במסמרות בל ימוט לנצח כל היום בעסקו בתורה כו' וכמ"ש כ"ז בלק"ת בד"ה ושאבתם דרוה"ר פ"ג ועיין מ"ש בתו"א בד"ה וכל העם רואים את הקולות כו':

ו.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים ה'תרצ"ז

אהבה דבכל נפשך, כשמתבונן שאלקות הוא חיי נפשו, הוא אוהב אלקות ורוצה גילוי אלקות, אבל היא אהבה מטעם ודעת ומוגבלת. אהבה דבכל מאדך - למעלה מטעם ודעת ובלתי מוגבלת. דוקא ע"י הסתר נה"ב, נעשה הרצוא לאלקות. בכל לבבך - התבוננות דממכ"ע, עד בשני יצריך, גם היצה"ר.

וּבֵאוּר הָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה יֵשׁ ב' אָפְנֵי אַהֲבָה, הָאַהֲבָה דְּ"בְכָל נַפְשְׁךָ", וְהָאַהֲבָה דְּ"בְכָל מְאֹדֶךָ". דְּהָאַהֲבָה דְּ"בְכָל נַפְשְׁךָ" הִיא כְּמוֹ שֶׁהָאָדָם אוֹהֵב אֶת נַפְשׁוֹ מִפְּנֵי שֶׁיּוֹדֵעַ וּמַרְגִּישׁ שֶׁהָעִקָּר הוּא הַחַיּוּת הַמְחַיֶּה אוֹתוֹ, עַל כֵּן הוּא אוֹהֵב אֶת הַחַיּוּת וְרוֹצֶה בְּהִתְגַּלּוּת הַחַיּוּת וְהִתְפַּשְּׁטוּתוֹ, וּבִפְרָט כַּאֲשֶׁר הוּא חָלוּשׁ וּמְעֻנֶּה, דְּאָז חֲרֵי הוּא מַרְגִּישׁ יוֹתֵר הַטּוּב־טַעַם שֶׁבַּחַיּוּת וְכָל הָעִנְיָנִים הַטּוֹבִים בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת בָּעֲבוֹדָה שֶׁבַּלֵּב שֶׁהָאָדָם הַבָּרִיא יָכוֹל לַעֲשׂוֹת, וְהוּא לְסִבַּת חֲלִישׁוּתוֹ הוּא חָסֵר כָּל זֶה, הִנֵּה הוּא רוֹצֶה כּוֹסֵף וּמִשְׁתּוֹקֵק עוֹד יוֹתֵר הִתְפַּשְּׁטוּת וְהִתְגַּלּוּת הַחַיּוּת, אֲשֶׁר כְּמוֹ כֵן הוּא בְּהָאַהֲבָה דְּ"בְכָל נַפְשְׁךָ" שֶׁהִיא "לְאַהֲבָה אֶת הֲוָיָ' אֱלֹקֶיךָ כִּי הוּא חַיֶּיךָ"[18], דְּכַאֲשֶׁר מִתְבּוֹנֵן בְּעִנְיַן אֱלֹקִי בְּהִתְבּוֹנְנוּת אֲרֻכָּה וּמְסֻדָּרָה, שֶׁמִּמֶּנָּה הוּא מַשְׂכִּיל מֵבִין וּמַשִּׂיג שֶׁאֱלֹקוּת הוּא חַיֵּי הָעוֹלָם בִּכְלָל וְחַיֵּי נַפְשׁוֹ בִּפְרָט, חֲרֵי הוּא אוֹהֵב אֱלֹקוּת וְרוֹצֶה בְּהִתְפַּשְּׁטוּת וְגִלּוּי הָאֱלֹקוּת, דְּאַהֲבָה זוֹ הִיא עַל פִּי טַעַם וְדַעַת, וּכְמַאֲמַר (מִדְרָשׁ תְּהִלִּים עַל פָּסוּק "בָּרְכִי נַפְשִׁי"[19]) "מַה הַנְּשָׁמָה מְמַלְּאָה אֶת הַגּוּף, כָּךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְמַלֵּא אֶת הָעוֹלָם", דְּמִבְּשָׂרִי אֶחֱזֶה אֱלֹקַהּ[20], דְּמִכָּל עִנְיָנֵי פְּרָטֵי חַיֵּי נַפְשׁוֹ מַה שֶּׁהַנְּשָׁמָה מְחַיָּה אֶת הַגּוּף, הִנֵּה הוּא יוֹדֵעַ וּמַשִּׂיג בְּחַיּוּת הָעוֹלָם וּבְכָל הַנִּבְרָאִים, דְּהָאָדָם הוּא עוֹלָם קָטָן[21], וְהָעוֹלָם הוּא גּוּף גָּדוֹל[21], וְלָכֵן נִקְרֵאת הָאַהֲבָה בְּשֵׁם טַעַם וְדַעַת לְפִי שֶׁבָּאָה בְּהַשָּׂגָה גְּמוּרָה מַמָּשׁ, אֲבָל עִם זֶה שֶׁהָאַהֲבָה בָּאָה בְּסִבַּת הַשָּׂגָה גְּמוּרָה, הִנֵּה הִיא אַהֲבָה מֻגְבֶּלֶת. אָמְנָם הָאַהֲבָה דְּ"בְכָל מְאֹדֶךָ" הִיא לְמַעְלָה מִטַּעַם וְדַעַת שֶׁהִיא הַיְצִיאָה מִגֶּדֶר הַגְּבָלָה, וְהוּא תֹּקֶף הָרָצוֹא לִכְלֵל בְּעַצְמוּת אוֹר אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא, דְּאַהֲבָה זוֹ בָּאָה עַל יְדֵי הֶסְתֵּר וְהֶעְלֵם דַּוְקָא, דְּכַאֲשֶׁר הַגּוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית מַסְתִּירִים וּמַעֲלִימִים עַל אֱלֹקוּת, הִנֵּה עַל יְדֵי זֶה הוּא שֶׁנַּעֲשֶׂה הִתְגַּבְּרוּת הַתְּשׁוּקָה בַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית לָצֵאת מִגֶּדֶר הַכֵּלִים וְהַהַגְבָּלָה. וְהַמָּשָׁל בָּזֶה,

18) נצבים ל, כ (בדילוג).
19) מדרש תהלים קג, א.
20) איוב יט, כד. וראה לקוטי דיבורים חלק ב שלב, ב ואילך. ובכמה מקומות.
21) מדרש תנחומא פקודי ג. תיקוני זוהר תיקון סט (ק, ב. קא, א). וראה אבות דרבי נתן פרק לא. קהלת רבה פרק א, ד. זוהר חלק א קלד, ב. מורה נבוכים חלק א פרק עב. לקוטי תורה במדבר ה, סוף עמוד א ואילך.

הִנֵּה אַמַּת הַמַּיִם בְּדֶרֶךְ רְגִילָם הוֹלְכִים לְאַט לְאַט, דְּדֶרֶךְ הַמַּיִם הִיא לִהְיוֹת הוֹלְכִים וְנִגְרָרִים וּמִתְפַּשְּׁטִים בְּהִתְרַחֲבוּת גְּדוֹלָה, וְכַאֲשֶׁר עוֹשִׂים מְחִצָּה בְּהִלּוּךְ הַמַּיִם, אָז הִנֵּה הַמַּיִם מִתְגַּבְּרִים בְּהִלּוּכָם יוֹתֵר מִכְּמוֹ בְּרָגִיל, וְהוֹלְכִים בְּרַעַשׁ וּבְכֹחַ יוֹתֵר, וְלָכֵן הִנֵּה כְּשֶׁרוֹצִים לְהָנִיעַ אֵיזֶה דָּבָר בְּכֹחַ הַמַּיִם הַהוֹלְכִים, הִנֵּה עוֹשִׂים מְחִצָּה בְּהַמַּיִם בְּהִלּוּכָם, אָז הִנֵּה הֵם מִתְגַּבְּרִים וְהוֹלְכִים בְּכֹחַ יוֹתֵר וּמְנִיעִים גַּם אֶת הַדָּבָר הַכָּבֵד בְּיוֹתֵר, וְהַיְנוּ דְּהַמְּחִצָּה שֶׁחוֹצֶצֶת וּמוֹנַעַת הִלּוּכָם פּוֹעֶלֶת בָּהֶם הִתְגַּבְּרוּת וְגִלּוּי כֹּחַ פְּנִימִי, וְכַאֲשֶׁר סוֹתְמִים אֶת הִלּוּךְ הַמַּיִם בִּסְתִימָה גְּמוּרָה הָעֲשׂוּיָה מֵעֵצִים אֲבָנִים וְעָפָר, הִנֵּה סְתִימָה זוֹ מְעוֹרֶרֶת גִּלּוּי כֹּחַ פְּנִימִי בְּהַמַּיִם יוֹתֵר, עַד כִּי מַיִם רַבִּים בְּהִקָּבֵץ הִנֵּה הַמַּיִם בּוֹקְעִים אֶת הַסְּתִימָה, וְלֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁהַמַּיִם הוֹלְכִים לָהֶם בְּדֶרֶךְ רְגִילָם בְּטִבְעָם וּבְתוֹסֶפֶת כֹּחַ שֶׁנִּתְגַּלָּה בָּהֶם מִצַּד מְנִיעַת הַסְּתִימָה, הִנֵּה לְבַד זֹאת הֲרֵי הַמַּיִם לוֹקְחִים עִמָּם גַּם אֶת הַסְּתִימָה, וְהַיְנוּ דְּהָעֵצִים עָפָר וַאֲבָנִים אֲשֶׁר תְּחִלָּה הָיוּ כְּחוֹמָה לְהַמַּיִם מִבְּלִי לָתֵת אוֹתָם לֵילֵךְ בְּטִבְעָם, הִנֵּה עַתָּה כַּאֲשֶׁר הַמַּיִם בָּקְעוּ אֶת הַסְּתִימָה, הִנֵּה הַסְּתִימָה עַצְמָהּ הוֹלֶכֶת עִם הַמַּיִם בִּמְהִירוּת גְּדוֹלָה.

וּכְמוֹ כֵן יוּבָן בְּהַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, דְּעַל יְדֵי הֶסְתֵּר וְהֶעְלֵם הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית הִנֵּה עַל יְדֵי זֶה נַעֲשָׂה תִּגְבֹּרֶת הָרָצוֹא בְּהַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית לָצֵאת מִגֶּדֶר הַכֵּלִים, וְהוּא בִּבְחִינַת רָצוֹא לְעַצְמוּת אוֹר אֵין סוֹף, דְּהִנֵּה כְּתִיב "וְאָהַבְתָּ אֵת הַוָי' אֱלֹקֶיךָ", אָמְנָם בִּפְרָטִיּוּת אַהֲבָה זוֹ ד"וְאָהַבְתָּ אֵת הַוָי' אֱלֹקֶיךָ" הֲרֵי יֵשׁ בָּהּ ג' מַדְרֵגוֹת, בְּכָל לְבָבְךָ, וּבְכָל נַפְשְׁךָ, וּבְכָל מְאֹדֶךָ, שֶׁהֵם חֲלוּקִים זֶה מִזֶּה בְּעִנְיָן וְאֹפֶן אַהֲבָתָם וּבְעֶצֶם מַהוּתָם, דְּהִנֵּה יֵשׁ ג' עִנְיָנִים כּוֹלְלִים שֶׁהֵם ג' בְּחִינוֹת וּמַדְרֵגוֹת, מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין, סוֹבֵב כָּל עָלְמִין[ט], וְעַצְמוּת אוֹר אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא שֶׁלְּמַעְלָה מִמְּמַלֵּא כָּל עָלְמִין וְסוֹבֵב כָּל עָלְמִין, וּבָזֶה הֵן הַג' אַהֲבוֹת דִּבְכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ, דְּהָאַהֲבָה ד"בְּכָל לְבָבְךָ" אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל[22] "בִּשְׁנֵי יְצָרֶיךָ, בְּיֵצֶר טוֹב וּבְיֵצֶר הָרָע", דְּגַם הַיֵּצֶר הָרָע יָבוֹא בְּאַהֲבָה לַהַוָי', הִנֵּה אַהֲבָה זוֹ בָּאָה עַל יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת אֵיךְ דְּאִיהוּ מְמַלֵּא כֹּלָּא עָלְמִין', שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר "לְאַהֲבָה אֶת הַוָי' אֱלֹקֶיךָ כִּי הוּא חַיֶּיךָ", שֶׁזֶּה הוּא מִצַּד הַהַשָּׂגָה שֶׁמַּשִּׂיג אֱלֹקוּת בִּלְבוּשׁ הַהַשָּׂגָה כַּנַ"ל, דְּעַל יְדֵי זֶה הוּא דַּוְקָא דְּגַם הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית בָּאָה בְּאַהֲבָה לַהַוָי'.

ל"ג בעומר, תרצ"ז

22) ברכות נד, א במשנה. ספרי ופירוש רש"י על הפסוק.

ט. ממלא את כל העולמות, ומסובב (מקיף) את כל העולמות. י. שהוא ממלא את כל העולמות.

לקוטי דיבורים

רבנים הם עיני העדה, ראשי בני ישראל. בעלי תורה, שו"בים, מלמדים, הם לב ישראל. אמנם כבר דיברו על כך, אך יש להתדבר לנקודה, אסור להיות מוטעה, טעיה זה לא טוב, טעיה זה שקר ושקר הוא רע, אין להיות מוטעה לא בדברים הרעים ולא בדברים הטובים, צריכים לדעת את האמת משני הצדדים גם מהלא־טוב וגם מהטוב.

כשאחד מוטעה במצבו בגשמיות, גם כשהוא חושב את עצמו לעני ר"ל, ולאמיתו של דבר אין זה כך, או כשהוא חושב את עצמו לעשיר, ולאמיתו של דבר הוא עני ר"ל, הרי שני הדברים הם הטעיה, והוא ישאר עני ר"ל, שהרי גם כשאין הוא עני, אלא חושב את עצמו לעני, ממילא אין הוא עושה שום דבר ואכן ישאר עני ר"ל. כך הדבר גם ברוחניות, אסור להיות מוטעה, אמנם המצב הכללי מר ר"ל, כל אחד יודע את המצב היטב, אך לאמיתו של דבר אנו עניים עשירים, יש לנו בטחונות גדולים, מאמינים לנו ב"ה הרבה מאד על הנאמנות שלנו, "משמיא מיהב יהבי"[14] כוחות לעשות ולפעול, יש לנו ב"ה הרבה סחורה, אכן חלק גדול סחורה לא מעובדת, אך בכל זאת זו סחורה, היהודי הסתמי שיחי' הוא סחורה טובה מאד, יש לו אוזן שומעת, הוא רוצה לשמוע אימרה יהודית, הוא הולך בחשק לבית המדרש, כאשר מדברים – הוא מתעורר.

היהודים הפשוטים הם פנינים יקרים. יהודים פשוטים אלה גידלו את הגאונים שלנו, את גדולי התורה שלנו שמפיהם אנו חיים ומימיהם אנו שותים, כמה גאונים וגדולי תורה ואלפי אלפים בני ישיבות בדורות שלפנינו גדלו על הלחם ועל מרק הגריסים של היהודים והנשים היהודיות הפשוטים.

כשאנו מסתכלים על הדורות שעברו, על היהודים הפשוטים על יראת השמים התמימותית שלהם ועל אהבתם להחזיק תורה, יהודי עשיר היה מחזיק תלמידי

14) תענית כח, א. חולין ס, א.

חכמים על חשבונו, יהודי בעל הבית, בעל עסק, היה מחזיק באחד או בשני תלמידי חכמים, ישוב'ניק היה מחזיק אצלו יהודי שישב ולמד, ויהודי בינוני היה מחזיק בתלמיד ישיבה מספר ימים בשבוע, ובשבת - בשנים או בשלשה. ה"ימים" הקבועים שנתנו לתלמידי הישיבה, שביעת הרצון של היהודי ואשתו מהתלמיד שאכל אצלם, ייקרו זאת מאד, התעסקו אתו יותר מאשר בבנם הם.

ה"ימים" האירו בתי ישראל, הם זיככו את המדות היהודיות, מצד אחד ה"ימים" ומצד שני התהלים, "עין יעקב" והמדרש ששמעו בבית המדרש לפנות בוקר ובין מנחה למעריב - נתנו דור ישרים יהודים בריאים במדות טובות והנהגות ישרות.

ר"ט וכ' כסלו תרצ"א

רשימת כבוד קדושת אדמו"ר הריי"צ – תרנ"ג

שעה עשירית בקר

מה טוב היה שבתי תמול לילה בחדרו של החסיד ר"ח הענדל[1], ולשמוע סיפוריהם של החסידים ר' שמואל ברוך ואַרשוער[2], ר' אבא צאַשניקער[3] ור' שמואל הורעויטש[4].

.....[5]

הר"ש גורעויטש[6] מספר על אודות החסידים אשר בעיר מולדתו גריווע הסמוכה לעיר דענעבורג.

עיר דענעבורג נחשבה לבירת עדת החסידים עוד מתחלת זריחת שמש חסידות הבעש"ט נ"ע בעולם[7], עפ"י סיפורם של זקני החסידים אשר קבלו מאבותיהם החסידים.

בהיותי[8] כבן עשר — בשנת תר"ו או תר"ז — ומתאבק אצל החסיד ר' פנחס מלמד, שמעתי ממנו אשר עודנו זוכר אותה החגיגה שחגגו זקני החסידים בדענעבורג חג היובל חמישים שנה מאותו זמן הבהיר אשר זכו להיות אצל מורנו הבעש"ט נ"ע ולפי חשבוני אז הנה בעת שמעי הי' כבר כששים שנה אחר יובל הראשון.

מורי ר' פנחס מלמד היה איש גבה הקומה דל בשר בעל פנים טובים והדרת זקן, ומבלי הבט היותו כבן שבעים הי' כאיש גבורתו[9], ומראה את כחו לתלמידיו הבלתי שמים ליבם בלימודם, או אלו שלא הבינו את שעוריהם.

המלמד ר"פ אינו לא קפדן ולא כעסן אבל בעל הנהגה חזקה זורק מרה בתלמידים[10], ועל כל חטא היותר קל מעניש קשה, עונשיו אינם לא מכת לחי ולא מרוטת שער כ"א עונשי הרוח בעמידה בקרן זוית בפנים אל הכותל ובאחוריו אל חלל החדר, ועונש קשה מזה בעמידה בקרן זוית בעינים קשורות במטפ[ח]ת, וקשה מזה עוד באזנים אטומות נוסף על העינים הסגורות.

מנהגו של המלמד ר"פ ודרכו אשר בכל יום ויום אחר הלימוד הי' מספר איזה סיפור מאדמורי"ם או מחסידים מהנדפסים בספרי הסיפורים או מהמקובלים איש מפי איש.

---

1) ראה אודותו לעיל ע' 000.

2) ראה אודותו שיחת חג הפסח תרצ"ד סט"ו (לקו"ד ח"א קכה, ב). ספר השיחות תש"ז ע' 109. וש"נ.

3) ראה אודותו "ויכוח הגדול במינסק" (קה"ת, תשס"ט) ע' טו וש"נ.

4) ראה אודותו רשימת היומן כ' אייר תרנ"ו (ספר השיחות תש"ו־ה'שי"ת ע' 409). וש"נ.

5) הנקודות - כ"ה בכי"ק.

6) הורעוויטש וגורעוויטש היינו הך כי אין אות ה' ברוסית ובמקומה מבטאים ג'.

7) ראה גם אגרות־קודש ח"ד ס"ע צז ואילך.

8) המספר הר"ש גורעוויטש.

9) ע"פ ספר שופטים ח, כא.

10) ראה כתובות קג, ב.

שעה זו, דסיפורי הסיפורים, היתה יקרה לכולנו במאד, ולא פעם ושתים היינו מוריבים זה את זה בעד המקומות כי כל אחד מאתנו הי' חפץ לעמוד בקירוב אצל רבינו.

מתוך דומי' והתבוננות מתחיל רבינו לתאר לפנינו את בעל הסיפור, אם מאחד האדמורי"ם, או אחד מזקני החסידים, ובשרטוטים כוללים מתאר המקום והזמן אשר בו אירע דבר המסופר.

המתינות והסדר, הם מאהובי נפש רבינו ר"פ, בין בלימוד ובין בסיפור הי' שומרם בדיוק נפלא, אשר בזה קבעם גם בין מסיבות תלמידיו.

אנכי — אומר הר"ש — הנני מכיר תודה למורי ר"פ אשר במשך חמשה השנים אשר למדתי אצלו עורר בי חוש המסירה והנתינה למי שגדול ממני ואהבת סיפורי החסידים, וקבע בי טבע המתינות והסדר.

בהעיירות דענעבורג וגריווא הי' ממי לשמוע סיפור חסידותי, גם ללמוד ארחות חיי החסידים בתורה ועבודה שבלב בתפלה[11] והנהגה של מדות טובות.

בעדת חסידי דענעבורג וגריווא היו מזקני חסידי כ"ק אדמו"ר הזקן וכ"ק אדמו"ר האמצעי וביניהם היו ששה זקנים מופלגים והם ר' שלמה באַשעס, ר' אברהם זלמן סגי נהר, שניהם אזרחי דענעבורג ר' מנחם שמואל אלוקסטער, ר' זלמן משה ליאזענער, ומושבם בדענעבורג, ושני זקנים ר' אבא דוד פּאָלאָצקער, ור' חיים ישראל בער[12] באָבע שאסעס הי' מושבם בגריווע.

באהבתי את ספורי החסידים הייתי משתדל בכל עת להתאבק בעפר רגלי החסידים בכלל, ולהיות בחברתם של זקני החסידים בפרט, ולא עבר עלי מועד אחד ממועדי השנה בכלל, ומועדי החסידים בפרט, אשר לא הייתי נוכח בעת התאספות החסידים והתוועדותם.

עדת החסידים בדענעבורג וגריווא הי' מקרבים את בני החסידים הנערים והבחורים, ומה גם זקני החסידים אשר מדת הקירוב לילדי החסידים היתה במדה מרובה, וביותר זקני הזקנים ר' מנחם שמואל אלוקסטר ור' אבא דוד פּאָלאָצקער היו גם מחבבים את הצעירים והנוער בגזע החסידים.

החסידים ר' שלמה באַשעס ור' אברהם זלמן סגי נהר היו הזקנים ביותר בעדת החסידים, וכולם גם הזקנים רוחשים להם כבוד והדר, והם המה היושבים ראשונה בכל מסיבה והתוועדות החסידים.

הורי ר' שלמה באַשעס, היו מאזרחי עיר דענעבורג ובהיותם מתפרנסים בריוח היו משתתפים בנדבתם לצרכי העיר בעין יפה, אך דבר אחד העציב את רוחם במאד, כי רבות בשנים היו חשוכי בנים ואחרי שנפקדו מתו שלשה בנותיהם בת חדש וחדשיים.

בעיר דענעבורג התיישבה משפחה עני' אחת האיש ואשתו ושלשה ילדיהם בן ושתי בנות, האיש עסק בסנדלרות ומזה הרויח פרנסתו, והאשה לחשה על המכה לעין הרע, ובעלת סגולה לצעקת קטנים בעת השינה.

האיש, ר' גדלי' ברוך שמו, התפלל בבית הכנסת חברה קדישא, ובשבועות הראשונים מעת בואו לבית הכנסת הנה כבר רחש לו הרבה ממתפללי ביהכ"נ לאהבה אותו ולקרבו, ובהיותם אנשים פשוטים ביותר התחיל ללמוד לפניהם פרשה חומש ומבאר להם כפי אפשרית הבנתם, וכעבור איזה משך זמן נתחבב עליהם במאד.

---

11) "איזו היא עבודה שהיא בלב הוי אומר זו תפלה" (תענית ב, סע"א).

12) בער: בצילום כי"ק שתח"י אינו ברור אם כתוב "בער", או "דער".

גם אשתו באַשע שמה קנתה לה שם טוב בעד כביר פעולותי׳ ברפואה וסגולה ומיום ליום התרבו המבקרים אותה, ואת משכורתה משכורת הרפואות והסגולות, מחלקת היא ליולדות ולהכנסת כלה ולהחזקת יתומים ויתומות,

וכה נמשך הדבר שנים שלשה.

מעת התיישב ר׳ גדלי׳ ברוך בדענעבורג, הנה לעיתים קרובים נראו בין העניים העוברים ושבים, סוג עניים בעלי תורה אשר מיאנו להתאכסן לא בחברת הכנסת אורחים המיוחד בשביל בני תורה מפורסמים ההולכים בגולה, ולא בחדר המיוחד בההקדש עבור בחורי העניים, כי אם בחרו להתאכסן בהבתי כנסיות, והרוב מהם היו מתערבים בלימודי השיעורים, והיו באים בדברי התעוררות בחיזוק היראת שמים עם מתפללי ביהכ"נ, ואירע כאלו אשר הטיפו אמרותיהם מעל הבימה.

פעם אירע אשר בעת בואו של המוכיח ר׳ טעבילי בעל היסקות*) המפורסם בכביר פעולותיו להעמיד בעלי תשובה על ידי הוכחותיו וקללותיו, הנה בבית כנסת שני הטיף אחד העוברים ושבים את נאומו במעלותיהם של ישראל שהם ביישנים רחמנים וגומלי חסדים[13] וגודל שכרם בעוה"ב בתחיית המתים כי כל עם ה׳ כלם קדושים כמאמר[14] ועמך כולם צדיקים, מה שעשה רושם על כל קהל השומעים, ותעבור הרינה בעיר כי גדלה פעולתו של העובר ושב אשר דיבר במעלתם של ישראל, מכמו שפעולתו של המוכיח ר"ט בעל היסקות המחפש עוונותיהם ישראל ומקללם.

13) יבמות עט, א.

*) כאן הוסיף רבינו כוכב כסימן להערה – ואינו תח"י.

אגרות קודש

[כ׳ אייר תרפ"ז]

ב"ה

אל הוד מעלת כבוד רוממות הנדיב הנודע בכביר פעולותיו לטובת כלל ישראל בכל ארצות פזוריהם, האדון מר פעליקס יחי׳ למשפחת וארבורג

אדון מאד נעלה,

אנכי בתור נוחל כסא אבות קדושים אשר מסרו נפשם הט׳ לטובת כלל ישראל ברוח ובגשם, וכמאה וחמשים שנה החזיקו דגל ישראל סבא בתעצומות עוז קדושת אומן, הנודעים בכל מרחבי תבל בכביר פעולתן, וכעומד בראש כלכלת והנהגת עדת חלק גדול מישראל יראי אלקים, מצאתי לחובה לפנות אל כבוד מעלתו ביחוד, נוסף על כל החומר שמסרנו היום בכתובים בשם ועד הרבנים, בדברים הקצרים הללו.

הסכת ושמע אדון נכבד, אל שועת קול דמי אחיך הצועקים אליך, ואל כבוד חבריך, האדונים הנכבדים לאמר:

הצילונו נא מתגרת יד אחינו שונאינו מנדינו הקמים עלינו להכחיד שם ישראל ולעקור גאון יעקב, ותנו לנו יד עזרה בעוד נשמתנו בנו.

שלשה דברים אמרתי בהרצאתי השלוחה על ידי מעלת האדון ד"ר ראזין יחי׳ אל אסיפת הדזו[י]נט בפיהלאדעלפיא, סע[פ]ט[מ]בר 1925, אודות הדרוש ללימוד התורה, אודות העזרה בהפצת אומנות ומלאכת יד בין אחב"י פה ואודות מוסדות הדת בהקולוניות.

שלשת הדברים הללו אושרו באותה אסיפה וכבר התחילה העבודה בענינים אלו במידה מסוימת.

תקותי שביקורו של אדוני במדינתנו יביא את זירוז העבודות האלו והרחבתם ושמו יהיה חרוט בזכרון מדינתנו לעולם.

בכבוד ובברכה.

חתי"ק.

[אג"ק מוהריי"צ כרך יד]

פרק ב משנה ג

הֱוֹו זְהִירִין בָּרְשׁוּת, שֶׁאֵין מְקָרְבִין לוֹ לָאָדָם אֶלָּא לְצֹרֶךְ עַצְמָן. נִרְאִין כְּאוֹהֲבִין בִּשְׁעַת הֲנָאָתָן. וְאֵין עוֹמְדִין לוֹ לְאָדָם בְּשַׁעַת דָּחֳקוֹ:

נקודות משיחות קודש

השאלות במשנתנו: א. לכאורה אין בהוראה זו ענין לעבודת ה׳, ופשיטא שאינה הנהגה של מילי דחסידותא. ב. לכאורה אין זו הוראה השוה לכל נפש, שהרי היא מכוונת רק לאנשים כאלה שיש להם עסק עם השלטונות. ג. בפרק ראשון[1] שנינו "ואל תתודע לרשות", היינו שיש להשתדל לא להיות ידוע ומוכר לשלטון[2]; וכאן אומר שיש להתעסק עמהם, אלא באופן של זהירות[3].

והביאור:

"רשות" היא ה"שליטים" שבאדם – שכלו ומדותיו[4]. ואמר "הוו זהירין ברשות", כי האדם מוכרח וזקוק ל"שלטון" זה, אך עליו להיות זהיר בו. כי לפעמים מתאוים המוח והלב דבר בלתי רצוי, ואז על האדם לדעת שאף שהן "מקרבין לו לאדם" ו"נראין כאוהבין", הרי זה "לצורך עצמן" ול"הנאתן" בלבד.

ובאופן אחר קצת יש לומר דהכוונה ב"רשות" לשלטון של היצה"ר, והפירוש ב"מקרבין לו לאדם" ו"נראין כאוהבין", מבואר על פי הידוע[5] שאחת מתחבולות היצר הרע הוא להופיע כ"אוהבו" של האדם ו"מסכים" לו בכל אשר יעשה, גם בהנהגה טובה, רק שמשפיע עליו לעשות הנהגה זו מתוך פני׳, או בקרירות, בדרך "מצוות אנשים מלומדה", ועל ידי זה לוכד את האדם ברשתו עד שמסיתו גם לדברים אסורים ר"ל.

ועבודה זו היא במילי דחסידותא, כי ממדת הדין רשאי האדם לא לעסוק כלל עם ה"רשות" דהיצר הרע (ובלבד שיהי׳ שלם במעשה בפועל); אך במדת חסידות חייב להתעסק עם היצר הרע על מנת להופכו לטוב, וכמאמר רז"ל[6] "בכל לבבך – בשני יצריך". אלא שעליו לעשות זאת מתוך זהירות יתירה – "הוו זהירין ברשות".

(ועל דרך זה יש לומר בפירוש "ואל תתודע לרשות": צריכים להתעסק עם ה"רשות", כנ"ל, אך לא באופן של "דעת" – מלשון התקשרות והתחברות[7]).

ויש לומר עוד שהכוונה ב"רשות" היא ליצר הטוב – השכל ומדות דקדושה. במקרים מסויימים אין לציית אפילו ל"רשות" זה – היינו כשנדרש מיהודי עבודה של מסירות נפש שלמעלה מטעם ודעת[8].

וזהו "שאין מקרבין לו לאדם אלא לצורך עצמן" ו"נראין כאוהבין בשעת הנאתן": מצד כחותי׳ הגלויים של הנשמה (שכל ומדות) רצונה בעבודה המביאה לשלימותה (השלימות דשכל ומדות); ולא מסירת נפש – ביטול ושלילת מציאותה. ומכל מקום הרי זה רק "נראין כאוהבין", כי על ידי העבודה של מסירת נפש מגיע לו לאדם אמיתית הטוב וההנאה.

[והרי הוכחה לדבר:

ידוע[9] שה"בית יוסף" הי׳ צריך להשרף על קידוש ה׳, אך בגלל סיבה מסויימת נענש ולא זכה לכך. והנה, זה שנשאר בחיים איפשר לו לכתוב את השולחן ערוך; ובכל זאת נחשב לו הדבר לעונש. הרי שמסירת נפש היא נעלה יותר אפילו מחיבור השלחן ערוך, שכל בית ישראל עד סוף כל הדורות הולכים לאורו][10].

1. מ"י.
2. אבות דר"נ פי"א, ג.
3. ראה מחזור ויטרי. מד"ש בשם הרשב"ץ.
4. ראה זח"ב קנג, א: תלת שליטין אינון באדם, מוחא לבא וכבדא.
5. ספה"מ קונטרסים ח"א עמ׳ לז, א. ושם מפרש לפ"ז מארז"ל (שבת קז, ב) כך אומנתו של יצה"ר, היום אומר לו עשה כך וכו׳.
6. ברכות נד, א במשנה.
7. תניא ספ"ג.
8. ראה תו"א מג"א צט, ב.
9. מגיד מישרים ר"פ בראשית.
10. משיחת מוצש"ק פ׳ תזו"מ תשל"ט – על פי רשימת השומעים בלבד.

המשך מעמוד יא

רבי אומר

ביאור בדרך אפשר

1 ה׳ האמורות לעיל בסעיף ד׳,
2 מצד אחד עבודה הקשורה
3 בפרטי מציאותו המוגבלת של
4 האדם והעולם הנעשית בסדר
5 מסודר אשר היא מביאה את שלימות המנוחה והשלום ומצד שני התעוררות
6 של תשובה הכרוכה ביציאתו של האדם ממציאותו ובהתבטלותו המוחלטת

וִיהִי־רָצוֹן שֶׁיִּהְיֶה כָּל זֶה בְּקָרוֹב מַמָּשׁ בְּאֹפֶן דְּמִיָּד הֵן נִגְאָלִין[40], וּבְשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב.

ביאור בדרך אפשר

7 מבלי הבט על גודל מעלת דרגתו
8 הרוחנית בה הוא אחז עד רגע
9 זה, דבר המביא את העליה
10 הבלתי פוסקת לעתיד לבוא

וִיהִי־רָצוֹן שֶׁיִּהְיֶה כָּל זֶה בְּקָרוֹב מַמָּשׁ בְּאֹפֶן דְּמִיָּד הֵן נִגְאָלִין[40], וּבְשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב.

11
12

40) ראה רמב"ם הל׳ תשובה פ"ז ה"ה.

פרשת אמור

כא א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל־הַכֹּהֲנִים
בְּנֵי אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לְנֶפֶשׁ לֹא־יִטַּמָּא בְּעַמָּיו:
ב כִּי אִם־לִשְׁאֵרוֹ הַקָּרֹב אֵלָיו לְאִמּוֹ וּלְאָבִיו וְלִבְנוֹ
וּלְבִתּוֹ וּלְאָחִיו: ג וְלַאֲחֹתוֹ הַבְּתוּלָה הַקְּרוֹבָה אֵלָיו
אֲשֶׁר לֹא־הָיְתָה לְאִישׁ לָהּ יִטַּמָּא: ד לֹא יִטַּמָּא בַּעַל
בְּעַמָּיו לְהֵחָלּוֹ: ה כתיב לא־יִקְרְחֶה קרי לֹא־יִקְרְחוּ
קָרְחָה בְּרֹאשָׁם וּפְאַת זְקָנָם לֹא יְגַלֵּחוּ וּבְבְשָׂרָם לֹא
יִשְׂרְטוּ שָׂרָטֶת: ו קְדֹשִׁים יִהְיוּ לֵאלֹהֵיהֶם וְלֹא יְחַלְּלוּ
שֵׁם אֱלֹהֵיהֶם כִּי אֶת־אִשֵּׁי יְהוָה לֶחֶם אֱלֹהֵיהֶם הֵם
מַקְרִיבִם וְהָיוּ קֹדֶשׁ: (לוי) ז אִשָּׁה זֹנָה וַחֲלָלָה לֹא
יִקָּחוּ וְאִשָּׁה גְרוּשָׁה מֵאִישָׁהּ לֹא יִקָּחוּ כִּי־קָדֹשׁ הוּא
לֵאלֹהָיו: ח וְקִדַּשְׁתּוֹ כִּי־אֶת־לֶחֶם אֱלֹהֶיךָ הוּא
מַקְרִיב קָדֹשׁ יִהְיֶה־לָּךְ כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי יְהוָה
מְקַדִּשְׁכֶם: ט וּבַת אִישׁ כֹּהֵן כִּי תָחֵל לִזְנוֹת אֶת־
אָבִיהָ הִיא מְחַלֶּלֶת בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף: ס י וְהַכֹּהֵן
הַגָּדוֹל מֵאֶחָיו אֲשֶׁר־יוּצַק עַל־רֹאשׁוֹ | שֶׁמֶן
הַמִּשְׁחָה וּמִלֵּא אֶת־יָדוֹ לִלְבֹּשׁ אֶת־הַבְּגָדִים אֶת־
רֹאשׁוֹ לֹא יִפְרָע וּבְגָדָיו לֹא יִפְרֹם: יא וְעַל כָּל־נַפְשֹׁת
מֵת לֹא יָבֹא לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא יִטַּמָּא: יב וּמִן־
הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא וְלֹא יְחַלֵּל אֵת מִקְדַּשׁ אֱלֹהָיו כִּי
נֵזֶר שֶׁמֶן מִשְׁחַת אֱלֹהָיו עָלָיו אֲנִי יְהוָה: (ישראל)
יג וְהוּא אִשָּׁה בִּבְתוּלֶיהָ יִקָּח: יד אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה
וַחֲלָלָה זֹנָה אֶת־אֵלֶּה לֹא יִקָּח כִּי אִם־בְּתוּלָה
מֵעַמָּיו יִקַּח אִשָּׁה: טו וְלֹא־יְחַלֵּל זַרְעוֹ בְּעַמָּיו כִּי אֲנִי
יְהוָה מְקַדְּשׁוֹ: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כז עמ' 165)

אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים . . וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם (כא, א)

לְהַזְהִיר גְּדוֹלִים עַל הַקְּטַנִּים (רש"י)

לְהַזְהִיר – מִלְּשׁוֹן זֹהַר וָאוֹר. כַּאֲשֶׁר 'גָּדוֹל' מַפְרִישׁ 'קָטָן' מֵאִסּוּר, עָלָיו לַעֲשׂוֹת זֹאת בְּדֶרֶךְ שֶׁל אוֹר, 'יָמִין מְקָרֶבֶת'; עָלָיו לְגַלּוֹת אֶת הַטּוֹב הַפְּנִימִי שֶׁבַּ'קָטָן', עַד שֶׁטּוֹב זֶה יָאִיר. לָכֵן נֶאֱמַר 'אֱמוֹר' וְלֹא 'דַּבֵּר': דִּבּוּר - לָשׁוֹן קָשָׁה, הוּא שְׁבִירַת הָרַע. אֲמִירָה - לָשׁוֹן רַכָּה, הִיא גִּלּוּי הַטּוֹב עַד שֶׁהָרַע מִתְבַּטֵּל מֵאֵלָיו.

שני טז וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: יז דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן
לֵאמֹר אִישׁ מִזַּרְעֲךָ לְדֹרֹתָם אֲשֶׁר יִהְיֶה בוֹ מוּם לֹא
יִקְרַב לְהַקְרִיב לֶחֶם אֱלֹהָיו: יח כִּי כָל־אִישׁ אֲשֶׁר־בּוֹ
מוּם לֹא יִקְרָב אִישׁ עִוֵּר אוֹ פִסֵּחַ אוֹ חָרֵם אוֹ
שָׂרוּעַ: יט אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר־יִהְיֶה בוֹ שֶׁבֶר רָגֶל אוֹ שֶׁבֶר
יָד: כ אוֹ־גִבֵּן אוֹ־דַק אוֹ תְבַלֻּל בְּעֵינוֹ אוֹ גָרָב אוֹ
יַלֶּפֶת אוֹ מְרוֹחַ אָשֶׁךְ: כא כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר־בּוֹ מוּם
מִזֶּרַע אַהֲרֹן הַכֹּהֵן לֹא יִגַּשׁ לְהַקְרִיב אֶת־אִשֵּׁי יְהוָה
מוּם בּוֹ אֵת לֶחֶם אֱלֹהָיו לֹא יִגַּשׁ לְהַקְרִיב: כב לֶחֶם
אֱלֹהָיו מִקָּדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים וּמִן־הַקֳּדָשִׁים יֹאכֵל: כג אַךְ
אֶל־הַפָּרֹכֶת לֹא יָבֹא וְאֶל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִגַּשׁ כִּי־מוּם
בּוֹ וְלֹא יְחַלֵּל אֶת־מִקְדָּשַׁי כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדְּשָׁם:
כד וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו וְאֶל־כָּל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: פ **כב** א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:
ב דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו וְיִנָּזְרוּ מִקָּדְשֵׁי בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי אֲשֶׁר הֵם
מַקְדִּישִׁים לִי אֲנִי יְהוָה: ג אֱמֹר אֲלֵהֶם לְדֹרֹתֵיכֶם
כָּל־אִישׁ | אֲשֶׁר־יִקְרַב מִכָּל־זַרְעֲכֶם אֶל־הַקֳּדָשִׁים
אֲשֶׁר יַקְדִּישׁוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לַיהוָה וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו
וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִלְּפָנַי אֲנִי יְהוָה: ד אִישׁ אִישׁ
מִזֶּרַע אַהֲרֹן וְהוּא צָרוּעַ אוֹ זָב בַּקֳּדָשִׁים לֹא יֹאכַל
עַד אֲשֶׁר יִטְהָר וְהַנֹּגֵעַ בְּכָל־טְמֵא־נֶפֶשׁ אוֹ אִישׁ
אֲשֶׁר־תֵּצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת־זָרַע: ה אוֹ־אִישׁ אֲשֶׁר יִגַּע
בְּכָל־שֶׁרֶץ אֲשֶׁר יִטְמָא־לוֹ אוֹ בְאָדָם אֲשֶׁר יִטְמָא־
לוֹ לְכֹל טֻמְאָתוֹ: ו נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע־בּוֹ וְטָמְאָה
עַד־הָעָרֶב וְלֹא יֹאכַל מִן־הַקֳּדָשִׁים כִּי אִם־רָחַץ
בְּשָׂרוֹ בַּמָּיִם: ז וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ וְטָהֵר וְאַחַר יֹאכַל
מִן־הַקֳּדָשִׁים כִּי לַחְמוֹ הוּא: ח נְבֵלָה וּטְרֵפָה לֹא
יֹאכַל לְטָמְאָה־בָהּ אֲנִי יְהוָה: ט וְשָׁמְרוּ אֶת־
מִשְׁמַרְתִּי וְלֹא־יִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא וּמֵתוּ בוֹ כִּי
יְחַלְּלֻהוּ אֲנִי יְהוָה מְקַדְּשָׁם: י וְכָל־זָר לֹא־יֹאכַל
קֹדֶשׁ תּוֹשַׁב כֹּהֵן וְשָׂכִיר לֹא־יֹאכַל קֹדֶשׁ: יא וְכֹהֵן
כִּי־יִקְנֶה נֶפֶשׁ קִנְיַן כַּסְפּוֹ הוּא יֹאכַל בּוֹ וִילִיד בֵּיתוֹ
הֵם יֹאכְלוּ בְלַחְמוֹ: יב וּבַת־כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר
הֻוא בִּתְרוּמַת הַקֳּדָשִׁים לֹא תֹאכֵל: יג וּבַת־כֹּהֵן כִּי
תִהְיֶה אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וְזֶרַע אֵין לָהּ וְשָׁבָה אֶל־בֵּית
אָבִיהָ כִּנְעוּרֶיהָ מִלֶּחֶם אָבִיהָ תֹּאכֵל וְכָל־זָר לֹא־

יֹאכַל בּוֹ׃ ד וְאִישׁ כִּי־יֹאכַל קֹדֶשׁ בִּשְׁגָגָה וְיָסַף
חֲמִשִׁיתוֹ עָלָיו וְנָתַן לַכֹּהֵן אֶת־הַקֹּדֶשׁ׃ ט וְלֹא יְחַלְּלוּ
אֶת־קָדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת אֲשֶׁר־יָרִימוּ לַיהוָה׃
י וְהִשִּׂיאוּ אוֹתָם עֲוֹן אַשְׁמָה בְּאָכְלָם אֶת־קָדְשֵׁיהֶם
כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדְּשָׁם׃ פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תנש"א ב עמ' 852)

וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא מִלְּפָנַי (כב, ג)

מְבֹאָר בַּתַּנְיָא, שֶׁבְּמַתַּן תּוֹרָה בָּחַר הַקָּבָּ"ה בַּגּוּף: "וּבָנוּ בָּחַרְתָּ . . הוּא הַגּוּף הַחָמְרִי, הַנִּדְמֶה בְּחֶמְרִיּוּתוֹ לְגוּפֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם" (כִּי בְּחִירָה אֲמִתִּית, הַיְינוּ עַל־שִׂכְלִית, הִיא בֵּין שְׁנֵי דְּבָרִים דּוֹמִים). וּמִצַּד גֹּדֶל מַעֲלַת הַגּוּף, שֶׁבּוֹ בָּחַר הַקָּבָּ"ה, עִקַּר הַשָּׂכָר הוּא בִּתְחִיַּת הַמֵּתִים, נְשָׁמָה בְּגוּף. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁמַּעֲלָה זוֹ מְדֻגֶּשֶׁת בְּעֹנֶשׁ כָּרֵת: גַּם כַּאֲשֶׁר "וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ" — אֵין זֶה שַׁיָּךְ לַגּוּף.

שלישי יא וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ יב דַּבֵּר אֶל־
אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו וְאֶל כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם
אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר
יַקְרִיב קָרְבָּנוֹ לְכָל־נִדְרֵיהֶם וּלְכָל־נִדְבוֹתָם אֲשֶׁר־
יַקְרִיבוּ לַיהוָה לְעֹלָה׃ יג לִרְצֹנְכֶם תְּמִים זָכָר בַּבָּקָר
בַּכְּשָׂבִים וּבָעִזִּים׃ יד כֹּל אֲשֶׁר־בּוֹ מוּם לֹא תַקְרִיבוּ
כִּי־לֹא לְרָצוֹן יִהְיֶה לָכֶם׃ טו וְאִישׁ כִּי־יַקְרִיב זֶבַח־
שְׁלָמִים לַיהוָה לְפַלֵּא־נֶדֶר אוֹ לִנְדָבָה בַּבָּקָר אוֹ
בַצֹּאן תָּמִים יִהְיֶה לְרָצוֹן כָּל־מוּם לֹא יִהְיֶה־בּוֹ׃
טז עִוֶּרֶת אוֹ שָׁבוּר אוֹ־חָרוּץ אוֹ־יַבֶּלֶת אוֹ גָרָב אוֹ
יַלֶּפֶת לֹא־תַקְרִיבוּ אֵלֶּה לַיהוָה וְאִשֶּׁה לֹא־תִתְּנוּ
מֵהֶם עַל־הַמִּזְבֵּחַ לַיהוָה׃ יז וְשׁוֹר וָשֶׂה שָׂרוּעַ
וְקָלוּט נְדָבָה תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ וּלְנֶדֶר לֹא יֵרָצֶה׃
יח וּמָעוּךְ וְכָתוּת וְנָתוּק וְכָרוּת לֹא תַקְרִיבוּ לַיהוָה
וּבְאַרְצְכֶם לֹא תַעֲשׂוּ׃ יט וּמִיַּד בֶּן־נֵכָר לֹא תַקְרִיבוּ
אֶת־לֶחֶם אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל־אֵלֶּה כִּי מָשְׁחָתָם בָּהֶם
מוּם בָּם לֹא יֵרָצוּ לָכֶם׃ ס כ וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵּאמֹר׃ כא שׁוֹר אוֹ־כֶשֶׂב אוֹ־עֵז כִּי יִוָּלֵד וְהָיָה שִׁבְעַת
יָמִים תַּחַת אִמּוֹ וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יֵרָצֶה
לְקָרְבַּן אִשֶּׁה לַיהוָה׃ כב וְשׁוֹר אוֹ־שֶׂה אֹתוֹ וְאֶת־בְּנוֹ
לֹא תִשְׁחָטוּ בְּיוֹם אֶחָד׃ כג וְכִי־תִזְבְּחוּ זֶבַח־תּוֹדָה
לַיהוָה לִרְצֹנְכֶם תִּזְבָּחוּ׃ כד בַּיּוֹם הַהוּא יֵאָכֵל לֹא־
תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר אֲנִי יְהוָה׃ כה וּשְׁמַרְתֶּם
מִצְוֹתַי וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם אֲנִי יְהוָה׃ כו וְלֹא תְחַלְּלוּ
אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי
יְהוָה מְקַדִּשְׁכֶם׃ כז הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה׃ פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחות ש"פ תשא תשמ"ט)

וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (כב, לב)

עַל הַפָּסוּק "מַגִּיד דְּבָרָיו לְיַעֲקֹב חֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו לְיִשְׂרָאֵל" אָמְרוּ חֲז"ל "מַה שֶּׁהוּא עוֹשֶׂה, אוֹמֵר לְיִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת". וְאַף בְּצִוּוּי זֶה, הַחִיּוּב שֶׁל מְסִירַת נֶפֶשׁ עַל קִדּוּשׁ הַשֵּׁם, כָּךְ: מָצִינוּ, שֶׁכַּאֲשֶׁר מַשְׁקִים אִשָּׁה סוֹטָה "הַשֵּׁם נִמְחָק לַעֲשׂוֹת שָׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ". הֲרֵי שֶׁהַקָּבָּ"ה מְוַתֵּר עַל שְׁמוֹ הַקָּדוֹשׁ מִתּוֹךְ 'מְסִירַת נֶפֶשׁ', כִּבְיָכוֹל, כְּדֵי לְהַשְׁכִּין שָׁלוֹם.

רביעי **כג** א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ ב דַּבֵּר
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם מוֹעֲדֵי יְהוָה אֲשֶׁר־
תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ אֵלֶּה הֵם מוֹעֲדָי׃ ג שֵׁשֶׁת
יָמִים תֵּעָשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת שַׁבָּתוֹן
מִקְרָא־קֹדֶשׁ כָּל־מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ שַׁבָּת הִוא
לַיהוָה בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם׃ פ ד אֵלֶּה מוֹעֲדֵי יְהוָה
מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ אֲשֶׁר־תִּקְרְאוּ אֹתָם בְּמוֹעֲדָם׃ ה בַּחֹדֶשׁ
הָרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ בֵּין הָעַרְבַּיִם פֶּסַח
לַיהוָה׃ ו וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה חַג הַמַּצּוֹת
לַיהוָה שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ׃ ז בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן
מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא
תַעֲשׂוּ׃ ח וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַיהוָה שִׁבְעַת יָמִים בַּיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא
תַעֲשׂוּ׃ פ ט וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ י דַּבֵּר
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם וּקְצַרְתֶּם אֶת־קְצִירָהּ וַהֲבֵאתֶם
אֶת־עֹמֶר רֵאשִׁית קְצִירְכֶם אֶל־הַכֹּהֵן׃ יא וְהֵנִיף אֶת־
הָעֹמֶר לִפְנֵי יְהוָה לִרְצֹנְכֶם מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת יְנִיפֶנּוּ
הַכֹּהֵן׃ יב וַעֲשִׂיתֶם בְּיוֹם הֲנִיפְכֶם אֶת־הָעֹמֶר כֶּבֶשׂ
תָּמִים בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה לַיהוָה׃ יג וּמִנְחָתוֹ שְׁנֵי
עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן אִשֶּׁה לַיהוָה רֵיחַ
נִיחֹחַ כתיב ונסכה קרי וְנִסְכּוֹ יַיִן רְבִיעִת הַהִין׃ יד וְלֶחֶם
וְקָלִי וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ עַד־עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה עַד
הֲבִיאֲכֶם אֶת־קָרְבַּן אֱלֹהֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם

בְּכֹל מֹשְׁבֹתֵיכֶם: ס טו וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמָּחֳרַת
הַשַּׁבָּת מִיּוֹם הֲבִיאֲכֶם אֶת־עֹמֶר הַתְּנוּפָה שֶׁבַע
שַׁבָּתוֹת תְּמִימֹת תִּהְיֶינָה: טז עַד מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת
הַשְּׁבִיעִת תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם וְהִקְרַבְתֶּם מִנְחָה
חֲדָשָׁה לַיהוָה: יז מִמּוֹשְׁבֹתֵיכֶם תָּבִיאוּ | לֶחֶם
תְּנוּפָה שְׁתַּיִם שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת תִּהְיֶינָה חָמֵץ
תֵּאָפֶינָה בִּכּוּרִים לַיהוָה: יח וְהִקְרַבְתֶּם עַל־הַלֶּחֶם
שִׁבְעַת כְּבָשִׂים תְּמִימִם בְּנֵי שָׁנָה וּפַר בֶּן־בָּקָר
אֶחָד וְאֵילִם שְׁנָיִם יִהְיוּ עֹלָה לַיהוָה וּמִנְחָתָם
וְנִסְכֵּיהֶם אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה: יט וַעֲשִׂיתֶם
שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת וּשְׁנֵי כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה
לְזֶבַח שְׁלָמִים: כ וְהֵנִיף הַכֹּהֵן | אֹתָם עַל לֶחֶם
הַבִּכֻּרִים תְּנוּפָה לִפְנֵי יהוָה עַל־שְׁנֵי כְבָשִׂים קֹדֶשׁ
יִהְיוּ לַיהוָה לַכֹּהֵן: כא וּקְרָאתֶם בְּעֶצֶם | הַיּוֹם הַזֶּה
מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא
תַעֲשׂוּ חֻקַּת עוֹלָם בְּכָל־מוֹשְׁבֹתֵיכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם:
כב וּבְקֻצְרְכֶם אֶת־קְצִיר אַרְצְכֶם לֹא־תְכַלֶּה פְּאַת
שָׂדְךָ בְּקֻצְרֶךָ וְלֶקֶט קְצִירְךָ לֹא תְלַקֵּט לֶעָנִי וְלַגֵּר
תַּעֲזֹב אֹתָם אֲנִי יהוָה אֱלֹהֵיכֶם: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות טז עמ' 98)

אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם בְּמוֹעֲדָם (כג, ד)

רַז"ל דָּרְשׁוּ: "אַתֶּם, אֲפִלּוּ מוּטָעִין". וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה הַיָּרֵחַ נִשְׁתַּלְשֵׁל מִן הַ"יָּרֵחַ" לְמַעְלָה, וּקְבִיעַת יוֹם הַמּוֹלָד לְרֹאשׁ חֹדֶשׁ הִיא בְּעִקָּר מִצַּד הַ"מּוֹלָד" לְמַעְלָה; אֶלָּא שֶׁאָנוּ קוֹבְעִים רֹאשׁ חֹדֶשׁ לְפִי הַמּוֹלָד לְמַטָּה, כִּי מִזֶּה יוֹדְעִים שֶׁאָז הוּא הַ"מּוֹלָד" לְמַעְלָה. מוּבָן אֵפוֹא, שֶׁכַּאֲשֶׁר בֵּית דִּין קָבְעוּ רֹאשׁ חֹדֶשׁ בְּיוֹם אַחֵר, סִימָן הוּא שֶׁזֶּהוּ יוֹם הַ"מּוֹלָד" לְמַעְלָה; אֶלָּא שֶׁאֵין הָעוֹלָם רָאוּי שֶׁהַדָּבָר יִשְׁתַּקֵּף בּוֹ.

חמישי כג וַיְדַבֵּר יהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: כד דַּבֵּר
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד
לַחֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם שַׁבָּתוֹן זִכְרוֹן תְּרוּעָה מִקְרָא־
קֹדֶשׁ: כה כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ וְהִקְרַבְתֶּם
אִשֶּׁה לַיהוָה: ס כו וַיְדַבֵּר יהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:
כז אַךְ בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה יוֹם הַכִּפֻּרִים
הוּא מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת־
נַפְשֹׁתֵיכֶם וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַיהוָה: כח וְכָל־מְלָאכָה
לֹא תַעֲשׂוּ בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה כִּי יוֹם כִּפֻּרִים הוּא
לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לִפְנֵי יהוָה אֱלֹהֵיכֶם: כט כִּי כָל־הַנֶּפֶשׁ
אֲשֶׁר לֹא־תִעֹנֶּה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה וְנִכְרְתָה
מֵעַמֶּיהָ: ל וְכָל־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה כָּל־מְלָאכָה
בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה וְהַאֲבַדְתִּי אֶת־הַנֶּפֶשׁ הַהִוא
מִקֶּרֶב עַמָּהּ: לא כָּל־מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ חֻקַּת עוֹלָם
לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מֹשְׁבֹתֵיכֶם: לב שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן הוּא
לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ
בָּעֶרֶב מֵעֶרֶב עַד־עֶרֶב תִּשְׁבְּתוּ שַׁבַּתְּכֶם: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ב עמ' 417)

חַג הַסֻּכּוֹת שִׁבְעַת יָמִים (כג, לד)

שָׁם הֶחָג נִקְבַּע עַל שֵׁם מִצְוַת סֻכָּה דַּוְקָא, לֹא עַל שֵׁם מִצְוַת נְטִילַת אַרְבַּעַת הַמִּינִים. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהַדָּבָר נוֹבֵעַ מִמַּעֲלָתָהּ הַמְיֻחֶדֶת שֶׁל מִצְוָה זוֹ. א. הִיא חָלָה מִיַּד מִשֶּׁקִּדֵּשׁ הֶחָג. ב. הִיא חָלָה בְּמֶשֶׁךְ כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הֶחָג (מַה שֶּׁאֵין כֵּן מִצְוַת נְטִילַת אַרְבַּעַת הַמִּינִים חָלָה (מִן הַתּוֹרָה) רַק בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן). ג. נִתָּן לְקַיְּמָהּ כָּל שְׁעוֹת הַיּוֹם וְהַלַּיְלָה.

ששי לא וַיְדַבֵּר יהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: לב דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי
הַזֶּה חַג הַסֻּכּוֹת שִׁבְעַת יָמִים לַיהוָה: לג בַּיּוֹם
הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא
תַעֲשׂוּ: לד שִׁבְעַת יָמִים תַּקְרִיבוּ אִשֶּׁה לַיהוָה בַּיּוֹם
הַשְּׁמִינִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה
לַיהוָה עֲצֶרֶת הִוא כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ:
לה אֵלֶּה מוֹעֲדֵי יהוָה אֲשֶׁר־תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ
לְהַקְרִיב אִשֶּׁה לַיהוָה עֹלָה וּמִנְחָה זֶבַח וּנְסָכִים
דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ: לו מִלְּבַד שַׁבְּתֹת יהוָה וּמִלְּבַד
מַתְּנֹתֵיכֶם וּמִלְּבַד כָּל־נִדְרֵיכֶם וּמִלְּבַד כָּל־נִדְבֹתֵיכֶם
אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לַיהוָה: לז אַךְ בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ
הַשְּׁבִיעִי בְּאָסְפְּכֶם אֶת־תְּבוּאַת הָאָרֶץ תָּחֹגּוּ אֶת־
חַג־יהוָה שִׁבְעַת יָמִים בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן שַׁבָּתוֹן וּבַיּוֹם
הַשְּׁמִינִי שַׁבָּתוֹן: מ וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן
פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וַעֲנַף עֵץ־עָבֹת וְערְבֵי־
נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי יהוָה אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים:
מא וְחַגֹּתֶם אֹתוֹ חַג לַיהוָה שִׁבְעַת יָמִים בַּשָּׁנָה חֻקַּת
עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי תָּחֹגּוּ אֹתוֹ:
מב בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים כָּל־הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל
יֵשְׁבוּ בַּסֻּכּוֹת: מג לְמַעַן יֵדְעוּ דֹרֹתֵיכֶם כִּי בַסֻּכּוֹת

הוֹשַׁבְתִּי אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: מד וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת־מֹעֲדֵי יְהוָה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יט עמ' 350)

וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן (כג, מ)

כָּאן נֶאֱמַר "לָכֶם", וְאִלּוּ בְּסֻכּוֹת נֶאֱמַר "חַג הַסֻּכּוֹת תַּעֲשֶׂה לְךָ". בְּטַעַם הַדָּבָר יֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה אַרְבַּעַת הַמִּינִים מְסַמְּלִים אַרְבָּעָה סוּגִים בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁכֻּלָּם מִתְאַחֲדִים בְּמִצְוָה זוֹ; אַךְ הֵם נִשְׁאָרִים מִינִים שׁוֹנִים, וְהֵינוּ שֶׁהָאַחְדוּת הִיא חִיצוֹנִית וְאֵינָהּ הוֹפֶכֶת אוֹתָם לְגוּף אֶחָד. וְאִלּוּ הַסֻּכָּה מְאַחֶדֶת אֶת כָּל יִשְׂרָאֵל בְּאַחְדוּת אֲמִתִּית, כְּגוּף אֶחָד, כְּמַאֲמַר "רְאוּיִים כָּל יִשְׂרָאֵל לֵישֵׁב בְּסֻכָּה אַחַת".

שביעי **כד** א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ב צַו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ כָּתִית לַמָּאוֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד: ג מִחוּץ לְפָרֹכֶת הָעֵדֻת בְּאֹהֶל מוֹעֵד יַעֲרֹךְ אֹתוֹ אַהֲרֹן מֵעֶרֶב עַד־בֹּקֶר לִפְנֵי יְהוָה תָּמִיד חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם: ד עַל הַמְּנֹרָה הַטְּהֹרָה יַעֲרֹךְ אֶת־הַנֵּרוֹת לִפְנֵי יְהוָה תָּמִיד: פ ה וְלָקַחְתָּ סֹלֶת וְאָפִיתָ אֹתָהּ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה חַלּוֹת שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים יִהְיֶה הַחַלָּה הָאֶחָת: ו וְשַׂמְתָּ אוֹתָם שְׁתַּיִם מַעֲרָכוֹת שֵׁשׁ הַמַּעֲרֶכֶת עַל הַשֻּׁלְחָן הַטָּהֹר לִפְנֵי יְהוָה: ז וְנָתַתָּ עַל־הַמַּעֲרֶכֶת לְבֹנָה זַכָּה וְהָיְתָה לַלֶּחֶם לְאַזְכָּרָה אִשֶּׁה לַיהוָה: ח בְּיוֹם הַשַׁّבָּת בְּיוֹם הַשַּׁבָּת יַעַרְכֶנּוּ לִפְנֵי יְהוָה תָּמִיד מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם: ט וְהָיְתָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו וַאֲכָלֻהוּ בְּמָקוֹם קָדֹשׁ כִּי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא לוֹ מֵאִשֵּׁי יְהוָה חָק־עוֹלָם: ס י וַיֵּצֵא בֶן־אִשָּׁה יִשְׂרְאֵלִית וְהוּא בֶּן־אִישׁ מִצְרִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּנָּצוּ בַּמַּחֲנֶה בֶּן הַיִּשְׂרְאֵלִית וְאִישׁ הַיִּשְׂרְאֵלִי: יא וַיִּקֹּב בֶּן־הָאִשָּׁה הַיִּשְׂרְאֵלִית אֶת־הַשֵּׁם וַיְקַלֵּל וַיָּבִיאוּ אֹתוֹ אֶל־מֹשֶׁה וְשֵׁם אִמּוֹ שְׁלֹמִית בַּת־דִּבְרִי לְמַטֵּה־דָן: יב וַיַּנִּיחֻהוּ בַּמִּשְׁמָר לִפְרֹשׁ לָהֶם עַל־פִּי יְהוָה: פ יג וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: יד הוֹצֵא אֶת־הַמְקַלֵּל אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְסָמְכוּ כָל־הַשֹּׁמְעִים אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁוֹ וְרָגְמוּ אֹתוֹ כָּל־הָעֵדָה: טו וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי־יְקַלֵּל אֱלֹהָיו וְנָשָׂא חֶטְאוֹ: טז וְנֹקֵב שֵׁם־יְהוָה מוֹת יוּמָת רָגוֹם יִרְגְּמוּ־בוֹ כָּל־הָעֵדָה כַּגֵּר כָּאֶזְרָח בְּנָקְבוֹ שֵׁם יוּמָת: יז וְאִישׁ כִּי יַכֶּה כָּל־נֶפֶשׁ אָדָם מוֹת יוּמָת: יח וּמַכֵּה נֶפֶשׁ־בְּהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ: יט וְאִישׁ כִּי־יִתֵּן מוּם בַּעֲמִיתוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כֵּן יֵעָשֶׂה לּוֹ: כ שֶׁבֶר תַּחַת שֶׁבֶר עַיִן תַּחַת עַיִן שֵׁן תַּחַת שֵׁן כַּאֲשֶׁר יִתֵּן מוּם בָּאָדָם כֵּן יִנָּתֶן בּוֹ: מפטיר כא וּמַכֵּה בְהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה וּמַכֵּה אָדָם יוּמָת: כב מִשְׁפַּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם כַּגֵּר כָּאֶזְרָח יִהְיֶה כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: כג וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיּוֹצִיאוּ אֶת־הַמְקַלֵּל אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וַיִּרְגְּמוּ אֹתוֹ אֶבֶן וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: פפפ

קכ"ד פסוקים, עוויא"ל סימן.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ז עמ' 166)

הוֹצֵא אֶת הַמְקַלֵּל אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה . . וְרָגְמוּ אוֹתוֹ כָּל הָעֵדָה (כד, יד)

בְּמַעֲמַד כָּל הָעֵדָה (רש"י)

חֵטְאוֹ שֶׁל הַמְקַלֵּל הִתְחִיל בְּכָךְ, שֶׁעַל אַף הֱיוֹתוֹ בֶּן אִישׁ מִצְרִי רָצָה לְהָקִים אֶת אָהֳלוֹ בְּתוֹךְ מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל, וּבְכָךְ לַהֲפוֹךְ לְחֵלֶק שֶׁל הָעֵדָה. וְעַל כָּךְ נֶעֱנַשׁ בִּסְקִילָה מִחוּץ לַמַּחֲנֶה בְּמַעֲמַד הָעֵדָה – מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת אמור ביחזקאל פרק מד

מד טו וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם בְּנֵי צָדוֹק אֲשֶׁר שָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמֶרֶת מִקְדָּשִׁי בִּתְעוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
מֵעָלַי הֵמָּה יִקְרְבוּ אֵלַי לְשָׁרְתֵנִי וְעָמְדוּ לְפָנַי לְהַקְרִיב לִי חֵלֶב וָדָם נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה:
טז הֵמָּה יָבֹאוּ אֶל־מִקְדָּשִׁי וְהֵמָּה יִקְרְבוּ אֶל־שֻׁלְחָנִי לְשָׁרְתֵנִי וְשָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמַרְתִּי: יז וְהָיָה
בְּבוֹאָם אֶל־שַׁעֲרֵי הֶחָצֵר הַפְּנִימִית בִּגְדֵי פִשְׁתִּים יִלְבָּשׁוּ וְלֹא־יַעֲלֶה עֲלֵיהֶם צֶמֶר בְּשָׁרְתָם
בְּשַׁעֲרֵי הֶחָצֵר הַפְּנִימִית וָבָיְתָה: יח פַּאֲרֵי פִשְׁתִּים יִהְיוּ עַל־רֹאשָׁם וּמִכְנְסֵי פִשְׁתִּים יִהְיוּ
עַל־מָתְנֵיהֶם לֹא יַחְגְּרוּ בַּיָּזַע: יט וּבְצֵאתָם אֶל־הֶחָצֵר הַחִיצוֹנָה אֶל־הֶחָצֵר הַחִיצוֹנָה
אֶל־הָעָם יִפְשְׁטוּ אֶת־בִּגְדֵיהֶם אֲשֶׁר־הֵמָּה מְשָׁרְתִם בָּם וְהִנִּיחוּ אוֹתָם בְּלִשְׁכֹת הַקֹּדֶשׁ
וְלָבְשׁוּ בְּגָדִים אֲחֵרִים וְלֹא־יְקַדְּשׁוּ אֶת־הָעָם בְּבִגְדֵיהֶם: כ וְרֹאשָׁם לֹא יְגַלֵּחוּ וּפֶרַע לֹא
יְשַׁלֵּחוּ כָּסוֹם יְכַסֵּמוּ אֶת־רָאשֵׁיהֶם: כא וְיַיִן לֹא־יִשְׁתּוּ כָּל־כֹּהֵן בְּבוֹאָם אֶל־הֶחָצֵר הַפְּנִימִית:
כב וְאַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה לֹא־יִקְחוּ לָהֶם לְנָשִׁים כִּי אִם־בְּתוּלֹת מִזֶּרַע בֵּית יִשְׂרָאֵל וְהָאַלְמָנָה
אֲשֶׁר־תִּהְיֶה אַלְמָנָה מִכֹּהֵן יִקָּחוּ: כג וְאֶת־עַמִּי יוֹרוּ בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל וּבֵין־טָמֵא לְטָהוֹר
יוֹדִיעֻם: כד וְעַל־רִיב הֵמָּה יַעֲמֹדוּ לְמִשְׁפָּט בְּמִשְׁפָּטַי יִשְׁפְּטֻהוּ וְאֶת־תּוֹרֹתַי וְאֶת־חֻקֹּתַי
בְּכָל־מוֹעֲדַי יִשְׁמֹרוּ וְאֶת־שַׁבְּתוֹתַי יְקַדֵּשׁוּ: כה וְאֶל־מֵת אָדָם לֹא יָבוֹא לְטַמְּאָה כִּי אִם־לְאָב
וּלְאֵם וּלְבֵן וּלְבַת לְאָח וּלְאָחוֹת אֲשֶׁר־לֹא־הָיְתָה לְאִישׁ יִטַּמָּאוּ: כו וְאַחֲרֵי טָהֳרָתוֹ שִׁבְעַת
יָמִים יִסְפְּרוּ־לוֹ: כז וּבְיוֹם בֹּאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ אֶל־הֶחָצֵר הַפְּנִימִית לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ יַקְרִיב חַטָּאתוֹ
נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה: כח וְהָיְתָה לָהֶם לְנַחֲלָה אֲנִי נַחֲלָתָם וַאֲחֻזָּה לֹא־תִתְּנוּ לָהֶם בְּיִשְׂרָאֵל
אֲנִי אֲחֻזָּתָם: כט הַמִּנְחָה וְהַחַטָּאת וְהָאָשָׁם הֵמָּה יֹאכֻלוּם וְכָל־חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לָהֶם יִהְיֶה:
ל וְרֵאשִׁית כָּל־בִּכּוּרֵי כֹל וְכָל־תְּרוּמַת כֹּל מִכֹּל תְּרוּמֹתֵיכֶם לַכֹּהֲנִים יִהְיֶה וְרֵאשִׁית
עֲרִיסוֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ לַכֹּהֵן לְהָנִיחַ בְּרָכָה אֶל־בֵּיתֶךָ: לא כָּל־נְבֵלָה וּטְרֵפָה מִן־הָעוֹף
וּמִן־הַבְּהֵמָה לֹא יֹאכְלוּ הַכֹּהֲנִים:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמַּח בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

אגרות קודש

ב״ה, כ״ט ניסן, תשי״ז
ברוקלין.

הרה״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ מו״ה צבי שי׳

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מעש״ק. ובהיותי היום על הציון הק׳ של כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע, הזכרתי אותו וזוגתו ואת ילדיהם שיחיו.

ובמ״ש אשר השכונה שלהם מתרוקנת וכו׳ - יש להתענין איך נוהגים בכגון דא אחרים במצב בכגון דא בימים שעברו, ואולי יש מקום לפתוח בית הכנסת אפילו בזעיר אנפין בשכונה שלשם מעתיקים ויקרא הביהכ״נ בשם סניף ביהכ״נ דעתה, והתועלת שלא יתפרדו הבע״ב ולא יתקשרו עם בית הכנסת אחר, ולאט לאט אפשר יהיה להעביר הפעולות מביהכ״נ דעתה לשם מבלי חפזון ובהלה, וק״ל.

בודאי ניצלו ימי הפסח ככל האפשרי, ומתכוננים לנצל גם יום הל״ג בעומר הבע״ל ובפרט שבשנה זו חל ביום אשר הבע״ב פנוים ממלאכתם והנוער מלימודם וכו׳ וק״ל.

בברכה.

לוח זמנים לשבוע פרשת אמור בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	5:53	5:48	8:42	8:39	9:14	9:11	10:22	10:20	19:23	19:27	19:48	19:52	19:06	20:03
חיפה (ק)	5:50	5:44	8:40	8:36	9:12	9:08	10:20	10:18	19:25	19:29	19:50	19:55	18:58	20:06
ירושלים (ק)	5:49	5:44	8:39	8:36	9:11	9:08	10:19	10:17	19:24	19:28	19:49	19:54	18:47	20:02
תל אביב (ק)	5:53	5:48	8:41	8:38	9:14	9:11	10:22	10:20	19:23	19:28	19:49	19:53	19:07	20:05
אוסטריה וינה (ק)	5:32	5:23	8:39	8:34	9:10	9:05	10:24	10:21	20:12	20:20	20:44	20:54	20:01	21:10
אוסטרליה מלבורן (ח)	6:57	7:02	9:03	9:05	9:35	9:37	10:29	10:30	17:37	17:30	18:03	17:57	17:12	18:08
אוקראינה אודסה (ק)	5:41	5:32	8:43	8:39	9:16	9:11	10:29	10:25	20:08	20:16	20:40	20:48	19:57	20:52
אוק. דנייפרופטרובסק (ק)	5:18	5:08	8:24	8:19	8:56	8:51	10:10	10:06	19:56	20:05	20:29	20:39	19:46	20:43
אוק. ז'יטומיר (ק)	5:40	5:29	8:47	8:41	9:19	9:14	10:34	10:30	20:26	20:35	21:00	21:11	20:16	21:15
אוקראינה קייב (ק)	5:30	5:20	8:39	8:33	9:11	9:05	10:26	10:22	20:20	20:30	20:55	21:05	20:10	21:09
אוקראינה דונייצק (ק)	5:08	4:58	8:13	8:08	8:45	8:40	9:59	9:55	19:45	19:53	20:17	20:26	19:34	20:30
איטליה מילאנו (ק)	6:09	6:00	9:11	9:06	9:43	9:38	10:55	10:52	20:32	20:40	21:03	21:12	20:21	21:28
אקוואדור קיטו (ח)	6:00	5:59	8:34	8:33	9:04	9:03	10:06	10:05	18:22	18:21	18:43	18:43	18:04	18:47
ארגנטינה ב. איירס (ח)	7:27	7:31	9:34	9:36	10:07	10:09	11:01	11:02	18:14	18:08	18:39	18:34	17:51	18:45
ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)	8:26	8:32	10:31	10:34	11:02	11:05	11:55	11:57	18:58	18:51	19:25	19:18	18:34	19:22
ארה"ב בולטימור (ק)	6:06	5:59	9:00	8:56	9:33	9:29	10:43	10:40	20:02	20:08	20:30	20:36	19:49	20:40
ארה"ב ברוקלין נ.י. (ק)	5:51	5:44	8:48	8:44	9:20	9:16	10:31	10:28	19:56	20:02	20:24	20:31	19:43	20:44
ארה"ב ג'רסי (ק)	5:52	5:45	8:49	8:45	9:21	9:17	10:32	10:29	19:55	20:01	20:23	20:30	19:42	20:44
ארה"ב דטרויט (ק)	6:24	6:16	9:23	9:19	9:55	9:51	11:06	11:03	20:35	20:42	21:05	21:12	20:23	21:25
ארה"ב היוסטן (ק)	6:36	6:31	9:23	9:20	9:55	9:53	11:03	11:01	20:01	20:05	20:26	20:30	19:46	20:40
ארה"ב לוס אנג'לס (ק)	6:00	5:54	8:51	8:48	9:23	9:20	10:32	10:30	19:41	19:45	20:07	20:12	19:26	20:22
ארה"ב מיאמי (ק)	6:42	6:37	9:25	9:23	9:58	9:55	11:05	11:03	19:54	19:58	20:18	20:22	19:39	20:32
ארה"ב ניו הייבן (ק)	5:47	5:40	8:44	8:39	9:16	9:12	10:27	10:24	19:51	19:57	20:19	20:26	19:38	20:41
ארה"ב שיקאגו (ק)	5:42	5:34	8:42	8:38	9:13	9:09	10:25	10:22	19:54	20:00	20:23	20:30	19:41	20:42
בוליביה לה פאס (ח)	6:35	6:36	9:01	9:02	9:30	9:31	10:30	10:30	18:24	18:22	18:46	18:44	18:04	18:48
בלגיה אנטוורפן (ק)	6:13	6:03	9:22	9:16	9:55	9:49	11:10	11:06	21:06	21:16	21:41	21:52	20:56	22:14
בלגיה בריסל (ק)	6:14	6:03	9:23	9:17	9:55	9:49	11:10	11:06	21:07	21:16	21:41	21:52	20:57	22:12
בלרוס ליובאוויטש (ק)	5:14	5:01	8:30	8:23	9:02	8:55	10:19	10:14	20:34	20:45	21:13	21:26	20:25	21:30
ברזיל ס.פאולו (ח)	6:22	6:25	8:39	8:40	9:11	9:12	10:08	10:09	17:45	17:41	18:08	18:05	17:24	18:11
ברזיל ריו דה ז'נרו (ח)	6:07	6:10	8:25	8:26	8:56	8:57	9:54	9:55	17:32	17:29	17:55	17:52	17:11	17:58
בריטניה לונדון (ק)	5:29	5:18	8:40	8:34	9:11	9:06	10:27	10:23	20:27	20:37	21:03	21:13	20:17	21:33
בריטניה מנצ'סטר (ק)	5:31	5:20	8:45	8:39	9:17	9:11	10:34	10:29	20:42	20:52	21:19	21:31	20:33	21:54
גרמניה ברלין (ק)	5:33	5:21	8:44	8:38	9:16	9:10	10:32	10:28	20:35	20:46	21:12	21:23	20:26	21:27
גרמניה פרנקפורט (ק)	5:57	5:47	9:07	9:01	9:38	9:33	10:53	10:49	20:48	20:57	21:22	21:33	20:38	21:37
דרום אפריקה יוהנסבורג (ח)	6:24	6:27	8:42	8:44	9:12	9:14	10:10	10:11	17:45	17:41	18:09	18:05	17:24	18:09
הודו בומביי (ח)	6:09	6:06	8:48	8:46	9:20	9:19	10:26	10:24	19:03	19:05	19:25	19:28	18:46	19:32
הודו פונה (ח)	6:04	6:01	8:44	8:42	9:16	9:14	10:21	10:20	19:00	19:02	19:22	19:25	18:43	19:29
הונגריה בודפשט (ק)	5:25	5:15	8:29	8:24	9:01	8:56	10:14	10:11	19:58	20:06	20:30	20:39	19:47	20:43
טורקיה איסטנבול (ק)	6:00	5:53	8:56	8:52	9:29	9:25	10:40	10:37	20:03	20:09	20:31	20:38	19:50	20:42
יוון אתונה (ק)	6:27	6:20	9:20	9:17	9:53	9:49	11:02	11:00	20:18	20:24	20:45	20:51	20:05	20:55

לוח זמנים לשבוע פרשת אמור בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מולדובה קישינב (ק)	5:48	5:38	8:50	8:45	9:23	9:18	10:36	10:32	20:17	20:25	20:48	20:57	20:05	21:01
מקסיקו מ. סיטי (ק)	7:01	6:57	9:45	9:43	10:15	10:13	11:21	11:20	20:07	20:09	20:30	20:32	19:51	20:36
ניו זילנד קרייסטצ'רצ' (ח)	7:19	7:26	9:18	9:21	9:51	9:54	10:43	10:44	17:33	17:25	18:01	17:54	17:08	17:58
נפאל קטמנדו (ח)	5:19	5:14	8:07	8:05	8:38	8:35	9:46	9:44	18:43	18:47	19:08	19:11	18:28	19:15
סינגפור סינגפור (ח)	6:54	6:54	9:24	9:23	9:56	9:55	10:58	10:57	19:09	19:09	19:31	19:30	18:51	19:34
פולין ורשא (ק)	5:02	4:51	8:14	8:08	8:46	8:40	10:02	9:57	20:05	20:15	20:41	20:53	19:56	20:57
פרו לימה (ח)	6:13	6:14	8:34	8:34	9:07	9:07	10:06	10:06	17:57	17:55	18:19	18:17	17:38	18:21
צרפת ליאון (ק)	6:25	6:16	9:28	9:23	10:00	9:55	11:12	11:09	20:51	20:59	21:22	21:31	20:40	21:46
צרפת פריז (ק)	6:27	6:17	9:34	9:29	10:06	10:00	11:20	11:16	21:09	21:18	21:43	21:52	20:59	22:10
קולומביה בוגוטה (ח)	5:38	5:36	8:14	8:13	8:44	8:43	9:47	9:46	18:09	18:09	18:31	18:31	17:51	18:35
קנדה טורונטו (ק)	6:06	5:58	9:07	9:02	9:39	9:34	10:51	10:48	20:24	20:31	20:53	21:01	20:11	21:15
קנדה מונטריאול (ק)	5:39	5:30	8:41	8:37	9:13	9:09	10:26	10:23	20:04	20:12	20:35	20:43	19:52	20:59
קפריסין לרנקה (ק)	5:54	5:48	8:43	8:40	9:16	9:13	10:25	10:23	19:31	19:36	19:57	20:03	19:17	20:07
רוסיה מוסקבה (ק)	5:42	5:29	9:02	8:55	9:33	9:26	10:51	10:46	21:12	21:24	21:53	22:06	21:04	22:30
רוסיה רוסטוב נא דונו (ק)	6:03	5:54	9:07	9:02	9:39	9:34	10:52	10:49	20:34	20:42	21:06	21:15	20:23	21:19
שוייץ ציריך (ק)	6:05	5:56	9:11	9:06	9:42	9:37	10:56	10:52	20:42	20:50	21:14	21:23	20:30	21:38
תאילנד בנגקוק (ח)	5:54	5:52	8:30	8:29	9:03	9:01	10:07	10:06	18:36	18:38	18:58	19:00	18:19	19:04

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

ברכת האילנות:

היוצא בימי ניסן ורואה אילנות שמוציאין פרח צריך לברך: **בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא חִסַּר בְּעוֹלָמוֹ כְּלוּם וּבָרָא בוֹ בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת וְאִילָנוֹת טוֹבוֹת לֵיהָנוֹת בָּהֶם בְּנֵי אָדָם** ואינו מברך אלא בפעם ראשונה שרואה בכל שנה (סדר ברכת הנהנין פרק יג הלכה יד).

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

חיש הפצת המעיינות - פקס: 9606761 3 (972)

ת.ד. 2 כפר חב״ד 60840 ישראל - P.O.B 2 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail:Chish@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס: www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00267
01/05/2011

P.P.
שולם
1949
תל אביב